

Inhoudsopgave

Les 1 Opzet cursus en Genesis	2
Les 2 Van Egypte naar Kanaän	27
Les 3 Van Jozua tot Salomo	48
Les 4.1 Scheuring, Ballingschap en herstel.....	68
Les 4.2. Cursus en antwoorden	73
Les 5.1 Job en Psalmen	108
Les 5.2 Cursus en antwoorden	112
Les 6.1 Spreuken, Prediker en Hooglied	147
Les 6.2 Cursus en antwoorden	155
Les 7.1 Jesaja, Jeremia en Klaagliederen	196
7.2 Cursus en antwoorden	202
Les 8.1 Ezechiël en Daniël	248
Les 8.2 Cursus en antwoorden	255
Les 9.1 Hosea, Joël, Amos en Obadja.....	300
Les 9.1 Cursus en antwoorden	306
Les 10.1 Jona, Micha, Nahum, Habakuk	347
Les 10.2 Cursus en antwoorden	353
Les 11.2 Cursus en antwoorden Sefanja, Haggai, Zacharias en Maleachi.....	390
Lesbrief met reader: Israel.....	433
Lesbrief: de plaats van de doop.....	485
Cursus en antwoorden	506
Lesbrief: verzoening - kernstuk van ons geloof	530
Cursus en antwoorden	539
Lesbrief en reader: Genezing op het gebed en bevrijdingspastoraat.....	558

Les 1 Opzet cursus en Genesis

INHOUDSOPGAVE:

- A. Inleiding
- B. Opgaven
- C. Fragmenten uit de cursusavonden
- D. Antwoord op vragen
- E. Opmerkingen over deeltje 'Genesis'
- F. Oplossing Opgaven

A. INLEIDING

1. We maken er een echte cursus van! U krijgt tips voor het lezen van de boekjes die bij deze cursus gebruikt worden. We geven ook een aantal oefeningen, die vooral gericht zijn op parate bijbelkennis. In de oefeningen zorgen wij ervoor dat ze gemakkelijk beginnen en in moeilijkheidsgraad opklimmen.

2. Wat we hier over de aanpak van de stof van *het bijbelboek Genesis* schrijven, geldt grotendeels ook voor de bijbelboeken die we in de volgende lessen behandelen. Les 1 is dus ook bedoeld als inleidende les voor de hele cursus. De volgende basisadviezen willen we geven

2.1. Probeer voordat u boekjes gaat lezen *over* het te behandelen bijbelgedeelte (in dit geval dus het boek Genesis) de grote lijnen van het bijbelgedeelte u eigen te maken. Lees *de tekst* van het bijbelgedeelte door. De indeling van het boek Genesis hebt u reeds behoorlijk voor uw aandacht als u chronologische orde weet aan te brengen tussen de *personen* die erin voorkomen. Dus b.v. Abraham niet voor Noach plaatsen en Rachel niet voor Sara! U bent al een heel eind op de goede weg als u de volgorde voor ogen staat: schepping - oudvaders - zondvloed - volkerenlijst - torenbouw van Babel - Abraham - Isaak - Jakob (en Esau) - geschiedenis van Jozef - hereniging van de familie in Egypte.

Om u in de goede volgorde van de geschiedenis in Genesis verder te oefenen, vindt u onder OPGAVEN 1 *drie oefeningen*. Lost u de eerste goed op, dan gaat het al prima. Lost u de derde zonder enige hulp goed op, dan bent u een bolleboos. Ieder die over een concordantie beschikt (uw christelijke boekhandelaar moet weten dat er goedkopere en duurdere edities zijn!), is in staat de betreffende persoonsnamen op te zoeken en dan uit de plaatsing van die namen in Genesis op te maken wie eerst en wie daarna komt.

2.2. Neem de *NBG-vertaling* als grondslag, want die is u het meest vertrouwd. Intussen is de Nieuwe Bijbel Vertaling (NBV) verschenen; maar voor onze cursus gaan wij nog uit van de NBG-vertaling. Wel is in de serie boekjes 'Gaan in het spoor van de bijbel' voor weergave van teksten vaak al van de NBV gebruik gemaakt. Zo zullen persoonsnamen e.d. volgens de NBV gespeld worden (Sinai, Sefanja, Rechters, Matteüs). Deze spelling treft u trouwens ook al aan in de Groot Nieuws Bijbel. In de oefeningen zullen we van deze nieuwe spelling uitgaan.

Bedenk dat u, als u boven de dertig bent, de NBV u moeilijk meer eigen kunt maken. Nog afgezien van de vraag, of de NBV kerkelijk overal wordt ingevoerd, is het zaak dat u niet alles door elkaar klutst, maar blijft bij de vertaling waarmee u groot geworden bent. De NBV kan ons bijzonder helpen, zoals zal blijken; maar zij kan de NBG-vertaling bij de oudere cursisten toch niet meer uit hun hoofd verdringen.

2.3. Behalve een oefening in persoonsnamen is voor parate bijbelkennis ook een oefening in de bekendste *plaatsen* nuttig. Denk voor Genesis aan plaatsen als (hof van) Eden, Babel en Betel. Dan gaat het er ons niet om dergelijke plaatsen in een in chronologische volgorde te plaatsen, maar leggen we een ander verband: welke persoon, welk verhaal is aan die plaats verbonden? Daarvan geven we onder OPGAVEN 2 drie oefeningen, weer opklimmend in moeilijkheidsgraad. Hier geldt hetzelfde van als bij persoonsnamen: ze worden alle vermeld in een concordantie, met de bijbeltekst(en) waarin ze voorkomen .

2.4. Het zou mooi zijn wanneer u ook van zeker een *aantal hoofdstukken* kunt vertellen waar ze over gaan. Neem Ps. 23 (de HERE als herder), Joh. 17 (hogepriesterlijk gebed), 1 Cor. 13 (lied van de liefde). Welnu we hebben onder OPGAVEN 3 weer drie opgaven voor u. Uiteraard zou het mooi zijn wanneer we van alle hoofdstukken uit Genesis konden vertellen wat ze bevatten, maar we gaan bij de opgaven daarvan niet uit. In de eerste opgave vermelden we die hoofdstukken waarvan *wij* vinden dat ze in het rijtje van bekendste gedeelten van Genesis thuishoren. De cursist mag er natuurlijk best anders over denken en zijn eigen voorkeurslijstje opstellen!

3. Tot zover de bestudering van de *tekst* van het boek Genesis. Misschien zegt u dat het tot nu toe allemaal nogal erg intellectueel is en kennis van de tekst wel heel centraal staat. Welnu, daar schamen we ons niet voor. Wij komen u niet vertellen dat intellectuele kennis van weinig waarde is en dat we direct moeten afstevenen op wat een tekst ons persoonlijk 'doet'. Zonder daarmee intellectualisten te worden, vinden we het een feest de cursisten heel gewoon vertrouwd(er) te maken met de bijbeltekst en daarvan een zo groot mogelijke parate kennis te verwerven. Zo groot mogelijk – dat is afhankelijk van iemands geheugen en de tijd die hij beschikbaar kan stellen. Zij die weinig kunnen vasthouden, maar enthousiast met onze meedoen, zijn ons even dierbaar als de uitblinkers. Duizenden mensen willen 'Get the picture', 'Twee voor twaalf' en dergelijke programma's niet missen, ook al zouden ze er zelf niets van bakken. Waarom zou het met de kennis van het mooiste boek dat wij bezitten, anders moeten gaan? Laat u nooit wijsmaken dat parate kennis van de Bijbel van geen waarde is. Wie uit luiheid van de Bijbel weinig afweet, staat schuldig. Parate kennis is niet alles, maar het is een fijn ding voor wie de Bijbel liefheeft.

4. Er is meer dan parate kennis. We *bezinnen ons ook* op de betreffende bijbelstof. Dat gebeurt met als startpunt de boekjes in de serie 'Gaan in het spoor van de bijbel'. Ook dan is zelfstudie het belangrijkste. We gaan op de beide avonden die aan één boekje besteed worden, de inhoud van het betreffende boekje niet nog eens uiteenzetten. De bedoeling is dat de schrijver van de boekjes enkele onderwerpen eruit licht, die van verder commentaar voorziet, of ook verrijkingstof aanbiedt. Ieder zal begrijpen dat Genesis 1 een zeer belangrijk hoofdstuk is en dat we daaraan op de cursus zeker aandacht moeten geven. Op de eerste avond is uit Gen. 1-3 nog

een onderdeel gelicht: Gen. 3, 16. Hoe zit het met het 'heersen' van de man over de vrouw na de zondeval?

5. Wie het deeltje van de serie dat bij het te bespreken bijbelgedeelte hoort, helemaal gelezen heeft, komt goed beslagen ten ijs op de avonden. We zorgen ervoor dat wie het boekje snel heeft aangeschaft, minstens een maand de tijd heeft erin te lezen. Wanneer uw tijd toch te krap is, raden we u aan te zoeken naar de hoofdzaken. Zo kunt u alle passages in kleine letters overslaan, al heeft de schrijver het gevoel dat u de meeste ervan kunt begrijpen zonder dat u theoloog bent. De laatste paragraaf (vóór de literatuurvermelding) van de hoofdstukken 1 en 2 uit het boekje formuleert *conclusies*. U kunt daaruit afleiden welke onderwerpen uit Genesis het belangrijkste worden geacht. Het is vrij gemakkelijk aan de hand van de inhoudsopgave van de hoofdstukken de betreffende onderwerpen terug te vinden.

Enfin, ieder heeft z'n eigen manier van lezen. Probeer in elk geval een indruk te krijgen van de hoofdzaken. Zijn we daarmee bezig, dan komt ongetwijfeld de legitieme vraag op 'wat wij eraan hebben'. Ook zonder op die vraag bij elk onderdeel uitdrukkelijk een antwoord te geven, zult u begrijpen dat de schrijver van mening is er voor zichzelf wél wat aan te hebben. Dat hoopt hij, evenals zijn collega Adrian Verbree op onderdeeljes tijdens de cursusavonden duidelijk te maken.

6. Op elke cursusavond is er een (korte) ruimte voor discussie ingelast. Hebt u vragen over onderwerpen die op de avond zelf niet aan de orde komen, stel die dan via de rubriek CONTACT op de website, of via het emailadres cursucontact.nl. Kort na afloop van een cursusblok ontvangen de cursisten de afsluitende lesbrief van dat blok. In deze lesbrief doen wij verslag van de avonden en krijgen ook de vraagstellers die zich per email gemeld hebben, een antwoord.

Voor alle duidelijkheid zeggen we dat alleen de cursisten de volledige lesbrieven ontvangen en slechts een selectie daaruit op onze website te lezen is. Wie altijd de *volledige* teksten van een cursusblok wil ontvangen, moet zich voor 10 € per cursusblok inschrijven.

B. OPGAVEN

1. *Zet de volgende personen in de volgorde zoals ze in het boek Genesis voorkomen:*

- 1.1. a) Eva - Jafet - Juda - Jozef - Abraham - Potifar - Benjamin - Adam.
b) Noach - Efraïm - Ismaël - Isaak - Esau - Rebekka - Sara - Rachel.
- 1.2. a) Kaïn - Abraham - Kedorlaomer - Melchisedek - Jakob - Lot - Eliëzer van Damascus.
b) Zilpa - Dan - Hagar - Tamar - Set - Simeon - Onan - Asnat.
- 1.3. a) Ada (1) - Abimelech - Potifar - Ben-Oni - Lamech - Pikol - Hemor - Debora.
b) Er - Peres - Naäma - Nachor - Tubal-Kaïn - Moab - Potifera - Ada (2).

2. *Waaraan denkt u bij de vermelding van de volgende geografische aanduidingen? Ze zijn reeds op volgorde van voorkomen in Genesis gezet!*

- 2.1. Eufraat - Ararat - Babel - Gomorra - Moria - grot (spelonk) van Makpela - Paddan-Aram - Peniël (Pniël) - Dotan - Gosen .
- 2.2. Tigris - het land Nod - Betel - eiken (terebinten) van Mamré - Salem - Gerar - Rechobot - Haran - Jabbok - Nijl .
- 2.3. Henoeh - Ur - dal Siddim - Lachai-Roï - Soar - Machanaïm - Sukkot - Eik van geweest - Edom - Abel Misraïm.

3. *Waarover gaan de volgende hoofdstukken?*

- 3.1. Gen. 1 - Gen. 3 - Gen. 10 - Gen. 12 - Gen. 22 - Gen. 37.
- 3.2. Gen. 2 - Gen. 11 - Gen. 17 - Gen. 19 - Gen. 32 - Gen. 50.
- 3.3. Gen. 4 - Gen. 5 - Gen. 6-9 - Gen. 14 - Gen. 23 - Gen. 38.

4. *Tot de parate kennis mogen ook de namen van de 12 zoons van Jakob gerekend worden. Enkele vragen daarover:*

- 4.1. a) Welke twee vrouwen en twee slavinnen kregen deze twaalf zoons?
 b) Zet hun zoons in volgorde van geboorte:
 Juda - Benjamin - Jozef - Naftali - Aser - Gad - Ruben - Levi - Issakar - Simeon - Dan - Zebulon.
- 4.2. a) Vermeld aan de hand van de juiste volgorde in geboorte welke kinderen als moeder hadden:
 de slavin van Jakobs eerste vrouw;
 de slavin van Jakobs tweede vrouw.
 b) Van wie was Dina de dochter?
- 4.3. Er valt ergens uit Genesis te concluderen dat Dina mogelijk niet de enige dochter van Jakob is gebleven. Vindt u dit gegeven niet gemakkelijk in de tekst, dan kan *Genesis* par. 2.9. u uit de droom helpen!

C. FRAGMENTEN UIT DE CURSUSAVONDEN

1. De vier rivieren (Verbree).

1.1. De Joden kennen een feest dat ze 'Vreugde der Wet' noemen. Wij hopen dat u door uw kennis van de Bijbel te vergroten of te verdiepen ook vreugde zult ervaren. Kennis om de kennis is dan ook niet het doel, het gaat ons om de kennis die eerbied en verwondering voor en over onze God bewerkt. Echter, wie van ons kan nog iets leren als het gaat om parate kennis van de eerste hoofdstukken van Genesis? Alles is hier bekend.

Wie weet... Om een vergelijking te trekken: iedereen kent de geschiedenis verhaald in Johannes 4, maar de inhoud van vers 1 van dit hoofdstuk is velen, zoals ook tijdens onze bijeenkomsten bleek, onbekend.

Wellicht bevatten ook die eerste hoofdstukken van Genesis meer onbekends dan je op het eerste gehoor zou denken.

1.2. We gaan op zoek naar de vier paradijsrivieren: de Pison, de Gihon, de Tigris en de Eufraat. Er is gezegd: dit is nu typisch een mythologisch aspect van het scheppingsverhaal. Natuurlijk komt de beschrijver van het paradijs met een overvloed aan vier rivieren aanzetten. Het Midden Oosten kampt sinds mensenheugenis met watertekorten, geen wonder dan dat de ideale tuin rijkelijk van water rijk is voorzien. Vier rivieren: noord, zuid, oost en west: water voor alle windstreken.

Nu zijn de genoemde Tigris en de Eufraat eenvoudig terug te vinden: ze stromen nog steeds door Irak en monden uit in de Perzische Golf. Maar de andere twee zijn niet zo gemakkelijk terug te vinden. Blijkt de bijbel hier reeds onbetrouwbaar?

Wat Genesis ons vertelt, is in elk geval niet zonder problemen voor de hedendaagse lezer. Ook ten aanzien van de Eufraat en de Tigris zijn er lastige vragen te beantwoorden. Want ze mogen dan samenkomen in de buurt van de Perzische golf, ontspringen doen ze op het gebergte van Armenië. In elkaars buurt, zeker, maar gescheiden door een hoge bergrug.

Voor we verder gaan, een leermoment: vraag u zelf af: of u, waar u deze passage uit Genesis allang kent, ooit een atlas pakte en de vragen die hier rijzen onder ogen zag. De les is: lees langzaam, stel vragen, pak er eens een boek, een atlas bij.

1.3. Terug naar de oorsprong van de Eufraat en de Tigris. Voor we de bijbeltekst als onbetrouwbaar afschrijven, mogen we in alle nuchterheid het volgende vaststellen:
1) De huidige geografie is niet noodzakelijk die van duizenden jaren geleden. Er stroomt vandaag de dag geen rivier door exact dezelfde bedding als duizenden jaren geleden.

2. De aanwijzing in de Bijbel dat de hof 'in het Oosten' lag, pleit tegen een locatie in Armenië omdat dit vanuit Kanaän gezien niet in het oosten, maar in het Noorden ligt.

3. Het is waarschijnlijk dat we de verteller in de buurt van Kanaän moeten zoeken. (Mozes).

Wat de *oorsprong* van deze rivieren betreft: in de oudheid konden de uitdrukkingen bron en hoofd van een rivier worden gebruikt voor wat wij de juist de mond/monding van een rivier zouden noemen. De rivier wordt dan gedacht als vanuit de zee het land binnen te dringen. Als dit hier een rol speelt, dan zou in dat geval een oostelijke ligging opnieuw betekenen, dat de hof moet hebben gelegen in het gebied waar de vier rivieren in de Perzische golf stromen.

Over het algemeen zoekt men het paradijs tegenwoordig in de buurt van de Perzische Golf.

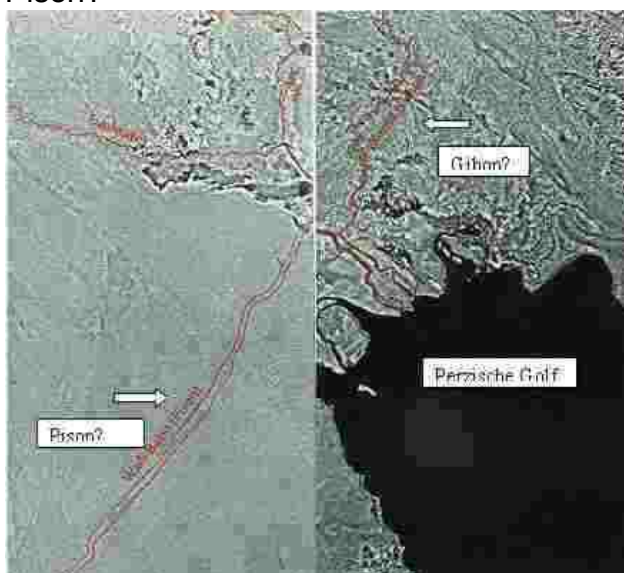

1.4. Maar hoe zit het dan met de Pison en de Gihon? Deze rivieren zijn werkelijk overal gesitueerd. Van India tot Afrika. Op het kaartje kunt u zien hoe zelfs de Blauwe en de Witte Nijl, diep in Afrika, als de vermiste paradijsrivieren zijn aangewezen. Hoe verbind je die ooit aan de rivieren in Irak?

1.5. De wetenschap staat niet stil. Waar tegenwoordig alleen zand stuift, ontdekten satellieten vanaf grote hoogte oude rivierbeddingen onder het zand.

Toen, na de Golfoorlog, in 1996 de balans moest worden opgemaakt, ontdekte een wetenschapper in de dienst van de NASA in Kuwait afgesleten stenen van graniet en basalt. Dat was merkwaardig, aangezien deze steensoorten hier niet thuishoren. De dichtst bij gelegen vindplaats van deze steensoorten bevond zich zo'n 650 mijl verderop aan de oostzijde van de Rode Zee.

Toen naar aanleiding van de vondst speciale satellietfoto's werden gemaakt van het gebied tussen Kuwait en de Rode zee, werd een droge, grotendeels onder zandduinen bedolven rivierbedding zichtbaar. Was dit dan ten slotte de verloren Pison?

1.6. We duiken nog wat dieper in de materie: door wat voor gebied stroomde de Pison?

Genesis noemt het land Chawila. Waar lag dat? Chawila komt voor in Genesis 10, 7 als naam van een van de zonen van Kus. Omdat de naam Chawila daar staat tussen andere namen die duidelijk van Arabische oorsprong zijn, kijk je historisch gezien naar het oosten. Chawila komen we ook tegen in 1 Samuël 15, 7 waar het opnieuw in Arabische contreien wordt geplaatst: 'En Saul versloeg Amalek van Chawila af tot in de nabijheid van Sur, dat ten

oosten van Egypte ligt.'

Verder:

1. De Bijbel beschrijft Chawila als een land waar goud van hoge kwaliteit te vinden was. In het gebied waar we nu naar kijken werd tot in de jaren 50 van de vorige eeuw commercieel goud gedolven.
2. Genesis noemt balsemhars als product uit het stroomgebied van de Pison. Het gebied waar de ontdekte, droge rivier bedding doorloopt, is tot op vandaag één van de gebieden waar bomen groeien die kostbare hars leveren.
3. En ten slotte: de steen chrysopraas. Deze vertaling is een slag in de lucht. Niemand weet precies welke steensoort hier in het Hebreeuwse woord wordt bedoeld. Daar staat tegenover dat het gebied rond de droge rivierbedding vanouds bekend staat als een vindplaats van edelgesteente.

1.7. Zonder met stelligheid te beweren dat anno 2004 inderdaad de Pison is herontdekt, is er op grond van het gevondene voldoende reden om voorzichtig te zijn en de Pison niet als een sprookje af te doen omdat er wij, vandaag, bepaalde zaken niet één twee drie kunnen aanwijzen.

1.8. En de *Gihon*? We zijn er vanuit de NBG-vertaling aan gewend dat de Gihon om het hele land Ethiopië stroomt. Maar dat is nog niet zolang het geval. Het is te danken aan de 17e eeuwse vertalers van de King James bijbel dat Kus of Cush werd veranderd in Ethiopië, waardoor generaties bijbellezers onnodig op het verkeerde been werden gezet.

Nu zijn er al binnen de tekst van de bijbel aanwijzingen dat je Kus niet zonder meer kunt houden voor Nubië oftewel Ethiopië. Ik noem nu enkel 2 Kronieken 14, 19vv.

'De Kusiet Zerah trek tegen (Asa) ten strijde ... en drong door tot Maresa.' Maar dit was is Asa's tijd onmogelijk vanuit Ethiopië, omdat deze koning dan dwars door Egypte moet zijn getrokken zonder op en met de farao's te botsen. Men houdt het er dan ook op dat we hier moeten denken aan een Arabisch vorst, wat Kus weer helemaal in het plaatje van Genesis 2 doet passen.

1.9. Hier komt nog het volgende bij: De satellietfoto's laten op de oostelijke zijde van de Tigris nog een vierde rivier zien, die uit de bergen van Iran kwam aanstromen en die totdat hij werd afgedamd, verantwoordelijk was voor de afzetting van het leeuwendeel van het sediment, dat de delta van de Perzische golf vormde. Het is de rivier(bedding) die tegenwoordig bekend staat als de Karun rivier(bedding).

1.10. *Samenvattend*: we weten geenszins met zekerheid waar de vier paradijsrivieren precies liepen in Adams dagen. Maar er is anderzijds geen enkele reden om de betrouwbaarheid van wat we in Genesis 2 lezen schouderophalend af te doen als een sprookje.

Ik hoop dat u van deze kleine duik in een op het eerste gezicht overbekende en weinig tot niets zeggende tekst hebt genoten en dat dit soort studie uw eigen trek om in de bijbel te studeren bevordert.

2. Genesis 6/15/17: het verbond (Douma)

2.1. In de eerste gemeente waarin ik predikant was, zei een ouderling tegen mij, nadat ik een aantal maanden gepreekt had: u hebt het haast nooit over het verbond! Dat had hij goed opgemerkt. Waarom sprak ik er weinig over? Omdat destijds de term 'het verbond' heel veel gebruikt werd en die term op mij een beetje overkwam als het gebruiken van een versleten pasmunt. Je kunt zoveel over het verbond praten, dat het woord weinig meer zegt. Verandering van spijs doet eten. En daarom gebruikte ik andere termen, al waren die wel bedoeld om aan te geven hoe belangrijk de *zaak* van het verbond is. Natuurlijk kon ik het ook niet volhouden het woord 'verbond' te vermijden.

2.2. De eerste opmerking die ik wil maken is, dat *het* verbond in de Bijbel niet bestaat. Er zijn *allerlei* verbonden. Neem het boek Genesis, waarin we reeds een aantal verbonden tegenkomen. Let op het volgende overzicht:

1. **Gen. 6,18**: 'Maar met u zal Ik mijn verbond oprichten, en gij zult in de ark gaan'.
2. **Gen. 9,9v**: 'Zie Ik richt mijn *verbond* op met u en met uw nageslacht en met alle levende wezen die bij u zijn'.
3. **Gen. 14,13**: Abraham staat in een *verbondsrelatie* met Aner, Eskol en Mamré.
4. **Gen. 15,18**: Te dien dage sloot de HERE een *verbond* met Abram.
5. **Gen. 17,2**: 'Ik zal mijn *verbond* tussen Mij en u stellen, en u uitermate talrijk maken'.
6. **Gen. 21,27**: Abraham sluit een *verbond* met Abimelek, onder ede (Berseba).
7. **Gen. 26,28**: Isaak sluit een verbond met *Abimelek*, onder ede.
8. **Gen. 31,44**: Jakob sluit een *verbond* met Laban, onder ede.

2.3. *Wat is nu een verbond?* Ik vermeld de eenvoudige definitie die u ook in mijn boekje vindt: 'Een verbond is een overeenkomst tussen twee partijen' (pag. 62). Maar

dat zegt nog niet zoveel. Het ene verbond omvat heel wat meer en is heel wat belangrijker en intiemer dan het andere.

Let eerst even op no's. 3,6,7 en 8. Daarin gaat het over een verbond *tussen mensen*. Stellig niet onbelangrijk in het boek Genesis! Omdat Abraham in een verbondsrelatie met vooraanstaande heidenen zoals Aner, Eskol en Mamré leeft, is hij in staat de strijd aan te binden tegen een stel koningen om Lot te bevrijden. Omdat Abraham en Isaak verbonden sluiten met Abimelek, de Filistijnse stadskoning van Gerar, hebben deze aartsvaders, ondanks het feit dat ze vreemdelingen zijn, recht op stukken grond met waterputten. Als ik in mijn boekje schrijf (pag. 75) dat het enige eigendom van Abraham in het land van de belofte de spelonk van Makpela als begraafplaats zou zijn, is dat niet helemaal juist. Ook een aantal waterputten hoort erbij. Later zal Jakob recht krijgen op een stuk grond dat hij van Hemor, de vader van Sichem gekocht heeft (Gen. 33,19). Mogelijk heeft hij dit stuk grond later met geweld op de Amorieten heroverd als zijn wettig eigendom (Gen. 48,22). In deze grond is later Jozef begraven (Joz. 24,32).

Ook het verbond tussen Laban en Jakob was van groot belang. Laban was en bleef familie van de aartsvaders. Daarom konden Laban en Jakob niet als vijanden uiteengaan. Zo'n familierelatie kon later opnieuw van betekenis worden, zoals ze van betekenis was geweest door het huwelijk van Isaak met Rebekka en van Jakob met Lea en Rachel.

Over zulke verbonden valt best een preek te maken. B.v. om te laten zien dat ook wij, die evenals de aartsvaders vreemdelingen op aarde zijn, met niet-christenen te maken hebben en er zaken mee moeten doen. Soms met gebruikmaking van de eed, terwijl we weten dat de andere partij helemaal geen band heeft aan de God en vader van Jezus Christus. Het is zeker ook van belang – precies als voor Abraham en Isaak – verschil te maken tussen volbloed heidenen in Kanaän en familieleden als Laban, die wel niet in het Abrahamitisch verbond met God waren opgenomen, maar toch kennelijk dichter bij Hem stonden dan de Kanaänieten.

2.4. Nu kom ik bij de drie andere verbonden, de no.'s 1,2,4 en 5. Er is een groot verschil tussen deze verbonden en de andere. Ook hier zijn twee partijen in geding, n.l. God en mensen. Maar hier is het één partij die het verbond helemaal regelt, nl. God zelf. Hij treft de beschikkingen, die vervolgens voor beide partijen gelden. Zo bepaalt God in het *Noachitisch* verbond voor de andere partij (die behalve de mens ook alle levende wezens omvat), dat ze nooit weer door een watervloed verzwolgen zal worden. Die belofte neemt God op zich. Wel legt Hij ook de mensen in het kader van het Noachitisch verbond een aantal verplichtingen op, zoals we in Gen. 9, 1vv lezen.

Het Noachitisch verbond is duidelijk een eenzijdig opgelegd verbond. 'Eenzijdig' klinkt misschien negatief, maar is zo niet bedoeld. Het Noachitisch verbond getuigt van zegen en genade. *Hoewel* alles wat de mens uitdenkt van zijn jeugd af aan slecht is, zal God op grond daarvan de aardbodem toch niet weer vervloeken (Gen. 8,21). God zet de geschiedenis van hemel en aarde voort met Noach en zijn nageslacht en met alle levende wezens op aarde.

2.5. Het verbond onder de no.'s 4 en 5 neem ik samen, want in beide gevallen gaat het om het *Abrahamitisch* verbond. Weer valt ons de eenzijdige afkondiging op. God gaat niet met Abraham onderhandelen, zoals Abraham met Aner, Eskol en Mamre gedaan had en hij later met koning Abimelek zou doen. Hier legt God aan de andere partij weer eenzijdig een verbond op. Alleen is dit verbond kleiner opgezet. Het is een

verbond niet met alle mensen (zoals het Noachitisch verbond), maar met een smaldeel van de mensheid: met Abraham en zijn nageslacht. Wel heeft het verbond een spits die op heel de mensheid gericht is, zoals Gen. 12,3 reeds liet blijken: ‘...met u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden’. Dit verbond begint klein, maar loopt uit op iets dat voor de hele aarde van betekenis zal worden.

2.6. Als wij over *het* verbond spreken, bedoelen we dit Abrahamitisch verbond. Dat verbond zal nog menige gedaanteverwisseling ondergaan, zoals tijdens het vervolg van onze cursus zal blijken. Maar met recht zingen we ook vandaag nog van dit verbond: ‘t Verbond met Abraham zijn vrind, bevestigt Hij van kind tot kind’ (Ps. 105). Dit verbond, dat eenzijdig tot stand is gekomen, functioneert wel degelijk tweezijdig. God belooft iets geweldigs. *Hij* is het die zich verplicht om Abraham en zijn nageslacht een geweldige toekomst te bereiden. Hij onderstreept de verplichting die Hij op zich neemt ook met een eed, zoals later bij het offer van Isaak in Gen. 22 ook blijkt. Maar verplichtingen hebben ook Abraham en de andere aartsvaders. Zij moeten zich gedragen als goede verbondspartners, door de volgende opdracht van God: ‘Ik ben God de Almachtige, wandel voor mijn aangezicht en wees onberispelijk’ (Gen. 17,2).

2.7. Wat is dus het bijzondere aan een verbond met God? Ik wijs op drie dingen:

a) God behandelt de mens *niet slechts als een instrument*, zoals Hij in zijn schepping sterren, dieren en dingen behandelt. Hij maakt mensen tot zijn partners en neemt ze als partners serieus.

b) Wij kunnen *intiem met God* verkeren, tot Hem bidden en erop rekenen dat Hij naar ons luistert. Deze intimiteit kent het Noachitisch verbond niet, maar het Abrahamitisch verbond wel. Let vooral op Gen. 17, 7: ‘Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en u en uw nageslacht in hun geslachten, tot een eeuwig verbond, om u en uw nageslacht tot een God te zijn’. God is *onze* God, en daarom mogen wij geloven dat ons bidden, juichen, roepen en smeken niet terugkaatsen tegen een lege hemel, maar Hem bereiken.

c) God heeft ons *verantwoordelijk* gemaakt om met Hem mee te werken aan het plan dat Hij met de wereld heeft. Het ‘verbond’ en de mens als ‘beeld van God’ horen bij elkaar. De verantwoordelijkheid zal in het volgende verbond (het Sinaïtisch) verbond nog veel duidelijker worden. Daaraan geven we in de tweede ronde aandacht. Maar met de gegevens over het verbond in Genesis beseffen we al genoeg hoe alomvattend het verbond met God voor ons leven is. Die ouderling in mijn eerste gemeente had groot gelijk door mij op het belang van het verbond te wijzen!

3. Het gebergte van Esau (Verbree)

3.1. Het boek Maleachi is vooral bekend vanwege twee momenten: de slotwoorden, die in onze volgorde tevens de slotwoorden van het hele OT vormen: ‘Zie ik zend u Elia, voordat de grote en doorluchte dag van de HERE komt. Hij zal het hart van de vaders terugvoeren tot de kinderen en het hart van de kinderen tot hun vaders, opdat ik niet kome en het land treffe met de ban.’ (Mal. 4,6).

De andere bekende tekst staat helemaal aan het begin: ‘Jakob heb Ik liefgehad, Esau heb Ik gehaat’ (Mal. 1,3). Een uitspraak die terugkomt bij Paulus. Iedereen die geen vreemdeling in Jeruzalem is, weet dat deze tekst een belangrijke rol speelt in het denken over de uitverkiezing.

Ze wordt immers geciteerd in Rom. 9, 11vv: 'Want toen de kinderen nog niet geboren waren, en goed noch kwaad hadden gedaan – opdat het verkiezend voornemen Gods zou blijven op grond daarvan, dat Hij riep, - werd tot haar gezegd: De oudste zal de jongste dienstbaar zijn, gelijk geschreven staat: Jakob heb Ik liefgehad, maar Esau heb ik gehaat.'

We willen u laten zien dat toegenomen kennis van het boek Genesis hier stof tot nadenken biedt.

3.2. Iedereen kent de geschiedenis van Jakob en Esau: de tweeling groeit in zeer verschillende stijl op, in en rond de ouderlijke tent. Het is echter maar de vraag in hoeverre dit beeld juist is. Leest u nu eerst de volgende passage uit een vaak overgeslagen bijbelhoofdstuk: Genesis 36, 1 – 8.

Deze zaken spelen zich af tijdens het leven van Isaak en Rebekka. Als Jakob later terugkeert uit Haran, weet hij dat zijn broer Esau in Seïr woont. Met andere woorden: 1) Jakob en Esau hadden als volwassen mannen reeds aanzienlijke bezittingen vóór het tot Jakobs vlucht naar Haran kwam. 2) Hun kuddes waren toen reeds zo groot dat ze zich gedwongen zagen op te splitsen.

De criticus van de bijbeltekst zal nu zeggen: Dit verhaal is een slechts andere versie van wat ook Abraham en Lot beleefden. Ook die moesten opsplitsen, omdat hun bezit zo was toegenomen dat het land hun niet kon bergen. Zie hoe de bijbel de geschiedenis van de aartsvaders opblaast tot mythische proporties!

Wie zich verdiept in het leven van de bedoeïenen in deze streek, merkt echter al snel dat ten gevolge van de schaarsheid van het gras en het grillig karakter van de regens, toenemend bezit nog vandaag de dag ertoe leidt, dat families moeten opsplitsen. De bijbel blijkt uitstekend op de hoogte van de nomadische leefwereld. En vertrekken naar andere weidegronden wil niet zeggen dat Esau niet meer thuis kwam.

Esau woont dus in Seïr. Hier is weer zo'n moment dat u hopelijk naar een kaart doet grijpen.

3.3. Seïr was geen onbewoond gebied, want Esau liet zijn blik vallen op het *gebied van Chori*. Chori, betekent holbewoner. De Choriëten bewoonden de grotten en de spelonken van het gebergte Seïr. Nu zaten de Choriëten er uiteraard niet op te wachten dat Esau hun plaats innam. Ze woonden al tijden in Seïr, zoals blijkt uit Gen. 14, 6.

Maar Esau was voor geen kleintje vervaard: hij verjaagt de Choriëten: 'En in Seïr hadden eertijds de Choriëten gewoond, maar de zonen van Esau hadden hen uit hun gebied verdreven, hen verdeldg en zich in hun plaats gevestigd...' (Deut. 2,12).

3.4. Maar zo blijkt het toch niet te zijn gegaan. Er is meer te zeggen. Leest u Deut. 2 : 21, 22: 'Maar de HERE had de Enakiëten verdeldg... evenals Hij voor de zonen van Esau gedaan had, die in Seïr wonen: vóór wie Hij de Choriëten verdreven en verdeldg had, zodat genen hun gebied in bezit genomen hadden en daar in hun plaats wonen tot op de huidige dag'.

Hier blijkt dat de *Here* Esau zijn erfdeel heeft gegeven en dat Hij dit eeuwen later geenszins is vergeten. Deze belofte en gift hadden gevolgen voor Israël dat op weg was naar Kanaän, zoals opnieuw blijkt uit Deuteronomium 2: U gaat nu door het gebied van uw broeders trekken. Daar zijn ze bang voor u. Maar denk erom, daag hen niet uit; want Ik zal u geen vierkante centimeter van dit gebied in bezit geven, omdat Ik het gebergte Seïr aan Esau tot een bezitting heb gegeven.

Hieronder treft u een lijst met de tien toledoot waaruit het boek Genesis is opgebouwd:

Gen. 2,4	Dit is de toledoot van de hemel en de aarde toen zij geschapen werden.
Gen. 5,1	Dit is de toledoot van Adam.
Gen. 6,9	Dit is de toledoot van Noach.
Gen. 10,1	Dit is de toledoot van de zonen van Noach: Sem, Cham en Jafet.
Gen. 11,10	Dit is de toledoot van Sem.
Gen. 11,27	Dit is de toledoot van Terach.
Gen. 25,12	Dit is de toledoot van Ismaël.
Gen. 25,19	Dit is de toledoot van Isaak.
Gen. 36,1.9	Dit is de toledoot van Esau.
Gen. 37,2	Dit is de toledoot van Jakob.

Wat doen Ismaël en Esau in dit rijtje? Zij hoorden er toch niet bij? Maar de Here streept blijkbaar niemand weg. Hij zorgt voor Esau's nakomelingen, ook met hen schrijft hij een toledoot.

Deze zorg van de Here doet terugdenken aan het woord van Maleachi: Jakob heb Ik liefgehad Esau heb Ik gehaat.

3. 5. Past Gods zorg voor Esau wel bij het haten van iemand? Zo komen we door toegenomen kennis van de bijbel tot een volgende vraag: wat is dat eigenlijk: haten in het OT?

Leggen we de teksten naast elkaar dan moeten we vaststellen dat het nergens de betekenis heeft van verdoemen, voor eeuwig verwerpen. Hieronder treft u een overzicht van de betekenis mogelijkheden van het werkwoord *śanē*, haten.

(hier een 'dia' van Adrian, dat ik te vet vind. Maar ik weet ook iet hoe ik het ongedaan moet maken)

3. 6. Moet wat over Edom wordt gezegd in Maleachi, enkel worden verbonden met wat de Here destijds over Jakob en Esau heeft gezegd? Nee. We moeten niet vergeten dat Edom maar al te gretig had geprofiteerd van Juda's ellende met Babel. Zodra het kon, drong het Juda vanuit het zuiden binnen. Het trok, om Deuteronomium te parafaseren, zeker niet om het gebied van zijn broeder heen. Er was gelet op de actuele politieke situatie alle reden om Edom er van langs te geven. De tot nu toe gevonden gegevens kunnen nu worden doorgedacht door ieder die Paulus in de Romeinen brief Maleachi hoort citeren.

3.7. Als *conclusie*: hopelijk hebt u nieuwe dingen in de bijbel ontdekt, hebt u oude kennis weten te verbinden en gaat u met nieuwe vragen naar huis.

4. Genesis 38 (Douma)

4.1. Om inzicht te krijgen in de structuur van het boek Genesis, doen we er goed aan op de tien *toledoot* te letten. Onthoud de betekenis, die in het Hebreeuwse woord ligt en bij gebruik altijd doorklinkt: het gaat over *geboorten*. Ten gevolge van die geboorten is 'geschiedenis' een belangrijk aspect, zodat je lang niet altijd 'toledoot' met 'geboorten' kunt vertalen. Toch mogen we Genesis met z'n tien toledoot beschouwen als het 'boek van de geboorten'.

Wanneer ik nu aandacht vraag voor Genesis 38, bevinden we ons in de *toledoot van Jakob*. Die begint met Gen. 37,2. Eigenaardig, zou je zeggen. Het gaat vanaf Gen. 37 vooral over Jozef. Hij is vanaf Gen.37 tot Gen. 50 toch wel de hoofdpersoon in het spannend verhaal, vanaf zijn dromen over schoven die zich voor hem neerbuigen, tot aan zijn hoge positie in Egypte en de hereniging met zijn broers en zijn vader. Dat is ook zo, maar dit bijzonder spannende verhaal staat wel in een bepaald kader. *Isaak* is overleden (Gen. 35,29) en dan is het *Jakob* op wie we vervolgens onze aandacht moeten richten. De toledoot gaat over Jakob *en zijn geboorten*, en dus ook over die van zijn zoons. We moeten ons daarom niet beperken tot aandacht voor Jozef; want met de toledoot van Jakob is onze aandacht op *heel* z'n gezin gericht, al speelt daarin Jozef een opvallend grote rol.

4.2. Daarom kun je ook niet zeggen dat Gen. 38 eigenlijk op een vreemde plaats staat en een korte onderbreking vormt, voordat we verder gaan met Jozefs belevenissen. Gen. 38 is helemaal geen onderbreking. Nu Jozef (even) van het toneel verdwenen is, moet onze aandacht vallen op Juda. Met uw bijbelkennis weet u, dat hij een bijzondere figuur onder de zonen van Jakob zal worden. Draait het allemaal om Jozef? Nee, misschien moet je met *Genesis 49* in de hand eerder zeggen, dat het om Juda draait! Genesis 49 is een belangrijk hoofdstuk in de toledoot van Jakob. We vinden daarin Jakobs laatste profetische woorden, waarin hij zich tot al zijn zoons afzonderlijk richt. Wie onder hen zal de leiding hebben? Of in de taal van Gen. 49,4: wie zal onder hen de voornaamste zijn? De oudste (Ruben) niet; want hij heeft zich seksueel misdragen tegenover zijn vader door bij Bilha te slapen, de bijvrouw van zijn vader en de slavine van Rachel (Gen. 35,22). Ook Simeon en

Levi zijn uitgeschakeld door wat ze met Sichem en zijn volksgenoten gedaan hebben, om de verkrachting van Dina te wreken (Gen. 34,25vv). Daarom komt pas de vierde in volgorde van geboorte – Juda – in aanmerking om de leider te zijn. ‘*Juda*, ú zullen uw broeders loven, uw hand zal zijn op de nek van uw vijanden; voor u zullen de zonen van uw vader zich neerbuigen’!

4.3. Maar geeft de geschiedenis van Genesis 38 enige aanwijzing dat Juda beter is dan Ruben, Simeon en Levi? Neen, er is niets in Gen. 38 dat het vervolg in Gen. 49 voorspelt. Eerder het tegendeel. Juda trekt weg uit de kring van zijn broers, die zich in de omgeving van Sichem en Dotan bevinden. Hij vestigt zich een flink eind zuidelijker bij Adullam, een eind uit de buurt van zijn familie. Wat hem daartoe gebracht heeft, weten we niet. Hij trouwt er met een Kanaänitische vrouw en krijgt kinderen. Verscheidene jaren later zoekt Juda naar een vrouw voor Er, zijn oudste zoon. De vrouw heet Tamar, die evenals Juda’s eigen vrouw wel een Kanaänitische zal zijn geweest. Maar Er sterft wegens een slecht leven. Omdat hij geen kinderen nalaat, geeft Juda Tamar in een ‘leviraatshuwelijk’ aan Onan, zijn tweede zoon. Maar die bederft het eveneens in Gods ogen, zodat ook hij door de dood getroffen wordt. Als Juda’s derde zoon, Sela, volwassen is geworden, weigert Juda hem aan Tamar als ‘leviraatsman’ te geven. Daarna zoekt Tamar haar recht (van het leviraatshuwelijk) zelf! Intussen is de vrouw van Juda overleden en zoekt Juda zijn genoegens bij de hoeren. Tamar weet daar van, doet alsof zij een hoer is, slaapt met Juda en raakt in verwachting. Als Juda hoort dat zijn schoondochter Tamar zwanger is door hoererij, wil hij haar verbranden. Maar Tamar helpt hem hardhandig uit de droom. *Hij* is de vader van het kind (van de kinderen; want het zullen er twee zijn)! Juda erkent zijn schuld en verklaart dat Tamar in haar recht stond. Verzachtend voor Juda volgt dan, dat hij daarna met Tamar geen seksuele gemeenschap meer heeft gehad (Gen. 38,26).

4.4. We maken de balans op. In het gezin van Jakob is het feitelijk treurig gesteld. Jozef is naar Egypte verkocht; in de ogen van zijn vader, maar ook van zijn broers, is Jozef voorgoed verdwenen. Juda leidt een aantal jaren z’n eigen leven en beslist geen vroom leven. Wat er zich in z’n gezin afspeelt, komt ons erg werelds voor. Tamar stond op haar recht om kinderen te krijgen. Ook elders in de oud-oosterse wereld kwam het voor, dat de vader daarvoor zorgde als hij geen zoons meer had. Maar is daarom Tamar een gelovige vrouw, die de positie van Jakob en zijn zoons met hun goddelijke beloften beter doorhad dan haar man? Dat blijft een vraag. Het lijkt in elk geval alsof er na Genesis 38 geen perspectief meer is voor de familie van Jakob. Maar het tij keert, door de macht die Jozef in Egypte uitoefent. We zien dan zijn broers, *inclusief Juda*, weer gezamenlijk optreden. En eerlijk is eerlijk, Juda toont zich dan ook van een betere kant (zie boekje *Genesis*, pag. 89v).

4.5 Toch blijft het wonderlijk dat Jakob op zijn sterfbed zal zeggen: *Juda*, ú zullen uw broeders loven, uw hand zal zijn op de nek van uw vijanden. voor u zullen de zonen van uw vader zich neerbuigen’. De broers buigen zich straks in Egypte neer voor Jozef; maar als de stammen honderden jaren later zich in het beloofde land vestigen, is het *Juda* waarvoor de andere stammen in Israël zich zullen buigen. Wij kennen het vervolg, want wij weten van Juda’s grote nazaat David als koning in Jeruzalem. En wij weten dat weer veel eeuwen later Jezus Christus, de zoon van David, de zoon van Juda, koning van heel de wereld zou worden.

Waarom Juda? Niet omdat hij beter was dan Ruben, Simeon en Levi. Misschien was Jozef wel de beste van allemaal. Toch wordt Juda uitgekozen. Waarom? Daarop kan ik geen ander antwoord geven dan dit: op de bodem van dergelijke vragen ligt *Gods welbehagen*. We hadden het eerder over het verbond. Onverbrekkelijk daaraan gekoppeld is een tweede trefwoord: *verkiezing*. God verkiest de man die Hij wil. En wij buigen met de broers van Juda mee, samen voor Juda's grote Zoon Jezus Christus. Met respect voor *Gods* geschiedenis, die ertoe leidt dat Juda, met zijn zoons Peres en Zerach, en hun moeder Tamar - *alle vier* vermeld in Gen. 38 - in het geslachtsregister van Jezus Christus (Matt. 1,4) staan opgenomen.

5. Doublures in Genesis? 'Zij is mijn zuster'- Gen.12/20/26 (Douma).

5.1. In Genesis komen meer dan eens verhalen voor die sterk op elkaar lijken en de daarom vaak als doublures gezien worden. We kunnen denken aan b.v. Gen. 15 en Gen. 17 – twee verhalen over verbondssluiting tussen God en Abraham. Het meest opvallende voorbeeld van een doublure is het driemaal voorkomend verhaal (dus een 'triplure' zou je kunnen zeggen), waarin een aartsvader zijn vrouw voor z'n zuster uitgeeft, om aan de dood te ontsnappen. Twee ervan staan op naam van Abraham, het derde voorbeeld vinden we in de geschiedenis van Isaak.

5.2. Ik zet ze even onder elkaar:

Gen. 12,10vv: *Abraham* trekt naar Egypte vanwege hongersnood: Wanneer de Egyptenaren u zien, zullen zij zeggen: dit is zijn vrouw; en zij zullen mij doden, en u in het leven laten.... Zeg toch dat gij mijn zuster zijt....

Gen. 20,1vv: *Abraham* trekt naar het Zuiderland en verkeerde als vreemdeling in Gerar (bij de Filistijnse stadskoning Abimelek): Daar Abraham van zijn vrouw Sara gezegd had: zij is mijn zuster, liet Abimelek...haar weghalen... Ik (Abraham) dacht: wellicht is er geen vreze Gods in deze plaats; zij zullen mij doden om mijn vrouw.

Gen. 26,1vv: *Isaak* trekt wegens een hongersnood eveneens naar Gerar: Toen de mannen van die plaats hem naar zijn vrouw vroegen, zei hij: zij is mijn zuster, want hij durfde niet zeggen: zij is mijn vrouw...de mannen van die stad mochten mij anders eens doden.

5.3. U begrijpt de redenering van Schriftcritici. Zij beweren dat zoiets niet tweemaal, laat staan driemaal gebeurd is. Het is (misschien) éénmaal gebeurd; maar het wordt op drie wijzen doorverteld, met allerlei onderlinge tegenstrijdigheden. Natuurlijk is er geprobeerd om de verhalen aan verschillende schriftelijke bronnen toe te schrijven. Zo werden (worden) de versies van Gen. 12 en 26 aan de Jahwist en die van Gen. 20 aan de Elohist toegeschreven. Onder meer vanwege de in die versies gebruikte Godsnamen.

Wat voor ons van het meeste belang is: de bronnen stemmen onderling niet overeen en geven dus een heterogeen drievoudig verslag. Betrouwbaar kun je zo'n verslag dus niet noemen. Je kunt natuurlijk niet hetzelfde verhaal de ene keer in Egypte, en de beide andere keren in Gerar laten plaatsvinden. Hetzelfde verhaal kun je niet de ene keer aan Abraham en de andere keer aan Isaak verbinden.

De *verschillen* tussen de drie verhalen zijn inderdaad groot. Ik noem er nog een paar. In het *eerste* verhaal grijpt God de farao aan met plagen. In het *tweede* verhaal komt Hij Abimelek waarschuwen in een droom. En in het *derde* verhaal ziet Abimelek met

eigen ogen dat Isaak met Rebekka vrijt, zodat de leugen van Isaak weer op een andere manier ontmaskerd wordt. Zo zijn er meer verschillen te noemen.

5.4 Als wij nu niet de kant op willen van *tegenstrijdige* bijbelse verhalen, kunnen we dan zelf aannemelijk maken dat een dergelijke geschiedenis over 'zij is mijn zuster' driemaal heeft plaatsgevonden? Ik wil proberen duidelijk te maken dat het driemaal voorkomen minder onwaarschijnlijk is dan het lijkt:

5.4.1. Let op Gen. 26,1, waar de schrijver duidelijk teruggrijpt op de geschiedenis van Gen. 12. Laten we hem de *redacteur* van Genesis noemen. Die had met meer dan één verhaal, dus met twee verschillende gebeurtenissen geen moeite, waarvan de ene gebeurtenis tijdens een vroegere en de andere tijdens een latere hongersnood plaats vond. Dat is alvast voor ons reden die moeite ook niet te hebben.

5.4.2. Let op Gen. 20,13, waar Abraham er bij Sara op aandringt om op *elke* plaats waar ze komen, te zeggen dat Abraham haar broer is. Omdat de aartsvader als vreemdelingen veel heen en weer reisden, ligt het voor de hand dat wat hen in de ene plaats overkwam ook in de andere mogelijk was.

5.4.3. Bedenk dat de aartsvaders *vreemdelingen* waren. Dat ze zich als vreemdelingen konden handhaven, was te danken aan Gods bescherming. We mogen dan wel bijzonder denken aan hun seksuele bescherming in een goddeloze wereld. Zeker de vorsten in die wereld konden gemakkelijk beslag leggen op het bezit en vooral op de vrouwen van vreemdelingen. Abrahams twijfel over de 'vreze Gods' in heidense steden (Gen. 20,11) zal gegrond zijn geweest. Denk even aan Lot, die aan 'vreemdelingen' onderdak bood en toen moest meemaken dat de bevolking van Sodom seksuele gemeenschap met die mannen wilde hebben. Nu was Sodom goddeloos bij uitstek. Van iemand als koning Abimelek van Gerar worden veel gunstiger dingen gezegd (Gen. 20,4vv). Maar dit sluit niet uit, dat de zorg van Abraham en Isaak over de seksuele avances in de richting van hun eigen vrouw én de vrees voor hun eigen leven niet op fantasieën berustte.

5.4.4. Om misverstand te voorkomen. Ik ga de leugens van twee aartsvaders niet goedpraten. Abimelek had gelijk toen hij tegen Abraham zei: u hebt tegenover mij dingen gedaan, die niet gedaan mochten worden (Gen. 20,9). Maar het ging mij in deze bijdrage om iets anders: Is het mogelijk dat we met *drie* echt gebeurde verhalen te maken hebben? U begrijpt wat mijn keuze is en ook waarom u en ik hier best aan drie echt gebeurde, soortgelijke situaties mogen denken.

D. ANTWOORD OP VRAGEN

Gen. 1 (algemeen). Ik had geschreven dat de wetenschapper kan stellen dat de zon er was voor de aarde (*Genesis*, pag. 46). Een cursist schrijft: 'Moet de schepping beredeneerd kunnen worden, of is er in de bijbel ook plaats voor zaken waarvan wij zeggen: buitengewoon, onbegrijpelijk, zo groot is God nu. Persoonlijk vind ik het fijn dat er in de bijbel dingen staan die ik absoluut niet begrijp'.

Antwoord: Ik ook, en dat geldt voor tal van zaken in de Schrift. Maar daarom heeft een astronoom nog wel de vrijheid om op wetenschappelijke gronden van

mening te zijn dat in ons zonnestelsel de zon er was voor de aarde. Lees ook nog even pag. 40 van *Genesis* over het hemelgewelf of uitspanse!

Gen. 1,21-24. Maken bijbelschrijvers van mythologisch materiaal gebruik? Zie *Genesis*, pag. 15v. over grote zeedieren en 'wilde dieren'.

Antwoord: Het gebruiken van mythologisch *beelden* betekent niet dat bijbelschrijvers daarom ook mythologisch denken. Een mooi voorbeeld is Ps. 48,3: 'Schoon door zijn verhevenheid is de berg Sion, ver in het Noorden, de stad van de grote Koning' (zie ook Jes. 14,13). Het *beeld* wijst op de heidense godenberg die men in het Noorden zocht. Maar de gelovige schrijver weet, dat wat de heidenen in het Noorden zoeken, in werkelijkheid alleen maar te vinden is bij God op de berg Sion in Juda!

Gen. 1,26. Als er staat: 'Laat ons mensen maken', wijst het woordje 'ons' dan niet op de Drieëenheid?

Antwoord: Een tekst kan achteraf meer betekenen dan er destijds bedoeld was (vgl. 1 Petr. 1,11). Wij weten op grond van nieuwtestamentische gegevens dat ook de Zoon en de heilige Geest hun aandeel in het scheppen hebben gehad. Maar dat hoeft nog niet uit het 'ons' van Gen. 1,26 geconcludeerd te worden. Dat 'ons' zal slaan op het zelfoverleg bij de HERE, zoals we dat ook in Gen. 3,22 en 11, 7 vinden: het 'ons' wordt onmiddellijk gevolgd door: toen deed *Jahwe* dit of dat. Van de Zoon en de Geest is hier nog geen sprake. Wel kunnen we zeggen dat dit zelfoverleg in God harmonieert met wat het NT over de Drieëenheid zegt.

Iemand vroeg wat het voordeel is om te zeggen dat Geest (Gen. 1,2) *niet* de derde persoon in God is. Ik zou de vraag willen omdraaien: wat is het nadeel om *hier* nog niet over Drieëenheid te spreken? Over Drieëenheid spreken we op grond van duidelijke nieuwtestamentische teksten. We moeten met de voortgang van de openbaring rekening houden en niet alles wat wij vanuit het Nieuwe Testament weten ook in oudtestamentische teksten inlezen.

Gen. 1,27. Het man en vrouw- zijn, is dat een aspect van het beeld van God?

Antwoord: dat is zeer twijfelachtig. In God is geen verschil tussen man en vrouw; hoe kunnen mensen dan *daarin* beeld van God zijn? We moeten ook zeker niet in de tweeheid van man en vrouw een afspiegeling zien van de Drieëenheid. Man of vrouw zijn, is typisch iets van Gods schepselen en daarom geen afspiegeling van iets goddelijks. De heidenen zeggen dat gemakkelijk, want zij geloven in goden *en* godinnen tellen. Maar ons geloof spreekt anders. Wat het beeld van God zijn dan wel betekent? Zie *Genesis*, pag. 16 vv.

Gen. 1,28. Bevatten de woorden 'weest vruchtbaar en wordt talrijk' geen boodschap voor gezinsvorming?

Antwoord: zeker! *Genesis* is het 'boek van de toledoot' (geboorten). God wil een wereld met mensen. De beloften van een groot nageslacht voor de aartsvaders heeft met de zegen te maken, die daarin voor heel de wereld ligt (Gen. 12,2v). De kerk moet worden tot een ontelbare schare (Openb. 7,9vv). In dienst daarvan staat ook vandaag nog het huwelijk. Dat moeten gelovige ouders zich goed bewust zijn. Gezinsvorming heeft in Gen. 1 ook te maken met het heersen over en ontplooiën van de wereld. Het ligt dan voor de hand dat factoren als overbevolking en milieuverontreiniging ook mee spreken in onze bezinning op gezinsvorming. In Gen.1

staan we aan het begin van de geschiedenis met een lege wereld; vandaag ligt dat anders.

Daarom is het ook terecht dat een andere cursist het woord 'vervullen' van de aarde wil koppelen niet alleen aan het getalsmatig vol maken, maar ook aan het ontwikkelen van de aarde om haar op een hoger plan en tot haar bestemming te brengen. Hij verbindt heel aardig het volmaken met het volmáken.

Gen. 1,31. 'En zie het was zeer goed'. En dan toch de volle vrede pas te vinden in het rijk van de Messias? (*Genesis*, pag. 23 kl. letter onderaan).

Antwoord: inderdaad, iets kan 'zeer goed' zijn in het begin, terwijl het aan het eind van de geschiedenis toch nog wordt overtroffen door iets anders (een nieuwe hemel en een nieuwe aarde). De herschepping overtreft de schepping.

Gen. 2,2.3. Moet de lofprijzing en niet de preek centraal staan?

Antwoord: geef aan beide het volle pond. Geen lofprijzing zonder preek en geen preek zonder lofprijzing. De preken worden er beter en de lofprijzing wordt er dieper door.

Terecht wijst een cursist erop dat rusten wat anders is dan niet-werken. God is in het rusten evengoed actief, n.l. door de onderhouding van de wereld. Het gras groeit toch ook op zondag? Een boer gaat wel melken, niet ploegen.

Gen. 2,8. Kunnen we van een 'paradijs' spreken, terwijl Genesis dit niet doet?

Antwoord: dit is een ondergeschikt punt is. NBV spreekt van 'tuin', NBG van 'hof'. Het van origine Perzische woord komt ook voor in Hoogl. 4,13 (NBG:'lusthof'); Pred. 2,5 (NBG:'park') en Neh. 2,8 ('park'). In het Nieuwe Testament komt het driemaal voor: Luc. 23,43 ('heden zult gij met Mij in het paradijs zijn', dus in de hemel); 2 Cor. 12,4 (idem: hemel) en Openb. 2,7 ('wie overwint, hem zal ik geven te eten van de boom des levens, die in het paradijs Gods is'). Aan laatstgenoemde tekst hebben wij de aanduiding van de 'hof' of de 'tuin' in Genesis 2 als *paradijs* te danken. Er is geen enkel bezwaar tegen om over de hof als paradijs te spreken. 't Gaat niet om het woord, maar om de inhoud. Over die inhoud kunnen we verschillen, zoals gebleken is.

Gen. 2,16v. Kun je niet beter gewoon over 'gebod' in plaats van over *proefgebod* spreken? Waar komt het woord proefgebod vandaan? Was de geest van Adam anders dan van zijn nageslacht? Onze kinderen proberen ook van alles uit wat niet goed is. Heeft God de mens niet geschapen met de mogelijkheid van het afwijken van de geboden? God wist toch wat de gevolgen hiervan zou zijn? De vraagsteller merkt verder op dat we bij Noach lezen, dat God geconstateerd heeft dat de mens niets goeds in zich heeft. Je zou haast denken dat God er toen pas goed achter kwam. Kunnen we ons voorstellen dat bij de schepping God er niet in had voorzien wat er zou gaan gebeuren? Daarom lijkt het de vraagsteller beter om maar gewoon van gebod te spreken in plaats van over een proef. De oorsprong van het kwaad zit in de mens. Het egoïsme en het uitproberen zit in het bloed. God heeft de mens goed geschapen, dat wil toch zeggen: inclusief het geheugen en denken en onderzoeken. De mens heeft daarvan misbruik gemaakt; hij liet zich leiden door de satan en zich op een ander spoor zetten dan God wilde. Daaraan gekoppeld de vraag van een andere cursist: Heeft de mens dan een vrije keus of vrije wil? Hoe kan het dat de mens in een zondeloos paradijs moet kiezen tussen goed en kwaad?

Antwoord: het is minder eenvoudig dan het hier wordt voorgesteld. Omdat de schepping 'zeer goed' was, stuiten we op de vraag waar het kwade dan vandaan kwam. Als *alles* geschapen is, dan ook het kwade?! Dat laatste gaat een stap te ver. God moeten we niet tot bewerker van de zonde en het kwaad maken, ook al blijf je dan voor een groot raadsel staan. Maar kunnen we dan niet zeggen dat de oorsprong van het kwaad in de mens zit, zoals hierboven verondersteld wordt? Ook dat is moeilijk, want God heeft de mens goed en naar zijn beeld geschapen! Daarom moeten we niet zeggen dat het kwaad er bij de mens al in *zat*, maar dat het kwaad erin *kwam*. Ik beseft dat ik nu aan het stuntelen ben. Maar dat doet ieder die over de oorsprong van het kwaad nadenkt. Je kunt hier nog wel zeggen: zo zit het niet. Maar zeg eens glashelder hoe het dan wel zit! Daarom begrijp ik de vraagstellers goed. Duidelijk is immers dat de mens *kon* vallen. Let echter op: niet *moest* vallen, alsof het kwaad er reeds ingebakken zat. De slang (duivel) op de achtergrond speelt niet voor niets een rol.

Wanneer we zeggen dat de mens kon vallen, zeggen we wel dat hij een vrije wil had. Hij kon twee kanten uit. Het heeft God behaagd zo'n mens te scheppen die met Hem kon wandelen, maar die Hem ook kon tegenspreken. Toen de mens één keer de verkeerde keuze deed, was het met zijn vrijheid meteen ook gedaan. Daarom kunnen we vandaag niet zomaar zeggen, dat de mens nog net zo voor de keuze van goed en kwaad staat als Adam en Eva destijds. Wij (en onze kinderen) beginnen niet meer blanco, wij struikelen nu per definitie.

Wat de *term* 'gebod' of 'proefgebod' betreft - daar zou ik me niet te druk over maken. Het woord 'proefgebod' lijkt me prima, met het oog op de bijzondere positie van Adam en Eva en de bijzondere gevolgen voor het geval zij de proef niet zouden doorstaan. Hún zonde heeft heel wat groter gevolgen dan die van onze kinderen, die alles uitproberen en dan hun vingers branden.

Gen. 2,23v. Het ligt nogal voor de hand dat de wereld met *monogamie* begonnen is, omdat er maar twee mensen waren. Later zijn *polygame* huwelijken (denk aan de ruzies in Jakobs tent!) vaak niet gelukkig. Maar waar lezen we van een afkeuring van polygamie in het OT?

Antwoord: nergens. De Mozaïsche wet erkende en regelde de polygamie (Deut. 21,15vv). Het leviraatshuwelijk was een vorm van polygamie. David heet gezegend, omdat hem de vrouwen van Saul in de schoot gegeven worden (2 Sam. 12,8), etc. Polygamie is een fase geweest in de (heils-)geschiedenis, en pas in het Nieuwe Testament is er geen plaats meer voor polygamie. Een man moet 'zijn eigen vrouw' hebben (1 Cor. 7,2; Ef. 5,28.33), etc. Teruglezend kunnen we dan constateren dat het zo in het allereerste begin ook bedoeld is: één man verbonden aan één vrouw. Het boek Hooglied laat dat ook fijntjes zien tegenover de veelheid van vrouwen die Salomo heeft.

Gen. 3,8. Kunnen we zeggen op grond van Gods wandelen in de hof, van wat we lezen in Exodus (tent, tabernakel) en van Openb. 21,3.4, dat God wilde wonen onder de mensen en dat dit zijn doel altijd al was? Ja, mits we voor ogen houden dat God toch altijd meer is dan alles wat met de mens te maken heeft. Hij heeft de mens niet *nodig*, want Hij heeft het volle leven in zichzelf. Het is en blijft zijn gunst en genade dat Hij met mensen een verbond sluit. Maar nu Hij die relatie eenmaal gelegd heeft, is Hij zonder de relatie met de mens tot in alle eeuwigheid niet meer denkbaar.

Excursie: Een cursist wijst op de termen 'werkverbond' en 'genadeverbond'. Het eerst woord wordt vaak gebruikt voor de situatie van de nog niet gevallen mens. De mens moet de hof bewaren, en zich daarmee als bondgenoot van God opstellen tegen elke aanval van een vijandige macht. Hij moet ook het (proef-)gebod van God houden. In de weg van de gehoorzaamheid ('doe dat en gij zult leven') zou hij het eeuwige leven van God ontvangen. Na de zondeval komt dan het genadeverbond. De term 'werkverbond' is nogal kunstmatig, alsof de mens door 'werken' het eeuwige leven zou kunnen verdienen. Ik geloof dat we de term werkverbond moeten laten schieten. Wat overeind blijft, is de relatie van het verbond, waarin God vanaf het begin met de mens stond. Ook al komt het woord verbond pas veel later in Genesis voor.

Gen. 3,24. De hof zal toch wel korte tijd de woonplaats voor de mens geweest zijn als we aan seksualiteit en vruchtbaarheid denken. Er zijn, nemen we aan, geen kinderen in de hof geboren! Klopt deze redenering? Ik zou zeggen: ja. Over kinderen lezen we pas in Gen. 4. We krijgen de indruk dat het wonen in de hof kort geduurd heeft

Gen. 4. Soms worden tot de eerste hoofdstukken van Genesis gerekend: de schepping, Adam en Eva in de tuin van Eden en Kaïn en Abel. Waar valt nu de scheiding: na Genesis 3 of na Genesis 4?

De zaak lijkt onschuldig, maar verraadt een bepaalde overtuiging. Men onderscheidt op die manier niet tussen *voor* en *na* de val, zoals wij doen. Wij zouden zeggen: Gen. 1-3 vormt een eenheid en daarna begint met Gen. 4 iets nieuws; want de periode van de mens die nog niet gevallen is, wordt met Gen. 3 afgesloten. Dus: Gen. 1-3 en daarna een nieuw gedeelte. Maar in de Schriftkritiek wordt de zondeval opgevat als een ongehoorzaamheid die zich elke dag opnieuw kan voltrekken in het leven van de mens. En dan moet je daarbij niet alleen aan de relatie man/vrouw, maar ook aan die van broeder/broeder denken (Kaïn en Abel). Wat een aanhoudende ellende reeds in het boek Genesis als je aan broedertwisten denkt!

Natuurlijk is dat laatste maar al te waar. Maar terwijl *wij* de zondeval als historisch opvatten en wij in de doodslag van Kaïn een eerste verschrikkelijk *gevolg* van die zondeval zien, zien Schriftcritici zowel in de 'val' van Adam en Eva als in de broedertwist tussen Kaïn en Abel *modellen* van wat zich te allen tijde weer voltrekt onder de mensen.

Het is nuttig om de korte en vaak heldere 'inleidingen' op de bijbelboeken in de NBV te lezen. *Maar lees kritisch.* Op die inleidingen zullen we tijdens de cursusavonden nog wel vaker terugkomen!

Gen. 5 - 8. biedt vaak een gedocumenteerd verhaal over leeftijden, geboorten en de zondvloed. Dat is toch een duidelijk argument om er geen 'theologische mythes' in te zoeken? Lijkt mij ook. Anderzijds lukt het ook niet precies uit te rekenen hoe lang de periode van Adam tot zondvloed en van zondvloed tot Abraham heeft geduurd. Moeilijk blijft het te verklaren dat de wereld na de zondvloed in zo korte tijd (van zo'n vijftienduizend jaar) niet alleen rond de Middellandse Zee (Gen. 10), maar over heel de aardbol al bewoond was.

Gen. 6,2vv. Hier wordt gesproken over 'zonen van God'. Zie *Genesis*, pag. 60. Iemand vraagt waarom ik prof. Ohmann niet geciteerd heb. Hij schreef in 1992 een aantal artikelen over dit Schriftgedeelte in het blad *De Reformatie*. Klopte hier zo

weinig van, dat ik een verwijzing niet de moeite waard vond? Antwoord: niet alles wat ik de moeite waard vind, kan ik citeren. Ik citeerde wel prof. Van Houwelingen, die op zijn beurt weer naar prof. Ohmann verwees.

De uitleg van Gen. 6,2vv blijft moeilijk. Vragen zijn te stellen over de engelen voor en na de zondvloed. Zoals b.v. waarom er sprake is van seksuele omgang tussen (afvallige) engelen en mensen destijds, terwijl we daarvan later niet meer lezen. Met stelligheid valt hier m.i. niet voor slechts één uitleg te kiezen.

Van belang is wel dat we de NBV niet alleen maar bejubelen. Want ik betreur het zeer dat de NBV in Gen. 6 over een vermenging van goden (!) en mensen spreekt. Zijn het 'goden' of 'zonen van God' (met een hoofdletter)? Hebben we dan toch een stukje mythologie in de Bijbel?! Ik vind deze kwestie alleen al voldoende om Deputaten Bijbelvertaling van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) aan het werk te zetten om dit alsnog te laten veranderen. Er moet meer gebeuren dan dat we de NBV alleen maar aanprijzen voor kerkelijk gebruik.

Gen. 9,21vv. Noach werd dronken; dronkenschap wordt door God veroordeeld; maar waarom grijpt God dit aan om Cham te straffen en niet de dronkaard zelf? Antwoord: Noach van schuld vrij te pleiten is even ongemotiveerd als van hem een stille drinker te maken (Aalders, KV). Hij was onvoorzichtig en kende mogelijk de krachtige uitwerking van de wijn nog niet voldoende. Maar de schuld van Cham was kennelijk groot, door zijn vader zo te onteren als hij deed. Van groter gewicht is het antwoord op de vraag waarom er dan in Gen. 9,25 gezegd wordt dat *Kanaän*, de zoon van Cham, vervloekt was. We zien hier dat de gezindheid en daad van iemand grote gevolgen kan hebben voor heel zijn nageslacht. Dat spitst zich wat Cham betreft toe op Kanaän *en zijn nageslacht*. Deze Kanaän zal een knecht van zijn broers worden. Die 'broers' zijn niet zijn 'ooms' (Sem en Jafet), maar zijn *eigen* broers, die in Gen. 10,6 vermeld worden: Kus, Misraïm (Egypte) en Put. Uit deze broers zijn grote rijken ontstaan, waarbij vergeleken het (heidense) land Kanaän in het niet viel. Vóór de intocht van Israël in het land Kanaän was dit land dienstbaar aan de wereldmacht Egypte. We hebben in Gen. 9,25-27 met een profetie te maken, waarin al aangekondigd wordt dat het met het heidense land Kanaän slecht zal aflopen!

Gen. 11,27. Waarom is er wel sprake van een toledoot van *Terach*, maar niet van Abraham? Inderdaad, *wij* zouden het anders gedaan hebben en de 'vader van alle gelovigen' een eigen toledoot gegeven hebben! Wellicht is het goed er betekenis aan te hechten dat het *Terach* was, die met zijn familie (inclusief Abram) op weg ging naar Kanaän. Omdat hij op reis daarheen in Charan stierf, was het Abram die vervolgens de leiding had en - kinderloos vertrokken uit Charan - door God verkoren werd tot 'vader van vele volken'.

Gen. 14,14. De plaats *Dan* wordt genoemd, terwijl die streek in de tijd van Gen. 14 die naam nog niet had, maar hem pas kreeg in de tijd van de Rechters (18,29). Hoe zit dat? Het laat zien dat we niet alles in Genesis en de volgende boeken op naam van Mozes kunnen schrijven. Want de naam Dan als naam van een regio of plaats dateert ook pas van na Mozes' tijd. We zijn van plan op deze en andere passages uit de 'vijf boeken van Mozes' terug te komen tijdens het tweede cursusblok.

Gen. 24,12vv. Is het ook nu nog mogelijk, precies als Eliëzer om voor een beslissing met God een 'afspraak' te maken? Zo werd Eliëzer gewaar welk meisje de vrouw van Isaak zou worden. Antwoord: we moeten niet uitsluiten dat zich zoiets ook nu nog wel

kan voordoen. Maar het getuigt van onze mondigheid in het verbond dat wij, in het bezit van de Bijbel en geleid door Gods Geest, zelf tot beslissingen mogen komen. alleen of via menselijk beraad zonder speciaal ingrijpen van God. Dat is geen armoede, maar een teken van onze volwassenheid.

Gen. 37,2. Waarom hebben we hier met de toledoot van Jakob te maken hebben, terwijl een groot deel van zijn leven toch al voorbij is? Je kunt hier van de toledoot van de zonen van Jakob spreken, of zelfs van de vorming van Israël (zo Van Selms en De Wolff). We moeten onze aandacht richten op het geslacht en niet zozeer op één persoon. Dat helpt ons als we aan de toledoot van Terach denken, terwijl Abraham daarin de dominerende plaats inneemt, Dat helpt ons ook als we aan de toledoot van Isaak denken, over wie als persoon toch vrij weinig gezegd wordt. Een belangrijk deel van Jakobs leven valt onder Isaaks toledoot! Er is wel eens gezegd dat Isaak de zoon van een beroemde vader en de vader van een beroemde zoon was. Zo iemand zakt dan tussen twee beroemdheden weg! Ik denk dat we voorzichtig moeten zijn met dergelijke conclusies.

Gen. 37,9. Onder de elf zoons, die voor Jozef zullen buigen, zal ook Benjamin vallen. Maar zijn moeder overleed bij de geboorte van Benjamin. Hoe kunnen dan vader Jakob, *moeder Rachel* en alle zoons samen voor Jozef buigen? En als u mocht denken dat het hier niet meer over Rachel gaat (want haar dood is al in Gen. 35,19 gemeld) en we bij 'moeder' wel aan Lea (als tweede moeder) moeten denken, rijst weer een andere vraag: Heeft Lea, die al gestorven was voordat Jakob c.s. naar Egypte vertrokken (vgl. Gen. 49,31: 'daar heb ik Lea begraven'), ooit voor Jozef gebogen?

De Korte Verklaring der Heilige Schrift (KV) blijft m.i. de beste gereformeerde verklaring waarin we op zulk soort zaken (die vaak tot Schriftkritiek leiden), op een goede manier antwoord krijgen. Aalders wijst er in zijn KV Genesis terecht op dat we ons niet moeten blindstaren op details. Het gaat erom dat heel de familie van Jakob voor Jozef zou buigen, al wordt dat dan niet zo 'logisch' geformuleerd als wij het geformuleerd hadden willen hebben!

E. Opmerkingen n.a.v. het deeltje 'Genesis'.

1. Is het zo belangrijk om vast te houden aan *het historische*? Als ik eerlijk ben, schrijft een cursist, zou ik willen dat het verhaal van Abraham die Isaak moet offeren, een verhaal en geen geschiedenis is. De term 'mythische verhalen' dringt zich op (zonen Gods etc.)! Een andere cursist heeft het al even moeilijk met het kindoffer dat God vraagt, God die met Jakob vecht, terwijl Jakob wint, God die toestaat dat Sichem plus zijn stadgenoten worden afgemaakt, etc. etc. Mijn antwoord: op dat wat 'wreed' lijkt in God hoop ik in het tweede cursusblok terug te komen. Nu alvast dit: wat wij niet begrijpen (ik ook niet!), is daarom nog niet onhistorisch. De verhalen dienen zich als historisch aan, en laten we daarvan dan ook uitgaan. Het zal nog vaak op de cursus gezegd worden: onbegrijpelijk; maar waarom zou het toch niet waar zijn?

Is er verschil, vraagt een ander, tussen historie en geschiedenis? Behoort ook schepping niet tot geschiedenis? Antwoord: ik maak geen onderscheid tussen historie en geschiedenis. Of de schepping tot de geschiedenis behoort, hangt er van af wat men met zo'n vraag wil. Als ik zeg dat de wereld echt *eens* door God

geschapen is, kun je bij dat woordje 'eens' aan historie denken. Wij geloven niet in een wereld die er al eeuwig is, maar in een eens door God geschapen wereld, die er 'voor die tijd' niet was. Maar als iemand zegt: je moet ook beweren dat alles precies in de volgorde van de zes scheppingsdagen tot stand is gekomen, want anders lees je Genesis 1 niet historisch, dan zet ik een groot vraagteken, Ik zit dan al direct met een andere volgorde in het scheppingsverhaal van Genesis 2.

2. In *Genesis*, pag. 95vv spreek ik over *partijdigheid* van God. Hoe verhoudt zich dat tot onze belijdenis dat God 'niet alleen barmhartig, maar ook rechtvaardig' is? Een cursist begrijpt wat ik bedoel en heeft er toch moeite mee om het te accepteren. Ik heb het er minder moeilijk mee. Als de kinderen van een wildvreemde gekke dingen doen, zeg ik dat ze flink moeten worden aangepakt. Als mijn eigen kinderen soortgelijke dingen doen, valt het mij heel wat zwaarder om forse taal te gebruiken. Waarom? Omdat ik een bijzondere band aan mijn kinderen heb. De Bijbel spreekt heel menselijk over God. God is geen jurist, maar een Vader voor zijn kinderen. Dat Hij ook zijn kinderen kan aanpakken, zal in het tweede cursusblok overduidelijk blijken. Maar bij de aartsvaders heeft God veel door de vingers gezien. Zijn grote liefde voor deze vaak wonderlijk optredende patriarchen leidde tot partijdigheid.

3. Iemand maakt mij attent op de *lange verwachtingstijden*. Het duurt honderd en twintig jaar voordat de aangekondigde zondvloed een feit wordt. Abraham en Isaak moeten op kinderen lang wachten. Het volk Israël verkeert eeuwen in Egypte voordat het mag afreizen naar Kanaän. En dan nog nemen ze niet de kortste weg, maar moeten er veertig jaar over doen. Wij moeten/mogen leven in de verwachting van Gods koninkrijk. Maar bij ons lijkt de spanning nogal eens weg te vloeien. Wat betekent toch '*reikhalzend verlangen*'? Antwoord: het is moeilijk de lampen brandende te houden, ook al omdat wij het nog zo goed hebben in Nederland. We verheugen ons in oudtestamentische beloften over een lang en gelukkig leven *hier op aarde*. Elders in de wereld worden christenen vervolgd en zuchten ze: hoelang nog, o Here? Ook ik schud mijn eigen rijkdom in Nederland niet van me af, maar aanvaard die als een geschenk van God. Wel is het hard nodig om altijd weer de Bijbel te lezen en helemaal te lezen, zodat we met z'n allen (samen met alle vervolgd) het *verlangen* voeden naar de uiteindelijke vrede op de nieuwe aarde.

4. Iemand vraagt naar de *spanning* tussen Genesis en latere wetgeving op de Sinai. Het lijkt erop dat de HERE met twee maten meet. Eerst geen maat, lijkt het wel. Zonder enig commentaar lezen we van de 12 zonen van Jakob uit niet minder dan vier vrouwen. Juda was een hoerenloper. En dan later zo'n gedetailleerde wetgeving! Kijk naar onze kerkenraden die zich afmatten met huwelijks- en echtscheidingskwesties. Kan dat allemaal niet een beetje nuchterder, zoals ten tijde van het boek Genesis? Antwoord: zie boven over monogamie en polygamie. En wat de kerkenraden betreft, zij hebben met de genoemde problematiek veel werk, omdat onze *geïndividualiseerde* samenleving op gespannen voet staat met het 'samen leven' (ook) van man en vrouw. Elke tijd heeft weer z'n eigen problemen. Ik denk niet dat God met twee maten meet, door destijds over veel (?) zaken milder te oordelen dan wij nu. Wanneer ik aan het zwaar gestrafte overspel van Ruben en het ook zwaar gestrafte moorddadig optreden van Simeon en Levi denk, dan is het nog maar de vraag of God zo mild en nuchter optrad.

5. Heeft uw serie boekjes nog *speciaal met ethiek* te maken? Die vraag van meer dan één cursist en ook niet-cursist is volledig op z'n plaats. Wat sommigen zochten, hebben ze niet gevonden! Men weet via het Woord Vooraf in het boekje *Genesis* dat ik bezig was met een serie delen over de christelijke ethiek. Men kan daar ook lezen dat ik met die serie gestaakt ben, toen ik al lange tijd voorbereidend werk verrichtte voor het deel 'Bijbel en ethiek'. Het resultaat is: veel Bijbel en weinig ethiek! Maakte ik hier een blunder of niet? Nee, ik dook zo in de Heilige Schrift, dat ik mij meer bezon op de grondslagen van de ethiek dan dat ik heel concrete conclusies trok bij elk onderdeel vanaf het boek *Genesis* over de ethische consequenties. Dat kan men een leemte noemen, als mensen zich speciaal met ethische kwesties willen bezighouden. Voor mijzelf vond ik het een verrijking gewoon de Schrift intensief te bestuderen en de gangen van God met zijn volk na te gaan. Dat is geen ethiek, al heeft het wel ethische consequenties. Welnu, die had ik in elk boekje - al was het maar kort - kunnen aangeven. Ik heb dat niet gedaan, b.v. in de paragraaf voor 'op weg naar het Nieuwe Testament' in een speciale paragraaf onder de titel 'Genesis en ons handelen (onze ethiek)'.

Tijdens de cursusavonden raakte ik ervan overtuigd dat ik zoiets eigenlijk ook had moeten doen. Dat lukt niet meer voor de eerste drie deeltjes, die reeds verschenen zijn of binnenkort verschijnen. En wellicht is het het beste vanwege de uniformiteit van de reeks, dat ik het ook zo laat voor de daarop volgende deeltjes. Maar tijdens de lessen wil ik toch, al is het soms kort, aangeven welke ethische aandachtspunten ik in zo'n speciale paragraaf aan de orde zou kunnen stellen.

6. Voor *Genesis* zijn dat in elk geval de volgende punten:

1) de *positie van man en vrouw*, gelijkwaardig in hun beeld-zijn van God, maar zeer ongelijkwaardig geworden door de straf op de zondeval en in de praktijken waarvan het boek *Genesis* getuigt (seksuele verwording, ruzie in de tenten van de aartsvaders).

2) het *geweld* dat losbreekt in de sociale verhoudingen tussen mensen (Kaïn/Abel; de reuzen; de schending van het gastrecht in Sodom; het uitmoorden van de Sichemieten) en de daartegen opgeworpen bestrijdingsmethoden: het wreken van doodslag, het verstrooien van de mensheid (contra de 'toren van Babel') het voeren van een oorlog (ter bevrijding van Lot) en het vernietigen van Sodom.

3) de *status van de gelovige*, enerzijds in zijn afzondering als 'vreemdeling' en anderzijds in zijn contacten met de 'wereld'. Het grote model is hier Jozef, die godvrezend leeft en tegelijk een redder wordt voor het grote Egypte en andere landen.

4) de *visie* op de 'wereld' waarin men als vreemdeling verkeert, terwijl toch verbonden met de 'wereld' moeten worden gesloten, al of niet onder ede, en dus ook onder het aanroepen door de 'wereldse' partij van afgoden. Hierbij moet ook aandacht gegeven worden aan het feit dat zowel aan Ismaël als Esau een eigen toledoot toevalt, met zegeningen van Gods zijde, die verplichtingen inhouden (ook voor de 'gelovige' partij. Israël b.v. had later te respecteren dat het niet met geweld zich een weg kon banen Edom om Kanaän te bereiken (Num. 20,14vv; Deut. 2,2vv).

5) de *ondergeschiktheid* van het tweede gebod (de naaste liefhebben) aan het eerste gebod (God liefhebben), ons voor ogen gesteld in Abrahams bereidheid om Isaak op te offeren.

6) een taxatie van Jozefs economische en sociale politiek in Egypte. Was die politiek 'dictatoriaal', omdat de Egyptenaren met hun grond en hun arbeid totaal afhankelijk gemaakt werden van de farao?

F. OPLOSSING OPGAVEN

1. *Personen in de volgorde zoals ze in het boek Genesis voorkomen:*

- 1.1. a) Adam - Eva - Jafet - Abraham - Juda - Jozef - Benjamin - Potifar.
b) Noach - Sara - Ismaël - Isaak - Rebekka - Esau - Rachel - Efraïm.
- 1.2. a) Kaïn - Abraham - Lot - Kedorlaomer- Melchisedek - Eliëzer van Damascus - Jakob - Ruben.
b) Set - Hagar - Zilpa - Simeon - Dan -Tamar - Onan - Asnat.
- 1.3. a) Lamech [4,18] - Ada (1) [4,20] - Abimelech [21,22] – Pikol [21,22] – Hemor [34,4] - Debora [35,8] - Ben-Oni [35,18] - Potifar [39,1].
N.B. Wie van de Lamech in Gen. 5,25 uitgaat, krijgt de volgorde: Ada – Lamech - Abimelech, etc.
b) Tubal-Kaïn [4,22] - Naäma [4,22] - Nachor [11,24] - Moab [19,37] - Ada (2) [36,2] - Er [38,3] - Peres [38,29] - Potifera [41,45].

2. *Waarom denkt u bij de vermelding van de volgende geografische aanduidingen? Ze zijn reeds op volgorde van voorkomen in Genesis gezet!*

2.1. Eufraat [een van de vier rivieren uit Gen. 2] – Ararat [berg waarop de ark bleef vastzitten, Gen. 8,4] – Babel [Gen.11] – Gomorra [stad waar Lot woonde; met Sodom verwoest, Gen. 19] – Moria [land met een berg waarop Isaak geofferd werd, Gen. 22,2] – grot (spelonk) van Makpela [plaats die Abraham voor begraven van Sara kocht [Gen. 23,17] – Paddan-Aram [plaats waar Rebekka's familie woont en Jakob naar toe vlucht, Gen. 27,41vv]– Peniël (Pniël) [plaats waar Jakob na zijn terugkeer met God worstelt, Gen. 32,22vv] – Dotan [plaats waar Jozef door zijn broers in een put geworpen en vervolgens aan Ismaëlieten verkocht wordt, Gen. 37,16vv]– Gosen [land waar Jakob en zijn familie in Egypte een onderdak krijgen [Gen. 47,6vv.27].

2.2. Tigris [een van de vier rivieren uit Gen. 2]- het land Nod [land waar Kaïn ging wonen, Gen. 4,16] - Betel [plaats waar Abram een altaar voor God oprichtte na zijn komst in Kanaän, Gen. 12,7] - eiken (terebinten) van *Mamré* [bij Hebron, waar Abram zich vestigde na zijn scheiding met Lot, Gen. 13,18; niet te verwarren met de eik of terebint *More*, Gen. 12,6!] - Salem [of Jeruzalem, plaats waar Melchisedek koning was, Gen. 14,18] - Gerar [plaats waar Filistijnse stadskoning Abimelech regeerde, Gen. 20,1vv; 26,1] - Rechobot [put die Isaak groef en die 'ruimte' gaf na de twist met de herders van Abimelech, Gen. 26,22] - Charan of Haran [stad in Mesopotamië waar Jakob heen vlucht en zijn oom Laban woont, Gen. 27,43] - Jabbok [rivier waar Jakob na zijn terugkeer worstelt met God op een plaats die hij vervolgens Peniël noemt, Gen. 32,22vv] - Nijl [rivier waar de farao de vette en magere koeien ziet opkomen, Gen. 41, 1vv].

2.3. Henoeh [stad die naam draagt van Kaïns zoon Henoeh, Gen. 4,17] - Ur [de stad 'van de Chaldeeën, die Terach met Abram e.a. verliet, op reis naar Kanaän [Gen.

11,31] - dal Siddim [naam voor de Zoutzee; dal waar vier koningen, onder wie Kedorlaomer, slag leverden tegen vijf koningen, onder wie die van Sodom en Gomorra, Gen. 14,3.8.10] - Lachai-Roi [put waar God naar Hagar op haar vlucht met Ismaël 'omzag', Gen. 16,14] - Soar [plaats waar Lot, vluchtend uit Sodom, aankomt, Gen. 19,23; naam betekent 'kleinigheid'] - Machanaïm [lett. 'legers'; plaats waar Jakob 'een leger' engelen van God ontmoet, Ge. 32, 2] - Sukkot [plaats waar Jakob na zijn verzoening met Esau heentrekt, er een huis bouwt en 'hutten' (vertaling van Sukkot voor zijn vee bouwt, Gen. 33,17] - Eik van gewezen [eik waaronder Debora, de

voedster van Rebekka, in de buurt van Betel begraven wordt, Gen. 35,8] - Edom [= Esau, maar dan vooral als het land waar Esau met zijn nakomelingen ging wonen, Gen. 36,1.31] - Abel Misraïm [lett. 'de rouw van de Egyptenaren', plaats waar de familie van Jakob en de Egyptenaren grote rouw bedreven, ten oosten van de Jordaan, bij het overbrengen van Jakobs lichaam naar Kanaän, Gen. 50,11].

3. *Waarover gaan de volgende hoofdstukken?* Het antwoord kon uiteraard ieder vinden door die hoofdstukken op te slaan. Oefen nog eens!

3.1. Gen. 1 - Gen. 3 - Gen. 10 - Gen. 12 - Gen. 22 - Gen. 37.

3.2. Gen. 2 - Gen. 11 - Gen. 17 - Gen. 19 - Gen. 32 - Gen. 50.

3.3. Gen. 4 - Gen. 5 - Gen. 6-9 - Gen. 14 - Gen. 23 - Gen. 38.

4. *Tot de parate kennis mogen ook de namen van de 12 zoons van Jakob gerekend worden.*

4.1. a) De vier vrouwen: Lea, Rachel, Bilha en Zilpa

b) Volgorde: Ruben (Lea) – Simeon (Lea) – Levi (Lea) – Juda (Lea) - Dan (Bilha)– Naftali (Bilha) – Gad (Zilpa) – Aser (Zilpa) – Issakar (Lea) – Jozef (Rachel) – Benjamin (Rachel).

4.2. a) Vermeld aan de hand van de juiste volgorde in geboorte welke kinderen als moeder hadden:

a) de slavin van Jakobs eerste vrouw (Zilpa);
b) de slavin van Jakobs tweede vrouw (Bilha).

Antwoord: zie onder 4.1b.

b) Van wie was Dina de dochter?

Antwoord: Lea (Gen. 30,21).

4.3. Er valt ergens uit Genesis te concluderen dat Dina mogelijk niet de enige dochter van Jakob is gebleven. Vindt u dit gegeven niet gemakkelijk in de tekst, dan kan *Genesis* par. 2.9 u uit de droom helpen!

Antwoord: Gen. 37,35 zegt, dat de zoons en *dochters* van Jakob niet in staat zijn hem te troosten over de (vermeende) dood van Jozef.

Les 2 Van Egypte naar Kanaän

INHOUDSOPGAVE:

- A. Inleiding
 - B. Opgaven
 - C. Fragmenten uit de cursusavonden
 - D. Antwoord op vragen over teksten
 - E. Opmerkingen over deeltje 'Van Egypte naar Kanaän'
 - F. Oplossing Opgaven
-

A. INLEIDING

Hoe pakken we de voorstudie aan?

1. Het is heel wat moeilijker grip te krijgen op Exodus t/m Deuteronomium dan op het boek Genesis, dat we tijdens het eerste blok besproken hebben! Toch moet u zich daar niet te snel bij neerleggen. Uw tijd is beperkt en u kunt daarom onmogelijk alles in u opnemen wat deze vier boeken te bieden hebben. Maar als u niet door de hele stof heen kunt komen, is het nog wel mogelijk de stof zo goed mogelijk te *overzien*. U weet alvast dat Exodus begint met het volk Israël dat zich nog in Egypte bevindt. En zijn we aan het eind van Deuteronomium, dan staan we in de vlakke van Moab voor de 'poorten' van het land Kanaän. *Van Egypte naar Kanaän* - dat geeft alvast een afgrenzing van het onderwerp.
2. Als we de volgende data op een rijtje zetten (ook vermeld in *Van Egypte naar Kanaän*, pag. 125), krijgen we een goed historisch overzicht vanaf de uittocht tot voor de 'poorten' van Kanaän:
 - *uittocht* uit Egypte (Ex. 12,18; 13,4); datum: op de vijftiende van de eerste maand na de uittocht.
 - aankomst bij de *Sinai* (Ex. 19,1); datum: drie maanden later.
 - *tabernakel gereed* (Ex. 40,2.17); daarna afkondiging van wetten uit Leviticus; datum: eerste maand van het tweede jaar na de uittocht.
 - *telling* (Num. 1,1) met het oog op de opmars tegen de Kanaänieten; datum: begin tweede maand van tweede jaar
 - *vertrek van de Sinai* (Num. 10,11); langdurige zwerftocht in omgeving van Kades; datum: vanaf de tweede maand van het tweede jaar tot aan het veertigste jaar; *dood van Aäron* in vijfde maand van het veertigste jaar (Num. 33,38)
 - *in vlakke van Moab*; toespraken van Mozes tot het volk (Deut. 1,3), boek Deuteronomium; dood van Mozes; datum: eind veertigste jaar.

3. We kunnen nu gemakkelijker de stof invullen, die behandeld wordt in de vier boeken (Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium).

Het volgende overzicht kan nuttig zijn:

Exodus: Onderdrukking en bevrijding uit Egypte, het lied van Mozes (Ex. 15; er is nog een tweede lied, Deut. 32!) en de woestijntocht tot de Sinai. Het boek sluit af met de bouw en oprichting van de tabernakel).

Leviticus: Het boek Leviticus is vrijwel helemaal een wetboek, met slechts twee geschiedenissen: 1) de dood van Nadab en Abihu (Lev. 10); 2) de dood van de vloekende

zoon van een Egyptische vader en een Israëlitische moeder (Lev. 24,10vv). Het hele boek beslaat één maand: de *eerste* maand van het *tweede* jaar na de uittocht. Vgl. Ex. 40,1 (eerste dag *eerste* maand) en Num. 1,1 (eerste dag van *tweede* maand). De wetten van Leviticus gaan niet alleen over cultische zaken (offers, reine en onreine dieren, onreinheid door 'melaatsheid' - NBV vertaalt met 'vraat' - , de grote Verzoendag (Lev. 16), feestdagen en lossing; maar ook over regeling van geslachtsomgang en strafwetten.

Numeri: Num. 1,1 tot 10,10 gaat over een periode van twintig dagen. Vgl. Num. 1,1 (eerste dag *tweede* maand) en Num. 10,11 (twintigste dag van deze maand als vertrekdatum uit woestijn Sinai). Onthoud dat *vanaf Num. 10* de geschiedenissen uit Exodus hun voortzetting vinden.

Vóór Num. 10 vinden we de *eerste* telling van het volk en van de Leviëten en de vermelding van hun plaats binnen het legerkamp (Num. 1- 4), plus verschillende wetten. Na Numeri 10 komen de geschiedenissen (zie onder 2.4), met deels weer wetgeving. Num. 26 vermeldt de *tweede* volkstelling (na de slachting ten gevolge van de afgoderij met Baäl-Peor). De eerste telling bereikte het getal van 603.550 (gelijk aan die uit Ex. 38,26) aan strijdbare mannen; de *tweede* telling 601.730. In Numeri wordt ook reeds melding gemaakt van de verdeling van het Overjordaanse onder de stammen Ruben, Gad en half Manasse en van de grenzen en verdeling van West-Kanaän (Num. 32 en 34).

De (Latijnse) naam Numeri heeft te maken met de vele getallen in het boek. Ook komt het woord 'woestijn' er veel in voor, waarnaar de Joden het boek noemen (Bammidbar). Prof. H.M. Ohmann heeft die beide aanduidingen mooi samengevoegd in zijn schetsenbundel over Numeri: 'Tellingen in de woestijn'!

Deuteronomium: Dit boek kunnen we goed omschrijven als een theologische dieptepeiling van het verbond tussen Jahwe en zijn volk Israël. Voor een groot deel bestaat het uit redevowering van Mozes tot het volk, dat zich intussen in de vlakte van Moab bevindt. Het werpt een terugblik op de hele tocht (Deut. 1-3). De Griekse naam 'Deuteronomium' zegt dat we met een *tweede* bundeling van wetten te maken hebben, waarin overigens tal van bepalingen uit de 'eerste' wet opnieuw aan de orde komen. Deuteronomium is echter meer dan een wetboek. Wel zit er *herhaling* van sommige reeds eerder vermelde zaken in. Zo vinden we naast Ex. 20 een *tweede* versie van de Tien Geboden (Deut. 5). Maar het boek laat ons achtergronden zien. Wie is God en waarom heeft Hij Israël lief? En wat houdt het grote gebod van de liefde voor Israël in, als antwoord op Gods liefde (Deut. 6)?

Van groot belang is hoofdstuk 12, waarin over *de ene plaats van de cultus* (tempel te Jeruzalem!) in het toekomstige Israël gesproken wordt. Bekende hoofdstukken zijn verder o.a. Deut. 17 (14-20) met de wet voor de koning, Deut. 20 (met wetten voor het voeren van oorlog), Deut. 27 en 28 (afkondiging van zegen en vloek), Deut. 29 (vernieuwing van het Sinaïtisch verbond) en Deut. 32 (dood van Mozes)

4. Het zou mooi zijn om ook de volgorde van de historische gebeurtenissen zo te kennen als velen zich het rijtje met de tien plagen in Egypte eigen hebben gemaakt. Maar dat is een toer! Men moet daar eigenlijk een ezelsbruggetje voor hebben.

Een ezelsbrug: MÉSi RéSi , TáKi CháKa, HorEd MóSit.

De hoofdletters geven de volgende plaatsen weer. Je moet dan natuurlijk nog wel weten wat er daar gebeurd is:

Mara - bitter water wordt zoet

Elim - oase met 12 waterbronnen en 70 palmbomen

Sin (woestijn)- manna - kwakkels - instelling sabbat.

Refidim - Mozes slaat met staf op rots voor water (Massa en Meriba - we krijgen nog een *tweede* Meriba) - overwinning op Amalek

SINAI - Tien Geboden en andere wetten - verbondssluiting en (na geschiedenis

met het gouden kalf - verbondsvernieuwing - tabernakel gebouwd en opgericht. Na MESi ReSi gaan we van Exodus naar Num. 10vv!

Tabera - oplaaien van vuur aan de rand van legerkamp vanwege Jahwe's toorn.

Kibrot-Hattaäwa - opnieuw Gods toorn over het volk dat van de kwartels schrokkerig eet.

Chazerot - Aäron en Mirjam verzetten zich tegen Mozes' bijzondere positie.

KADES - Evenals de Sinai een plaats met veel gebeurtenissen: de verspieders - oproer van Korach, Datan en Abiram - (na lange omzwerving in Kades terug) zonde van Mozes door op de rots te slaan i.p.v. te spreken (Meriba 2!).

Hor (berg) - Aäron sterft op deze berg.

Edom - men moet om Edom heentrekken, volk wordt ongeduldig, geschiedenis van de koperen slang.

Moab - strijd met de Amoritische koning Sichon en met koning Og van Basan - Bileam zegent i.p.v. vloekt Israël

Sittim - afgoderij met Baäl-Peor, op instigatie van Bileam via de meisjes van Moab.

5. Hoe maakt u zich de stof uit het boekje 'Van Egypte naar Kanaän' eigen?

Als u de hiervoor genoemde stappen zou volgen, geeft hoofdstuk 1 u inzicht in de geschiedenis 'Egypte naar Kanaän'. Het tweede hoofdstuk gaat over de Tien Geboden, waarin heel de (straf)wetgeving uit de boeken van Mozes is verwerkt. Hebt u te weinig tijd, dan haast u zich naar hoofdstuk 3, dat u inleidt in de moeilijkste stukken uit Exodus tot Deuteronomium. Eén element uit hoofdstuk 2 raad ik u aan toch even te lezen: 2.1.6. Daar zien we dat er meer opsommingen van geboden in de boeken van Mozes te vinden zijn dan in de Tien Geboden alleen. Vooral Lev. 19 en Deut. 27,15-26 zijn van belang. Zelf hecht ik, ook op de cursus (tweede avond) veel waarde aan hoofdstuk 3.2., omdat daarin een m.i. voor vandaag heel belangrijk, maar verwaarloosd thema aan de orde komt. Wilt u beter kennis maken met de NBV, lees dan Leviticus 1-7, om het onderscheid tussen de verschillende offers te leren kennen. De namen die NBV aan de offers geeft, wijken soms af van de NBG; maar stuk voor stuk zijn ze m.i. trefzeker.

B. OPGAVEN

1. Geef aan of de volgende gebeurtenissen (personen) in Exodus, Leviticus of Deuteronomium staan.

1.1a) Koperen slang - bouw van de tabernakel - water in bloed veranderd - dood van Mirjam - dood van Mozes - Massa en Meriba (1).

1.1b) Gouden kalf - twaalf verspieders - kikkerplaag - instelling van het pascha - Nadab en Abihu gedood - afgoderij met Baäl-Peor.

1.1c) Verbondsvernieuwing in vlakte van Moab - Bileam profeteert - bloeiende staf van Aäron - instelling van de sabbat - vloekende Egyptenaar gedood.

1.2a) Tabera - Meriba (2) - Pitom en Raämses gebouwd - bezoek van Jetro - strijd tegen Sichon van Chesbon - strijd tegen Og van Basan.

1.2b) Wraak op de Midjanieten - steekvliegen - Jozua als Mozes' opvolger aangewezen - Sippora en de 'bloedbruidegom' - Mirjam tast gezag van Mozes aan - Korach c.s. tasten gezag van Mozes aan.

1.2c) Manna voor het eerst gegeven - de sabbat ingesteld - zweren aan mens en vee - drie dagen duisternis - Mirjam met melaatsheid gestraft.

2. Wat staat er in de volgende hoofdstukken (gedeelten) ?

2.1. Exodus 3 - Exodus 15 - Exodus 20 - Leviticus 1-7 - Numeri 6,22-26 - Numeri 22-24 - Deuteronomium 5 - Deuteronomium 6.

2.2. Exodus 32 - Leviticus 19 - Leviticus 26 - Numeri 10 - Numeri 13/14 - Deuteronomium 27 - Deuteronomium 29 - Deuteronomium 32 - Deuteronomium 34.

C. FRAGMENTEN UIT DE CURSUSAVONDEN

1. *Jahwe en het Sinaïtisch verbond (Douma).*

1.1. Het zal niemand verbazen dat we het tweede cursusblok beginnen met aandacht te vragen voor Jahwe en het Sinaïtisch verbond. De gebeurtenis bij de brandende braambos, waar aan Mozes de naam Jahwe bekend gemaakt wordt en de verbondssluiting bij de berg Sinai zijn toch wel heel centraal in de periode die we nu behandelen: het volk Israël 'van Egypte naar Kanaän'.

Wanneer we weer even de verbonden op een rij zetten, die we in het boek Genesis hadden gevonden, dan kan ik u goed het verschil laten zien tussen deze verbonden en het Sinaïtisch verbond.

1. Gen. 6,18: 'Maar met u zal Ik mijn verbond oprichten, en gij zult in de ark gaan'. Gen. 9,9v: 'Zie Ik richt mijn *verbond* op met u en met uw nageslacht en met alle levende wezen die bij u zijn'.
2. Gen. 14,13: Abraham staat in een *verbondsrelatie* met Aner, Eskol en Mamré.
3. Gen. 15,18: Te dien dage sloot de HERE een *verbond* met Abram.
4. Gen. 17,2: 'Ik zal mijn *verbond* tussen Mij en u stellen, en u uitermate talrijk maken'.
5. Gen. 21,27: Abraham sluit een *verbond* met Abimelek, onder ede (Berseba).
6. Gen. 26,28: Isaak sluit een verbond met *Abimelek*, onder ede.
7. Gen. 31,44: Jakob sluit een *verbond* met Laban, onder ede.

In Genesis gaat het om verbonden met *personen* of groepen van personen. God sluit een verbond met Noach en zijn kinderen, ook al is dat tegelijk een verbond met gevolgen voor heel hun nageslacht, terwijl in dit verbond zelfs de dieren zijn opgenomen (Gen. 6,18). Abraham sluit een verbond met Aner, Eskol en Mamre om samen Lot te bevrijden (Gen. 14,13). Abraham en Isaak sluiten verbonden met de Filistijnse vorst Abimelek (Gen. 21,27; 26,28) en Jakob doet het met zijn oom Laban (Gen. 31,44). We zien dan ook dat God zelf verbonden sluit met Abraham, die heel zijn nageslacht zullen omvatten (Gen. 15,18; 17,2). Maar nu bij de Sinai krijgen we in plaats van de vroegere sterk *persoonlijke* verbonden te maken met een verbond tussen en *heel het volk Israël*.

1.2. Laten we even nauwkeuriger letten op deze verbondssluiting, zoals Exodus 24 daarvan melding maakt.

De verbondssluiting in Exodus. 24,3vv:

....toen zond hij (Mozes) de *jongelingen* der Israëlieten heen, en zij brachten brandoffers en offerden stieren als vredeoffers voor de HERE (5).....Hij (Mozes) nam het *boek des verbonds* en las het voor de oren van het volk en zij zeiden: Alles wat de HERE gesproken heeft, zullen wij doen en daarnaar zullen wij horen (7).

Toen nam Mozes het *bloed* en spregde het op het volk, en hij zeide: Zie, het bloed van het verbond dat de HERE met u sluit, op grond van al deze woorden (8).

... En Mozes klom op met Aäron, Nadab en Abihu en zeventig van de oudsten van Israël (9)... zij aanschouwden God en zij aten en dronken (11).

U ziet allereerst dat er geen priesters aan te pas komen om de offers te brengen, maar dat het jonge mannen zijn. We mogen hier denken aan de oudste jongens, de 'eerstgeborenen', die gespaard bleven toen in de tiende plaag de oudste jongens uit de Egyptische gezinnen gedood werden. Maar voor wat hoorde wat. Voortaan waren de oudste jongens op een bijzondere manier aan Jahwe gewijd (Ex. 13). Aanvankelijk was het de bedoeling dat zij het priesterschap zouden waarnemen, iets wat later aan de stam van Levi werd toevertrouwd. Van die bijzondere status van de oudste jongens in Israël vindt u hier het bewijs. Zij mogen, als de bloem van de natie, het volk Israël bij deze verbondssluiting vertegenwoordigen en de offerdienst verrichten.

Let u er vervolgens op dat Mozes het boek van het verbond nam (met daarin geschreven de bepalingen die we in de voorafgaande hoofdstukken Ex. 21-23 vinden), het boek voorlas, waarna het volk met al die verbondsbepalingen uitdrukkelijk instemde. Op die instemming volgde een bloedceremonie. Met de helft van het bloed van de geofferde dieren had Mozes het altaar gewijd, dat opgericht was aan de voet van de berg; met de andere helft besprenkelde hij vervolgens het volk.

Dat zijn bekende woorden voor ons. Want met de blik op het Nieuwe Testament denken we bij het 'bloed van het verbond' aan het *bloed van Jezus' verbond*, waarover hij spreekt bij de instelling van het Heilig Avondmaal (Matt. 26,28; Marc. 14,24; Luc. 22,20; 1 Cor. 11,25). Zoals het volk Israël na z'n ja-woord op het verbond met Jahwe deel kreeg aan de reinigende kracht van het bloed van dat verbond, zo krijgen ook wij, nadat wij 'ja' gezegd hebben, deel aan het bloed van Jezus' verbond.

Ik wijs nog op een laatste aspect dat ons duidelijk maakt dat het verbond tussen Jahwe en zijn volk echt tweezijdig en wederkerig was: de partijen gaan samen eten. Een delegatie van het volk gaat onderleiding van Mozes, Aäron en zijn beide zoons Nadab en Abihu, de berg op om met Jahwe te eten en te drinken (Ex. 24,9vv). En ook daarvan kan ik weer zeggen, dat het avondmaal met Jezus een afspiegeling is van deze maaltijd op de berg Sinai!

Die maaltijd is wel het sterkste gegeven waarmee wij de tweezijdigheid van het Sinaitisch verbond tot uitdrukking kunnen brengen. Maar zoiets veronderstelt dat het hele volk instemde met de woorden die Jahwe gesproken had en had laten opschrijven. Tot drie keer toe lezen we dat het hele volk z'n instemming betuigd heeft met wat Jahwe aan het volk voorhield.

Ex. 19,8 - ... en het gehele volk antwoordde eenparig: Alles wat de HERE gesproken heeft, zullen wij doen.

Ex. 24,3 - ... en het gehele volk antwoordde eenstemmig: Al de woorden die de HERE gesproken heeft, zullen wij doen.

Ex. 24,7 - ... alles wat de HERE gesproken heeft, zullen wij doen en daarnaar zullen wij horen.

1.3. Een volgend belangrijk aspect aan dit verbond: het zijn twee *totaal* verschillende partijen die hier een verbond sluiten. Een almachtige God en een volk dat intussen al verscheidene malen dwars is gaan liggen, zowel in Egypte alsook tijdens de reis naar de berg Sinai.

Waarom sloot Jahwe dan toch dit verbond?

Met Deut. 7,6-9 geef ik daarop een driedelig antwoord.

Deut. 7,6-9

(6)...gij zijt een volk, dat de HERE, uw God, heilig is; ú heeft de HERE, uw God, uit alle volken op de aardbodem uitverkoren om zijn eigen volk te zijn. (7) Niet, omdat gij talrijker waart dan enig ander volk, heeft de HERE zich aan u verbonden en u uitverkoren; veeleer zijt gij het kleinste van alle volken. (8) Maar omdat de HERE u *liefhad* en de *eed* hield, die Hij

uw vaders gezwoeren had, heeft de HERE u met een sterke hand uitgeleid en u verlost uit het diensthuis, uit de macht van Farao, de koning van Egypte....

Jahwe heeft Israël uitverkoren om z'n eigen volk te zijn. Waarom? Eerst wordt er gezegd *waarom niet*. Niet omdat Israël een groot en imponerend volk was. Integendeel, Israël was eerder het kleinste volk! Maar waarom dan uitverkoren om met Jahwe een verbond aan te gaan? Het eerste positieve argument daarvoor is meteen ook het allerwonderbaarlijkste: omdat Jahwe Israël *liefhad*. Ik vind dit een van de meest raadselachtige uitspraken uit de hele bijbel. Liefde als argument voor God om een band met Israël aan te gaan. De almachtige God sluit een verbond met een nietig volkje, 'omdat Hij het liefheeft'. Probeert u zich deze keus goed voor te stellen. Wie zou Israël uitkiezen, dat koppige volk, dat zodra het een tegenslag te verwerken heeft, alweer hunkert naar de slavernij in Egypte en blijkbaar alles beter vindt dan dat verbond met Jahwe?

Het *tweede* argument begrijp ik beter: God blijft trouw aan de eed die Hij aan Israëls vaders Abraham, Isaak en Jakob gezwoeren heeft. Eenmaal beloofd, blijft beloofd. De trouw kan ik begrijpen. Maar dat verplaatst het raadsel alleen maar. Waarom *destijds* die liefde voor een aantal mensen, die uit Ur der Chaldeeën zijn afgereisd naar Kanaän? Het is en blijft onbegrijpelijk. Op de bodem van zulk soort vragen ligt Gods welbehagen!

1.4. Als Jahwe nu zijn onbegrijpelijke liefde geeft aan Israël, wat moet Israël dan aan Jahwe geven? Dat heeft het volk tot drie keer toe zelf onder woorden gebracht, zoals we reeds zagen: Alles wat de HERE gesproken heeft, zullen wij *doen* (Ex. 19,8). Al de woorden die de HERE gesproken heeft, zullen wij *doen* (Ex. 24,3). Alles wat de HERE gesproken heeft, zullen wij *doen* en daarnaar zullen wij horen (Ex. 24,7). Het volk zal doen wat Jahwe in het verbond van het volk vraagt en ter harte nemen wat Jahwe gezegd heeft.

Maar dat moet dan inderdaad *van harte* gaan! Of anders gezegd: de *liefde* van Jahwe voor Israël verwacht als antwoord de *liefde* van Israël voor Jahwe. En daarmee belanden wij bij een van de bekendste passages uit de Pentateuch:

Deut. 6,4

Hoor, Israël, de HERE is onze God; de HERE is één! Gij zult de HERE, uw God, liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw kracht (Deut. 6,4v).

1.5. Laten we eerst vaststellen dat liefde en liefde twee is. Liefde uit zich op heel verschillende manier. Ik moet mijn naaste liefhebben; maar het maakt nogal verschil of die naaste mijn vrouw, mijn kind, mijn neef of nicht, mijn buurman, of een vreemdeling is die bij mij om hulp aan komt kloppen. In alle gevallen moet ik mijn naaste liefhebben, maar dat 'liefhebben' kan emotioneel sterk verschillen.

Wanneer wij het nu hebben over de liefde van Israël voor Jahwe, moet u niet *allereerst* aan emoties denken. U zou zich gauw heel ellendig kunnen voelen. Kan ik God liefhebben, zodat ik voel wat ik voel als het de liefste man, vrouw of het liefste kind betreft? Gelukkig hoeft u zo uw liefde tot God niet te benaderen. Om te begrijpen wat liefde voor God betekent, moet u hier niet allereerst aan emoties denken, maar aan een *keus* die van u gevraagd wordt. We hebben lief, omdat we voor iemand kiezen. We kiezen voor onze eigen ouders, onze eigen vrouw, man of kinderen en niet voor andere ouders, andere vrouwen, mannen of kinderen. Welnu, denkt u daaraan als het gaat over uw keuze voor God. Laat Deut. 6,4 - dat door Jezus herhaald wordt in Matt. 22, 34v - in uw geheugen gegrift staan: Hoor, Israël, de HERE is onze God; *de HERE is één!* En omdat er maar één God *onze God* is, *doen* wij wat Hij vraagt en doen wij niet wat andere goden van ons vragen. Wie aan Jahwe verbonden is, moet kiezen wat *Hij* wil. Dat is liefhebben: voor Gods geboden kiezen met hart en ziel en daarom doen wat *Hij* wil (vgl. Joh. 14,15.21.23v).

1.6. Natuurlijk maakt dat *emoties* los. Wie Jahwe liefhad onder Israël, zong van Hem, loofde en dankte Hem, schreeuwde tot Hem, of sloeg van verbijstering dicht. Toen ik hoorde van de

enorme zeebeving die Sumatra en andere delen van de wereld getroffen heeft, was mijn eerste gedachte: God. Waarom dacht ik direct aan Hem? Omdat ik in Hem en niet in het blinde noodlot geloof. Ik ben opgegroeid binnen het verbond met God en heb ook bewust een keus gemaakt voor deze God, zoals Hij in Jezus Christus verschenen is. Ik ervaar dat ik God liefheb, *zelfs* als ik in mijn verbijstering geen woord kan uitbrengen bij het zien van al die vaders en moeders, die naar hun kinderen zochten of ze dood in hun armen droegen. Ik deel het geloof met die mensen, die in het EO-programma over 'waar was God in 2004?' wel hun vrouw of hun zoon verloren hadden, maar toch Gods nabijheid in en na zo'n ramp bleven ervaren.

Onze liefde tot God kent haar *eigen* emoties, die we niet moeten verwarren met de emoties die we voor mensen kunnen hebben. Nooit hoeft er over onze lippen te komen dat we gek op God zijn, zoals we gek op onze kinderen of op andere mensen zijn. Wij hebben de verheven God lief door *vóór* Hem en *tégen* alle afgoden te kiezen. Wij hebben de verheven God lief door te *doen* wat Hij van ons vraagt. Wij hebben de verheven God lief door zijn *geboden* lief te hebben.

2. De heiligheid van Jahwe (Douma).

2.1. De vorige keer heb ik geprobeerd u te laten zien, hoe onbegrijpelijk diep het verbond tussen Jahwe en het volk Israël was. Hier ging immers de almachtige God een intieme relatie aan met een klein en ook nog lastig volk. Waarom? Daar waren twee argumenten voor: 1) Jahwe had dit volk lief; 2) Jahwe bleef trouw aan wat hij de aartsvaders beloofd had (Deut. 7,6-9). Ik heb dat eerste argument een van de meest raadselachtige uitspraken uit de hele bijbel genoemd. De almachtige God sluit een verbond met een nietig volkje, 'omdat Hij het liefheeft'! Deze liefde was serieus gemeend, leidde tot een serieus verbond - een verbond dat dus wederkerig moest zijn. De liefde van Jahwe moest door de liefde van het volk Israël beantwoord worden.

2.2. Intussen blijft het verbond daarmee nog wel het verbond tussen *twee totaal verschillende partners*. Het volk is en blijft een gewoon en zelfs lastig volk, terwijl God God is en blijft in al zijn verhevenheid. Daarom kunnen de beide partners in het verbond ook niet 'gewoon' met elkaar omgaan, zoals twee partijen in een geheel menselijk verbond dat kunnen. In een huwelijksverbond zijn man en vrouw gelijkwaardige partners, die psychisch en lichamelijk met elkaar een hechte relatie kunnen vormen. Maar in het verbond tussen Jahwe en zijn volk gaat dat anders, ook al kan dit verbond in de Bijbel met een huwelijk vergeleken worden (Ez. 16,8; vgl. Ef. 5,22vv). In het verbond tussen Jahwe en zijn volk Israël komen de heilige God het onheilige volk samen.

Daarmee ben ik bij het sleutelwoord voor deze bijdrage: de *heiligheid* van Jahwe. Zij vereist een bijzondere vorm van omgang tussen de beide partners. We moeten twee dingen voor ogen houden. Dit verbond is een echt verbond met echte liefde van Jahwe voor zijn volk en met echte liefde van het volk voor Jahwe. Maar het is een liefde die van de menselijke kant samengaat met het vrezen van de grote, sterke en vreselijke God. Let u op een tekst als Deut. 10,12, waarin die beide aspecten samenkomen:

Deut. 10,12

Nu dan, Israël, wat vraagt de HERE, uw God, van u dan de HERE, uw God, te *vrezen* door in al zijn wegen te wandelen; Hem *lief* te hebben; de HERE, uw God, te dienen met uw ganse hart en met uw ganse ziel (12)...Besnijdt dan de voorhuid van uw hart en weest niet meer hardnekkig. Want de HERE, uw God, is de God der goden en de Here der heren, de grote, sterke en *vreselijke* God, die geen partijdigheid kent, noch een geschenk aanneemt (16v).

De liefde mag en moet totaal zijn, want het 'ganse hart' en de 'ganse ziel' moet van die liefde vervuld zijn. Tegelijk is het een liefde voor een partner, die *gevreesd* wil worden, omdat Hij de almachtige en heilige God is. Als we met de NBV in plaats van over 'vrees' over 'ontzag' spreken, sluit dat bangheid in het verbond uit. Maar het is wel ontzag voor een vreselijke God, die kan en zal toeslaan als zijn volk hardnekkig is en het verbond schendt.

2.3. Om met Jahwe te kunnen verkeren, is een *veiligheidsgordel* nodig, zoals ds. C. Vonk dat heeft genoemd. Daarmee werd een directe aanraking tussen de *heilige* Jahwe en het onheilige volk voorkomen. U hebt daarvan kunnen lezen in mijn boekje *Van Egypte naar Kanaän*, pag. 124vv. In de bijdrage van Adrian Verbree over de opzet van legerkamp en tabernakel zal dat straks nog verder worden toegelicht. Er moet een afstand overbrugd worden om contact met de grote partner Jahwe te kunnen leggen. Allerlei rituele handelingen zijn nodig voor de priesters en de hogepriester om de offers in de tabernakel te brengen en zo met Jahwe in contact te komen. De omgeving van de tabernakel, maar ook de ruimten in de tabernakel stonden permanent onder stroom, zou je kunnen zeggen. Het gewone volk alsook de priesters moesten in grote omzichtigheid handelen om niet dodelijk door Jahwe's heiligheid te worden getroffen. Ik denk aan de oudste zoons van Aäron, Nadab en Abihu, die mogelijk wegens hun slordig optreden tijdens het brengen van een reukoffer, dodelijk werden getroffen (Lev. 10,1vv).

2.4. Nog veel beter kan ik die spanning tussen de intimiteit van het verbond (Jahwe woont temidden van zijn volk) en de afstand die in acht genomen moet worden, illustreren aan het *leven van Mozes*. Wij lezen dat Jahwe zeer persoonlijk en vertrouwelijk met Mozes omging.

Exodus 33,11

En de HERE sprak tot Mozes van aangezicht tot aangezicht (NBV: *persoonlijk*), zoals iemand spreekt met zijn vriend (NBV: met een ander mens); dan keerde hij terug naar de legerplaats.

Deut. 34,10

Zoals Mozes, die de HERE gekend heeft van aangezicht tot aangezicht, is er in Israël geen profeet meer opgestaan. (NBV: Nooit meer heeft Israël een profeet gekend als Mozes, met wie de HEER zo *vertrouwelijk* omging).

Als u naar de tekst uit Ex. 33 kijkt, bevinden we ons nog in de tijd voordat de tabernakel gebouwd was. Het drama met het gouden stierbeeld had zich zojuist afgespeeld (Ex. 32). Jahwe wilde uit woede niet meer in het midden van het volk optrekken naar het beloofde land. Om God nog te kunnen ontmoeten, moest Mozes een tent opslaan buiten de legerplaats. We lezen dat hij in die tent heel persoonlijk met Jahwe sprak, zoals *mensen* met elkaar spreken. Dat wijst toch op grote intimiteit binnen het verbond. We weten echter tegelijk dat deze intimiteit uitzonderlijk was. Het volk had de mogelijkheid van dit intieme samengaan verspeeld. Jahwe wilde eigenlijk niet meer met de Israëlieten optrekken naar het beloofde land. Een speciaal daarvoor ingerichte tent *buiten* de legerplaats was nodig om het contact tussen Jahwe en Israël, te blijven onderhouden. En van de zijde van Israël kon alleen Mozes dit contact onderhouden. We worden zelfs gewaar dat er in heel de geschiedenis van Israël nooit meer zo'n vertrouwelijk verkeer tussen Jahwe en zijn volk geweest is als in de persoon van Mozes. Dat vertrouwelijke verkeer kwam er blijkbaar ook niet, toen de tabernakel gebouwd en de offerdienst geïnstalleerd was. Alleen onder zeer stipte voorwaarden kon het verbondsverkeer tussen Jahwe en de (hoge)priester in de tabernakel, evenals later in de tempel continu plaats vinden.

2.5. Als u hier op de uitzonderlijke positie van Mozes let, begrijpt u dat Mozes de *bemiddelaar* in het verbond van Jahwe met zijn volk kan heten. Dat begrijpt u nog beter als u met mij even één stap in de geschiedenis terugzet. Voordat de zonde met het gouden

stierbeeld de verhouding tussen Jahwe en het volk bedierf, vond de verbondssluiting bij de berg Sinai plaats.

Exodus 20,18-21

En het hele volk was getuige van de donderslagen, de bliksemstralen, het geluid van de bazuin en de rokende berg. Toen het volk het zag, beefde het en bleef van verre staan. En zij zeiden tot Mozes: Spreek gij met ons, dan zullen wij horen; maar God spreke niet met ons, opdat wij niet sterven.....Het volk nu bleef van verre staan, maar Mozes naderde tot de donkerheid waarin God was.

Zij riepen Mozes' bemiddeling in. Hij moest het contact met Jahwe maar onderhouden; dat contact met de levende God konden zij niet aan. Zij zouden wel naar hem (Mozes) luisteren, als hij dan maar voor hen naar Jahwe ging. Daaraan dankt Mozes ook zijn naam als profeet. Want hij ontving de woorden van Jahwe en gaf die vervolgens door aan het volk.

Dat werpt een prachtig licht op wat een profeet is. Wij denken vaak dat een profeet dingen voorspelt en zo de toekomst blootlegt. Maar veel juister is het in de profeet de man te zien, die in staat gesteld wordt met Jahwe te spreken en zijn woord te ontvangen, om dat vervolgens aan het volk door te geven. Dat woord beperkt zich niet tot voorspellingen over de toekomst, maar omvat alle woorden van Jahwe, met geboden en verboden, straffen en zegeningen. Het is bestemd voor het leven van vandaag en voor de nabije toekomst. En soms voorspelt het wat er in de toekomst gaat gebeuren.

Mozes is dus de eerste grote profeet die de woorden van Jahwe ontvangt om ze aan Israël door te geven. De profeet is daarin een echte bemiddelaar. Zo wilde Jahwe dat blijkbaar. Leest u daarover Deut. 18, 15vv!

Deut. 18,15-18

Een profeet (NBV: profeten) uit uw midden, *uit uw broederen, zoals ik* (Mozes) ben, zal de HERE, uw God, u verwekken; naar hem (NBV: hen) zult gij luisteren. Juist zoals gij van de HERE, uw God gevraagd hebt op Horeb, op de dag der samenkomst, toen gij zeldet: Ik wil niet langer de stem van de HERE, mijn God, horen en dit grote vuur niet langer zien, opdat ik niet sterve. Toen zeide de HERE tot mij: Het is goed wat zij gesproken hebben...Ik zal mijn woorden in zijn mond leggen, en hij zal alles tot hen zeggen, wat Ik hem gebied.

2.6. Als u deze tekst begrijpt, beseft u dat in het Oude Testament voor het verbondsverkeer tussen Jahwe en zijn volk zo'n profeet als bemiddelaar nodig was. De *heiligheid van Jahwe* met haar angstwekkende openbaring deed het volk zeggen: houd ons erbuiten; voor u, Mozes, maar niet voor ons is het mogelijk persoonlijk en vertrouwelijk met Jahwe om te gaan.

Het volk zei daarmee niets verkeerd, want Jahwe vond het goed, lezen we hier, wat het volk voorstelde. En Mozes laat blijken dat het onder Israël ook zo zal blijven. Kijkt u opnieuw even naar Deut. 18,15vv. Mozes kondigt daar aan dat, zoals Jahwe hém verwekt heeft om profeet voor het volk te zijn, er *meer* profeten zullen komen. De 'dienst van het woord van Jahwe' zal worden gecontinueerd. Die opvolgers van Mozes zijn 'gewone' mensen, 'uit uw broeders zoals ik'. Tegelijk zijn het ook 'ongewone' mensen, omdat ze speciaal voor dit werk van profeet door Jahwe verwekt zijn. Mozes kon wensen dat Jahwe zijn geest kwam leggen op heel het volk, zoals Jahwe het voor één keer ook heeft gedaan bij zeventig oudsten van het volk. Hij legde op die zeventig een deel van de geest van Mozes (Num. 11,16vv). Maar daarna bleef het zoals het was. Profetie als het overbrengen van het heilige woord van de heilige Jahwe bleef de opdracht en het voorrecht van een enkeling.

Excursie: Ik sluit me voor de uitleg van Deut. 18,15 aan bij G. Kwakkel, die een mooi opstel schreef onder de titel 'Iemand als Mozes' in: G. Kwakkel (red.), *Wonderlijk gewoon*, uitgave Vuurbaak, Barneveld 2003,11-27. Ook Kwakkel denkt bij 'profeet' niet aan één bijzondere profeet, die dan in grootheid aan Mozes gelijk zou zijn en ons als een tweede Mozes aan de

Messias laat denken. Jahwe zegt tegen Mozes dat Hij ervoor zal zorgen, dat er straks in Kanaän voor hen weer profeten zullen zijn, die er precies als Mozes voor zullen zorgen dat Gods woorden aan Israël worden doorgegeven. Terecht verbindt Kwakkel de woorden: 'uit uw broeders, zoals ik ben' niet aan de grootheid van Mozes, maar aan de gelijkheid met Mozes als een broeder uit het volk, zoals ook Mozes dat is. Voor zo'n broeder hoeven ze niet bang te zijn, zoals ze het aan de voet van de berg Sinai voor Jahwe waren.

2.7. Het is daarom ook geen wonder dat het verbond tussen Jahwe en zijn volk in stand gehouden wordt door het *luisteren* naar Jahwe en niet door het *zien* van Jahwe. De heiligheid van Jahwe laat het tweede eenvoudig niet toe. Geen mens kan Mij zien en leven, zegt Jahwe tegen Mozes. Zelfs Mozes, die zeer vertrouwelijk met Jahwe mocht omgaan, krijgt Hem slechts in het voorbijgaan te zien (Ex. 33,20vv). De grote afstand tussen Schepper en schepsel heeft een brug nodig, zelfs als er een verbond tussen beiden bestaat. In het woord is Jahwe heel dicht bij Israël. Daarvoor hoeven ze niet op te klimmen naar de hemel, of het van overzee op te halen. Want, zegt Mozes tegen het volk: *het woord is heel dicht bij u, in uw mond en in uw hart, om het te volbrengen* (Deut. 30, 14).

Ik vat samen: de *afstand* tot de heilige Jahwe vereist de brug van het woord; de *intimiteit* met de heilige Jahwe beleeft Israël als het zich verheugt over dat woord, met alles wat het inhoudt aan beloften en dreigingen, aan geboden en verboden, aan een boodschap voor het heden en aan die voor de toekomst.

2.8. Licht dat vandaag anders? In principe niet. Het ontzag voor de heilige God geldt vandaag nog evenzeer. Intimiteit en afstand gaan ook nu nog samen. Denk aan de combinatie tussen 'onze Vader' en zijn *hemelse hoogheid*. Vergeet niet dat Hij een ontoegankelijk licht bewoont; geen mens heeft Hem ooit gezien of zal Hem zien. Maar zelfs het feit dat Hij ook nu nog een verterend vuur is, komt niet in mindering om Hem alle eer te brengen.

Matt. 6,9: Onze Vader die in de hemelen zijt.....

1 Tim. 6,16: (God) ...die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoont, die geen mens gezien heeft of zien kan. Hem zij eer en eeuwige kracht! Amen.

Hebr. 12,28v: Dankbaar zijn en God vereren met eerbied en ontzag; want onze God is een verterend vuur.

Maar er is nu meer te vertellen. De blijvende afstand tussen Schepper en schepsel is nu overbrugd door het *Woord* dat vlees is geworden. Het woord dat Mozes en andere profeten eens van Godswege gebracht hebben, komt nu van Jezus Christus, die een broeder onder de broeders geweest is, maar tegelijk ver boven alle broeders profeten uitstak. Want Hij is de enige Zoon van God zelf. Hij is uit de schoot van de Vader voortgekomen om ons te vertellen wie zijn Vader werkelijk is (Joh. 1,18 NBV). Bovendien heeft Hij door het geven van zijn leven de verzoening tot stand gebracht, die ons laat zeggen: Jezus, leven van mijn leven, Jezus, dood van mijnen dood. *In Jezus Christus zijn wij nu intiem aan de Vader verbonden*. Wij zullen zelfs meer en meer door de Heilige Geest naar het luisterrijk beeld van Jezus Christus veranderd worden (2 Cor. 3,18).

2.9. De nieuwe intimiteit kan uitgedrukt worden met termen die boven het Oude Testament uitstijgen. Maar de *brug van het Woord* ligt er nog heel duidelijk. Lees daarvoor Johannes 14. Jezus liefhebben komt overeen met wat in het Oude Testament Jahwe liefhebben is. Nu bewaren we Jezus' *woord*, Jezus' *geboden* (Joh. 14,15.21).

Johannes 14

14,15: Wanneer gij Mij liefhebt, zult gij mijn woorden bewaren....

14, 21: Wie mijn geboden heeft en ze bewaart, die is het die Mij liefheeft....

14,23: Indien iemand Mij liefheeft, zal hij mijn woord bewaren en mijn Vader zal hem liefhebben en wij zullen tot hem komen en bij hem wonen.

Maar toch leidt dit tot een intimiteit, die de Vader en de Zoon *in* ons laat *wonen*. Straks zullen we boven in het huis van de Vader komen. In het huis van mijn Vader zijn veel woningen - NBV: veel kamers - en Jezus maakt daar nu een plaats voor ons gereed (Joh. 14, 1vv). Maar Hij liet ons niet verweesd op aarde achter, omdat Hij zijn Geest naar ons toezond. En de intieme band tussen ons en God boven hoeft niet te wachten tot de dag van onze dood en van de opstanding uit de doden. Voordat de kamer boven door ons bewoond gaat worden, hebben de Vader en de Zoon onze woning hier beneden al betrokken, als wij hen liefhebben! De *intimiteit* waarvan hier sprake is, zal onder christenen verschillend beleefd worden, is mijn overtuiging. Laten wij elkaar daarover niet hard vallen, als we het er allen maar over eens zijn dat de liefde voor Christus zeker blijkt uit het liefhebben van zijn woord en van zijn werk.

3. De Tien plagen tegen het licht (Verbree).

3.1. *Historiciteit*. Het verslag van de tien plagen in de Bijbel is voor de gelovige genoeg om te zeggen: zo is het gebeurd. Maar hebben de tien plagen sporen nagelaten buiten de Bijbel? Zo'n indrukwekkende serie rampen, dat moet toch ergens zijn blijven hangen. Helaas waren de oude Egyptenaren beter in het vastleggen van hun successen dan in het vereeuwigen van tegenslagen. Toch stuit je soms op iets waarvan je je afvraagt: is dit misschien een verwijzing naar de tien plagen? Zo ligt er sinds 1828 een manuscript in het oudheidkundig museum van Leiden (Leiden 344, papyrus Ipoewer) dat te denken geeft. Het gaat om een in de omgeving van Memphis gevonden, relatief jong handschrift in hiëratisch schrift, dat waarschijnlijk teruggaat op een ouder manuscript. Aan een kant is de papyrus beschreven met een gedicht, op de andere zijde treffen we het verslag van een voor Egypte rampzalige periode.

Hieronder ziet u een aantal van de mogelijke parallellen van wat we in Exodus lezen.

Exodus

En er was bloed in het gehele land.

Het vlas en de gerst waren neergeslagen

Al het vee van de Egyptenaren stierf

En er was dikke duisternis in het gehele land Egypte

En er was geen huis waarin geen dode was

Zij vroegen van de Egyptenaren gouden en Zilveren voorwerpen en klederen en de HERE Bewerkte, dat de Egyptenaren het volk gunstig gezind waren, zodat zij hun verzoek inwilligden

Leiden 344/Ipoewer

De rivier is bloed, de mensen teren weg door dorst. Dit is ons water. Dit onze blijdschap!

Wat kunnen we nog doen?

Voorwaar, overal is het graan verloren gegaan

De harten van de dieren kreunen,
Al het vee weent.

Het land is zonder licht

Hij die zijn broeder begrafat, is overal

Goud en lapis lazuli, zilver. Malachiet, Carneool en brpns werd gehangen rond de nekken en de vrouwelijke slaven

Hard bewijs? Nee, maar zeker opvallend genoeg om te vermelden.

Hoe zit het met getuigenissen binnen de Bijbel, anders dan uit de mond van Israëlieten?

Weten andere volken iets van tien plagen? Het antwoord is positief. Ik wijs op 1 Samuël 4,8.

Wanneer Israël de ark meevoert in de strijd tegen de Filistijnen, reageren dezen als volgt:

'Toen... werden de Filistijnen bevreesd, want zij zeiden: 'Wee ons, want zoiets is gisteren noch eergisteren geschied. Wie redt ons uit de macht van deze geweldige god? Dit is dezelfde god die de Egyptenaren met allerlei plagen heeft geslagen in de woestijn'.

De Filistijnen, wier gebied aan Egypte grensde, weten het nog goed. Maar ook weer niet helemaal goed. Zeker, in de woestijn overkwam Egypte bij de Schelfzee een ramp, maar het 'slaan met allerlei plagen' vond zeker niet in de woestijn plaats. Hier gebeurt wat zo vaak gebeurt: verhalen vervormen door de tijden heen. En juist dat aspect verleent dit Filistijns getuigenis een extra authentiek karakter.

Conclusie: in de eerste ronde van deze cursus zagen we naar aanleiding van een studie over de mogelijke locatie van de paradijsrivieren, dat men zich niet gemakkelijk kan afmaken van de Bijbel wanneer die geschiedenis beschrijft. En voor wie al geloofde, mogen eventueel buitenbijbelse of onverwacht binnenbijbels getuigenissen een bemoediging zijn om de Bijbel vooral te blijven omarmen als Gods betrouwbaar boek.

3.2. *Structuur en Compositie.* De Here heeft - het is spreken in menselijke bewoordingen - ongetwijfeld goed nagedacht over de vraag met welke plagen Hij Egypte zou treffen. Wie deze gedachte als uitgangspunt neemt bij een nadere bestudering van de tien plagen doet mogelijk nieuwe kennis op.

Vraag een aantal willekeurige Nederlanders wat er persé nodig is om ons land op de kaart te houden en menigeen zal antwoorden: onze dijken.

Een Egyptenaar uit Mozes' dagen zou waarschijnlijk hebben geantwoord: zonlicht en water. De twee belangrijkste onder Egypte's goden waren dan ook Ra, de zonnegod en Hapi de Nijlgod. Niet voor niets noemde reeds de Griekse geschiedschrijver Herodotus Egypte 'het geschenk van de Nijl.' De moderne satellietfoto onderstreept nog eens de waarheid van deze antieke woorden.

Zonder de Nijl geen leven voor Egypte. Dat de eerste plaag het water in de Nijl ondrinkbaar maakt, is daarmee een signaal dat hier iets begint wat in potentie doodsdreiging voor Egypte inhoudt. Vanuit Egyptisch perspectief gezien botsen hier de God van de Hebreëen en hun God Hapi. De dood is er niet meteen. Zo blijft er nog enig, moeizaam bereikbaar (grond)water te drinken over. Men heeft de tijd gekregen in- en om te keren en menigeen heeft de Farao ook geadviseerd zo te handelen. Nadat in de eerste plaag het potentieel gevaar is geïllustreerd, 'zakken' de volgende

plagen terug naar het niveau van 'ongemak'. Wel worden bij iedere volgende plaag de duimschroeven één slag verder aangedraaid.

In schema gezet ziet het er zo uit:

1. water wordt bloed	doodsdreiging
2. kikkers	ongemak tot in de huizen
3. muggen	ongemak tot op de huid
4. steekvliegen	ongemak tot onder de huid
5. veepest	de dieren (voedsel en werkrachten) sterven
6. zweren aan mens en dier	de mens zelf wordt bedreigd
7. hagel	honger dreigt
8. sprinkhanen	de hongerdreiging wordt realiteit
9. duisternis	het levenslicht blijft weg

De negende plaag lijkt de stijgende lijn te doorbreken. Wanneer ik eerder aan mijn catechisanten vroeg wat ze liever hadden: onder de zweren zitten of in het donker zitten, kozen ze zonder uitzondering voor zitten het duister.

Maar ze vergisten zich. In de eerste plaats wisten de Egyptenaren natuurlijk niet dat het slechts drie dagen zou duren, maar in de tweede plaats, en dat is hier veel belangrijker, moet de negende plaag voor de Egyptenaar wel degelijk een verder toenemen van de druk hebben betekend.

Naast Hapi de Nijlgod, was de andere oppergod Ra, de zonnegod. Op afbeeldingen zien we hem steevast afgebeeld met een zonnescijf boven zijn hoofd. De farao werd vereerd als de zoon van Ra, als een halfgod dus. Zijn aanwezigheid was de garantie dat na de donkere nacht – en bedenk dat men geen lantaarnpalen kende en dat in het middenoosten de nacht abrupt invalt – het zonlicht terug zou keren.

Maar deze zoon van god wordt nu op zijn eigen terrein verslagen: het licht blijft uit. Dat betekent dat de dood dreigt. Hoe serieus de Egyptenaar dit beleefde, mag blijken uit het feit dat alle grafsteden (zoals Gizeh, Memphis en Luxor) consequent op de westoever van de Nijl werden gebouwd, terwijl de levenden op de oostoever woonden, de kant waar de zon elke morgen opkwam.

Na de negende plaag kan voor de Egyptenaar nog maar één ding volgen en dat gebeurt dan ook: in de tiende plaag breekt de God van de Hebreëen alle bloemknoppen uit de Egyptische samenleving weg: alle eerstgeborenen sterven. Geen leven, geen toekomst voor dit volk.

Dat het juist de eerstgeborenen zijn die sterven is veel betekend in een maatschappij waarin zij een bijzondere plek hadden. De boodschap is ook in die keus van de oogappels duidelijk: voor wie zich verzet tegen de God van Israël blijft er geen toekomst over.

Tegelijk betekent het mogelijk een teken van hoop dat het enkel de eerstgeborenen waren die stierven. Een rest bleef over. Dat doet denken aan een psalm als de 87^e waarin wordt gezongen over een tijd dat men zelfs de Egyptenaar zal beschouwen als in Jeruzalem geboren.

Hoop, licht voor Egypte. Denkt u in dit 'licht' eens aan die bode die farao in het donker erop uitstuurt om Mozes en Aäron te halen. De mond moet hem van verbazing zijn open gezakt toen hij, zijn fakkel nog in de hand, ineens stilstond en het tot hem doordrong dat er in Gosen wel licht was. Licht, leven bij de God van de Hebreëen!

Zo klinkt er voor wie het NT kent op de achtergrond van deze inktzwarte bladzijde in Egypte's geschiedenis een kerstlied:

Nu daghet in het oosten
Het licht schijnt overal
Hij komt de vorsten troosten
Die eeuwig heersen zal

4. De Tien Geboden tegen het licht (Verbree)

4.1. *Een detail dat behouden bleef.* In de eerste ronde van deze cursus hebben we gezien dat in de openingshoofdstukken van Genesis duidelijk is dat God bij wat Hij openbaarde inzake zijn scheppingswerk, zich aanpaste aan de manier waarop de lezer van toen naar de wereld keek.

Daarom horen we niets over kometen en pulsars, geen woord over vleermuizen en waterplanten, bacteriën en macrofagen. Mozes kende niets van dit alles: hij keek omhoog en zag zon, maan en sterren. En God zei: die heb Ik geschapen. En zo is het. Je moet de bijbel niet op het procrustesbed van de biologie of natuurkunde leggen. De bijbeltekst is een woord binnen het raam van zijn tijd gesproken. Niet het raam is de constante, maar het venster. Mozes mocht dus schrijven op een voor hem begrijpelijke manier.

Deze lijn houdt de Here vast als Hij zelf de pen ter hand neemt en de Tien Geboden opstelt. Welk wereldbeeld hadden de oude Israëlieten?

In Psalm 24 lezen we: Des HEREN is de aarde en haar volheid, de wereld en die daarop wonen. Want Hij heeft haar op de zeeën gegrond en op de stromen gevestigd.

Een ander citaat uit psalm 75: al mogen de aarde en al haar bewoners wankelen, ik ben het die haar pilaren heb vastgezet.

De Israëliet zag de wereld als een platte schijf die op het water dreef. Onder de aardschijf konden dan - niet bepaald logisch - nog weer pilaren staan die het geheel verankerden in... ja, in wat eigenlijk? Er klopte niets van dit beeld. Dit wereldbeeld klonk in de vertaling van 1951 ook door in de tekst van het tweede gebod. Men mocht zich geen beelden maken van al wat er zich in de wateren ONDER de aarde bevond.

Deze vertaling is in de NBV behouden gebleven. Een detail. Je kunt het negeren. Je kunt het ook aangrijpen om te constateren: hier merk je tussen de regels door dat zelfs de Tien Geboden ons niet zomaar vanuit uit de hemel zijn aangereikt. Ze zijn geformuleerd in de taal van mensen, met de beperkingen van hun toenmalige blik. Wie de Bijbel ziet als Gods woord en de tien geboden als echt van zijn hand, mag zich bij zo'n detail verheugen over de moeite die de Here zich getroost om zich bij het wereldbeeld van zijn hoorders aan te passen. De gelovigen van toen hoefden niet groter te zijn dan ze waren. Hij boog zich naar hen over.

4.2. *Meningsverschil.* Het team dat Deuteronomium vertaalde stelde voor in de Tien Geboden de u-vorm te gebruiken. Maar het team dat Exodus voor haar rekening nam, had liever de jij-vorm. Op grond van het Hebreeuws is beide te verdedigen omdat hier in het Hebreeuws geen persoonlijk voornaamwoord wordt gebruikt. De werkwoordsvormen zijn gesteld in de tweede persoon enkelvoud.

Uiteindelijk besliste de eindredactie in het voordeel van de u-vorm. We lopen er zo in onze cursus opnieuw tegenaan dat vertalen altijd het element van kiezen in zich blijft dragen.

Verder bepaalt dit moment in de tien geboden ons bij een kwestie die u vaker zult tegenkomen in de NBV. U zult merken dat er in de aanspraak van mensen onderling en in de aanspraak van de Here tot mensen afwisselend wordt gekozen voor U en jij. Als God Adam roept, wordt vertaald: Adam, waar ben je?

Willekeur in de NBV? Nee, per situatie heeft men afgewogen wat in het Nederlands het juiste persoonlijke voornaamwoord is. Dit is een prima werkwijze, die echter niet uitsluit dat af en toe u/jij wellicht anders zou hebben gekozen dan de vertalers uiteindelijk deden.

4.3. *Verandering.* In de NBG '51 luidt de vertaling van het tiende gebod: Gij zult niet begeren, Dit is in de NBV geworden: U zult uw zinnen niet zetten op.

Lood om oud ijzer?

Toch niet. In het eerste geval is het tiende gebod uit te leggen als enkel een verdieping van wat reeds eerder aan de orde was. Je mag niet echtbreken (7e gebod), maar zelfs het met onkuise verlangens kijken naar een ander is al fout. Je mag niet stelen, maar ook jaloers zijn op het bezit van de naaste is uiteraard niet de bedoeling.

Wat is dan nog het eigene van het tiende gebod?

Het punt is dat wie zijn zinnen ergens op zet, méér doet dan begeren, in de zin van wensen.

Als ik mijn zinnen zet op de vrouw van mijn buurman, dan ga ik in zijn huwelijk stoken, dan zorg ik dat ik een 'Absaloms oor' ben voor zijn vrouw: tja meid, als het aan MIJ lag.

Al ik mijn zinnen zet op de baan van mijn collega, zin ik op middelen om hem pootje te lichten. Ben ik negatief over hem, val ik zijn standpunten aan, leg de nadruk op zijn zwaktes.

Wat zegt het Hebreeuws? Het valt op dat het werkwoord (chamad) dat in het tiende gebod wordt gebruikt in de bijbel regelmatig voorkomt in de combinatie met werkwoorden als: toe-eigenen, roven en nemen. Twee voorbeelden:

Hun afgoden moet u verbranden, het zilver en goud dat er aan zit, zult u niet begeren, en u niet toe-eigenen. Deut. 7, 25

Begeren zij akkers, dan roven zij die, begeren zij huizen, dan nemen zij die. Micha 2, 2. Dit illustreert dat het hier om meer dan om de jaloerse blik gaat. Er is een wens en op weg naar de daad worden plannen gesmeed. Die stellen een mens schuldig, zelfs al zou het nooit komen tot uitvoer van de kwalijke voornemens.

Door beslag te leggen op het gebied tussen wens en daad, neemt het tiende gebod een eigen terrein voor haar rekening: de smidse waar wij kwaad jegens onze naaste beramen. Dat de vertaling in de NBV is geworden: u zult uw zinnen niet zetten op, is daarmee winst te achten.

D. Antwoord op vragen over teksten

Ex. 4,21 e.a.p. We lezen dat *Jahwe* het hart van farao *verhardde* (Ex. 4,21; 9,12; 10,20;), of ook om Israël na de uittocht alsnog te achtervolgen (Ex. 14,4.8.17). Hetzelfde doet Hij later bij Sichon, de koning van Chesbon: Hij verhardde zijn geest en verstokte zijn hart, zodat hij Israël niet door zijn land liet trekken en Israël vervolgens zijn land veroverde (Deut. 2,30). Maar we lezen ook dat het farao zelf is, die zich verhardde (Ex. 7,13.22; 8,19 [15 NBV]; 9,35). Hoe is die tweeheid (Jahwe doet het én de farao doet het zelf) te verklaren?

Een doorzichtig antwoord is niet te geven. Het gaat hier over de samenhang tussen Gods soevereiniteit en de verantwoordelijkheid van de mens. De vraag rijst natuurlijk, of het rechtvaardig is dat God het hart van een mens verhardt, zodat iemand alleen maar kan doen wat hij niet zou moeten doen. Op die vraag geeft Paulus in Rom. een duidelijk antwoord: God is daarin niet onrechtvaardig. Hij ontfermt zich over wie Hij wil en Hij verhardt wie Hij wil (Rom. 9,14vv). Het aardewerk kan niet aan de pottenbakker vragen: waarom hebt u me gemaakt zoals ik eruitzie (Rom. 9,20, NBV)? Tegelijk moeten we vasthouden dat farao meer is dan een willoos werktuig. Hij is herhaalde malen voor de keus gesteld om Israël te laten vertrekken en was daartoe bijna bereid. Het is daarom niet juist alleen maar te zeggen dat farao niet anders *kon* handelen door Jahwe's verharding. Hij *wilde* ook niet. Niet kunnen en niet willen zijn met elkaar vervlochten.

Ex. 9,30. Hier wordt dezelfde aanspraak 'HERE God' gebruikt als we twintig maal vinden in Gen. 2,4-3,23. Hoort de naam 'HERE God' bij ons spraakgebruik? Wij zouden niet weten waarom deze aanspraak van God niet bruikbaar is. We komen haar vaker tegen: 2 Sam. 7,25; 1 Kron. 17,16.17; 22,1.19; 28,20;29,1; 2 Kron. 1,9; 6,41v; 26,18; 32,16; Ps. 68,19; 72,18; 84,12; Dan. 9,3; Jona 4,6. Ook in het NT komt zij voor: Luc. 1,32; Hand. 3,22; Openb. 1,8; 4,8; 11,17; 15,3; 16,7; 18,8; 21,22; 22,5. Opvallend is dat NBV deze dubbelnaam altijd in de omgekeerde volgorde weergeeft: God, de HEER. Duidelijk zijn beide aspecten: de HERE is God én God is de HERE.

Ex. 24,11 en Ex. 33,20. Hoe is het mogelijk dat we in het eerste vers lezen, dat de vooraanstaanden van Israël God aanschouwden, terwijl Jahwe tegen Mozes in Ex. 33,20 zegt: 'u zult mijn aangezicht niet kunnen zien, want geen mens zal Mij zien en leven'?

Antwoord: Wij moeten uitgaan van het laatste. God zien, werkelijk 'van aangezicht tot aangezicht', zoals mensen oog in oog met elkaar kunnen staan, is niet mogelijk. Deze boodschap vinden we in het NT terug als we lezen dat God een ontoegankelijk licht bewoont, die geen der mensen gezien heeft of zien kan (1 Tim. 6,16). Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon die aan de boezem van de Vader is, die heeft Hem doen kennen (Joh. 1,18). Als we ons dit goed realiseren, kunnen we ook antwoord op de gestelde vraag geven. Niemand heeft God gezien, ook Mozes en de oudsten van Israël niet. Maar zij hebben daarom Jahwe nog wel ontmoet en *iets* van Hem gezien. Mozes heeft Jahwe in het

voorbijgaan gezien (Ex. 33,22). Hij heeft Jahwe ook vele malen *persoonlijk* gesproken, zoals NBV de woorden 'van aangezicht tot aangezicht' mooi weergeeft (Ex. 33,11). Samen met Mozes, Aäron hebben de oudsten van Israël Jahwe gezien, n.l. in dat wat zij onder zijn voeten zagen, iets als een plaveisel van saffier, helder stralend als de hemel zelf' (Ex. 24,9v). Dit zien is een zien van Jahwe's heerlijkheid. Het was een groot voorrecht voor hen dit mee te maken en te eten en te drinken in Jahwe's nabijheid, zonder dat zij gedood werden (Ex. 24,11).

Ex. 32,32. We lezen daar dat Mozes aan Jahwe vraagt de zonde van het volk (met het gouden stierbeeld) te vergeven. En zo niet, 'delg mij dan uit het boek dat Gij geschreven hebt'. De vraag luidt of Mozes zoiets werkelijk meent.

Antwoord: Mozes deelt aan Jahwe mee dat hij wil sterven als zijn bede niet verhoord wordt. Geschrapt worden uit het boek betekent: verwijderd worden uit het land van de levenden. We lezen niet dat Mozes hier een bemiddelingsvoorstel doet, in de trant van: schrap mij maar uit uw boek, als het volk dan mag blijven leven. Beter kunnen we zeggen dat Mozes niet meer de zin van z'n eigen leven inziet als Jahwe een eind maakt aan het bestaan van het volk Israël. M.a.w. Mozes wil niet sterven om anderen te laten leven (dus als 'plaatsvervangend'), maar hij wil met de anderen sterven als het aanvankelijke plan van Jahwe door zou gaan. Van dat plan lezen we in Ex. 32,7vv. Jahwe wil het zondige volk vernietigen, om vervolgens Mozes tot een groot volk maken. Welnu, Jahwe heeft bij zichzelf reeds besloten zo niet te doen (Ex. 32,14); maar Mozes moet daarop nog wel aandringen, nadat hij gezien heeft hoe het volk zich misdragen heeft. En om zijn bede voor vergeving kracht bij te zetten, zegt hij nu dat ook zijn eigen leven zinloos wordt wanneer Jahwe gaat afrekenen met het volk. Over de 'eeuwige verkiezing' tot zaligheid voor alleen die in het boek van het eeuwige leven staan, gaat het hier niet.

Ingrijpender nog dan Mozes' woorden zijn de woorden van Paulus. Hij zou ten behoeve van zijn Joodse broeders en zusters 'naar het vlees' wel wensen van Christus verbannen te zijn (Rom. 9,3). Kan iemand dat menen? Nee, en daarom lijkt het mij dat de NBV hier heel juist de tekst als volgt weergeeft: ik zou *bijna* bidden zelf vervloekt te worden en van Christus gescheiden te zijn, omwille van mijn broeders en zusters naar het vlees.

Ex. 34,35. De vraag is gesteld hoe het komt dat Mozes in de kunst vaak wordt voorgesteld met twee hoorntjes op zijn hoofd. Denk aan de Mozes van Michel Angelo! Deze voorstelling is een gevolg van de vertaling van het Hebr. werkwoord *qrn*, dat de betekenis kan hebben van 'horens bezitten' (zie Ps. 69,32). Zo vertaalde de kerkvader Hieronymus het overeenkomstig een Grieks handschrift (Aquila). Via hem is het in de Vulgaat terechtgekomen, dus in de invloedrijke kerkelijke Latijnse bijbeluitgave: 'en zij zagen dat het gezicht van Mozes *gehoornd* was (Lat. ...faciemcornutam). Hieronymus vatte dit niet letterlijk op, maar dacht aan de *kracht* die Mozes bezat om in naam van God de vijanden te verdrijven. Later echter werd het 'gehoornd' zijn wél letterlijk genomen en verschenen er in afbeeldingen van Mozes twee hoorntjes op zijn hoofd. Anderen nemen het minder letterlijk, maar houden wel aan een 'gehoornde huid' vast. Mozes' huid zou door het vuur van Gods aanwezigheid zijn aangetast, zodat hij zijn afschuwwekkend gezicht achter een doek moest verbergen! Dat lijkt niet waarschijnlijk, want wie verminkt was, kon niet in nauw contact met de heilige Jahwe treden (zie Lev. 21,16vv). Veel beter is het de vertaling te volgen die van een *verheerlijkt* (i.p.v. een gehoornd) gezicht bij Mozes spreekt. Mozes kreeg zo'n uiterlijk omdat hij in zeer innige gemeenschap met Jahwe had verkeer. De lichtglans die hem omgeeft, legitimeert hem als voluit Jahwe's representant (Houtman in Exodus III, COT 1996). Deze weergave klopt ook met Paulus' opvatting van deze tekst in 2 Kor. 3,7, waar hij ook aan de heerlijkheid, de glans op Mozes' gezicht denkt.

Num. 1vv. *Wat te denken van de grote getallen in dit boek?* Dit punt is wel zo belangrijk dat er even de ruimte voor moeten nemen. Wat is het probleem? Het aantal weerbare mannen komt in de tellingen van Numeri beide malen boven de 600.000 (zie Num. 1,46 en 26,51). De

vrouwen, mannen onder de twintig en de Leviëten zijn dan niet meegerekend. Is Israël werkelijk een volk geweest van zo'n twee miljoen mensen? In dat geval rijzen er allerlei vragen:

Kan zo'n miljoenenmassa in één nacht door de Schelfzee getrokken zijn? Als het aantal soldaten in de honderdduizenden kon lopen, waarom had Israël dan moeite om een nomadenvolkje als de Amalekieten te verslaan (Ex. 17,8vv)? Kan één man (Mozes) recht gesproken hebben over twee miljoen mensen (Ex. 18,14)? Zo zijn er meer vragen te stellen. We lezen in Deut. 7,7 dat Israël een heel klein volk was, in vergelijking tot andere volken. Dat kan niet slaan op het kleine begin van Israël (het zeventigtal van Jakob). Want Deut. 7,2 spreekt van zeven volken in het toenmalige Kanaän, die stuk voor stuk talrijker en machtiger waren dan het toenmalige Israël! Daarom moesten de Israëliëten de bewoners van Kanaän ook niet al te snel verdrijven, want dan zouden de wilde dieren te talrijk kunnen worden (Deut. 7,22).

Zoiets laat zich moeilijk voorstellen als Israël een miljoenenvolk is geweest. Opvallend is ook dat de stam Dan in de tijd van de Rechters slechts 600 soldaten telt (Recht. 18,11.16), heel wat minder dan je op grond van de grote getallen in Numeri zou verwachten. Er is verder op gewezen, dat ook in Numeri zelf al iets vreemds aan de hand is. Neem de 600.000 strijdbare mannen, allen boven de 20 jaar. Vul die aan met de jongens onder 20 jaar, dan zouden we op rond een miljoen mannelijke personen komen. Maar is het aannemelijk dat er onder dit miljoen slechts 22.273 eerstgeborenen zijn (Num. 3,43)? Dit zou betekenen dat de oudste in een gezin de oudste zoon van gemiddeld 45 jongens per gezin moet zijn geweest (1 miljoen delen door 22.273)! En als we aannemen dat er ongeveer evenveel jongens als meisjes waren, dan moet een moeder in Israël gemiddeld ongeveer 90 kinderen gehad hebben, 45 jongens en 45 meisjes! Want daarmee kom je op een bevolking van 2 miljoen mensen.

Ziehier het probleem. Is daarvoor een oplossing te vinden? Men heeft het geprobeerd. Of het gelukt is, vraag ik mij af. Maar de poging is in elk geval de moeite waard, omdat we hier zeker met een reëel probleem te maken hebben. Telkens stuiten we er weer op. Denk aan het beleg van Ai. Israël valt dat plaatsje aan met 3000 man en is helemaal in paniek als er 36 man sneuvelen (Joz. 7,4vv). Slechts 36 man, zouden wij zeggen, als we aan een leger van honderdduizenden moeten denken. Als men later, na de dood van Achan, opnieuw aanvalt, vallen er in Ai op één dag 12000 mannen en vrouwen (Joz. 8,25).

Volgens geleerden als Flinders Petrie, B. Holwerda, John Wenham en nu onlangs Colin J. Humphreys, een wiskundige uit Cambridge, die in 1998 in het theologisch vakblad *Vetus Testamentum* [1998, 196-213] een artikel schreef, is er een oplossing. Daarvoor moeten we het woord voor 'duizend' (Hebr.: *èlèf*) opvatten als 'groep', familie, clan e.d. Zo'n groep (soldaten) kan klein zijn, zoals in de Amarnabrieven (omstreeks 1370 v. Chr.) eenheden van soldaten voorkomen die slechts tien man omvatten. Dat het woord *èlèf* niet altijd 1000 hoeft te betekenen, is uit de Bijbel zelf ook wel duidelijk. Denk aan Micha 5,1 over Betlehem Efrata, dat klein is onder 'de duizenden van Juda'. Daarbij denken wij aan geslachten of families binnen de stam van Juda. Trouwens ook in Numeri is dat al duidelijk. Neem Num. 1,16, waar sprake is van de hoofden van Israëls 'duizenden', d.w.z. geslachten.

Om u de oplossing die bovengenoemde geleerden van ons probleem hebben willen geven goed voor ogen te stellen, moet u het volgende lijstje bekijken, dat gegevens ontleent aan de getallen in Num. 1,20vv. Daar worden alle mannelijke personen van 20 jaar en ouder geteld. Onder 'aantal' vindt u de getallen zoals de tekst die biedt. Nu menen de genoemde geleerden dat je die getallen uiteen moet halen. Het zou gaan (om even bij Ruben te blijven) om 46 'duizenden' van in totaal 500 man. Deling laat zien dat een eenheid ongeveer 11 man een *èlèf* heeft gevormd. Tellen we al die *èlèfs* op, dan krijgen we er 598, met een totaal van 5550 man, met als gemiddelde voor een *èlèf* van 9,3 man. Laten we nu eens aannemen dat we de 'grote getallen' op deze wijze moeten interpreteren, dan zou het volk Israël niet veel omvangrijker geweest zijn dan zo'n 20.000 tot 30.000 mensen. Immers 5500 mannen boven de 20 jaar kunnen we verdubbelen om ongeveer *alle* mannelijke personen te berekenen. Dat wordt dus 11.000 personen. Gaan we ervan uit dat er ongeveer evenveel vrouwelijke

personen geweest zijn, dan zitten we met 22.000 aardig in de buurt van de totale omvang van het volk.

STAM	'AANTAL'	EENHEDEN	MANNEN	PER EENHEID
Ruben	46.500	46	500	11
Simeon	59.300	59	300	5
Gad	45.650	45	650	14
Juda	74.600	74	600	8
Issachar	54.400	54	400	7
Zebulon	57.400	57	400	7
Efraïm	40.500	40	500	12
Manasse	32.200	32	200	6
Benjamin	35.400	35	400	11
Dan	62.700	62	700	11
Aser	41.500	41	500	12
Naftali	53.400	53	400	8
Totaal	603.550	598	5550	gem. 9,3

Dat lijkt allemaal mooi, maar het is m.i. de vraag of we daarmee de sleutel gevonden hebben om ons probleem op te lossen. Deze 'oplossing' wordt in geen enkel oud handschrift vermeld, in deze zin dat er zoiets staat als: 46 èlèfs, *dat wil zeggen* 500 man, etc. Wij moeten dus veronderstellen dat ook de schrijvers van de oudste handschriften niet meer begrepen hebben waarover het oorspronkelijk ging. Zij hebben de 598 èlèfs als telkens 1000 man opgevat, om er dan de 5550 mensen bij op te tellen, zodat zij uitkwamen bij de 603.550 mannen die Num. 1,46. En dergelijke 'vergissingen' zouden we dus ook vinden in Ex. 12,37 en Num. 11,21 waar beide malen eveneens sprake is van meer dan 600.000 mannen. Bovendien, wat in dit staatje aardig lijkt te kloppen, is veel moeilijk toe te passen op andere gegevens. Letten we b.v. op de telling van de drie groepen Levieten in Num. 3, 21-39, dan krijgen we het volgende beeld

Gerson	7.500	7	500	71
Kehat	8.300	8	300	38
Merari	6.200	6	200	33
Totaal	22.000	21	1.000	gem. 48

Waarom zijn de èlèfs hier zoveel groter dan bij de andere stammen? Het argument dat het werk van de Levieten niet te vergelijken is met dat van een leger (Lalleman), overtuigt niet erg. Want het gaat hier niet over het *werk* van de Levieten, maar over een *telling* van de Levieten vanaf één maand en daarboven (Num. 3,15), - een telling die vergeleken wordt met een soortgelijke telling van de andere stammen van Israël. De vraag rijst daarom wat nu precies het karakter van een èlèf is. Is het een kleine militaire eenheid, is het de som van bepaalde familieleden, zijn het de bewoners van een tent, of nog weer wat anders? Neem Num. 3,43, waar het blijkt dat alle eerstgeborenen van de stammen minus de stam van de Levieten 22.273 bedraagt. Wat zijn hier dan de 22 èlèfs? Kun je eerstgeborenen in groepen verdelen? Stond er 11 èlèf, dan zouden we nog aan de 11 stammen denken waarvan de eerstgeborenen geteld werden. Maar er staat 22 èlèf. En wat betekent het aantal van 273? Het is niet het totale aantal eerstgeborenen, want 273 geeft het aantal eerstgeborenen aan dat het aantal mannelijke Levieten van een maand en ouder (zie het staatje hierboven) *overtreft*. Ik wijs er verder op, dat Ex. 38,25v de opbrengst van de hoofdelijke bijdrage in zilver aan de kosten van de tabernakel vermeldt. Daar wordt uitgegaan van 1 beka = 1/2 sjekel (sikkel) per persoon. De opbrengst was 100 talent plus 1.775 sjekel. Gaan we nu uit van de ene beka per persoon en van de veronderstelling dat de waarde van één talent 3.000 sikkels was, dan vormt het eindbedrag een waarde van $100 \times 3000 \times 2 + 1775 \times 2 = 605.350$

beka, dus precies overeenkomstig het aantal getelde mannelijke personen dat Numeri opgeeft. Als het over 'duizend' in geldbedragen gaat, kunnen we moeilijk aan iets anders dan aan het getal 1000 denken! Ik wijs ook nog op Num. 31, 4vv. Tegen de Midjanieten moet uit elke stam een èlèf ten strijde trekken. Laten we aannemen dat dit weer zou kunnen wijzen op twaalf èlèfs als twaalf (kleine) groepjes soldaten. Waarom lezen we dan even later, dat Mozes woedend is op de 'oversten over *duizend*' en de 'oversten over *honderd*'? Als honderd op 100 mensen wijst, kan duizend toch moeilijk kleiner zijn dan 100 en zal ieder geneigd zijn aan 1000 te denken!

Er rijzen m.i. meer vragen dan er antwoorden gegeven kunnen worden. Ik eindig zoals ook W.H. Gispen het in zijn commentaar op Numeri doet (II,175), nadat hij de oplossing van Holwerda (soortgelijk aan wat ik hierboven vermeld heb) weergegeven heeft: 'Het is mogelijk dat er nog eens een oplossing komt, die alle hierbij in aanmerking komende teksten bevredigend verklaart, maar ik heb haar nog niet aangetroffen. Wat niet zeggen wil, dat er geen oplossing nodig is'.

Voor mensen die op de website iets willen zoeken over deze kwestie kan ik wijzen op een artikel van dr. P.J. Lalleman, 'De grote getallen in Numeri verkleind'. Zie op [www](http://www.studiebijbel.nl/GetallenNumeri.htm) en dan: studiebijbel.nl/GetallenNumeri.htm.

Ik heb hierboven haar naam hierboven al even genoemd. Aan het artikel van Lalleman heb ik het een en ander ontleend. Mijn bezwaar is dat hij nogal snel de 'oplossing' bijvalt zonder daarover nog vragen te hebben.

Num. 11,27. Zeventig oudsten, die een deel ontvingen van de Geest die op Mozes lag, begonnen te profeten, voor één keer. Uit het gezelschap van deze zeventig oudste waren er twee in de legerplaats achtergebleven, die daar begonnen te profeteren (Eldad en Medad). Jozua maakt Mozes daarop in waarschuwend zinnig, waarop Mozes reageert met de woorden: legde Jahwe zijn Geest maar op héél het volk! De vraag is: zag Mozes als profet de Pinksterdag al in de verte?

Antwoord: Jozua's waarschuwing zal samenhangen met zijn vrees dat Mozes' reputatie geschaad werd. De twee mannen bevonden zich niet in de buurt van Mozes, van wiens geest zij een deel zouden ontvangen. Dit 'eigengereide' optreden (in Jozua's ogen dan) kon niet worden geduld. Mozes' reactie is anders en doet ons inderdaad aan de Pinksterdag denken. We vinden hier iets van de vrijheid van de Heilige Geest. De wind van de Geest waait waarheen Hij wil (Joh. 3,8), niet alleen waar Mozes zich bevindt en op 68 mensen die vlak bij hem staan, maar ook verderaf in het legerkamp. Of Mozes de Pinksterdag al in de verte zag, is een vraag. Hier in de woestijn zullen we eerder moeten denken aan de zware last die op Mozes drukte. Die last werd gedeeltelijk van hem afgenomen, omdat zeventig mensen door het ontvangen van de Geest nu met hem de last van het volk konden dragen (Num. 11,17). Nog mooier zou hij het gevonden hebben als niet alleen Eldad en Medad (ook twee van de groep van zeventig), maar heel het volk was gaan profeteren. Wanneer ze allemaal profeteerden, zouden de problemen die Mozes met het lastige volk had, verdwenen zijn. Wie profeteert, murmureert niet!

Deut. 25, 4. Een dorsende os zult gij niet muilbanden. Als het hier over dieren gaat die onder het dorsen ook moeten kunnen eten, hoe kan dan Paulus zeggen dat God zich niet bekommert om de dieren en deze tekst uit Deuteronomium (alleen) op mensen laat slaan (1 Kor. 9,9)? Paulus denkt daarbij aan evangeliepredikers, die voor het zaaien van het geestelijke recht hebben op het ontvangen van het stoffelijke, d.w.z. op levensonderhoud door de gemeenten. Synoniem aan de dorsende os is dan de arbeider die zijn loon waard is (1 Tim. 5,18).

Antwoord: Lees het hele gedeelte Deut. 23,19 [20 NBV] - 25,4. Je zou er boven kunnen zetten: pas de wet op een billijke wijze toe! Het is een mooi gedeelte waarmee we kunnen laten zien, dat de wet geen zwaar juk mag worden, maar in dienst moet staan van het samenleven van mensen. Er zijn rijken en armen, bezitters en bezitlozen. Ieder heeft met de ander rekening te houden. Rente nemen is niet verboden, maar doe dat bij vreemden en niet

bij je volksgenoten. Heb je een gelofte gedaan, dan moet je die inlossen; maar je mag je ook best onthouden van het afleggen van een gelofte. Geen gedram dus! Wie zich in een wijngaard of op een akker van een volksgenoot bevindt, mag van de druiven of van de aren plukken, als hij dorst of honger heeft. Maar hij mag ook weer niet doen alsof hij de eigenaar van de wijngaard of van de akker is, door druiven in een mand mee te nemen of de sikkel in het graan te slaan. De eigenaar moet de hongerige laten eten van zijn producten; maar de hongerige moet weten dat ook zijn rechten beperkt zijn. Echtscheiding kan plaatsvinden, maar nooit lichtvaardig. En zo gaat het door, tot Deut. 25,1-3, waar iemand de verdiende stokslagen moet ontvangen, maar weer niet zoveel, dat hij eronder sterft of erdoor vernederd wordt. Het *maat weten te houden* zit m.i. ook in het afsluitende vers over de dorsende os. Een dorsende verricht slavenwerk, maar het wordt te gek als men hem ook nog muilkorft en hij zijn honger niet kan stillen.

In plaats van dit vers alleen maar letterlijk te nemen, kunnen we het ook heel goed overdrachtelijk verklaren en het dan betrekken op al de *menselijke* aangelegenheden uit Deut. 23,19 -25,3, waarin op billijkheid en maathouden wordt aangedrongen. Kan Paulus dit vers nu citeren en dan tegelijk zeggen, dat God zich niet bekommert om runderen? Ja, als wij dit woord billijk uitleggen. Natuurlijk bekommert God zich wel om dieren. Dat blijkt uit de OT-wet, tot in het Vierde Gebod toe. En ook Paulus beweert nergens dat God niet om dieren geeft. Als hij de schepping in al haar onderdelen hoort zuchten, zal daar ook het zuchten van de dieren onder vallen (Rom. 8,19vv). Paulus kan echter met het oog op Deut. 25,4 terecht stellen, dat het *daar* over menselijke onderlinge verhoudingen en niet over dieren gaat. M.i. deugt het dilemma niet, alsof we met betrekking tot Deut. 24,5 zouden moeten kiezen tussen een letterlijke of een figuurlijke betekenis. Een dorsende os moet men niet muilbanden. Die werkelijkheid kan meteen als beeld functioneren voor wat onder mensen moet gebeuren: wees billijk en houd maat!

Deut. 30,11vv. Voor het gebod van Jahwe hoeven we niet op te stijgen naar de hemel en ook niet over te steken naar de overkant van de zee. Vraag: Adrian Verbree heeft erop gewezen, n.a.v. de tekst van het Tweede Gebod dat men in bijbelse tijden in een driedeling dacht: de hemel boven, de platte aarde en daaronder de zee. Kunnen we daarom niet beter in Deut. 30,13 de *overkant* van de zee vervangen door de *onderkant* van de zee. De vraagsteller heeft een predikant eens horen zeggen dat i.p.v. overkant ook onderkant gelezen mag worden.

Antwoord: In heel oude (Aramese) teksten, die een verklarende vertaling van oudtestamentische gedeelten geven, wordt een enkele keer i.p.v. 'overkant' van de zee over 'diepte' van de zee gesproken. Op zichzelf zou de gedachte aan 'heel hoog' en 'heel laag' goed als tegenstelling kunnen functioneren. Maar de Hebr. tekst spreekt duidelijk van de overkant en niet van de diepte ('onderkant') van de zee. We kunnen ons ook goed voorstellen wat de tekst wil zeggen: men hoeft geen hemelvaart te ondernemen om gewaar te worden wat God wil. En men hoeft evenmin de Middellandse Zee over te steken om het gebod van Jahwe te vinden. Dat gebod, het woord van Jahwe is vlak bij, 'in uw hart en in uw mond'. Het behoort niet tot de verborgen, maar tot de geopenbaarde dingen (Deut. 29,29). Het gebod is niet te moeilijk én het is niet te ver (Deut. 30,11).

E. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje 'Van Egypte naar Kanaän'

1. *Werpen van het lot.* Op pag. 77 schrijf ik dat het werpen van het lot ook als een alledaagse zaak kan worden beschouwd. Vraag: heeft dit consequenties voor het meedoen aan b.v. de postcodeloterij?

Antwoord: als iets alledaags is en dus geen bijzondere, heilige handeling betekent, is daarmee niet gezegd dat het overal voor gebruikt kan worden. Ik ben tegen de postcodeloterij, omdat het de jacht op geld stimuleert en prijzen van duizenden tot miljoenen euro's in geen enkele verhouding staan tot de te leveren prestatie. Men betaalt, vult zijn postcode in en kan rijk worden als men het treft met zijn postcode. Waar ik anders over denk

dan onze gereformeerde voorouders, is de grond voor de afwijzing van dergelijke loterijen. Ik veroordeel ze niet op grond van het Derde Gebod, alsof het trekken van loten een soort bidden tot God zou zijn, maar op grond van het Tiende Gebod: zet je zinnen niet op het verkrijgen van groot geld.

2. *Eeuwigdurend*. Vaak komen we in de Bijbel het woord 'eeuwig', eeuwigdurende inzetting e.d. tegen. Op pag. 119 zeg ik met betrekking tot het Vierde Gebod dat de 'eeuwigdurende' instelling van de sabbat (Ex. 31,17 e.a.p.) nog niet betekent dat die instelling op de zevende dag ook eeuwig van kracht moet blijven. Als dat de inhoud van 'eeuwig' is, moeten we vandaag ook de besnijdenis nog onderhouden, is het land Kanaän eeuwig in het bezit van het volk Israël, moet de lamp in de tabernakel ook nog altijd branden, etc. Teksten over deze 'eeuwigdurende' zaken kan men op pag. 119 vinden. Het Hebr. woord voor eeuwigdurend ('ōlām) kan ook betekenen 'sedert verre tijden, of 'tot in verre tijden', zonder dat we daarin moeten lezen dat iets tot 'in alle eeuwigheid' duurt. We weten dat het nieuwe verbond in Jezus Christus b.v. een eind gemaakt heeft aan de besnijdenis. We weten dat wij niet meer de sabbat, maar de zondag als rustdag kennen. Wat binnen het oude verbond met z'n ceremoniën en gebruiken 'eeuwig' zou duren, duurt eeuwig binnen de kaders van dat verbond en daarom nog niet binnen elk verbond. Het belang van deze zaak is evident, ook als het over het bezit gaat van het land Kanaän in handen van Israël.

E. Oplossing Opgaven.

De volgende gebeurtenissen stonden in de tussen haakjes aangegeven bijbelboeken:

1.1a) Koperen slang (Numeri) - bouw van de tabernakel (Exodus) - water in bloed veranderd (Exodus)- dood van Mirjam (Numeri)- dood van Mozes (Deuteronomium) - Massa en Meriba (Exodus).

1.1b) Gouden kalf (Exodus) - twaalf verspieters (Numeri) - kikkerplaag (Exodus) - instelling van het pascha (Exodus) - Nadab en Abihu gedood (Leviticus) - afgoderij met Baäl-Peor (Numeri).

1.1c) Verbondsvernieuwing in vlakte van Moab (Deuteronomium) - Bileam profeteert (Numeri) - bloeiende staf van Aäron (Numeri)- instelling van de sabbat (Exodus) - vloekende Egyptenaar gedood (Leviticus 24).

1.2 a) Tabera (Numeri 11) - Meriba [2] (Numeri 20, te onderscheiden van het Meriba , dat samen met Massa voorkomt, zie onder 1a) - Pitom en Raämses gebouwd (Exodus) - bezoek van Jetro (Exodus) - strijd tegen Sichon van Chesbon (Numeri) - strijd tegen Og van Basan (Numeri).

1.2b) Wraak op de Midjanieten (Numeri)- steekvliegen (Exodus) - Jozua als Mozes' opvolger aangewezen (Deuteronomium)- Sippora en de 'bloedbruidegom' (Exodus) - Mirjam tast gezag van Mozes aan (Numeri) - Korach c.s. tasten gezag van Mozes aan (Numeri).

1.2c) Manna voor het eerst gegeven (Exodus) - de sabbat ingesteld (Exodus) - zweren aan mens en vee (Exodus) - drie dagen duisternis (Exodus) - Mirjam met melaatsheid gestraft (Numeri).

2. Wat staat er in de volgende hoofdstukken (gedeelten)? Het antwoord is te vinden als men de hoofdstukken opslaat. Oefen nog eens!

2.1. Exodus 3 - Exodus 15 - Exodus 20 - Leviticus 1-7 - Numeri 6,22-26 - Numeri 22-24 - Deuteronomium 5 - Deuteronomium 6.

2.2. Exodus 32 - Leviticus 19 - Leviticus 26 - Numeri 10 - Numeri 13/14 - Deuteronomium 27 - Deuteronomium 29 - Deuteronomium 32 - Deuteronomium 34.

Les 3 Van Jozua tot Salomo

INHOUDSOPGAVE:

- A. Inleiding**
- B. Opgaven**
- C. Fragmenten uit de cursusavonden**
- D. Antwoord op vragen over teksten**
- E. Opmerkingen over het deeltje 'Van Jozua tot Salomo'**
- F. Oplossingen Opgaven**

A. Inleiding

- Hoe pakken we de voorstudie van de bijbelstof aan?

Het gaat over de stof 'van Jozua tot Salomo'. Deze periode vinden we beschreven in de boeken Jozua, Rechters (nog even wennen aan die nieuwe naam!), Ruth, 1/2 Samuël en 1 Koningen t/m hoofdstuk 11. Het gaat dus over de hele periode vanaf de intocht in Kanaän tot aan de scheuring van het rijk.

Weer proberen we goed in beeld te krijgen wat in het ene en wat in het andere bijbelboek beschreven wordt

1. *Jozua* - te onderscheiden in drie delen:

Het *eerste* deel vertelt over verovering van Kanaän, na het verspieden van Jericho (2), de overtocht over de Jordaan (3/4). Jericho valt (5), Ai wordt veroverd, nadat daar eerst een nederlaag wordt geleden (7/8). Twee grote veldslagen leiden tot de verovering van het Zuiden (10, slag bij Gibeon) en van het Noorden (11, slag bij de bronnen van Merom).

Het *tweede* deel beschrijft de verdeling van het land onder de stammen en families (13-21), o.m. de toedeling van Hebron aan Kaleb (14,6vv).

Het *derde* deel vertelt over de terugkeer van Ruben, Gad en half Manasse naar hun reeds veroverde gebieden in het Overjordaanse (22) en over twee toespraken, ter gelegenheid van Jozua's afscheid van het volk en van de verbondsvernieuwing in Sichem (23/24). Zoals Deuteronomium afsluit met de dood van Mozes, sluit het boek Jozua af met de dood van Jozua (24, slot).

2. *Rechters* - te onderscheiden in twee delen:

2.1. Het *eerste* deel bevat, na een algemene inleiding, de geschiedenissen over de rechters (1-16). Probeer de rechters op een rij te kennen!

Otniël [uit Juda, tegen Kusan Risataïm van Aram-Naharaïm].

Ehud [uit Benjamin, tegen de Edomieten; stak de dikke koning Eglon van Edom dood].

Samgar [uit ?; doodde 600 Filistijnen met een ossenprik].

Debora en Barak [uit Efraïm en Naftali; tegen koning Jabin van Kanaän (!); de vrouw Jaël doodt Sisera; lied van Debora, Recht. 5].

Gideon [uit Manasse; tegen de Midjanieten; bijzondere roeping; strijdt met slechts 300 man; doodt de koningen Oreb en Zeëb; conflict met Efraïm bij de achtervolging van de koningen Zebach en Salmunna; men wil Gideon koning maken; hij weigert, maar vervalst tot afgoderij; Na Gideons dood: *koningschap van Abimelech* (zoon van bijvrouw van Gideon) over Sichem (Recht. 8/9); Abimelech vermoordt zijn zeventig halfbroers, op één na (Jotam); fabel van Jotam m.b.t. tot het koningschap onder de bomen; Sichem keert zich tegen Abimelech; bij het beleg van Tebes werpt een vrouw een molensteen op Abimelech, die zich vervolgens door zijn wapendrager laat doden].

Tola [uit Issachar; bevrijder, zonder dat speciale vijand genoemd wordt]

Jair [uit Gilead = streek in het Overjordaanse; ook geen vijand genoemd].

Jefta [uit Gilead, hoerenkind; wegens zijn dapperheid gevraagd om leiding te geven in de strijd tegen de Ammonieten; verslaat hen, na belofte aan Jahwe: 'het eerste dat me bij mijn behouden thuiskomst tegemoet komt' zal hij als brandoffer aan Jahwe opdragen; het blijkt zijn dochter te zijn; Jefta brengt zijn gelofte ten uitvoer; conflict met Efraïm; wie i.p.v. sibbolet sibbolet zegt, verraadt zich als Efaïmiet en wordt gedood].

Ibsan [uit Zebulon?, geen vijand genoemd; dertig dochters]

Elon [uit Zebulon, geen vijand genoemd].

Abdon [uit Efraïm?, geen vijand genoemd; had veertig zoons en dertig dochters, met allemaal een ezelshengst als rijdier].

Simson [uit Dan, tegen de Filistijnen; Nazireeër, doodt een leeuw, geeft raadsel op tijdens huwelijksfeest met Filistijnse vrouw; ontfutseling van de oplossing van het raadsel leidt tot wraakacties van Simson; Filistijnen dwingen mannen van Juda Simson gevangen te nemen, maar hij rukt zich los en doodt duizend man met een ezelskaak (Ramat-Lechi); deurposten in poort van Gaza weggesleept; Simson verraadt zijn geheime kracht aan Delila; als gevangene doodt hij in de tempel van Dagon meer Filistijnen dan in zijn leven daarvoor.

2.2. Het *tweede* deel van Rechters beschrijft ons het verval in Israël (17-21, Micha, de rooftocht van de Daniëten, de schanddaad te Gibeon in de stam Benjamin en de strijd tussen de overige stammen en Benjamin).

3. In het *boek Ruth* treffen we een beperkt aantal namen aan. Elimelech en Noömi trekken met hun zoons Machlon en Kiljon vanuit Betlehem naar Moab, wegens een hongersnood. De vader en de beide zoons sterven daar, terwijl Noömi met haar schoondochter Ruth (gehuwd geweest met Machlon, 4,10) terugkeert naar Betlehem. Daar trouwt Ruth met Boaz; hun zoon Obed is voorvader van koning David, zoals het geslachtsregister aan het slot van het boek duidelijk aan geeft.

4. Het boek 1 Samuël kunnen we als volgt indelen:

4.1. Het *eerste deel* (1 Sam. 1-8) gaat over de laatste rechter Samuël. Hij volgt de rechterpriester Eli met diens zoons Hofni en Pinehas op. De ramp met de ark die door de Filistijnen wordt buitgemaakt, leidt tot de dood van Eli's zoons en hun vader. Samuëls zoons zijn echter niet beter dan die van Eli, zodat de Israëliëten hen niet als rechters wensen, maar Samuël vragen een koning aan te stellen. Dit leidt, aanvankelijk tegen de zin van Samuël in, tot de zalving van een koning.

4.2. Het *tweede deel* (1 Sam. 9-16) vertelt van de zalving van Saul, de zoon van Kis, een Benjaminit. Samuël neemt afscheid van het volk (1 Sam. 12), maar spoedig blijkt dat Saul ongehoorzaam is aan Jahwe. Hij brengt een offer met het oog op de strijd tegen de Filistijnen, zonder Samuëls komst daarvoor af te wachten. Hij verzuimt in de strijd tegen de Amalekieten alles met de ban te slaan (het vee en ook koning Agag). Samuël krijgt de opdracht in het geheim David, de zoon van Isaï uit de stam van Juda, tot koning te zalven (1 Sam. 16),

4.3. Het *derde* deel (1 Sam. 17-31) gaat over het conflict tussen Saul en de voortdurend opgejaagde David, die ondanks de vijandschap van Saul tot twee maal toe het leven van Saul spaart, omdat hij 'Gods gezalfde' is. Belangrijke momenten zijn Davids overwinning op de reus Goliat (1 Sam. 17), zijn vriendschap met Sauls zoon Jonatan, zijn huwelijk met Sauls dochter Michal en later met Abigaïl, na de dood van haar man Nabal. Een drama voltrekt zich in Nob, waar David geholpen wordt door de priester Achimelech. De Edomiet Doëg verraadde deze hulp, wat tot het uitmoorden van Achimelech en zijn geslacht leidt. Alleen de priester Abjatar weet te ontkomen en vlucht naar David. David treedt in dienst van de Filistijn Achis, koning van Gat, maar wordt door de Filistijnen later gewantrouwd. De Filistijnen verslaan de Israëlieten in het gebergte van Gilboa, waar Jonatan en twee andere zoons van Saul sneuvelen. Zelf slaat Saul, in het nauw gedreven, de hand aan eigen leven slaat.

N.B. Wie de plaatsen van *Davids omzwervingen* wil onthouden, zal van een ezelsbrug gebruik moeten maken, b.v.

NoGAd MoCheK ZiMEEn PaChSi, als afkortingen voor

Nob (bij priester Achimelech);

Gat (bij koning Achis, waar D. zich als een waanzinnige aanstelt);

Adullam (spelonk waar 400 man zich bij hem voegen, evenals zijn ouders); *Moab* (waar hij zijn ouders in veiligheid brengt);

Cheret (bos waar drie helden voor hem water uit de put van het door de Filistijnen bezette Betlehem halen, 1 Sam. 22,5; 2 Sam. 23,14vv);

Keïla (stad die D. bevrijdt van de Filistijnen; Abjatar komt hier bij hem; de burgers willen D. uitleveren aan Saul);

Zif (woestijn waar D. te Choresa bezoek ontvangt van Jonatan);

Maon (woestijn waar het leger van Saul D. omsingelt, maar zich moet terugtrekken wegens een inval van de Filistijnen);

Engedi (waar D. in een spelonk Sauls leven spaart, nadat hij een reep van diens mantel heeft afgesneden);

Paran (waar D. in conflict komt met Nabal en na diens dood Abigaïl ten huwelijk vraagt);

Chachila (waar D. opnieuw Sauls leven spaart en diens speer en waterkruik meeneemt);

Siklag (in het land van de Filistijnen, waar D. opnieuw in dienst komt van koning Achis; de Amalekieten verbranden de stad en voeren de bewoners weg, maar D. redt hen).

5. Het boek 2 Samuël delen we als volgt in:

5.1. Het *eerste* deel (2 Sam. 1-8) beschrijft de overgang van de regering van Saul naar die van David. David heft een klaagzang aan over de dood van Saul en Jonatan (2 Sam. 1), wordt koning over Juda. Aanvankelijk is er nog strijd tussen David en *Isboset*, de zoon van Saul (slag bij Gibeon); maar David komt tot een akkoord met Abner, de legeroverste in Sauls rijk. Abner wordt vermoord door Joab, de legeroverste van David, terwijl kort daarna ook Isboset door moord om het leven komt. David wordt nu koning over heel Israël, verovert Jeruzalem en maakt deze plaats tot hoofdstad van het rijk. De ark wordt overgebracht naar Jeruzalem. David wil voor Jahwe een tempel bouwen, maar de *profeet Natan* brengt hem de boodschap dat dit pas onder Davids zoon zal gebeuren (2 Sam. 7). Verschillende overwinningen op de Filistijnen, Arameeërs, Edomieten e.a. bevestigen de macht van David.

5.2. Het *tweede* deel (2 Sam. 9-20) geeft een beeld van het veelbewogen leven van koning David. Hij maakt zich schuldig aan overspel (met *Batseba*) en moord (op haar man Uria de Hethiet), waarover Natan hem op beeldende wijze bestraft: 'die man, dat bent u!'. Het jongetje dat uit overspel geboren wordt, sterft. Het volgende kind van David en Batseba zal Salomo zijn, aan wie Natan na zijn geboorte de naam *Jedidja*, 'lieveling van Jahwe' gaf (2 Sam. 11/12).

Door allerlei bedenkelijke ontwikkelingen komt een aantal van Davids kinderen op gewelddadige wijze om het leven. Zijn oudste zoon *Amnon* verkracht Absaloms zuster Tamar, wat ertoe leidt dat *Absalom* Amnon vermoordt. Absalom moet de wijk nemen, maar wordt door bemiddeling van Joab weer in genade aangenomen. Absalom, die zeer populair is in Israël, grijpt naar de macht. Zijn vader moet uit lijfsbehoud Jeruzalem zelfs ontvluchten. Absalom stort zich echter in het ongeluk door niet het advies van Achitofel, maar dat van Chusai op te volgen, die heimelijk aan de kant van David staat. Verward geraakt met zijn haren in de takken van een grote terebint, wordt Absalom door Joab gedood. Als David teruggekeerd is, breekt een nieuwe opstand uit, nu geleid door *Seba*, uit de stam van Benjamin, uit onvrede over de dominante positie van de stam van Juda.

5.3. Het *derde* deel is een aanhangsel met een aantal gebeurtenissen tijdens het leven van David. We treffen daaronder aan: het ophangen van *zeven zoons van Saul* wegens het doden van de Gibeonieten, waarbij Rispa, een bijvrouw van Saul, de dodenwacht houdt (2 Sam. 21); Davids *danklied*, dat hij ontkomen is aan al zijn vijanden (2 Sam. 22 = Ps. 18); Davids *laatste woorden* (2 Sam. 23) en zijn *volkstelling* met de daarop volgende straf van de pest over Israël (2 Sam. 24).

6. Tot slot nog het gedeelte *1 Koningen 1-11*, dat we in tweeën kunnen verdelen:

6.1. Het *eerste* gedeelte (1 Kon. 1- 4) zet de geschiedenis die we in 2 Samuël aantreffen voort. David is oud geworden en zijn zoon *Adonia* grijpt de kans aan om de macht over te nemen. Zowel de profeet Natan als Batseba, de moeder van Salomo, overreden David om in te grijpen. Salomo wordt tot koning uitgeroepen en Adonia probeert zijn leven te redden door zich aan de horens van het altaar vast te klampen (1 Kon. 1). David sterft, nadat hij Salomo nog geboden heeft maatregelen te nemen tegen Joab (wegens diens moord op Abner en Amasa) en tegen Simi (die David tijdens zijn vluchten voor Absalom vervloekt heeft). Achtereenvolgens worden Adonia, Joab en Simi gedood (1 Kon. 2). Salomo bidt God om wijsheid en ontvangt zowel wijsheid als grote rijkdom en eer. Zijn wijsheid blijkt uit het bekende 'Salomonsoordeel' over twee vrouwen die beiden het recht op een kind claimen (1 Kon. 3). Verder lezen we over de omvang van Salomo's macht. De inwoners van Juda en Israël, van Dan tot Berseba, konden onbezorgd 'onder hun wijnrank en hun vijgenboom zitten' (1 Kon. 4, 25).

6.2. Het *tweede* gedeelte (1 Kon. 5-11) beschrijft de bouw van de tempel en het paleis van Salomo. Breed wordt de plechtige inwijding van de tempel beschreven (1 Kon. 8). De koningin van Seba bezoekt en bewondert Salomo's wijsheid en rijkdom, waarvan zij 'de helft nog niet te horen had gekregen' (1 Kon. 10). Het leven van Salomo komt echter onder beslag van zijn vele buitenlandse vrouwen, die hem ertoe verleiden andere goden te gaan dienen. Tegenstanders staan op, onder wie Jerobeam, de zoon van Nebat. Hij krijgt van de profeet Achia te horen dat tien stammen hem gegeven zullen worden. Ter wille van Davids geslacht en van Jeruzalem blijft de stam van Juda aan Davids nakomelingen (1 Kon. 11).

- *Hoe maakt u zich de stof uit het boekje 'Van Jozua naar Salomo' eigen?*

Wat in dit boekje geboden wordt, is door de vrij bekende geschiedenissen vanaf de intocht tot aan de scheuring van het rijk waarschijnlijk iets toegankelijker dan het vorige deeltje met de uiteenzettingen over de wetten en de tabernakeldienst. Een paar tips:

- Let op het verschil in houding van de Israëlieten in de boeken Jozua en Rechters.
- Vorm uw oordeel over de bewering, dat onze kritiek op gedragingen van de meeste rechters vaak te ver gaat (par. 2.4).
- Lees zeker par. 3.3. voor de bezinning op de betekenis van het boek Ruth.

- Realiseer u de moeite die Samuël had met de wens van het volk naar een koning. Liggen hier persoonlijke gegriefdheid en bezorgdheid over de theocratie niet verstrengeld? Breng conclusie onder par. 4.1.4 in rekening
- 'De manier waarop motieven als misdaad en straf, haat en liefde, en trouw en ontrouw tegenover mensen en God zijn uitgewerkt, is bijna modern te noemen' (NBV, Inleiding op 2 Samuël). Minder modern is het om in die hele gang van zaken de leiding van God te zien (zie conclusie onder 4.8.8)

B. Opgaven

1. Geef aan in welk bijbelboek 'van Jozua tot Salomo' de volgende gebeurtenissen (personen) staan:
 - a) geboorte van Obed - verovering van Jericho - Jefta - tempelbouw van Salomo - dood van Chofni - Kis - Jerobeam - klaaglied van David over Saul en Jonatan.
 - b) Joab doodt Abner - List van de Gibeonieten - Ziklag verbrand Manoach - Michal - Abigaïl - Machlon - Absalom doodt Amnon.
 - c) Ichabod - Achan - Eliab - Abimelech - Achimelech - Kiljon - Abisag uit Sunem - Rispa.

2. De volgende onderwerpen (3 x 7) staan per onderdeel reeds in de volgorde van Jozua tot 1 Koningen . Zoek de plaatsen op en ga na welke geschiedenis er aan verbonden is:
 - a) het altaar van de Overjordaanse stammen - de zuilen van Dagon's tempel - een dorsvloer in Betlehem - de spelonk van Adullam - de waarzegster van Endor - het lammetje van de arme man - de dorsvloer van Arauna .
 - b) Gibeon en de vlakte van Ajjalon - de toren van Penuël - het uittrekken van een schoen - vijf gouden muizen - een put in Bachurim - de vloot met goud uit Ofir - de twaalf leeuwen aan weerszijden van de troon.
 - c) het altaar op de Ebal - het gebeente van Jozef - de terebint van Ofra - Eben-Haëzer - gebergte van Gilboa - de wijze vrouw uit Tekoa - de bossen van Efraïm.

3. Wat staat er in de volgende hoofdstukken (gedeelten) ?

- a) Jozua 3 - Jozua 24 - Rechters 5 - Ruth 4 - 1 Samuël 17 - 2 Samuël 12 - 1 Koningen 5-8.
- b) Jozua 10 - Rechters 11 - Rechters 13-16 - 1 Samuël 2 -1 - 1 Sam. 31 - 2 Sam. 22 (= Psalm 18) - 1 Koningen 10.

C. Fragmenten uit de cursusavonden

1. ***De mens wikt, God beschikt. Maar hoe wikt de mens? (Douma)***

aandachtspunten:

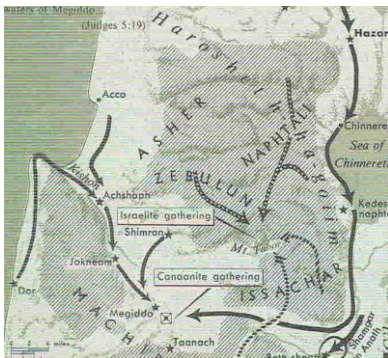
- het lied van Debora

- Sisera wikt, God beschikt
- nog een ander wikkende: van Ruben en andere stammen
- eerste les: God beschikt, maar de mensen moeten meedoen
- tweede les: God moet worden bedankt, maar de mensen ook
- derde les: God beschikt, maar wij hebben leiders nodig.

1.1. Ik wil uw aandacht vragen voor een van de oudste gedeelten uit de Heilige Schrift, dat in de wereldliteratuur terecht een plaats heeft gekregen: *het lied van Debora*. Het gaat mij niet om de literaire schoonheid van dit lied, ook al zou daarover veel moois te zeggen zijn. Ik bekijk het (uiteraard zou ik zeggen) als een onderdeel van de bijbelse boodschap en richt mijn kennis op wat God in dit lied ons te zeggen heeft. *Kennis* van de Schrift is voor mij op deze cursus en bij het schrijven van de boekjes voor de cursus, gericht op het *kennen* van God en van onszelf.

Zonder te beweren dat er uit het lied van Debora niet meer lessen te trekken zijn dan ik er nu uit trek, wil ik hier het bekende gezegde ‘de mens wikt, God beschikt’, ter sprake brengen. Wanneer we dit gezegde onder de loep nemen, is het duidelijk dat het accent op het tweede deel valt. De mens wikt, *maar* God beschikt. Wat mensen ook allemaal bedenken, God is soeverein en zet zijn wil door. Toch hebben *beide* onderdelen van het gezegde betekenis. Ik kan niet zeggen: God beschikt toch alles, waarom zou ik nog wikkende?

Dat zou in strijd komen met wat wij hier op de cursus al verscheidene keren over het *verbond* tussen Jahwe en zijn volk gezegd hebben. Jahwe is de voornaamste partner in het verbond; maar het is wel een verbond, waarin de andere partner - de mens dus – zijn eigen plaats heeft. Het is waar dat God beschikt. Daar begin ik ook mee. Maar het is niet minder waar dat de mens moet wikkende. En dan rijst de vraag, hoe de mens dan moet wikkende.

1.2. Neem de geschiedenis van *Debora en Barak*, die de strijd aanbinden tegen Jabin, de koning van de Kanaänieten. Het kaartje dat u hier ziet kan een en ander verduidelijken

Aan het verschil tussen de lichte en de donkere gedeelten op het kaartje ziet u welk land in bezit was van Israël (donker) en welk gedeelte van het aan Israël beloofde land nog in handen was van de Kanaänieten (licht). Let op de plaats Megiddo, in de buurt waarvan het legerkamp van de Kanaänieten, Charoset-Haggojim lag. Let ook op de berg Tabor en stel u de rivier voor, die tussen de berg Tabor en

het legerkamp van de Kanaänieten in de richting van de zee stroomt, n.l. de beek Kison. Debora liet Barak bij zich roepen en gaf hem het volgende bevel:

Recht. 4,6v NBV

Jahwe, de God van Israël, gebiedt u: ‘Trek met tienduizend man uit de stammen Naftali en Zebulon op naar de Tabor. Dan zal Ik Jabin's legeraanvoerder Sisera met al zijn strijdwagens en soldaten laten optrekken tot in het dal van de Kison en hem aan je uitleveren’.

Zo gezegd, zo gedaan. Op het bericht dat Barak de berg Tabor was opgegaan, trekt Sisera met zijn soldaten en met niet minder dan 900 ijzeren strijdwagens vanuit het legerkamp Charoset-Haggojim in de richting van het Kisondal. De Israëlieten en Kanaänieten zien elkaar aankomen. En dan gebeurt er iets zeer opvallends. Op het moment dat de Israëlieten het Kisondal naderen en het tot een treffen met de Kanaänieten zal komen, zaait Jahwe paniek onder de Kanaänieten:

Recht. 4,15v (NBV)

Sisera sprong van zijn wagen en maakte zich uit de voeten. Barak achtervolgde de strijdswagens en de soldaten tot in Charoset-Haggoijim. Alle soldaten van Sisera sneuvelden; niet een bleef er in leven.

Waarom springt Sisera van zijn ijzeren wagen, de tank van die dagen, waartegenover de Israëlitische militaire uitrusting machteloos was? We lezen in het lied van Debora, dat de sterren aan de hemel meestreden tegen de vijand. Dat is een dichtelijke omschrijving voor een bijzonder ingrijpen van de hemel, dus van Jahwe zelf. Lees wat Jahwe doet:

Recht. 5,20v (NBV)

De sterren aan de hemel streden mee tegen de vijand,
zij hadden in hun baan zich tegen Sisera gekeerd.
Vorsten werden meegesleurd door het water van de Kison,
De Kison, die aloude en snelstromende rivier...
Dreunend klonk de hoefslag van zijn wegstormende paarden,
Van zijn schitterende paarden, in onstuimige galop.

We kunnen hier denken aan een enorme stortbui, die ervoor zorgde dat het Kisondal vol water liep, waardoor de paarden en strijdswagens van de Kanaänieten in de problemen raakten. Ze liepen vast in het water en in de modder. Ook de legeroverste Sisera kon met paard en wagen geen kant meer uit en moest zich uit de voeten maken om zijn leven te redden. Hij dacht een veilig onderkomen te vinden in de tent van Cheber de Keniet. Maar u weet hoe Chebers vrouw hem daar snel in slaap kreeg en hem vervolgens een tentpin door z'n hoofd joeg.

1.3. Een legermacht met negenhonderd ijzeren strijdswagens moest tegen het militair veel zwakkere Israël dus het onderspit delven. De mens Sisera wikte, maar God beschikte. De moeder van Sisera wikte ook. Ze tuurde en ze klaagde: waar blijft zijn wagen toch? Een van haar verstandigste adviseuses komt met de volgende verklaring:

Recht. 5, 30 NBV

Wellicht zijn ze nog bezig om hun schatten te verdelen:
elke man een meisje, of misschien wel twee.
En voor Sisera gekleurde stoffen met borduursel,
Stoffen met borduursel waarmee hij zijn schatjes tooit

Maar het eind van het lied van Debora luidt: 'Jahwe, laat zo al uw vijanden ten onder gaan' (Recht. 5,31)!

Sisera wikte en woog hoe hij de strijd moest aanpakken; zijn moeder en haar personeel wikten en wogen waarom Sisera na zijn overwinning nog niet teruggekeerd was. Maar Jahwe had beslist. Zijn vijanden waren ten onder gegaan.

Debora zong daarop, samen met Barak, een lied op Jahwe. Let op de verzen 1 en 9: prijst Jahwe! Als Jahwe beschikt, komt aan Jahwe ook de lof toe.

1.4. Maar het lied van Debora wijst nog op *een ander wikkelen en beschikken*. Helaas hebben verschillende stammen van Israël geen bijdrage geleverd aan de strijd tegen de Kanaänieten. Ze kregen een oproep om mee te vechten, maar kwamen niet opdagen. Zij wikten en wogen. Kijk maar naar de stam van Ruben:

Recht. 5,16vv NBV

De stam van Ruben bleef steeds maar overleggen.
 Wat hield je bij je schaapskooi en het fluitspel van je herders?
 Ruben bleef maar overleggen.

Ze bleven overleggen, maar ze kwamen niet naar de berg Tabor. Ruben niet. Gilead ook niet. Aser niet. Ook Dan niet. Allen hadden ze zo hun eigen overwegingen. De Daniëten bleven rustig bij hun schepen aan de zee kant zitten. Ze zagen kennelijk meer perspectief in zijn handel met de Foenicische kustvaarders dan in een gewapend conflict met de Kanaänieten. Ze bleven allemaal thuis en lieten Zebulon en Naftali de kastanjes uit het vuur halen. Die waagden hun leven, terwijl hun broeders in het Overjordaanse, aan de kust en ook in het zuiden (ik wijs erop dat we ook niets over Juda horen) blijkbaar liever geen risico's liepen.

1.5. Er moet in de buurt van het krijgstoneel een plaats *Meroz* gelegen hebben. Wij weten van die plaats verder niets af. Maar we zullen bij Meroz aan een stadje moeten denken, dat het gevecht tussen Sisera en Barak zich zag voltrekken en kon constateren dat Israël aan de winnende hand was. In plaats van zich toen *alsnog* bij hun broeders aan te sluiten en hen te helpen bij het achtervolgen van de vluchtende vijanden, bleven ze rustig toekijken. Debora heeft haar conclusie getrokken:

Recht. 5,23 NBV

Vervloekt zij Meroz, dat aan de HERE geen hulp bood,
 Vervloekt! –zo spreekt de engel van de HEER-,
 Vervloekt zijn inwoners, zij sloten zich niet bij de helden aan.

Tussen wikken en wikken is verschil. Het wikken van Sisera wordt *verijdeld*, het wikken van een aantal stammen wordt *veroordeeld*. En wie er helemaal niet over piekert om alsnog een hand uit te steken, wordt zelfs *vervloekt*.

1.6. Wat voor les kunnen wij hier uit het lied van Debora trekken? Ik wijs op drie dingen. In de *eerste* plaats is het duidelijk dat de macht die Jahwe toont door de Kanaänieten in de modder van het Kison dal vast te laten lopen, de Israëliëten niet ontslaat om aan de strijd tegen de Kanaänieten deel te nemen. Wij kunnen niet zeggen: Jahwe moet het toch doen; wat wij mensen doen, voegt aan Gods handelen niets toe. Als dat juist zou zijn, hadden alle stammen thuis kunnen blijven en viel zelfs Meroz niets te verwijten. Laat God zijn gang gaan! Deze passieve houding, soms ook nog heel vroom ingekleed, heeft niets te maken met de actieve rol, die Jahwe voor de mens als zijn verbondspartner ingeruimd heeft. Ook al kan Jahwe het alleen wel af en heeft Hij, zoals in het geval van Gideon maar driehonderd mensen nodig - wie geroepen wordt om mee te strijden, moet komen. God beschikt, maar de mensen moeten meedoen.

In de *tweede* plaats moeten we Jahwe prijzen, maar niet vergeten ook *mensen te bedanken*. Het lijkt opnieuw weer heel vroom God alleen de eer te bewijzen en over mensen te zwijgen. Maar het lied van Debora laat wat anders zien:

Recht. 5,9vv NBV

Looft Jahwe! Ik dank hen die niet aarzelden de strijders aan te voeren (vs. 9)
 Laat ieder bij het drinken zingen van *Jahwe die overwon*,
 Van de overwinning *door zijn aanvoerders voor Israël behaald (vs. 11)*
Geloofd zij Jaël, de beste aller vrouwen (vs. 24).

Wie God looft, maar mensen vergeet te bedanken, is als de dominee die zijn gemeenteleden begraaft met een 'soli Deo gloria'- preek, zonder duidelijk te maken waarom hij de HERE prijst boven de kist van *deze* man of *deze* vrouw. Dank God, maar bedank ook de mensen voor wat zij in het geloof hebben mogen doen in de gemeente van Christus of daarbuiten!

In de *derde* plaats valt het ons op, hoe belangrijk de rol van de *leiders* in Israël was:

Recht. 5,7vv NBV

Aanvoerders ontbraken, het land kende geen leiding (vs. 7)
 Uit Machir kwamen aanvoerders, uit Zebulon de leiders van het leger (vs. 14).
 Uit Issachar sloten de vorsten zich bij Debora aan (vs. 15).
 Na Issachar kwam Barak; hij ging het volk voor in de vlakte....

Hoe democratisch het ambt van alle gelovigen ook mag zijn, het was, is en blijft de taak van bepaalde mensen om aan de gemeente van Christus leiding te geven. Een paus moeten we niet hebben, maar mensen die met beslistheid richting kunnen geven aan discussies en op die manier anderen helpen om tot een goed inzicht te komen, zijn onmisbaar. 'Houdt uw *voorgangers* in gedachtenis, die het woord van God tot u hebben gesproken', staat er in de brief aan de Hebreëën (13,7).

Je kunt zó allergisch zijn voor wat we hiërarchie noemen, voor synodes en zo, dat je zou vergeten van hoe grote betekenis *goede* leiders in de kerk zijn. Zij kijken verder dan hun neus lang is, hebben profetische gaven om de Schrift uit te leggen en het woord van God de mensen op het hart te binden. Zij weten wat moed is en gaan de strijd aan. Ze knopen aan bij de wijsheid die er is, omdat ze weten dat die wijsheid niet bij hen begint. Ze maken zich niet sterk om het voorgeslacht er van langs te geven. Ontbreken de goede voorgangers, dan worden de gaten opgevuld met allerlei geëxperimenteer. De verstrooiing onder de stammen van Israël gaat meer opvallen dan hun eenheid. Het gebed om echte leiders, en zelfs de Debora's kan heel actueel worden!

2. *Het verhaal gaat.... (Douma)*

aandachtspunten:

- Jan Fokkelman over de macht van de verteller
- de historieververteller ligt aan banden
- de bijbelschrijver selecteert en ordent
- het verhaal gaat...waarover? 1 Sam. 2 en 2 Sam. 23
- het verhaal gaat...waarheen?

2.1. Ik laat u enkele passages zien uit het boek *Vertelkunst in de bijbel*, dat in 1995 verscheen van de schrijver Jan Fokkelman. Hij laat daarin uitkomen welke grote macht een verteller heeft:

Jan Fokkelman, *Vertelkunst in de bijbel*, 1995, pag. 57

De verteller is de baas van een waar circus. Als hij een kameel in de tekst wil hebben, zet hij die gewoon neer. Als hij geen zin heeft iemand aan het woord te laten, horen we alleen zijn eigen stem, en dus alleen *zijn* kijk op de dingen....(Een verteller kan), als hem dat uitkomt,

een kijkje nemen in de hemelse raad, of in het hoofd van zijn personages, inclusief God, of in hun hart...het is niet nodig zo'n mededeling voor 'historisch betrouwbaar' te houden en een doctrine op te stellen dat de schrijver eerst een telefoontje van de Heilige Geest heeft gehad.

Jan Fokkelman heeft het in zijn boek over vertelkunst in de Bijbel, en daarom is zijn uitspraak over de verteller in de Bijbel die *doet wat hem uitkomt*, opmerkelijk. De verteller vertelt wat hij wil, inclusief over God. Fokkelman begrijpt wel dat velen dit vreemd zullen vinden, en daarom voegt hij er het volgende aan toe:

Jan Fokkelman, Vertelkunst in de bijbel, 1995,59v:

In geloof en theologie is de sterveling, dus ook een schrijver, ondergeschikt aan God, omdat de mens een schepsel van God is. Maar wij bedrijven nu vertelkunde en dienen helder te beseffen dat het bij 't vertellen omgekeerd is. In de verhalende teksten is God een personage, dat wil zeggen een schepping van verteller en schrijver. God is een taalconstructie, Abraham is een taalbouwsel. David een portret dat louter uit taaltekens bestaat. God kan alleen iets doen als de verteller dat bereid is mee te delen. De verteller beslist erover of God iets mag zeggen in zijn verhaal en zo ja, hoe vaak en hoe lang...

2.2. Zou het over een sprookje of een volkomen gefingeerde roman gaan, dan konden we ons het standpunt van Fokkelman goed voorstellen. Hans en Grietje, Assepoester, Don Quichot van Cervantes, de Koopman van Venetië van Shakespeare en Faust van Goethe zijn scheppingen van schrijvers en dichters. Iemand echter die de geschiedenis van zijn volk weergeeft, *schept* die geschiedenis niet, maar *beschrijft* haar. Zeker, hij kan een groot kunstenaar zijn in het selecteren, ordenen en formuleren van zijn materiaal. Maar hij schrijft over Debora, Jefta, Simson, Samuël, Saul, David en Salomo, die hij niet zelf verzint, maar die hem uit de geschiedenis van zijn volk bekend zijn. Het historisch materiaal legt ook de knapste schrijver *aan banden*.

Terwijl wij met voldoening constateren dat veel bijbelgeleerden vandaag hun collega Jan Fokkelman niet bijvallen als hij het *historisch* element in de oudtestamentische geschiedenis negeert en het bijbelverhaal alleen maar als een kunstige schepping van de verteller beschouwt, gaan wij nog een stap verder. Wij geloven niet dat *elk* beeld van God in menselijke taal alleen maar menselijk en dus feilbaar is. Zo geloven wij dat het beeld van God zoals wij het vinden in de heilige Schriften, ook in de historische stoffen, een betrouwbaar beeld van God is. Hij heeft zichzelf daarin aan ons geopenbaard. Want wij belijden met 2 Tim.3, 16 dat elke Schrifttekst door God geïnspireerd is. Wij geloven evenmin als Fokkelman, dat de bijbelschrijvers eerst een telefoontje van de Heilige Geest hebben gehad, voor zij gingen schrijven. Maar wij aanvaarden wel dat zij het werk van Jahwe op betrouwbare wijze hebben weergegeven, ook al weten wij dat *zij* het historisch materiaal hebben geselecteerd, geordend en geformuleerd.

2.3. Het verhaal gaat..., ja, maar waarover? Wij hebben er allen behoefte aan om eenvoudige antwoorden te geven. Waar draait iets om, vragen wij, en dan horen we niet graag tien antwoorden. Ik zal ook proberen u te vertellen waar het *in hoofdzaak* om draait. Waar draait het om in de geschriften Jozua, Rechters, Ruth, 1 en Samuël, Koningen en Kronieken, voorzover het over de stof van ons derde cursusblok gaat? Maar voor ik daarop één antwoord geef, wijs ik u erop dat de door God geïnspireerde Schriften *meer* antwoorden kennen.

Ik citeer nog een keer 2 Tim. 3,16, maar nu helemaal: 'Elke Schrifttekst is door God geïnspireerd en kan gebruikt worden om onderricht te geven, om dwalingen en fouten te weerleggen, en om op te voeden tot een deugdzaam leven'. Dat is heel wat bij elkaar! Bij die opvoeding leek het mij ook te behoren, dat wij op deze avond nadachten over de betekenis van leiders in de kerk, zoals in mijn eerste verhaal. En over de politieke betekenis van het

koningschap, zoals in mijn tweede verhaal. Wie denkt dat aan de hele Bijbel, of aan een bijbelboek, of ook aan een enkele perikoop maar één boodschap is te verbinden, slaat vast en zeker de plank mis.

2.4. Het verhaal in de Bijbel gaat dus over meer dan één onderwerp. Maar daarom is het nog wel mogelijk in de veelheid ook een eenheid te ontdekken en ondanks de bomen, die elk op zich het bekijken waard zijn, het ene bos te ontdekken. Dat 'bos' zien we als we op *het koningschap in Israël* letten. Eerst vestigde het volk Israël zich in Kanaän en leefde het in onderlinge vrede onder Jahwe en zonder koning. Toen brak een tijd aan die de schrijver van het boek Rechters heel duidelijk in het perspectief zet van de noodzaak van een koning. 'In die dagen was er geen koning in Israël en ieder deed wat goed was in zijn ogen'. Daarna kwam er een koning, maar het werd een teleurstelling, want Saul viel van Jahwe af. Toen kwam David en hij diende Jahwe. Daarna kwam Salomo en weer ging het mis. Ja, het ene rijk scheurde zelfs in tweeën. Het leek zo mooi. En volgens de schrijver van de boeken Samuël was het ook mooi, dat koningschap. Van Fokkelman kunnen we ook nog wel wat leren. Bij hem las ik, hoe poëzie en proza in de verhalen van de beide boeken Samuël in één bedding liggen, Kijkt u naar de lofzang van Hanna in het begin van 1 Samuël en naar de Davids danklied en zijn laatste woorden aan het eind van 2 Samuël.

2 Sam. 2,10b;2 Sam. 23,4v (naar NBV)

(Jahwe) geeft macht aan de koning die Hij kiest
en verhoogt het aanzien van zijn gezalfde.

een stralende morgenzon

Zo, met Gods hulp, is ook mijn koningshuis,
want een eeuwig verbond heeft Hij mij (David) toegezegd,
nauwkeurig opgesteld en onverbreekelijk.

De eerst geciteerde regels zingt Hanna, de moeder van Samuël. Let erop dat haar zoon wel beroemd, maar geen koning zal worden. Het gaat niet over hem, hoe blij ze ook is dat ze een zoon ontvangen heeft. Het uitzicht dat deze vrouw biedt, is het uitzicht op David. En dan volgen bijna vijftig hoofdstukken voordat we bij het tweede citaat zijn, dat van koning David over koning David en zijn huis, dat altijd zal blijven bestaan! Dit thema moet toch wel al die vijftig hoofdstukken bij elkaar hebben gehouden en dus de selectie van het historisch materiaal hebben bepaald! Maar als u al de hoofdstukken hebt gelezen, weet u ook wie hier de schepper van het verhaal is. Niet de schrijver, maar Jahwe zelf. Het werd David, ondanks Hanna's zoon Samuël, die helemaal geen koning wilde. Het bleef David, ondanks zijn slimme zoons Absalom en Adonia. En het zou Davids huis blijven, ondanks Salomo's afval van Jahwe.

2.5. Het verhaal gaat...over het koningschap van David. Het verhaal gaat...waarheen? De val van Salomo en de scheuring van het rijk voorspellen niet veel goeds. En *hoe* slecht het gaat, horen we op het volgende cursusblok. Maar het kan zo slecht niet gaan, of Hanna's lied is altijd ergens te horen. En straks zal het weer heel duidelijk te horen zijn in de lofzang van Maria als inleiding op het evangelie van Jezus Christus. Het verhaal gaat verder. Wie Maria hoort, weet waar het verhaal van David op uitloopt. Het zwakke koningschap van Israël zal uitlopen op de wereldheerschappij van Jezus Christus, aan wie alle macht in hemel en op aarde gegeven wordt.

Des Heren woord beslist
der volken oude twist.
De laatsten worden eersten.
Mijn hart verheugt zich zeer,

en roemt in God, de Heer.
Zijn vredevorst zal heersen.

(Liedboek, lied 9 'Mijn hart verheugt zich zeer', Lofzang van Hanna, in een bewerking van Jan Wit).

3. Naar de Filistijnen (Verbree)

Onder dit kopje geven we aandacht aan de NBV. We kijken naar een paar vertalingen die allemaal iets met de Filistijnen van doen hebben.

Simsons raadsel. Rechters 14

Allereerst een stuk waardering. De vertaling van het raadsel dat Simson opgeeft en dat veel doorgewinterde bijbellezers uit het hoofd kennen, deed niet echt recht aan het Hebreeuws:

Spijze ging uit van de eter
En zoetigheid van de sterke

Het punt is dat in het Hebreeuws met de taal wordt gespeeld en dat dit in de NBG-vertaling niet tot uiting kwam. Dat is nu wel het geval. De NBV vertaalt het raadsel als volgt:

Het is sterk en verslindt altijd
Nu biedt het een maal van zoetigheid.

Ook het nieuwe antwoord mag er wezen. Lazen we tot nu toe:

Wat is zoeter dan honing
Wat is sterker dan een leeuw?

Nu staat er:

Wat zou er zoeter zijn dan honing
En sterker dan de leeuwenkoning?

Prachtig!

De ezelskaak. Rechters 15, 16.

Simson uitgeleverd door zijn volksgenoten rukt zich los, grijpt een nog verse ezelskaak en richt een slachting aan onder de Filistijnen. Een gruwelijke gebeurtenis die echter door Simson heel stijlvol wordt verwoord. Opnieuw wordt er in de grondtekst met de taal gespeeld. In het stukje 'Hebreeuws' hieronder zal het u opvallen dat de klank 'CH' erg veel voorkomt. We zouden in het Nederlands van een alliteratie kunnen spreken:

bilchi hachamor
chamor chamartim
bilchi hachamor
hiketi 'èlèf 'isj

Dit taalspel hebben de vertalers van de NBV willen behouden door Simson woorden op rijm te zetten:

Met een ezelskaak
 Heb ik hun botten gekraakt
 Met een ezelskaak
 Heb ik er duizend geraakt

Simson of Dagon?

Na deze woorden van waardering een kritische kanttekening. We kijken naar een detail uit het verslag van het feest dat de Filistijnen aanrichtten toen Simson dan eindelijk toch hun gevangene was geworden.

We lezen in de NBV:

‘Onze god heeft Simson aan ons overgeleverd, verklaarden de Filistijnse vorsten, en daarom hielden ze een groot feest ter ere van hun god Dagon. Bij het zien van Simson juichte het volk: Geloofd zij onze god, want hij levert aan ons uit onze vijand, die ons land verwoestte, onze vijand, die zo velen van ons doodde...’

In De NBG stond:

Daarom kwamen de stadsvorsten der Filistijnen bijeen om een groot offerfeest te vieren voor hun god Dagon en om vrolijk te zijn; zij zeiden: ‘Onze god gaf Simson onze vijand in onze macht.

En toen het volk hem zag, loofden zij hun god, terwijl zij riepen: Onze god gaf onze vijand in onze macht, de verwoester van ons land, die velen van ons gedood heeft.’

We letten op de vertelvolgorde

NBG:

1. Er wordt een feest belegd
2. Dagon wordt geprezen
3. Ze raken in de stemming
4. Iemand komt op het idee Simson uit de gevangenis te halen
5. Simson arriveert

NBV:

1. Er wordt een feest belegd
2. Bij het zien van Simson wordt Dagon geprezen
3. vervolgens wordt met terugwerkende kracht verteld: ze waren namelijk in een vrolijke stemming geraakt stemming en ten slotte had iemand voorgesteld: laten we Simson halen
5. Simson arriveert

Deze laatste volgorde is nogal afwijkend en de NBV heeft de woorden ‘ten slotte’ in de tekst ingevoegd. Dit ‘ten slotte staat’ niet in de grondtekst.

Maar we snappen het wel: doordat men in het voorgaande Simson de zaal al heeft ‘binnen gesmokkeld’, moet men dit wel recht breien door een flashback in te lassen.

Het lijkt er zo op dat de grondtekst een potje maakte van de vertelvolgorde en dat de vertalers van de NBV het probleem hebben oplost.

Maar is deze oplossing nodig? Of hebben de vertalers hun eigen probleem geschapen? Het punt is dat in vers 24 in het Hebreeuws niet staat, zoals de NBV vertaalt, bij het zien van Simson juichte het volk.

Er staat letterlijk:

NBG: En toen het volk hem zag
 SV: desgelijks als hem het volk zag

Maar als deze 'hem' nu eens Dagon is geweest in plaats van Simson?

Dan is het hele probleem waar de NBV-vertalers mee worstelden verdwenen en is de vertelvolgorde van de grondtekst volstrekt helder:

1. Het volk komt naar het feest ter ere van Dagon
2. Er is een soort processie o.i.d. en bij het zien de succesvolle god juicht het volk:
3. Geloofd zij onze god die Simson in onze macht gaf
4. Het feest gaat verder, ze raken in de stemming, en dan komt iemand op het lumineuze idee Simson te halen.

Voorlopig houd ik het erop dat hier bij de revisie nog maar eens goed naar moet worden gekeken.

Au!

Ik heb me afgevraagd of de Filistijnen blij zijn met de NBV. Generaties bijbellezers hebben geleerd dat de Here hen na het buitmaken van de ark sloeg met builen. Maar was dat wel zo?

In de grondtekst staat een woord dat de Joodse geleerden, de Masoreten in verlegenheid bracht. Zij pasten daarom een truc toe en stelden voor dit woord te vervangen door de term die in hoofdstuk 6, 11 en 17 wordt gebruikt en die wij vertalen met gezwollen. Het zogenaamde (K)ketib en (Q) qere. Ketib betekent: het geschrevene, qere wat gelezen dient te worden.

Het woord dat de grondtekst in hoofdstuk 5 gebruikt, kregen zij blijkbaar zelfs in het geval van Filistijnen, hun vijanden, maar moeilijk over de lippen. U wilt zo langzamerhand weten wat er aan de hand is. Wel, volgens de grondtekst werden de Filistijnen geslagen met ...aambeien!

De vertalers van de NBV zijn blijkbaar minder preuts dan de Masoreten, maar leven dan ook in een tijd waarin aan deze kwelling iets kan worden gedaan.

Rest de vraag: waarom juist aambeien?

Ik weet het niet. Is dit hemelse humor: wie zijn gat verbrandt moet op de blaren zitten? Het lijkt erop dat de Here niet alleen de spot heeft gedreven met de onthande visgod, maar ook met zijn dienaren.

Inmiddels ben ik zeer benieuwd naar de gouden uitvoering van dit ongemak dat immers als zoenoffer op de wagen met de ark werd geplaatst en hoe zijn die gesprekken in Asdod en Ekron verlopen?

Zeg eh...heb jij eh...sinds vorige week ook zo'n eh...last van eh, eh...

U ziet: het bestuderen van de grondtekst is tot lering ende vermaak.

D. Antwoord op vragen over teksten

Joz. 1,10. Het volk Israël moest *voor proviand zorgen*, omdat het over drie dagen de Jordaan over zou trekken en het land Kanaän in bezit zou nemen. Vraag: waar haalden ze het voedsel zo gauw vandaan? Hoe kwam het volk aan proviand?

Antwoord: Let op Deut. 2,6! De Israëlieten konden blijkbaar van Edom voedsel kopen. Jahwe had hen gezegend, staat er meteen daarna. M.a.w. het manna was niet het enige voedsel dat zij onderweg konden eten. Waar andere volken woonden, konden zij zich van hun voedsel voorzien. Ik neem aan, dat dit ook voor Israël gegolden heeft kort voor hun intocht in Kanaän. Bovendien zullen zij nog voor een aantal dagen manna gehad hebben. De voorziening daarvan hield op na de viering van het pascha, kort voor de val van Jericho (Joz. 5,12). Zij aten daarna van de opbrengst van het land Kanaän.

Joz. 5,2vv. We lezen dat de Israëlieten opnieuw besneden moesten worden. Vraag: waarom werd de besnijdenis in de woestijn niet toegepast (Joz. 5,7)?

Antwoord: 'Opnieuw' besneden zal niet betekenen, dat ze voor de tweede keer besneden werden. Maar het *volk* werd opnieuw besneden, nadat alle Israëlieten van twintig jaar en ouder omgekomen waren, gerekend vanaf het moment dat men rebelleerde tegen het rapport van de verspieters (Num. 14,29). Al die mannen waren besneden uit Egypte vertrokken (vgl. Ex. 12,44vv), maar hun kinderen werden niet meer besneden. Waarom niet? Niet uit nalatigheid, maar omdat het verbond als verbroken werd beschouwd en daarom ook het teken van het verbond niet meer bij de jongetjes werd aangebracht. Nu pas, met de intocht in Kanaän voor zich, wordt het volk (weer) besneden. De kinderen hebben geboet voor de ontrouw van de ouders, veertig jaar lang (Num. 14,33). Tot dat 'boeten' zal ook het uitblijven van de besnijdenis gerekend moeten worden.

Recht. 1vv. Deze hoofdstukken laten zien dat de Israëlieten de Kanaänieten op verschillende plaatsen niet konden verdrijven, maar ze in leven lieten of/en hen tot 'herendienst' (vorm van slavernij) dwongen. Vraag: heeft Gen. 9,26v hier mee te maken, waar voorzegt wordt dat Kanaän (ook) *knecht* van Sem zal zijn? Antwoord: m.i. is dat verband te leggen. Lees Gen. 10,15vv, waar aan Kanaän, de zoon van Cham, volken verbonden zijn als de Jebusieten, Amorieten, Girgasiëten en Chivvieten (denk aan de Gibeonieten, Joz. 9!). Het feit van de schenking van het land Kanaän aan de nazaten van Abraham (afstammelingen van Sem) is reeds een bewijs van de onderworpenheid van Kanaän aan Sem.

Ruth 4,3vv. Vraag: was het een acceptabele reden voor de lossen, die vóór Boaz het recht (de plicht) van lossen had, om ervan af te zien? Hij gebruikte als argument, dat deze lossing ten koste zou gaan van zijn eigen familiebezit. Die man was dus al getrouwd. Letten we op de 'wet op de jaloersheid' (Num. 5), dan zou je kunnen zeggen dat bijna alle vrouwen jaloers worden als hun man gemeenschap heeft met een andere vrouw, ook als het je schoonzus is!

Antwoord: de wet op de jaloersheid kunnen we er beter buiten laten. Die wet gaat (helaas, zou je kunnen zeggen op NT-standpunt) alleen over de jaloersheid bij de *mannen*. Een man kon meer dan één vrouw hebben, een vrouw kon niet meer dan één man hebben. We weten met name uit de geschiedenis van Jakobs gezin hoeveel ellende deze polygamie kon veroorzaken. Nu de vraag over het weigeren van de lossing van Elimelechs grond. De man die daarvoor het eerst in aanmerking kwam, wilde kennelijk wel de grond lossen, maar kon zich, naar zijn zeggen, niet het nemen van een tweede vrouw veroorloven. Dat werd blijkbaar te duur. Ik vraag mij af, of deze man iets te verwijten valt, wanneer we bedenken dat Boaz meteen al tegen hem zegt, dat *hij* wel als lossen wil optreden. De man trekt zijn sandaal uit en geeft die aan de ander, dus aan Boaz. Een symbolische handeling om daarmee aan te geven, dat Boaz voortaan zijn 'sandaal' als bezitter kan zetten op de grond van Elimelech (Noömi).

Ruth 4. Vraag: waarom staat wel Boaz en niet Elimelech in het register van de voorouders van David? Antwoord: de geslachtsregisters in de Bijbel vermelden de vaders en hun kinderen, soms met de toevoeging, dat een zoon verwekt werd bij die en die vrouw. Dat is alvast een reden om als vader van Obed *Boaz* te noemen. Elimelech en Noömi krijgen in de voorouder*geschiedenis* van David wel een plaats, maar niet in zijn voorouder*register*. Ruth 4

laat ons zien dat het leven van Noömi opfleurt, omdat zij een lossen in Boaz en Obed ontvangen heeft. De burens kunnen zelfs zeggen, dat Noömi een zoon heeft ontvangen (Ruth 4,17). Zij zorgt voor het kind, dat op zijn beurt haar verzorgt op haar oude dag. Maar toch staan zij en haar overleden man aan de zijlijn als het over de rechtstreekse voorouders van David gaat.

1 Sam. 4,6 en andere plaatsen. Vraag: waarom worden de Israëlieten soms ook 'Hebreeën' genoemd?

Antwoord: Die aanduiding komt zo'n dertig maal in het OT voor. Abram en Jozef worden 'Hebreeën' genoemd (Gen. 14,13; 39,14.17). In het algemeen zeggen niet-Israëlieten zoiets van Israëlieten, of gebruiken Israëlieten deze benaming tegenover niet-Israëlieten. Op verschillende plaatsen in het boek Exodus wordt het woord Hebreeën gebruikt om de nazaten van Jakob te onderscheiden van de Egyptenaren (b.v. Ex. 1,19; 2,7.11. Ook spreken Mozes c.s. in de naam van de 'God van de Hebreeën' tegenover de farao c.s. (Ex. 3,18; 5,3).

Het valt op dat het spreken over 'Hebreeën' ophoudt in 1 Samuël, en daarna nog een enkele keer geïsoleerd voorkomt (b.v. Jona 1,9). 1 Samuël gebruikt de aanduiding in een aantal passages waar Filistijnen het hebben over Israëlieten (b.v. 1 Sam. 4,6.9). Moeilijker te plaatsen zijn 1 Sam. 13,3, waar Saul de 'Hebreeën' oproept zich te verzamelen, en 1 Sam. 13,7, waar 'Hebreeën' over de Jordaan trekken naar het land van Gad en Gilead. Worden hier Hebreeën onderscheiden van Israëlieten en zijn het dan apart opererende Israëlieten? Opvallend is het ook, dat we Hebreeën vinden in het leger van de Filistijnen, die later overlopen naar het kamp van Saul en Jonatan (1 Sam. 14,21).

Veruit de meeste teksten bewijzen, dat we in het gebruik van de aanduiding Hebreeën te maken hebben met een *etnisch begrip*. Het gaat over nakomelingen van Abraham, Isaak en Jakob, die afstammen van de voorvader Heber (Gen. 10,21vv). Op grond van Gen. 10 kunnen we zeggen dat alle Israëlieten nakomelingen zijn van Heber, zonder dat het omgekeerde geldt. Assyriërs en Arameeërs worden daar ook tot de nakomelingen van Heber gerekend, zonder dat het nakomelingen van Abraham zijn.

We zouden uit 1 Samuël kunnen opmaken, dat in de tijd van Saul het maken van onderscheid tussen Israëlieten en Hebreeën ophoudt. Kan het zijn dat de 'Hebreeën' in Kanaän eerst nog verdeeld leefden en verschillend kozen ten opzichte van de Filistijnse bezetting, en dat zij zich geheel aaneensloten tijdens het bewind van koning Saul? Als dat zo is, dan voegt dat nog iets positiefs toe aan ons oordeel over de regering van Saul! Zie daarover mijn bijdrage over de politieke betekenis van Israëls koningschap.

Spreekt het NT over 'Hebreeën' (b.v. Hand. 6,2), dan hebben we te maken met een *taal-*aanduiding. Het gaat over mensen die, in onderscheid van de Grieks sprekende *Hellenisten*, Aramees spraken. Het Hebreeuws werd in de dagen van Jezus en de apostelen niet meer gesproken. Wel is het Aramees verwant aan het Hebreeuws, zodat de Aramees sprekende mensen in de gemeente van Jeruzalem, vanuit taalkundig oogpunt, best van de Hellenisten als Hebreeën onderscheiden kunnen worden. Wat de *Brief aan de Hebreeën* betreft: deze titel komt niet in de brief zelf voor en is van later datum. Waarom is die naam gegeven? Het kan zijn dat dit gebeurd is, omdat de geadresseerden Joden waren. Ook is wel gedacht aan de vele citaten uit het Oude Testament, en dus uit de Hebreeuwse Bijbel, die voor de naamgeving gezorgd heeft.

1 Sam.5,7. Asdod erkent Gods macht, zoals ook de bevolking van Kanaän bevreesd bleek voor de God van de Israëlieten, volgens de woorden van Rachab (Joz.2, 8vv). De Filistijnen weten Gods grote daden te noemen (1 Sam. 4,7). Vraag: waarom trekken ze daar dan geen consequenties uit?

Antwoord: Een enkeling doet het wel, zoals Rachab. Maar vergeet niet dat alle volken hun eigen goden hadden. Ze willen best erkennen dat de god van een ander volk soms successen boekt; maar daarmee geven ze hun eigen godsdienst nog niet prijs. Het

polytheïsme heerste nog, terwijl erkenning van Israëls God ook de erkenning van diens macht over alle volken inhoudt en daarom een *monotheïstisch* karakter draagt.

1 Sam. 18,25. Vraag: David voldoet aan Sauls eis en doodt honderd Filistijnen. Was dat ethisch te verantwoorden?

Antwoord: David doodde geen 'onschuldige burgers', maar Filistijnen als wraak op Sauls vijanden. Wij kennen de bedoeling die *Saul* ermee had, n.l. om David op deze manier te laten sneuvelen. Dat lijkt me ethisch niet te verantwoorden. Maar waarom zou iemand op verzoek van de koning uit ethische overwegingen geen honderd vijanden mogen doden?

1 Sam. 28. *Saul bij de waarzegster in Endor*. Vraag: is Samuël nu echt aan Saul verschenen? Ik blijf bij wat ik daarover heb geschreven in mijn boekje (pag. 91v). We kunnen wel stellen, dat Saul niet had mogen vragen naar de mening van de overleden Samuël. Hij had zelf de dodenbezweerders en waarzeggers uit het land verwijderd (2 Sam. 28,3). En wij moeten ons met dergelijke séances, waarin overleden personen worden opgeroepen, ook niet inlaten. Toch gebeuren er tussen hemel en aarde veel wonderlijke dingen. Zo ook hier.

Een cursist schrijft naar aanleiding hiervan terecht dat Jahwe van meer vreemde dingen gebruik maakt. Denk aan Simson, die tegen de zin van zijn ouders in met een Filistijnse vrouw trouwt. Zij wisten niet dat dit zo door Jahwe beschikt was (Recht. 14,4). Toch hadden zijn ouders gelijk, dat ze Simson waarschuwdten tegen een huwelijk met een Filistijnse. Denk aan de zondige relatie tussen David en Batseba, waaruit toch Davids opvolger Salomo en uiteindelijk de Here Jezus geboren werd. Na de geboorte van Jezus laat God door middel van sterrenwichelaars aan de pasgeboren Koning hulde bewijzen!

2 Sam. 12,31. We constateren hier een groot verschil tussen de vertaling NBG en NBV. NBG geeft ons de indruk dat David bijzonder wreed optrad door de inwoners van Rabba onder zagen, ijzeren pinnen en ijzeren bijlen te leggen. NBV geeft een mildere versie: David stelde de inwoners te werk in steengroeven en steenbakkerijen. Ook dat is geen pretje geweest; maar de bewoners bleven in elk geval in leven. Als er zulke verschillen in vertaling optreden, kunt u er zeker van zijn, dat de betreffende teksten moeilijk te vertalen zijn. Ik kan hier alleen maar opmerken, dat NBV in haar vertaling niet alleen staat. De Naardense Bijbel, die vrijwel gelijktijdig met NBV verschenen is, geeft onze tekst als volgt weer: 'Als hij (David) de manschap, die zich in haar bevindt naar buiten heeft gebracht zet hij hen aan het werk met de steenzaag, met ijzeren houwelen en ijzeren bijlen en heeft hij hen laten oversteken naar de tichelovens'. Ook dat geeft een milder beeld dan NBG. De inwoners van Rabba komen niet onder zagen en bijlen te liggen, maar moeten ermee aan de slag. Laten we het daar maar op houden!

2 Sam. 13,39v. Vraag: NBG vertaalt 2 Sam. 13,39 en 14,1 heel anders dan NBV dat doet. Volgens NBG zou David kwijnen van verlangen naar Absalom (dus naar zijn terugkeer uit ballingschap) en zou Joab begrijpen dat het hart van de koning uitging (in positieve zin) naar Absalom. Maar NBV geeft de teksten heel anders weer: David vatte het plan op om tegen Absalom ten strijde te trekken. En (14,1) het ontging Joab niet dat de koning Absalom *vijandig* gezind was! Dit zijn toch twee geheel tegenstrijdige visies op de houding van David tegenover Absalom.

Antwoord: De vertaling van beide tekstverzen heeft altijd al moeilijkheden opgeleverd. Zonder dat ik hier op taalkwesties kan ingaan, moet ik tot de conclusie komen dat er veel voor de NBV-opvatting te zeggen valt. Ik kende de NBV op deze teksten nog niet, toen ik schreef over het verlangen van David naar de terugkeer van Absalom (pag. 105). Nu zou ik de desbetreffende passage anders formuleren. Waarom? Volgen we NBV, dan is ook duidelijk waarom David twee jaar lang zijn zoon Absalom, ondanks het feit dat hij was teruggekeerd in Jeruzalem, toch niet onder ogen wilde zien (2 Sam. 14,24.28vv). Als David zo naar Absalom terug verlangde, hoe kon hij hem dan twee jaar lang links laten liggen in Jeruzalem?! Ik denk dat wij teveel aan de latere David denken, die 'mijn zoon Absalom,

Absalom, mijn zoon' (2 Sam. 19,4vv) roept. Dergelijke gevoelens schrijven we daarom ook alvast aan David toe als het over zijn vroegere relatie met Absalom gaat.

E. Opmerkingen over het deeltje 'Van Jozua tot Salomo'

1. De *uitroeiing van de Kanaänitische bevolking* (pag. 27vv) was opdracht voor Israël. Vraag: hoe zit het dan met het gegeven, dat Jahwe deze volken liet overblijven om de Israëlieten op de proef te stellen en met het vechten vertrouwd te maken (Recht. 3,1vv)? Antwoord: Als het volledig uitschakelen van de Kanaänieten geen feit wordt, ook al was dat de opdracht voor Israël, dan blijkt er toch een zijn te zijn verbonden aan het niet-uitroeien van deze Kanaänieten. Eigenlijk een dubbele zin: Israël leert wat vechten is én Israël kan laten blijken of het tegen de afgoderij van de oorspronkelijke bevolking bestand is.

2. Op pag. 39 onderaan staat dat *Otniël* een jongere broer van Kaleb was. Vraag: is hij niet de zoon van een broer van Kaleb? Antwoord: Beide opvattingen worden verdedigd. De Naardense Bijbel (2005) vertaalt: 'Otniël, zoon van Kenaz, de broer van Kaleb'. Dat laatste kan zowel op Kenaz als op Otniël slaan.

3. Op pag. 48 staat dat de Israëlieten Baäl volgden, maar desondanks toch bleven spreken over *het 'verbond' met Jahwe*. Vraag: welk verbond? Het gaat in uw boekjes over meer dan één verbond. Antwoord: als ik over het verbond zonder meer spreek, bedoel ik het verbond zoals Jahwe dat met het volk Israël na de uitleiding uit Egypte bij de Sinai gesloten heeft. Dat verbond wordt in het OT vaak vermeld, als teruggeblikt wordt op de goede relatie, die Jahwe eens met Israël had.

4. Op pag. 50 wordt gesteld dat *Jefta zijn dochter werkelijk geofferd* heeft. Vraag: het is toch ondenkbaar dat Jefta zoiets gedaan heeft, terwijl de wet van Mozes dat uitdrukkelijk verboden heeft! Antwoord: Ik verwijs naar mijn argumenten op pag. 50v. Ik voeg er nog aan toe, dat ook het jaarlijkse beklagen van de dochter van Jefta, gedurende vier dagen door meisjes uit Israël, toch wel bewijst dat Jefta's dochter haar leven verloor. Tijdens de discussies in Rotterdam kwam deze geschiedenis (uiteraard, zou ik willen zeggen) aan de orde. Ze is dramatisch en komt in strijd met het verbod op kinderoffers. Wel heb ik ter verzachting erop gewezen, dat dit offer geen offer aan afgoden was (m.n. aan Moloch), vgl. ook Jer. 7,31 en Ez. 16, 19vv). We hebben in de discussie verder het vermoeden uitgesproken, dat we ons van de kennis van de wet van Mozes onder de Israëlieten geen al te hoge voorstelling moeten maken.

5. Op pag. 55 staat dat een theocratie onder Mozes en Jozua werkelijkheid is geweest. Het volk was uitvoerig *onderwezen in de wet van Mozes*. Vraag: is dat zo? God sprak persoonlijk met Mozes en Jozua; maar wetboeken voor het onderricht waren er toch later pas? En wie kon er onder het volk lezen? Antwoord: zelfs al nemen we aan dat alle Israëlieten analfabeten waren, dan nog blijft overeind, dat Mozes Gods wetten heeft afgekondigd. Wie niet kan lezen, kan nog wel luisteren. Veel onderwijs gaat weer verloren, als het niet herhaald wordt. Zo moeten we ons dat ook onder Israël voorstellen. En waar men niet wil luisteren, wil men ook niet meer weten. Zo is het in de dagen van Jozua nog niet (Joz. 23 en 24!).

6. Op pag. 63 zeg ik dat morele kritiek *de klok van de heilsgeschiedenis* moet bijhouden. Vraag: wat bedoelt u daarmee? Antwoord: Laat ik twee voorbeelden geven. Polygamie en bloedwraak veroordelen wij, terwijl beide in de tijd van het OT niet veroordeeld werden. Moreel kan het nu niet meer door de beugel met twee vrouwen te trouwen of in naam van de familie wraak te oefenen over een gedood familielid. Zo kunnen we ook in ons oordeel over bepaalde rechters te scherp zijn, als we de normen van vandaag

aanleggen. Het lijkt soms alsof men in z'n kritiek dan de Bijbel mee heeft (in dit geval het boek Rechters), terwijl in dat boek allerlei kritiek die *wij* hebben, helemaal niet voorkomt. Ik zeg hiermee niet dat we geen kritiek op Gideon, Jefta en Simson mogen hebben (die heb ik zelf ook geuit). Maar wel heb ik gewaarschuwd tegen kritiek die te uitbundig is.

7. Op pag. 73 komt Noömi er nogal goed af. Vraag: gaat dat niet wat te ver? Noömi wijst Ruth terug met het argument: al zou ik vannacht een man toebehoren, ja al zou ik zoons baren, zou je daarop dan wachten, etc (Ruth 1,12v)? Dat is toch absurd! Hier blokkeert Noömi toch lelijk de weg, die Ruth in het geloof kiest! Antwoord: absurd lijkt het me niet, verbitterd misschien wel. Zo spreekt een door leed getekende vrouw. En daarop antwoordt (gelukkig!) een door het geloof in Israëls God reagerende Ruth.

8. Op pag. 76v noem ik naast Ruth ook *Rachab* (Matt. 1,5) *de hoer*, in relatie tot Boaz en het voorgeslacht van David. Vraag: Dan moet het verhaal van Boaz en Ruth toch uit het begin van de rechterstijd zijn. Maar als de rechterstijd 350 jaar geduurd heeft, dan is het aantal geslachten (Salmon-Boaz-Obed-Isai-David) toch veel te klein? Antwoord: a) nergens staat in het OT dat 'Rachab de hoer' de moeder van Boaz was. Goslinga zegt in de KV op Ruth dat de schrijver van Matteüs geput moet hebben uit een betrouwbare, buitenbijbelse traditie.

Zelfs dan blijft het een vraag, of deze Rachab dezelfde is als Rachab de hoer uit Jozua 2. Die identificatie wordt algemeen aanvaard (en ik doe dat in mijn boekje ook), zonder dat in Matt. 1 van Rachab de hoer wordt gesproken. Alleen vinden we drie vrouwen in Matt. 1, van wie we alle drie aannemen dat er iets bijzonders mee aan de hand was: Tamar (met Juda), Rachab en Batseba. Zou het daarom toch niet Rachab de hoer zijn? b) Ongetwijfeld zijn er meer geslachten geweest vanaf Peres tot aan David dan we in Ruth 4,18-22 vermeld vinden. Ook tussen Rachab en Boaz uit Matt. 1! En juist omdat er vaak geslachten worden weggelaten, blijft het mogelijk aan Rachab als voormoeder te denken, via wiens zoon na veel geslachten ook Boaz ter wereld kwam.

F. Oplossingen Opgaven

4.1. Tussen haakjes is aangegeven in welk bijbelboek 'van Jozua tot Salomo' de volgende gebeurtenissen (personen) staan:

a) geboorte van Obed (Ruth) - verovering van Jericho (Jozua) - Jefta (Rechters) - tempelbouw van Salomo (1 Koningen)- dood van Chofni (1 Samuël)- Kis (1 Samuël)- Jerobeam (1 Koningen) - klaaglied van David over Saul en Jonatan (2 Samuël).

b) Joab doodt Abner (2 Samuël) - List van de Gibeonieten (Jozua) - Siklag verbrand (1 Samuël) - Manoach (Rechters) - Michal (1 Samuël) - Abigaïl (1 Samuël) - Machlon (Ruth) - Absalom doodt Amnon (2 Samuël).

c) Ichabod (1 Samuël) - Achan (Jozua) - Eliab (1 Samuël) - Abimelech (Rechters als koning; 1 Samuël als priester) - Kiljon (Ruth) - Abisag uit Sunem (1 Koningen)- Ibsan (Rechters) - Rispa (2 Samuël).

4.2. De volgende onderwerpen (3 x 7) staan per onderdeel reeds in de volgorde van Jozua tot 1 Koningen . Tussen haakjes is aangegeven waar over deze zaken gesproken wordt en welke geschiedenis er aan verbonden is:

a) het *altaar van de Overjordaanse stammen* (waarvan de stammen aan de westzijde van de Jordaan vrezden dat het tot een breuk zal leiden in de ene offerdienst van Israël, Joz. 22,9vv) - *de zuilen van Dagon's tempel* (die Simson omver haalt en daarmee, behalve zichzelf ook zeer veel Filistijnen doodt, Recht. 16,25vv) - *een*

dorsvloer in Betlehem (waarop Ruth zich neervlijt naast Boaz, die als lossers van de grond van Noömi kan optreden, Ruth 3,2) - *de spelonk van Adullam* (waar David heen vlucht en 400 aanhangers plus zijn eigen familie zich bij hem voegen, 1 Sam. 22,1vv)- *de waarzegster van Endor* (die door Saul wordt geraadpleegd en dan Samuël oproept, die Sauls dood aankondigt (1 Sam. 28,3vv)- *het lammetje van de arme man* (dat de profeet Natan in een gelijkenis gebruikt om Davids overspel met Batseba en moord op haar man Uria aan de kaak te stellen, 2 Sam. 12,4vv) - *de dorsvloer van Arauna* (waar tegen de engel van Jahwe wordt gezegd dat de pest als straf op Davids volkstelling beëindigd kan worden, 2 Sam. 24,16).

b) *Gibeon en de vlakte van Ajjalon* (waar Jozua zoon en maan stil laat staan om de dag te verlengen in zijn slag tegen de vijanden in het zuiden, Joz. 10,12v)- *de toren van Penuël* (die Gideon afbrak, omdat de Efraïmitische bewoners geweigerd hadden voedsel aan Gideons mannen te geven, Rech. 8,9) - *het uittrekken van een schoen* (als handeling van de eerste lossers om zich aan de lossing van de grond van Noömi te onttrekken, Ruth 4,7)- *vijf gouden muizen* (als genoegdoening gevoegd bij het terugzenden van de ark naar het land van Israël samen met vijf gouden gezwollen, 1 Sam. 6,4)- *een put in Bachurim* (waar twee helpers van David, Jonatan en Achimaäs zich in verstopten om aan achtervolgers te ontkomen, geholpen door een vrouw die de put met een zak afdekte, waarop zij gerst uitstrooide, 2 Sam. 17,18)- *de vloot met goud uit Ofir* (die Salomo liet bouwen en waarvoor koning Chiram van Tyrus bemanning zond (1 Kon. 9,26) - *de twaalf leeuwen aan weerszijden van de troon* (op de zes treden die naar Salomo's ivoren troon leidden (1 Kon. 10,20)

c) *het altaar op de Ebal* (gebouwd door Jozua volgens instructies van Mozes; op stenen schreef hij de wet van Mozes, Joz. 8,30), - *het gebeente van Jozef* (dat de Israëlieten hadden meegevoerd uit Egypte en nu te Sichem begraven werd, Joz. 24,31) - *de terebint van Ofra* (waaronder de engel van Jahwe ging zitten en Gideon opriep om Israël te bevrijden, Rech. 6,1) - *Eben-Haëzer* ('tot hiertoe heeft Jahwe ons geholpen', de naam die Samuël aan een opgerichte steen gaf, ter herinnering aan de overwinning op de Filistijnen, waarbij Jahwe natuurgeweld had ingeschakeld, 1 Sam. 7,12) - *gebergte van Gilboa* (waar Saul tegen de Filistijnen een nederlaag leed en zelf de dood vond, 1 Sam. 31,1)- *de wijze vrouw uit Tekoa* (die door Joab werd geïnstrueerd om David ervan te overtuigen dat hij Absalom uit zijn ballingschap moest laten terugkeren, 2 Sam. 14,2vv) - *de bossen van Efraïm* (waar de strijd tussen Absalom en David beslist werd en Absalom de dood vond, 2 Sam. 18,8vv).

4.3. Wat staat er in de volgende hoofdstukken (gedeelten) ? Het antwoord is te vinden in de hoofdstukken zelf. Oefen nog eens!

a) Jozua 3 - Jozua 24 - Rechters 5 - Ruth 4 - 1 Samuël 17 - 2 Samuël 12 - 1 Koningen 5-8.

b) Jozua 10 - Rechters 11 - Rechters 13-16 - 1 Samuël 2 -1 - 1 Sam. 31 - 2 Sam. 22 (= Psalm 18) - 1 Koningen 10.

Les 4.1 Scheuring, Ballingschap en herstel

Met een BIJLAGE

109 CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ROTTERDAM : dinsdag 4 en 11 oktober 2005

ZWOLLE : dinsdag 18 en 25 oktober 2005

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibibel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 15 augustus 2005.

1. Programma voor de avonden

1.1. Het programma voor de eerste avond:

19.30 – 19.50 uur	Profeten in het Tienstammenrijk (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Afgoden in beeld (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Het gevonden wetboek tijdens Josia (Douma)
20.30 – 21.00 uur	pauze
21.00 – 21.30 uur	discussie
21.30 – 21.45 uur	Vertelkunst in de Bijbel (Verbree).
21.45 – 22.00 uur	Zwijgen en spreken over sociaal onrecht (Douma)

1.2. Het programma voor de tweede avond:

19.30 – 19.50 uur	N.a.v. Daniël en Ester: Hoe spreken we over de Joden (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Samaritanen onder de loep (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Wat wisten ballingen van het thuisland? (Douma)
20.30 – 21.00 uur	pauze
21.00 – 21.30 uur	discussie
21.30 – 21.45 uur	Ezra en Nehemia: verdroegen zij elkaar? (Douma)
21.45 – 22.00 uur	De verboden ballingschap (Verbree)

2. Hoe pakken we de voorstudie van de bijbelstof aan?

2.1. Aan de orde is de rest van de geschiedenis van Israël, zoals we die vinden in de geschiedenis

- 1) van de koningen na de scheuring (vanaf 1 Koningen 13 tot aan de ballingschap);
- 2) van de ballingen (Daniël en Ester);
- 3) van de terugkeerden uit ballingschap (Ezra/Nehemia).

2.2. Eerst de *geschiedenis van de koningen!* U verdrinkt in de vele namen als u de koningen van het Tien- en het Tweestammenrijk niet 'op een rijtje' hebt. Het mooiste is natuurlijk om ze allemaal uit het hoofd te kennen. Maar het kan ook gemakkelijker. Er zit een los kaartje in deel 4 *Scheuring, ballingschap en herstel*, dat u veel gegevens in één oogopslag biedt:

- in de tweede en vierde kolom de koningen van beide rijken;
- met teksthaken zijn de vijf koningshuizen van Israël te onderscheiden;
- de derde kolom geeft begin van de regering van koning van Juda *bij benadering* weer. Ik volgde de tijdtabel van GNB;
- de eerste kolom let op het verband met de Assyriërs, Babyloniërs en Perzen;
- de belangrijkste profeten zijn (in rood) toegevoegd.

2.3. In het Tienstammenrijk gaat de regering over van vader op zoon. Na koning Achab volgen twee broers elkaar als koning op: Achabs zoons Achazja – die geen zoons heeft - en Joram. Drie koningen blijven 'solitair': Zimri (7 dagen koning), Sallum (1 maand) en Pekach (3 jaar). Alle drie hebben ze hun voorganger vermoord. Ook de laatste koning, Hosea, blijft alleen. Hij regeert bij de gratie van de Assyriërs, kiest daarna de kant van Egypte en wordt door de Assyriërs in 722 gevangen in ballingschap weggevoerd.

2.4. Aan de kant van de *Judese koningen* komt uiteraard slechts één koningshuis voor, omdat alle koningen van David afstammen. De opvolging gaat doorgaans van vader op zoon. Alleen vinden we kort voor het einde de gebroeders Joachaz en Jojakim. Eerst regeert de jongste, Joachaz (slechts 3 maanden, daarna gevangene van de farao en gestorven in Egypte), daarna Jojakim, die 2 jaar ouder was. Zie 2 Kon. 23,30vv.

Ook in een eerdere periode is er geen opvolging van vader op zoon. Josafat was opgevolgd door *Joram*, die huwde met *Atalja*, een dochter van Achab. Deze verwevenheid van het koningshuis van Juda met dat van Achab had zeer rampzalige gevolgen. Toen hij zichzelf sterk genoeg voelde, doodde Joram al zijn broers, die waarschijnlijk toch meer dan hijzelf van het geloof van zijn vader waren. Joram werd opgevolgd door Achazja. *In zijn dagen voerde Jehu de opdracht uit om het huis van Achab uit te roeien.* Jehu doodde 1) Joram, koning van Israël (laatste koning van Achabs huis); 2) Achazja, koning van Juda, die op bezoek was bij zijn zieke oom Joram van Israël; 3) Isebel; 4) 70 van Achabs nakomelingen en 5) 42 Judese prinses, d.w.z. verwanten van Achazja. Zie 2 Koningen 9 en 10.

Zich bewust van haar kritieke situatie als Achabs dochter, doodde Atalja na de dood van Achazja alle nog overgebleven leden van de Judese koninklijke familie. Zij nam vervolgens als koningin zijn plaats in. Atalja is de enige regerende *vorstin* uit de geschiedenis van Israël en Juda. Lang duurde dat niet. Zij dacht dat ze heel het huis van Juda had uitgeroeid; maar een klein kind, Joas, zoon van Achazja bleef gespaard. Toen hij zeven jaar oud was, werd Atalja uit de weg geruimd en Joas op de troon geplaatst. Conclusie: na Achazja volgt de regering van zijn moeder Atalja en daarop de regering van haar kleinkind Joas.

2.5. Het gaat ons duizelen als we ook nog door hebben, dat er in die periode aan beide zijden van de scheidslijn zowel een *Achazja* als een *Joram* geregeerd heeft. Wilt u ze uit elkaar houden, onthoud dan dat door de Joram van *Juda* de koppeling met het koningshuis van Achab tot stand kwam, terwijl met de Joram van *Israël* aan het koningshuis van Achab een eind kwam. De beide Jorams waren zwagers. De

Israëlitische Joram was opvolger van zijn broer Achazja. Laatstgenoemde kreeg zijn dood aangekondigd door de profeet Elia, nadat hij uit een venster gevallen was. Zijn broer Joram kreeg daarna veel te maken met Elisa, o.a. in de veldtocht tegen Moab (2 Kon. 3), tijdens het bezoek van Naäman (2 Kon. 5,5vv) en in de oorlogen tegen Aram (2 Kon. 6 en 7). Evenals bij zijn broer Achazja ging aan Jorams dood een ziekte vooraf, maar nu als gevolg van verwonding in een oorlog, die hij samen met zijn Judese zwager Joram gevoerd had tegen Aram (2 Kon. 8,28v). Een pijl van Jehu treft de zieke Joram dodelijk op het veld dat eens aan Nabot had toebehoord (2 Kon. 9,24).

Het is gemakkelijk in te zien dat Achazja, de zoon van de *Judese* Joram een oomzegger was van de beide broers Achazja en Joram uit Israël.

2.6. Ook de naam *Joas* treffen we in beide kolommen aan. De Judese Joas hebben we hierboven al genoemd, als de kleinzoon van Altalja. Hij was een vrome koning. De Israëlitische Joas was een kleinzoon van Jehu. Hij ging evenals zijn voorgangers in het spoor van Jerobeam, de zoon van Nebat. Toch was er ook wel wat goeds over hem te zeggen. Evenals de laatste koning uit het huis van Achab (Joram) had hij goede relaties met Elisa, bij wiens sterven hij aanwezig was (2 Kon. 13,14vv). De beide Joassen zouden wat de tijd betreft, elkaar ontmoet kunnen hebben. In elk geval heeft de Israëlitische Joas de zoon van de Judese Joas, koning Amasja ontmoet én hardhandig aangepakt. Amasja is de enige Israëlitische koning van wie ons verteld wordt dat hij in Jeruzalem geweest is. Hij kwam daar zijn overmoedige, door hem verslagen Judese collega, gevangen thuisbrengen (2 Kon. 14,8vv)!

2.7. U ontvangt tegelijk met deze lesbrief een *Bijlage*, waarin u, ook zonder dat u nog beschikt over deeltje 4 (en daarmee ook over het kaartje met de koningen) de bovenstaande gegevens rustig kunt bekijken. Hebt u de ingewikkeldste zaken begrepen, dan moet de rest een stuk gemakkelijker gaan!

3.1. Het gedeelte over de *ballingen in Babel* en andere steden is veel gemakkelijker te overzien. Het gaat om de verhalen uit Daniël (1-6) en het hele boek Ester. Op het kaartje vindt u Daniël (weggevoerd rond 605) en Ester (meer dan 120 jaar later, tijdens de Perzische koning Ahasveros) beide vermeld.

3.2. Het gaat ons nu dus nog niet om het hele boek Daniël! Het tweede – sterk profetische – gedeelte hopen we later te gaan bespreken, na de verschijning van het deeltje *Ezechiël en Daniël*.

4.1. Iets lastiger is het lezen van de boeken *Ezra en Nehemia*. Voor een goed inzicht in de totale stof moet u drie fasen onderscheiden:

- 1) Het herstel van de offerdienst en het leggen van de fundamenten van de tempel, onder leiding van Jesua en Zerubbabel. Daarna de herbouw van de tempel, gestimuleerd door de profeten Haggai en Zacharia (Ezra 1-6). *Ezra en Nehemia spelen dan nog geen enkele rol.*
- 2) De komst van Ezra, met zijn maatregelen tegen de gemengde huwelijken, te vinden in Ezra 7-9.
- 3) De komst van Nehemia. Herbouw van stad en muren van Jeruzalem (Neh. 1-7)
- 4) Gezamenlijk optreden van Ezra en Nehemia bij afkondiging van de wet, op dag van boete en bede en inwijding van Jeruzalems muur (Neh. 8-12).

5) Nehemia's maatregelen om wet van Mozes te onderhouden (Neh. 13).

4.2. Moeilijk is de passage *Ezra 4,6-23* in te passen. In *Scheuring, ballingschap en herstel* (onder 5.1.) geef ik het volgende advies:

1) Lees *Ezra 4,24* als het directe vervolg op *Ezra 4,5*. Beide verzen sluiten naadloos op elkaar aan.

2) Lees *Ezra 4,6-23* alsof dit aan het eind van het boek *Ezra* zou staan. Want de protestactie tijdens de Perzische koning Artaxerxes zal zich gericht hebben tegen het werk van *Ezra*, die ongetwijfeld ook gedacht heeft aan *het herstel van de muren en poorten* van Jeruzalem. *Daartegen* ging het protest waarvan *Ezra 4,6vv* verslag doet. Het werk komt door het ingediende protest stil te liggen. Totdat Nehemia uit Susa, met toestemming van diezelfde koning Artaxerxes naar Jeruzalem reist en daar het herstel van de muren ter hand neemt. En daarmee maken we de overgang van het boek *Ezra* naar het boek *Nehemia*.

Het gedeelte *Ezra 4,5-23* kunnen we het beste beschouwen als een soort samenvatting van alle protesten, die men bij de Perzische koningen vanaf Cyrus tot aan Artaxerxes aantekende tegen de herbouw van de tempel en (daarna) tegen de herbouw van de stadsmuren in Jeruzalem.

5. *Hoe maakt u zich de stof uit deeltje 4 'Scheuring, ballingschap en herstel' eigen?*

5.1. Begin met het korte hoofdstuk 1, dat een overzicht over het gehele boekje geeft. Let erop dat zowel hoofdstuk 2 als 3 beginnen met een verhaal over de *profeten*, die een rol spelen in beide rijken. Vanwaar het verschil in optreden van profeten in de beide rijken (zie 3.1)?

Lees, als u daarvoor de tijd hebt, 1 Kon. 13 tot einde 2 Koningen en gebruik daarbij naast het losse kaartje uit deel 4 en de Bijlage ook de overzichten die u van de stof in de paragrafen 2.2; 2.3; 3.2 -3.5 vindt.

Ga vervolgens na of u zich kunt vinden in de Conclusies (par. 3.8).

De hoofdstukken 4 en 5 laten zich gemakkelijker lezen dan de beide voorafgaande hoofdstukken. Ga ook hier weer na of u het al of niet eens kunt zijn met de conclusies (4.5. en 5.9).

5.2. U ziet aan het programma voor de beide cursusavonden, dat de eerste avond aan Koningen/Kronieken besteed wordt, terwijl op de tweede avond Daniël, Ester, Ezra en Nehemia aan de beurt komen. U kunt daarmee rekening houden bij uw voorbereiding op de avonden.

6. *Opgaven*

6.1. Geef aan in welk bijbelboek de hierna vermelde gebeurtenissen, zaken of personen staan: Probeer ook aan te geven of iets in 1 of 2 Koningen staat als het over stof uit Koningen betreft. Met Kronieken is slechts rekening gehouden in de wat moeilijker b-vragen!

a) de wijngaard van Nabot – de executie van Haman – Mordechai ontdekt een samenzwering – Elisa en de weduwe met het kruikje olie – Elia en de weduwe van Sarefat – het schrift op de wand - de man Gods uit Juda.

b) de hofmaarschalk Obadja – de profeet Oded - de profetes Chulda - slag bij Afek – de slag bij Ramot in Gilead – ziekte en dood van een jonge koningszoon – verbranding van doodsbeenderen op altaar te Betel

6.2. Wie zei het volgende (nog in NBG-stijl!)?

a) 'Zijt gij daar, die Israël in het ongeluk stort?' - 'Kom ik om, dan kom ik om' – 'De God des hemels, Hij zal het ons doen gelukken' – 'De HERE, die is God! De HERE, die is God!' – 'zijn de Abana en de Parpar, de rivieren van Damaskus, niet beter dan alle wateren van Israël?' – 'Mijn vader heeft u met zweepen getuchtigd, maar ik zal u tuchtigen met gesels' - 'Mijn vader, mijn vader! Wagens en ruiters van Israël!', 1^e keer!

b) 'Wie zich aangordt, beroeme zich niet, als wie zich ontgordt' – 'Wij achten het niet nodig u hierop enig antwoord te geven' – 'Laat mij toch mijn vader en moeder kussen, dan wil ik u volgen' – 'Mijn vader, mijn vader! Wagens en ruiters van Israël!', 2^e keer! – 'Ik begrijp heel goed, dat gij tijd zoekt te winnen, omdat gij ziet dat het besluit bij mij vaststaat' – 'Gij vertrouwt op die geknakte rietstaf, op Egypte, die, als iemand daarop steunt, hem in de hand dringt en ze doorboort' – 'De distel op de Libanon zond tot de ceder op de Libanon de uitnodiging: geef toch uw dochter aan mijn zoon tot vrouw'.

6.3. *Waarover gaan de volgende hoofdstukken?*

a) 1 Kon. 12 – 1 Kon. 17 – 1 Kon. 19 – 1 Kon. 21
2 Kon. 1 (nuttig om te weten waar geschiedenis van 1 Koningen overgaat in die van 2 Koningen!) – 2 Kon. 5 – 2 Kon. 11 – 2 Kon. 17 – 2 Kon. 22 – Dan. 2.

b) 1 Kon. 13 – 1 Kon. 22 – 2 Kon. 3 – 2 Kon. 9 – 2 Kon. 18 - 2 Kon. 23
Ezra 9 – Nehemia 9 – Daniël 9.

Les 4.2. Cursus en antwoorden

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'
 ONDERWERP: SCHEURING, BALLINGSCHAP EN HERSTEL

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree
 Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibibel.nl
 Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
 A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 3 november 2005.

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.
- C. Opmerkingen, vooral n.a.v. vragen over teksten
- D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje *Scheuring, ballingschap en herstel*
- E. Oplossing van de opgaven lesbrief 4.1.

A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.

De cursusavonden te Rotterdam (4 en 11 oktober) en Zwolle (18 en 25 oktober) zijn zonder hindernissen verlopen. De belangstelling voor de avonden was groot, weer groter dan op het vorige cursusblok. We hebben de indruk dat we voor de cursus nauwelijks aandacht hoeven te vragen in de pers, via berichtjes in kerkbladen etc. Nieuwe deelnemers krijgen we – zo is onze indruk – vooral door de reclame die cursisten voor de avonden maken. Bedankt voor uw enthousiasme, dat aanstekelijk werkt op de cursusleiders! We blijven aan het werk en bereiden ons al weer voor op de avonden in januari.

Hieronder volgt een soort verslag zoals velen onder u dat nu reeds drie keer ontvangen hebben. Naast de weergave van onze bijdragen op de avonden, geven we antwoord op de vragen die er gesteld zijn. Aan het slot vindt u weer de antwoorden op de opgaven die in lesbrief 4.1 waren gesteld.

B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.

1. Profeten in het Tienstammenrijk (Douma)

Aandachtspunten:

- 5 koningshuizen en daarin optredende profeten;
- Achia de Siloniet;
- Jehu, de zoon van Chanani;
- Elia en Micha, de zoon van Jimla;
- Elisa en Jona;
- Oded;
- Samenvatting.

1.1. Ik vermoed dat menige cursist grote moeite heeft om de koningen van Israël en Juda uit elkaar te houden. Daarom kan het kaartje, dat u los in deel 4 van onze serie (*Scheuring, ballingschap en herstel*) aantreft, een goede steun zijn. Nu gaat het mij in mijn eerste bijdrage vanavond om de koningen van Israël, die u aan de rechterkant, van het kaartje aantreft. U ziet duidelijk aan de haken die zijn aangebracht, dat we met vijf koningshuizen te

maken hebben, waartussen enkele koningen vermeld worden die geen dynastie hebben kunnen vormen.

1.2. Het gaat mij trouwens niet zozeer om de koningen van Israël, maar om de *profeten* die in de tijd van deze koningen hun stem hebben laten horen in het Tienstammenrijk. Ik beperk mij hier tot de profeten die we in Koningen en Kronieken genoemd vinden. U kende allen reeds de namen Elia en Elisa, maar er zijn tientallen, ja zelfs honderden profeten werkzaam geweest in het noordelijk rijk, gedurende de ruim 200 jaar dat dit rijk bestaan heeft. Ik loop met u – een goede repetitie! – even de lijst van de koningen door om u de belangrijkste profetennamen te vermelden:

1 ^e koningshuis Jerobeam/Nadab	<i>Achia</i> de Siloniet
2 ^e koningshuis Basa/Ela	<i>Jehu</i> , zoon van Chanani
3 ^e koningshuis Omri/Achab etc.	<i>Elia</i> ; <i>Micha</i> , zoon van Jimla
4 ^e koningshuis Jehu/Joachaz etc.	<i>Elisa</i> ; <i>Jona</i>
5 ^e koningshuis Menachem/Pekachjageen	profeet vermeld
Pekach	<i>Oded</i>
Hosea	geen profeet vermeld; ballingschap

1.3. Als u dit lijstje ziet, kunt u wel raden, dat de verhouding tussen profeet en koning doorgaans niet zo geweldig was. De profeten brachten een boodschap van Jahwe, die zelden vleiend was voor de koning. We gaan het rijtje even langs. Achia stelde Jerobeam tot koning aan over tien stammen, door zijn nieuwe mantel in twaalf stukken te scheuren en er Jerobeam tien van te geven. Maar diezelfde Achia uit Silo zou ook de profeet zijn, die de ondergang van Jerobeam en zijn huis aankondigde.

U kent het verhaal over de instelling van de kalverendienst in Betel en Dan. Een profeet uit Juda had Jerobeam daartegen reeds ernstig gewaarschuwd. Het zou Achia zelf zijn die het doodvonnis over Jerobeam en de zijnen aankondigde. Dat gebeurde tijdens een ernstige ziekte van Jerobeams zoon. Jerobeam zocht via zijn vrouw die zich vermomd had contact met Jerobeam, om te horen wat het lot van zijn zoon zou zijn. Achia was echter te voren gewaarschuwd dat Jerobeams vrouw bij hem kwam aankloppen. In de zieke jongen vond Jahwe iets goeds; hij mocht nog in een graf terecht komen, ook al zou hij moeten sterven. Maar voor Jerobeam en zijnen had Achia een nare boodschap: zij zouden weggevaagd worden als straatvuil (1 Kon. 14; 16,29v).

1.4. Een soortgelijke boodschap had de profeet *Jehu* (niet te verwarren met koning Jehu) aan het huis van Basa/Ela te brengen, omdat deze koningen in hetzelfde spoor gingen als Jerobeam met zijn kalverendienst (1 Kon. 16,1vv). In volle duidelijkheid staat het conflict tussen profeet en koning voor ons in de geschiedenis van *Elia*, die tegen een nog groter kwaad waarschuwt, nl. de verering van Baäl en Astarte door Achab en Izebel. En hij zal het zijn, die na de moord op Nabot door Achab en Izebel het gruwelijk einde van het *derde* koningshuis aankondigt.

Als profeten zo duidelijk tegen hun koning optreden, ligt het voor de hand dat de koning hen probeert uit te schakelen. De schuld van de ellende wordt ineens bij zo'n profeet gezocht. Denk aan de ontmoeting tussen Achab en Elia tijdens de vreselijke hongersnood die Israël teisterde. De koning zegt: 'Bent u het, Elia, die Israël in het ongeluk gestort heeft?' De profeet antwoordt: 'Ik heb Israël niet in het ongeluk gestort, dat hebt u zelf gedaan, u en het koningshuis van uw vader' (1 Kon. 18,17v).

Het is het bekende liedje. Profeten brengen geen prettige boodschap en daarom krijgen zij de schuld van koningen die tegenover Jahwe hun eigen gang gaan. Zij proberen zulke profeten de mond te snoeren.

1.5. Dat merken we heel duidelijk aan Achab als hij, samen met zijn Judese collega Josafat, op zal trekken tegen Ramot in Gilead, om het op de Arameeërs te heroveren. De Judese

koning wil dat er eerst advies gevraagd wordt aan Jahwe. Welnu, over profeten van Jahwe beschikt Achab in voldoende mate. Niet minder dan vierhonderd treden aan en treden op met veel kabaal om de overwinning op de Arameeërs aan te kondigen. Het zijn echte *hof*profeten, die dansen naar de pijpen van de koning. Josafat heeft dat door en vraagt of er niet nog een profeet van Jahwe is, die ze kunnen raadplegen.

Jawel, maar de man zit in de gevangenis. Het is *Micha*, zoon van Jimla, die al eerder in aanvaring is gekomen met koning Achab en ervoor in de gevangenis raakt. Naar hem luistert Achab niet graag, want 'ik heb een hekel aan hem; hij heeft nog nooit iets goeds over mij geprofeteerd, alleen maar onheil' (1 Kon. 22,8). Izebel had al veel goede profeten laten ombrengen. De hofmeester van Achab, Obadja, had honderd laten onderduiken, vijftig bij vijftig in twee grotten. Maar altijd zijn er profeten te vinden, die de machthebbers in de wereld naar de mond praten. Nu stonden er zelfs vierhonderd tegenover de ene Micha. Hier vinden we in de Bijbel het eerste concrete treffen beschreven tussen de valse en de ware profetie.

Hoe onderscheiden we die valse van de ware profeten? Onthoud het ook voor vandaag goed: Profeten zijn mensen die niemand naar de mond praten en er ellende, ja gevangenschap of dood voor over hebben om het woord van God klip en klaar te brengen.

1.6. Ook *Elisa* is er de man niet naar machthebbers naar de mond praten. Lees de geschiedenis van zijn ontmoeting met Naäman. Toen deze bij de profeet in Israël genezing zocht en daarvoor de opdracht kreeg om af te dalen in de Jordaan. Naäman vond de Jordaan een schertsrivier, vergeleken bij de Abana en de Parpar in zijn eigen land. Om beter te worden van zijn kwaal op de wijze die Elisa hem nu voorhield, had hij wel thuis kunnen blijven! Maar Jahwe's woord is Jahwe's woord. En onze Naäman blijkt toch uit ander hout gesneden dan de koningen van Israël. Hij deed wat de profeet van hem vroeg en merkte hoe genezend het woord van Jahwe werkte.

De tranen zouden ons toch in de ogen springen als we erbij geweest waren, toen Naäman direct na zijn genezing een moeilijk punt aan Elisa voorlegde. Kon hij, teruggekeerd in Damaskus, nog wel de tempel van de god Rimmon binnengaan? Naäman zou dat moeten, omdat zijn koning op *zijn* arm leunde en *hij* dus met die koning ook *zijn* knieën moest buigen in die heidense tempel. Stelt u zich dat moment even voor. Geen jaren catechisatie zijn voor Naäman nodig om in één bliksemflits door te krijgen, hoe het woord van Jahwe zijn oude wereld op de kop zet!

1.7. Als ik Elisa noem, wordt het ook meteen duidelijk dat een profeet meer is dan een hoekig mens die alleen maar onheil over zijn eigen land kan verkondigen. Zowel Elia als Elisa hebben mensen in hun nood geholpen. En niet alleen op het persoonlijk vlak, ook op het politieke erf hebben profeten hun volk diensten bewezen. Denk aan Elisa, die meer dan eens tegenover de Arameeërs zijn eigen volk uit een benarde positie mag redden. De Arameeërs proberen Elisa, die politiek gevaarlijk wordt voor hen, gevangen te nemen. Maar als blinden worden zij Samaria binnengevoerd, waarna ze door de Israëlitische koning niet gedood mogen worden, maar op een maaltijd worden getrakteerd en vervolgens naar hun land mogen terugkeren. Profeten weten niet alleen van onheil, maar ook van uitredding en van genade voor vijanden.

1.8. We kijken ook even naar het *vierde* vorstenhuis, met de vier J's plus Z: Jehu, Joachaz, Joas, Jerobeam II en Zecharja. Let daarbij vooral op Jerobeam II. Soms lijkt het alsof profeten geen goed woord voor een koning over hebben. De achterdocht die hun grote voorganger Samuël had, toen het volk om een koning riep, lijkt diepe sporen te hebben achtergelaten bij bijna alle volgende profeten. Ik ken trouwens bijna geen profeet die zijn eigen koning uitbundig geprezen heeft. Maar daarom kunnen ze zich nog wel verheugen over de genade die Jahwe aan koning en volk bewijzen.

Een opvallend voorbeeld daarvan is de profeet *Jona*. Later zullen we hem weer ontmoeten als we ons met de schriftprofeten bezig gaan houden. Maar we komen hem nu in een ander verband tegen. Let even op de volgende passage:

2 Kon. 14, 23vv:

Jerobeam (II) deed wat slecht is in de ogen van Jahwe; hij brak niet met de zondige praktijken van Jerobeam, de zoon van Nebat...Hij herstelde de grens van Israël van Lebo-Hamat tot aan de Zoutzee, zoals Jahwe had voorzien bij monde van zijn profeet Jona, de zoon van Amittai, uit Gat-Hachefer. Jahwe had namelijk gezien hoe bitter de Israëlieten, van hoog tot laag, te lijden hadden en dat er niemand was die hun te hulp kwam. En omdat Hij had besloten om de herinnering aan Israël op aarde niet uit te wissen, liet Hij hen door Jerobeam, de zoon van Joas, bevrijden.

Een merkwaardig bericht! Jerobeam is een slechte koning. De ondergang van zijn huis was al tijdens de regering van zijn grootvader Jehu aangekondigd! Ook Jerobeam II past helemaal in het rijtje van al zijn voorgangers, die zondigden zoals Jerobeam I de Israëlieten tot zonde had aangezet. En *toch* krijgt het grondgebied van Israël onder deze Jerobeam II een uitbreiding, zoals zij daarvoor niet gekend had. Het land werd groot en welvarend. Waarom? Omdat Jahwe het niet kon aanzien dat zijn volk Israël zo moest lijden. Het uur van de ballingschap was nog niet aangebroken. En dan wint Jahwe's barmhartigheid het van zijn oordeel. Ongetwijfeld is de profeet Jona met grote vreugde naar het hof van de koning gesnel. Hij bevindt zich niet in Ninevé, de stad van de grote vijand, maar in Samaria, in zijn eigen vaderland. Ook profeten hebben hun eigen vaderland lief.

1.9. Ten slotte is er nog één profeet die in het rijtje opgesomde profeten uit Israël beslist een plaats verdient. Het is wel de meest onbekende: *Oded*. We vinden hem niet in Koningen, maar in Kronieken. Daar wordt de oorlog beschreven tussen de Israëlieten onder koning Pekach in bond met de Arameeërs onder koning Rezin enerzijds tegenover de Judeeërs onder koning Achaz anderzijds. De Judeeërs verliezen de oorlog en worden en masse gedeporteerd naar Samaria. Daar ziet de profeet Oded, dat zich verschrikkelijke tonelen afspelen. Leest u even mee:

2 Kron. 28,9vv:

Jahwe, de God van uw voorouders, heeft de Judeeërs aan u uitgeleverd omdat hij woedend op hen was. Met een razernij die tot in de hemel reikte hebt u velen van hen gedood. En nu bent u van plan de mensen uit Juda en Jeruzalem als slaven en slavinnen te onderwerpen. Bent u niet evengoed met schuld beladen tegenover Jahwe, uw God? Welnu, luister goed, stuur de gevangenen die u van uw *broeders* hebt weggevoerd terug, want u hebt de toorn van Jahwe over u afgeroepen.

Wat er dan gebeurt, is ontroerend. Kopstukken uit de politiek laten zich door Oded overtuigen en nemen maatregelen om de gevangenen van kleren, eten, drinken en schoeisel te voorzien. Ze verzorgen hun wonden en zetten mensen die niet meer kunnen lopen op ezels, om ze te begeleiden, terug naar hun eigen land, naar de palmstad Jericho. De boodschap van de profeet Oded maakte van militairen Florence Nightingales. In de voorgeschiedenis van het Rode Kruis moet 2 Kron. 28 een plaats hebben! Waar het mij ook om gaat, is de kwalificatie die de Israëliet Oded voor de Judeeërs gebruikt: het zijn onze *broeders*! De profeet in het Noorden wist van Juda en van Jeruzalem, ondanks de verscheurdheid van het rijk. Hij wist van één God, één volk, 12 stammen en één verbond. Toen Elia op de Karmel een verwoest altaar van Jahwe weer opbouwde, gebruikte hij daarvoor twaalf stenen (1 Kon. 18,31).

1.10. Ik vat samen wat we van de profeten uit het Tienstammenrijk kunnen leren:

1. Een profeet is een moedig mens die het woord van Jahwe onverbloemd brengt, ook al weet hij dat hij daardoor uit de gratie van de koning en het volk kan raken.

2. Een profeet kondigt het oordeel van Jahwe aan, zonder een doemdenker te zijn. Hij verheugt zich over het welzijn van zijn volk. Zijn woord kan wonden, maar ook genezen.
3. Een profeet vergeet niet dat hij bij het ene volk van Jahwe hoort en dat het verbond met Jahwe met Abraham, Isaak en Jakob, ondanks het geestelijk verval in het Noorden, twaalf stammen samenbindt.

N.B.1. De vraag kan rijzen waarom wij in Koningen nergens lezen, dat profeten als Elisa en Elia zich openlijk tegen de kalverendienst van Jerobeam en de koningen daarna hebben gekeerd. Antwoord: als men zich tegen de Baäldienst verzet, moet men zich daarop concentreren en niet op het 'minder erge' (vgl. 1 Kon. 16,31) van de kalverendienst. Een profeet moet ook wijs zijn. Bovendien, al lezen we het niet van Elia en Elisa, het oordeel over de koningshuizen is doorgaans gefundeerd op de 'zonde waarmee Jerobeam Israël deed zondigen'. Ik wijs ook op de prediking van Hosea, die zich uitdrukkelijk tegen de kalverendienst heeft gekeerd.

N.B.2. Let erop dat de profeet *Chanani* optrad tegen de Judese koning Asa. Asa had steun gezocht bij zijn collega in Aram tegen koning Basa van Israël. Chanani veroordeelde dat in Asa. Koning Asa was zo verontwaardigd over deze reprimande, dat hij Asa gevangen zette (2 Kron. 16). Als de profeet Jehu de *zoon* van deze zelfde Chanani is, mogen we concluderen dat de *vader* in Juda en de *zoon* in Israël optrad als profeet. Vergelijk 2 Kron. 16 en 1 Kon. 16,1vv.

Jahwe en de mindere goden (Verbree)

In het Oude Testament ontmoeten we een veelheid aan afgoden. Het plaatje is ingewikkeld, ook als we de verering van lokale godheden en het 'heir des hemels' nog buiten beschouwing laten. Wie orde in deze chaos wil aanbrengen, moet zich realiseren dat DE Kanaänitische godsdienst nooit als een kant en klaar en homogeen geheel heeft bestaan. In de loop van de eeuwen namen goden elkaars identiteit, macht en taken over. Vergeet in dit verband ook niet dat de Bijbel spreekt over de 'zeven volken' van Kanaän. Deze veelkleurigheid weerspiegelt zich ook in het Kanaänitisch pantheon.

Enige orde en overzicht ontstaat als we een paar *familierelaties* in beeld brengen. De hoofdgod was EL, een naam die ook voor de HERE wordt gebruikt, bv in de vorm Elohim. Zijn gemalin was Asjera. Hun zoon Baäl, die in de praktijk zijn vader El ver in macht overtrof, had een in onze ogen incestueuze relatie met zijn zuster Anat, die we dan ook als zijn vrouw tegenkomen.

Overzicht ontstaat ook als we kijken naar *dubbele identiteiten*. Dan blijkt dat Baäl in feite dezelfde is als Hadad en Rimmon (denkt u aan de tempel die Naäman binnen zou moeten gaan en vergelijk ook Zacharia 12 : 11) Ook is Bel niet anders dan een Babylonische variant van Baäl. Ook achter de namen Milkom, Kamos en Moloch gaat in feite één god schuil. Kamos was de Moabitische benaming, voor de God die de Ammonieten Milkom noemden en die in Israël onder de naam Moloch opduikt. Een illustratie van deze dubbele identiteit lezen we bij Jefta die het tegenover de koning van Ammon heeft over 'uw God Kamos'. Rech. 11 : 24. Een derde vorm van overzicht bieden de verschillende *taken/machtsterreinen*. (NB: er waren ook overlappingen!)

El: schepper van goden en mensen

Asjera: moeder van de goden

Baäl : god van de donder, de regen en de vruchtbaarheid

Anat : oorlogsgodin

Astarte (Isthar) godin van de liefde en de vruchtbaarheid én de oorlog

Dagon: Rabbijnen Dag > Vis óf Dagan > graan

Kamos: oorlogsgod met koninklijke pretenties.
Horon: God van de onderwereld

Vanaf 1928 werd in Ugarit (tegenwoordig Ras Shamra) een groot aantal kleitabletten gevonden, die ons over het karakter van de Kanaänitische godenwereld informeren.

Een voorbeeld: Op een dag beklagde Baäl zich tegenover Anat over het feit dat hij geen paleis had. Anat ging samen met Baäl op weg naar moeder Asjera om te vragen om een paleis. Baäl maakt meteen van de gelegenheid gebruik om te klagen over het feit dat hem geen fatsoenlijk eten wordt geserveerd. Asjera is niet ongenegen in de zaak van haar zoon te bemiddelen en vertrekt naar echtgenoot El. Die geeft zijn toestemming en zo krijgt Baäl een paleis, in zeven dagen staat het er. Zo is hij ook meteen verzekerd van voedsel in de weg van de offers die in de tempel worden gebracht.

U ziet: het gaat er volkomen menselijk aan toe in deze goddelijke kringen. Het verschil met JHWH is niet te missen. Ook over Hem wordt op een mensvormige manier gesproken: Hij luistert, kijkt, heeft medelijden. Maar nergens in de Bijbel wordt Hij naar het niveau dat je hier bij Kanaäns goden aantreft naar beneden gehaald. Dit vinden wij wellicht vanzelfsprekend, maar hoe meer je de oude godenwerelden bestudeert, of je nu die van Germanen, de Indianen, die van de oude Grieken of die van de Kanaänieten is, hoe meer JHWH's unieke karakter voor je oprijst. Een God als Hij vind je letterlijk niet in de oude literatuur terug.

Lokale Godheden. Het lokale sloeg niet alleen op hun populariteit maar ook op hun beperkte actieradius. Die actieradius was beperkt in tweeërlei zin:

A: Letterlijk in kilometers of naar soort terrein (1 Kon. 20 : 23) Deze manier van denken was ook onder Israël aanwezig. Voorbeeld: het meevoeren van de ark naar het strijdveld in Eli's dagen. Jona's gedachte dat hij kon wegvlugten voor de Here.

B: Niet elke god kon alles. Ieder had zoals boven aangegeven zijn/haar specialiteit(en) JHWH is ook hier de meerdere van zijn collega's. Al de terreinen die onder Kanaäns goden waren opgedeeld, eist JHWH stuk voor stuk op als zijn terrein.

Vruchtbaarheid	Ps. 139 : 13
Oorlog	Deut. 20 : 3, 4
Donder en bliksem	Ps. 29 : 3
Oogst Haggai	1 : 11
Onderwereld	Ezechiël 31 16

Zo is de cirkel rond : JHWH is Oppergod en enige God.

Voor wie dit weet, krijgt het verslag de confrontatie tussen JHWH en Baäl op de Karmel een extra dimensie. Tot drie keer toe wordt hij op zijn eigen terrein getroffen. Baäls specialiteiten waren donder en bliksem, regen en vruchtbaarheid. Elia daagt Baäl op eigen terrein uit. Die dag gaat hij drie keer onderuit.

En vandaag? Tot op de dag van vandaag wordt een godin als Astarte aanbeden. Het internet wemelt van de gebeden aan Astarte of Istar. Verder valt op dat van de Kanaänitische godinnen in hedendaagse afbeeldingen - denkt u aan de namen van popgroepen – vooral het erotische aspect overeind is gebleven, terwijl bij de mannelijke goden het gewelddadige karakter nog steeds spreekt uit de manier waarop wij hun namen en 'afbeeldingen' tegenkomen in computergames en dergelijke.

Voor toen en nu mag de conclusie zijn: JHWH is de meerdere van al deze afgoden. Hij de gans Andere en de Liefhebbende God.

3. *Profeten in het Twestammenrijk (Douma)*

Aandachtspunten:

- lijst van koningen van Juda doornemen op het punt van de reformatie;
- reformatie onder Joas;
- reformatie onder Hizkia;
- reformatie onder Josia

3.1. Keken we in de eerste lezing naar de koningen van Israël en naar de profeten die in het Tienstammenrijk opereerden, nu richten we onze blik op de koningen en de profeten in *Juda*. Ook hier is het niet gemakkelijk de koningen in de juiste volgorde voor onze aandacht te krijgen. Slechts een enkeling zal zonder haperen de koningen van Rehabeam tot Sedekia achter elkaar op kunnen zeggen. Dat is ook niet nodig, maar wel is het nuttig enig inzicht in hun volgorde te hebben.

Denkt u aan de prinsen en koningen van ons eigen land. Ook al kunt u ze niet vlot achter elkaar noemen, u begrijpt wel dat het vreemd is na Willem van Oranje direct koningin Juliana te vermelden. Zo zult u ook wel niet zeggen dat het volk van Juda in ballingschap is weggevoerd onder koning Rechabeam. We hebben bij het noemen van dergelijke namen toch wel enig besef van de juiste volgorde. Zien we een aantal namen van Judese koningen naast elkaar, dan lukt het ons vaak wel te vertellen wie voor en wie na komt. Laten we ons nu op een paar Judese koningen concentreren die gemeenschappelijk hebben, dat zij *reformerend* bezig zijn geweest. Soms in combinatie met profeten. Ik denk aan de koningen Joas, Hizkia en Josia.

3.2. Na de koningen Rechabeam, Abiam en Asa wordt Josafat koning. Hij is als een vrome koning de geschiedenis ingegaan en deed ook wel iets dat op een reformatie leek. Tegelijk moeten we constateren, dat hij nauwe contacten aanging met zijn Israëlitische collega Achab. Josafat ging met Achab op oorlogspad en liet zijn zoon Joram trouwen met Achabs dochter Attalja. Groot was de ellende die uit de laatste gebeurtenis voortspoot. Toen Jehu het huis van Achab uitroeide en daarbij ook met de Judese tak van de familie afrekende, zag Attalja haar kans schoon bijna alle Judese troonpretendenten te vermoorden om zelf de troon in Jeruzalem te bezetten. Achab en Izebel waren dood, maar via hun dochter leek Baäl te regeren over Juda.

Dat zou gelukkig nog geen tien jaar duren. De priester *Jojada* bereidde de val van koningin Attalja – de enige vrouw op Davids troon! - voor. Er was gelukkig één kroonpretendent uit de moordende handen van Attalja gered. In het geheim jarenlang opgevoed, werd *Joas* op zevenjarige leeftijd tot koning uitgeroepen na de dood van Attalja. Joas steunde de eerste geestelijke reformatie, die onder leiding van de priester *Jojada* haar beslag kreeg. Zolang *Jojada* leefde ging het goed, maar helaas sloeg koning Joas een verkeerde weg in na zijn dood. Joas werd zelfs schuldig aan de moord op de zoon van *Jojada*, *Zecharja*, die hem als een echte profeet was tegengekomen.

Toen ik het had over de profeten uit het Tienstammenrijk, hebben we al gezien dat profeten zich verheugen over het welzijn van hun vorst en land. Let eens op hoe de profeet *Zecharja* zijn koning en het volk ernstig vermaant. Hij gebruikt harde woorden, maar met een positief doel. Ik citeer de NBV, maar ook NBG, die het nog duidelijker zegt:

2 Kron. 24,20

NBV: Dit zegt God: waarom verzaken jullie je plicht tegenover Jahwe? *Jullie zullen niets meer tot een goed einde brengen, want jullie hebben je van Jahwe afgewend en daarom wendt Hij zich nu van jullie af.*

NBG: waarom overtreedt gij de geboden van Jahwe en *wilt gij niet voorspoedig zijn?* Omdat gij Jahwe verlaten hebt.

Precies! Wie Jahwe de rug toekeert, staat ook met de rug naar z'n eigen voorspoed toe. Zonde heeft in de Bijbel soms ook het aspect van domheid. Ieder wil natuurlijk voorspoed, maar zit zichzelf daarbij in de weg als hij het spoor van Jahwe's geboden verlaat.

Het is schandalig, dat koning Joas die zo goed begon, nu de zoon vermoordt van Jojada, aan wie hij mee zijn leven te danken had. Dat Izebel profeten van Jahwe ombracht, is begrijpelijk; maar dat ook Josia het doet, is huiveringwekkend. De stervende profeet Zecharja roept nog uit:

2 Kron. 24,22:
Moge Jahwe zien wat mij wordt aangedaan en het vergelden!

We weten dat Stefanus wat anders zei toen hij met stenen bekogeld werd. 'Here, reken hun deze zonde niet toe!' (Hand. 7,60). Dat is andere taal dan die van Zecharja. Maar zeg niet te gauw dat het oudtestamentische taal is. Beide uitspraken hebben hun recht. Ik denk aan de zielen in de hemel aan de voet van het altaar, die in het boek Openbaring roepen: 'Wanneer zult u de mensen die op aarde leven eindelijk straffen en ons bloed op hen wreken?' (Openb. 6,10)

3.3. We gaan naar de *tweede* reformatie van het vervallen geestelijk leven in Juda. Dan zijn we vanaf koning Joas via Amasja, Uzzia, Jotam en Achaz opgeschoven naar koning *Hizkia*. Hij heeft de val van het Tienstammenrijk meegemaakt. Naast hem heeft de grote profeet Jesaja gestaan. Het valt mij op dat deze profeet in het boek Jesaja met geen woord rept over de reformatie, die koning Hizkia zo krachtig ter hand nam. En dan te bedenken dat koning Hizkia, samen met de nog te noemen reformator koning Josia, de hoogste waardering ontvangt in het boek Koningen! Voor en na hen zijn er – op David na - zulke koningen niet geweest, zegt het boek Koningen (2 Kon. 18,5; 23,25). Hoe kan dan Jesaja over de reformatie van Hizkia zwijgen?

In mijn eerste bijdrage deze avond heb ik al gezegd, dat ik (op één uitzondering na) geen profeet ken, die met veel waardering over zijn eigen koning spreekt. Profeten hebben dieper geboord dan historieschrijvers. Natuurlijk ontkennen zij niet wat goed is geweest. Maar ik denk dat zij hun eigen koningen te vaak geestelijk in hun hemd hebben zien staan. Ook Jesaja heeft de zwakheid van Hizkia gepeild. Denk maar aan Hizkia's verkeerde handeling om voor de gezanten die uit Babel kwamen, al zijn rijkdom uit te spreiden. Jesaja heeft hem daarover met harde woorden gekapitteld. Ja, hij voorzegde zelfs dat nazaten van Hizkia dienst zouden doen in het paleis van de koning van Babel (2 Kon. 19,18). Ook heeft Jesaja kritiek geïfend op het politieke beleid van Hizkia, waarin deze teveel leunde op anti-Assyrische coalities.

Dit alles zeg ik niet om afbreuk te doen aan de betekenis van Hizkia als reformator. Hij heeft de hoogten opgeruimd die vrome koningen voor hem nog ongemoeid hadden gelaten. Hij stelde de viering van Pesach (zoals we nu met de NBV het Pascha moeten noemen) weer in. Hij keek daarvoor ook over de grenzen van het Tweestammenrijk heen, door de mensen van Dan tot Berseba uit te nodigen (2 Kron. 30,1vv). We zagen bij de profeten uit Israël, dat ze zich aan het zuiden verbonden wisten. Welnu, het omgekeerde geldt ook. We zien aan Hizkia dat het zuiden zich over het noorden bekommerde en de mensen, die niet in ballingschap waren weggevoerd, uitnodigde om in Jeruzalem pesach te vieren. Het doet er nu niet toe, dat weinigen uit het noorden aan Hizkia's oproep gehoor gaven. De uitnodiging telt. Zonder politieke bedoelingen heeft deze koning aan de geestelijke eenheid tussen de twaalf stammen zijn consequenties verbonden. Eén volk, één verbond en daarom ook één pesachviering.

3.4. We maken in de tijd weer een grote sprong en komen aan het eind van het Judese rijk uit bij de *derde* reformator: koning *Josia*, de vader van de drie laatste koningen Joachaz,

Jojakim (met diens zoon Jojachin) en Sedekia. In die donkere tijd heeft nog eenmaal het licht helder geschinen. Het komt tot de grootste schoonmaak die Juda op godsdienstig terrein gekend heeft. Uit de tempel in Jeruzalem wordt alles wat met de Baäl en Asjera te maken heeft, verwijderd. Overal worden de altaren van Baäl afgebroken, In het religieuze centrum Betel van het oude Tienstammenrijk, wordt alles wat met de kalverendienst te maken had, radicaal vernield.

Op even jeugdige leeftijd als Joas werd Josia koning; maar we krijgen de indruk dat hij zelfstandiger was, ook in zijn geloof. Vanaf zijn zestiende levensjaar begon hij de God van zijn vader David te zoeken en vier jaar later ving hij zijn reformatorische arbeid in Juda en Jeruzalem aan (zie de versie in 2 Kron. 34). Toen hij daarmee al jaren bezig was, kwam men hem vertellen dat er in de tempel *een oud wetboek* gevonden was. Uit wat erover gezegd wordt, kunnen we opmaken dat dit het boek Deuteronomium, of een deel ervan, geweest moet zijn. De koning kwam zo diep onder de indruk van de voorlezing van het boek, dat hij Jahwe liet raadplegen over wat dit voor hem, voor het volk en voor heel Juda te betekenen had (2 Kon. 22,13).

2 Kon. 22, 13:

Want het kan niet anders of Jahwe is in hevige woede ontstoken omdat onze voorouders zich niet hebben gehouden aan wat er in dit boek staat en niet hebben gedaan wat ons is voorgeschreven.

Het is heel aannemelijk dat Josia vooral getroffen werd door wat hij uit Deut. 28 over de zegen en de vloek hoorde voorlezen. En dan vooral over de vloek:

Deut. 28,62vv:

Al bent u eerst zo talrijk als de sterren aan de hemel, u zult maar met een handvol mensen overblijven....U zult worden weggerukt uit het land dat u in bezit zult nemen, want Jahwe zal u uiteenjagen en onder alle volken verstrooien, tot in de verste uithoeken van de aarde.

U kunt zich voorstellen dat Josia Jahwe wil raadplegen ten behoeve van zichzelf en – zoals we in 2 Kron. 34,21 lezen – ten behoeve van het volk dat in Israël en Juda was *overgebleven*. Josia ziet de bui opkomen: het Tienstammenrijk is al weggevoerd; wat hangt hem en het nog resterende Israël en Juda wegens Jahwe's grote woede boven het hoofd?

3.5. Het antwoord komt van de enige vrouwelijke profeet die we in de koningentijd aantreffen: de *profetes Chulda*, echtgenote van een (eenvoudige) functionaris, die zorg draagt voor de kleding in het paleis of in de tempel. Zij geeft in naam van Jahwe een dubbel antwoord:

1) de woede van Jahwe neemt geen einde: 'Mijn toorn tegen deze stad (Jeruzalem) is hoog opgelaaid *en zal niet meer doven*' (2 Kon. 22,17). M.a.w. ook de ballingschap van Juda is niet meer tegen te houden.

2) Josia zelf mag in vrede sterven en hoeft niet met eigen ogen aan te zien hoe Jahwe het onheil over Jeruzalem brengt.

Het is prachtig dat Josia ondanks deze deprimerende boodschap zijn reformatie voortzet. We kunnen ervan leren dat profeten ook met hun treurigste boodschap niet tot doemdenken oproepen. Josia las het gevonden wetboek aan het volk en

2 Kon. 23,3:

Staande op het podium bekrachtigde hij ten overstaan van Jahwe het verbond. Hij zwoer dat hij Jahwe zou volgen en zich geheel en al zou houden aan zijn geboden, voorschriften en bepalingen, om zo het verbond dat in deze boekrol was vastgelegd met hart en ziel na te leven. Heel het volk sloot zich hierbij aan.

Een machtig ogenblik! En dan te bedenken dat deze vrome koning daarna, waarschijnlijk door z'n eigen onbezonnen handelen, zwaar gewond raakt in een militair conflict met farao Necho. In Jeruzalem stierf hij en daar werd hij bij zijn voorouders begraven. De profeet Jeremia – en hier vinden we de enige ons bekende uitzondering van een profeet die grote waardering voor zijn koning tot uitdrukking brengt – dichtte een klaaglied op Josia.

2 Kron. 35,25:

En tot op de dag van vandaag is het in Israël de gewoonte dat de zangers en zangeressen Josia in hun klaagliederen bezingen. Ze zijn opgenomen in het boek van de Klaagliederen.

Een groot man ging in Josia heen, maar hij liet een gezin achter met drie jongens voor wie het oude refrein weer gold zij deden wat slecht was in de ogen van Jahwe, precies als hun voorouders. Reformatie gaat weer over in deformatie. En die ene profeet Jeremia zal al luider aan de zoons van Josia vertellen dat ze de poorten van Jeruzalem open moeten zetten voor de koning van Babel. Het lichtbaken dat Josia mocht zijn, kon niet meer voorkomen dat in de storm van Jahwe's toorn het schip van Juda op de klippen liep.

3.6. Wat bleef, was het woord van Jahwe, dat hij door zijn profeten met name aan de koningen bleef brengen. Als ik samenvat wat wij van de profeten uit het Tweestammenrijk kunnen leren, kom ik bij hetzelfde uit als waarmee ik mijn verhaal over de profetie in het Tienstammenrijk afsloot:

1. Een profeet is een moedig mens die het woord van Jahwe onverbloemd brengt, ook al weet hij dat hij daardoor uit de gratie van de koning en het volk kan raken (Zacharia contra Joas en Jeremia contra de zoons van Josia).

2. Een profeet kondigt het oordeel van Jahwe aan, zonder een doemdenker te zijn. Zijn woord kan wonden, maar ook genezen. En *zelfs* als de ballingschap niet meer te keren is, moeten een koning en het volk doen wat hoort bij het verbond met Jahwe: geen slappe knieën, maar aan de slag gaan en godvruchtig bezig blijven.

3. Een profeet vergeet niet dat hij bij het ene volk van Jahwe hoort en dat het verbond met Jahwe met Abraham, Isaak en Jakob, ondanks het geestelijk verval in het Noorden en in het Zuiden, *twaalf* stammen samenbindt.

4. Vertelkunst in de Bijbel (Verbree).

Een schrijver denkt na over zijn woordkeus en de opbouw van zijn verhaal. Hoe werkt dit in de Bijbel? In de bijbel is zeker sprake van Redactie over de grenzen van de verschillende bijbelboeken heen. Een wel zeer fraai voorbeeld vormen de geschiedenis van de zondeval en de verzoeking van Jezus. Het is een klassiek voorbeeld van als spiegelverhalen vormgegeven geschiedenis. Tegenover de overvloed aan voedsel en de afwezigheid van honger in het weelderige paradijs, staat de troosteloze woestijn, het totale gebrek aan eten en de hevige honger van Jezus. De eerste Adam schuift Gods woord dan terzijde, de tweede beroept zich erop.

Soms moet je meer moeite doen om te zien dat er meer staat dan er staat. Dan wordt de tekst van de bijbel minutieus geanalyseerd op zijn literaire kwaliteiten. We willen u vanavond laten kennismaken met een voorbeeld van deze moderne bijbelbenadering. Het gaat om de analyse door Jan Fokkelman, emeritus hoogleraar Semitische talen van de universiteit in Leiden. Het gaat om een heel kort verhaal. 2 Koningen 4 : 1 – 7. De ontmoeting van Elisa met de weduwe van een van de profeten. Het is niet alleen een kort, het lijkt ook een heel simpel verhaal: profeet helpt vrouw door wonder. Maar Fokkelman ziet meer. Volgens hem is er amper een regel in dit verhaal die niet het resultaat is van nadrukkelijke afweging bij de schrijver.

Op een rij:

1. De schrijver heeft het verhaal zo gecomponeerd dat de weduwe de hoofdrol speelt zij krijgt daarom het eerste woord.
Zij mag meteen aan het woord. Fokkelman: 'De verteller neemt de kortste weg naar het punt dat hij de vrouw het woord kan geven. In één regel krijgen wij alleen de hoogst noodzakelijke inlichtingen over de vrouw en de aard van haar handeling.'
2. Hierdoor zou echter onbalans in het verhaal kunnen ontstaan. Maar dat bezweert de verteller door de profeet die tenslotte de uitweg in de impasse wijst het laatste woord te geven.
3. Een volgend moment van bewuste compositie door de auteur is volgens Fokkelman het contrast tussen vers 1 en vers 7. In vers één staat de dood centraal. Een diepe impasse. Daar tegenover sluit vers 7 af met leven: jij en je zonen kunnen leven van wat overschiet.
4. En nog is vers 1 versus vers 7 niet uitgeput. De schrijver heeft hier nog een contrast verwerkt:
Over vers 1 hangt de donkere schaduw van de nemende schuldeiser, terwijl vers 7 afsluit met het positieve beeld van de gevende, n.l. verkopende vrouw.
5. In vers 5 wordt verder bewust voor een afwijkende, duratieve werkwoordstijd gekozen. In vers 5 worden ook bewust de objecten van het aanslepen en gieten: de vaten, weggelaten. Zo valt alle aandacht op het maar blijven aanslepen en blijven gieten.
6. Er is echter een nog veel grotere weglating (ellips is de technische term) in dit verhaal: de Hoofdpersoon: God die een wonder verricht wordt expres niet benoemd, waardoor per saldo de nadruk op Hem nog groter wordt. Fokkelman: 'Soms heeft God de sterkste invloed terwijl Hij onzichtbaar is; en is zelfs de stilte rond de kern van het verhaal, het niet-verwoorde, geïnspireerd.'

Wie had dit gedacht? Een simpel verslag, blijkt een schatkist vol verborgen compositie-elementen. Het probleem is uiteraard dat we de schrijver niet kunnen vragen of Fokkelman gelijk heeft. We kunnen wel een paar andere dingen. Er is ook zoiets als intuïtie. Velen zullen, met mij sceptisch tegenover deze ver doorgevoerde analyse staan. Toont Fokkelman zich hier niet zeer nadrukkelijk een kind van de Verlichting? De manier waarop dit verhaal wordt geanalyseerd, doet erg Westers en rationeel aan. Dat rechtvaardigt de vraag: kun je deze manier van analyseren zomaar overzetten naar een oud-middenoosters schrijver?

Is het mogelijk dat de schrijver van 2 Kon 4 na het lezen van Fokkelman verbaasd zou opkijken en met Olivier Bommel zou opmerken: ik wist niet dat ik het in mij had?

U merkt: ik neem de nodige afstand van Fokkelmans analyse. Maar is daarmee zijn manier van kijken afgeschreven en zijn werk zonder waarde? Nee. En kan een gereformeerd mens zijn winst doen met de inspanningen van de analytici van de bijbelse vertelkunst? Mijn antwoord is: ja, wel degelijk. Om evenwichtig te zijn laat ik u ter afsluiting van deze bijdrage uit hetzelfde artikel van Fokkelman iets zien, wat mij verrast. Hij laat ook dingen zien die ik niet had gezien: Fokkelman biedt een schema van de opbouw van de zeven verzen en die is boeiend.

- A opening: vrouw formuleert nijpend probleem.
- B dialoog: profeet - vrouw: wat heb je? Niets
- C instructie door Elisa
- C instructies uitgevoerd door de vrouw
- B dialoog moeder – zonen: nog 'n vat?: Nee

A afsluiting: de profeet lost het probleem op
 Het verhaal blijkt een zesledige symmetrische opbouw te kennen. Ik weet niet hoe het u gaat, maar nu begint het me te boeien. De symmetrie is inderdaad treffend. Zou het kunnen zijn dat Fokkelman hier al spittend op goud is gestoten? In elk geval zijn meer, veel meer voorbeelden te geven. Vóór we Fokkelmans boek en daarmee de hele literaire benadering van de tekstanalyse overboord zetten, kunnen we voorlopig beter verder studeren. Er zou wel eens meer te leren kunnen zijn dan je als gereformeerd mens in eerste instantie geneigd bent te denken.

5. De boodschap van Koningen en Kronieken. Is het een compleet beeld? (Douma)

aandachtspunten:

- samenvatting van Koningen en Kronieken;
- verschil in boodschap tussen Koningen en Kronieken;
- wat wel en wat niet aan de orde komt;
- ook de 'schriftprofeten' leveren hun bijdrage.

5.1. De stof waarmee we ons op deze eerste avond van cursusblok 4 bezighouden, beperkt zich tot wat we vinden in de boeken Koningen en Kronieken. Hoe kunnen we nu het beste die beide boeken samenvatten? Natuurlijk is het u opgevallen dat we in Kronieken hele stukken vinden die op een herhaling lijken van wat we in Koningen aantreffen. Toch is er verschil in teneur. Wat willen die beide boeken ons duidelijk maken?

Als u *Koningen* leest, komt u onder de indruk van het verval van het volk Israël. Het mag hier en daar een poosje goed gaan, maar al gauw is het weer het oude liedje van geestelijk verval. Denk aan het refrein over de koningen van Israël: zij weken niet af van de zonden die Jerobeam, de zoon van Nebat, Israël had doen bedrijven. In het rijk Juda gaat het soms wat anders, wanneer we denken aan enkele perioden van geestelijke reformatie. Maar uiteindelijk gaat het zoals in Israël: de zonden van Juda lijken als twee druppels water op die van Israël. En daarom is de ballingschap het noodzakelijk sluitstuk van de geschiedenis van beide koninkrijken.

5.2. Is er verschil aan te wijzen tussen de beschrijving van al deze ellende in Koningen en Kronieken? Een cursist schreef mij dat zij de boeken Koningen en Kronieken droevig en triest vond. Dat klopt en dat is ook de bedoeling. Er moet in beide boeken duidelijk uitkomen waarom Jahwe rechtvaardig was door als God van Israël toch zijn volk in ballingschap te voeren. Toch is er verschil in beschrijving tussen de beide boeken. Let u daarvoor op het einde van beide boeken. Helemaal aan het slot vertelt 2 Koningen, dat de koning van Babel, Ewil-Merodach, ter gelegenheid van zijn troonsbestijging aan Jojachin van Juda gratie verleende:

2 Kon. 25,28vv:

Koning Ewil-Merodach verzekerde hem van zijn welwillendheid en bevoorrechte hem boven de andere koningen die gedwongen in Babel verbleven. Jojachin hoefde niet langer gevangenskleren te dragen en werd voor de rest van zijn leven aan het hof opgenomen. In zijn dagelijks onderhoud werd voortaan door de koning voorzien, zijn leven lang.

Dat is, hoe smal ook, toch een lichtstraaltje in alle duisternis. Er gloort hoop in Babel. Wie weet, of er nog via het nageslacht van deze vrijgelaten koning een toekomst voor het volk Israël is!

5.3. Maar let nu op het slot van Kronieken. Het eindigt niet met de vrijlating van koning Jojachin, maar zet een forse stap verder. Het laat de geschiedenis van het koningshuis van David uitlopen op de volgende mededeling:

2 Kron. 36,23:

Dit zegt Cyrus, de koning van Perzië: Alle koninkrijken van de aarde heeft Jahwe, de God van de hemel, mij gegeven. Hij heeft mij opgedragen voor Hem een tempel te bouwen in Jeruzalem, een stad in Juda. Laten al degenen onder u die tot zijn volk behoren, zich verzekerd weten van de hulp van Jahwe en daarheen gaan.

Onder dit gezichtspunt moet u heel Kronieken lezen. De teneur van Koningen is: Jahwe is *rechtvaardig* als Hij zijn volk in ballingschap voert. De teneur van Kronieken is: Jahwe is *trouw* aan zijn belofte over het eeuwige koningschap van het huis van David, door zijn terecht diep vernederde volk terug te brengen uit ballingschap en in Jeruzalem zijn tempel te laten herbouwen. Vanwege deze teneur van het boek Kronieken begrijpt u ook waarom daarin over de koningen van Israël vrijwel gezwegen wordt. Het gaat om David en *zijn* nageslacht, hoezeer ook Kronieken oog heeft voor de broederschap die in het Tienstammenrijk woonde. Maar het koningschap van David – en dan van de David zoals hij onder de opperheerschappij van Jahwe moet *zijn* - staat in de geschiedschrijving van Kronieken centraal. Laat u niet wijsmaken door de inleiding op Kronieken zoals u die in de NBV-editie vindt, dat de priester centraal staat in Kronieken. Het is de *koning* die in het middelpunt staat, en dan de koning zoals hij gestalte moet krijgen in de ware Davidide. En dus uiteindelijk in Jezus Christus, voegen wij er vandaag aan toe.

5.4. Wanneer we wijzen zowel op de bedoeling van Koningen (Jahwe is rechtvaardig) als op de bedoeling van Kronieken (Jahwe is trouw), stel ik de vraag, of wij de geschiedenis van na de scheuring van het rijk, ook nog onder andere gezichtspunten zouden kunnen bekijken. Of is het beeld dat wij in Koningen en Kronieken ontvangen, compleet?

De geschiedschrijving in beide boeken is gekleurd, zoals we dat van alle geschiedschrijving kunnen zeggen. En 'gekleurd' betekent ook, dat niet alle kleuren van het palet in het oog vallen. Dat merkt u uit die boeken zelf al, wanneer daarin herhaalde malen naar andere boeken verwezen wordt. Is dit niet beschreven in het boek van de geschiedenis van Salomo (1 Kon. 11,41), in de kronieken van de koningen van Israël (1 Kon. 14,19 e.a.p.), of in de kronieken van de koningen van Juda (1 Kon. 14,29 e.a.p.)? Of in de geschiedenis van de profeet Natan (1 Kron. 29,29), de geschiedenis van Achia de Siloniet (2 Kron. 9,29), in het werk van de profeet Iddo (2 Kron. 13,22), enz. enz? Ons beeld van de geschiedenis van Israël en Juda zou nog completer kunnen zijn als wij ook die boeken konden raadplegen, maar ze zijn er niet meer. We beseffen wel dat er over de tijd van de koningen van Israël en Juda meer te vertellen valt dan wij in Koningen en Kronieken vinden.

5.5. Ik herhaal wat u in mijn boekje *Scheuring, ballingschap en herstel* reeds kunt vinden: het is mij opgevallen, dat Koningen en Kronieken vrijwel zwijgen over het sociale onrecht dat veel koningen hebben begaan. Als uitzonderingen wees ik op de geschiedenis van Nabots wijngaard en het op het bloedvergieten van Manasse. Je zou ook nog kunnen noemen wat er over Asa gezegd wordt, nadat hij de profeet Chananja had opgesloten: 'Ook beging hij in die tijd wreedheden tegen het volk' (2 Kron. 16,10). De geschiedschrijving van Koningen en Kronieken is echter doelbewust op enkele thema's gericht. Ik zeg er meteen bij: op de voor ons belangrijkste thema's. Hoe heeft Israël zich gedragen tegenover Jahwe?

Dat de mensen ook *elkaar* te lijf gingen, daarover lezen we bij de profeten meer dan in Koningen en Kronieken. De geschiedschrijving van deze boeken wordt beheerst door het eerste en het tweede gebod. Is het Jahwe of Baäl die gediend moet worden (eerste gebod)? Is de zuivere Jahwedienst vereist, of kan het ook wel op de manier van Jerobeam met zijn kalverendienst (tweede gebod)? Dat niet alleen Jahwe, maar ook mensen diep getroffen werden door liegen, moorden, stelen en echtbreken - kortom door sociaal onrecht – daarover lezen we in Koningen en Kronieken weinig.

5.6. Dat is geen kritiek op deze boeken. Zij vertellen het belangrijkste wat we moeten weten. Maar ik constateer wel, dat de profeten een aanvulling geven. Ik bedoel met die profeten nu de zgn. *schriftprofeten*. We kwamen in Koningen en Kronieken heel wat profeten tegen. Natuurlijk hebben die profeten ook verteld wat voor ellende het verlaten van Jahwe voor het *sociale* leven meebrengt. Maar de meeste van hen, onder wie Achia de Siloniet, Elia, Elisa en Oded, hebben ons geen boek nagelaten. Dat hebben wel Jesaja, Jeremia, Hosea, Amos, Micha en anderen. Welnu, bij de bespreking van die *schriftprofeten* hopen we in ons derde cursusjaar te kunnen vertellen, hoe zij het verband gezien hebben tussen het verlaten van Jahwe (eerste en tweede gebod) en de *sociale* consequenties die daaruit volgen door o.a. gezagsondermijning, doodslaan, echtbreken, stelen en liegen.

6. N.a.v. Daniël en Ester: Hoe spreken we over de Joden? (Douma)

aandachtspunten:

- de Joden van toen en de Joden vandaag
- Daniël en Ester: niet teruggekeerd naar Jeruzalem en toch van blijvende betekenis
- verschil tussen onze bevrijdingsfeesten en het Purimfeest
- de Joden: eens Gods volk en mogelijk opnieuw Gods volk

6.1. Het is goed eerst nog eens te vertellen wat we met onze bijbelcursus willen. Wij stellen als doel uw en onze eigen bijbelkennis te verdiepen. Dit betekent niet alleen dat u uw intellectuele kennis van de inhoud van de bijbel vergroot, hoewel we ook dat van belang achten. Maar ons doel reikt verder. We willen ook duidelijk maken wat u aan die meerdere kennis van de bijbel hebt. Het moet uw leven verrijken. Daarbij moet u niet alles op uzelf betrekken, zo van: als het niet over mijzelf gaat, heb ik er weinig aan.

Neem het onderwerp dat ik vanavond aansnijdt: hoe spreken we over de Joden? We bekijken de stof die in hoofdstuk 4 van mijn boekje *Scheuring, ballingschap en herstel* wordt behandeld. Het gaat over de bijbelboeken Daniël en Ester. Wat weten we van de Joden die in ballingschap gegaan zijn? Als we hun geschiedenis bekijken, blijft het voor ons dan puur een verhaal uit het verleden? U leest de krant en kijkt naar de televisie. Het onderwerp 'Israël en de Palestijnen' is doorlopend aan de orde.

Helpen nu zulke bijbelboeken als Daniël en Ester ons ook voor het bepalen van ons standpunt als het over de Joden in de wereld van vandaag gaat? U kunt zeggen: wat heb ik speciaal met de Joden te maken? We zijn christenen en geen Joden. Maar er zijn zo'n dertien miljoen Joden in de wereld. Zegt het ons nog wat, dat zij Joden heten en wij hen Jood blijven noemen, ook al zijn ze Nederlander, Belg, Amerikaan of Fransman? Heeft dat Jood-zijn toch een meerwaarde? En zou dat voor onze visie op Gods werk van belang kunnen zijn?

6.2. Eerst even de feiten. Na de ballingschap van het Tienstammenrijk in 722 v. Chr. verdwijnen de Israëlieten die door de Assyriërs naar Ninevé en andere steden werden weggevoerd, vrijwel geheel uit het beeld. In 586 v. Chr. wordt ook het Tweestammenrijk in ballingschap gevoerd, nu door de Babyloniërs, die de gevangenen naar Babel brachten. Sinds die beide wegvoeringen spreken we over 'de kinderen van Israël' als over *Joden*. Op den duur heten *alle* nakomelingen van de aartsvader Jakob (Israël) Joden, ongeacht of hun voorgelacht teruggeleid kan worden op een van de tien stammen, of op een van de twee stammen Juda en Benjamin.

De *naam* Jood gaat wel terug op Juda en Judea, maar geldt voortaan voor alle nazaten van Abraham, Isaak en Jakob. Denkt u maar aan de Pinksterdag uit Hand. 2, toen er te Jeruzalem uit alle delen van de wereld rond de Middellandse Zee nakomelingen van de aartsvaders aanwezig waren. Zij heten Joden, ongeacht hun afkomst uit Mesopotamië, uit Asia (het huidige Turkije), uit Rome, uit Cyrene in Libië of uit Egypte (Hand. 2,5vv). We zullen nog zien dat dit gegeven belangrijk is voor ons onderwerp.

In 2000 telde de wereldbevolking circa 13 miljoen Joden. Hiervan woonde 37 procent in Israël en 63 procent daarbuiten (de *Diaspora*). De grootste joodse populatie buiten Israël treffen we aan in Noord-Amerika (VS en Canada); hier woont bijna de helft van de joodse wereldbevolking (in 2000 46 procent). Europa telt ruim 1 miljoen Joden. Dat is negen procent van het totale aantal (gegevens van Hebrew University - Jerusalem)

Gaat het over de Joden in den vreemde, dan spreken we over Joden in de *diaspora* (lett. 'verstrooiing'). Letten we op de Joden in onze huidige wereld, dan is het goed om te weten dat er buiten het tegenwoordige Israël meer Joden wonen dan in Israël zelf. Alleen al in de Verenigde Staten wonen 5,3 miljoen Joden – meer dan in enige ander land en zelfs meer dan in het huidige Israël.

6.3. Wij letten nu eerst op Daniël en Ester. Wat is hun blijvende betekenis? Daniël is heel jong uit Jeruzalem in ballingschap weggevoerd. Maar hij wordt zo oud, dat hij nog tijdens de eerste jaren van de Perzische koning Cyrus in leven is (Dan. 1,21). Het was deze koning die direct in het begin van zijn regering (539 v. Chr.) de Joodse ballingen verlof gaf naar Jeruzalem terug te keren. Toch is Daniël in Babel gebleven. Was hij te oud om nog terug te keren? Wij weten het niet. In elk geval ontbrak het hem niet aan liefde voor Jeruzalem. Hij bad driemaal per dag met het raam open in de richting van Jeruzalem, ook toen dat bidden gevaarlijk voor hem werd (Dan. 6,11).

Denk ik aan Daniël, dan word ik gewaar dat de ballingschap een straf voor de Joden was. Maar tegelijk konden godvrezende ballingen van grote betekenis worden voor de wereld waarin zij gedwongen waren te leven. We zien hier de aanvang van een Jodendom dat in het buitenland verblijft en daar ook zal blijven. De Joden in de diaspora gaan een tweede grote gemeenschap vormen naast de Joden die naar Israël terugkeren. Letten we na Daniël op Ester en haar neef Mordechai, dan zijn we een paar geslachten verder. Ester en Mordechai zijn allebei in ballingschap geboren. Uit niets blijkt dat zij een verlangen aan de dag leggen om naar het land van hun voorvaders terug te keren. We kunnen eigenlijk bij Ester en Mordechai niet meer van ballingen spreken, omdat ze in het buitenland geboren en getogen zijn en een vaste plaats hebben verworven in de hoofdstad Susa, de residentie van de Perzische koning Ahasveros. De meeste mensen weten zelfs niet eens meer dat Mordechai en Ester Joden zijn (vgl. Ester 2,10).

Ik heb in *Scheuring, ballingschap en herstel* gewaarschuwd tegen het veroordelen van ballingen als Mordechai en Ester, alsof zij eigenlijk toch naar Jeruzalem en Juda hadden moeten trekken. Zo'n veroordeling kunnen wij nergens op funderen. We kunnen met meer recht zeggen, dat God via de Joden in de diaspora reeds heen werkt naar de Pinksterdag uit Handelingen 2. Wat Hij verstrooit in ballingschap, brengt Hij in 539 v. Chr. gedeeltelijk weer thuis in Juda en voor een ander deel brengt Hij eeuwen later Joodse getuigen uit de hele toenmaals bekende wereld bijeen op de Pinksterdag in Jeruzalem om te horen van het werk van Jezus Christus, tijdens de uitstorting van de Heilige Geest.

6.4. De eerste betekenis van het boekje Ester is m.i. gericht op Gods genade om de Joden hun plaats in de diaspora te doen behouden. Ester als koningin en haar neef Mordechai worden het middel om de uitroeiing van de Joden te voorkomen. Het boek Ester noemt nergens de *naam* van Jahwe, maar het is met de handen te tasten dat de schrijver het *werk* van Jahwe voor ogen heeft. Een rampzalig decreet tot uitroeiing van de Joden loopt ten slotte uit op een vrolijk Purimfeest voor de Joden. Elk volk kent bevrijdingsfeesten; maar hier vierden de Joden een feest dat de aandacht van alle volken verdient. Zij vierden de overwinning op het *antisemitisme*. De Jodenhater Haman de Agagiet gaat ten onder, de Joden blijven voortleven.

Die boodschap kunnen we nog niet verbinden aan het boek Daniël, al hebben ook Daniël en zijn vrienden haat en vijandschap ondervonden. Bij Daniël speelt de haat van *die* mensen een rol, die het niet kunnen verkroppen dat hoge banen aan hen voorbijgaan en aan vreemdelingen gegund worden. Maar in het boek Ester merken we hoe diep de haat tegen

de *Joden* gaat. Men beseft dat Joden anders zijn dan andere mensen en men verdraagt dat niet.

Op onze cursus heb ik reeds meer dan eens gewezen op *Gods partijdigheid*. Hij koos het nageslacht van Abraham, Isaak en Jakob uit als zijn volk. Waarom? Het antwoord bleek niet te geven. Op de bodem van deze vraag ligt Gods welbehagen. De Joden zijn niet beter dan andere volken, maar opvallend genoeg blijven zij Gods oogappel, ook al zou je op grond van wat wij in Koningen en Kronieken hebben gelezen, anders verwachten.

6.5. Zou die partijdigheid van God, waarin Hij met liefde aan de Joden denkt, na hun verwerping van Jezus van Nazaret nu helemaal verdwenen zijn? Daarvoor hebben we gegevens uit het Nieuwe Testament nodig. En dan staan m.i. twee dingen vast:

1) wat eens *niet* Gods volk was, kan Gods volk worden. Denk maar aan wat Paulus schrijft:

Rom. 9,24v:

God heeft hen geroepen... die niet alleen uit het Joodse volk afkomstig zijn, maar uit alle volken, zoals ook bij Hosea staat geschreven: 'Wat mijn volk niet was, zal Ik mijn volk noemen; wie mijn geliefde niet was, zal Ik mijn geliefde noemen. En waar tegen hen gezegd is: 'Jullie zijn mijn volk niet', zullen ze kinderen van de levende God worden genoemd'.

Hier komt de nieuwtestamentische kerk in beeld. Op grond van deze tekst en van vele andere is er geen enkele reden alleen aan het Joodse volk een bijzondere plaats onder de volken toe te schrijven. Een aparte plaats heeft nu de ene internationale kerk van Jezus Christus, waarvan mensen uit alle volken deel uit maken. Wij rekenen ons er zelf toe.

Toch is er iets wat we daarbij niet moeten vergeten. En dat is het tweede waarop ik wijs:

2) Diezelfde Paulus stelt de volgende vraag over de Joden, die Jezus verworpen hebben:

Rom. 11,15:

Als God zich met de wereld heeft verzoend toen hij hen (de Joden) verwierp, wat zal Hij dan, wanneer Hij hen *opnieuw* aanvaardt, anders teweegbrengen dan hun opstanding uit de dood?

Laat ik het in mijn eigen woorden zeggen: de verhouding tussen God en zijn oude volk Israël is momenteel *gebrouilleerd*. Zij hebben nee tegen Jezus Christus gezegd en veruit de meeste Joden doen dat nog. Maar het kan veranderen! En als het kan veranderen, zou God dan ook vandaag reeds geen bijzondere aandacht aan het Joodse volk blijven geven? En niet toelaten dat nieuwe Hamans de Joden uitroeien? Het lukte Hitler niet en het zal de Hamas binnen het Palestijnse volk niet lukken. Dat is de boodschap die ik uit het boek Ester opvang.

Twee dingen dus: de weigering van het huidige Jodendom om Christus als Koning te erkennen moeten we serieus nemen. Daarom stem ik niet in met die vrienden van Israël, die beweren, dat God een eigen weg gaat met de kerk en een eigen weg gaat met de Joden, zodat we a.u.b. niet moeten aankomen met Jodenzending in Israël of elders in de wereld. Door Christus' kruis en opstanding is er iets beslissends gebeurd voor alle mensen, ook voor de Joden. Maar al is het waar dat de Joden zich nog steeds afwijzend tegenover het kruis en de opstanding van Jezus opstellen, er kan verandering intreden. En dan wordt de oude relatie van liefde tussen Jahwe en Israël hersteld. Ik denk weer aan Paulus en citeer nog een derde tekst uit zijn brief aan de Romeinen:

Rom. 11,28:

Zij (de Joden) zijn Gods vijanden geworden opdat het evangelie aan u (de heidenen en dus ook aan ons!) kon worden verkondigd; maar God blijft hen liefhebben omdat Hij de aartsvaders heeft uitgekozen... Zoals u God eens ongehoorzaam was, maar door hun ongehoorzaamheid Gods barmhartigheid hebt ondervonden, zo zijn zij nu ongehoorzaam om door de barmhartigheid die u ondervonden hebt, ook zelf barmhartigheid te ondervinden

Die boodschap lijkt me van belang, omdat we altijd met bepaalde ogen zullen blijven kijken en met bepaalde oren zullen blijven luisteren als het over de Joden gaat. Zij blijven een apart volk onder de volken. Kennisname van het boek Ester, gelezen in het licht van wat Paulus later over de Joden zal schrijven, lijkt mij een onontbeerlijk onderdeel van onze cursus.

NB. Een cursist heeft uitgezocht dat er in het Oude Testament tot en met Daniël over Judeeërs gesproken wordt en daarna over Jood en Joden. Hij vraagt of dat een wijziging in taal of cultuur is. Ik denk vooral in cultuur. Het Hebr. woord *jehūdī* kan zowel Judeeër als Jood betekenen. Vergelijk even de NBV op Jer. 52,29 en Zach. 8,23. Hetzelfde Hebr. woord wordt daar in het eerste geval met 'Judeeër' en in het tweede geval met 'Jood' vertaald. Bij Jeremia bevinden we ons nog op de grens van wie er thuis en wie in ballingschap verkeren; bij Zacharia zijn we duidelijk in de tijd van na de ballingschap.

7. Samaritanen onder de loep (Verbree)

Wie waren de door de Joden in Jezus' dagen zo gehate Samaritanen. Zijn volksgenoten gebruiken het woord maar één keer, nl om Hem uit te schelden:

De Joden antwoordden en zeiden tot Hem: Zeggen wij niet terecht, dat Gij een Samaritaan zijt en bezeten zijt? Johannes 8 : 48

Ook de volgende tekst laat weinig aan de verbeelding over. 'De Samaritaanse vrouw dan zeide tot Hem: Hoe kunt Gij, als Jood, van mij, een Samaritaanse vrouw, te drinken vragen? Want Joden gaan niet om met Samaritanen. Johannes 4 : 9

Wie waren deze gehate mensen? Welk bloed stroomde door hun aderen, waar kwamen ze vandaan, wat geloofden ze? In deze bijdrage wil ik de brokjes informatie die we over hen hebben proberen te ordenen in de hoop dat er iets van een totaalbeeld mag ontstaan.

De Samaritanen maken in het klassieke beeld hun entree als het boek van het Oude Testament voor Israël begint dicht te gaan. Na de mislukte samenzwering van koning Hosea met farao So tegen Assyrië worden in 722 de tien stammen in ballingschap gevoerd. Al snel ontving het land nieuwe bewoners.:

De koning van Assur bracht mensen uit Babel, Kuta, Awwa, Hamat en Sefarwaïm en deed hen wonen in de steden van Samaria in plaats van de Israëlieten. Zij namen Samaria in bezit en vestigden zich in de steden daarvan. 2 Koningen 17 : 24

Afgezien van Awwa kunnen we deze plaatsen terugvinden. Als resultaat van de Assyrische politiek stroomt een zeer gemêleerd gezelschap het tienstammenrijk binnen. Ze spraken verschillende talen, stamden uit verschillende culturen en dienden dan ook verschillende goden.

De Bijbel geeft daar een opsomming van in 2 Koningen 17 : 30, 31

De mensen uit Babel maakten een beeld van Sukkot-Benot

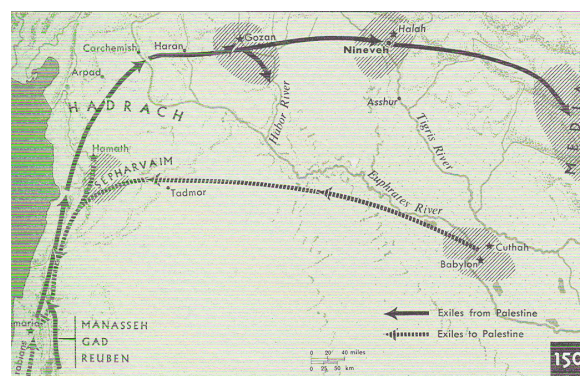
de mensen uit Kuta maakten een beeld van Nergal

de mensen uit Hamat maakten een beeld van Asima

de Awwieten maakten beelden van Nibchaz en Tartak

de Sefarwieten verbrandden hun kinderen

als offer voor hun goden Adrammelech en Anammelech.

Het heterogene beeld van de nieuwkomers wordt nog verder versterkt. We weten uit de analen van de Assyrische koningen Tiglath-Pileser III en Sargon II dat zij ook Arabieren naar Noord Israël hebben gedeporteerd.

En dan zijn we er nog niet. Uit Ezra kunnen we opmaken dat er een tweede groep ballingen naar Noord Israël is gedeporteerd onder de latere Assyrische Esarhaddon (zoon van Sanherib) en Assurbanipal.

Ezra 4:2 ...kwamen zij tot Zerubbabel en de familiehoofden en zeiden tot hen: Laat ons met u bouwen, want wij zoeken uw God evengoed als gij; Hem toch brengen ook wij offers sinds de dagen van Esarhaddon, de koning van Assur, die ons hierheen heeft doen optrekken.

Ezra 4 : 9 , 10 Van Rechum, het hoofd van de kanselarij, en van Simsai, de hofschrijver, en van hun overige ambtgenoten: rechters, afgezanten, ambtenaren, mannen uit Sippar, Uruk, Babel en Susa (dat zijn Elamieten), en van de andere volken die de grote en doorluchtige Asnappar in ballingschap heeft weggevoerd en heeft laten wonen in de steden van Samaria en het overige gebied van de provincie Trans-Eufraat.

Asnappar kennen we ook onder de naam Assurbanipal.

Voldoende om vast te stellen dat het een heterogene groep was die het land nu bewoonde: Wie de gegevens optelt, kan concluderen dat het niet moeilijk is om te begrijpen waarom de Samaritanen zo werden gehaat door de joden. Het waren buitenlanders, opgedrongen burgers met vreemde goden, die JHWH er een beetje 'bij' deden omdat ze van de leeuwen afwilden die hun plaagden. (2 Kon. 17 : 24 – 29) Geen wonder dat deze vreemdelingen met hun menggodsdienst niet op de sympathie van hun joodse zuiderburen konden rekenen.

En toch is dit waarschijnlijk een onjuist beeld. De enige keer dat het woord Samaritanen in het Oude Testament wordt gebruikt, slaat het niet op de nieuwkomers maar op de door de Assyriërs verslagen Israëlieten:

Daarnaast maakte elk volk zijn eigen goden, en zij plaatsten die in de tempels op de hoogten, welke de Samaritanen hadden gebouwd, elk volk voor zich, in de steden waar zij woonden:

2 Koningen 17:29

De wegvoering van de Israëlieten uit het tienstammenrijk wordt ook vermeld in de Assyrische inscripties. We weten dat succesvolle koningen er een handje van hadden hun overwinningen te overdrijven. Met dat gegeven in het achterhoofd, geeft het te denken dat de inscriptie die deze wegvoering beschrijft, spreekt van 27.290 weggevoerden.

Een zeer exact getal én een zeer laag getal.

Alleen al het déél van Juda dat met hun slaven gehoor gaf aan de mogelijkheid geboden door Kores om terug te keren, lag dubbel zo hoog als het totaal aantal van de weggevoerden uit het Noorden, namelijk op vijftigduizend (Ezra 2 : 64)

Wat is hier aan de hand? Waarom hebben de Assyriërs zo weinig mensen weggevoerd? Omdat ze waarschijnlijk net als de Babyloniërs dat aanvankelijk in Juda deden (2 Kon. 24), alleen de bovenlaag van de bevolking hebben weggevoerd. Iedereen met koninklijk of adellijk bloed, de militairen en vooral de priesters.

Als het cijfer van de Assyriërs klopt - en waarom zouden ze hun daden geminimaliseerd hebben? - dan is een groot deel, mogelijk zelfs het leeuwendeel van de Noordelingen helemaal niet weggevoerd. En dát kon wel eens niet het plaatje zijn, dat de gemiddelde bijbellezer in het hoofd heeft.

Zijn er bijbelse gegevens die de suggestie die uitgaat van de Assyrische gegevens ondersteunen? Die zijn er inderdaad.

De koningen Hosea en Hizkia hebben elkaar nog meegemaakt. Hosea overspeelde zijn hand en verloor troon en land, zijn volk werd weggevoerd. Dan gebeurt er iets opmerkelijks. De vrome Hizkia wil het Pascha vieren 2 Kron. 30 : 5 met héél Israël.

Toen namen zij het besluit, een bevel te laten uitgaan door geheel Israël van Berseba tot Dan, om in Jeruzalem de HERE, de God van Israël, het Pascha te komen vieren, want men had het niet, zoals was voorgeschreven, algemeen gevierd.

Zijn ijlboden, vergezeld van militairen (oversten) trekken inderdaad het hele land door, ook het noorden. Was Hosea nog aan de regering geweest, hij had zo'n actie uit het zuiden ongetwijfeld niet toegestaan. Voor ons onderwerp is het van belang dat deze boden zich, ondanks de wegvoering die al een feit was, nog steeds konden richtten tot in elk geval: Efraïm, Manasse, Zebulon, en Aser.

Ze werden uitgelachen, de uitnodiging werd weggehoond. Slechts enkelen, lezen we, verootmoedigden zich, en kwamen het Pascha meevieren. Maar zo leeg was het Noorden dus niet. Hizkia zendt natuurlijk geen boden naar de dienaars van Sukkot-Benot, Nergal Asima, Nibchaz en Tartak en de andere nieuwe goden. Hij richtte zich tot zijn volksgenoten die blijkbaar nog steeds in grote getale het Noorden bevolkten.

Dit beeld wordt bevestigd als zijn kleinzoon Josia een nog krachtiger hervorming ter hand neemt, en in het Noordrijk alle afgodsbeelden kort en klein laat slaan. Je kunt niet uitsluiten dat hij ook de beelden van de nieuwkomers vernielde, maar het ligt meer voor de hand dat hij zich keerde tegen de wandaden van zijn volksgenoten in hun vernielde steden. En áls hij dan het Pascha viert, lezen we net als bij Zijn grootvader ook weer over nóórderlingen die meevieren:

Zulk een Pascha was in Israël niet gevierd sinds de dagen van de profeet Samuël; geen der koningen van Israël heeft het Pascha gevierd zoals Josia het vierde met de priesters, de Levieten en geheel Juda **en Israël dat zich daar bevond, en** met de inwoners van Jeruzalem.

2 Kron. 35 : 18:

Nog later in de geschiedenis lezen we over tachtig mannen uit Silo, Sichem en Samaria. Ze komen vanuit deze in het Noorden gelegen plaatsen in naar Jeruzalem tachtig mannen, alle drie gelegen in het Noorden komen om de Here spijsoffers te brengen. Jeremia 41

We kijken naar het NT, waar een uitlating van de Samaritaanse vrouw die bij de put in gesprek is met Jezus, licht werpt op de vraag; hoe zagen de Samaritanen zichzelf?

Zijt Gij soms meer dan onze vader Jakob, die ons de put gegeven en zelf eruit gedronken heeft met zijn zonen en zijn kudden? Johannes 4 : 12

Ze zagen zichzelf dus als afstammelingen van Jakob. Heel anders dan de tegenstanders uit de dagen van de herbouw van de tempel. De bekende Tobia uit Nehemia was een Ammonietische slaaf, Sanballat was waarschijnlijk een Moabiet en Gesem was een Arabier. Ook de mensen die meewilden helpen met het bouwen van de tempel, zagen zichzelf niet als kinderen van Jakob:

Toen de tegenstanders van Juda en Benjamin hoorden, dat zij die in ballingschap waren geweest, een tempel voor de HERE, de God van Israël, bouwden, kwamen zij tot

Zerubbabel en de familiehoofden en zeiden tot hen: Laat ons met u bouwen, want wij zoeken uw God evengoed als gij; Hem toch brengen ook wij offers sinds de dagen van Esarhaddon, de koning van Assur, die ons hierheen heeft doen optrekken. Ezra 4:1-2

Voegen we aan het nu gevondene nog toe de feiten dat:

- De Samaritanen van wie er vandaag nog slechts een paar honderd over zijn bij Nablus en Holon (bij Tell Aviv) een tempel voor JWHW bouwden bij hun heilige berg de Gerizim.
- Dat er onder de Samaritanen geen spoor van polytheïsme is te bekennen. Wat het tegenovergestelde is van wat je in het makkelijk tot syncretisme vervallende Israël zou verwachten.
- Dat het heilig boek van de Samaritanen een oud exemplaar is van de vijf boeken van Mozes.
- Dat de huidige Samaritanen zich fel verzetten tegen de idee van een niet-Israëlitische afkomst

Dan lijken de volgende **conclusies** gerechtvaardigd:

- Het noordelijk rijk is nooit echt ontvolkt geweest.
- De Samaritanen zijn niet in de eerste plaats de nieuwkomers geweest, al zal er zeker vermenging hebben plaatsgevonden
- De Samaritanen zijn getalsmatig en qua godsdienstige invloed vooral joden geweest. Als Joden en Samaritanen tegenover elkaar staan, staan joden niet zozeer tegenover heidenen, maar staan vooral broeders tegenover broeders. Hun controversie is de meest uitgekristalliseerde vorm van de oude spanningen tussen Juda en Efraïm, het Zuid- en het Noordrijk.

Bij deze benadering valt ook op Jezus' interactie met de Samaritanen licht: Hij overwint in zijn beroemde gelijkenis een grens door ménsen getrokken Zijn instemming om (Joh. 4) op uitnodiging van Samaritanen hun gast te zijn was geen breuk met zijn politiek om zich tot de verloren schapen van Israël te beperken

De achtergrond van de Samaritanen zoals die ontstaat door het samenvoegen van de OT en latere gegevens, verklaart ook de reactie van de Samaritanen op Jezus' boodschap: En uit die stad geloofden vele der Samaritanen in Hem om het woord der vrouw, die getuigde: Hij heeft mij gezegd alles wat ik gedaan heb. Toen dan de Samaritanen tot Hem kwamen, verzochten zij Hem bij hen te blijven; en Hij bleef daar twee dagen. En nog veel meer werden er gelovig om zijn woord. Johannes 4: 39-41

Het waren geen heidenen die met een totaal nieuwe Godsdienst te maken kregen. Het waren Messias verwachende joden die in de geschiedenis op een zijspoor waren geraakt (en zich ook nadrukkelijk zelf hadden begeven) en die enthousiast reageerden nu een Jood hen niet negeert maar als profeet hun gast is.

Als deze kijk op de Samaritanen juist is, valt er ook licht op een klassiek vraagstuk: waar zijn de tien stammen gebleven?

Wel, misschien zijn ze simpelweg nooit verdwenen.

Op de cursusavond werd de vraag gesteld: als de beide groepen Joden en Samaritanen in feite broedervolken zijn, hoe kon het dan tot zo'n controversie komen?

Het antwoord: de Samaritanen kijken evenzeer neer op de Joden als dat dit omgekeerd het geval is. De Samaritanen claimen dat het al in de dagen van Eli misging in Israël. Niet de Sion maar de Gerizim is de heilige berg waar de Here gediend wil worden. Eli richtte echter een 'tegenheiligdom' op in Silo, dat later naar Jeruzalem is verplaatst. Dus niet de Samaritanen, die trouw bleven aan de Gerizim, maar de Joden zijn de scheurmakers. Geen wonder dat de Samaritanen niets moeten hebben van de bijbelboeken waarin het koningschap een rol speelt. Dat is in hun ogen enkel de geschiedenis van de scheurmakers. U ziet: dynamiet en dynamiek.

8. Wat wisten de ballingen en het thuisland van elkaar? (Douma)

aandachtspunten:

- 1) zeer weinig bekend over de ballingen van Israël; het verhaal van Tobit
- 2) meer bekend over de ballingen van Juda:
 - a) Psalm 137
 - b) Jeremia 29
 - c) Ezechiël.

8.1. Wat wisten de ballingen van het thuisland? En wat wist het thuisland van de ballingen? Als ons daarover veel materiaal ter beschikking stond, zou dat ons beeld natuurlijk scherper maken. Maar helaas weten wij over de contacten die er tussen de ballingen en het thuisland over en weer waren, heel weinig. Laat ik u doorgeven wat we er dan nog wel van weten. Ik heb al eerder gezegd, dat wij van de ballingen van het Tienstammenrijk (weggevoerd onder Assyriërs in 722 v. Chr.) zo goed als niets weten. Het enige wat ik heb gevonden, is het verhaal dat het deuterocanonieke boek Tobit (ook wel Tobias genoemd) ons vertelt. Het heet deuterocanoniek, omdat het niet tot de canonieke boeken behoort en daarom ook niet in de NBV-bijbels te vinden is die onder protestanten gebruikt worden.

U kunt echter ook een NBV-editie kopen, waarin de deuterocanonieke boeken wel zijn opgenomen, ten bate van rooms-katholieke lezers, omdat in hun kerk deze boeken wel gezag hebben. Wat zij deuterocanoniek noemen, d.w.z. canoniek van de tweede rang, noemen wij meestal apocrief. Die boeken hebben voor ons geen normatief gezag. Wel zegt art. 6 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis, dat de kerk deze boeken best kan lezen en eruit kan leren, als we maar beseffen dat ze in geen enkel opzicht voor ons geloof gezag hebben.

Welnu, in het boek Tobit vinden we over een balling uit het Tienstammenrijk enige informatie, die voor ons onderwerp interessant is. Tobit was afkomstig uit de stam van Naftali. Hij vertelt ons dat na de breuk van het noorden met de tempeldienst in Jeruzalem al zijn verwanten en de hele stam van Naftali offers brachten aan het stierkalf, dat koning Jerobeam in de stad Dan had laten neerzetten. Tobit zelf was de enige die de feestdagen zoveel mogelijk in Jeruzalem doorbracht om er zijn offers te brengen en de tienden er af te dragen (Tob. 1,3vv). We merken hier dat er tussen het rijk Israël en het rijk Juda niet een soort ijzeren gordijn hing, ook al hebben de koningen van Israël vanaf Jerobeam het de mensen moeilijk gemaakt naar Jeruzalem te reizen. In elk geval, onze Tobit wist wat het adres was waar Jahwe zijn offers verwachtte. Ook hij werd in 722 v. Chr. weggevoerd naar Ninevé.

Zijn verhaal gaat vooral over zijn blindheid, die op wonderbaarlijke wijze genezen werd door zijn zoon Tobias. Deze geschiedenis is voor ons onderwerp verder van geen belang. Wel vermeld ik dat Tobit in de gunst raakte bij de Assyrische koning. Hij werd een welgesteld man en gaf van zijn geld en goed royaal aan de armen onder zijn eigen lotgenoten. We kunnen uit het boek Tobit ook opmaken, dat men op de hoogte bleef van belangrijke gebeurtenissen in het rijk van Juda. Zo lezen we een detail dat ons nergens elders verteld wordt. U kent de geschiedenis van koning Sanherib, die door goddelijk ingrijpen bij Jeruzalem in de tijd van koning Hizkia een zware nederlaag leed. Terug in zijn eigen land zou Sanherib uit woede over zijn nederlaag talloze Israëlieten hebben gedood (Tob. 1,16vv).

8.2. Meer kan ik u vertellen over de relatie tussen de ballingen van *Juda* en het thuisfront. Heel bekend is Psalm 137, waar we van de ballingen lezen, dat zij aan de rivieren van Babel hun verdriet uitzongen. Ze deden dat op stille plekken, waar ze niet werden opgemerkt. Maar we lezen ook, dat ze bespot werden door Babyloniërs, die hen mishandelden en er plezier in hadden hen uit te dagen om een vrolijk Jeruzalems lied uit Sion te zingen. Maar ze vertikten het om in het publiek de beulen te vermaken met hun liederen en hun muziek. We lezen dat ze de harp aan de wilgen hingen – een bekende uitdrukking die we aan Psalm 137 te danken hebben. Diep was het verlangen naar Jeruzalem bij deze ballingen:

Ps. 137,5
 Als ik jou vergeet, Jeruzalem,
 laat dan mijn hand de snaren vergeten.
 Laat mijn tong aan mijn gehemelte kleven
 als ik niet meer denk aan jou,
 als ik Jeruzalem niet stel
 boven alles wat mij verheugt.

Het verlangen naar Jeruzalem is zo sterk, dat de dichter aan het slot van zijn psalm in de meest krasse termen Babel de ondergang toewenst:

Ps. 137,8
 Babel, weldra word je verwoest,
 Gelukkig hij die wraak zal nemen
 en jou doet wat jij ons hebt gedaan.
 Gelukkig hij die jouw kinderen grijpt
 en op de rotsen verplettert.

8.3. Deze psalm spreekt niet over bepaalde concrete contacten die men met het thuisland had. Wij lezen wel van sterke gevoelens en een brandende begeerte bij de ballingen om weer thuis te mogen komen. Dat er ook persoonlijke contacten waren, laat de profeet *Jeremia* ons zien.

Jeremia woonde en werkte in Jeruzalem tijdens de laatste koningen, totdat de ballingschap van Juda in 586 v. Chr. een feit werd. Maar in 597 v. Chr. was er al een groep Judeeërs, onder wie koning Jojachin, naar Babel gevoerd. En aan deze mensen schrijft Jeremia een brief. De brief kon zelfs bezorgd worden via gezanten, die in naam van koning Sedekia van Juda naar koning Nebukadnessar in Babel reisden.

Uit de brief van Jeremia wordt duidelijk, dat het contact tussen Jeruzalem en Babel niet eenzijdig was. Men kon ook vanuit Babel brieven naar Jeruzalem schrijven. Bepaalde lieden in Babel hadden zich als profeet opgeworpen en waarschuwden de bewoners van Jeruzalem om vooral een krachtige houding aan te nemen tegenover koning Nebukadnessar. Voor Jeremia hadden ze geen waardering, want wat schreef deze profeet aan de ballingen in Babel? Ik citeer een stukje uit zijn brief:

Jer. 29,4vv
 Dit zegt Jahwe...tegen de ballingen die Hij vanuit Jeruzalem naar Babel heeft laten voeren:
 Bouw huizen en ga daarin wonen, leg tuinen aan en eet van de opbrengst, ga huwelijken
 aan en verwek zonen en dochters, zoek vrouwen voor je zonen en huw je dochters uit...Bid
 tot Jahwe voor de stad waarheen Ik jullie weggevoerd heb en zet je in voor haar bloei, want
de bloei van de stad is ook jullie bloei.

Dat was natuurlijk schoppen tegen het zere been van allen in Babel, die het niet konden verkroppen dat Jeremia sprak over de ballingschap als een noodzakelijke straf van Jahwe. Die ballingschap zou nota bene zeventig jaar duren (Jer. 29,10)! De bloei zoeken van de stad Babel? Nee, hier zo gauw mogelijk weer vandaan zijn! Vandaar dat men vanuit Babel de leiders en de burgers van Jeruzalem waarschuwde om niet naar Jeremia te luisteren. Die koos immers de kant van Nebukadnessar en wilde dat de ballingen niet het heil van Jeruzalem, maar dat van Babel zouden bevorderen!

Ongetwijfeld kwam Jeremia's oproep aan de ballingen in Babel om het goede voor de stad te zoeken, hard aan. Maar daarom was het nog wel heilzaam voor hen. Mensen als Daniël en zijn vrienden, Ester en Mordechai, en blijkbaar in vroeger tijd ook Tobit, hebben zich beijverd voor het welzijn van de stad waar zij terecht kwamen. Daarmee werden ze geen collaborateurs, als een soort NSB-ers in oorlogstijd, die met de vijand heulden, maar volgden zij een spoor dat door Jahwe gezegend werd.

8.4. We letten ook nog even op een andere profeet. Terwijl Jeremia in Jeruzalem bezig is en contact zoekt met de ballingen in Babel, houdt de profeet *Ezechiël* - een jongere tijdgenoot van Jeremia - zich in (de buurt van) Babel intensief bezig met wat er in Juda en Jeruzalem gebeurt. In visionaire staat ziet hij hoe Jahwe uit de tempel van Jeruzalem vertrekt. Ezechiël beschrijft de treurige afgoderij in de tempel en het verwoestend goddelijk gericht dat daarop volgt. Wat Jeremia in Jeruzalem de mensen profetisch voorzegt, ziet Ezechiël in Babel gebeuren. Van persoonlijke contacten met mensen, die Ezechiël vertelden hoe het in Jeruzalem was, wordt ons geen melding gemaakt. Alleen meldt een vluchteling uit Juda aan Ezechiël dat de gevallen was (Ez. 33,21), Wel richt Ezechiël het woord tot de ballingen in Babel. Die luisteren in Babel echter even slecht naar hem als ze het naar Jeremia doen. Met dezelfde felheid keert Ezechiël zich tegen de valse profeten in Babel als Jeremia het per brief gedaan had (Ez. 13).

Wij merken hieruit ook hoe verdeeld de ballingen in Babel onderling waren. Als u beseft, dat én Daniël én Ezechiël én die valse profeten gelijktijdig in Babel verkeerden hebben, dan merkt u hoe verschillend zij gereageerd hebben. Daniël zet zich op politiek gebied met zijn grote gaven in voor Babel. Ezechiël ijvert als profeet om het geestelijk verval onder de ballingen te bestrijden en de mensen de ogen te openen voor de ernst van de situatie in Jeruzalem, Maar het gros van de mensen zal wel gedacht en gedaan hebben wat men in Jeruzalem ook deed. Hun bezittingen zijn ze kwijtgeraakt, maar hun geestelijke bagage is nog dezelfde als die van hun broeders en zusters in Jeruzalem. En daarom staan ze in Babel even afwijzend tegenover Ezechiël als de Jeruzalemse bevolking tegen Jeremia.

De in 597 v. Chr. uit Juda weggevoerde ballingen, samen met hun koning Jojachin, kregen daarmee hun straf. Maar Jahwe bleef zich met hen bemoeien. Het profetisch licht bleef schijnen, net zo goed in Babel als in Jeruzalem. En de hoop op een betere toekomst werd niet uitgeblust. Dat aspect van de profetische boodschap zullen we later beter leren kennen.

9. De verboden ballingschap (Verbree)

In deze bijdrage wil ik aandacht vragen voor de pijn van de HERE. Wie oog heeft voor de pijn die de HERE is aangedaan door zijn OT-kinderen, mag zich opgescherpt weten, dicht bij zijn God te blijven.

Ik durf er niet zonder meer vanuit te gaan dat de geschiedenissen uit het slot van de koningenperiode u even helder voor de geest staan als de daden van Gideon en Elia. We halen een stukje geschiedenis op. Juda's laatste koning was Zedekia, zetbaas van Nebukadnessar die hem bij de naam van JHWH trouw had laten zweren. 2 Kron. 36 : 13. Zedekia breekt zijn eed en moet boeten. Zijn zonen worden voor zijn ogen gedood, waarna hij zijn ogen niet meer nodig heeft. Blind wordt hij afgevoerd. Nebukadnessar voert opnieuw een deel van de bevolking weg en geeft het bestuur over de rest van het land in handen van de stadhouder Gedalja. Deze Gedalja is geen lang leven beschoren. Hoewel getipt, gelooft hij niet dat een zekere Jismaël door Balis de Koning van Ammon is ingehuurd om hem van kant te maken.

Het is wel zo. Als de stadhouder dood is, zijn de Judeeërs bang dat de Chaldeeën zich op hen zullen wreken. Leg maar eens uit dat het allemaal een Ammonitisch complot was geweest. Dat geloven de Chaldeeën nooit. Wat te doen? Men verzamelt zich vlakbij Betlehem om te vluchten naar Egypte.

Tot zover dit overzicht in vogelvlucht. We zoomen nu in want er gebeurt iets spannends. De plannen zijn al gemaakt, maar daar is nog steeds Jeremia. Nebukadnessar had hem zijn vrijheid geschonken. Jeremia was een invloedrijk man en vertrekken naar Egypte was niet

niks. En had Jeremia niet gezegd dat ze zich moesten voegen naar de onderwerping door Babel? Jer. 27 : 12. Vandaar het volgende verzoek:

en zij zeiden tot de profeet Jeremia: Laat toch onze smeking bij u gehoor vinden en bid voor ons tot de HERE, uw God, voor dit gehele overblijfsel, want wij zijn als weinigen uit velen overgebleven, gelijk uw ogen ons aanschouwen; dat de HERE, uw God, ons te kennen geve, welke weg wij moeten gaan en wat wij moeten doen. ...

Jeremia 42:2-3

Toen zeiden zij tot Jeremia: De HERE zij ons een waarachtig en geloofwaardig getuige, dat wij overeenkomstig alle woord waarmede de HERE, uw God, u tot ons zenden zal, doen zullen. Hetzij goed, hetzij kwaad, naar de stem van de HERE, onze God, tot wie wij u zenden, zullen wij luisteren, opdat het ons wèl ga, wanneer wij naar de stem van de HERE, onze God, luisteren. Jeremia 42:5-6

Jeremia bewilligt in het verzoek en legt de zaak aan de HERE voor. Naar Egypte gaan of blijven? En dan..? Niets. Er komt geen antwoord. De klokt tikt. Een dag, twee, drie vier... De spanning loopt op. Elk moment kan een strafexpeditie arriveren. De situatie doet denken aan de dagen van Saul en Samuël. Zoals Saul in afwachting van Samuël en zijn offer zijn leger met de dag kleiner zag worden, zo zullen de leiders van de bange Judeeërs met elke dag die voorbijging hun angst voor de Babyloniërs hebben voelen toenemen. Maar op de tiende dag antwoordt de Here eindelijk: Blijf, ga niet naar Egypte. Echter, ondanks de duur gezworen eed, men gaat wel Neen, maar wij willen naar het land Egypte gaan, waar wij geen strijd zullen aanschouwen, noch bazuingeschal horen, noch naar brood hongeren, en dáár willen wij wonen, Jeremia 42:14

In Egypte storten ze zich op de verering van de koningin van de Hemel: mogelijk de Egyptische godin Isis, mogelijk ook een Babylonische godin:

Wat het woord betreft, dat gij tot ons in de naam des HEREN gesproken hebt, wij zullen niet naar u luisteren; maar wij zullen voorzeker doen alles wat wij uitgesproken hebben, en offers ontsteken voor de koningin des hemels en haar plengoffers brengen, zoals wij gedaan hebben, wij en onze vaders, onze koningen en onze vorsten, in de steden van Juda en op de straten van Jeruzalem; toen hadden wij goed ons brood en waren gelukkig en zagen geen rampspoed. Jeremia 44:16-17

'In ballingschap gaan' was voor Israël al sinds Deuteronomium 28 : 36 een mogelijkheid.

De HERE zal u en de koning, die gij over u hebt aangesteld, naar een volk voeren dat gij niet kent, gij noch uw vaders; aldaar zult gij andere goden dienen, hout en steen.

En dit waren ze niet vergeten, zoals blijkt uit Salomo's gebed bij de inwijding van de tempel, 1 Kon.8 : 46. 'Wanneer zij tegen U zondigen - er is immers geen mens die niet zondigt - en Gij op hen toornig wordt en hen overlevert aan een vijand, zodat men hen als gevangenen wegvoert naar het land van de vijand, ver of nabij...

Aram (dienstmeisje van Naäman), Assyrië, Babel, het waren allemaal grimmige mogelijkheden. Maar één optie was uitgesloten: Terug naar Egypte. Dat Egypte een afgesloten hoofdstuk is, is niet vreemd voor wie de inleiding op de wet kent, en wie kennis heeft van woorden door de Here gesproken als in Hosea 11 : 1.

Maar er is méér dan aanvoelen. Er was het expliciete verbod om naar Egypte terug te keren.

'Maar hij (de koning) zal niet veel paarden houden en het volk niet naar Egypte terugvoeren om zich veel paarden aan te schaffen; want de HERE heeft tot u gezegd: Op deze weg zult gij **nooit** meer terugkeren. Deuteronomium 17:16.

Egypte, dat nooit. Dat is Zijn eer te na. Terugkeren naar Egypte is de ultieme ontkenning van alles waar JWHW voor staat. Een cursiste merkte op: Ik vind Koningen en Kronieken zulke verdrietige boeken. Inderdaad, hoe donker eindigt deze episode. Ze eindigt met de pijn van de HERE zelf. Hij wordt op zijn hart getrapt. Geen wonder dat de trieste cirkel zich sluit: Egypte valt voor Babels Nebukadnessar. Ook de Judeeërs in Egypte zullen in die ellende delen.

Wél een wonder was dat het einde niet het einde was.

Op de cursus werd gevraagd: als Israël per se niet naar Egypte mocht terugkeren, waarom mag Jozef dan wel naar Egypte vluchten? We mogen een onderscheid aanbrengen tussen het terugkeren van het volk naar zijn slavenhuis en Egypte als tijdelijk onderduikadres voor Jezus. Wat voor het volk geldt, is niet per se ook een wet voor de Messias. Zoals Jakob, voor wie Kanaän het erfdeel was, tijdelijk een veilige haven vond in Egypte, zo vind ook zijn kleinzoon in hetzelfde land tijdelijk een veilige haven.

Zoekend naar een gemene deler tussen de qua context achterom kijkende uitspraak van Hosea en de uitleg van Matteüs kunnen we zeggen: de bevrijding van Israël uit Egypte was een cruciaal hoofdstuk in de uiteindelijke bevrijding van Gods zonen en dochters van de vloek van Genesis 3. En in het kader van dat grote voornemen van God kon ook zijn eigen zoon niet in Egypte blijven. Geen Herodus houdt de Messias blijvend achter de horizon. De Zoon moest uit Egypte terugkomen, omdat God talloze geliefde zonen en dochters uit het huis van de dood wilde bevrijden.

10. Ezra en Nehemia: botsende karakters? (Douma)

Aandachtspunten:

- verschillende karakters
- dezelfde strijd
- dezelfde boodschap

10.1. Het portret van Ezra en Nehemia wordt ons getekend in de naar hen genoemde bijbelboeken. We kunnen op grond van deze (schaarse) gegevens vermoeden, dat ze nogal uiteenlopende karakters hadden. *Ezra* komt over als een bescheiden man, die er geen moeite mee heeft op het goede bij anderen te wijzen. Wanneer hij in Jeruzalem arriveert, is hij het niet zelf die de geestelijke afval van de Joden registreert, maar zijn het de oudsten van het volk die hem daarop attent maken:

Ezra 9, 1vv

De leiders kwamen naar mij toe en zeiden: 'Het volk van Israël, de priesters en de Levieten hebben zich niet afzijdig gehouden van de bevolking van het land en ook niet van de gruwelijke gebruiken van de Kanaänieten, Hethieten, Perizzieten, Jebusieten, Ammonieten, Moabieten, Egyptenaren en Amorieten... Zij, het heilige zaad, hebben zich vermengd met de bevolking van het land. De leiders en bestuurders gingen in deze ontrouw voorop'.

Als het daarop volgende intensieve gebed van Ezra grote deining veroorzaakt onder het volk, is het niet Ezra, maar een ander, die de leiding neemt om tot maatregelen over te gaan:

Ezra 10,2

Toen nam Sechanja...het woord. Hij zei tegen Ezra: 'Wij zijn onze God ontrouw geweest...En toch, ondanks dat is er hoop voor Israël...Laat ons daarom ...(en dan volgt

een voorstel)... Sta op, Ezra, het is aan u dit af te handelen. Wij staan achter u'. Treed krachtig op!

Blijkbaar heeft Ezra zo'n stootje nodig om krachtig op te treden. Hij is de man van het gebed, hij is de priester-schriftgeleerde. Hij zal later, als Nehemia op het toneel verschenen is, de wet aan de mensen voorlezen (Neh. 8). Ezra is de man van een diep geloof en van het intensieve gebed. Ons imponeren als leider doet hij niet. Let u erop, dat hij na een korte arbeid in Jeruzalem helemaal uit het beeld lijkt te verdwijnen, totdat hij na zo'n tien jaar plotseling weer op het toneel verschijnt. Maar dan is het duidelijk Nehemia die de leiding heeft.

10.2. *Nehemia* is uit ander hout gesneden. Hij is een krachtig leider, die weet wat commanderen is en dat met volle overtuiging ook doet. De herbouw van de muren van Jeruzalem komt onder zijn leiding in een record tempo tot stand. Geen moment laat hij zich van de herbouw afbrengen door verzet van buiten of van binnen de Jeruzalemse wereld. Trok Ezra uit schaamte over eigen zonden en die van het volk zichzelf de haren uit het hoofd (Ezra 9,3), van Nehemia lezen we dat hij dit bij anderen deed, die gemengde huwelijken hadden gesloten (Neh. 13,25). Doen er zich sociale misstanden voor (Neh. 5), dan laat Nehemia er geen gras over groeien, maar grijpt hij krachtig in om recht te trekken wat scheef is. We zouden kunnen zeggen: Ezra is de denker, Nehemia de doener. Wat ons een beetje kan tegenstaan, zijn de gegevens die doen denken dat Nehemia nogal erg met zichzelf bezig is. Hij wil op zijn handelen graag Gods beloning zien; hij wil ook graag dat anderen voor hun gedrag worden afgestraft. Niet minder dan vijf keer komen we zo iets tegen:

(Neh. 5,19) Mijn God, reken mij ten goede aan wat ik voor dit volk gedaan heb.
 (Neh. 6,14) Mijn God, denk aan alles wat Tobia en Sanballat hebben gedaan, en ook aan de profetes Noadja en de andere profeten die eropuit waren mij bang te maken
 (Neh. 13,14) Mijn God, denk aan alles wat ik gedaan heb; laten de goede daden die ik heb verricht voor de tempel van mijn God en voor de eredienst niet worden uitgewist.
 (Neh. 13,22) Mijn God, denk ook hierom aan mij, en wees met mij begaan in uw grote goedgunstigheid.
 (Neh. 13,31) Reken het mij, mijn God, ten goede aan.

10.3. Laten we nu eens aannemen dat Nehemia wat egocentrisch is geweest. U weet dat egocentrisch niet hetzelfde is als egoïstisch. Nehemia heeft veel ten bate van anderen gedaan en was niet op zijn eigen voordeel uit. We kunnen hem daarom geen egoïst noemen. Maar egocentrische mensen die goed werk doen, kunnen ons irriteren door hun verhalen waarin ze teveel met zichzelf bezig zijn. Moeten daarom verschillende karakters ook altijd *botsende* karakters zijn?

Denken we aan Ezra en Nehemia, dan valt ons op dat zij aan een en dezelfde taak hebben gewerkt. Ezra mocht zorgen voor de afbouw van de tempel van Jeruzalem, Nehemia voor de herbouw van de muren van Jeruzalem. Beiden hebben zij maatregelen genomen tegen huwelijken van Joden met heidense partners. De stadhouder Nehemia en de priester-schriftgeleerde Ezra bevonden zich samen op het plein voor de Waterpoort toen Ezra daar publiek aan de mensen de wet van God voorlas. Samen riepen ze het volk op om die dag geen rouw te bedrijven – dat hoefde pas de volgende te gebeuren – en eerst het Loofhuttenfeest te vieren (Neh. 8). Ze waren ook samen aanwezig bij de inwijding van Jeruzalem, toen twee grote zangkoren over de muren trokken, het ene onder leiding van Ezra en het andere onder leiding van Nehemia. De koren trokken in tegengestelde richting de muur over, dat wel. Maar de bedoeling daarvan was om samen bij het huis van God uit te komen en daar zingend en musicerend God dank te brengen (Neh. 12,27vv). Dat de beide leiders verschilden van karakter, zal waar zijn. Maar er wordt geen melding gemaakt van

enig conflict. Zij hebben eenzelfde strijd gevoerd en konden ook samen feest vieren. Bij die eenheid verbleken hun verschillen, lijkt mij.

10.3. Daaraan verbind ik tenslotte ook een boodschap.

Wij hebben tijdens dit vierde cursusblok over allerlei bijbelse figuren gesproken. Meestal ging het over twee soorten mensen: ze waren goed of slecht. We hadden met vrome of goddeloze koningen, met ware of valse profeten te maken. Maar ook vrome koningen en vrome profeten zijn mensen met mooie en minder mooie kanten. Voor het herstel van zijn volk liet Jahwe mensen van allerlei slag samenwerken. Zo ook een Ezra met een Nehemia. Altijd zijn er wel ergernissen, over en weer. Vind maar eens twee mensen die over heel de linie langdurig kunnen samenwerken zonder éinig conflict! Maar beslissend is of we bereid zijn de gemeenschappelijke taak waarvoor God ons stelt, samen te behartigen. Dan blazen we onderlinge verschillen en irritaties niet op. Ga niet op zijpaden, blijf op de hoofdweg, is het devies!

Welnu, Ezra en Nehemia zijn ons tot voorbeeld. Ik citeer één uitspraak van Ezra waarin ik beide mannen terugvind. In het grote gebed van Ezra lezen we het volgende vers:

Ezra 9,9

Wij zijn slaven, en in onze slavernij heeft onze God ons niet verlaten. Hij heeft de koningen van Perzië gunstig gestemd jegens ons, om ons weer levensmoed te geven, opdat wij de tempel van onze God kunnen laten herrijzen en hem uit de puinhopen herstellen, en om voor ons te zijn als een veilige muur in Juda en Jeruzalem

Ezra en Nehemia treurden beiden over de slavernij, waarin ze hadden verkeerdt en nog verkeerden, omdat Juda z'n nationale zelfstandigheid verloren had en tot provincie van het Perzische rijk was geworden. Ze waren beiden dankbaar voor de vrijheid die ze van de Perzische koningen ontvingen om het belangrijkste te doen wat het uit ballingschap teruggekeerde volk nodig had: herstel van de tempel van God en herstel van de stad van God.

Terwijl ze een goede functie hadden in het rijk van koning Artaxerxes, lieten ze die schieten, toen ze de kans kregen in Jeruzalem aan het werk te gaan. Zij konden het geen van beiden verdragen dat de tempel en de stad van God er zo bij lagen. Zij begrepen ook dat terugkeer naar Juda en Jeruzalem zonder meer nog geen herstel betekende. Als er geen tempel voor God zou zijn, was er ook geen toekomst voor het volk. Zo'n bouwwerk is in onze nieuwtestamentische tijd niet meer nodig, maar toen nog wel. Ezra en Nehemia hebben zich daar beiden en ook gezamenlijk voor ingezet. Ze begrepen ook dat met het herbouwen van de tempel en van de stad het geestelijk herstel niet automatisch meekwam. Zij hebben nee gezegd tegen mensen die mee wilden bouwen. Zij hebben mensen de stad uitgezet, die op de heilige bodem geen plaats verdienden. Reformeren betekende voor hen ook: zich afscheiden van hen die tot de gemeente van God niet behoorden. Daarin traden ze beiden met grote duidelijkheid op.

Kijk nog even naar Ezra 9,9 en u vindt de diepste overtuiging van de beide herbouwers van tempel en stad terug in de woorden waarmee vers 9 afsluit: het is *God zelf* die in Juda en Jeruzalem onze muur is. Niet de tempel en niet de stad met haar muren, maar God zelf is de muur van heiligheid en veiligheid. Reformatie betekent altijd terugkeer naar *Hem*. Daarom stonden de twee mannen samen op het plein om de mensen het woord van God in te prenten. Bij een heilige God hoorde een heilig volk. Het herstel was ten diepste geen zaak van een mooie tempel en veilige muren, maar van bekering.

N.B. Wie de Korte Verklaring van A. Noordt zij leest (Kampen, Kok 1951) krijgt de indruk dat het tussen Ezra en Nehemia niet bijzonder geboterd heeft. Ik meen dat Noordt zij (zie a.w., 32vv) te weinig bijbelse gegevens noemt om zijn stelling waar te maken.

C. Opmerkingen vooral n.a.v. vragen over teksten

Profeten in Israël en Juda. Tijdens de discussies is de vraag gesteld of er vandaag nog van profeten gesproken kan worden en wie dat dan zijn. In het antwoord daarop heb ik gesteld, dat zulke profeten als *uitzonderlijke figuren* nog best kunnen voorkomen. Denk aan mensen van het formaat van Luther en Calvijn, die met geweldige kracht in hun dagen het evangelie verkondigd hebben. Waarom zouden zulke profeten ook daarna niet zijn voorgekomen? Ik vergat daarbij duidelijk te maken dat we het hier over bijzondere profeten hebben, toegerust met grote gaven van hoofd en hart. Maar naast dergelijke bijzondere profeten geldt in de nieuwtestamentische bedeling dat de Heilige Geest *allen* wil toerusten als profeet, priester en koning. Daaruit is duidelijk dat begrippen als profeet, priester en koning een minder bijzondere en meer algemene inhoud hebben gekregen. Maar van onschatbare betekenis voor de gemeente van Christus. Ieder die het woord van God doorgeeft in de huiskamer, op straat, als predikant in de kerk, etc. is profetisch bezig.

In dit verband ga ik kort in op een vraag over het *profetisch spreken van de kerk*. De vraag luidt, of de kerk nog een woord heeft, tegenover alle valse profetie, voor samenleving en machthebbers. Antwoord: De gegevens die we over de ballingschap bezitten, laten ons geen 'kerk' (Israël) zien, die een eigen initiatief nam om profetisch het woord tot de 'wereld' te richten. Er wordt slechts 'op verzoek' gesproken. Daniël wordt erbij geroepen om dromen uitleggen, en om het teken aan de wand te verklaren. Het is zeker niet 'oudtestamentisch' om van Daniël e.a. profeten te maken die, als eertijds onder Israël en Juda, de machthebbers een heilzame of een veroordelende boodschap kwamen brengen.

Vanuit het NT valt hier stellig meer te zeggen, als Jezus zijn apostelen erop uit stuurt om het evangelie in heel de wereld te verkondigen. Maar laten wij ons *hier* bij de behandeling van de periode van de ballingschap beperken tot het overigens reeds zeer belangrijke volgende gegeven: wij moeten handelen en spreken overeenkomstig ons geloof, ook zonder dat wij 'aan evangelisatie doen'. De vrienden van Daniël raakten niet in de vurige oven na stratevangelisatie, maar na hun weigering om te knielen voor een afgodsbeeld. Zij provoceerden niet, maar handelden als aanhangers van Jahwe.

Visie op noorden (Israël) en zuiden (Juda). Vraag: Is het wel terecht om de koningen van Juda even somber af te schilderen als die van Israël? Juda had toch verschillende koningen die beter waren? Antwoord: gaan we de koningen individueel bekijken, dan is er groot verschil. Maar wie Israël en Juda als totaliteit neemt, moet niet proberen Juda boven Israël te verheffen. Eerder is de conclusie tegengesteld. Denk b.v. aan wat Ezechiël zegt: 'Samaria heeft niet half zoveel misdreven als jij (d.w.z. Juda). Jouw gedrag was gruwelijker dan dat van haar (Ez. 16,51v; vgl. 23,11).

Perzische rijk. Van waaruit regeerden de koningen van het Perzische rijk? Was dat (ook) vanuit Babel? Hoe zit het als we het gebied van de toenmalige rijken vergelijken met het huidige Irak en Iran? Antwoord: Denken we aan Irak, dan valt dit voor een groot deel samen met het oude Mesopotamië, het Tweestromenland met de Eufraat en Tigris. Voor ons zijn twee belangrijke (hoofd)steden van groot belang: Ninevé en Babylon (Babel). Ninevé was de grote stad tijdens de *Assyrische* wereldmacht, Babel was het tijdens het *Chaldeeuwse* (Nieuw-Babylonische) rijk van Nebukadnessar. Bij de wegvoering van het volk Israël door de Assyriërs wordt Ninevé genoemd; bij de wegvoering van Juda lezen we van Babel. De ruïnes van beide steden liggen op het grondgebied van het huidige Irak.

Gaat het over het oude (Medisch-)Perzische rijk, dan moeten we de oorsprong ervan verder naar het Oosten zoeken. We hebben dan te maken met het grondgebied van het huidige Iran. Slaat u een bijbelse atlas op, zoek dan naar Susa, waar koning Ahasveros (Xerxes I) zijn paleis had in de tijd dat ook Esther en Mordechai daar verbleven. Een tijd later treffen we er Nehemia aan, die te maken had met koning Artaxerxes (Artachsasta). Naast Susa, dat de residentie van de genoemde koningen was, is ook de stad Ekbatana van

belang. Dit was eveneens een residentie van de Perzische koningen. De stad wordt vermeld in Ezra 6,2 (St. Vert. en NBG geven de Aramese naam: Achmeta). In die stad bevonden zich de archieven, waar o.m. het edict van koning Cyrus gevonden werd, dat op de terugkeer van de Joden naar Juda en Jeruzalem betrekking had.

Ten slotte de vraag, of de Perzen ook vanuit Babel regeerden. Dat is niet het geval, al bleef Babel wel een bestuurlijk centrum voor de wijde omtrek van deze eerbiedwaardige stad, ook onder het bewind van de Perzen. Terwijl Nehemia zich in Susa bevond, treffen we *Ezra* in Babel aan (Ezra 8,1)! De Perzische koning Cyrus spaarde Babel toen hij de stad in 539 v.Chr. had veroverd. De beroemde Alexander de Grote (en dan zitten we al in de tijd van het Grieks-Macedonische wereldrijk) wilde Babel zelfs weer tot de hoofdstad van zijn Aziatische imperium maken. Maar die wens kon hij niet meer realiseren, want Alexander vond in deze stad de dood in 323 v.Chr. Vrij kort daarna is Babel ontmanteld en afgebroken.

Koning Darius, een zoon van Xerxes (Dan. 9.1). Als Darius een *zoon* van Xerxes is, waarom staat op het kaartje met de koningen van Israël, Juda en van het Perzische rijk dan eerst Darius vermeld en daarna Xerxes?! Om de eenvoudige reden dat het in Dan. 6,1vv en 11,1vv over Darius *de Mediër* gaat en niet over de grote Darius die op het kaartje voorkomt. De grote Darius Hystaspis was de vader van Xerxes I, ons uit de bijbel ook bekend als Ahasveros. Darius *de Mediër* moet een koning geweest zijn in de eerste fase van het Perzische. Werd hij soms koning over Babylonië nadat Cyrus de stad had ingenomen? De vraag heeft geen duidelijk antwoord gekregen. In elk geval regeerde Darius de Mediër vóór Darius Hystaspis.

Ezra 8,2; Neh. 10,6 vermeldt een Daniël die met Ezra mee terugkeerde naar Jeruzalem. Is dat een andere Daniël dan de ons bekende? Antwoord: zeker, want de ons bekende Daniël was al oud toen koning Cyrus de stad Babel in 539 v.Chr. veroverde. Ezra leefde nog weer zo'n tachtig jaar later (zie het kaartje met 458 v.Chr. als jaar van terugkeer). Bovendien was de Daniël uit de tijd van Ezra en Nehemia een priester – iets wat we van de profeet Daniël niet lezen.

Ezra 9,1vv spreekt over Kanaänieten, Hethieten, Perizzieten, Jebusieten, Ammonieten, Moabieten, Egyptenaren en Amorieten. Vraag: waren ook deze mensen destijds weggevoerd in ballingschap? Antwoord: we zullen bij de Kanaänieten t/m Jebusieten moeten denken aan de *achtergebleven* bevolking, met wie de teruggekeerde ballingen zich vermengden door met hen huwelijken te sluiten. De Ammonieten t/m Egyptenaren hebben zich wellicht in Juda gevestigd nadat de Joden in ballingschap waren weggevoerd. De Amorieten heten in een soortgelijke opsomming [in het (apocriefe) boek 3 Ezra 8,70] *Edomieten*. Dat zou meer voor de hand liggen dan 'Amorieten'. In elk geval is er geen reden bij al deze mensen te denken aan 'gemengd' volk dat ook in ballingschap was gevoerd en vervolgens ook weer met de Joden teruggekeerd was.

Nehemia 9 vertelt over de voorlezing van de wet uit een wetboek. Vraag: werd dit wetboek ook eerst 'gevonden' voordat het voorgelezen werd? Antwoord: de geschiedenis van 2 Kon. 22 over het in de tempel gevonden wetboek herhaalt zich hier niet. Juist vanuit het volk ('men') komt de vraag aan de priester-schriftgeleerde Ezra het boek van de wet te halen. Hij toonde het wetboek aan het volk en las er vervolgens uit voor. Men wist van het bestaan van het boek. Wat de inhoud betreft, we mogen hier denken aan de Pentateuch, de vijf boeken van Mozes.

Lezing van de wet, maar in welke taal? Een cursist (G. Slings) maakt ons erop attent dat in de tijd van en na de ballingschap het Hebreeuws door veel Joden niet meer gesproken en begrepen werd. Het maakte plaats voor een veel internationaler taal: het Aramees. Deze taal die veel gemeenschappelijks met het Hebreeuws, maar er toch ook grote verschillen. Ik citeer uit de bijdrage die Slings mij toezond:

'Zolang het joodse volk het Hebreeuws beheerste, bestond er uiteraard geen noodzaak voor een bijbelvertaling. Hebreeuws was immers de omgangstaal en tegelijk de taal waarin de meeste boeken van het Oude Testament waren geschreven. Door de Babylonische ballingschap (586-538 voor Christus) werd het Hebreeuws als voertaal vervangen door het Aramees. Daardoor ging de kennis van het Hebreeuws snel achteruit. Door die gebrekkige kennis van het Hebreeuws konden de jongere generaties de voorlezing van de thora in de synagoge niet meer goed volgen. Daarom werd in de tijd van de priester Ezra (terugkeer 458 voor Chr.) het gebruik ingevoerd om eerst twee maal de Hebreeuwse tekst te lezen en dan pas de Aramese vertaling. We kunnen dus voor het eerst van een bijbelvertaling spreken sinds Ezra. De vertaling mag in de joodse opvatting nooit in de plaats komen van de grondtekst. In zijn tijd ontstond ook het joodse principe dat bij een bijbelvertaling altijd de Hebreeuwse tekst moet worden afgedrukt. Door deze maatregelen probeerde men de kennis van het Hebreeuws te bevorderen.

De oudste vertalingen uit het Hebreeuws zijn dus in het Aramees. Een vertaling in het Aramees wordt targoem genoemd (meervoud: targoemiem). De oudste Aramese vertaling van de Thora is de targoem Onkelos; de vertaling van de Profeten is de targoem Jonathan. Deze vertalingen zijn voor de joden altijd gezaghebbend gebleven. Na de komst van het Griekse wereldrijk en de verbreiding van het Grieks als spreektaal, ook onder de in Alexandrië en Cairo wonende Joden, ontstond de eerste Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta (ca 260 voor Chr.). De verschijning van deze vertaling werd door de Joden in Judea als een zwarte dag beschouwd. De angst was dat de vertaling de plaats van de oorspronkelijke Hebreeuwse tekst zou gaan innemen'.

Tot zover de bijdrage van Slings, die nog meer interessante informatie geeft met betrekking tot de Joodse Nederlandse bijbelvertaling van Abraham Samson Onderwijzer (1862-1934). Verder schrijft hij over de betekenis van de grote Joodse schriftgeleerde uit de Middeleeuwen: Rashi (1040-1105). We komen later in de cursus op die informatie nog wel terug.

Ik wijs er even op dat de rabsake in de dagen van Hizkia tijdens het beleg van Jeruzalem de mensen op de muur nog in het *Hebreeuws* toesprak. Hooggeplaatste Judeeërs verzochten hem dat na te laten en in het Aramees te spreken, de diplomatentaal uit die dagen. Het volk moest maar niet horen wat die Assyriër te zeggen had! Toen was het dus zo dat het volk nog Hebreeuws sprak, terwijl de elite Aramees kende. Dat was, zou je kunnen zeggen, het Engels van die dagen. In de tijd van Ezra lag het heel anders: de gewone man sprak Aramees, terwijl de voorgangers het Hebreeuws nog kenden. Wat Ezra uit de wet had voorgelezen, zullen de Leviëten aan het volk wel in het Aramees hebben voorgehouden en uitgelegd (Neh. 8,7vv).

Visie op het huidige Israël. Tijdens de discussies kwam de vraag aan de orde, of er nog een grote bekering van het Joodse volk verwacht mag worden. Is er niet altijd 'slechts' sprake van een rest die behouden wordt, terwijl al die 'resten' uit alle eeuwen dan tenslotte de 'volheid' van Israël vormen? Denk aan de 'volheid' van de heidenen, die toch ook niet door de bekering van complete volken gevormd wordt? Moeten we voor het behoud van 'heel Israël' (Rom. 11,26) daarom nog op een grote volksbekering onder de Joden wachten?

Antwoord: de rest-gedachte is juist; maar dat sluit de mogelijkheid van een grote bekering onder het Joodse volk nog niet uit. Ik noemde de exegeet S. Greijdanus, die in zijn Bottenburgcommentaar op Romeinen (pag. 515v) tegenover Calvijn en Bavinck van zo'n grote bekering spreekt. Hij geeft echter tegelijk duidelijk aan, dat zo'n grote bekering nog niet de bekering van *alle* Joden in het laatste tijdperk betekent.

D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje 'Scheuring, ballingschap en herstel'

Pag. 50/51. Vraag: Is het niet beter David met zijn volkstelling als vergelijking te nemen in plaats van Abraham met het offer van Isaak? Die vraag stelt men mij, omdat ik erop wijs dat Hizkia, toen hij gezanten uit Babel op bezoek kreeg, *beproefd* werd door Jahwe. We lezen in

2 Kron. 32,31, dat God Hizkia toen *verlaten* had om hem op de proef te stellen en zo te weten te komen wat er in zijn hart omging (2 Kron. 32,31). Kun je niet beter Hizkia met David vergelijken, zo is de vraag. De *duivel* speelt toch een rol in de geschiedenissen van Davids volkstelling en bij Hizkia's beproeving, terwijl we daarvan niets lezen in de geschiedenis van Abraham (Gen. 22).

Antwoord: in de geschiedenis met Hizkia lezen we ook niet van de duivel. Bovendien is er waarschijnlijk een misverstand bij de vraagsteller. Het gaat in Kronieken niet over het gezantschap dat met *politieke* bedoelingen naar Babel kwam en dat al Hizkia's bezittingen te zien kreeg (2 Kon. 20). Daar zondigt Hizkia door zich hoogmoedig te gedragen. Maar in Kronieken gaat het over een ander gezantschap, n.l. over een deputatie uit Babel, die onderzoek kwam doen naar het 'wonderteken', dat zich met Hizkia's teruglopende zonnwijzer had voorgedaan. Over wat er toen door Hizkia gedaan is, weten we niets naders, zodat we dus over de reden van het 'verlaten worden' door Jahwe helemaal in het duister tasten. M.i. gaat het te ver daarbij dan de duivel ter sprake te brengen. Zie Noordzij in KV en trouwens ook NBV, die het 'verlaten worden' door Jahwe heel voorzichtig taxeren: 'toen had God hem alleen maar (!) verlaten om hem op de proef te stellen en zo te weten te komen wat er in zijn hart omging'.

Pag. 62. In het nieuwe Jeruzalem betuigen *koningen* hun lof. Vraag: welke koningen zijn daar bedoeld? God is in het nieuwe Jeruzalem toch koning?

Antwoord: het evangelie bereikt mensen van allerlei slag, ook koningen. Als zij zich gewonnen geven, maken ook zij deel uit van de nieuwe mensheid. Het gaat mij op de aangehaalde pagina erom dat het koningschap *als zodanig* niet de oorzaak van het kwaad is waaraan veel Israëlitische koningen zich schuldig hebben gemaakt. Vandaar de verwijzing naar Openb. 21,24. De opmerking dat God in het Nieuwe Jeruzalem koning is, strijdt niet met feit dat koningen het nieuwe Jeruzalem binnen trekken. Niet om daar koning te worden, maar om hun dank en eer aan de Koning van alle koningen te brengen.

Pag. 65 bovenaan. Vraag: wat bedoelt u met 'pochen op eigen voorrechten'?

Antwoord: let op de Joden in Jeremia's dagen. Die vonden dat Jeruzalem nimmer kon vergaan en riepen daarbij uit: 'dit is de tempel van Jahwe! De tempel van Jahwe! De tempel van Jahwe! (Jer. 7,4). Met die drievoudige uitroep wekten ze de indruk dat de tempel onwrikbaar vaststond voor alle tijden. Maar Jahwe's liefde voor Juda was geen automaat, maar vroeg om geloof en gehoorzaamheid. Ontbreken die, dan vertrekt Jahwe uit Jeruzalem.

Pag. 66 over de zonde tegen de Heilige Geest. Vraag: betreft die zonde niet altijd *personen*, terwijl het in Koningen gaat over rampen, die Jahwe niet langer wenst uit te stellen?

Antwoord: op pag. 66 wordt geen gelijkteken gezet tussen 'zonde tegen de Heilige Geest' en de onontkoombaarheid van Jeruzalems val. Er wordt alleen op gewezen dat er onomkeerbare situaties kunnen intreden, zodat God geen genade meer toont. Jeruzalem zál verwoest worden (OT-situatie) en aan vroeger begenadigde mensen zál geen genade meer bewezen worden (NT-situatie).

Pag. 68, onder conclusies, punt 12. Bedoelt u, zo is de vraag, dat we hier in Nederland niet moeten streven naar een *theocratische regeervorm*? Of doelt u op Israël of misschien Amerika?

Ik bedoel eenvoudig dat we nergens meer – ook niet in Nederland dus – moeten streven naar een theocratische regeervorm. Want dan zouden we (let op het verband waarin mijn conclusie 12 staat!) moeten streven naar een regeringspolitiek die alle afgoderij afbreekt en alleen ruimte geeft voor de ware dienst van God. Dan moeten we in Nederland niet toelaten dat er moskeeën gebouwd worden en ook roomse kerken overeind blijven staan. Dan moet de regering zich erop toeleggen dat ons staatsleven ge-re-formeerd wordt. Dit lijkt me in strijd met Jezus' waarschuwing om het onkruid niet nu alvast te wieden, maar graan en onkruid samen te laten opgroeien, totdat Christus zelf in het eindoordeel de scheiding tussen

het een en het ander zal voltrekken (Matt. 13,24vv). Hiermee zeg ik niet dat het evangelie geen kracht is in de politiek, of dat christelijke politiek een overbodige zaak is. We moeten op het heilzame karakter van het evangelie voor onze samenleving wijzen, maar dan zonder hardhandige uitroeiing van alle afgoderij. In de oudtestamentische theocratie ging dat onder de koningen van Juda *niet* zonder het zwaard. Dat is het verschil met nu.

Uit art. 36 van de NGB zijn in 1905 21 woorden verwijderd, die in de taakomschrijving van de nieuwtestamentische overheid m.i. ook niet thuishoorden. Ik sta achter die verwijdering en probeer ook niet met kunstgrepen de theocratie in oudtestamentische zin te verdedigen, zo in de trant van: ja. natuurlijk willen wij roomsen en moslims niet met het zwaard vervolgen, maar wij moeten God toch wel alle eer geven in Nederland? Zeker, dat moeten *wij* doen, maar dan niet in de vorm van de oudtestamentische theocratie, waarbinnen afgoderij op geen enkele manier mocht worden getolereerd. Ik beweer uiteraard niet dat God niet over Nederland regeert; maar Hij doet het in zijn geduld en accepteert ons zwaard niet om ketters uit te roeien, zeker niet als wij in de voetsporen van Jezus willen gaan.

In hetzelfde verband de vraag: Alle overheden moeten ook vandaag God dienen. Maar, zo luidt de vraag, is dat niet per definitie het geval, omdat God hen roept te regeren? Ook de regering in Iran voldoet aan Gods wil, omdat God hen heeft geroepen te regeren.

Antwoord: dat gaat mij te vlug. Als in Iran de president b.v. zegt dat Israël van de kaart geveegd moet worden, regeert hij niet zoals God het wil. Alle koningen van Juda regeerden ook bij de gratie van God, maar velen deden niet wat God wilde. Dat moeten we ook huidige overheden, die zwakken verdrukken, zichzelf bevoordelen, de kerk vervolgen en onrecht in plaats van recht in hun vaandel geschreven hebben, in hun gezicht durven zeggen.

Pag. 90. In conclusie 1 staat dat Daniël en zijn vrienden *exemplarisch* zijn voor de mogelijkheid *in* Babel godvrezend te leven, ondanks de onvermijdelijke aanpassingen die daar van hen gevraagd worden. Maar, zo luidt de vraag, er is in het boek Openbaring toch de klemmende oproep om *uit* Babel te gaan?

Antwoord: Niemand moet Daniël uit Babel weg willen hebben als hij in die stad zijn prachtige taak als profeet, bestuurder, wijze man kan en mag verrichten. Wat voor Daniël nodig is, geldt daarom nog niet voor de mensen in de situatie van Openbaring 18,4. Dáár moet Gods volk de stad verlaten, om geen gemeenschap te hebben met haar zonden en om niet getroffen te worden door haar plagen. Als we de klok van Gods heilsgeschiedenis bijhouden, zeggen we nog niet van Daniël dat hij had moeten doen wat het volk van God in de omstandigheden van Openb. 18 wél moet doen. We kunnen wel zeggen wat ik in mijn boekje ook gedaan heb: Daniël was in, maar toch niet van Babel. En zolang dat in Nederland ook nog gezegd kan worden en wij hier onze taak houden, moeten we op onze post blijven. Daarvoor kunnen Daniël en zijn vrienden ons tot stimulerende voorbeelden zijn.

Pag. 127. Zie conclusie 7, met de opmerking dat de openbaring van Jezus Christus de *gebrekigheid van de wet* aan het licht heeft gebracht. Vraag: wat was de betekenis van de wet dan voor de Joden? We lezen in Ezra, Nehemia, Ester en Daniël niets over de Messiasverwachting van het volk Israël. Waren ze daar niet mee bezig? Antwoord: Het volk Israël is altijd wel bezig geweest met zijn toekomst. Dat staat niet vaak beschreven; maar wel vaak genoeg om ervan uit te gaan dat Israël over zijn toekomst en (daaraan verbonden) over een komende Messias heeft nagedacht.

Het boek Daniël kan trouwens in het bovenvermelde rijtje moeilijk gehandhaafd blijven, omdat we in de profetieën van Daniël juist veel lezen over de toekomst en ook over de Messias. Maar Daniël komt nog weer aan de orde in het nog te verschijnen deeltje over Ezechiël/Daniël. Nu volsta ik met de opmerking, dat het verlangen naar de Messias altijd geleefd zal hebben bij vrome Israëlieten. We kunnen ons toch moeilijk voorstellen, dat zij zich zonder hoop hebben neergelegd bij de bezetting van hun land door de Perzen en bij het ontbreken van een zoon van David op de troon in Jeruzalem! Maar...het beeld van de

Messias kan tot een karikatuur worden. En dat is het ook geworden bij de Joden, zoals we dat aan de Farizeeën in het Nieuwe Testament duidelijk merken. Men ging pochen op de wet en meende dat zij vervuld kon worden in eigen kracht. Men wilde wel een Messias, maar niet de Messias zoals God die zond. En wie Jezus Christus wel als de Messias aanvaardt, begrijpt dat wetsvervulling in eigen kracht niet mogelijk is. Laten we altijd beseffen dat de komst van Jezus Christus als de Verlosser voor allen een grote verborgenheid was, hoezeer het beeld van de Messias *achteraf bezien* ook uit het Oude Testament oprijst. Wat God voor ons in Hem bereid heeft, had het oog niet gezien, het oor niet gehoord en was in geen mensenhart opgekomen (1 Cor. 2,9). Het mooie van de wet is daarmee niet verdoezeld. De Joden van destijds waren dankbaar voor de wet, wij zijn het nu nog. Maar dat is de kwestie niet. Met name Paulus heeft laten zien dat er *meer* nodig is dan d

In dit verband kan ik ook een opmerking van een andere vraagsteller haar waarde geven. Je kunt heel hard oordelen over al die koningen en al die misstanden in het Oude Testament. Geen reformatie is ingetreden, of de deformatie meldt zich alweer. Is heel de geschiedenis van Israël, zoals we daarmee vanaf het eerste blok bezig zijn geweest, niet om moedeloos te worden? Of doen we er beter aan het anders te formuleren: is heel die geschiedenis niet een duidelijke oproep ook ons eigen heil in Jezus Christus en in Hem alleen te zoeken?

Dan nog een algemeen aspect. Iemand vraagt zich af wat haar nu eigenlijk in *ethisch* opzicht in de boekjes van deze bijbelcursus geboden wordt. Wij leven in zo'n andere wereld en hebben met zoveel andere dingen te maken in ons leven!

Daarop antwoord ik het volgende.

a) Al is onze tijd anders dan die van Rehabeam tot Nehemia, wij hebben met dezelfde God en met dezelfde ene geschiedenis te maken die Hij tot voltooiing brengt. Het eerste doel van alle bijbelstudie lijkt mij God beter te leren kennen en Hem de eer te geven voor onze redding. Formuleer ik het zo, dan staat de ethiek (= onze verhouding tot de naaste, tot allerlei politieke en economische zaken) voor mij op het tweede plan, ook al ben ik langer dan 25 jaar docent in dat vak geweest. Hoe beter wij in de bijbel thuis raken, hoe rijker onze bijbellezing kan worden. Dat is niet puur een intellectuele bezigheid, want ik hoor in de bijbel God spreken en zie Hem in de geschiedenis van Rehabeam tot Nehemia werken, ook al is die geschiedenis heel anders dan die van Nederland, Europa en de wereld in 2005. Die bijbelse geschiedenis is *mijn* geschiedenis en *onze* geschiedenis. Als ik daarvan overtuigd ben, bevrijdt dat mij alvast van een groot stuk armoede. Voor veel mensen zeggen hele stukken uit de bijbel niets. Ze kunnen het nut ervan voor zichzelf niet inzien. Bekende opmerkingen als 'het doet mij niets' blijf je horen (en misschien zelf ook wel gebruiken), zolang je je eigen geschiedenis niet aan die van de andere heiligen in het Oude en Nieuwe Testament verbindt. Liefde verbindt ons aan anderen en aan hun geschiedenis en bevrijdt ons van veel vroom egoïsme.

b) Ik kan moeilijk volhouden dat wij in zo'n andere wereld leven en met zoveel andere dingen in ons leven te maken hebben dan de mensen van toen, over wie wij op de bijbelcursus spreken. Ik herken dezelfde zonden, dezelfde hardnekkigheid tegenover God, dezelfde toorn van de heilige God over alles wat onheilig is, maar gelukkig ook hetzelfde geduld en dezelfde barmhartigheid die Hij jegens ons in Jezus Christus toont. Het is mij dan van totaal ondergeschikt belang dat *zij* destijds nog niet en *wij* nu wel weten van milieuvervuiling, ivf, kernwapens en nog tientallen andere 'moderne' onderwerpen. Het gaat om basiszaken in ons leven: wie zijn wij voor God en wie is Hij voor ons?

c) Als wij de basiszaken voor ogen houden, heeft dat natuurlijk ook voor onze ethiek grote betekenis. Let ik op de conclusies van mijn boekje *Scheuring, ballingschap en herstel*, dan zit daar genoeg ethiek in, denk ik.

Ik noem nu op een rijtje die punten, die ik voor onze ethiek van groot belang vind:

1. Hoe kijken wij tegen *de overheid* aan? Zat het kwaad in Israël in het koningschap, zelf of in de manier waarop de mensen het koningschap uitoefenden? Je ziet hoe belangrijk de

basisgegevens van hierboven zijn voor de ethiek. Marxisten en socialisten denken dat het kwaad in de structuren zit. Organiseer de wereld beter, geef alle mensen optimale inspraak en je zult eens zien hoe we erop vooruit gaan! De mens is niet slecht, maar de door hem zo ingerichte wereld is het. Kennis van een stukje bijbelse geschiedenis is heilzaam tegenover dergelijke arrogante taal. Denk anderzijds ook niet dat, met al die slappe politieke figuren van vandaag, een 'sterke man' ons kan helpen. Mensen vallen tegen en grote macht corrupteert mensen. Lees en herlees hoe een krachtige Judese koning als Hizkia toch ook weer kon tegenvallen.

2. *Jahwe toonde zijn geduld.* Daarin zien wij al het beeld van Jezus Christus verschijnen. Maar dat 'geduld' in de voetsporen van Jezus Christus geeft ons werk genoeg om het in ons gezin, in de kerk en in de politiek te praktiseren. De ijver van Jehu keuren we af, maar ook de moedeloosheid van Elia, die dacht dat hij alleen stond in zijn ijver, terwijl er nog 7000 mensen waren die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Wie geduldig is, wacht zich voor harde en definitieve veroordelingen. Van Rehabeam tot Nehemia vinden wij materiaal genoeg om te leren hoe wij geduld en tolerantie hebben te oefenen.

3. Die *tolerantie* leert ons in de huidige fase van de heilsgeschiedenis af te zien van een *theocratische regeervorm*. Die vorm was er wel vóór de ballingschap, maar zou na de ballingschap onder Israël niet terugkeren. Om de eenvoudige reden dat aan het Davidisch koningschap een einde gekomen was. En toen de ware koning David in de Messias verscheen, verbood Hij het onkruid voortijdig te wieden.

4. In de voor de Israëliet zo totaal andere wereld van de ballingschap moest hij leren *met heidenen om te gaan*. De voor de ethiek belangrijke les om in die anderen *mensen* te zien en (ook) hun heil te zoeken, leren we uit het optreden van Daniël c.s., Ester en Mordechai en uit de brief van Jeremia aan de ballingen. De vrijmoedigheid ons het evangelie niet te schamen, maar anderen ermee te dienen, valt ook uit de ballingschapsgegevens op te diepen.

5. De geschiedenis van Israël is onze geschiedenis, schreef ik al. Daarom is het een ethische overtuiging, dat we niet onverschillig kunnen staan tegenover het huidige Joodse volk, ook al verwerpt het nog steeds de gekomen Messias. *Antisemitisch optreden* is voor een christen schandelijk.

6. Hoe gaan we met elkaar om *in de kerk*? Die ethische vraag wordt vooral actueel als we de ballingen thuis zien komen en er orde op zaken gesteld moet worden. De oude tijd van de theocratie is voorbij; maar niet de oude tegenstelling tussen hen die Jahwe willen dienen en die dat niet willen. De consequenties ervan leiden tot nieuwe vormen. De *ban* via de doodstraf wordt niet meer voltrokken, maar de ban als uitsluiting uit het volk van Jahwe ontbreekt niet. Vanzelf rijst de vraag waar de grenzen liggen. In elk geval moeten we in ons overleg over zulke zaken ook de gegevens uit de boeken Ezra en Nehemia betrekken. Met wie kunnen we samenwerken en met wie niet als we van buitenstaanders het verzoek krijgen om mee te bouwen aan stad en tempel? Wat te denken van het 'gemengde' huwelijk?

7. Voor de ethiek is de *wet van God* van onmisbaar belang. Deze wet is een norm voor ons handelen en geeft er belijndheid aan. Dat blijft het geval, ook na de komst van Christus die de wet vervuld heeft. Maar de visie die we op de wet hebben, is van groot gewicht voor een goede ethische houding tegenover anderen. Centrale vraag: hanteren we de wet in liefde, of wordt de wet tot een vangnet waarmee farizeese keurmeesters ons van onze christelijke vrijheid beroven?

NB. Velen hebben ons stof tot nadenken gegeven in de pauzes, tijdens de plenaire discussies en met hun emailopmerkingen. Ik vermeld hier alleen de initialen van de cursisten die ons schriftelijk benaderd hebben: J. den A.; P. de G.; A.v.H; A. de J.; N.W. de J. en J.S.

E. Oplossing van de opgaven lesbrief 4.1.

6.1. Geef aan in welk bijbelboek de hierna vermelde gebeurtenissen, zaken of personen staan: Probeer ook aan te geven of iets in 1 of 2 Koningen staat als het over stof uit Koningen betreft. Met Kronieken is slechts rekening gehouden in de wat moeilijker b-vragen!

a) de wijngaard van Nabot (1 Kon. 21) – de executie van Haman (Ester 7,9v) – Mordechai ontdekt een samenzwering (Ester 2,19vv; 6,1vv) – Elisa en de weduwe met het kruikje olie (2 Kon. 4,1vv) – Elia en de weduwe van Sarefat (1 Kon. 17, 7vv) – het schrift op de wand (Dan. 5,5vv) - de man Gods uit Juda (1 Kon. 13)

b) de hofmaarschalk Obadja (1 Kon. 18,3vv) – de profeet Oded (2 Kron. 28,9vv) - de profetes Chulda (2 Kon. 22,14vv) - slag bij Afek (1 Kon. 20,23vv) – de slag bij Ramot in Gilead (1 Kon. 22) – ziekte en dood van een jonge koningszoon (1 Kon. 14,1vv) – verbranding van doodsbeenderen op altaar te Betel (2 Kon. 23,15v) -
6.2. Wie zei het volgende (nog in NBG-stijl)?

a) 'Zijt gij daar, die Israël in het ongeluk stort?' (Achab tegen Elia, 1 Kon.18,17) - 'Kom ik om, dan kom ik om' (Ester in 4,16) – 'De God des hemels, Hij zal het ons doen gelukken' (Nehemia tegen de tegenstanders van de herbouw van Jeruzalems muren, Neh. 2,20) – 'De HERE, die is God! De HERE, die is God!' (het volk op de Karmel, 1 Kon 18,39) – 'zijn de Abana en de Parpar, de rivieren van Damaskus, niet beter dan alle wateren van Israël?' (Naäman over noodzaak om zich in Jordaan te baden, 2 Kon. 5,12) – 'Mijn vader heeft u met zwepen getuchtigd, maar ik zal u tuchtigen met gesels' (Rehabeam ,1 Kon. 12,14) - 'Mijn vader, mijn vader! Wagens en ruiters van Israël!', 1^e keer (2 Kon. 2,12, Elisa tegen Elia).

b) 'Wie zich aangordt, beroeme zich niet, als wie zich ontgordt' (Achab tegen Benhadad van Aram, 1 Kon. 20,11) – 'Wij achten het niet nodig u hierop enig antwoord te geven' (Judese mannen in geschiedenis van de brandende oven tegen Nebukadnezar, Dan. 3,16) – 'Laat mij toch mijn vader en moeder kussen, dan wil ik u volgen' (Elisa tegen Elia, 1 Kon. 19,20) – 'Mijn vader, mijn vader! Wagens en ruiters van Israël!', 2^e keer (koning Joas over Elisa, 2 Kon.13,14) – 'Ik begrijp heel goed, dat gij tijd zoekt te winnen, omdat gij ziet dat het besluit bij mij vaststaat (Nebukadnezar tegen de wijzen aan zijn hof (Dan. 2,8) – 'Gij vertrouwt op die geknakte rietstaf, op Egypte, die, als iemand daarop steunt, hem in de hand dringt en ze doorboort' (maarschalk van Sanherib tegen koning Hizkia, 2 Kon. 18,21) – 'De distel op de Libanon zond tot de ceder op de Libanon de uitnodiging: geef toch uw dochter aan mijn zoon tot vrouw' (koning Joas van Israël tegen koning Amasja van Juda, 2 Kon. 14,9).

6.3. *Waarover gaan de volgende hoofdstukken?*

a) 1 Kon. 12 – 1 Kon. 17 – 1 Kon. 19 – 1 Kon. 21
2 Kon. 1 (nuttig om te weten waar de geschiedenis van 1 Koningen overgaat in die van 2 Koningen!) – 2 Kon. 5 – 2 Kon. 11 – 2 Kon. 17 – 2 Kon. 22 – Dan. 2.

b) 1 Kon. 13 – 1 Kon. 22 – 2 Kon. 3 – 2 Kon. 9 – 2 Kon. 18 - 2 Kon. 23
Ezra 9 – Nehemia 9 – Daniël 9.

Les 5.1 Job en Psalmen

Met een BIJLAGE

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ROTTERDAM : dinsdag 10 en 17 januari 2006

ZWOLLE : dinsdag 24 en 31 januari 2006

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 26 november 2005

1. Programma voor de avonden

1.1. Het programma voor de eerste avond:

19.30 – 19.50 uur	De opbouw van het boek Job (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Muziek in de Bijbel (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Vaste patronen in Psalmen (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	De historiciteit van Job (Verbree).
21.45 – 22.00 uur	Waarom legde Job zijn hand op zijn mond? (Douma)

1.2. Het programma voor de tweede avond:

19.30 – 19.50 uur	Psalm 23 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Psalm 77 en Thomas (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Iets over de wraakpsalmen (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Job, een geval apart (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Het loven van Jahwe (Douma)

2. Hoe pakken we de voorstudie van de bijbelstof aan?

2.1. Aan de orde zijn twee bijbelboeken: Job en Psalmen

Job: We hebben het met het overzien van de feiten heel wat gemakkelijker dan toen we met de historische stof tijdens de vorige cursusblokken bezig waren. Het boek Job kent eigenlijk maar één thema: het lijden van Job, met de verschillende manieren waarop tegen dit lijden wordt aangekeken.

Psalmen: is weer wat ingewikkelder, omdat we met een grote verscheidenheid aan soorten van psalmen te maken hebben. Aan de andere kant is dit boek ons zeer vertrouwd, omdat we veel van deze psalmen onberijmd en berijmd goed kennen.

Op welke manier krijgen we een goede ingang tot beide boeken?

2.2. We beginnen met *Job*. De structuur van het boek is niet zo erg moeilijk te overzien. We krijgen naast Job te maken met vier namen: *Elifaz*, *Bildad* en *Sofar* (de drie vrienden) en *Elihu* (die uit het niet komt opdagen; hij is het met de argumentatie van de drie vrienden niet eens, maar veroordeelt vervolgens Job even scherp als zij).

Job 1-2	Job wordt getroffen door groot lijden, dat Satan hem, met toestemming van Jahwe, aandoet. Hij verwerkt zijn lijden gelovig. Zijn drie vrienden Elifaz, Bildad en Sofar komen hem opzoeken en troosten.
Job 3-14	<i>Eerste</i> ronde: Job – Elifaz – Job; Bildad – Job; Sofar – Job;
Job 15-21	<i>Tweede</i> ronde: Elifaz – Job; Bildad – Job; Sofar – Job;
Job 22-27	<i>Derde</i> ronde: Elifaz – Job; Bildad (zeer kort) – Job. NB. geen toespraak meer van Sofar!
Job 28-31	<i>Jobs slotwoorden in de discussie</i> , met driedeling: 1) Job 28 over de wijsheid (en techniek!); 2) Job 29 en 30: voortzetting van zijn klachten; 3) Job 31, met verzoek om rechtsgeding met Jahwe, na uitvoerige onschuldbetuiging.
Job 32-37	<i>vier redevoeringen van Elihu</i> , zonder dat Job daarop reageert.
Job 38-40,5	<i>Jahwe's eerste antwoord</i> aan Job, waarop Job z'n hand op z'n mond legt.
Job 40,6-41,6	<i>Jahwe's tweede antwoord</i> aan Job, waarop Job zijn woorden herroept.
Job 42,7v	De vrienden veroordeeld; Job bidt voor zijn vrienden; groot eerherstel voor Job.

Maak aan de hand van de bijbeltekst dit schema u eigen. Let daarbij ook op het prachtige Job 28, dat qua stijl en temperament (veel te rustig vergeleken met wat er voor en na komt!) uit de toon van de discussies valt. Zie Job en Psalmen, par. 1.8.

2.3. *Hoe maakt u zich de stof uit deeltje 5 'Job en Psalmen' eigen, voorzover het Job betreft?*

Probeer vooral een antwoord te vinden op de volgende twee vragen:

1. Wat is het verschil in argumentatie tussen Job en zijn vrienden? Zie par. 1.2 (Job in de dialogen).
2. Waarom geeft Jahwe zo'n indirect antwoord op Jobs aanklacht, door over zijn schepping te beginnen? Zie par. 1,5 (De ontknoping).

Dat lijken mij de twee belangrijkste vragen. De rest van het hoofdstuk over Job laat zich gemakkelijk aan de hierboven genoemde twee thema's verbinden.

2.4. Dan nu het boek *Psalmen*! Bij deze lesbrief voeg ik **een lijst van alle psalmen**, met telkens de opgave van het *soort* waartoe de betreffende psalm gerekend wordt. Lees daarvoor eerst *Job en Psalmen*, par. 2.1 (Soorten in de psalmen). Wij kennen natuurlijk allen het verschil tussen een lof- en een klaagpsalm. maar er zijn meer

soorten. In par. 2.1.3 veronderstel ik dat veel psalmen opzettelijk zo gecomponeerd zijn, dat velen er hun vreugde en verdriet over persoonlijke situaties, maar ook over volksrampen e.d. in verwoord zouden kunnen vinden. We hebben dan vaak met algemene formuleringen te maken, die psalmen geschikt maakten voor een heel palet aan gevoelens van lof, dank, verdriet, angst etc.

Zelf heb ik in mijn studiebijbel bij elke psalm de typering met potlood aangegeven. Wie zo'n werkbijbel heeft, zou ik aanraden dat ook te doen. U zult er plezier van hebben. In het algemeen is het bezitten en werken van zo'n studiebijbel nuttig. Je krast niet in de dundrukbijsel die je mee naar de kerk neemt, maar kunt in een editie met wat dikker papier zoiets wel doen.

Ieder kan nu de Bijlage uitprinten en de gegevens of overnemen, of bij de hand houden, wanneer zij/hij in Psalmen bezig is.

2.5. Hoe maakt u zich de stof uit deeltje 5 'Job en Psalmen' eigen, voorzover het Psalmen betreft?

1. De opzet van hoofdstuk 2 over Psalmen is heel eenvoudig. Lees Psalm 1 (torapsalm of leergedicht) en Psalm 2 (koningspsalm goed en u hebt het frame in handen waaraan ik de meeste vragen verbind die ik voor Psalmen aan de orde stel. Wat te denken van de tegenstelling tussen 'rechtvaardigen en goddelozen'? Maakt PS. 1 geen farizeïstische indruk? Hoe zit het met voor- en tegenspoed, gekoppeld aan vroomheid en niet-vroomheid? Wat te denken van de wraakgevoelens in verschillende psalmen? Wat voor consequenties heeft het, dat we bijna niets over een leven na dit leven in Psalmen lezen? Zo'n serie vragen verbind ik ook aan Psalm 2. U begrijpt dat het bij de 'koning' dan voornamelijk over David gaat, op wiens naam heel wat psalmen staan. En uiteraard wijzen de messiaanse psalmen heen naar hun vervulling in Christus.

De keus om aan de hand van de beide eerste twee psalmen mijn hele behandeling van het boek Psalmen door te lopen is m.i. niet geforceerd. U komt via deze behandeling mogelijk tot een aandachtiger lezing van het hele Psalmboek.

2. Niet alles vloeit trouwens uit de behandeling van Psalmen via de 'kapstok' van Ps. 1 en 2 voort. Ik geef apart aandacht aan het loven van Jahwe en kom daarop in een van de bijdragen op de cursusavonden terug. Bovendien kom ik aan het eind (par. 2.15) weer terug op de wet (Ps. 1!), maar dan nu vooral gericht op Ps. 119. Jammer genoeg vinden we in NBV niet aangegeven dat we in deze psalm met een *alfabetisch acrostichon* te maken hebben. Denk daarbij aan ons Wilhelmus, dat met de eerste letters van de coupletten de naam WILLEMVANNASSOV vormt. In Ps. 119 hebt u te maken met het gebruik van de letters van het Hebr. alfabet, 22 in getal. Het bijzondere dat hier elk 'couplet' dezelfde letter achtmaal gebruikt. Dat levert 178 regels op, let wel in de *Hebreeuwse* tekst! De vertaling in het Nederlands heeft meer regels nodig. Ons psalmboek kent nog meer van die acrosticha, al zijn ze dan eenvoudiger van structuur, met één keer 22 regels, n.l. Ps. 9-10; 25; 34; 111; 112 en 145.

We zullen op de avonden zeker ook aandacht geven aan de vraag wat een psalm dichtelijk tot een psalm maakt. Het Hebreeuws kent niet het rijm zoals onze psalmberijming. Maar waaraan kun je dan merken dat we met gedichten te maken hebben?

3. . Opgaven

3.1.

- a) Vermeld de namen van de vier mensen die met hun toespraken Job veroordeelden. Doe het in de volgorde waarin zij het woord gevoerd hebben
- b) Noem de man die van de drie vrienden van Job het minst vaak aan het woord geweest is.
- c) Hoeveel kinderen had Job en hoeveel kreeg hij er aan het eind terug?
- d) Hoe verhiel zich Jobs bezit vóór de ramp tot die van na zijn eerherstel?

3.2.

Geef aan waarover de volgende hoofdstukken in Job (globaal genomen) gaan:
Job 1 en 2 – Job 28 – Job 32-37 – Job 38 en Job 40,6vv – Job 42.

3.3.

- a) Welke psalm heet ‘een gebed van Mozes’? En welke psalm heet ‘van Salomo’?
- b) Welke psalm wordt de meest sombere genoemd?
- c) In welke psalm heeft de dichter grote moeite met de voorspoed van de goddelozen?
- c) In welke psalmen wordt melding gemaakt van: 1) de zonde van David tegen Batseba – 2) het ‘zingen van een nieuw lied’ – 3) ‘zou ik niet haten wie u haten?’- 4) de ‘baard van Aäron’ – 5) het hangen van de harpen (lieren) in de wilgen – 6) de bruiloft van de koning.
- d) Waar vindt u de bedevaartsliederen? En waar het Hallel of ‘de lofzang’ (zie *Job en Psalmen*, par. 2.16.3)?

3.4.

Geef een typering van de volgende psalmen. Gebruik daarvoor ook de Bijlage!:

- a) Ps. 8 – Ps.22 – Ps. 53 – Ps. 87 – Ps. 90 – Ps. 110 – Ps. 119 – Ps. 150
- b) Ps. 2 – Ps. 19 – Ps. 46- Ps. 78 – Ps. 88 – Ps. 104 – Ps. 137 – Ps. 139
- c). Ps. 6 – Ps. 14 – Ps. 48 – Ps. 74 – Ps.82 – Ps. 105 - Ps. 127 – Ps. 134.

Les 5.2 Cursus en antwoorden

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibibel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 13 februari 2006.

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.
- C. Opmerkingen, vooral n.a.v. vragen over teksten
- D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje *Job en Psalmen*
- E. Oplossing van de opgaven lesbrief 4.1.

A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.

Op de cursusavonden te Rotterdam (4 en 11 januari) en Zwolle (18 en 25 januari) ondervonden we geen enkel probleem door verkeersomstandigheden. Januari is wat dat betreft een spannende maand voor cursussen; maar het weer werkte mee. De belangstelling voor de avonden was groot. We hadden opnieuw meer dan 500 cursisten, waarbij ons vooral de groei in Rotterdam opviel. Reclame in de pers hebben we nauwelijks gemaakt. Het zijn de cursisten die ons aan nieuwe cursisten helpen. Zowel uit de reacties op de avonden alsook uit de beoordelingen, opmerkingen en vragen die we via email van cursisten ontvangen, maken we op dat de cursus velen aan het werk zet. We hopen eraan bij te dragen dat het enthousiasme blijft!

Hieronder kunt u weer de bijdragen aantreffen die wij op de cursusavonden geleverd hebben. Verder vindt u ons antwoord op de vragen die cursisten (en ook anderen!) ons gesteld hebben. Aan het slot vindt u weer de antwoorden op de opgaven die in lesbrief 5.1 waren gesteld.

B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.

1. DE OPBOUW VAN HET BOEK JOB (Douma)

Schema van het boek Job

1-2	proloog
3-31	dialogen tussen Job en zijn vrienden Elifaz, Bildad en Sofar
32-37	monoloog van Elihu
38-41	antwoord van Jahwe
42	rehabilitatie van Job

1. Het schema dat ik hier van het boek Job geef, zal voor ieder duidelijk zijn. Het verschil tussen de drie vrienden en Elihu bestaat hierin dat de drie vrienden op Jobs uitlatingen reageren en Job weer op die van hen, terwijl dat met de bijdragen van Elihu niet het geval is. Hij komt plotseling opdagen en meent het beter te kunnen zeggen dan Jobs drie vrienden. Hij verdwijnt uit ons gezichtsveld even plotseling als hij gekomen is. Het moet ook opvallen

dat Jahwe wel Jobs drie vrienden verwijten maakt, maar aan Elihu helemaal geen aandacht geeft. Heeft Elihu soms beter gesproken dan Elifaz, Bildad en Sofar? Zeker niet. Daarom is er veel voor te zeggen dat Elihu's verhalen later aan het boek Job zijn toegevoegd.

2. Ongetwijfeld het moeilijkste gedeelte uit het boek wordt gevormd door de dialogen die Job met zijn vrienden voert. Bij lezing van het boek Job na onze maaltijden is het wel erg moeilijk onze aandacht erbij te houden. Jobs vrienden vallen vaak in herhaling over Jobs schuld, en Job zelf is voortdurend bezig zich vrij te pleiten. Zat er maar wat meer vaart in! De discussies duren drie rondes lang. Eerst komt Job met zijn bittere klacht (Job 3). Als Elifaz gesproken heeft, geeft Job meteen zijn antwoord.. Dan volgt nummer 2 en komt er weer een reactie van Job, enz. enz. Zo gaat dat drie rondes lang. Hier ziet u een overzicht:

Dialogen in boek Job

- a) klacht van Job (hfdst. 3)
- b) 1^e ronde: Elifaz – Job – Bildad – Job – Sofar – Job (hfdst 4-14)
2^e ronde: Elifaz – Job – Bildad – Job – Sofar – Job (hfdst. 15-26)
3^e ronde: Elifaz – Job – Bildad – Job
- c) Onder ede betuigt Job: ik geef jullie geen gelijk → gesprek afgelopen (hfdst 27)
reinigingseed: vorm: alsdan.....(hfdst.31)
God gedagvaard (31,35vv).

3. Toch is er een duidelijk omslagpunt in de discussies. U ziet dat de *derde ronde niet voltooid* wordt. Elifaz komt nog aan het woord en Bildad ook, maar zijn bijdrage is heel kort, zelfs als we, zoals sommige verklaarders doen, er nog een stukje bijtrekken [uit Job 27 (13-23); zie *Job en Psalmen*, pag. 48]. Job zet op dat moment feitelijk een punt achter de discussie.

Job 27,2vv

- 2. Zo waar God leeft.....
- 4. zullen mijn lippen waarlijk geen onrecht spreken.
- 5. totdat ik mijn geest geef, zal ik mijn onschuld niet prijsgeven
- 6. Aan mijn gerechtigheid houd ik vast en ik geef haar niet op.

Hij spreekt tot twee keer toe een eed uit. Jammer dat we dit in NBV minder duidelijk lezen. Ik geef hierboven daarom de NBG-tekst weer. De Hebreeuwse tekst gebruikt woorden die zonder twijfel op een eed doelen en die aangeven dat Jobs vrienden nu *twee dingen kunnen doen*: ze kunnen verder zwijgen, of ze kunnen Job van meened beschuldigen en verwachten dat God Job dood laat neervallen.

4. Job gaat zelfs een stap verder door even later een uitvoerige *reinigingseed* uit te spreken. U vindt die in Job 31. Hij reinigt zichzelf a.h.w. van alle schuld die men hem zou kunnen aanwrijven met een formule die hij in Job 31 wel zo'n vijftien keer gebruikt en die wij meestal kunnen weergeven met: *als* ik dit of dat gedaan heb, *dan* mag deze of die vloek mij treffen. Ik geef een aantal voorbeelden:

Job 31

- 7. *Als* mijn voet is afgeweken van de goede weg, *dan* zal ik zaaien, maar anderen zullen eten...

9. *Als* mijn hart zich door een vreemde vrouw heeft laten lokken...laat anderen *dan* maar bij haar liggen, want het zou een schanddaad zijn.
 21. *Als* ik mijn vuisten tegen wezen heb gebald...mogen mijn schouders *dan* ontwricht worden...want één ding vrees ik: een door God gezonden ramp – tegen zijn oppermacht ben ik niet opgewassen.
 39 *Als* ik...de boeren tot wanhoop gebracht heb, mogen er *dan* dorens opschieten in plaats van tarwe en woekerkruid in plaats van gerst.

Job zegt hier dus telkens onder ede dat hij oprecht geleefd heeft. Met die eden zuivert hij zich. Laat God maar oordelen, laat Hij me maar neerslaan als ik een meened pleeg. Ik heb aan jullie, vrienden geen boodschap meer en ik durf zelfs God uitdagen om mij voor zijn rechtbank te plaatsen. Dat doet Job dan ook heel uitdagend aan *het eind* van zijn zuiveringseed in hoofdstuk 31:

Job 31,35-37

35 O, wilde er maar iemand luisteren!
 Ik sta in voor wat ik heb gezegd
 Laat nu de Ontzagwekkende antwoord geven....
 37. Ik kan van al mijn gangen rekenschap afleggen,
 fier als een vorst treed ik Hem tegemoet

Job staat in voor wat hij gezegd heeft. NBG vertaalt vers 35 zelfs met: Ziehier mijn ondertekening! Laat nu de Almachtige maar antwoord geven! Hij heeft zijn handtekening gezet onder die hele acte, niet van beschuldiging, maar van *reiniging van zichzelf*. En inderdaad, na Jobs woorden zal Jahwe vanuit een storm antwoorden. Alleen loopt het dan wel anders dan Job verwacht. Maar daarover zal ik later op de avond iets zeggen.

5. Nu eerst nog dit. Een lezer-cursist van mijn boekje stelt mij een vraag die met de opbouw van het boek Job te maken heeft. Hij maakt mij attent op wat ik op pag. 12 geschreven heb:

J. Douma, *Job en Psalmen*, pag. 12

De dialogen tussen Job en zijn vrienden, samen met het dubbele antwoord van Jahwe kunnen in later tijd hun plaats binnen het raamwerk van dit volksverhaal gekregen hebben. Nog weer later kunnen de redevoeringen van Elihu (Job 32-37) – waarvan de aansluiting aan het voorafgaande gedeelte niet duidelijk is – aan het geheel zijn toegevoegd... Van de *eenheid* van het boek Job ga ik uit, waardoor duidelijk gemaakt moet worden dat het om dezelfde Job gaat, die verheven woorden over Jahwe kan spreken (Job 1, 21;2,9), maar ook zijn eigen geboortedag kan vervloeken (Job 3,1vv) en in God zijn vijand kan zien (Job 13,24; 19,11; 33,10).

Wat is de moeite die mijn vraagsteller met deze woorden heeft? Mij is altijd geleerd, schrijft hij, dat ook het boek Job 'Godsopenbaring' is en dus historisch betrouwbaar. Maar is een *volksverhaal* dat in de loop van de tijd wordt aangevuld ook betrouwbaar? De vraag begrijp ik. Hopelijk is ook mijn antwoord duidelijk. Ik aanvaard dat er eens een zekere Job geleefd heeft. Hem is overkomen wat ons in het boek Job verteld wordt. Vrienden hebben hem willen troosten, maar duwden hem nog verder de put in. God kwam tussenbeide, herstelde Job in zijn eer en strafte Jobs vrienden af.
 Ik ga dus, zoals ik al schreef van het verhaal uit zoals het voor ons ligt. Maar dit betekent niet dat het heel vroeger geen *volksverhaal* kan zijn geweest, dat generaties lang is doorgegeven. Waarom kan God geen volksverhaal gebruikt hebben om ons over zijn ondoorgroendelijkheid en zijn wijsheid te onderrichten? Evenmin betekent het begrip

'Godsopenbaring', dat de dialogen tussen Job en zijn vrienden zo uit de hemel zijn komen vallen. Er is op een gegeven moment een groot kunstenaar opgestaan, die van de gesprekken tussen Job en zijn vrienden prachtige dialogen heeft gemaakt. Wij hoeven toch niet aan te nemen dat de vrienden van Job drie grote kunstenaars zijn geweest die in dichtvorm urenlang achter elkaar hebben kunnen spreken zoals de vrienden en Job het hier doen.

De Bijbel is een boek met heel menselijke, artistieke en minder artistieke passages. Er staan in die dialogen tal van dingen waarop wij kritiek mogen uitoefenen, zowel op de vrienden van Job als op Job zelf. Dat zouden we niet doen als het *Godsopenbaring-zondermeer* was. We houden er rekening mee wie iets zegt en wat iemand zegt. De woorden van Elifaz en Elihu staan niet op één lijn met die van de HERE zelf en van Jezus, ook al lezen we alles binnen één band die wij de Bijbel als het Woord van God noemen.

Daarom lijkt het mij ook niet ongeoorloofd om over de vorm van het boek Job na te denken en dan *naden* in dat boek aan te wijzen. Als iemand zegt dat de redvoeringen van Elihu er later aan toegevoegd zullen zijn, dan zegt hij niets kettters. Hij kan erop wijzen dat de HERE Elihu in het geheel niet noemt als Hij de vrienden van Job berispt. Ik ben dan niet met Schriftkritiek bezig, maar moet wel constateren dat alles niet zo goed op elkaar aansluit als wij wel zouden willen. Er ligt *zelfs* in de Bijbel wel het een en ander door elkaar, zonder dat ons geloof daardoor aan het wankelen hoeft te raken. De Bijbel moeten we op onze cursus eerbiedig bestuderen, maar we hoeven niet te doen alsof er geen mensenhanden aan te pas gekomen zijn.

2. MUZIEK IN DE BIJBEL (Verbree)

Zang en muziek gemaakt tot zijn eer, zijn de Here welgevallig. Dit wordt fraai onder woorden gebracht in psalm 22. Daar lezen we in vers 4 over de Here dat Hij het is die 'troont op de lofzangen van Israël'.

Alle reden om ook in deze cursus bij dit onderwerp stil te staan. In deze bijdrage proberen we tot EEN overzicht te komen van de plek en de invulling van muziek en zang in het Oude Testament. En dan geldt ook hier, wat voor de voorgaande onderdelen van de cursus gold: het gaat niet om kennis op zich. Maar kennis van de bijbel is onmisbaar bij het vormgeven van onze dienst aan de Here vandaag.

We weten dat er in de eredienst van Israël ruim aandacht was voor zang en muziek. Hier over doordenkend stuiten we op iets opvallends. Waar zijn in de thora met zijn talrijke voorschriften, de regels die de Here voor de zang en de muziek voorschreef?

De thora blijkt ze in het geheel niet te bevatten. Tegelijk weten we dat de Here wel wist dat Israël zong en muziek maakte. Mozes zingt zijn lied aan de oever van de Rietzee, terwijl Mirjam met de dansende en tamboerijn spelende vrouwen het refrein voor haar rekening neemt: Zingt de Heer, want Hij is hoog verheven; het paard en zijn ruiters stortte Hij in de zee.' En zelf geeft Hij Mozes aan het eind van diens leven de opdracht Israël een lied te leren (Deut. 31 : 19) Concluderend: zang en spel komen in de boeken van Mozes naar voren als zaken die binnen het raam van het dienen van de Here een meer incidenteel dan structureel karakter dragen.

Dat zouden we niet verwachten als we, bijvoorbeeld in de dagen van Salomo, een bezoek brachten aan de tempel. Daar blijkt muziek een prominente plaats in te nemen, waar een hele organisatie voor in het leven was geroepen. Waar is dat allemaal vandaan gekomen? Bouwde men voort op een stuk kennis, op voorschriften die ons niet hebben bereikt? Niet als het gaat om voorschriften van de Here. We weten uit de bijbel zelf waar de cultuur van zang en spel in Israël hun oorsprong hebben. Het wordt verteld in het boek Nehemia. We lezen in 12 : 46: In de tijd van David en Asaf, lang geleden, ligt immers de oorsprong van de dienst van de zangers die de lofzangen aanheffen en God prijzen.

Israëls tweede koning was muzikaal meer dan gemiddeld begaafd. Hij was muzikant, componist, tekstdichter, en volgens de NBG-vertaling (zie Amos 6 : 5) uitvinder van muziekinstrumenten. Deze kwaliteiten van David hebben een groot stempel gedrukt op de eredienst van zijn volk.

Deze korte zoektocht naar de oorsprong van Israëls muzikale eredienst levert ons twee belangrijke gegevens voor ons vormgeven van dit onderwerp voor vandaag:

1. Dit is een terrein waar de Here van genieten wil.
2. Dit is een terrein waarop Hij het initiatief en de invulling aan ons heeft gelaten.

De kennis van de oorsprong van Israëls muzikale eredienst kan kou uit de lucht halen en koudwatervrees bezweren als het gaat om discussies over wat kan en mag als het gaat om zang en spel in de eredienst? Verzet tegen gezangen en liederen, inzet van koorzang, het zingen van belijdenisgeschriften, votum en zegengroet, het gebruik van instrumenten enz., enz., het is hiermee niet verklaard een zaak van geen belang te zijn, maar het wordt wel gestempeld als een zaak waarover wij vrij mogen denken en invulling geven. De Here geeft hier letterlijk SPEELruimte.

Dat blijkt te meer als we nu verder inzoomen op die muzikale traditie van Israël. David heeft het zingen en musiceren niet uitgevonden. Hij was een kind van zijn tijd. En dat hij gebruik maakte van de cultuur van zijn tijd we zien als we zoeken naar vde feiten omtrent de muzikale traditie van Israël. Het eerste aspect waar ik aandacht voor vraag, is dat van de instrumenten. Zoekend in enkele vertalingen, komen we tot een keur aan instrumenten: citer, fluit, 'panfluit', orgel, tamboerijn, cimbaal, harp, hoorn, trompet, luit, sistrum doedelzak. Een mooie verzameling. Maar helaas, we moeten een kleine opruiming houden. Orgel (Job 31) harp, luit en doedelzak (Dan. 3) moeten we schrappen. We kunnen de uitgedunde lijst aanvullen met twee harp-achtigen, namelijk de kinor en de nebèl. De kinor telt minder snaren telt dan de nebèl. Zo telt de kinor in psalm zes 8 snaren en de nebèl in psalm 33 en 144 tien snaren.

Muziekinstrumenten kunnen in vier categorieën worden ingedeeld:

1. Idiofoon: de slaginstrumenten als cimbalen, bekkens
2. Membrafoon: slaginstrumenten bespannen met een vel
3. Aërofoon: blaasinstrumenten
4. Cordofoon: snaarinstrumenten

Binnen deze vierdeling vielen ook al de instrumenten uit het oude Midden-Oosten. We mogen vaststellen dat de Israëlieten instrumenten uit alle vier de categorieën benutten bij het musiceren voor de Here. Een illustratie per categorie:

1. Cimbalen: het overbrengen van de ark door David en het volk
2. Tamboerijnen: Mirjam en de vrouwen aan de overkant van de Rietzee
3. Fluit: psalm 150, looft hem op de fluit
4. Kinor en nebèl: David laat snaarspelers aanstellen uit de Levieten (1 Kronieken 15)

Blijkbaar rustte er geen taboe noch op déze categorie noch op dát instrument. Kijken we naar Israëls zang dan vinden hetzelfde beeld. Men kende: *Solozang*: David en zijn levenslied. *Gemeentezang*: bijvoorbeeld bij de verbondssluiting door Hizkia in 2 Kron 29. *Responsief zingen*: een groep beantwoordt de zang van één of meer voorzangers met woorden of zinnen als: Amen, halleluja, of een refrein: psalm 136. Mogelijk *beurtzang*: de twee koren op de herstelde muur van Jeruzalem in de processie onder aanvoering van Ezra en Nehemia zongen, zo enkele commentatoren, in beurtzang.

Opvallend is de aanwezigheid van beroepszangers. 1 Kronieken 23 : 5 lezen we dat David aan eind van zijn leven gekomen de tempeldienst voorbereidt o.a. door de Levieten te laten tellen. Het zijn er 38.00. Van hen worden er maar liefst 4000 afgezonderd voor zang en spel. Een verbazingwekkend hoog getal, ook wanneer rekening wordt gehouden met

ploegendiensten. In hetzelfde vers worden vierduizend Leviëten als poortwachters aangewezen. Dan denk je: dat zal dringen zijn geweest bij die paar poorten. Een andere tekst 1 Kron. 25 noemt minder, maar nog altijd 288 beroepsmusici uit de families van Asaf, Heman en Jeduthun, aangesteld door David en (merkwaardig genoeg) de legeroversten. Zoveel is duidelijk: er werd niet bezuinigd op musici.

Ten slotte wil ik de dans noemen. Dans, muziek en zang hoorden in Israël bij elkaar. David danst, Mirjam en de vrouwen dansen hun reidans en zo zijn er meer momenten van dans, die hoorden bij het prijzen van de Here en het zich in Hem verblijden. Verder wordt dansen in verband gebracht met de komende heilstijd: Jeremia 31 : 4

Concluderend:

Israël mocht, en heeft daadwerkelijk gebruik gemaakt van alle muzikale mogelijkheden van zijn tijd. Om psalm 22 te parafaseren: De Here troonde op de lofzangen, het musiceren en het dansen van de Israëliëten.

Wat is er binnen het Jodendom van deze rijke traditie overgebleven? Het antwoord is verrassend: deze traditie is voor het dienen van de Here verloren gegaan. In de traditionele synagoge wordt niet gezongen en worden geen instrumenten gebruikt. De enige die zingt, is de Hazan: de voorzanger. Maar zijn taak betreft niet het zingen in eigenlijke zin, maar het zingend reciteren van de tekst van het Oude Testament. Over het waarom van deze stilte, kan ik niet met zekerheid spreken. Het lijkt er op dat na het wegvallen van de tempeldienst een stilte is ingetreden die voor de joden pas zal worden opgevuld als de door hen in Jeruzalem verwachtte herbouw van de tempel een feit is.

Ook in het Nieuwe Testament vinden we in de christelijke gemeente weinig terug van de van de rijke Oud Testamentische traditie. Maar dat hoeft niet te verbazen binnen een gemeenschap die qua middelen vaak vanaf nul zal hebben moeten beginnen. En helemaal stil is het er zeker niet.

Christus zong met zijn discipelen en Paulus moedigt de gemeente te Efeze als volgt aan: spreekt (!☺) onder elkander in psalmen, lofzangen en geestelijke liederen, en zingt en jubelt de Here van harte, Efeze 5:19

In het boek Openbaring ten slotte, speelt muziek en zang een duidelijke rol aan het hemelse hof en onder de geredden.

Ik hoop dat u enige structuur in uw al aanwezige kennis van de muziek in de Bijbel hebt kunnen aanbrengen en dat u misschien hier en daar iets nieuws mocht leren.

3. VASTE PATRONEN IN PSALMEN (Douma)

1. De korte typering die u op één A4-tje van alle 150 psalmen voor u hebt liggen, heeft als doel u vertrouwd te maken met een aantal vaste patronen die we in Psalmen aantreffen. U moet er niet teveel van verwachten; want elke psalm geven we met één trefwoord aan, terwijl er vaak meer typering van een en dezelfde psalm mogelijk zijn. Toch is het goed dat u in de grote variatie aan psalmen enige onderscheiding kunt aanbrengen.

2. Een heel groot gedeelte van de psalmen kunnen we typeren als *klaagpsalmen*. Ruw geschat wordt er in één op de drie psalmen geklaagd. Hoe ziet een dergelijke psalm er doorgaans uit? Ik geef een voorbeeld.

Psalm 3

- 1 Een psalm van David, op de vlucht voor zijn zoon Absalom.
- 2 HEER, hoe talrijk zijn mijn belagers,
velen vallen mij aan,
velen zeggen van mij:
'God zal hem niet redden'.....
- 8 Sta op, HEER, en red mij, God,
sla mijn vijanden in het gezicht,
breek de tanden van de wettelozen.
9. Bij u, HEER, is redding
uw zegen rust op uw volk

De dichter, David, verkeert in grote moeilijkheden. Hij klaagt over wat hem door de opstand van zijn zoon Absalom is overkomen. Maar in een klaaglied gebeurt meer dan klagen. Vrijwel altijd roept de dichter na zijn klagen om uitredding door Jahwe. Let op vers 8. Even vaak wordt ook het vertrouwen uitgesproken dát Jahwe zal redden.

Er is nog iets waarop ik de aandacht wil vestigen. Heel vaak klaagt de dichter over *vijanden* die hem dwars zitten. In dit geval kunnen we aan Absalom en zijn aanhangers denken. Soms gaat het over buitenlandse vijanden. In beide gevallen gaat het dan om mensen met wie je op voet van oorlog staat. Maar dat is lang niet altijd het geval als er over vijanden gesproken wordt.

3. Neem de volgende psalm, ons allen bekend uit de berijming met een duidelijk klagende melodie: Psalm 6: O, HERE sla mij gade, denk aan mij in genade, etc.

Psalm 6

- 3 Genees mij, HEER, ik ben doodsbang,
- 4 Ik vrees voor mijn leven.
5. Keer terug, HEER, spaar toch mijn leven,
toon mij uw trouw en red mij.....
- 9 De HEER hoort hoe luid ik ween,
- 10 de HEER hoort mijn roep om erbarmen,
de HEER neemt mijn smeekbede aan.
- 11 Beschaamd en doodsbang keren mijn vijanden om,
in een oogwenk met schande bedekt.

De dichter klaagt, in dit geval over een ernstige ziekte die zijn leven bedreigt. Een dergelijke klaagpsalm hebben we in ons schema een 'klaaglied ziekte' genoemd. Ik denk aan de Psalmen 6,13,38,39 en 102. De klager vreest voor zijn leven en bidt om uitredding. Naast dat smeken om uitredding zien we ook hier weer het vertrouwen dat Jahwe zál uitredde, vs. 10. De klager is er zo zeker van, dat hij zijn vijanden al doodsbang en schaamtevol ziet afdruppen.

Aan wie moeten we hier bij het woord 'vijanden' denken? Het gaat toch niet over oorlog. Maar als een hooggeplaatst persoon klaagt – we lezen boven de psalm dat David de dichter is – dan heeft hij eigenlijk altijd vijanden. Er is geen president en er was vroeger geen koning, of er zijn mensen die zich in hun handen wrijven wanneer de leider van het volk ernstig ziek wordt of andere problemen krijgt.

Psalm 80

2. Hoor ons, herder van Israël....
3. Laat uw kracht ontwaken,
kom, en red ons
4. God, keer ons lot ten goede,
toon uw lichtend aangezicht en wij zijn gered

.....

7. U hebt andere volken tegen ons opgezet,
onze **vijanden** drijven met de spot met ons.

.....

13. Waarom hebt u zijn omheining (n.l. van de wijngaard 'Israël') vernield?

Voorbijgangers plukken hem leeg,
wilde zwijnen wroeten hem om, veldieren vreten hem kaal....

19. Laat ons leven, en wij roepen uw naam:

HEER, God van de hemelse machten, keer ons lot ten goede,
toon uw lichtend gelaat en wij zijn gered.

4. Nóg een klaaglied, maar nu niet over de situatie van één persoon, maar van het hele volk. Daarom noemen we in het overzicht Psalm 80 ook een 'klaaglied van het volk'. Ook van zulke psalmen zijn er meer en zelfs vrij veel. U ziet de aanduiding 'klaaglied van het volk' staan bij de Psalmen 12,44,58,60,74,79,80,83,85,90 en 94. En zoals er klaagpsalmen van het volk zijn, zijn er ook een paar dankpsalmen van het volk, b.v. Ps. 129.

We kijken weer even naar een aantal elementen die we ook in de beide vorige psalmen vonden. a) men klaagt; b) men roept om uitkomst (vs.3.4.19); c) en men spreekt het vertrouwen uit dat Jahwe ook zal redden. Hij hoeft zijn lichtend aangezicht maar te tonen, en het volk is gered (2x, in vs.4 en 19).

Wie zijn hier de vijanden? Duidelijk gaat het over *buitenlandse* vijanden. Zij hebben van Israël een puinhoop gemaakt. Waarschijnlijk wordt hier met Israël het Tienstammenrijk bedoeld, na de scheuring van het ene rijk en vóór hun ballingschap in 722. Een aardige bijzonderheid is dat paus Leo X Luther in de ban heeft gedaan met een bul, waarin hij Luther betitelde met wat we in Ps. 80,13 lezen: Een wild zwijn is in uw wijnberg ingebroken!

5. We kijken nu naar een andere groep psalmen, de zgn. *dankpsalmen* of dankliederen. Ik maak geen onderscheid tussen psalmen en liederen, al kan het op grond van mijn overzicht zo lijken. U krijgt later nog wel een herziene wijziging van het overzicht toegestuurd en dan hoop ik het een en ander gelijk te trekken.

Wat is het kenmerk van een dankpsalm? Dat kunt u het beste onthouden door de dankpsalm naast de lofpsalm te zetten. In een dankpsalm prijst men Jahwe om een speciaal werk dat Hij gedaan heeft. Hij heeft genezing gebracht, het volk bevrijd van een vijand, etc. In een loflied prijst men Jahwe zonder zo'n speciale gebeurtenis. Jahwe wordt geprezen omdat Hij Jahwe is, de Schepper, redder en vernieuwer zonder meer.

Psalm 32

1. Gelukkig de mens van wie de ontrouw wordt vergeven,

.....

3. Zolang ik zweeg, teerden mijn botten weg,
kreunend leed ik, de hele dag.

Zwaar drukte uw hand op mij, dag en nacht.

4. Toen beleed ik u mijn zonde,
ik dekte mijn schuld niet toe.....

10. Een slecht mens heeft veel leed te verduren,
maar wie op de HEER vertrouwt wordt met liefde omringd

11. Verheug u in de HEER, rechtvaardigen, en juich,
zing het uit, allen die oprecht zijn van hart

Een mooi voorbeeld daarvan geeft Psalm 32. Vers 1 geeft meteen al aan waarvoor de dichter dankbaar is. Zijn ontrouw is hem vergeven (1); hij leed er zwaar onder (3), beleed zijn schuld (4) en zingt het nu uit van vreugde (11). In de Oude Kerk hoort Psalm 32 bij de zeven boetepsalmen, waarvan Ps.6 de eerste en Ps. 32 de tweede is. Men vertelt van Augustinus

dat dit zijn lievelingspsalm was en dat hij Ps. 32 samen met de zes andere boetepsalmen voor zich aan de muur had hangen op zijn sterfbed. Als u ze wel niet boven uw bed, maar toch op een rijtje wilt hebben om ze eens achter elkaar te lezen, het zijn de Psalmen 6; 23; 38; 51 (denk aan David en Batseba!); 102; 130 ('uit diepten van ellende') en 143.

5. Een heel eenvoudig voorbeeld van een lofpsalm is de kortste psalm van de 150 die we bezitten, n.l. Psalm 117:

Psalm 117

1. Loof de HEER, **alle volken**,
prijs hem, alle naties:
2. zijn liefde voor ons is overstelpend,
eeuwig duurt de trouw van de HEER

Deze psalm is zo kort dat sommige verklaarders hem aan Ps.116 plakken en anderen menen dat hij het begin is van Psalm 118. Als een van beide het geval was, hadden de woorden van wat nu Ps. 117 is, in een danklied gestaan, zoals u op het overzicht kunt zien. Denk maar aan Ps. 116: 'God heb ik lief', van een dichter die uit doodsgevaar gered is. 'Ik werd omkneld door banden van de dood' en 'Ik prijs mijn God in zijn rechtvaardigheid'. Maar Ps. 117 kan, hoe kort hij ook is, best op eigen benen staan en is dan duidelijk een lofpsalm. Jahwe wordt geprezen, omdat zijn liefde overstelpend is, ook zonder dat Hij dat speciaal voor mij of voor mijn volk is. Ieder moet hem prijzen, in onze psalm zelfs alle volken in de wereld.

Waarom? Omdat Hij Jahwe is, vol van liefde, vol van trouw – heel algemeen gesproken. U kunt ook wel raden dat in veel lofliederen Gods majesteit, zoals die in het heersen over bergen, rivieren, zeeën, regen, donder en bliksem aan de orde komen. Ik noem Ps. 29;33;68 en vooral 104, waarin de werken van God in het besturen van zijn schepping uitvoerig worden geprezen. In meer dan één lofpsalm worden *alle* volken opgeroepen Jahwe te prijzen, zoals ook hier in Ps. 117. Jahwe is niet alleen de machtige heerser over Israël, maar Hij is koning over alle volken.

6. Ten slotte nog een psalm van een ander soort: Psalm 127, die we tot de *wijsheidspsalmen* rekenen. Waarom? Omdat dergelijke psalmen ons inzicht geven in de wijsheid die iemand voor zijn dagelijks leven nodig heeft. Nu eens geen klagen, of danken of loven, maar een psalm om te onderwijzen in het nut van de wijsheid. In meer dan één wijsheidspsalmen zult u herinnerd worden aan de manier waarop het Spreukenboek over wijsheid spreekt.

Psalm 127

- 1 Als de HEER het huis niet bouwt,
vergeefs zwoegen de bouwers;
als de HEER de stad niet bewaakt,
vergeefs doet de wachter zijn ronde.
- 2 Vergeefs is het.....
- 3 **Kinderen** zijn een geschenk van de HEER..
- 4 Als de pijlen in de hand van een schutter,
zo zijn **kinderen**, verwekt in je jeugd....
- 5 Gelukkig is de man
wiens koker is gevuld
met pijlen zoals zij....

Gelukkig is de man of vrouw die Jahwe kent en daardoor wijsheid bezit om zijn leven op een verstandige wijze in te richten. Wie een huis bouwt, moet bedenken dat aan Jahwe's zegen alles gelegen is. Kinderen maak je niet, maar *krijg* je als een geschenk. De wijsheid die uit Psalm 127 spreekt, komt voort uit de wereld waarin de dichter zelf leefde. Daarom kunnen we niet altijd zomaar een dergelijke psalm op onze tijd toepassen. NBV heeft dat een beetje weggemoffeld door in vers 3 en 4 over *kinderen* te spreken, terwijl in Ps. 127 toch echt *zonen* bedoeld zijn. Die zonen konden hun vader en hun familie aan levensonderhoud helpen en hen eventueel beschermen als er in de poort een rechtszaak tegen iemand uit de familie werd aangespannen. In onze tijd met recht op levensonderhoud voor iedereen en met meisjes die zich evengoed kunnen redden als jongens, moeten we met het verschil tussen de wereld van toen en nu in rekening brengen. We moeten de Bijbel kennen, maar ook onze eigen tijd.

Evenals toen hebben we de wijsheid van Jahwe nodig om als die man uit Ps. 127,5 *gelukkig* te kunnen heten. En nog altijd is het zo dat wij onze wijsheid uit de Bijbel halen. Ook op deze Bijbelcursus gaat het ons om de kennis van Jahwe voor wie wij ontzag hebben. En dat ontzag voor Jahwe is het begin van alle wijsheid, zegt het Spreukenboek. Je leest het ook in Psalm 111,10. Naar die wijsheid blijven we ook tijdens onze avonden op zoek.

4. JOB, FEIT OF FICTIE? (Verbree)

In de inleiding op het boek Job in de Staten Vertaling staat: 'Wij noemen dit een *historie*, omdat het bevat een waarachtig verhaal van hetgeen geschied is, en niet een moraal vertoog of poëtisch verdichtsel van hetgeen geschieden kan.'

Dat zullen vandaag velen deze schrijvers niet zonder meer nazeggen. Waarom niet? Het antwoord laat zich raden. Het boek zelf straalt uit dat de geschiedenis in elk geval zó niet kan hebben plaatsgevonden. Tegen een letterlijke opvatting verzet zich de vorm van de uitgebreide monologen. Niemand is in staat voor de vuist weg zo te spreken. En niet alleen de monologen zijn geredigeerd. Hieronder een vergelijking van proloog en epiloog van het boek.

Proloog

- a introductie: Job leeft rechtvaardig
 - b Jobs kinderen: 7 zonen, 3 dochters
 - c Jobs kuddes: 7000 S, 3000 K, 500 SR, 500 E.
 - d feest: de kinderen van Job
 - e Jobs ramspoed breekt los
 - f de 3 vrienden komen troosten
 - g de vrienden zwijgen
- epiloog
- g' de vrienden berispt
 - f' de 3 vrienden vragen hulp
 - e' Jobs ramspoed weggenomen
 - d' feest: Jobs familie komt langs
 - c' Jobs kuddes: 14.000 S 6000 K, 1000 SR, 1000 E.
 - b' Jobs kinderen: 7 zonen, 3 dochters
 - a'slot: Job sterft oud en van het leven verzadigd

Het blijkt een perfect chïastisch, spiegelbeeldig opgebouwd geheel. Zoiets ontstaat niet toevallig. Maar is deze vaststelling voldoende om te zeggen: het boek bestaat uit geredigeerde en gecomponeerde tekst DUS de persoon Job heeft niet bestaan? Leest u de volgende tekst:

Lijf en goed al te samen
heb ik u niet verschoond,
mijn broeders hoog van namen

hebben 't u ook vertoond:
Graaf Adolf is gebleven
in Friesland in den slag,
zijn ziel in 't eeuwig leven
verwacht den jongsten dag.

Allen zullen het er over eens zijn dat dit couplet uit ons Wilhelmus poëzie is, maar is Graaf Adolf daarom niet bij Heiligerlee overleden? Helaas voor hem, maar vast wel. Het enkele feit dat de tekst van het boek Job is bewerkt, is niet beslissend voor het antwoord op de vraag of de geschiedenis rond Job zich werkelijk heeft afgespeeld.

Geeft de Bijbel een antwoord op de vraag naar de historiciteit? Jobs naam is in de Bijbel buiten het naar hem genoemde boek een witte raaf. Hij komt tweemaal voor. De eerste keer komen we hem tegen in Ezechiël 14: Mensenkind, wanneer een land tegen Mij gezondigd heeft door ontrouw te worden, en Ik mijn hand daartegen uitstrek, het de staf des broods verbreek en er hongersnood zend en daar mens en dier uitroei, en er zouden daar deze drie mannen zijn: Noach, Daniël en Job, dan zouden dezen door hun gerechtigheid slechts zichzelf redden, luidt het woord van de Here HERE. Ezechiël 14:13-14 (20)

Bewijst deze tekst dat Job echt heeft bestaan? De Staten Vertalers vonden van wel. Maar daarmee zeg je te veel. Ook als Job een fictieve figuur zou zijn, kan er van het verhaal dat om hem heen gewoven is een morele boodschap uitgaan en kan hij als een moreel zuiver persoon ten tonele worden gevoerd in andere vertellingen.

Maar hier is meer op te merken. Een vergelijking. Stel u leest in een boek de volgende zin: 'Kapitein, noemt u dit een hachelijke situatie? De Ruyter, Tromp en Nemo, zouden er hun hand niet voor hebben omgedraaid!' Stel dat u niet weet wie kapitein Nemo was, maar wel wie De Ruyter en Tromp waren, wat lijkt u dan op grond van de hier geboden informatie een redelijker stelling:

1. Kapitein Nemo heeft waarschijnlijk nooit bestaan.
- Of
2. Kapitein Nemo zal waarschijnlijk hebben bestaan.

De logica zegt: stelling twee. De tweede bijbeltekst komt uit de brief van Jakobus. 'Degenen die standhielden prijzen we gelukkig! U hebt gehoord hoe standvastig Job was, en u weet welke uitkomst de Heer gaf.' Jakobus 5:11 (NBV)

Hier is de context van belang: de gelovigen moeten niet klagen, schrijft Jakobus. Ze moeten geduldig zijn en moed houden. Dan volgen de woorden: 'Neem een voorbeeld aan het geduldige lijden van de profeten die in de naam van de Heer spraken.' Niemand zal de stelling willen verdedigen dat de profeten uit vers 10 voor Jakobus niet echt hebben bestaan. Natuurlijk bestonden zij voor hem echt. Maar waarom zou dit dan niet gelden voor de met hen in een adem genoemde Job? Bovendien: als Job wel een fictieve persoon is geweest, wat kopen zijn lezers dan voor dit voorbeeld? Het is in deze context krachteloos, want een verhaaltje.

Vergeet verder niet dat wie Job hier tot fictieve speler verklaart, in feite hetzelfde moet zeggen van de Here. Die heeft Job dan ook geen gelukkige afloop gegund, ja heeft in feite helemaal niets gedaan. Maar zo wordt er in de bijbel nergens over de Here gesproken. Wie kan een verhaal noemen (visioenen buiten beschouwing gelaten) waarin een handelen van de Here wordt beschreven dat in werkelijkheid nooit heeft plaatsgevonden? De manier waarin er in de bijbel over de Here wordt gesproken, is een factor die hier niet buiten beschouwing kan worden gelaten.

Nog één tekst. In de wijsheid van Jezus Sirach 49 : 9 lezen we: 'Ezechiël, hij zag een visioen van de heerlijkheid, die de Heer hem toonde op de wagen van de kerubs. Ook bracht hij Job in herinnering, die de rechte wegen tot het einde toe trouw bleef.' (Willibrord vertaling)

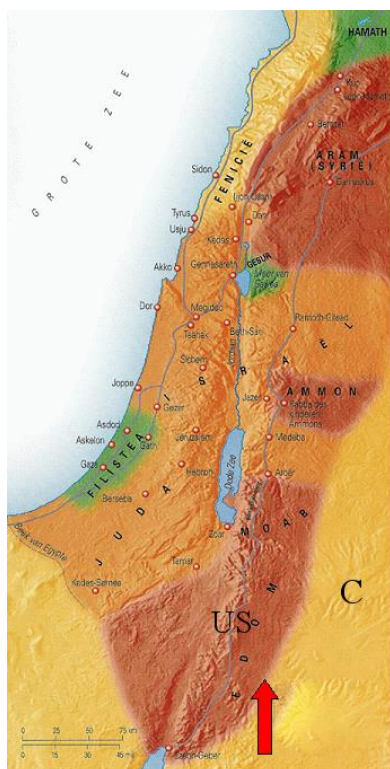
Het vers maakt deel uit van een zeven hoofdstukken tellend overzicht van grote namen uit Israëls geschiedenis. Mozes, Pinechas, de rechters, David, Jeremia, ze passeren allemaal de revue. Het doel van de hoofdstukken is de lezer te laten leren van de geschiedenis. Binnen dit kader lijkt het niet erg waarschijnlijk dat voor Jezus Sirach Job een fictieve persoon is geweest.

Wat valt er uit het boek Job zelf op te maken?

'In het land Us woonde een man die Job heette.' Is dit hetzelfde als: 'achter de Blauwe Bergen vloog een vliegtuig met heimwee?' Nee. Us bestond werkelijk.

Iemand als Jeremia kende het land Us. In hoofdstuk 25 van zijn boek beschrijft hij de ellende die de Babyloniërs Jeruzalem zal aandoen. Maar niet alleen Jeruzalem zal deze beker drinken. De hele omgeving zal van Babel te lijden hebben. En dan noemt Jeremia in adem de farao van Egypte, de koningen van het land Us, de koningen van de Filistijnen, Edom, Moab, Ammon, Tyrus en Sidon. Jeremia werkt in deze opsomming van Zuid naar Noord.

Zodat het er op lijkt dat Us ergens ten zuiden van Juda moet worden gezocht. Deze indruk wordt bevestigd in Klaagliederen 4 : 21, waar blijkt dat we het binnen Edom moeten zoeken. Edom vermaakt zich over de ellende van Juda, maar zegt de dichter: 'Wees maar vrolijk en blij Edom, jij die woont in het land Us - toch wordt ook jou de beker aangereikt...' Us bestond echt, lag inderdaad ten zuidwesten van Israël en kan een oude naam voor de streken van Edom zijn geweest.

Even terug naar het begin van Job, want nu gaat de notitie uit Job 1 : 3 spreken: Hij was de aanzienlijkste man van het Oosten. Die opmerking situeert de schrijver in het westen en dat klopt met een locatie van Us in Edom, dat immers ten oosten van Israël lag. De setting van het boek Job laat zich op de kaart aanwijzen. Dat wijst eerder in de richting van historie dan van fictie. Hier komt bij dat Jobs eigendommen worden aangevallen door de Sabeërs (1 : 15) en door de Chaldeeën (1 : 17) De Sabeërs vallen aan uit het zuiden, en de Chaldeeën uit het noorden- of noord- oosten. Dit past opnieuw naadloos in een locatie van Us op het gebied van Edom. Een ander gegeven dat pleit voor een historisch boek Job is het feit dat van zijn drie vrienden de thuisstad wordt genoemd.

Het zijn: Elifaz uit Teman, Bildad uit Suach en Sofar uit Naäma. Van deze drie steden kunnen we er slechts één lokaliseren, namelijk Teman dat in Edom ligt. Opmerkelijk is ten slotte de verschijning van de vierde vriend, Elihu in 32 : 1. Hij wordt geïntroduceerd als 'Elihu, de zoon van Barachel uit Buz, uit de familie van Ram. Het is alsof de schrijver die zo diep in zijn boek, opeens nog een nieuw personage opvoert, de behoefte voelde expliciet te zijn: Geachte lezer, hier is een laat- en nieuwkomer. Laat mij hem zorgvuldig bij u mogen introduceren: hij kwam uit Buz, was de zoon van Brachel, uit het geslacht van Ram. Woonplaats en geslachtsregister. Ook dit detail wijst eerder in de richting van historie dan van fictie.

Hebben we nu onomstotelijk bewezen dat Job echt heeft bestaan? Nee. Wel is vast komen te staan dat:

- de bijbeltekst zelf geen doorslaggevende aanleiding biedt om te zeggen: Job is fictie.
- de beschikbare gegevens in de richting van een historische Job wijzen.
- de bewijslast voor de stelling: Job heeft niet bestaan voorlopig niet is geleverd..

5. WAAROM LEGDE JOB ZIJN HAND OP ZIJN MOND? (Douma)

1. Wij weten allemaal dat Job ten onrechte door zijn vrienden van zonde beschuldigd werd. Hij probeerde zijn vrienden van zijn onschuld te overtuigen, maar zonder resultaat. Hij probeerde ook zijn recht te halen bij God zelf. Waarom liet God hem zo lijden, terwijl hij in Gods ogen toch rechtschapen en onberispelijk was? Dat zei Jahwe immers tegen Satan:

Job 1,7

De HEER vroeg aan Satan: 'Heb je ook op mijn dienaar Job gelet? Zoals hij is er niemand op aarde; hij is rechtschapen en onberispelijk, hij heeft ontzag voor God en mijdt het kwaad'.

Als God dat zegt, ook al weet Job niets af van die 'hemelse' achtergrond met de kwade bedoelingen die Satan heeft, mag Job dan de vraag naar het 'waarom' van zijn lijden stellen? Laten we daarmee beginnen. Ik ben het eens met die theoloog, bij wie ik las dat er haast geen vromer woord is dan dit 'waarom', ook al zijn er zielzorgers die de vraag naar het 'waarom' afkeuren.

Als je vraagt 'waarom HERE, doet u mij dit aan?', spreekt daaruit geen ongeloof, maar juist geloof in een God die rechtvaardig en liefderijk is. De theoloog die ik met instemming aanhaal (A. van Selms, Jeremia I,182) , zegt het zo: Als iemand de vraag naar het 'waarom' aan God richt, beroept hij zich *tegen* Gods handelwijze *op* Gods wezen. God *is* rechtvaardig en liefderijk; maar als Hij mij vandaag zo behandelt, hoe valt dan het een met het ander te rijmen?

2. De vraag naar het 'waarom' is dus niet verkeerd. Maar krijgen we van God nu ook een antwoord op de vraag waarom Hij Job laat lijden? Nee, tenminste geen rechtstreeks antwoord. Lezen we de hoofdstukken Job 38-40 waar zo'n antwoord te verwachten zou zijn, dan gaat God nergens in op de argumenten die Job gebruikt heeft om zijn onschuld te bewijzen. Toch zijn we er allen van overtuigd dat Job *niet schuldig* wordt verklaard. Was dat wel zo, dan had Gods woede zich niet zo tegen de vrienden van Job gekeerd. Hij zegt tegen Elifaz het volgende:

Job 42,7v

'Ik ben in woede ontstoken tegen jou en je twee vrienden, omdat jullie niet juist over mij hebben gesproken, zoals mijn dienaar Job....Job zal voor jullie bidden, want Ik ben alleen hem goedgezind.....

Nota bene, Job heeft goed over God gesproken en God heeft hem niets te verwijten! De woede treft niet Job, maar zijn vrienden. Maar dan wordt het tijd ons af te vragen waarom Job dan toch zijn hand op zijn mond legde na het eerste gesprek dat God met hem had gevoerd vanuit een storm. We lezen het volgende:

Job 40,3vv:

En Job antwoordde de HEER:

'Ik ben onaanzienlijk. Wat zal ik u antwoorden?

Ik leg mijn hand op mijn mond.

Ik heb eenmaal gesproken en zeg niets meer, tweemaal – en doe er het zwijgen toe'.

Waarom klaagt Job nu ineens niet meer over het onrecht dat hem is aangedaan? Wat brengt Job ertoe de HERE niets meer te verwijten en het zwijgen ertoe te doen?

3. Het antwoord is m.i. alleen te vinden wanneer we bedenken dat de HERE Job niet op directe, maar wel degelijk op indirecte wijze geantwoord heeft. Daarmee bedoel ik het volgende. In zijn eerste antwoord aan Job laat God merken dat Job heel wat kennis van zaken mist en heel wat dingen niet kan die God wel kan. Let eens op het aantal vragen dat God aan Job stelt:

Job 39/40

Waar was jij toen Ik de aarde grondvestte?
 Heb jij ooit de morgen ontboden,
 de dageraad zijn plaats gegeven?
 Kun jij de aarde in haar volle uitgestrektheid bevatten?
 Kun jij de bliksem uitsturen,
 zullen ze jou zeggen: 'Wij staan klaar?'
 Wie verschaft de raaf zijn voedsel?
 Wie heeft de wilde ezel zijn vrijheid gegeven?
 Zou de wilde stier bereid zijn jou te dienen?
 Laat jij het paard voorwaarts springen als een sprinkhaan,
 terwijl zijn geweldige briesen angst aanjaagt?

Het hele antwoord van God bestaat uit vragen. En het loopt uit op deze woorden:

Job 40,2

Een mens die met de Ontzagwekkende twist – kan hij Hem iets leren?

Precies! Maar daarmee hebben we meteen het antwoord op onze vragen. God zegt niet: *daarom* moest jij lijden, Job; maar God antwoordde Job indirect: Job, als jij zoveel dingen in deze wijde wereld niet begrijpt, zou je dan ook het raadsel van jouw lijden niet aan mijn wijsheid toevertrouwen? Wanneer jij, Job, zo weinig van de wereld afweet, van de woeste wereld met de donder en bliksem, met de wilde ezel, de wilde stier en het wilde paard – zou het dan zo kunnen zijn, dat jij God ook niets te leren hebt over je eigen lijden?

God weet hoe het zit, Job niet. En als Job nu zo'n beetje de hele wereld met al haar raadsels aan God moet overlaten, zou het dan niet verstandig zijn het antwoord op zijn lijden aan God te laten? Ik, Job, begrijp dat lijden niet; waarom? waarom? waarom? Maar ik begrijp het 'waarom' van zoveel dingen niet, terwijl God ze wel begrijpt, omdat Hij de Ontzagwekkende is.

oor de ontmoeting met God krijgt Job de *mentale ruimte* om te erkennen dat hij ook het antwoord op het raadsel van zijn lijden aan de Ontzagwekkende God moet toevertrouwen. Hij legt zijn hand op zijn mond. Dit betekent niet, dat Job zweeg omdat hij schuld erkende en zijn vrienden toch gelijk hadden. Nee, Job was en is onschuldig, maar hij leert in zijn ontmoeting met de Almachtige het 'waarom' van zijn lijden te deponeren in de handen van zijn Schepper.

Als u mij vraagt kort te formuleren wat wij van Job kunnen leren, dan is mijn antwoord:

- a) klaag over uw lijden bij de HERE;
- b) waar geen zonde is, moet u die door anderen u niet laten aanpraten;
- c) als u geen antwoord vindt op uw lijden (en dat vinden we meestal niet), leer dan te aanvaarden dat het raadsel van dat lijden veilig in Jezus' handen ligt.

Jezus riep ook: *waarom* hebt U, Vader, mij verlaten? Maar Hij kon aan het slot ook zeggen: 'Vader, in uw handen beveel Ik mijn geest'. Het 'waarom' is dus niet ons laatste woord.

6. PSALM 23 (Douma)

Psalm 23

- 1 De HEER is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets.
- 2 Hij laat mij rusten...
- 3 Hij geeft mij nieuwe kracht...
- 4 Al gaat mijn weg door een donker dal...
- 5 U nodigt mij aan tafel...
- 6 Geluk en genade volgen mij...

1. Psalm 23 is voor ons bekend en geliefd. Dat geldt in de kerk trouwens al tweeduizend jaar. Ook minder kerkse mensen worden vaak getroffen door deze psalm. De grote filosoof Kant heeft gezegd, dat alle boeken die hij gelezen had, hem niet die troost hebben gegeven die dit woord uit de Bijbel hem bood. Uit deze psalm spreekt een groot vertrouwen in Jahwe, tot in de moeilijkste situaties toe. 'Al gaat mijn weg door een donker dal, ik vrees geen gevaar' (vs. 4).

Het is niet moeilijk te begrijpen waarom deze psalm in onze lijst met typeringen een *vertrouwenspsalm* heet. Er wordt niet in geklaagd, ook niet in gejubeld of in gedankt, zodat we deze psalm niet kunnen onderbrengen bij de klaag-, dank- of lofpsalmen. Het moet u opvallen dat Ps. 23 ook geen gebed is, zoals veel andere psalmen. Het is meer een belijdenis omtrent Jahwe, die als herder ons volle vertrouwen verdient. De typering 'vertrouwenspsalm' past uitstekend bij Ps. 23, evenals bij de psalmen 11,16, 62 en 131. De bekendste van alle blijft toch wel Ps. 23.

2. Als een psalm heel bekend is, vragen we ons vaak af wat we eigenlijk nog voer kunnen zeggen. Toch geeft de psalm genoeg aanknopingspunten om het vertrouwen op Jahwe op verschillende manieren in te kleuren. U kent wellicht het verhaaltje van die jongen die naar de kerk geweest was en daarna van zijn moeder de vraag kreeg: waarover heeft de dominee vanmorgen gepreekt. 'Over de zonde', zei die jongen. 'En wat zei de dominee ervan?' vroeg zijn moeder. Antwoord: 'hij was tegen de zonde'. Evenals deze predikant, die terecht tegen de zonde was, maar dat wel op een bepaalde wijze helder gemaakt heeft, zal de uilegger van Ps. 23 duidelijk moeten zeggen wat het betekent om ons vertrouwen op Jahwe te stellen.

Welnu, daarvoor vindt hij in Ps. 23 stof genoeg.

3. Zo ligt het voor de hand dat hij gaat vertellen wat het beeld voor Jahwe als *herder* inhoudt.

- 1 De HEER is mijn herder, het ontbreekt mij aan niets.
- 2 Hij laat mij rusten in groene weiden en voert mij naar vredig water,
- 3 Hij geeft mij nieuwe kracht en leidt mij langs veilige paden tot eer van zijn naam.
- 4 Al gaat mijn weg door een donker dal, ik vrees geen gevaar, want u bent bij mij, uw stok en uw staf, zij geven mij moed.

De herder zorgt voor eten en drinken van zijn schapen (2); Hij voert de schapen over soms smalle paadjes naar een ander weidegebied. En zelfs als de weg gevaarlijk is en het pad in het donker gezocht moet worden, is de herder bij zijn schapen. Met zijn staf houdt hij ze op de goede weg. En met zijn stok weert hij wilde dieren af, die de kudde zouden willen aanvallen. Over de herder vinden we zowel in het Oude als het Nieuwe Testament stof genoeg. Een herder heeft liefde voor zijn schapen, ja zet zijn leven ervoor in, zoals de Here Jezus zelf zegt.

Met enige bijbelkennis weten we ook dat koningen en andere leidende personen in de Bijbel herders genoemd worden. Als Jahwe onze herder is, dan is Hij daarin onze Koning.

Het is ook goed naar een zo breed mogelijke horizon te zoeken, waarbinnen we een psalm moeten plaatsen. Als je op z'n Nederlands alleen maar aan een herder met zijn schaapjes op de Lunterense heide denkt, zou je niet vermoeden dat in Israël een koning ook herder genoemd wordt. Zo'n herder moest handelen overeenkomstig Psalm 72 en dus redding bieden aan armen en optreden tegen hun onderdrukkers. Dat is een heel andere stijl dan van de herders die we in Ezechiël (34) getekend vinden. Die herders geven niet om hun schapen, maar weiden zichzelf. Zij mesten zichzelf vet, ten koste van hun schapen.

U merkt dat er niet veel voor nodig is om met Ps. 23 ook een paar stappen op politiek gebied te zetten. Natuurlijk moet de prediker dan wel goede kennis hebben van het politieke onderwerp dat hij aansnijdt.

Ik zei al even dat we zowel uit het Oude alsook uit het Nieuwe Testament weten wat een herder is. Wie kan over Ps. 23 preken en dan vergeten dat de Here Jezus zichzelf in Johannes 10 de Goede Herder noemt?

3. Sommige uitleggers van Ps. 23 beweren dat je niet alleen oog moet hebben voor het beeld van een herder, maar dat deze psalm daarnaast nóg een beeld, of zelfs twee beelden gebruikt. Het beeld van herder zou overspringen naar dat van *gids* in vers 3 en naar dat van *gastheer* in vers 5:

3	Hij geeft mij nieuwe kracht
en leidt mij langs veilige paden (gids)
tot eer van zijn naam....	
5	U nodigt mij aan tafel
voor het oog van de vijand,
u zalft mijn hoofd met olie,
mijn beker vloeit over.	(gastheer)

Volgens mij is er niet veel dat er voor pleit om in Ps. 23 aan drie zelfstandige beelden te denken, n.l. aan Jahwe als a) herder, b) gids en c) gastheer. Ik zou eerder zeggen dat in Ps. 23 Jahwe als herder wordt getekend, die in die kwaliteit natuurlijk tegelijk ook gids voor zijn schapen is. In vers 5 verspringt het beeld inderdaad, want een herder nodigt zijn schaapjes niet aan tafel. Maar verspringen van beeld gebeurt zovaak in de Bijbel en in ons eigen spreken. Het hoeft nog niet te betekenen dat Psalm 23 twee thema's in plaats van het ene 'de Heer is mijn herder' behandelt.

5	U nodigt mij aan tafel
voor het oog van de vijand,
u zalft mijn hoofd met olie,
mijn beker vloeit over.
6	Geluk en genade volgen mij
alle dagen van mijn leven,
ik keer terug in het huis van de HEER
tot in lengte van dagen.

4. Er zijn verklaarders die aan de verzen 4 en 5 een bijzondere betekenis verbinden. Kijk eens, zeggen ze, de dichter eet voor het oog van zijn vijanden. Die zitten achter hem aan, maar krijgen hem niet te pakken, want Jahwe nodigt hem aan tafel uit. Waar kan die tafel zich anders bevinden dan in de tempel? De dichter heeft daar offers gebracht en mag nu van die vredeoffers mee eten bij zijn gastheer Jahwe. Maar hoe komt deze man in de tempel?

Wel, hij heeft daar asiel gekregen. De dichter is vrijgesproken van doodslag, zodat de familie van de overledene geen bloedwraak meer op hem kan toepassen. Of hij is bevrijd van een andere aantijging en kan nu als onschuldig mens rustig eten van de vredeoffers in de tempel. Wie doet hem nog wat? Hij is veilig voor zijn vijanden, die knarsetandend het nakijken hebben. Hij kan in het huis van de HEER zonder vrees altijd verkeren.

Tussen haakjes: zou deze uitleg kloppen, dan konden we Psalm 23 ineens wél onderbrengen bij de dankpsalmen! Een man is van een zware last bevrijd; hij is dankbaar voor Jahwe als herder en spreekt van geluk en genade dat hij met Jahwe vrijmoedig om kan gaan, tot in lengte van dagen.

Het doet er nu even niet toe, of deze uitleg erg aannemelijk is. Ik vind van niet; maar belangrijk voor dit moment is, dat u oog krijgt voor het nieuwe en de diepte die een heel bekende psalm zou kunnen bezitten. Vooral over bekende bijbelgedeelten zwieren we immers vaak als schaatsers, die niet meer beseffen dat het water onder het ijs heel diep kan zijn!

6 **Geluk en genade** volgen mij
alle dagen van mijn leven,
ik **keer terug** in het huis van de HEER
tot in lengte van dagen.

5. We kijken ook nog even naar het zesde vers. Veel beter dan hier aan asielrecht te denken, lijkt het mij dat we niet verzuimen aandacht te geven aan wat de dichter in vers 6 geluk en genade noemt. Wat voor geluk en genade brengt het mee als wij geloven in de HERE, of in onze Here Jezus als de goede Herder? Wil een predikant zijn gemeente dat uitleggen, dan doet hij er verstandig aan niet te snel naar het Nieuwe Testament te grijpen, maar eerst te kijken naar wat Psalm 23 in de oudtestamentische context moet hebben betekend.

We moeten daarom niet te gauw overspringen naar de zondag, waarop wij 'naar het huis des HEREN gaan'. Hier heeft NBV – en daar is veel voor te zeggen – de vertaling dat de dichter *terugkeert* naar Jahwe's huis. Hij heeft het zwaar te verduren gehad, maar ervaart nu het geluk en de genade dat hij weer in Jeruzalem is. Hij is weer thuis, maar dat betekent voor hem tegelijk: hij is weer daar waar de tempel staat en Jahwe woont. Zijn diepste wens is om in Jahwe's nabijheid te mogen blijven tot in lengte van dagen. En dát element geeft de predikant alle stof in handen om zijn gemeente te vertellen wat dat in onze tijd moet betekenen: bij Jahwe, bij Christus te zijn en geluk en genade te laten bepalen door onze band aan Vader, Zoon en Heilige Geest.

7. PSALM 77 EN THOMAS (Verbree)

In dit onderdeel doen we een leesoefening met als doel: ervaren hoe een oudtestamentisch lied zeer wel kan aansluiten bij moderne vragen. In Hebreeuwse poëzie wordt veel herhaald. Een voorbeeld uit psalm 74: Ze hebben uw heiligdom in de as gelegd, de plaats waar uw naam woont, verwoest en ontwijd. Daar heeft ons Hollands gevoel voor 'graag in één keer helder', niet altijd het geduld voor. Je gaat over dingen heen lezen. Psalm 77 kent ook de nodige herhaling, maar nu nemen we rustig de tijd om te lezen wat er staat. De dichter schreeuwt in vers 2 driemaal tot God. De vertaling van het NBG '51 luidt: Mijn stem is tot God, en ik roep; mijn stem is tot God opdat Hij zijn oor tot mij neige. De NBV is pittiger en ook beter: Luid roep ik God, ik schreeuw het uit, luid roep ik God – dat Hij mij hoort.

Ik heb alle 150 psalmen er op nageslagen en heb geen andere psalm gevonden waarin binnen één vers zo'n schreeuw driemaal omhoog klinkt. Hier wordt meteen de toon voor de psalm gezet. Er is een wanhopig mens aan het woord. Dat beeld wordt in volgende verzen consequent versterkt.

Vs 3 's Nachts heft hij zijn armen. Naar wie, waarnaar toe? Waar anders dan naar de hemel? Het 'rusteloos' in vers 3, slaat niet op de geest van de dichter, maar op die armen, die hand uitgestoken naar God rust niet. 'Ik hef mijn armen, zonder op te houden: zij wordt niet moede' vertaalde de NBG. Natuurlijk wordt die arm wel moe, de spieren verzuren, maar de dichter wil niet opgeven. Al tintelt zijn hele arm ook, hij blijft op Gods deur kloppen.

In vers 3 lezen we: mijn ziel laat zich niet troosten.

Maar hij zoekt toch juist troost? Ja.... bij God en niet, en dát wordt bedoeld, bij mensen. Hij wenst niet in slaap gesust te worden door bemoedigende woorden van zijn naasten. Dit is tussen hem en God: mijn ziel WEIGERT zich te laten troosten! Wat is er aan de hand? Het probleem is, als ik het zo even mag uitdrukken, de HERE zelf

Ik denk – vs 4 - aan God en moet zuchten, (Denk ik aan God, dan kreun ik NBG)

U - vs 5 – laat me mijn ogen niet sluiten.

Ik geef vers 4 in drie vertalingen

Ik denk aan God en moet zuchten NBV

denk ik aan God, dan kreun ik NBG

Dacht ik aan God, zo maakte ik misbaar SV

Pittige taal. Ook de verzen 6 en 7 voegen nog toe aan de ellende van de dichter: hij denkt terug aan vroeger, aan wat hij zelf vroeger speelde en zong. Wat heeft hij destijds niet groot van God gedacht en over Hem gezongen. Maar dat waren liedjes van vroeger, hij kan er nu absoluut niet meer bij. Ik hoop dat wie het ook was die deze psalm schreef, inmiddels voor u begint te leven. Dit is een mens van vlees en bloed, het gaat hier ergens over, de emotie straalt er van af.

In de verzen 8 – 10 vraagt de dichter zich af wat er toch aan de hand is.

Hij stelt de ene vraag na de andere. Zover gekomen moet ons iets opvallen. Wie merkt dat God zich verhuult of dat hij wordt getroffen door ellende, hoor je in de Bijbel regelmatig zeggen: ik of wij hebben gezondigd. (denkt u aan de tijd van de Rechters, om niet meer te noemen) Maar niets van dat alles in deze psalm. En als het er niet staat, moesten wij het er maar niet inlezen. Zo van: ja het zal toch wel ergens aan hebben geschort in het leven van deze dichter. De dichter belijdt geen zonde, maar vuurt vragen af:

- verstoot God voor eeuwig?
- heeft Hij niet langer lief?
- is zijn trouw voorgoed verdwenen?
- houdt zijn belofte van geslacht tot geslacht op?
- vergeet God genadig te zijn?
- verbergt zijn ontferming zich achter zijn toorn ?

Dat dit geen retorische vragen zijn, blijkt in vers 11. Daar wordt de conclusie uit het voorgaande getrokken. Een conclusie die de dichter stapje voor stapje heeft voorbereid. Er is geen andere conclusie mogelijk dan een keiharde:

Daarom zeg ik: Dit krenkt mij, dat de rechterhand des Allerhoogsten verandert. NBG

En ik zeg: ik weet wat mij kwelt, de hand van de Allerhoogste is niet meer dezelfde NBV

Daarna zeide ik: Dit krenkt mij; *maar* de rechterhand des Allerhoogsten verandert. SV

Ik ken amper een tweede passage in de Bijbel die zo over de Here spreekt, of het moest psalm 89 zijn. Dit is zo hard dat het er op lijkt dat de berijmers het niet hebben aangedurfd het 'op rijm' te zetten. Wij zingen zondags:

Zou de Heer zijn volk verstoten
 Heeft de toorn zijn hart gesloten
 Is zijn gunst voorgoed voorbij
 Blijft niet wat Hij eenmaal zei?
 Kan God zijn gena vergeten
 Heb ik steeds vergeeft geweten,
 Dat des Allerhoogsten kracht
 Stand houdt tot het laatst geslacht?

De berijming van 1773 dicht:

Zou God zijn genâ vergeten,
 Nooit meer van ontferming weten,
 Heeft Hij zijn barmhartigheên
 Door zijn gramschap afgesneên?
 'K zei daarna: ,dit krenkt mij 't leven,
 maar God zal verand'ring geven
 d' Allerhoogste maakt het goed
 na het zure geeft Hij 't zoet.'

U ziet het: in het eerste geval wordt de stelling afgezwakt tot een vraag. In het tweede wordt de conclusie van de dichter zelfs 180 graden omgedraaid! Het zijn aanpassingen van de grondtekst die ongetwijfeld mee door eerbied of schroom zijn ingegeven. Het lijkt erop dat de berijmers de ruimte die God laat, niet durfden gebruiken. Het is verrijkend en ruimte gevend wanneer we dit tot ons door laten dringen. Wat zou het een koud kunstje zijn geweest voor de Here om deze kritiek, deze vlek op zijn blazoën, weg te poetsen, de psalm verloren te laten gaan. Maar nee, ze moest in de Bijbel! Zo zou geen oosters vorst over zich hebben laten spreken, hier zou absoluut censuur zijn toegepast. Wat een hart onder de riem dat de machtige God, de mens zó aan het woord laat.

De psalmen komen zo dichterbij. Er is nog een punt dat de herkenning bevordert. De concrete aanleiding voor het lied ontbreekt. Was het oorlog, ziekte, honger, spot? Geen idee. En dat is winst: zo is de psalm toegankelijk voor ieder die met dezelfde emoties naar de Here toe worstelt, wat de aanleiding ook is.

We hebben de dichter in zijn worsteling geschetst. En toen? Toen niets. Dit is een cruciaal moment in deze psalm. Er gebeurt helemaal niets. Stilte, geen tekens, niet eens een correctie zoals bij Job.

Wat moet de dichter, welke kant kan hij nog op: het heden zwijgt, er is geen enkele garantie dat God morgen wel van zich laat horen. Wat overblijft is het verleden. Door achterom te blikken, vindt de dichter een weg. Vers 14 is het keerpunt in de psalm: God is steeds betrouwbaar geweest, toonde volken zijn macht, Hij bevrijdde Israël. Dat is gebeurd. Dat kan niet worden ontkend, en dáár moet hij het mee doen.

We komen hier nog op terug, maar geven nu eerst aandacht aan de verzen 17 – 19. Daar gaat het over het water dat terugschrok voor God. Voor ons is dat een vreemd beeld. Waarschijnlijk staat op de achtergrond de angst van de Israëliet voor de grote zee. Ze bevoeren het meer van Galilea en visten onder de kust van de Middellandse Zee, maar de Grote Vaart is nooit hun fort geweest. Het grote water boezemde de oude Israëliet angst in. De zee was grondeloos, in de zee huisden monsters, de zee nam levens. Niet voor niets beschrijft Johannes de jongste dag zo: en ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, want de eerste hemel en de eerste aarde waren voorbijgegaan, en de zee was niet meer. Openbaring 21 : 1

Deze voor de Israëliet zo bedreigende, grote wateren, wijken als ze God ontwaren. Een beving trekt door de oceaan en de wolken verliezen, als werden ze ter plekke incontinent, hun water, als onder de tekens van bliksem en donder God verschijnt. Die machtige zee - om bang voor te zijn - deinst angstig terug als God nadert. Wat heeft dit beeld te maken met het verleden, waarin de wanhopig zoekende dichter naar houvast zoekt? Wel, God en het water, daar hoort een verhaal bij. Een verhaal uit het verleden van Israël dat door zijn God werd geholpen. Dat verhaal lezen we in de verzen 20 en 21.

Door de zee liep uw weg
 Door de wijde wateren uw pad
 U leidde uw volk als ene kudde

Door de hand van Mozes en Aäron.

Het is duidelijk waar de dichter aan heeft gedacht: Hij denkt aan het pad dat God door de Rietzee baande voor het in paniek geraakte Israël. Wanhopig zag het volk met voor zich de zee, en achter zich de wagens en paarden van Farao. Alles was verloren: er was geen uitkomst.

God had zijn volk misleid, in de steek gelaten. En toen spleet de zee. En de angstige kudde trok over het droge naar de andere kant. Wat een geweldig moment was dat.

Dat is gebeurd. Ja maar '... uw voetsporen bleven onzichtbaar.'

Wat betekent dat? Ga maar eens naar de Rietzee, of dichter bij huis, luister eens naar de aantekening van de Staten Vertaling bij dit vers.

'Dat is, daar was geen teken van zulk een doortocht, want de wateren keerden weder en waren als tevoren'

Prachtig en zeer trefzeker opgemerkt! Niets is er dat bij de Rietzee herinnert aan een wonderlijke doortocht. Niets is er wat herinnert aan het instorten van de muren van Jericho. Zelfs op Golgota is niets van een kruis te zien. Er is niets te zien. De wateren keerden weder. Uw voetsporen bleven onzichtbaar. Er kan alleen het geloof, het hardnekkig, noem het kinderlijk geloof zijn, dat daar ooit een pad liep onder die golven. Aan dat geloof houdt deze niets ziende, wanhopige dichter vast. God wás er, en dus zál Hij er zijn. Al zie ik ook nu ook honderd keer niets. En nu denk ik aan Jezus die tegen Thomas zei: 'Omdat u Mij gezien hebt, hebt u gelooft? Zalig zij, die niet gezien hebben en toch geloven.' Joh. 20:29 .

Ik zie Jezus over Thomas' schouder in de verte staren, naar de dichter van psalm 77, naar christenen vandaag. Wij zien de Here niet: de wateren zijn weer als tevoren. Wij krijgen geen tekens. Wij zullen het moeten doen met het recept van de dichter van psalm 77. Wij krijgen geen tekens dan lettertekens. Laat dat ons, net als die dichter van ps 77 genoeg zijn. Er staat geschreven. Psalm 77, een lied dat bij de tijd gebleven is.

8. IETS OVER DE WRAAKPSALMEN (Douma)

1. Altijd komen de wraakpsalmen ter sprake als het gaat over moeilijkheden die wij met bepaalde bijbelgedeelten hebben. De meest bekende psalm die dan geciteerd wordt is Ps. 137, waarin Joodse ballingen in Babel met vreugde uitroepen:

Ps. 137,8v

8	Babel, weldra word je verwoest.
Gelukkig hij die wraak zal nemen
en jou doet wat jij ons hebt gedaan.
9	Gelukkig hij die jouw kinderen grijpt
en op de rotsen verplettert.

Zoiets zeggen, en vooral dat verpletteren van onschuldige kinderen tegen de rotsen, dat is toch wel bar en boos! Kun je dat nog met fatsoen over je lippen krijgen als je aan de houding van onze Here Jezus Christus denkt en aan alles wat Hij van ons vraagt aan geduld, liefde, vergeving en gebed voor je vijanden?

2. Laten wij hier eens met het Nieuwe Testament beginnen. Bijzonder leerzaam is wat Paulus in Romeinen 12 en 13 schrijft.

Rom. 12/13

- 12,19 Neem geen **wraak**...maar laat God uw **wreker** zijn, want er staat geschreven dat de Heer zegt: 'Het is aan Mij om **wraak** te nemen, ik zal vergelden'.
- 13,4 (we moeten de overheden respecteren): zij draagt het zwaard niet voor niets, want ze staat in dienst van God, als toornende **wreekster** voor hem die kwaad bedrijft.

U ziet dat ook het Nieuwe Testament vrijmoedig over wraak spreekt. Maar nu komt het erop aan onderscheid te maken. God oefent wraak, de christen mag het niet. Iets eerder had Paulus in Rom. 12 al gezegd dat christenen hun vervolgers zelfs moeten zegenen in plaats van ze te vervloeken. Zij moeten geen wraak nemen. Maar God neemt wel wraak, door zelf in te grijpen of mensen daarvoor de bevoegdheid te geven. God heeft het recht zelf te wreken en daarvoor citeert Paulus een tekst uit het OT (Deut. 32,35).

Maar God kan deze wraakoefening ook in handen van mensen leggen, n.l. in handen van de overheden. Let op Rom. 13,4. De overheid draagt het zwaard niet voor niets, want ze staat in dienst van God als toornende wreekster. Weer wordt over wreken gesproken. Wij kunnen evengoed zeggen: over *vergelde*n. Dat klinkt ons ook iets milder in de oren, maar komt het op hetzelfde neer. Wat in vergelden zit, zit ook in wreken. Wreken in de Bijbel heeft de betekenis van: met gelijke munt betalen.

Ps. 137,8v

- 8 Babel, weldra word je verwoest.
Gelukkig hij die wraak zal nemen
en **jou doet wat jij ons hebt gedaan**.
- 9 Gelukkig hij die jouw kinderen grijpt
en op de rotsen verplettert.

3. Laat het dus vaststaan dat 'wreken' of 'vergelde

n' niet slechts oudtestamentisch is. En laat het ook duidelijk zijn dat wreken, zelfs in het OT, wat anders is dan pure wraakzucht. Als de ballingen verlangen naar de wraak op Babel, hebben ze daarvoor reden. Zij zijn verschrikkelijk behandeld, nu verwachten ze dat Babel dit betaald krijgt.

Er is nog een aspect wat we in rekening moeten brengen. Nergens kon ik in de Psalmen of verder in het OT vinden, dat men voor het wreken zelf het heft in handen wilde nemen. Iemand wreekt zich niet zelf op de anderen die hem mishandeld hebben, maar hij hoopt dat Jahwe het doet. Ook uit Ps. 137 kunt u geen zelf-wraak aflezen. Men prijst de man gelukkig die Babel zal verwoesten; maar die man doet het dan ongetwijfeld op Jahwe's bevel. Er staat niet: *ik* zal mij gelukkig prijzen als ik met het bijltje mag hakken; nee, gelukkig *hij* die wraak zal nemen.

4. Maar mogen wij wel iemand *gelukkig* prijzen die wraak oefent, als hij het maar niet op eigen houtje doet en door God of door Gods dienaren ertoe geroepen wordt? Ik meen van ja. Er is een verlangen naar wraak dat niet alleen psychisch te begrijpen valt, maar ons in de Bijbel ook nergens verboden wordt.

Laat ik eerst een verhaal doorgeven dat ik van een gereformeerde predikant gelezen heb. Hij had opgesloten gezeten in een Duits concentratiekamp, dat door Amerikaanse militairen in 1945 bevrijd werd. De nog aanwezige gevangenen waren mishandeld en half uitgehongerd. Toen de Amerikanen binnentrokken, knalden deze bevrijders alle Duitsers vanaf de grond neer uit hun hoge post in de wachttorens, van waaruit ze jarenlang elke ontsnappingspoging van gevangenen hadden verhinderd. Deze dominee wist wat er in de Bijbel stond over liefde, maar ook over *gerechtigheid*.

Toen hij de liquidatie van de Duitse bloedhonden op korte afstand bekeek, had hij op dat ogenblik geen enkel medelijden. Hij verheugde zich over deze afrekening. Ik denk dat we ons dit goed kunnen voorstellen. En behoeven er niet vergoelijkend bij te zeggen dat wij mensen nu eenmaal zo zijn. Als we in de Bijbel lezen van de vrolijkheid die de hemel met

alle heiligen, apostelen en profeten zal hebben over de rechtvaardige vernietiging van de laatste wereldstad, die geestelijk Babel heet (Openb. 19,1vv), dan hoeven we het een gereformeerde dominee niet als zwakheid aan te rekenen als hij zich opgewekt voelt bij het neerschieten van zijn vijanden.

De Bijbel is in elk geval minder week dan het moderne humanisme, dat niets erger vindt dan doodstraf, over wie het dan ook maar gaat, tot de Hitlers en de Saddams toe. De Talmud – een belangrijke commentaar van de Joden op de wet van Mozes – zegt ergens: ‘wie barmhartig is jegens de onbarmhartigen, is onbarmhartig jegens de barmhartigen’ (gec. via Van Selms, *Jeremia 1,215*). Daar zit veel waars in. Zeker, wij moeten onszelf niet wreken, maar als God wrekt, hoeven wij er niet bij te staan huilen.

Liefde is een centraal woord in de Bijbel, rechtvaardigheid ook. Als alles onder het woord liefde zou kunnen vallen, was er geen laatste oordeel, waarop voor altijd de schapen van de bokken gescheiden zullen worden. Wij hadden liever de hel leeg en alleen de hemel gevuld. Maar God en Jezus Christus spreken naast liefde ook van vergelding, en dan past het ons niet te proberen alles toe te dekken met liefde en barmhartigheid.

In onze eigen houding zullen wij moeten tonen dat we erop uit zijn onze naaste, ook onze vijandige naaste, voor God te winnen. Nogmaals, *wij* moeten geen wraak nemen en het heil voor iedereen zoeken. Maar we moeten wel plaats laten voor Gods toorn, Gods wraak en Gods eindoordeel.

5. We ruimen daarvoor ook plaats in door goed in de gaten hebben dat Jahwe niet met zich laat spotten. *Wij* moeten ons hoofd buigen wanneer men onze naam aantast, maar de heilige God doet dat niet. Prijzen wij Jahwe's grootheid, dan begrijpen we ook de dichter van Psalm 139, de psalm die we allemaal zo mooi vinden omdat we er onder meer in lezen:

Ps. 139,13v

- 13 U was het die mijn nieren vormde,
die mij weefde in de buik van mijn moeder.
14 Ik loof u voor het ontzaglijke wonder van mijn bestaan,
wonderbaarlijk is wat u gemaakt hebt.
Ik weet het, tot in het diepst van mijn ziel.

Maar diezelfde schrijver verklaart even later

Ps. 139,19

- 19 God, breng de zondaars om,
- weg uit mijn ogen, jullie die bloed vergieten -
20 ze spreken kwaadaardig over u,
uw vijanden misbruiken uw naam.
21 Zou ik niet haten wie u haten, HEER,
niet verachten wie tegen u opstaan?
22 Ik haat hen, zo fel als ik haten kan...

Hier haat de mens zijn vijanden, maar zo iemand doet het omdat die vijanden eerst *Jahwe's* vijanden waren en dus ook *zijn* vijanden geworden zijn. Ik durf dan niet te zeggen dat dergelijke volgelingen van Jahwe op een primitieve manier reageren door van haatgevoelens blijf te geven. Die gevoelens geven geen blijk van primitiviteit, maar van rijpheid: iemand is zó met de zaak en de eer van Jahwe bezig, dat hij woedend wordt over mensen die Jahwe's naam door het slijk halen. Wie Jahwe zo liefheeft, kan pas haten als de dichter van Ps. 139.

6. Nog één punt. Ik beweer met het voorgaande niet, dat wij de dichter van Ps. 137 moeten volgen als hij de man gelukkig prijst die de *kinderen* van Babel te pletter zal slaan tegen de rotsen.

Ps. 137,8v

- 8 Babel, weldra word je verwoest.
Gelukkig hij die wraak zal nemen
en jou doet wat jij ons hebt gedaan.
- 9 Gelukkig hij die **jouw kinderen** grijpt
en op de rotsen verplettert.

Een kind is een kind. We weten dat Jahwe, tegen de zin van Jona in, Nineve wilde sparen, omdat Hij veel op had met kinderen en dieren.

Jona 4,11

Zou Ik geen verdriet hebben om Nineve, die grote stad, waar meer dan honderdtwintigduizend mensen wonen die het verschil tussen links en rechts niet eens kennen, en dan nog à die dieren?

Daarom hoeven we de dichter van Ps. 137 niet in alles te volgen. Dat hij om wraak roept, is goed te verdedigen; maar dat hij daarin ook de kinderen betreft, die van toeten noch blazen weten – dát gaat erg ver.

Ik vat samen:

- a) wanneer je aan liefde en recht een plaats weet te geven, hoef je niet te schrikken voor wat de Bijbel over haat en wraak zegt;
- b) stel altijd de vraag: haat ik iemand omdat hij het op mij of op God gemunt heeft?
- c) handen af van de mensen en vooral van hun kinderen, omdat alleen God en zijn dienaren (overheden, engelen) mogen toeslaan.

9. JOB, EEN GEVAL APART (Verbree)

Het boek Job is populair. Dit komt onder andere door de veel geroemde literaire kwaliteiten van het boek. Maar minstens, en waarschijnlijk meer, vanwege de thematiek: het lijden van de mens. Maar is dat werkelijk het hoofdthema? In deze bijdrage wil ik daar een paar vraagtekens bij plaatsen. Is Jobs lijden ons lijden?

1. Job is een uniek persoon qua vroomheid. Ezechiël plaatst hem naast andere groeten: als Job en Daniël. Vergeet wie zich 'als Job' voelt, dit niet te makkelijk? Zou de Here ooit van U of mij zeggen: zo één is er geen tweede op aarde?

2. Wij hebben een zicht op dit verhaal, dat Job niet heeft gehad. Wij weten wat de inzet is: Job is de inzet van een strijd tussen God en de duivel. Dit is volstrekt uniek in de Bijbel. Er is slechts één moment dat er hier moet denken. Daar komen we zo op. Realiseren we ons dat wij weten wat Job niet wist? Voor zover wij kunnen nagaan, heeft Job geen kennis gehad van de rol van de satan in dit verhaal. Dat verdient doordenken. Het speelt mee in het antwoord van de Here aan Job: Job jij begrijpt zoveel niet. Je – en nu vul ik in – weet niet eens dat jouw ellende de unieke inzet is van een confrontatie tussen de satan en Mij. Ook dit aspect maakt Job tot een zo uniek geval, dat als ik in de ellende kom, ik denk ik niet kan zeggen: nu ben ik als Job.

3. Hier komt nog iets bij. Niemand van ons kán nog in de situatie van Job terecht komen. Waarom niet? Omdat Satan zijn plaats aan het hemels hof heeft verloren. We maken een excurs naar de profeet Zacharia. In zijn derde visioen ziet hij de hogepriester Jozua in vuile kleding voor de troon van God staan. De duivel wil hem aanklagen. Door tussenkomst van de Engel van de Here wordt de Hogepriester, en dus de verzoeningsdienst, gered. Zacharia zag in dit visioen wat Christus tot werkelijkheid zou maken. De

consequenties voor de duivel waren rampzalig. In Openbaring 12 lezen we dat de duivel na zijn oorlog tegen Gods leger uit de hemel wordt geworpen en dat zijn plaats daar niet meer werd gevonden. Deze verwijdering heeft plaatsgevonden toen Christus zijn Messiaans werk op aarde vervulde. Op basis van deze gegevens mogen we concluderen dat wij gelukkig nooit meer als Job kunnen worden. De satan kán ons niet meer aanklagen.

Er valt uit het boek Job ongetwijfeld veel te leren voor wie moet lijden. Ten voorbeeld strekken zijn geduld, zijn erkennen van Gods grootheid en zijn zelfcorrectie. Maar dit alles maakt Job niet tot het een rolmodel voor ons onbegrepen lijden, daarvoor is. Job te zeer een geval apart. Ik zou als hoofdthema voor het boek dan ook niet kiezen voor 'het onbegrepen menselijk lijden' maar liever voor 'Gods trouw en grootheid, zelfs in onbegrepen lijden. Het boek Job is eindelijk niet een mensgericht- maar en theocentrisch boek.

Welke winst kan deze benadering opleveren?

1. Het snijdt de pas af voor benaderingen waarin God ter verantwoording wordt geroepen of zelfs bekritiseerd.
2. Oog voor Jobs unieke positie maakt de christen bescheiden in zijn spreken tot God en biedt de christen zicht op zijn bevoorrechte positie: ons kan dankzij Christus niet overkomen wat Job overkwam.
3. Door te onderscheiden tussen Jobs situatie en onze situaties, ontstaat ruimte om nieuw na te denken over het algemeen menselijk lijden.

Een voorzet bij dit laatste punt. In zondag 10 staat de bekende zinsnede dat alles 'ons niet bij toeval maar uit zijn Vaderhand ten deel valt.' De gruwel van het blinde toeval is niet aan de orde. Het is een goede belijdenis. Maar is het ook de best denkbare formulering? Laat mij voor de gelegenheid en ter wille van de discussie over dit moeilijke punt zondag tien op dit punt herformuleren:

Wij belijden dat alle dingen ons niet door blind toeval overkomen, maar dat God dank in deze door onze zonde gebroken wereld zelfs het meest afschuwelijke lijden ons niet zal kunnen scheiden van de liefde Gods welke is in Jezus Christus.

Ben ik met deze herformulering dan van mijn geloof afgevalen, of wordt een onbedoelde bijmaak – hoe kunnen uit een vaderhand kankercellen komen - vermeden?

Het gaat er niet om een belijdenis te schrappen. Het is een nuancekwestie. Het woord vaderhand roept in lijdenssituaties gemakkelijk 'Maarten 't Hart' associaties op: deze kankercellen zijn door de jouw liefhebbende Vaderhand gestrooid. Deze diepe zwakzinnigheid schonk vader je. Ga er maar aan staan...

Zou het geen winst zijn te zoeken naar een formulering die allereerst de Bijbel recht doet, maar tegelijk minder vatbaar is voor misverstand?

10. HET LOVEN VAN JAHWE (Douma)

1. Ik was eerst van plan iets te zeggen over Psalm 88, de meest sombere van alle 150 psalmen. En met zo'n sombere psalm kunnen we toch moeilijk onze avond afsluiten. Dat zal ik ook niet doen; maar ik wil wel met deze psalm beginnen. Het is een psalm over iemand die ziek is en ook niet meer beter kan worden. Hij is melaats, of zoals we voortaan met de NBV moeten zeggen: hij is van jongs af door *huidvraat* getekend. In de buurt van de bewoonde wereld mag hij zich alleen vertonen met gescheurde kleren, ten teken dat hij meer dood dan levend is. Familieleden en vrienden blijven bij hem vandaan. De psalm geeft de indruk dat de patiënt zich in het laatste stadium bevindt. Nog even en het is voorbij.

Ps. 88,11v

- 11 Staan schimmen op om u te loven?
- 12 Komt uw liefde in het graf ter sprake of uw trouw in de afgrond?

13 Weet men in de duisternis van uw wonderen
of van uw weldaden in het land der vergetelheid?

2. U kunt zich voorstellen dat die man had uitgeroepen: Jahwe, moet ik nu zo sterven, even afzichtelijk als ik mijn hele leven al geweest ben? Is het mij in uw genade werkelijk niet vergund het leven te proeven, al is het maar eventjes, zoals anderen dat kunnen? Maar hij bidt iets heel anders. Hij zegt niet: Jahwe, *ik*; maar: Jahwe, *U*. Niet: wat heb ik aan mijn leven gehad; maar: hoe zal ik zo meteen na mijn dood *U* nog kunnen loven en van uw liefde, uw trouw, uw wonderen kunnen vertellen? Wij begrijpen daaruit wat deze man als *doel in zijn leven* zag. Hij leeft niet voor zichzelf, maar wil blijven leven om Jahwe te loven. Wat de lucht voor de vogels en wat het water voor de vissen is, dat is de lof op Jahwe voor de mensen. Als de mens Jahwe kan loven, dan pas is hij in zijn element.

De vorige week hebben we tijdens het discussie-halfuur al besproken dat Ps. 88 oudtestamentisch is, in zoverre de klager in deze psalm er nog geen weet van heeft dat we God ook kunnen prijzen na onze dood. Wij belijden nu dat wij de gemeenschap met God mogen blijven onderhouden, als wij naar de hemel gaan. In Ps. 88 komt dat zo nog niet uit. Maar daarom is die psalm niet alléén maar oudtestamentisch. Wij kunnen bij de dichter van Ps. 88 niet in de leer gaan als hij het over de dood heeft; maar wij moeten dat wel als hij ons vertelt wat leven is. *Leven is loven*.

3. Wat helpt het ons als wij dit weten? Daar is veel over te zeggen, maar ik vraag nu aandacht voor de betekenis die het loven van God heeft voor onze *psychische gezondheid*. We hebben er baat bij als we God prijzen. Misschien zegt u dat we dan toch weer bij onszelf uitkomen, terwijl het in loven om de eer van God gaat! Zeker, maar als we God eren, mogen we er best bij vertellen dat zoiets de ontplooiing van ons eigen leven bevordert. Wat is n.l. het geval?

Precies zoals Job *mentaal* de ruimte kreeg om op te houden Jahwe nog langer ter verantwoording te roepen, toen hij zijn eigen kleinheid in het licht van Jahwe's almacht zag staan, worden ook wij van onze bekrompenheden bevrijd als wij God loven en prijzen. Ik verdedig daarvoor twee stellingen die ik in *Job, Psalmen*, pag. 97 aan de orde heb gesteld:

- a) wie Jahwe looft, weet zich opgenomen in een groot geheel en treedt daardoor uit zijn persoonlijke beperktheden.
- b) het loven heeft een bevrijdende werking door het positief effect dat er van de vergeving van zonde en schuld uitgaat.

4. Met de *eerste* stelling spreek ik de overtuiging uit dat het geweldig *bevrijdend* is je opgenomen te weten in een groot geheel. Eenzaam zijn is een kruis, een gevaar; je liefdevol opgenomen weten binnen gezin, familie en kerk is een zegen en biedt veiligheid. De klager in Ps. 88 was heel eenzaam, had waarschijnlijk geen gezin, kreeg zijn familie, die het hoofd afwendde, niet op bezoek en mocht geen stap binnen de tempel zetten. Toch geeft hij precies aan waarmee hij het hoofd boven water kon houden. Hij kent Jahwe en kent de geschiedenis tussen Jahwe en het volk Israël. Die God is zijn God, dat volk is zijn volk en de geschiedenis tussen die beide is zijn geschiedenis. Ik weet nog hoe ik zelf, zo rond een jaar of tien, een tijdje ziek was en helemaal alleen leefde met een boek over ontdekkingsreizigers en andere grote figuren.

Voor mij ging er een hele wereld open door die verhalen, zodat ik pijn en moeite kon dragen door mij te verwonderen over de wereld waarin ik mocht leven. Ik weet vandaag nog beter dan toen wat het betekent, dat we in het allesomvattende verbond met God, de Schepper en Verlosser zijn opgenomen. Wat we in de Bijbel lezen en om ons heen zien, kan ons bevrijden van het egoïsme, waarin alles draait om ons eigen kleine persoontje. Wie God looft in de bergen, belijdt zijn eigen nietigheid. Wie onze Here Jezus Christus prijst, omdat Hij door zijn Geest duizenden volgelingen bereid maakte hun leven zelfs prijs te geven om het eigenlijke leven te verkrijgen, schaamt zich over zichzelf. Dat is voor onze geestelijke

gezondheid heel goed, want we treden dan buiten onszelf en zoeken onze vreugde waar ze alleen te vinden is: buiten ons, in het grote werk van God, waaraan wij deel mogen hebben.

5. We vinden het bovenstaande bevestigd in de bekende Psalm 8, het eerste loflied op ons blad met typering van alle psalmen.

Ps. 8,4v

- 4 Zie ik de hemel, het werk van uw vingers,
de maan en de sterren door u bevestigd,
5 wat is dan de mens dat U aan hem denkt,
het mensenkind dat U naar hem omziet?

Dat is de ene kant. De mens is nietig. Maar die nietigheid heeft haar keerzijde als we aan het verbond tussen Jahwe en de mens denken. De nietige mens is niet niets:

Ps. 8,6v

- 6 U hebt hem bijna een god gemaakt,
hem gekroond met glans en glorie,
7 hem toevertrouwd het werk van uw handen
en alles aan zijn voeten gelegd.

Wij loven God, maar niet om onszelf weg te cijferen. Let op de hoge plaats die we in zijn schepping ontvangen hebben. Omdat het de hoge God behaagd heeft, zich heel reëel voor ons te interesseren, heeft zelfs het treurigste klaaglied à la Psalm 88 nog een gouden rand. De uitgeteerde man op zijn bed vindt niet dat het geen enkele zin heeft naar de hemel te schreeuwen om uitredding, evenmin als Job dit dacht. Wij zijn er, wij mogen er zijn in een verbond dat serieus wordt genomen door de almachtige Schepper van hemel en aarde.

- a) wie Jahwe looft, weet zich opgenomen in een groot geheel en treedt daardoor uit zijn persoonlijke beperktheden.
b) het loven heeft **een bevrijdende werking** door het positief effect dat er van de vergeving van zonde en schuld uitgaat.

6. En nu stelling b)! Over die bevrijdende werking lezen we o.a. in Ps. 32. Dat heeft weinig toelichting nodig. Zonden kwelen geest en lichaam. Wie ervan bevrijd wordt, zingt en juicht voor Jahwe.

Ps. 32

- 3 Zolang ik zweeg, teerden mijn botten weg,
kreunend leed ik, de hele dag...
5 Toen beleed ik u mijn zonde....
en u vergaf mijn zonde, mijn schuld...
11 Verheug u in de HEER, rechtvaardigen, en juich.
zing het uit, allen die oprecht zijn van hart.

Zo roept David na zijn affaire met Batseba:

Ps. 51

- 10 U hebt mij gebroken, laat mij ook juichen.

- 12 Sluit uw ogen voor mijn zonden
en doe heel mijn schuld teniet...
- 14 Red mij, geef mij de vreugde van vroeger,
de kracht van een sterke geest...
- 17 Ontsluit mijn lippen, Heer,
en mijn mond zal uw lof verkondigen.

Psychiaters zijn nodig in de geestelijke gezondheidszorg; maar deze avond sluit ik af met op een ander, nog effectiever (en ook goedkoper) middel in de gezondheidszorg te wijzen: de belijdenis en vergeving van onze zonden om Jezus' wil. Zovaak en zolang wij kunnen zingen, staat het er goed met ons voor.

7. Ik vat samen:

- Wie God looft
- a) komt tot echte menselijke ontplooiing;
- b) cijfert zichzelf niet weg;
- c) verkeert geestelijk in goede gezondheid.

C. Opmerkingen, vooral n.a.v. vragen over teksten

Job 1,3 - Job was de aanzienlijkste man van het Oosten, lezen we. Vraag: betekent zo'n opmerking dat de schrijver ervan zich ten westen van Jobs woonplaats bevindt? Antwoord: dat ligt wel voor de hand. Oost en west, noord en zuid worden immers bepaald naar de standplaats van de spreker. Zelfs een huidige opmerking over het moeien in het 'Midden-Oosten' is niet van een Chinees, een Zuid-Afrikaan of een Australiër afkomstig, ook al neemt men die geografische aanduiding waarschijnlijk wel van ons over.

Job 2,3 - Waarom laat de HERE zich door satan aanzetten Job te grond te richten? Geeft Hij zo satan niet teveel macht? Antwoord: De HERE heeft alle vertrouwen in de standvastigheid van Job. Let op het einde, dat aan Job eerherstel geeft! Maar let dan ook op het prachtige boek Job dat wij aan deze confrontatie tussen de HERE en satan te danken hebben! De grootheid van Jahwe, voor wie ieder moet zwijgen, ook Job, wordt erin geprezen. Verder zijn er vragen waarop wij het antwoord eenvoudig niet weten. B.v., waarom zoveel macht gegeven aan satan, die tegenover Jahwe opereert, zoals zijn naam reeds zegt ('tegenstander')? Als we daarop niet kunnen antwoorden, doen we er verstandig aan naar het resultaat te kijken: het voor ons belangrijke boek Job.

Job 1,21 - De bekende tekst 'De HEER heeft gegeven, de HEER heeft genomen, de naam van de HEER zij geprezen geeft een vraagstelster moeilijkheden. Gezien de uitzonderlijke plaats die Job inneemt en de onmogelijkheid om ons met hem te vergelijken (meestal), zorgt ervoor dat ik (zo schrijft zij) er niet aan toekom, zeker niet bij sterfgevallen van kinderen, zoiets te zeggen als Job hier doet. Antwoord: Job heeft hier een grote hoogte bereikt.

Sommige uitleggers vinden het zelfs zo hoog, dat ze in de tekst niet meer zien dan een van buiten geleerd dogmatisch lesje. De echte Job heeft wel wat anders te vertellen dan dit; lees maar vanaf hoofdstuk 3! Toch moeten we de ene Job niet tegen de andere uitspelen. Het gaat over een en dezelfde Job. Dat maakt het ook wat gemakkelijker om te zeggen dat een mens evenals Job niet altijd op dezelfde hoogte staat. Als *wij* iets niet kunnen door b.v. het sterven van een kind op een bepaald ogenblik, wil dat nog niet zeggen dat een andere christen of christin het ook niet kan, of dat ook wijzelf het *nooit* zouden kunnen. We moeten niet gering denken over de kracht die Gods Geest ons kan geven.

Job 15,1-16 - klinkt een cursist heel gereformeerd in de oren, ook al is Elifaz aan het woord. Antwoord: we hoeven niet te beweren dat alles verkeerd is wat de vrienden van Job in hun betogen zeggen. In *Job en Psalmen*, pag. 49 kunt u lezen dat in het NT soms uitspraken uit het boek Job worden geciteerd, die van Jobs vrienden afkomstig zijn. De Heidelbergse Catechismus vermeldt onder antw. 13 zelfs drie teksten uit Job, waarvan er twee uit de mond van Elifaz komen (Job 4,18v; 15,16). M.i. is dat tekstgebruik hier niet erg gelukkig, omdat op beide plaatsen aan de (goede) engelen gebreken worden toegeschreven. De redenering is: als op de engelen al wat valt aan te merken, hoeveel temeer dan op de mensen! Dat laatste is juist, het eerste valt te betwijfelen. We vinden zo'n opmerking over de engelen die als (goede) schepping van God toch gebreken vertonen nergens elders in de Bijbel.

Toch zou ik niet graag van Job 15 willen beweren dat het nogal gereformeerd klinkt. De manier waarop Job hier beschuldigd wordt, herinnert misschien wel aan onverkwikkelijke gereformeerde debatten, maar niet aan de gereformeerde religie. Die heeft een beter beeld van God en zijn barmhartigheid dan hier door Elifaz wordt gegeven. Allerlei ware woorden worden heel onwaar als ze aan het verkeerde adres (Job) worden gericht. Elifaz lijkt mij in zijn tweede rede nogal erg overtuigd van zijn gelijk tegenover de verkeerde instelling die hij bij Job vindt.

Job 32vv – Verdient *Elihu* niet meer waardering, omdat hij naast Job ging staan? Als een vriend naast je gaat staan, kan hij toch heel scherpe (messcherpe) kritiek hebben uit oprechte bezorgdheid. Naastenliefde is toch niet maar 'alleen lief zijn? Antwoord: volkomen juist; maar geldt dat ook voor Elihu? Ik meen (zie *Job en Psalmen*, 28vv) dat Elihu alleen maar kritiek op Job en niet op diens drie vrienden oefent. Het kan lijken dat Elihu olie op Jobs wonden giet, maar hij wrijft er alleen maar zout in.

God zal zeker niet antwoorden op Job als die zo'n toon tegen Hem aanslaat, denkt Elihu (Job 35,12vv). En ziedaar, Elihu is nauwelijks uitgesproken of God antwoordt Job! Ik herhaal: Elihu wist veel over de verheven God te vertellen, maar hij benutte dat om kwaad te spreken over Gods knecht Job. Elihu's laatste woord is: 'God ziet niet om naar wie zichzelf voor wijs houdt' (Job 37,24). Met dat vlijmscherpe woord kan Job het doen!

Job 33,23vv – Er zijn vragen gesteld over wat Elihu hier zegt over een engel als *pleitbezorger* voor Job en over het *losgeld* dat God voor de zieke (Job) moet verkrijgen. Ik merkte op dat het geheel te onduidelijk is om hier aan de verlossing door Jezus Christus als middelaar te mogen denken, zoals b.v. J.H. Kroeze en C. Bijl denken (zie mijn *Job en Psalmen*, pag. 28).

Als we lezen over een pleitbezorger en losgeld, gaan onze gedachten al gauw uit naar Jezus Christus. Maar staat dat in de genoemde passage uit Job 33?! Ik betrek er ook maar even Job 16,19 en 19,25 bij, waar Job zelf over zijn 'getuige' in de hemel, zijn 'pleitbezorger' en zijn 'redder' ('losser' in NGB) spreekt. We willen daar graag Christus bij noemen; maar dat moet het tekstverband toelaten. Volgens mij biedt dat verband geen grond voor een 'christocentrische' uitleg. We moeten goed voor ogen houden dat Christus' verlossing betrekking heeft op de verzoening van onze zonden. Maar Job vraagt niet om verzoening van zijn zonden, hij vraagt om erkenning van zijn onschuld! Dat is een totaal andere zaak.

Job handhaaft tot het einde toe zijn onschuld. Ook Elihu wil hem schuld aanpraten die hij niet heeft. We weten wat de ontknoping van het drama is: Job heeft recht van God gesproken, de vrienden niet. Ook Elihu niet, omdat hij Job, precies als de andere vrienden, op een verkeerde manier schuld wil laten belijden. Met alle waardering die zowel Kroeze als Bijl verdienen met hun uitleg van het boek Job, kan ik ze op het bovenvermelde punt niet volgen. Natuurlijk ben ik het met die vraagsteller eens, die opmerkt dat toch ook Job de Christus als zijn redder nodig heeft. We kunnen niet blijven staan bij Jobs standvastigheid in zijn lijden (Jac. 5,10), maar moeten erkennen dat de Geest van Jezus Christus ook reeds in zijn leven werkte en dat hij even afhankelijk is van Jezus voor zijn eeuwige redding als wij het zijn. Maar dat komt *bij* het boek Job, zonder dat het nog *over* het boek Job gaat.

Job 38,1; 40,1 – Jahwe antwoordde Job tweemaal *vanuit een storm*. Waarom vanuit een storm en hoe dan? De vraagsteller wijst erop dat God in het paradijs in de avondstille aanwezig was. Zijn vraag heeft ook een actuele achtergrond: de oorverdovende herrie op praise-avonden in de kerk!

Antwoord: over herrie in de kerk denk ik als mijn vraagsteller; maar nu de storm waarin Jahwe aan Job verschijnt. Het 'waarom' lijkt mij moeilijk te beantwoorden. Ook de stilte waarin Jahwe verschijnt, kan iemand op de knieën brengen. Denk aan de zachte bries waarin Jahwe aan Elia op de Horeb verschijnt, waaraan storm, aardbeving en vuur waren voorafgegaan (1 Kon. 19,11vv). Daarin was God niet, wel in de stilte.

Hier is het andersom. Jahwe openbaart zich als de Ontzagwekkende, de Schepper die vanuit zijn grootheid Job stil maakt. 'Storm' komt al eerder in het boek Job voor. In een hevige storm heeft Job het dierbaarste wat hij bezat (zijn kinderen) verloren (Job 1,19). Job meende dat God hem teisterde als een stormwind (Job 9,17), zonder redelijkheid, terwijl goddelozen voor zo'n storm juist gespaard bleven (Job 21,18). Er is nu een enorme storm nodig om Job tot de erkenning te brengen dat hij anders over God moet en mag denken dan hij deed.

Job 42,8 – Job moet voor zijn vrienden *bidden en offeren*. Heeft de volgorde van bidden en offeren ook nog betekenis voor ons?

Antwoord: We lezen dat de vrienden elk een offer van zeven stieren en zeven rammen moeten brengen. Dat is een geschenk zoals alleen vorsten brengen (vgl. Ez. 45,23.25; 46,4). Dit offer hoeven we niet op te vatten als 'betaling voor zonde'. Het is een bewijs dat de vrienden zich aan Jahwe onderwerpen, zoals onderdanen en vazallen geschenken aanbieden aan hun koningen en heren. De drie vrienden hebben verkeerd gehandeld en het is *door het gebed van Job* dat zij van Jahwe vergeving ontvangen. Vervolgens is hun geschenk als offer Jahwe aangenaam. Is zo iets voor ons nog van betekenis? Dat lijkt me wel, wanneer we bedenken dat verzoening niet door het geven van een cadeau tot stand komt, maar een zaak van het hart is.

Zonder gebed vanuit een oprecht hart geen verzoening. Dan pas heeft het offer uit dankbaarheid zin. Hier is de situatie in zoverre bijzonder, omdat door middel van het gebed van een ander de vrienden verzoening ontvangen. Zie voor de betekenis van het *brandoffer*, waarin niet de verzoening, maar de dank centraal staat, mijn Van Egypte naar Kanaän, pag. 234v.

Ps. 23 – Jahwe is onze *herder*; maar is de herder in de Bijbel soms ook niet een persoon die allesbehalve een goede naam heeft. Een vraagsteller wijst op de herders in de velden van Betlehem. Zulke mensen hadden in het publieke leven toch nauwelijks rechten?

Antwoord: Als je *alle* gegevens uit de Bijbel over een bepaald fenomeen in rekening brengt, vertoont het beeld van een zaak meer dan één aspect. Maar het is toch niet moeilijk uit de gegevens op te diepen dat koningen herders kunnen worden genoemd, zonder dat we daarbij aan negatieve aspecten hoeven te denken. Hetzelfde geldt van Jezus als de goede herder (Joh. 10).

Ps. 80,2 – Hier is sprake van nakomelingen van *Jozef*. Waarom alleen zij en niet: de nakomelingen van Jakob?

Antwoord: Het gaat daar over de situatie in het Noordelijk rijk. U vindt Juda niet genoemd, wel Efraïm, Benjamin en Manasse (Ps. 80,3). Efraïm en Manasse zijn beide zoons van Jozef. We komen wel vaker tegen dat het Noorden naar Jozef en het Zuiden naar Juda genoemd wordt. Ps. 80 zal over een ramp gaan die het Noordelijk rijk trof. De Septuagint (Griekse vertaling van het OT) zegt in het opschrift boven deze psalm dat het over de Assyriërs gaat. Zij hebben het Noordelijk rijk in ballingschap gevoerd.

Ps. 91slot – Heel veel gelovigen zullen toch niet kunnen naspreken wat de dichter zegt: dat God hen bevrijd heeft, antwoord heeft gegeven wanneer zij Hem aanriepen en overvloed van dagen ontvingen! Moeten we daarom deze en andere psalmen ‘geestelijk’ opvatten?

Antwoord: doe dat niet, want het is letterlijk bedoeld. Wie God bemint, mag verwachten wat de dichter hier uitspreekt. Dat verwachtingspatroon mogen wij hebben en dat hebben wij als gelovigen ook. Want waarvoor bidden wij anders? Maar misschien nog beter dan de oudtestamentische gelovigen weten we dat we niet altijd krijgen wat we vragen en het eigenlijke geluk ons pas na de dood zal toevallen.

Ps. 92 - Vanwaar de titel: een lied voor de *sabbat*?

Antwoord: *Ps. 92* is de enige psalm met een opschrift dat een bepaalde dag van de week noemt. In de Talmud (een joods commentaar op het OT) kunnen we lezen dat deze psalm werd gezongen bij het morgenoffer in de tempel. Men heeft er ook op gewezen dat het woord Jahwe zeven keer in deze psalm voorkomt. De lof op Gods werk (92,4v) en zijn eeuwige verhevenheid (boven de ark?) maken het aannemelijk dat dit echt een tempelpsalm is geweest. Vandaar de koppeling aan de sabbat als hoogtepunt van de zeven dagen.

Ps. 104 – is een mooie psalm met een *vreselijke melodie*, volgens een vraagsteller. De vraag luidt dan: wordt het geen tijd enkele melodieën te vernieuwen?

Antwoord: over de melodieën, die de psalmen in Bijbelse tijd hebben begeleid, weten wij niets. Als leiders van deze Bijbelcursus zijn we met dat onderwerp dus gauw klaar. Gelukkig maar dat niet *alle* vragen ons veel hoofdbreken kosten! Verder sluiten we ons aan bij elke klacht over bepaalde melodieën uit onze Psalmberijming die of moeilijk te zingen zijn, of niet erg passen bij de betreffende psalm. Of dat ook bij *Ps. 104* het geval is, zal niet iedereen beamen, vermoeden we.

Ps. 119, 167v – Iemand vindt hier en ook op andere plaatsen in de psalmen de dichters nogal *arrogant*. Men doet dit of dat, en dan meent men geluk te zullen ontvangen. Als wij dit nu zo niet zeggen, zijn we dan te bang?

Antwoord – Ik heb op het *modelmatige* gewezen dat we in veel psalmen (en ook elders) aantreffen: wie Jahwe dient, kan rekenen op beloning. Hoe vreemd het mag klinken, wij hanteren dat model ook, al *zeggen* we het minder vaak dan men het in de Bijbel doet. Waarom begrijpen we Job zo goed? Omdat wij vinden dat iemand die God vreest, ‘eigenlijk’ niet zo’n lot verdient als Job op de mestvaalt.

Waarom geloven wij dat wij gezegend zullen worden, als het niet in dit leven is dan toch in het toekomstige? Omdat ook wij uitgaan van het onlosmakelijk verband tussen de dienst van God en de zegen van leven en voorspoed. Zelfs de mensen die God verafschuwen vanwege het vele lijden in de wereld, gaan van dat verband uit! *Als* er een God was, zo is hun redenering, dan gebeurde er zoveel ellende niet! Ik kom hier later nog even op terug.

Ps. 137,8v – Kunnen we zulke *wraakgevoelens*, met vreugde over hem die kinderen grijpt en tegen de rotsen verplettert, zelf ook koesteren?

Antwoord: terecht is in allerlei vragen gewezen op de houding die Jezus van ons vraagt. Hij vraagt van ons liefde tot de vijand en veroordeelt reeds de gedachte aan wraak. Zondag 40 van de Heit. Catechismus vraagt dat we alle wraakzucht moeten afleggen, in gedachten, woorden, gebaren en daden. Duidelijker kan het toch niet, zou men zeggen. Weg met de wraak!

NB. Terecht is opgemerkt dat ‘wraak’ niet hetzelfde is als ‘woede’. Maar kunnen we ons de woede van Jahwe denken zonder wraak (vergeldings-)gevoelens? Dezelfde cursist vraagt waar in het OT van vijandsliefde sprake is. We kunnen Ex. 23,4v; Spr. 24,17; 25,21 noemen, al moet bedacht worden dat het over vijanden binnen het eigen volk gaat. Het liefhebben van vijanden van buiten eigen kring, vinden we pas in het NT.

Ik wijs er nogmaals op dat wreken en vergelden niet aan ons toekomt, maar wel aan God zelf en zijn handlangers (de overheden). Zie hierboven onder bijdrage 8.2. over de verhouding tussen Rom. 12 en Rom. 13. De opmerking uit de Talmud dat hij die barmhartig is tegenover onbarmhartigen, tegelijk onbarmhartig is tegenover de barmhartigen, heeft geldingskracht *in de politiek*. Als wij in het politieke leven alles dulden en niets vergelden, worden zij - de goeden - daarvan de dupe. We weten maar al te goed dat misdadigers hard en niet met fluwelen handschoenen moeten worden aangepakt. Tegelijk geldt voor de christen dat hij zelfs zijn ergste tegenstanders moet zien te winnen. De christen moet het wreken aan anderen over laten.

Of wij nooit gevoelens van vergelding mogen hebben, waag ik te betwijfelen. Denk weer aan de 'wraakpsalmen' (hierboven bijdrage 8). Als wij nooit mogen haten, dan mogen we het ook niet haten dat Gods naam door het lijk wordt gehaald en dat mensen tot in de kerk toe zijn naam en zijn werk afbreken. Dat leidt tot een lievigheid die ik mij ook in de nieuwtestamentische bedeling niet kan voorstellen. Als men in de hemel vrolijk is over de val van Babel (denk even terug aan Ps. 139!), moeten wij dan treuren?

Waar het ons bij de bespreking van wraakgevoelens e.d. om ging, is om de cursisten te wijzen op het genuanceerde spreken dat de Schrift kent. Naast Ps. 137 kennen we ook Jona 4, waar God de stad Ninevé spaart, omdat Hij zich ontfermt over kinderen en vee. Terecht merkt iemand op dat de gevallen niet gelijksoortig zijn. Ninevé bekeert zich en Babel deed dat niet. Maar in *beide* gevallen gaat het over kinderen en vee, die geen van beiden zich kunnen bekeren. Waarom gaat de ene stad dan met kinderen, vee en al wel te gronde en de andere niet? En waarom betekent de ondergang ook de ondergang van alle kleine kinderen? Dat is Gods beslissing.

En wat onze houding betreft: Er is alle reden om met de toepassing van Ps. 137 op *onze* situaties voorzichtig te zijn, óók als we aan kinderen en vee denken. Door ons zoveel mogelijk te houden aan de regel die Jezus ons persoonlijk heeft voorgehouden (geen wraakoefening, strijden tegen wraakgevoelens), gaan we veilig.

Onder de vragen is nog een facet aan de orde gesteld. Gaat het in Ps. 137 wel over *kleine* kinderen? De KBS (Willibrord) –vertaling tekent bij onze tekst aan dat de stad Babel wordt voorgesteld als een vrouw, en dat haar kinderen haar *inwoners* zijn. In zover kleine kinderen bedoeld zijn, aldus KBS, worden ze beschouwd als de soldaten van morgen. Ik proef hier enige aarzeling. Met 'kinderen' kunnen de bewoners in het algemeen bedoeld zijn. Dat klinkt aangenamer: inwoners van Bel worden tegen de rotsen verpletterd en geen kleine kinderen! Maar, zegt KBS erbij, mocht het zo zijn dat er kleine kinderen bedoeld worden, dan moet je ze beschouwen als de toekomstige soldaten van Babel. Babel mag niet herrijzen en dus moeten er ook geen kinderen blijven die straks soldaat kunnen worden!

Het woord dat in Ps. 137,9 voor 'kind' gebruikt wordt, betreft kinderen die het stadium van baby voorbij zijn. Je leest meer dan eens van kinderen *en* zuigelingen (1 Sam. 15,3; 22,19; Ps. 8,3; Jer. 44,7; Klaagl. 2,11; 4,4; Joël 2,16). Een heel enkele keer wordt het Hebr. woord betrokken op de 'kinderen' van een stad, in de zin van: haar 'bewoners' (Klaagl. 1,6). Wat de KBS-vertaling opmerkt, is dus mogelijk. Maar of het ons veel verder brengt, is de vraag. Je kunt de allerscherpste kantjes van Ps. 139,8 proberen af te slijpen, maar scherp blijft het. Niet alleen in Ps. 137, maar ook in b.v. 1 Sam. 15,3 (Amalek moet uitgeroeid worden, met kinderen en zuigelingen); Jes. 13,16; Ez. 9,6.

Hoe vreselijk ook de Israëliet het sterven van eigen kinderen heeft gevonden, kunt u lezen in Klaagl. 2,11v.19v; 4,4.10. Een cursiste wees ons op het kind van David en Batseba (2 Sam. 12,15vv); op dat van Jerobeam (1 Kon. 14,1vv), op de moeders van de kinderen over wie Salomo recht moet spreken (2 Kon. 3,16vv) e.a. Wat wij vreselijk vinden, vonden zij ook. Maar dezelfde cursiste wijst ook op het offer dat God zelf bracht door zijn Zoon voor ons te geven.

Nogmaals: nergens worden *wij* opgeroepen te doen wat hier in Ps. 137 gevraagd wordt. Het oordeel en het vonnis is aan de HERE en aan wie Hij daarvoor opdracht geeft. Zelfs Jezus Christus voert geen vonnissen uit, maar kan tegen de op heterdaad betrapte vrouw zeggen: Ga heen en zondig vanaf nu niet meer (Joh. 8,11).

N.B. Op de vraag hoe de wraak over de kinderen van de vijand te rijmen is met Ez. 18,1 hopen we in te gaan tijdens de bespreking van Ezechiël.

Ps. 139,13vv – Mogen we dit gedeelte gebruiken om vanuit de Bijbel te bewijzen dat een mens vanaf het allereerste begin door God gemaakt is?

Antwoord: gedacht zal zijn aan dit gedeelte als ‘bewijsgrond’ voor de onjuistheid van *abortus provocatus*. De vraagsteller twijfelt niet aan het feit dat elk mens door God geschapen is, maar kun je Ps. 139 gebruiken in het abortusdebat? Ik zou niet weten waarom we ons op dit gedeelte niet kunnen beroepen om abortus af te wijzen. Natuurlijk is deze psalm niet met het oog op de abortus-kwestie geschreven. Maar ons hoofdargument tegen abortus blijft toch dat het menselijk leven beschermd dient te worden, omdat God de schepper van het menselijk leven is en wij dat niet eigenmachtig mogen afbreken. Ps. 139 geeft een treffend inzicht in Gods activiteiten bij de schepping van elk mens.

D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje Job en Psalmen

1. Naar aanleiding van het boekje Job en Psalmen zijn tijdens de discussies, maar ook in schriftelijke vragen voor en na die discussies opmerkingen gemaakt over *het gezag van de Schrift*. Kunnen we b.v. zeggen dat de vrienden van Job en ook Job zelf niet zo gesproken hebben als het in Job 4vv op papier staat? Is hier een kunstenaarshand aan te pas gekomen, die in *zijn* bewoordingen verslag heeft gedaan van de discussies tussen Job en zijn vrienden? Ligt er in het ‘verlitaliseren’ geen gevaar dat we God als de eigenlijke Spreker kwijtraken? Is het niet onjuist over een volksverhaal te spreken, dat dan later is uitgebouwd tot ons huidige boek Job? Etcetera. Kun je kritiek oefenen op de teneur van b.v. Ps. 137 zonder kritiek te hebben op het spreken van God zelf?

Laat allereerst duidelijk zijn dat wij de Bijbel van begin tot eind opvatten zoals 1 Tim. 3,16 doet: ‘Elke schrifttekst is door God geïnspireerd en kan gebruikt worden om onderricht te geven, om dwalingen en fouten te weerleggen, en om op te voeden tot een deugdzaam leven’. Anders gezegd: zoals het nu in de Bijbel staat, is het naar de wil van God. Wij knutselen de Bijbel niet in elkaar, maar het is de Geest van God zelf die ons deze 66 boeken gegeven heeft.

Daarmee is niet gezegd dat alles in de Bijbel van dezelfde waarde is. Was dat zo, dan moesten we nog offeren zoals onder het Oude Testament gebeurde. Er is in de Bijbel zelf een ontwikkeling waarmee wij rekening moeten houden. Dat geldt niet alleen voor de tempeldienst, maar ook voor wat de Here Jezus over liefde en wraak gezegd heeft. Ook al bevindt alles zich binnen de band die wij Gods Woord noemen, niet alles daarin is voor ons normatief, d.w.z. richtsnoer voor ons leven. dat geldt voor de tempeldienst, voor liefde en wraak, maar ook voor de tegenspraak die wij in de Bijbel aantreffen als het b.v. over Job en zijn vrienden gaat. Als de vrienden veroordeeld worden en ook Job een toontje lager moet zingen, is het duidelijk dat wij hun teksten – ook al staan die niet toevallig in Gods Woord – kritisch behoren te lezen. Wij kunnen de vrienden niet bijvallen als ze Job schuldig verklaren. Wij kunnen hem niet bijvallen als hij zijn geboortedag vervloekt. Wij lezen de verhalen van Jobs vrienden en ook van Job zelf in het licht van heel het Woord van God.

Om dwalingen en fouten te weerleggen, waarvoor volgens 1 Tim. 3,16 de Bijbel bedoeld is, moeten we kunnen onderscheiden tussen wat wel en wat niet normatief is in de Bijbel. Dat hierover verschil van mening kan zijn, is ons wel gebleken, maar dit neemt deze algemene regel natuurlijk niet weg. Als Calvijn op grond van woorden van Elifaz zegt dat zelfs de engelen gebreken vertonen, mogen wij dat tegenspreken, omdat wel Elifaz dat ‘in de Bijbel zegt’, maar we het verder nergens lezen [zie ook *Job en Psalmen*, pag. 20v]. Als er in Ps. 137 dingen gezegd worden, die veel christenen niet over hun lippen kunnen krijgen, moeten wij van hen niet van dwaling betichten.

Dan is er nog een *ander aspect* dat hier aan de orde moet komen. God is zijn eigen wijze gegaan met de vorming van de Schriften die niet zomaar in één keer tot stand zijn gekomen. We hebben met een lange geschiedenis van opschrijven te maken gehad en veel dingen zijn zeer waarschijnlijk eeuwen lang van mond tot mond overgeleverd, voordat zij op een boekrol geschreven werden. Vandaar dat men b.v. over de vorming van het boek Job na mag denken.

Als we het over een 'volksverhaal' hebben, gaat het niet over verhalen die we ook wel op de Veluwe of in Twente kunnen aantreffen. We gaan ervan uit dat het een historische achtergrond heeft, met een echte confrontatie tussen God en satan, met een echte Job en echte vrienden. Maar is het totale verhaal in één keer tot ons boek Job geworden, of bestaat het uit lagen? Er kan toch ook eerst een historisch verhaal over de historische Job en zijn historische vrienden geweest zijn, voordat er (veel) later een boekrol verscheen met Jobs verhaal, inclusief de dialogen van drie en mogelijk weer later van vier personen. Er kunnen veel handen aan de uitwerking van het verhaal bezig geweest zijn. Ook de hand van een kunstenaar, zodat we niet alle dialogen letterlijk moeten nemen, d.w.z. destijds letterlijk zo en niet anders uitgesproken, voor de vuist weg op hoog literair niveau, door vijf mensen die allemaal toppers in de kunst waren. Ze zijn bewerkt en leverden tenslotte het boek Job op, zoals wij het nu als gezaghebbend Bijbelboek bezitten.

Iemand schrijft dat er onder volken vertellers voorkomen, die voor de vuist weg dagen lang kunnen vertellen en over een verbazingwekkend geheugen beschikken. Dat wil ik graag geloven; maar de vraag is of ik het *moet* geloven als het over zulk poëtische dialogen als in het boek Job gaat. De vooronderstelling daarbij is dan vaak dat, als we niet aanvaarden dat alles historisch-letterlijk zo door Job en zijn vrienden gezegd is als het er staat, we verkeerd met de Bijbel omgaan

Maar zo actuarius-achtig als bij een letterlijk verslag is het niet toegegaan, noch in de dagen van Job, noch in die van Jezus. De evangeliën leveren ons de woorden van Jezus verschillend over; waarom kan dat ook voor het boek Job niet gelden? Kan de begaafde kunstenaar, die voor de tekst van het boek Job mocht zorgen, met zijn literaire mogelijkheden in zijn woorden niet het verslag hebben gegeven van de dialogen tussen Job en zijn vrienden? Wij hoeven de wonderen van de teboekstelling van de Bijbel niet groter te maken dan ze al zijn. Wij hoeven ook niet te ontkennen dat er nog steeds passages zijn, b.v. in het boek Job, waarbij vraag rijst, of ze wel toegeschreven moeten worden aan de man op wiens naam ze staan. Dat geldt b.v. ook voor Job [zie *Job en Psalmen*, pag. 48 kleine letter].

2. Over *het lijden van Job en ons lijden* valt nog veel te zeggen, is ons tijdens de discussies wel gebleken. Iemand maakt mij attent op de opmerking van Theo Bouwman in HP/DE TIJD van dec. 2005 naar aanleiding van de vraag, of hij in God geloofde: 'Juist als God er wel zou zijn, zou me dat veel verdriet doen. Albert Camus zei: als kinderen lijden moeten, dan is het voor God beter dat hij niet bestaat. En daar ben ik het helemaal mee eens'. Wat moet je tegen mensen als Bouwman eigenlijk zeggen?

Antwoord: ik maak er allereerst op attent dat Camus het normaal zou vinden als kinderen *niet* zouden lijden. Welnu, dat vind ik ook normaal. God is goed en barmhartig; Hij wil onschuldigen niet laten lijden; er is een onverbreekelijk verband tussen God dienen en een goed leven hebben (zie boven), etc. Maar *waarom* is er zoveel ellende in de wereld? Komt dat door God of door ons? Het verschil tussen mensen als Camus en Bouwman en ons is niet dat christenen wel een wrede God op de koop toenemen en zij niet.

Wij willen geen van allen een wrede God. Maar zij wensen niet te geloven wat wij wel geloven, n.l. dat de mensheid zich door eigen schuld deze ellende op de hals gehaald heeft. Wie uitgaat van de goede mens, komt bij een slechte God of helemaal geen God uit. Wie uitgaat van de slechte mens, kan begrijpen dat God rechtvaardig handelt en gelukkig ook reddend bezig is in Jezus Christus. We klampen ons vast aan de belofte van een nieuwe wereld waarin geen kinderen meer tegen de rotsen worden verpletterd. Daarom zijn wij geen atheïsten.

3. Op pag. 25 van *Job en Psalmen* beweer ik dat Job in Gods ogen rechtvaardig is en oefen ik enige kritiek uit op Calvijn die een 'dubbele rechtvaardigheid' creëert. Job is wel rechtvaardig als je hem beoordeelt naar de kritiek van zijn vrienden; maar tegelijk staat hij toch als mens, als zondaar bij God in het krijt. Zoals ik al eerder heb opgemerkt, moet ook Job leven van de verlossing door Jezus Christus. Dat heeft Calvijn goed laten uitkomen. *Maar daar gaat het in het boek Job niet over.* Als het over rechtvaardigheid in het boek Job gaat, cirkelt alles om de vraag of Job schuldig is, ja of nee. Het antwoord is duidelijk genoeg. En dan moeten we *bij de uitleg van het boek Job* niet zeggen: Job was wel rechtvaardig, maar...

4. Op pag. 35 heb ik enige kritiek geïfend op een boekje van A. van der Dussen over Job. Ik heb voor dat geschrift zeer veel waardering, maar meen dat het minder juist is het Hebr. woord dat NBV weergeeft met 'zonder reden' (Job 2,3) te vertalen als 'zinloos', zoals Van der Dussen doet. Zo zouden de monsterachtige dieren in Job 38vv ook 'zinloos' zijn voor de mensen. Welnu, vraagt een cursiste, vanuit de mensen gezien is er toch ook een heleboel zinloos, 'om niet'?

Antwoord: ik noem dingen waarvan ik de zin niet doorzie, nog niet 'zinloos'. Het is een kwestie van woordkeus. Mijn verschil met Van der Dussen zit, denk ik, daarop alleen vast. Hij zegt terecht dat we er goed aan doen ruimte te maken voor de dingen waarvan de zin ons *ontgaat*. Precies, daarmee kan ik geheel instemmen. En daarom zeg ik niet dat het lijden van Job, of het bestaan van veel dieren die ik niet kan plaatsen, zinloos *is*.

5. Er is tijdens de discussie gevraagd, of we *alle psalmen* kunnen zingen. Het antwoord luidde bevestigend, zonder dat we daarmee zeggen dat we alle stemmen die via Psalmen ons bereiken kunnen overnemen. In het Psalmboek hebben we te maken met het liedboek van de kerk met allerlei mensen uit allerlei tijden. Iemand wees erop dat we naast de bestaande psalmen toch ook eens moesten denken aan de invoering van berijmingen van het lied van de doortocht door de Rode Zee (ex. 5,1-18, het lied van Mozes uit Deut. 32, het lied van Debora (Richt.5) en nog meer liederen die in het Oude Testament voorkomen. Dat lijkt mij goed, als het maar niet met het idee is dat zo iets per se moet.

Elk lied dat eens gezongen is, hoeft daarom nog niet in alle eeuwen gezongen te worden. Iets anders lijkt mij zinvoller, n.l. dat het bij psalmen niet blijft, maar dat we ook het nieuwtestamentisch gedachtengoed in liedvorm vertolken. En dan niet alleen omdat er ook liederen in het NT staan, zoals dat van Maria, Zacharias en Simeon, maar ook het loflied op het werk van Jezus Christus in het algemeen.

Ambrosius en vele grote dichters en musici na hem hebben ons aan prachtige liederen en melodieën geholpen, waarin de nieuwtestamentische gelovige zijn lof en dank kan uitdrukken.

N.B. Met dank aan alle vragenstellers, van wie wij de initialen slechts voor een deel kunnen vermelden, omdat veel vragen ons tijdens de discussies zonder naamsvermelding bereikten. Voorzover men (vooral) schriftelijk reageerde, zijn het: J.; YB.-W; T.k.a.; ING.; A.C.; H.; N.; M.; DM.; A. van T.; J.; Fl. de V.; O.v.v.

E. Oplossing van de opgaven lesbrief 5.1.

5.1.

a) Vermeld de namen van de vier mensen die met hun toespraken Job veroordeelden. Doe het in de volgorde waarin zij het woord gevoerd hebben (*Elifaz, Bildad, Sofar en Elihu*)

b) Noem de man die van de drie vrienden van Job het minst vaak aan het woord geweest is (*Sofar*).

- c) Hoeveel kinderen had Job en hoeveel kreeg hij er aan het eind terug? (7 zoons en 3 dochters; *idem*)
 d) Hoe verhiel zich Jobs bezit vóór de ramp tot dat van na zijn eerherstel? (vgl. Job 1,2v met Job 42, 12. *Het bezit, uitgezonderd de kinderen, wordt verdubbeld. Over meer slaven wordt niet gesproken*).

5.2.

Geef aan waarover de volgende hoofdstukken in Job (globaal genomen) gaan:
 Job 1 en 2 – Job 28 – Job 32-37 – Job 38 en Job 40,6vv – Job 42. Antwoord: *in deze gedeelten zelf te vinden*

5.3.

- a) Welke psalm heet 'een gebed van Mozes'? (Ps. 90).
 En welke psalm heet 'van Salomo'? (Ps. 72).
 b) Welke psalm wordt de meest sombere genoemd? (Ps. 88).
 c) In welke psalm heeft de dichter grote moeite met de voorspoed van de goddelozen? (Ps. 73).
 d) In welke psalmen wordt melding gemaakt van:
 1) de zonde van David tegen Batseba (Ps. 51).
 2) het 'zingen van een nieuw lied' (Ps. 33,3; 96, 1; 98, 1; 149, 1; vgl. ook Ps. 33,3;40,4; 144,9).
 3) 'zou ik niet haten wie u haten?' (Ps. 137,21).
 4) de 'baard van Aäron' (Ps. 133,2).
 5) het hangen van de harpen (lieren) in de wilgen (Ps. 137,2).
 6) de bruiloft van de koning (Ps. 45).
 e) Waar vindt u de bedevaarts-(perlgrims)liederen? (Ps. 120-134).
 En waar het Hallel of 'de lofzang'; zie *Job en Psalmen*, par. 2.16.3)? (Ps. 112-118).

5.4.

Geef een typering van de volgende psalmen. *Raadpleeg voor het antwoord de Bijlage*.

- a) Ps. 8 – Ps.22 – Ps. 53 – Ps. 87 – Ps. 90 – Ps. 110 – Ps. 119 – Ps. 150
 b) Ps. 2 – Ps. 19 – Ps. 46- Ps. 78 – Ps. 88 – Ps. 104 – Ps. 137 – Ps. 139
 c). Ps. 6 – Ps. 14 – Ps. 48 – Ps. 74 – Ps.82 – Ps. 105 - Ps. 127 – Ps. 134.

Les 6.1 Spreuken, Prediker en Hooglied

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ROTTERDAM : dinsdag 4 en 11 april 2006

ZWOLLE : dinsdag 18 en 25 april 2006

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 1 maart 2006

1. Programma voor de avonden.

1.1. Het programma voor de *eerste* avond:

19.30 – 19.50 uur	Wijsheid en deugd in het Spreukenboek (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Beeld en tijdsbeeld in Spreuken, Prediker en Hooglied (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	De wijsheid van de Prediker (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Hooglied en het westers taboe (Verbree).
21.45 – 22.00 uur	Het gewone en het ongewone in Hooglied (Douma)

1.2. Het programma voor de *tweede* avond:

19.30 – 19.50 uur	Pred. 3,10-15 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Lastige teksten (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Seksualiteit in het Hooglied (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Beelden in Hooglied (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Vormen en manieren zijn belangrijk (Douma)

2.Hoe pakken we de voorstudie van de bijbelstof aan?

2.1. Aan de orde zijn drie bijbelboeken: *Spreuken, Prediker en Hooglied*. Samen is het een heel pakket, maar wie systematisch uit de Bijbel leest, moet een schema kunnen ontwerpen dat haar/hem in staat stelt alles binnen een maand tot zes weken te lezen. Voor wie niet in staat is de Bijbeltekst geheel door te nemen, geven we een handreiking:

Spreuken: lees Spr. 1-3;8;9; 2 hoofdstukken uit Spr.10-24 (naar eigen keuze);
Spr.25;30;31.

Prediker: lees Pred.1-3;7;11;12

Hooglied: lees als het mogelijk is het gehele Hooglied. Anders in elk geval Hoogl. 1,7 en 8.

2.2. Laten we even kijken naar de *indeling van de drie Bijbelboeken*.

Spreuken:

a) *Spr. 1-9* Inleidend gedeelte.

Bron van alle wijsheid wordt in 1,7 vermeld. Uit heel het stuk blijkt dat 'wijsheid' geen theoretische geleerdheid, maar praktische levenskunst betekent. Denk vooral aan de passages die over hoererij gaan. Wie wijs is, trapt niet in de verleiding van ontucht en overspel! De kopjes die NBV voor het inleidend gedeelte gebruikt, helpen de cursist bij het lezen van de eerste negen hoofdstukken. Let ook op de grote betekenis die aan de ouders toegekend wordt voor het verwerven van wijsheid. In Spr. 8 en 9 wordt de wijsheid als een vrouw voorgesteld en tegenover 'vrouwe dwaasheid' geplaatst. Sla vooral het gedeelte 8,12-31 niet over, waar we over de hoge afkomst van de wijsheid lezen.

b) *Spr. 10-29* 'Spreuken van Salomo'.

U merkt aan het vrijwel ontbreken van kopjes in NBG en NBV al dat het moeilijk is de vele spreuken in groepen in te delen. Vaak is er van een logisch verband geen sprake. Sommige spreuken komen zelfs meer dan eenmaal voor. Zo vinden we de spreuk over de man die beter in een hoekje op het dak (of in een woestijn) kan wonen dan in één huis met een vrouw die ruzie zoekt' driemaal (Spr. 21,9.19; 25,24), evenals de spreuk over 'niet borg staan voor een ander' (Spr. 6,1; 11,15 en 17,18).

Wie Spreuken helemaal goed wil lezen, doet er verstandig aan op zulke herhalingen te letten en er in de kantlijn van de studiebijbel melding van de maken. Dat er sprake is in Spr. 10,1 van Spreuken van Salomo, kan erop wijzen dat het inleidend gedeelte er later aan toegevoegd is. Bovendien, uit het vervolg blijkt duidelijk dat we met een verzameling van spreuken te maken hebben, waarvan niet alleen Salomo de auteur is. Als de inleiding van jonger datum is, ligt het voor de hand dat we de schrijver(s) ook in later tijd moeten zoeken, b.v. binnen de kring van 'de dienaren van de koning Hizkia van Juda' (Spr. 25,2).

Het is niet zo dat in Spr. 10-29 alle spreuken als los zand aan elkaar hangen. Probeer altijd te zoeken naar clusters van spreuken, ook al zijn er maar twee of drie die enig verband met elkaar hebben.

c) *Spr. 30 en 31*.

Het internationale karakter van de wijsheid blijkt uit Spreuken zelf, omdat bepaalde gedeelten waarschijnlijk van buitenlandse origine zijn, zoals de 'woorden van Agur, de zoon van Jake' (Spr. 30,1vv) en het onderricht voor koning Lemuël (Spr. 31,1). Wel is in de beide slothoofdstukken het verband tussen de spreuken veel duidelijker dan elders in het boek vaak het geval is. Zo is het hele gedeelte Spr. 31,1-9 gericht op de eisen die aan een vorst gesteld mogen worden. Ook het slot van het boek (dat niet meer afkomstig hoeft te zijn van Lemuël) vormt een eenheid. Het is een loflied op de sterke vrouw (zie NBV), vroeger aangeduid als de lof op de 'degelijke huisvrouw' (zie NBG).

Prediker

Een indeling van het boek die ieder kan overtuigen is moeilijk te geven, omdat er veel herhaling in het boek voorkomt. Van een logische betoogtrant die het een uit het ander laat voortvloeien en ten slotte tot een dwingende conclusie leidt, is geen sprake. Het is daardoor ook moeilijk zóveel vat op het boek te krijgen dat we na aandachtige lezing en herlezing uit ons hoofd kunnen zeggen wat de inhoud van de achtereenvolgende hoofdstukken is. Toch zijn er wel een paar aanwijzingen te geven, die ons een beetje inzicht geven in de structuur van het boek:

a) *Pred. 1-2* Inleiding: Alles is 'lucht en leegte', ook het nastreven van wijsheid.

De vermoeiende herhaling van alle dingen wijst op de 'ijdelheid' (NBG) of op de 'lucht en leegte' waarvan alles getuigt. Prediker streefde naar wijsheid, maar vond die niet. Waarvoor tobt de mens zich eigenlijk af?

b) *Pred. 3,1-15* 'Alles heeft zijn tijd'.

Dit is een andere kant van de zaak! Het is beslist niet zo dat alles maar toevallig is, ook al ziet Prediker de verbanden tussen de dingen niet. *God* bepaalt voor alles een vaste tijd.

c) *Pred. 3,16 -11,4* Lucht en leegte, maar niet bij de pakken neerzitten!

We worden in dit langste gedeelte telkens heen en weer geslingerd. De 'ijdelheid' van de dingen wordt geaccentueerd, b.v. in het onrecht in de wereld, waarin de dood evenzeer de goede als de kwade mensen treft; in de volksgunst die zomaar omslaat; in de rijkdom die in verkeerde handen kan overgaan; in een vrouw die voor de man een valstrik wordt, e.a. Maar Predikers geloof in het goede bestuur van God (alles heeft z'n tijd) komt duidelijk uit als hij adviezen geeft voor een goed leven. Men moet de tempel bezoeken, eerder naar een huis vol rouw dan naar een huis vol feestrumoer gaan; niet al te rechtvaardig en al te onrechtvaardig handelen; de bevelen van de koning opvolgen, e.a.

d) *Pred. 11,7 – 12,7*: Jeugd en dood ; ijdelheid en ontzag voor God.

De positieve instelling van Prediker blijkt vooral uit zijn aandringen om van je jeugd te genieten. Uit meer plaatsen in Prediker blijkt trouwens dat hij 'genieten van het leven' een goede zaak vindt. Wel staat het genieten onder een bepaalde druk. Voordat je het weet, ben je oud en treedt verval van krachten in. Dat verval wordt heel beeldend in *Pred. 12,2vv* getekend. Het eind van het boek wijst weer op de dubbele boodschap van Prediker. Enerzijds: alles is lucht en leegte (12,8) én 'heb ontzag voor God en leef zijn geboden na' (12,13)

Hooglied

Hooglied is nog moeilijker in kaart te brengen dan de beide vorige boeken. Proef de sfeer door het hele boek achter elkaar te lezen. Daarvoor is het gelukkig het kortste van de drie die we gaan bespreken! Ik geef aan welke indeling ik zelf heb aangebracht (zie Spreuken, Prediker en Hooglied, pag. 99v). Wel zeg ik er meteen bij dat er tal van andere indelingen zijn en dat tegen elke indeling bezwaar kan worden ingebracht.

a) Hoogl. 1,1-4 Inleiding

De 'meisjes van Jeruzalem', d.w.z. de jonge meisjes die in de harem van Salomo zijn (worden) opgenomen, spreken hun verlangen naar hun koning uit.

b) Hoogl. 1,5-2,7 Eerste deel.

Het meisje stelt zich voor aan de dochters van Jeruzalem als 'donker en mooi'. Haar relatie met de dochters van Jeruzalem is dubbelzinnig. Van hun kant zijn de meisjes niet zonder kritiek (Hoogl. 1,6; 5,9). Van haar kant is de relatie met de meisjes niet gespannen, zodat zij de meisjes kan waarschuwen (Hoogl. 2,7; 3,5; 5,8), of voor informatie kan inschakelen (Hoogl. 5,8). We vinden in dit eerste gedeelte een aantal wisselgesprekken tussen het meisje en haar geliefde.

c) Hoogl. 2,8-3,5 Tweede deel.

De herder komt van ver weg en kan het meisje niet benaderen. Zij beleeft zijn komen en verdwijnen in een droom.

d) Hoogl. 3,6-5,8 Derde deel.

Na de beschrijving van een bruiloftsstoet met Salomo op wie de meisjes van Sion (Jeruzalem) hun aandacht moeten richten (Hoogl. 3,7-11), bezingt de herder *zijn* bruid en komt tot zijn hof, met een uitnodiging aan zijn vrienden zijn feest mee te vieren (Hoogl. 4,1-5,1). Ook dit gedeelte wordt afgesloten met een droom van het meisje, waarin zij haar geliefde kwijtraakt en een appèl doet op de dochters van Jeruzalem om contact te leggen met de herder (Hoogl. 5,2-8).

e) Hoogl. 5,9-8,4 Vierde deel.

De meisjes van Jeruzalem vragen wat *haar* geliefde voor heeft boven een ander (Hoogl. 5,9), waarbij ze waarschijnlijk denken aan 'hun' Salomo. In haar antwoord beschrijft het meisje de schoonheid van haar herder (Hoogl. 5,10-16). Het zoeken naar de herder is intussen niet meer nodig, want hij is bij haar gekomen (Hoogl. 6,1-3). Hij bezingt op zijn beurt de schoonheid van zijn meisje, dat hij uniek noemt en laat prijzen door meisjes, koninginnen en bijvrouwen (Hoogl. 6,4-12). De meisjes van Jeruzalem willen haar schoonheid keuren, terwijl zij danst. Zij sluiten hun bewondering af met de woorden over haar purperen lokken, 'waarin een koning ligt verstrikt' (Hoogl. 7,1-6). Daarmee zullen ze waarschijnlijk de herder bedoelen, die zich als koning Salomo mag voelen met zo'n meisje als bruid. De herder bezingt

vervolgens zijn liefde voor het meisje en zij beantwoordt dat met het uitspreken van haar verlangen om helemaal een met hem te zijn (Hoogl. 7,7-8,4).

f) *Hoogl. 8,5-14* Slot.

Hierin wordt, na een inleidende vraag van de dochters van Jeruzalem, duidelijk dat de geliefden voor altijd aan elkaar verbonden zijn en willen blijven (Hoogl. 8,6-7). Daarna vertellen de broers van het meisje, dat zij haar maagdelijkheid bewaakt hebben. Zij antwoordt daarop dat zij inderdaad een 'muur' was, maar zich nu heeft overgegeven aan de herder (Hoogl. 8,8-10). De herder zelf gunt Salomo en de 'bewakers' van de wijngaard (harembewakers?) het geld dat zij voor hun wijngaard ontvangen. Hij heeft *zijn* wijngaard, n.l. het meisje (Hoogl. 8,11-12). Het boek eindigt merkwaardig: het meisje spoort haar herder aan om te vluchten (Hoogl. 8,14). Het blijft onduidelijk waarom.

3. *Wie heeft de boeken geschreven?*

a) Over *Spreuken* hebben we al iets gezegd. Het is aannemelijk dat in tal van Spreuken de stem van koning Salomo doorklinkt. Denk aan 1 Kon. 5,12 (NBV), waar we lezen dat Salomo 3000 spreuken en 1005 liederen heeft gedicht. Maar ook anderen hebben aan de huidige verzameling hun bijdrage geleverd. Denk aan de woorden en spreuken 'van de wijzen' in Spr. 22,17 -24,34. Denk ook aan de woorden van Agur en die van Lemuël (Spr. 30v). We krijgen verder uit de vermelding van 'de dienaren van koning Hizkia van Juda' (Spr. 25,1) de indruk dat het hele *boek Spreuken* pas in de tijd van Hizkia vorm kreeg. Het is mogelijk dat de inleiding (Spr. 1-9) van nog latere datum is.

b) *Prediker* is aan de naam van koning Salomo verbonden (Pred. 1,1), maar of het boek werkelijk door Salomo geschreven is, mag betwijfeld worden. De schrijver heet meer dan eens 'Prediker' (Hebr: Kohèlèt, Pred. 1,1,12;7,27; 12,8vv). Het feit dat het over een wijs en rijk man was, gaf aanleiding om ook echt aan koning Salomo te denken. maar waarom wordt die naam dan ook niet verder genoemd en wel die van Prediker? Bovendien zegt 'Salomo' heel duidelijk dat hij koning *was* in Jeruzalem (Pred. 1,12), maar uit niets anders blijkt dat hij *na* zijn koningschap nog een tijd geleefd heeft, waarin hij het boek *Prediker* heeft geschreven. Ook is Pred. 8,2vv (onttrek je niet aan het gezag van de koning, e.d.) moeilijk uit de mond van de nog levende Salomo te begrijpen.

We hebben met een bepaalde literaire vorm te maken, waarin een koning sprekend wordt ingevoerd (wijsheid, rijkdom, veel vrouwen, etc.), terwijl tegelijk wel duidelijk wordt dat de woorden hem in de mond gelegd worden. Ook het taalgebruik waarvan de 'koning' zich bedient, wijst op een latere tijd. We hebben in *Prediker* mogelijk met het jongste boek uit het Oude Testament te maken.

c) *Hooglied* is evenmin afkomstig van Salomo, ook al wekt de eerste regel die indruk. Hij wordt in Hoogl. 3,7.9.11 en 8,11v met name genoemd, maar dan juist onderscheiden van de dichter van het betreffende lied. Het gaat over hem in de derde persoon. Zo lezen we ook van het 'doek van Salomo's tenten' (Hoogl. 1,5). Als Salomo de dichter niet is, kan hij nog wel als meespelend persoon ingevoerd zijn, zodat *Hooglied* niet *van* Salomo is, maar wel *op* hem betrekking heeft. Welke rol en

hoe moet de uitleg van het boek ons duidelijk maken. Zei daarvoor mijn boekje *Spreuken, Prediker, Hooglied!*

3. Hoe maakt u zich de stof uit deeltje 6 'Spreuken, Prediker, Hooglied' eigen?

Wie alles kan lezen, zal de volgende opmerkingen niet nodig hebben. Ik richt mij vooral tot die cursisten, die over minder tijd beschikken en toch graag een indruk willen krijgen van de inhoud van deeltje 6, voordat ze naar de cursus gaan. Welnu, probeer dan het volgende:

a) Spreuken.

Ik probeer duidelijk te maken dat Spreuken geen handboek is voor de uitleg van de Tien Geboden, maar ons wel in de wijsheid wil onderrichten. Het gaat om de goede houding die de mens tegenover God moet aannemen. Inzicht in wat 'wijs' is, vormt het *karakter* en leert de mens wat *deugd* is. Lees 1.5. 'Spreuken en het aspect van de deugd'. Geef ook aandacht aan het feit dat onder de deugden van Spreuken de 'dapperheid' ontbreekt (1.5.3).

Belangrijk lijkt mij ook de lezing van 1.6. over 'het nut van het handelen'.

Lees verder 1,11 'Op weg naar het Nieuwe Testament' en 1.12 'Conclusies'.

b) Prediker

Lees 2.1 en 2.1. over de 'ijdelheid' van alle dingen én de 'planmatigheid' waarmee God handelt, zonder dat de mens die planmatigheid kan doorgronden.

Let verder op 2.5. 'Prediker en de wijsheid van Israël', met o.a. de passage over het verschil tussen Job en Prediker.

Wat te denken van de uitspraken over 'man en vrouw'? Zie de korte paragraaf 2.8.

Verder is het weer belangrijk naar 2.9 'Op weg naar het Nieuwe Testament' en naar 2.10 'Conclusies' te kijken.

c) Hooglied

Belangrijk is dat u weet wat we met 'allegorische uitleg van Hooglied bedoelen. Lees dus 3.1. Voor een goed verstaan van Hooglied zullen we ons m.i. een mening moeten vormen, of het hier nu over geliefden of getrouwde mensen gaat. De seksuele beschrijving gaan erg ver! Daarom: probeer de tijd te vinden om 3.3 – 3.5 te lezen! natuurlijk kunnen ook hier de slotparagrafen 3.7 'Op weg naar het Nieuwe Testament' en 3.8 'Conclusies' niet ontbreken.

4. Opgaven

4.1. Waar vindt u in *Spreuken*:

- a) 'Zes dingen haat de HEER, zeven dingen zijn Hem een gruwel'
- b) 'Drie dingen zijn te wonderlijk voor mij, vier dingen kan ik niet bevatten'.
- c) 'Vier dieren zijn de kleinste op aarde, maar ze zijn buitengewoon wijs'.

4.2. Waar vindt u in Spreuken de volgende teksten? NB: ze staan in een volgorde die ze ook in Spreuken hebben. Dus a) voor b) en b) voor c), etc.

- a) 'Ga naar de mieren, luiaard, kijk hoe ze werken en word wijs'.
- b) 'Door mij regeren koningen, bepalen heersers wat rechtvaardig is' Wie is die 'mij' in dit vers?
- c) 'Rechtvaardigheid verheft een volk, zonde maakt het te schande'.
- d) 'Men werpt het lot in een mantel, de HEER bepaalt hoe het valt'.
- e) 'De naam van de HEER is een sterke toren, de rechtvaardige snelt erheen, en is veilig'.
- f) 'Je huis en rijkdom erf je van je voorouders, maar een vrouw met inzicht krijg je van de HEER'.
- g) 'Niets waard! Niets waard! zegt de koper; maar als hij weggaat, wrijft hij zich in de handen'.
- h) 'Een arme en een rijke hebben dit gemeen: de HEER heeft hen beiden gemaakt'.
- i) 'Verwerp de waarheid en verkwansel haar niet'.
- j) 'Bevrijd hen die ter dood veroordeeld zijn, doe alles om hun leven te redden. Zeg niet: Ik wist het niet'.
- k) 'Eer aan God, omdat hij dingen verbergt; eer aan de koning, omdat hij dingen onderzoekt'.
- l) 'Juich niet over de dag van morgen, je weet niet wat hij brengen zal'.
- m) 'Een sterke vrouw, wie zal haar vinden? Zij is meer waard dan edelstenen.

4.3. Waar staat in *Prediker*:

- a) 'Lucht en leegte, alles is leegte'.
- b) 'Er is een tijd om te.....'
- c) 'God heeft alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven, en ook heeft hij de mens inzicht in de tijd gegeven'.
- d) 'Beter een wijze jongen die van lage afkomst is dan een oude dwaze koning die zijn oren sluit voor goede raad'.
- e) 'Je kunt beter geen gelofte doen dan een gedane gelofte niet inlossen'.
- f) 'Het is beter dat je naar een huis vol rouw gaat dan naar een huis vol feestrumoer'.
- g) 'Omdat een slechte daad niet snel bestraft wordt, is een mensenhart maar al te snel tot het kwaad geneigd'.
- h) 'Geniet op alle dagen van je leven, die God je heeft gegeven'.
- i) 'Een kostbare zelf bederft al door één dode vlieg, een beetje dwaasheid maakt de beste wijsheid ranzig'.
- j) 'Werp je brood uit over het water, want je vindt het later weer terug'.
- k) 'Alles wat je hebt gehoord, komt hierop neer: heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Dat geldt voor ieder mens'.

4.4. *Hooglied*

1. Probeer na te gaan wie vaker aan het woord is: 'zij' of 'hij'

2. Zegt 'hij' of 'zij' het volgende:

- a) 'zoet is de geur van je huid'.
- b) 'ik ben een lelie van de Saron'

- c) 'vang voor ons de vossen, vang die kleine vossen. Ze vernielen de wijngaard'.
- d) 'wek de liefde niet, laat haar niet ontwaken voordat zij het wil.
- e) 'je tanden zijn als witte schapen'.
- f) 'laat ik die palm beklimmen, ik wil zijn bladeren grijpen'.
- g) 'draag mij als een zegel op je arm. Sterk als de dood is de liefde, beklemmend als het dodenrijk de hartstocht'.

Les 6.2 Cursus en antwoorden

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl

J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 1 Mei 2006.

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.
- C. Opmerkingen, vooral n.a.v. vragen over teksten
- D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje *Spreuken, Prediker en Hooglied*
- E. Oplossing van de opgaven lesbrief 6.1.

A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.

Op de cursusavonden te Rotterdam (4 en 11 april) en Zwolle (18 en 25 april) stemde de belangstelling opnieuw tot grote tevredenheid. We hadden in totaal ongeveer evenveel cursisten (plm. 550) als de vorige keer. Voor eenmaal konden we in Rotterdam geen gebruik maken van de Ichtuskerk en moesten we uitwijken naar het gebouw van de Geref. Scholengemeenschap, Valenciadreef 15. Problemen deden zich gedurende dit zesde cursusblok niet voor.

We zijn met dit zesde blok over de helft van de cursus Oude Testament gekomen. Nu nog de profeten, waarvoor we nog vijf blokken nodig zullen hebben: 2 over de grote profeten (Jesaja/Jeremia + Klaagliederen en Ezechiël/Daniël) en drie blokken over de 12 Kleine Profeten.

B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.

1.1. Het programma voor de eerste avond:

19.30 – 19.50 uur	Wijsheid en deugd in het Spreukenboek (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Beeld en tijdsbeeld in Spreuken, Prediker en Hooglied (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	De wijsheid van de Prediker (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Hooglied en het westers taboe (Verbree).
21.45 – 22.00 uur	Het gewone en het ongewone in Hooglied (Douma)

1.2. Het programma voor de tweede avond:

19.30 – 19.50 uur	Pred. 3,10-15 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Lastige teksten (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Seksualiteit in het Hooglied (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze

- 21.00 – 21.30 uur Discussie
 21.30 – 21.45 uur Beelden in Hooglied (Verbree)
 21.45 – 22.00 uur Vormen en manieren zijn belangrijk (Douma)

1. WIJSHEID EN DEUGD IN HET SPREUKENBOEK (Douma)

Aandachtspunten:

- twee manieren van opvoeden
- de domheid van overspel
- wijsheid en oefening: de deugd
- betekenis van een pak slaag
- het verschil tussen doen en zijn
- ontzag voor de HERE

1. Kinderen opvoeden kun je op verschillende manieren. Laat ik eens twee methoden tegenover elkaar plaatsen. De ene methode gaat ervan uit dat voor al het doen en laten van de kinderen standaardregels zijn. Dat schept duidelijkheid. Wij ouders, dominees en andere opvoeders hebben regels en de kinderen hebben zich aan die regels te houden. Als ze vragen waarom ze dit of dat moeten doen, of vooral waarom ze iets *niet* mogen doen, luidt het kortste antwoord: omdat ik het zeg. Gaat het over zaken zoals 'waarom moet ik eigenlijk naar de kerk', 'waarom mogen we niet bij elkaar slapen nu we al een tijdje verkering hebben', 'waarom zou ik op iemand stemmen van een christelijke partij', dan beantwoorden we zulke vragen vaak met: omdat de HERE het wil. Zo'n antwoord schept helderheid. We zeggen waar het op staat: zo hebben onze ouders het tegen ons gezegd, zo heeft de kerk het altijd geleerd; wij moeten ons aan Gods *geboden* houden. En daarmee basta!

De *andere* manier is om op elke vraag waarom iets niet mag of iets moet, een heel verhaal te vertellen, dat duidelijk wil maken hoe goed het voor de kinderen zelf is als zij doen wat wij van hen vragen. Het drankje of het prikje mag vervelend zijn, maar het is voor je bestwil. Wat wij nu van je willen, vind je misschien niet zo plezierig, maar later zul je er ons dankbaar voor zijn. Je wordt er alleen maar beter van als je doet wat wij van jou vragen.

Beide manieren van aanpak komen meestal in een mengvorm voor. Niet veel ouders zeggen: ik wil dat je dit of dat doet en daarmee afgelopen! Ook niet veel ouders zullen het geduld opbrengen om voor *alles* wat moet en niet moet een verklaring te geven. Toch is het nuttig de beide manieren te onderscheiden. We kunnen het verschil ook als volgt duidelijk maken. In de eerste aanpak zeggen we eigenlijk: als je niet doet wat ik van je eis, ben je *ongehoorzaam*. Met de andere aanpak willen we duidelijk maken: als je niet doet wat ik van de je eis, ben je *dom*.

2. Ik licht het verschil toe met een voorbeeld uit het boek Spreuken. De leraar waarschuwt zijn leerling ('zoon') tegen het bezoeken van een publieke vrouw:

Spr. 5,3-10
 Van haar lippen komen gladde praatjes,
 haar mond spreekt honingzoete woorden,
 maar uiteindelijk zijn ze als gif zo bitter...

Ze wil dat je de weg naar het leven niet inslaat...
 Blijf bij zo'n vrouw vandaan,
 houd afstand van haar woning.
 Want je zult bij anderen je eer verkwanselen,
 je verspeelt je leven bij die wrede vrouw.
 Van wat jij zo moeizaam hebt verworven
 genieten vreemde mannen in de woning van die afgedwaalde.

Dat is een duidelijk verhaal. De leraar zegt niet tegen zijn leerling: je mag niet naar een hoer gaan, want dat wil de HERE niet; je weet dat Hij dit in het Zevende Gebod verbiedt. Nee, deze leraar pakt het anders aan: je moet niet naar een hoer gaan, want dan loop je tegen de lamp. Die vrouw palmt je in; blijf toch uit haar buurt! Als jij met haar een relatie aangaat, lig je er in jouw familie en in jouw wereldje uit ('je zult bij anderen je eer verkwanselen'). Bovendien moet je betalen met jouw zuurverdiende geld. Je hebt er hard voor gewerkt, maar ga je naar de hoeren, dan ben je gauw platzak, terwijl anderen zwier maken met het geld dat jij moest neertellen.

3. De jonge man die zich toch heeft laten strikken, zal er daarna spijt van hebben.

Spr. 5,12-14

Waarom heb ik wat mij is geleerd verworpen?
 Elke waarschuwing heb ik veracht.
 Waarom heb ik niet geluisterd naar mijn leraren?
 Ik sloot mijn oren voor hun raad.
 Nu ben ik bijna te gronde gegaan,
 voor ieders blik, voor het oog van alle mensen

Korter gezegd: waarom ben ik zo *dom* geweest? Ik had wijzer moeten zijn, maar ik heb mij als een dwaas gedragen. Als we het zo formuleren, is meteen ook het verband tussen wijsheid en domheid duidelijk. Ik heb wijsheid in mijn boekje als volgt omschreven:

Spreuken, Prediker, Hooglied, pag. 13:

Wijsheid is het *inzicht* van de mens om zo te handelen, dat hij de gevaren van het leven onderkent en door *zelfbeheersing* in staat is een veilig en voorspoedig leven te leiden.

Deze definitie zal u geen enkele moeite geven, denk ik, als we aan het voorbeeld van de jonge man en de hoer denken. Die jonge man moet weten wat er in het leven te koop is. Daarvoor moet hij *inzicht* hebben. Dat inzicht krijgt hij van mensen die hem groot brengen en meer wijsheid bezitten dan hij, die pas komt kijken. Verwerft hij door zijn opvoeding hetzelfde inzicht, dan loopt hij niet in zeven sloten tegelijk.

Wel kan de verleiding zo sterk zijn, dat hij toch in een sloot terecht komt. Er is n.l. meer nodig dan inzicht. Iemand moet ook *zelfbeheersing* tonen. Toont hij die niet, dan staat hij bij de mensen bekend als een slappeling. Je weet alles heel goed, maar

o wee, je bent te zwak om aan de verleiding weerstand te bieden. Het ontbreekt je aan de *deugd* van de zelfbeheersing.

4. En daarmee komt ik bij een belangrijk ander aspect van het Spreukenboek. Wijsheid vraagt om *oefening*. En door oefening gaan wij *deugen* als mens. Zoals iemand pas pianist wordt als hij/zij lang oefent en dan pas deugt als pianist, zo moet de mens vanaf zijn jongste jaren geoefend worden om als mens te deugen. We oefenen de kinderen b.v. in de deugd van zelfbeheersing. Kinderen die honger hebben, moeten niet uit de koelkast grijpen wat en wanneer ze maar willen. Ze moeten hun beurt afwachten en mogen aan tafel pas aanvallen als de maaltijd begint. Dat doen kinderen niet uit zichzelf; daarin moeten ze getraind worden. 'Leer een kind van jongs af aan de juiste weg, het zal er niet van afwijken wanneer het oud geworden is' (Spr. 22,6). Zelfbeheersing en andere deugden moet worden aangeleerd.

5. Een tik op de vingers of een pak slaag kan nodig zijn. Het boek Spreuken weet wat tucht is.

Spr. 12,1: Wie berispingen haat, is dom

Spr. 23,13v: Onthoud een kind geen onderricht, van stokslagen gaat het niet dood. Sla het met de stok en je redt het van het dodenrijk.

Spr. 26,3: Een zweep voor het paard, een teugel voor de ezel, een stok voor de rug van de dwaas.

Spr. 29,15: De stok en berispingen zorgen voor wijsheid, een kind dat niet wordt opgevoed, maakt zijn moeder te schande.

We komen weer het woord *dom* tegen. Let er verder op dat de stokslagen niet de functie hebben om onze woede te koelen, maar om de kinderen te redden van het dodenrijk en daarvoor hebben ze nodig dat ze wijsheid leren. Kijk ook even goed naar de laatste spreuk: de sociale gevolgen van een slechte opvoeding spelen een rol mee. Het is best belangrijk wat voor naam de familie (hier in het bijzonder de moeder) in de omgeving heeft.

5. Wat hebben we nu *voor vandaag* aan de wijsheid van het boek Spreuken? Niet veel, zal iemand zeggen, die er een hekel aan heeft wanneer ouders, laat staan onderwijzend personeel, de kinderen nog slaat. Laten we even aannemen dat slaan ouderwets is. Dan moeten we tegelijk wel constateren dat dit slaan in Spreuken hoort bij ouders die hun kinderen wel kunnen *slaan*, maar ook weten dat ze met hun kinderen moeten *praten*.

Spreuken leert ons hoe belangrijk het is dat kinderen onderricht in de wijsheid ontvangen. De stok *vervangt* niet het gesprek, maar wil het *onderstrepen*. Misschien is het goed vandaag de stok in de schuur te laten staan en er geen kinderen mee te slaan; maar dan moeten we wel andere middelen gebruiken om kinderen *indringend* met hun neus op wijsheden te drukken, die voor hun leven van belang zijn.

6. Wat ook belangrijk is: het boek Spreuken vertelt op tal van manieren wat wij niet en wat wij wel moeten *doen*. Ik geef een paar voorbeelden:

doen:

Spr. 20,10: geen twee gewichten of twee maten gebruiken om te meten;
 Spr. 22,22: geen arme beroven;
 Spr. 22,24: niet omgaan met een heethoofd;
 Spr. 23,20: niet omgaan met dronkelappen en gulzigaards;
 Spr. 24,17: je niet verheugen over de val van je vijand;

Maar het gaat Spreuken niet alleen om wat wij moeten doen of niet doen; het gaat om meer, n.l. om wie wij moeten *zijn*. Eén eerlijke, rechtvaardige of barmhartige daad betekent nog niet dat wij eerlijk, rechtvaardig of barmhartig *zijn*. Spreuken geeft voorbeelden uit het leven van mensen die *deugen*, d.w.z. de deugden van eerlijkheid, rechtvaardigheid en barmhartigheid bezitten.

Een oneerlijk mens kan best eens eerlijk zijn, een gulzigaard kan zich ook wel eens beheersen; maar hun karakter is anders. Welnu, het boek Spreuken stelt het onderricht in de wijsheid in dienst van het vormen van mensen tot eerlijke, rechtvaardige en barmhartige mensen. Ik geef de teksten van zojuist nog eens weer, waarbij we nu letten we op wat voor mensen we moeten *zijn*:

zijn:

Spr. 20,10: geen twee gewichten of twee maten gebruiken om te meten - *eerlijk* zijn.
 Spr. 22,22: geen arme beroven - *rechtvaardig* zijn.
 Spr. 22,24: niet omgaan met een heethoofd - *zelfbeheersing* tonen.
 Spr. 23,20: niet omgaan met dronkelappen en gulzigaards - *matig* zijn.
 Spr. 24,17: je niet verheugen over de val van je vijand - *liefdevol* zijn.

Onderricht in wijsheid is onderwijs in deugden en vormt op die manier karakters.

7. Mijn verhaal over wijsheid en deugd in Spreuken blijft oppervlakkig als ik niet in rekening breng waarmee alle wijsheid *begint*, n.l. bij het ontzag voor de HERE. Dat wordt ons een paar maal voorgehouden in het Spreukenboek

Spr. 1,7: Het *begin* van alle wijsheid is ontzag voor de HERE
 Spr. 9,10: Wijsheid *begint* met ontzag voor de HERE, inzicht is vertrouwdheid met de Heilige
 Spr. 15,33: Wie ontzag heeft voor de HERE wint aan wijsheid, bescheidenheid gaat aan eerbetoon vooraf

Toen we met de wet van Mozes bezig waren, hebben we veel aandacht gegeven aan de wet van Jahwe met alle geboden. *Doe dit en doe dat, en je zult leven*. Nu gaat het vanavond over de wijsheid, die ons vertelt: *wees zus en wees zo*. Wees een mens met wijsheid en oefen je in zelfbeheersing, in rechtvaardigheid, eerlijkheid, liefde en noem maar op. Maar of het nu over 'doen' of over 'zijn' gaat, altijd is ontzag voor de HERE nodig. Van Hem komt het gebod, van Hem ook de wijsheid.

8. We vatten samen:

- wijsheid is het *inzicht* van de mens om zo te handelen, dat hij de gevaren van het leven onderkent en door *zelfbeheersing* in staat is een veilig en voorspoedig leven te leiden;
- in wijsheid moet je je oefenen, zodat je als mens gaat *deugen* en niet in domheid je eigen glazen ingooit;
- om wijs te worden en te blijven moet je ontzag hebben voor de HERE.

2. BEELD EN TIJDSBEELD IN SPREUKEN EN PREDIKER (Verbree)

Er zit ontwikkeling in wat de Here openbaart over hoe de dingen zijn en moeten zijn. God gaf Adam en Eva hoop, maar het is anachronistisch om het kind Jezus in de armen van hun hoop te leggen. Tijdens de avonden over Job en de Psalmen kwamen we het voorbeeld tegen van de verwachting ten aanzien van het leven na dit leven: er is leven na dit leven, in het zogenaamde dodenrijk. Maar daar moet je vooral niet belanden. Slechts een enkele keer gloort er iets van een weidser uitzicht. Wat geldt voor de dogmatiek, geldt ook voor de ethiek. We hebben vanavond met wijsheidsliteratuur te maken. Maar is het ook allemaal tijdloze wijsheid wat de klok slaat? Dat valt nog te bezien.

Slaven

Slavernij is voor Spreuken en Prediker een gegeven, net als in het Nieuwe Testament. Ook daar zijn nog steeds slaven en die moesten weliswaar een kans om vrij te worden niet laten schieten, maar in principe werden ze geacht zich in hun lot te schikken.

Laat ieder blijven wat hij was toen hij geroepen werd. Wanneer u als slaaf geroepen bent, moet u dat niets kunnen schelen. (hoewel u de kans om vrij te worden zeker moet benutten). 1 Korintiërs 7:20,21.

Toch is er een klimaatverschil tussen het OT en het NT.

In Spreuken is het beeld dat van de slaaf wordt geschetst niet erg gunstig.

19: 10 een slaaf hoort niet te heersen, moet zijn plek kennen.

29 : 19 een slaaf moet de stok voelen, hij is hardleers

29 : 21 een slaaf moet je kort houden, anders vergeet hij zijn plaats

30 : 21 - 23 de aarde zelf kan er niet tegen als een slaaf opklimt tot machthebber, een slavin als heerseres

Er is een tekst en dat lijkt de uitzondering die de uitzondering op de regel lijkt: Een verstandige slaaf zal heersen over een zoon die zich schandelijk gedraagt, en zal in de erfenis delen te midden der broeders. Spreuken 17:2

Maar wie goed leest, hoort naast de erkenning dat een slaaf verstandig kan zijn, ook iets anders: hier wordt uitgegaan van een verstoring van de goede orde: een zoon behoort namelijk niet onverstandig te zijn. Is hij wat hij moet zijn, dan wordt het omhoogvallen van de slaaf voorkomen.

Al met al: geen hoge dunk van slaven. Het zijn zeker niet de gelijken van degene die hier onderwijst en zijn leerling. Het Nieuwe Testament ademt een andere sfeer.

U allen die door de doop één met Christus bent geworden, hebt u met Christus omkleed. Er zijn geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus. Galaten 3 : 26 - 28

Denkt u ook aan de toon van de brief van Paulus aan Filemon over Onesimus:

Misschien hebt u hem korte tijd moeten missen om hem voor altijd terug te krijgen, niet meer als een slaaf, maar als veel meer dan dat, als een geliefde broeder.

Filemon : 15, 16

Christus kijkt anders naar slaven dan de Prediker en de spreukenschrijvers. We kunnen het niet zo wenden of keren dat je deze Nieuw Testamentische toonhoogte op gelijk niveau krijgt met de toon van Spreuken. Hier laat het NT het OT achter zich. Prediker en de opstellers en verzamelaars van de spreuken waren kinderen van hún tijd.

Kinderen

In Spreuken ontdekte ik 41 zonen, bij Prediker 4. En hoeveel dochters ontmoeten we? Geen enkele. Het is de zoon die alle aandacht ontvangt. Hij moet:

- kennis verwerven
- Bij de zonde vandaan vluchten
- De vermaning van zijn ouders ter harte nemen
- Oppassen voor dames van twijfelachtig allooi
- Hij is tot een vreugde of tot een vloek

Ongetwijfeld hadden moeders hun dochters evenveel mee te geven als de vaders hun zonen, maar er is geen aandacht voor. Als moeder al op het toneel verschijnt, is het enkel om haar zoon onderricht te geven.

Hoor, mijn zoon, de tucht van uw vader en verwerp de onderwijzing van uw moeder niet; Spreuken 1:8

Bewaar, mijn zoon, het gebod van uw vader en verwerp de onderwijzing van uw moeder niet. Spreuken 6:20

Woorden van Lemuël, de koning van Massa, waarmee zijn moeder hem vermaande. Spreuken 31:1

In Prediker is het beeld niet anders, ook daar draait alles om de zoon.

Daar is er een zonder metgezel, ook zoon of broeder heeft hij niet, en er is geen einde aan al zijn zwoegen Prediker 4:8

Die rijkdom toch gaat door tegenspoed teniet; en heeft hij een zoon verwekt, dan heeft hij niets meer; Prediker 5:13

En overigens, mijn zoon, wees gewaarschuwd; er is geen einde aan het maken van veel boeken en veel doorvorsen is afmatting voor het lichaam Prediker 12:12

Je kunt dit af doen, door te zeggen, zo ging dit nu eenmaal in die tijd. Onderwijs was nog niet voor iedereen weggelegd. En verder kun je zeggen: laten we niet vergeten hoe er nog geen vijftig jaar geleden in onze cultuur op dit punt werd gedacht. Toen

behoefden volgens velen meisjes ook geen opleiding. Zij werden geacht te trouwen en te zorgen voor de huishouding en de eventuele kinderen.

Dit mag waar zijn, toch gaan we door zo te redeneren aan de kern van de zaak voorbij. Het punt is niet dat de maatschappij op een hier herkenbare, daar toch heel andere manier was ingericht, het gaat om het volledig ontbreken van aandacht voor de positie van de dochters toentertijd hadden, welke positie dat ook was. Op dit punt staat m.i. het NT nog in de schoenen van het Oude Testament. Ook daar is de aandacht voor de dochters minimaal. Wij zullen zo niet kunnen spreken en voor evenwicht moeten zorgen in het aandacht en waardering geven aan zonen en dochters.

Verhouding man - vrouw

Er is in Spreuken en Prediker waardering voor de vrouw als echtgenote:

Een sterke vrouw is een krans voor haar man, een vrouw die hem te schande maakt, is als beenrot. Spreuken 12:4

Wie een vrouw gevonden heeft, heeft iets goeds gevonden, hij ontvangst de gunst van de HEER. Spreuken 18:22

Geniet van het leven met de vrouw die je bemint. Prediker 9:9

Maar let op: het is opnieuw vanuit de man gedacht. Wat je mist is een spreuk als: wie een man vond, heeft iets goeds gevonden.

Zo is het ook in het beroemde Spreuken 31. Het is een geweldig hoofdstuk, dit lied op de vrouw is hartverwarmend. Dat neemt niet weg dat het perspectief dat van de man blijft:

Een sterke vrouw wie zal haar vinden? Zij is meer waard dan edelstenen. Haar man vertrouwt op haar, en zal daar rijkelijk bij winnen. Spreuken 31 : 10, 11

Tegenover waardering staat een pittige dosis vrouw onvriendelijks. Zo wordt keer op keer gewaarschuwd voor de overspelige vrouw.

Zo is de weg der overspelige vrouw: zij eet, veegt haar mond af en zegt: Ik heb geen kwaad gedaan. Spreuken 30 : 20

En ik ontdekte iets, bitterder dan de dood: de vrouw, die een valstrik is en wier hart een net is, wier handen boeien zijn. Hij, die aan God welgevallig is, ontkomt haar; doch hij, die niet welgevallig is, wordt door haar gevangen. Prediker 7 : 26

Haar woning is de toegang tot het dodenrijk,

Van daar daal je af tot in de kamers van de dood. Spreuken 7 : 27

Aan wie zou opmerken, maar wat is er mis met zo'n waarschuwing, mag worden geantwoord: op zich niks, maar het is opnieuw eenzijdig. Waar zijn de waarschuwingen voor de Don Juan, de versierder? De mannen die volgens het NT, in de oude NGB-vertaling, er een handje van hebben 'de vrouwtjes in te palmen'? 2 Timotheüs 3 : 6. Waar zijn de onbetrouwbare vertrouwenspersonen die misbruik maken van het

vertrouwen door hun vrouwelijke gesprekspartners in hen gesteld? Zij ontbreken geheel.

Er is nogal wat commentaar op het karakter van vrouwen te beluisteren.

het getwist van een vrouw als een gestadig druppelend lek. Spreuken 19 : 13

Beter te wonen op een hoek van het dak dan met een twistzieke vrouw in een gemeenschappelijke woning. Spreuken 21 : 9

het is beter te wonen in een woestijn dan met een twistzieke en gramstorige vrouw. Spreuken 21 : 19

Beter te wonen op een hoek van het dak dan met een twistzieke vrouw in een gemeenschappelijke woning. Spreuken 25 : 24

Een gestadig druppelend lek op een dag van stortregen en een twistzieke vrouw zijn aan elkander gelijk. Spreuken 27 : 15

Opnieuw mis je van alles: Ik noem de man die zijn vrouw slaat, de alcoholist die het gezin aan de afgrond brengt, de Nabals, die hun vrouwen op de gemeentevergadering het schaamrood naar de kaken jagen met hun gebral.

Na dit alles verbaast het je niet meer Prediker een zin te zien schrijven als deze:

Al met al, zegt Prediker, is dat de slotsom van mijn onderzoek. Ik heb met hart en ziel gezocht, maar nog altijd niet gevonden. Onder duizend mensen vond ik

er maar één die ook werkelijk een mens was, maar het was geen vrouw. Prediker 7:27-28

In het NT beluisteren we opnieuw een andere golflengte.

U, mannen, moet verstandig omgaan met uw vrouw, die brozer is dan u. Behandel haar met respect, want zij deelt samen met u in de genade van het nieuwe leven.

Dan staat niets uw gebeden in de weg. 1 Petrus 3 : 7

Vandaag is er, denkt u nu alleen maar aan een verschijnsel als vernieuwde huwelijksformulieren, meer aandacht voor evenwichtigheid in het spreken over mannen en vrouwen. In die zin hebben we een stukje verder mogen komen.

Conclusies:

1. Spreuken en Prediker ademen ondanks al hun wijsheid de geest van een mannenmaatschappij.
2. Wij kunnen de wijsheid van deze boeken op de besproken punten niet overnemen zonder de er in meekomende eenzijdigheid in rekening te brengen.
3. Het Nieuwe Testament draagt nog de sporen van het Oude, terwijl tegelijk reeds meer nuance waar te nemen is. Aan ons de taak om deze nuances verder vorm te geven in de omgang met personeel, kinderen en echtgenotes.
4. Aan het voorgaande is nog een andere conclusie te verbinden: wij erkennen de bijbel als het Woord van God. Maar opnieuw moeten we constateren dat deze belijdenis niet betekent dat alles in de bijbel 'woord van God' is. Wij moeten tot in de

bijbelse wijsheidsliteratuur blijven onderscheiden tussen het inzicht van de mens en de norm van God.

En het Hooglied?

Het Hooglied heet in het Hebreeuws: het lied der liederen. Het zou een koud kunstje zijn om te laten zien dat ook dit hoogste lied een kind van zijn tijd is. Maar binnen het bestek van deze bijdrage is belangrijker de constatering dat we hier nu eens een Oud Testamentisch boek voor ons hebben liggen dat met recht een spiegel voor vandaag mag worden genoemd. Wanneer de liefde wordt beleefd zoals hier bezongen, dan komen man én vrouw beiden en gelijkelijk tot hun recht.

3. DE WIJSHEID VAN DE PREDIKER

Aandachtspunten:

- Prediker en Spreuken: wijsheidsboeken
- Prediker en Spreuken: groot verschil
- Prediker: twijfelen binnen de perken van het geloof
- Prediker en Spreuken: verschillende wijsheidsdefinities

1. Je hoeft niet veel in Spreuken en Prediker gebladerd te hebben om te begrijpen dat we met twee heel verschillende boeken te maken hebben. Toch behoren beide boeken samen tot wat wij de *wijsheidsliteratuur* noemen. Ook het boek Job rekenen we tot de wijsheidsliteratuur.

Wat maakt deze drie boeken nu eigenlijk tot wijsheidsliteratuur? Ik kan het beste u eerst vertellen wat u in deze boeken *niet* zult vinden. U komt er geen beschrijving tegen van de geschiedenis van Jahwe met zijn volk Israël. Over Jahwe's verbond met Abraham, Isaak en Jakob en over de lange weg die Hij met het volk Israël, vanaf de uittocht tot aan de ballingschap, is gegaan, zult u (vrijwel) niets vinden. De naam Jahwe komt in Prediker niet voor; er is alleen sprake van God. Ook voor de betekenis van de tempel met haar offers, haar verzoening en haar zegen voor het leven van de mensen moet u niet in de wijsheidsboeken zijn.

Wat vinden we er dan wel in? Vooral de beschrijving van het leven van de gelovige Israëliet, die nadenkt over Jahwe en over zijn plaats in deze wereld. Niet *het spreken van Jahwe* staat centraal, maar *het inzicht van de gelovige Israëliet* in de wereld van Jahwe. In plaats van het *woord* van Jahwe staat nu de *wijsheid* van de gelovige mens in het middelpunt. Kijk nog even weer naar de definitie die ik vanavond al in mijn eerste bijdrage heb gegeven:

Spreuken, Prediker, Hooglied, pag. 13:

Wijsheid is het *inzicht* van de mens om zo te handelen, dat hij de gevaren van het leven onderkent en door *zelfbeheersing* in staat is een veilig en voorspoedig leven te leiden.

U ziet dat ik in deze definitie Jahwe niet genoemd heb; het gaat om inzicht van mensen. Natuurlijk staat Jahwe overal op de achtergrond; anders waren we niet met Spreuken en Prediker als bijbelboeken bezig. Maar de gedachten, daden en woorden in deze boeken zijn *antwoorden* op Jahwe's woorden. Het gaat erover hoe gelovige mensen tegen hun taak in de wereld en tegen de betekenis van hun werk aankijken.

Ik kan er nog bij zeggen dat de vorm waarin de wijsheid in deze boeken is gegoten, bijzonder is. We vinden er spreekwoorden, getalsspreuken, raadsels en andere vormen die we zo niet in de historische en profetische boeken aantreffen. Dat geldt niet alleen voor Spreuken, maar ook voor Prediker:

Spr. 12,11:

De woorden van de wijzen zijn zo scherp en puntig als een ossenprik, al hun spreuken zijn ons door één herder ingeprent.

Twee dingen komen in dit vers samen. We moeten soms extra nadenken om de betekenis van die scherpe en puntige wijsheden te begrijpen. Én we moeten weten dat achter al die wijsheden één Herder staat. Ik denk hier bij 'herder' aan God zelf. Dit betekent niet dat Hij die wijsheden zelf rechtstreeks aan de mensen gegeven heeft. Het is anders dan met al die wetten en profetieën, waaraan voorafgaat: 'zo zegt de HERE'. Al is het wel zo, dat uiteindelijk God geldt als de bron van al die wijsheden.

2. Laten we nu eens kijken naar de wijsheid in het boek Prediker. U hoeft geen theoloog te zijn om het *verschil* tussen Spreuken en Prediker aan te voelen. In Spreuken valt ons de vanzelfsprekendheid van veel dingen op. De wijze mens gaat het goed, de kwade mens heeft rampen te vrezen (Spr. 8,35). De weg van de rechtvaardige leidt naar het leven, de weg van de zonde voert naar de dood (Spr. 12,28; 19,16).

Het lijkt alsof we goed en kwaad zo kunnen zien aankomen. Als een rechtvaardige struikelt, al is het zevenmaal, dan staat hij toch telkens weer op (Spr. 24,16). Maar wie een kuil graaft voor een ander, zal er zelf in vallen (Spr. 26,27). Goede mensen leven langer, slechte mensen leven korter. Wie Spreuken leest, krijgt de indruk dat we de gang van zaken in het leven aardig goed kunnen begrijpen. We weten ook prima wat we moeten doen en laten.

Maar nu Prediker! Het boek begint en eindigt met:

Pred. 1,2; 12,8

Lucht en leegte, zegt Prediker,
lucht en leegte, alles is leegte.

In Spreuken kun je tientallen uitroeptekens zetten, in Prediker tientallen vraagtekens. Is niet alles lucht en leegte, omdat er niets hier definitief is en alles – ook alle ellende - eindeloos terugkeert? Je kunt menen dat een koning met al z'n rijkdom en met zijn grote wijsheid het geweldig getroffen heeft en zich heel gelukkig voelt. Maar de koning in Prediker heeft uit zijn rijke leven geprobeerd te halen wat erin zat en toch voelt hij zich niet gelukkig.

Pred. 2,11

Toen nam ik alles wat ik ondernomen had nog eens in ogenschouw, alles wat mijn moeizaam gezwog mij opgeleverd had, en ik zag in dat het allemaal maar lucht en najagen van wind was. Het had geen enkel nut onder de zon

En wat leverde hem z'n grote wijsheid op?

Pred. 2,15

Wat de dwaas treft, treft ook mij, zei ik tegen mezelf, dus waarom ben ik zo uitermate wijs geweest? Ook dat is enkel leegte. Want zowel de wijze als de dwaas zal snel worden vergeten, beiden worden ze voorgoed vergeten. Hoe bitter dat de wijze sterft, niet anders dan de dwaas.

En zo gaat het heel Prediker door. Zeker, er valt van het leven te genieten en dat moet je van Prediker dan ook niet nalaten te doen. Hij weet zelf wat genieten is en hij beveelt het wel zeven keer bij zijn hoorders en lezers aan. Maar ... om het schilderij van het genieten zit telkens een heel zwarte lijst. Zodra Prediker weer wat goeds gezegd heeft over het genieten, begint hij weer over de ijdelheid van alle dingen. Is genieten goed?

Ja, genieten is een geschenk van God (Pred. 3,12v); God *wil* dat je geniet (Pred. 9,7); vooral jonge mensen moeten genieten (Pred.12,1a). Zeker, maar Prediker heeft het nauwelijks gezegd, of er komt weer een 'maar'! Geniet, *maar* bedenk dat het van korte duur is. Voordat je het weet komen de slechte dagen en naderen de jaren waarvan je zegt: in deze jaren vind ik weinig vreugde meer (Pred. 12,1b). Ik heb het in mijn boekje zo geformuleerd (pag. 65): Het genieten is en blijft voor Prediker een oase in een woestijn, waarin hij als gekweld mens blijft leven. Voordeel van alles wat de mens tot stand brengt, heeft hij niet (Pred. 3,9).

3. Als u dit nu allemaal hoort zeggen, vraagt u zich wellicht af waarom het boek Prediker in de Bijbel staat. Is dit nu wijsheid die ons helpt, of is het wijsheid die ons in de put duwt?

Let u op het slot van ons boek:

Pred. 12,13v:

Alles wat je hebt gehoord komt hierop neer: heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Dat geldt voor ieder mens; want God oordeelt over elke daad, ook over de verborgen daden, zowel over de goede als de slechte.

Laten we even aannemen dat Prediker een grote twijfelaar was. Overal zet hij vraagtekens achter. Nog maar één stapje, zou je zeggen, en hij wordt atheïst. Als alles lucht en leegte is, is er dan nog wel een God? En als alles toch nutteloos, zinloos en tegenstrijdig is, waarom zou je dan vasthouden aan de gedachte dat er een God is die deze wereld leidt? Het lijkt maar één stap, van twijfelende gelovige naar atheïst. Maar die stap zet Prediker niet. Hijzelf komt er met *zijn* wijsheid niet uit; maar hij roept ons wel op samen met hem deze conclusie te trekken: 'heb ontzag voor God en leef zijn geboden na'.

Dat vind ik het ontroerende slot van het boek Prediker. Hij wandelt in raadsels, maar heeft ontzag voor God en zijn geboden. Hij heeft over de dood als grote gelijkmaker gesproken: wat onderscheidt de wijze van de dwaze? Maar aan het slot

zegt hij, dat God oordeelt over elke daad, zowel over de goede als de slechte. Er is en blijft dus kennelijk toch verschil tussen goed en slecht, ook al komen allen in het graf te liggen. Prediker was een twijfelaar, maar dan toch binnen de perken van het geloof in God.

Ik heb er geen tijd voor, maar het zou de moeite waard zijn de 36 verzen waarin de naam van God in het boek Prediker genoemd wordt, eens na te gaan. U zou merken hoe hecht het geloof van deze man in God is. Als de mens binnen de perken van het geloof in God zich bezint op zijn plaats in de wereld en dan stuit op raadsels die hij niet kan oplossen, dan kan hij toch met al zijn twijfels een bijdrage leveren aan de wijsheid van Israël.

5. Ik kom nu bij mijn laatste onderdeel. Laten we nog even weer kijken naar onze definitie van wijsheid, zoals ik die voor het boek Spreuken had opgesteld.

Spreuken, Prediker, Hooglied, pag. 13:

Wijsheid is het *inzicht* van de mens om zo te handelen, dat hij de gevaren van het leven onderkent en door *zelfbeheersing* in staat is een veilig en voorspoedig leven te leiden.

Deze definitie is te algemeen om toe te passen op de wijsheid in het boek Prediker. Daar is ze te mooi voor. We zouden de kwellingen die Prediker kent negeren als we deze definitie van wijsheid ook als etiket voor zijn boek gingen gebruiken. Maar wat denkt u van de volgende aangepaste definitie?

Wijsheid en Prediker

Wijsheid is het inzicht van de mens die, ook al vindt hij *zelf* dat alles er nutteloos, zinloos en tegenstrijdig uit ziet, *toch* blijft aandringen op ontzag voor God en op het naleven van zijn geboden

Ik licht de door mij *cursief* gezette woorden even toe.

Eerst het woordje 'zelf'. Veel dingen begrijpt Prediker niet; het zijn echte problemen voor hem. Veel gelovige mensen lopen niet met deze problemen rond. Niet ieder is een piekeraar en zo intensief met de zaken bezig die Prediker grote moeite bezorgen. Valt hij daarom uit de boot van de wijsheidsgeschriften? Nee, het behoort kennelijk ook tot de bijbelse wijsheid om op verschijnselen te wijzen waarmee gelovigen het moeilijk kunnen hebben. Wij moeten óók Prediker lezen, omdat 'wijsheid' niet alleen zekerheden verkondigt, maar ook vragen stelt.

Prediker ziet allerlei nutteloze, zinloze en tegenstrijdige verschijnselen; maar daarom hoeft nog niet ieder in Israël en in de kerk dat ook te zien. We zullen allemaal wel vragen hebben; maar we hebben ook antwoorden die anders mogen en zelfs moeten luiden dan Prediker met zijn 'lucht en leegte, alles is leegte' gegeven heeft. Zeker na de verschijning van Jezus Christus hebben wij meer te vertellen dan Prediker doet.

En dan het woordje 'toch'. Dit is nu precies het woord dat Prediker verbindt met Spreuken, hoe verschillend van toon, van rust en van zekerheid de beide boeken ook zijn. Prediker heeft een moeilijk leven, schreeuwt om antwoorden, maar ontvangt ze niet. En *toch* houdt hij vast aan God en zijn geboden. Maakt dat niet de kern uit, ook

van ons geloof? In alle onzekerheden de zekerheid dat God er is, dat wij met ontzag voor Hem vervuld moeten zijn en zijn geboden (die we dus duidelijk kennen!) moeten naleven.

5. In mijn boekje heb ik op pag. 75 de eenstemmigheid en het verschil over het 'ontzag voor God' zo onder woorden gebracht:

Terwijl in Spreuken het ontzag voor Jahwe het *begin* (de bron) van alle wijsheid is, komt Prediker meestal bij het ontzag voor God *uit*. Prediker staat voor de grote raadsels van Gods bestuur van mens en wereld. Desondanks blijft hij uitroepen: 'heb ontzag voor God!' Bij Prediker is het ontzag voor God niet de motor, maar het anker voor het schip. Het ontzag voor God geeft hem veiligheid. Prediker is geen ketter, maar wel een twijfelaar met minder zekerheden dan zijn geloofsbroeders uit Spreuken. Hij heeft voor God ontzag, waarbij het accent zal liggen op het vrezen van God, tegen de achtergrond van zijn onveranderlijkheid, onbegrijpelijkheid en toorn (Pred. 3,14; 5,5v; 8,12v).

De Bijbel is een boek met variaties. Maar toch vormen de verschillende stemmen samen één koor. Gods wijsheid is ook te groot om door één stem uit dat koor vertolkt te kunnen worden.

4. HOOGLIED EN HET WESTERS TABOE (Verbree)

Zo duidelijk als het is dat in het Hooglied de erotiek en seksualiteit in beeld komen, zo duidelijk is het ook dat veel van zijn lezers de sluiers die hier worden opgelicht snel hebben laten zakken of die het liefst in het geheel niet beroerden. Treffend wordt dit verwoord in het gedicht de kanselbijbel van Lies Boven - Boonstra uit 1991

De kanselbijbel

**De oude kanselbijbel draagt
vergeelde tekens van de tijd.
Ze leidt een vredig zondagsleven
en dient hen die het ambt bekleden.
De goudgekleurde bijbelrand draagt
sporen van de predikant,
want preekgeliefde teksten
tekenen zich beduimeld af.
Alleen het Hooglied heeft vrijaf,
zij glanst in onbezoedeldheid**

We weten allemaal van de vergeestelijkende uitleg. Maar er is meer wat een onbevangen lezen in de weg is gaan staan. Wie het Hooglied onbevangen wil lezen, doet er goed aan zich rekenschap te geven van de traditie waarin hij staat. Je bent niet allereerst lezer in je eentje, je leest binnen de haken van een bepaalde cultuur, en dat kleurt de kijk op de stof die voor je ligt. Welke kleur hebben de glazen van de Hoogliedbril in het Westen in de loop van de tijd aangenomen? We letten op twee ontwikkelingen.

1. De maatschappelijke omgang met bloot

2 De kerkelijke opstelling tegenover seksualiteit

1. Uit historisch onderzoek komt naar voren dat met het toenemen van de welvaart er met name door toedoen van de gegoede burgerij en de hogere standen veel is veranderd in de omgang met naaktheid. Ik wil u dat aan de hand van enkele voorbeelden laten zien aan de hand van enkele voorbeelden. Maar we beginnen met enkele gegevens ontleend aan Tacitus een Romeins geschiedschrijver, die aan het begin van onze jaartelling over de Germanen schrijft. Hij vertelt dat zij gewend waren gemeenschappelijk te baden, naakt slapen en dat zelfs de geslachtsgemeenschap in het bijzijn van derden kon plaatsvinden.

Let wel: dit betekent niet dat de Germanen geen beschamende naaktheid kenden. Als een vrouw op overspel was betrapt, had haar man het recht haar haar af te knippen, haar in aller bijzijn uit te kleden en haar vervolgens met een stok door het dorp te slaan. Blijkbaar was de context maatgevend voor het zich al of niet schamen voor naaktheid.

We nemen een reuzenstap en bekijken de ontwikkeling van vier zaken van de 16^e tot de 19^e eeuw.

De slaapkamer, het bed, de nachtkleding

De slaapkamer bestond aanvankelijk niet. Vee en mensen deelden samen het ene, beschikbare vertrek. Het slaapvertrek deed zijn intrede toen de welvaart toenam en er tweekamerwoningen werden gebouwd. Dat schaamte hierin geen rol speelde, mag blijken uit het feit dat men met z'n állen naar het nieuwe vertrek vertrok.

Langzaam maar zeker zet vervolgens de privatisering van het slaapvertrek in. Aanvankelijk ontving men liggend in bed bezoekers. Op den duur gold dit echter als 'not done'. Wel deelt het personeel dan nog het slaapvertrek met heer of meester. Daarna worden dezen 'verbannen'. De volgende stap is dat het personeel dat de slaapkamer betreedt van de eigen sekse moet zijn. In de negentiende eeuw, ten slotte, is de slaapkamer een door zware gordijnen van de buitenwereld afgescheiden vertrek geworden, waarvan het betreden door derden als onbehoorlijk wordt ervaren.

Van de slaapkamer naar het bed

Het oude woord 'legerstee' verraadt nog dat de bewoners in deze streken oorspronkelijk geen bedden hadden. Je maakt je met behulp van wat takken en/of stro een slaapplek, een legerstee. Maar al vrij spoedig schaften de gegoeden zich een strozak aan. Dan doet bij de edelen het echte bed zijn intrede. Het was een statussymbool dat dan ook aan elke geëerde gast werd getoond.

De verdere ontwikkeling van het bed loopt parallel met de toenemende privatisering van de slaapkamer. Het eerst worden hoofd- en voeteneind ingesloten, dan volgen door middel van gordijnen de zijkanten en ten slotte voltooid een hemeltje bovenop het geheel het kamertje in de kamer. De meest extreme stap moest echter nog volgen en bestond in het ontstaan van aparte slaapkamers voor man en vrouw.

Nachtkleding

In de middeleeuwen sliep men naakt en dat niet alleen bij bekenden. Aanvankelijk schijnen de herbergen geen scheiding van de seksen te hebben gehanteerd. Zo meldt een Zweeds officier uit de 16^e eeuw in zijn correspondentie terloops dat hij zijn kamer moet delen met twee meisjes die zich volledig ontkleden alvorens te gaan slapen. De beroemde Erasmus meldt dat in de Duitse gasthoven iedereen, man of vrouw zich in elkaars bijzijn uitkleedt.

Zo algemeen was het naakt slapen in de zestiende eeuw dat wie bij het naar bed gaan zijn of haar hemd aanhield de verdenking van het hebben van een ziekte of misvorming op zich laadde. In de zestiende eeuw duikt als luxe verschijnsel het nachthemd op. Meer algemeen wordt het nachthemd voor hem en haar in de 17^e eeuw. In de achttiende eeuw moet het nachthemd het veld ruimen voor de meer gesloten pyjama voor hem en haar. De verpreutsing is dan goed op gang gekomen en na het lichaam is het nachthemd aan de beurt. Let op een uitdrukking als 'ze wordt overlopen in haar 'nakende' hemd'.

De verkramping ten aanzien van 'bloot' zou zich in Engeland op den duur zo doorzetten dat men er werkelijk toe over is gegaan om de poten van vleugels – ja, we hebben het over het muziekinstrument - van broekspijpen ging voorzien. De kale, houten poten werden als té bloot en obsceen ervaren. Wie dit weet, verbaast zich nauwelijks nog als hij hoort dat in bed het zover kwam dat er echtgenoten waren die slechts geheel gekleed geslachtsgemeenschap hadden.

U begrijpt dat de geschetste ontwikkeling van invloed is geweest op het lezen van die passages in de bijbel waar bloot voor komt.

2. De kerkelijke opstelling tegenover seksualiteit

Een paar citaten van grote namen uit de kerkgeschiedenis.

Gregorius van Nissa (4^e eeuw) het huwelijk is een diepe tragedie

Ambrosius (4^e eeuw) het huwelijk is een enorme last

Joh. Chrysostomos (4^e eeuw) Adam en Eva hebben in het paradijs maagdelijk geleefd, het huwelijk kwam na de zondeval als een slavenmantel

Hieronymus (4^e/5^e eeuw) Ik prijs huwelijkssluiting en huwelijk, maar alleen omdat ze ongetrouwen voortbrengen, ik verzamel rozen tussen de doorns.

Augustinus (4^e/5^e eeuw) Sinds Eva's zonde gaat de coïtus steeds gepaard met schaamte.

Veelzeggend is ook de puntenschaal van van St Patrick uit 5^e eeuw. Hij kende punten toe aan de verschillende groepen in de kerk:

Bisschoppen, monniken en maagden: 100 punten

priesters en weduwen: 60 punten

gehuwde leken: 30 punten

Duidelijke taal. Het kwam in deze tijd dan ook voor dat men huwde maar onder de belofte nooit geslachtsgemeenschap te zullen hebben. We nemen een grote stap,

naar de 13^e eeuw waar we de volgende richtlijnen voor de frequentie van het geslachtsverkeer vinden:

Op zondag onthoude men zich van de echtelijke omgang omdat deze dag de dag van de verrijzenis van Jezus is.

Op maandag omdat deze dag is toegewijd aan de overledenen.

Op donderdag ter nagedachtenis van de gevangenneming van onze Heer.

Op vrijdag ter nagedachtenis van zijn dood.

Op vrijdag ter ere van de heilige maagd.

In de 15 eeuw noemt Bernadinus van Sienna in een preek geslachtsgemeenschap een paar dagen voor de viering van het heilig avondmaal 'een zwijnschaamteloosheid'. In dezelfde eeuw raad een theoloog aan seksuele zonden bij het biechten niet met woorden maar met gebaren aan te duiden.

De reformatie betekende voor het huwelijk een herwaardering. Het celibaat wordt afgeschaft. Reformators als Luther en Calvijn spreken zeer lovend over hun vrouw. Deze herwaardering van het huwelijk als een geschenk van God kon echter niet bewerken dat men op een onbevagen manier over de seksualiteit ging spreken. Daarvoor was de aangerichte schade inmiddels te groot.

Opnieuw spreekt het verhaal voor zich. Tellen we beide lijnen bij elkaar op: de ontwikkeling van de houding tegen het naakt in het algemeen en de kerkelijke opstelling tegenover seksualiteit, dan is duidelijk dat het onbevagen lezen van het Hooglied door dit samenspel ernstig is bemoeilijkt. Beide ontwikkelingen droegen bij aan het Westers taboe op het onbevagen lezen van het Hooglied.

Nog in 1986(!) stond in het blad de Reformatie dit advies te lezen: 'Ook binnen het huwelijk moet de eerbaarheid in acht genomen worden. Daarom is het goed dat het geslachtelijke verkeer in het donker en onder bedekking plaatsvindt'

Verder kun je je niet van de taal van het Hooglied verwijderen. Gelukkig leven we vandaag in andere tijden. Het is niet in eerste instantie, en ook niet in tweede instantie, aan de kerk te danken dat ook veel gelovigen tegenwoordig meer onbevagen tegenover dit boek staan. Die eer gaat waarschijnlijk naar de voorvechters van de seksuele revolutie. Maar laat ons op dit punt bij wijze van uitzondering dan nu ook maar eens positief zijn over een zijeffect van een stuk secularisatie.

5. HET GEWONE EN HET ONGEWONE IN HOOGLIED (Douma)

Aandachtspunten:

- het gewone in Hooglied
- Seksualiteit 'verhogen' en 'verlagen'
- het gewone in het ongewone

1. Ik denk dat hier geen mensen zijn die Hooglied een gemakkelijk boekje vinden. Het is moeilijk de tekst als één geheel uit te leggen en de goede draad te vinden die ons van het begin naar het einde voert. Het is ook moeilijk de betekenis van

verschillende beelden te vatten. Wij gebruiken vaak beelden om onze bedoelingen te verduidelijken. Maar in het Hooglied lijkt het wel of de beelden de tekst ingewikkelder maken. Van het meisje wordt gezegd dat zij ogen heeft als duiven. Ze heeft haar dat golft als een kudde geiten, tanden als witte schapen, een hals als de toren van David en borsten als kalfjes. Van *hem* lezen we dat hij een hoofd heeft van goud, lokken als dadelrossen, ogen gedompeld in melk, wangen als balsemtuinen, armen als staven van goud, een buik als een schijf van ivoor. En zo is er meer te noemen wat we – wat althans ik – moeilijk kunnen begrijpen. Heel veel van die beelden zullen wij zo niet gebruiken.

2. Toch is er in al het ongewone iets heel *gewoon* en heel duidelijk. Het gaat over de liefde van een jongen en een meisje. De kopjes die in de NBV zijn aangebracht, passen precies. Nu eens is zij, dan weer hij aan het woord. Het gaat over een liefde die beide jonge mensen helemaal vervult. Hoe mooi elk geval op zichzelf ook weer is, het is een heel gewoon thema dat duizenden malen in de literatuur overal ter wereld aan de orde komt.

3. Maar hoe is het nu mogelijk dat die gewone relatie misschien wel 2000 jaar lang op een heel ongewone manier is uitgelegd? Als u de *Kanttekeningen* van de Statenvertaling opslaat, dan beginnen die op Hooglied zo: 'De auteur of schrijver van dit boek is Salomo, die het geschreven heeft door het ingeven des Heiligen Geestes. Het is een gesprek tussen Christus als Bruidegom en de Bruid, zijne kerk, onder het voorbeeld van Salomo en zijn bruid'. En dat het de Statenvertalers menens is met deze geestelijk uitleg van Hooglied, licht ik met enkele voorbeelden toe:

Hoogl. 1,5

- meisje is *donker* (Hoogl. 1,5), d.w.z. uiterlijke mismaaktheid van de kerk door tirannen en vervolging;
- meisje is *mooi* (Hoogl. 1,5), d.w.z. de kerk is gezuiverd door het bloed en de Geest van Christus;
- meisje heeft twee *borsten* (Hoogl. 4,5), d.w.z.: Oud en Nieuw Testament, waarmee wij gevoed worden;
- meisje heeft een *navel* (Hoogl. 7,3), d.w.z. zoals door navel het kind in het moederlichaam gevoed wordt, zo worden wij gevoed in de wedergeboorte als een fontein van het eeuwige leven.

Zo gaat het heel het boek Hooglied door. Er is niets *gewoons* aan al die lichaamsdelen en al die verlangens van haar en van hem. Alles wordt vergeestelijkt.

4. Maar hoe komt het dat men alles zo ging vergeestelijken? Ik heb daar maar één antwoord op: het gewone was te gewoon om in een heilig boek te kunnen worden opgetekend. Reeds de oude Joden vonden dat je dertig jaar oud moest zijn om Hooglied te kunnen lezen. Dan had je pas de rijpheid om je niet in de war te laten brengen door dat wat er letterlijk staat. Maar als je dertig jaar oud was, was je wel verstandig genoeg om het allemaal geestelijk op te vatten. Onder de christenen zal er niet anders over gedacht zijn. De jongen in Hooglied moet Christus zijn, het meisje de bruid van Christus, dus de kerk, en ga zo maar door.

5. Nu moeten wij niet naar de andere kant doorslaan en alles aan Hooglied *heel gewoon* vinden. Want dat is het niet. Hooglied is, toen het geschreven was, stellig als

een heel ongewoon boek *ervaren*. Denkt u even aan afgoden die altijd een partner hadden. Geen Baäls zonder Astarte, geen god Tammuz zonder de godin Ishtar. De seksuele omgang was een *centraal gegeven in de heidense cultus*, waarin men door geslachtsgemeenschap in de tempels de vruchtbaarheid onder de mensen en van de akkers wilde afdwingen. Met andere woorden, ook in de heidense wereld had seksualiteit een 'heilige' betekenis.

En nu is het ongewone van Hooglied, dat seksualiteit helemaal uit de sfeer van het heilige wordt gehaald. De heidenen *verlaagden* de seksualiteit, door haar in dienst te stellen van hun afgodische praktijken voor het afdwingen van vruchtbaarheid bij vee en mensen. En vele uitleggers van Hooglied *verhoogden* de seksualiteit door er een relatie van te maken tussen God en Israël, of tussen Christus en zijn gemeente.

Als ik moest kiezen, koos ik natuurlijk tegen het heidendom en vóór de relatie tussen Christus en zijn gemeente. Maar gelukkig hoef ik niet te kiezen. Erotiek en seksualiteit zijn goede scheppingsgaven van God, die niet verlaagd moeten worden in dienst van de afgoden, maar die ook geen 'geestelijke' verhoging nodig hebben om een goede betekenis te krijgen.

Dat seksualiteit zo gewoon kan zijn, is het ongewone van het boek Hooglied. Zelfs seksualiteit met het oog op het krijgen van kinderen komt in Hooglied niet eens in het vizier. Het gaat daar om een gezonde, goede relatie tussen twee mensen als vrucht van een scheppingsgave, die genoten en gevierd mag worden. En dat genieten en vieren heeft uiteraard te maken met onze houding tegenover God. Maar dat heeft ons eten en drinken ook. Denk aan wat Paulus aan Timoteüs schrijft:

1 Tim. 4,4v

Alles wat God geschapen heeft is goed. Niets hoeft te worden verworpen als het onder dank wordt aangenomen, want het is geheiligd door het woord van God en door het gebed.

6. PREDIKER 3,10-15 (Douma)

Aandachtspunten:

- 'lucht en leegte', maar er is meer te zeggen;
- Prediker 1 én Prediker 3;
- hoe had Prediker Job moeten troosten?!

1. Als wij aan Prediker denken, weten we allen dat het gaat over 'alles is ijdelheid'. Of in de weergave van NBV:

Pred. 1,2.8vv

2. Lucht en leegte, zegt Prediker, lucht en leegte, alles is leegte....

8. Alles is vermoeiend, zozeer dat er geen woorden voor te vinden zijn.

De ogen van een mens kijken, en vinden geen rust,
zijn oren horen, en ze blijven horen.

9. Wat er was, zal er altijd weer zijn,

wat er is gedaan, zal altijd weer worden gedaan.
Er is niets nieuws onder de zon.

Het is ons de vorige week al gebleken dat dit niet de hele waarheid is die Prediker te vertellen heeft. Stel je voor dat alles, maar dan ook werkelijk *alles* leegte zou zijn, dan kon Prediker aan het eind niet schrijven:

Pred. 12,13:

Alles wat je gehoord hebt, komt hierop neer: heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Dat geldt voor ieder mens.

Dat is immers heel wat positiever. We zagen daarom ook dat 'wijsheid' in de ogen van Prediker meer is dan wat hij om zich heen zag. Ik formuleerde het vorige week zo:

Wijsheid en Prediker

Wijsheid is het inzicht van de mens die, ook al vindt hij *zelf* dat alles er nutteloos, zinloos en tegenstrijdig uit ziet, *toch* blijft aandringen op ontzag voor God en op het naleven van zijn geboden.

Tot zover een stukje repetitie. Laten we nu eens kijken of we die *tweeheid* van de zinloosheid van de dingen enerzijds en de zinvolheid van het handelen van God anderzijds ook op een andere manier uit het boek Prediker kunnen aantonen.

2. We hoeven daarvoor niet pas naar het slot van het boek Prediker te kijken. Let u op Prediker 3, dat onder ons bijna even bekend is als hoofdstuk 1. In hoofdstuk 3 wordt gezegd dat alles z'n tijd heeft:

Pred. 3,2vv

Er is een tijd om te baren en een tijd om te sterven,
een tijd om te planten en een tijd om te rooien.

Er is een tijd om te doden en een tijd om te helen....

Er is een tijd om lief te hebben en een tijd om te haten.

Er is een tijd voor oorlog en er is een tijd voor vrede.

Nu gebruiken wij deze woorden vaak te pas en te onpas, terwijl de eigenlijke bedoeling ons daardoor ontgaat. De bedoeling is nl. u te laten weten dat *God* de tijd voor alle dingen bepaalt. *Hij* bepaalt de tijd dat er een kindje geboren wordt en ook dat ditzelfde kind zal sterven. *Hij* doodt en geneest; *Hij* laat het oorlog en *Hij* laat het vrede worden. Niet alleen de goede dingen komen uit zijn hand, maar ook de slechte dingen. Alles is op Gods tijd vastgesteld.

Ik zeg het nu even heel scherp: Prediker gelooft dat God op *zijn* tijd iemand door kanker laat sterven en enkele jaren geleden ook op zijn tijd de oorlog in Irak liet beginnen. Als u van Prediker (terecht) zegt, dat hij de bedoeling en het nut van heel de gang van zaken in de wereld niet kan inzien, dan worstelt hij in feite met soortgelijke problemen als velen onder ons dat doen.

Prediker is geen twijfelaar die God buiten verschrikkelijke gebeurtenissen plaatst. Voor hem is het niet het lot, maar God die de tijd bepaald heeft en nog bepaalt van alle dingen. De gebeurtenissen overvallen Hem niet, maar Hij heeft er zijn bedoeling mee en bepaalt het nut van alle dingen.

3. U begrijpt nu ook waarom Prediker na die bekende verzen uit Pred. 3,1-8 onmiddellijk zijn moeiten met Gods bestuur aan de orde stelt. We lezen dat in de verzen 9 en 10:

Pred. 3,9-11

9. Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij met zijn gezwoeg tot stand brengt?

10. Ik heb gezien dat het een kwelling is, die hem *door God* wordt opgelegd.

11. God heeft

- a) alles wat er is de *goede plaats* in de tijd gegeven
- b) en ook heeft Hij de mens inzicht in de tijd gegeven.
- c) Toch kan de mens *het werk van God* niet van begin tot eind doorgronden.

Let u er eerst even op hoe duidelijk Prediker zegt dat alles wat er gebeurt, door God bewerkt wordt. Ook al begrijpt Prediker zelf de samenhang en het doel van de dingen niet, hij beweert beslist niet dat die samenhang en het doel er niet *zijn*. Nee, God is er, Hij bepaalt alle dingen en ordent ze zo, dat Hij ze de *goede plaats* in de tijd geeft. In NBG wordt vers 11a) zo vertaald: 'Alles heeft God voortreffelijk gemaakt op zijn tijd'. De NBV zegt het iets anders, maar zakelijk komt het op hetzelfde neer: 'God heeft alles wat er is de *goede plaats* gegeven'. Vers 11c vertelt ons nog eens dat alles het werk van God is.

Als dat zo is, wat heeft Prediker dan nog te klagen? Omdat *God* alles wel de goede plaats heeft gegeven, maar *Prediker* dit moet geloven zonder dat hij dit om zich heen kijkend bevestigd ziet.

4. Nu geef ik Pred. 3,9-11 nog eens weer, maar cursiveer ik op een iets andere manier:

Pred. 3,9-11

9. Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij met zijn gezwoeg tot stand brengt?

10. Ik heb gezien dat het een kwelling is, die hem door God wordt *opgelegd*.

11. God heeft

- a) alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven
- b) en ook heeft Hij de mens *inzicht in de tijd gegeven*.
- c) Toch kan de mens het werk van God *niet van begin tot eind doorgronden*.

Wij vragen ons nu af, hoe het komt dat Prediker, die *gelooft* dat God alles op zijn tijd, een goede plaats heeft gegeven, dit toch niet uit de dingen om zich heen kan aflezen. Kijkt u naar vers 11b. God heeft de mens inzicht in de tijd gegeven. Dat inzicht gaf Hij niet aan de dieren. Denk aan een hond. Die wordt geboren, eet en slaapt, kwispelstaart of jankt en gaat op een bepaald moment dood, zonder enig besef van tijd. Dit dier, zou je zeggen, gaat even gemakkelijk dood als hij geboren wordt. Maar nu de mens! Die heeft tijdsbesef, weet van verleden, heden en toekomst, weet van geboorte en dood, weet van genieten, maar ook van lijden.

Wat een eer heeft de mens boven het dier ontvangen, zou je zeggen. Alleen, kon de mens nu maar het werk van God van het begin tot het eind *doorgronden*! Wist hij nu maar hoe alles met alles precies in verband staat. Maar dat weet hij niet. Hij weet

wel iets van de tijd, want hij heeft *inzicht* in de tijd. Maar hem ontbreekt het *overzicht* over de tijd. Hij ziet wel puzzelstukjes, maar het patroon van de totale puzzel is hem onbekend. Daarom begrijpt u dat Prediker kan zeggen in vers 10, dat het tijdsbesef hem door God is *opgelegd* (vers 10). Er zit iets heel kwellends in dat je wel wát weet, maar dat je samenhang van de dingen toch niet kunt doorzien.

5. Als het zo staat, kunnen we ook begrijpen dat Prediker de mensen aanraadt om van het leven te genieten.

Pred. 3,12-13

12. Ik heb vastgesteld dat voor de mens niets goeds is weggelegd, behalve vrolijk te zijn en van het leven te genieten.

13. Want wanneer hij zich aan eten en drinken te goed doet en geniet van al het goede dat hij moeizaam heeft verworven, is dat een geschenk van God.

Hij zegt er drie dingen van: 1) het is het enig goede dat voor de mens is weggelegd; 2) de mens heeft er zelf voor moeten werken en 3) het is een geschenk van God. Als u zou vinden, dat Prediker hiermee een stuk armoede bij zichzelf blootlegt, ben ik het met u eens. Wat moet ik met deze boodschap beginnen bij mensen die *niet* kunnen genieten, gedurende heel hun leven geschonden zijn en door ramp op ramp getroffen worden? Ik denk aan de dichter van Psalm 88 met zijn huidvraat. Toch genoot die man wel, als hij dacht aan zijn band aan Jahwe. Een andere Psalm dichter (Ps. 119,71) kan zeggen dat het goed voor hem was vernederd te zijn door Jahwe.

Hoe zou, zo kan men vragen, Prediker Job hebben kunnen troosten met de boodschap dat voor de mens niets goeds is weggelegd dan te genieten van wat God te genieten geeft?! We nemen aan dat Prediker veel minder belerend tegen Job zou zijn opgetreden als Job's vrienden dat deden. Even duidelijk is het dat Prediker niet met vlotte antwoorden zou zijn gekomen. Een man die zo weinig samenhang en zin in de dingen kon zien, zou Job, vermoed ik, meer met zijn zwijgen dan met zijn spreken geholpen hebben! Maar zou Prediker Job ook ergens mee hebben kunnen *troosten*? Ik vraag mij dat af. Want wat zou Job eraan gehad hebben wanneer prediker hem had uitgelegd dat we moeten genieten waar er te genieten valt? Voor Job viel er niet te genieten. En daarom zou naast zijn vrienden ook Prediker Job niet hebben kunnen helpen.

Wie kon dat dan wel? Ik concludeer, dat wie het evangelie van Jezus Christus in zijn leven gehoord heeft, het best met Prediker eens kan zijn als hij ons aanraadt van het leven te genieten. Maar wij moeten en kunnen gelukkig toch méér zeggen. Wij hebben in ons lijden houvast aan het lijden en sterven van Jezus Christus en staan daarom in zelfs heel zware uren niet met de mond vol tanden. Wij kunnen het Jakobus nazeggen: Het moet u tot grote blijdschap stemmen, broeders en zusters, als u allerlei beproevingen ondergaat (Jak. 1,2).

6. Let echter ook nog even op de laatste verzen van de perikoop die ik nu bespreek:

Pred. 3,14-15

14. Alles was God doet, zo heb ik vastgesteld, doet hij voor altijd. Daar is niets aan toe te voegen, daar is niets van af te doen. God doet het zo opdat wij ontzag voor Hem hebben.

15. Wat er is, was er al lang; wat zal komen, is er altijd al geweest. God haalt wat voorbij is altijd weer terug.

Het mooie bij Prediker is dat hij ontzag heeft en houdt voor God. Terwijl Prediker de samenhang van de dingen niet begrijpt, handhaaft hij zijn geloof in God, die toch *volmaakt* te werk gaat in wat Hij doet. Aan zijn werk hoeft immers niets te worden toegevoegd en er hoeft ook niets van afgedaan te worden. Weliswaar eindigt Prediker in ons gedeelte weer met de kringloop. Wat er is, was er al lang; wat zal komen, is er altijd geweest. Er komt niets nieuws, want God haalt altijd weer terug wat voorbij is, dus wat er ook al (zovaak) geweest is. En toch valt deze repetitie onder wat vers 14 zegt over de *volmaaktheid* van Gods werk. Al *ziet* Prediker die volmaaktheid zeker niet om zich heen, hij blijft aan Gods werk als eenheid, ja als volmaaktheid *geloven*.

Het geloven wint het dus van het zien. Dat geldt ook voor ons, zelfs als wij beter dan Prediker raad weten met het lijden van de mens, die Jezus Christus als de gekruisigde mag leren kennen.

Samenvatting:

- blij niet bij Prediker 1 staan, lees ook Prediker 3;
- geniet van het leven, maar dan niet als het enig 'goede';
- volg Prediker in zijn geloof en put uit Jezus' troost in elke omstandigheid.

7. LASTIGE TEKSTEN (Verbree)

In deze bijdrage neem ik u mee op een tocht door het exegetisch struikgewas dat opschiet rond lastige teksten. Mijn keus is gevallen op twee teksten uit Prediker en eentje uit het Hooglied. We beginnen met het Hooglied.

Hooglied 1 : 9

Vriendin van mij,
Met een merrie voor farao's wagen
Vergelijk ik jou

- De Staten Vertaling vergeestelijkt de vergelijking: de kerk wordt met paarden vergeleken vanwege de door Christus aan haar verleende schoonheid en kracht
- In de Korte Verklaring wordt het woord merrie opgevat als een verzamelnaam: rossen, waarna de exegeet nog een sprongetje maakt, namelijk van paarden naar ruitelij.

Na deze ingreep, noteert hij: wij zullen dus het punt van vergelijking moeten zien in den overweldigenden indruk die door een grote stoet paarden met aangespannen staatsie- of krijgswagens wordt gemaakt: even overweldigend is de indruk die door de schoonheid van de bruid wordt gemaakt.

- Een commentaar uit Stuttgart neemt de lezer voor zich in doordat de auteur niet wenst te knoeien met het enkelvoud 'merrie'. Vervolgens komt deze commentaar wel

met een fantastische oplossing voor de zo vreemd aandoende vergelijking. Het is bekend dat de Egyptenaren, als ze ten strijde trokken en zij zich geconfronteerd zagen met vijandelijke cavalerie, een truc achter de hand hadden. U moet bedenken: paarden en wagens dat waren de tanks van de oudheid. Voor de strijdwagens liepen doorgaans hengsten. Wat deden nu die slimme Egyptenaren? Zij stuurden merries op de naderende vijand af, met de bedoeling de vijandelijke hengsten in de war te brengen.

Wel, zoals de lokmerrie de hengsten van Egypte's vijanden in de war brachten, zo brengt de bruid het hoofd van de bruidegom op hol. Een hormonenkwesie dus. Vrij vertaald krijg je denk ik iets als: mijn liefste je bent me een merrie, door jou raakt mijn hoofd vol herrie.

- Op haar tachtigste promoveerde mevr. Stoop - van Paridon in 2002 op het Hooglied. Een bijzondere prestatie. Bijzonder is ook haar uitleg. Zij heeft namelijk het geheim van het boek Hooglied ontraadseld, dat tot dusver iedereen was ontgaan. En laat dat geheim nu uitgerekend versleuteld liggen in ons vers, de merrie-vergelijking uit 1 : 9.

Al meer dan tweeduizend jaar breken de commentatoren zich het hoofd over vragen als: is het Hooglied één geheel of hebben we met meerdere auteurs te doen. En wie is eigenlijk wie in het boek? Wie is het meisje, wie de herder, wie de broers. Mevr Stoop vertaalt anders: Ik laat je lijken op een merrie van de Farao. Met alle nadruk op het woord LAAT. Wat bedoelt ze?

Het gaat hier volgens mevrouw Stoop niet om de bruidegom die de bruid bezingt. Het hele gebeuren speelt zich af in Salomo's haremvertrekken. In 1 : 9 is een verzorgster van een haremmeisje aan het woord. Haar taak is het al de schoonheid van het meisje naar voren te halen, zodat de koning haar zal verkiezen. Daartoe doet ze haar uiterste best: ik span me in voor je, het resultaat zal stralend zijn: ik laat je lijken op het mooiste van het mooiste een van farao's merrie. En.... ze heeft succes. Salomo komt naar het haremverblijf en zijn oog valt op dit meisje, en hij valt voor haar, zoals eens Ahasveros voor Esther.

Maar smadelijk wijst zij hem af en herwint uiteindelijk haar vrijheid om die met haar herdersjongen te genieten. En ze leefden nog lang en gelukkig. De exegetische van mevrouw Stoop lijkt nog het meest op een sprookje.

- Ik bied u nog een alternatief. Het trof me dat in de zelfintroductie van het meisje in Hooglied zij ook een minpuntje aan haar schoonheid weet: kijk niet op mij neer omdat ik donker ben, omdat de zon mij heeft gebrand. Haar huid is te donker. Maar de verliefde jongen wil er niet van horen: mooiste van alle vrouwen: 1 : 8. en de eerste vergelijking die hij dan maakt, is die tussen zijn geliefde en een merrie voor farao's wagen.

Nu wil het geval, dat er voor de wagen van farao alleen witte paarden mochten worden ingespannen. Als hier de sleutel ligt dan zou je kunnen parafraseren: voor mij is jouw huid zo blank als een lelie.

Prediker 5 : 7, 8

Wanneer je ziet dat in het land de armen worden onderdrukt en het recht en de rechtvaardigheid geschonden, wees dan niet verbaasd. Want een hoge ambtenaar wordt door een hogere beschermd, en zij beiden weer door ambtenaren die nog hoger zijn. Het is hierbij nog een geluk wanneer de koning zorg draagt voor de oogst.

De vorige tekst bevatte een onverwachte vergelijking. Hier gaat het om een onverwachte overgang en een lastig stukje Hebreeuws. Het gedeelte over elkaar dekkende ambtenaren herkent iedereen. Maar wat hebben die koning en die oogst daar zo opeens mee te maken? En welk voordeel wordt beoogd? De commentatoren buitelen over elkaar heen:

Een geluk daarbij is een koning wiens landerijen goed verzorgd zijn
 Een geluk daarbij is dat zelfs een koning aan de akker is onderworpen
 Een geluk daarbij is het als er een koning is voor een bewerkt stuk land
 Een geluk daarbij is een koning die de zaken onder controle heeft
 Het land bevat een geluk voor ieder: wie een akker bezit, is een koning.
 Het akkerland is superieur, zelfs de koning is er aan onderworpen
 Het is een voordeel voor het land als elk stuk bewerkte grond een eigen koning heeft.

Ik kies er voor de weergave van de NBG en de NBV te laten staan. Die zijn geleet op het Hebreeuws de meest gangbare en er is m.i. ook wel een goede zin aan te geven. Kijkt u even naar de tekening. Op de achtergrond ziet u de arme die door ambtenaren wordt uitgeschud. Waar kan hij verhaal halen? Waarschijnlijk nergens, want ze nemen elkaar allemaal in bescherming en verrijken zichzelf. Daar doe je dus niks aan. Maar als de koning bij al die ellende er nu eens eentje is die zich bekommert om de landbouw, die zorgt dat er wordt ontgonnen, geïrrigeerd en bemest,

dat de landerijen worden verdedigd. Denk aan een koning als Salomo. Dan kun je nog wel zuchten onder de druk van die niet uit te roeien, corrupte ambtenaren, maar je hebt in elk geval te eten.

We besluiten met wat vandaag de dag misschien wel de meest weerbarstigste tekst uit het boek Prediker is.

Prediker 7 : 28b

Onder duizend mensen vond ik er maar één die werkelijk mens was maar het was geen vrouw.

Wat is dit: een raadselspreuk of een vrouwonvriendelijke uitspraak? Ik kwam een verklaring tegen waar de uitlegger zich er uit probeert te redden door in zijn vertaling de harde uitspraak in de schoenen van derden te schuiven:

Op duizend mensen, zeggen ze, vind je één man, maar een vrouw vind je onder al die duizend niet, - maar ik zeg enkel het volgende: God heeft de mensen uit één stuk gemaakt, maar mensen moeten altijd wat anders verzinnen.

Dit zegt, dunkt me, meer over de commentator dan over de tekst.

Een volgend commentaar beweert dat prediker twee keer een onderzoek heeft uitgevoerd onder duizend proefpersonen. Eentje onder duizend mannen en eentje

onder duizend vrouwen. Onder de duizend mannen vond hij er ééntje die er mee door kon. Onder de duizend vrouwen kon hij er dat van niet eentje zeggen. Deze 'enquête-achtige' benadering mist grond in het Hebreeuws en doet erg anachronistisch aan

De Korte Verklaring lijkt hier niet maar een gelegenheidsuitspraak van de teleurgestelde Prediker te beluisteren, maar hoort hem ene dogmatisch gekleurde uitspraak doen:

'zijn voorgaande ontdekking over de vrouw die vol listen zit (vs 26) , doet prediker concluderen dat de algemene menselijke verdorvenheid zich bij de vrouw nog sterker openbaart dan bij de man.'

Het volgende commentaar levert een waar hoogstandje: Het gaat hier helemaal niet om vrouwen van vlees en bloed, het gaat hier om Vrouwe Wijsheid. Vrouwe Wijsheid, wat zou het fantastisch zijn om háár te vinden, háár te omhelzen. Maar vergeet het, misschien dat je onder duizend mannen er eentje vindt met wie je wel wilt optrekken. Maar die verleidelijkste van alle vrouwen, Vrouwe Wijsheid, haar zul je niet vinden, zij zal je altijd weer ontsnappen.

Mijns inziens moeten we laten staan wat er staat. En daar word je niet vrolijk van. De Prediker is hier ronduit negatief over vrouwen. Wellicht speelt het profiel van de overspelige vrouw uit vers 26 hem hierbij parten, maar dat doet aan de onjuistheid van zijn generaliserende uitspraak niets af. Wij kunnen hier niet op het oordeel van de Prediker varen

En daarmee ben ik aan het eind van deze bijdrage terug bij mijn conclusies na de eerste bijdrage van de vorige avond over slaven, kinderen en de verhouding man – vrouw. Zoals over deze onderwerpen meningen ten beste worden gegeven die wel in de Bijbel moeten blijven staan, maar die niet behoren tot de leer van de kerk, zo doet ook de Prediker hier een uitspraak waar je afstand van mag nemen.

Dat de Bijbel het Woord van God is, betekent niet dat alle woorden in de Bijbel woorden van God zijn. Dankbaar mogen we noteren dat het Nieuwe Testament een andere toonhoogte kent als we lezen: in Christus zijn er geen mannen of vrouwen Galaten 3 : 28

8. SEKSUALITEIT IN HET HOOGLIED (Douma)

Aandachtspunten:

- Hooglied letterlijk nemen, maar...hoe letterlijk dan?
- Hooglied geen verhaal van 'verkering, verloving en huwelijk'
- het 'keerpunt' aan te wijzen?
- conclusie.

1. In allerlei beschouwingen over Hooglied is het een belangrijke vraag *hoever* de beschrijving van het seksuele contact tussen de twee geliefden gaat. Hebben we te maken met een relatie van een jongen en een meisje vóór hun huwelijk? En zo ja, beheersen zij zich dan seksueel, zodat het niet tot een volledige eenwording komt? Of is er in Hooglied wel degelijk sprake van seksuele omgang?

U zult begrijpen dat voor onze vaders dergelijke vragen niet urgent waren. Zij vatten immers Hooglied van begin tot eind 'geestelijk' op. Als de verhouding tussen de jongen en het meisje moet worden gelezen als de relatie tussen Jezus Christus

en zijn gemeente, dan geeft het geen pas aan een seksuele relatie te denken. De verbondenheid van de kerk aan Christus kun je sterk en innig noemen; maar wij kleuren die relatie niet seksueel in.

In gereformeerde kringen zijn we nu al zo'n zeventig jaar geleden definitief afgestapt van de 'geestelijke' of allegorische lezing. Maar daar is dan wel een prijs aan verbonden. Als je Hooglied letterlijk moet nemen, hoe letterlijk is het dan? Hebben twee verloofden seksueel verkeer voor het huwelijk, ja of nee?

2. Nu zou het gemakkelijk zijn als Hooglied een spannende roman was over twee jonge mensen die elkaar leerden kennen, verkering kregen, vervolgens gingen verloven en een tijd later de huwelijksboot instapten. Met zo'n chronologische orde was dan gemakkelijker te bepalen wanneer het contact tussen de geliefden innig, nog inniger en helemaal innig werd. Helaas is Hooglied geen roman en het is zelfs de vraag of er in deze bundel liefdesliederen enige chronologische orde te bespeuren valt. Die orde heeft men er vaak wel in bespeurd, *juist* om het moment te kunnen aanwijzen waarop de geliefden seksueel één worden en daarom op dat moment wel als getrouwen aan te merken zullen zijn. In de Bijbel is seksuele eenwording toch duidelijk aan gehuwde mensen voorbehouden.

Laten we eens even kijken op welke momenten men in Hooglied dit keerpunt meent te kunnen aanwijzen. Ik begin achterin het boekje:

Hoogl. 8,3.5b.6

(zij): Mijn hoofd rust op zijn linkerarm,
met zijn rechterarm omhelst hij mij...

(zij of hij?): Onder de appelboom wekte ik jou.

Daar kreeg jouw moeder weeën,
weeën van jou, daar baarde ze jou.

(zij): Draag mij als een zegel op je hart,
als een zegel op je arm.

Sterk als de dood is de liefde,
beklemmend als het dodenrijk de hartstocht.

De liefde is een vlammend vuur, een laaiende vlam...

Zou een man met al zijn rijkdom liefde willen kopen,
dan werd hij smadelijk veracht.

Ik wil graag aannemen dat de geliefden hier als getrouwen aan elkaar verbonden zijn; maar het staat er niet. Wat er wel staat, gaat over de onverbreekelijke band die de beide mensen verenigt. Dat de hartstochten sterk zijn, wijst natuurlijk (ook) op seksuele verlangens; maar verloofden voelen dat ook, zodat ze seksueel één willen worden, zonder het reeds te zijn.

Nog iets: stel voor dat hier in Hoogl. 8 de jongen en het meisje de drempel naar het huwelijk zijn overgestapt, hoe is het dan te verklaren dat we meteen daarop de broers horen zeggen:

Hoogl. 8,8.9

Wij hebben een zusje,
borsten heeft ze nog niet.

Wat doen we met ons zusje
als de mensen over haar gaan spreken?
Was zij een muur,
dan bouwden we er zilveren kantelen op,
Was zij een deur,
dan sloten we die met een balk van cederhout.

Is het niet vreemd dat we hier de broers van het meisje horen praten over hun zusje alsof ze nog lang niet getrouwd is?! In de vorige hoofdstukken hebben we over haar borsten wel grootser dingen gelezen dan hier het geval is. Bovendien, als de jongen en het meisje nu intussen getrouwd zullen zijn, waarom eindigt het boek dan met de volgende woorden van haar kant:

Hoogl. 8,14

Ga nu van mij weg, mijn lief!
Spring als een gazelle,
als het jong van een hert
over de bergen vol balsemkruid.

Dergelijke taal lijkt me toepasselijk op speelse verliefden en niet op een getrouwd stel. Leg ik nu al deze drie citaten uit het laatste hoofdstuk naast elkaar, dan geven ze beslist niet de indruk dat we in hoofdstuk 8 met het hoogtepunt van een huwelijksluiting te maken hebben. Ik blijf erbij dat Hooglied een bundel liefdesliederen is zonder veel samenhang.

Bij wijze van spreken kan op een bruiloft eerst over de liefde gezongen worden die zo sterk is als de dood, waarna anderen zingen over 'wij broers hebben prima op ons zusje gepast', en ten slotte een lied wordt aangeheven over een verliefd stel, waarvan zij na een vrijpartijtje zegt: 'Jan, het wordt nou tijd dat je er vandoor gaat; want je hebt nog een hele weg te gaan!'. Zij zegt het allemaal poëtischer dan ik het doe; maar het zou best op hetzelfde neer kunnen komen.

4. Laten we eens kijken naar een eerdere passage in Hooglied.

Hoogl. 5,1

(hij) Hier ben ik in mijn hof,
zusje, bruid van mij.
Ik pluk mijn mirre en mijn balsem,
ik eet mijn honing uit mijn honingraat,
ik drink mijn melk en mijn wijn
(meisjes) Eet, vriend en vriendin!
Drink, en word dronken van liefde!

Dat kun je allemaal seksueel uitleggen en op grond daarvan concluderen dat de twee nu toch wel getrouwd moeten zijn. Maar waarom *droomt* de vrouw dan in het onmiddellijk daarop volgende vers dat haar lief aan de deur staat te kloppen, terwijl je zou verwachten dat hij getrouwd en wel bij haar in bed ligt?

Hoogl. 5,2

(zij) Ik sliep, maar mijn hart was wakker.
 Hoor! Mijn lief klopt aan!
 'Doe open, zusje, mijn vriendin,
 mijn duif, mijn allermooiste.
 Mijn hoofd is nat van de dauw,
 mijn lokken, vochtig van de nacht.'

En waarom blijkt hij dan ineens weg te zijn als zij de deur wil openen? Waarom geven de wachters, die hun ronde doen door de stad, haar dan een pak slaag als ze op zoek is naar haar 'echtgenoot'? Ook hier merken we weer dat je van Hooglied geen lopend verhaal kunt maken.

5. Ik zou nog veel meer kunnen citeren dat toch wel heel sterk op seksueel verkeer lijkt, zonder dat we tot de conclusie kunnen komen dat hier of daar het huwelijk begonnen is. Kijk nog even naar

Hoogl. 7,7vv
 (hij) Wat ben je mooi, wat ben je bekoorlijk,
 liefde en verrukking, dat ben jij.
 Als een palm is je gestalte,
 je borsten zijn als druiventrossen.
 Ik dacht: Laat ik die palm beklimmen,
 ik wil zijn bladeren grijpen.
 Laten jouw borsten
 als trossen van de wijnstok zijn,
 je adem als de geur van appels,
 je tong als zoete wijn
 waarin mijn kussen baden,
 mijn lippen en tanden gedompeld zijn.

Wie hier over 'beklimmen' leest, leest over meer dan over enkele innige tongzoenen, lijkt mij. Maar alweer kan de tekst niet dienen om te concluderen dat ze hier voor het eerst tot de geslachtsdaad komen. Bovendien, *dacht* de jongen alleen 'Laat ik die palm beklimmen', of *deed* hij het ook? Leest u een paar verzen verder, dan lijkt het wel alsof ze elkaar nog nauwelijks een zoen in het publiek durven geven:

Hoogl. 8,1
 (zij) Was jij maar mijn broertje,
 dronk jij nog maar aan mijns moeders borst.
 Als ik je dan vond, daar buiten,
 dan kuste ik jou,
 en niemand zou me verachten.

Het gaat heen en weer in deze liefdesliederen. Soms is hun omgang heel intiem en gaat het heel ver, soms lijkt het alsof een eerste stap nog moeten worden gezet.

6. Laat ik proberen een conclusie uit mijn opmerkingen te trekken. U ziet hier nog eens mijn aandachtspunten met vier vragen. Mijn antwoorden luiden:

- 1) We blijven Hooglied letterlijk nemen, en wel zo letterlijk dat we erotiek en seksuele omgang er niet uit weg kunnen lezen,
- 2) Hooglied is geen verhaal van 'verkering, verloving en huwelijk'. Nergens worden schotjes gezet. Nu eens is de taal heel vrijmoedig, dan weer is er schroom en lijkt het alsof de jongen en het meisje slechts hand in hand lopen.

Hoogl. 8,3

(zij): Mijn hoofd rust op zijn linkerarm,
met zijn rechterarm omhelst hij mij...

Hoogl. 2,6

(zij): Mijn hoofd rust op zijn linkerarm,
met zijn rechterarm omhelst hij mij.

3) Een 'keerpunt' in hun manier van omgaan is niet aan te wijzen. Als je vindt dat aan het eind van ons boek Hooglied 8,3 een bewijs is van seksuele omgang, dan moet je dat ook vinden van wat we in het begin al aantreffen (Hoogl. 2, 6). In beide gevallen zegt het meisje precies hetzelfde.: Mijn hoofd rust op zijn linkerarm, met zijn rechterarm omsluit hij mij.

4) Daarom lijkt het mij het beste niet te proberen uit te zoeken waar erotiek in geslachtelijke eenwording overgaat. Het is ook helemaal niet nodig dat te doen. We hebben niet met liefdesliederen te maken die eerst vertellen hoe het vóór de bruidsnacht en vervolgens hoe het na de bruidsnacht gaat. Ze gaan allemaal over de innige band tussen twee geliefden met alles wat dat inhoudt aan erotiek en geslachtelijke gemeenschap *ongeacht de datum*.

Er is geen sprake van dat de beide mensen maar doen waar ze zin in hebben en zich van hun familie en van de samenleving niets aantrekken. Zo van: wij hebben elkaar lief en doen wat wij willen. Maar we worden wel gewaar wat innige verbondenheid aan moois bevat. Waarbij we dan niet moeten letten op de datum. En evenmin of ze 'het' doen of 'het' niet doen. Het gaat niet om het *doen*, maar om het *zijn*. Wat *is* liefde tussen twee jonge mensen? Diep verlangen naar elkaar, grote hartstochtelijke beleving en wederzijdse trouw.

9. BEELDEN IN HOOGLIED (Verbree)

In deze bijdrage kijken we naar het beeldgebruik binnen Hooglied. Al lezend kunnen wij afstand ervaren tot de tekst doordat de gebruikte beelden niet aansluiten bij onze belevingswereld. Je leest bepaalde beelden en uitdrukkingen misschien al een leven lang en met respect, maar waar hebben we het nu eigenlijk over?

Daarbij spelen op zijn minst twee zaken ons parten.

A: Je begrijpt soms gewoon niet waar de dichter het over heeft.

Schoon als Tirsas ben je mijn liefste 6 : 4

Je neus is als een toren van de Libanon 7 : 5

B: Het andere probleem doet zich voor wanneer je de woorden wel begrijpt, maar de beeldspraak merkwaardig en vervreemdend aandoet.

je buik is een bergje tarwe, dat door lelies wordt omzoomd 7 : 3

je borsten zijn als kalfjes. 7 : 4

In deze bijdrage wil ik twee dingen doen:

A: Een aantal onduidelijke beelden verhelderen.

B: iets vertellen over de aard van de beeldspraak in deze poëzie.

We beginnen met een paar geografisch georiënteerde beelden

1.

Meisjes van Jeruzalem, donker ben ik, en mooi,
Als de tenten van Kedar, als het doek van Salomo's tenten. 1 : 5

Weet u wat of waar dat is? Kedar? We bevinden ons hier in het gebied van de bedoeïenen, ten zuidoosten van Israël. Waar maakten en maken zij hun tenten van? Er zijn bedoeïenenstammen die helemaal geen tenten opzetten, maar in de openlucht leven. Er zijn er die doeken langs bomen spannen, zoals wij windschermen op het strand. Maar juist in de streken van Kedar, leeft men sinds mensenheugenis bij voorkeur in een tent. En dat is dan een donkere tent. Ze wordt vervaardigd van zwart geitenhaar, dat, als het eenmaal is nat geregend, waterdicht en windafstotend wordt. Het meisje gebruikt dus een voor haar tijdgenoten meteen duidelijk was.

2.

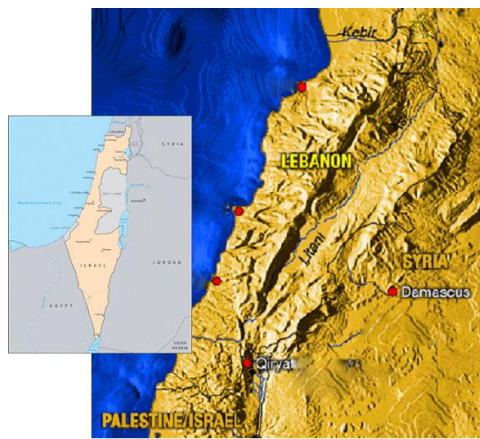
Je bent zo mooi, vriendin van mij, zo bekoorlijk als
Tirsa, zo lieflijk als Jeruzalem.
6 : 4.

Je moet goed thuis zijn in de Bijbel, wil je dit meteen kunnen plaatsen. Tirsa is, dat maakt de vermelding van Jeruzalem in de volgende regel wel duidelijk, een stad. Maar welke stad? Het was de hoofdstad van het tienstammenrijk ten tijde van de eerste vier koningen. Omri, de vijfde koning, kocht een heuvel van Semer en bouwde daar Samaria. De naam Tirsa wordt vertaald als lieflijk, bekoorlijk. Sommigen vertalen dan ook wel geïdentificeerd als gelegen in een dal de vlakke van de dorre boel, maar de ruïnes en goede vandaag op een Koning Omri was had met strategie dan met esthetiek. Hij laat het schone Tirsa voor wat het is en verkiest de strategisch gelegen heuvel van Semer voor zijn Samaria. De bruidegom van het Hooglied, heeft Tirza's blijkbaar nog in haar oude glorie meegemaakt en noemt de stad zelfs vóór Jeruzalem!

3.

Je neus is als een toren van de Libanon, die uitkijkt over Damascus 7 : 4 NBV
Alle andere vertalingen die ik er op heb nageslagen vertalen niet met *een* neus, maar *de* neus. Ik ga van het laatste uit. Met wat voor neus hebben wij hier te doen? Hier zal toch wel geen onopvallend dropneusje zijn bedoeld. Laten we een gokje wagen. Denkt u eens aan een beroemde als die van Cleopatra. Maar wat heeft de neus van Cleopatra met de neus van de Libanon te maken? We oriënteren ons even binnen de kaart van Israël. De berg Hermon, een berg die 14 keer in

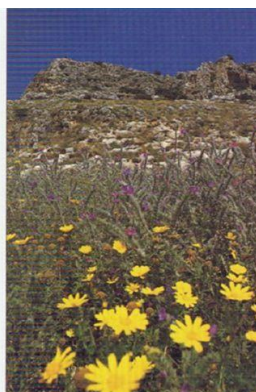
de bijbel voorkomt. Hij torent met 2814 meter hoog boven het landschap uit, is bedekt met eeuwige sneeuw, en, -als het weer goed is - kijk je vanaf de Hermon letterlijk in de straten van Damascus. Het is alleszins aannemelijk dat wij hier de neus van de Libanon voor ons hebben liggen. Een indrukwekkende berg. Zo maakte ook de neus van de bruid indruk. Of haar dat een kokkert als tante Sidonia geeft, de uitkijk van Cleopatra of gewoon het neusje van de zalm, dat blijve aan ieders fantasie of voorkeur.

4.

Je hoofd rijst op als de Karmel omringd door purperen lokken waarin een koning ligt verstrikt.

Ieder die vertrouwd is met de Bijbel kent de Karmel. Hier immers streed Elia zijn strijd met de Baäl priesters. Alweer een berg. Ik kan het me goed voorstellen wanneer de argeloze Nederlandse Bijbellezer, afgezien van de naam, nauwelijks weet te onderscheiden tussen de Karmel en bijvoorbeeld de Hermon. Maar vergis u niet. In de eerste plaats is de Karmel niet een berg, maar een gebergte. In de tweede plaats is het woord gebergte wat overdreven. Want vergeleken met de Hermon, 2814 meter, is het Karmelgebergte slechts een molshoop van zo'n vijfhonderd meter.

Maar er zijn zaken waarin een kleine berg groot kan zijn en dat is nu waarschijnlijk net het punt van de dichter. Hij omschrijft hier het hoofd van de bruid als de Karmel, omringd met purperen lokken. Het punt van vergelijking moet niet worden gezocht in de hoogte van de Karmel, maar in de manier waarop de Karmel opreist. In de lente is de Karmel, elke toeristische gids vermeldt het, omzoomd oor een adembenemend bloementapijt.

De donkere tenten van Kedar, de verloren schoonheid van Tirsas, de toren van de Libanon en het lentekleed van de Karmel, ik hoop dat deze beelden uit het Hooglied voortaan meer dan voorheen tot uw verbeelding zullen spreken én dat u zich weet gestimuleerd om ook zelf stil te staan bij en te studeren op de niet altijd meteen heldere, maar uiteindelijke zeer adequate beeldtaal van de Schrift.

Generaliserend gesproken is de westerling meer dan de oosterling geneigd te letten op vormgelijkheid wanneer hij zaken met elkaar vergelijkt. Dit verschil in benadering kan met name in poëzie vervreemdend werken. Ik laat u een voorbeeld zien van een voor u waarschijnlijk herkenbare manier van vergelijken:

Ogen als amandelen, We voelen vanzelf waar het punt van vergelijking ligt. Een dergelijke vormgelijkheid speelt in vergelijkingen van de de poëzie van het Hooglied een ondergeschikte rol.

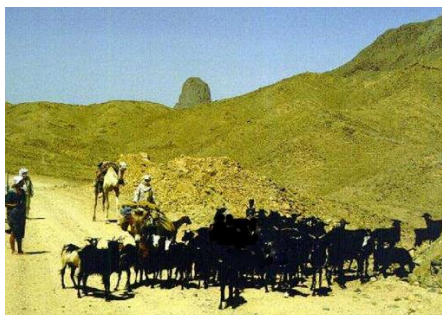
Zo kan er worden gezegd: Je hals is als de Davidstoren 4 : 4.

Van vormgelijkheid is nauwelijks sprake, maar de Davidstoren was wel een symbool van kracht en trots.

Je haar als een kudde geiten, die neergolven van Gileadsgebergte. 4 : 1
De Midden Oosterse geit is vaak zwart, denkt u aan de bedoeïenentent. Hier ziet u zo'n kudde. Weinig Nederlandse vrouwen zullen meteen gecharmeerd zijn als haar haar wordt vergeleken met een kudde geiten. Maar maakt wat blond is donker, denk er de heuvels bij, voeg beweging toe, en het beeld blijkt zeker een compliment.

Uw tanden zijn als een schapen, die opkomen tweelingen, en zonder NBG

kudde geschoren uit het wed, alle met jongen is er geen. 4 : 2

Van vormgelijkenis Maar realiseer u dat we waarin er geen fluor niet erg gaaf zullen zijn

in het Hooglied is anders: haar gebit is gaaf en als een geschoren schaap, en ze heeft haar tanden nog, ja tweelingen zijn het!

opnieuw geen sprake. het hebben over een tijd bestond en veel gebitten geweest. Maar de bruid

Je borsten zijn als kalfjes, als de tweeling van een gazelle, die tussen de lelies weidt.

7 : 3

Gelukkig is er opnieuw weinig vormgelijkenis. Maar het tweelingaspect, kan ieder begrijpen, de symmetrie van welgevormde borsten is iets waarvan mannen en vrouwen feilloos de schoonheid herkennen. Een uitgebreide tocht door de commentaren leerde me hier mogelijk denken aan het bewegen van het jonge vee. Net als het dartelen van jonge kalveren het oog aangenaam treft, zou hier ook aan het sierlijk bewegen van de welgevormde borsten van de vrouw gedacht zijn.

Nogmaals, ik hoop dat de beelden van het Hooglied iets van hun geheim aan u hebben prijsgegeven en dat u zich gestimuleerd weet tot studeren op wat in eerste instantie wonderlijk overkomt. Moge mee hierdoor uw respect voor de schoonheid van Gods Woord blijven groeien. Ook in beeldtaal die ons niet van nature eigen is, ontmoeten wij met psalm 45, de pen van één die vaardig schrijft.

10. VORMEN EN MANIEREN ZIJN BELANGRIJK (Douma)

Aandachtspunten:

- in Spreuken geen onderricht in etiquette;
- wijsheid gevraagd in de omgang met elkaar;
- nog eens: zonder ontzag voor Jahwe gaat het niet.

1. Als ik iets ga zeggen over 'vormen en manieren' kan het erop lijken, dat het over de *etiquette* zal gaan. Nu is etiquette een heel oude zaak, al verschenen er heel vroeger nog geen boeken over, zoals van Amy Groskamp- ten Have met haar *Hoe hoort het*

eigenlijk? Dat was het boek dat mij het een en ander aan moderne vormen en manieren heeft willen bijbrengen.

Onlangs ontdekte ik dat men ook in de Middeleeuwen al wist wat goede tafelmanieren waren. Zo las ik in een Middelnederlands gedicht dat iemand niet aan tafel moest gaan zitten voordat de gastheer hem zijn plaats had toegewezen. De gast moest er verder voor zorgen dat hij spijzen, brood en wijn met mate nuttigde. Hij mocht niet op de schaal terugleggen waarvan hij gegeten had. Als iemand het kon zien, moest je je blote vingers niet in oor of neus steken, geen mes als tandenstoker gebruiken en geen speeksel of snot over de tafel laten gaan. Leunen op je ellebogen, gaf aan tafel volstrekt geen pas. U merkt, in de Middeleeuwen wist men net als vandaag al van tafelmanieren. Ik neem aan dat dit onder Israël net zo was.

aar daarover vinden we toch niets in Spreuken. Eén keer lijkt het er even op.

Spr. 23,1v: Als je bij een machtig man aan tafel zit,
vergeet dan niet wie je voor je hebt.
Bedwing je gulzigheid,
ook al houd je van een goede maaltijd;

Maar de spits van Spr. 23,1v is op iets anders dan op goede manieren gericht. Want er volgt:

Spr. 23,3: Laat je niet verleiden door zijn lekkernijen,
want je wordt er door misleid.

Daar komt de aap uit de mouw! De wijze raad is eigenlijk om maar *niet* bij zo'n machtig man aan tafel te gaan zitten; want als hij kan, neemt hij je te grazen. Hij heeft je wel uitgenodigd, maar zo hartelijk en gul is hij niet. Aan het etentje zit een bijsmaak!

Aandachtspunten:

- in Spreuken geen onderricht in etiquette;
- wijsheid gevraagd in de omgang met elkaar;
- nog eens: zonder ontzag voor Jahwe gaat het niet.

2. Toch vinden we in Spreuken verschillende opmerkingen die over het belang van goede manieren en vormen gaan. Maar daarvoor heb je een flinke dosis *wijsheid* nodig. Let op de volgens spreuken:

Spr. 25,11: Het juiste woord op de juiste tijd
is als een gouden appel op een zilveren schaal.

Spr. 25,17: Bezoek alleen een vriend zo nu en dan,
anders word je hem te veel en gaat hij je haten

Spr. 25, 20: Als je zingt voor iemand die bedroefd is,
is het of je je ontkleedt op een koude dag,

of azijn op loog giet

Spr. 27,14: Wie zijn buurman 's ochtends luid begroet,
wekt de indruk dat hij hem vervloeken wil

We beginnen bij de eerste uitspraak. Het getuigt van wijsheid als je het juiste woord op de juiste tijd kunt spreken. Dat lukt iemand niet die altijd praat en niet kan zwijgen. Wat zo iemand is een dwaas.

Wijsheid van Jezus Sirach 20,20:

Een spreuk uit de mond van een dwaas wordt verworpen,
hij spreekt hem niet uit op het juiste moment

U ziet dat ik nu even citeer uit een ander boek dat vol met spreuken staat, nl. het apocriefe of deuterokanonieke boek Jezus Sirach, waarin u tal van treffende uitspraken kunt vinden. De dwaas is luidruchtig, flapt er uit wat hem voor de mond komt. De wijze weet de combinatie te vinden tussen het juiste woord en het juiste moment van spreken. In die combinatie tovert hij een gouden appel op een zilveren schaal te voorschijn.

Spr. 15,23: De juiste woorden op de juiste tijd – hoe voortreffelijk is dat.

Spr. 25,11: Het juiste woord op de juiste tijd
is als een gouden appel op een zilveren schaal.

Spr. 25,17: Bezoek alleen een vriend zo nu en dan,
anders word je hem te veel en gaat hij je haten

Spr. 25, 20: Als je zingt voor iemand die bedroefd is,
is het of je je ontkleedt op een koude dag,
of azijn op loog giet

Spr. 27,14: Wie zijn buurman 's ochtends luid begroet,
wekt de indruk dat hij hem vervloeken wil

Wie het juiste woord op de juiste tijd kan spreken weet vooral wat *zwijgen* is. Veel spreuken waarschuwen tegen het gevaar van de tong. Je moet je kunnen inhouden:

Spr. 13,3: Wie zijn mond op slot houdt, waakt over zichzelf;

Spr. 21,23: Wie zijn tong in toom houdt, bespaart zich in zijn leven allerlei ellende;

Spr. 29,11: Een dwaas geeft uiting aan al zijn gevoelens, een wijze houdt ze in toom

Je zou kunnen zeggen: pas hij die kan zwijgen, kan goed spreken. Hier stoten we weer op wat ik in de definitie van wijsheid over *zelfbeheersing* heb gezegd. Maar het is wel heel moeilijk onze de tong in toom te houden. Jakobus noemt de tong een kleine vlam die een enorme bosbrand kan veroorzaken. Hij ziet in de tong een onberekenbaar kwaad, vol dodelijk venijn (Jak. 3,5). Dat nieuwtestamentische woord kunnen we met tal van oudtestamentische Spreuken toelichten. Hoe weldadig is het

dan wanneer iemand wijsheid bezit en het juiste woord op het juiste moment weet te spreken!

3. We gaan naar de tweede spreuk uit de serie:

Spr. 25,17: Bezoek alleen een vriend zo nu en dan, anders word je hem te veel en gaat hij je haten

Wijsheid moet je ook hebben om bij je vriend de deur niet plat te lopen. ‘Bezoek alleen een vriend zo nu en dan, anders word je hem te veel en gaat hij je haten’. Elkaar bezoeken is een bewijs van vriendschap, en het is mooi als je met vrienden goed overweg kunt. Maar jouw bezoeken worden voor hem een bezoeking als je te vaak komt. Je let alleen maar op je eigen genoeg. Je vergeet dat je vriend toch altijd iets anders over jou denkt dan jij over hem. Hij heeft *zijn* gezin, *zijn* interesses en daarom ook *zijn* privacy. Dat moet jij allemaal respecteren. Ook in de kerk geldt dat.

De opmerking dat we toch elkaars broeders en zusters zijn, moet niet de kleffe betekenis krijgen dat we de hele dag bij elkaar in en uit zouden moeten kunnen lopen. De gemeenschap der heiligen moet ruimte laten aan ieders persoonlijk leven, aan ieders eigen gezins- en familieverband en aan allerlei andere zaken waar broeders en zusters slechts een beperkte toegang hebben.

4. De *derde* spreuk over vrolijke liedjes zingen bij iemand die bedroefd is, wordt met twee andere dwaze dingen vergeleken. Wie trekt er nu z'n kleren uit als het *koud* is? Of wie giet er nu azijn op loog, zodat de loog waardeloos wordt als schoonmaakmiddel? Maar zo is het ook als men iemand, die bedroefd is meent te moeten troosten met een luchtig liedje. Als er rouw is in een huis, moet men niet zingen: ‘van je hela, hola, houd de moed er maar in’. Het is goed bedoeld om iemand op te monteren met, ‘kop op, morgen gaat het beter’. Maar het is veel beter in iemands verdriet te kruipen, soms geen enkele toon aan te slaan en in elk geval geen toon die detoneert.

Natuurlijk geldt ook het omgekeerde: als iemand juicht, moet je hem niet op een klaaglied trakteren. Ook hier zien we weer dat het een bij het ander moet passen. Het juiste woord op het juiste moment. Maar ook het juiste lied in verdriet en vreugde. We moeten waardig reageren op stemmingen. Ook in de kerk geldt die wijsheid als het over muziek gaat. Een kerkdienst verdraagt meer dan een orgel alleen. Maar ook Davids klaag- en dankliederen vragen om een begeleiding die wat anders biedt dan een vrolijk geluid met de bel van je fiets of met het dreunen van een combo.

5. Ten slotte de *vierde* spreuk: wie zijn buurman 's ochtends luid begroet, wekt de indruk dat hij hem vervloeken wil. Daar hebben we een andere vorm van lawaai. Het is het lawaai van de *onoprechtheid*. Iemand wenst zijn buurman luidkeels het beste toe. Eigenlijk staat er dat iemand zijn buurman luidkeels *zegt*. Nu kan ‘zegenen’ in het Hebreeuws ook gewoon ‘groeten’ betekenen. Maar u begrijpt met de vertaling ‘zegenen’ beter waarom de buurman de groet als een *vloek* opvat. De zegen, de groet, gaat met zoveel bombarie gepaard, dat hij niet echt klinkt. Zulke luide woorden, en dan al op de vroege morgen, terwijl de morgen niet weet wat de avond brengen zal.

In ons spreken kan reeds de *toonhoogte* niet deugen. De zegen dreunt dan zo geweldig, dat hij niet als eerlijk overkomt en ons als een vloek in de oren klinkt. Ook dat gevaar is in de kerk niet denkbeeldig. Er is retoriek van de kansel die mensen met tegenzin tegen het evangelie kan vervullen.

6. Ieder zal wel aanvoelen dat het niet zo gemakkelijk is in wijsheid met elkaar om te gaan. Dat kost oefening in zelfbeheersing. Hoe vind ik het woord, de juiste maat, de juiste toon en de juiste toonhoogte? Dat gaat niet vanzelf. Met een soort etiquette die gemakkelijk uit een boekje valt aan te leren, lukt het niet. Ook hier geldt: zonder ontzag voor Jahwe gaat het niet. Het begin van alle kennis is ontzag voor de HERE (Spr. 1,7). Wijsheid is allereerst een gave van Hem, hoezeer je je er ook in kunt oefenen.

C. Opmerkingen, vooral n.a.v. vragen over teksten

Spreuken in het algemeen: Het boek zou verplichte leerstof moeten zijn voor pedagogen, psychologen en alle opvoeders. Dan zouden er heel wat minder brokken gemaakt worden! Antwoord: het lijkt me een aanrader voor alle christenen, die uit Spreuken veel levenswijsheid kunnen opdiepen.

Pred. 7,17: Kun je sterven vóór je tijd, zoals in deze tekst staat? Onze tijden zijn toch door God vastgesteld (vgl. Pred. 3,2)? Antwoord: Zowel het een als het ander geldt. Letten we op onze eigen verantwoordelijkheid, dan kunnen wij ons leven verkorten. Pred. 7,16v ziet dat gebeuren als we al te rechtvaardig en overdreven wijs zijn. We gaan dan aan onze nauwgezetheid te gronde! Alles trekken we ons aan, overal protesteren we tegen wat er verkeerd gaat. Het lijkt wel alsof wij de last van de zonde van anderen moeten dragen en wegdragen. Daaraan kan een mens te gronde gaan. Letten we op Gods leiding van ons leven, dan kunnen we weer zeggen, dat we op *zijn* tijd geboren worden en op *zijn* tijd sterven.

N.B. Denk ook aan de tweeheid van 'tijd' en 'toeval' in Pred. 9,11! Dat kunnen wij ook zeggen. We geloven in Gods leiding van ons leven, zodat iets op 'zijn tijd' gebeurt. Tegelijk is veel voor ons toevallig. Waarom gebeurt het zo en niet anders? Waarom overvalt dit mij en niet een ander? We zien hier dat we niet krampachtig alles moeten formuleren vanuit God alleen (er is niets 'toevalligs'). We mogen ook zeggen van ons uit: dit of dat was toevallig.

Iemand anders vraagt op grond van dezelfde tekst, hoe de verhouding is tussen Gods wil en onze verantwoordelijkheid. Antwoord: we hebben hier met een voor ons even ondoorzichtig probleem te maken als Prediker er zovele had. Beide is waar: God bestuurt alle dingen en toch zijn wij verantwoordelijkheid voor de schade die wij anderen en onszelf toebrengen. Veel rampen kunnen we overigens niet aan eigen schuld wijten, maar moeten we aan de zondeval van de mens in het algemeen verbinden, b.v. de dood door ongelukken en ziekte. Over de samenhang valt meer te zeggen dan we bij Prediker vinden. We moeten ook de rol van satan en de zijnen in rekening brengen. Het gaat om de invloed van de 'wereld', de 'duivel' en 'ons eigen vlees'. We zouden onszelf niet schuldig voelen als alles op rekening van God gezet moet worden.

Pred. 8,2vv én Pred. 12,13: De eerste tekst vraagt om een verregaande gehoorzaamheid tegenover een tiran. Maar die gehoorzaamheid kan toch botsen met het ontzag dat we tegenover God schuldig zijn? Antwoord: Houd er rekening mee dat we met in Pred. 8 te maken hebben met een buitenlandse koning die over Palestina heerst. We kunnen denken aan een van de Ptolemeïsche of Seleucidische koningen, uit de vorstenhuizen die na het Perzische rijk en na Alexander de Grote aan de macht waren over Egypte, Syrië, Palestina en andere gebieden. Zoals Israël zich moest onderwerpen aan Nebukadnessar, moest het dat ook aan Perzische en Ptolemeïsche vorsten. Natuurlijk is er een grens. Ook onder het OT gold dat we God meer moeten gehoorzamen dan de mensen. Maar we moeten van vorsten en overheden veel kunnen verdragen, ook al vanuit de wetenschap dat hun macht groot en onze eigen invloed gering is (Pred. 8).

Pred. 11,7vv: Is het genieten een *gebod* van God, of gaat het erom dat, als we genieten, we daarvan rekenschap moeten afleggen *hoe we genoten hebben* (11,9)? Antwoord: Het lijkt me te suggestief om Pred. 11,9 zo weer te geven alsof er staat: 'Bedenk daarbij dat je je ook zult moeten verantwoorden over de levensvreugde. Of je genoten hebt op de momenten dat je van het leven kón genieten'. Dat is een duidelijke versmalling, omdat er in de tekst staat, dat we *bij alles* wat we doen, aan Gods oordeel onderworpen zijn! We worden niet speciaal beoordeeld, of we wel of niet genoten hebben. Het ligt m.i. meer voor de hand te denken aan *de manier waarop* we genoten hebben.

Hoogl. 2,7; 3,5; 8,4: Bevat de oproep aan de 'meisjes van Jeruzalem' om de liefde niet te wekken, haar niet te laten ontwaken voordat zij het wil, niet ook een oproep om niet op het huwelijk vooruit te grijpen? Antwoord: denk aan het antwoord dat H. de Jong geeft! Hij wijst erop dat er niet staat : wek de liefde niet op voordat het *mag*, maar voordat zij (de liefde) het *wil*. M.a.w. het initiatief moet van de liefde uitgaan, die je niemand moet opdringen, maar die spontaan moet komen. Zo gelezen, heeft het niets met seksuele drang te maken, die aan banden moet worden gelegd. Vandaar dat ik blijf bij wat ik reeds schreef op pag. 106. Het gaat meer om fysische en psychische rijpheid, die nodig is om in de liefde de band met een ander aan te kunnen gaan dan om een waarschuwing tegen ongeremde seksualiteit.

D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje Spreuken, Prediker en Hooglied

1. *Pag. 13*, n.a.v. de *definitie van wijsheid* zijn enkele vragen gesteld. Moeten we in deze definitie niet vermelden dat de wijsheid van Boven komt en vóór al het andere door God geschapen is (Spr. 8,22)? Dat kan men allemaal ook in de definitie zetten. Er is meer dan één definitie mogelijk. Maar mij ging het om het doel van de wijsheid, zoals Spr. 8,35v zegt: 'wie mij vindt, vindt het leven....wie mij haat bemint de dood'. De honderden spreuken zijn dáárop gericht. Naast de definitie hebben we ook met andere zaken te maken. Wie onderricht in de wijsheid (met name de leraar en de ouders); het universele en de bron ervan, etc. Maar dat is in mijn boekje ook gebeurd.

Voor een andere vraagsteller komt de definitie nogal benauwend over: 'Blijf in je hok, dan gebeurt er niets engs; leven in de zin van uitbuiten van je mogelijkheden en kansen komt niet aan bod. Ook lijkt het of veiligheid en voorspoed de enige factoren zijn die een mens gelukkig maken. M.i. is wijsheid kennis van en respect voor God,

jezelf en je naaste. Die kennis stuurt je gedrag en werkt zo door in de manier waarop je mensen, zaken en problemen tegemoet treedt'. Antwoord: dat is allemaal waar, maar het zijn geen formuleringen uit Spreuken. De vraagsteller heeft het over onze hedendaagse visie, die ze terugprojecteert naar de dagen van Spreuken. Toen had men de handen vol aan veilige voorwaarden om te kunnen leven; nu praten we, vanuit een modern en veelszins beveiligd leven over *ontplooiing* van talenten e.d. Daar is niets onschriftuurlijks aan, als we ook maar vasthouden aan *zelfbeheersing* zoals Spreuken die vraagt. Ontplooiing van gaven gaat niet vanzelf, vraagt om een leven in 'deugden' en past geheel in wat de definitie zegt over een *voorspoedig* leven. Daar is niets 'engs' aan.

Pag. 16: Sporen van een onderwijssysteem komen we nergens in het OT tegen. Vraag: hoe zit het dan met Richt. 8,18, waar een jongen 77 namen van vorsten en oudsten op kan schrijven? Let ook op Jes. 8,1; 30,8; Jer. 32,10; Hab. 2,2, met teksten, die toch veronderstellen dat er redelijk veel mensen in die tijd konden lezen en schrijven? Kan dit niet in verband gebracht worden met Mal. 2,5-8 over de verspreid wonende Levieten die onderwijs gaven? En kunnen we ook niet denken aan Ps. 74,8b, als daar sprake is van het verbranden van alle 'godshuizen' in het land door de Chaldeeën (waarschijnlijk door Nebukadnessar in 586 v. Chr.?)

Antwoord: alle gegevens bij elkaar zullen inderdaad kunnen bevestigen dat er in Israël nogal wat mensen in de kunst van lezen en schrijven werden onderricht. Bijzonder interessant is wat de vraagsteller over Ps. 74 opmerkt. Kan het daar niet gaan over een soort onderrichtgebouwen? Inderdaad is er aan synagogen gedacht, hoewel we daarvan in zo vroege tijd verder niets weten. Synagogen dateert men doorgaans vanaf de tweede eeuw v.Chr. en niet vanaf de zesde eeuw. Zekerheid krijgen we niet. En van een onderwijssysteem, waarover ik het heb op pag. 16 is zeker nergens sprake.

We moeten ons tevreden stellen met een paar conclusies: 1) een bepaalde groep kon lezen en schrijven; maar hoe groot die groep was, weten we niet; 2) het ligt voor de hand dat Levieten en andere ontwikkelde mensen aan het (godsdienst)onderwijs en daarmee ook aan het leren lezen en schrijven hebben bijgedragen; 3) toen er een uitgebreider overheidsapparaat vanaf de tijd van David/Salomo kwam, zal er voor de hogere kringen zeker een vorm van meer systematisch onderwijs (vorming van ambtenaren e.a.) ingesteld zijn.

Pag. 46 (kleine letter) over de koning als 'herder' in Israël. Vraag: 'Mij is altijd verteld dat in Egypte herders geminacht werden. Denk aan de broers van Jozef die in een apart deel van Egypte woonden'. Antwoord: we kunnen in Nederland ook verachtelijk over 'boeren' spreken, terwijl we allemaal met genoeg melk, kaas, eieren en boter verorberen, die niet zonder boerenarbeid in de winkel terecht komen. Het is maar net wie aan het woord is en wat er met 'herder' of 'boer' bedoeld wordt. Als het over de herder gaat die voor zijn schapen opkomt, denkt de Schrift (ook) aan de koning in Israël en aan Jezus de zichzelf de goede Herder noemt (Joh. 10).

Pag. 62 (kleine letter). Vraag: waarom is Prediker niet door koning Salomo geschreven? Geeft de Schrift aanleiding om te zeggen dat de 'ik'-figuur de rol *aanneemt* van 'de zoon van David'. Kun je dan ook niet gemakkelijk zeggen: dit of dat is van iemand die de rol van Jesaja, of zelfs van de Here Jezus heeft aangenomen?!

Antwoord: dat moet uit de teksten zelf blijken. We beperken ons hier tot Prediker. De *tekst* van Prediker deed twijfels rijzen over koning Salomo als schrijver. Denk aan de volgende argumenten: 1) waarom staat er niet gewoon in Pred. 1,1: 'De woorden van Salomo (i.p.v. Prediker), de zoon van David, koning te Jeruzalem?'; 2) waarom zegt de schrijver dat hij meer en groter wijsheid had verworven dan iedereen die vóór hem over Jeruzalem geregeerd had (Pred. 1,12), terwijl er maar één koning (David) voor hem geregeerd heeft over Jeruzalem?; 3) we kunnen toch moeilijk aannemen dat de echte Salomo allerlei onrecht zag (Pred. 3,16; 4,1; 5,7; 10,6) en er als koning niets tegen deed (kon doen)? 4) kunnen we ons bij Pred. 8,2vv voorstellen dat de echte Salomo zo over zichzelf als koning (als tiran!) zou hebben geschreven als hier gebeurt? Hier spreekt Prediker als een buitenstaander over het koninklijk hof!

Wat *de tijd van ontstaan* van het boek Prediker betreft, moeten we in elk geval denken aan de tijd na de ballingschap. Bij de koning die in Pred. 8 getekend wordt, is zelfs te denken aan de tijd na Alexander de Grote (gest. 323), die in 333 v.Chr. een eind maakte aan het Perzische rijk. We leven na Alexander de Grote in het rijk van zijn opvolgers (Diadochen), van wie eerst de Ptolemeeën en daarna de Seleuciden over Palestina regeerden. Precies valt het ontstaan van Prediker niet aan te geven. Het zal niet ouder zijn dan de *derde* eeuw v.Chr. Wie de schrijver was, blijft voor ons verborgen.

Pag. 78 (kleine letter). Vraag: Als er zo weinig is wat echt de moeite waard is, hoe komt het dan dat veel mensen toch een sterke drang hebben dingen te bereiken?

Antwoord: Die drang had de 'koning' in Prediker ook. Hij kijkt terug op zijn leven waarin hij naar veel dingen gejaagd heeft, met name naar het verkrijgen van wijsheid. Vergeet dus niet dat Prediker *terugkijkt* op zijn leven, en dat hij niet als twintigjarige schrijft. Wij hebben een sterke drang om iets of veel te bereiken; kijken we later terug, dan zien we ook het betrekkelijke in al dat jagen en zwoegen. Er valt bovendien meer te zeggen dan Prediker doet. Let op de vervulling in Christus van al onze arbeid.

280

Pag. 100, punt 4. Vraag: zijn de 'meisjes van Jeruzalem' wel haremmeisjes; waarom kunnen dat niet gewoon vriendinnen, leeftijdgenoten, zijn?

Antwoord: de personen in Hooglied worden op een bepaalde wijze 'aangekleed'. Het gaat centraal over een jongen en een meisje. Van dat tweetal ziet zij hem als haar 'koning' (Hoogl. 1,4). Beiden worden voorgesteld als eenvoudige (wat anders dan 'verachtelijke!') herder en herderin. Je kunt daarom ook niet zeggend at de meisjes van Jeruzalem haremmeisjes zijn; maar m.i. wel dat ze als zodanig worden voorgesteld, 'aangekleed'. Het ligt dan voor de hand om aan haremmeisjes te denken en niet aan gewone vriendinnen, omdat ze van de koning houden (Hoogl. 1,3v). Zeker is dit niet, zoals zoveel exegese van Hooglied onzeker blijft; maar aannemelijk is het wel.

Pag. 101, punt 4 (midden). Vraag: waar maakt u uit op dat het hier om een uitnodiging gaat?

Antwoord: ook hier kies ik uit verschillende opvattingen. NBG vertaalt (en verklaart) anders dan NBG. NBG meent dat de *jongen* aan het woord is als er gezegd wordt: 'eet, vrienden, drink, en wordt dronken, genoten'. NBV laat de *meisjes* van Jeruzalem dit zeggen: 'Eet vriend en vriendin! Drink en word dronken van liefde!' In het eerste geval gaat het om een uitnodiging; in het tweede geval

eigenlijk om een aansporing aan de beide geliefden om te genieten. Ik heb gekozen voor de NBG-vertaling, maar kan onmogelijk zeggen dat we daarvoor *moeten* kiezen.

E. *Oplossing van de opgaven lesbrief 6.1.*

4.1. Waar vindt u in *Spreuken*:

- a) 'Zes dingen haat de HEER, zeven dingen zijn Hem een gruwel' (6,16).
- b) 'Drie dingen zijn te wonderlijk voor mij, vier dingen kan ik niet bevatten' (30,18).
- c) 'Vier dieren zijn de kleinste op aarde, maar ze zijn buitengewoon wijs' (30,24).

4.2. Waar vindt u in *Spreuken* de volgende teksten? NB: ze staan in een volgorde die ze ook in *Spreuken* hebben. Dus a) voor b) en b) voor c), etc.

- a) 'Ga naar de mieren, luiaard, kijk hoe ze werken en word wijs' (6,6).
- b) 'Door mij regeren koningen, bepalen heersers wat rechtvaardig is' Wie is die 'mij' in dit vers? (8,15; 'vrouw Wijsheid')
- c) 'Rechtvaardigheid verheft een volk, zonde maakt het te schande' (14,34).
- d) 'Men werpt het lot in een mantel, de HEER bepaalt hoe het valt' (16,33).
- e) 'De naam van de HEER is een sterke toren, de rechtvaardige snelt erheen, en is veilig' (18,10).
- f) 'Je huis en rijkdom erf je van je voorouders, maar een vrouw met inzicht krijg je van de HEER' (19,14).
- g) 'Niets waard! Niets waard! zegt de koper; maar als hij weggaat, wrijft hij zich in de handen' (20,14).
- h) 'Een arme en een rijke hebben dit gemeen: de HEER heeft hen beiden gemaakt' (22,2).
- i) 'Verwerp de waarheid en verkwansel haar niet' (23,23).
- j) 'Bevrijd hen die ter dood veroordeeld zijn, doe alles om hun leven te redden. Zeg niet: Ik wist het niet' (24,11v).
- k) 'Eer aan God, omdat hij dingen verbergt; eer aan de koning, omdat hij dingen onderzoekt' (25,2).
- l) 'Juich niet over de dag van morgen, je weet niet wat hij brengen zal' (27,1).
- m) 'Een sterke vrouw, wie zal haar vinden? Zij is meer waard dan edelstenen' (31,10).

4.3. Waar staat in *Prediker*:

- a) 'Lucht en leegte, alles is leegte' (1,2; 12,8)
- b) 'Er is een tijd om te.....' (3,1vv).
- c) 'God heeft alles wat er is de goede plaats in de tijd gegeven, en ook heeft hij de mens inzicht in de tijd gegeven' (3,11).
- d) 'Beter een wijze jongen die van lage afkomst is dan een oude dwaze koning de zijn oren sluit voor goede raad' (4,13).
- e) 'Je kunt beter geen gelofte doen dan een gedane gelofte niet inlossen' (5,4).
- f) 'Het is beter dat je naar een huis vol rouw gaat dan naar een huis vol feestrumoer' (7,2).

- g) 'Omdat een slechte daad niet snel bestraft wordt, is een mensenhart maar al te snel tot het kwaad geneigd' (8,11).
- h) 'Geniet op alle dagen van je leven, die God je heeft gegeven' (9,9).
- i) 'Een kostbare zelf bederft al door één dode vlieg, een beetje dwaasheid maakt de beste wijsheid ranzig' (10,1).
- j) 'Werp je brood uit over het water, want je vindt het later weer terug' (11,1).
- k) 'Alles wat je hebt gehoord, komt hierop neer: heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Dat geldt voor ieder mens' (12.13).

4.4. Hooglied

1. Probeer na te gaan wie vaker aan het woord is: 'zij' of 'hij' ('zij' 14x; 'hij' 10x, althans in de NBV!)
2. Zegt 'hij' of 'zij' het volgende:
 - 'zoet is de geur van je huid' (1,3; zij).
 - 'ik ben een lelie van de Saron' (2,1; zij).
 - 'vang voor ons de vossen, vang die kleine vossen. Ze vernielen de wijngaard' (2,15; hij en zij).
 - 'wek de liefde niet, laat haar niet ontwaken voordat zij het wil (2,7; 3,5; 8,4; zij).
 - 'Je tanden zijn als witte schapen' (4,2; 6,6; hij).
 - 'Laat ik die palm beklimmen, ik wil zijn bladeren grijpen' (7,9; hij).
 - 'Draag mij als een zegel op je arm. Sterk als de dood is de liefde, beklemmend als het dodenrijk de hartstocht' (zij).

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ZWOLLE : dinsdag 3 en 10 oktober 2006

ROTTERDAM: dinsdag 17 en 24 oktober 2006

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A. H. Verbree, Bouwhuiskhoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 26 augustus 2006

1. Programma voor de avonden.

1.1. Het programma voor de eerste avond:

19.30 – 19.50 uur	De taak van de profeet (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Het rooksignaal van Lachis (J.P.Lettinga)
20.10 – 20.30 uur	Is er nog een toekomst voor Israël? (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	De spruit in Jesaja (Verbree).
21.45 – 22.00 uur	Profeet en koning (Douma)

NB. We smaken het genoeg dat drs. J.P. Lettinga, emeritus-hoogleraar te Kampen, bereid gevonden is op de eerste avond in Zwolle een bijdrage te leveren. Hij zal aan de hand van briefjes op scherven, die in Lachis zijn teruggevonden laten zien hoe deze archeologische gegevens het lezen van een bijbeltekst kunnen ondersteunen. Bekijk voor deze bijdrage alvast Jer. 34,1-7! Het gaat over het beleg van Jeruzalem door Nebukadnessar van Babylonië, kort voor de val van de stad in 586 v.Chr.

Het spijt ons dat prof. Lettinga alleen in Zwolle het woord zal voeren. Gelukkig hebben we voor Rotterdam een vervanger. Adrian Verbree zal daar zo nauwkeurig mogelijk de bijdrage van prof. Lettinga doorgeven!

1.2. Het programma voor de tweede avond:

19.30 – 19.50 uur	Jesaja 22: 15-25 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	De toekomst: beeld of dia? (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Jeremia: de man en zijn ambt (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Drama in Rama (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Het slot van Klaagliederen (Douma)

2. Historische plaatsing van de boeken Jesaja, Jeremia en Klaagliederen

2.1. We beginnen in dit cursusblok met de *profetische* boeken. Als alles volgens plan verloopt, hebben we voor de bestudering van Jesaja tot Maleachi 5 cursusblokken nodig, zoals u kunt opmaken uit het program dat we aan het slot van deze les toevoegen.

Voor elk onderdeel van de Bijbel is inspanning nodig om de stof te begrijpen. Zelf ervaren we dat we de gedeelten die op de bijbelcursus besproken zijn, nu gemakkelijker aan tafel te lezen zijn dan vroeger het geval was. Maak er een gewoonte van als u aan een bijbelboek begint, eerst weer even uw lesmateriaal en de daarbij behorende boekjes erop na te slaan. Het rendement van ons bijbellezen neemt heel snel toe als we ons (weer) een aantal basale gegevens herinneren.

2.2. Basaal voor onze kennis van *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* is het kennen van een aantal historische gegevens. Uit welke tijd dateren de profetieën van Jesaja/Jeremia en de Klaagliederen?

Jesaja profeteerde in de tijd van de Assyrische wereldmacht, die het Noordelijke rijk (van de tien stammen) in ballingschap heeft gevoerd. Jesaja heeft de Assyriërs ook voor de poorten van Jeruzalem zien staan, maar de stad en het rijkje Juda bleven nog voor ballingschap en ondergang bewaard. We bevinden ons tussen 750 en 700 v.Chr. In die jaren moeten we de hoofdstukken Jes. 1-39 plaatsen.

Maar... de tijd van Jesaja is niet die van het hele *boek* Jesaja! Vanaf Jes. 40 bevindt het volk van Juda zich reeds geruime tijd in ballingschap en zal spoedig het jaar van de bevrijding uit de ballingschap aanbreken: 539 v.Chr. In dat jaar vaardigt koning Cyrus (Kores) van de Perzen het decreet uit dat de Joden verlof geeft naar hun land terug te keren. Jes. 40-55 spreekt van grote beloften voor de terugkerende ballingen. Gerekend naar het eerste gedeelte van het boek Jesaja is het in Jes. 40-55 minstens 150 jaar later.

NB. Even repeteren: het Noordelijke rijk werd in 722 v.Chr door de Assyriërs in ballingschap gevoerd. Het Zuidelijke rijk werd in 597 en 586 v.Chr. door de Babyloniërs naar Babel gevoerd.

2.3. Nog is het einde niet, want er is een goede grond om te veronderstellen dat Jes. 56-66 weer uit een iets latere tijd stamt. Een deel van de ballingen is teruggekeerd uit ballingschap, maar stuit in het oude vaderland op allerlei problemen. Wat is er terecht gekomen van al die mooie beloften uit Jes. 40-55?

2.4. In mijn *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* vindt u in par. 1.2 en 1.3 mijn verantwoording voor de driedeling van het boek Jesaja. Ik zet daar ook uiteen dat niet alles wat in het *boek* Jesaja staat van die ene profeet Jesaja afkomstig is. Wie het tweede en derde deel dan wel geschreven heeft (hebben), is ons niet bekend.

2.5. We gaan nu naar de tijd van de profeet *Jeremia*. Maak gebruik van het kaartje dat bij *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* zit ingesloten! U ziet dan dat Jeremia zo'n honderd jaar later dan Jesaja optrad. Jeremia heeft tijdens de laatste koningen van Juda geprofeteerd; hij heeft het jaar van de ballingschap (586 v.Chr.) meegemaakt en is met zijn secretaris Baruch (gedwongen?) naar Egypte gegaan.

2.6. De vijf *Klaagliederen* moeten we dateren kort na 586 v.Chr. Ze treuren over de val van Jeruzalem en smeken om uitredding. Het is geen wonder dat ze op naam van

Jeremia gezet zijn, al is het volgens de huidige kennis van zaken zeer onwaarschijnlijk dat Jeremia de klaagliederen gedicht heeft.

3. Jesaja: inhoud

3.1. Jesaja is en blijft een moeilijk boek. Alles wat erin staat is uiteraard van belang. Maar wij beseffen dat veel cursisten niet alles kunnen lezen wat van belang is. En daarom doen we hier bij Jesaja, evenals bij Jeremia en Klaagliederen, een *greep uit de stof*. Dat geldt zowel de tekst van de bijbelboeken alsook de tekst van het boekje *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*. Als u die geselecteerde bijbelstof en de gedeelten uit het begeleidende boekje stof leest en bestudeert, bent u al een heel eind en hebt u alvast een indruk van de totale stof.

Onthoud het volgende *ezelbruggetje*: Jesaja telt 66 hoofdstukken, evenveel hoofdstukken als de Bijbel boeken telt. Wanneer we hoofdstuk 40 als grote overgang nemen, krijgen we ook nog eens een verdeling in 39 (aantal boeken OT) plus 27 (aantal boeken NT). En als u het nog mooier wilt hebben, kan ik u ok nog vertellen dat er 4 profetieën over de dienaar van Jahwe in voorkomen (Jes.42; 49; 50 en 53), zoals er over de Messias ook 4 evangeliën in het NT te vinden zijn.

Neem goed in u op:

- a) in welke tijd het boek geschreven is (zie boven);
- b) een aantal bekende gedeelten.

Welke gedeelten zijn dat uit het *eerste* gedeelte van Jesaja?

Jes. 2, 1-5 : het komende vrederijk.

Jes. 5,1-7 : het lied van de wijngaard.

Jes. 6 : de roeping van Jesaja.

Jes. 7 : het teken van Immanuël, gegeven door Jesaja aan koning Achaz.

Jes. 9, 1-6: licht in de duisternis, aankondiging van de Messias.

Jes. 11: De Messias en het vrederijk.

Jes. 36v: Jeruzalem door Sanherib bedreigd; verlossing van de stad.

Jes. 38v: Hizkia's ziekte en genezing; gezantschap uit Babel.

NB.1. Jes. 36-39 bevat bekende stof die grotendeels letterlijk zo ook te vinden is in 2 Kon. 18-20!

NB.2: Lees de genoemde hoofdstukken door aan de hand van *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 1.9 (kenmerken van Jesaja's profetieën).

3.2. Uit het *tweede* gedeelte van Jesaja (dus Jes. 40-55) raden we u de lezing aan van:

Jes. 40: troost voor Jeruzalem.

Jes. 45: Jahwe zendt koning Cyrus (van de Perzen) als bevrijder van zijn volk.

Jes. 46v: De goden van Babel brengen geen redding; Babel gaat ten onder.

Jes. 53: de dienaar van Jahwe en zijn plaatsvervangend lijden.

NB.1: Lees hierbij *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 1.11 over de 'dienaar van Jahwe'!

3.3. Uit het *derde* gedeelte van Jesaja (dus Jes. 56-66) raden we u de lezing aan van:

Jes. 56: redding ook voor buitenstaanders.

Jes. 61: aankondiging van de grote bevrijding (vgl. Luc. 4,18v!).

Jes. 63v: waar is onze Beschermmer?

Jes. 66: het oordeel van Jahwe.

NB.1: Lees hierbij *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 1.12. 5 en 6.

3.4. Op de *cursusavonden* komt van allerlei aan de orde. Op twee aspecten wil ik hier wijzen. Zoals u allen weet, is er veel verschil over de vraag of het *huidige* Israël nog Gods volk mag heten en of er nog beloften voor het Joodse volk vervuld zullen worden. Daaraan geef ik aandacht op de eerste avond: Is er nog een toekomst voor Israël? In het onderdeel 'Profeet en koning' komt aan de orde wat u in *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 1.5 vindt.

4. Jeremia: inhoud

4.1. Bij het boek Jeremia komt het erop aan de Judese koningen met wie de profeet te maken krijgt, uit elkaar te houden. Even weer repeteren: het Noordelijke rijk is in ballingschap gegaan (722 v.Ch.); we leven 150 jaar na de profeet Jesaja in het Zuidelijke rijk (Juda) onder de laatste koningen. Raadpleeg het kaartje dat bij *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* zit ingesloten en lees par. 2.1 over de aanpak van het boek Jeremia. Jeremia heeft vooral te maken gehad met de koningen 1) Josia ;2) Jojakim en 3) Sedekia. Hier volgen weer een aantal hoofdstukken als inleiding op uw bestudering van het hele boek.

4.2. Het betreft de volgende gedeelten:

Jer. 1: roeping van Jeremia.

Jer. 3: ontrouw Israël en afvallig Juda. Let erop dat het Noordelijke rijk niet vergeten is!

Jer. 7: de tempelprediking met de drievoudige zelfverzekerde woorden: 'Dit is de tempel van Jahwe' Jer. 22 vertelt over dezelfde geschiedenis!

Jer. 10: De onmacht van de afgoden.

Jer. 16: Jeremia mag niet trouwen

Jer. 20,7v: klacht van Jeremia tegen Jahwe; hij vervloekt zijn geboortedag.

Jer. 24: de twee korven vijgen. De ballingen (reeds weggevoerd in 597 v.Chr.) zijn er beter aan toe dan zij die nog in Juda en Jeruzalem verblijven.

Jer. 29: brief aan de ballingen in Babel: zet je in voor de bloei van Babel!
Ballingschap zal zeventig jaar duren.

Jer. 31,31v: Er zal een nieuw verbond met Israël en Juda gesloten worden.

Jer. 32: Jeremia moet een akker kopen, zonder dat hij er zelf ooit van kan profiteren.

Jer. 35: de Rechabieten als voorbeeld.

Jer. 36: De boekrol met Jeremia's profetieën door koning Jojakim in stukken gesneden. Jeremia's secretaris Baruch schrijft de oude tekst plus aanvullingen opnieuw op een rol.

Jer. 38v: Jeremia's belevenissen vlak voor en na de val van Jeruzalem

Jer. 44: Jeremia in Egypte; ernstige waarschuwing tegen afgodische praktijken

NB. 1. Het boek Jeremia bevat veel chronologische gegevens. Jammer genoeg loopt de volgorde van de hoofdstukken niet parallel met deze chronologische gegevens. Zo is het bv. zeker dat *Jer. 36* (de boekrol-geschiedenis, 4^e jaar Jojakim) chronologisch vóór *Jer. 29* (de brief aan de ballingen in Babel, na wegvoering Jojachin) valt.

NB.2: In *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 2.1 heb ik vier perioden in het leven van Jeremia onderscheiden: 2.2. onder koning Josia; 2.3. onder koning Jojakim; 2.4. onder koning Sedekia en 2.5. naar en in Egypte. Probeer bij het lezen van de geselecteerde hoofdstukken telkens na te gaan in welke periode deze hoofdstukken het beste passen. Ik heb geprobeerd in *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par.2.1-2.5 het antwoord te geven, maar kan er niet voor instaan dat de keuze voor 100% zeker is.

NB.3. In *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 2.6 geef ik in acht punten de kenmerken van Jeremia's profetieën. Bent u met de lezing van de geselecteerde hoofdstukken klaar, neem dan par. 2.6 door.

NB. 4: *De profetieën over de volken* in Jeremia kunt u het beste gaan lezen als u van de rest reeds kennis hebt genomen. Heel opvallend is het dat *Jer. 25* reeds een lijst geeft van de volken tegen wie geprofeteerd moet worden, terwijl de profetieën zelf pas aan het einde van het boek voorkomen (*Jer. 46-52*).

5. Klaagliederen: inhoud

5.1. Klaagliederen heeft het voordeel dat het maar vijf hoofdstukken bevat. Ik heb de indruk dat het boekje niet veel gelezen wordt. Onbekend maakt onbemind, zou ik willen zeggen. Want wie er enige studie van maakt, gaat begrijpen wat al de achtergebleven mensen in Jeruzalem hebben ervaren aan ellende. De datering van Klaagliederen is vrij eenvoudig. De stad Jeruzalem is kort geleden door Nebukadnessar ingenomen en nu zitten de achtergebleven mensen treurend bij de puinhopen. Lees over de tijd en de schrijver *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 3.1.

5.2. Dezelfde thema's keren in de vijf klaagliederen terug. Dat maakt het lezen ervan niet gemakkelijker. Ik heb geprobeerd in *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*, par. 3.2 die thema's te ordenen. Het zijn er vijf geworden:

- klagen over de nood
- oorzaak van de nood
- roep om wraak
- gebed om uitredding
- uitzicht

Let op het merkwaardige slot van Klaagliederen. Ik zal daar op de tweede avond aparte aandacht aan geven.

5.3. Het heeft weinig zin uit de vijf Klaagliederen te gaan selecteren. Dat wordt een kwestie van persoonlijke voorkeur. Lees ze alle vijf en dan komt u misschien tot dezelfde conclusie als ik, nl. dat Klaagliederen 3 de rijkste inhoud heeft.

5.4. Het hoofdstuk over Klaagliederen is in mijn boekje *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* kort gehouden. Als u het geheel van *drie* bijbelboeken erg veel vindt (het is inderdaad nogal wat bij elkaar), dan kunt u ook achteraan beginnen. Lees de tekst van Klaagliederen en lees het betreffende hoofdstuk uit *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen!* Hebt u de smaak te pakken, dan zullen Jeremia en Jesaja u wellicht gemakkelijker vallen.

6. Opgaven

6.1. *De eerste opgave kunt u beantwoorden als u deze les goed hebt doorgenomen:*

6.1.1. Waarover gaan Jes. 6 – Jes. 2 – Jes. 38 – Jes. 53 – Jes. 11 – Jes. 66?

6.1.2. Waarover gaan Jer. 7 – Jer. 31 – Jer. 20 – Jer. 44 – Jer. 10 – Jer. 1 – Jer. 35?

6.1.3. Kunt u vertellen in welke van de vier perioden uit Jeremia's leven de volgende hoofdstukken zijn te plaatsen: Jer. 1 – Jer. 7 – Jer. 44?

6.2. *U hebt de bijbelboeken doorgebladerd en trof ergens de hier volgende zaken aan. Verbind aan deze zaak het betreffende hoofdstuk uit Jesaja, Jeremia of Klaagliederen. Om het u wat gemakkelijker te maken staan de genoemde zaken in de volgorde die ze ook in het betreffende bijbelboek hebben:*

6.2.1 (Jesaja): het lied van de wijngaard – de geboorte van 'haastige roof, spoedige buit' – de ondergang van Tyrus en Sidon – troost voor Jeruzalem – Bel is gebroken, Nebo is geveld – breek uit in gejuich en gejubel, jij die geen weeën gekend hebt – Kom, ook al heb je geen geld. Koop hier je voedsel en eet. Kom, koop voedsel zonder geld – vasten en sabbat – de worm die aan hen knaagt zal niet sterven, en het vuur waarin ze branden zal niet doven.

6.2.2. (Jeremia): ik zie een gloeiend hete kookpot die vanuit het noorden overhelt – Dit is de tempel van Jahwe! De tempel van Jahwe! De tempel van Jahwe! – de linnen gordel – de grote droogte – al zouden ook Mozes en Samuël voor Mij staan – de stukgeslagen kruik – waarom moest ik de moederschoot verlaten? – Jeremia tegenover Chananja – de akker van mijn neef Chanamel uit Anatot – de belofte voor Ebed-Melech – de moord op Gedalja – tegen Baruch: zou jij dan voor jezelf naar iets bijzonders streven? – Jahwe heeft de koning van Medië aangevuurd, zijn doel is de vernietiging van Babel.

6.2.3. (Klaagliederen): geen vriend bleef haar trouw, allen zijn haar vijandig gezind – je profeten hebben je bedrogen met valse visioenen – elke morgen schenkt Hij nieuwe weldaden, veelvuldig blijkt uw trouw – komt uit de mond van de Allerhoogste niet goed zowel als kwaad? – kinderen bedelen om brood, maar niemand reikt het hun aan – de kroon is van ons hoofd gevallen. Wee ons, wij hebben gezondigd!

7.2 Cursus en antwoorden

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ZWOLLE : dinsdag 4 en 11 oktober 2006

ROTTERDAM: dinsdag 18 en 25 oktober 2006

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree
 Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl
 Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
 A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 8 november 2006

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.
- C. Opmerkingen, vooral n.a.v. vragen over teksten.
- D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*.
- E. Oplossing van de opgaven lesbrief 7.1.

A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.

De belangstelling voor de cursusavonden was nog weer groter dan voor de vorige cursusblokken. In totaal schreven ongeveer 650 mensen in. Daarbij valt vooral de groei in Zwolle (400 inschrijvingen) op. We adverteerden hier en daar in kerkbladen en plaatsten deze maal ook enkele kleine advertenties in het Nederlands Dagblad; maar we hebben de indruk dat het toch vooral de mond-op-mond reclame is die de toeloop verklaart. Dat stemt ons dankbaar.

Op het afgelopen cursusblok hadden we in Zwolle als gastspreker prof drs. J.P. Lettinga Van zijn interessante bijdrage gaf Adrian Verbree te Rotterdam een nauwgezet verslag, zodat men ook daar van deze bijdrage kon profiteren. Dit verslag vindt u hieronder tussen de andere bijdragen.

We merken dat de cursus in een behoefte voorziet. Deze cursus is nu duidelijk over de helft van de tijd heen die we ervoor gepland hebben. Aanvankelijk dachten we aan 10 cursusblokken, nu zullen we er elf nodig hebben, omdat we voor de Kleine Profeten drie blokken willen uittrekken. Zeer binnenkort ontvangt u alweer een uitnodiging om in te tekenen voor het achtste blok, voorzover u dat al niet gedaan hebt. Dit achtste blok gaat over *Ezechiël en Daniël*. Daarna komen dan nog de drie blokken over de Kleine Profeten.

We vermelden even de data voor het eerstvolgende blok:

Te Zwolle: dinsdag 9 en 16 januari 2007
 Te Rotterdam: dinsdag 23 en 30 januari 2007.

Er is gevraagd om nu alvast ook de data voor de daarop volgende blokken te vermelden:

Cursusblok over *Hosea, Joël, Amos en Obadja* :

Te Zwolle: dinsdag 3 en 10 april 2007
 Te Rotterdam: dinsdag 17 en 24 april 2007

Cursusblok over *Jona, Micha, Nahum en Habakuk*:

Te Rotterdam: dinsdag 9 en 16 oktober 2007
 Te Zwolle: dinsdag 23 en 30 oktober 2007

Cursusblok over *Sefanja, Haggai, Zacharia en Maleachi*:

Te Rotterdam: dinsdag 8 en 15 januari 2008
 Te Zwolle: dinsdag 22 en 29 januari 2008.

Al deze informatie kunt u ook op onze website www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl vinden!

B. Stof die op de cursusavond behandeld is.

1.1. Het programma voor de eerste avond zag er als volgt uit:

19.30 – 19.50 uur	De taak van de profeet (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Het rooksignaal van Lachis (J.P.Lettinga)
20.10 – 20.30 uur	Is er nog een toekomst voor Israël? (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	De spruit in Jesaja (Verbree).
21.45 – 22.00 uur	Profeet en koning (Douma)

1.2. Het programma voor de tweede avond:

19.30 – 19.50 uur	Jesaja 22: 15-25 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	De toekomst: beeld of dia? (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Jeremia: de man en zijn ambt (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Drama in Rama (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Het slot van Klaagliederen (Douma)

1. DE TAAK VAN DE PROFEET (Douma)

1. Op deze avond beginnen we aan een nieuw onderdeel van onze cursus, nl. aan de behandeling van de *profetische* boeken. Het zijn er zestien in getal: de vier grote profeten: Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Daniël en daarna de twaalf kleine profeten, vanaf Hosea tot aan Maleachi. Dat zijn samen zestien onderwerpen voor een cursus die 5 x 2 avonden zal vullen, als u en wij niet eerder moeten afhaken. De eerlijkheid gebiedt om te zeggen dat we aan een moeilijk karwei beginnen. Het kost inspanning om in de profeten echt thuis te raken.

Maar nu we u hier eenmaal in de kerkzaal hebben, zullen we proberen u hier ook te houden en u te laten merken hoe mooi het lezen van de profeten is en hoe

belangrijk het is ook van dit onderdeel van de Bijbel meer af te weten. Wij als cursusleiders zullen alles doen om daarbij uw gids te zijn. En als we op uw medewerking mogen rekenen, zullen we aan het eind van de rit constateren dat we gemakkelijker naar de profeten grijpen dan we het tot op heden deden.

Er is alvast één groot voordeel dat we met deze cursus over de profeten *nu* beginnen en niet vijf jaar geleden. Vandaag beschikken wij over een prachtige nieuwe vertaling van de Bijbel, die ook het lezen van de profeten een stuk vereenvoudigd heeft. Ik sta echt niet kritiekloos tegenover de NBV als ik toch zeg, dat we nu een vertaling in huis hebben die ons geweldig helpt om de profeten gemakkelijker te lezen. We gaan op onze cursus van de NBV uit. Aan ons als cursusleiders nu de taak om met die vertaling in de hand u een duidelijker *overzicht* te geven van wat de profeten ons te zeggen hebben en u een beter *inzicht* te bieden in wat deze profeten ook voor ons nog betekenen.

Aandachtspunten:

- de profeet: mens én Godsman
- de profeet: oordeel, maar ook perspectief
- de profeet: een verre, maar ook een wijde blik

2. Uiteraard is er iets dat al die profeten samenbindt. Zij *profeteren*. Wat houdt dat in? Dat kunnen we aan de hand van de roeping van Jesaja verduidelijken, zoals we die in Jesaja 6 vinden. Jesaja ziet Jahwe zitten op een hoogverheven troon, met engelen om zich heen die elkaar toeroepen: 'Heilig, heilig, heilig is de HEER van de hemelse machten'. Op grond van dit indrukwekkend tafereel krijgt Jesaja het benauwd.

Jes. 6,5

Wee mij! Ik moet zwijgen, want ik ben een mens met onreine lippen, en ik leef te midden van een volk dat onreine lippen heeft. En nu heb ik met eigen ogen de koning, de HEER van de hemelse machten, gezien.

Dat *zien* van God is geen pretje, maar een verschrikking. Dat wist het volk Israël bij de berg Sinai ook al:

Deut. 18,16

Wij kunnen het stemgeluid van de HEER, onze God, en de aanblik van dit enorme vuur niet langer verdragen; dat overleven we niet.

En daarom zei Jahwe destijds tegen Mozes:

Deut. 18,18

Ik zal in hun midden profeten laten opstaan *zoals jij*. Ik zal hun mijn woorden ingeven, en zij zullen het volk alles overbrengen wat Ik hun opdraag.

De Israëlieten verdroegen het horen en zien van Jahwe zelf niet en daarom trad Mozes als *bemiddelaar* op om de woorden van Jahwe aan Israël over te brengen. Deut. 18,18 kondigt aan dat dit niet alleen voor Mozes geldt, maar in de toekomst ook voor andere *mensen* als Mozes, die zullen doorgeven wat Jahwe hun opdraagt. Hier komen twee dingen samen: profeten zijn *mensen*, precies als Mozes, die daarom in staat zijn met het volk in contact te komen, zonder dat de donder en de bliksem van Jahwe de mensen angst inboezemt. Tegelijk zijn het *Godsmannen*, die in naam van God boodschappen aan de mensen overbrengen.

NB. De aanduiding 'Godsman' voor profeet komen we zo'n zestig keer in het Oude Testament tegen. Ik geef één voorbeeld uit het boek Jeremia. Jeremia krijgt de opdracht van Jahwe om contact te zoeken met de Rechabieten en dat contact vindt plaats

Jer. 35,4
in de hal van de leerlingen van de godsman Chanan, de zoon van Jigdaljahu.

We weten van deze man verder niets af. Maar het is nuttig te weten dat er in de dagen van Jeremia in Jeruzalem meer profeten rondliepen dan Jeremia alleen, en dat dit niet allemaal valse profeten zijn geweest.

Verschillende profeten kunnen in dezelfde tijd optreden. Uit het boek Jeremia hebben we daarvan een indrukwekkend voorbeeld. Ik denk aan de *profeet Uria* uit Kirjat-Jearim, die tijdens het bewind van koning Jojakim hetzelfde verkondigde als Jeremia en uiteindelijk om het leven werd gebracht (Jer. 26,20vv).

Het kan ook zijn dat een profeet leerlingen heeft en samen met hen een school vormt. Van zo'n school is sprake in de tijd van Jesaja. Jahwe geeft hem de volgende opdracht:

Jes. 8,16
Bewaar mijn getuigenis zorgvuldig, verzegel dit onderricht in mijn *leerlingen*.

Het volk wil het profetisch getuigenis niet meer horen; maar daarom moet die kostbare boodschap van Jahwe nog wel bewaard blijven en in dit geval aan de kring van leerlingen van Jesaja, die tegelijk Jahwe's leerlingen heten, worden toevertrouwd en met hen worden besproken.

3. Daarmee stuit ik op een *tweede* kenmerk van het werk van profeten, dat we slag op slag zullen tegenkomen. Hun boodschap roept veel verzet op, soms bij henzelf, maar zeker bij hun hoorders. Jeremia zelf heeft het moeilijk met wat hij het volk moet vertellen. Koning en volk moeten zich vrijwillig aan Nebukadnessar, de koning van Babel, uitleveren. De moeite is voor hem soms zo ondraaglijk dat hij er zijn geboortedag om vervloekt (Jer. 20). De profeet Jona wil niet naar Ninevé, omdat hij ziet aankomen dat God deze grote stad wil sparen, terwijl hij (Jona) Ninevé, de stad van het vijandige Assyrië het liefst te gronde ziet gaan. Maar sterker dan het verzet bij de brengers van de boodschap is de weerstand die de boodschap bij de hoorders

ervan oproept. Het is bijna regel dat zij zich verzetten tegen het woord van een profeet. Valse profeten komen met praatjes die goed in het gehoor van de mensen liggen. De valse profeet is een mooi-weer profeet, de ware profeet komt met dreiging en oordeel. We gaan weer even naar het roepingsvisioen van Jesaja. Als Jesaja zich bereid verklaart om namens Jahwe tot het volk te spreken, zegt zijn zender tegen hem:

Jes. 6,9.10

Ga en profeteer tegen dit volk: 'Luister goed, maar begrijpen zul je het niet; kijk goed, maar zien zul je het niet'. Maak het hart van dit volk ongevoelig, stop hun oren toe, smeer hun ogen dicht. Dan kunnen ze met hun ogen niet zien, met hun oren niet luisteren, en tot hun hart zal het niet doordringen. Ze zullen niet naar Mij terugkeren en geen herstel vinden.

Wie zo als profeet aan het werk gaat, kan moeilijk op applaus rekenen. U zult dat merken als u alle profetieën doorkruipt vanaf Jesaja tot aan Maleachi. Betekent het nu dat de profeten *alleen maar* het oordeel aanzeggen? Nee, er is geen van de zestien profeten die niet direct of indirect ook een aangename boodschap heeft te brengen. Het is waar dat Jesaja en zijn collega's doorgaans een somber gezicht moeten zetten. Waarom?

Omdat de leiders en het volk ongeneeslijk slecht zijn, geen oog, geen oor en geen hart meer hebben voor dat wat aan hen redding en voorspoed zou brengen. Maar die redding is er wel. Als Jesaja zuchtend aan Jahwe de vraag stelt hoe lang hij de boodschap van ellende en vernietiging aan zijn volk moet brengen, krijgt hij te horen dat *eerst* het oordeel zich zal voltrekken, de mensen *eerst* in ballingschap gevoerd zullen worden en hun land als een woestijn moeten achterlaten. Het zal zelfs zo zijn dat alles eerst tot een tiende is uitgedund en ook wat er dan nog over is, in vlammen zal opgaan. Er blijft van het volk nog wat over, maar wat?

Jes. 6,13

Er blijft slechts een stronk over, en het zaad in die stronk is *heilig*.

Dat is een typisch profetische wending! Het oordeel van Jahwe is hard, heel hard. Zelfs een rest wordt nog weer aangepakt. Maar op een totale vernietiging van zijn volk loopt het niet uit. Er blijft een stronk over en het zaad daarin heet heilig. Er is hoop! Als het zaad in de stronk tot ontwikkeling komt, dan is het perspectief geweldig. Jesaja kondigt een vredesrijk aan (Jes. 2), waarin de zwaarden tot ploegijzers en speren tot snoeimessen zijn omgesmeed. Jeremia vertelt geweldige dingen over het nieuwe verbond dat Jahwe met zijn volk sluit, waarin iedereen van groot tot klein Jahwe zal kennen (Jer. 31). Ezechiël ziet een nieuwe tempel verrijzen waarin geen plaats meer voor enige afgoderij is (Ez. 40vv). En Daniël ziet aan het einde van de geschiedenis een nieuw koninkrijk, waarin de heiligen die een bittere strijd op aarde gevoerd hebben, het voor altijd voor het zeggen zullen hebben (Dan. 9). Jes. 2 en 11; Jeremia 31; Ez. 40vv en Dan. 9 – allemaal hoofdstukken die u zich aan het eind van de cursus zult herinneren van profeten die het oordeel over de zonden verkondigen, maar ook perspectief bieden voor allen die met Jahwe willen leven. We zullen ook zien hoe oordeel en heil met elkaar samenhangen. Geen heil

zonder het *middel* van het oordeel, maar ook geen oordeel zonder het *doel* van het heil.

4. Dan nog een *derde* aandachtspunt. Als profeten uitzicht bieden, zijn ze echte *zieners*, zoals een profeet in Israël aanvankelijk ook heette (vgl. 1 Sam. 9,9). Profeten krijgen van Jahwe dingen te zien die een ander niet ziet. Ze kunnen in de toekomst kijken. Daarmee maak ik de profeet niet tot een pure voorspeller. Een profeet is iemand die het woord van Jahwe overbrengt aan de mensen. En dat woord kan over zaken gaan die zich afspelen in het heden, in het verleden, maar ook in de toekomst. Een profeet mag soms alle drie tijden overzien en doorzien. Zo opent Jahwe in dromen en visioenen het oog van zijn profeten soms voor een nabije toekomst, soms ook voor een heel verre toekomst.

Ik wil hier iets aan toevoegen. Wat mij bij de ware profeet opvalt, is niet alleen dat hij in de toekomst kan zien, bv. als het gaat over de ballingschap en over de terugkeer van de ballingen naar hun eigen land. Hij ziet niet alleen *ver in de toekomst*, maar hij ziet ook ver om zich heen. Hij heeft ook een *wijde* blik. Hij kan zelfs, zoals Jeremia, *profeet voor alle volken* heten (Jer. 1,5). Verscheidene profeten hadden boodschappen door te geven die zich niet tot het wereldje van Israël beperkte, maar wereldwijd van betekenis was.

Om de tegenstelling tussen ware en valse profeten goed in het vizier te krijgen, moet u ook daarop letten. Ik geef één voorbeeld. Jeremia stuurt een brief naar de ballingen in Babel, om ze daar aan te manen de bloei te bevorderen van de stad Babel, waar ze nota bene als ballingen moesten leven. De welvaart van Babel zoeken? Geen sprake van! Ze hebben zelf profeten en die voorspellen dat het binnen een paar jaar afgelopen zal zijn met hun ballingschap. Ze denken dat ze dan met alle door Nebukadnessar uit de Jeruzalemse tempel buitgemaakte kostbaarheden naar hun vaderland terugkeren. Wat zegt Jeremia daarop?

Jer. 29,6

Hecht geen geloof aan hun dromen; *ze dromen slechts wat jullie wensen.*

En wie dat doet, blijft in een kleine wereld opgesloten met alleen maar oog voor zichzelf en niet voor de oordelen die Jahwe over Juda eerst wil uitvoeren. *Zeventig* jaar en niet een *paar* jaar zal de ballingschap duren, zegt Jeremia. Jahwe laat de profeet het volgende zeggen:

Jer. 29,11

Mijn plan met jullie staat vast – spreekt de HEER. Ik heb jullie geluk voor ogen, niet jullie ongeluk; ik zal je een hoopvolle toekomst geven.

Kijk, hier is een ware profeet aan het woord. Hij spreekt van *Gods* gedachten, *Gods* plan, *Gods* beloften en *Gods* straffen. In dat plan van God neemt ook het grote Babel z'n plaats in. Zoek *nu* de bloei van de stad (Jer. 29), ook al zal die stad *later* aan de verwoesting zal worden prijsgegeven (Jer. 50v). Profetisch spreken is spreken over God en zijn *wereldwijde* werk. Op deze cursus zullen we voortdurend over Israël spreken. Maar de wereld was ook toen al wijder dan Israël alleen. De profeten van Israël, waren in hun boodschap ook profeten van de volken.

2. HET ROOKSIGNAAL VAN LACHIS (Lettinga)

Hieronder treft u de bijdrage aan onze cursus die werd verzorgd door Prof.dr. J.P. Lettinga.

(weergave buiten verantwoordelijkheid van prof. Lettinga door Adrian Verbree)

Professor J.P. Lettinga

Af en toe wordt een detail uit de bijbelse geschiedschrijving onverwacht ondersteund door een vondst uit de aarde. Zo werpt een fragment uit de zogenaamde Lachisbrieven licht op Jeremia 34, 7 : 'Toen het leger van de koning van Babylonië de aanval had ingezet op Jeruzalem en op Lachis en Azeka, de enige vestingsteden van Juda die nog standhielden. NBV'

Lachis en Azeka lagen ten zuidwesten van Jeruzalem. Lachis is door een Engelse expeditie in 1933 teruggevonden in een ruïneheuvel. Tell ed-duwer (heuvel van het kloostertje) U ziet hier een afbeelding van de tell

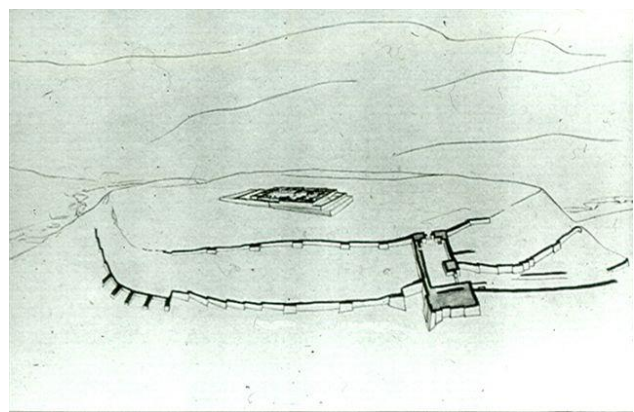

vóór het begin van de afgravingen en gezien vanuit het zuiden. De oppervlakte bedraagt ca. 8 hectare. Vaag zichtbaar zijn de dubbele stadsmuren.

Lachis wordt in het OT voor het eerst genoemd in Jozua 10 en wordt door Rehabeam uitgebouwd tot vestingstad (2 Kron. 2,9) In de dagen van Hizkia vormde de stad het hoofdkwartier van Sanherib (2 Koningen 18 en 19).

Hier onder ziet u een sterk vereenvoudigde tekening van de stad na de opgraving. Opvallend zijn de dubbele, gelijkwaardige muren en de enkele, maar zwaar versterkte stadspoort.. De stadspoort met haar bastion is een ingewikkeld complex, waarover goed is nagedacht. De poort werd op ingenieuze wijze ingeschakeld in het dubbele murensysteem.

De opgang van de dalbodem naar het poortcomplex was zodanig, dat men zijn rechterzijde moest blootgeven. Dit was de onbeschermd zijde, want de soldaat hield zijn schild in de linkerhand.

De opgang liep in vreedetijd hellend, in oorlogstijd echter als een ruwe trap om de soldaten te laten struikelen. Je werd als soldaat werkelijk van alle kanten belaagd. Vergelijk met deze informatie in het achterhoofd Psalm 121,5 (NBG)

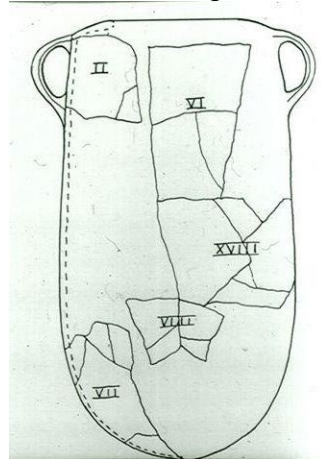
‘De HERE is uw schaduw (uw bescherming) aan uw rechterhand.’
NBV ‘de HEER is de schaduw aan je rechterhand.

In het licht van zo’n poortcomplex een vertroostende uitspraak!

Maar je kunt iets ook te goed doen... De Assyriërs, onder Sanherib, vermeden in 701 het poortcomplex en richtten zich op het slaan van bressen in de muren verderop. Tot zover over de constructie van de vestingstad.

In het poortcomplex bevond zich een wachtlokaal van de Judese soldaten. Hier werden in 1935 de beroemde Lachis-brieven ontdekt, in een brandlaag die volgens archeologen wijst op de verwoesting van de stad door troepen van Nebukadnessar in 537 v. Chr. De Lachis brieven – laat u door het woord niet op het verkeerde been zetten – zijn geschreven op potscherven, waarvan verschillende scherven afkomstig zijn van dezelfde pot (afgedankt of voor de gelegenheid gebroken).

Ze zijn beschreven met inkt die na chemisch onderzoek bleek te bestaan uit een ijzerhoudend extract van galnoten met roet. Het gaat om 21 stuks, voor het merendeel fragmentarisch, maar 6 scherven bevatten een samenhangende tekst, bij

elkaar zo’n 70 regels oud-Hebreeuws schrift. De letters zien er heel anders uit dan de letters die u allemaal wel eens hebt gezien op een synagoge, een joodse begraafplaats of in een Hebreeuwse bijbel.

Deze briefjes bevatten berichten die ons een stukje doen meebelevan van het drama waarin Azeka, Lachis en Jeruzalem in 587/586 ten onder gingen.

Ze zijn gericht aan de stadscommandant van Lachis en geschreven door soldaten van één of andere voorpost. Ze zijn vlug en zenuwachtig geschreven, hier en daar werd in de haast een letter vergeten. B.v. ‘kecht’ i.p.v. knecht. Het gaat hier om wat men ‘loopgravenberichtgeving’ zou kunnen

noemen.

Wie zo’n scherf (of een facsimile ervan) in handen houdt, ondergaat wat onze grote historicus Johan Huizinga de ‘historische sensatie’ noemt: het gevoel dat je op een heel onmiddellijke manier contact krijgt met het verleden. De Lachis-brieven bevinden zich thans in het British museum (niet meer in de vitrine, zoals eerder, maar opgeborgen in een la) .

Ik zou u graag de inhoud van alle zes goed leesbare Lachis-brieven laten horen, maar dat valt buiten het bestek van deze cursusavond. Ik beperk mij tot de brieven II en IV.

In brief II staat te lezen:

Aan mijn heer Ja’os: Moge JHWH mijn heer gunstige berichten doen horen, vandaag nog, ja vandaag nog!

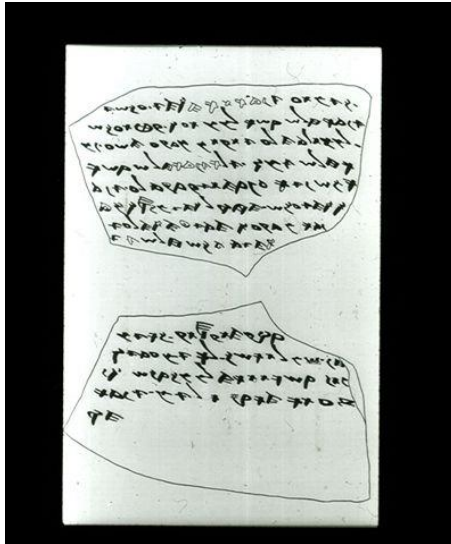
Wie is uw knecht, (maar) een hond,

Dit is een mooi voorbeeld van oosterse zelfbeschimping. Vergelijkt u eens 1 Sam. 24,15: Wien is de koning van Israël achterna getrokken? Wien achtervolgt gij? Een dode hond, één enkele vlo! NBG

Dat mijn heer zijn knecht gedenkt, Jáhwe 'straffe' (letterlijk: bevoorrechte. Eufemisme) ieder die een opdracht verstrekt/die een order geeft, waarvan gij niet weet!

Is de afzender eigenmachtig optreden verweten?

Dan nu brief IV, een brief waarvan ook de achterkant is beschreven. Hiernaast ziet u een afschrift.

Met het oog op Jeremia 34,7 is vooral het slot van belang:

'Mijn heer (de stadscommandant) moge weten dat wij steeds uitzien naar de signalen. (bedoeld zijn de vuur- of rooksignalen van Lachis) volgens alle aanwijzingen die mijn heer gegeven heeft; maar die van Azeka zien wij niet.'

Of bij een test van het alarmsysteem was het signaal van Azeka niet te zien
Of het stadje is reeds in handen van de Babyloniërs gevallen. In het laatste geval is dit briefje het trieste vervolg van Jeremia 34,7.

Deze potscherven bewaren in haastige krabbels van vaak onbekende soldaten de koortsachtige stemming die moet hebben geheerst in en rondom het belegerde Lachis. Ze behoren tot de meest aangrijpende documenten, die ooit bij opgravingen aan het licht zijn gekomen.

Deze briefjes zijn tastbare bewijzen van de ondergang van het tweestammenrijk. Want als Lachis straks gevallen is, komt voor Jeruzalem het begin van het einde. Na een belegering van ruim één jaar valt de stad in handen van Nebukadnessar en gaat ook het tweestammenrijk in ballingschap.

Zoveel, aldus prof. Lettinga, ter aanvulling op wat collega Douma daarover geschreven heeft in zijn boek over Jesaja en Jeremia.

3. IS ER NOG EEN TOEKOMST VOOR ISRAËL? (Douma)

Aandachtspunten:

- kenmerken van de oudtestamentische toekomstprofetieën
- begrenzing van deze profetieën: de einders en het einde
- bekijk het *huidige* Israël niet alleen vanuit de oudtestamentische profetische einder
- wat verstaan we onder 'Israël' volgens de nieuwtestamentische einder?

1. In mijn eerste bijdrage vanavond heb ik gezegd dat een profeet het woord van God aan mensen overbrengt. Hij kan boodschappen brengen die over het verleden, het heden en de toekomst gaan. Laten wij eens bekijken *wat* hij over de toekomst te zeggen heeft. Onder het begrip 'toekomst' kan eindeloos veel vallen. Is er enige lijn te ontdekken in wat de profeten over de toekomst openbaren? Ja, die lijn is er heel duidelijk. Ik beperk mij nu tot wat de profeten aan mooie dingen over de toekomst te vertellen hebben, en ga dus voorbij aan de oordelen en straffen die zij moeten aankondigen.

Kenmerken van de toekomstprofetieën:

- 1) het volk (Israël en Juda) keert terug uit ballingschap (Jes. 49,8v; Jer. 23,7v)
- 2) de offerdienst op de berg Sion zal weer functioneren (Jes. 66,20; Jer. 33,18)
- 3) het huis van David zal weer regeren over heel Israël (Jes. 9,6; Jer. 33,20vv)
- 4) volken trekken naar Jeruzalem op om Jahwe eer te bewijzen (Jes.11,10; Jer.3,17)
- 5) vrede heerst alom, ook tussen mens en dier (Jes. 2; Jer. 33,6)

Niet alle kenmerken treffen we bij elke profeet en in elke heilsprofetie aan. Wie echter ook maar een beetje afweet van de profeten, zal deze vijf kenmerken herkennen. Ik geef uit de boeken Jesaja en Jeremia telkens één plaats aan waar u de kenmerken kunt aantreffen. In Jer. 33 vindt u alle kenmerken zelfs samen.

2. Maar deze profetieën kennen ook hun *grenzen*. Zo zult u in de profeten nergens een voorspelling vinden die zich uitlaat over de Middeleeuwen tijdens Karel de Grote of over moderne grootmachten zoals de Verenigde Staten en China. Dat ligt alles nog buiten de *einder* of horizon van wat de profeten te verkondigen hebben. Achter *hun* einders liggen weer volgende einders. Dat ziet u al in het Nieuwe Testament als u op de einders let in het boek Openbaring van Johannes. U leest daarin niets meer over een terugkeer van de ballingen naar het land Israël. Evenmin over een offerdienst op de berg Sion. Die offerdienst is door het werk van Jezus Christus geheel achterhaald.

We zijn een stuk opgeschoven in de tijd. Niet langer vormen Assyrië en Babel, de Perzen en de Grieken de einder voor de nieuwtestamentische ziener, maar staat het Romeinse rijk volop in de belangstelling.

Ik maak onderscheid tussen *einder* en *einde*. Achter veel einders komt tenslotte *het einde*. Einders verouderen, omdat de geschiedenis van God met de wereld verder gaat totdat *het* einde van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde intreedt.

3. Waarom is het van belang om dit onderscheid tussen einder en einde te maken? Dat is bv. van belang voor onze *visie op het huidige Israël*. Velen van u hebben kennis kunnen nemen van een discussie die in het Nederlands Dagblad gevoerd is over bijbelse beloften die nog niet vervuld zijn, maar die o.a. via de stichting van de huidige staat en het toestromen van honderdduizenden Joden naar het beloofde land op weg zouden zijn naar hun vervulling. God vergeet zijn volk Israël niet, zo is dan de redenering. De beloften die Hij met name in de profetische boeken van het Oude Testament aan zijn volk gedaan heeft, zullen zeker vervuld worden. V

andaag worden de Joden nog belaagd van alle kanten, maar eens zullen zij onder Messias Jezus vredig wonen in het land dat hun vanaf Abraham voor eeuwig

werd toegezegd. Ik licht deze visie op het huidige Israël toe met een voorbeeld. In Jes. 11,9 en 10 lezen we:

Jes. 11,11

Op die dag heft de HEER opnieuw zijn hand op om de overlevenden van zijn volk vrij te kopen uit Assyrië en Egypte, uit Patros, Nubië en Elam, uit Sinear en Hamat, en van de eilanden in zee. Dan steekt Hij een vaandel op voor de volken. hij brengt bijeen wie uit Israël verdreven waren, de vluchtelingen uit Juda brengt Hij samen, van de vier uiteinden van de aarde.

Is deze profetie vervuld? Het past geheel in de einder van de oudtestamentische profeten. Het gaat immers over Assyrië en Egypte, Elam, over de ballingen uit Israël en die uit Juda. Maar kan ik deze verzen nu zomaar toepassen op de *huidige* Joden die uit tientallen moderne landen naar Israël emigreren? En moeten we zeggen dat wat in Jes. 11,9v staat destijds niet of niet helemaal vervuld en *dus* nog op vervulling wacht? Men gebruikt daarvoor als argument dat Jes. 11,9 volgt op het mooie stuk over het komende vrederijk, met de koe en de beer die samen weiden en met het kind dat rustig kan graaien met zijn hand naar het nest van een slang.

Jes. 11,10

Op die dag zal de telg van Isaï als een vaandel voor alle volken staan. Dan zullen de volken hem zoeken en zijn woonplaats zal schitterend zijn

Welnu, zegt men, dat moet toch op de eindtijd slaan! In *die* tijd keert Gods volk van de vier uiteinden van de aarde terug. En in *die* tijd zullen de volken van de aarde naar de schitterende woonplaats trekken van de Messias, nl. naar Jeruzalem.

Jes. 11,11

Op die dag heft de HEER opnieuw zijn hand op om de overlevenden van zijn volk vrij te kopen uit Assyrië en Egypte, uit Patros, Nubië en Elam, uit Sinear en Hamat, en van de eilanden in zee. Dan steekt Hij een vaandel op voor de volken. hij brengt bijeen wie uit Israël verdreven waren, de vluchtelingen uit Juda brengt Hij samen, van de vier uiteinden van de aarde.

Vandaag is die terugkeer uit de vier uiteinden van de aarde nog steeds niet voltooid. En dus staat ons nog een vervulling te wachten van deze prachtige beloften voor het huidige Joodse volk.

Klopt deze uitleg? Nee, want zo verzuim ik op de *nieuwtestamentische* einder te letten. Daarin gaat het ook over het bijeenzamelen van Gods volk, maar dan horen we van een onafzienbare menigte die niet te tellen is, uit *alle* landen en volken, van *elke* stam en taal. Dan gaat het duidelijk niet alleen over Joden, maar ook over niet-Joden. Jood en niet-jood zijn dan niet op weg naar Israël, maar staan voor de troon van God en het Lam Jezus Christus (Openb. 7,9vv).

Wat ik hier constateer, is een grondige verandering in situatie tussen de einder van de oudtestamentische profeten en de einder die we in het Nieuwe Testament aantreffen. De profeten zijn opgevolgd door apostelen, die met hun boodschap wel eerst naar de Joden gaan, maar vervolgens de heidenen het evangelie brengen. Daarom kan Paulus van de heidenchristenen het volgende zeggen:

Ef. 2,19

Zo bent u dus geen vreemdelingen of gasten meer, maar burgers, net als de heiligen, en huisgenoten van God, gebouwd op het fundament van de *apostelen* en *profeten*, met Jezus Christus zelf als de hoeksteen.

Paulus wijst in Ef. 2,11 eerst naar de tijd waarin de heidenen *niet* verbonden waren aan Christus en *geen* deel hadden aan het burgerschap van Israël en leefden in een wereld zonder hoop en zonder God. Maar vervolgens concludeert hij dat door de dood van Jezus Christus een heel belangrijke verandering is ingetreden. Jezus heeft twee werelden – die van de Joden en van de heidenen - tot één wereld gemaakt en de muur van vijandschap tussen die twee werelden afgebroken. Willen we dus up to date spreken over de terugkeer uit ballingschap, over het optrekken naar de tempel in Jeruzalem, over het brengen van offers, over het koningshuis van David, over het toestromen van volken naar Jeruzalem en over het vrederijk, dan kunnen we niet meer volstaan met de verouderde en achterhaalde einder van de profeten.

Zo zijn we er allen van overtuigd dat er na de kruisdood van Jezus geen bloedige dierenoffers in Jeruzalem gebracht moeten worden. Maar waarom zou een terugkeer van de Joden dan nog wèl op Gods program voor onze tijd staan? De wereld van Assyrië, Egypte, Elam en noem maar op, ligt definitief achter ons. En daarmee ook de terugkeer van Joden uit die gebieden. De verouderde einder van de *profeten* heeft plaatsgemaakt voor de einder van de *apostelen*. Als zij het over burgers van het koninkrijk van David hebben, dan hebben zij het over gelovige Joden en gelovige heidenen die niet in twee werelden (b.v. de Joden en de kerk), maar in één wereld zijn opgenomen.

4. Goed en wel, kunt u zeggen, maar had God niet een *eeuwig* verbond met de nazaten van Abraham, Isaak en Jakob gesloten? Laat ik een tekst uit Jeremia citeren die daarover heel duidelijk spreekt:

Jer. 31,36

Pas als deze orde (van dag en nacht) ophoudt te bestaan – spreekt de HEER – bestaat ook Israël niet meer, is het niet meer voor altijd mijn volk

Dat zijn krasse woorden! Israël is voor altijd Jahwe's volk. Jahwe laat zijn volk net zo min los als dat Hij verandering brengt in de opeenvolging van dag en nacht. Ook hier

moeten we echter niet bij de einder van de profeten blijven staan, maar weer letten op de einder van de apostelen.

Wat zei Paulus, toen hij merkte dat het gros van de Joden Jezus verwierp? Zei hij toen dat het met Israël was afgelopen? Nee, zeker niet. Hij zei het Jezus na, dat de redding van de mensen van de *Joden* kwam (Joh. 4,22). In Rom. 9 vertelt hij, dat God de *Israëlieten* als zijn kinderen had aangenomen, aan *hen* de verbonden, de wet, de tempeldienst en de beloften had geschonken, en uit *hen* de Christus liet voortkomen. Als we menen dat het volk Israël Jezus destijds de rug heeft toegekeerd, dan zal Paulus toch Jer. 31,36 blijven naspreken? Dat kan hij doen door het volgende te verklaren:

Rom. 9,6

Niet alle Israëlieten behoren *werkelijk* tot Israël, niet alle nakomelingen van Abraham zijn ook *werkelijk* zijn kinderen.

Paulus toont vervolgens aan dat we dit ook uit het Oude Testament al kunnen weten, als we letten op het verschil tussen Isaak en Ismaël en tussen Jakob en Ezau. Maar daarmee wordt Israël niet op een dood spoor gezet. Paulus laat ons zien dat God aan Israël verbonden blijft. Hij citeert Hosea, die het volk duidelijk moest maken dat het *niet* Gods volk was toen het de Baäls achterna liep. Niet alles wat Israël heette, wás ook Israël! Maar Paulus durft Hosea ook te volgen als het over de roeping van heidenen gaat:

Rom. 9,24v:

Hen heeft hij ook geroepen: ons die niet alleen uit het Joodse volk afkomstig zijn, maar uit alle volken, zoals ook bij Hosea staat geschreven: Wat mijn volk niet was, zal Ik mijn volk noemen.....En waar tegen hen gezegd is: 'Jullie zijn mijn volk niet', zullen ze kinderen van de leven de God worden genoemd

Met andere woorden, als iemand mij vandaag vanuit de profeten wil duidelijk maken dat de huidige Joden *het* volk van God zijn en altijd het Israël van God zullen blijven, dan ben ik zo vrij te vragen: welke Joden bedoelt u en hoe kwalificeert u Israël? Wanneer niet alles Israël mag heten wat zich Israël noemt, waarom zet men dan zo gemakkelijk een gelijkteken tussen het Israël van Abraham, Isaak en Jakob en het Israël van vandaag? *Israël blijft Israël* – dat zegt ook Paulus.

Maar hij laat tegelijk zien dat de Joden die zich vijandig tegenover het evangelie opstelden, als takken worden weggebroken uit de boom die Israël heet (Rom. 11,17v). En dat anderen, heidenen die van origine helemaal geen plaats in de boom Israël hadden, nu tussen de overgebleven takken worden geënt. De boom is en blijft Israël, maar die boom bestaat uit takken van Joden en niet-Joden. Wie over Israël in geestelijke zin wil spreken, moet spreken over een nieuw verbond, over een nieuwe gemeenschap die aan Jezus Christus verbonden is. Het is een gemeenschap uit de Joden in de eerste plaats, maar ook van mensen uit de andere volken (vgl. Rom. 1,16). Samen vormen zij Israël.

Welke bril zullen we dus opzetten om Israël in het vizier te krijgen? Wat is onze horizon? Zien we alleen maar wat binnen de einder van de oudtestamentische profeten zichtbaar was, of erkennen we dat we opgeschoven zijn? Zo ja, dan

spreken we vandaag over Israël anders dan destijds binnen de einder van het Oude Testament gebeurde.

N.B. Velen hebben er moeite dat de Bijbel over 'eeuwig' spreekt als het gaat over beloften voor het volk Israël en over het bezit van het land Israël. Het staat er toch?, krijgen we te horen. Die moeite is te begrijpen. Zo is er de belofte dat het land Kanaän 'voor eeuwig' aan Abraham en zijn nageslacht zal toevallen (Gen. 13,15; 17,8; 48,4, etc.). Maar bedenk dan ook dat de besnijdenis een eeuwige instelling genoemd wordt (Gen. 17,13), evenals het feest van het Ongedesemde brood (Ex. 12,14.17), de sabbat (Ex. 31,16; Lev. 24,8), het priesterambt (Ex. 40,15), de heilige gaven (Num. 18,19), etc. Wat 'eeuwig' heet, is nog wat anders dan 'oneindig'. We begrijpen allemaal dat 'eeuwig' wat anders inhoudt als Jahwe van zichzelf zegt dat Hij eeuwig leeft dan wanneer een onderdaan in de Bijbel zijn koning aanspreekt met 'O, koning, leef in eeuwigheid' (bv. 1 Kon. 1,31; Dan. 6,21). Iedere Israëliet wist dat 80 jaar al heel oud was en niemand voor altijd bleef leven. Wij weten nu dat de besnijdenis en andere ceremoniële handelingen en feesten ook niet voor altijd bleven bestaan, maar door de arbeid van Jezus Christus achterhaald zijn. Het verbond tussen God en zijn volk kunnen we eeuwig noemen, ook in de meest uitgebreide betekenis van 'eeuwig'. Maar de vormen binnen dat verbond zijn niet eeuwig in deze zin. Het stempel van Israël zal tot in alle eeuwigheid op het heil blijven staan, als we denken aan Openb. 21/22 met de heilige stad Jeruzalem, met de namen van de twaalf stammen op de twaalf poorten en bovenal met Jezus als telg van David. Maar dat nieuwe Jeruzalem is dan wel Gods woonplaats onder de mensen (Openb. 21, 3) en niet alleen onder de Joden. Jeruzalem als Joodse stad met de Joodse tempel heeft haar centrale plaats verloren. Denk aan wat Jezus tegen de Samaritaanse vrouw zegt (Joh. 4,21). Wat eens Kanaän als belofte en realiteit was, is ons nu in een nieuwe aarde beloofd.

4. DE SPRUIT IN JESAJA EN JEREMIA (Verbree)

In deze bijdrage maak ik dankbaar gebruik van het werk van universitair docent voor de Semitische talen Dr. Wolter Rose. We beginnen met het vergelijken van drie profetieën.

Maar uit de tronk van Isaï schiet een telg op, een scheut van zijn wortels komt tot bloei.

Jesaja 11 : 1

De dag zal komen – spreekt de HEER – dat Ik aan Davids stam een rechtmatige telg laat ontspruiten, die als koning een wijs beleid zal voeren en die in het land recht en gerechtigheid zal handhaven. Jeremia 23:5 (Zie ook Jeremia 33 : 15)

Een man met de naam Telg, die aan de stam van David zal uitbotten, herbouwt de tempel van de HEER ... Hij is het die de koninklijke waardigheid zal dragen en zal heersen vanaf zijn troon Zacharia. 6 : 12, 13

U ziet dat er tussen deze profetieën overeenkomsten bestaan: 1. Er wordt gesproken over een toekomstig heerser (volgens Jesaja en Jeremia in Davids dynastie.) 2. De beeldspraak waarin over deze toekomstige heerser wordt gesproken, is aan de wereld van de flora ontleend.

Jesaja: tronk, telg (NBG rijsje), opschieten, scheut, wortels, bloei

Jeremia: stam, telg (NBG spruit), ontspruiten

Zacharia: telg (NBG spruit), stam, uitbotten

Het beeld dat wordt opgeroepen is dat van een omgehakte, oude of zieke stam, waaruit verrassend toch nog een nieuwe loot te voorschijn komt. Het lijkt er op dat we bij Jesaja en Jeremia met eenzelfde profetie te maken hebben. Met deze strekking: Davids huis lijkt dood, maar let op: zo is het niet, er is leven: uit de uitgebluste David groeit nieuw leven; aan de stam ontbot een rijsje, een scheut, een spruit!

Het beeld bij Jesaja en Jeremia lijkt homogeen, maar er klopt iets niet. Dit 'iets' zal echter nooit de aandacht trekken wanneer de grondtekst onbestudeerd blijft. De woorden waar het in Jesaja 11 om gaat zijn Hóter en Nétser. Ze betekenen inderdaad rijsje en spruit. Deze plantaardige beeldspraak betrokken op de opvolging in een koningshuis was een niet ongewone manier van zeggen in het Midden Oosten. In een inscriptie wordt de zoon van Sanherib, Esarhaddon 'de kostbare tak van Baltil' genoemd en ook 'een blijvende loot'.

Een andere inscriptie spreekt in dit verband over: een blijvende spruit. Bij Jeremia (en ook bij Zacharia) komen we een ander woord uit de plantenwereld tegen (Hebr.: *tsèmach*). Hieronder ziet u een overzicht van alle plaatsen in de Bijbel waar het niet, zoals wel in onze teksten, figuurlijk wordt gebruikt. Het gaat om acht teksten

	NBG	NBV	SV	letterlijk
Genesis 19 : 25 (Ex 10 :15)	En Hij keerde die steden om... en het gewas van de aardbodem	En hij vernietigde die steden...en met alles wat er op het land groeide	Ook het gewas des lands	Hij werpt het X van de grond omver
Jesaja 4 : 2	Te dien dage zal wat de HERE doet uitspruiten tot sieraad en heerlijkheid zijn	Op die dag zal de HEER het land tot bloei brengen	Te dien dage zal des HEEREN Spruit zijn tot sieraad	Het X van de HEER zal prachtig en heerlijk zijn
Jesaja 61 : 11	Want zoals de aarde haar gewas voortbrengt	Want zoals de aarde haar gewassen voortbrengt	Want gelijk de aarde haar spruit voortbrengt	Zoals de aarde zijn X voortbrengt
Ezechiël 16 : 6,7	Ik deed u opgroeien als het veldgewas	Ik liet je groeien als een bloem in het veld	Ik heb u... als het gewas des velds gemaakt	Opgroeien als het X van het veld
Ezechiël 17 : 9	... zodat al zijn uitgesproten bladeren verdorren	Al zijn jonge loten zullen verdorren	Hij zal aan al de bladeren van zijn gewas verdrogen	Al de bladeren van zijn X zullen verwelken
Ezechiël 7 : 10	Zal de wijnstok niet geheel verdorren op het bed waarop hij uitgesproten is	Zal de wijnstok niet verdorren in de grond waarop hij groeit	Op de bedden van zijn gewas zal hij verdrogen	Op het bed van zijn X zal hij verwelken
Hosea 8 : 7	Het is een gewas dat geen meel voortbrengt	Als het zaad al vrucht draagt, geeft het geen meel	Het uitspruitsel (van het graan) zal geen meel hebben.	Het staande graan heeft geen X
Psalm 65 : 9, 10	U zegent het jonge groen	En zegent het jonge groen	Gij zegent zijn uitspruitsel	U zegent zijn X

U ziet dat er nogal uiteenlopend wordt vertaald. In de rechterkolom vindt u de letterlijke weergave van de grondtekst, waarbij Zemah wordt vertegenwoordigd door de X. Merk op dat in vrijwel alle gevallen, het Nederlandse woord 'gewas' moet worden ingevuld.

De betekenis van Zemah is dus (veld)gewas, Engels: greenery, vegetation, growth

Het door Jeremia gebruikte woord Zemah staat niet voor een deel van een plant, zoals een loot, een knop, een twijg, een rijsje een scheut. De basisbetekenis is die van een gewas als geheel. Anders gezegd: Jesaja gebruikt woorden die passen bij een deel van een plant

Jeremia gebruikt een woord dat steeds een product van de aarde is. De betreffende profetieën bij Jesaja en Jeremia zijn niet zo identiek als de vertalingen suggereren.

Deze vaststelling vanuit de taalstudie leidt tot de vraag: zou er een reden voor kunnen zijn, dat Jeremia anders en, voor zover we kunnen vaststellen, ongewoon formuleert ten opzichte van Jesaja?. Jeremia en Jesaja deden tijdens verschillende periodes van Juda's geschiedenis hun werk.

Het beeld van het Koningshuis van David in Jesaja's dagen is er een van een huis waarin het begint te kraken. Hizkia moet horen dat het niet meer zo heel lang zal duren voor zijn zonen en zijn rijkdommen naar Babel zullen worden afgevoerd. Maar het licht gaat nog niet uit.

Er is hoop. Bij deze situatie past uitstekend het beeld van de ziertogende tronk waaraan toch nog een spruit, een rijsje uitbot. Hoe stond Davids huis er voor in de dagen van Jeremia? De situatie is dan inmiddels drastisch verslechterd. Davids huis is vervallen. De laatste koningen willen niets van Jeremia's woorden horen. En dan gaat het licht wel degelijk uit. Zeer radicaal. Want de hoop die bij Jesaja nog levend werd gehouden, de doorstart voor het failliete huis van David, blijkt bij Jeremia ijdel te zijn geweest.

In Jeremia 23 is de eerste wegvoering, van de bovenlaag van de samenleving, een feit. Ook de koning Jechonja (Jojachin), de zoon van Jojakim is met zijn jonge kinderen weggevoerd. Is er nog hoop? Nee.

Zo waar ik leef – spreekt de HEER –, ook al droeg ik jou, koning Jechonja van Juda, zoon van Jojakim, als een zegelring aan mijn rechterhand, ik zou je ervan afrukken.
Jeremia 22 : 24

Land, o land, luister naar de woorden van de HEER! Dit zegt de HEER: Stel deze man als kinderloos te boek, schrijf dat zijn leven mislukt is, want geen van zijn nakomelingen zal ooit op Davids troon zitten en over Juda regeren. Jeremia 22 : 29, 30

Het is afgelopen. Het doek valt tóch voor de dynastie aan David. En inderdaad: die dynastie keert na de ballingschap ook niet weer terug. We hebben het niet langer over een kwijnende stam, maar over een dode boom.

Maar juist dán, en met een woordgebruik dat afwijkt van wat we kennen rond voortzetting en voortbestaan van een dynastie, profeteert

Jeremia: De dag zal komen – spreekt de HEER - dat ik aan David een rechtvaardig gewas zal verwekken.

De lezer die het Hebreeuws machtig is, en zich afvraagt hoe het zit met het 'ledavid' in vers 23, verwijs ik naar pagina 98- 100 van de dissertatie van Dr. Rose, Zerubbabel and Zerah – Messianic Expectations in the Early Post-Exilic Period.

Soepeler vertaald: zie de dag komt - spreekt de HEER – dat ik zal zorgen dat er weer groei is voor David. Er komt een koning die wijs zal handelen en recht en gerechtigheid in het land zal handhaven.

De afwijkende woordkeus blijkt naadloos aan te sluiten bij de nieuwe situatie: geen rijsje zal meer voortkomen uit David, er is een nieuwe planting nodig. Bij Jeremia wordt iets duidelijk van hoe wonderlijk de weg van Davids herstel zal zijn. Jeremia 23 : 5? Dat kan niet na Jeremia 22 : 29, of er moet een Godswonder gebeuren. En precies dat is wat eeuwen later plaatsvond:

‘Jozef , zoon van David, wees niet bang je vrouw Maria bij je te nemen. Want het kind dat ze draagt is verwekt door de heilige Geest.’

Niet David heeft het wonderbaarlijk gered, niet de bloedlijn heeft al de klappen overleefd en richt zich op. Waar Davids huis volkomen faalde, grijpt God wonderlijk in en gééft een zoon.

Conclusies

1. Vertalingen als spruit, rijsje en loot aan de stam in Jeremia en Zacharia, doen geen recht aan het woord dat de grondtekst in Jeremia 23 : 5 gebruikt.
2. Wie zorgvuldig luistert naar grondtekst en context ziet terugkijkend in Jeremia de tip van de sluier die over het geheim van de Messias lag, weer iets verder opgelicht dan in Jesaja 11.

5. PROFEET EN KONING (Douma)

Aandachtspunten

- Jes.30,15 als wandtekst
- ook een vrome koning kan moeilijk 'stil' zijn
- achter Jesaja rijst het beeld van koning Christus op

1. In mijn jeugd heb ik lang tegen een wandtekst aangekeken waarop de volgende bijbeltekst stond:

Jes. 30,15

St. vert.: In stilheid en vertrouwen zou uw sterkte zijn.

NBV : In rust en inkeer ligt jullie redding

Bij die stilheid dacht ik aan *geestelijke* rust. Ik verbond die stilheid aan de eerste regel uit het lied: 'Wandel maar stillekens achter den Heiland, Hij wijst u de wegen'. We kunnen ook denken aan het lied 'Stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw!' Kijken we naar de Nieuwe Bijbelvertaling, dan kunnen soortgelijke gedachten bij ons opkomen. Rust en inkeer verbinden we immers gemakkelijk aan de vreedigheid die mensen uitstralen wanneer ze in hun stoel of op hun knieën de handen vouwen en tot God bidden.

Toen ik wat beter in de Bijbel thuis raakte, begreep ik dat die stilheid en dat vertrouwen een veel concretere betekenis hadden en *politiek* van kleur waren. Denk even aan de tijd van de profeet Jesaja. Wie had het internationaal voor het zeggen? Het Assyrische wereldrijk. Wat was de positie van het rijkje Juda, waar de profeet Jesaja werkte? Juda was een koninkrijk dat geregeerd werd door nazaten van David, zoals Achaz en Hizkia.

Maar deze koningen waren in feite *vazallen* van Assyrië. En als vazal heb je bepaalde verplichtingen. Je moet jaarlijks een behoorlijke som geld betalen aan de koning van Assur en je kunt maar niet zo een verbond sluiten met andere volken, bv. met Egypte. Wie aan Assyrië verbonden was, zou zich vijandig gedragen als hij goede maatjes werd met het tweede grote rijk uit die tijd, Egypte. 'In stilheid en vertrouwen', of 'in rust en inkeer' betekende voor de politieke leiders van Juda dus heel concreet: blijf aan je verplichtingen als vazal van Assyrië voldoen, blijf zitten waar je zit en houd je koest. Stuur geen delegatie naar Egypte, maar schik je in de situatie zoals die momenteel is.

Waarom? Omdat God dat zo wil. *Jullie* bepalen niet de politiek van Juda, ook niet jullie koning, maar *Jahwe* wil dat jullie niet bang zijn voor Assyrië en niet overmoedig zijn door je te onttrekken aan Assyrië en hulp te zoeken bij Egypte.

Dat we bij 'stilheid en vertrouwen' hier aan politieke zaken moeten denken, wordt ook bevestigd door wat er volgt op de woorden die ik uit Jes. 30,15 citeerde.

Jes.30,5v

Maar jullie wilden niet.

Jullie zeiden: 'Nee! Te paard vluchten we weg! –

Vluchten zúl je!

'Wij gaan er razendsnel vandoor!' –

Razendsnel word je ingehaald.

Duizend zullen er vluchten voor het dreigen van één,
voor het dreigen van vijf vluchten jullie allen.

U merkt al dat de stilte en de rust van vers 5 te maken hebben met het krijgsumroer van vers 6. De politieke elite wenst aan de woorden van Jesaja geen gehoor te geven. Ze zullen zich *niet* koest houden. Ze vertrouwen op hun militaire macht. Ze hebben toch paarden? En zelfs als het nodig is om te vluchten, kunnen ze zich toch uit de voeten maken op die paarden en zo uit handen van Assyrië te blijven?

Welnu, het antwoord van de profeet luidt: inderdaad, jullie zullen vluchten en zullen proberen er razendsnel vandoor te gaan. Maar je wordt ingehaald en het dreigen van een paar vijanden zal voldoende zijn om jullie allemaal op de vlucht te jagen! Jullie wilden in de politiek niet stil en rustig zijn? Welnu, al jullie militaire activiteiten zullen uitlopen op een vreselijk fiasco.

2. 'Stil zijn' en op de politieke koers vertrouwen die Jahwe heeft uitgezet voor Juda is een moeilijke opdracht geweest voor de koningen van Juda. Jesaja heeft die opdracht aan de koningen Achaz en Hizkia overgebracht. Maar we krijgen de indruk

dat ze zich geen van beiden veel hebben aangetrokken van Jesaja. Ook Hizkia niet, die anders zo'n goede naam heeft in 2 Koningen.

2 Kon. 18,5v

Hizkia stelde zijn vertrouwen in de HEER, de God van Israël. Nooit, noch voor noch na zijn tijd, is hij geëvenaard door geen van de koningen van Juda. Hij was de HEER toegedaan en heeft zich nooit van Hem afgekeerd; hij hield zich aan de geboden die de HEER aan Mozes heeft gegeven

Maar van hem lezen we onmiddellijk daarna:

2 Kon. 18,7

De HEER stond hem bij, zodat Hizkia alles wat hij ondernam tot een goed einde bracht. Hij kwam in opstand tegen de koning van Assyrië en weigerde nog langer diens vazal te zijn

En weer even later lezen we dat Sanherib, de koning van Assur, tegen Juda optrok en koning Hizkia boodschappers naar hem stuurde met het volgende bericht:

2 Kon. 18,14

'Ik ben tegenover u in gebreke gebleven. Staak uw aanval. Wat u mij oplegt, zal ik dragen'. De koning van Assyrië eiste van koning Hizkia van Juda driehonderd talent zilver en dertig talent goud.

Ziedaar! De vrome koning Hizkia was in gebreke gebleven. Was hij dat alleen tegenover de koning van Assyrië, of ook tegenover koning Jahwe? Als we de profeet Jesaja lezen, moeten we zeggen: tegenover allebei. Ook Hizkia hield zich niet altijd 'stil en rustig'. Dat is voor een koning ook heel moeilijk. Je wilt graag politiek geen vazal zijn, maar helemaal zelfstandig worden. En als je nu kans ziet die vrijheid te realiseren door het juk van Assyrië af te werpen, ben je dan geen goede koning? Kennelijk niet!

Vroom zijn en geregeld neerknielen en tot God bidden, is zo moeilijk niet. Maar vroom zijn en stil te zitten *in de politiek* als je handen jeuken om in te grijpen, dát is een hele opgave voor een koning. Hizkia vreest de HERE, maar wil tegelijk graag helemaal baas in eigen huis worden. We hoeven aan Hizkia's vroomheid niet te twifelen, want het boek Koningen is daar heel duidelijk over. Maar we moeten van hem geen geestelijke held maken, want dat klopt niet met wat Jesaja te zeggen heeft.

We moeten constateren dat er maar één koning is geweest die werkelijk stil en rustig is gebleven, toen het erop aan kwam te doen wat God wilde. Jezus had, toen Hij gekruisigd zou worden, geen hele legioenen *paarden*, maar *engelen* kunnen optrommelen om zijn dood te voorkomen (Matt. 26,53). Het is zaak om tijdens onze cursus altijd Jezus Christus voor ogen te hebben. Het gebeurt niet zo heel vaak dat de profeten uitdrukkelijk de Messias voorspellen.

Maar ook zonder zo'n voorspelling lezen we het Oude testament in het licht van het Nieuwe. En telkens rijst dan weer het beeld van Jezus als de volmaakte dienaar van Jahwe op. Zelfs heel vrome koningen staan in hun armoede voor ons als wij hun de spiegel van hun en onze Verlosser Jezus Christus voorhouden.

6. JESAJA 22:15 – 25 (Douma)

Aandachtspunten

- Regel één: let op het historisch verband
- Regel twee: let op het tekstverband
- Regel drie: let op het profetisch karakter (oordeel en/of heil?)
- Regel vier: let op Jezus Christus

1. Ik neem vanavond een klein gedeelte uit het boek Jesaja onder de loep, met de bedoeling een paar regels te formuleren die nuttig kunnen zijn voor uw bestudering van de profeten. Met een beetje inspanning kan het lezen van de Bijbel, ook aan tafel, soms veel meer rendement opleveren.

De eerste regel is: probeer het gedeelte dat u leest te plaatsen in zijn historisch verband! Wie heeft het gedeelte geschreven en in welke tijd leefde de schrijver? Welke koningen maakte hij mee? Hoe waren de internationale verhoudingen? De antwoorden zijn snel te geven als we een stuk uit Jesaja 1-39 lezen. Volgens Jes. 1,1 leefde deze profeet onder de koningen Uzzia, Jotam, Achaz en Hizkia. U vindt die koningen op het kaartje dat bij mijn boekje over *Jesaja en Jeremia* werd ingesloten. U kunt daarop alvast een paar dingen met één oogopslag constateren. Jesaja staat aan de linkerkant van de twee rijen profeten en heeft dus in het rijk van Juda geprofeteerd. Hij is volgens Jes. 6,1 in het sterfjaar van Uzzia tot profeet geroepen. U ziet dat Jesaja als profeet zijn werk begon in de nadagen van het *Tienstammenrijk*. Hij heeft het meegemaakt dat dit broedervolk in ballingschap ging. Kijkt u in de kolom helemaal links, dan is het u duidelijk dat Jesaja in de dagen van het *Assyrische wereldrijk* leefde. De Assyrische koning Sargon II heeft het Noordelijke rijk in ballingschap gevoerd. En zijn opvolger Sanherib takelde ook Juda meer dan eens zwaar toe. Het meest bekend is het beleg van Jeruzalem door Sanherib in het jaar 701 v.Chr. Daarover vindt u in Jes. 36 en 37 een uitvoerig verslag.

Hebt u deze historische gegevens goed voor uw aandacht hebt, dan vergemakkelijkt dat de lezing van Jesaja 1-39. We zullen in mijn volgende verhaal over *Jeremia* zien dat deze profeet in een volgende fase van de geschiedenis leefde. Het Assyrische rijk had toen z'n macht verloren en plaats gemaakt voor het Neo-Babylonische rijk onder koning Nebukadnessar. Terwijl reeds Jesaja de ballingschap van Juda had voorspeld, maakte Jeremia ruim honderd jaar later die ballingschap heel bewust mee. Nog weer later is de periode die we in Jes. 40-66 aantreffen. Want dan staan de ballingen in Babel op het punt naar het land Juda terug te keren, of zijn ze inmiddels teruggekeerd. Het Perzische rijk zwaait dan de scepter in de wereld. Probeer u zich deze paar historische gegevens goed eigen te maken. Als u Jesaja I, Jesaja II en Jeremia historisch op een rij kunt zetten, krijgt u dus deze volgorde: Eerst Jes. 1-39, dan Jeremia, en ten slotte Jes. 40-66.

2. Nu de tweede regel: plaats het gedeelte dat u gaat lezen in z'n tekstverband! We kijken daarvoor dus naar het verband waarin Jes. 22, 15-25 staat. Dat is onderdeel

van een *groter* stuk, nl. van heel Jes. 22. En op zijn beurt is Jes. 22 weer een onderdeel van Jes. 13-23, met allemaal *volkenprofetieën*.

Jes. 13/14:	over Babylon
Jes. 15/16:	over Moab
Jes. 17/18:	over Aram, Israël (!) en Nubië
Jes. 19/20:	over Egypte en Nubië
Jes. 21	: over Babel, Duma en Arabië
Jes. 22	: over Jeruzalem en Sebna
Jes. 23	: over Tyrus en Sidon

Dat maakt ons nieuwsgierig! Hoe komt het dat we in Jes. 22 niet over een buitenlands volk lezen, terwijl dat voor en na Jes. 22 wel het geval is? Staat Jes. 22 er wat verdwaald tussen, of is het zinvol ook aan Jeruzalem een plaats te geven? Ja, dat is zinvol, want Jeruzalem is de hoofdstad van Juda, en Juda behoort tot de volken. Meer dan eens krijgt ook bij andere profeten het eigen volk een plaats tussen of naast de andere volken. Trouwens, u ziet duidelijk dat ook Israël (Tienstammenrijk) in onze reeks volkenprofetieën niet ontbreekt.

NB.1. Jer. 25,15-38 begint de lijst met volken met Jeruzalem (Juda). Als Jeremia 'profeet voor alle volken' heet (Jer. 1,5), staat Juda daar natuurlijk niet buiten. Juda voert de lijst zelfs aan! Je kunt zeggen dat in het boek Jeremia na de opsomming van volken in Jer. 25 de profeet eerst Juda afhandelt, om dan vanaf Jer. 46 Egypte, de Filistijnen, Moab etc. aan de beurt te laten komen.

In Amos vinden we ook verschillende profetieën tegen de volken (achtereenvolgens tegen Aram, de Filistijnen, Tyrus, Edom, Ammon, Moab, waarbij dan aan het slot ook tegen Juda en Israël geprofeteerd wordt (zie Amos 1 en 2).

NB.2. Nubië was een rijk ten zuiden van Egypte. Andere namen: Cusj of Ethiopië. De Nubiërs worden een rijzig volk met glanzende huid genoemd (Jes. 18,7). Zij vormden een mengsel van Arabieren, Berbers en negers. De Nubische cultuur heeft prachtige dingen geproduceerd. Jammer genoeg ontbreekt op het kaartje dat we bij Jesaja, Jeremia en Klaagliederen hebben ingesloten de naam Nubië. U kunt het plaatsen helemaal onderaan links in de Nijlstreek.

3. We letten vervolgens op de derde regel: let op het *profetisch* karakter van het gedeelte waarmee u bezig bent. Dat lijkt nogal vanzelfsprekend, zult u zeggen. Een profetisch stuk draagt een profetisch karakter. Maar we kunnen doorvragen. Is het een oordeelsprofetie of een heilsprofetie? Te verwachten valt dat Jesaja ook in hoofdstuk 22, precies als daarvoor en daarna met betrekking tot de andere volken aan het volk van Jeruzalem het *oordeel* aankondigt. Leest u maar:

Jes. 22,1.5

Wat bezielt jullie om allemaal op de daken te klimmen,
stad vol rumoer en feestgedruis, oord van opwinding?

.....

Deze dag van ontreddeering, verwoesting en verwarring
is een dag van God, de HEER van de hemelse machten

En dat blijft zo doorgaan in Jes. 22. Jahwe had het volk opgeroepen tot weeklacht en rouw. Ze moesten zich kaalscheren, maar in plaats daarvan gebeurde het tegenovergestelde. Ze bedreven geen rouw, maar

Jes. 22,13v:

Jullie maakten plezier en vierden feest....Jullie deden je te goed aan vlees en wijn. 'Laten we eten en drinken, want morgen sterven we'. Dit heeft de Heer van de hemelse machten tegenover mij verklaard: Dit wangedrag wordt jullie, zolang je leeft, onder geen beding vergeven.

Feestvierende mensen dus in een tijd van ernstige crisis! Uit Jes. 22 valt op te maken dat de Assyriërs de stad Jeruzalem hebben belegerd en misschien voor even weer zijn weggetrokken. Maar ze blijven een bedreiging vormen. Er is alle reden voor de mensen om tot inkeer te komen en tot Jahwe hun toevlucht te nemen. Maar in plaats daarvan eten en drinken ze erop los. Als we toch morgen sterven, zo is de redenering, laten we het er dan vandaag nog van nemen!

4. Kijken we na de toepassing van de door mij genoemde drie regels naar Jes. 22,15vv, dan is de overgang niet groot van het feestvierende volk naar de boodschap die Jesaja voor één bepaald persoon in Jeruzalem heeft. De man heet *Sebna* en is beheerder van het paleis van de koning. Denk over zijn functie niet gering. Hij bezit de sleutel van het huis van David en is daardoor de eerste man na de koning. Die sleutel droeg hij niet voor de aardigheid. Wanneer hij een deur opendeed, kon niemand die sluiten en waar hij een deur sloot, kon niemand die openen. U kunt hem vergelijken met Jozef als tweede man na de farao.

Maar let nu eens op waar hij mee bezig is geweest. Hij heeft voor zichzelf alvast een graf hoog in de rotsen laten uithouwen. Jesaja moet in naam van Jahwe naar Sebna toegaan en tegen hem zeggen:

Jes. 22,16

Wat komt u hier doen? Welke voorouders hebt u hier, dat u hier een graf hebt uitgehouden?.....

Met een krachtige worp zal de HEER u wegwerpen, hoe geweldig u ook bent. Hij werpt u naar een uitgestrekt land. Dáár zult u sterven, daarheen zullen uw praalwagens gaan. U bent een schande voor het huis van uw meester.

Blijkbaar was Sebna een vreemdeling. Hij had het zonder Judese voorouders als vreemdeling ver geschopt in het land Juda. Maar beseft hij dan als eerste minister niet hoe kritiek de situatie voor Juda is? Blijkbaar niet, want hij is al evenzeer met zichzelf bezig als die feestende Jeruzalemmers. *Die* zeggen: 'laten we eten en drinken, want morgen sterven we', en *hij* heeft er inmiddels voor gezorgd dat hij na zijn dood in een prachtig uitgehouden graf komt te liggen. Ere wie ere toekomt! Niet aan Jahwe, maar aan Sebna zelf. Hij zet met zijn praalgraf zichzelf een pluim op de hoed.

Maar Jahwe gooit roet in het eten. Sebna zal niet komen te liggen in het graf dat hij gebouwd heeft. Jahwe zal hem met praalwagens en al de ballingschap in slingeren. Hij is een schande voor het huis van David. In plaats van als een echte

dienaar van Jahwe vandaag het rouwkleed aan te trekken en te weeklagen over het geestelijk verval van Juda, vindt hij zichzelf zo belangrijk dat hij alvast zijn staatsbegrafenis voorbereidt.

5. Is het nu allemaal kommer en kwel in Jes. 22? Nee, let nog eens op de derde regel. Als aan Sebna zijn ambt is ontnomen, geeft Jahwe er een betere man voor in de plaats.

Jes. 22,20v

Op die dag zal ik mijn dienaar Eljakim, de zoon van Chilkia ontbieden..... Hij zal als een vader zijn voor de inwoners van Jeruzalem en het volk van Juda. Ik (Jahwe) zal hem de sleutel overhandigen van het huis van David; wanneer hij opendoet, kan niemand sluiten, wanneer hij sluit kan niemand openen. Ik zal hem bevestigen, als een pin in stevige grond.

We zien dus dat na het uit de weg ruimen van Sebna er een betere tijd voor Jeruzalem zal aanbreken. Sebna's opvolger Eljakim is een dienaar van Jahwe en zal als een vader zijn voor de inwoners van Jeruzalem en Juda. De profetie van oordeel in Jes. 22 laat toch ook nog een straaltje licht in de duisternis van lichtzinnig feestvierende Jeruzalemmers en hun eerste minister Sebna zien. Vergeet u niet dat we met de profeet Jesaja nog ruim honderd jaar van de ballingschap van Juda verwijderd zijn!

Heeft Jes. 22 nu dan toch nog een zonnig slot? Helaas, er volgt nog wat over Eljakim. De pin van de tent van Eljakim leek stevig in de grond te zitten. Maar...

Jes. 22,24

Het hele gewicht van zijn familie zal aan hem gaan hangen: al het kleine vaatwerk, van schalen en kruiken. Op die dag – spreekt de HEER van de hemelse machten – zal de pen in stevige grond losraken. De hele last die eraan hangt, komt omlaag, alles valt en gaat te gronde. De HEER heeft gesproken.

U moet zich dat voorstellen. Zoons en dochters, ooms, neven en nichten zijn er trots op dat deze man familie van hen is. En ze maken er misbruik van! Als oom of neef Eljakim het goed heeft, moeten zij toch ook een graantje mee kunnen pikken. Tegen deze baantjesjagerij is Eljakim kennelijk niet bestand geweest. De geschiedenis herhaalt zich. Kijk naar Eli en Samuël die hun kinderen niet de baas konden. Kijk naar David, die van zijn zoons zoveel ellende beleefd heeft. En kijk naar Eljakim. Als de hele familie aan zijn pin gaat hangen, raakt de pin los en komt alles omlaag. De zelfzucht in de familie van Eljakim heeft niet kunnen verhinderen dat het werk van deze dienaar van Jahwe toch te gronde ging.

6. En dan de *vierde* regel! Het is niet moeilijk om de lijn van de profeet Jesaja door te trekken naar de hoogste profeet Jezus Christus. Jammer genoeg treft u in de NBV geen verwijsteksten aan. Het wordt hoog tijd dat een dergelijke editie er komt. Maar sla uw NBG-vertaling op en u ziet dat de woorden over de sleutel van Eljakim ook in het Nieuwe Testament voorkomen:

Jes. 22,22

Ik (Jahwe) zal hem (Eljakim) de sleutel overhandigen van het huis van David; wanneer hij opendoet, kan niemand sluiten, wanneer hij sluit, kan niemand openen.

Openb. 3,7

Schrijf aan de engel van de gemeente in Filadelfia: 'Dit zegt Hij (Jezus) die heilig en betrouwbaar is, die de sleutel van David heeft – wanneer Hij opendoet, kan niemand sluiten, wanneer Hij sluit kan niemand openen'.

Ik laat het verder aan u over om na te denken over de betekenis van Jezus Christus als Davids sleuteldrager. Wij kunnen op vrome koningen en vrome eerste ministers toch ons leven niet bouwen. Dat hebben we op deze cursusavonden en ook op eerdere avonden duidelijk genoeg gezien. De pinnen raken altijd los.

Maar wat van Eljakim uiteindelijk niet gezegd kon worden, geldt wel voor de sleuteldrager Jezus Christus. De gemeente van Filadelfia is trouw gebleven en mag weten dat Jezus Christus de deur van het koninkrijk van God voor hen openhoudt. Niemand krijgt de kans, zoals in Klein-Azië wel geprobeerd werd, hun band met hun Heiland door te snijden. 'Houd vast aan wat u hebt', aldus Jezus in zijn brief, 'dan zal niemand u de lauwerkrans afnemen'.

7. BEELD OF DIA? (Verbree)

Het beeld dat iemand heeft van de Nieuwe Aarde wordt sterk bepaald door het beeld dat hij of zij heeft van die alleroudste wereld: het paradijs vóór de val. Dit beeld van het paradijs wordt op zijn beurt weer beïnvloed door het beeld dat onder andere kinderbijbels sinds de prille jeugd oproepen. En die kinderbijbels staan weer onder invloed van de interpretatie van enkele fragmenten uit de tekst van Genesis en bijvoorbeeld Jesaja. Het is een hele ketting. Nu plegen kettingen zo sterk te zijn als hun zwakste schakel.

Ik laat u een dia zien uit het paradijs. Het is prachtig, maar is het ook juist? En wordt zo onze nieuwe aarde? In deze bijdrage wil ik u laten zien dat wie zijn beeld van zowel het paradijs als van de nieuwe aarde laat vormen door beelden uit kinderbijbels en door fragmenten van de bijbeltekst, op allerlei punten vastloopt.

- vanuit Genesis
- vanuit Jesaja
- vanuit Jezus' woorden
- vanuit de Openbaring aan Johannes

Genesis

De verwachting dat leeuwen straks stro zullen eten als het rund, gaat niet alleen terug op de profetieën van Jesaja, maar ook op het beeld dat men heeft van de wereld vóór de val. In Genesis 1 : 29, 30 staat immers: 'Ook zei God: Hierbij geef ik

jullie alle zaaddragende planten en alle vruchtbomen op de aarde; dat zal jullie voedsel zijn. Aan de dieren die in het wild leven, aan de vogels van de hemel en aan de levende wezens die op de aarde rondkruipen, geef ik de groene planten tot voedsel.' En zo gebeurde het.'

Het is duidelijk: de leeuw was een herkauwer. Nauwelijks is dit gezegd of de discussie barst los over de leeuw die toch een al ander gebit heeft, over de dood die wel bestond, maar voor de mens nog niet als vloek, over de cel die ook in Adam wel moest sterven, wilde hij gezond blijven, en over God voor wie toch niets te wonderlijk is. Die discussie, hoe boeiend ook, wil ik vanavond niet voeren. Ik wijs u er op dat wie uit het feit dat er staat dat 'de groene planten' het voedsel voor de dieren vormen,

concludeert dat de leeuw vegetariër was, consequent moet zijn. Want hoe is nu precies de verdeling?

Voor de mens: de zaaddragende planten en de vruchtbomen.

Voor het dier: de groene planten

Dit betekent dat vóór de val de aap, om maar iets te noemen, geen bananen mócht eten. De vogels geen bessen, de wespen geen appels, enzovoort. Deze vruchten waren immers door God strikt voorbehouden aan de mens. Wie a zegt: vegetarische leeuwen, moet ook b zeggen: grazende apen en grazende zwaluwen. Wie toch wil verdedigen dat de wesp gras at en dat de aap geen banaan aanraakte, doet er goed aan zich het volgende te realiseren:

Na de vloed verandert God de spijskaart van de mens. Die kaart wordt uitgebreid. Het vlees komt erbij. Maar waar blijft Gods verandering van de spijskaart voor de dieren? Zodat in het vervolg ook de aap ongestraft, ja met Gods instemming, een banaan kon plukken? Die regel is er niet. Maar hoe kan het dan dat de apen de regels zijn gaan overtreden en sinds wanneer doen zij dat? Was de leeuw een herkauwer? Wees op uw hoede voor al te eenvoudige antwoorden. Vóór we het weten, overvragen we de tekst van Genesis.

Jesaja

In Jesaja (11 en 65) wordt het komende vreedrijk getekend in termen die vallen binnen de einder (Douma) van de wereld zoals de proféet die kende.

Het is duidelijk dat Jesaja het in deze passages heeft over het vreedrijk, de nieuwe wereld. Maar wie zijn beelden wil doortrekken naar de nieuwe aarde zoals het NT die schetst, moet de dood (zie vers 20) importeren in het Nieuwe Jeruzalem. Als dat geen optie is, vervalt ook de realiteit van het beeld van de panter en het bokje die zich samen neerleggen.

Maar wat is dan de zin van de beelden die Jesaja schetst? Zij berusten allemaal op het principe van het contrast, het negatief. Het negatief achter Jesaja's positieve beeld is duidelijk de wereld in de kleuren sinds de zondeval. Wat is gevaarlijk: koe en berin die samen weiden, kind en slang, wolf en lam. Wat is schokkend: een baby die sterft, een jong mens wiens leven in de knop gebroken wordt.

Wat is aangrijpend: iemand die net zijn werk heeft mogen neerleggen en dan aan het begin van zijn levensavond sterft. Ze zouden net... Wel, belooft de Heer, al die dingen zullen in de door mij beloofde wereld geen bedreiging meer vormen of verdriet veroorzaken. Het negatief wordt een positief. Dat is alles, en dat is veel. Wat kon Jesaja, wat kunnen wij ons voorstellen bij die nieuwe aarde? Niets. Maar God zegt: denken jullie het je maar in termen van een positief, van een wereld waar de gebrokenheid die jullie zo goed kennen geen rol meer speelt. En wat doet ons hart meer opspringen? Niets toch? Alleen: verwissel nu niet de vreugde van het beeld voor de illusie van een dia.

Jezus

Voor wie gewend is de Bijbel letterlijk te nemen, sprak Jezus zichzelf tegen in zijn beschrijvingen van wat nog komt. Ik wil dat illustreren aan de hand van zijn uitspraken over het oordeel. We hebben het tot nu toe over het vrede-rijk.

Er is ook die andere kant, de kant van Gods straffend oordeel. We zien in Jezus' beschrijving van deze kant van de toekomst hetzelfde verschijnsel zich voordoen, als waar we bij Jesaja tegen aanlopen: er worden beelden geschilderd, geen dia's getoond.

Twee voorbeelden. De ene keer spreekt de Here over de plaats van het oordeel als de plaats van de (Mat. 8 : 12, 22 : 13, 25 : 30, NBG) buitenste duisternis. De volgende keer gaat het over de plaats waar de vlammen nooit doven. Marc. 9 : 44,46,49). Strikt genomen staan deze uitspraken met elkaar op gespannen voet: is het in de hel nu pikkedonker, of is het de plaats waar altijd vuur brandt? Waar vuur is, is licht, en moet het duister wijken. Dit hele probleem bestaat echter niet voor wie in de gaten heeft dat Jezus net als Jesaja beelden gebruikt. En zijn beelden waren voor zijn toehoorders ook nog eens heel herkenbaar. Net als bij Jesaja zijn ze 'uit het leven' gegrepen.

Ten aanzien van het vuur waar Jezus over spreekt, helpt de NBV ons goed op weg: 'En als je oog je op de verkeerde weg brengt, ruk het dan uit: je kunt beter met één oog het koninkrijk van God binnengaan dan in het bezit van twee ogen in de Gehenna geworpen worden, waar de wormen blijven knagen en het vuur niet dooft.' Marc. 9 : 47, 48

De NBG had voor de Gehenna: de hel. De Gehenna was in de dagen van Jezus echter gewoon de vuilstortplaats van Jeruzalem. Om het vuil kwijt te raken, stak men het in brand. In de Gehenna brandde altijd wel ergens vuur en dat het een plaats was, waar het ook altijd krioelde van het ongedierte begrijpt iedereen: daar hebt u de worm.

Jezus zegt dus: als u niet leeft naar de wil van

mijn Vader, eindigt u voorgoed op de vuilnisbelt.

Hoe zit het met die 'buitenste duisternis?' Realiseer u dat er in Jezus dagen geen openbare verlichting bestond. Dus geen lantaarnpalen, verlichte wegwijzers, reflectoren, etc. Verder beschikte zelfs niet iedereen over genoeg geld om zich elke avond - en het donker valt vroeg en snel in het Midden Oosten - het licht van een olielamp te kunnen permitteren. (In Kongo heb ik deze situatie zelf mogen leren kennen: bij de armen op het platteland daar, was er zelfs geen geld om een kaars te branden. Als het donker was, dan wás het donker.)

Terug naar Jezus' dagen: brandde er wel een lamp in een huis, dan was dat geen bouwlamp, maar een bescheiden licht. Het kan zijn dat het tot op de binnenplaats enig schijnsel wierp, maar kwam je eenmaal buiten het dorp, dan was het absoluut gebeurd. Je bevond je in de buitenste duisternis. In die buitenste duisternis voelt geen mens zich veilig. Wie niet luistert naar de wil van Jezus' Vader komt in deze gevreesde toestand.

De conclusie moet zijn: Jezus spreekt zichzelf niet tegen. Met aansprekende beelden illustreert Hij de ellende van wie door zijn Vader zal worden veroordeeld. Is de hel een plaats vol vuur of is het er pikkedonker? Sorry, geen foto's beschikbaar.

De Openbaring aan Johannes.

Het toekomstbeeld zoals Johannes het mocht zien, wordt sterk gestempeld door de cultuur waarin de apostel stond. Maakte Jesaja nog deel uit van een samenleving met een overwegend agrarisch karakter, inmiddels is in Johannes' dagen het accent verschoven in de richting van de steden. Maar die steden waren verre van perfect. Ze waren een samenraapsel vol hoogteverschillen, krotten en paleizen, compleet met heerbanen en vuilnisbelten.

Tegen deze achtergrond ziet Johannes de nieuwe wereld in de vorm, niet van een lieflijke pastorale, maar van een perfecte stad. Het hele beeld dat Jesaja s

Dus dat is het: het wordt een stad en geen pastorale? Dat is niet de kwestie. De bijbel wil het hart van de lezer van alle tijden, of hij nu Jesaja, of Johannes of Mieke heet zich laten verheugen als hij en zij nadenken over straks. Het zal goed zijn. En hoe de stad er ook zal uitzien, zij zal de naam dragen die Jeruzalem in het laatste vers van het boek Ezechiël wordt beloofd. Voortaan heet de stad: de HEER is daar. Ezechiël 48 : 35

8. JEREMIA: DE MAN EN ZIJN AMBT (Douma)

Aandachtspunten

- Regel één: let op het historisch verband
- Regel twee: let op het tekstverband
- Regel drie: let op het profetisch karakter (oordeel en/of heil?)
- Regel vier: let op Jezus Christus

1. Laten we nu de vier regels die ik vanavond in mijn eerste bijdrage formuleerde voor Jesaja, gaan toepassen op Jeremia. Aan welke tijd moet u denken voor Jeremia? Aan de laatste periode van de koningen van Juda. Van geen profeet bezitten we zoveel biografische gegevens als van Jeremia. Die maakten het mij mogelijk de stof van het boek Jeremia in te delen naar de koningen onder wie Jeremia geleefd en gewerkt heeft. U merkt al weer van hoeveel belang het is die koningen op een rijtje te kennen, of in elk geval het kaartje van de koningen van Juda (en Israël) bij de hand te hebben als u de profeten bestudeert. Het zijn in dit geval de koningen Josia, Joachaz, Jojakim, Jojachin en Sedekia.

Neem er weer even het kaartje uit *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* bij. U ziet dan dat we een stuk in de tijd zijn opgeschoven na Jesaja. Beide mannen zijn Judese profeten, maar er ligt tussen hen een tijdsruimte van zo'n honderd jaar. U ziet, als u weer let op de kolom helemaal links, dat Jesaja in de tijd van de *Assyrische* wereldmacht leefde, terwijl Jeremia met de *Babylonische* wereldmacht van Nebukadnessar te maken had. Jeremia is ooggetuige geweest van de wegvoering in het jaar 586 v. Chr. Dat heeft een stempel op heel zijn leven gezet.

Het begon allemaal nog aardig hoopvol onder de reformatie van koning Josia, die evenals Hizkia wegens zijn vroomheid geroemd wordt. Josia is ook de enige onder de koningen van Juda die in Jer. 21/22 geen kritiek, maar lof krijgt. Maar reeds over zijn zoon Jojakim horen we andere dingen. Die koning heeft het druk met het bouwen van een indrukwekkend buitenpaleis. Daarvan zegt Jeremia het volgende:

Jer. 22,13.15

Wee hem die zijn huis op onrechtvaardigheid bouwt...
Ben je koning door de pracht van je cederhout?
Je vader (Josia) had aan niets gebrek.
Recht en gerechtigheid handhaafde hij –
en hij leefde in voorspoed.
Hij beschermde het recht van armen en behoeftigen –
en hij leefde in voorspoed.
Is dat niet: mij kennen?

Dat doet ons weer denken aan de echte koning die Ps. 72 voor ogen heeft en dus zorgt voor armen en behoeften. Niet de bouwer van een duur paleis, maar zijn die veel uitgaf aan de armen, leefde in voorspoed. Dat is ook een les voor ons. Hoe meer je geeft aan behoeftige mensen in kerk en wereld, hoe rijker je zelf wordt! En niet minder belangrijk is dat u beseft wat het betekent de HERE te kennen. Dat betekent niet alleen orthodox *denken* over God, maar ook orthodox *handelen* tegenover de medemens. God prijzen en de armen aan hun lot overlaten, vloekt met elkaar.

2. Ik kan aan regel twee voorbijgaan, omdat ik in deze bijdrage niet een speciaal stuk uit Jeremia behandel. We kijken dus meteen naar regel drie: let op het profetisch karakter. Welnu, het is duidelijk dat het boek Jeremia veel onheilsprofetieën, maar ook heilsprofetieën bevat. Deze keer wijs ik alleen op zijn *onheilsprofetieën*, omdat onze profeet het daar heel moeilijk mee heeft gekregen. Het is leerzaam om te zien hoe de profeet daar persoonlijk tegenover Jahwe op reageert.

U weet dat Jeremia sommige onheilsprofetieën zo moeilijk te accepteren vond, dat hij zelfs eens zijn geboortedag vervloekt heeft (Jer. 20). Als er één zaak was die

zijn onheilsprofetieën gedomineerd heeft, dan was het wel de dreiging van de ballingschap. Het aankondigen daarvan werd zelfs zo concreet, dat Jeremia in een latere fase koning en volk moest oproepen zich uit eigen beweging aan koning Nebukadnessar over te geven. Geen enkele profeet laat ons zo in zijn hart kijken als Jeremia. Hoe hij heen en weer geslingerd werd, kunt u het best gewaar worden uit *Jer. 15*. Hij vervloekt zijn geboorte nog wel niet, maar het scheelt niet veel:

Jer. 15,10

'Wee mij! Ach moeder, dat u mij moest baren.
Ik wek overal ergernis, iedereen bestrijdt mij.

Het wordt Jeremia te veel en hij roept om wraak.

Jer. 15,15

O HEER, u kent mij.
Denk aan mij, bekommer u om mij,
wreek mij op mijn achtervolgers.
Heb met hen niet zoveel geduld dat het mij het leven kost.
Weet dat ik omwille van u belasterd wordt.

Merkwaardig is dat Jeremia dan echter onmiddellijk daarop dit zegt:

Jer. 15,16

Telkens als ik uw woorden hoorde,
nam ik ze als voedsel tot mij.
Uw woorden gaven mij een diepe vreugde,
want ik behoor u toe, o HEER,
God van de hemelse machten

Dat lijkt toch prachtig! Jazeker, het *begon* altijd goed. Als Jahwe hem een boodschap bracht, vervulde hem dat met diepe vreugde. Maar als hij de boodschap overgebracht had, kwam de misère. En daarover wordt Jeremia zo bitter, dat hij om het maar fors te zeggen, zijn jeugd door Jahwe verknald zag:

Jer. 15,17v

Nooit was ik in vrolijk gezelschap,
nooit heb ik plezier gemaakt.
Eenzaam was ik door uw toedoen,
u had mij immers volgegoten met uw woede....
U hebt mij teleurgesteld,
als een beek die drooggevallen is.

Volgegoten met uw woede! U begrijpt waar dat op slaat. Op de onheilsprofetieën die Jeremia moet brengen. Ze waren zoet in zijn mond, maar werden bitter in zijn buik. Daar gaat zijn jeugd. Trouwen mag hij niet en kinderen krijgen is er niet bij. Hij moet

in zijn eenzaamheid uitbeelden wat de vaders, moeders en kinderen van Juda te wachten staat: doodgaan, niet over hen rouwen, geen begrafenis meer regelen en als mest op de akkers blijven liggen, of een prooi voor roofvogels en wilde dieren worden (Jer. 16,1vv).

Als Jeremia let op de *gevolgen* van het woord van Jahwe, dat hem zoveel vreugde gaf toen hij het ontving, wordt hij bitter en venijnig. Je hebt dorst en zoekt water bij Jahwe. En wat vind je? Een drooggevalle beek!

Neemt Jahwe deze klacht van zijn dienaar? Nee:

Jer. 15,19

Dit zegt de HEER:

Als jij (Jeremia) bij mij terugkeert en ik je aanneem, zul je mij weer dienen.

Als je waardige woorden spreekt, niets onwaardigs, zul je weer mijn zegsman zijn.

Laat dit volk zich naar jou richten, jij mag je niet richten naar hen.

Dat komt hard aan! Jeremia moet zich bekeren. Hij moet geen woorden spreken die een dienaar van Jahwe onwaardig zijn. Het volk moet zich naar zijn woorden richten en niet andersom, zodat hij hún stijl van kritiek op het woord van Jahwe overneemt. U moet vooral *Jer. 15 en Jer. 20* lezen om te weten hoe wankel ook een profeet op zijn benen kan staan. Ik heb dat al eerder laten zien toen het over een vrome koning als Hizkia ging. Nu merkt u het ook als u hier de profeet Jeremia hoort klagen over de eenzaamheid waarin hij moet leven en over het verzet van zijn volk. In Gods ogen misgaat hij zich hier en Jahwe moet hem tot de orde roepen.

3. Toch láát de profeet zich ook tot de orde roepen. Dat merken we in Jer. 20:

Jer. 20,7

HEER, u hebt mij verleid!, en ik ben bezweken, u was te sterk voor mij en hebt mij in uw greep gekregen....

Als ik denk: ik wil hem (Jahwe) niet meer noemen, niet meer spreken in zijn naam,

dan laait er in mijn hart een vuur op,

dan brandt het in mijn gebeente.

Ik doe moeite om het in bedwang te houden,

maar ik kan het niet.

Jeremia wil niet langer spreken, maar hij kan het toch niet laten. Het vuur van het woord van Jahwe zou hij soms willen doven, maar het laait in zijn hart toch weer op. Jeremia heeft veel geleden, tot aan het einde van zijn leven toe, toen hij in Egypte eigenlijk niets dan kwaad heeft ondervonden van de Joden die hem er min of meer toe geprest hebben naar Egypte uit te wijken. Maar Jeremia bleef profeteren. Jeremia is zonder twijfel een *lijdende knecht van Jahwe* geweest.

4. En daarmee ben ik bij de *vierde* regel uitgekomen. Want als ik over een lijdende knecht van Jahwe spreek, zult u met mij denken aan die profetieën in het tweede deel van Jesaja die over de 'lijdende knecht van Jahwe' gaan. Wij denken dan aan Jezus Christus. En dat doen wij terecht, zeker aan de hand van Jes. 53.

Ik wil u erop wijzen dat bij de uitleg van die gedeelten over de lijdende knecht van Jahwe ook *de naam van Jeremia* bij allerlei onderdelen van die profetieën is gevallen. En u kunt zich dat wel voorstellen met de gegevens die ik zojuist op een rijtje gezet heb. Ik raad u aan: leest u de vier profetieën uit Jesaja over de dienaar van Jahwe eens achter elkaar en denk dan aan wat u van Jeremia weet. In mijn boekje *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* heb ik op pag. 56 wel de namen genoemd van Mozes, Hizkia, Jesaja, koning Jojachin of Zerubbabel die men allemaal in de dienaar van Jahwe terug meende te vinden, maar ik had evengoed de naam Jeremia eraan toe kunnen voegen.

En toch is er geen andere naam die zo volledig past bij de lijdende knecht uit het boek Jesaja dan die van *Jezus van Nazaret*. Hij leed en Hij werd gekweld, meer dan Jeremia. En toch deed Hij zijn mond tegen zijn Zender niet open, zoals Jeremia het wel gedaan heeft. Ook Jezus had het heel zwaar met de lijdensbeker die Hij moest leeg drinken. Hij vroeg zelfs of die beker aan Hem voorbij mocht gaan. Hij voegde er echter onmiddellijk aan toe: 'Maar laat niet wat ik wil, maar wat u wilt gebeuren (Luc. 22,42). Hij werd om onze zonden doorboord, om onze wandaden gebroken, maar *zijn* striemen brachten *ons* genezing (Jes. 53).

Een onschuldige dienaar van Jahwe ging ten onder, terwijl zijn tegenstanders van schuld werden bevrijd. Jezus nam onze wandaden op zich. Welnu, tot die ruil was Jeremia niet in staat. Wij moeten het hebben van Jezus en niet van Jeremia. Jeremia is in zijn lijden vaak wel, maar soms ook niet het *beeld* van Jezus. Jezus echter is in heel zijn lijden altijd het beeld van zijn Vader geweest. En zo'n dienaar van Jahwe hadden wij nodig..

8. DRAMA IN RAMA (Verbree)

Menig Bijbellezer zal zich wel eens hebben afgevraagd hoe het nu precies zit met de opmerking van Matteüs over de vervulde profetie in Betlehem:

'Toen Herodes begreep dat hij door de magiërs misleid was, werd hij verschrikkelijk kwaad, en afgaande op het tijdstip dat hij van de magiërs had gehoord, gaf hij opdracht om in Betlehem en de wijde omgeving alle jongetjes van twee jaar en jonger om te brengen. Zo ging in vervulling wat gezegd is door de profeet Jeremia: 'Er klonk een stem in Rama, luid wenend en klagend. Rachel beweede haar kinderen en wilde niet worden getroost, want ze zijn er niet meer' (Matteüs 2 : 16, 17).

Betlehem na de kindermoord. Wat heeft Rachel daar mee te maken? Haar kinderen zijn toch niet vermoord? Wat is het verband met Rama? Betlehem, Rama, Rachel, vermoorde kinderen; de verbanden lijken zoek. In deze bijdrage wil ik enkele verbanden aanwijzen, waar we misschien niet direct aan denken, maar die er wel zijn..

De centrale persoon in de puzzel is Rachel. Rachel de knappe, Rachel de beminde.

Spreuken 31 : 30 zegt: charme is bedrieglijk en schoonheid vergaat, maar een vrouw met ontzag voor de HEER moet worden geprezen. Hoe zat het met het tweede deel van deze wijsheid in het geval van Rachel?

Gaan we dit na, dan is er over Rachel afgezien van (het ietwat geflatteerde Ruth 4 : 11) niets positiefs te lezen. Negatiefs, of informatie die te denken geeft is er des te meer.

Rachel steelt de huisgod(en) van haar vader, wat niet bepaald getuigt van onverdeelde, zo het al van enig vertrouwen spreekt, in de God van haar man.

Ze eist kinderen van haar man, op zo'n manier dat hij woedend reageert.

Omdat Rachel geen kinderen van Jakob kreeg, was ze jaloers op haar zuster. 'Geef mij kinderen,' zei ze tegen Jakob, 'anders ga ik dood!' Jakob werd kwaad en antwoordde: 'Ik ben toch zeker God niet? Hij onthoudt jou het moederschap!' (NBV)

Let op de zelfgerichte namen van de kinderen die ze wel krijgt:

Dan = God heeft mij recht gedaan.

Jozef = Geef mij er nog een.

Naftali = ik heb hard gevochten met mijn zus en gewonnen.

We lezen nergens dat zij de Heer vraagt om kinderen, wel lezen we dat ze een afrodisiacum inschakelt:

'In de tijd van de tarweoogst vond Ruben buiten in het veld liefdesappels, die hij aan zijn moeder Lea gaf. 'Geef mij ook eens wat van die liefdesappels van je zoon,' vroeg Rachel haar. Maar Lea antwoordde: 'Is het soms niet genoeg dat je mijn man hebt afgepakt? Wil je nu ook nog de liefdesappels van mijn zoon?' Rachel zei: 'In ruil voor de liefdesappels van je zoon mag Jakob vannacht met jou slapen.' (Genesis 30 : 14, 15).

En dan is er ten slotte het verslag van haar overlijden tijdens de geboorte van haar derde zoon (Genesis 35 : 16 – 20).

Troost je, zegt de vroedvrouw. Maar Rachel noemt haar zoon Ben-oni, zoon van mijn ongeluk.

Hoe anders zijn de laatste woorden van haar man: Op uw hulp hoop ik, HEER! (Genesis 49 : 18).

De balans is al met al een verdrietige. We horen niets over vertrouwen op God, niets over een zich richten tot de God van haar man. Ze sterft op een verdrietige manier: ze moet afscheid nemen van man, kinderen en het leven en lijkt zonder hoopt te sterven en dat terwijl ze getrouwd als met een man die grote beloften had ontvangen. Zou Jakob daar nooit met zijn grote liefde over hebben gesproken?

Jeremia 31 : 15

Dit zegt de HEER: In Rama hoort men klagen, bitter treuren. Rachel beweent haar zonen, zij wil niet worden getroost. Haar kinderen zijn er niet meer.

Rama was de plaats van waaruit Juda in ballingschap werd gevoerd. Jeremia 40 : 1. Jeremia kondigt veel ellende aan, men kijkt hem dan ook met de nek aan. Hem treft het lot van de ware profeet. Hij heeft het er zelf bij tijden moeilijk mee. Maar hij mag ook andere dingen zeggen. Het verdrietige is echter dat men hem ook dan niet gelooft. Jeremia 31 is bij uitstek zo'n hoofdstuk waarin Jeremia mag vertellen dat er ondanks zijn zware oordeelsprofetieën toch een toekomst voor Israël blijft. Maar men

luistert niet. Men put geen hoop uit zijn worden. Dat is een parallel met Rachels houding. Maar wat heeft Rama daar mee te maken?

Waar lag Rama? De stad blijkt te hebben gelegen in het gebied van Ben-oni, Benjamin.

We kunnen nu de volgende overeenkomsten vaststellen:

Rachel, de moeder van het huis van Benjamin, sterft ongetroost ondanks beloftes van JHWH die onder handbereik lagen.

Te Rama, op Benjamins grondgebied, trekken haar kleinkinderen ongetroost in ballingschap ondanks beloften van JHWH onder handbereik.

We gaan naar het derde luik. Inmiddels is de Messias geboren. Het bericht van die wonderlijke geboorte is rond gegaan. Het is essentieel dat dit ons niet ontgaat.

De magiërs vroegen: 'Waar is de pasgeboren koning van de Joden? Wij hebben namelijk zijn ster zien opgaan en zijn gekomen om hem eer te bewijzen.' Koning Herodes schrok hevig toen hij dit hoorde, en heel Jeruzalem met hem' (Matteüs 2 : 2, 3).

'Allen die het hoorden stonden verbaasd over wat de herders tegen hen zeiden.'
Lukas 2 : 18

Dan volgt de kindermoord. Afschuwelijk, fel verdriet mag en moet er zijn. Het extra trieste is echter dat men geen troost vindt, terwijl die juist hier als nooit te voren, en door magiërs en herders erkend, onder handbereik lag.

Maar er is geen geloof. Zo vormt het verslag van de kindermoord te Betlehem de trieste opmaat naar het verhaal van Jezus' leven: kruis hem, zijn bloed kome over ons etc.

Daar staan de ouders van Betlehem, met in hun armen de lichamen van hun kinderen, Volstrekt ongetroost ondanks de rijkste belofte van JHWH onder handbereik. Maar wat is nu de link met Rachel? Zij wordt expliciet genoemd. Waar sterft Rachel?

'Toen Rachel overleden was, werd ze begraven langs de weg naar Efrath, het tegenwoordige Betlehem (Genesis 35 : 19).

We zitten dus op luik één en luik drie op dezelfde plek. En er is nog iets wat de gegevens verbindt. Het gaat om een detail dat ik toch even wil meenemen. Waar lag Betlehem? We kennen het antwoord uit o.a. Micha: 'Uit jou, Betlehem in Efrata, te klein om tot Juda's geslachten te behoren, uit jou komt iemand die.... (Micha 5 : 1).

Wie echter de kaart van de oorspronkelijke verdeling van Kanaän (gebaseerd op Jozua 15) er op nakijkt, zal merken dat de benedengrens van Benjamin oorspronkelijk een stuk zuidelijker liep. Met deze kennis in het achterhoofd horen we nu Samuël tegen Saul zeggen: 'Als u straks na ons afscheid verdergaat, zult u in Selsach op de grens met Benjamin bij het graf van Rachel twee mannen aantreffen (1 Samuël 10 : 2).

De NBG en andere vertalingen geven het vers als volgt weer: 'Wanneer gij heden van mij zijt weggegaan, zult u twee mannen ontmoeten bij het graf van Rachel, *in* het gebied van Benjamin te Selsach.

Nu is de cirkel rond: Rachel is dus geen vreemde in Benjamin. Ze ligt er begraven.

Ik zet de parallellen tussen Rachels dood, Juda's deportatie, en de kindermoord te Betlehem op een rij.

Het drama op elk luik speelt zich af op wat oorspronkelijk Rachels, Benjamins gebied zou worden

Op elk luik ontbreekt het geloof bij de hoofdrolspelers.

Op elk luik staan de hoofdrolspelers zonder troost

Op elk luik worden de rijke beloften van JHWH genegeerd of voorbijgezien

En de moraal van het verhaal? Laat ons proberen in alle tegenspoed geduldig te zijn en voor de toekomst dit vaste vertrouwen te hebben in onze trouwe God en Vader, dat geen schepsel te Rama, Betlehem, Babel, Zwolle of Rotterdam, ons van zijn liefde scheiden zal. (HC 10)

9. HET SLOT VAN KLAAGLIEDEREN (Douma)

Aandachtspunten:

- Klaagliederen *geen* profetieën
- Klagen, maar ook dankbaarheid en hoop ontbreken niet
- waarom zo'n slot?

1. Zowel voor de lezing van Jesaja als voor die van Jeremia heb ik u aangeraden om met vier regels rekening te houden:

Hoe lezen we de profeten?

- Regel één: let op het historisch verband
- Regel twee: let op het tekstverband
- Regel drie: let op het profetisch karakter (oordeel en/of heil?)
- Regel vier: let op Jezus Christus

Ik zou ze er graag voor de derde keer op deze avond bij u in willen prenten, maar dat kan ik aan de hand van Klaagliederen toch niet doen. Want tijdens onze cursus over de profeten moeten we van één bijbelboek zeggen dat het géén profetisch boek is, al staat het in onze bijbel wel tussen de profeten in. Het heet *Klaagliederen*.

Dat Klaagliederen op deze plaats staat, is goed te begrijpen. Vroeger dacht men algemeen dat Jeremia de schrijver was. Waarom dat niet zo is, kunt u in mijn boekje *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen* lezen. In de *Hebreeuwse Bijbel* staat Klaagliederen op een heel andere plaats. De Hebreeuwse Bijbel bestaat uit drie delen:

1) de *wet* (5 boeken van Mozes)

- 2) de *profeten*, onderverdeeld in de vroege (Jozua tot 2 Koningen) en de late profeten (Jes., Jer., Ez. + 12 kl. profeten)
- 3) de *geschriften* (Psalmen, Job, Spreuken, Ruth, Hooglied, Prediker, *Klaagliederen*, Ester, Daniël, Ezra, Nehemia, 1 en 2 Kronieken)

Dat we niet met *profetieën* te maken hebben, is voor iedere lezer snel duidelijk. We vinden er geen uitspraken in die beginnen met 'zo zegt de HERE'. En geen profeet meldt zich om een boodschap van Jahwe aan de mensen over te brengen.

De plaatsing van *Klaagliederen* na het boek Jeremia heeft *één voordeel*: als u weet waar Jeremia zo intens mee bezig is geweest, nl. met de *ballingschap van Juda*, dan sluit *Klaagliederen* daarbij aan. De schrijvers klagen over de vreselijke gevolgen van de ballingschap die kort geleden (586 v. Chr.) een feit was geworden. Zij klagen over de gevolgen die de achtergebleven bevolking in Jeruzalem en Juda daarvan ondervindt. *Klaagliederen* is geen bekend bijbelboek, maar u moet de waarde van dit boekje niet onderschatten.

Wij praten veel over de ballingen die naar Babel weggevoerd werd. En dan lijkt het soms alsof er maar een paar mensen in het land van Juda achtergebleven zijn. Maar dat is niet het geval. Er zijn *velen* achtergebleven en over hun treurige toestand weten we alleen iets uit het boek *Klaagliederen*.

2. Het ligt voor de hand dat er in *Klaagliederen* *geklaagd* wordt en u daar geen vrolijke liederen en juichtonen moet verwachten. Toch ontbreken ook dankbaarheid en hoop niet. Vooral het derde *Klaaglied* getuigt daarvan:

Klaagl, 3,22vv

Genadig is de HEER: wij zijn nog in leven! Zijn ontferming kent geen grenzen.
Elke morgen schenkt Hij nieuwe weldaden. Veelvuldig blijkt uw trouw!
Ik besef: mijn enig bezit is de HEER, al mijn hoop is op Hem gevestigd.

En ik raad u aan de volgende verzen paraat te hebben als u het zelf moeilijk hebt:

Klaagl. 3,31vv

Want de HEER verwerpt niet voor eeuwig.
Als Hij leed berokkent, ontfermt Hij zich ook, zo groot is zijn genade;
slechts met tegenzin brengt Hij leed en rampspoed over de mensen.

3. Maar nu ons derde aandachtspunt. Wat staat in het slot van *Klaagliederen*?

Klaagl. 5,22

Werkelijk, u (HERE) hebt ons geheel en al verworpen, uw toorn tegen ons is onbegrensd.

Kan dat het slot zijn van een bijbelboek?! Er zijn andere vertalingen van dit slotvers, bv. die van SV en NBG, die de tekst in de vraagvorm weergeven:

Klaagl. 5,22

NBV: Werkelijk, u (HERE) hebt ons geheel en al verworpen, uw toorn tegen ons is onbegrensd.

NBG: Of zoudt Gij ons geheel en al verwerpen?
Zoudt Gij al te zwaar tegen ons toornen?

Die laatste vertaling klinkt veel aangenamer. Zij zegt feitelijk dat Jahwe het volk in Juda niet geheel en al verworpen kán hebben, en dat zijn toorn niet onbegrensd is.

Wat moeten wij met zo'n slot aan? Ik meen dat er goede gronden voor zijn om dit slotvers niet als een vraag op te vatten. Ik kan mij dus vinden in de NBV-vertaling. Maar is het zo *erg* als een bijbels klaaglied zo eindigt? Ook hier geldt dat u de tekst moet lezen in zijn verband. En het directe verband met de voorafgaande verzen lost ons probleem op:

Klaagl. 5,19-22

19. Maar u, HEER, zetelt voor eeuwig, uw troon staat vast van geslacht op geslacht.

20. Waarom zou u ons voorgoed vergeten, ons voor altijd verlaten?

21. Breng ons terug bij u, HEER, laat ons terugkeren, laat het ons gaan als voorheen.

22. Werkelijk, u hebt ons geheel en al verworpen, uw toorn tegen ons is onbegrensd.

Als ik die verzen achter elkaar lees, durf ik wel te zeggen dat vers 22 geen definitieve *constatering* van de dichter is, maar als een *kreet om hulp* moet worden opgevat. De situatie waarin de Judeeërs verkeren, is vreselijk, maar toch blijven ze belijden dat hun God eeuwig zetelt. Waar? Niet meer in de tempel te Jeruzalem, want die is verwoest. Maar zijn troon in de hemel blijft vaststaan. En zou Hij daar boven Jeruzalem en Juda voorgoed kunnen vergeten en verlaten? Breng ons terug, breng ons terug bij u, HERE! Wij zijn onmachtig om tot u terug te keren en de relatie met u te herstellen. Maar herstelt u het verbond tussen u en ons, zodat het ons weer zal gaan als voorheen.

Als *dat* gezegd is, kunnen we onmogelijk volhouden dat Klaagliederen afsluit met een harde constatering. Zo in de trant van: het is definitief afgelopen; we zijn helemaal verworpen en Gods toorn zal niet meer eindigen. Nee, het slotwoord van Klaagliederen moet, *ongeacht of je nu vertaalt met of zonder vraagteken*, als een laatste schreeuw om uitredding worden opgevat. Je kunt niet in de verzen 19-21 je hoop op God stellen en Hem meteen in vers 22 afschrijven. Klaaglied kent geen happy ending, maar eindigt ook niet enkel in duisternis en doffe berusting. Klaagliederen eindigt met een forse klacht uit de mond van een dichter die in de eeuwig tronende God gelooft. En heeft onze Here Jezus de klacht van Klaagl. 5,22 ook niet op *zijn* lippen genomen, toen Hij door God verlaten werd? De verlatenheid die Jezus ondervond, heeft een diepte gekend waarop ook het slotwoord van Klaagliederen kan worden toegepast: 'Werkelijk, u hebt mij geheel en al verworpen, uw toorn tegen mij is onbegrensd'.

C. *Opmerkingen, vooral n.a.v. vragen over teksten*

1. *Profeet-zijn en Deut. 18.* Na mijn bijdrage no. 1 over 'taak van de profeet', rees de vraag of het wel juist is als de NBV in Deut. 18 over profeten (meervoud) spreekt, in onderscheid van de NBG die het enkelvoud gebruikt. Is het meervoud niet beter en wijst het niet naar Jezus Christus als *de* profeet? Ligt dat ook niet voor de hand als we aan Deut. 34,10 denken dat Israël nooit meer een profeet gekend heeft zoals Mozes? Als de HERE dan in Deut. 18,18 zegt dat er (eens) weer een profeet als Mozes zal opstaan, moet dat dan niet op Christus slaan? Wijst Hebr. 3, waarin een vergelijking tussen Mozes en Christus getroffen wordt, daar ook niet op?

Antwoord: we moeten vasthouden aan het een zonder het ander te ontkennen. Er loopt een lijn van Deut. 18,18 naar Jezus Christus, zoals Hand. 3,22 en 7,37 duidelijk laten zien. Maar Hand. 3,24 wijst ook op *andere* profeten dan Mozes alleen: 'Samuël en alle profeten na hem hebben deze tijd (van Jezus Christus) aangekondigd'.

Eerder reeds heb ik, in aansluiting bij prof. G. Kwakkel, erop gewezen wat het betekent dat God profeten zal geven 'zoals Mozes'. Zie het deeltje *Van Egypte naar Kanaän*, pag. 35v. Waarin zijn de op Mozes volgende profeten 'zoals Mozes'? God sluit zich bij de wens van het volk aan dat een *mens* als Mozes de communicatie tussen God en zijn volk zal onderhouden. Het gaat dus in Deut. 18 niet allereerst over een tweede Mozes (in grootte), maar om continuering van het ambt van Mozes (een profeet gelijk aan Mozes). Omdat het gaat over de profeet in het algemeen, kan men het Hebreeuwse enkelvoud voor 'profeet' in Deut. 18,18 heel goed door een meervoud 'profeten' weergeven, zoals ook NBV doet.

Deut. 34,10 wijst echter op een ander aspect van Mozes. Hij was een *groot* profeet, zoals er onder Israël geen tweede is opgestaan, lezen we. En dán kunnen we aan de *unieke* Mozes denken die meer dan welke oudtestamentische profeet ook (be)middelaar van het oude verbond is geweest, naast Christus als de (be)middelaar van het nieuwe verbond. Denk aan Hebr. 3 en nog meer aan 2 Cor. 3!

2. *Profeet-zijn en het voorhangsel in de tempel.* Voor het contact tussen Jahwe en zijn volk kwamen er profeten. Het volk kon het rechtstreekse contact met God niet aan. Denk aan de Sinai-episode. *Vraag:* kun je de overbrugging van de afstand tussen God en zijn volk ook vinden in het aanbrenge van voorhangsels in de tempel (aan de ingang van het heilige en vooral tussen het heilige en het heilige der heiligen) in de tempel? Maar is er, nadat het voorhangsel gescheurd is (Matt. 27,51) en Jezus Christus voor ons de weg naar het hemels heiligdom heeft ontsloten, niet met het bloed van dieren maar met zijn eigen bloed (Hebr. 9), dan nog de noodzaak van bemiddeling door profeten?

Antwoord: Ongetwijfeld wezen de voorhangsels erop dat de Israëliet niet zomaar contact met Jahwe kon krijgen en er bemiddeling nodig was door het brengen van offers, die via priester en hogepriester gebracht werden. Daarin is een grote verandering gekomen door het bloedig offer van Jezus Christus. In die zin hebben we geen priesters als bemiddelaar meer nodig. Wel blijft het priesterschap van alle gelovigen, die hun leven in navolging van Jezus Christus als offer aan de Here moeten brengen (Rom. 12,1v). Ook het profeet-zijn blijft in die zin dat we het evangelie van Jezus Christus naspreken, of – ruimer geformuleerd – het woord van God belijden en uitdragen. Maar *bemiddelaars* zijn de profeten van vandaag niet meer. *Hun* profetie is nu geconcentreerd in Jezus Christus zelf als onze enige profeet en leraar en onze enige Middelaar.

Wij hebben rechtstreeks toegang tot Jezus Christus, zodat we daarvoor zowel de priester als de profeet niet meer nodig hebben.

Rechtstreeks toegang hebben tot Jezus Christus via ons gebed betekent overigens niet dat we familiair met God kunnen omgaan. God bewoont nog evenzeer een voor ons ontoegankelijk licht als tijdens de oudtestamentische bedeling (1 Tim. 6,16). Ook t.a.v. Jezus Christus moeten we bedenken dat hij de hemel bewoont. Eerbied tegenover de Vader en de Zoon blijft afstand inhouden.

Terecht heeft een andere cursist erop gewezen dat zij die in de oudste christelijke gemeenten profeteerden, beoordeeld moesten worden door de anderen (denk aan 1 Kor. 14,29). En waaraan zou dit profeteren anders getoetst worden dan aan het hun bekende apostolische getuigenis, aan het evangelie, of algemener gezegd aan het woord van God dat zij ontvangen hadden?

3. *De moeilijkheidsgraad van Jesaja* – Op pag. 3 van lesbrief 7.1 is opgemerkt dat Jesaja een moeilijk boek is en blijft. Opmerking van iemand: ik heb tijdens de cursusavonden geen argumenten gehoord die deze woorden ondersteunen; integendeel, ik vond Jesaja al een prachtig boek en ben in die mening alleen maar versterkt'. Mooi, en dat zullen ook beide cursusleiders u nazeggen.

Maar het mooie staat niet op gespannen voet met het moeilijke dat óók aan de uitleg van Jesaja en andere profeten verbonden is. Als het naast 'mooi' nu ook allemaal 'glashelder' was, hadden wij het minder moeilijk om op alle vragen van de cursisten een goed antwoord te geven! Een andere cursist kan terecht vragen waarom de profetieën niet zo duidelijk gesteld zijn dat we niet hoeven te speuren! Zij wijst op het verhaal van Verbree op de eerste avond over de 'spruit'!

Ik denk dat we naast alles wat mooi en glashelder is, daarnaast gerust mogen wijzen op heel moeilijke passages in de profeten. In elk geval valt er altijd weer wat nieuws te ontdekken en blijven er genoeg vraagtekens over om generatie na generatie de Schriften te blijven onderzoeken. Dat houdt onze cursusavonden fris.

En waarom heeft God zijn woord niet in alle opzichten glashelder voor ons gemaakt? Op z'n minst om ons aan het werk te houden en te blijven nadenken met alle heiligen over de lengte, breedte, hoogte en diepte van Gods openbaring (Ef. 3,18).

4. *De uitdrukking 'op die dag' (Jes. 2,11 en vele andere plaatsen)*. Wat is de betekenis van deze uitdrukking die alleen al in Jesaja meer dan 50x voorkomt?

Antwoord: Altijd gaat het over een ingrijpende gebeurtenis, hetzij in het verleden, hetzij in de toekomst. Het gaat over het handelen van Jahwe dat op een (door Hem) bepaald tijdstip plaatsvindt, terwijl die 'dag' ook een nieuw tijdperk kan inluiden. Vaak gaat het over Gods *afrekenen* met de vijanden van zijn volk, dat dan haar keerzijde vindt in de *redding* van zijn volk.

Het een is de keerzijde van het ander. 'Die dag' kan vaak ook 'de dag van de HERE' genoemd worden. Een belangrijke tekst is Amos 5,8, waaruit we de indruk krijgen dat de mensen bij 'die dag' alleen aan het oordeel over de vijanden dachten en vergaten dat het oordeel ook hen zelf kon treffen.

NB. Als wij over 'de dag des Heren' spreken, denken wij aan het laatste oordeel. De betekenis van deze uitdrukking in het Oude Testament is veel gevarieerder. Op welke gebeurtenis de uitdrukking slaat, moeten we uit het tekstverband opmaken.

5. *Jes. 8,19v* Tijdens de discussie kwam het onderwerp 'het Oude Testament en de dood' ook even aan de orde. Iemand wijst terecht nog op Jes. 8,19, om duidelijk te maken dat de doden ook in het OT niet dood zijn in de absolute zin van het woord.

Men kon immers, ook al was het van God verboden, de geesten van de doden

oproepen! De doden bevonden zich in het dodenrijk. We kunnen ook aan Saul denken die via de dodenbezweerster in Endor (1 Sam. 28) Samuël liet oproepen.

Ook in het OT blijven de doden 'leven', maar hun leven na de dood wordt gezien als een *geringere* vorm van leven, vergeleken met de gemeenschap die men met God en zijn volk beleeft tijdens het leven op aarde. Het NT laat zien dat het leven na de dood geen achteruitgang kan betekenen, maar ons een plaats geeft bij Christus, op weg naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

6. *Jes. 18,7 e.a., over geschenken die de volken naar Jeruzalem brengen. Vraag: hoe moet je je dat voorstellen in de eindtijd?*

Antwoord: het gaat vaak niet over de *eindtijd*, zoals wij die verwachten, maar over een tijd waarin de rollen zijn omgekeerd. Terwijl vroeger het volk van Jahwe door andere volken geknecht werd en tribuut aan hen moest betalen, zo zullen eens de volken met hun geschenken naar Jeruzalem komen. Lees b.v. Jes. 60,9vv, waar schepen uit Tarsis kinderen uit Gods volk terugbrengen en zilver en goud bij zich hebben. Vreemdelingen herbouwen de muren van Jeruzalem en wee een volk of koninkrijk dat weigert Israël te dienen!

7. *Jes. 13-23. Was het de bedoeling dat de volkenprofetieën de volken zelf zouden bereiken?*

Antwoord: Het is heel goed mogelijk dat die profetieën de volken zelf bereikt hebben. Waarom niet? In onze tijd zou men zeggen dat Jesaja zich op ongewenste en ongeoorloofde wijze mengde in binnenlandse aangelegenheden. Maar Jahwe heeft het recht alle volken aan te spreken. Het doet er dan principieel ook niet toe, of Gods gezag door die volken erkend werd of niet. God heeft gezag over alle volken. Soms werd dat gezag door vreemde volken ook wel erkend. Zo kunnen we uit Jes. 21,11vv opmaken dat Jesaja ook van buitenaf (Duma) gevraagd werd om inlichtingen over de toekomst te geven. Terecht veronderstelt L.A. Snijders in zijn commentaar op Jesaja [POT] I,160 dat men bij vreemden soms misschien wel meer in aanzien was dat bij het eigen volk (vgl. Luk. 4,24). Denk aan Elia en Elisa die ook in Damaskus invloed hadden (Naäman!).

8. *Jes. 16,9 – ‘Dus zal ik luid huilen om Jazer’.* Vraag: wie huilt hier, Jesaja of Jahwe? En waarom? Het gaat in dit gedeelte over de ondergang van Moab. De wijngaarden verkommeren daar en de edele druiven worden er vertrapt. Jesaja huilt en niet Jahwe. jammer dat NBV geen hoofdletters gebruikt als 'ik' op Jahwe slaat. maar ook zonder die hoofdletters kan het duidelijk zijn dat de profeet hier huilt. Hij wist hoe mooi en rijk Moab aan wijngaarden en druiven kon zijn. Ook een profeet mag huilen over zoveel verwoesting van mooie dingen in een land dat door het oordeel van Jahwe getroffen zal worden.

9. *Jes. 16,14 – ‘gerekend naar de jaren van een dagloner’.* Vraag: wat wordt onder die jaren verstaan? Dezelfde uitdrukking komt voor in Jes. 21,16.

Antwoord: NBV spreekt over een 'dagloner' en een 'huurling', maar in het Hebr. wordt daarvoor exact hetzelfde woord gebruikt. Een dagloner onderscheidde zich van een slaaf doordat hij als vrij man zich verhuurde voor arbeid die vaak ook wel slavenarbeid zal zijn geweest. Zo zal Ruth zich verhuurd hebben om aren te lezen (Ruth 2,3v). Hun positie zal weinig benijdenswaard zijn geweest, al werden ze door de wet beschermd (Lev. 19,13; Deut. 24,15). Ze konden zich blijkbaar niet alleen voor dagen, maar ook voor een heel jaar verhuren. De uitdrukking zal erop wijzen dat

de dagen precies zijn afgepast: elke dag is er één, hij wordt geteld en betaald. De profeet verwacht binnen een exact vastgestelde periode de afstraffing van Moab (Jes. 16,14). Aldus L.A. Snijders in Jesaja [POT] I,189.

10. *Jes. 53*. Dit beroemde hoofdstuk over de 'lijdende dienaar van de HERE' is in de verleden tijd geschreven. *Vraag*: waarom is dat eigenlijk zo, als wat hier staat nog in de toekomst moet gebeuren?

Antwoord: deze vraag is heel begrijpelijk, omdat we de vervulling van heel deze profetie immers verbinden aan de persoon van Jezus van Nazaret. Vaak is het bij een profetie zo dat we een eerste vervulling ervan reeds in de tijd van de profeet of kort daarna kunnen aanwijzen. Maar hier gaat het over iemand die zo uniek lijdt (door in de plaats van anderen te lijden) en zo uniek uit dat lijden wordt gered (uit de dood), dat we aan een 'eerdere' vervulling niet kunnen denken.

Terecht is gezegd dat wat over de dienaar van Jahwe gezegd wordt, de menselijke maat te boven gaat. We hebben dan ook niet met een *historische* beschrijving te maken van iemand die onopvallend *was*, alle schoonheid *miste*, veracht *werd*, met ziekte vertrouwd *was*, ons lijden op zich *nam*, etc. etc. (*Jes. 53,2v*). *Jes. 53* geeft een *profetische* beschrijving van iemand die eerst onopvallend *was*, alle schoonheid *miste* etc. etc., om daarna een grote toekomst te ontvangen (*Jes. 53,11v*).

De hele profetie gaat over een toekomstig gebeuren, maar in die profetie wordt geleding aangebracht tussen eerder en later. Het eerdere wordt in de verleden tijd gezet; de profeet stelt zich op het standpunt alsof dat reeds plaats heeft gevonden.

11. *Jer. 17,19-27*. In dit gedeelte dringt Jeremia aan op het onderhouden van de sabbat. Als dat zal gebeuren, zal de stad Jeruzalem altijd bewoond blijven. Gebeurt dat niet, dan zal het vuur de burchten van Jeruzalem verteren. *Vraag*: Is de belofte dat de HERE Jeruzalem zal sparen eigenlijk nog wel reëel, als we weten dat het goddeloze leven van koning Manasse voor de HERE al beslissend was om geen vergeving meer te schenken, de stad Jeruzalem inclusief de tempel te verwerpen (2 Kon. 23,26v; 24,2-4)?

Antwoord: Deze vraag is van bijzonder belang, omdat we op de cursus een en andermaal over het *conditionele* karakter van de profetieën gesproken hebben. Nu zou je op grond van 2 Kon. 23 en 24 de indruk krijgen dat na de gebeurtenissen onder koning Manasse (d.w.z. honderd jaar vóór de ballingschap!) de verwoesting van Jeruzalem en de gang van het Judese volk in ballingschap al als een paal boven water stond.

De HERE wilde dat verschrikkelijk zondige gedrag van Manasse niet meer vergeven. En moeten we daarom concluderen dat het in die honderd jaar daarna zinloos is geweest om nog tot bekering op te roepen?! Jeremia roept daartoe wel op, niet alleen in *Jer. 17*, maar ook in b.v. *Jer. 6,8*; *8,4vv*; *13,16*; *18,11.20*; *25,5v* en *26,13*. Het is onmogelijk dergelijke oproepen niet serieus te nemen. Jeremia was trouwens goed op de hoogte van de ernst van Manasse's zonde. Jahwe had tot Jeremia gezegd: 'Om wat koning Manasse van Juda in Jeruzalem heeft gedaan, maak Ik hen tot een afschrikwekkend voorbeeld voor alle koningen' (*Jer. 15,4*)! Maar ondanks die kennis bij Jeremia blijft hij meer dan eens tot bekering oproepen om alsnog het grote onheil van verwoesting en ballingschap af te wenden.

Ik denk dat we hier, door 2 Kon. 23 en 24 én de oproepen tot bekering van Jeremia naast elkaar te leggen, voor een soortgelijke diepte staan als wanneer we aan *Gods* verkiezing en *onze* roeping denken. De schrijver van 2 Koningen kijkt na

de gebeurtenis van de val van Jeruzalem en van de ballingschappen *terug* en weet dan van Jahwe's besluit om na het dieptepunt 'Manasse' geen vergeving meer te schenken. Jahwe heeft dit in zijn goddelijke vrijheid besloten. Maar de profeet Jeremia kijkt (nog) *vooruit* en roept serieus op tot bekering. Denk aan de kwestie van onze persoonlijke zaligheid. Wij kunnen niet zeggen dat God toch al uitgemaakt heeft wie er verloren gaan en wie er behouden worden, om op grond daarvan te concluderen dat een oproep tot bekering nutteloos is. Gods soevereiniteit en onze verantwoordelijkheid moeten we allebei in rekening brengen.

Nog één opmerking over deze belangrijke kwestie: Als Jahwe na het treurige optreden van Manasse voor zichzelf besluit achter zijn vergeving een punt te zetten en de ballingschap te laten komen, heeft Hij de volle diepte gepeild van de afval van Juda. Het vervolg zal Hem gelijk geven. De oproep tot bekering bij Jeremia e.a. is heel serieus, maar haalt toch niets meer uit. Het volk als geheel is te diep weggezakt.

Daar veranderde de bekering van Manasse in een latere fase van zijn leven niets meer aan, ook niet de reformatorische arbeid van zijn kleinzoon koning Josia en evenmin alle oproepen tot bekering van Jeremia. Maar dat is een conclusie die we achteraf kunnen trekken, zoals de schrijver van 2 Koningen die trok, geleid door Gods Geest. De oproepen van Jeremia om zich te bekeren verliezen daardoor hun kracht niet.

12. *Jer. 31,40.* We lezen daar dat Jeruzalem nooit meer zal worden afgebroken en verwoest. *Vraag:* En de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen dan in het jaar 70 na Chr.?

Antwoord: NBG vertaalt iets letterlijke: Jeruzalem zal niet weer vernield en verwoest worden *tot in eeuwigheid*. Het Hebr. woord voor 'eeuwigheid' [*'ōlām*] moeten we niet zo uitleggen alsof het op een absolute eindeloosheid slaat. Er komt geen einde aan de eeuwigheid van God, zoals daaraan ook geen begin is. 'Eeuwig' dienen we voor God daarom absoluut op te vatten. Maar als van een slaaf gezegd wordt dat hij 'een knecht voor eeuwig is' (b.v. Deut. 15,17), begrijpt ieder dat eeuwig hier 'levenslang' betekent. Zo heet Samuël 'eeuwig' priester in het heiligdom te Silo (1 Sam. 1,22), en ook hier slaat het op een taak die voor hem levenslang geldt.

Met andere woorden, uit het verband moet duidelijk worden wat we onder 'eeuwig' hebben te verstaan. *Jer. 31,40* voorspelt een herstel van Jeruzalem dat *een zeer lange tijd* zal duren. Dat is ook uitgekomen. Tussen Jeremia en 70 na Chr. ligt een periode van meer dan 650 jaar. Jeruzalem als hoofdstad van Israël heeft langer bestaan na dan voor de verwoesting in 586 v. Chr.! Maar precies zoals aan de 'eeuwige' dienst van de slaaf en de priester een einde kwam, zo kan dat ook gelden voor Jeruzalem.

De persoon en het werk van Jezus Christus luiden een heel nieuwe tijd in en ontnemen aan het aardse Jeruzalem z'n centrale positie. Denk o.a. aan wat Jezus zegt tegen de Samaritaanse vrouw, dat er een tijd komt dat men noch op de berg in Samaria noch op die in Jeruzalem de Vader zal aanbidden (Joh. 4,21).

In dezelfde zin beantwoord ik een vraag over *Jer. 50,5* waar de teruggekeerde ballingen zich opnieuw verbinden aan Jahwe 'in een verbond dat eeuwig duurt'. Dat verbond heeft ook 'eeuwig' geduurd, omdat Jahwe zijn afvallig volk weer accepteerde en zijn naam aan Jeruzalem bleef verbinden tot op de komst van de Messias.

De *dan* volgende fase in de geschiedenis brengt een geweldige verandering en verbreding van dat verbond mee. Let erop hoe belangrijk het 'eeuwige' verbond van *Jer. 50,5* is geweest. De periode zou de tijd omspannen van de ballingschap tot aan

de komst van Christus. 'Van de babylonische ballingschap tot Christus (een lijst van) veertien generaties (Matt. 1,17)!

D. *Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje 'Jesaja, Jeremia en Klaagliederen'*

1. *N.a.v. pag. 13 (kleine letter)*. Wat hadden de deportaties van de Assyrische koningen eigenlijk voor zin? Dergelijke deportaties sleepten de bewoners uit opstandige gebieden (zoals uit het Noordelijke rijk) naar andere gedeelten van Assyrië, terwijl men dan weer gezagsgetrouwe mensen uit andere delen van het Assyrische rijk overplaatste naar het gebied van zo'n weggesleept volk. Het ligt voor de hand dat men probeerde om zo overal de Assyrische macht veilig te stellen en zich van politieke rust in heel het rijk te verzekeren.

2. *N.a.v. pag. 15vv over het auteurschap van het boek Jesaja*. Wij kunnen algemeen spreken over de wet van Mozes, de psalmen van David en de profetieën van Jesaja, zonder dat alles wat in Genesis tot Deuteronomium staat door Mozes geschreven is, en alle psalmen door David gedicht zijn, of ook alle profetieën uit het boek Jesaja van Jesaja afkomstig zijn.

Ten aanzien van Jes. 40-66 meen ik dat we aan leerlingen uit de school van Jesaja mogen denken. *Vraag*: De Here Jezus zegt toch duidelijk dat allerlei uitspraken uit het tweede deel van Jesaja (dus vanaf Jes. 40), door de profeet Jesaja geschreven zijn? *Antwoord*: dat valt niet te ontkennen (zie Matt. 3,3; 8,17; 12,17 e.a.), maar geeft de Here Jezus daarmee *meer* aan dan dat die profetieën te vinden zijn in het boek Jesaja, zoals Hij het kende en wij vandaag nog? Luc. 3,4 en 4,17 spreken in de Griekse grondtekst over het *boek* (van de woorden) van de profeet Jesaja, zoals wij dat ook blijven doen (NBG vertaalt hier letterlijker dan NBV). Marc. 1,2 zegt dat iets geschreven staat *in* of *bij* de profeet Jesaja, zodat we ook daar meer aan het boek dan aan de schrijver denken.

Beslissend is of de *naam* Jesaja, gebruikt door de Here Jezus, ons verbiedt bij Jes. 40-66 aan een andere schrijver te denken dan aan de Jesaja van de hoofdstukken 1-39. Trouwens reeds Jes. 36-39 hoeft niet door Jesaja geschreven te zijn, omdat we in 2 Kon. 18,13-20,9 ongeveer dezelfde beschrijving vinden. Ik meen dat het juist is *enerzijds* te poneren: 'Jesaja' zegt dit of dat, en tegelijk op grond van argumenten onderscheid te maken tussen de schrijver(s) van het eerste en die van het tweede deel van Jesaja.

3. *N.a.v. pag. 39*. Gaat het in Jes. 13 en 14 wel over een val van Babel tijdens de *Assyrische* periode? Blijkt alleen op grond van Jes. 13,17 al niet dat het om een verwoesting van Babel door de Meden gaat? En moeten we bij de Meden niet denken aan 539 v. Chr. toen zij zich van Babel meester maakten? Het slot van Jes. 13 (18-22) spreekt over Babel als 'de parel onder de koninkrijken, de grote trots van de Chaldeeën'. Waarop kan dat anders wijzen dan op het Babel uit de tijd van de Neo-Babyloniërs?

De periode van de Assyrische macht was na de val van Ninevé in 612 v. verleden tijd geworden. Hangt uw uitleg niet samen met uw visie dat Jes. 40vv van een andere hand is dan Jes. 1-39? En ligt het op grond van Jes. 13 en 14 niet voor de hand om aan één schrijver (Jesaja) voor het hele boek te denken?

Antwoord: Over verschillende schrijvers van Jes. 1-39 en Jes.40-66 heb ik op pag.15vv van mijn boekje geschreven. De visie op Jes. 13/14 hangt daar zeker mee

samen, maar wordt er niet door beslist. Ook al zou het boek Jesaja maar één schrijver hebben, dan blijven er vragen over Jes. 13 en 14. Welke b.v.?

a) Het is onjuist om te stellen dat Babel in 539 v.Chr is verwoest. De stad is ingenomen, maar intact gebleven. Reeds dat maakt het niet zo vanzelfsprekend Jes. 13/14 aan het jaar 539 v.Chr te verbinden.

De tekening van de 'val van Babel' in Jes. 47/48 is veel minder dramatisch dan die in Jes. 13(14). Bovendien is de 'val van Babel' in Jes. 47/48 duidelijk de keerzijde van de *bevrijding* door Jahwe van de ballingen van Juda, terwijl we in Jes. 13,14 iedereen (uit de volken, en dus niet alleen Judeeërs) zien *wegvluchten* naar hun land van herkomst.

b) Het loopt ook in het oog dat de profetie over het verbrijzelen van de *Assyrische* wereldmacht niet aan Jes. 13/14 voorafgaat, maar erop volgt, terwijl die macht met 'de val van Babel' in 539 v.Chr. allang geen wereldmacht meer was.

c) Jes. 23,13 maakt de zaak nog gecompliceerder. We lezen daar in een profetie over Tyrus: 'wat was het lot van het land der Chaldeeën? Van heel dat volk is niets overgebleven. *Assyrië* heeft hun gebied bestemd voor woestindieren'. Bij de Chaldeeën denken we te snel aan de Chaldeeën uit de latere tijd, toen zij de ruggengraat vormden van het Neo-Babylonische of Chaldeese rijk van Nebukadnessar. Maar ze waren al vanaf 700 v.Chr. een (zelfstandige) geduchte macht, waarvoor ook Assyrië te vrezen had.

Als we het bovenstaande in rekening brengen is het gelijkteken dat mijn vraagsteller plaatst tussen alles wat er over de val van Babel gezegd wordt, zo vanzelfsprekend niet meer. Zou het kunnen zijn dat – als het onderwerp 'de val van Babel' *driemaal* aan de orde komt in het boek Jesaja (13/14; 21,1-10; 47/48) – het ook over *verschillende* 'vallen' van Babel kan gaan? Babel is ook tijdens de *Assyrische* heerschappij geplunderd en radicaal verwoest, n.l. *in 690 v.Chr.* door Sanherib, die tien jaar eerder (701 v.Chr.) Jeruzalem had belegerd. Waarom dan niet overwegen om juist *deze* vernietiging van Babel in Jes. 1-39 terug te vinden?! Onder een van Sanheribs opvolgers, Esarhaddon (690-669 v. Chr.) werd Babel weer opgebouwd. Uit een inscriptie van deze Esarhaddon weten we hoe indrukwekkend de verwoesting van Babel was ervaren.

Babels ondergang werd getekend als een door hemeltekens aangekondigd godsoordeel, waarbij een arm van de Eufraat als een zondvloed de stad had overspoeld, omdat Babel tot toorn van de god Marduk een poel was geworden van onrecht en cultische misbruiken [zie Bijbels Handboek³, K.R. Veenhof, pag. 451].

Wanneer het zinvol is in Jes. 1-39 te blijven denken aan alleen de *Assyrische* tijd, is het voor de hand liggend in Jes. 14 bij de 'koning van Babel' die naar de onderwereld afdaalt, aan een Assyrische koning te denken. Aan het signalement van deze 'slavendrijver' en diens wreedheid beantwoorden verschillende Assyrische koningen geheel en al. Men denkt dan aan de Assyrische koning Sanherib of ook Sargon II, mensen die graag pronkten met de titel dat zij (ook) koning van Babel waren. M.i. beantwoordt zo'n koning meer aan het beeld van Jes. 14 dan de slappe laatste koning van Babel (Belsassar) uit de Neo-Babylonische dynastie.

Ik erken dat het niet gemakkelijk is alles 'rond' te krijgen. Daarom beweer ik ook niet: zo zit het en niet anders. Ik ga op allerlei details niet in, maar wil alleen laten zien dat geleerden zoals Oswalt, Hayes/Irvine en Ohmann een serieus te nemen standpunt verdedigen, waarbij ik me aansluit.

4. *N.a.v. pag. 45 (kleine letter)*. De vraag betreft de relatie tussen 'kennen' en 'vertrouwen'. Is het waar wat daar staat, dat vertrouwen reeds kennis en kennis reeds

vertrouwen veronderstelt? Kennis hoeft geen vertrouwen te veronderstellen.

Vertrouwen kan ontstaan en groeien door kennis. Toelichting bij de vraag: als ik van mezelf uitga geeft meer kennis van de Here, met name ook door onze cursus, mij meer vertrouwen in Hem.

Antwoord: Precies. Als het over ware kennis van God gaat, is die zonder vertrouwen niet denkbaar. Ik maak op pag. 45 geen opmerking over kennis in het algemeen, maar over hoe de Bijbel over de kennis van God spreekt.

5. *N.a.v. pag. 116 (kleine letter).* Daar wordt iets gezegd over de valse profeten die zelfs soms wel serieus gemeend zullen hebben dat ze door Jahwe gezonden waren.

Vraag: hoe kan een profeet voor zichzelf weten of God wel/niet zijn opdrachtgever is? Een dergelijke vraag zal altijd weer gesteld worden, omdat er m.i. geen waterdicht antwoord op te geven valt. Neem bv. Jer. 28,1vv, de geschiedenis van de (valse) profeet Chananja tegenover de profeet Jeremia. Weet Jeremia onmiddellijk dat hij in Chananja met een valse profeet te maken heeft, als deze vertelt dat binnen twee jaar aan de ballingschap een einde zal maken? Nee, Jeremia vermoedt het wel (Jer. 28,7vv), maar moet toch eerst een boodschap van Jahwe krijgen (Jer. 28,12vv) voordat hij Chananja als leugenaar kan ontmaskeren. Een valse profeet kan in schijn oprecht zijn en zelfs menen dat Jahwe tot hem gesproken heeft. Dat lijkt mij allemaal mogelijk, zodat maar niet onmiddellijk valt te constateren dat we met een valse profeet te maken hebben.

Ik geef hier vijf mogelijke antwoorden door, die B. Maarsingh op een rijtje heeft gezet [POT Ezechiël I,175v]:

- 1) De valse profeet liegt bewust. Denk aan de man uit 1 Kon. 13,18. Maar er zullen ook valse profeten geweest zijn die zonder zich daarvan bewust te zijn in feite onwaarheid spraken.
- 2) De valse profeet profeteert om het geld (Micha 3,5) en gebruikt het Godswoord ten eigen voordeel. Maar het geven van een zekere vergoeding aan een profeet wordt niet altijd veroordeeld (1 Sam. 9,7; 1 Kon. 14,3),
- 3) De valse profeet spreekt alleen van heil en voorspelt doorgaans een goede toekomst (Jer. 6,14; 8,11; 28,8v). Maar er zijn ook ware profeten die 'vrede, vrede' uitroepen (Jes. 57,19).
- 4) De valse profeet spreekt woorden die niet uitkomen. Maar er zijn ook profetieën die op een andere wijze vervuld worden dan men verwacht. Ik voeg eraan toe: er zijn ook profetieën die over 'eeuwig' spreken (zie hierboven over Jer. 31) en eenvoudig vanwege de lange tijdsduur niet te controleren vallen op het punt van al of niet vervuld worden.
- 5) De valse profeet staat niet in de lijn van het belijden van de voorgaande geslachten en laat zich graag leiden door wat de mensen graag horen. Maar dat is niet altijd het geval. De mensen uit Jer. 7 kunnen zich beroepen op woorden die ongeveer honderd jaar eerder door Jesaja over Jeruzalem gezegd zijn.

Tot zover Maarsingh. Tijdens de discussie op de cursus over dit onderwerp heb ik al opgemerkt dat het vertrouwen of wantrouwen in wat een profeet zegt, een belangrijke rol speelt. Iemand die Jahwe vreest, hoeft niet altijd eerst te weten of een profeet het voor het geld doet, of alleen maar heil voorspelt om toch te vermoeden dat hij met een valse profeet te maken heeft. Hij kent Jahwe en herkent aan het spreken en doen van een profeet of hij met een ware of een valse te maken heeft.

Dit staat dicht bij het hierboven genoemde punt 5. Ook voor vandaag zeggen we dit. Wij onderscheiden tussen wat waar en vals is ook niet altijd gemakkelijk. Maar

wie de Geest van Christus bezit, weer van het verschil tussen kaf en koren, zonder dat hij overal 'objectieve' criteria voor heeft.

Met dank aan velen die hun op- en aanmerkingen maakten, onder wie Th.G. A.; W.J.A. D; N.W. de J.; C.K.; I.A.K.; D.M.M-B.; W.v.R.; J. S.; J.V.-W.

E. Oplossing van de opgaven lesbrief 7.1.

6.1. *De eerste opgave kunt u beantwoorden als u deze les goed hebt doorgenomen:*

6.1.1. Waarover gaan Jes. 6 – Jes. 2 – Jes. 38 – Jes. 53 – Jes. 11 – Jes. 66?

6.1.2. Waarover gaan Jer. 7 – Jer. 31 – Jer. 20 – Jer. 44 – Jer. 10 – Jer. 1 – Jer. 35?

6.1.3. Kunt u vertellen in welke van de vier perioden uit Jeremia's leven de volgende hoofdstukken zijn te plaatsen: Jer. 1 – Jer. 7 – Jer. 44?

6.2. *U hebt de bijbelboeken doorgebladerd en trof ergens de hier volgende zaken aan. Verbind aan deze zaak het betreffende hoofdstuk uit Jesaja, Jeremia of Klaagliederen. Om het u wat gemakkelijker te maken staan de genoemde zaken in de volgorde die ze ook in het betreffende bijbelboek hebben:*

6.2.1 (Jesaja): het lied van de wijngaard – de geboorte van 'haastige roof, spoedige buit' – de ondergang van Tyrus en Sidon – troost voor Jeruzalem – Bel is gebroken, Nebo is geveld – breek uit in gejuich en gejubel, jij die geen weeën gekend hebt – Kom, ook al heb je geen geld. Koop hier je voedsel en eet. Kom, koop voedsel zonder geld – vasten en sabbat – de worm die aan hen knaagt zal niet sterven, en het vuur waarin ze branden zal niet doven.

6.2.2. (Jeremia): ik zie een gloeiend hete kookpot die vanuit het noorden overhelt – Dit is de tempel van Jahwe! De tempel van Jahwe! De tempel van Jahwe! – de linnen gordel – de grote droogte – al zouden ook Mozes en Samuël voor Mij staan – de stukgeslagen kruik – waarom moest ik de moederschoot verlaten? – Jeremia tegenover Chananja – de akker van mijn neef Chanamel uit Anatot – de belofte voor Ebed-Melech – de moord op Gedalja – tegen Baruch: zou jij dan voor jezelf naar iets bijzonders streven? – Jahwe heeft de koning van Medië aangevuurd, zijn doel is de vernietiging van Babel.

6.2.3. (Klaagliederen): geen vriend bleef haar trouw, allen zijn haar vijandig gezind – je profeten hebben je bedrogen met valse visioenen – elke morgen schenkt Hij nieuwe weldaden, veelvuldig blijkt uw trouw – komt uit de mond van de Allerhoogste niet goed zowel als kwaad? – kinderen bedelen om brood, maar niemand reikt het hun aan – de kroon is van ons hoofd gevallen. Wee ons, wij hebben gezondigd!

Antwoorden:

6.1.1. (Jes. 6) roeping van Jesaja – (Jes. 2) het komende vrederijk – (Jes. 38) Hizkia's ziekte en genezing – (Jes. 53) de dienaar van Jahwe en zijn plaatsvervangend lijden – (Jes. 11) de Messias en het vrederijk – (Jes. 66) het oordeel van Jahwe.

6.1.2 (Jer. 7) de tempelprediking – (Jer. 31) het nieuwe verbond – (Jer. 20) Jeremia vervloekt zijn geboortedag – (Jer. 44) Jeremia waarschuwt in Egypte tegen de afgodendienst – (Jer. 10) de onmacht van de afgoden – (Jer. 35) de Rechabieten als voorbeeld.

6.1.3. (Jer. 1) eerste periode – (Jer. 7) tweede periode – (Jer. 44) vierde periode.

6.2.1. Jes. 5 – Jes. 8,1vv – Jes. 23 – Jes. 40 – Jes. 46 – Jes. 54,1 – Jes. 55,1 – Jes. 58 – Jes. 66,24.

6.2.2. Jer. 1,13 – Jer. 7,4 – Jer. 13 – Jer. 14 – Jer. 15,1 – Jer. 19 – Jer. 20,18 - Jer. 28 – Jer. 32, 9 – Jer. 39,15vv – Jer. 40/41 – Jes. 45,4 – Jes. 51,11.

6.2.3. Klaagl. 1,2 – Klaagl. 2,14 – Klaagl. 3,23 – Klaagl. 3,38 – Klaagl. 4,4 – Klaagl. 5,16.

Les 8.1 Ezechiël en Daniël

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ZWOLLE :dinsdag 9 en 16 januari 2007

ROTTERDAM: dinsdag 23 en 20 januari 2007

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
A. H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 30 november 2006

1. Programma voor de avonden.

1.1. Het programma voor de eerste avond:

19.30 – 19.50 uur	Adelaars en wijnstok, Ez. 17 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Ezechiëls wonderbomen (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Moeten de tempel-en-land-profetieën in Ezechiël 40-47 nog vervuld worden? (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	De historische betrouwbaarheid van Daniël (Verbree).
21.45 – 22.00 uur	Wat voor profeet is Daniël? (Douma)

1.2. Het programma voor de tweede avond:

19.30 – 19.50 uur	De leeuw en de wijnstok, Ez. 19 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Het grote Babel (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Einder en einde bij de profeet Daniël (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Het troonvisioen van Ezechiël (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Aan het einde van de dagen opstaan, Dan. 12,13 (Douma)

2. Historische plaatsing van de boeken Ezechiël en Daniël

2.1. Laten we even terugkijken naar de reeds besproken profeten Jesaja en Jeremia. Jesaja leefde in de tijd van de *Assyrische* wereldmacht, Jeremia in de tijd van de *Nieuw-Babylonische* wereldmacht. Tussen die beide profeten ligt een tijdsruimte van zo'n honderd jaar.

Beide profeten traden op in het Zuidelijke rijk Juda. Jesaja heeft meegemaakt dat het Noordelijke rijk Israël in ballingschap ging (722 v. Chr.). Hij speelde ook een belangrijke rol tijdens het beleg van de stad Jeruzalem door de Assyrische koning Sanherib in 701 v.Chr. Jeremia heeft de ballingschap van Juda (586 v.Chr.) meegemaakt, zonder zelf te worden weggevoerd naar Babel. Hij mocht in Juda achterblijven, maar werd later (gedwongen?) mee te gaan met een groep Judeeërs naar Egypte.

De profeten *Jeremia*, *Ezechiël* en *Daniël* leefden in ongeveer dezelfde tijd en hadden dus alle drie met de Nieuw-Babylonische tijd van Nebukadnessar en zijn opvolgers te maken. Terwijl Jeremia in Jeruzalem heeft geprofeteerd en na de val van Jeruzalem naar Egypte is vertrokken, werd Ezechiël in 597 v.Chr. al naar Babel gevoerd en onderging Daniël (waarschijnlijk) zelfs nog eerder dit lot (605 v.Chr.).

Als u de profeten Jeremia en Ezechiël leest, moet u bedenken dat zij in de laatste periode van de koningen van Juda gelijktijdig hebben geprofeteerd: Jeremia in Jeruzalem en Ezechiël onder de ballingen in Babel. Daniël bevindt zich dan ook in

Babel, maar speelt politiek een belangrijke rol aan het hof van de Babylonische koningen. Je zou zeggen dat deze drie grote tijdgenoten ook wel eens iets over elkaar zeggen, maar dat is nergens het geval. Wat ze gemeenschappelijk hebben, is hun liefde voor Jahwe, voor zijn volk in Juda en voor zijn stad Jeruzalem. Denk aan Daniël, die met het raam open in de richting van Jeruzalem tot Jahwe bidt (Dan. 6,11vv)!

N.B. We gaan hier voorbij aan het feit dat Jes. 40-66 zich in een andere tijd afspeelt. Zie daarvoor par. 1.2 van het boekje Jesaja, Jeremia en Klaagliederen. Vanaf Jes. 40 bevinden we ons in de Perzische tijd onder koning Cyrus (Kores), die in 539 v.Chr. de Joden liet terugkeren naar hun land. Toen waren de profeten Jeremia en Ezechiël waarschijnlijk niet meer in leven. Daniël leefde nog wel. Hij is heel oud geworden. Hij heeft het Nieuw-Babylonische rijk van het begin tot het eind meegemaakt (605-538 v.Chr.) en leefde nog onder koning Cyrus (Dan. 6,19; 10,1).

2.2. We hebben het al vaker gezegd tijdens deze cursus: als u meer bijbelkennis wilt verwerven, *moet* u iets weten van de (wereld)geschiedenis waarin de oudtestamentische gebeurtenissen zich afspelen. Voor de fase van de grote profeten (Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Daniël) is de kennis van een paar jaartallen gewenst. We zetten ze hier even op een rijtje:

- 932 v.Chr.: scheuring van Israël in het Noordelijke rijk (Jerobeam) en het Zuidelijke rijk (Rehabeam)
- 722 v.Chr.: Noordelijke rijk in ballingschap tijdens de Assyrische wereldmacht
- 701 v.Chr.: Beleg van Jeruzalem door de Assyriërs. De stad blijft nog gespaard
- 597 v.Chr.: koning Jojachin wordt door Nebukadnessar met de elite van Juda (onder wie Ezechiël) in ballingschap gevoerd
- 586 v.Chr.: Grote wegvoering van Juda in ballingschap
- 539 v.Chr.: Terugkeer uit ballingschap.

Tijdens dit cursusblok zal weer blijken hoeveel profijt we ervan hebben bij het bijbellezen dat we de *geschiedenis* kennen van Israël temidden van de volken. Maak er een gewoonte van het kaartje van de 'Israëlitische koningen' te raadplegen waarop u alle gegevens vindt die we hierboven vermeld hebben. Dat kaartje is geleverd bij de deeltjes

Scheuring, ballingschap en herstel en opnieuw bij *Jesaja, Jeremia en Klaagliederen*.
2.2.

3. Ezechiël: inhoud

3.1. Het zal u opvallen dat *Ezechiël*, hoewel hij zich onder de ballingen in Babel bevindt, onophoudelijk met Juda en Jeruzalem bezig is. Wel is Ezechiël 'in visionaire toestand' te Jeruzalem als we Ez. 8-10 lezen. Lees voor het verklaren van de contacten tussen Ezechiël en de mensen in Juda uit het deeltje *Ezechiël en Daniël*, par. 1.2.1.

We weten van Ezechiël dat hij van afkomst priester was (Ez. 1,4). Dit maakt het ook begrijpelijk dat in zijn grote toekomstvisioen de tempel zo'n grote rol speelt (Ez. 40vv). We weten verder dat hij gehuwd was, maar niet mocht rouwen over de

dood van zijn vrouw (Ez. 24,15vv). Eenmaal tot profeet geroepen, mag hij zich niet meer vrij onder de ballingen begeven, wordt hij met touwen vastgebonden in zijn huis en zal hij met stomheid geslagen worden, behalve wanneer Jahwe hem oproept om te spreken (Ez. 3,24vv).

Pas wanneer hij via een bode het bericht krijgt dat de stad Jeruzalem gevallen is (586 v.Chr.), kan Ezechiël weer vrijuit spreken (Ez. 24,25vv; 33,21v). Dat stom- en gebonden-zijn van Ezechiël moeten we voor de periode van zeven jaren vanaf zijn roeping tot de val van Jeruzalem niet absoluut nemen Zie *Ezechiël en Daniël*, par. 1.1.4. Wel valt het op dat Ezechiël in plaats van te spreken heel vaak iets moet uitbeelden in zgn. tekenhandelingen (b.v. belegering van Jeruzalem uitbeelden, bepakt en bezakt door een gat in de muur kruipen om de ballingschap uit te beelden). Een overzicht van deze uitbeeldingen vindt u in *Ezechiël en Daniël*, par. 1.1.5.

3.2. Om inzicht te krijgen in een boek als Ezechiël moet u eerst een *overzicht over het hele boek* hebben. We kunnen het boek in vieren verdelen:

deel 1: *oordelen* over Juda en Jeruzalem (Ez. 4-24)

deel 2: profetieën tegen diverse *volken* (Ez. 25-32)

deel 3: *redding* voor Juda en Israël (Ez. 33-39)

deel 4: *visioen* van de nieuwe tempel en het nieuw verdeelde land (Ez. 40-48).

3.3. Als u de indeling die we zojuist gegeven hebben, goed voor ogen hebt, wordt het al gemakkelijker het boek Ezechiël te hanteren. We gaan nu een aantal hoofdstukken noemen, waarvan u een heel korte typering krijgt. Oefen u erin om de hoofdstukken met hun typering te onthouden. En begin dan met de hoofdstukken die wij hieronder vet hebben aangegeven. Lukt het u met alle hoofdstukken die wij hier noemen, dan hebt u een grote stap gezet om in het boek Ezechiël thuis te raken. De keus die wij nu doen, is uiteraard subjectief. Als u zich oefent in bijbelkennis, komt u vanzelf tot een uitgebreider keus!

Ez. 1	Jahwe verschijnt aan Ezechiël in een indrukwekkend visioen
Ez. 3	Ezechiël als wachter aangesteld
Ez. 8	Ezechiël visionair in Jeruzalem en ziet wantoestanden in de tempel
Ez. 10	Jahwe vertrekt uit de tempel (let op gelijkenis met Ez. 1!)
Ez. 16	Jahwe ontfermde zich destijds over Israël als een verwaarloosde baby, die
	Hij later huwde, maar Hem ontrouw werd
Ez. 18	leder mens persoonlijk verantwoordelijk
Ez. 20	Israëls ontrouw in de geschiedenis
Ez. 23	Oholah en Oholiba: vergelijking tussen de zusters Samaria en Jeruzalem
Ez. 24	Jeruzalem een roestige kookpot. Ezechiëls vrouw sterft
Ez. 27	Tyrus met een schip vergeleken (we bevinden ons nu in deel 2!)
Ez. 33	Ezechiël opnieuw tot wachter aangesteld
Ez. 37	Dal vol doodsbeenderen komt tot leven
Ez. 38/39	Het leger van Jahwe's tegenstanders onder leiding van Gog verslagen
Ez. 40-44	De nieuwe tempel
Ez. 47	De rivier uit de tempel
Ez. 48	Grenzen van de stammen van het nieuwe Israël

4. Gebruik van het deeltje *Ezechiël en Daniël*

Het deeltje *Ezechiël en Daniël* uit de serie 'Gaan in het spoor van het Oude Testament' is dikker dan alle voorgaande boekjes. Dat komt vooral door de behandeling van Daniël (zie hierna). We hebben al vaker gezegd dat veel cursisten soms geen tijd hebben deze boekjes volledig door te lezen. Dat is ook beslist niet nodig om de cursusavonden te volgen. Probeer wel deze inleidende lesbrief 8.1. goed door te nemen en uit Ezechiël minstens de hoofdstukken te lezen die we onder 3.3 vermeld hebben.

Bent u aan het lezen, zoek dan in *Ezechiël en Daniël* op wat betrekking heeft op de genoemde hoofdstukken. Voor het boek Ezechiël kunt u ook gebruikmaken van de bijbelstudie van Adrian Verbree, *Ezechiël*

- Ez. 1** par. 1.1.3; Verbree, hoofdstuk 2.
- Ez. 3** par. 1.1.2.
- Ez. 8** par. 1.2.2.
- Ez. 10** par. 1.2.3; Verbree 3.5-7.
- Ez. 16** par. 1.2.5 (een van de drie historische peilingen!)
- Ez. 18** par. 1.2.7; Verbree 4.4.
- Ez. 20** par. 1.2.5.
- Ez. 23** par. 1.2.4 en 5.
- Ez. 27** par. 1.3.1. en 1.4.5; Verbree 7.8.
- Ez. 33** par. 1.5.2; Verbree 5.4.
- Ez. 37** par. 1.5.7; Verbree 8.5
- Ez. 38/39** par. 1.5.8; Verbree 8.7
- Ez. 40-44** par.1.6.1; Verbree 9.3. Zeer moeilijke stof die zonder het kaartje op pag. 61 (of Verbree, pag. 131) haast niet te begrijpen valt. Probeer een indruk te krijgen van de nieuwe tempel, zonder te verdrinken in details!
- Ez. 47** par. 1.6.8; Verbree 9.4.
- Ez. 48** par. 1.6.9; Verbree 9.5. Ook hier kaartje op pag. 61 gebruiken!

5. Daniël: inhoud

5.1. Daniël is deels gemakkelijker, deels moeilijker dan Ezechiël. De eerste zes hoofdstukken zijn sterk verhalend van karakter en behoren door de verhalen (o.a. over de drie vrienden in de vurige oven en Daniël in de leeuwenkuil) tot de bekendste gedeelten uit de Bijbel. De laatste zes hoofdstukken gaan over de toekomst van Israël en zijn zonder toelichting moeilijk te begrijpen. Over Daniël 1-6 is al iets gezegd in het deeltje *Scheuring, ballingschap en herstel*, par. 4.2. Maar toen gebeurde dat nog vrij beknopt. Nu heb ik in hoofdstuk 2 van *Ezechiël en Daniël* zowel de historische verhalen als ook de hoofdstukken over de toekomst van Israël uitvoerig behandeld.

Veel meer dan Ezechiël leent het boek Daniël zich ervoor om per hoofdstuk behandeld te worden. Zou ik dat hebben gedaan met boeken als Jesaja en Jeremia, dan waren het omvangrijke boeken over hun profetieën en geen beknopte behandelingen van Jesaja en Jeremia geworden. Bij Daniël kon het, zoals waarschijnlijk ook bij de Kleine Profeten het geval zal zijn. Wel is dit deeltje over Ezechiël en Daniël door de uitleg van Daniël wat omvangrijker geworden en ligt ook de prijs daardoor wat hoger.

Een voordeel van deze behandeling is dat verenigingen, die een bijbelboek toch vaak per hoofdstuk behandelen, er beter mee uit de voeten zullen kunnen.

5.2. Laten we eerst even kijken naar het *eerste* deel van Daniël, nl. *Daniël 1-6*.

<i>Dan. 1</i>	Daniël en zijn drie vrienden komen aan het Babylonische hof
<i>Dan. 2</i>	De droom van Nebukadnessar
<i>Dan. 3</i>	Het gouden beeld en de drie vrienden in de brandende oven
<i>Dan. 4</i>	Nebukadnessar wordt hoogmoedig en brengt een tijd onder de dieren door
<i>Dan. 5</i>	Het feestmaal van Belsassar en het schrift aan de wand
<i>Dan. 6</i>	Daniël gered uit de leeuwenkuil.

De lezing van deze gedeelten zal niet veel moeite geven, vermoeden we. Wat er over in *Ezechiël en Daniël* staat, is vanaf par. 2.3 (Daniël 1), 2.4. (Daniël 2), etc. gemakkelijk te vinden. Ik heb geprobeerd telkens ook op de actuele betekenis van de hoofdstukken te wijzen.

5.3. Voor veel meer problemen stelt ons het *tweede* gedeelte van Daniël, nl. Dan. 7-12).

<i>Dan. 7</i>	Het visioen van de vier dieren
<i>Dan. 8</i>	Het visioen van de ram en de geitenbok
<i>Dan. 9</i>	Daniëls gebed. De zeventig weken
<i>Dan. 10</i>	Strijd in de engelenwereld
<i>Dan. 11</i>	Strijd tussen de vorstenhuizen van de Seleuciden en de Ptolemeeën
<i>Dan. 12</i>	Op weg naar het einde van de geschiedenis, naar de opstanding.

Uit het deeltje *Ezechiël en Daniël* kunt u opmaken wat voor uitleg ik aan Dan. 7-12 verbind. Die uitleg is niet altijd gelijk aan die van vroegere gereformeerde exegeten. De *hoofdkwestie* kan ik als volgt onder woorden brengen: hebben we in de vier rijken uit Dan. 2 en 7 te maken met achtereenvolgens: 1) het Nieuw-Babylonische rijk; 2) het Medische rijk; 3) het Perzische rijk; 4) het Grieks-Macedonische rijk met z'n uitloper naar Antiochus IV Epifanes?

Of moeten we anders indelen, nl. 1) Het Nieuw-Babylonische rijk; 2) het Medisch-Perzische rijk; 3) het Grieks-Macedonische rijk; 4) *het Romeinse rijk*? Om het met een term te formuleren die ik op de cursus reeds enkele malen heb gebruikt: valt binnen de *einder* van Daniëls profetieën ook het Romeinse rijk of niet? Mijn uitleg vindt u vooral *in par. 2.8 van Ezechiël en Daniël*, bij de bespreking van Daniël 8, over de ram (de Medisch-Perzische macht) en de geitenbok uit Griekenland (van Alexander de Grote tot aan Antiochus IV Epifanes).

Een *tweede* moeilijke zaak treft u aan bij de bespreking van Dan. 11. Dat hoofdstuk is absoluut niet te begrijpen zonder historische kennis van twee vorstenhuizen, nl. van De Seleuciden (Syrië, Mesopotamië e.a. gebieden) en de Ptolemeeën (die over Egypte regeerde). beide vorstenhuizen zijn voortgekomen uit twee van de vier generaals die na de vroege dood van Alexander de Grote (323 v.Chr.) de macht overnamen. Nu weten we gelukkig wie al die vorsten zijn die in Dan. 11 genoemd worden.

Om u het lezen van Dan. 11 wat gemakkelijker te maken, heb ik in 2.13 de namen en situaties ook telkens ingevuld. Daardoor is de bespreking van Dan. 11

heel lang uitgevallen. Wie er geen tijd voor heeft, moet zich vooral niet bezwaard voelen. Ook zonder al die details kunt u heel kort in 2.13.5 vinden wat ik de betekenis acht van dit ingewikkelde hoofdstuk. En wilt u weten waar uw cursusleider zichzelf het meest het hoofd over gebroken heeft, zonder tot een voor hemzelf bevredigend antwoord te komen, dan kunt u dat vinden in 2.13.4!

6. Opgaven

6.1. *De eerste opgave kunt u beantwoorden als u deze les goed hebt doorgenomen:*

6.1.1. Wat gebeurde er a) in 722 v.Chr.; b) 586 v.Chr. en c) 539 v.Chr.?

6.1.2. Wie ging het eerst in ballingschap: Ezechiël of Daniël?

6.1.3. Hoe kunnen we in het boek Ezechiël vier en in het boek Daniël twee hoofddelen

onderscheiden?

6.1.4. Waarover gaan Ez.40-44; Ez. 18; Ez. 37; Ez. 10? En waarover Dan. 1; 6; 2; 8; 12?

6.2. Weet u waar de volgende *personen, goden of locaties* te vinden zijn in Ezechiël of Daniël? Ze staan in de volgorde zoals ze ook in Ezechiël en Daniël voorkomen. Maak eventueel gebruik van een concordantie!

6.2.1. Buzi – Tammuz – Jaäzanja – Pelatja – Daniël - Sodom – Ohola – Tyrus – Gog.

6.2.2. Sadrach – Arjoch – Belsassar – Darius, de Mediër – Susa – Michaël – Sieraadland.

6.3. *U hebt de bijbelboeken doorgebladerd en trof ergens de hier volgende zaken aan. Verbind aan deze zaak het betreffende hoofdstuk uit Ezechiël en Daniël.. Om het u wat gemakkelijker te maken staan de genoemde zaken in de volgorde die ze ook in het betreffende bijbelboek hebben:*

6.2.1 (Ezechiël):

En boven de koepel zag ik iets dat leek op een troon van saffier – Neem een kleitablet en teken daarop een stad – ze stonden met hun rug naar de tempel, met hun gezicht naar het oosten, en ze bogen zich in aanbidding neer voor de zon -Toen het helemaal donker was, laadde ik alles op mijn schouders en droeg het weg terwijl het volk toekeek – Wat is er zo bijzonder aan het hout van de wijnstok? – Eens kwam er een grote adelaar naar de Libanon – Eens was je moeder een krachtige leeuw! – De beker van je zuster zul je drinken – Wee de bloedstad! Een pot met aangekoekt vuil is zij – Van eiken uit Basan waren je riemen, je dek was van ivoor – Alle bomen van Eden benijdden hem, alle bomen in de tuin van God – Ik zal een andere herder over ze aanstellen, een die ze wél zal weiden: David, mijn dienaar – Ik zal één volk van hen maken in het land en op de bergen van Israël, en één koning zal over hen allen regeren – En daar, vanuit het oosten, zag ik de God van Israël in al zijn luister verschijnen – Er zullen net zoveel soorten vis zijn als in de Grote Zee.

6.2.2. (Daniël) :

Mijn besluit staat vast. Als u me niet vertelt wat ik heb gedroomd en wat die droom betekent, laat ik u in stukken hakken – Wij vinden het niet nodig, Nebukadnessar, uw vraag te beantwoorden – Mene, mene, tekkel ufarsin - ...zag ik dat er met de wolken van de hemel iemand kwam die eruitzag als een mens – De ram had weinig kracht om weerstand te bieden– Heer, ons en onze koningen, onze vorsten staat de schaamte op ons gezicht, omdat wij tegen u gezondigd hebben. Maar de vorst van Perzië heeft mij eenentwintig dagen tegengehouden – De koning van het Zuiden ...de koning van het Noorden – Jij zult te ruste gaan en aan het einde van de dagen opstaan om je bestemming te bereiken.

Les 8.2 Cursus en antwoorden

CURSUS ‘GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL’

AVONDEN TE:

ZWOLLE : dinsdag 9 en 16 januari 2007

ROTTERDAM : dinsdag 23 en 30 januari 2007

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibibel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 1 april 2007.

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.
- C. Opmerkingen n.a.v. vragen over teksten
- D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje *Ezechiël en Daniël*.
- E. Oplossing van de opgaven lesbrief 8.1.

A. INLEIDING. OPMERKINGEN OVER DE BEIDE CURSUSAVONDEN

De cursusleiders hebben zo hun eigen zorgen. Toen we ons voorbereidden op de cursusperiode in januari, vroegen we ons natuurlijk af of het weer geen verhindering zou vormen. We hebben stormachtige dagen meegemaakt in januari, maar.... op de cursusavonden hadden we steeds goed weer! Toen het al half december was, kwam de aanmelding voor het blok in januari eigenlijk pas goed op gang. Het leek er even op dat de belangstelling zou verminderen, maar...uiteindelijk was het aantal cursisten nog weer groter dan de vorige keren. Op de tweede avond in Rotterdam passeerden we de grens van 700 cursisten!

We ontvingen weer veel instemmende reacties, zodat we er zin in hebben de cursus voort te zetten en in elk geval 'Gaan in het spoor van het Oude Testament' af te ronden binnen afzienbare tijd. Wat resteert er nog? De Twaalf Kleine Profeten, die we in drie cursusblokken hopen te bespreken en ook weer aan de hand van drie boekjes, met telkens een bespreking van vier 'kleine profeten'. Over het hele program ontvangt u zeer binnenkort nadere mededelingen.

We vermelden even de data voor het eerstvolgende blok (over *Hosea, Joël, Amos en Obadja*)

Te Zwolle dinsdag 3 en 10 april 2007
Te Rotterdam: dinsdag 17 en 24 april

B. *Stof die op de cursusavond behandeld is.*

1.1. Het programma voor de *eerste* avond was:

19.30 - 19.50 uur : 1. Adelaars en wijnstok, Ez. 17 (Douma)

19.50 - 20.10 uur : 2. De historische betrouwbaarheid van Daniël (Verbree)

20.10 - 20.30 uur : 3. Moeten de tempel-en-land-prophetieën in Ezechiël 40-47 nog
vervuld

worden? (Douma)

20.30 -21.00 uur : Pauze

21.00 - 21.30 uur : Discussie

21.30 - 21.45 uur : 4. De bomen van Ezechiël (Verbree).

21.45 - 22.00 uur : 5. Wat voor profeet is Daniël? (Douma)

1.2. Het programma voor de *tweede* avond was:

19.30 - 19.50 uur : 6. De leeuw en de wijnstok, Ez. 19 (Douma)

19.50 - 20.10 uur : 7. Het grote Babel (Verbree)

- 20.10 - 20.30 uur : 8. Einder en einde bij de profeet Daniël (Douma)
 20.30 - 21.00 uur : Pauze
 21.00 - 21.30 uur : Discussie
 21.30 - 21.45 uur : 9. Ezechiëls troonvisioen (Verbree)
 21.45 - 22.00 uur : 10. Opstaan aan het einde van de dagen, Dan. 12,13 (Douma)

B. STOF DIE OP DE CURSUSAVONDENBEHANDELD IS.

1. ADELAARS EN WIJNSTOK, Ezechiël. 17 (Douma)

Aandachtspunten

- Regel één: let op het historisch verband
- Regel twee: let op het tekstverband
- Regel drie: let op het profetisch karakter (oordeel en/of heil?)
- Regel vier: let op Jezus Christus

1. Ter inleiding vertel ik even wat mij verstandig lijkt voor het uitleggen van een gedeelte uit de profeten. Ik hanteer vier regels die ik ook al gebruikt heb toen we op onze cursus met Jesaja en Jeremia bezig waren. De toepassing van de *eerste* regel verrijkt het nut van ons bijbellezen enorm. Ik durf met alle vrijmoedigheid te zeggen dat u weinig van Ezechiël 17 begrijpt als u niet let op het *historisch verband*. Uit welke tijd stamt deze profetie en wie spelen er allemaal een rol in? U leest over twee grote adelaars, een cederboom, een wijnstok en nog eens een cederboom.

Bovendien merkt u dat zowel Babel als Egypte een rol spelen. Maar wat betekenen die adelaars, de cederboom, de wijnstok en die nieuwe grote cederboom aan het slot? Zonder uitleg blijft u toch als die Ethiopiër die in z'n reiswagen uit de profeet Jesaja las. Hem werd door de evangelist Filippus gevraagd: 'Begrijpt u ook wat u leest?' Het antwoord van de Ethiopiër die toch echt zijn best had gedaan om te begrijpen wat hij had gelezen, luidt: 'Hoe zou dat kunnen als niemand mij uitleg geeft?' (Hand. 8,31). Dat zullen velen onder u ook zeggen over Ez. 17, neem ik aan. Laat ik vanavond als Filippus onder de Ethiopiërs mogen fungeren!

2. We bevinden ons in de tijd kort voordat Juda in ballingschap gaat. U hoeft niet veel jaartallen te kennen, maar u moet wel weten dat er (minstens) twee keer Judeeërs in ballingschap zijn weggevoerd door de bekende Babylonische koning Nebukadnessar:

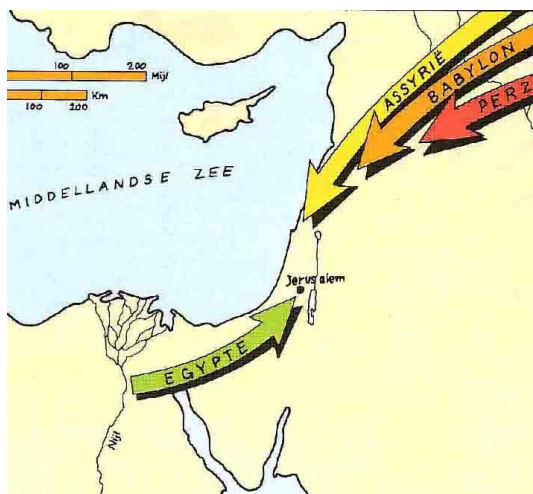
597 v.Chr.:

koning Joachaz wordt door Nebukadnessar met veel vooraanstaande Judeeërs, onder wie Ezechiël, in ballingschap gevoerd.

586 v.Chr.: koning Sedekia en het volk van Juda worden door Nebukadnessar in ballingschap gevoerd

U moet verder weten dat er in die tijd twee wereldmachten elkaar beconcurrerden: het rijk van Babel met Nebukadnessar en het rijk van Egypte met z'n farao's. Als u nu

ook nog even de kaart van de wereld van toen bekijkt, ziet u dat het kleine rijk Juda tussen Babylonië en Egypte in ligt. U zult ook begrijpen dat als Juda graag onder de macht van Babel vandaan wilde, het steun ging zoeken bij Egypte.

U hebt nu een aantal gegevens bij elkaar dat u al in staat stelt Ezechiël 17 voor een belangrijk deel te begrijpen. De *eerste* arend uit Ez. 17,3 stelt de koning van Babylonië, nl. Nebukadnessar voor. Deze adelaar plukte uit de top van een ceder van het gebergte Libanon het bovenste takje en bracht dat naar een land van handelaars. Met dat bovenste takje wordt koning Jojachin van Juda bedoeld. Nebukadnessar zette hem af als koning en

bracht hem naar Babel, naar het economisch zo bloeiende Babel, dat daarom een land van handelaars genoemd kan worden.

De adelaar Nebukadnessar verrichtte nog een tweede handeling. Hij nam een zaailing, d.w.z. een plantje uit de bodem van Juda en pootte dat in een vruchtbaar en waterrijk veld. Het werd een mooie wijnstok die wel breed uitgroeide, maar dicht bij de grond bleef. Nebukadnessar die de ene koning van Juda in ballingschap had gevoerd, stelde een andere koning in zijn plaats, nl. Sedekia, de oom van Jojachin.

Deze Sedekia wordt voorgesteld als een wijnstok. Dat houdt tweeërlei in. De wijnstok kon breed uitgroeien en daardoor een mooie, sierlijke en eervolle plaats innemen. Alleen, en dat is het tweede, de wijnstok bleef een *lage* plant en kon niet concurreren met de hoog erboven cirkelende adelaar. Nebukadnessar was zo vriendelijk geweest in plaats van Jojachin aan Juda een nieuwe koning te geven, maar deze koning moest natuurlijk wel aan hem, Nebukadnessar onderdanig blijven!

Ez. 17,6:

.. zijn ranken richtte hij naar de adelaar, zijn wortels stonden stevig in de grond.

3. Maar Sedekia *bleef* niet onderdanig. Er was nog een adelaar in de lucht, de farao van Egypte en bij deze adelaar zocht hij steun. Hij deed dat zelfs met alle kracht die in hem was. Hij keerde niet alleen zijn ranken naar deze adelaar toe, zoals hij eerst had gedaan naar die andere adelaar Nebukadnessar, maar hij draaide met wortel en al de kant van Egypte uit.

Het beeld wordt dan zelfs een beetje belachelijk. Het lijkt wel alsof de wijnstok geen genoegen meer nam met de grond waarin hij geplant was, maar liever zijn water uit de Nijl van Egypte wilde ontvangen! Kennelijk was hij ontevreden geworden met de waterrijke mogelijkheden die hij als wijnrank bezat. Koning Sedekia wilde niet meer gebonden zijn aan de oppervorst van Babylonië en daarom zocht hij een andere oppervorst.

Dat liep op een ramp uit. Want hoe verging het de wijnstok?

Ez. 17,9.10:

Zal de adelaar (Nebukadnessar) niet al zijn vruchten afplukken en al zijn wortels losrukken zodat hij verdort ... Zal hij niet verdorren zodra de oostenwind (vanuit

Babel!) hem beroert - verdorren in de grond waarin hij groeit?

U begrijpt wat het antwoord op die vragen is. Aan de regering van Sedekia kwam een eind. Hij werd wegens zijn rebellie tegen Nebukadnessar weggevoerd naar Babel en zijn volk met hem.

4. Eén ding moet u in deze geschiedenis duidelijk voor ogen staan. U merkt hoe zwaar Jahwe het Sedekia aanrekende dat hij steun zocht bij Egypte, terwijl hij *onder aanroeping van de naam van Jahwe* een verbond met Nebukadnessar had gesloten.

Wij denken misschien dat, als je onder de macht van Babel vandaan kunt komen, je dat niet moet laten. Vrijheid blijheid! Maar Jahwe denkt er hier anders over: omdat Sedekia onder aanroeping van zijn naam, dus met een eed, een verbond met Nebukadnessar had gesloten en vervolgens dat verbond schond door te gaan heulen met Egypte, had deze koning in Jeruzalem een ernstige zonde begaan. Door het verbond te schenden met Nebukadnessar, onder aanroeping van Jahwe's naam, had koning Sedekia het verbond met Jahwe geschonden.

Ez. 17,19:

Daarom, zo waar Ik leef, zegt God, de HERE: Ik zal hem (Sedekia) laten boeten omdat hij het verbond met mij niet heeft nageleefd en de eed heeft gebroken die hij bij mijn naam gezworen had.

5. Ik ga over tot de bespreking van de *tweede* regel: Let op het tekstverband! Waarom staat dit stuk in *Ezechiël*? Ik vertelde in het begin al dat ook Ezechiël, samen met koning Jojachin e.a. in 597 v.Chr. in ballingschap werd gevoerd. Vergeet u daarom nooit bij het lezen van Ezechiël dat de profeet en zijn toehoorders zich *in Babel bevinden*. Wat zich echter in Ez. 17 afspeelde, gebeurde niet in Babel, maar in Jeruzalem. Waarom staat dit hoofdstuk, zouden we ons kunnen afvragen, niet in het boek Jeremia? Jeremia bevond zich als collega-profeet van Ezechiël in Jeruzalem.

En waarom raakte de boodschap van Ez. 17 ook de ballingen in Babel? Wij weten uit het boek Ezechiël dat zowel Ezechiël als zijn toehoorders prima op de hoogte bleven van wat zich op zo'n duizend kilometer van Babel in Jeruzalem en Juda afspeelde. Ondanks de grote geografische afstand was er blijkbaar toch wel onderling verkeer mogelijk. Het hart van de ballingen bleef uitgaan naar hun vaderland. Zou zo'n bericht over koning Sedekia's rebellie tegen Nebukadnessar en het zoeken van steun bij Egypte de harten van de ballingen in Babel niet sneller hebben doen kloppen? Stel eens voor dat Egypte met succes tegen Babel kon optreden! Konden de ballingen in Babel dan geen hoop koesteren dat ze straks weer naar Jeruzalem en Juda zouden terugkeren?

Daarom geeft Jahwe aan Ezechiël na het vertellen van het verhaal over de adelaars en de wijnstok de volgende opdracht:

Ez. 17,11:

De HERE richtte zich tot mij: Zeg tegen dit *opstandige* volk: 'Begrijpen jullie niet wat dit verhaal betekent?'

De ballingen in Babel stonden er als hoorders van Ez. 17 bij voorbaat al gekleurd op: zeg dit *opstandige* volk! Waarom? Omdat ook *de ballingen* zich niet wensten neer te leggen bij hun balling-zijn. Ik noemde Jeremia al. Hij schreef in een brief aan de

ballingen in Babel: zet je in voor de bloei van Babel; want de bloei van de stad betekent ook voor jullie leven een opbloei. Hecht geen waarde aan verhalen over een spoedige terugkeer naar huis. *Blijf zitten waar je zit* (Jer. 29, 7vv).

Diezelfde boodschap moet Ezechiël nu in de vorm van het raadsel van de twee adelaars brengen aan de ballingen in Babel: *blijf hier zitten waar je zit* en verheug je niet over de rampzalige alliantie die uw koning Sedekia nu heeft gesloten met Egypte. Sedekia *had* perspectief als wijnstok, die kon gedijen laag bij de grond; maar hij *heeft* dat perspectief niet meer, nu hij het onder ede gesloten verbond met Nebukadnessar geschonden heeft. Zijn meened komt hem duur te staan. Zijn wortels staan niet stevig meer in de grond en het zal voor Babel een kleinigheid zijn die wortels nog verder los te rukken en de wijnstok te laten verdorren. Het is voor de huidige ballingen dus niet de tijd om aan terugkeer te denken, maar om in alle nederigheid zich in Babel aan Gods oordelen te onderwerpen.

U merkt uit dat ene zinnetje 'zeg tegen dit opstandige volk' hoe het verhaal over de adelaars en de wijnstok niet alleen bestemd is (alleen) voor de mensen in Jeruzalem alleen, maar (ook) voor de ballingen in Babel. Lees een bijbeltekst zoveel mogelijk in het kader van het bijbelboek waarin het staat! Hoe meer u over het hele boek weet, hoe beter u de onderdelen ervan begrijpt.

6. En nu de derde regel: Let op het *profetisch* karakter. Hebben we met een oordeelsprofetie of met een heilsprofetie te maken?

Het antwoord is gauw gegeven. Ez. 17,1-21 is een oordeelsprofetie, zonder meer. Maar Ez. 17 telt nog een derde onderdeel, vers 22-24. We zijn er nog niet. Lest is hier best, want zo zegt Jahwe:

Ez. 17,22:

Ik zelf zal uit de top van de hoge ceder, tussen de bovenste takken, een teer twijgje wegplukken, en dat zal Ik planten op een hoge en verheven berg. Op de hoogste berg van Israël zal Ik het planten, het zal takken dragen en vruchten voortbrengen, en een prachtige ceder worden. In die boom, in de schaduw van zijn takken, zullen vogels wonen, alle soorten vogels die er zijn.

U begrijpt zonder meer dat dit een heilsprofetie is. Het gaat over een nieuwe koning die als een ceder geplant is op de hoge en verheven berg Sion. Na de wegvoering van Juda in ballingschap is het toch niet afgelopen. Ballingschap en ondergang van duizenden Judeeërs hebben niet het laatste woord. Want Jahwe zal genadig zijn voor zijn volk en het weer veilig doen wonen in het land Israël. Hij zal al de reuzenbomen in het woud van deze wereld laten zien wie Hij is:

Ez. 17,24

Alle bomen in het veld zullen beseffen dat ik, de HERE, het ben die een hoge boom velt en een kleine boom doet groeien, die een gezonde boom laat verdorren en een verdorde boom weer laat bloeien.

De eerst nog gezonde boom van Sedekia werd een verdorde boom. Sedekia kreeg als gevangene in Babel zijn verdiende loon. Maar een verdorde boom kan ook weer gezond worden. En waar denken wij, die kennis hebben van het Nieuwe Testament bij deze cederboom anders aan dan aan die stronk van Isaï (Jes. 11,1) met zijn wortelscheut die toch weer tot bloei kwam?

7. Maar daarmee ben ik ook al bij de *vierde* regel aangeland: Let op Jezus Christus! Ik durf wel te zeggen dat we nergens in het boek Ezechiël zo duidelijk kunnen denken aan de vervulling die dit slot van Ezechiël 17 gekregen heeft in het rijk van Jezus Christus. Hijzelf wordt niet genoemd, maar als het over een ceder gaat waaruit een stekje wordt genomen, dat tot een hele cederboom leidt, moet dat toch wel op de grote nazaat van het huis van David wijzen: Jezus Christus en zijn rijk. Wanneer dan ook nog alle soorten vogels zich in de schaduw van die cederboom zullen nestelen, dan is het beeld helemaal compleet. Wat kan dat anders betekenen dan dat alle volken - en dus niet alleen de Judeeërs - in dat ene koninkrijk van Jezus Christus een plaats zullen ontvangen? Eén koning, één wereldrijk en één wereldkerk!

2. DE HISTORISCHE BETROUWBAARHEID VAN DANIËL (Verbree)

Daniël, zo is geclaimd, werd pas in de tweede eeuw vóór Christus geschreven. Die kritiek raakt niet alleen de profetische delen van het boek. Ook de eerste zes hoofdstukken van het boek zouden niet uit Daniëls tijd stammen. Vergelijking met andere bronnen uit dezelfde en later tijd zouden aantonen dat de auteur noch de periode, noch de taal van die periode persoonlijk heeft gekend.

Nu is het beslist niet zo dat er geen lastige vragen zijn te stellen bij de gegevens die we in Daniël tegenkomen. Dat is duidelijk wel zo. Zo is de identiteit van de in hoofdstuk 6,1 genoemde Darius de Meder een lastige puzzel. Maar erkennen dat er lastige vragen zijn, is iets anders dan het gretig op elke vermeende onjuistheid duiken, en die als trofee omhoog houden onder het uitroepen van: zie je wel, de Bijbel is onbetrouwbaar! Deze bijdrage wil laten zien hoe gemakkelijk men tot dit soort conclusies komt.

Het geeft te denken dat er bij het afwijken van Bijbel en buitenbijbelse bronnen vaak niet eens aan de mogelijkheid van op zijn minst een gelijkspel: het kan zus zijn, het kan zo zijn, wordt gedacht. Nee, als de Bijbel en een andere bron afwijken, dan heeft per definitie de Bijbel ongelijk. We kijken naar de uitroeptekens die bij het boek Daniël zijn geplaatst. Eerst twee punten die met taal te maken hebben

De Griekse muziekinstrumenten

Samen met vele anderen moesten de vrienden van Daniël knielen voor het beeld dat Nebukadnessar had laten oprichten. Op het teken van zes in Daniël 3, 5 muziekinstrumenten moest ieder zich neerbuigen. Drie van deze zes instrumenten zijn van Griekse oorsprong.

Aramees	Grieks	Vertaling
Qajtros	kitaris	soort harp
Soemponja	sumphonia	'doedelzak'

Psantherin	psalterion	Soort harp
------------	------------	------------

Kijk eens, hoe de bijbelschrijver hier door de mand valt: Griekse instrumenten in het Babel van Nebukadnessar. Waar haalt de schrijver het vandaan! Dat spreekt voor zich: hij schreef zijn boek in de tijd dat Nebukadnessar al lang en breed was vergeten, namelijk toen de Grieken onder leiding van Alexander de Grote oostwaarts waren opgerukt tot aan de Indus. Toen was de invloed van het Grieks inmiddels overal voelbaar en zo werd de schrijver verleid tot het maken van zijn anachronistische fout. Is het echt zo duidelijk? Laten we eens kijken naar een aantal buitenbijbelse gegevens:

Grieken in het Assyrische rijk

a.. Vanaf 1200 voor Christus vestigden Grieken zich in Klein-Azië. De Joniërs, een van de Griekse stammen, verhuizen dan vóór de vanuit het Noorden oprukkende Doriërs uit naar o.a. de kust van Klein Azië. Ze vestigen daar hun cultuur met o.a. steden als Efeze en Milete.

b. Al in Assyrische inscripties uit de tijd van Sargon II (722-705 v. C.) wordt melding gemaakt van Griekse slaven afkomstig uit Cyprus, Ionië en Lydië, die werden verkocht in het Assyrische rijk.

c. Opgravingen in Nineve schetsen het beeld van een intensief contact tussen Assyriërs en Grieken, ruim vóór de opkomst van Babel.

d. Op een stèle van Sanherib treffen we een afbeelding van een psalterium aan.

Grieken in het Babylonische rijk

a. Tijdens Nebukadnessar werkten Grieken in Babel. Er zijn Nieuw-Babylonische kleitabletten gevonden met teksten waarin sprake is van het verstrekken van voedsel aan Griekse timmerlieden en scheepsbouwers in Babel, in opdracht van Nebukadnessar.

b. De broer van de Griekse dichter Alcaeus, Antimenidas (ca. 600 v. C.) diende in het Babylonische leger van Nebukadnessar.

Is het in het licht van dit soort gegevens vreemd om het op zijn minst geloofwaardig te achten dat in Daniëls dagen Griekse instrumenten hun weg hadden gevonden naar Babel? Bedenk dat in Ezechiël 17, 4,19 Babylonië wordt getypeerd als een land van handelaars en Babel zelf als een koopmansstad.

Het Aramees

Een ander punt van kritiek dat ook de taal raakt, is het Aramees waarin het boek Daniël is geschreven. Wij kennen het boek Daniël als tweetalig. Daniël 2,4b tot en met hoofdstuk 7 is geschreven in het Aramees.

Waarom heeft Daniël het boek in twee talen geschreven? Hééft Daniël het boek in twee talen geschreven? Of is de tweetaligheid een aspect van het boek, dat pas later toen het boek werd overgeschreven, is ontstaan? Deze vraag is een 'queeste' op zichzelf. Maar helaas een waarin de 'graal' wel niet zal worden gevonden. Waar het nu om gaat, is dat schriftkritische geleerden wisten te vertellen

dat het boek Daniël niet in de vijfde of zesde eeuw voor Christus kon zijn ontstaan, omdat het Aramees waarin het boek is geschreven niet het Aramees van die periode is.

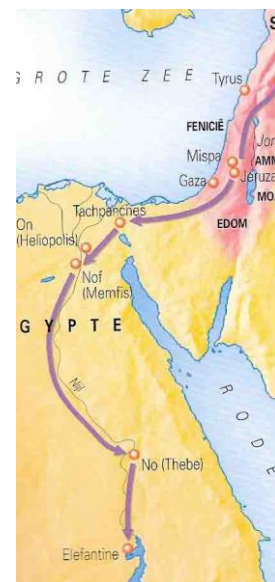
De schrijver van Daniël zou namelijk Aramees schrijven alsof hij niet lang voor de geboorte van Christus leefde. Dit verradt het jonge karakter van het boek Daniël.

Is het sowieso niet vreemd dat er in Babel Aramees werd gesproken? Nee, in het Babylon van de zesde eeuw vóór Christus werd door de zeer gemengde bevolking overwegend Aramees gesproken.

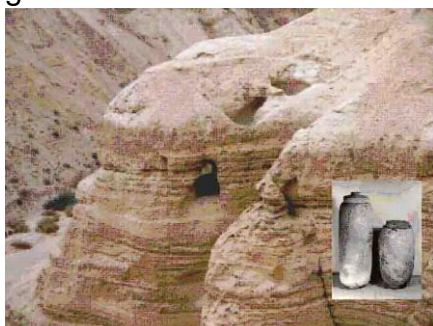
De bijbelcritici waren er al snel uit. Het zou in Daniël om een jong, westelijk dialect van het Aramees gaan. Het boek kon helemaal niet in Babel zijn geschreven. Maar deze conclusies kwamen zo vlot, dat ze net als bij de muziekinstrumenten meer vertelden over deze schriftgeleerden dan over het boek Daniël.

Wat bleek?

In een eerdere ronde van deze cursus hebben we het bij de ondergang van het rijk Juda gehad over Egypte waar een deel van de Joden tegen de wil van de HEER naartoe vluchtte. We zagen toen dat zij zelfs zover zuidelijk terecht kwamen als in Elefantine, een eiland in de Nijl. Ze deden daar dienst als grensbewakingstoepen van de Farao. Reeds in 1906 werden in dit fort teksten opgegraven die in het Aramees waren gesteld en die zonder enige twijfel afkomstig waren uit de periode waarin Daniël in Babel leefde. Toen het Aramees van deze teksten werd vergeleken met het Aramees van Daniël, bleken beide soorten Aramees sterk overeen te komen. Een sprekend detail is in dit verband de spelling van de naam van koning Darius. In alle Aramese teksten sinds 420 vóór Christus wordt de naam Darius met een 'h' geschreven: Dharius. Alleen in de oudste Elefantine teksten komt de spelling zonder 'h' voor. En... in Daniël.

Verdere bestudering van Aramese handschriften en inscripties uit de vijfde eeuw, leidde tot de conclusie dat een Perzisch vorst, waarschijnlijk de bekende Cyrus, het Aramees dat in Babel werd gesproken, verhief tot de ambtstaal in zijn rijk. Dat zou het tot ongeveer 330 vóór Christus blijven, toen het Grieks de volgende voertaal van het nabije Oosten werd. De Aramese gedeeltes van Daniël zijn in dit 'rijksaramees' geschreven.

In de bekende Qumran-grotten werden in 1947 naast handschriften met daarop bijbeltekst ook tal van andere rollen gevonden. Een voorbeeld is de rol met het zogenaamde Genesis Apocryphon. Het boek bevat aanvullingen op het boek Genesis, en dateert uit de eerste eeuw voor Christus.

Als Daniël een jong boek is, uit de tweede eeuw vóór Christus, is het redelijk om een sterke verwantschap te verwachten tussen het Aramees van het Genesis Apocryphon en dat van het boek Daniël, net zoals het Nederlands van 1951 ook nog steeds sterk lijkt op dat van 2007. Maar wat bleek: het was juist het grote verschil dat opviel. Er liggen duidelijk eeuwen tussen het Aramees van het Apocryphon en dat van Daniël

Opnieuw luidt de conclusie: de gretigheid waarmee men Daniël apocrief verklaarde, zegt meer over een bepaald soort schriftgeleerden dan over de betrouwbaarheid van de Bijbel. Ook op dit punt spreken de feiten vóór de Bijbel.

De Babylonische koningen in Daniël

Het Nieuw-Babylonische rijk heeft niet lang bestaan. Het was bepaald geen duizendjarig rijk, Een overzicht van de koningen laat zien dat het uiteindelijk de eeuw niet zou volmaken.

Nabopolassar	(625–605)
Nebukadnessar II	(605–562)
Evil-Merodach	(562–560)
<u>Nergal-Schar-Ussur</u>	(560–556)
<u>Labaschi-Marduk</u>	(556)
Nabonidus	(556–539)

Wie een beetje thuis is in de Bijbel, zal een vraagteken bij deze lijst plaatsen. De laatste koning was toch Belsassar, de koning voor wie Daniël het schrift op de wand leest?

Volgens de Bijbel wel, maar in de Babylonische kronieken komt geen Belsassar voor. Nabonidus is daar de laatste koning.

Weer valt de bijbelschrijver door de mand. Hij heeft de koningen van de zesde en de zevende eeuw niet gekend. Hij slaat er een slag naar en vult wat hij niet weet aan uit eigen fantasie.

Echter: in 1854 werd in de stad Ur een deel van de tempel van de maangod Sin opgegraven. Bij die gelegenheid kwamen verschillende, met spijkerschrift beschreven kleicilinders te voorschijn, waarop restauratiewerkzaamheden aan de tempel door koning Nabonidus worden vermeld. We lezen o.a.: "Moge ik, Nabonidus, koning van Babylonië, niet zondigen tegen u. En moge mijn ontzag voor u ook wonen in het hart van Belsassar, mijn

eerstgeborene en welbeminde zoon."

Ook in later gevonden inscripties dook de naam Belsassar op. Zoveel wist men toen dus inmiddels: de naam was niet uit de duim gezogen. Maar het feit dat iemand heeft bestaan, maakt hem nog niet tot koning.

Ook dat vraagstuk is ondertussen beantwoord. We weten nu dat koning Nabonidus zo'n tien jaar van zijn regeringsperiode niet in Babel heeft doorgebracht. In 1956 werd in het noorden van Saoedi-Arabië een stèle ontdekt met een inscriptie van Nabonidus. Hij deelt daarin mee dat hij tien jaar heen en weer trok tussen plaatsen in het noorden van Arabië en niet in Babylon kwam. Van 549 tot 539 v. C. verbleef Nabonidus in de omgeving van Tema, in het noorden van Arabië.

Met deze vondsten is zowel het bestaan van Belsassar verklaard als ook het raadsel van zijn positie opgelost. Belsassar was in Babel de waarnemer voor zijn vader. De opvallende uitspraak van Belsassar in Daniël 5, 7, 16, 29 zou hiermee verklaard kunnen zijn. De koning belooft daar dat wie het schrift verklaart de derde

heerser in het rijk zal worden. Nummer 1 is dan Nabonidus, nummer 2 Belsassar en nummer 3 Daniël.

Ook andere feiten bevestigen Belsassars positie als regent voor zijn vader. We weten dat op kleitabletten waarop rechtsgeldige afspraken tussen twee partijen werden gemaakt, altijd de naam van een God en de naam van de heersende koning voorkwamen. De enige uitzondering op dit protocol zijn kleitabletten waarop een god, Nabonidus én Belsassar samen voorkomen.

Wantrouwen jegens de historische betrouwbaarheid van Daniël werd ook gevoed door het feit dat Nebukadnessar in Daniël 5,2, 11,13, 18 de vader van Belsassar wordt genoemd.

Belsassar was de zoon van Nabonidus, en Nebukadnessar werd opgevolgd door zijn zoon Evil-Merodach. Wat een groot probleem lijkt, hoeft het echter niet te zijn.

Het is alleszins mogelijk dat Nabonidus, die in 556 de macht greep, het pad naar de troon heeft geëffend door een dochter van Nebukadnessar te trouwen. In dat geval is Nebukadnessar de grootvader van Belsassar. Bedenk hierbij dat de Semitische talen geen woord voor 'kleinzoon' kennen.

In Genesis 29, 5 lezen we dat Jakob die voor Esau is gevlucht aan de herders in Haran vraagt: 'Kennen jullie dan misschien Laban, de kleinzoon van Nachor?' Maar in de grondtekst staat: 'Kennen jullie dan misschien Laban, de *zoon* van Nachor?'

In 2 Samuël 9,5 lezen we: 'Koning David liet de zoon van Jonatan, de kleinzoon van Saul, ophalen uit het huis van Machir in Lo-Debar.' In het Hebreeuws staat: de *zoon* van Saul.

Een aardig hedendaags voorbeeld van de niet letterlijke betekenis van het woord vader in het Midden - en Nabije Oosten treffen we in het Babel van Saddam Hoessein. Sinds 1989 vatte de inmiddels geëxecuteerde Saddam de restauratie van het oude Babel ter hand. In navolging van machthebbers van meer dan 4000 jaar geleden liet hij zijn naam op de stenen van het herrezen Babel zetten. We lezen onder andere 'Dit is gebouwd door Saddam Hoessein, de *zoon* van Nebukadnessar.'

Ten slotte: wie zich realiseert dat Daniël in de dagen van Belsassar aan het hof inmiddels in het vergeetboek is geraakt, begrijpt ook waarom de koningin-moeder op dit moment refereert aan Nebukadnessar. Tijdens diens bewind vierde Daniël immers zijn triomfen aan het Babylonische hof.

Conclusies

1. Wetenschappers hebben vaak een verborgen agenda, bijvoorbeeld het per se onderuit willen halen van de Bijbel als Gods Woord.

2. Keer op keer blijken aanvankelijk als onjuist getypeerde Bijbelse gegevens door de historische feiten te worden bevestigd.

3. MOETEN DE TEMPEL-EN-LAND PROFETIEËN NOG VERVULD WORDEN? (Douma)

1. De tempel-en-land profetieën in Ezechiël waarover we het nu zullen hebben, zijn te vinden in Ezechiël 40-48.

Ez. 40-42	Visioen van de nieuwe tempel
Ez. 43,1-10	Jahwe keert door de oostpoort terug in zijn tempel
Ez. 43,12-44	de nieuwe tempelwet (offerdienst, onderscheid levieten en priesters)
Ez. 45,1-10	verdeling van het land voor tempel, priesterschap en vorst
Ez. 45,11-46	bepalingen voor de tempeldienst
Ez. 47	de tempelbeek
Ez. 48	verdeling van het land onder de stammen van Israël

Heel kort weergegeven: Ezechiël wordt in visionaire toestand naar Jeruzalem gebracht en ziet dan op een zeer hoge berg een tempel liggen. Een engel leidt hem rond door het hele complex van muren, poorten, tempelruimten en priestervertrekken. In Ez. 43 ziet Ezechiël Jahwe door de oostpoort binnentrekken. Denk even terug aan Ez. 10, toen Jahwe de tempel in Jeruzalem verliet wegens alle afgoderij die er bedreven werd. Nu keert Jahwe in deze nieuwe tempel terug om er altijd te blijven (Ez. 43,7). Hij zal niet weer vertrekken, blijft voor altijd in het midden van zijn volk wonen en laat daarom de oostpoort, waardoor Hij binnengekomen was, voorgoed afsluiten.

In wat we daarna lezen (Ez. 43-44) valt het ons op dat er dierenoffers gebracht moeten worden o.a. voor de *verzoening van zonden*. Ik citeer daarvoor één tekst:

Ez. 43,19 Er moet een jonge stier gegeven worden voor een reinigingsoffer (NBG: zondoffer). Het bloed moet aan de vier horens van het altaar gestreken worden ... Zo reinig je het altaar van zonde door middel van een <i>verzoeningsrite</i> .

Alle verschil met de oude eredienst verhindert niet dat de nieuwe tempel in het visioen nog een soortgelijke offerdienst als de oude tempeldienst ook had met reinigingsoffers, graanoffers, brandoffers en vredeoffers (Ez. 44,29; 45,16). Ook de vorst moet offers brengen ten behoeve van de reiniging van zonden voor zichzelf en voor het hele volk (Ez. 45,22).

Verder vinden we in het visioen van Ez. 40-48 een totaal nieuwe indeling van het land Kanaän. Let u op pag. 69 van mijn boekje *Ezechiël en Daniël* waar u deze zaak in beeld krijgt:

Op een paar dingen wil ik u attent maken:

- a) op het zgn. *heilige domein* (of *heffing*, zoals NBG vertaalt) ligt de tempel (T) buiten de stad (S) Jeruzalem. Verder ziet u dat de vorst van Israël ook buiten de stad Jeruzalem zijn gebied heeft, aan weerszijden van het gebied waar de levieten en priesters hun woongebied hebben.
- b) het heilige domein ligt tussen de stammen van Israël in, met zeven stammen ten noorden en vijf stammen ten zuiden het heilige domein. Hun stroken grond lopen allemaal van de kust tot aan de Jordaan. Het Overjordaanse gebied behoort voor het grootste deel niet meer bij Israël.

2. Wat wil Ezechiël ons nu eigenlijk laten zien in zijn visioen van niet minder dan acht hoofdstukken? Het antwoord is eenvoudig: zo ziet volgens het goddelijke visioen de toekomst van Israël er uit wanneer Jahwe straks in zijn genade Israël weer tot zijn volk heeft aangenomen. Zo ziet het *vrededijk* eruit, waar Jahwe en zijn volk voor altijd aan elkaar verbonden zullen blijven. Een breuk tussen Jahwe en zijn volk is

voorgoed van beide kanten uitgesloten. Jahwe blijft voor altijd in de nieuwe tempel wonen, maar dat kan ook:

Ez. 43,7

Hier zal Ik voorgoed blijven wonen temidden van de Israëlieten. Het volk van Israël zal mijn heilige naam *nooit meer bezoedelen*, zij noch hun koningen, niet met hun ontrouw en niet met de lijken van hun koningen in hun tombes.

De lijkluicht daarvan hing bij wijze van spreken in de tempel, omdat het koninklijk paleis er vroeger vlak tegenaan was gebouwd. Dat zal nu niet meer het geval zijn, zoals u op het kaartje van het heilige domein zojuist gezien hebt. Zullen er in dit vrede-rijk trouwens nog *lijken* zijn? Ja zeker:

Ez. 43,9

Maar van nu af zullen ze (nl. de vorsten) niet langer ontrouw zijn *en de lijken van hun koningen ver van mij houden*, zodat Ik voorgoed bij hen kan wonen

We lezen op een andere plaats (Ez. 44,25) dat de priesters zich niet mogen verontreinigen door bij een dode te komen, behalve wanneer het gaat om hun vader, moeder, broer of zuster. Met andere woorden, de dood blijft in het vrede-rijk! De zonde is er nog steeds, want er moeten zondoffers gebracht worden. De dood blijft, want die hangt met de zonde samen. Als een priester in contact is gekomen met z'n dode vader of moeder, dan moet hij eerst weer rein worden en in de tempel een reinigungs- of zondoffer gebracht hebben voor hij als priester weer aan de slag kan.

3. Ik ga nu voorbij aan de grote betekenis die het visioen gehad moet hebben voor de ballingen in Babel. Dat visioen, zo heb ik in mijn boekje geschreven, moest voor hen een *spiegel* zijn om er de zonden van hun volk, hun priesters en hun koningen in te herkennen. Die hebben van de *heiligheid van Jahwe* een karikatuur gemaakt en nu moeten ze met de neus op de structuren van de visioen-tempel gedrukt worden om zich over hun oude gedrag te schamen:

Ez. 43,10

Mensenkind, vertel het volk van Israël over de tempel, zodat ze zich schamen over hun wandaden, en laat ze het model nameten ... Maak hen bekend met de indeling en het ontwerp van de tempel, met de uitgangen en de ingangen, kortom met de hele indeling, en met alle bepalingen en voorschriften. Schrijf alles voor hen op, opdat zij het nauwkeurig uitvoeren.

En 'uitvoeren' betekent niet dat ze die tempel moeten bouwen. Die tempel *is* in het visioen al gebouwd en moet door de ballingen bekeken worden om zich te bekeren. Ze krijgen van Ezechiël les in godsdienst en ethiek met als leerboek een *visionaire* tempel, die ook alleen maar visionair blijft. Kort gezegd: het visioen is een *lesmodel*.

4. En nu het antwoord op de vraag: moeten de tempel-en-land profetieën dan toch nog vervuld worden, zoals ook vele christenen beweren? Ze zijn in elk geval *niet* vervuld toen er na de ballingschap een nieuwe tempel werd gebouwd in Jeruzalem en evenmin toen er tijdens het bewind van koning Herodes opnieuw een tempel werd gebouwd. Moet daarom de door Ezechiël in een visioen getoonde tempel er nog komen?

Ja, zeggen velen. Nee, luidt mijn antwoord. Waarom niet? Omdat in het vrede-rijk, waar Jezus Christus ons zal binnenbrengen a) geen offers meer nodig zijn tot verzoening van onze zonden, b) vandaag Christus onze tempel is en op de nieuwe aarde geen tempel meer te vinden is (Openb. 21,22), en c) de dood er straks niet meer zal zijn (Openb. 21,4). Wat Ezechiël heeft gezien en aan zijn volksgenoten heeft getoond, is voor ons *achterhaald*.

Ons vrede-rijk ziet er anders uit. En men moet zich in heel vreemde bochten wringen wanneer men zegt: hier hebben we een gedeelte uit Gods Woord dat niet vervuld is en dus nog vervuld zal worden. Als ik zeg dat Christus toch gekomen is en er dus geen tempel met bloedige dierenoffers meer nodig is, zegt de heer P. Jongenburger, eens hoogleraar metaalkunde in Delft en lid van de Vergadering der Gelovigen, het volgende:

P. Jongenburger, Hier zal Ik wonen, pag. 84

Ik merk vaak enige weerstand op, zelfs weersin, tegen die toekomstige offerdienst op aarde ... Onze burgermanscultuur heeft alles wat met bloed en dood te maken heeft uit het middelpunt verdrongen. Dat er ééns hier op onze 'beschaafde' aarde mensen in aanbidding zullen staan om een rokend altaar dat druipt van bloed, dat wil er bij een 20e-eeuwse cultuurmens eigenlijk niet in, en ook 20e-eeuwse *christenmensen* kunnen er moeite mee hebben.

Nu, dat wil er bij mij ook niet in. Niet omdat ik een twintigste-eeuwer of lid van de dierenbescherming ben, maar omdat ik na Christus' offer van zo'n tweeduizend jaar geleden met de schrijver van de Hebreeënbrieff (10,18) zeg, dat er na dat offer geen zondoffers meer nodig zijn. Jongenburger weet dat ook wel, maar toch houdt hij vast aan een letterlijke vervulling van Ez. 40-48 door het volgende te beweren:

P. Jongenburger, Hier zal Ik wonen, pag. 84

Heel die dienst van offers op het grote altaar..(is) niet meer *heenwijzend* naar een toekomstige gebeurtenis, maar is zichtbaar *terugverwijzend* naar het Offer dat eens voor altijd is geschied.

Zo'n offer in het vrede-rijk dat terugverwijst naar het grote Offer van Jezus Christus kan ik niet uit het grote visioen van Ezechiël te voorschijn toveren. De realiteit van zonde en dood zijn in dat visioen nog zo duidelijk aanwezig, dat we het visioen niet mooier moeten maken dan het is. Het is een profetisch visioen dat nog helemaal uitgaat van de levenssfeer van het Oude Testament.

4. Ezechiël 40-48 is nooit vervuld als we het visioen *in alles* letterlijk zouden moeten nemen en hoeft ook niet meer vervuld te worden, omdat het door het werk van Jezus Christus volledig is ingehaald.

Wat we serieus moeten nemen in Ez. 40-48 is de centrale boodschap dat alles in de toekomst beter zal worden. Maar Ezechiël sprak daar over in oudtestamentische taal, terwijl wij ons nieuwtestamentisch uitdrukken. Daarom waren voor Ezechiël in het vrede-rijk de zonde en de dood, de tempel en het offer nog niet overwonnen en achterhaald, terwijl ze dat in onze blik op het vrede-rijk wél zijn. We kijken bovendien verder dan Ezechiël 40-48 door niet alleen op het vrede-rijk voor Israël, maar voor

heel de wereld te letten. En wij weten intussen ook dat niet de vogels naar Jeruzalem vliegen om zich te nestelen in de takken van de grote cederboom, maar dat Jeruzalem erop uitvliegt in de wereld om de volken het evangelie te verkondigen.

5. Als wij zo de *voortgang* van Gods openbaring binnen de Heilige Schrift in de gaten houden, durven wij ook te zeggen dat veel dingen in het Oude Testament achterhaald zijn. Dat geldt niet alleen voor de bloedige offers, maar ook voor profetische uitspraken. Ik gebruikte tijdens een vorig cursusblok daarvoor de woorden *einder* en *einde*. Einder is een ander woord voor horizon. Als we een lange tocht door de bergen maken, verandert telkens onze horizon, onze einder. Hoe hoger we klimmen, hoe breder onze einder. Als we de weg van de geschiedenis vanaf Adam, via Abraham, David, de ballingschap, de komst van Jezus Christus naar het einde afleggen, wordt onze einder steeds breder. Wat Ezechiël nog niet te zien kreeg met zijn beperkte oudtestamentische einder, hebben wij na de komst van Jezus Christus nu wel voor ogen. De einders verruimen zich. Aller ogen, van Abraham, van David, van Ezechiël en van ons kunnen op het *einde* gericht zijn, maar dat einde blijft toch elke keer nog gevangen binnen een einder die geen direct uitzicht op het einde biedt. Ook onze einder valt niet samen met het einde. Dat einde komt straks met de wederkomst van Jezus Christus, waarna wij wonderbaarlijke dingen zullen zien, totaal anders dan wij hadden gedacht.

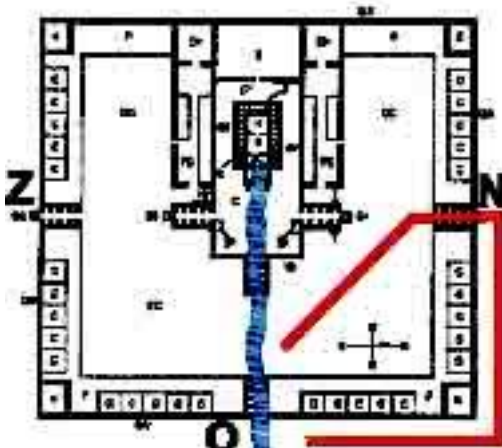
4.. DE BOMEN VAN EZECHIËL (Verbree)

Het onderwerp van deze bijdrage is een zoektocht naar het geïnspireerde karakter van het boek Ezechiël.

Het is duidelijk dat Ezechiël zijn bijbel kende. Ook bij zijn lezers veronderstelt hij kennis van de Schriften. Dat blijkt bijvoorbeeld ten aanzien van het boek Genesis. In hoofdstuk 31 spreekt Ezechiël een profetie uit over de farao van Egypte. In deze profetie wordt de farao vergeleken met bomen. In vers 8 lezen we: 'Zelfs in de tuin van God was er geen ceder als hij, geen cipres had zulke takken, geen plataan met zulke twijgen, in de tuin van God was er geen boom zo mooi als hij.'

In vers 9 is de profeet nog iets preciezer over die tuin van God: 'Ik had hem zo mooi gemaakt met zijn brede takken, en alle bomen van Eden benijdden hem, alle bomen in de tuin van God.' Als even later farao, de machtige ceder, toch is gevallen, lezen we in vers 16: 'In de onderwereld voelden de bomen van Eden zich getroost.' Zonder kennis van de Bijbel zijn deze beelden niet duidelijk.

We zetten reuzenstap in het boek in komen aan in hoofdstuk 47. Ezechiël heeft inmiddels de nieuwe tempel gezien, en heeft de regelgeving, die bij de vernieuwde tempeldienst hoort, genoteerd. Hierna keert hij met zijn gids – een engel – terug naar de ingang van de tempel.

Daar ziet hij iets merkwaardigs: onder de drempel van de tempeldeur vandaan sijpelt een stroompje water. Ezechiël en zijn gids volgen het stroompje, maar moeten daarvoor eerst buitenom want het water gaat recht op de hoofdingang van het tempelcomplex af, die permanent was gesloten nadat de HEER was teruggekeerd naar de tempel.

Aangekomen bij de Oostpoort, zien ze het water weer tevoorschijn komen. Het smalle stroompje verbreedt zich nu in rap tempo, totdat het een rivier is geworden waarin Ezechiël kopje onder gaat en hij moet zwemmen.

De rivier is niet alleen bijzonder in haar oorsprong, ze is het ook in haar effecten. De engel vertelt dat de rivier helemaal doorstroomt naar de Dode Zee, waar ze het zoute water zoet maakt, zodat het er weer wemelt van de vis. Verder ziet Ezechiël dat er plotseling zowel op de linker- als op de rechteroever bomen zijn opgeschoten. Hij hoort dat het bomen zijn die altijd groen blijven, elke maand vrucht dragen en waarvan het blad geneeskrachtig is.

De reactie op dit visioen van de lezer na Christus is voorspelbaar: hij denkt meteen aan de Openbaring aan Johannes. Die ziet in zijn visioen immers iets dergelijks. Verplaatst u zich eens in de positie van Ezechiël en zijn lezers. Wat zal dit visioen bij hen voor associaties hebben opgeroepen? Zij kenden geen Openbaring aan Johannes. Zij kenden wel het boek Genesis. En dan is het redelijk om aan te nemen dat de associatie met het paradijs moet zijn gemaakt. De parallellen zijn te opvallend om ze te missen.

1. De Hof van Eden is door God gecreëerd.
2. God zette de hof vol met prachtige vruchtbomen.
3. God laat er een *overvloed* van water ontspringen: de vier paradijsrivieren.
4. God zet de tuin in het teken van het leven: de dood staat buitenspel.

1. In Ezechiëls visioen is God de schepper: het water komt uit het allerheiligste.
2. God laat langs de rivier de prachtige vruchtbomen opschieten.
3. God laat, tegen de natuur in, de rivier steeds dieper worden: *overvloedig water*.
4. God schenkt het water en de bladeren levenbrengende kracht: de dood wordt buitenspel gezet.

Stel, ik schrijf een boek, en ik laat dat zo beginnen: 'In een hol onder de grond woonde een Babbit.' Dan zal het velen van u meteen duidelijk zijn dat ik verwijs naar het werk van Tolkien. Die laat zijn boek de Hobbit immers beginnen met de zin: 'In een hol onder de grond woonde een Hobbit.' Deze herkenning zal niet echter leiden tot de erkenning dat mijn boeken geïnspireerde boeken zijn.

Op dezelfde manier kan de parallelle tussen Ezechiël en Genesis worden afgedaan als het werk van een schrijver die bewust wil verwijzen. Dat kun je literair knap of wellicht juist zwak vinden, maar het feit ligt er. Ezechiël heeft goed nagedacht over hoe hij zijn boek zou opzetten, maar over het geïnspireerde karakter van het boek zegt die constatering niets. Nu is het zonder meer duidelijk dat Ezechiël aan redactie heeft gedaan. We kwamen dat verschijnsel al eerder tegen bij de behandeling van het boek Job. We zagen toen dat de proloog en de epiloog van dat boek elkaars spiegelbeeld vormen.

Proloog

- a introductie: Job leeft rechtvaardig.
- b Jobs kinderen: 7 zonen, 3 dochters.
- c Jobs kuddes: 7000 S, 3000 K, 500 SR, 500 E.
- d feest: de kinderen van Job.
- e Jobs rampspoed breekt los.
- f de drie vrienden komen troosten.
- g de vrienden zwijgen.

Epiloog

- g' de vrienden berispt.
- f' de 3 vrienden vragen hulp.
- e' Jobs ramspoed weggenomen.
- d' feest: Jobs familie komt langs.
- c' Jobs kuddes: 14.000 S, 6000 K, 1000 SR, 1000 E.
- b' Jobs kinderen; 7 zonen, 3 dochters.
- a' Job sterft oud en van het leven verzadigd.

Vergelijkbare scharnierconstructies komen we ook in Ezechiël tegen. Het laatste gedeelte, over de nieuwe tempel en wat daarbij hoort 40,1 – 48, 35 is op vergelijkbare wijze geredigeerd:

- a opmeten van de maten van de tempel.
- b aankomst van God troon vanuit het oosten.
- c voorschriften voor de tempeldienst.
- d opmeten van het heilige domein.
- c' voorschriften voor de tempeldienst.
- b' vertrek van de rivier naar het oosten.
- a'opmeten van het land van Israël.

Ezechiël heeft dus zijn literaire en redactionele werk gedaan. Maar betekent dit ook dat wat we kunnen leren van de parallellie tussen Genesis en hoofdstuk 47 hiermee is uitgeput?

Ik meen van niet. Maar vóór ik die conclusie trek, vraag ik uw aandacht voor de parallel tussen Johannes en Ezechiël.

Op de laatste bladzijde van de Bijbel zijn we terug op de eerste pagina van de Bijbel en bij Ezechiël:

1. Johannes ziet een rivier uit Gods troon.
2. Het water van de rivier brengt leven.
3. Aan weerszijden van de rivier staan vruchtbomen.
4. De dood is buitenspel gezet.

Het is een zuivere parallel. Driemaal is scheepsrecht. Wie hier conclusies aan wil verbinden, zal merken dat hij op een tweesprong staat. De tweesprong tussen geloof in de Bijbel als enkel een literair hoogstaand werk en de Bijbel als het geïnspireerde woord van God. Geloof of ongeloof geeft uiteindelijk de doorslag. Toch zijn er ook goede argumenten aan te dragen die pleiten voor het geïnspireerde karakter van de Bijbel We hebben driemaal te maken met zaken die ons worden beschreven door mensen die iets te zien of te horen krégen.

1. Genesis: Mozes was er niet bij.
2. Ezechiël kréég een visioen.
3. Johannes kréég een visioen.

Zoog Mozes uit zijn duim of putte hij louter uit de verteltraditie? En die visioenen van Ezechiël en Johannes, zijn die ook uit de duim gezogen? Als u gelooft dat we tot drie keer toe echt met openbaring te maken hebben, dan ligt hier opeens een prachtige illustratie van het geïnspireerde karakter van de bijbel vóór ons. Het moet ons

namelijk opvallen dat Mozes niet vooruitwijst, dat Ezechiël niet terugwijst en dat ook Johannes met geen woord over Genesis of Ezechiëls visioen rept.

Dat was toch wel érg verleidelijk, in elk geval voor Ezechiël en Johannes: let op lezer, ik verwijs nu naar wat u al kent, denk aan de Hof van Eden, denk aan het visioen van Ezechiël.

Maar dit gebeurt niet. Bedenk hierbij dat we de impliciete verwijzing, de hint voor de lezer, zoals wij die kennen in de hedendaagse literatuur niet kennen uit de literatuur van deze oude tijden. Toch is het, voor wie de stukken naast elkaar legt, duidelijk dat er is geredigeerd. Maar wie heeft dat dan gedaan?

Ezechiël, Johannes en Mozes, kregen ópdracht om te schrijven. Iemand had een plan, iemand die het grotere geheel van de Gods Openbaring kende. Wie gelooft, gaat nu de Hand achter de handen zien: Het is God zelf, de Heilige Geest die redigeert. De Here geeft ons een bibliotheek van 66 boeken in handen, maar wie met open ogen leest, ziet de eenheid.

Zetten we onze gegevens in een 'tijd balk' dan ontstaat het volgende beeld:

1. al in het begin wordt de boom van het leven ontoegankelijk maar blijft bestaan.
2. als alles hopeloos lijkt: ballingschap, de tempel verwoest, duikt de levensboom weer op.
3. als het boek dicht gaat, is de boom definitief terug.

Wie oren heeft, moet horen wat de Geest tegen de gemeenten zegt.

5. WAT VOOR PROFEET IS DANIËL? (Douma)

Aandachtspunten

- Er zijn twee Daniëls: de staatsman en de profeet
- De profeet in de staatsman
- De staatsman in de profeet

1. Dat de profeten onderling verschillend zijn, zult u al door hebben wanneer u niet meer doet dan wat bladeren in hun boeken. Zo neemt ook de profeet Daniël z'n eigen plaats in. Dat merken we eveneens als we nagaan waar het boek Daniël in de *Hebreeuwse* Bijbel voorkomt. Want Daniël vindt u daar niet in het deel van de profeten, maar van de geschriften. Ik geef eerst even aan hoe de Hebreeuwse Bijbel er uitziet.

- 1) de *wet* (5 boeken van Mozes)
- 2) de *profeten*, onderverdeeld in de vroege (Jozua tot 2 Koningen) en de late profeten (Jes., Jer., Ez. + 12 kl. profeten)
- 3) de *geschriften* (Psalmen, Job, Spreuken, Ruth, Hooglied, Prediker, *Klaagliederen*, Ester, Daniël, Ezra, Nehemia, 1 en 2 Kronieken)

Via de indeling die de *Griekse* vertaling (de Septuagint) en ook de *Latijnse* vertaling (de Vulgaat) van de Hebreeuwse Bijbel hebben gegeven, is Daniël bij ons tussen de profeten terecht gekomen.

Dit verschil in plaatsing is te begrijpen. Want als u het boekje Daniël leest, vindt u eigenlijk *twee* Daniëls, de Daniël van de eerste zes hoofdstukken en de Daniël van

de laatste zes hoofdstukken. In de eerste hoofdstukken treffen wij geschiedenissen aan waarin Daniël als een topfiguur aan het hof van de koningen van Babel en Perzië door zijn grote wijsheid een rol speelt. Hij legde aan Nebukadnessar een droom uit over een groot beeld met een gouden hoofd en ijzeren en lemen voeten (Dan. 2). Later verklaarde Daniël opnieuw een droom voor Nebukadnessar, maar nu met een voor deze koning slechte boodschap. De grote boom die Nebukadnessar in zijn nieuwe droom gezien had was hijzelf, maar die boom zou worden omgehakt. Nebukadnessar zou tijdelijk waanzinnig worden (Dan. 4). Ook heeft Daniël nog de betekenis ontcijferd van het schrift op de wand dat tijdens het feestmaal van koning Belsassar verscheen (Dan. 5).

Dat Daniël een bijzonder soort profeet geweest is, begrijpt u ook als u hem vergelijkt met zijn tijdgenoot Ezechiël. Beiden gingen zij kort na elkaar in ballingschap. Beiden leefden hun leven niet ver van elkaar in Babylonië. Of ze elkaar ooit ontmoet hebben, is de vraag. Hun werk was ook heel verschillend. De een (Ezechiël) was als profeet geroepen, iets wat een stempel op al zijn activiteiten zette; de ander (Daniël) werd niet tot profeet, maar tot politicus geroepen, die zijn opvallende gaven in dienst van Nebukadnessar en diens opvolgers stelde. Hij was er soms *even profeet bij*. In de verhalen uit Dan.1-6 ontmoeten we de profeet een aantal keren in de politicus en staatsman. Hij brengt Gods boodschap als hij daartoe incidenteel geroepen wordt.

Het profeet-zijn kenmerkte niet zijn dagelijkse arbeid. Hij bewoog zich niet onder het volk van de Joden in ballingschap. Hij startte evenmin een evangelisatiecampagne aan het hof. Hij bleef staatsman en heeft als belijder van Jahwe gemerkt dat hij in dienst van een *heidens* koninkrijk stond, waarin niet zijn wil, maar die van Nebukadnessar en diens opvolgers het richtsnoer was. Zulke politici als Jozef in Egypte en Daniël in Babel wisten wat dienen betekende en wat het was zich te moeten aanpassen. Een goed voorbeeld ook voor de ChristenUnie die niet tot taak heeft Nederland te christianiseren, maar haar weg moet vinden binnen de smalle marges die er voor verbetering van een geseclariseerde natie nog over zijn.

3.. Een *andere* Daniël staat voor ons als hij om zo te zeggen met emeritaat is gegaan en aan het einde van zijn leven visioenen en andere openbaringen ontvangt. We vinden ze in Daniël 7-12. Nu ontvangt Daniël *zelf* dromen in plaats van dat hij dromen van anderen moet uitleggen. Wat hij te zien krijgt in droom en gezicht en wat hij te horen krijgt in het woord van God zet ik op een rijtje:

Dan. 7: gezicht van de vier wereldmachten (leeuw, beer, panter, dier zonder naam).
 Dan. 8: gezicht van de ram en de geitenbok.
 Dan. 9: openbaring over de zeventig weken .
 Dan. 10-12 openbaring over de eindtijd.

Hier is Daniël wel degelijk een profeet in het zien en horen en doorgeven van goddelijke boodschappen. Daarom zal later de Here Jezus Daniël ook een *profeet* noemen (Matt. 24,15), wanneer Hij verwijst naar een passage uit het tweede deel van het boek Daniël.

Maar het bijzondere aan deze profetieën vind ik dat de oude Daniël als *profeet* inzicht ontvangt in de *wereldpolitiek*. Hier ontdek ik de staatsman in de profeet. Hij laat ons zien hoe de Babylonische macht van Nebukadnessar als het rijk van de leeuw plaats moet maken voor de Medische macht, als het rijk van de beer, voor de Perzische macht, als het rijk van de panter en voor de Grieks-Macedonische macht als het rijk van een monsterachtig dier zonder naam.

Terwijl vrijwel alle andere profeten hun start nemen in de situatie van Israël en Juda, richt Daniël zich op het wel en wee van de wereld heersers. Maar nu het mooie bij deze oude staatsman. Hoe hoog hij ook had gezeten in het gestoelte van de machthebbers, met zijn hart was hij altijd bij zijn volk geweest. U weet dat hij driemaal per dag bad met het venster open in de richting van Jeruzalem. En uit het lange gebed dat we van hem lezen in Daniël 9, merken we hoe deze man zich één wist met zijn volk dat zwaar onder z'n schuld voor Jahwe gebukt moest gaan. Een schuld die Daniël ook als zijn eigen schuld zag. Lees wat hij bidt:

Dan.9,5vv

Wij zijn slecht en opstandig geweest, wij zijn van uw geboden en regels afgeweken en wij hebben niet geluisterd naar uw dienaren, de profeten, die in uw naam tot onze koningen ... en tot het hele volk gesproken hebben. U, Heer, staat in uw recht, maar tot op deze dag staat de schaamte ons op het gezicht, ons, de mannen van Juda, de inwoners van Jeruzalem, alle Israëlieten, of ze nu dichtbij zijn of ver weg, in alle landen waarheen u hen hebt verdreven vanwege hun ontrouw jegens u.

Deze Daniël mag een profetische blik slaan in het wel en wee, in de opgang en de ondergang van de wereldmachthebbers, van wie hij er sommigen persoonlijk gekend had. We ontdekken de staatsman in zijn profetie. Hij weet hoe het er in de wereld toegaat. Maar hij weet het als profeet van God. Levend en werkend in Babel wist hij dat het hart van de wereldpolitiek toch in Jeruzalem lag.

De gouden glans van Babel verbleekte, het ene rijk ging en het andere kwam. En al die rijken hadden macht over het volk van God, dat vooral tijdens de macht van het Grieks-Macedonische rijk buitengewoon hard getroffen zou worden. Maar de profeet Daniël wist van een rijk dat aan al die wereldmachten een eind zou maken. Een rijk dat wel komt, maar niet weer gaat. Het is het rijk van Jezus Christus dat Daniël in het droomgezicht van de vier dieren reeds zag naderen:

Dan. 7,14

Hem werd macht, eer en het koningschap verleend, en alle volken en naties, welke taal zij ook spraken, dienden hem. Zijn heerschappij was een eeuwige heerschappij die nooit ten einde zou komen, zijn koningschap zou nooit te gronde gaan.

De staatsman Daniël die hoog op de politieke ladder in Babel heeft gestaan, boog zijn knieën voor de komende Christus en kreeg de eer een van diens profeten te worden.

6. DE LEEUWIN EN DE WIJNSTOK, EZ. 19 (Douma)

Aandachtspunten

- Regel één: let op het historisch verband
- Regel twee: let op het tekstverband
- Regel drie: let op het profetisch karakter (oordeel en/of heil?)
- Regel vier: let op Jezus Christus

1. U weet intussen op welke manier we een tekstgedeelte uit de profeten aanpakken. We houden ons, evenals de vorige week bij de bespreking van Ezechiël 17 ook hier weer aan de vier regels. De gelijkenis of het raadsel van vanavond over 'de leeuw

en de wijnstok' zal u in verschillende opzichten herinneren aan wat ik de vorige keer over Ez. 17 gezegd heb.

Toen ging het (om uw geheugen even op te frissen) over twee adelaars (Nebukadnessar en de farao van Egypte) en over een wijnstok (Sedekia de laatste koning van Juda). Vooral de wijnstok waarover in beide gelijkenissen gesproken wordt, is een duidelijke verbinding tussen Ez. 17 en 19. Ook nu gaat het weer over twee koningen van Juda, maar niet precies dezelfde als die in Ez. 17 aan de orde kwamen.

Het is nogal verwarrend met die laatst koningen van Juda, en daarom geef ik u daarvan eerst een overzicht:

Laatste koningen van Juda

vader: Josia (gesneuveld 609 v.Chr.)

3 zoons: 1) Joachaz 609 regeert 3 maanden; wordt weggevoerd naar Egypte.

2) Jojakim 609 –598; sterft in Jeruzalem.

kleinzoon: Jojachin 597 regeert drie maanden; wordt weggevoerd naar Babel.

3) Sedekia: 597 – 586; wordt weggevoerd naar Babel.

2. U ziet dat het allemaal mannen zijn, deze koningen. Maar denk niet dat hun vrouwen niets hadden in te brengen. De namen van hun moeders worden niet voor niets vermeld. Van de drie zoons van Josia die koning werden, hadden Joachaz en Sedekia dezelfde moeder. Ze heette: Chamutal en was de dochter van Jirmeja uit Libna (2 Kon. 23,31; 24,18; Jer. 52,1). Deze mevrouw moet een sterke persoonlijkheid geweest zijn, want waarschijnlijk zat zij er achter toen na de dood van Josia niet Jojakim koning werd, maar zijn iets jongere broer Joachaz (vgl. 2 Kon. 23,31 en 36!).

De machtsverhoudingen tussen Egypte en Babylon speelden daarbij een rol. Nadat hun vader door farao Necho in een oorlog gedood was, was de moeder van Joachaz er alles aan gelegen haar zoon Joachaz die vermoedelijk tot de *anti-Egyptische partij* behoorde, koning te laten worden. Het is waarschijnlijk dat de oudste zoon van koning Josia, Jojakim, tot de pro-Egyptische partij behoorde. Wat zien we nu gebeuren? Farao Necho zag kans koning Jojachin al na drie maanden af te zetten en naar Egypte te voeren. Diens broer Jojakim, die pro-Egyptisch was, werd daarna koning van Juda. Hij regeert een stuk langer (11 jaar) en blijft aanvankelijk onderworpen aan de farao van Egypte. Maar later, toen Nebukadnessar in 605 de farao bij Karchemis had verslagen, kwam hij steeds meer onder de druk van Babel te staan. Hij onderwierp zich toen voor drie jaren aan Nebukadnessar (2 Kon. 24.1), maar werd daarna van hem afvallig, om weer de zijde van Egypte te kiezen. U merkt het, die laatste koningen slingeren heen en weer tussen Egypte en Babel. Jojakim sterft onder kommervolle omstandigheden en ontvangt een ezelsbegrafenis (Jer. 22,18v; 36,30).

De zoon van Jojakim, Jojachin regeert, evenals zijn oom Joachaz slechts drie wordt gevoerd, nu samen met zijn volk.

3. Tot zover de gegevens die we nodig hebben voor onze eerste regel: let op het historisch verband! U kunt nu prima de gelijkenis van Ez. 19 begrijpen. Bedenk dat

we daarin met *twee beelden* te maken hebben, nl. dat van 1) een leeuwin met haar welpen en 2) een wijnstok. Van de leeuwin wordt het volgende gezegd:

Ez. 19,2-4

2. Eens was je moeder een krachtige leeuwin! Door leeuwen omringd bracht zij haar welpen groot.
3. Een van haar welpen koos zij uit. Hij werd een sterke leeuw, hij leerde zijn prooi vangen, ook mensen verslond hij.
4. De volken hoorden over hem en vingen hem in een valkuil; zij voerden hem met haken mee, tot in Egypte.

Met de leeuwin zal Chamutal, de vrouw van koning Josia, bedoeld zijn. Zij had minstens twee 'welpen' die later koning zouden worden, nl. Joachaz en Sedekia. De eerste moet de sterke leeuw zijn uit vers 3. We horen van hem dingen die we niet Koningen of Kronieken vinden.

We mogen trouwens blij zijn met de informatie die de profeten ons over de laatste koningen van Juda verschaffen; ze is nl. heel wat uitgebreider dan wat we in Koningen en Kronieken aantreffen. In de sterke en moordzuchtige leeuw hebben we met Joachaz te maken, omdat we van hem alleen weten dat hij door farao Necho naar Egypte gevoerd werd en daar stierf (2 Kon. 23,34). We zouden uit de paar gegevens over hem in Koningen en Kronieken beslist niet de indruk krijgen dat hij zo krachtig is opgetreden en door de volken zelfs gevreesd werd, zodat ze hem vingen in een valkuil. Bedenk dat hij slecht drie maanden heeft geregeerd!

4. Het liep anders dan de leeuwin Chamutal had verwacht. Haar zoon keerde uit Egypte niet terug en werd vervangen door Jojakim die niet een van haar welpen was. Maar later kreeg ze weer een kans. Zij koos opnieuw een welp uit:

Ez. 19,5vv

5. Ook hij werd een sterke leeuw.
6. Trots liep hij rond tussen de leeuwen, hij leerde zijn prooi te vangen, ook mensen verslond hij. Hij verwoestte hun paleizen, legde elke stad in puin. Als zijn gebrul weerklonk werd het land stil, en huiverde.

Het ligt voor de hand dat met deze leeuw de laatste koning van Juda, Sedekia, wordt bedoeld als we het vervolg lezen. Maar eerst even dit. Opnieuw frappeert het ons, evenals bij de eerste leeuw, dat Sedekia als een krachtige figuur wordt uitgebeeld. Wij zouden dat op grond van wat we in Koningen en Kronieken en ook in Jeremia over hem lezen, bepaald niet kunnen concluderen. Het energieke en gelijk gruwelijke beeld zou eigenlijk eerder bij Jojakim dan bij Sedekia passen (aldus B. Maarsingh in Ezechiël [POT], dl. II)! Sedekia moet volgens deze gelijkenis ook nogal wat landen zijn binnengevallen waar hij paleizen en steden verwoestte. U moet dan denken aan de wat kleinere landen zoals Ammon, Moab en Edom.

Maar ook met de brullende leeuw die in de verre omtrek ieder deed huiveren, loopt het verkeerd af. En dat doet ons besluiten aan niemand anders dan aan Sedekia te denken.

Ez. 19,8vv

De volken uit de landen rondom vielen hem aan, ze trokken netten om hem heen en vingden hem in een valkuil. Ze deden hem een halster om en voerden hem met haken mee, in een net sleepten ze hem naar Babel, naar de koning (Nebukadnessar)

5. Vanaf vers 10 verandert Ez. 19 van beeld. Nu heet het:

Ez. 19,10v

10. Je moeder was een *wijnstok*....aan het water geplant...

11. Zijn takken werden sterk, machtig als een heersersstaf, een klom er tot hoog in de wolken, van verre zichtbaar met zijn vele bladeren.

Het gaat hier nog steeds over de koningin-moeder Chamutal of eventueel over het hele koningshuis. Dat is als een wijnstok, waarvan een van de takken een bijzondere hoogte bereikte. Uit het vervolg is duidelijk dat we bij die boven alles uitrijzende tak, die heersersstaf, aan Sedekia moeten denken. Feitelijk krijgen we hier een herhaling van wat over de tweede leeuw al gezegd werd. En omdat dit nu onder het beeld van een wijnstok gebeurt, vinden we heel herkenbare gegevens uit Ez. 17 terug.

Ez. 19, 12vv

12. Toen werd de wijnstok in woede uitgerukt en op de aarde neergeworpen; de oostenwind verschroeiende zijn druiven.....

13. Nu staat hij in de woestijn, in een droog en dorstig land.

14. Uit zijn stam sloeg het vuur dat zijn twijgen en druiven verteerde, de sterkste tak is weg, zijn heersersstaf heeft hij verloren.

Die oostenwind kennen we al uit Ez. 17. We weten dat ze uit Babylon kwam waaien en de wijnstok volkomen deed verdorren. Hier maakt het vuur een einde aan de heersersstaf van Juda. Het is met Sedekia en zijn volk gedaan. Overgeplant is de wijnstok naar Babel! Dat kan niet anders dan op de ballingschap van 586v.Chr. wijzen. De leeuw Chamutal is haar beide zonen kwijt. En met de wijnstok die zo hoog opgroeide is het gedaan.

6. Tot zover onze *eerste* regel. U merkt opnieuw van hoeveel waarde enige historische kennis is om de profetieën beter te begrijpen.

Over de tweede regel kan ik korter zijn. Als we op het tekstverband letten, geven we ons er opnieuw rekenschap van dat Ezechiël de profeet is voor de ballingen die in 597 v.Chr. reeds naar Babel werden gevoerd. Maar ook al zitten ze op duizend kilometer van Jeruzalem, wat daar gebeurt is ook *hun* geschiedenis. De gelijkenis gaat wel tot twee keer toe over *jouw* moeder, zoals de tekst zegt:

Ez. 19,2.10

2. Eens was *je* [dat is Sedekia's] moeder een krachtige leeuw..

10. *Je* [Sedekia's] moeder was een wijnstok.

Maar *jouw* moeder – waarbij in beide gelijkenissen waarschijnlijk Sedekia de jij-figuur is – betekent tegelijk voor de ballingen dat het over *hun* koningshuis en over *hun* laatste koning Sedekia gaat.

En daarom moeten zij in Babel ook een klaaglied zingen:

Ez. 19,1.14

1. Zing nu over de vorsten van Israël dit klaaglied....
 14. Dit is een klaaglied, en zo wordt het nog steeds gezongen.

Het is inderdaad een echt klaaglied, met in het Hebreeuws het daarbij passende qina-ritme. Klaagliederen werden vooral gezongen ter gelegenheid van een *dode* die beweend werd. Welnu, hier gaat het over een dode van formaat: de dood van een *koningshuis*, waarover de ballingen heel, heel lang hebben kunnen en moeten klagen. Want ze werden in die dood aan de zonden van hun eigen koningen en van zichzelf herinnerd.

7. Over *regel drie* kan ik heel kort zijn. Het *profetisch* karakter getuigt niet van heil, maar van oordeel. De nacht is over Jeruzalem gevallen, wie zou dan niet klagen? Maar wat valt hier dan te zeggen over regel vier: let op *Jezus Christus*? Heel weinig als we 'Halleluja' moeten uitroepen. Maar wie Jezus Christus wil verstaan, moet ook bij zijn eigen hart te rade gaan. Ezechiël roept de ballingen voortdurend tot zelfbezinning op. Hij noemt ze weerspanning, halsstarrig, opstandig en ga zo maar door.

De ballingen moeten tot inkeer komen. Doen ze dat, dan mogen ze zich vastklampen aan de belofte dat er toch nog een toekomst voor Juda en Israël is. Een toekomst die wij niet los kunnen denken van de leeuw uit Juda's stam. Brullende leeuwen als Joachaz en Sedekia hebben geen redding gebracht, koninklijke wijnstokken zijn verdord en verbrand. Maar we kennen wel een andere Leeuw uit Juda, die zichzelf tegelijk de ware wijnstok heeft genoemd, waarvan wij de ranken mogen zijn (Joh. 15). Maar dan hebben we het niet over barbaars optredende koningen van Juda, maar over Gods Zoon Jezus Christus.

7. HET GROTE BABEL (Verbree)

Babel kennen we allemaal. Het was een stad die nog steeds als een symbool gold toen er allang geen mensen meer woonden. Babel oftewel: Bab-ili, de poort van God. In het Assyrisch heeft de stad een minstens zo veelzeggende naam: 'de stad van de verspreiding van de stammen.'

De apostel Johannes heeft in zijn boek Openbaring het vizier op Rome gericht: de hoofdstad van het Romeinse rijk. Maar de naam van de stad noemt hij niet. Hij heeft het over die andere stad, van lang geleden: 'En op haar voorhoofd stond een naam met een geheime betekenis: het grote Babylon, moeder van alle hoeren en van alle gruwelijkheden ter wereld (Openbaring 17,5). Zoiets maakt nieuwsgierig. Wat was dat voor stad, die zo'n diepe indruk heeft gemaakt?

Ik denk dat voor veel van ons de stad Babel vooral een abstractie is. Je weet dat het de stad is waar nogal wat Judeeërs terecht kwamen tijdens hun ballingschap. Je weet dat Daniël en zijn vrienden er leefden, en natuurlijk was het de stad van Nebukadnessar, Belsassar en Darius.

Maar verder: hoe zag de stad er uit, hoe groot was ze, hoe hebben de mensen destijds tegen de stad aangekeken? Hoe meer je daarvan weet, hoe meer het deel van de Bijbel dat er speelt, tot leven komt. Dat is het doel van deze bijdrage.

De indruk die Babel op de eigen bewoners, op de vele ballingen en op reizigers maakte, is niet los te denken van de omgeving waarin de stad zich bevond. Stelt u zich de reiziger voor die trekkend door het land Babylonië, de stad Babel nadert. Door welk landschap trokken Daniël en zijn vrienden toen ze werden gedeporteerd?

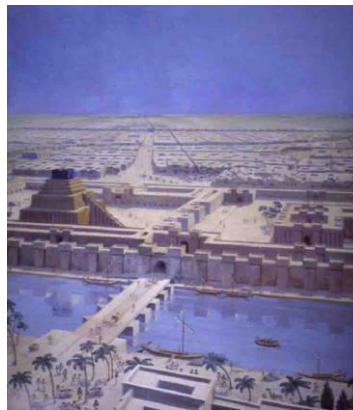
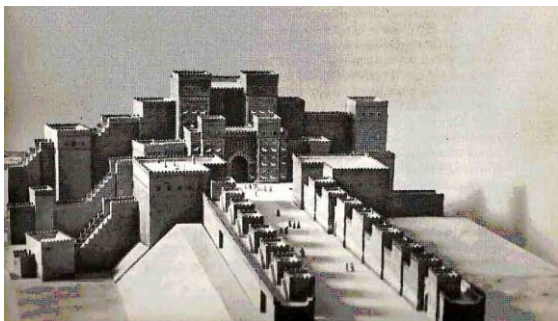
Het opvallendste kenmerk van de geografie van Babylonië, het huidige Irak, is de vlakheid van het landschap. Elk boek dat je over het land opslaat, rept van 'een eindeloos vlak land, een geestdodend gebied van een monotone weidsheid.' Maar dan: te midden van al die saaiheid rijst aan de horizon Babel op.

Vóór we de stad van dichtbij bekijken, moet er nog één element aan onze kennis van het landschap worden toegevoegd. En dat element is zeer Hollands, namelijk water. Babel, dat aan de benedenloop van de Eufraat lag, kende in die tijd een zeer waterrijke omgeving bestaand uit kanalen, moerassen, rivieren en meren. Water speelde een belangrijke rol in de economie en ook in de verdediging van Babel.

Geen wonder dat psalm 137 begint met de regel: 'Aan Babels stromen, daar zaten wij, ook weenden wij als wij aan Sion dachten.' Alles was anders in Babel.

We lopen mee met koning Jojachin en de jonge Daniël. Daar ligt dan eindelijk Babel, de gevreesde stad. En wat voor stad! De moed zal de ballingen in de schoenen zijn gezonken. Als dit Babel model staat voor de macht van zijn koningen, dan is alle verzet bij voorbaat tevergeefs en heeft Jeremia in één keer zijn gelijk gekregen: hier is niet tegen te vechten.

Al snel domineert de stad de hele horizon. We weten precies wat Daniël en de zijnen hebben gezien omdat tussen 1899 en 1917 de stad, onder leiding van de Duitser Koldewey, is opgegraven. Daniël is de stad ongetwijfeld binnengetrokken door de Isjtarpoort.

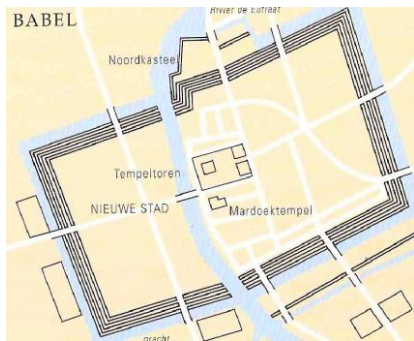

Het poortcomplex maakte deel uit van een verdedigingssysteem, waarin voor het al genoemde water een belangrijke rol was weggelegd.

Op de kaart ziet u, als was het een oud Hollandse vestingstad, hoe een breed kanaal rond de volledige muur van de binnenstad liep. Dit kanaal was onderdeel van een heuse Hollandse Waterlinie. Ver buiten de stad, rond de noordkant lag een ringdijk van een indrukwekkende lengte. De schattingen lopen uiteen van 70 tot 90 kilometer. Wanneer de dijken werden doorgestoken liep vanuit een stelsel van kanalen en meren het gebied rond de stad onder water. Als de schatting van de oorspronkelijke lengte van de ringdijk op 90 kilometer juist is, dan heeft men een gebied van maar liefst 520 vierkante kilometer onder water kunnen zetten! Door dit extra verdedigingselement was het niet goed mogelijk Babel te belegeren zoals je Jeruzalem of Samaria kon aanvallen, namelijk door er wallen tegen op te werpen.

We krijgen zo al een beetje een indruk van het soort stad dat we naderen.

De koning die verantwoordelijk was voor een groot deel van Babels toenmalige glorie was Nebukadnessar. We komen hem in Daniël 4 tegen op het dak van zijn paleis. In

vers 27 horen we hem trots zeggen: 'Is Babel niet indrukwekkend, de koningsstad die ik door mijn grote macht heb gebouwd tot eer van mijn majesteit?' Hij had inderdaad iets om over naar huis te schrijven. Hoe verhiel deze stad zich in grootte tot andere antieke en tot onze verbeelding sprekende steden? Babels binnenstad, het gebied dat binnen de muren viel, besloeg een gebied van 13 vierkante kilometer. Ter vergelijking: de muren van het oude Rome omvatten een gebied van zo'n 10 vierkante kilometer.

Athene's kern kwam niet verder dan vier vierkante kilometer. En stapt u nu eens in de schoenen van Daniël die kwam uit de in onze beleving toch indrukwekkende stad Jeruzalem. De Davidsburcht besloeg amper een vierkante kilometer!

Ja, dit was inderdaad het gróte Babylon dat Nebukadnessar had gebouwd. En de stad was niet alleen groot in het heden van Nebukadnessar, ze kon ook bogen op een eerbiedwaardige geschiedenis. Het is niet met zekerheid te zeggen wanneer Babel voor het eerst is gebouwd. Wat we wel weten, is dat Babel stond voor een cultuur die in de dagen van Nebukadnessar al minimaal tweeduizend jaar oud was. Nebukadnessar was zich van dit indrukwekkende verleden terdege bewust, zo zeer zelfs dat hij in Babel een museum voor oudheden liet inrichten. Het bevindt zich ter hoogte van de Isjtarpoort. Hier stelde Nebukadnessar zijn oudheidkundige voorwerpen ten toon zoals hij zelf in zijn opschrift vermeldt: 'ana tabrat nisji': ten aanschouwe voor de mensen'.

De hoofdstraat van Babel was de zogenaamde processieweg, die anderhalve kilometer lang kaarsrecht door de stad sneed. Wie zich het beeld van de veelal smalle en kronkelende wegen in oude en ook nog veel hedendaagse steden in het Nabije Oosten voor de geest roept, kan zich voorstellen wat voor indruk zo'n kaarsrechte, naar de maten van toen zeer brede weg moet hebben gemaakt. De processieweg was een klasse apart, een wonder.

Over wonderen gesproken: juist in Daniël's dagen kreeg Babel een van de zeven wereldwonderen: de hangende tuinen. Het verhaal wil dat Nebukadnessar de paleistuinen heeft aangelegd voor zijn vrouw Nitocris, die depressief werd van het vlakke Babylonische landschap en heimwee had naar de beboste bergen van haar Perzische vaderland.

Vandaag weten we dat hangende tuinen in feite niet hingen maar terrasvormig waren opgebouwd. En niet die terrassen waren het grote wonder, de echte prestatie zit in het ingenieuze irrigatiesysteem dat nodig was om het water naar al die terrassen te transporteren. De terrassen hadden een koelende werking op de eronder gelegen vertrekken, die dan ook als voorraadkamers voor het voedsel voor de hofhouding werden gebruikt.

Ook koning Jojachin van Juda kreeg na zijn begenadiging door Evil-Merodach, de zoon van Nebukadnessar, uit deze vertrekken wat hij nodig had om zijn bescheiden hofhouding en gezin te onderhouden. Zijn naam wordt vijf maal vermeld op tabletten die gaan over distributiezaken.

We lopen verder over de processieweg. Aan onze rechterhand naderen we het heilige gebied van de stad: Esagila. Esagila betekent: het huis met de verheven top.

Zo'n 'huis' treffen we dan ook aan, of beter: het rijst onontkoombaar voor ons op, als hét gebouw dat de skyline van Babel domineert. 'Etemenanki' heet de toren van Babel. DE toren? Dat weet natuurlijk niemand, maar gezien de vele torens die in

deze stijl langs de Eufraat en de Tigris zijn aangetroffen, lijkt het aannemelijk dat ook de beroemde toren uit Genesis 11 volgens het basisidee van de ziggurat is gebouwd.

Om het indrukwekkende van dit bouwwerk te begrijpen, kunt u het vergelijken met bijvoorbeeld de Martinitoren van Groninger. De Martinitoren en Etemenanki zijn ongeveer even hoog. De Martinitoren meet 97 meter. Naast Etemenanki bevindt zich op het plein van Esagila de tempel van Marduk, de voornaamste

god van de Babyloniërs. Marduk kennen wij onder de naam Bel, wat weer dezelfde naam is als het Kanaänitische Baäl. Na de toren en het grote koninklijke paleis was dit het grootste gebouw van Babel. Ook hier straalt de vierkante, robuuste bouwstijl kracht en zelfbewustzijn uit. Wat is de tempel van Salomo naast deze kolossen?

Babel werd in tweeën gedeeld door de rivier de Eufraat. Zo was het niet altijd geweest. Het gedeelte op de linkeroever is de zogenaamde 'nieuwe stad'. Die was er al toen Daniël in de stad leefde. De lengte van de brug is 123 meter. De dragende pijlers waren 9 meter breed en waren om de 9 meter geplaatst, ze waren maar liefst 21 meter hoog. De pijlers waren ingepakt in een dikke laag asfalt die ze perfect beschermde tegen het snelstromende water van de Eufraat.

Er is nog veel meer te zien in Nebukadnessars hoofdstad. Daarvoor ontbreekt het in dit bestek aan tijd. Ik hoop dat Babel iets concreter voor u is geworden en dat u als gevolg daarvan met andere ogen uw Bijbel leest wanneer u de naam van de stad ontmoet, of met Daniël meeloopt naar het paleis waar een Nebukadnessar zojuist heeft besloten alle wijzen van Babel om het leven te laten brengen.

N.B. Iemand heeft mij gevraagd over de processieweg van 1,5 km lengte in verhouding tot de totale oppervlakte van 13 vierkante km van het ommuurde deel van de stad Babel. Zoals we op de dia in deze afsluitende les kunnen zien, begint de processieweg niet exact ter hoogte van de muur maar meteen onder de naar het Noorden uitgebouwde Isjtarpoort. Verder liep de weg ook niet helemaal door tot aan de tegenover liggende muur, ze leidt naar het meest zuidelijk gelegen paleis. Belangrijker is dat de stad niet in een vierkant was gebouwd, maar de vorm een verhoudingsgewijs smalle rechthoek had, zodat de stad een langwerpige vorm gekend moet hebben. Mijn bron voor de 13 vierkante kilometer is prof. dr. M.A. Beek, een autoriteit op dit gebied die de opgegraven stad persoonlijk heeft bezocht.

8.. EINDER EN EINDE BIJ DE PROFEET DANIËL (Douma)

1. Wanneer ik in deze bijdrage u iets vertel over de toekomstprofetieën die u in het boek Daniël aantreft, kan ik mij voorstellen dat u dit moeilijke stof vindt. Dat vind ik zelf ook en telkens als ik mij er weer mee bezig houd, vraag ik me af: hoe zat het ook al weer? Bovendien zal ik nooit beweren dat ik na al mijn studie nu wél weet hoe het

allemaal zit. Met deze bijdrage wil ik proberen u iets meer hoe houvast te bieden als u zich gaat verdiepen in het meer profetische deel van Daniël. Dat houvast kan ik het beste u geven aan de hand van het volgende schema:

Dan. 2 verklaring	Dan. 7	Dan. 8	Dan. 10-12	
1) goud Babylon. rijk	leeuw		1) Nieuw-	
2) zilver rijk	beer		2) Medische	
3) brons	panter		3) Perzische rijk	
		ram (2 horens)	Gabr./Mich.	
	Med./Perzische rijk			
4) ijzer/leem Maced. rijk	monster	bok (1+4 horens)	Gabr/Mich.	4) Grieks-
steen: Gods rijk	de heiligen	einde Antiochus IV	opstanding	rijk van God

U ziet dat ik niet alles aan de orde stel, want Dan. 9 zou ik dan zeker ook ter sprake moeten brengen, maar dat laat ik liggen. Met de hoofdstukken Dan. 2.7.8.10-12 hebben we onze handen al meer dan vol.

2. Kijken we eerst even naar de *eerste verticale* kolom over *Dan. 2*. Die zal u het bekendst voorkomen, want daar gaat het over de droom van Nebukadnessar met het beeld dat uit vier onderdelen bestond: 1) het hoofd van zuiver goud, 2) de borst en armen van zilver, 3) de buik en lendenen van brons, en 4) de benen van ijzer en de voeten deels van ijzer, deels van leem.

Uit de uitleg die Daniël van deze droom geeft, wordt duidelijk dat het inderdaad over *vier rijken* gaat. Wat met het eerste rijk bedoeld wordt, is uit de tekst duidelijk, want Daniël verklaart: 'u bent dat hoofd van goud' (2,38).

Weten we ook wat de daarop volgende drie rijken zijn? Daarover is verschil van mening, maar ik geef u alvast mijn mening, die u uit de laatste verticale kolom kunt aflezen. Na het Nieuw-Babylonische rijk van Nebukadnessar c.s. volgen 2) het Medische, 3) het Perzische en 4) het Grieks-Macedonische rijk.

3. In de *tweede verticale* kolom worden de vier dieren uit Dan. 7 weergegeven. Uit de zee ziet Daniël achtereenvolgens oprijzen een leeuw, een beer, een panter en een monster dat door z'n afgrijselijkheid niet eens een dieren naam ontvangt. Deze vier dieren kunnen we parallel uitleggen met de vier onderdelen van het beeld dat Nebukadnessar in zijn droom zag.

4. In de *derde verticale* kolom vindt u het schema van Dan. 8, waar de profeet geweldig onder de indruk komt van twee dieren die een titanengevecht leveren. Een ram met twee horens, afkomstig uit het oosten, komt in conflict met een geitenbok uit het westen. In de verklaring van dit visioen wordt ons verteld dat de ram met twee horens de koningen (koninkrijken) van de Meden en de Perzen zijn. De ene horens was langer dan de andere, en uit Dan. 8,3.20 kunnen we opmaken dat de kortste horens op het rijk van de Meden en de langste op het rijk van de Perzen wijst. Maar ondanks hun grote kracht moet de gemeenschappelijk Medisch-Perzische macht het

afleggen tegen de harige geitenbok uit het westen. De geitenbok had ook horens. zou groeien van geweldige kracht. Het is niet moeilijk om uit te leggen wat die geitenbok uit het westen voorstelde. De grote horens tussen zijn ogen doet ons denken aan Alexander de Grote, die in korte tijd een geweldig wereldrijk van Griekenland tot aan de Indus in Azië opbouwde. Hij maakte een eind aan de macht van de ram, d.w.z. hij schakelde het Medisch-Perzische rijk uit.

Maar hoe machtig die ene horens van Alexander de Grote ook mocht zijn, die horens brak af en maakte plaats voor vier andere horens. Ook hier is de betekenis duidelijk. Alexander de Grote stierf jong, waarna zijn machtige rijk verdeeld werd onder vier generaals.

5. Twee van die generaal-opvolgers ('diadochen') komen in Daniël bijzonder in beeld, n.l. het rijk van de *Ptolemeeën*, het rijk van generaal Ptolemeüs, die de heerschappij over Egypte kreeg, en het rijk van de *Seleuciden*, het rijk van generaal Seleucus, die over Syrië en Mesopotamië de scepter zou zwaaien. En let u op Egypte en Syrië, dan weet u meteen dat in Dan. 11 met de Ptolemeeën de koningen van het Zuiden en met de Seleuciden de koningen van het Noorden bedoeld zijn. Nu eens waren de Ptolemeeën de baas over de Joden in Palestina, dan weer de Seleuciden. En onder die Seleuciden zou de horens die klein begon, maar heel sterk uitgroeide, *Antiochus IV Epifanes*, een waar schrikbewind voeren over de Joden.

Het is deze figuur, die als de antichrist uit het Oude Testament zo'n grote rol in de profetieën van Daniël speelt. We treffen hem aan in Dan. 7 (vs. 8.20v) als het over het monster gaat, in Dan. 8 (vs. 9v.23vv) waar ook reeds zijn uitschakeling door Gods kracht wordt gemeld [zie mijn schema!] en in Dan. 9 (vs. 26v). Maar het uitvoerigst vinden we Antiochus IV Epifanes en zijn gruwelijke onderdrukking van de Joden beschreven in Dan. 11 (vs. 21vv). Hij verleidt velen onder hen, ontwijdt de tempel in Jeruzalem en spreekt lasterlijke woorden tegen God. Maar uiteindelijk wordt deze grote tegenstander door God eigenhandig uitgeschakeld.

6. Ook de *engelen* zijn ingeschakeld in de strijd waarvan Daniël's profetieën getuigen. Let in het schema op de *verticale vierde* kolom met de namen van Gabriël en Michaël, de enige engelennamen die in de Bijbel voorkomen. Zij nemen 'achter de schermen' aan de strijd tussen de goede en de kwade engelen deel, in de tijd van het Perzische en daarna van het Grieks-Macedonische rijk. In de tijd van de grote verdrukking onder Antiochus IV Epifanes zal het met name Michaël zijn die het volk Israël ter zijde staat (Dan. 12,1v). En wat we dan ook beschreven vinden, is de opstanding van de doden, sommigen om eeuwig te leven, anderen om voor eeuwig te worden veracht en verafschuwd.

7. Ik kom op die opstanding uit de doden in mijn laatste bijdrage op deze avond nog terug. Nu gaat het mij om iets anders. Als we Dan. 12,1 en 2 lezen, valt me iets op:

Dan. 12,1v

Het zal een tijd van verdrukking zijn, zoals er niet geweest is sinds er volken bestaan. In die tijd zal je volk [n.l. het volk waar Daniël toe behoort] worden gered: allen die in het boek zijn opgetekend. Velen van hen die slapen in de aarde, in het stof, zullen ontwaken, etc.

Wat valt mij op? Dat op de tijd van verdrukking, die volgens mij alleen maar kan slaan op de verdrukking onder Antiochus IV Epifanes *meteen* de opstanding van de

doden zal volgen. Wanneer u weet dat de Seleucidische koning Antiochus IV Epifanes heeft geleefd van 175-163 v.Chr. en we nu al meer dan tweeduizend jaar verder zijn zonder dat de opstanding een feit is geworden, kunnen we ons afvragen: heeft ook deze profeet niet te snel zijn conclusies getrokken? Als hij hier te snel is, is hij het ook in andere hoofdstukken. Let u nu even uitsluitend op de onderste horizontale rij van mijn schema.

Dan. 2 verklaring	Dan. 7	Dan. 8	Dan. 10-12	
1) goud Babylon. rijk	leeuw		1) Nieuw-	
2) zilver rijk	beer		2) Medische	
3) brons	panter		3) Perzische rijk	
	Med/Perzische rijk	ram (2 horens)	Gabr./Mich	
4) ijzer/leem Maced. rijk	monster	bok (1+4 horens)	Gabr/Mich.	4) Grieks-
steen: Gods rijk	Mensenzoon	einde Antiochus IV	opstanding	rijk van God

In Dan.2 (1e kolom) rolt na het rijk van ijzer en leem de steen van de berg die alle rijken verbrijzelt en plaats maak voor nog één rijk – het rijk van God dat tot in eeuwigheid duurt. In Dan. 7 (tweede kolom) wordt hetzelfde verondersteld, als het gaat over ‘iemand die eruitzag als een mens’ aan wie de macht, eer en het koningschap over alles geschonken wordt, samen met alle heiligen, die het koningschap voor eeuwig en altijd zullen behouden. Wij mogen zeggen: dat zijn Jezus Christus en zijn gemeente. Maar hebben zij na het uitschakelen van Antiochus IV de macht ontvangen? En nogmaals (4^e en 5^e kolom), is de opstanding uit de doden na de vernietiging van het Grieks-Macedonische rijk een feit geworden?

8. Mijn antwoord op deze belangrijke vraag geef ik met het woordenpaar dat u intussen bekend kan zijn: einder en einde. Om bij het laatste woord te beginnen: zonder twijfel heeft Daniël in zijn profetieën op het *einde* gedoeld. Hij kreeg in Daniël 2 en in de andere profetieën toekomstvisioenen die op het einde gericht waren (Dan. 2,44; 7,14.27; 8,17. Dan. 8,26 spreekt van een *verre* toekomst. Horen wij over de opstanding uit de doden, dan zeggen ook wij dat Daniël iets van het einde gezien heeft. En gaat het over de eeuwige heerschappij van Jezus Christus met al zijn heiligen zonder dat er nog van andere rijken sprake is, dan moet dat gaan over het *einde* van de geschiedenis.

Dat is de ene kant, maar de andere kant is dat Daniëls *einder* niet verder heef kunnen reiken dan tot aan die van het ondergang van het Grieks-Macedonische rijk. Hij heeft niet van de ondergang van het Romeinse rijk geprofeteerd, of van de rijken van Karel de Grote, van de pausen, van Napoleon, van Hitler, van Stalin en wat er verder nog aan rijken zullen verschijnen. Achter de *einder* van Daniël liggen nog andere einders, voordat het werkelijke *einde* van de geschiedenis zal intreden. Het lijkt op een trekharmonica. Je kunt de trekharmonica van de geschiedenis zo indrukken dat het net is alsof na jouw einder het einde gekomen is. Maar de werkelijkheid vraagt een langere weg. Pas als de harmonica helemaal is uitgetrokken, zullen we bij het einde van de geschiedenis uitkomen. Tot zolang

moeten we uiterst voorzichtig zijn met de opmerking: nu is het einde aangebroken.

Dat einde blijft, ook al kunnen we er *iets* van zeggen (opstanding uit de doden, eeuwige heerschappij zonder andere aardse rijken), voor ons verborgen. Trouwens dat besefte Daniël ook zelf, toen hij aan een engel vroeg::

Dan. 12,8v

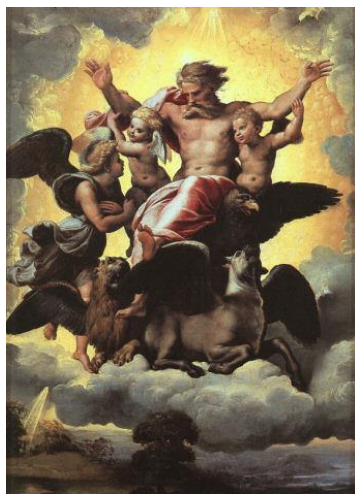
‘Mijn heer, hoe zal dit alles aflopen?’ [waarop de engel antwoordt:]

‘Ga heen, Daniël, want deze dingen blijven verborgen en verzegeld tot de eindtijd’.

Behandel daarom de profetieën niet alsof u daaruit het *einde* kunt leren voorspellen. Dat is duizenden malen geprobeerd, ook door zeer vrome mensen; maar het is ook duizenden malen mislukt. Beter is het om onze *einder* te inspecteren en waakzaam te zijn op grond van wat wij wel over het einde weten. Zodat wij niet verrast worden wanneer het einde werkelijk aanbreekt.

9. EZECHIËLS TROONVISIOEN (Verbree)

Wij kunnen niet zien wat Ezechiël in zijn visioenen zag; we kunnen wel proberen ons een indruk te vormen. Ik ga er vanuit dat wie de tekst van de hoofdstukken waarin de troon van God in Ezechiël voorkomt leest en daarbij niet de tijd neemt om zich beelden te vormen, zichzelf en deze hoofdstukken te kort doet.

Het troonvisioen van Ezechiël heeft veel mensen naar kwast of tekenpen doen grijpen. Dat loopt uiteen van klassieke schilderijen zoals dat van Rafaël tot volstrekt andersoortige verbeeldingen. Ezechiël 1 is populair onder hen die geloven dat wij van uit de ruimte worden gadeslagen en bij tijden bezocht door Aliens. Laten we maar met beide voeten op de grond blijven staan.

Wat zag Ezechiël? Het valt niet mee dat precies weer te geven. En dat probleem raakt meteen een wezenlijk aspect van dit visioen. Ezechiël weet maar met moeite te omschrijven wat hij ziet.

Ik heb zijn tastend taalgebruik in hoofdstuk 1 voor u op een rij gezet:

vers 4 - omgeven door een glans

vers 4 - was wat er uitzag als

vers 5 - was wat geleek op

vers 10- hun aangezichten geleken op

vers 13- hun gedaante was als ... als van

vers 14- als bliksemschichten

vers 15- de aanblik van de raderen was als van turkoois

vers 16- alsof er een rad was

vers 22- was wat geleek op een uitspansel

vers 24- als het geruis van vele wateren, als van een leger, als de stem van de Almachtige

vers 26- wat er uitzag als lazuraalsteen

vers 26- die er uitzag als een mens
 vers 27- ik zag iets schitteren als metaal
 vers 27- van wat op zijn lendenen leek
 vers 27- naar boven als vuur
 vers 27- van wat op zijn lendenen leek
 vers 27- naar beneden iets als van vuur omgeven door een glans
 vers 28- als de regenboog, zo was de aanblik van de omhullende glans

U proeft de moeite, het aarzelen. Waarom heeft de HEER Ezechiël niet iets laten zien wat bij wijze van spreken een kind ook kon begrijpen en achteraf helder beschrijven. Had de HEER dat gekund? Ongetwijfeld. Maar blijkbaar wilde God dat niet.

Is daar een zin aan te geven? Ezechiël is in dit visioen erg dicht bij God. Veel dichter dan u en ik ooit zijn geweest. Zoeken we in de Bijbel naar andere momenten waarop de HEER *in zijn majesteit* zo dichtbij komt, dan is er overeenkomst met wat Ezechiël ervaart.

- In Exodus 33 vraagt Mozes, die er per se zeker van wil zijn dat God aan het hoofd van Israël blijft meetrokken: 'Laat mij toch uw majesteit zien.' Het antwoord van de HEER is echter: 'Ik zal in mijn volle luister voor je langs gaan en in jouw bijzijn de naam HEER uitroepen: ik schenk genade aan wie ik genade wil schenken, en ik ben barmhartig voor wie ik barmhartig wil zijn. Maar,' zei hij, 'mijn gezicht zul je niet kunnen zien, want geen mens kan mij zien en in leven blijven.' Toen sprak de HEER: 'Er is een plaats op de rots waar je dicht bij mij kunt komen staan. Als dan mijn majesteit voor je langs gaat, zal ik je in een kloof laten schuilen en mijn hand beschermend voor je houden tot ik voorbij ben. Als ik mijn hand weghaal, zul je mij van achteren zien; mijn gezicht mag niemand zien.'
- Eeuwen later is het Elia die hetzelfde gebergte, mogelijk dezelfde berg, beklimt. Als na drie hevige uitbarstingen van natuurgeweld de HEER, in een sfeer die vrede ademt, aan hem verschijnt, slaat Elia de slip van zijn mantel om zijn gezicht. Hij wist, of voelde aan dat God ongezien moet blijven. (1 Kon. 19)
- Als laatste noem ik Jesaja, die vreest te zullen sterven als hij in zijn roepingvisioen de HEER op zijn troon heeft zien zitten. (Jes. 6)

God in zijn majesteit is door ons niet dan met de hand voor de ogen of van achteren te ontmoeten of in te kort schietende termen te beschrijven. De vaagheid van de beschrijvingen hebben te maken met de niet in woorden en beelden te vatten grootheid van de HEER.

Dat is één. Een tweede is, dat het gelet op de taak van Ezechiël goed te begrijpen is dat de HEER hier en nu in volle heerlijkheid verschijnt.

Ezechiël wacht een zware en vaak ondankbare taak. Hij zal op tegenstand stuiten bij een volk dat een hard hoofd had. Wil hij op zijn benen blijven staan, dan zal hij overtuigd moeten zijn van de majesteit en de macht van zijn zender.

God kán zich ook op heel andere wijze aan mensen laten zien. Denkt u aan de buitengewone ontmoeting die de HEER met Abraham had, toen Hij hem vertelde over de geboorte van Isaak en de voorgenomen omkering van Sodom.

Er is diepe eerbied bij Abraham, maar er is geen spoor van de letterlijk overdonderende majesteit waarmee Ezechiël zich geconfronteerd zag. De context was dan ook anders. God ontmoet zijn vriend. 2 Kron. 20,7, Jak. 2,23

We kijken naar de 'troonwagen'. Ezechiël ziet vier wezens die hij in het tiende hoofdstuk van zijn boek nader zal omschrijven als cherubs, belangrijke engelen.

De wezens hebben elk vier vleugels, kaarsrechte benen en opvallende voetzolen. Deze details lijken in elk geval met één aspect verbonden te zijn: de mobiliteit van de wezens.

Vier vleugels suggereren een hoge mate van mobiliteit. Rechte benen hadden ze. Wat bedoelt Ezechiël? Benen zonder kniegewrichten? In elk geval heeft ook dit detail te maken met de mobiliteit van de wezens, want Ezechiël merkt op dat zij zich niet hoefden om te draaien als ze van richting wilden veranderen.

Moeilijk te verklaren is Ezechiëls opmerking over de voeten die hem aan de hoeven van een kalf doen denken. Bijbelcommentaren brachten mij niet verder. Uiteindelijk legde ik de vraag voor aan een klauwverzorger. Hij vertelde me dat de hoef van een rund zich laat lezen als een geschiedenisboek. De hoef vertoont de sporen van de tijd: een kras hier, een scheur daar, vuil in de naden en littekens van oude ontstekingen. De 'voetzool' van een kalf daarentegen is nog helemaal gaaf. Die voetzool is rond, roze en zacht. Dit past bij het beeld van wezens die kunnen gaan en staan waar ze willen, zonder enige weerstand (en dus beschadiging) te ervaren. Deze lezing werpt ook licht op de laatste opmerking van Ezechiël, dat de voetzolen fonkelden als *gepolijst koper*: glad zonder krassen.

Samengenomen vertellen deze details Ezechiël en ons dat de troonwagen van God er een is van een God die alomtegenwoordig is: op bergen en in dalen, in Babel en Jeruzalem.

De wezens hebben elk vier gezichten. Wat wil dat zeggen? De kernvraag is: *representeren de gezichten van de wezens bepaalde categorieën van 'beneden', óf vertellen ze iets over 'boven', over de Here, in termen van beneden?*

Ik kies voor de laatste mogelijkheid. Ezechiël vat het troonvisioen samen als 'de verschijning van de heerlijkheid van de HEER'(vers 28). Daarom lijkt het aannemelijk dat de verschillende onderdelen van het visioen, elk op hun eigen manier, iets over de HEER vertellen. Maar dat moet noodzakelijkerwijs in voor Ezechiël en zijn lezers begrijpelijke beelden gebeuren.

Mens, leeuw, stier en arend. Zijn heel herkenbaar en hebben elk op hun eigen manier ook iets dat hen onderscheid van wat er verder leeft. Bij de precieze invulling daarvan kunnen we dan nog vraagtekens plaatsen. Er kan gedacht worden aan vier verschillende aspecten, of aan één aspect dat in alle vier facetten van het gezicht terugkomt. Een voorbeeld van beide:

Mens	Leeuw	Stier	Arend
Intelligentie	Kracht	Volharding	Scherpe blik
Heerser over al wat leeft	Heerser over de wilde dieren	Heerser over de gedomesticeerde dieren	Heerser over de vogels

Het volgende wat de aandacht trekt, zijn de wielen of 'raderen' (NBG), waarvan Ezechiël er bij elk wezen één waarneemt. Net als de wezens, hoeven deze wielen geen draai te maken wanneer zij van richting willen veranderen. Ook hier geldt: uiterste wendbaarheid. Die lijkt mogelijk gemaakt door de plaatsing van een extra wiel in elk wiel.

Zo verklaard laten wezens én wielen iets zien van Gods alomtegenwoordigheid. Hij ziet alles: de vier wezens zien uit naar voren, naar achteren, naar links en naar rechts. Gods troonwagen kent, anders dan onze voertuigen, geen dood moment, wanneer gekeerd moet worden. De cherubs en de wielen trekken letterlijk bliksemsnel hun spoor over de aarde. Iemand vergeleek de formatie met een squadron vliegtuigen.

En zoals er geen dood moment is voor de troon, zo zijn er ook geen dode hoeken. Dat lijkt wel zo. Immers, de bewegingen van de troonwagen zijn beperkt tot hoeken van 90 en 180 graden: de wezens maken geen bochten, ze gaan altijd recht voor zich uit. Zo ontstaan dode hoeken. Schijn bedriegt. Het getal correspondeert hier ongetwijfeld met de vier hoeken van de aarde. En wie die vier hoeken bestrijkt, bestrijkt voor het oud-oosters besef de hele aarde.

Hier past de retorische vraag van psalm 139: Waarheen zou ik gaan voor uw Geest? Nergens: God troont overal. Als we deze lijn doortrekken, vinden we ook een goede verklaring voor de ogen waarmee de wielen zijn overdekt. Ogen die iets of iemand overdekken, komen we vaker tegen in de Bijbel.

- Zacharia ziet een steen bedekt met zeven ogen (3, 9).
- De vier dieren in Openbaring zijn van voren, van achteren, ja zelfs van binnen met ogen overdekt (4, 8).
- Johannes ziet ook een lam als geslacht, met zeven horens en zeven ogen (5, 6).
- Ezechiël komt in hoofdstuk (10, 12) met een nieuw detail over de vier wezens/cherubs: 'hun gehele lichaam, hun rug, hun handen, hun vleugels waren rondom vol ogen.'

In Zacharia 4, 10 is sprake van de *zeven* ogen van de Here. Zeven wordt in de Bijbel gebruikt als het getal van de volheid. Daarom is er geen wezenlijk verschil tussen zeven ogen en 'rondom vol ogen zijn'. De ogen op wielen en wezens passen in het beeld: Gods troon komt overal, en dat niet alleen: *zijn ogen zien alles*.

Het is de vraag, of wat voor ons vreemd is, het dat in dezelfde mate voor Ezechiël geweest. Zo kan Ezechiël heel goed vertrouwd geweest zijn met het idee van viervleugelige wezens. Men kende in de Babylonische godenwereld de schutsengel Pazozoe. Hij heeft vier vleugels en zijn gezicht is dat van een leeuw. Ook mengvormen van menselijke en dierlijke gezichten kwamen voor. Dus blijft de vraag: hoe vreemd was voor Ezechiël

wat hij zag?

Omhoogkijkend ziet Ezechiël boven de wezens en de wielen iets wat leek op een koepel, in de oude vertaling: een uitspansel. Wat is dat? Bij het woord uitspansel kunnen we denken aan Genesis 1 waar de Here op de tweede dag het uitspansel schept. Daar noemt God zelf het uitspansel 'hemel'. Het Hebreeuwse woord komt

van een werkwoord dat betekent: platstampen, platslaan, pletten. Het wordt gebruikt voor metalen platen, vlak of gebogen. Op de achtergrond staat het beeld van de koperslager, die door voortdurend hameren het koper tot een dunne, buigzame laag uitklopt. Dit uitspansel is echter niet van metaal, maar van ... ja, van wat? 'Ijskristal' vertaalt de NGB '51. 'IJs' leest de NBV.

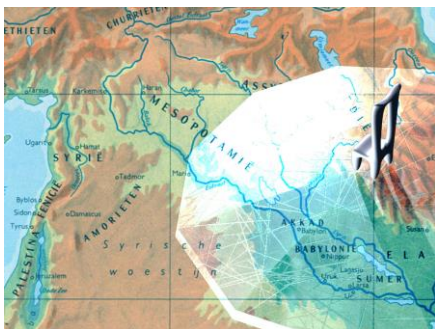
Wat moeten we ons daarbij voorstellen? Misschien - het is gissen - was Ezechiël niet vertrouwd met uitgestrekte ijsoppervlaktes. Irak kent een landklimaat, het kan er dus behoorlijk koud zijn. Maar kennen ze daar ook zoiets als het Leekstermeer of de Vinkeveenseplassen, die zich als spiegelende ijsvlakken kunnen uitstrekken? Vanuit zijn jaren in Israël zal hij in ieder geval geen 'ijsherinneringen' hebben meegebracht. Wellicht was het zien van zoveel ijs op één plaats voor Ezechiël een indrukwekkende ervaring. Maar was het wel ijs wat hij zag? Of is 'ijs' slechts zijn beste poging om het te omschrijven? In het boek Openbaring lezen we iets wat sterk aan Ezechiëls uitspansel doet denken. Johannes schrijft in Openbaring 4,6 'Ook lag er voor de troon iets als een zee van glas, van kristal.'

Het lijkt erop dat Johannes hetzelfde materiaal beschrijft als Ezechiël. Alleen, Johannes denkt niet aan ijs, maar aan glas. Ook dat moet een vreemde gewaarwording zijn geweest voor iemand die leefde in een tijd waarin de mensen nog niet in staat waren grote oppervlaktes van glas te maken.

Men kende wel glas, maar dan ging het om kralen, vazen en andere kunstvoorwerpen. De eerste kerken met glas (in lood) ramen worden in de zesde eeuw gedateerd. De eerste concrete bewijzen voor het bestaan van 'groot glas' stammen zelfs eerst uit de elfde eeuw. In Job 37 : 18 lezen we: 'Kunt u zoals Hij de wolken maken tot een *uitspansel*, *vast als een gegoten spiegel*?' Maar hierbij zullen we hebben te denken aan een metalen en niet aan een glazen spiegel.

De overeenkomsten tussen Ezechiël en Johannes zijn treffend. Beide mannen zien:

- iets groots;
- iets wat zich bij Gods troon bevindt;
- iets wat aan of ijs of glas doet denken, en doorzichtig is.

We zagen dat een belangrijk aspect van de troonwagen is, dat daardoor wordt duidelijk maakt dat God overal is en alles ziet. Een doorzichtig uitspansel onder Gods troon past goed in dat patroon. God die in de hemel woont, heeft geen last van een geblokkeerd uitzicht. Hij kijkt dwars door de vloer onder zijn paleis, en onder zijn troon heen, en ziet alles wat op aarde gebeurt.

Deze poging om inzicht te verwerven in de buitengewone beelden die Ezechiël in een wolk vanuit het Noorden zag naderen, is niet meer dan een gebrekkige poging, een leesvoorstel. Toch zijn twee conclusies gerechtvaardigd. Net als Ezechiël die na deze ontmoeting een hele week van slag was, kunnen wij uit dit visioen leren dat:

1. onze God overal bij ons is, dat alles in zijn hand is en dat niets hem ontgaat;
2. onze God een God is tegenover wie wij altijd slechts mensenkinderen zijn. Eerbied is het eerste wat ons past in zijn nabijheid.

10. OPSTAAN AAN HET EINDE VAN DE DAGEN (Douma)

Aandachtspunten

- in het Oude Testament is er meer dan het aardse leven.
- het unieke in Daniël 12.
- op weg naar het Nieuwe Testament.

1. Zij die onze cursus vanaf het begin gevolgd hebben, zullen weten dat we meer dan eens aandacht hebben gegeven aan het leven na dit leven. Waarom? Juist omdat daarover in het Oude Testament heel weinig gezegd wordt. Neem het boek Psalmen. U zult daarin niets vinden over straf of loon *na* dit leven. Vaak wordt er over uitredding van de rechtvaardige en bestraffing van de goddeloze gesproken, maar dan altijd in hun *huidige* situatie. De goddeloze moet *nu* gestraft, de rechtvaardige vraagt om *nu* bevrijd te worden. Over een eventuele afrekening na de dood lezen we niets.

Dat klopt met het beeld dat het Oude Testament van het *leven* geeft. Het eigenlijke leven speelt zich hier op aarde af. Men wil graag hier van het goede genieten (Ps. 34,13). Men is bang voor het verkorten van zijn levensdagen (Ps. 102,24v; vgl. 89,46). *Verzadigd* te worden van het leven – dat is de wat mensen als Abraham, Isaak, Jakob, Job en David (Gen. 25,8; 35,29; Job 42,17; 1 Kron. 29,28) ontvingen en wat de oudtestamentische mens begeerde. Want in dat geval werd de maat van het leven helemaal vol. Niet een ‘heel’, maar een ‘half’ leven gaf aan de rechtvaardige mens moeite.

Daarmee is niet gezegd, dat het fysieke voortbestaan alleen het volle genoeg geeft. Het echte leven is een leven in gemeenschap met Jahwe. Met Hem wil men verkeren en Hem wil men loven. Maar daarbij denkt men toch aan het aardse leven, want in het dodenrijk looft men Jahwe niet (Ps. 6,6; 88,11; 115,17). Wie bv. van ziekte geneest, is door Jahwe uit het dodenrijk omhoog getrokken (Ps. 30,4).

Ongetwijfeld geloofde de Israëliet in het voortbestaan na de dood. Het dodenrijk vernietigt het bestaan van de mens niet. Maar wel betekent het gaan naar het dodenrijk dat van het leven de fleur af is. De dood houdt de beroving in van alles wat in het leven op aarde vreugde geeft.

2. Wel zijn er aanwijzingen dat ook in het Oude Testament verder gekeken is dan naar het leven op aarde alleen. Anders zou het toch vreemd zijn dat de schrijver van de Brief aan de Hebreëen het volgende kon zeggen over Abraham:

Hebr. 11,9

Samen met Isaak en Jakob, mede-erfgenamen van de belofte, woonde hij daar (nl. in Kanaän) in tenten, omdat hij uitzag naar een stad met fundamenten, door God zelf ontworpen en gebouwd.

Abraham stierf zonder dat hij ook maar iets van de vervulling van wat hem beloofd was had gezien. Maar hij geloofde, en geloofde zelfs nog in meer dan wat later voor zijn nageslacht in het land Kanaän vervuld zou worden. Abraham zag nog verder, want hij zag uit naar een stad met fundamenten die God zelf zou ontwerpen en bouwen. De aartsvaders en alle gelovigen onder het Oude Testament zullen beseft

gehad hebben van het stempel van de onvolmaaktheid dat ook op het allermooiste hier op aarde gedrukt staat.

We moeten daarom voorzichtig zijn met beweringen alsof men in het Oude Testament wel van het aardse, maar niet van het hemelse leven geweten heeft. Ik neem aan dat men zich het einde van het leven van Henoeh en van Elia niet anders heeft voorgesteld dan wij het doen, nl. dat zij naar de hemel gingen (Gen. 5,24; 2 Kon. 2).

Wel zijn dat uitzonderingen in het Oude Testament. Maar in de Psalmen treffen wij toch ook meer dan eens opmerkingen aan die op een blijvende persoonlijke band met Jahwe wijzen ook na de dood van een mens (Ps. 16,10v; 17,15; 22,30; 27,10; 28,9).

3. Toch zien we aan dit onderwerp dat we met een *voortgang in de openbaring* te maken hebben. Je kunt niet aan het feit dat Henoeh en Elia in de hemel werden opgenomen alles verbinden wat wij vandaag over het leven na dit leven, over de opstanding uit de doden en over het eeuwige leven weten. Wat in het begin nog incidenteel en onduidelijk is, komt later in de oudtestamentische openbaring tot grotere helderheid. Het is niet teveel gezegd dat Dan. 12 een geweldige stap betekent voor die duidelijkheid. In dat hoofdstuk is sprake van de *persoonlijke* opstanding uit de slaap van de dood.

Dan. 12,2v

Velen van hen die slapen in de aarde, in het stof, zullen ontwaken, sommigen om eeuwig te leven, anderen om voor eeuwig te worden veracht en verafschuwd. De verlichten zullen stralen als het fonkelende hemelgewelf, en degenen die velen tot gerechtigheid hebben gebracht als de sterren, voor eeuwig en altijd.

Let erop dat het over de opstanding van allen gaat: allen die aan Gods zijde in de bittere strijd stonden rond Antiochus IV Epifanes én allen die aan de verkeerde kant stonden. Er is tweërlei bestemming, voor de goeden en de kwaden, maar voor allen is het een eeuwige bestemming.

Die bestemming is heel persoonlijk bedoeld. Dat onderscheidt deze opstanding van die van het volk Israël zoals daarover in Ez. 37 (vgl. Hos. 6,2) gesproken wordt. Want daar gaat het toch meer over een zinnebeeldige herrijzenis van een volk dat eerst dood was en nu weer tot leven komt. Hier gaat het echt over mensen die gestorven zijn en later weer opstaan uit het dodenrijk.

Dan. 12,13

Maar jij, ga het einde tegemoet. Je zult te ruste gaan en aan het einde van de dagen opstaan om je bestemming te bereiken.

4. Dit slotvers van het boek Daniël bevestigt heel persoonlijk wat in Dan. 12,2v nog algemeen over de opstanding uit de doden gezegd was. Een engel zegt hier tegen Daniël dat hij nu kan gaan rusten. Zijn werk is voltooid, hij kan sterven om aan het einde van de dagen op te staan en zijn bestemming te bereiken. Die bestemming ligt dus niet meer in dit aardse leven, maar in wat later zal volgen.

Maar ook hier moeten we bedenken dat we *op weg zijn naar* het Nieuwe Testament. En daarmee zeg ik dat ook Daniël niet alles over het leven na dit leven kwam te weten wat het Nieuwe Testament daarover zegt.

Ik wijs op een paar dingen. In de eerste plaats wordt in Dan. 12,2 gezegd dat 'velen' zullen opstaan. Gaat het hier alleen over mensen uit de tijd van de grote

verdrukking onder Antiochus Epifanes? Dat zal wel niet, want Daniël maakt die grote verdrukking zelf niet mee en zal opstaan 'aan het einde van de dagen' (Dan. 12,13). Wij weten uit het Nieuwe Testament dat *alle* doden in deze wereld zullen opstaan. De kring kan nog veel wijder getrokken worden dan in Dan. 12, omdat het evangelie alle volken zal bereiken en er straks van alle mensen rekenschap wordt gevraagd

In de tweede plaats wil ik erop wijzen dat Daniël wel in het graf rust en pas uit die slaap gewekt zal worden om zo te zeggen, aan het einde van de dagen. Maar we lezen niet dat hij na zijn dood reeds leeft bij God. In dat opzicht is de openbaring in het Nieuwe Testament weer rijker. De op Jezus gerichte moordenaar aan het kruis krijgt van Hem de belofte dat hij (ik citeer NBG) nog vandaag met Jezus in het paradijs zal zijn (Luc. 23,43). En Paulus die op aarde wil blijven zolang hij er nog een taak heeft, spreekt als zijn wens uit dat hij mag sterven om dan bij Christus te zijn, 'want dat is het allerbeste' (Fil. 1,23). We houden ons op deze cursus met het Oude Testament bezig; maar het is zaak daar niet bij te blijven staan. Dat blijkt ook hier weer.

D. OPMERKINGEN, VOORAL N.A.V. VRAGEN OVER TEKSTEN

Algemene vraag over profetie – Op de cursusavonden is gevraagd of profetie vandaag nog voorkomt. In het antwoord is erop gewezen dat wat wij vandaag profetie noemen, nooit kan strijden met het onderricht van de Schrift. Profetie is er ook vandaag als het woord van God ons met kracht wordt voorgehouden, ons ontdekt aan zonde en schuld, ons het evangelie van Jezus op het hart bindt en ons een blik geeft op de geschiedenis en op de toekomst waarvan wij kunnen zeggen: hier horen wij de stem van onze Meester Jezus Christus. Het woord van God en de werking van de Heilige Geest gaan altijd samen.

Een cursist geeft een voorbeeld van wat hij geen profetie kan noemen. Hij maakte een trouwerij mee met een korte verkondiging en daarna gebed. Aan het einde vroeg de voorganger of men dat wat men 'ingegeven' had gekregen, aan het bruidspaar wilde medelen. Een van de familieleden vroeg het woord en vertelde dat God goed vond wat er deze dag was gebeurd. Ze had nog veel meer doorgekregen, maar dat zou ze schriftelijk aan het bruidspaar medelen. De cursist die dit aanhoorde, geeft het volgende commentaar: Je staat er versted van dat een dergelijke ingeving wordt geaccepteerd alsof die van God komt. Alles onttrekt zich aan enige toetsing, maar het wordt wel als zoete koek geslikt. Het gaat kennelijk over een autonome mededeling die boven alle kritiek staat.

Mijn commentaar: ik ben het hiermee geheel eens. Stel nu eens voor dat het familielid had gezegd: mensen, wij zijn hier voor een bruiloft bijeen, maar ik heb van God de boodschap gekregen dat deze twee mensen helemaal niet met elkaar mogen trouwen en dat het hun slecht zal vergaan. Ik denk dat het op het feest een hevige rel zou worden en de bruiloft daarmee in het water viel. Natuurlijk wordt het graag geaccepteerd als men goede dingen zegt over het bruidspaar. Daar is ook niets op tegen, als het maar niet met goddelijk gezag wordt verkondigd. We leren eruit dat we heel voorzichtig moeten zijn met 'ingevingen'. Ieder krijgt wel eens ingevingen, maar daarom moeten we ze nog niet publiek maken met de bewering dat God ons dingen heeft geopenbaard die iedere toehoorder als zodanig moet accepteren.

M.b.t. Ezechiël

Ez. 4,1vv – Ezechiël moet tijdenlang op z'n linkerzijde gaan liggen, z'n blik op de

voorstelling van het belegerde Jeruzalem richten, povere zaken als voedsel gebruiken, etc. Zou je geen medelijden krijgen met de man die later niet eens om de dood van zijn vrouw mag rouwen en daarnaast nog zoveel andere dingen kreeg te verwerken?

Antwoord: jazerker! De meeste bijbelse profeten hebben heel wat te verduren gehad. We mogen blij zijn dat veel ons bespaard blijft! Maar ze hebben ook loon op hun werken gekregen. Ik bedoel niet (alleen) dat God hen zijn dienst nam, maar dat iemand als Ezechiël ook een wereldnaam mocht krijgen. Wij profiteren daar nog van, omdat zijn werk uitvoerig in de Bijbel beschreven staat. Ik krijg de indruk dat Ezechiël ook aardig goed bestand was tegen de moeiten die zijn taak met zich meebracht. Van Jeremia klinkt veel duidelijker door dat hij bij tijden protesteerde tegen bepaalde opdrachten. Dat vinden we zo niet bij Ezechiël, behalve dan dat hij het onreine eten niet door zijn keel kon krijgen, maar daarvan werd hij dan opok ontslagen (Ez. 4,14v), al was het nog geen pretje wat hij toen wél moest eten!

Ez. 18 – Hierin wordt gesteld dat ieder verantwoordelijk is voor zijn eigen zonden. Vraag: Hoe verhoudt zich dit tot Ex. 20,5: 'Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde en het vierde geslacht, wanneer ze mij haten'? Verder staat er in Ez. 20,4: 'Laat hen beseffen welke gruweldaden hun voorouders hebben gedaan'. En in Ez. 21,8v 'Ik zal de inwoners uitroeien, de schuldigen *en de onschuldigen!*

Antwoord: Het is jammer dat NBV Ex. 20,5 zo weergeeft. Een andere vertaling geeft prof. Lettinga in mijn boek 'De Tien Geboden': 'Ik straf de zonde van vaders bij kinderen, klein- en achterkleinkinderen, wanneer men Mij ontrouw is'. Dat klinkt niet alleen aangenamer, maar is het ook, omdat NBV de indruk wekt alsof voor de schuld van de ouders de kinderen automatisch zullen moeten boeten. Wat Ez. 20,4 betreft, het kan geen kwaad dat wij de slechte daden die onze voorouders hebben bedreven niet vergeten. Elke kwade herinnering scherpt ons op om de verkeerde weg die men vroeger ging vandaag niet opnieuw in te slaan.

Moeilijker is Ez. 21,8v te verwerken. Vroegere vertalingen zoals de Griekse (Septuagint) en de Aramese hebben het met deze opmerking over de onschuldigen al moeilijk gehad, M.i. moeten we laten staan wat er staat, maar geen tegenstelling zien met wat Ez. 18 ons vertelt. Ook al is iemand onschuldig, hij kan door het oordeel van Jahwe over de stad waarin hij woont, getroffen worden. Denk aan een natuurramp, of aan een oorlog. Hier gaat het over de ramp die Jeruzalem zal treffen, waardoor ook onschuldigen ('rechtvaardigen', zoals er letterlijk staat) getroffen worden. M.a.w. zij worden niet getroffen omdat zij toch 'ergens' schuldig zouden zijn, maar omdat de ramp heel Jeruzalem zal treffen. Jahwe licht de rechtvaardigen er niet eerst uit voordat Hij het vonnis over Jeruzalem uitvoert.

Ez. 20,25 – We lezen daar dat God aan zijn volk slechte wetten gaf die leidden tot de dood. Deze opmerking heeft vaak bevreemding opgeroepen. Kan God zelf wetten geven die slecht zijn?! Daarom zijn er uitleggers die beweren dat Ez. 20,25 ironisch bedoeld is: Geef Mij maar de schuld, Ik heb natuurlijk aan Israël verderfelijke geboden gegeven! Zo B. Maarsingh in zijn verklaring van Ezechiël. Deze oplossing lijkt mij te gemakkelijk. In zijn toorn op het volk Israël kan Jahwe 'vreemde' dingen doen. Wie zichzelf hardnekkig opstelt, zal meemaken dat Jahwe hem hardnekkig *maakt*, schrijf ik in mijn boekje (pag. 27).

Denk aan wat Hij destijds met de farao van Egypte deed. In Ez. 20 betekent het dat de Israëlieten zelfs kinderoffers brachten (Ez. 20,26) die Jahwe hen liet offeren!

Kinderoffers waren bij de andere volken gebruikelijk, maar blijkbaar liet Jahwe in de donkerste tijd van Israël dit kwaad ook toe onder zijn eigen volk. Al stellen we ons daarbij niet voor dat Hij een wet *uitvaardigde* om kinderooffers te gebieden, het was wel zo dat een dergelijke wet in praktijk werd gebracht. En Ez. 20 gaat zover dat Jahwe daar achter zat in zijn woede op zijn volk.

De vraagsteller wijst op zaken als abortus en euthanasie. Onze eens nog christelijke wereld legitimeert nu dergelijke praktijken, waarin we inderdaad Rom. 1,25vv in vervulling zien gaan: God levert de mensen uit aan hun eigen verlangens.

Ez. 25,10v zegt in een volkenprofetie dat geen volk zich de Ammonieten ooit nog zal herinneren, evenmin als de Moabieten. Vraag: Hoe kan er dan in Jer. 48,47; 49,6 gezegd worden dat Jahwe eens in het lot van Moab en Ammon een keer zal brengen?!

Antwoord: We kunnen aan de teksten Jes. 16,13v nog toevoegen: Moab zal ontluisterd worden; wat ervan overblijft, zal pover en onbeduidend zijn! Dat is al wat minder kras dan wat Ez. 25,10v zegt. We moeten echter niet elk woord op een goudschaaltje wegen. Enerzijds is het uitgekomen dat zowel Moab als Ammon niet meer meetellen in de 'vaart van de volken'. Het enige wat nog aan de Ammonieten herinnert, is het huidige Amman, de hoofdstad van Jordanië. Van het oude Ammon en Moab is nauwelijks meer iets over.

Anderzijds moeten we niet vergeten dat Gods definitieve wil een *heilswil* is. De hele wereld is van Hem en door het werk van Jezus Christus rust er geen vloek op welk stukje van de wereld ook. Het moet ons daarom verheugen dat *zelfs* over volken als Ammon en Moab een laatste woord van *heil* te lezen valt. Ik zou niet weten wanneer dit woord vervuld is of nog vervuld zal worden; maar de boodschap is mij duidelijk.

Ez. 28,25v: 'Ik zal het volk van Israël bijeenbrengen...zij zullen er in veiligheid huizen bouwen...Ez. 36,36: '...Ik zal weer opbouwen wat verwoest was...'; Ez. 38,11.14: '...die argeloze mensen die zo onbezorgd leven'. Vraag: wanneer is/wordt dit vervuld? Heeft Israël na de ballingschap ooit een onbezorgd en veilig bestaan gekend?

Antwoord: Nimmer heeft bij mijn weten het uit ballingschap teruggekeerde Israël in veiligheid helemaal onbezorgd kunnen leven.

Op de cursus is gezegd dat de volle vervulling van dergelijke profetieën pas aan het einde van de tijd gerealiseerd zal worden. Veel profetieën over de toekomst geven de ideale situatie weer die echter (nog steeds) niet is ingetreden. Om het in mijn eigen terminologie te zeggen: de einder van de profetieën viel niet samen met het einde. Aan 'vervulling' ontbrak het niet als wij alleen aan de terugkeer van Israël uit de ballingschap denken. Maar die terugkeer bracht toch niet de volle vrede en de volle welvaart die in de profetieën voorspeld werd. Wij geloven nu op grond van het Nieuwe Testament dat in Jezus Christus alle profetieën hun vervulling vinden en zullen vinden. Hij heeft de basis gelegd voor onze redding, voor een wereldwijde gemeente en voor een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Veel wacht nog op de definitieve vervulling.

Ez. 36,20vv

Ez. 38, 1 – over Gog, de oppervorst van Mesech en Tubal. In Ez. 27,13 gaat het over de kooplieden van Griekenland, Mesech en Tubal. Dan lijkt het of Gog uit Griekenland komt, maar Ez. 39,2 wekt de indruk dat Gog uit het uiterste noorden

komt. Hoe zit dat?

Antwoord: Vergeet de komma niet tussen Griekenland, Tubal en Mesech! Het betreft *drie* gebieden. Gog komt niet uit Griekenland. Bij Griekenland moeten we trouwens ook niet aan het huidige Griekenland, maar aan het westen van het huidige Turkije, dus aan Klein-Azië. Dan kunnen we bij Mesech en Tubal denken aan gebieden die ook in Klein-Azië, maar meer naar het oosten en noorden lagen.

Ez. 40vv, m.b.t. de opgegeven maten van de tempel in Ez. 40vv. Eerste vraag: zijn de verhoudingen in het visioen van Ezechiël van belang?

Antwoord: ongetwijfeld, maar zonder dat we kunnen zeggen, zoals de vraagsteller vermoedt, dat ze verwijzen hetzij naar de tabernakel van Mozes of naar de tempel van Salomo. natuurlijk hebben ze in veel opzichten daarmee wel te maken. Maar het is geen doublure hetzij van de tabernakel, hetzij van de tempel. We krijgen trouwens ook meer inzicht in een plattegrond dan in een compleet gebouw. Hoogten worden vaak niet aangegeven.

In mijn boekje heb ik gewezen op de *heiligheid* van Jahwe die de straks uit ballingschap terugkerende Joden moeten respecteren. Dat hadden ze in vroegere tijd niet gedaan. Ook de afmetingen van de onderdelen van de visionaire tempel zijn daarvoor belangrijk, al ontgaat ons vandaag waarschijnlijk veel van wat men destijds wel zal hebben begrepen. Maar neem bv. de muur om het tempelcomplex heen; de afstand tussen tempel en paleis en de trappen die men op moest om dichterbij het hart van de tempel te komen. In die afgrenzingen, afstanden en afmetingen vinden we een spiegel voor de Joden van destijds om goed te beseffen dat ze de grenzen die wel en die niet overschreden mochten worden, goed in acht dienden te nemen.

Vraag twee: waarom zoveel details? Daarop kan ik geen antwoord geven. In elk geval zijn het er wel zoveel dat de les die de ballingen moesten leren, er goed ingeprent kon worden.

Vraag drie: Heeft David een model gezien van wat Hij Salomo heeft laten bouwen?

Antwoord: In 1 en 2 Sam. vinden we daarvoor geen aanwijzingen. Van een dergelijke aanwijzing lezen we alleen bij Mozes aan wie door Jahwe op de berg Sinai het ontwerp getoond was van de tabernakel die hij moest bouwen (Ex. 25,40; Hand. 7,44; Hebr. 8,5v).

Vraag vier: Waarom in Openbaring een summiere beschrijving van een blijvende stad, terwijl er over de visionaire tempel in Ezechiël, die nooit gebouwd zou worden, zo gedetailleerd wordt geschreven? **Antwoord:** de vraag is, waarom? Ik kan antwoorden met: waarom niet? Het houdt ons nieuwsgierig naar de stad van straks, waarvan we in elk geval nu reeds weten dat we er (om meer dan één reden) geen tempel meer in vinden zoals Ezechiël ons beschrijft. Reeds daarom kon het behoorlijk korter. Het weinige dat we van het nieuwe Jeruzalem weten, is geschikt om onze nieuwsgierigheid levendig te houden.

Ez. 40vv m.b.t. de offers. Vraag: Het volk Israël bracht naar Gods opdracht verschillende soorten offers o.a. om God daarmee te eren. Brachten de heidenen alleen maar offers om de goden gunstig te stemmen, of kenden ze ook een andere manier van offeren?

Antwoord: Doorgaans zijn we geneigd het heidense offer als puur egoïstisch op te vatten, in de trant van de Latijnse uitdrukking: 'do ut des', d.w.z. 'ik geef opdat u (God) ook geeft'. Het valt op dat de Bijbel over heidense offers een enkele maal met waardering spreekt. Lees Mal. 1,11vv. Tegenover de offers van Israël (na de ballingschap!) plaatst God de reukoffers en de reine (!) offergaven die Hem alom

gebracht worden 'vanwaar de zon opgaat tot waar ze ondergaat' !

We moeten beseffen dat zo'n positief oordeel over heidense offers in een polemisch verband staat. Tegen wantoestanden bij Gods eigen volk steekt de eerbied van heidenen in hun offeren schril af. Uiteraard moeten we Mal. 1,11vv niet zo uitleggen alsof ook de heidenen *bewust* hun eerbied aan de naam van Jahwe betuigen. Maar deze passage maakt ons wel voorzichtig om alleen maar egoïsme in het heidense offer te ontdekken.

M.b.t. Daniël

Dan. 9 – Daniël zegt 'wij' als het gaat over de schuld van zijn volk. Hij weet zich dus mee schuldig aan alles wat Israël tegenover Jahwe verkeerd heeft gedaan. Dat men in ballingschap zit, is eigen schuld waarbij ook Daniël zelf zich betrokken weet.

Vraag: Het is groots dat al de Godsmannen zoals Mozes, Nehemia en Daniël zich mede schuldig voelden, maar in mijn eigen gebed heb ik daar moeite mee. Ik kan moeilijk het verband leggen tussen wat onze vaders misdeden om dat dan als mijn eigen zonden te belijden.

Antwoord: wij zijn nogal individueel ingesteld en kunnen blijkbaar moeilijker collectief schuld belijden dan vroeger het geval was. Je merkt dat ook in de kerk onder het zingen van psalmen e.d. Hoe kan ik nu zingen 'uit diepten van ellende roep ik tot U, Heer' als ik mij helemaal niet ellendig voel' en juist zou willen zingen 'Looft God, looft zijn naam alom!'. Nu moeten we het niemand euvel duiden als zij/hij minder gebukt gaat onder gemeenschappelijk bedreven zonden of onder vroeger bedreven zonden dan wanneer hij denkt aan het kwaad dat hij zelf tegenover de Here moet belijden. Maar wij zijn wel in gemeenschappen opgenomen. Zo is de geschiedenis van de kerk *onze* geschiedenis, waarin allerlei vergrijpen hebben plaatsgevonden waarvoor wij niet of – in elk geval minder - verantwoordelijk zijn dan anderen.

Toch is het onze geschiedenis, zodat wij niet kunnen zeggen dat we er niets mee te maken hebben. Belangrijk is al dat wij ons *herkennen* in wat er verkeerd gedaan en gegaan is. Waar zouden wij hebben gestaan in de tijd van de Middeleeuwen, van de Reformatie, in perioden van verval in de kerk, etc? Het is goed dat we ons niet alleen oefenen in het belijden van onze persoonlijke schuld, maar ons ook altijd afvragen hoe we fungeren binnen gemeenschappen waarvan wij deel uitmaken

Een voorbeeld: Als iemand zelfmoord pleegt in onze naaste omgeving, hebben heel veel mensen (mogelijk alle mensen) het gevoel: sta ik hier niet schuldig? Wat heb ik gedaan om onze broeder of zuster te begrijpen en te helpen? Waarschijnlijk hadden we niet kunnen helpen, maar het komt op ons persoonlijk af dat wij onmachtig of te nalatig waren passende hulp te geven! Als we zeer vrolijk in de kerk zitten, kunnen we toch wel oprecht Ps. 130,1 zingen omdat er altijd mensen vanuit hun diepe nood tot God roepen. Die mensen zijn onze broeders en zusters! In de kerk zingen we niet (alleen) ons eigen lied, maar het lied van de kerk! We moeten ons dus trainen in zowel het belijden van onze persoonlijke schuld als in het letten op de verbanden waarin wij staan en waarvoor wij mede verantwoordelijkheid dragen.

Ik heb Antiochus IV Epifanes **de antichrist van het OT** genoemd. Hoe zie ik de antichrist van het NT?

Een cursist merkt het volgende op: Vroeger werd vaak gezegd dat die antichrist eerst moet komen voordat het einde intreedt. Vaak wordt dan verwezen naar 2 Tess. 2, waar sprake is van de 'wetteloze mens' die eerst moet verschijnen voordat de dag

van de Here (Jezus) aanbreekt. Tegenwoordig, aldus de cursist, wordt de nadruk gelegd op het onverwachte karakter van Christus' terugkeer. Daarbij kan men zich beroepen op bv. Marc. 13,32, waar staat dat niemand, ook niet de Zoon van de mens, behalve de Vader weet wanneer de dag van de wederkomst zal aanbreken. Bovendien zegt de Schrift op andere plaatsen dat er niet één antichrist is, maar dat er veel antichristen optreden (1 Joh. 2,18) in het laatste uur, dat volgens dezelfde tekst reeds is aangebroken.

Op grond van deze twee antwoorden is al duidelijk dat de een de nadruk gaat leggen op 'eerst nog dit en dan pas de wederkomst', terwijl de ander op het voor ons plotselinge karakter van de wederkomst gaat wijzen. Het is moeilijk beide gedachtegangen goed met elkaar te verbinden. Maar we moeten wel letten op het verband waarin de hierboven geciteerde gedeelten staan. Paulus waarschuwt in 2 Tess. 2 tegen mensen die denken dat de dag van Jezus Christus op het punt staat aan te breken (2 Tess. 2,2). Dat weerspreekt Paulus in *hun* situatie, omdat hij ziet dat de gemeenteleden in paniek raakten .

Daarom roept hij op tot nuchterheid en wijst op zaken die eerst nog moeten gebeuren. Daarbij wijst hij o.m. op het plaatsnemen van iemand 'in de tempel Gods' (2 Tess. 2,4). Het gaat daar over de tempel van Jeruzalem die ook Paulus nog de tempel van God noemt! We bevinden ons nog heel duidelijk vóór de verwoesting van deze tempel in het jaar 70 na Chr. Ook hier zien we weer dat we niet gemakkelijk alles moeten verplaatsen naar het einde van de tijden zoals *wij* daarover vandaag denken.

De *einder* van Paulus is nog wat anders dan *het* einde. Hij verwachtte Jezus waarschijnlijk spoedig, zoals ook Jezus zelf dat kan hebben gedaan. Niemand, ook Jezus zelf niet, wist immers van dat tijdstip af. Maar daarom moeten we wel waakzaam zijn en leven alsof Hij elke dag kan terugkeren

ENKELE OPMERKINGEN N.A.V. HET DEELTJE *Ezechiël en Daniël*

N.a.v. pag. 72. Ik schrijf daar: 'Dat men willens en wetens zondigt, kunnen we ons niet meer voorstellen'. Vraag: we kennen toch mensen die verslaafd zijn, ook christenen?

Antwoord: Hier is een misverstand in het spel. Het gaat op pag. 72 over het leven van Israël *zoals het in Ez, 40-48 wordt voorgesteld*. Daarin is de verhouding tussen Jahwe en zijn volk hersteld en heerst er alom vrede. Terwijl dwaling en onwetendheid nog voor kunnen komen, is het met de vijandschap tegen Jahwe gedaan. Wat ik op pag. 72 heb geschreven heeft geen betrekking op *onze* situatie, maar op de vernieuwde verhouding tussen God en zijn volk, zoals het tempelvisioen die laat zien.

N.a.v. pag. 86/87. In dit gedeelte wordt over de wegvoering in ballingschap van Daniël gesproken. Als dat gebeurd is onder koning Jojakim (Dan. 1,1), dan kan dat geen betrekking hebben op de wegvoering van Judeeërs in 597 v.Chr., toen koning Jojachin met veel andere vooraanstaande Judeeërs naar Babel werd gevoerd.

Daarom kies ik voor de mogelijkheid van een nog eerdere wegvoering rond 605 v. Chr., toen Nebukadnessar Egypte verslagen heeft bij Karchemis en in diezelfde tijd zijn macht ook heeft laten voelen in de Palestijnse landen. Dan ligt het voor de hand dat Daniël kort na de slag bij Karchemis, dus in of na 605 is weggevoerd. Dit wekte enige verwarring bij een lezer die erop wijst dat op pag. 86 het jaar 605 en onderaan pag. 87 het jaar 604 genoemd wordt. Dat laatste had bij de correctie in 605 veranderd moeten worden. Dit jaartal staat ook op het kaartje van de Israëlitische

koningen dat bij enkele deeltjes uit de serie meegeleverd is.. Het gaat dus zeker niet om twee verschillende wegvoeringen door Nebukadnessar (604 en 605).

De moeite die dezelfde lezer heeft met wat ik in de kleine letter op pag. 87 heb geschreven, betreft een andere zaak. Dan. 1,1 spreekt over het *derde* jaar van Jojakim waarin de wegvoering door Nebukadnessar plaatsvond, terwijl Jer. 25,1 zegt dat Nebukadnessar pas in het *vierde* jaar van Jojakim aan het bewind kwam. Hij vraagt zich af waarom hier toch niet het 'vierde jaar' kan blijven staan. De regering van Jojakim begon in 609 v.Chr. En dan kom je met aftrek van vier jaar toch prachtig bij 405v. Chr. uit, als het jaar van Daniëls ballingschap?! Antwoord: Dat klopt, maar wat niet klopt, is dat Nebukadnessar Daniël kan hebben weggevoerd terwijl hij nog niet regeerde. Hij kan daarom moeilijk Daniël in het derde jaar van Jojakim hebben weggevoerd.

N.a.v. pag. 113 punt vier. Hier heb ik het over Ez. 35, de profetie over het Seirgebergte dat tot een verlaten woestenij zal worden. waarom? Volgens mij mag je Ez. 35 rekenen tot de inleidende hoofdstukken op Ez. 40-48, waarin een nieuwe toekomst voor Israël wordt aangekondigd. Een van de voorwaarden om die toekomst te realiseren, bestaat m.i. in de uitschakeling van Edom als een gevaar voor Israëls vrede en veiligheid. Vraag: legt u toch niet wat andere accenten dan Ez. 35 zelf aangeeft? We lezen daarin twee redenen voor de verwoesting van Edom(s berglandschap): a) hun eeuwige vijandschap en hun partijkiezen tegen Israël en voor Nebukadnessar (vs. 5v); b) het willen inpikken van het land van Israël (vs. 10vv).

Mijn **antwoord**: Ik ben het er geheel mee eens dat in een preek over Ez. 35 deze beide factoren genoemd moeten worden. Mijn bespreking van (o.a.) Ez. 35 staat echter in het kader van de opbouw van het hele boek. Waarom vind je hier, na al een vroegere profetie tegen Edom (Ez. 25,12vv), nog weer een profetie tegen het gebergte van Edom? Het antwoord dat ik geef, lees ik niet in Ez. 35 zelf, maar meen ik te mogen aflezen uit de opbouw van het boek. En dan zie ik dat we vooral vanaf Ez. 34 worden voorbereid op het tempel- en landvisioen van Ez. 40-48. Mag je dan aan de twee argumenten die Ez. 35 zelf noemt, ook niet toevoegen de uitschakeling van dit land ter wille van het realiseren van Ez. 40-48? Ik stem meteen toe dat het *mijn* uitleg is en ik daarvoor een beroep moet doen, niet op de tekst zelf, maar op het verband waarin de tekst staat.

Met dank aan velen die hun op- en aanmerkingen maakten, onder wie P. de G., A.v. H.; G.J. te R.; J. Sche.; J.Scho; G.H.; J. V.; A.P.-van V.; D. Z.

E. OPLOSSING VAN DE OPGAVEN VAN LESBRIEF 8.1.

6.1.1. 722 v.Chr [ballingschap Noordelijk rijk].; b) 586 v.Chr. [ballingschap Zuidelijk rijk] en 539 v.Chr. [terugkeer ballingen uit Babel].

6.1.2. Daniël ging (waarschijnlijk) vóór Ezechiël in ballingschap.

6.1.3. We onderscheiden het boek Ezechiël in:

deel 1 : *oordelen* over Juda en Jeruzalem (Ez. 4-24)

deel 2: profetieën tegen diverse *volken* (Ez. 25-32)

deel 3: *redding* voor Juda en Israël (Ez. 33-39)

deel 4: *visioen* van de nieuwe tempel en het nieuw verdeelde land (Ez. 40-48).

6.1.4. Ez.40-44 [nieuwe tempel]; Ez. 18 [ieder mens persoonlijk verantwoordelijk];

Ez. 37 [dal vol doodsbeenderen komt tot leven] ; Ez. 10 [Jahwe vertrekt uit de tempel]. Dan. 1 [Daniël en zijn drie vrienden komen aan het Babylonische hof]; Dan. 6 [Daniël gered uit de leeuwenkuil]; Dan. 2 [de droom van Nebukadnessar]; Dan. 8 [het visioen van de ram en de geitenbok]; Dan. 12 [op weg naar het einde van de geschiedenis, naar de opstanding].

6.2. Weet u waar de volgende *personen, goden of locaties* te vinden zijn in Ezechiël of Daniël? Ze staan in de volgorde zoals ze ook in Ezechiël en Daniël voorkomen. Maak eventueel gebruik van een concordantie!

6.2.1. Buzi [Ez. 1,3] - Tammuz [Ez. 8,14] - Jaäzanja [Ez. 8,11] - Pelatja [Ez. 11,1.13] - Daniël [Ez. 14,14.20] - Sodom [Ez. 16,46vv] - Ohola [Ez. 23,4vv] - Tyrus [Ez. 26vv] - Gog [Ez. 38,2vv].

6.2.2. Sadrach [Dan. 1,7] - Arjoch [Dan. 2,14] - Belsassar [Dan. 5,1 vv - Darius, de Mediër [Dan. 6,1] - Susa [Dan. 8,2]- Michaël [Dan. 10,13] - Sieraadland [Dan. 11,16.41] ..

6.3. *U hebt de bijbelboeken doorgebladerd en trof ergens de hier volgende zaken aan. Verbind aan deze zaak het betreffende hoofdstuk uit Ezechiël en Daniël. Om het u wat gemakkelijker te maken staan de genoemde zaken in de volgorde die ze ook in het betreffende bijbelboek hebben:*

6.3.1 (Ezechiël):

En boven de koepel zag ik iets dat leek op een troon van saffier (Ez. 1,26; vgl. 10,1) - Neem een kleitablet en teken daarop een stad (Ez. 4,1) - ze stonden met hun rug naar de tempel, met hun gezicht naar het oosten, en ze bogen zich in aanbidding neer voor de zon (Ez. 8,16) - Toen het helemaal donker was, laadde ik alles op mijn schouders en droeg het weg terwijl het volk toekeek (Ez. 12,7) –

Wat is er zo bijzonder aan het hout van de wijnstok? (Ez. 15,2) - Eens kwam er een grote adelaar naar de Libanon (Ez. 17,3) - Eens was je moeder een krachtige leeuwin! (Ez. 19,1) - De beker van je zuster zul je drinken (Ez. 23,32) - Wee de bloedstad! Een pot met aangekoekt vuil is zij (Ez. 24,6) - Van eiken uit Basan waren je riemen, je dek was van ivoor (Ez. 27,6) - Alle bomen van Eden benijdden hem, alle bomen in de tuin van God (Ez. 31,9) - Ik zal een andere herder over ze aanstellen, een die ze wél zal weiden: David, mijn dienaar (Ez. 34,23) - Ik zal één volk van hen maken in het land en op de bergen van Israël, en één koning zal over hen allen regeren (Ez. 37,22) - En daar, vanuit het oosten, zag ik de God van Israël in al zijn luister verschijnen (Ez. 43,1) - Er zullen net zoveel soorten vis zijn als in de Grote Zee (Ez. 47,10).

6.3.2. (Daniël) :

Mijn besluit staat vast. Als u me niet vertelt wat ik heb gedroomd en wat die droom betekent, laat ik u in stukken hakken (Dan. 2,5) - Wij vinden het niet nodig, Nebukadnessar, uw vraag te beantwoorden (Dan. 3,16) - Mene, mene, tekellufarsin (Dan. 5,25) - ... zag ik dat er met de wolken van de hemel iemand kwam die eruitzag als een mens (Dan. 7,13) - De ram had weinig kracht om weerstand te bieden (Dan. 8,7) Heer, ons en onze koningen, onze vorsten staat de schaamte op ons gezicht, omdat wij tegen u gezondigd hebben (Dan. 9,8) - Maar de vorst van Perzië heeft mij eenentwintig dagen tegengehouden (Dan. 10,13) - De koning van het Zuiden ... de koning van het Noorden (Dan. 11, vele malen) - Jij zult te ruste gaan en aan het

einde van de dagen opstaan om je bestemming te bereiken (Dan. 12,13).

Les 9.1 Hosea, Joël, Amos en Obadja

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ZWOLLE : dinsdag 3 en 10 april 2007

ROTTERDAM ; dinsdag 17 en 24 april 2007

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibibel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 23 februari 2007.

1. *Programma voor de avonden.*

1.1. Het programma voor de *eerste* avond:

19.30 – 19.50 uur	Hosea 11 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Wegwijs in het Israël van Hosea (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Telt Israël als het Noordelijke rijk nog echt mee? (Douma)
20.30 – 21,00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Sprinkhanen (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	De verantwoordelijkheid van de priester-leraar in Israël (Douma)

1.2. Het programma voor de *tweede* avond:

19.30 – 19.50 uur	Amos 9,7-10 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet – vervulling van profetie bij Hosea (Verbree)
20,10 – 20.30 uur	Het toekomstbeeld bij de vier kleine profeten (Douma)
20.30 – 21,00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Jahwe's huwelijk en Baäls perversie (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	'Scheur niet je kleren, maar je hart', Joël 2,13 (Douma)

2. *Algemene Inleiding*

2.1. Helaas was het niet mogelijk mijn deeltje 9: *Hosea, Joël, Amos en Obadja* medio februari te laten verschijnen. Het komt pas 1 april uit, dus echt op de valreep, vlak voordat de cursus in Zwolle begint. Om er toch voor te zorgen dat ieder zich ook zonder dit deeltje op het cursusblok over de vier 'kleine profeten' kan voorbereiden, sturen we u een langere inleidende lesbrief toe, waarin reeds gebruik gemaakt wordt van een aantal gedeelten uit mijn nog te verschijnen boekje. Het betreft die gedeelten die rechtstreeks met de *tekst* van de vier profeten te maken hebben. Voor de meer algemene beschouwingen (wat voor betekenis hebben de profetieën nu voor ons vandaag; hoe en wanneer gaan ze in vervulling e.d.?) hebt u het boekje nodig en uiteraard de beide cursusavonden. We doen ons best om meer te geven dan tekstuitleg alleen. Maar die tekstuitleg is wel de basis van alles. En daarom: aan de slag met wat u alvast hier in de lesbrief vindt en wat we in twee Bijlagen hebben gestopt!

2.2. De aanduiding 'kleine profeten' wil niet zeggen dat ze kleiner van geestelijk formaat zijn dan de reuzen Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Daniël die we op de cursusblokken 7 en 8 bekeken hebben. 'Klein' wil gewoon zeggen dat hun boeken kleiner van omvang zijn. Gelukkig maar, want met het lezen van de eerste vier kleintjes samen bent u gauwer klaar dan met Jesaja, Jeremia of Ezechiël alleen!

Ik moet er meteen wel bij zeggen dat sommige gedeelten van de kleine profeten zeker niet gemakkelijker lezen dan stukken uit de grote profeten. We lezen geen hoofdstukken uit een roman, maar hebben vaak zware kost te verteren! Toch moet het voor u een genoegen zijn dat u binnen een maand de eerste vier kleine profeten gelezen hebt, als u elke dag een hoofdstuk leest.

We bieden u voor dat lezen een extra steuntje, en wel als volgt:

- a) U krijgt op alle vier profeten een *korte inleiding* om ze in hun historisch verband te kunnen plaatsen. Niet vaak genoeg kunnen we zeggen: neem het kaartje erbij, dat u van vorige cursusblokken nog bezit over de koningen van Israël en Juda. U kunt zich dan historisch beter oriënteren. Mocht u als nieuwkomer zo'n kaartje nog niet bezitten, stuur dan gerust een email en u krijgt een te printen kaartje toegezonden.
- b) U krijgt op alle vier profeten enig commentaar dat u kunt gebruiken bij het lezen van de hoofdstukken van de betreffende profeet. Om lesbrief 9.1 niet al te uitvoerig te maken, hebben we de tekstuitleg in twee bijlagen van elk ongeveer 20 bladzijden gestopt. U vindt daarin een summere uitleg van alle hoofdstukken in de betreffende bijbelboeken. De eerste bijlage gaat over Hosea en Joël, de tweede over Amos en Obadja.
- c) om uw kennis te toetsen krijgt u een aantal 'opgaven' bij de betreffende profeet. Als u alle vragen goed beantwoordt, hebt u zich bijzonder goed voorbereid op de cursusavonden. We zeggen er altijd bij dat, ook al hebt u zich niet goed voorbereid, de avonden voor iedereen te volgen zijn. Maar wie van de avonden het volle profijt wil hebben, doet er verstandig aan deze lesbrief helemaal door te nemen.

3. *Historische plaatsing*

3.1. *Hosea*

Over de afkomst van Hosea weten we niet meer dan dat hij 'de zoon van Beëri' was. Als profeet was hij werkzaam onder vier koningen van het Zuidelijke rijk: Uzzia, Jotam, Achaz en Hizkia, terwijl er één koning uit het Noordelijke rijk vermeld wordt: Jerobeam II (Hos. 1,1). Dat is opvallend wanneer we bedenken dat Hosea meer koningen van Israël dan alleen Jerobeam moet hebben gekend.

Het ontbreken van deze koningen is mogelijk te verklaren uit wat we in Hos. 8,4 lezen: Israël heeft koningen aangesteld buiten Jahwe om. Van Jerobeam II valt dit nog niet te zeggen, omdat hij uit het koningshuis van Jehu was, die de belofte had ontvangen dat zijn nakomelingen tot in de vierde generatie op de troon van Israël zouden zitten (2 Kon. 10,30). Maar de laatste decennia van het Noordelijke rijk zijn chaotisch geweest, vooral als we denken aan de zes koningen die op Jerobeam II volgden. Vijf ervan kwamen door moord om het leven en de meesten van hen regeerden nog geen jaar.

Uit de profetieën wordt duidelijk dat Hosea in het Noordelijke rijk heeft geprofeteerd. Hij zal ook wel uit dit rijk afkomstig zijn geweest, want hij noemt de koning van dit rijk 'onze' koning (Hos. 7,5; vgl. 10,3). De vele plaatsen die Hosea in zijn boek vermeldt, bevinden zich op één na alle in het noorden en oosten van Palestina. De namen Efraïm en Israël (die doorgaans hetzelfde betekenen) vinden we respectievelijk 36 keer en 39 keer vermeld, terwijl Juda slechts 14 keer vermeld wordt. Overigens richt Hosea zijn boodschap niet uitsluitend aan het Noordelijke rijk, maar betreft hij daarin ook Juda meer dan eens.

Al deze gegevens bevestigen onze indruk dat Hosea niet alleen profeet was in het Noordelijke rijk, maar daaruit ook afkomstig was. Kenners wijzen erop dat Hosea de Hebreeuwse taal gebruikte op een wijze die aan een noordelijk dialect doet denken. Hosea, wiens naam betekent 'Jahwe verlost', is met profeteren begonnen in de nadagen van het huis van Jehu. Hij heeft het einde van deze dynastie onder de koningen Jerobeam II en Zecharja (die maar een half jaar regeerde) meegemaakt. Daarna is hij getuige geweest van de roerige tijd onder de laatste koningen van Israël (Sallum, Menachem, Pekachja, Pekach en Hosea). Of hij ook de ballingschap van Israël in 722 v.Chr. heeft meegemaakt, is niet zeker.

Algemeen wordt aangenomen dat Hosea *een jongere tijdgenoot was van Amos*, die afkomstig was uit Juda en rond 750 v.Chr. in Israël heeft geprofeteerd. Verder is Hosea weer *een oudere tijdgenoot van Jesaja*, die wij zo goed kennen uit de tijd van de confrontatie tussen Hizkia en de Assyriërs uit het jaar 701 v.Chr., toen koning Sanherib met het Assyrische leger voor de poorten van Jeruzalem lag.

3.2. Joël

Van Joël weten we niet meer dan dat hij de zoon was van de ons verder al even onbekende Petuël (Joël 1,1). Ook uit de naam 'Joël' valt niets bijzonders af te lezen. De naam komt vaker voor. O.a. een zoon van Samuël (1 Sam. 8,2) en een held uit het leger van David droegen die naam (1 Kron. 11,38). De betekenis van de naam ('Jahwe is God') doet ons denken aan de naam Elia, waarin de beide namen voor God in omgekeerde volgorde voorkomen: 'mijn God is Jahwe'.

We moeten het van de inhoud van Joëls profetieën hebben, al worden we ook daaruit over de persoon van de profeet weinig gewaar. Zelfs voor de bewering dat hij aan de cultus in Jeruzalem verbonden zou zijn als tempel- of cultusprofeet, ontbreekt het bewijs. Zeker, hij heeft belangstelling voor de tempel en voor boetedoening die in het kader van de tempeldienst nodig is (Joël 1,9.13.16; 2,15vv). Maar dat zegt nog niets over een eventuele functie van Joël in de tempeldienst. Het enige wat we als zeker mogen veronderstellen is, dat Joël in Jeruzalem geprofeteerd heeft.

Helaas is het erg moeilijk *de tijd* te ontdekken waarin Joël optrad. Omdat er van geen enkele koning in Israël of Juda sprake is, plaatsen velen Joël in een tijd zonder koning. Daarvoor wordt de tijd genoemd van de hogepriester Jojada, die in de kinderjaren van Joas het bewind voerde (rond 840 v.Chr.). Anderen denken aan de periode na de ballingschap, toen er van een regerende Judese koning evenmin sprake was. Wel moet het dan na de herbouw van de tempel (515 v.Chr.) zijn, omdat de tempeldienst in het boek Joël een rol speelt. Joëls profetieën heeft men op tal van momenten gesitueerd tussen de tijd van de hogepriester Jojada tot ver na de ballingschap, over een periode van zo'n zevenhonderd jaar! Eenstemmigheid is hier dus niet en zal ook wel nooit verkregen worden.

De plaats van het boek Joël *in de reeks* van de twaalf kleine profeten geeft evenmin uitsluitsel over de tijd. Dat Hosea eraan vooraf gaat en Amos erop volgt, zegt nog niet dat we eerder moeten denken aan een vroege tijd, nog ver voor de ballingschap van Juda (586 v.Chr.). In de Septuagint (de Griekse vertaling van het Oude Testament) staat Joël na Micha. De plaatsing van Joël in de Hebreeuwse Bijbel zal te maken hebben met overeenkomsten tussen Am. 1,2; 9,13 en Joël 4,16.18. Of ook met het feit dat zowel Amos als Joël Tyrus, de Filistijnen en Edom noemt.

Wel ligt het voor de hand aan een periode te denken *van na de ballingschap van het Noordelijke rijk*. Uit Joël 4,2 valt op te maken dat er een wegvoering in ballingschap van Gods volk Israël heeft plaatsgehad. Omdat de tempeldienst kennelijk nog (of opnieuw) intact is, ligt het voor de hand te denken aan een periode tussen 722 en 586 v.Chr., of aan de tijd na de herbouw van de tempel (515 v.Chr.).

Nemen we de tekst van Joël door, dan lijkt het mij aannemelijk om aan de tijd kort vóór het rampjaar 586 v.Chr. te denken. Dit zou betekenen dat we in Joël met een tijdgenoot van Jeremia, Ezechiël en Daniël te maken hebben. Er zijn echter ook argumenten te geven voor een latere datering. Het valt bv. op dat er niet gewaarschuwd wordt tegen het vereren van vreemde goden, zoals gebruikelijk is bij profeten uit de periode vóór de ballingschap.

3.3. Amos

1. Over de persoon van Amos weten we niet meer dan wat het boek Amos vermeldt. Het feit dat de naam van Amos' vader niet wordt vermeld, is soms als een aanwijzing opgevat dat hij van geringe afkomst zou zijn. Maar wat wij over hem lezen als schapenfokker en vijgenteler (Amos 1,1; 7,14), geeft eerder het beeld van een niet onbemiddeld man. In elk geval behoort hij niet tot de beroepsprofeten die in dienst van een koning of een tempel stonden en daarmee hun brood verdienden. Zo beschouwde Amasja, de hogepriester in Betel, hem wel. Hij verbood Amos nog langer in Betel te profeteren en wilde hem naar Juda terugsturen om daar als profeet zijn brood te verdienen (Amos 7,12). Maar Amos ontkende dat hij tot dit soort profeten behoorde. Hij kon uit eigen middelen in zijn levensonderhoud voorzien en was rechtstreeks door Jahwe geroepen om te profeteren (Amos 7,14v).

Amos is ook geen 'eenvoudige' landbouwer, want uit zijn profetieën wordt duidelijk dat hij taalbegaafd was, het ene fraaie beeld na het andere tot zijn beschikking had en over een grote kennis van de nationale en internationale geschiedenis beschikte. Niet minder dan vijftig aardrijkskundige namen gebruikt hij in de negen hoofdstukken van zijn profetie. De ene schapenfokker is duidelijk de andere niet. Zelfs iemand als Mesa, koning van Moab, was schapenfokker (2 Kon. 3,4).

Zijn werk als profeet heeft Amos in het *Noordelijke* rijk verricht, hoewel hij woonachtig was in Juda. Zijn bedrijf bevond zich in Tekoa, dat ten zuidoosten van Betlehem lag. Amos profeteerde o.a. in Betel, waar toen 'het heiligdom van de koning (Jerobeam II), de tempel van het koninkrijk' (Amos 7,13) zich bevond. Mogelijk heeft hij ook in andere plaatsen, zoals Gilgal en Samaria, geprofeteerd. De afstanden die hij daarvoor moest afleggen, waren niet zo groot. En de grensoverschrijdingen tussen het Zuidelijke en het Noordelijke rijk gaven kennelijk minder moeite dan wij op grond van de tweespalt tussen Israël en Juda geneigd zijn aan te nemen. We krijgen zelfs de indruk dat er frequent verkeer tussen Israël en Juda over en weer mogelijk was. Zo lezen we van bedevaartstochten die mensen uit het Noordelijke rijk naar Berseba ondernamen (Amos 5,5; 8,14), terwijl deze plaats toch helemaal in het zuiden van Juda lag.

In welke tijd heeft Amos geprofeteerd? Hij deed het in de periode toen koning Uzzia in het Zuidelijke rijk en koning Jerobeam II in het Noordelijke rijk regeerde. We bevinden ons daarmee in de periode tussen 780 en 740 v.Chr. Op goede gronden neemt men tegenwoordig aan dat Amos rond 760 in het Noordelijke rijk als profeet optrad. Lang heeft zijn profetische arbeid daar niet geduurd, want zij vond plaats 'twee jaar voor de aardbeving' (Amos 1,1). Nu weten we niets over het jaar van die aardbeving, maar de tijdsaanduiding veronderstelt dat Amos in dat tweede jaar voor die aardbeving als profeet in het Noordelijke rijk gewerkt heeft. Het verzet dat hij daar ontmoette van de kant van Amasja, de (hoge)priester in Betel (Amos 7,10vv), zal hem kort daarna genoopt hebben om weer naar Tekoa terug te keren. Of Amos ook in Juda geprofeteerd heeft, is ons niet bekend. Het kan zijn dat zijn taak als profeet slechts tijdelijk is geweest en dat hij zich daarna weer op zijn beroep als veeboer en vijgenteler heeft toegelegd. Wel heeft hij zich in zijn profetische arbeid binnen Israël ook *tegen* Juda uitgesproken, waar het verval al evenzeer was doorgedrongen als in het Noordelijke rijk (Amos 2,4v; 6,1; 11,1).

Verschijselen die Amos in zijn profetieën beschrijft, komen zeer goed overeen met het beeld dat wij ook uit andere gegevens hebben van de regering van Jerobeam II. Het Noordelijke rijk beleefde na een periode van grote verdrukking door de Arameeërs een opbloei. De profeet Jona, die een (oudere) tijdgenoot van Amos is geweest, mocht deze opbloei aankondigen (2 Kon. 14,23vv). Met deze bevrijding van de Arameeërs ging een grote welvaart gepaard, die echter ook tot schrille tegenstellingen tussen rijk en arm leidde. De rijken namen hun kansen waar om de armen uit te buiten. Sterker nog dan andere profeten heeft Amos deze sociale misstanden ontmaskerd. Wij zullen bij dit verval moeten denken aan de nadagen van de regering van Jerobeam II. Wat Amos ziet dreigen, is niet alleen een

aardbeving, maar ook een ballingschap die het volk uit het Noordelijke rijk zal wegvoeren (Amos 5,27; 6,7.14; 9,4).

Het moet opvallen dat *Assyrië* geen enkele maal uitdrukkelijk genoemd wordt, terwijl het toch de grootmacht uit die dagen was en er met de vijand die Israël in ballingschap zou voeren, geen ander bedoeld kan zijn dan Assyrië. Maar de overmacht van Assyrië liet zich pas voelen onder het bewind van koning Tiglatpileser III (745-727). Het kan zijn dat de Assyriërs in de tijd van Amos' optreden nog de handen vol hadden aan bedreigingen vanuit het land Urartu dat ten noorden van Assyrië lag. Maar de rust waarin Israël zich meent te bevinden, is bedrieglijk. De man die Jahwe's woord sprak, zag de ballingschap reeds naderen.

3.4. *Obadja*

Wat we over de persoon van Obadja weten is niet meer dan zijn naam Obadja. De betekenis van de naam ('dienaar' of 'vereerder' van Jahwe) is voor een profeet niet opvallend. Van vrijwel alle profeten weten we wel iets meer, bv. de naam van hun vader, hun geboorteplaats of land waar ze werkten. Maar Ob. 1 meldt ons niet meer dan 'de profetie (of: het gezicht) van Obadja'. Uit de inhoud van zijn boodschap maken we op dat we met een *profeet* te maken hebben, al wordt dat niet uitdrukkelijk vermeld, zoals nog wel bij Habakuk (1,1), over wie de gegevens al even schaars zijn als over Obadja. Het boek Obadja telt slechts 21 verzen en is daarmee het kortste geschrift in het Oude Testament.

Gelukkig is het geen raadsel waarover Obadja's profetie gaat. Het bevat een oordeelsaankondiging over Edom, het broedervolk van Israël. Maar over de tijd waarin de profeet dit oordeel over Edom aankondigt, bestaat groot verschil van mening. Moeten we terug naar de tijd van koning Joram van Juda (850-845 v.Chr.), onder wiens regering Edom zich van Juda losmaakte (2 Kon. 8,20vv) en Filistijnen en Arabieren Jeruzalem binnendrongen en de stad plunderden (2 Kron. 21,16v)? Of bevinden we ons kort na de ballingschap in 586 v.Chr. en wordt het oordeel aangekondigd over Edom dat zich zo schandelijk had opgesteld toen de Judeeërs in ballingschap werden weggevoerd (Ob. 10vv)?

Zo'n drie eeuwen verschil dus in datering! Dat verschil hangt onder meer samen met het feit dat we in Jer. 49,7-22 een profetie tegen Edom vinden waarin bepaalde passages als twee druppels water op die van Obadja lijken. Heeft Obadja die gegevens nu aan Jeremia ontleend, zodat hij *na* Jeremia heeft geleefd en dus na Juda's wegvoering in ballingschap? Of is Jeremia afhankelijk van Obadja, zodat we Obadja moeten plaatsen (ver) *voor* de tijd van Jeremia? Er is ook nog een derde mogelijkheid, nl. dat we met een schriftelijke bron te maken hebben waaruit zowel Jeremia als Obadja hebben geput.

Toch ligt het voor de hand, zoals we bij de bespreking van de tekst van Obadja zullen zien, dat de ballingschap van Juda reeds een feit is als Obadja zich in naam van Jahwe profetisch moet richten tegen Edom, dat zich tijdens de val van Jeruzalem slecht heeft gedragen.

4. Opgaven

Allereerst een tip voor allen die met dergelijke opgaven aan de slag gaan. U kunt twee dingen doen: Eerst aan de hand van de Bijlagen het betreffende bijbelboek bestuderen en dan pas naar de opgaven kijken, of net omgekeerd. In het laatste geval kent u de vragen en komt u al lezend de passages tegen waarover een vraag gesteld wordt. Ook dat heeft voordelen.

4.1. *Hosea*

1. Wat kunt u zeggen van de volgende namen van personen en plaatsen? Zoek op waar ze in Hosea voorkomen: Lo-Ruchama – Achordal – Efraïm – Jizreël – Adma – Gomer – Gibeon – Betel .

2. Noem twee belangrijke beelden die Hosea gebruikt voor de relatie tussen Jahwe en zijn volk.

3. Vul zelf in: 'Daarom zal Ik haar meelokken naar ; 'Tegen jou,, richt Ik mijn aanklacht'; Hij redt ons na twee dagen van de dood, de derde dag doet Hij ons ; 'Israël is een weelderige, die volop vruchten voortbracht ; 'Hoe harder ze geroepen werden, hoe meer ze gingen; 'Dood, zaai de pest om je heen! Dodenrijk, waar zijn je?'

4.2. Joël

1. Wat kunt u zeggen van de volgende personen en plaatsen? Zoek op waar ze in Joël voorkomen: Petuël – Sion – de tuin van Eden – priesters – 'de vijand uit het noorden' – Tyrus en Sidon – Grieken – Edom (4,19).

2. Onder welk beelden wordt 'de dag van Jahwe' geschilderd a) in Joël 1 en 2; b) in Joël 3; c) in Joël 4?

3. Vul zelf in: 'Blaas de ramshoorn op de, blaas alarm op mijn'; 'Als de ligt het land voor hen, achter hen blijft een'; 'Ik zal mijn geest over al wat leeft. Jullie zullen profeteren'; 'Smeed je..... maar om tot en je tot

4.3. Amos

1. Wat kunt u zeggen van de volgende personen en plaatsen? Zoek op waar ze in Amos voorkomen: Tekoa – Amoriëten – Sodom en Gomorra – Sakkut – Lo-Debar – Amasja – Nubiërs.

2. Waar vindt u het gebruik van de volgende beelden? vogel neerduikend in een klapnet – leeuw, beer, slang – paarden die over rotsen rennen – Jahwe op een loden muur – geschud als in een zeef waar niet één steentje doorheen valt.

3. Vul zelf in: 'Misdaad op misdaad heeft (8 mogelijkheden!) begaan'; 'Ze verkopen de rechtvaardigen voor en de armen voor'; 'Zoals een herder uit de muil van een leeuw niet meer dan een paar weet te redden of een stukje ...'; 'Zoek Mij en'; 'Zoek, niet'; 'Wee degenen die verlangen naar .. van'; 'Ga naar Juda en verdien daar'; 'Sla op het, laat de drempels!'

4.4. Obadja

1. Tegen welk volk richt zich de profeet Obadja?

2. Waar vindt u het gebruik van de volgende beelden? vliegen zo hoog als een adelaar – de beker van Jahwe's woede drinken.

3. Vul zelf in: 'Hoog woon je, hoog in, daar heb je je gebouwd'; 'Die dag had je je niet mogen verlustigen in de rampspoed die je trof'; 'Jakob zal zijn, Jozefs volk, en het volk van Esau'

Les 9.1 Cursus en antwoorden

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ZWOLLE : dinsdag 3 en 10 april 2007

ROTTERDAM ; dinsdag 17 en 24 april 2007

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuiskhoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 30 april 2007.

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden.
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.
- C. Opmerkingen n.a.v. vragen over teksten
- D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje *Hosea, Joël, Amos, Obadja*.
- E. Oplossing van de opgaven lesbrief 9.1.

A. Inleiding. Opmerking over de beide cursusavonden

De cursusvonden in Zwolle en Rotterdam werden opnieuw goed bezocht. Weer hadden we in Zwolle ruim 400 en in Rotterdam bijna 300 inschrijvingen. De belangstelling voor de cursus blijft dus op peil. De avonden werden niet gehinderd door slechte weersomstandigheden. Wel leidden files er soms toe dat de mensen te laat aanwezig waren of een enkele maal zelfs helemaal niet op een avond present konden zijn. Gelukkig zijn dat uitzonderingen.

Het viel ons op dat het aantal aanmeldingen op de eerste avond van dit nieuwe blok heel hoog lag. In Zwolle waren het er zelfs 40. U begrijpt dat dit lastig is. We controleren op de eerste avond, maar nu hebben we er voor de organisatie een tweede taak bij. Natuurlijk blijft iedereen welkom, maar het is gemakkelijker wanneer men langs de gewone weg zich meldt en ook op tijd betaalt. Degenen die al langer meedraaien, kunnen volstaan met het overmaken van het bedrag. Wij zullen ons tijdig presenteren voor de nieuwe ronde en de voorwaarden voor een vlotte registratie u meedelen. Hier volgen alvast de data voor het tiende en elfde blok:

Zwolle: 23 en 30 oktober 2007 (tiende blok)
5 en 12 februari 2008 (elfde blok)

Rotterdam: 6 en 13 november 2007 (tiende blok)
19 en 26 februari 2008 (elfde blok)

Naar verwachting zal het boekje over *Jona, Micha, Nahum en Habakuk* (Kleine profeten II) kort na 1 september 2007 verschijnen. Ook het daarop volgende derde deeltje (Sefanja, Haggai, Zacharia, Maleachi, Kleine profeten III) hopen we tijdig u te kunnen aanbieden.

B. Stof die op de cursusavonden van het negende blok behandeld is

1.1. Het programma voor de eerste avond was:

19.30 – 19.50 uur	Hosea 11 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Wegwijs in het Israël van Hosea (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Telt Israël als het Noordelijke rijk nog echt mee? (Douma)
20.30 – 21,00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Sprinkhanen (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Verantwoordelijkheid van de priester-leraar in Israël (Douma)

1.2. Het programma voor de tweede avond:

19.30 – 19.50 uur	Amos 9,7-10 (Douma)
-------------------	---------------------

19.50 – 20.10 uur	Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet – vervulling van profetie bij Hosea (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Het toekomstbeeld bij de vier kleine profeten (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Jahwe's huwelijk en Baäls perversie (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	'Scheur niet je kleren, maar je hart', Joël 2,13 (Douma)

1. HOSEA 11 (Douma)

Aandachtspunten

- Regel 1: let op het historisch verband
- Regel 2: let op het tekstverband
- Regel 3: let op het profetisch karakter (oordeel en/of heil?)
- [- Regel 4: let op Jezus Christus]

1. Voor de nieuwe cursisten onder ons vertel ik even waarom ik bij de behandeling van de profeten meer dan eens deze vier regels aan de orde stel. De vierde regel behandel ik niet vanavond, maar de volgende week in een bijdrage.

De *eerste* regel helpt ons om de betreffende profetie in het kader van haar *tijd* te zetten. Wie was de profeet, wanneer sprak hij zijn profetie uit of schreef hij haar neer, en in welke omstandigheden deed hij dat? Deze eerste regel is van zeer groot nut. Profetieën worden veel begrijpelijker wanneer wij ze historisch kunnen plaatsen

Dat geldt ook voor Hosea 11. Deze profetie is afkomstig van Hosea, die in het Noordelijke rijk ('Tienstammenrijk') geprofeteerd heeft onder de regering van koning Jerobeam II.

Als u het kaartje van de Israëlitische koningen raadpleegt, ziet u aan de rechterkant deze Jerobeam II vermeld als koning uit *het huis van Jehu*, waarin hij de vierde koning is. U ziet helemaal rechts drie profeten vermeld: Jona, Amos en Hosea, die alle drie tijdens de vrij lange regering van Jerobeam II (ong. 783-743) hebben geprofeteerd. Of ze elkaar persoonlijk gekend hebben, hadden we graag willen weten, maar het wordt ons nergens vermeld. Wel weten we dat God tijdens de regering van Jerobeam II deze profeten boodschappen heeft laten brengen, zowel van uitredding als van veroordeling. Jona mocht aan Jerobeam II een grote gebiedsuitbreiding van het Noordelijke rijk aankondigen, wat een bevrijding betekende van jarenlange verdrukkers uit het noorden (de Arameeërs) en uit het zuidoosten (de Ammonieten en de Moabieten). Fijn voor het Noordelijke rijk als zo'n boodschap van uitredding aan het koninklijk hof gebracht mag worden!

Maar profeten moeten doorgaans andere boodschappen overbrengen, die vertellen over het geestelijk verval van het volk en van straffen die zullen volgen. Zo was de situatie van het Noordelijke rijk in de dagen van de profeet Hosea zeer droevig. Bedrog, moord, diefstal en overspel kenmerkten de samenleving. De rechters waren corrupt. Jahwe kan zijn wetten in tienduizendvoud schrijven, lezen we, maar het volk blijft in Hem een vreemde God zien (Hos. 8,12). En dus moet Hosea Israël het oordeel aankondigen.

2. Dat oordeel heeft Hosea inderdaad aangekondigd zoals uzelf gemakkelijk kunt constateren als u het boek Hosea doorleest. We letten nu op de *tweede* regel en dus het tekstverband van Hos. 11. Ons hoofdstuk laat in de eerste verzen een even droevig beeld zien als we in het

daaraan voorafgaande hoofdstuk vinden. Het valt op dat het begin van Hosea 11 heel veel lijkt op het begin van Hosea 10:

Hos. 10,1

Israël was een weelderige wijnstok, die volop vruchten voortbracht.

Maar *hoe meer* vrucht de wijnstok droeg, *hoe meer* er op de altaren kwam; en hoe rijker het land, hoe rijker versierd de gewijde stenen.

Hosea 11,1

Toen Israël nog een kind was, had Ik het lief;

uit Egypte heb ik mijn zoon weggeroepen.

Hoe harder ze geroepen werden, *hoe meer* ze hun eigen weg gingen.

Uit zulke teksten kunt u opmaken hoe diep het kwaad in Israël geworteld was. Zoals het in Hosea's dagen was, zo ging het al vanaf Egypte. Je zou zeggen: Omdat God van Israël een uitermate vruchtbare wijnstok maakte, zal de dankbaarheid van dit volk wel groot zijn geweest. God riep Israël als een vader uit het vreselijke Egypte en dan zal deze zoon zijn vader daarvoor wel heel dankbaar zijn geweest. Maar het tegendeel was het geval: Hoe meer vruchten de wijnstok droeg en hoe rijker het land werd, hoe meer er op de altaren van de *afgoden* terecht kwam en hoe mooier de stenen werden die de mensen niet voor God, maar voor de *afgoden* hadden opgericht. Hoe harder God zijn volk opriep om *zijn* weg in te slaan, hoe meer ze op hun *eigen* weg gingen lopen.

Zo'n ontdekking is ook voor vandaag belangrijk. Kort gezegd, hoe dichter God ons op de huid gaat zitten, hoe verder we Hem weg willen duwen! Wij denken wel eens dat het voor ons en voor onze kinderen allemaal veel moeilijker is in God te geloven dan het destijds in Kanaän was, toen de profeten het volk waarschuwden. Maar de *mensen* zijn gelijk gebleven in hun ondankbaarheid, ook al barst de wijnstok van vruchten en laat God op allerlei manieren zien dat het alleen maar goed voor ons is niet onze eigen weg, maar zijn weg te volgen. Helaas dacht het volk Israël er anders over. Dat laat Hos. 11,2-7 overduidelijk zien. Ik licht nog een enkel fragment uit dit gedeelte:

Hos. 11,3vv

(3) terwijl Ik het toch was die (het kind) Efraïm leerde lopen en hem op mijn arm nam.

Maar zij beseften niet dat Ik hen verzorgde.

(4).... Ik hield hun het voer zelfs nog voor.

(7) Mijn volk bijt zich vast in zijn ontrouw jegens mij....

3. Op grond van deze permanente afval van de HERE lijkt de conclusie logisch, dat Hij de band met zijn volk gaat verbreken. Let op de conclusie van Hos. 11,7:

Hos. 11,7

Mijn volk bijt zich vast in zijn ontrouw jegens mij.

Al roepen ze tot mij, de Allerhoogste,

Ik zal hun lot niet verlichten.

En wat dat laatste betekent, wordt wel duidelijk uit wat we elders in het boek Hosea lezen. Het Noordelijke rijk zal in ballingschap weggevoerd worden. Wat de bestemming precies is,

is uit Hosea's profetieën nog niet duidelijk. Het kan Assyrië zijn (Hos. 11,5), het kan ook Egypte zijn (Hos. 7,16; 8,13; 9,3.6; 11,5), of waarschijnlijk allebei (Hos. 9,3; 11,11). Maar zeker is dat ze hun land moeten verlaten.

4. Als u niet meer hoort dan dit, dan zou ons antwoord met betrekking tot de *derde* regel gauw geformuleerd zijn. Hos.11 is een oordeels- en geen heilsprofetie. Efraïm heeft genoeg kansen gehad om zich te bekeren, de HERE heeft vaak geroepen, nu is het afgelopen. Maar dan komt het verrassende vervolg van Hos. 11!

Hos. 11,8
 Ach Efraïm, hoe zou Ik je ooit kunnen prijsgeven?
 Hoe zou Ik je kunnen uitleveren, Israël?
 Zou Ik je prijsgeven als Adma,
 je laten ondergaan als Seboïm?
 Mijn hart wordt verscheurd,
 door barmhartigheid word Ik bewogen.

Dat is heel andere taal! Jahwe kan het toch niet over zijn hart verkrijgen om het Noordelijke rijk prijs te geven. Hij kan het niet prijsgeven zoals Hij dat met Sodom en Gomorra, met Adma en Seboïm in de dagen van Lot en Abraham heeft gedaan. Bij de gedachte daaraan wordt zijn hart verscheurd, draait het in Hem om! Menselijker kan het niet gezegd worden. God moet er niet aan denken dat Hij Efraïm (Israël) zal loslaten! Betekent dit nu dat de HERE een streep haalt door de aangekondigde ballingschap? Nee, dat niet. We lezen nl.:

Hos. 11,9
 Ik zal mijn toorn laten varen,
 en Efraïm niet *opnieuw* te gronde richten
 Want God ben Ik, en geen mens,
 Ik ben in jullie midden, Ik ben heilig,
 Ik zal niet meer in woede ontsteken [beter met Willibrord-vertaling: Ik laat mij niet gaan in mijn toorn].

De ballingschap wordt een feit, maar er is daarna toekomst voor Efraïm, omdat de HERE niet nog eens weer Efraïm zó zal aanpakken als Hij het door die ballingschap binnenkort gaat doen. Hij weet in zijn toorn maat te houden. De laatste regel van vers 9 kan met de Willibrordvertaling beter worden vertaald als: 'Ik laat mij niet gaan in mijn toorn.' Hij is toornig en zal ook straffen, maar dat betekent niet het einde van zijn verbond met het Noordelijke rijk.

Lev. 26,44
 Zelfs wanneer ze (de Israëlieten) in het land van hun vijanden verblijven, zal Ik hen niet verwerpen en hen niet uit afkeer aan de vernietiging prijsgeven, want Ik ben de HEER, hun God.

Hos. 11,9b
 Want God ben Ik, en geen mens,
 Ik ben in jullie midden, Ik ben heilig, *Ik laat mij niet gaan in mijn toorn.*

Dat laatste doen mensen vaak. Zij worden woedend en slaan dan alles kort en klein. Woede en vernietiging liggen vaak dicht bij elkaar. Mensen beheersen zich niet in hun woede. Maar bij de HERE is dat anders. Zijn woede tegen zijn volk is volkomen terecht, maar in zijn woede is Hij heilig.

Bij de *heiligheid van Jahwe* denken wij doorgaans aan zijn verhevenheid boven de mensen, aan de geweldige afstand tussen de smetteloze God en de zondige, vuile mensen. Daarom wordt inderdaad vaak over Gods heiligheid gesproken in contrast met onze zonden. Maar hier in Hos. 11 zien we dat over Jahwe's heiligheid ook iets heel anders te zeggen valt. Jahwe's heiligheid zorgt ervoor dat Hij zich door zijn woede niet laat gáán. Hij beheerst zich in zijn woede en laat daardoor als Vader zijn liefde voor Israël toch weer sterker wegen dan zijn zeer gerechtvaardigde afkeer van het kwaad dat Hij haat (vgl. Hos. 9,15). De *heiligheid* van Jahwe is hier niet zijn verhevenheid boven de mensen, maar zijn *anders-zijn dan de mensen*. Hij stelt aan zijn woede grenzen, zoals Lev. 26,44 heel mooi tot uitdrukking brengt. Hij laat zien dat zijn liefde het uiteindelijk wint van zijn woede. Hij straft zwaar, maar Hij vernietigt zijn volk niet.

Hos. 11 is dus niet alleen een oordeelsprofetie, maar eigenlijk nog meer een boodschap van heil die ons zeer moet verrassen.

2. WEGWIJS IN HET ISRAËL VAN HOSEA (Verbree)

Wie de plaatsen die een rol spelen in het boek Hosea in de kaart zet, ziet in één oogopslag dat Hosea een profeet is die in het tienstammenrijk werkte. Uit de inleiding van het boek, 1, 1 is dat niet meteen duidelijk, daar worden immers koningen van zowel het Noorden als het Zuiden genoemd. Welk beeld ontstaat wanneer we de historie van de door Hosea genoemde plaatsen nagaan?

Jizreël

Jizreël is de naam van het eerste kind van Hosea en Gomer. De naam verwijst naar de stad waar Jehu zich in de kaart liet kijken. Hij moordde het huis van Achab uit met een grondigheid, een Jehu's ijver, die meer vertelde over zijn voornemen om voor zijn eigen dynastie ruim baan te maken, dan over een heilige ijver. De Here zelf typeert zijn gedrag als een moordpartij die om wraak roept.

Dal van Achor

De naam betekent: 'dal van het ongeluk'. En ongelukkig was de geschiedenis van het dal van Achor in Israëls geschiedenis. Hier werden ooit Achan en zijn familie gestenigd, nadat Achan zich had vergrepen aan de aan de HEER gewijde buit van Jericho.

Gilgal.

Gilgal kende een prachtige start in Israëls geschiedenis. Het was de eerste gewijde plaats in Kanaän. Jozua liet tijdens de doortocht door de Jordaan twaalf stenen uit de rivierbedding meenemen (Jozua 4, 20). Eenmaal op het droge, liet hij daarvan een gedenkteken oprichten, zodat het nageslacht zou worden herinnerd aan de dubbele, wonderbaarlijke doortocht door Rietzee en Jordaan.

Het is op deze plaats dat de HEER (Joz. 5, 9) zei: vandaag heb ik de schande van Egypte van jullie afgewenteld. Aan die uitspraak dankte de plaats haar naam. Gilgal betekent: weggrollen

Maar over de gouden start vielen later diepe schaduwen. Te Gilgal werd Israëls eerste koning Saul definitief gekroond (1 Sam. 11, 15). Maar juist Gilgal zou ook de plaats worden waar het

misging met Saul die zijn leger zag verschrompelen en besloot niet langer op Samuël te kunnen wachten en toen zelf maar het offer bracht. (1 Sam. 13, 7)

In Hosea's dagen had Gilgal nog steeds de functie van heiligdom. Maar de HEER wilde daar allang niets meer mee te maken hebben. In 9, 15 zegt Hij: In Gilgal bleek mij hun slechtheid, NBG vertaalde pittiger, maar letterlijk: al hun boosheid is in Gilgal, daar heb Ik ze dan ook gehaat.

Vandaar dat de HEER nu zegt: kom niet naar Gilgal! 4, 15

Betel

De naam Betel kan verwarrend zijn voor wie de NBG-vertaling 1951 vergelijkt met de NBV.

Vertaling Nederlands Bijbelgenootschap 1951

Betel	Bet-Awen
	4 : 15
	5 : 8
	10 : 5
10 : 15	
12 : 5	

Vertaling NBV

Betel	Bet-Awen
4 : 15	
5 : 8	
10 : 5	
	10 : 15
	12 : 5

Op een drietal plaatsen waar de NBV Betel leest, leest de NBG: Bet-Awen.

De NBG heeft hier m.i. de betere papieren, simpelweg omdat er in de drie teksten waarom het gaat, geen Betel maar Bet-Awen staat.

Waarom dan deze wijziging in de vertaling? Is Betel gelijk aan Bet-Awen? Nee, want in Jozua 7, 2 lezen we: 'Jozua stuurde een paar mannen van Jericho naar Ai, dat bij Bet-Awen ligt, ten oosten van Betel.'

Tegenwoordig is men er van overtuigd dat in de praktijk Betel en Bet-Awen toch voor elkaar konden doorgaan. We weten dat Jerobeam een van de twee gouden kalveren in Betel plaatste. Maar bij Hosea lezen we in de NBG: 'Over dat kalf van Bet-Awen zijn de inwoners van Samaria bezorgd; ja, daarover treurt het volk, daarover maken de afgodspriesters misbaar, omdat de heerlijkheid daarvan is geweken.' Hosea 10, 5.

Zo lijken de beide plaatsen in de praktijk inderdaad synoniem. Daar komt nog bij dat je Bet-Awen kunt vertalen als 'huis van de afgod'. Toch is er, gelet op Jozua 7 en het feit dat Hosea zelf blijkbaar het verschil nog goed kende, geen reden om de vermelding van Bet-Awen weg te vertalen

De geschiedenis van Betel is overbekend. Net als Gilgal kende de plaats een prachtige start in de heilsgeschiedenis. De plaats dankt er haar naam aan: huis van God. Aartsvader Jakob zag er de hemel geopend. Maar zijn kinderen hebben de poort naar Gods huis verloochend door uitgerend op die plaats een van hun gouden kalveren op te richten.

Dus heet het nu: 'Trek niet naar het goddeloze Betel en zweer daar niet, 'zo waar de HEER leeft!' 4, 15

Mispa

Na de schanddaad te Gibeon is Mispa de plaats waar heel Israël 'bij de de HEER' komt. Ook Samuël laat er het volk samen komen, om daar voor het volk tot de HEER te bidden. 1 Sam. 7, 5 (Zie ook 1 Sam. 10, 17)

Opnieuw lijkt het erop dat de gewijde klank die de naam Mispa had, in Hosea's dagen nog niet was vergeten. Maar nu is Mispa, ooit ontmoetingsplek met de HEER, een plek geworden, waar de verantwoordelijken van het volk - Hosea noemt de priesters, de oudsten en de rechters – het volk in de val lokken.

Het is niet gemakkelijk precies aan te geven welke kwalijke praktijken er plaatsvonden. Er wordt gedacht aan kromme rechtspraak, aan het brengen van afgodenoffers. Hoe dan ook: het was mis in Mispa

De Tabor

De Tabor voert ons een stuk noordelijker. Het is een berg die we kennen uit de geschiedenis met Debora en Barak. Het is op de Tabor dat Barak zijn tienduizend koppen tellend leger moet verzamelen. Sisera krijgt het bericht: Barak heeft de Tabor bezet!

De Tabor is ook de berg waar de broers van Gideon zijn gedood door Zebach en Salmuna, de koningen van Midian. (Recht. 8, 18)

Het is nog niet zo heel lang geleden dat de Tabor met bos was bedekt, zodat het een vogelrijke plek moet zijn geweest, een detail dat het beeld van Hosea over het op de Tabor uitgespannen net realistisch maakt.

In Hosea's dagen noemt de HEER de Tabor in één adem met het verworpen Mispa. Mooie berg of niet, een waarschuwing is op haar plaats. Pas op: valstrikken op de Tabor.

Gibeon

De stad Gibeon is een begrip geweest in Israël. Dat merk je ook bij Hosea. De stad was spreekwoordelijk voor Israël's slechtheid: 'Ze zijn diep gezonken, zoals destijds in Gibeon.' 9, 9 En: 'Al in Gibeon gaf jij je over aan zonden, Israël, en sindsdien heb je daarin volhard, zou je dan nu in Gibeon worden ontzien?' 10, 9

Deze verwijzingen slaan uiteraard op het inktzwarte slot van het boek Rechters, toen na de schending van het gastrecht en de verkrachting van, en de moord op een bijvrouw, Israël bijkans de hele stam Benjamin uitroeide.

Rama

Rama zijn we in deze cursus al eerder tegengekomen. Het is de plaats waar Rachel, Jakobs geliefde vrouw, bij de bevalling van Benjamin – Benoni - ongetroost sterft, na een leven waarin we niets kunnen vinden dat wijst op vertrouwen in JHWH. Straks zal het opnieuw een onheilspellende naam worden: als het ongehoorzame Juda vanuit Rama zal worden gedeporteerd (Jer. 40, 1) In het Nieuwe testament wordt de naam Rama nauw verbonden met het ongetroost verdriet van de ouders in Bethlehem na de kindermoord: 'Er klonk een stem, luid wenend en klagend, Rachel beweende haar kinderen en wilde niet getroost worden, want ze zijn er niet meer.' Mat. 2, 18

Adam

De NBV vertaalt Hosea 6, 7 met: ‘Maar zij hebben het verbond met mij geschonden, zoals eens in de stad Adam: daar waren zij mij al ontrouw.’ De NBV heeft een plooi in het Hebreeuws gladgestreken. De NBG vertaalde Hosea 6, 7 als volgt: ‘Maar zij hebben als Adam het verbond overtreden; daar hebben zij Mij trouweloos bejegend.’

Hier ziet u beter dat er meer vertaalopties zijn: Adam is een stad en/of een persoon.

Kun je Hosea 6, 7 gebruiken als tekst die bewijst dat God al met Adam een verbond had gesloten?

Dat er een stad met de naam Adam heeft bestaan, weten we uit Jozua 3. Als de HEER het water van de Jordaan scheidt om het volk Israël een veilige doortocht door de gezwollen regenrivier te garanderen, vloeit het water stroomafwaarts weg naar de Dode Zee, maar stroomopwaarts, maar liefst zo’n vijftig - dertig kilometer naar het noorden vormt zich een spectaculaire waterdam. Dat was bij de stad Adam. (Joz. 3, 16)

Ik houd het er op dat we hier met de stad Adam te maken hebben, omdat er meteen aansluitend een typering wordt gegeven van de Overjordaanse streek Gilead: Gilead is een broeinest van misdadigers. De stad Adam lag in het Overjordaanse. Het Overjordaanse wordt slechts één keer genoemd in Hosea. Als dat dan op één vers afstand gebeurt van de naam Adam die als stadsnaam in dat gebied voorkomt, dan lijkt de keus, ondanks het lastige Hebreeuws niet zo moeilijk. Daar komt bij dat Adam als persoon een vreemde eend in deze bijt gevuld met Israëlitische eenden zou zijn. Op welke wijze de Israëlieten het verbond te Adam hebben gebroken, is niet bekend.

Sichem.

Sichem was de eerste plaats waar Abram in Kanaän zijn tent opsloeg en het was daar dat de HEER tegen hem zei: ‘Ik zal dit land aan jouw nakomelingen geven.’ (Gen. 12, 6,7)

Een rijke naam dus. Maar de rest van de geschiedenis geeft de naam Sichem voortdurend een dubbele klank Niet zo heel veel later krijgt de naam Sichem een donkere klank als op initiatief van Levi en Simeon, Abrams achterkleinzonen, de mannelijke inwoners van Sichem na de ontering van hun zus Dina worden vermoord. Nog op zijn sterfbed is hun vader Jakob niet over de schaamte vanwege deze schandelijke daad heen. In Sichem vernieuwt Jozua het verbond tussen JHWH en Israël. Sichem de moordstad, wordt zelfs een van de vrijsteden. (Joz. 20, 7)

In Jozua 9 dreigt er echter een scheuring in Israël te Sichem rond de zelfbenoemde koning Abimelech. Jaren later scheurt het rijk te Sichem definitief doormidden. (1 Kon. 12)

In Hosea’s dagen, typeert de HEER de stad als een waar langs de weg rovende priesters als moordenaars in hinderlaag liggen. (Hos. 6, 9)

Samaria

De geschiedenis van Samaria is bekend. De uiteindelijke hoofdstad van het tienstammenrijk - Sichem, Penuël en Tirsa gingen de stad vóór - werd het bolwerk van waaruit de Baäldienst zich definitief en officieel vestigde in Israël. Als hoofdstad van het Noorden wordt de stad door Hosea het vaakst genoemd, zelfs vaker dan Betel met het gouden klaf: zes keer en zonder uitzondering negatief.

Heel wat Bijbelgeschiedenis passeerde de revue. Wat is de uitkomst van dit overzicht?

	positief	negatief	per saldo
Jizreël		-	-
Gilgal	+	-	-
Betel	+	-	-

Mispa	+	-	-
Tabor	+	-	-
Gibea		-	-
Rama		-	-
Adam		-	-
Sichem	+	-	-
Samaria		-	-

Per saldo moet van alle door Hosea genoemde steden, ook van die met een rijk verleden, worden geconstateerd dat het er uiteindelijk misging.

Het is een trieste balans, die ons veel vertelt over hoe het in Israël was gesteld. Niet één plaats komt positief uit de balans. Hier zit een les in voor vandaag en die is niet in eerste instantie dat we constateren: wat maakten die Israëlieten er een potje van.

Dit is een verhaal met een verder reikende boodschap. Wie de geschiedenis van de door Hosea genoemde steden kent, heeft weinig reden om positief over de mens te denken. In die zin zijn deze plaatsnamen een profetie op zich. Een profetie waar ook wij vandaag nog van kunnen leren: zo'n overzicht maakt klein tegenover de HEER. Om het bondig te zeggen: kennis van deze plaatsen doet mij mijn plaats kennen.

3. TELT ISRAËL ALS HET NOORDELIJKE RIJK NOG ECHT MEE? (Douma)

Aandachtspunten:

- het probleem
- Juda toch beter dan Israël? Ja, maar....
- de 'Joden': zuid en noord is weer één.

1. Zoals ik er op de cursus al vele malen heb in gehamerd, moet u zeker twee jaartallen kennen. U moet weten dat het Noordelijke rijk – vaker het Tienstammenrijk genoemd - in 722 v.Chr. door de Assyriërs werd weggevoerd in ballingschap. Toen bleef dus alleen het Zuidelijke rijk – vaker het Tweestammenrijk genoemd – in het land Kanaän nog over. Het behield z'n betrekkelijke zelfstandigheid nog tot 586 v.Chr., het jaar waarin het Zuidelijke rijk werd weggevoerd in ballingschap, nu door koning Nebukadnessar van het Neo-Babylonische rijk.

Wij hebben er geen moeite mee de latere Israëlieten *Judeeërs* en daarom ook Joden te noemen. Het waren immers voor de Judeeërs die in het jaar 539 v. Chr. onder de Perzische koning Cyrus naar Jeruzalem en het Judese land mochten terugkeren. Wij spreken daarom over hen als Joden, zoals de Bijbel dat zelf ook doet. Maar waar zijn de *Israëlitische* ballingen uit het Noorden na 722 v.Chr. eigenlijk gebleven? Zijn ze soms zó verdwenen dat wij in latere tijd daarom niet meer over Israëlieten, maar alleen over Judeeërs en *Joden* moeten spreken? Ik moet bekennen dat ik er in mijn jeugd eigenlijk helemaal vanuit ging dat het met het Noordelijke rijk voorgoed was afgelopen. De Israëlieten, Efraïmieten, of hoe ze verder ook maar genoemd werden, waren van het toneel verdwenen, terwijl de Judeeërs met hun stad Jeruzalem tot in lengte van dagen in beeld zouden blijven. Daar kwam nog bij dat we over het Noordelijke rijk ook eigenlijk weinig goeds konden vertellen, met al die slechte koningen, onder wie Jerobeam I, Achab met Izebel, en met aan het slot een rijtje koningen die de een na de ander door eigen volksgenoten vermoord werden. Was er onder alle negentien koningen eigenlijk wel één goeie geweest? Anders lag het toch met het Judese rijk; want dat telde koningen als Josafat, Hizkia en Josia, die in veel dingen op koning David leken!

2. Toch tekenen de profeten een ander en veel evenwichtiger beeld. Van de vier profeten die wij tijdens dit cursusblok nader gaan bekijken (Hosea, Joël, Amos en Obadja) zijn er twee die in het Noordelijke rijk gewerkt hebben: Hosea en Amos. Laten we eerst naar die beide mannen luisteren. Zij leven in de tijd van koning Jerobeam II en het zal niet zo lang meer duren, of de Assyriërs dringen Noord-Israël binnen, bezetten hele stukken van het rijk, voeren reeds veel mensen weg, om ten slotte in 722 v.Chr. op nog grotere schaal het volk de ballingschap in te sturen.

Beide profeten weten dat het slecht met het Noordelijke rijk gesteld is. Beiden zien de ballingschap aankomen:

Hosea

(1,4) Binnenkort zal Ik (de HEER)... een einde maken aan het koningschap in Israël

(1,9) Toen zei de HEER: Noem hem Lo-Ammi, want jullie zijn mijn volk niet meer en Ik zal er voor jullie niet meer zijn.

(3,4) Zo zullen de Israëlieten [nl. in ballingschap] geruime tijd verstoken blijven van koning en leiders, van offers en gewijde stenen, van orakels en huisgoden.

Bij Amos is het niet anders:

Amos

(5,27) Ik zal jullie in ballingschap voeren, tot voorbij Damascus.

(6,7) Daarom gaan jullie nu als eersten in ballingschap; het gefeest en geluier is voorbij.

(9,4) Al worden ze door hun vijanden gevangengenomen en weggevoerd, dan nog geef Ik het zwaard bevel om hen te doden.

Hebben deze beide profeten ook oog voor wat er in hun tijd in het Zuidelijke rijk gebeurde? En geven ze vanwege de ellende in het noorden aan het Zuidelijke rijk niet de voorkeur? In een bepaald opzicht wel. Ze weten van de zonden in het Zuidelijke rijk, maar erkennen toch dat het er daar geestelijk beter voorstaat dan in het noorden. Daarmee zijn we bij ons tweede aandachtspunt beland.

3. Frappant is dat Hosea die zelf uit het Noordelijke rijk afkomstig is, zonder meer toegeeft dat Juda er beter aan toe is dan Israël.

Hos. 1,7

Maar over het volk van Juda zal Ik me [in tegenstelling tot Israël] wel ontfermen; Ik, de HEER, hun God, zal hen bevrijden door mijn macht.

Ja, Hosea waarschuwt het noorden ervoor om ook Juda niet in z'n val mee te slepen. Laten ze vanuit het zuiden vooral niet naar de heiligdommen in het Noordelijke rijk trekken!

Hos. 4,15

Als jij zo trouweloos bent, Israël, maak dan Juda tenminste niet medeschuldig. Kom niet naar Gilgal, trek niet naar het goddeloze Betel.

Het moet Hosea als profeet uit het Noorden toch wel veel pijn hebben bezorgd dat hij zo tegen z'n eigen land moest waarschuwen, terwijl hij best weet dat het er ook voor Juda niet rooskleurig uitziet. Luistert wat Hosea tot Juda te zeggen heeft:

Hos. 6,11

Ook jij, Juda, zult oogsten wat je hebt gezaaid.

Hetzelfde zou van Amos gezegd kunnen worden die, zelf afkomstig uit Juda, in het Noordelijke rijk profeteerde, maar eveneens beseftte dat het er met het Noordelijke rijk slechter voorstond dan met Juda.

4. Allemaal waar, maar nu het wonderbaarlijke! De ballingschap voor het Noordelijke rijk is onvermijdelijk, terwijl Juda toch nog een tijdlang gespaard zal blijven. Maar dan valt het des te meer op dat de HERE juist de grootste moeite heeft om zijn zondige volk in het *Noordelijke* rijk los te laten. Dat maakt het prachtige hoofdstuk Hos. 11 immers heel duidelijk. Ik herhaal wat ik al in mijn eerste bijdrage van vanavond gezegd heb: Bij de gedachte dat de HERE het Noordelijke rijk zou moeten loslaten, wordt zijn hart verscheurd, en draait het in Hem om!

Onthoud u vooral dat Jahwe dit dus niet over Juda, maar over Israëel zegt, dat slechte rijk met Jerobeam I, Achab en Izebel en het in-treurige optreden van de laatste koningen in dat rijk.

Nu kunt u zeggen dat het toch ook een profeet uit het Noordelijke rijk zelf is die dit over Jahwe zegt. Zeker, maar meer dan honderd jaar later lezen we hetzelfde bij een rasechte zuidelijke profeet, nl. bij *Jeremia*. Terwijl deze man diep treurt over de ballingschap van *Juda*, in de tijd van Nebukadnessar, laat hij ons zien hoe de HERE begaan is met de ballingen uit het *Noorden*:

Jer. 31

(20) Is Efraïm niet mijn geliefde zoon,
is hij niet mijn oogappel?

Telkens als Ik over hem spreek
rijst zijn beeld in mij op,
dan raak Ik diep bewogen.

Ik móet mij over hem ontfermen...

(31) De dag zal komen...dat Ik met het volk van *Israël* en het volk van *Juda* een nieuw verbond sluit.

5. Wat is de *les van dit verhaal*? De teksten die ik hier aangevoerd heb, dwingen ons ertoe Jood *en* Israëliet als gelijkwaardige namen voor hetzelfde volk te beschouwen. Ook al is het waar dat de Bijbel na de ballingschap over *Joden* gaat spreken, dan moeten we toch aan het volk van de *twaalf* stammen denken, Noord en Zuid gecombineerd. Ik wijs nog op wat Jesaja zegt:

Jes. 11,12

Hij (de HERE) brengt bijeen wie uit *Israël* verdreven waren,
de vluchtelingen uit *Juda* brengt Hij samen,
van de vier uiteinden van de aarde.

Ik wijs er ook op wat Jeremia zegt:

Jer. 3,18

In die tijd zal men Jeruzalem 'Troon van de HEER' noemen. Alle volken zullen er samenstromen... In die tijd zal *Juda* zich bij *Israël* voegen, en samen zullen ze uit het noorden naar dit land komen, dat Ik hun voorouders in bezit heb gegeven.

En bij Ezechiël is het niet anders. Hij stelt het aanschouwelijk voor. God zegt tegen de profeet:

Ez. 37,16
Mensenkind, neem een stuk hout en schrijf daarop: ‘*Juda en de Israëlieten die bij hem horen*’. Neem dan nog een stuk hout en schrijf daarop: ‘*Jozef...en heel het volk van Israël dat met hem verbonden is*’. Voeg die twee samen tot één geheel, zodat ze in je hand één stuk hout vormen.

Of *wij* de mensen van het Noordelijke rijk kunnen terugvinden onder de Joden, is niet zo belangrijk. Die ‘Noordelingen’ *zijn* er en ze zijn er in volle rechten, als we geloven hoe hun val de HERE aan het hart ging. En als het op getallen aankomt, hoeven we niet tevreden te zijn met de constatering dat de nieuwtestamentische profetes Hanna uit Luc. 2,36 uit de stam Aser kwam. Ik wijs op velen uit het Noordelijke rijk die vóór en tijdens de ballingschap van 722 v.Chr. zijn uitgeweken naar Juda. Ik denk ook aan al die mensen die niet werden weggevoerd, maar in het Noordelijke rijk zijn achtergebleven. We treffen ze later aan op pesach-vieringen in Jeruzalem tijdens de koningen Hizkia en Josia (2 Kron. 30,11.18; 34,33; 35,18).

Toen na de ballingschap veel mensen teruggekeerd waren en er weer een tempel in Jeruzalem uit de as was herrezen, offerde men *twalf* geiten als reinigingsoffer voor heel Israël, één voor elk van de twalf stammen (Ezra 7,17). Niet Juda alleen, maar heel Israël keerde, hoe gehavend ook, uit de ballingschap terug.

Het antwoord op de vraag van mijn bijdrage: ‘Telt Israël als het Noordelijke rijk nog echt mee?’ luidt dus: ja. En daarvoor geeft niet de doorslag dat wat *ik* nog wat het Noordelijke rijk terug kan vinden, maar wat de Bijbel er zelf in het Oude Testament over zegt.

4. JOËLS SPRINKHANEN (Verbree)

In Joël wordt het land - we gaan uit van het tweestammenrijk - geteisterd door twee plagen: sprinkhanen en droogte. De droogte komen we tegen in o.a. 2, 17: ‘Het zaad rust te vergeefs in de verdroogde aarde.’

Wie het boekje kent, weet dat de sprinkhanenplaag het grootste probleem vormt. Sprinkhanen komen we regelmatig tegen in de Bijbel, wat voor de hand ligt, omdat Israël nu eenmaal binnen het bereik valt van zwermdende sprinkhanen. Dat men deze sprinkhanen vreesde, is al wel duidelijk uit het feit dat het Hebreeuws maar liefst acht woorden kent om de sprinkhaan aan te duiden. Waar de sprinkhaan zo nadrukkelijk aanwezig is in het bijbelse landschap, kunnen we wellicht aan inzicht in de Bijbel winnen, door wat meer van dit insect te weten dan dat het vliegt en vreet.

Sprinkhanenplagen vormen een onregelmatig terugkerend probleem. De laatste grote sprinkhanenplaag in Israël was in 1959. Een halve eeuw heb je nergens last van en dan opeens is het raak. Eeuwenlang was het een raadsel waar de sprinkhanen bleven in de jaren dat geen zwermen werden waargenomen. Pas in 1921 werd het raadsel opgelost door een zekere Uvarov. Hij zag in dat de geheimzinnige treksprinkhaan de gemuteerde verschijningsvorm is van de niet-trekkende woestijnsprinkhaan. Als de omstandigheden gunstig zijn, kan de solitaire vorm zich snel voortplanten en grote populaties opbouwen.

De woestijnsprinkhaan leeft een solitair leven, totdat het regent. Regen doet de vegetatie groeien en maakt de ontwikkeling mogelijk van de talloze eieren die in de zandige grond zijn gelegd. De nieuwe vegetatie biedt voedsel en beschutting aan de nieuw uitgekomen nimfen tijdens hun ontwikkeling tot gevleugelde volwassenen.

Als de voedselplanten niet aaneengesloten groeien maar geïsoleerd voorkomen, komen de nimfen vanzelf in groepjes terecht. Bij een bepaalde dichtheid - die vaak pas na verschillende generaties wordt bereikt - stoten ze voortdurend hun achterpoten tegen elkaar aan.

Dit veroorzaakt een kettingreactie van metabolische en gedragsveranderingen die het insect van de solitaire naar de gregaire (trekkende) vorm doet overgaan. Ze beginnen een feromoon af te scheiden om elkaar aan te trekken, hun lichaam wordt korter en de kleur verandert, de vleugels ontwikkelen zich. Groepen van nimfen kunnen per dag vele kilometers marcheren, maar zwermen van volgroeide exemplaren leggen tot enkele honderden kilometers per dag af.

Deze informatie is niet alleen interessant voor de bioloog of de natuurliefhebber, ze is ook nuttig voor de gelovige. Doordenkend over deze kennis krijg je zicht op een aspect van Gods bestuur van de schepping. Soms doet de HEER een instant wonder: Hij laat het water van de Jordaan dertig kilometer stroomopwaarts boven Jericho een dam vormen. Maar wie de cyclus van de woestijnsprinkhaan kent, weet dat de ramp die Juda treft er een is waaraan een heel stuk planning vooraf is gegaan.

Om die sprinkhanen toen en daar te laten neerstrijken, moest God het al jaren eerder laten regenen, en hele generaties sprinkhanen opvoeden en dirigeren. Bemoeit God zich met zoiets 'onnozels' als het leven van een insect? Blijkbaar.

Ik wil u nu enkele gegevens aanreiken die zicht bieden op de omvang en de impact van een sprinkhanenplaag.

De dichtheid van het aantal sprinkhanen in een gregaire zwerm loopt volgens schattingen uiteen van 80 tot 120 miljoen exemplaren per vierkante mijl. Een sprinkhaan eet tot het eigen gewicht, dat is twee gram per dag. Gaan we uit van de laagste schatting, dan komen we op een vraatcapaciteit van $80.000.000 \times 2 \text{ gram} = 160.000 \text{ kilo} = 160 \text{ ton}$ per vierkante mijl per dag! Een buitengewoon grote zwerm uit 1889 werd geschat op een omvang van 2000 vierkante kilometer! De oppervlakte van het huidige Israël staat in mijn atlas op 21.056 km^2 , wat er op neerkomt dat zo'n 10 % van het hele land onder die zwerm zou zijn bedekt. In Joël gaat het over een plaag in Juda, dat maar een klein deel van Israël's grondgebied beslaat

Joël schrijft over de plaag die Juda trof: Als het ratelen van strijdswagens, klinkt hun opmars over de bergtoppen, als het knetteren van stro dat in het vuur verteert.

En: Bij die aanblik beeft de aarde, siddert de hemel, zon en maan worden verduisterd, sterren doven hun glans... Onverschrokken komen zij aanstormen, als strijders beklimmen zij muren. Ieder houdt vast aan zijn eigen weg, niet één wijkt er af; niemand van hen duwt een ander opzij, iedereen houdt zijn eigen plaats. Ook als er sneuvelen door tegenstand, verbreken zij hun gelederen niet. Ze bestormen de stad, ze klimmen over de muren heen, ze dringen de huizen binnen, ze komen als dieven door de vensters.

Dit kan klinken als oosterse overdrijving, maar de verslagen van westerse waarnemers laten zien dat dit niet het geval is. Leest u een paar fragmenten uit ooggetuigenverslagen van sprinkhanenplagen in Noord Amerika in de 19^e eeuw:

Hun neerkomen klonk als een hagelbui die uren aanhield
 Het geluid was als een onweer in de verte.
 Ze klonken als een aanstormende trein
 Ze bedekten de grond met een laag van negen centimeter
 Grote takken braken af onder hun gewicht
 De uien werden tot de wortels in de grond opgevreten.
 Er stond helemaal niets meer, waar gisteren nog een akker met maïs was
 Ze vraten de zadels van de paarden op
 Ze vraten kleding, dode dieren, ook hun eigen, dode soortgenoten

Wie een realistisch beeld heeft van waar een sprinkhanenplaag voor staat, leest de Bijbel anders. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer we in hoofdstuk 9 van het boek Openbaring over sprinkhanen lezen. Als de vijfde engel de bazuin blaast, stijgt er uit een diepe put rook op. Uit die rook dalen sprinkhanen neer op aarde. Het zijn echte droom- visioensprinkhanen, met vrouwenhaar, schorpioenenstaarten, leeuwentanden, en met het geluid van strijdrossen.

Los van dat vrouwenhaar, waar ik geen goede verklaring voor ken, kun je je schrik voorstellen bij alle drie aspecten van deze plaaggeesten De confrontatie met leeuw, schorpioen en met een strijdros zijn geen pretje. Maar als de basisvorm die van een sprinkhaan is, dan voegt dat nog iets toe aan de nachtmerrie. Een sprinkhaan komt nooit alleen. Een schorpioen kun je ontwijken, een strijdros ook, voor een leeuw kun je je verstoppen of stilhouden, maar tegen een leger sprinkhanen is niets opgewassen.

Zo krijgt het visioen van Johannes over de sprinkhanen die nu niet de vegetatie maar de mens kwaad komen doen, extra zeggingskracht voor wie iets van sprinkhanen weet.

We kijken ten slotte naar een exegetisch detail uit het boek Joël. We lezen in 2 : 20: 'Ik zal jullie bevrijden van de vijand uit het noorden, ik zal hem verdrijven naar een dor en woest

land. Ik zal hem uiteenslaan naar het oosten en het westen, en hem de zee indrijven, dan zal een stank opstijgen, de geur van bederf stijgt op van hem die zulke grote daden deed.’

Meer letterlijk leest de Staten Vertaling: ‘Ik zal dien van het noorden verre van ulieden doen vertrekken, en hem wegdrijven in een dor en woest land, zijn aangezicht naar de Oostzee, en zijn einde naar de achterste zee; en zijn stank zal opgaan, en zijn vuiligheid zal opgaan; want hij heeft grote dingen gedaan.’

De NBV voegt het woord ‘vijand’ in. Letterlijk staat er zoveel als ‘die van het noorden’ Over wie gaat het hier? Veel commentatoren denken aan Assur of Babel. Deze grootmachten lagen weliswaar in het oosten maar kwamen omdat zij om de woestijn heentrokken Israël binnen vanuit het noorden, zoals we ook bij de behandeling van eerdere boeken al zagen. Deze exegetische bevredigt niet. Zoals we zagen, staat het boekje van Joël in het teken van natuurrampen. Droogte en sprinkhanen zijn de thema’s.

De introductie van Assur en Babel is volkomen onverwacht en breekt de lijn van het betoog.

Stel dat er toch wordt geswitcht van onderwerp, dan wordt het nieuwe thema even snel weer losgelaten als opgevoerd, want nog in vers 20 zelf gaat het alweer over de sprinkhanen. De Noordeling wordt naar links en rechts de zee ingedreven: de Dode Zee en de Middellandse zee. Wie het OT naleest op passages waar sprake is van Israëls vijanden die worden verslagen, zal zien dat daarbij niet één keer sprake is van een ‘de zee in drijven’ van een leger. Vers 20 gaat over sprinkhanen die juist regelmatig in zee of op de oceaan aan hun eind komen.

Assur en Babel spelen geen rol in het boek, terwijl er wel andere volken worden genoemd: Tyrus, Sidon, Filistea, Egypte, Edom. Alleen de stadstaatjes Tyrus en Sidon liggen ten noorden van Juda. Zij komen echter niet in aanmerking voor het op de been brengen van een massaal leger. De andere drie liggen in het zuiden en het westen.

Als wordt beschreven wat het effect is van het verdrijven van de Noordeling, lezen we dat het land weer groen wordt en vrucht draagt. De Noordelingen moeten ook daarom wel sprinkhanen zijn.

Maar hoe dan? Er is een verklaring die stelt dat het hier gaat om het noordelijk gedeelte van de sprinkhanenzwerm, het deel dat zich noord van Jeruzalem bevond. Dat is erg gezocht. Waarom zou slechts een deel van wat één zwerm, één plaag is, worden aangepakt?

Sprinkhanen in Israël komen uit het zuiden, uit de woestijn van Arabië. Zo leert het de ervaring. Maar is het een wet van Meden en Perzen? Een zoektocht over het internet leverde één interessante andere mogelijkheid op.

Republieken ten zuiden van de Kaukasus, zoals Armenië, zijn tot op de dag van vandaag maar al te vertrouwd met sprinkhanenplagen. Wanneer deze sprinkhanen zwermen en er zou een noordenwind staan, dan is het wat afstand betreft zeker mogelijk om Juda te bereiken.

Is dit misschien de verklaring van het raadsel: sprinkhanen uit een ongebruikelijke maar niet onmogelijke hoek?

5. VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE PRIESTER-LERAAR IN ISRAËL (Douma)

1. Wij zouden graag veel meer weten over allerlei zaken in Israël. Hoe zat het bv. met het onderwijs onder het volk van God? Het is ons duidelijk dat de ouders daarin een taak hadden, zowel de vaders als de moeders.

Spr. 1,8

Mijn zoon, luister naar de lessen van je vader,
verwaarloos niet wat je moeder je leert.

Maar was er ook onderwijs in groter verband, in stad of dorp waar de opgroeiende jeugd van kon profiteren? Het lijkt erop dat er van *scholen* pas gesproken kan worden vanaf de tijd tussen het Oude en Nieuwe Testament. Zo lezen we in het apocriefe boek Jezus Sirach voor het eerst van zo'n school: Deze Jezus Sirach geeft de volgende raad aan jonge mensen:

Jezus Sirach 51,23

Kom naar mij toe, onwetenden,
en vestig je in mijn *leerhuis*.

Hier vinden we in een Hebreeuwse tekst voor het eerst het woord voor 'school', in het Hebr. *bēt-midraš*, letterlijk: huis van onderzoek, d.w.z. van *Schrift*onderzoek. Verplicht schoolonderwijs en ook verplicht godsdienstonderwijs of catechese zoals wij dat nu kennen in onze kerken en op scholen, moet u natuurlijk in die tijd nog niet verwachten. Er zal voor groepen jongeren uit de hogere standen enig onderwijs in klassikaal verband geweest zijn, maar daar houdt het dan ook wel mee op, vermoed ik.

2. Als we nu even niet aan schoolmeesters en wijsheidsleraars zoals Jezus Sirach denken, dan kunnen we nog wel een antwoord geven op de vraag wie er in Israël verantwoordelijk was om het volk in het algemeen te wijzen op de tora, de wetten van Mozes en op andere heilige geschriften. We moeten dan aan de *priesters en leviëten* denken. Let u op de volgende tekst uit Hosea:

Hos. 4,6

Tegen jou, priester, richt ik [nl. de HERE] mijn aanklacht!... Mijn volk komt om doordat het met mij niet vertrouwd is. Jij wilde het niet met mij vertrouwd maken, daarom wil Ik niets meer met jou te maken hebben: je zult mij niet meer als priester dienen.

Duidelijker is hier nog de NBG-vertaling: 'Mijn volk gaat te gronde *door het gebrek aan kennis*.' En voor het bijbrengen van die kennis was de priester verantwoordelijk!

Hij had meer te doen dan in de tempel de offers te verzorgen. Hij had ook de zorg om de Israëliëten te onderwijzen in het leren kennen van Gods wet. Ik citeer daarvoor een tekst uit de 'kleine profeten':

Mal. 2,7

Kennis ligt op de lippen van de priester en waarheid zoekt men in wat hij zegt, want hij is een bode van de HEER van de hemelse machten.

Er was onder Israël zeker een duidelijke taakverdeling. We kunnen zeggen dat het *onderricht* van de priester moest komen, de *rechtspraak* van de koning en de *bijzondere openbaring* van de profeet. Dat blijkt heel duidelijk als we in Micha 3,11 deze drie leidinggevende mensen naast elkaar vermeld vinden:

Micha 3,11

De *leiders* spreken er recht in ruil voor geschenken, de *priesters* geven onderricht tegen betaling, de *profeten* voorspellen voor geld.

Misschien kunnen we nog van een vierde ‘specialist’ spreken, nl. van de wijze. Daarvoor kunnen we een tekst uit Jeremia aanhalen:

Jer. 18,18
 Het onderricht is van onze *priesters*,
 de raad van onze *wijzen*,
 de verkondiging van onze *profeten*.

Dat de priesters een belangrijke taak hadden om het volk te onderrichten, blijkt ook uit de profetieën van Joël. Een geweldige sprinkhanenplaag brengt de profeet Joël ertoe de priesters op te roepen een vastentijd aan te kondigen en een plechtige samenkomst uit te schrijven, waarvoor de mensen naar de tempel moeten komen. Let wel, de *profeet* roept het volk niet samen, dat moeten de priesters doen. We lezen dat in Joël 1,13v en opnieuw in Joël 2:

Joël 2,15vv
 (15)... kondig een vastentijd af en roep op tot een plechtige samenkomst.
 (17) Priesters, dienaren van de HEER, hef een smeekbede aan in de tempel,
 tussen altaar en voorhal:
 ‘Ach, HEER, spaar uw volk, uw eigendom,
 geeft het niet prijs aan spot en hoon van andere volken...’

3. Wat voor belang heeft het nu voor vandaag dat ik hierop de aandacht vestig? Velen onder u zullen zich herinneren dat op deze cursus, zelfs meer dan eens, de vraag is gesteld of je vandaag nog profeten hebt in de kerk. Je kunt net zo goed vragen of we vandaag nog priesters hebben in de kerk. En juist op grond van de profetie van Joël weten we dat ons antwoord maar niet simpel ja of nee kan luiden. Joël 3 voorspelt dat er een geweldige uitgieting van Gods geest zal komen over al wat leeft.

Joël 3,1vv
 Jullie zonen en dochters zullen profeteren,
 oude mensen zullen dromen dromen,
 en jongeren zullen visioenen zien;
 zelfs over slaven en slavinnen
 zal Ik in die tijd mijn geest uitgieten.

Ieder hier zal die woorden herkennen, omdat Petrus ze aanhaalde op de Pinksterdag. Er is door de komst van Christus en door de uitstorting echt iets veranderd. In principe kan ieder nu profeet zijn, van kind tot grijsaard, van arme slaaf tot miljonair toe. Maar wat van de profeet geldt, geldt ook voor de priester-leraar uit het Oude Testament. Ik kan naast de tekst over uitstorting van Geest ook een tekst uit Jeremia 31 over het nieuwe verbond zetten, waarvan de HERE zegt:

Jer. 31,33v
 Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen en hem in hun hart schrijven...
 Men zal elkaar niet meer hoeven te onderwijzen met de woorden: ‘Leer de HEER kennen’,
 want iedereen, van groot tot klein, kent mij dan al – spreekt de HEER.

Met hetzelfde recht kunnen we zeggen: zoals er geen bijzondere groep van profeten meer is, zo is er ook geen speciale klasse van priester-leraren meer. Maar ik moet er wel bij zeggen dat beide profetieën hun *volledige* vervulling pas zullen ontvangen als de nieuwe wereld die Joël 3 en Jer. 31 aankondigen werkelijkheid is geworden. De profetieën van Joël 3 en Jer. 31 is nog maar gedeeltelijk vervuld na het lijden, het sterven en de opstanding van Jezus Christus. En zolang de totale vervulling nog niet is aangebroken, antwoord ik op de vraag wie er vandaag priester-leraar is, samenvattend het volgende:

Priester- leraar?

In principe: iedereen die gelooft en daarom ook priester mag heten.

Specifiek: met name de predikant en godsdienstleraar, die tot taak hebben schriftuitleg te geven.

Maar hetzelfde kun je antwoorden als we ons afvragen of er vandaag nog profeten zijn. Wie zijn dat dan?

Profeet?

In principe: iedereen die gelooft en daarom ook profeet mag heten;

Specifiek: zij die niet slechts de Schriften doorgeven, maar ons verrassen met een bijzonder inzicht in de Schriften, in verband met onze taak in deze tijd.

We hebben geen priesters en ook geen profeten meer in de *oudtestamentisch* zin van het woord. Het is uitkijken geblazen als iemand zich als profeet opwerpt en zegt: zus en zo heeft de HERE mij vannacht geopenbaard en jullie hebben je allemaal aan het woord dat via mij van God komt, te onderwerpen. Niemand wordt als zodanig meer onder ons aangesteld in het ambt van priester of profeet. Maar daarom kunnen in de uitleg van de Schriften nog wel onderscheid tussen mensen maken. Ik denk aan wat Jezus zelf zegt over de ware schriftgeleerde:

Matt. 13,52

Zo lijkt iedere schriftgeleerde die leerling in het koninkrijk van de hemel is geworden op een huismeester die uit zijn voorraad nieuwe en oude dingen te voorschijn haalt.

Bij die ‘oude’ dingen denk ik vooral aan wat de ‘priester-leraar’ moet doorgeven uit de Schriften. Bij de nieuwe dingen zie ik de profeet voor mij, die vandaag *uit* de Schriften – dus niet *naast* de Schriften – onze ogen opent voor wat wij nog niet eerder zo zagen.

6. AMOS 9,7-10 (Douma)

Aandachtspunten

- Regel 1: let op het historisch verband
- [Regel 2: let op het tekstverband]
- Regel 3: let op het profetische karakter (oordeel en/of heil?)
- Regel 4: let op Jezus Christus

1. We gaan met deze tekst uit Amos 9 precies zo te werk als we het de vorige week deden met Hosea 11. Alleen geef ik nu ook aandacht aan ‘Regel 4’, wat ik bij Hosea 11 niet gedaan heb. Regel 2 is deze keer van minder belang.

Allereerst letten we dus weer op het *historisch verband*. We hebben te maken met de profeet Amos, een schapenfokker uit Tekoa dat in Juda lag, ten zuidoosten van Jeruzalem. Het gaat dus over een *Judese* profeet, die in het *Noordelijke* rijk profeteerde tijdens koning Jerobeam II, de vierde koning uit het huis van Jehu. Naast Amos moet u altijd denken aan Hosea die eveneens onder Jerobeam II profeteerde en zelf ook, in tegenstelling tot Amos, afkomstig was uit het Noordelijke rijk.

Amos 9,7-10

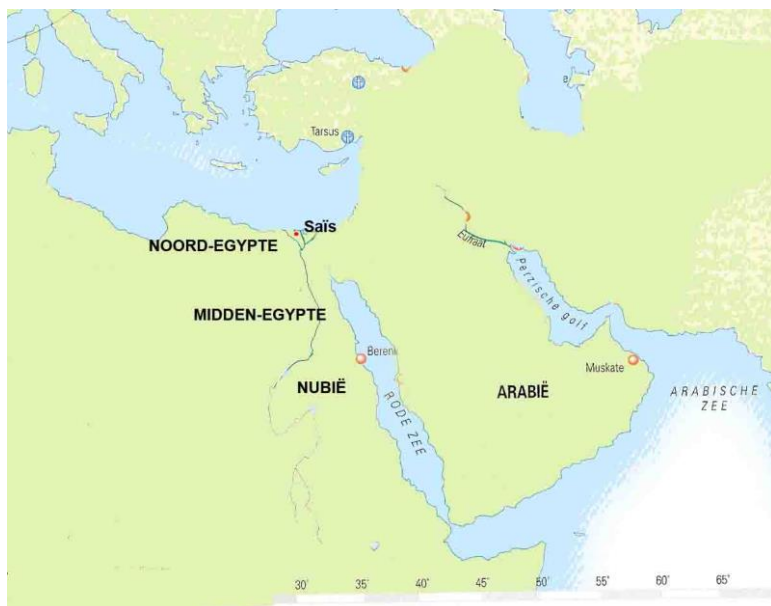
(7) Zijn jullie voor mij soms meer dan de *Nubiërs*, Israël? – spreekt de HEER. Ik heb jullie uit Egypte weggeleid, maar ook de *Filistijnen* uit Kreta en de *Arameeërs* uit Kir.

(9) Op mijn bevel zullen de Israëlieten door alle volken heen worden geschud...

(10) Alle zondaars in mijn volk zullen sterven door het zwaard, ook al zeggen zij: ‘U zorgt er wel voor dat het kwaad ons niet treft, dat het ver van ons blijft’

Wanneer we nu kijken naar de tekst die ik vanavond bespreek, begrijpt u zonder meer dat de HERE de mensen in het Noordelijke rijk een toontje lager wil laten zingen. Als we even bij vers 10 beginnen, ziet u dat de HERE gaat afrekenen met Israël, al denken ze dat hun veiligheid niet in gevaar komt. Zij verbeelden zich dat zij als Israëlieten toch wel een bijzonder volk zijn en dat hun eigenlijk niets ergs kan overkomen. Uit vers 9 begrijpt u dat ze in ballingschap zullen moeten gaan. Leest u nu vers 7, dan blijkt ons dat Israël op één lijn wordt gesteld met drie volken: de Nubiërs, de Filistijnen en de Arameeërs, met drie heidense volken dus. Dat is al erg genoeg, maar als u de details nu ook nog leert kennen, begrijpt u hoe pijnlijk de bewoners van het Noordelijke rijk door vers 7 getroffen moeten zijn.

2. We beginnen bij de *Nubiërs*.

De Nubiërs, die in het Hebreeuws *Kusjieten* worden genoemd, woonden voor het gevoel van de Israëlieten stellig aan het einde van de wereld. Vandaag zou Wilders ze niet in Nederland willen hebben, want ze waren zwart van huidskleur. Jeremia (13,23) zegt dat een (zwarte) Nubiër zijn huid niet kan veranderen, evenmin als een panter dat met z'n vlekken kan! Er zijn aanwijzingen in de Bijbel dat we de Israëlieten niet van racisme mogen beschuldigen. Zo was de vrouw van Mozes een Nubische (Num.

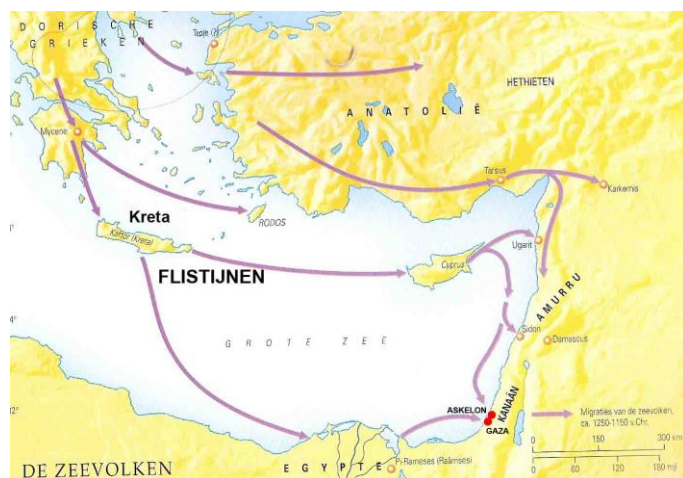
12,1v). Dit huwelijk werd door Mirjam en Aäron aangegrepen om op Mozes kritiek te oefenen. Maar we krijgen niet de indruk dat er problemen rezen over dit huwelijk *omdat* de

vrouw van Mozes zwart van kleur was. Jesaja (18,2) vertelt ons dat de Nubiërs een rijzig volk waren met glanzende huid en alom gevreesd werden.

Ik kan u er nog bij vertellen dat in de tijd van Jerobeam II de Nubiërs zelfs de macht over Egypte kregen en een zwarte farao (Pianchi of Piye) in Saïs (in Noord-Egypte) zijn residentie kon vestigen. Het volk van Nubiërs was dus beslist geen onderontwikkeld volk. Het was van de rand van de wereld tot in het centrum van de macht in Egypte doorgedrongen. Als het Noordelijke rijk zich verbeeldt dat het in de gunst van de HERE staat, krijgt het de vraag voorgeschoteld of ze voor de HERE soms meer zijn dan de *Nubiërs*. De HERE leidt de geschiedenis, maar net zo goed die van de Nubiërs als die van Israël. En wat voor recht heeft Israël dan om te veronderstellen dat ze voor de HERE meer zijn dan de Nubiërs, die van een randvolkje gepromoveerd zijn tot een alom gerespecteerd volk?

NB. Sommigen denken dat de ‘Nubische’ vrouw van Mozes (Num. 12,1, NBV), wat ook als *Kusjitische* vrouw kan worden vertaald, uit Kusan kwam dat in Hab. 3,7 genoemd wordt. Kusan moeten we zoeken in het Midjan waar de familie van zijn eerste vrouw en familie (Jetro c.s.) vandaan kwam. Sommigen denken zelfs dat de vrouw uit Num. 12,1 Sippora zelf was! Maar dat is niet aannemelijk. We krijgen uit Num. 12,1 toch zeker de indruk dat het een *volgend* huwelijk van Mozes is, hetzij na de dood van Sippora, hetzij een huwelijk met een vrouw *naast* Sippora. In beide gevallen kunnen we dan blijven denken aan een Nubische en (dus) zwarte vrouw. Wellicht hebben Mirjam en Aäron aanstoot aan dit huwelijk genomen omdat Mozes niet met een Israëlitische, maar een niet-Israëlitische vrouw trouwde. Dat ze helemaal uit Nubië kwam is zo vreemd niet als we bedenken dat er veel vreemd volk met de Israëlieten uit Egypte getrokken is. Daar kunnen ook Nubische mannen en vrouwen bij geweest zijn (zie Num. 11,4).

3. We letten vervolgens op de *Filistijnen* die ons beter bekend zijn.

De tweede opmerking die de HERE in Amos 9,7 maakt, is mogelijk nog pijnlijker voor Israël: Ik heb jullie uit Egypte weggeleid, maar ook de *Filistijnen* uit Kreta. De Filistijnen zijn immers hun aartsvijanden geweest, heel de koningentijd door. En nu worden ze hier op één lijn gezet met Israël! Ja, want als de Israëlieten zich beroepen op hun roemruchte geschiedenis van de uittocht uit Egypte, dan kan de HERE nog wel meer voorbeelden van uittochten

noemen. Heeft hij de Filistijnen rond 1200 v.Chr. niet de Middellandse Zee doen oversteken van Kaftor – het tegenwoordige eiland Kreta – naar de kustvlakte van Kanaän? Zo'n vergelijking komt dubbel hard aan als u bedenkt dat Israël destijds door de Schelfzee is getrokken, terwijl de Filistijnen de Middellandse Zee overstaken. Waarom zou het Noordelijke rijk zich kunnen beroemen op de tocht door de Schelfzee en waarom zou de HERE daar niet gewoon de tocht van de Filistijnen naast kunnen zetten?!

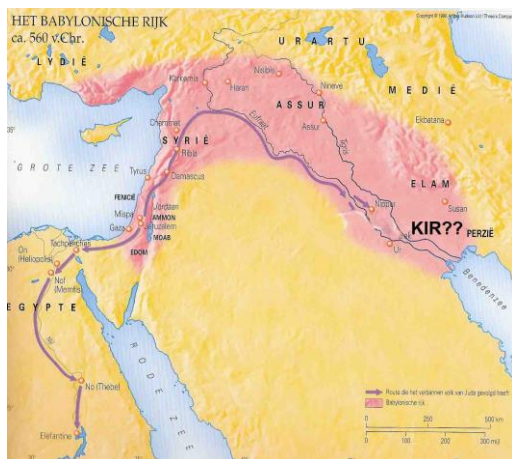
4. We gaan naar de *derde* vergelijking.

Amos 9,7-10

(7) Zijn jullie voor mij soms meer dan de *Nubiërs*, Israël? – spreekt de HEER. Ik heb jullie uit Egypte weggeleid, maar ook de *Filistijnen* uit Kreta en de *Arameeërs* uit Kir.

De HERE heeft niet alleen de Filistijnen in staat gesteld uit Kreta de zee over te steken, maar Hij heeft ook de *Arameeërs* een grote woestijn door laten trekken om ver weg uit het oosten naar het westen te trekken. Opnieuw is dit een pijnlijke vergelijking voor Israël. De Filistijnen waren hun westelijke vijanden, maar de Arameeërs hadden hen voortdurend belaagd uit het Noorden, vanuit Damascus, de hoofdstad van Aram.

NB. Houd de Arameeërs en de Assyriërs goed uit elkaar! De Arameeërs waar het in Amos 9 over gaat, woonden in wat wij tegenwoordig Syrië noemen, met nog altijd Damascus als hoofdstad. De Assyriërs vormden de wereldmacht en hadden hun hoofdstad destijds in Nineve. Israël (met name het Noordelijke rijk) heeft veel last van de Arameeërs gehad. Denk maar aan de dagen van Elia (1 Kon. 20) en Elisa (2 Kon. 6,8vv; 8,7vv).

Maar die Arameeërs waren heel vroeger ook weggeleid uit een ander land. We weten niet precies waarvandaan, en daarom ziet u op het kaartje ook een vraagteken achter Kir staan, maar zeker is wel dat zij uit de regio van het Tweestromenland, uit de wereld van de Eufraat en Tigris komen en een hele reis door de woestijn hebben ondernomen om in hun huidige gebied rond Damascus te komen. Het is heel tekenend dat de HERE uit de vele voorbeelden van emigratie die Hij zou kunnen aanhalen, juist de Arameeërs noemt. Want was het volk Israël, na door de Schelfzee te zijn getrokken, ook niet door de *woestijn* gegaan voordat het in

Kanaän terecht kwam? Welnu, zoals de HERE er achter zat dat het volk Israël door de woestijn heen moest, zo had Hij ook de Arameeërs uit Kir naar hun tegenwoordige land Aram laten gaan en boven het land Kanaän laten wonen.

5. We gaan naar regel 3: let op het profetisch karakter! Is het een oordeels- of een heilsprofetie?

Het antwoord lijkt eenvoudig, want het is toch wel een oordeel als het Noordelijke rijk al z'n voorrechten lijkt te verliezen en niets meer heeft aan het beroep op zijn geschiedenis van een uittocht uit Egypte, van het trekken door de Schelfzee en van een tocht door de woestijn naar het beloofde land. Alles heeft de HERE, de God van de hemelse machten, elders in de wereld ook al getoond. En inderdaad, wat we in Amos 9,7 lezen is zonder meer een oordeel en geen heil. Maar onze tekst gaat verder:

Amos 9,8 -10

(8) De ogen van God, de HEER, zijn gericht op dit zondige koninkrijk. Ik zal het van de aardbodem wegvagen, *maar Ik zal niet het hele volk van Jakob vernietigen* – spreekt de HEER

(9) Op mijn bevel zullen de Israëlieten door alle volken heen worden geschud, als in een zeef waar niet één steentje doorheen valt!

(10) Alle zondaars in mijn volk zullen sterven door het zwaard, ook al zeggen zij: 'U zorgt er wel voor dat het kwaad ons niet treft, dat het ver van ons blijft'.

Hier ziet u dat het onheil niet *heel* het volk zal treffen. Ze zullen allen heen en weer worden geschud als in een zeef, die wel de graankorrels doorlaat, maar de grove steentjes tegenhoudt. Niet één steentje passeert de zeef. Welke mensen zijn dat? Alle zondaars die zullen zeggen dat het kwaad *hen* niet treft en de HERE er wel voor zorgt dat het kwaad van de ballingschap en van het zwaard aan *hen* voorbijgaat. Voor *die* mensen geldt dat ze niets hebben aan hun beroep op de uittocht uit Egypte, op de doortocht door de Schelfzee en op die lange en barre tocht door de woestijn, die toch zo duidelijk maakte dat de HERE hen tenslotte in het beloofde land bracht, waar ze voor altijd zouden mogen wonen. En dan zullen ze nu in ballingschap moeten? De HERE van de uittocht en de intocht zal er toch wel voor zorgen dat dit kwaad hen niet overkomt?!

Het antwoord luidt dat het zondige koninkrijk van het Noorden van de aardbodem zal worden weggevaagd (oordeel). De zorgeloze en goddeloze mensen die graag teren op de wonderen in het verleden, maar zich in het heden niet tot hun God bekeren, *die* gaan verloren. Voor hen hebben de uittocht en de intocht alle betekenis verloren. Maar we lezen naast het oordeel ook over heil voor een rest van het volk van Jakob. Voor die mensen blijven de uittocht en de intocht een geweldige troost.

4. En daarmee ben ik bij mijn vierde regel gekomen: *let op Jezus Christus!*

Het kan erop lijken dat het heil van God voor zijn volk bijzonder kwetsbaar is. Wat heb je eigenlijk nog voor houvast aan de uittocht uit Egypte, aan de doortocht door de woestijn en aan de intocht in het land dat God aan de nazaten van Abraham, Isaak en Jakob beloofd heeft? God kan immers – zoals in onze tekst – ook zeggen dat dergelijke gebeurtenissen net zoveel te betekenen hebben als wat Hij bij sommige *heidense* volken gedaan heeft? Mijn antwoord daarop kan heel kort luiden: we hebben er inderdaad ook niets aan als we *niet* geloven. Maar ze zijn van diepe betekenis en geven ons houvast als we *wel* geloven.

Luther zei over het geloof in Jezus Christus: ‘Glaubst du, so hast du’; geloof je, dan heb je. Daar hebt u meteen ook de vervulling van al die oude geschiedenissen. Als wij in Jezus Christus geloven, dan zijn wij uit de slavernij van de zonde bevrijd, zoals eertijds Israël uit het slavenhuis Egypte bevrijd werd. Als wij gelovig onze doop aanvaardden, dan zijn wij met het volk Israël door de Schelfzee getrokken en de Jordaan overgestoken. Als wij respect voor het verbond met de HERE hebben, dan leven we veilig in het land van Abraham, Isaak en Jakob. Maar wij komen *buiten* dat alles te staan, als wij *binnen*, in ons hart dus, niet aan Jezus Christus verbonden willen zijn. Het Noordelijke rijk verloor alle recht om zich aan de wonderen in het verleden vast te klampen, toen zij de HERE de rug toekeerden en vreemde goden lief kregen.

Wij kunnen ons blijven verheugen in de geschiedenis die God met zijn oude volk Israël en met ons ging en gaat. Verlaten wij het geloof in Jezus Christus als onze redder, dan hebben we ook niets meer aan de mooiste verhalen over het verbond tussen God en zijn volk Israël. Als je dat *verbond* verbreekt en God vaarwel zegt, houd je van de *verbondsgeschiedenis* niets over. De schijn kan ons niet redden. Scheur je hart en niet je kleren, zegt Joël 2,13. Maar daarover hoop ik in mijn derde toespraakje nog iets te zeggen.

7. IK ZIE, IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET, VERVULLING VAN PROFETIE BIJ HOSEA (Verbree)

Zoals veel profeten komen we ook Hosea weer tegen in het Nieuwe Testament. Je krijgt hierbij af en toe de indruk dat de nieuwtestamentische auteurs elementen in Hosea's

profetieën ontwaren die wij er niet in zouden hebben gezien. Vandaar de titel van deze bijdrage.

U ziet hieronder een opsomming van de plaatsen waar we Hosea in het NT tegenkomen en van de teksten in het NT die ons aan hem doen denken.

Hosea 1, 9 2,1, 2, 3

Hosea 6, 6

Hosea 10, 8

Hosea 11, 1

Hosea 12, 9

Hosea 13, 14

Hosea 14, 3

Leg je het NT ernaast dan is meteen duidelijk dat we met overeenkomsten of aanhalingen van verschillend karakter te doen hebben In schema:

	overeenkomst	identiek woordgebruik	citaat	profetie
Hosea 1, 9 2, 1		X		X
Hosea 6, 6			X	
Hosea 10, 8		X		
Hosea 11, 1				X
Hosea 12, 9	X			
Hosea 13, 14		X		
Hosea 14, 3	X			

Er zijn twee passages in Hosea, waarvan je kunt zeggen: hier is overeenkomst met een moment in het NT. Dat geldt in de eerste plaats voor Hosea 12, 9 waar we lezen: ‘Hoor Efraïm zeggen: ‘Maar ik ben toch rijk geworden? Heb ik mij geen aanzien verworven? Wijst mijn winst soms op iets kwalijks dat de naam van zonde verdient?’

Dit komt overeen met wat we over de gemeente van Laodicea lezen in in Openbaring 3, 17: ‘U zegt dat u rijk bent, dat u alles hebt wat u wilt en niets meer nodig hebt. U beseft niet hoe ongelukkig u bent, hoe armzalig, berooid, blind en naakt.’

In Hosea 14, 3 lezen we: ‘Als offer brengen wij u oprechte woorden.’ Dit vers wordt vaak in verband gebracht met Hebr. 13, 15 waar staat: Laten we met Jezus’ tussenkomst een dankoffer brengen aan God: het huldebetoon van lippen die zijn naam prijzen.

Opnieuw constateer je: er is inderdaad overeenkomst, maar meer kun je er niet van zeggen.

Directer wordt het verband als we kijken naar de kolom identiek woordgebruik.

In Hosea 10, 8 staat: ‘Nu al wordt afgerekend met Samaria en zijn koning; ze zijn als wrakhout op de golven. De offerhoogten worden verwoest, die plaatsen van verderf, tekens

van Israëls zonde; dorens en distels zullen hun altaren overwoekeren. Dan roepen ze de bergen toe: ‘Bedek ons!’ en de heuvels: ‘Val op ons neer!’

Het slot van dit vers komen we weer tegen in Lukas 23, 30 waar Jezus op weg naar Golgotha tegen vrouwen die over hem weeklagen zegt: ‘Huil niet om mij, huil liever om jezelf en om je kinderen. Want de tijd komt dat je zonder kinderen beter af zou zijn geweest, dan zullen de mensen tegen de bergen zeggen: ‘Val op ons neer!’ en tegen de heuvels: ‘Bedek ons!’

Een tweede keer lezen we deze woorden in Openbaring 6, 16: ‘Koningen, machthebbers, legeraanvoerders, rijken, aanzienlijken, slaven en vrije mensen, iedereen trachtte zich te verbergen in grotten en tussen de rotsen in de bergen. Ze riepen de bergen en de rotsen toe: ‘Val op ons neer! Verberg ons voor het oog van hem die op de troon zit en voor de toorn van het Lam!’

Citeren Jezus en Johannes uit Hosea? Het lijkt er op, maar we moeten wel in het oog houden dat het hier driemaal over een verschillende situatie gaat. Bij Hosea gaat het over de reactie op de straf voor Samaria. Bij Jezus gaat het over de ellende die het Joodse volk spoedig zal treffen. Bij Johannes over de reactie van allen die zich de toorn van het Lam op de hals hebben gehaald, na het verbreken van het zesde zegel.

Dit laat de mogelijkheid open dat we hier niet per se met een citaat uit Hosea te maken hebben, maar met een staande uitdrukking, een manier van zeggen die geschikt was om de reactie op allerlei groot onheil weer te geven.

In Hosea 13, 14 lezen we in de NBV: ‘Waarom zou ik hen dan vrijkopen uit de macht van het dodenrijk of verlossen van de dood? Dood, zaai de pest om je heen! Dodenrijk, waar zijn je kwellingen? Ik ken geen medelijden meer.’

In de NBG stond: ‘Dood waar zijn uw pestziekten, dodenrijk, waar is uw verderf? Mijn oog kent geen medelijden.’

In 1 Kor. 15 : 55 horen we Paulus zeggen: ‘Dood waar is je overwinning? Dood waar is je engel?’ Hier heeft men altijd een directe verwijzing naar Hosea beluisterd. Dat spreekt enerzijds vanzelf, anderzijds roept het wel de nodige vragen op.

Het citaat is niet letterlijk. Paulus heeft het over een engel, terwijl Hosea het heeft over verderf (NBG) kwellingen (NBV). Dit probleem is gemakkelijk op te lossen: zoals wel vaker wordt hier uit de Septuagint geciteerd. Een lastiger punt is dat Paulus, als hij hier Hosea citeert, het citaat in zijn betekenis een slag over de kop laat gaan.

Bij Hosea is de strekking: de dood zal huishouden onder Gods volk

Bij Paulus is de strekking: de dood heeft het nakijken onder Gods volk

Kun je zo nog wel spreken van het vervullen van een profetie? Nee, maar dat gebeurt dan ook niet. De NBV is hier ongelukkig in de manier waarop de hoge komma's worden gebruikt. U leest in de NBV: ‘... zal wat geschreven staat in vervulling gaan: ‘de dood is opgeslokt en overwonnen. Dood waar is je overwinning? Dood waar is je engel?’

Wat tussen de aanhalingstekens één geheel lijkt, bestaat in werkelijkheid uit twee gedeeltes. Het eerste deel is de uitspraak: ‘de dood is opgeslokt en overwonnen.’ Wie naar het Hebreeuws kijkt, herkent hier een woord van de profeet Jesaja, die met de Staten Vertaling in 25, 8 zegt: ‘hij zal den dood verslinden tot overwinning.’ Dit kan ook vertaald worden zoals de NBV en de NBG het doen: ‘Hij zal voor eeuwig de dood vernietigen,’ en ‘Voor altijd doet hij de dood teniet.’ Die profetie zal als het moment waar Paulus over spreekt aanbreekt, inderdaad in vervulling gaan. Pas daarna komen de woorden van Hosea in de weergave van de Septuagint. Dat zijn geen woorden die volgens Paulus in vervulling gaan, het is een triomfantelijke uitroep: waar blijf je nu dood, je hebt verloren!

Laat Paulus Hosea buikspreken? Nee. Hij spreekt voor eigen rekening. Wel gebruikt hij daarbij een uitspraak van de profeet op zodanig vrije manier, dat ik voorzichtig zou willen zeggen: deze manier van aanhalen verdient bijvoorbeeld vanaf een kansel geen navolging. Er ontstaan al te licht misverstanden.

Een stuk gemakkelijker hebben we het met Hosea 6, 6: ‘Want liefde wil ik, geen offers; met God vertrouwd zijn is meer waard dan enig offer.’

Jezus citeert deze woorden tweemaal: ‘Overdenk eens goed wat dit wil zeggen:

‘Barmhartigheid wil ik, geen offers.’ Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars.’ (Mat. 9, 13)

‘Als u begrepen had wat bedoeld wordt met: ‘Barmhartigheid wil ik, geen offers,’ dan zou u geen onschuldige hebben veroordeeld.’ (Mat. 12, 7)

Het zijn heldere citaten van de Meester zelf

Er is één element van Hosea dat door twee Nieuwtestamentische schrijvers, namelijk Paulus en Petrus wordt aangehaald. Bij Paulus lezen we: ‘Hen heeft hij ook geroepen: ons, die niet alleen uit het Joodse volk afkomstig zijn, maar uit alle volken, zoals ook bij Hosea staat geschreven: ‘Wat mijn volk niet was, zal ik mijn volk noemen; wie mijn geliefde niet was, zal ik mijn geliefde noemen. En waar tegen hen gezegd is: “Jullie zijn mijn volk niet,” zullen ze kinderen van de levende God worden genoemd.’ (Rom. 9, 24,25)

En bij Petrus: ‘Maar u bent een uitverkoren geslacht, een koninkrijk van priesters, een heilige natie, een volk dat God zich verworven heeft om de grote daden te verkondigen van hem die u uit de duisternis heeft geroepen naar zijn wonderbaarlijke licht. Eens was u geen volk, nu bent u Gods volk; eens viel Gods ontferming u niet ten deel, nu wordt zijn ontferming u geschonken (1 Petrus 2, 10).

Het gaat om de volgende verzen: ‘Toen zei de HEER: noem hem Lo-Ammi, want jullie zijn mijn volk niet meer, en ik zal er voor jullie niet meer zijn.’ (1, 9)

‘... en waar tegen hen gezegd is: jullie zijn mijn volk niet meer, zullen ze weer kinderen van de levende God worden genoemd.’ (2, 1)

‘Dan noemen jullie je broers weer Ammi en je zusters weer Ruchama.’ (2, 3)

Het verschil tussen Petrus en Paulus is dat Petrus enkel een formulering van Hosea overneemt. Hij doet dit in een nieuwe betekenis: wat bij Hosea op verstoten Israëlieten slaat, slaat bij Petrus op heidenen die zich tot Christus hebben bekeerd. Petrus claimt niet dat deze woorden ook al bij Hosea deze lading hadden.

Paulus zegt wel: Hosea profeteerde het al: op een dag zullen heidenen Gods kinderen worden genoemd. Dit staat er echter niet bij Hosea. Paulus leest de profetie duidelijk door een andere bril. Hij geeft een nieuwe lading aan woorden die op zich genomen een beperktere strekking hebben.

Paulus gaat hier met de nodige fantasie te werk. We begrijpen hem prima, en wat hij dan bedoelt is ook zeker waar. Maar ik zou wie op deze manier wil aanhalen op zijn minst adviseren zo te formuleren dat er anders dan bij Paulus geen misverstand kan ontstaan over de betekenis van de brontekst.

De laatste verwijzing naar Hosea’s profetieën lijkt een eenvoudige, maar blijkt bij nader inzien toch omgeven met vraagtekens. In Matteüs 2 lezen we: ‘Jozef stond op en week nog diezelfde nacht met het kind en zijn moeder uit naar Egypte. Daar bleef hij tot de dood van Herodes, en zo ging in vervulling wat bij monde van de profeet door de Heer is gezegd: ‘Uit

Egypte heb ik mijn zoon geroepen.’ (2, 14,15) Matteüs doelt op Hosea 11, 1 waar staat: ‘Toen Israël nog een kind was, had ik het lief; uit Egypte heb ik mijn zoon weggeroepen.’

Bij Hosea wordt in het verband waar deze woorden staan, geen voorspellende profetie uitgesproken. Het verband is glashelder. De HEER beklagt zich over het feit dat Israël ontrouw is, terwijl Hij het al sinds jaar en dag, ja sinds eeuwen liefdevol heeft verzorgd. Hij riep het verdrukte slavenvolk uit Egypte. Daar is geen woord Frans bij. Maar hoe kunnen deze woorden dan nu opeens een profetie blijken te zijn en hun vervulling vinden in Jezus’ komst uit Egypte?

p deze kwestie is al heel wat gepuzzeld. Meestal wordt de zaak als volgt uitgelegd: Je moet lezen: Uit Egypte heb ik mijn Zoon Jezus geroepen. Door Jezus eerst naar Egypte te sturen, kan Jezus vervolgens ook uit dat slavenhuis worden geroepen en zo via zijn eigen Exodus het bevrijden van Gods volk uit de slavernij beginnen. Zo krijgt de profetie van Hosea er een dimensie bij.

Zo zou het kunnen. Maar er wringt wel het een en ander. Voor Jozef, Maria en Jezus was Egypte geen slavenhuis. Jezus’ vertrek kun je dan ook moeilijk een Exodus noemen. Egypte was voor hem eerder een gastland, zoals het dat ook was voor Jakob, Jozef en zijn broers.

Egypte is voor veel bijbellezers synoniem met alles wat slecht is. De Bijbel zelf is daar genuanceerder over. Laat me hiervan één duidelijk voorbeeld mogen geven. U leest in Deuteronomium 23, 2 – 9 o.a. het volgende over Ammon en Moab: ‘Draag dus, zolang u leeft, in geen enkel opzicht bij aan hun voorspoed en geluk.’

Maar over Edom en Egypte leest u: ‘Edomieten moet u echter met respect behandelen, want dat zijn uw broeders. Ook Egyptenaren moet u respectvol behandelen, want u hebt als vreemdeling in hun land gewoond. En wat hun nageslacht betreft: vanaf de derde generatie kunnen ze worden toegelaten tot de dienst van de HEER.’

Waar Egypte niet zondermeer te allen tijde met een slavenhuis geïdentificeerd kan worden, en waar het voor Jezus gastland was, rijst de vraag: kunnen we de verwijzing door Matteüs ook anders lezen? Ik wil voorzichtige poging doen. Ik zeg niet: zo is het. Ik zoek in een lastige kwestie naar een mogelijk alternatief. Beschouwt u het als een leesvoorstel.

Matteüs verwijst in de eerste hoofdstukken van zijn evangelie regelmatig naar het Oude Testament. Op een rij:

- 1, 23 Zie, het meisje zal zwanger worden Jesaja 7, 14
- 2, 15 Uit Egypte heb ik mijn zoon geroepen Hosea 11, 1
- 2, 18 Er klonk een stem in Rama, luid wenend en klagend Jeremia 31, 15
- 2, 23 Hij zal Nazoreeër genoemd worden (brontekst onduidelijk)
- 3, 3 De stem van één die roept in de woestijn Jesaja 40, 3

Wat opvalt, is dat dit bepaald geen ‘simpele’ verwijzingen zijn. De ene aanhaling is nog meer cryptisch dan de andere. Ik kan daar nu niet uitgebreid op ingaan, maar pak een willekeurige commentaar en u zult het merken: in geen van deze gevallen is de verklaring van de aanhaling zonder problemen. Dat doet vragen: misschien ligt het ook in Matt. 2, 15 iets gecompliceerder dan het in eerste instantie lijkt?

We kijken naar de opbouw van onze passage uit Matteüs 2

13 - 15

Opdracht: vlucht naar Egypte en blijf daar

Motivatie: Herodes zal proberen het kind om te brengen

Jozef staat op en vlucht
Het gezin verblijft in Egypte:

En zo ging in vervulling wat bij monde van de profeet door de HEER gezegd is: Uit Egypte heb ik mijn zoon geroepen.

16 – 18 Intermezzo: Herodes bedrogen, de kindermoord te Betlehem

19 – 21

Herodes sterft.
Een engel laat het gezin terugkeren.

Het opvallende is dat je de aanhaling van Hosea's woorden zou verwachten ná het intermezzo, als Jozef de opdracht krijgt: keer terug. Maar blijkbaar gingen de woorden van Hosea al in vervulling vóór het intermezzo. Met andere woorden: de profetie wordt niet aangehaald met het oog op het vertrek van Jezus UIT Egypte maar met het oog op zijn VERBLIJF in Egypte.

Houden we de vertelvolgorde van Matteüs aan dan moeten we het verblijf van Jezus in Egypte weten te koppelen aan de strekking van Hosea's woorden. Kan dat? Ja. De klassieke uitleg maakt van een gastland een slavenhuis en laat 'mijn zoon' van betekenis wisselen. Bij Hosea betekent zoon 'Israël', bij Matteüs betekent zoon 'Jezus'.

Dat is vreemd. Bij de lezing die ik voorstel, blijft Egypte gastland en blijft de betekenis van zoon, zowel bij Hosea als bij Matteüs gelijk. Het gaat dan niet om eerst om Israël en daarna om Jezus, maar in *beide* gevallen om Israël.

Parafrazerend: De verlossing van Israël is in gevaar, Herodes staat op het punt dood en verderf te zaaien en de Messias om te brengen. God laat zijn zoon echter ontsnappen naar Egypte en bewaart hem daar tot Herodes is gestorven.

Zo blijft het verlossingswerk waar God destijds al mee begon in de Exodus onaangetast. God roept zijn zoon, dat is zijn volk, zijn kinderen uit het slavenhuis. Destijds Egypte, nu het huis van de zonde en de dood.

8. HET TOEKOMSTBEELD BIJ DE VIER KLEINE PROFETEN (Douma)

1. Als wij nagaan hoe de profeten over de toekomst spreken, dan gebeurt dat vrijwel altijd een met een *dubbel gezicht*: het gaat over oordeel en over zegen. Op de dreigende 'dag van de HERE' waarin Hij afrekent met zijn vijanden, volgt een prachtige toekomst voor zijn volk dat Hij door een geweldige crisis heeft heengevoerd. Het gaat ons nu verder niet om de toekomst die het oordeel, maar die de zegen laat zien. Wat is het beeld van die toekomst bij Hosea, Joël, Amos en Obadja? Laten we eerst nog even kijken naar wat we bij Jesaja en Jeremia vonden:

Kenmerken van de toekomstprofetieën bij Jesaja en Jeremia:

- 1) het volk (Israël en Juda) *keert terug* uit ballingschap (Jes. 49,8v; Jer. 23,7v).
- 2) de *offerdienst op de berg Sion* zal weer functioneren (Jes. 66,20; Jer. 33,18).
- 3) *huis van David* zal weer regeren over het hele land Israël (Jes. 9,6; Jer. 33,20vv).
- 4) een *bijzondere* persoon ('David', 'dienaar van Jahwe') zal komen (Jes. 9,5v; 11,1; 53; Jer. 23,5; 30,9; 33,15).

- 5) *vrede* heerst alom, (soms) tussen mens en dier; grote *welvaart* (Jes. 2; Jer. 33,6).
 6) het nieuwe verbond zal *voor altijd* blijven bestaan (Jes. 55,3; 61,8; Jer. 32,40).
 7) de *dood* is voor altijd teniet gedaan (Jes. 25,8; vgl. echter Jes. 65,20).
 8) *volken* trekken naar Jeruzalem om Jahwe eer te bewijzen (Jes.11,10; Jer.3,17).

Ik vermoed dat ik hiermee een vrij volledig beeld gegeven heb van wat we bij de profeten als totaliteit genomen aan kenmerken kunnen vinden over de toekomst van Israël. 1) is u zonder meer duidelijk. 2) spreekt eigenlijk ook vanzelf. Jeruzalem wordt hersteld, de offerdienst op de Sion functioneert weer. Het enige opvallende vinden we wat dit betreft bij Jeremia (3,16) die vertelt dat de ark er niet meer is en ook niet opnieuw gemaakt zal worden.

Tussen 3) en 4) maak ik onderscheid. Bij een herenigd Israël hoort het koningshuis van David. Maar hier en daar lezen we dat de nieuwe koning uit Davids huis een heel bijzondere persoon is, met goddelijke eigenschappen (Jes. 9: Wonderbare raadsman, Goddelijke held, Eeuwige vader, Vrededorst). Zijn verschijning is ook heel verrassend, want Hij schiet op als een telg uit de stronk van Isaï (Jes. 11; Jer. 23,5) waaruit je eigenlijk geen nieuw leven kon verwachten. Ook lezen we over Hem als de lijdende dienaar in het wonderbaarlijke Jes. 53. Punt 5) behoeft weinig toelichting. Er zal vrede zijn, er zal grote welvaart zijn. Punt 6) geeft duidelijk aan dat de toekomst veilig en vast zal zijn. Wat er in het verleden aan schandaligs te zien was in de houding van het volk tegenover de HERE, behoort voorgoed tot het verleden. Heel zelden vinden we punt 7) bij de profeten, eigenlijk alleen bij Jesaja en Daniël. En in het boek Jesaja kunnen we naast het teniet gaan van de dood ook nog weer lezen dat een kind pas zal sterven als honderdjarige. Er is dus toch nog dood in die mooie toekomst. We zagen dat trouwens ook bij de bespreking van het slot van Ezechiël. En dan nog punt 8), waaruit blijkt dat ook andere volken zullen delen in het heil dat de HERE aan Israël in de toekomst gaat schenken

2. Het zou al vreemd zijn wanneer wij bepaalde trekken uit dit toekomstbeeld ook niet terugvonden in Hosea tot en met Obadja. Toch vinden we lang niet alles terug.

In *Hosea* vindt u de punten 1), 3), 5) en 6) terug. Denk er weer even aan dat Hosea profeteerde *voor* het beruchte jaar 722 v.Chr. Hij kondigt de ballingschap van het Noordelijke rijk aan, maar ook de terugkeer van Israël, dat dan samen met Juda onder 'koning David' in vrede zal leven.

Hosea

(3,5) Dan [in hun ballingschap] zullen ze weer verlangen naar de HEER, hun God, en hun koning David; en uiteindelijk keren ze vol ontzag terug naar de HEER en zijn zegen [punt 1 en 2].

(2,20v) Op die dag sluit Ik een verbond met de *dieren*...Ik maak een einde aan het geweld van boog en zwaard...zodat ze in *rust en vrede* kunnen leven. Ik zal jou *voorgoed* tot mijn vrouw maken, Ik zal je hecht aan mij verbinden' [punt 5 en 6].

Dus 1), 3), 5) en 6) wel, maar 3), 4), 7) en 8) niet. Jeruzalem en ook de offerdienst komen niet in beeld, evenmin als het verdwijnen van de dood en het delen van andere volken in het heil voor Israël.

3. We gaan naar *Joël*. Bedenk dat Joël een profeet uit het Zuidelijke rijk is en dat we hem waarschijnlijk moeten plaatsen *na* de ballingschap van het Noordelijke rijk en *kort voor* de ballingschap van het Zuidelijke rijk, dus kort voor 586 v.Chr. Welke uit de acht punten treffen we bij Joël aan?

Hier zijn het de punten 1), 5) en 6) die we terug kunnen vinden.

Joël

(4,2) Zij hebben mijn volk Israël, mijn eigendom, onder vreemde volken verstrooid.... Maar Ik haal hen terug van de plaats waarheen jullie hen verkocht hebben [punt 1].

(4,18) Dan, in die tijd, zal de wijn van de bergen druipen en de melk van de heuvels vloeien, etc. [punt 5].

(4,20) Nooit gaat Juda ten onder, en Jeruzalem blijft altijd bewoond [punt 6].

(3,1vv) Ik zal mijn geest uitgieten over al wat leeft. Jullie zoons en dochters zullen profeteren, etc. [punt 6].

Dus 1), 5) en 6) wel, maar 2), 3), 4), 7) en 8) niet. Jeruzalem komt wel in beeld, maar de offerdienst niet. Over een nieuwe Davidische koning wordt niet gesproken, evenmin over het delen van andere volken in het heil voor Israël. Wel is punt 6 in Joël heel opvallend, want daar krijgt het nieuwe verbond (overigens zonder dat die *term* gebruikt wordt) een bijzondere invulling. Ieder van groot tot klein, van arm tot rijk zal door het uitgieten van Gods geest kunnen profeteren. Dat doet ons sterk denken aan Jer. 31,34, waar we eveneens vinden dat de een de ander niet meer hoeft te onderwijzen, omdat iedereen de HERE in zijn hart al kent!

4. We gaan naar *Amos*, de profeet uit het Zuiden die in het Noordelijke rijk profeteerde nog voordat dit rijk in 722 v.Chr. in ballingschap ging. Welke uit de acht punten treffen we bij Joël aan? Het zijn 1), 3), 5) en 6).

Amos

(9,15) Ik zal hen terugplanten in hun grond... [punt 1].

(9,11) Dan zal Ik het vervallen huis van David herbouwen [punt 3].

(9,13) Dan komen de dagen... dat de bergen zullen druipen van de wijn en alle heuvels golven van het koren [punt 5].

(9,15) zij zullen niet meer worden weggerukt uit het land dat Ik hun gegeven heb [punt 6].

Dus wel 1), 3), 5) en 6), maar niet 2), 4), 7) en 8). Over het huis van David wordt wel gesproken, maar niet over het delen van andere volken in het heil voor Israël.

5. Ten slotte *Obadja*. Het ligt voor de hand dat we in dit boekje dat uit slechts één hoofdstuk bestaat en ook maar één onderwerp heeft, nl. de ondergang van Edom dat zijn broedervolk zo dwars heeft gezeten toen Juda in 586 v.Chr. werd weggevoerd in ballingschap. Welke toekomst laat Obadja dan aan zijn lezers zien? Edom zal worden uitgeschakeld, ook andere volken worden aangepakt, maar van Juda wordt gezegd:

Obadja

(17) Jullie [bewoners van Juda] vinden een toevlucht op de Sion; de Sion wordt weer een heilige plaats [punt 1 en 2]

(20) De ballingen uit Israël ... en de ballingen uit Jeruzalem zullen [punt 1].... gebieden in bezit nemen [zoals Efraïm, Samaria, Gilead, de steden van de Negev]. Bevrijders zullen de Sion opgaan en regeren over het bergland van Esau [punt 5] – *en aan de HEER zal het koningschap toebehoren*.

U ziet, hier is onze oogst vrij mager. Verder dan punt 1) en 2) komen we niet. Natuurlijk betekent de gebiedsuitbreiding na de uitschakeling van Edom zeker ook dat Israël voortaan in veiligheid kan wonen [punt 5)] Maar let goed op het slot van vers 20. Ligt daarin geen kritiek op het *vervallen* koningshuis van David, zodat ook alleen maar de *HERE* nog koning kan zijn?!

N.B. De Amerikaanse gereformeerde exegeet O. Palmer Robertson meent dat het in de laatste uren vóór de ballingschap lijkt alsof de *HERE* de beweging naar de Messias toe onderbreekt en nu verklaart dat *Hij* alleen koning in Israël kan zijn (*The books of Nahum, Habakkuk, and Zephaniah*, Grand Rapids 1990,19). Eerdere profeten, zoals Hosea, Jesaja en Micha kort voor en na de ballingschap van het Noordelijke rijk zouden wel op de komende Messias gewezen hebben. De latere profeten rond de ballingschap van Juda dus blijkbaar niet meer. Ik betwijfel of dit in z'n algemeenheid juist is. Let nog even op de acht punten en u ziet onder punt 4) dat zowel Jesaja als Jeremia op de Messias hebben gewezen. En Jeremia leefde juist in de tijd van de ballingschap van Juda!

6. Ik vat nu alles samen:

1 (ballingschap)	Hosea	Joël	Amos	Obadja
2 (offerdienst)	Hosea			Obadja
3 (huis van David)			Amos	
4 ('David' als Messias)				
5 (vrede en welvaart)	Hosea	Joël	Amos	Obadja
6 (eeuwig verbond)	Hosea	Joël	Amos	
7 (geen dood meer)				
8 (volken naar de Sion)				

Zoals u merkt, veronderstellen alle vier een herstel van het volk Israël, zowel van Israël in het noorden als van Juda in het zuiden, na alle lijden van de ballingschap. Alle vier ook zien een toekomst tegemoet van vrede en welvaar. Drie van de vier en impliciet ook Obadja naar we mogen aannemen, zien daarin een blijvende toestand. Dat wil zeggen, ze zien een heerlijk *einde* van de geschiedenis, die dan in vrede en welvaart altijd zal voortduren.

Maar met mijn nieuwtestamentische ogen beoordeeld, is hun oriëntatie, hun *einder* toch beperkt gebleven. Alle vier spreken uitsluitend van een vrede voor *Israël* in het beloofde land Kanaän. Alle vier zien die eeuwige toekomst in het verlengde van hun tijd. Zet daar even *onze* einder naast, zoals die gevormd wordt door met name het boek Openbaring. Ook wij zien het einde, ook wij zien een eeuwige toekomst. Maar dan denken we niet alleen aan het volk Israël, maar aan alle kinderen van Abraham over heel de wereld. Wij zien wel een nieuwe aarde, maar geen bijzonder land Kanaän meer. Wij zien bovendien het zalige einde van de geschiedenis niet als een verlengstuk van deze tijd, want wij weten dat er voor onze eeuwige vrede en eeuwige welvaart een opstanding uit de doden, een definitief oordeel en een nieuwe hemel en een nieuwe aarde nodig zijn.

Er is dus een groot verschil in toekomstvisie tussen de oude profeten van ons negende cursusblok en ons. Wat ons verenigt, zijn *dezelfde* God, maar nu als onze Vader in Jezus Christus en ook *hetzelfde* verlangen naar die blijvende toekomst van vrede en welvaart, van een rijk zonder dood. Hun verlangen werd geen feit, ook ons verlangen nog niet. Het duurt lang en God weet alleen waarom. Maar die oude profeten hebben op het woord van hun HEER vertrouwd. Laten wij het ook blijven doen.

9. JAHWE'S HUWELIJK EN BAÄLS PERVERSIE (Verbree)

Hosea behoort tot de vroegste profeten van wie wij profetieën op schrift hebben. Toch treedt hij pas tamelijk laat in Israëls geschiedenis op. Er hebben vijftien koningen geregeerd over het tienstammenrijk en het duurt nog maar even vóór in 722 de wegvoering een feit is.

Tegelijk is Hosea de éérste profeet door wie de HERE de relatie tussen Hem en zijn volk laat beschrijven in de termen van een huwelijk. Het is goed dat u zich dit realiseert. Wanneer u rondkijkt in de godsdienstige wereld rond Israël, dan zult u nergens een dergelijk spreken over de band tussen een God en zijn volk aantreffen.

Maar ook voor de Israëliet moet het taalgebruik van Hosea verrassend zijn geweest. Stel dat u een Israëliet uit de tijd van David zou kunnen interviewen. En u zou hem of haar de vraag stellen: hoe zou u uw band met JHWH typeren, dan kunt u allerlei antwoorden verwachten: De HERE is mijn herder, arend, heerser, rechter, schepper, enz. Maar u zou de geïnterviewde niet horen zeggen: De HERE is onze echtgenoot. Ik vermoed dat hij of haar met de ogen zou hebben staan knippen wanneer u dit zou suggereren. Het is tegelijk beslist onjuist om te beweren dat de band tussen de HERE en zijn volk vóór Hosea niet intiem was. Dat was wel zo Maar zó intiem, als de meest intieme band onder ons mensen, dát is nieuw.

De vraag rijst: waarom gebruikt de HERE dit beeld nu? Nergens in het Oude Testament, of het moet bij de later optredende Jeremia zijn, vinden we zo'n intieme typering van de relatie JHWH - Israël als bij Hosea. Maar zowel bij Jeremia als bij Hosea staat de klok voor Israël op vijf voor twaalf. Zij zijn in hun deel van het rijk allebei de laatste profeet van vóór de ballingschap. Het onheil voor het Twee- en het Tienstammenrijk is bij beide profeten erg dichtbij. We kunnen zeggen: wat er staat te gebeuren, doet God zeer en daardoor wordt Hij – ik spreek menselijk – emotioneel. Hij laat zich kennen en gebruikt, nu zijn hart verdriet kent, woorden die de diepte van zijn liefde op ongekende wijze openbaren. God laat hier op een stil makende manier in zijn hart kijken.

In dit licht gaat ook de woede van de HERE over de ontrouw van Israël te meer spreken. Want ook die woede kent een nieuw aspect. We kennen Israël in Hosea's dagen allang als een volk dat zomaar achter de Baäls aan gaat. Stel dat u nog aan het interviewen bent, en u zou vragen: en hoe ziet u uw relatie met Baäl? Dan waren weer allerlei antwoorden mogelijk geweest, maar er zou niet worden geantwoord: Baäl is onze minnaar of echtgenoot. Maar zo ziet de HERE het dus wel. Hij typeert Israëls gedrag als een stuk huwelijksontrouw. Die ontrouw omvat van alles: rechtspraak, uitbuiting van de armen, ontucht, doodslag, diefstal, vloeken. Maar wat er bij Hosea bovenuitspringt is de ontucht. Het is niet voor niets dat de HEER het aan de kaak stellen van Israëls ontrouw typeert in termen die met de seksualiteit te maken hebben.

Er ontstaat hierdoor een tamelijk ingewikkeld beeld omdat beelden en werkelijkheid op een lastige manier door elkaar lopen. In schema gebracht komt het hier op neer:

JHWH - Israël	Baäl - Israël
V	V
echtgenoten	geen echtgenoten
V	V
geen seksueel verkeer	wel seksueel verkeer

V

V

V

Vermenging van de verering
van JHWH en Baäl
besmeurt de naam van JHWH
en beschadigt zijn relatie met Israël

Wat betreft die vermenging: we moeten ons niet een te simpele voorstelling maken van enerzijds de JHWH-dienst en anderzijds de Baäldienst. Natuurlijk zijn er momenten en plaatsen waarop die twee scherp van elkaar te onderscheiden waren. Denkt u aan botsing op de Karmel. Het is daar radicaal JHWH tegenover Baäl, maar zelfs op die Karmel merk je de neiging van het volk om die twee hand in hand te laten gaan.

U kent de bekende vraag van Elia: hoelang zult u nog op twee gedachten hinken? Dat was inderdaad het probleem: men schreef JHWH niet volledig af ten koste van de Baäl, JHWH en Baäl kwamen naast elkaar te staan, wat syncretisme, vermenging van beide diensten in de hand werkte. We merken die vermenging ook in Hosea's boek: 'Indien gij, o Israël, al ontucht bedrijft, laat dan toch Juda geen schuld op zich laden: Komt dus niet naar Gilgal en gaat niet naar Bet-Awen en zweert er niet 'zo waar de HERE leeft' (4, 15 NBG).

Om ons inzicht in de praktijken waartegen hier wordt gewaarschuwd te verdiepen, belichten we twee zaken:

A: De aard van de Baälcultus

B: Israëls kwetsbaarheid op dit punt

A:

In de vierde ronde van onze cursus hebben we de afgoden die in de Bijbel voorkomen onder de loep genomen. We zagen toen dat elke afgod een eigen terrein had. Zo was er Anat, de godin van de oorlog, Horon als god van de dood en was Baäl de god van donder, regen en vruchtbaarheid. Dit maakte Baäl tot één van de belangrijker goden. Dat had alles te maken met het klimaat in Kanaän. Het is niet zo als bij ons in Nederland, waar je zomaar een natte zomer of een droge winter of van alles door elkaar kunt hebben. Nee, de regens vallen in Kanaän in de winter en daar wordt dan ook met smart naar uitgekeken. Blijven de winterregens uit, dan mislukt het seizoen en dreigt hongersnood.

Geen wonder dat de verering van de regengod belangrijk was. Maar belangrijk of niet, goden stonden in Kanaän niet helemaal op eigen benen. Analyseren we de gegevens dan merken we dat de kanaänitische godenwereld het resultaat is van wat wij vandaag 'projectie' zouden noemen. De mens kijkt om zich heen in de natuur, hij neemt feiten, processen en cycli waar en vertaalt ze in een godenwereld.

Een van de belangrijkste processen of cycli was die van de genoemde vruchtbaarheid. Die zag men overal terugkomen: in het zaad van de man dat in de schoot van de vrouw doordringt, in het paren van de dieren, in het zaad van gerst en tarwe dat in de akker wordt gezaaid en ook in de regens die als vruchtbaar makend zaad de akkers bevochtigen. Al deze elementen maakten voor het besef van de kanaäniet ten diepste deel uit van hetzelfde meta- vruchtbaarheidsproces.

Religieus vertaalde men die verbondenheid zo dat alles wat de vruchtbaarheid verbeeldde ook de vruchtbaarheid bevorderde. En dan is het nog maar één stap naar cultisch geslachtsverkeer. Als de mens bij de tempel van de god van de vruchtbaarheid zelf seksueel actief is, versterkt hij het vruchtbaarheidsproces en helpt hij als het ware de god een handje bij zijn deel van het proces. Anders gezegd: in de ideale Kanaänitische voorstelling versmelten uiteindelijk god, natuur en mens.

Uiteindelijk, ten diepste, maakt ook Baäl zelf deel uit van het grote oerproces, hij is geen ‘gans andere’, geen God tegenover het schepsel, hij is zelf deel van het verhaal. Daarom kan het hem, hoewel god, ook overkomen, dat hij sterft en onder de brandende zomerzon in de onderwereld wegzinkt, totdat rites en offers hem weer tot leven wekken en hij weer winterregens kan geven op het land. Hoe anders is dit verhaal dan wat we lezen in de Bijbel, waar JHWH na de zondvloed de jaarlijkse cyclus van de seizoenen garandeert.

Het met deze kijk op vruchtbaarheid verbonden, religieus gestempeld geslachtsverkeer was wijdverbreid en kon allerlei vormen aannemen. We komen het tegen niet alleen in Kanaän, maar ook in Babylonië, in Assyrië, Egypte, Rome en Griekenland.

Als vormen kende men onder andere:

1. Het heilige huwelijk op nieuwjaarsdag tussen koning en hogepriesteres.
2. Een stand van liefdespriesteressen en priesters die zich beschikbaar moesten houden voor de vereerders van de vruchtbaarheidsgod.
3. Het ‘ius primae noctis’, wat er op neerkomt dat een vrouw ten einde haar vruchtbaarheidskansen te optimaliseren ontmaagd moest worden door een priester of door een derde.

In Israël zien we met name de tweede vorm en varianten daarop opduiken. En dat brengt ons bij het tweede punt:

B. Israëls kwetsbaarheid op dit punt.

Israël was zeer gevoelig voor dit aspect van de Kanaänitische godsdienst. Verder waren ze zoals geconstateerd ook omgeven door buurlanden die deze praktijken kenden. Israël had een verleden als nomadenvolk, en ging in Kanaän over naar een heel andere manier van leven: die van agrarisch georiënteerde mensen. Wel, dan neem je toch het systeem over van de mensen die het land al sinds eeuwen kennen: ‘s lands wijs, ‘s lands eer, ‘s lands wijs, ‘s lands heer!

Bovendien, laten we dat niet vergeten, is religieus goedgekeurde, vrije seks natuurlijk ook gewoon aantrekkelijk. Het is veel plezieriger om je god door middel van seksueel verkeer te stimuleren, dan door de hele avond tot hem te bidden of te vasten.

Wie de Bijbel doorwerkt, vindt allerlei sporen van Israëls gevoeligheid op dit punt.

De eerste keer dat we Israël als volk seksueel de mist in zien gaan op een wijze die nauw verbonden is met de Baäldienst is nog tijdens de woestijnreis. De Moabitische vrouwen verleiden op advies van Bileam (Num. 25 & 31) de Israëlieten om aan de Baäl van de Peor te offeren. Hoe zij de Israëlieten verleidden wordt duidelijk uit Numeri 31. Seks was het lokkertje. Het is natuurlijk geen toeval dat juist door Hosea wordt herinnerd aan dit drama: Maar zij - zodra zij in Baäl-Peor waren – wijdden ze zich aan de god van de schande.’ (Hos. 9, 10)

Ook uit de woestijntijd stamt het eerste verbod van cultische prostitutie. We lezen in Deut. 23, 18, 19: ‘Geen enkel Israëlitisch meisje mag als hoer bij een tempel zitten en geen enkele Israëlitische jongen als schandknaap. U mag in de tempel van de HEER, uw God, geen

hoerenloon of schandegeld (NBG hondengeld) gebruiken voor het inlossen van een gelofte, want de HEER, uw God, heeft van beide een afschuw.'

De mogelijkheid dat men dit pad op zou gaan zat er dus blijkbaar wel degelijk in.

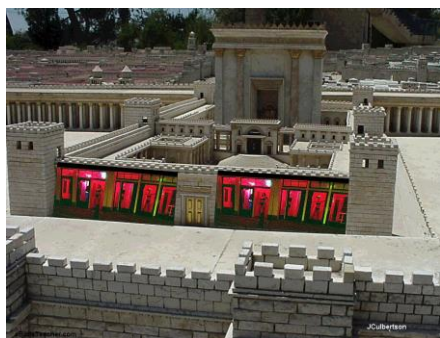
Een ander, minder bekend moment, waarop seksuele misstanden en godsdienst wel erg dicht bij elkaar kwamen te liggen, treffen we aan tijdens het leven van de een na laatste rechter, Eli. We lezen namelijk over zijn beide zonen Hofni en Pinehas het volgende: 'Inmiddels was Eli op hoge leeftijd gekomen. Van tijd tot tijd bereikten hem geruchten over wat zijn zonen de Israëlieten allemaal aandeden en dat ze zelfs sliepen met de vrouwen die dienst deden bij de ingang van de ontmoetingstent.' (1 Sam. 2, 22)

Tijdens de koningenperiode gaat het echt mis. En dat begint al heel vroeg in het tweéstammenrijk. Want over de periode onder Salomo's zoon Rehabeam lezen we in 1 Koningen 14, 24: 'De Judeeërs deden wat slecht is in de ogen van de HEER.... Ook werd er in het land tempelprostitutie bedreven.'

Dat dit een blijvende praktijk zou blijken, kunnen we opmaken uit wat er over enkele van Juda's meest vrome koningen wordt gezegd. Over koning Asa lezen we: 'Hij joeg de mannen die tempelprostitutie bedreven het land uit.' 1 Kon. 15, 12

Maar onkruid vergaat niet en dus lezen we over zijn vrome zoon Josafat: 'Degenen die ook na de tijd van zijn vader Asa nog tempelprostitutie bedreven, heeft hij uit het land verjaagd.' 1 Kon 22, 47

Als zo de toestand onder zeer vrome koningen was, hoe moet het er dan niet tijdens het bewind van goddeloze koningen aan zijn toegegaan?

En als ik u deze dia laat zien

dan zou u kunnen denken: wat mankeert hem om de wallen in de Tempel van JHWH te situeren? Maar dit is niet anders een verbeelding dan de misstand waarmee koning Josia zich geconfronteerd zag. 'Hij liet de vertrekken afbreken waar mannen tempelprostitutie bedreven en waar vrouwen kleren weefden voor Asjera.' 2 Kon. 22 : 7

Richten we onze blik op het tienstammenrijk, dan is het beeld niet gunstiger. Uit Hosea 4, 14 leren we dat Israël net als de andere volken zelfs een technische term kende voor de aan ontuchtgewijde vrouwen q^edesot, daarin zit het woord 'heilig'. Merk het verschil in waardering op met Deuteronomium 23. JHWH heeft daar (refererend aan mannelijke prostituees) over 'honden'; hier heet het: 'heilige vrouwen'.>

In Micha 1, 7 zegt de HEER over Samaria: 'Al die beelden zal ik vernietigen, want met hoerenloon zijn ze betaald en als hoerenloon zullen ze weer dienen.'

We kijken nog één keer naar het tweéstammenrijk waar, in de vertaling NBG, bij Jeremia de twee door ons besproken elementen bij elkaar komen. Jeremia stelt tempel en bordeel gelijk als hij zegt: 'Waarom zou ik u vergeven? Uw kinderen verlaten Mij en zweren bij niet-goden. Toen Ik hen verzaagd had pleegden zij echtbreuk, ja, in het hoerenhuis zijn zij thuis. Geile rondzwerfende hengsten zijn het. Zij hinniken ieder naar de vrouw van zijn naaste.' Jer. 5, 7, 8. JHWH typeert dit gedrag als echtbreuk, waarmee we terug zijn bij de klacht in Hosea: jullie moeder is mij ontrouw door achter haar minnaars, de Baäls aan te gaan.

Samenvattend:

JHWH typeert bij Hosea als zijn hart breekt voor het eerst de relatie met Israël als een huwelijk

Dit huwelijk heeft alles te maken met intimiteit, maar niets met seksualiteit

Dit huwelijk dreigt te stranden omdat Israël:

- het met de Baäls houdt
- de baäldienst en JHWH's dienst vermengt en zo JHWH naar beneden trekt.
- de baäldienst in het teken stond van gelegitimeerde vrije, maar door God verafschuwde seks

10. 'SCHEUR NIET JE KLEREN, MAAR JE HART', Joël 2,13 (Douma)

Joël 2,12.13

Daarom – spreekt de HEER -, keer nu terug tot mij met heel je hart en begin te vasten, te treuren en te rouwen.

Niet je kleren moet je scheuren, maar je hart. Keer terug tot de HEER, jullie God, want Hij is genadig en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid.

1. De tekst waaraan wij nu aandacht geven, vraagt aan de Judeeërs om niet hun kleren, maar hun hart te scheuren. Ik herinner u eraan dat Joël zojuist een geweldige sprinkhanenplaag heeft beschreven en dat deze ramp de Judeeërs ertoe moet brengen zich te bekeren. Doen ze dat niet, dan zal de 'dag van de HERE' aanbreken, waarop Hij afrekent met zijn volk. Maar er is een voorwaarde: de bekering moet *oprecht* zijn, d.w.z. geen zaak blijven van de buitenkant.

Dat laatste kan gemakkelijk als er staat dat de mensen moet vasten, treuren en rouwen. Vasten is een uiterlijke bezigheid, je onthoudt je van voedsel. Treuren en rouwen kan ook uiterlijk blijven, veel meer nog dan bij ons, omdat men onder Israël veel beter de *kunst* verstond om collectief te rouwen dan wij dat kunnen. Voor dit werk kon men ook vrouwen inschakelen die vaardig waren in de techniek van het klagen en rouwen. Tot de riten die wij in dagen van rouw en boete niet kennen, hoorde ook het scheuren van de kleren (Gen. 37,34; 2 Sam. 1,11; 3,31; 13,31; Job 1,20), waarna men de 'zak' aantrok, d.w.z. een lap van ruwe stof uit geitenhaar geweven en daardoor zwart van kleur. De mannen droegen deze ruwe lap stof, die de huid kon schaven, rond hun heupen en door een riem samengebonden.

Van deze uiterlijke zaken zegt het Oude Testament nergens dat ze zonder waarde zijn. Ook hier gebeurt dat niet als er duidelijk staat dat de mensen moeten gaan vasten, treuren en rouwen. Maar bij de uiterlijkheden mag het niet blijven. Vasten, treuren en rouwen staan tussen twee opmerkingen die vragen om boetedoening van het hart. De HERE vraagt: keer terug tot mij met heel je *hart*, en: 'scheur niet je kleren, maar je hart'.

2. Wilt u dit goed opvatten, dan moet het een met het ander samengaan. Er wordt niet verboden de kleren te scheuren, maar er wordt om meer gevraagd: scheur ook je hart. Ik kan het dus ook zo lezen: Niet *alleen* je kleren moet je scheuren, maar *ook* je hart. Het is niet of-of, maar en-en. U komt zoiets veel vaker in de Bijbel tegen. Ik geef één voorbeeld.

1 Joh. 3,18

Kinderen, laten wij liefhebben niet met het woord of met de tong, maar met de daad en in waarheid

Johannes wijst hier alle onoprechtheid af. Je kunt een ander gemakkelijk liefhebben met woorden, maar je moet die ander liefhebben met de daad. Maar daarmee zegt Johannes uiteraard niet dat woorden er niet toe doen. Nee ook hier kunnen we lezen: Laten wij niet alleen liefhebben met het woord, maar ook met de daad.

Het komt dus aan op echte liefde, of zoals in Joël 2,12 en 13 op echt berouw. Zulk berouw toont zich in vasten, tranen en kledij, maar moet ook het hart treffen.

Wat Joël zegt over de oprechtheid van het berouw en Johannes over de oprechtheid van de liefde, komt u in het Oude en Nieuwe Testament ook tegen als u het volgende leest:

Deut. 10,16; 30,6

Besnijd daarom uw hart en wees niet langer halsstarrig.

De HEER, uw God, zal uw hart besnijden en ook dat van uw nakomelingen, zodat u Hem weer met hart en ziel zult liefhebben en in leven zult blijven.

Paulus grijpt daarop terug om aan te geven het Jood-zijn niet bepaald wordt door het uiterlijk, nl. door het teken van de besnijdenis. ‘Jood is men door zijn innerlijk en de besnijdenis is een besnijdenis van het hart (Rom. 2,29).

Maar ook het Nieuwe Testament zegt ons nergens dat daarom uiterlijkheid er niets toe doet. Als wij de HERE danken en prijzen, is het heus van belang hoe wij dat doen, hoe we erbij lopen en hoe we gekleed gaan. En als wij rouw bedrijven of over onze zonden klagen, zal niemand kunnen verwachten dat wij fluitend door het huis lopen. Uiterlijk en innerlijk horen bij elkaar, en als de praktijk een tegenstelling laat zien, zijn lof en berouw geen oprechte handelingen die *vanuit het hart* komen.

3. Hoezeer uiterlijk en innerlijk samengaan, kan ik vanuit Joël 2.12.13 ook nog op een andere wijze duidelijk maken.

Joël 2,12.13

Daarom – spreekt de HEER -, keer nu terug [NBG: bekeert u] tot mij met heel je hart en begin te vasten, te treuren en te rouwen.

Niet je kleren moet je scheuren, maar je hart. Keer terug [NBG: bekeert u] tot de HEER, jullie God, want Hij is genadig en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid.

U ziet dat de Judeeërs hun hart moeten scheuren met een bepaald doel. Zij moeten nl. tot de HERE *terugkeren*, staat er in de vertaling NBV. Dat vind ik een iets duidelijker vertaling dan de NBG gaf met ‘bekeren’. Terugkeren is een letterlijke vertaling vanuit het Hebreeuws en maakt duidelijk dat de Judeeërs zich in een verkeerde richting bewegen. Zij moeten in plaats van door te lopen op hun weg rechtsomkeert maken. Zij lopen bij Jahwe vandaan en moeten nu de weg naar Jahwe toe weer aflopen.

Wat deden die Judeeërs dan? Welke zonden bedreven zij? Dat kan ik u niet vertellen, want Joël doet het ook nergens. Ik heb in mijn boekje op pag. 68 daarover het volgende gezegd: Er valt iets voor te zeggen dat het beeld van die zonden algemeen gehouden is, zoals we dat ook reeds verondersteld hebben in veel psalmen. Een boek als Joël kan dienst gedaan hebben in tempelgebeden die betrekking hadden op rampen en op ‘de dag van Jahwe’. Daarbij zullen in het algemeen meer mensen zich aangesproken weten door een algemene verwijzing

naar ‘zonde’ dan wanneer speciale zonden worden genoemd, waaraan wel de een, maar niet de ander zich schuldig heeft gemaakt. Wel kunnen we ervan uitgaan dat de Judeeërs, zoals voor en na in de geschiedenis telkens het geval is, zich schuldig maakten aan afgoderij. Als dat zo is, kunt u zich ook een voorstelling maken van wat een *terugkeren* tot de HERE is. Het houdt in dat men zondige praktijken opruimt en dat doet voor de ogen van de HERE en van de mensen.

Daaraan ziet u dat terugkeer of bekering ook altijd met ‘uiterlijkheid’ te maken heeft. Niemand kan zeggen: ik heb berouw in mijn hart, zonder dat hij dit berouw ook in uiterlijkheden toont. En dan niet alleen met vasten en tranen, maar door van de dwalingen in zijn leven afstand te nemen en de weg terug naar de HERE weer af te leggen. Een innerlijke goede gezindheid moet gepaard gaan met omkering, bekering en daarom ook met handelen. Anders lijkt de bekering op die waarvan de grote Engelse prediker Spurgeon ergens vertelt. Hij loopt op een avond door Londen en ziet een dronken man aan de kant van de straat liggen. Hij schudt de man heen en weer zodat hij uit zijn roes wakker wordt en dan Spurgeon herkent. ‘Ach’, roept de dronken man verbijsterd uit ‘en u ds. Spurgeon, hebt mij nog wel bekeerd!’ ‘Dat kan ik zien’, antwoordt Spurgeon, ‘als God u had bekeerd, had u hier niet zo gelegen!’

4. Nog één opmerking over wat bekering in het Oude Testament is. Het is inderdaad altijd *terugkeer* tot de HERE. Dat is, zoals Joël 2,13 erbij vermeldt, terugkeer tot *jullie* God. In het Oude Testament is bekering altijd een bekering *binnen* de verbondsrelatie tussen Jahwe als God en Israël (Juda) als volk. Israël dwaalde voortdurend af en werd telkens teruggeroepen om weer te gaan leven overeenkomstig het eens gesloten verbond tussen de HERE en zijn volk. In het Nieuwe Testament komt ook een ander aspect aan de orde, nl. de bekering van de heidenen.

Zij wenden zich dan af van hun goden tot de ene God van hemel en aarde, de Vader van Jezus Christus. Zij krijgen deel aan het ene en aloude verbond tussen God en Israël. Maar in het Oude Testament is bekering *terugkeer* naar de God van het verbond, naar hun eigen God, ‘jullie God’, zoals het heet. Daarmee wordt het weer zoals bv. Jer. 32,38 volledig aangeeft:

Jer. 32,38

Zij zullen mijn volk zijn en Ik zal hun God zijn

Terugkeer in het Oude Testament is altijd herstel van het aloude verbond.

C. Opmerkingen n.a.v. vragen over teksten

N.a.v. de *naam* Hosea. Vraag: zou de naam ‘Hosea’ niet gewoon de verkorte roepnaam van ‘Johosuah’ zijn? De vraag is interessant, omdat er inderdaad verband is tussen Jozua en Hosea. De oorspronkelijke naam van Jozua was Hosea (Num. 13,8), door Mozes veranderd in Jozua (Num. 13,16). Het verschil is dat de naam Hosea betekent: *Hij* helpt, zonder dat de naam zelf aangeeft wie er dan helpt, al was dat voor de Israëliet en is het voor ons natuurlijk wel duidelijk. In de naam Jozua is de helper wel aangegeven, want de naam betekent: *Jahwe* helpt. De laatste naam is feitelijk gelijk aan de naam Jezus, als de Griekse vorm van Jozua. Ik zou niet met de vraagsteller willen beweren dat de naam Hosea een kortere roepnaam van Jozua is. Want zoals we kunnen zien, zijn beide namen even lang!

N.a.v. *Hos. 1,4*: Waarom wordt hier over de bloedschuld van het koningshuis van *Jehu* gesproken, terwijl Jehu in 2 Kon. 10,28vv toch niet veroordeeld wordt wegens bloedschuld?

Antw.: Dat klopt. Jehu kreeg de opdracht het huis van Achab uit te roeien en dat heeft hij met harde hand gedaan. 2 Kon. 10 veroordeelt Jehu daarover niet. Hij wordt zelfs geprezen door Jahwe: ‘Je hebt juist gehandeld door te doen wat goed is in mijn ogen. Je hebt mijn voornemen ten aanzien van het koningshuis van Achab volledig ten uitvoer gebracht. Daarom zullen jouw nakomelingen tot in de vierde generatie op de troon van Israël zitten’ (10,30). Wel wordt in 2 Kon. 10 negatief gesproken over het feit dat Jehu in het spoor van Jerobeam I ging met diens verering van de gouden stierbeelden in Betel en Dan. Hij nam de wetten van Jahwe niet met hart en ziel in acht, lezen we. Wat Hosea over Jehu zegt, laat zien dat je blijkbaar toch ook anders tegen Jehu aan kunt kijken. 2 Kon. 10 prijst Jehu om zijn *daad* van uitroeiing van het huis van Achab en hij wordt daarvoor ook beloond. Maar wat heeft Jehu er zelf mee gewild? Diende hij Jahwe met hart en ziel? Nee, en in het licht daarvan valt er nu ook ander licht op heel het handelen van Jehu. Vergeet ook niet dat Hosea een negatieve kijk heeft op heel het huis van Jehu en hij de ondergang van dit huis ziet naderen.

N.a.v. *Hos. 2,4*: Klaag uw moeder aan? Zijn het niet allereerst de kinderen van Gomer die letterlijk hun moeder moeten aanklagen?

Antw.: Het is taalkundig niet onmogelijk om het zo op te vatten. Alleen gaat het *beeld* van de ‘kinderen’ van een overspelige vrouw hier toch onmiddellijk over in de *werkelijkheid* van de Israëlieten die zich tegen hun eigen volk Israël moeten keren, omdat dit volk aan zijn God (echtgenoot) ontrouw is geworden.

N.a.v. *Hos. 3,1* Ligt het niet voor de hand aan een andere vrouw dan Gomer te denken?

Antw.: hier zal altijd verschil van mening overblijven. M.i. doen we er verstandig aan toch aan dezelfde vrouw als in *Hos. 1* (Gomer) te denken. Maar de tekst maakt het mogelijk aan een andere vrouw te denken (‘Heb nogmaals *een* vrouw lief’. Ik denk niet dat wat de HERE met dit (vernieuwde of nieuwe) huwelijk wil zeggen, enig verschil maakt of het nu Gomer is geweest of niet.

Vraag: Volgens Deut. 24,1vv mocht toch een man de vrouw met wie hij eerst getrouwd was en die vervolgens overspel had gepleegd, niet opnieuw huwen?

Antw.: Dat is juist als het over gehoorzaamheid aan de wet gaat die de HERE aan zijn volk gegeven heeft. Maar hier draagt de HERE aan Hosea op om iets te doen dat Hijzelf al zo vaak heeft gedaan: het overspelige volk Israël terugnemen als zijn volk! Wat niet ieder mag doen in soortgelijke omstandigheden, mag de HERE in zijn vrijheid nog wel aan de profeet vragen. Het zou er ook voor pleiten toch aan Gomer te denken. Hosea moet dezelfde vrouw weer beminnen, zoals de HERE zelf zijn eigen volk niet in de steek wil laten, maar telkens ook weer naar zich toehaalt.

N.a.v. *Hos. 11,1*: ‘Uit Egypte heb Ik mijn zoon weggeroepen’. Is het theologisch verantwoord om, zoals in Matt. 2,15b gebeurt, hier een voorspelling van het tijdelijke verblijf van baby Jezus in te lezen?

Antw.: In de bijdrage van Adrian Verbree (‘Ik zie, ik zie wat jij niet ziet’) wordt hierop ingegaan. Zie aldaar. Ook als u het met Verbree’s oplossing niet eens bent, is het toch goed u af te vragen, of *wij* zo gemakkelijk het verband tussen Jezus’ verblijf in Egypte en *Hos. 11,1* gelegd zouden hebben. We merken vaker (en dat is uit Verbree’s bijdrage duidelijk genoeg) dat het Nieuwe Testament soms op zo’n manier uit het Oude Testament citeert die *wij* ‘op de klank af’ zouden noemen. Maar wij moeten bedenken dat ondanks vragen die wij op onderdelen kunnen hebben, het verband tussen Oud en Nieuw Testament vast staat. Mensen die namens God spraken, werden daartoe altijd gedreven door de heilige Geest (2 Petr. 1,21).

Deze Geest was de Geest van *Christus* (1 Petr. 1,11). Maar dan is het ook geen wonder dat Christus bij monde van de profeten *over zichzelf* sprak. Is het dan zo vreemd dat woorden ‘mijn zoon’ en ‘weggeroepen uit Egypte’ niet alleen een betekenis hebben die Hosea (en wij) daaraan verbinden, maar ook een diepere dimensie kunnen hebben die bij de Geest van Christus bekend was? Ik stem met .H.R. van Houwelingen in (zie zijn commentaar op 1 Petrus, pag. 59): Bij de profeten zelf ontbrak meer dan eens het juiste perspectief. Heeft Jesaja zelf wel geweten dat hij de glorie van Christus zag en beschreef (Joh. 12,41)? De Geest bedoelde meer dan mensen vaak zelf hebben begrepen. Het gaat over geheimen waarin zelfs engelen graag zouden doordringen (1 Petr. 1,12), maar die voor hen evenals voor de oudtestamentische profeten kennelijk verborgen bleven.

N.a.v. *Joël*, *Ivv* leert ons dat wij na Pinksteren allen profeten zijn. Vraag: Als je Ez. 3,16vv leest (we zijn wachters en moeten anderen waarschuwen), slaat je dan niet de schrik om je hart? We hebben zoveel mensen in onze buurt die geen rekening houden met God; wat moeten wij met hen? Als wij toch ook profeten zijn, waarom missen wij dan die durf?

Antw.: omdat wij zwakke mensen zijn en vaak profetische moed missen. We moeten iedere gelegenheid tegenover buitenstaanders benutten, zegt Paulus (Kol. 4,5). Die goede gelegenheid moet er zijn; maar hoe vaak is die gelegenheid er niet, zodat we achteraf zeggen: Ik had moeten spreken, maar deed het niet.

D. Enkele opmerkingen n.a.v. het deeltje *Hosea, Joel, Amos, Obadja*

N.a.v. pag. 59. Daar schrijf ik dat de voorstelling alsof wij alle koningen moeten beschouwen als ‘door God gezalfd’, wel een heel duidelijke beperking krijgt als we Hosea lezen. Vraag: Hoe zit het dan met Romeinen 13, waar Paulus over het gezag van die tijd zegt: ‘ook het huidige gezag is door God ingesteld’? En hij voegt eraan toe dat de mensen niet in opstand mogen komen tegen een instelling van God. Dat loog er toch niet om in de tijd van de Romeinse keizers met hun willekeur!

Antwoord: Ik heb vooral op Hos. 8,4 gelet: ‘Ze hebben een koning aangesteld, maar buiten mij om, leiders gekozen zonder mij erin te kennen’. Het lijkt mij toe dat we dan toch heel moeilijk van zulke koningen kunnen zeggen dat zij ‘door God gezalfd’ zijn. Tegelijkertijd gaat het aantrekken van zo’n koning niet buiten God om. God heeft die koningen *gegeven* in zijn toorn en in zijn toorn ook weer *weggenomen* (Hos. 13,11). Waar het mij om ging is, dat er niets heiligs en verhevens is aan koningen die in flagrante strijd handelen met de wet van God. Profeten nemen geen blad voor de mond tegenover koningen als zij schandelijk optreden. Rom. 13 bevat een belangrijke les, maar gaat dan wel over koningen die volgens Rom. 13,4 in dienst van God staan en er voor ons *welzijn* zijn en *verdiende* straffen uitdelen.

Zij bewaren de orde en maken er geen chaos van. Dat geldt in het algemeen voor overheden en daarom moeten we *de* overheden respecteren. Maar er kunnen uitzonderingen zijn, zoals ook Hosea ons duidelijk maakt. Dat maar niet ieder zich van zo’n koning los kan maken, is een andere zaak. Het gaat mij op pag. 59 om de kwalificatie ‘door God gezalfd’. Daarvoor zijn grenzen aan te brengen.

N.a.v. pag. 66v. Over de *datering* van Joël is veel verschil van mening. Ik heb op de vermelde pagina’s erop gewezen dat men Joël’s profetieën op tal van momenten gesitueerd heeft tussen de tijd van de hogepriester Jojada tot ver na de ballingschap, over een periode van 700 jaar. Vraag: zit er in al die eeuwen geen ontwikkeling in de Hebreeuwse taal, zodat daaruit kan blijken dat een vroege of juist een late datering (on)waarschijnlijk is? Helaas weten wij van die ontwikkelingen (die er uiteraard geweest zijn) te weinig om hier met stelligheid te spreken. Taalargumenten zijn wel aangevoerd, maar hebben geen grote kracht. Zelf heb ik op grond van Joël 4,2 gekozen voor een datering na de wegvoering van het Noordelijke rijk. Er is

nog sprake van de tempeldienst, zodat een datering tussen 722 en 586v.Chr., of de tijd na de herbouw van de tempel (515 v.Chr.) waarschijnlijk is.

NB. Met dank aan (ook) schriftelijke vragenstellers A. van H.; W.B.; C.K.; F.M.; G.M.; J.S.

E. Oplossing van de opgaven lesbrief 9.1.

Hosea

1. Wat kunt u zeggen van de volgende namen van personen en plaatsen? Zoek op waar ze in Hosea voorkomen:

Lo-Ruchama (1,6 e.a.) – Achordal (1,17) – Efraïm (verspreid) – Jizreël (1,4 e.a.) – Adma (11,8) – Gomer (1,3) – Gibeon (5,8; 9,9; 10,9) – Betel (10,15; 12,5).

2. Noem twee belangrijke beelden die Hosea gebruikt voor de relatie tussen Jahwe en zijn volk (beeld huwelijk, Hos. 1-3 en beeld vader-zoon, Hos. 11).

3. Vul zelf in: ‘Daarom zal Ik haar meelokken naar de woestijn’ (2,16); ‘Tegen jou, priester, richt Ik mijn aanklacht’ (4,4); Hij redt ons na twee dagen van de dood, de derde dag doet Hij ons opstaan’ (6,2); ‘Israël is een weelderige wijnstok, die volop vruchten voortbracht’ (10,1); Hoe harder ze geroepen werden, hoe meer ze hun eigen weg gingen’ (11,2); ‘Dood, zaai de pest om je heen! Dodenrijk, waar zijn je kwellingen?’ (13,14).

Joël

1. Wat kunt u zeggen van de volgende personen en plaatsen? Zoek op waar ze in Joël voorkomen:

Petuël (1,1) – Sion (2,1 e.a.) – de tuin van Eden (2,3) – priesters (1,9; 13; 2,17) – ‘de vijand uit het noorden’ (2,20) – Tyrus en Sidon (4,4) – Grieken (4,6) – Edom (4,19).

2. Onder welk beelden wordt ‘de dag van Jahwe’ geschilderd a) in Joël 1 en 2 (sprinkhanen); b) in Joël 3 (dag van duisternis etc.); c) in Joël 4 (‘volkenstrijd’)?

3. Vul zelf in: ‘Blaas de ramshoorn op de Sion, blaas alarm op mijn heilige berg’ (2,1); ‘als de tuin van Eden ligt het land voor hen, achter hen blijft een kale woestijn (2,3); ‘Ik zal mijn geest uitstorten over al wat leeft. Jullie zonen en dochters zullen profeteren’ (3,1); ‘Smeed je ploegijzers maar om tot zwaarden en je snoeimessen tot speren’ (4,10).

Amos

1. Wat kunt u zeggen van de volgende personen en plaatsen? Zoek op waar ze in Amos voorkomen:

Tekoa (1,1) – Amoriëten (2,10) – Sodom en Gomorra (4,11) – Sakkut (5,26) – Lo-Debar (6,13) – Amasja (7,10) – Nubiërs (9,7).

2. Waar vindt u het gebruik van de volgende beelden?

vogel neerduikend in een klapnet (3,5) – leeuw, beer, slang (5,19) – paarden die over rotsen rennen (6,12) – Jahwe op een loden muur (7,7) – geschud als in een zeef waar niet één steentje doorheen valt (9,9).

3. Vul zelf in: ‘Misdaad op misdaad heeft Damascus etc. (8 mogelijkheden!) begaan’ (1,3 etc.); ‘Ze verkopen de rechtvaardigen voor zilver en de armen voor een paar sandalen’ (2,6); ‘Zoals een herder uit de muil van een leeuw niet meer dan een paar botten weet te redden of een stukje oor’ (3,12); ‘Zoek Mij en leef!’ (5,4); ‘zoek het goede, niet het kwade’ (5,14); ‘wee degenen die verlangen naar de dag van Jahwe’ (5,18); ‘ga naar Juda en verdien daar je brood’ (7,12); ‘sla op het kapiteel, laat de drempels dreunen!’ (9,1).

Obadja

1. Tegen welk volk richt zich de profeet Obadja? Tegen Edom

2. Waar vindt u het gebruik van de volgende beelden?

vliegen zo hoog als een adelaar (Ob. 4) – de beker van Jahwe's woede drinken Ob. 16).
3. Vul zelf in: 'Hoog woon je, hoog in de rotskloven, daar heb je je nest gebouwd' (Ob. 3);
'Die dag had je je niet mogen verlustigen in de ramspoed die je broeder trof' (Ob. 12);
'Jakob zal het vuur zijn, Jozefs volk de vlam, en het volk van Esau de stoppels' (Ob. 18).

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ZWOLLE : 23 en 30 oktober 2007
 ROTTERDAM : 6 en 13 november 2007

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
 A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 10 augustus 2007.

1. *Programma voor de avonden.*

1.1. Het programma voor de *eerste* avond:

19.30 – 19.50 uur	Liever dood dan levend? Over Jona 4,3 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Of Jona in de walvis zat (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	De belofte van Gen. 12,2-3 en de heidenvolken (Douma)
20.30 – 21,00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	De godsdienst van Assyrië (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Jona en onze ambtsdragers, Douma)

1.2. Het programma voor de *tweede* avond:

19.30 – 19.50 uur	Wij zullen toch niet sterven? Over Hab. 1,14 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Nineve, de bloedstad (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Wat er bij de vier profeten achter de horizon ligt (Douma)
20.30 – 21,00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Habakuk en de zegen van de HERE (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	De ware profeet is vredelievend (Douma)

2. *Algemene Inleiding*

2.1. Deze lesbrief wordt aan de cursisten die zich vroeg hebben aangemeld, verzonden vóór 1 september. Zij hebben daardoor ongeveer twee maanden de tijd zich voor te bereiden op de cursusavonden van het tiende blok, die eind oktober / begin november gehouden worden. De planning is dat rond 1 september het tiende deeltje uit de serie 'Gaan in het spoor van het Oude Testament' verschijnt. Dat gaat over de vier 'kleine profeten' Jona, Micha, Nahum en Habakuk. We zijn blij dat zowel de lesbrief als het boekje op tijd kunnen verschijnen. Uw snelle aanmelding en betaling zorgt ervoor dat u ruim de tijd hebt zich op de cursusavonden voor te bereiden.

Voor wie helemaal nieuw aan onze cursus begint: we zijn in de slotfase terechtgekomen waarin we in drie keer twee avonden de zgn. 'kleine profeten' behandelen. 'Klein' wil niet zeggen dat deze profeten kleiner van geestelijk formaat zijn dan reuzen als Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Daniël die we op de cursusblokken 7 en 8 bekeken hebben. 'Klein' wil gewoon zeggen dat hun boeken kleiner van omvang zijn. Vier ervan hebben we tijdens het negende cursusblok behandeld: Hosea, Joël, Amos en Obadja.

2.2. Wat u allereerst moet doen als u tijd voor zelfstudie hebt en optimaal van de cursusavonden wilt profiteren, is het plaatsen van de ‘kleine profeten’ in hun tijd. Daar beginnen we in deze inleidende les dan ook mee (3.1). Daarna wijzen we op een paar hoofdlijnen om de betekenis van deze profeten aan te geven (3.2.). Ten slotte geven we enkele aanwijzingen voor het lezen van het deeltje *Jona, Micha, Nahum, Habakuk*, dat bij dit cursusblok hoort (3.3).

We herhalen het nog maar eens: ook zonder dat u het boekje leest dat bij het betreffende cursusblok hoort, kunt u de avonden goed volgen. Zelfs als u geen letter leest van deze inleidende les, is dat mogelijk. Maar als het u erom gaat om zoveel mogelijk profijt te trekken van de avonden, is het bestuderen van lesbrief 10.1 en het zojuist genoemde boekje van groot belang.

Verder bevat deze inleidende lesbrief een aantal ‘opgaven’. Als u alle vragen goed beantwoordt, is het duidelijk dat u zich heel goed op de cursusavonden voorbereid hebt!

3. *Historische plaatsing*

3.1.1. *Jona*

Van de profeet Jona weten we buiten het boekje Jona alleen dat hij een rol gespeeld heeft als profeet tijdens de regering van koning Jerobeam II van Israël (ongev. 783-743). Hij mocht deze koning medelen dat het Noordelijke rijk een grote gebiedsuitbreiding zou ontvangen, ondanks het slechte gedrag van koning en onderdanen tegenover Jahwe (2 Kon. 14,23vv).

Lees dat gedeelte om te begrijpen hoe anders Jona gereageerd zal hebben toen hij dat blijde bericht mocht doorgeven. *Toen* ging het over zijn eigen volk waaraan genade werd bewezen, *nu* is het Ninevé, de vijandige stad in het Assyrische wereldrijk die geen genade moet ontvangen, althans volgens Jona!

Jona moet een tijdgenoot geweest zijn van Amos (een profeet uit het Zuidelijke rijk die in het Noorden gewerkt heeft) en Hosea (een profeet die zelf ook uit het Noordelijke rijk afkomstig was).

NB. Gebruik het kaartje van de Israëlitische en Judese koningen dat we in een eerder fase al aan de cursisten verschaft hebben. Wie het niet (meer) heeft, kan het per e-mail bij ons aanvragen (zie het adres in de kop van deze lesbrief). Hij/zij krijgt dan het kaartje gratis toegezonden.

3.1.2. *Micha*

De profeet Micha bepaalt ons, anders dan Jona, bij de situatie in het Zuidelijke rijk, al profeteert hij ook tegen het Noordelijke rijk. Wat we evenals bij Jona aantreffen, is aandacht voor het Assyrische wereldrijk. Maar we zijn dan wel zo 'n vijftig jaar verder dan in Jona's tijd. Micha 1,1-7 doet ons denken aan een periode kort vóór de val van Samaria, de hoofdstad van het Noordelijke rijk, en dus kort voor 722 v.Chr., toen het Noordelijke rijk in ballingschap werd weggevoerd. Het Noordelijke rijk gaat ten onder, maar ook het Zuidelijke rijk staat er slecht voor. Mogelijk dat door het profetisch optreden van Micha koning Hizkia tot inkeer kwam en het oordeel over Juda voorlopig nog werd afgewend (zie Jer.26,18v).

Micha moeten we daarom plaatsen na Jona, Amos en Hosea. Gelijk met of kort na Micha's arbeid is ook Jesaja opgetreden. Het Assyrische rijk zal het nog zo 'n honderd jaar volhouden. Koning Sanherib van Assyrië belegert Jeruzalem in 701 v.Chr. Lees van de wonderbaarlijke uitredding voor Jeruzalem 2 Kon. 16-19 (of Jes. 36 en 37). Naast Jesaja kan ook Micha dit meegemaakt hebben.

3.1.3. *Nahum*

De profeet Nahum voorzegt de ondergang van Ninevé. We weten dat Ninevé gevallen is in 612 v.Chr. Als Nahum de val van Ninevé voorspelt, is Assyrië nog oppermachtig. Daarom denkt men dat Nahum zijn profetie geruime tijd vóór 612 v.Chr. heeft uitgesproken. Vaak wordt aan de tijd rond 660 v.Chr. gedacht. Waarom? Omdat de stad Thebe die in Nah. 3,8 genoemd wordt, reeds in handen gevallen was (van de Assyriërs) in 663 v.Chr. We kunnen daarom aannemen dat Nahums profetie tussen 663 en 612 v.Chr. moet vallen. En, zoals reeds gezegd, zoekt men dan een tijd die nogal ver af ligt van de val van Nineve, dus dichterbij 663 dan bij 612 v.Chr.

Het is niet zeker of Nahum een profeet uit het Zuidelijke rijk was. Op goede gronden is te verdedigen dat hij een balling uit het Noordelijke rijk (denk aan de wegvoering van 722 v.Chr.!) is geweest.

De arbeid van Nahum ligt al weer geruime tijd *na* die van Jona, Micha en Jesaja, zo halverwege tussen de val van Samaria (722 v.Chr.) en Jeruzalem (586 v.Chr.).

3.1.4. *Habakuk*

Habakuk is van de vier profeten die we tijdens dit cursusblok behandelen, chronologisch de laatste in de rij. De Assyriërs die in de profetieën van Jona, Micha en Nahum nog zo'n belangrijke plaats innemen, maken in Habakuk plaats voor de *Chaldeeën* (Hab. 1,6). 'Chaldeeën' is een andere naam voor de Nieuw-Babyloniërs, die onder koning Nebukadnessar een eind gemaakt hebben aan de Assyrische oppermacht.

We bevinden ons met Habakuk in de tijd van de koningen *na* de nog reformatorisch optredende Josia, die gedood wordt door farao Necho II in 605 v.Chr., als hij Assyrië (!) te hulp wil schieten in de strijd tegen de Chaldeeën. Het davidische koningshuis gaat met de koningen Joachaz, Jojakim, Jojachin en Sedekia z'n ondergang tegemoet. We staan niet ver meer af van het rampjaar 586 v.Chr., de val van Jeruzalem en het jaar van Juda's ballingschap. Uit Habakuk wordt duidelijk dat deze profeet van Jahwe het moeilijk heeft met het visioen uit Hab. 1,5-11, dat de ramp over Juda aankondigt.

3.2. *Hoofdlijnen bij de vier profeten*

Ik geef hier een aantal aanwijzingen voor de lezing van de vier profeten. De omvang van hun profetieën is beperkt, zodat u de stof gemakkelijk door kunt nemen voordat u op de cursus komt. Het zelf lezen van de bijbelstof is uiteraard van groot belang. De hele cursus is gericht op het *beter* lezen van de Bijbel. Daarvoor is het nuttig de historische omstandigheden te kennen (3.1). Maar we kunnen u ook helpen door op hoofdlijnen te wijzen, zodat u minder op de vele bomen dan op het bos let. Opnieuw gaan we de vier profeten daarvoor afzonderlijk bekijken.

3.2.1. *Jona*

Denk bij de lezing van de bekende hoofdstukken uit Jona na over de vraag waarom Jona een verkeerde instelling had door niet naar Nineve te willen reizen. Het is toch waar dat deze Assyrische stad een voortdurende bedreiging voor het bestaan van Israël en Juda was? En het is toch ook waar dat God doet wat Hij zegt als Hij iets aankondigt (de verwoesting van Ninevé)?

Het valt op dat de eigenlijke profetie van Jona maar één vers beslaat (Jona 3,4). Het boekje gaat meer over de houding van Jona dan over die van Ninevé. Je kunt zeggen dat het in het

boek Jona om de belijdenis over God gaat. *Wie is Hij?* En wat betekent het dat Hij genadig, liefdevol, geduldig, trouw en tot vergeving bereid is (Jona 4,2)?

3.2.2. *Micha*

Micha is een moeilijk boek, ook omdat de plotselinge overgangen van oordeels- naar heilsprofetieën in het boek lastig te verklaren vallen, bv. Micha 2,12v na de oordeelsaankondiging daarvóór. Maar dergelijke snelle overgangen komen vaker voor, bv. van Jes. 1 naar Jes. 2 en van Hos. 1 naar Hos. 2. Onthoud dat veel heil pas komt na en via veel onheil! Een enkele keer (Micha 5,4-5) moeten we aannemen dat Micha niet zelf aan het woord is, maar gebruik maakt van een destijds bekend militaristisch en nationalistisch liedje.

De mensen (in Juda) denken dat zij aan de Assyriërs de nederlaag toebrengen, maar Hij (Jahwe) is het die dat zal doen (4,5 slot). Probeer goed vast te houden dat in de profetieën van Micha onheil en heil door elkaar schijnen te lopen, terwijl er wel degelijk een verband is. Er komt voor een zondige volk geen heil zonder eerst onheil. Daarin wordt een einde gemaakt aan de goddeloosheid van het volk van God, en niet alleen maar aan de (onderdrukkende) macht van andere volken.

Micha 6 en 7 nemen een aparte plaats in. Deze hoofdstukken slaan een persoonlijke toon aan en doen tot het einde toe een beroep op Gods trouw. De profeet voelt zich eenzaam (6,7). Vergeet ook niet erop te letten dat Micha als ware profeet tegenover veel valse profeten stond (2,6vv; 3,5vv)! Micha leert duidelijk wat het verschil is tussen die twee. Breng dat voor uzelf onder woorden.

Een heel bekende tekst is Micha 6,8: ‘Er is jou, mens, gezegd wat goed is, etc.’ Uit zo’n tekst kun je concluderen hoe *eenvoudig* de dienst jegens God en de naast eruit ziet. We komen er tijdens de cursus op terug.

3.2.3. *Nahum*

De profetie van Nahum gaat over de toornige, wrekende God, die Ninevé zal verwoesten. Lees Nahum met zowel Nah. 1,2 én 1,7 voor ogen: God wrekt én Hij is goed. Hoe kunnen die twee samengaan? Er is verband tussen Gods wraak over de vijanden en zijn liefde voor Israël. Daarmee is niet gezegd dat Hij alleen maar lief is voor Israël. Nah. 1,12 zegt wel wat anders! Maar ondanks Jahwe’s toorn over Israël herstelt Hij telkens weer het land dat zoveel te lijden had van de vijanden (in dit geval de Assyriërs).

Toch heeft Jahwe ook oog voor de ellende die de Assyriërs andere volken hebben berokkend. Nah. 3 geeft na Nah. 2,4vv opnieuw een beschrijving van de ondergang van Ninevé, maar die loopt uit op de vreugde die ook andere volken zullen tonen over de val van deze stad (Nah. 3,19). Je merkt ook hier weer dat Jahwe, die uiteindelijk ‘goed’ is voor zijn eigen volk, toch ook het heil van de andere volken in de gaten houdt. Ook zij mogen zich verheugen over hun bevrijding uit de greep van de Assyriërs.

3.2.4. *Habakuk*

Habakuk moet u lezen als een vraag-en-antwoord profetie. De profeet begint met een klacht en God vertelt hem wat Hij van plan is te doen (Hab. 1,2-5 en 5-11). Daarop antwoordt Habakuk weer, verbijsterd door het antwoord dat Jahwe zojuist gegeven heeft (Hab. 1,12-17). De profeet krijgt in Hab. 2 opnieuw antwoord, waaruit blijkt dat de Chaldeeërs, waarvoor Habakuk zo vreest, toch niet het laatste woord zullen hebben. In Hab. 3 treffen we een gebed van de profeet aan (een soort psalm), dat laat zien dat hij zich kan neerleggen bij Gods

plannen. Aan het slot van Hab. 3 is het zelfs zover, dat Habakuk kan juichen over wat Jahwe zal gaan doen

Het *thema* van Habakuk doet ons denken aan gedeelten als Psalm 73 en de geschiedenis van Job: waarom handelt Jahwe zoals Hij doet en zoals Hij van plan is? Let er ook weer hierop dat Jahwe zijn plannen niet logisch doorzichtig maakt (waarom gaat het zus of zo?), maar dat Hij geloof vraagt. Daarom is Hab. 2,4 ook de centrale tekst: de rechtvaardige zal leven door zijn *trouw*. Als hij maar vasthoudt aan de belofte dat Jahwe en niet de Chaldeeën het laatste woord hebben, zal hij gered worden.

3.3. *Aanwijzingen voor het lezen van het cursusboekje over deze profeten*

Het is mooi wanneer de cursisten de tijd vinden het hele tiende deeltje *Jona, Micha, Nahum, Habakuk* te lezen en te bestuderen. Maar we weten dat dit lang niet altijd mogelijk is. Om toch zoveel mogelijk profijt te trekken van een ‘eerste blik’ in het deeltje aan de vluchtige lezer, geef ik een aantal aanwijzingen.

3.3.1 *Jona*

Lees het gedeelte over Jona 1 (pag. 13vv) als een illustratie van ‘vreemd gaan denken’ als je het goede spoor van een dienaar van Jahwe bijster raakt. Verder is par. 1.6 van belang voor het begrijpen van de betekenis van het boekje Jona. Let erop hoe ook grote Schriftkenners als Calvijn toch een te mooi beeld van Jona gaven!

3.3.2. *Micha*

Pag. 32v wijst op de samenhang tussen Juda (plus Israël) en de volken. We moeten goed in de gaten houden dat al vanaf Abraham (Gen. 12) de toekomst van Gods volk samenhangt met die van de hele wereld. Pag. 37-42 laten zien hoe totaal anders de houding van de ware profeet (Micha) tegenover die van de valse profeten is.

Onderdeel 2.6 legt Micha 5 uit, het beroemde hoofdstuk over: ‘uit jou, Betlehem in Efrata komt iemand voort die voor Mij over Israël zal heersen’, etc. Dit hoofdstuk is niet zo gemakkelijk uit te leggen. Van het grootste belang is natuurlijk dat we de verbinding tussen de aangekondigde verlosser voor Juda én de komst van Jezus Christus begrijpen. Leg daarom naast de eerste bladzijden van 2.6. ook 2.10 (‘op weg naar het Nieuwe Testament’). Het is altijd zaak de (nieuwtestamentische) *vervulling* van een profetie ook werkelijk vervulling te laten zijn, d.w.z. er gebeurt dan iets nieuws dat zo in de oudtestamentische profetie nog niet te vinden is. Het lezen van pag. 67v kan u duidelijk maken dat we bij Micha 5 nog niet moeten denken aan het voorspellen van ‘zending onder de heidenen’!

3.3.3. *Nahum*

Lees in elk geval pag. 74v, om te begrijpen dat Jahwe in zijn toorn en wraak *beheerst* te werk gaat. Verder is het lezen van 3.5 (betekenis van het boek Nahum) en 3.6 (op weg naar het Nieuwe Testament) aan te bevelen, ook al om de eenheid tussen OT en NT op te merken als het over het onderwerp ‘wraak’ gaat.

3.3.4. *Habakuk*

Wie weinig tijd heeft, beveel ik de lezing aan van 4.3. over Habakuk 2, waarin het centrale vers Hab. 2,4 voorkomt. 4.4.3 laat zien dat Habakuk heeft geleerd rustig af te wachten wat er

ook gebeurt, zelfs al zal de vijgenboom niet bloeien, de wijnstok niets voortbrengen, etc. De lezing van 4.6 (op weg naar het Nieuwe Testament) laat weer zien dat de blikrichting tussen de OT-profetie en haar NT-ervulling verschillend is en toch over dezelfde grondhouding (nl. die van het geloof als volledig vertrouwen op Jahwe's woord) gaat.

4. *Opgaven*

De vorige keer heb ik de volgende tip gegeven voor het beantwoorden van vragen zoals die hier volgen. U kunt twee dingen doen. nl. eerst de vier bijbelboeken doorlezen en bestuderen aan de hand van de bovenstaande gegevens en *dan* pas naar de opgaven kijken, of net omgekeerd. In het laatste geval kent u de vragen en komt u al lezend de passages tegen waarover een vraag gesteld wordt. Ook dat heeft voordelen.

4.1. In welke van de vier profeten zal de volgende uitspraak te vinden zijn? Zoek de tekst bij die profeet op.

- Wee de bloedstad, een en al leugen, vol oorlogsbuit.
- Wat kan ik de HEER aanbieden...zou Hij eenjarige stieren aanvaarden?
- Ik wist wel wie u bent: een God die genadig is en liefdevol...
- ..al zal er geen koren op de akker staan ...

4.2. Twee profetenboeken eindigen met een vraag. Geef aan welke profeten het betreft:

- ...wie heeft niet voortdurend geleden onder jouw wreedheid?
- ... Nineve, waar meer dan honderdtwintigduizend mensen wonen ... en dan nog al die dieren?

4.3. In welke boeken vind je de vermelding van de volgende steden of streken?

- a) Nineve
- b) Tarsis
- c) de Filistijnse stad Gat
- d) Efrata
- e) Thebe
- f) Teman en Paran.

Les 10.2 Cursus en antwoorden

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

AVONDEN TE:

ZWOLLE : 23 en 30 oktober 2007

ROTTERDAM : 6 en 13 november 2007

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuiskhoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 20 november 2007

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is
- C. Opmerkingen n.a.v. vragen over teksten
- D. Enkele opmerkingen over het deeltje Jona, Micha, Nahum, Habakuk
- E. Oplossing van de opgaven lesbrief 10.1

A. Inleiding. Opmerking over de beide cursusavonden

Opnieuw verheugde de cursus zich in een grote belangstelling. De avonden werden iets later georganiseerd dan in de oorspronkelijke planning lag door bijzondere omstandigheden waarin de cursusleiders verkeerden. Douma was voor drie maanden uitgeschakeld door twee operaties, Verbree verbleef enige tijd voor een bepaald project in het buitenland. Gelukkig waren de hindernissen niet van ernstige aard, ook al zal de vertraging in het vervolg nog iets doorwerken. We hebben nl. geen cursus in januari 2008, maar pas in maart/april van dat jaar. Er valt dus een blok tussenuit. Het laatste deeltje van de serie (deel 11 over Sefanja, Haggai, Zacharia en Maleachi) kan DV in februari op de markt komen, terwijl we dan de cursusavonden als volgt hebben vastgesteld:

Voor Zwolle:	dinsdagavond 18 en 25 maart 2008
Voor Rotterdam:	dinsdagavond 1 en 8 april 2008

Ook op het cursusblok van oktober/november was het hartverwarmend om opnieuw veel bezoekers van dienst te kunnen zijn. Opnieuw trof ons ook het verlangen bij velen naar een voortzetting van de cursus. Wij overwegen dat te doen in een afgeslankte vorm. Daarover ontvangen alle cursisten bericht tegelijk met lesbrief 11.1, die ongeveer half februari verwacht kan worden. Wat *naast* deze voortzetting van de cursus mogelijk en veel gemakkelijker voor ons is, is het geven van de bestaande cursus in andere plaatsen, waarbij we met name aan Amersfoort en Groningen denken. Of het daarvan komt, hangt af van de vraag of er belangstelling voor is. En ook of wij over hulp kunnen beschikken voor het organiseren van de avonden. We hebben gemerkt dat het niet zo eenvoudig is dit allemaal zelf te moeten regelen.

B. Stof die op de cursusavonden behandeld is

1.1. Het programma voor de *eerste* avond was:

19.30 – 19.50 uur	Liever dood dan levend? Over Jona 4,3 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Of Jona in de walvis zat (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	De belofte van Gen. 12,2-3 en de heidenvolken (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	De godsdienst van Assyrië (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	De opbouw van Micha 6,1-8 (Douma)

1.2. Het programma voor de *tweede* avond was:

19.30 – 19.50 uur	Wij zullen toch niet sterven? Over Hab. 1,14 (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Nineve, de bloedstad (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Wat er bij de vier profeten achter de horizon ligt (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Habakuk en de zegen van de HERE (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	De ware profeet is vredelievend (Douma)

1. *Liever dood dan levend? Over Jona 4,3 (Douma)*

1. De geschiedenis van Jona is u allen bekend. Jona moet naar Nineve om deze grote Assyrische stad het oordeel van Jahwe aan te zeggen. Jona moet de stad aanklagen, want het kwaad dat ze daar doen is ten hemel schreiend (Jona 1,2).

Jona gaat eerst niet, maar wil met een schip zo ver mogelijk bij Jahwe vandaan zien te komen. Dat lukt hem niet, want als er op zee een storm opsteekt, wordt Jona als de schuldige aan deze storm overboord gezet, door een grote vis opgeslokt en na drie dagen levend en wel weer uitgespuwd op het vaste land. Nu gaat Jona wél naar Nineve. Hij kondigt de stad het oordeel aan, waarop de bewoners van Nineve zich bekeren en Nineve gespaard blijft.

Dat is u allemaal bekend, zoals u ook weet dat Jona vreselijk kwaad wordt over deze gang van zaken. Hij had naar de ondergang van Nineve verlangd, maar ziedaar, Jahwe spaart de stad. Laten we even bekijken hoe Jona daarop reageert.

Jona 4,2.3

Hij (Jona) bad tot de HERE: 'Ach, HERE, heb ik het niet gezegd toen ik nog thuis was? Ik wist het wel: u bent een God die genadig is en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid. Laat mij maar sterven, HERE; ik ben liever dood dan dat ik zo verder moet leven'.

2. Hier komt de aap uit de mouw! Jona wist wie Jahwe was, de God van Israël, en dus zijn eigen God. Hij had thuis al het vermoeden dat zijn aankondiging over de vernietiging van Nineve wel eens anders kon uitpakken dan hij zelf wilde. Daarom was hij ook gedeserteerd. Hij wilde geen 500 kilometer naar het oosten en ging daarom maar 500 kilometer naar het westen om van Jahwe af te komen. Maar Jahwe liet Jona niet los, pakte hem hardhandig aan en zette hem toch weer op de weg naar Nineve. En ziedaar, de inwoners van Nineve bekeren zich massaal, al na een paar dagen. Te raden viel hoe Jahwe daarop zou reageren. Hij spaarde de stad, want Hij is immers een genadig en liefdevol God. Ziet Hij een mogelijkheid om mensen te redden in plaats van ze te vernietigen, dan zal Hij die mogelijkheid aangrijpen. We weten dat het ook anders kan gaan met Nineve.

Op deze cursusdagen geven we aandacht aan het boekje Nahum, waarin het gaat over de verwoesting van Nineve, zo'n honderd en vijftig jaar na de geschiedenis met Jona. Maar nu is Jahwe de stad nog genadig. Jona echter wil dat die heidense en ook nog Assyrische stad,

van de kaart geveegd wordt. Assyrië was immers de wereldmacht van die dagen, die ook Israël veel kwaad heeft gedaan. Weg daarom met zo'n stad als Nineve en toon alstublieft géén medelijden! Maar het belieft Jahwe om dat wel te doen. En Jona wist haarfijn waarom Jahwe dat deed. Hij is immers wie Hij is: vol van geduld en tot vergeving bereid.

3. Hoe hard het oordeel van Jona is, wordt ons vooral duidelijk als we aan die andere geschiedenis denken waarin de naam Jona ook voorkomt:

2 Kon. 14,25

Jerobeam herstelde de grens van Israël, van Lebo-Hamat tot aan de Zoutzee, zoals de HERE, de God van Israël, had voorgezegd bij monde van zijn profeet Jona, de zoon van Amittai uit Gat-Hachefer.

Deze Jerobeam II, koning van het Noordelijke rijk, ontvangt dus de gelegenheid zijn rijk uit te breiden en krijgt daarvoor goddelijke goedkeuring van de profeet Jona. Waarom gaf God die goedkeuring aan een koning die, zoals wij kort daarvoor lezen, deed wat slecht was in de ogen van Jahwe en die niet brak met de zondige praktijken van zijn voorganger Jerobeam I? Het antwoord op deze vraag heeft weer heel duidelijk te maken met wie Jahwe is:

2 Kon. 14,26

Jahwe had namelijk gezien hoe bitter de Israëlieten, van hoog tot laag, te lijden hadden en dat er niemand was die hun te hulp kwam. En omdat Hij had besloten om de herinnering aan Israël op aarde niet uit te wissen, liet Hij hen door Jerobeam, de zoon van Joas, bevrijden.

Van *bekering* van Israël lezen we niet, wel van veel ellende onder de mensen. En die ellende kan Jahwe niet aanzien. Maar is het dan geen goddeloze koning en een goddeloos volk dat Jahwe desondanks wil helpen? Jazeker, maar Hij had besloten de herinnering van Israël op aarde niet uit te wissen. En daarom liet hij zijn volk in het Noordelijke rijk toch door Jerobeam bevrijden. Waarom dus? Omdat Jahwe is wie Hij is: genadig en barmhartig en trouw aan wat Hij eens besloten heeft. Het zal nog ruim vijftig jaar duren voor Hij Israël in ballingschap stuurt, en daarom kan Hij zich nu nog over Israël ontfermen. Hij is wie Hij is, en als het enigszins mogelijk is, is Hij barmhartig.

Tekent Jona *hiertegen* protest aan in Samaria? Geloof dat maar niet! Waarom doet hij het dan wel in Nineve, terwijl hij met dezelfde God te maken heeft? Omdat Jona niet wenst dat Jahwe is wie Hij is zodra het woord Nineve valt. Dat Jahwe barmhartig is, is prima, maar dan wel uitsluitend voor zijn eigen volk! De vergevingsgezinde God wil Jona niet aantreffen op de straten in Nineve. *Genade* is mooi voor Israël, maar *wraak* moet het sleutelwoord zijn voor Nineve.

4. Hoe wraakgevoelens ons eigen leven kunnen *vergiftigen*, merken we aan Jona. Laten we nog even weer kijken naar de tekst die ons nu speciaal bezighoudt:

Jona 4,2.3

Hij (Jona) bad tot de HERE: 'Ach, HERE, heb ik het niet gezegd toen ik nog thuis was? Ik wist het wel: u bent een God die genadig is en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid. Laat mij maar sterven, HERE; ik ben liever dood dan dat ik zo verder moet leven'.

Jona is dus liever dood dan zo te moeten doorleven. Uiteindelijk zal het met Jona toch wel weer meevallen. Leest u maar Jona 2, de psalm die hij gedicht heeft na zijn redding uit de

grote vis en na zijn dieptreurige wraakzuchtige houding tegenover Nineve die hij hier nog aanneemt. In Jona 4,3 hebben we nog met de 'oude' Jona te maken. Hij is zo diep gegriefd door Jahwe's betoon van barmhartigheid tegenover Nineve dat hij maar liever wil sterven.

Nu moet u weten dat uit het Oude Testament een geweldige hang naar het leven spreekt. We hebben daar al vaker op gewezen tijdens deze Bijbelcursus. Als het over de vreugde van het leven gaat, gaat het altijd over *dit* leven vóór de dood daaraan een einde maakt. In het Nieuwe Testament is dat anders, omdat daarin veel duidelijker doorklinkt dat we eeuwig leven en dat onze dood slechts een doorgang naar een beter en eeuwig leven. Maar in het Oude Testament ligt het accent op het leven hier op aarde. Een levende hond is altijd nog beter dan een dode leeuw (Pred. 9,4). Het is heel erg wanneer halverwege je kracht gebroken en je levensdagen verkort worden, terwijl je nog midden in het leven staat (Ps. 102,24v).

Ook in het Oude Testament weet men natuurlijk dat de dag van de dood komt. Van mensen als Abraham, Isaak en Job lezen we dat ze de geest gaven en in hoge ouderdom stierven, en *toen* ze stierven *verzadigd* waren van het leven (Gen. 25,8; 35,29; Job 42,17). Dat zeggen wij vandaag ook nog wel van een hoogbejaarde die een mooi leven achter de rug heeft, van veel dingen genoten heeft, maar nu ook de lasten van de ouderdom voelt. Mag ook hij niet zeggen dat het nu wel genoeg is en hij niet naar nog meer jaren verlangt? Maar van mensen die nog midden in het leven staan, zoals o.a. de profeet Jona, is het vreemd te lezen dat ze naar de dood verlangen. Niet met een 'heel', maar met een 'half' leven heeft deze Israëliet moeite.

5. Als we nu bedenken dat Jona liever dood is dan zo verder te moeten leven, is het voor ons duidelijk genoeg dat zijn wraakgevoelens tegen de Ninevieten hem tot een uiterste boosheid drijven die zijn leven totaal vergalt. Liever dood dan rood van kwaadheid blijven over Jahwe's barmhartigheid jegens Ninevieten. Nu zijn er wel meer profeten geweest die óf naar de dood verlangden (denk aan Elia) óf liever niet geboren waren (denk aan Jeremia). Maar voor die beide profeten kunnen we nog begrip opbrengen.

Elia werd achtervolgd door Izebel, nadat hij krachtig had geprofeteerd en gehandeld *tegen* de Baäl en *voor* Jahwe. Jeremia kreeg het zwaar te verduren toen hij onheilsboodschappen had over te brengen aan zijn volk en onder zijn volksgenoten op fel verzet stuitte. Maar terwijl Elia en Jeremia profeten van Jahwe *bleven*, gaf Jona er de brui aan om nog langer in dienst te blijven van een God die genadig, liefdevol, geduldig en trouw handelt, zelfs als het over vijanden van Israël gaat en het over volwassenen, duizenden kinderen en zelfs over hun dieren gaat.

6. Voor ik afsluit nog een waarschuwing. Als ik aan Jona denk, kan ik me opwinden. Wat is er schandaliger dan *kwaad* worden over Gods barmhartigheid? Wat is er erger dan dat mensen die zelf Gods genade hebben ondervonden, anderen het licht van die genade in hun ogen niet te gunnen? Hoe kun je zo ooit een plaats geven aan de genade van Jezus Christus? Maar wanneer wij ons over een profeet als Jona gaan opwinden, is het goed even te luisteren naar de manier waarop Jahwe hem tweemaal tot de orde wil roepen

Jona 4,4.9

Maar de HERE zei: 'Is het terecht dat je zo kwaad bent?'

Maar God zei tegen Jona: 'Is het terecht dat je zo kwaad ben over die plant?'

Jahwe die geduld met de Ninevieten had, heeft het ook met Jona. En toen even later Jona opnieuw bad om te mogen sterven, kwaad als hij is over het verdorren van de wonderboom

waaronder hij schaduw had gevonden, bleef Jahwe geduldig door opnieuw een vraag te stellen.

Ook dat is leerzaam voor ons. Christenen kunnen zich ernstig vergalopperen, maar heb geduld met hen, zoals God de Vader en Jezus Christus geduld hebben met ons. Wie zijn medechristenen op een duidelijke, maar ook geduldige manier tot bezinning probeert te brengen, gaat meer in het spoor van Hem die Nineve spaarde dan hij die met grof geschut zijn broeders en zusters neersabelt. Bestrijd de Jona's, maar doe het met Gods wapens!

2. Of Jona in de walvis zat (Verbree)

Zat Jona tot voor kort op het gereformeerde erf rustig in zijn walvis, inmiddels is ook onder ons de vraag te horen: is het geen vertelling?

Het kan toch niet? Een mens die drie dagen leeft in een walvis? Aan de andere kant: God doet toch wonderen en zou Jezus de Farizeeën verwijzen naar een teken dat alleen in verhaalvorm heeft bestaan?

Er zijn christenen die proberen te bewijzen dat het wel kan. Waarom zou het niet kunnen, vragen zij? We weten tegenwoordig heel wat meer over vissen dan vroeger. En wat vertelt de geschiedenis? Zijn er andere bronnen die ons iets kunnen vertellen over de mogelijkheid of onmogelijkheid van Jona's avontuur? Zo werd en wordt de jacht op Jona's walvis geopend.

In deze bijdrage wil ik u van zo'n jacht eens uitgebreid verslag doen. Tot welke conclusies dat leidt, dat zien we zo meteen wel.

In 1991 verscheen een artikel van Edward B. Davies in het blad van de American Scientific Affiliation, een organisatie waarin christenen proberen recht te doen aan de betrouwbaarheid van de Bijbel en de integriteit van wetenschappelijke bevindingen.

Davies vond op een dag een oud traktaat met de titel: A SAILOR SWALLOWED BY A WHALE

Wat was er gebeurd?

In 1891 voer de walvisjager Star of the East in de buurt van de Falkland Eilanden. De vangst viel tegen, maar op een morgen ontdekte de bemanning een buitengewoon groot exemplaar. Er werden twee sloepen gestreken. Een van de harpoeniers zag kans een harpoen in het lichaam van de walvis te schieten. Het beest ging er als een speer vandoor, de sloep meesleurend over een afstand van vijf mijl. Daarna keerde het en kwam in rechte lijn terug naar de andere sloep, wat hem op een tweede harpoen kwam te staan. Met nu twee sloepen op sleeptouw legde het beest nog eens drie mijl af. Toen dook het weg, waarna de lijnen slap vielen. De mannen begonnen de lijnen in te halen, maar de walvis bleek nog steeds niet dood. Het beest sloeg als een razende om zich heen met zijn staart. De jagers probeerden weg te komen, maar de walvis kreeg zijn kop onder een van de sloepen en gooide die omhoog, waarbij twee mannen overboord sloegen. Een van de twee bleek toen zijn maten hem vonden verdronken, de ander, James Bartley, was spoorloos verdwenen. De walvis was inmiddels echt dood en werd naast het schip vastgebonden.

Na een paar uur begon men het beest te villen. Men werkte de hele dag en een deel van de nacht door om het karwei te klaren. Toen men de maag had blootgelegd moest het enorme geval naar het dek worden getakeld voor verdere verwerking. Maar terwijl men hiermee bezig

was, constateerden de mannen dat de maag ... bewoog. Toen op het dek de maag werd opengesneden, zag men tot zijn verbijstering James Bartley. Hij was bewusteloos, zijn lichaam schokte spastisch. Maar hij leefde!

Toen men zeewater over hem goot, kwam hij bij zinnen, maar bleek tegelijk volledig buiten zinnen te zijn. Drie weken werd hij aan boord van het schip verzorgd en langzaam maar zeker werd hij weer normaal. Na drie weken kon hij zijn taak hervatten. Geestelijk was er weer zo goed als bovenop, maar lichamelijk had het bange avontuur zijn voorgoed zijn sporen nagelaten. Bartley's huid zou nooit weer de oude worden. Ze zag dodelijk bleek en was duidelijk aangetast door de maagsappen van de walvis.

Bartley bleek zich, -helaas, want hij leed aanvankelijk aan constante nachtmerries - maar al te goed herinneren wat er was gebeurd. Zijn herinnering begint op het moment dat hij door de walvis in de lucht werd geslingerd. Hij viel in het water en hoorde het geraas van snel stromend water, naar hij meende veroorzaakt door de slaande staart van de walvis.

Het volgende moment werd alles donker, en voelde hij zich door een soort nauwe gang glibberen tot hij opeens meer ruimte om zich heen voelde. Toen hij om zich heen greep en zijn handen slijmerige zaken raakten, drong het langzaam tot hem door in welke nachtmerrie hij was beland. De walvis had hem ingeslikt!

Hij kon ademen, maar het was verschrikkelijk heet, hij voelde zich misselijk worden. Hij wist dat hij in zijn dodencel was beland. De gedachte deed hem van angst verstijven. Uiteindelijk was het die angst en niet het gebrek aan lucht of iets anders waardoor hij flauw viel. Het volgende wat hij zich herinnerde, was dat hij in de hut van de kapitein lag. Zo overleefde James Bartley zijn Jona-avontuur, zonder er afgezien van de aanvankelijke nachtmerries en zijn aangetaste huid verdere schade aan over te houden. Tot zover het verslag in het traktaat.

Het verhaal liet Edward Davies niet meer los. Hij begon jacht te maken op de walvis die zo'n ongelukkige ontmoeting met de Star of the East had gehad. Maar waar te beginnen?

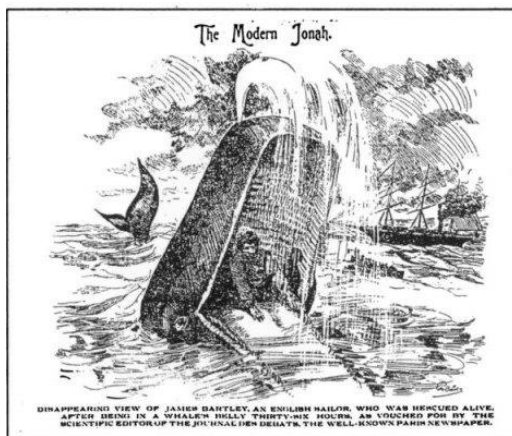
Fred Fuge, de auteur van het traktaat, had nagelaten de juiste datum van de gebeurtenis te vermelden. Uiteindelijk bleek dat februari 1891 te zijn. Davies besloot de archieven van de New York Times er op na te spitten. Hij vond niets in de index van 1891. Hij had de moed al bijna opgegeven toen hij in de jaargang 1896 beet kreeg. Daar stond het: man verzwolgen door walvis. Op de betreffende microfilm vond Davies een vrijwel exacte kopie van het verhaal dat hij had gevonden.

De Times bood in vervolgartikelen nog meer. Zo had een voorganger uit Harlem het bestaan gecontroleerd en bevestigd gevonden van een schip van 734 ton met de naam Star of the East, gebouwd in Glasgow, met als thuishaven London en met als kapitein J.B. Killam.

Als bron van het verhaal werd de The Mercury of South Yarmouth, Engeland van oktober 1891 aangewezen.

Enige tijd later kreeg Davies, Amerikaan, een onderzoeksbaan in Engeland aangeboden. Hij vertrok, maar niet na alles wat hij over zijn walvis boven water had gekregen, te kopiëren. Zo begon het Engelse deel van zijn zoektocht.

In de grote Bibliotheek van Londen vond hij twee bronnen die het gebeuren vermeldden. Het ging om een artikel van de theoloog Ambrose John

Line drawing from the *New York World*, 12 April 1896.

Wilson in the Princeton Theological Review van 1927 en de autobiografie van Sir Francis Fox, telg uit een vooraanstaand geslacht, bekend van onder andere de bouw van het beroemde Crystal Palace.

Het verhaal van Sir Fox bevestigde het verhaal van Fred Fuge en leverde één nieuw bruikbaar detail op. Nadat de Star of the East naar London was teruggekeerd, werd James Bartley voor zijn huidprobleem behandeld in een Londens ziekenhuis.

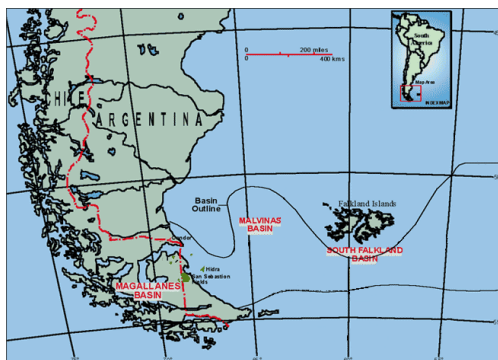
Fox verklaarde verdere dat de hele zaak grondig was onderzocht door twee wetenschappers, waarvan er een ook al was genoemd door Fuge: namelijk Monsieur de Parville. Parville was inmiddels overleden, maar Sir Francis Fox had van zijn opvolger bij het Journal des Debats een vertaling van een stuk van de hand van Parville zelf ontvangen, dat vermeldde dat het verslag gegeven door de kapitein en de bemanning van de Engelse walvisjager geloofwaardig was.

Het spoor naar de behandelde huidziekte liep helaas dood: uiteindelijk bleek de hoeveelheid door te spitten archieven de krachten en de tijd van Davies te boven te gaan, zodat hij dit spoor moest laten schieten.

Davies ging op zoek naar de krant waarnaar de New York Times had verwezen: the South Yarmouth Mercury. Die bleek niet te bestaan. Wel verscheen er in die dagen een krant met de naam Yarmouth Mercury. Hij las de oude jaargangen na en daar stond het, in juni 1891:

MAN IN A WHALE'S STOMACH, RESCUE OF A MODERN JONA

Davies zocht verder en vond nog een bevestiging van het verhaal over James Bartley. De scheepsregisters van Lloyd's in Londen lieten zien aan dat in 1891 een bark van 734 ton, The Star of the East, onderweg was van London via New York naar Wellington. Dat bracht haar in de buurt van de Falkland eilanden. Tot op dit moment leek het er op dat 1891 inderdaad een moderne Jona had opgeleverd.

Maar nu verschenen er toch wolken aan de horizon.

Want was het wel waarschijnlijk dat een schip dat de route Londen, New York, Wellington voer, metterdaad een walvisjager is?

En volgens de officiële gegevens begon de walvisvangst rond de Falkland eilanden pas in 1909.

Ook vindt Davies bronnen waarin de data niet kloppen. De ene keer wordt James Bartley in 1891 verzwolgen. De volgende keer is het 1895.

Nader onderzoek naar de wetenschapper M. de Parville van het Franse blad leverde als resultaat op dat de man zelf geen enkel onderzoek naar de betrouwbaarheid van het James Bartley verhaal had uitgevoerd, maar zich volledig had verlaten op wat anderen zeiden en schreven. Hij bleek ook geen wetenschapper, hooguit een wetenschapsjournalist avant la lettre.

Uiteindelijk stuit Davies op een gegeven dat eens en voor al duidelijkheid bood. Er bleek al eerder iemand jacht te hebben gemaakt op dezelfde walvis. Een zekere Williams had al rond 1907 serieuze pogingen gedaan om het verhaal uit 1891 bevestigd te krijgen.

Williams spoorde de weduwe van kapitein Killam op. Die schreef hem: There is not one word of truth in the whalstory. Ze vertelde verder: Ik vergezelde mijn man zolang hij kapitein was op de Star of the East. Er is nooit iemand overboord geslagen.

Controle van de oorspronkelijke monsterrol bij Lloyds wees ten slotte uit dat er zelfs nooit een James Bartley aan boord van de Star heeft gevaren.

Iemand heeft, om onbekende redenen, erg veel moeite gedaan een goed verhaal bij elkaar te liegen. Christenen die zich door onder andere de opkomst van de evolutietheorie door de wetenschap aangevallen voelden, stortten zich vol ijver op deze leugen. Het verhaal over Bartley werd als waarheid doorgegeven en vele malen gepubliceerd. Van Amerika drong het diep in de twintigste eeuw zelfs door tot op de kansels van de gereformeerde kerken. De geschiedenis van de christelijke reactie op het verhaal van James Bartleys is helaas niet het enige voorbeeld van christenen die menen God een handje te moeten helpen.

Een ander beroemd voorbeeld is dat van de dinosaurussporen naast de indrukken van mensenvoeten bij de Paluxy rivier in Texas. Waar de evolutieleer claimt dat dinosaurussen en mensen door een tijdkloof van minstens 65 miljoen jaar van elkaar worden gescheiden, doken na een overstroming in 1909 in deze rivierbedding de sporen van beide naast elkaar op. Enthousiast sloegen christenen aan het, graven, filmen en schrijven. Films met de beelden van de sporen gingen de hele wereld over: de evolutietheorie zat er weer eens hopeloos naast. Totdat wetenschappers, waaronder ook christenen, de sporen eens werkelijk goed gingen bekijken en duidelijk werd dat het niet om mensensporen maar om de afdrukken van een andere dinosaurusssoort gaat.

Ik hoop dat het breed verslag over de Jonawalvis van Edward Davies u heeft geboeid. Maar ik hoop vooral dat het ons er nadrukkelijk van doordringt hoe onjuist het is als we menen op deze wijze de geloofwaardigheid van de Bijbel te moeten onderbouwen.

Wie het internet op gaat, zal merken dat tot op de dag van vandaag wordt gespot met de gretigheid waarmee christenen het verhaal over de verzonnen avonturen van James Bartley hebben omarmd. Dit doet de Bijbel geen recht. Jona in de walvis is en blijft een wonder, geloof het of geloof niet.

3. De belofte van Gen. 12,2-3 en de heidenvolken (Douma)

1. Het kan ons een deprimerend gevoel geven als we denken aan de geringe invloed die de kerk vandaag op de wereld uitoefent. Dat is zeker in het verleden vaak anders geweest, als we aan ons eigen land en aan Europa denken. Noemen we de periode van de Reformatie onder Luther en Calvijn, dan is dat toch een heel andere tijd dan we nu beleven. Wat er toen gebeurde, kwam in de geschiedenisboeken terecht. Maar wat voor rol speelt de kerk vandaag nog als het over grote historische gebeurtenissen gaat?

De Rooms-katholieke Kerk zal zeker genoemd worden, maar met haar plaats in de geschiedenis hebben we veel moeite. Kunnen we de paus met zijn macht en zijn pracht werkelijk een zuivere vertegenwoordiger van de kerk van Jezus Christus noemen? Tegelijk worden we herinnerd aan de grote onderlinge verdeeldheid binnen de kerk, waarvan niemand zal zeggen dat daar een positieve invloed van uitgaat op de wereld. We zijn juist van mening in die kerkelijke verdeeldheid een belemmering te zien voor wat de kerk zou moeten zijn in de wereld, nl.: het zout van de aarde en het licht in de wereld, zoals Jezus ons voorhoudt. Dat moeten we zijn, zegt Jezus, opdat de mensen onze goede daden zien en eer bewijzen aan onze Vader in de hemel (Matt. 5,13-16).

2. Nu houden we ons op twee avonden bezig met de kleine profeten Jona, Micha, Nahum en Habakuk. En naar aanleiding van deze stof zou ik de vraag willen stellen, hoe het dan vroeger in die oudtestamentische tijd zat met de gunstige invloed die het volk Israël op de wereld van die dagen uitoefende. Lag daar niet een belofte? Ik denk aan wat God aan Abraham gezegd had:

Gen. 12,2-3

2. Ik zal je tot een groot volk maken, Ik zal je zegenen, Ik zal je aanzien geven, een bron van zegen zul je zijn.

3. Ik zal zegenen wie jou zegenen, wie jou bespot, zal Ik vervloeken. *Alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als jij.*

Het gaat mij vooral om de laatste, geursiveerde woorden. Is het nu werkelijk zo dat alle volken dat hebben gewenst? Of moeten we, evenals met het oog op onze huidige situatie, ook van de wereld van toen zeggen dat er van het volk van Israël nauwelijks de kracht is uitgegaan die de volken deed zeggen: 'Wat zou het mooi zijn wanneer wij precies als Israël gezegend werden!'?

Laten we die vraag eens bekijken aan de hand van de vier profeten Jona, Micha, Nahum en Habakuk.

3. Wat *Jona* betreft, zijn we gauw klaar. Jahwe heeft Nineve gezegend, toen de stad zich bekeerde. Hij verwoestte de stad niet. Maar dat had Nineve niet aan het optreden van Jona te danken. Als Jona zijn wil had kunnen doorzetten, was de stad echter verwoest. Jahwe was tegenover Nineve barmhartig, maar de Israëliet Jona was wraakzuchtig. Dat is bepaald geen houding om de gunst van een vreemd volk te winnen!

Hoe zit het met *Micha*? Micha was een trouwe profet. Maar wat hij te berichten had, was bepaald niet vleierend voor het Zuidelijke rijk Juda, waar hij profeteerde, in de tijd van de koningen Jotam, Achaz en Hizkia. Komt Micha nu met een boodschap die de heidense volken jaloers zal maken? Allesbehalve! Micha zag een visioen over Samaria en Jeruzalem, dus over zowel het Noordelijke als Zuidelijke rijk. Daarnaast moeten alle volken luisteren:

Micha 1,2

Luister, volken, allemaal,
hoor, aarde en wie haar bewonen,
hoe God, de HERE, tegen jullie getuigen zal
vanuit zijn heilige tempel.

Zoiets zal de volken bepaald niet aanlokken om te wensen dat ze net zo gezegend worden als Israël. Wat die volken te wachten staat, is een vreselijke openbaring van Jahwe's macht die de volken juist zal *oordelen*. En dat is nog niet alles. Stel voor dat Israël gespaard zou blijven, dan zouden de volken natuurlijk wensen dat ze gezegend werden zoals Israël. Maar het erge is juist dat God met zijn gericht komt *als gevolg van* Israëls zonde:

Micha 1,5

Dit alles gebeurt om Jakobs misdaad,
om de zonden van het volk van Israël.
Wat is de misdaad van Jakob? Samaria!
Wat zijn de offerhoogten van Juda?
Jeruzalem!

Ieder hier begrijpt dat het beeld van de Noordelijke hoofdstad Samaria en de Zuidelijke hoofdstad Jeruzalem de heidense volken echt niet doen verlangen om gezegend te worden als Israël. Om het kras te zeggen: dat hun eigen wereld in brand komt te staan, hebben de heidenen te wijten aan het goddeloze optreden van Gods eigen volk!

Nu de derde profeet: *Nahum*. Het boekje Nahum gaat ook over Nineve, maar de profetie is totaal anders dan die van Jona. In Jona wordt Nineve gespaard, in Nahum wordt de vernietiging van Nineve aangekondigd. Beide profetieën eindigen met een vraag die het verschil typerend tot uitdrukking brengt.

Jona 4,11: Zou Ik dan geen verdriet hebben om Nineve....waar meer dan honderd-twintigduizend mensen wonen die het verschil tussen links en rechts niet eens kennen en dan nog al die dieren?

Nahum 3,19: Wie hoort wat er met jou (Nineve) gebeurt, klapt in zijn handen, want wie heeft niet voortdurend geleden onder jouw wreedheid?

Maar opnieuw moeten we constateren dat ook bij Nahum er niet alleen voor Nineve, maar ook voor de andere volken niets te vinden valt dat de volken jaloers zou kunnen maken op het volk Israël.

Tenslotte *Habakuk*. Wat hij over Juda te zeggen heeft, is al even treurig als wat we bij Micha lezen. De profeet Habakuk verbijstert zich over het lot dat zijn volk zal moeten ondergaan van de Chaldeeën, of zoals wij ze beter kennen, van de Babyloniërs (onder Nebukadnessar). Welk volk zou op grond van Habakuks boodschap het volk Juda benijden dat op een vreselijke wijze zal moeten boeten voor z'n eigen schuld?

Hab. 1,4

De wet wordt ondermijnd,
het recht krijgt niet langer zijn loop,
de wettelozen verdringen de rechtvaardigen,
het recht wordt verdraaid.

We kunnen ons in deze omstandigheden niet voorstellen dat alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als Abraham!

3. Is mijn conclusie daarom dat Gen. 12,3 nooit vervuld zal worden, sterker gezegd, nooit vervuld *kan* worden, omdat het volk van Jahwe en ook de volgelingen van Jezus Christus zich voortdurend beneden de maat gedragen en er daarom geen wervende kracht van hun gedrag uitgaat, op een enkele uitzondering na?

Mijn antwoord kan kort zijn: als Gen. 12,3 vervuld wordt, is het niet het voorbeeld van Israël of van de kerk dat de mensen doet toestromen, maar dan komt het door Gods bijzonder ingrijpen. *Hij* heeft ervoor gezorgd, dat met de komst van Jezus Christus ook honderdduizenden heidenen in zijn koninkrijk werden opgenomen. *Hij* zal er ook voor zorgen dat eens alle volken zich voor Hem zullen neerbuigen. *Hij* dus en daarom niet het aanstekelijk gedrag van zijn volk Israël of van de nieuwtestamentische gemeente. Om dat te accentueren vertaal ik Gen. 12,3 ook anders dan NBV dat gedaan heeft. Ik plaats de vertalingen van NBV en NBG even naast elkaar:

Gen. 12,3

NBV: Ik zal zegenen wie jou (nl. Abraham) zegenen, wie jou bespot, zal Ik vervloeken. *Alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als jij.*

NBG: Ik zal zegenen wie u zegenen, en wie u vervloekt zal Ik vervloeken. *En met u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden.*

Dat is een duidelijk verschil in vertaling. NBV legt de nadruk op wat de volken *wensen*. NBG vertaalt passief: met Abrahams nageslacht zullen alle geslachten op aarde gezegend *worden*. Door wie? Door het wervende gedrag van Israël of de kerk? Nee, door Jahwe en Jezus Christus. De NBG-vertaling klopt ook precies met de vertaling van dit vers dat we tot twee keer toe in het Nieuwe Testament geciteerd vinden:

Hand. 3,25 (NBV): In jouw nageslacht zullen alle volken op aarde gezegend worden.

Gal. 3,8 (NBV): In jou zullen alle volken gezegend worden.

Waarom zouden we dan ook Gen. 12,3 niet vertalen zoals Petrus in Hand. 3 en Paulus in Gal. 3 het gedaan hebben, en zoals taalkundig ook vanuit het Hebreeuws Gen. 12,3 heel goed mogelijk is?

4. Als we zo vertalen, kunnen we uit het Nieuwe Testament ook concluderen *wanneer* de belofte van Jahwe aan Abraham over de heidenvolken in vervulling is gegaan of nog zal gaan. Pas na de opstanding van Jezus Christus heeft het God behaagd dat de heidenvolken in het volk van Abraham zouden worden opgenomen. En ten volle zal dat heil voor de heidenen openbaar worden als eens het vreedrijk aanbreekt. Dat heeft o.a. een van de profeten die we nu op onze cursusavonden behandelen, duidelijk gemaakt. Het is *Micha*, die voorspelt dat eens de dag zal komen waarop Jahwe voor altijd bij zijn eigen volk zal wonen in Jeruzalem. En *dan* zullen volken daar samenstromen, en machtige naties zullen zeggen:

Micha 4,2

Laten we optrekken naar de berg van de HERE,
naar de tempel van Jakobs God.
Hij zal ons onderrichten, ons de weg wijzen,
en wij zullen zijn paden bewandelen.

Hoe we dit precies moeten uitleggen, hoop ik de volgende week duidelijk te maken. Maar vandaag kan ik zeggen dat er veel druk van de ketel is, als we niet doen alsof door *ons* gedrag alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als wij. Niet ons gedrag, maar door de roep van Jezus Christus worden ook de heidenen in de schoot van Abraham opgenomen.

4. Goden en godsdienst van Assyrië (Verbree)

Achaz de zoon van Jotam is in godsdienstig zicht opzicht een opportunist. Hij offert zijn zonen aan de oude goden van Kanaän. Hij liet gegoten beelden maken van en voor de Baäls. Hij houdt ook de deur open naar de Here. Verder flirt hij met de goden van Assur.

Als Achaz in het nauw wordt gebracht door Resin van Aram en Pekach van Israël richt hij zich tot Tiglatpileser van Assyrië. Als die afreken met Resin en Pekach, haast Achaz zich naar Damascus, om daar zijn Assyrische bevrijder Tiglatpileser te bedanken. Bij die

gelegenheid ziet hij een groot altaar dat hij laat kopiëren in Jeruzalem en dat de plek in gaat nemen van het grote brandofferaltair in de voorhof.

Het is de vraag of het hierbij gaat om een altaar dat al in Damascus stond en dat ook werd gerespecteerd en of gebruikt door Tiglatpileser, of dat het om een nieuw, door Tiglatpileser gebouwd altaar ging.

Het vervangen van het brandofferaltair was niet Achaz' enige ingreep in de tempel. Van de koperen zee verdwenen de bronzen draagrundersen om plaats te maken voor een stenen onderstel. Hij verwijderde de spoelbekkens en liet de onderstellen slopen.

Het na Salomo's tijd bijgebouwde sabbatsbaldakijn verdwijnt van de buitenkant naar de binnenkant van de tempel. De functie van dit bouwsel is niet duidelijk. Verder verdwijnt nog een speciale, koninklijke ingang.

Ook al blijft een aantal details onscherp: het is duidelijk dat Achaz een flinke herinrichting van de tempel doorvoerde. De vraag is natuurlijk: waarom?

De NBG '51 vertaalt het slot van 2 Koningen 18 zo: 'vanwege de koning van Assur.' De NBV vertaalt: 'opdat de koning van Assyrië ze niet te zien zou krijgen.' Letterlijk staat er: 'van het gelaat van de koning van Assur vandaan.'

Blijkbaar houdt Achaz rekening met een bezoek van Tiglatpileser en stelt hij van alles in het werk om het hem naar de zin te maken. Trok Achaz met zijn Baälbeelden, Molochdienst en het behagen van Tiglatpileser een streep door de dienst aan JHWH? Nee. Hij laat het oude brandofferaltair niet vernietigen, maar ter zijde op de niet prominente noordkant van de tempel herplaatsen en zegt (NBG) 'Maar het koperen altaar zal mij tot onderzoek dienen.'

De NBV en Willibrord vertalen duidelijker: 'Het bronzen altaar gebruik ik voortaan zelf, wanneer ik een godsspraak wil verkrijgen.' Israëls altaar wordt het privé-orakel van de koning. JHWH wordt één van de vele goden. In een eerdere ronde van deze cursus zagen we hoezeer de Baäldienst met zijn perversie God moet hebben gekrenkt. Dit keer wil ik u iets vertellen over het karakter van de Assyrische Godsdienst. Wat haalde men in huis? Een godsdienst om jaloers op te worden? Bepaald niet

De Assyrische godenwereld is een trieste kopie van de mensenwereld. Het Assyrische woord voor 'tempel' betekent 'huis'. De goden van Assur leken in alles op mensen. Ze hadden een huis nodig, ze hadden een lichaam, ze hebben voedsel nodig, ze willen worden gevoed en gewassen, ze willen reizen, ze dragen wapens. Ze kunnen een slecht humeur hebben, agressief zijn, vriendelijk, ambitieus. Hieronder een greep uit het pantheon:

Assur: hoofdgod van Assyrië en de oorlog

Bel (Baäl): slimste god

Qingu krijgsheer

Mummu ambachtsman

Siduri serveerster

Kalkal Ellil's wachter

Aruru vroedvrouw van de goden

Ninurta kanselier van de oorlogsgod

Nin-ildu timmerman

Legt u hier Jesaja 40, 18 eens naast: 'met wie wil je God vergelijken, hoe is Hij uit te beelden?'

Inhoudelijk was de godsdienst van Assyrië ook al weinig verheffend. Hun spreekwoordelijke wreedheid was direct gekoppeld aan de wil van hun goden. De Assyrische koning was hogepriester van de Assyrische hoofdgod Assur, de god van de oorlog.

De goden van Assyrië waren kleimenselijk, wreed en bloeddorstig. Dit had zijn weerslag op het leven van de Assyriërs zelf. Het was bepaald niet zo dat het slechts de vijanden waren die in vrees leefden. De Assyriërs waren bang voor van alles en nog wat. Hun leven werd beheerst door taboes. Deze taboes werden zorgvuldig opgetekend in zogenaamde hemerologieën, lijsten die de risico's per dag aangaven. Leest u de bepalingen voor de eerste week van de maand Tisjritu:

De 1^e dag zal hij zich op een veld niet blootstellen aan de stormwind. Knoflook zal hij niet eten: een scorpion zou hem steken. Witte knoflook zal hij niet eten: hartkramp zou hij krijgen

De 2^e dag zal hij niet op een dak klimmen: Ardat Lili zou hem vinden. In een put zal hij niet afdalen: het boze zou hem vinden. Gebraden vlees zal hij niet eten: hij zou met melaatsheid worden overdekt.

De 3^e dag zal hij een vrouw niet naderen. De vrouw zou hem zijn mannelijke kracht afnemen. Vis zal hij niet eten: het is een oneerbiedigheid: een krokodil zou hem aanvallen. Dadels zal hij niet eten: hij zou aan de maag ziek worden. Een sesamveld zal hij niet irrigeren: de sesamrups zou hem overkomen. Een vrouw zou hem niet zoeken: zijn voornemen zou hem niet gelukken.

De 4^e dag zal hij een rivier niet oversteken: zijn volheid van kracht zou hem ontvallen. Naar buitenplaatsen zal hij niet gaan: een vijand zou hem bestrijden. Rund-bokken-varkensvlees zal hij niet eten: kramp in het hoofd zou hij krijgen. De plaats waar een ezel heeft rondgelopen zal hij niet betreden: hij zou ischias krijgen.

De 5^e dag zal hij naar een boomgaard niet afdalen: Igi-sig-sig, de tuinman van Enlil zou hem treffen. Mosterdkruid zal hij niet eten: de Sjiku zou hem grijpen. De plaats waar een vijzel is neergezet, zal hij niet betreden: hij zou ziek worden aan het vocht.

De 6^e dag zal hij geen twist maken. Het toilet zal hij niet binnengaan: de rabizu zou hem treffen. Geitenvlees zal hij niet eten: Mamitu zou hem treffen.

De 7^e dag zal hij van allerlei niet eten: het is een taboe van Ninurta en Ninegal. Hij zal niet zweren: de godheid zou hem treffen.

Enzovoort, enzovoort... U ziet: wij hebben het zo slecht nog niet getroffen met enkel vrijdag de dertiende om op onze hoede te zijn.

Voor de Assyriërs namen deze risico's buitengewone proporties aan tijdens geheel of gedeeltelijke zon- en maansverduisteringen.

Rond oud en nieuw was het elk jaar extra gevaarlijk. Dan vond er bij de goden een soort wisseling van de wacht plaats, moment bij uitstek voor allerlei demonen om toe te slaan. De koningen van Assyrië werden rond deze dagen extra beschermd. Men ging daarin zo ver dat men tijdelijk een schijnkoning aanstelde. Meestal was dit iemand uit het gewone volk, hij droeg de tekenen van koninklijke waardigheid gedurende de gevaarlijke dagen en leidde zo de aandacht van de echte, incognito vorst

af. De (overigens schaarse) gegevens wijzen erop dat deze schijnkoningen na bewezen diensten werden gedood.

Samenvattend:

1. Assyrië vereerde een pantheon wemelend van mensvormige goden die eenvoudig voor de gek te houden waren
2. Assyrië vereerde bloeddorstige en wrede goden
3. Assyrië was een wereld beheerst door bijgeloof en superstitie.

Zet hier tegenover JHWH:

1. Van wie Mozes al beleed dat hij de enige God is,
2. Van wie De dichter van psalm 139 weet dat er geen enkele plaats is waar men zich aan zijn oog kan onttrekken
3. Die een zeer terughoudend oorlogsrecht voorschreef aan zijn volk
4. Die zijn volk vertelt dat zij niet naar zon en maan hoeven te kijken om de toekomst af te lezen en die geen grillig lot maar een gezegend bestaan voor wie hem liefhad beloofde.

Wie het contrast kent, is niet verbaasd wanneer hij ziet dat de HEER juist dit volk gebruikt om het volk dat Hem afwees te tuchtigen.

Voor ons kan het spiegelen van wat wij mogen weten over onze God aan deze donkere Assyrische godenwereld inspirerend werken. Hopelijk nodigt het ons ook uit om de vergelijking te maken tussen de goden van onze wereld en de onze HEER die nog altijd dezelfde is.

Naschrift:

Naar aanleiding van de bijdrage over de afgoden van Assyrië, is tijdens de discussie gesproken over de vraag of beelden die een achtergrond hebben in een afgodsdienst per definitie occult belast zijn. Op die vraag hebben wij geantwoord dat dit niet het geval is. Een beeld is een stom ding, dat alleen waarde en macht vertegenwoordigt voor wie deze macht aan het voorwerp toekent.

Een cursist stuurde ons later een voorbeeld dat laat zien dat het de mens is die bepaalt wat een voorwerp vertegenwoordigt. Zijn dochter ontving van een zuster der gemeente voor wie zij iets had gedaan als dank een miniatuurtje. Het was een beschermengelje dat vergezeld ging van de volgende tekst:

Mijn Beschermengel

Jij bent gezegend met
mijn aanwezigheid,
heb je mij nodig
neem mij dan mee,
ik bescherm je altijd!

De cursist wijst er op dat de bijgelovigheid van mensen blijkbaar groot is en dat er zomaar van het toekennen van kracht aan loze voorwerpen sprake kan zijn. Dit is ongetwijfeld waar, maar die kracht reist niet per definitie mee naar de volgende bezitter.

5. *De opbouw van Micha 6,1-8 (Douma)*

1. Zoals u in lesbrief 10.1 hebt kunnen lezen, had ik eerst als titel 'Jona en onze ambtsdragers'. Later zag ik dat we het op de eerste avond toch wel erg veel over Jona hadden, terwijl op onze twee cursusavonden vier profeten aan de beurt moeten komen. Vandaar dat ik op een ander onderwerp ben overgegaan en iets wil zeggen over *Micha*. En dan over Micha 6,1-8, waarin het slotvers heel beroemd is:

Micha 6,8

Er is jou, mens, gezegd wat goed is,
je weet wat de HERE van je wil:
niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten
en nederig de weg te gaan van je God.

Ik hoef maar aan de Micha-campagne te herinneren, die eind 2006 van start ging, waarvoor Micha 6,8 de slagzin werd.

2. Nu is het nuttig deze bekende tekst in z'n verband te lezen. Als ik daarop attent maak, kan ik u ook laten zien hoe nuttig het is naar de *aanhalingstekens* te kijken, die we in de NBV heel vaak aantreffen, terwijl ze ontbreken in de NBG. Beschikt u hier over de NBV, dan kunt u Micha 6,1-8 even opslaan. Dit gedeelte is een aanklacht van Jahwe tegen het volk. Dat blijkt uit

Micha 6,1 en 2

Hoor toch wat de HERE zegt! Sta op, laat de bergen uw *rechtsgeding* horen, laat de heuvels *getuige* zijn.

Luister, bergen, naar het *pleidooi* van de HERE, hoor toe, onwrikbare fundamenten van de aarde.

De HERE heeft een *geschil* met zijn volk, Hij *klaagt* Israël *aan*.

De HERE voert dus een proces met zijn volk, terwijl bergen en heuvels daarvan de getuigen zijn.

3. Nu gaan we kijken naar de opbouw van het proces. Let u nu op de *aanhalingstekens*:

Micha 6

3 - 5 'Mijn volk, wat heb Ik je misdaan.....' - de HERE klaagt het volk aan.

6 - 7 'Wat kan ik de HERE aanbieden.....' - Het *volk* wil het goedmaken.

8 Er is jou, mens, gezegd wat goed is..' - De *profeet* antwoordt in Jahwe's naam.

U ziet hoe gemakkelijk de *aanhalingstekens* zijn. Let er dus op als u de NBV gebruikt. U kunt daaruit meestal goed gewaar worden wie er afwisselend aan het woord zijn.

4. Kijken we nu eerst even naar de inhoud van Jahwe's aanklacht (Micha 8,3vv), dan ziet u hoe belangrijk het is dat u bij de bestudering van Micha kennis van het hele Oude Testament hebt:

Micha 6,3-5

'Mijn volk, wat heb ik je misdaan? Waarmee heb Ik je gekweld?

Ik heb je weggeleid, bevrijd uit de slavernij in Egypte.

Ik zond Mozes, Aäron en Mirjam om jullie voor te gaan.

Ben je dan vergeten, mijn volk, wat Balak besloot, de koning van Moab, wat Bileam, de zoon van Beor, hem antwoordde?

Ben je vergeten wat er gebeurde tussen Sittim en Gilgal? Ken je de gerechtigheid van de HERE niet meer?'

In plaats van zijn volk te kwellen, heeft Jahwe zijn volk uit veel ellende bevrijd. Zijn ze soms de uittocht uit Egypte en hun voorgangers in de woestijn vergeten? Herinneren ze zich niet meer dat koning Balak Bileam inhuurde om het volk te vervloeken en dat Jahwe ervoor zorgde dat Bileam het volk niet vloekte, maar zegende? En weten ze nog dat ze tussen Sittim aan de oostkant van de Jordaan en Gilgal aan de westkant van de Jordaan deze rivier zijn overgestoken?

5. Het volk antwoordt en doet dat in de vorm van vragen:

Micha 6,6v

'Wat kan ik de HERE *aanbieden*, waarmee hulde brengen aan de verheven God?

Moet ik hem tegemoet treden met brandoffers.....eenjarige stieren....duizenden rammen, met olie.....Hem mijn oudste kind geven voor wat ik heb *misdaan* ... voor mijn *zondig* leven?'

Het lijkt allemaal heel vroom, ze erkennen dat ze gezondigd hebben tegen Jahwe en willen nu graag horen wat ze ter vergoeding van hun schuld moeten betalen. Zelfs hun meest waardevolle bezit, hun oudste kind, willen ze opofferen. Dat is wel heel vreemd, want zoiets deden de heidenen, terwijl een dergelijk offer onder Israël verboden was.

6. En dan komt het rechtsgeding tot een afsluiting. De profeet Micha antwoordt in naam van Jahwe op de volgende manier, zoals we eerder al op het scherm brachten:

Micha 6,8

Er is jou, mens, gezegd wat goed is,

je weet wat de HERE van je wil:

niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten

en nederig de weg te gaan van je God.

We constateren dat de HERE *geen direct antwoord* geeft op het gevarieerde aanbod van het volk. We kunnen ook zeggen dat Hij *geen* van al die offers wil. En waarom niet? Is Hij tegen het brengen van offers, terwijl de wet van Mozes tot in de finesses beschrijft hoe en wanneer er offers gebracht moeten worden? Terwijl in de Mozaïsche wet een heel apparaat van priesters en levieten door Hem in het leven is geroepen? Nee, natuurlijk is Jahwe niet tegen het brengen van offers. Maar én Micha én Jesaja (1,11vv), én Amos (5,21vv) weten dat God geen behoefte heeft aan de ijver van mensen die het kwaad dat zij God en hun naasten aandoen, willen *afkopen* met hun offers.

Maar Jahwe gaat met hen geen discussie voeren over waarde en onwaarde van offers. Hij komt met een korte en krachtige opdracht die ze niet voor het eerst horen, maar hun deksels goed bekend is. Hij wil dat ze *hart* hebben voor hun naasten. Maar die beroofden ze van land en huis. Ze braken hun medemensen de botten, zegt Micha letterlijk (3,2v). Welnu als hun hart zo koud is voor Jahwe én voor hun naasten, dan moeten ze zich grondig bekeren.

En Hij wil dat ze nederig de weg gaan voor hun God. Hij wil hun hart, zodat ze Hem gaan prijzen over het feit dat Hij hun reddende God is, in plaats van zich over Hem te beklagen alsof Hij hun iets misdaan heeft. Daarvoor zijn geen lange betogen en Schriftverwijzingen nodig. 'Jij weet, o mens, heel persoonlijk, wat de HERE van je wil: Niet anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg te gaan met je God. Je moet je hart openstellen om de HERE te prijzen en je moet je hart openstellen om je naaste recht te doen en hem trouw te zijn. That's all.

Samenvatting:

- 1) Let op de *structuur* van dit rechtsgeding, en let op de *aanhalingstekens* die NBV daarvoor gebruikt.
- 2) laat niemand je wijs maken dat kennis van de geschiedenis van God met Israël zo belangrijk niet is om de HERE te leren kennen als redder van je leven.
- 3) Kom niet met vrome praatjes aan als je hart verkeerd staat tegenover je naaste en tegenover God zelf.
- 4) Constateer uit Micha 6,8 hoe weinig woorden de HERE nodig heeft om breedsprakige vroomheid te ontmaskeren. Recht doen, trouw zijn en nederig de weg met God vervolgen. En daarmee basta!

6. *Wij zullen toch niet sterven? Over Hab. 1,12 (Douma)*

1. De profeet over wie wij het in deze bijdrage hebben, heet Habakuk. Bij die naam denkt men soms aan een vertaling als 'de omhelsde'. Anderen menen dat de naam te verklaren valt uit een Assyrisch woord dat op een tuingewas wijst. Als u die twee nu combineert, gaat Habakuk *klimplant* betekenen – een plant die de staak waar zij omheen groeit als het ware omarmt. Zonder dat ik beweer dat de naam Habakuk taalkundig verantwoord met 'klimplant' kan worden weergegeven, vergeet ik deze vertaling niet meer, sinds ik Habakuk in zijn profetieën al worstelend zie opklimmen naar een grote hoogte in zijn geloof.

2. Neem de NBV ter hand. In Hab.1,2-4 klaagt de profeet over het grote geestelijke verval onder zijn volk. De goddeloosheid is van die aard dat ze om een afrekening schreeuwt. In Hab. 1,5-11 vinden we het antwoord van Jahwe aan Habakuk. Jahwe zal een eind maken aan de goddeloosheid van zijn volk en laat dat doen door de Chaldeeën, die onder leiding van Nebukadnessar op een vreselijke manier tegen Juda tekeer zullen gaan. Het zal zo verschrikkelijk zijn dat Habakuk deze boodschap niet kan verwerken.

Dat blijkt uit het volgende gedeelte: Hab. 1,12-19. U merkt dat de profeet, die Jahwe eerst gevraagd heeft om in te grijpen, er nu moeite mee heeft dat Jahwe op zo'n manier zijn volk gaat straffen. Hij *verwijt* Jahwe (Hab. 2,1) dat Hij zo wil straffen. De profeet wacht nu af wat Jahwe hem op zijn protest zal antwoorden. Hij klimt op een uitkijkpost, zoals een bewaker van een stad dat doet, en kijkt uit naar het antwoord dat Jahwe hem zal geven (Hab. 2,1).

En jawel, het antwoord komt. De profeet moet de volgende korte verklaring in platen griffen, zodat het door voorbijgangers snel te lezen is. Die verklaring vindt u in Hab. 2,4:

Hab. 2,4

Wie niet oprecht is kwijnt weg,
maar de rechtvaardige zal leven door zijn *trouw*.

geciteerd in Rom. 1,17; Gal. 3,11

.....De rechtvaardige zal leven door (het) *geloof*.

Zullen de Chaldeeën gaan winnen en zich alles kunnen blijven veroorloven? Jahwe maakt bekend dat ze zullen wegwijnen. Dat is de ene kant. En anderzijds moet de rechtvaardige de moed niet verliezen. Hij moet blijven vertrouwen op Jahwe, of (meer nieuwtestamentisch gezegd) zijn geloof in God blijven behouden.

3. Het *vervolg* van Hab. 2, dus de verzen 5 tot 20, laat dan zien dat aan de Chaldeeën uiteindelijk het zwijgen zal worden opgelegd. Lees het vijfvoudig 'wee' dat over de Chaldeeën met hun hoogmoedige koning Nebukadnessar wordt uitgesproken. Let weer op de aanhalingstekens in NBV, die de vijf 'weeën' precies aangeven, terwijl de profeet op elk wee zijn commentaar geeft.

Daarna vinden we in Hab. 3 een gebed van de profeet. Hij huivert nog steeds voor het verschrikkelijke gericht dat Jahwe zendt. Wat gaat er gebeuren?

Hab. 3,2

Voor wat u gaat doen, HERE, heb ik ontzag.....
maar toon uw mededogen
als het tumult losbarst.

Wat er zal gebeuren, is indrukwekkend, en wel zo dat de profeet er helemaal van onderstboven is:

Hab. 3,16

Ik hoorde dit alles en ik beefde vanbinnen,
ik vernam het en mijn lippen trilden.
Mijn botten werden aangevreten,
ik stond te trillen op mijn benen,
wachtend op de dag van het onheil,
de dag dat u optrekt tegen het volk dat ons aanviel.

Wat zal dit allemaal voor het volk van Juda gaan betekenen? Verschrikkelijke rampen blijven niet uit. En toch laat het einde van Habakuks boekje dat er een grote rust over de profeet gekomen is. Ik denk aan de beroemde slotwoorden:

Hab. 3,17vv

Al zal de vijgenboom niet bloeien,
al zal de wijnstok niets voortbrengen,
al zal de oogst van de olijfboom tegenvallen...
toch zal ik juichen voor de God die mij redt...

Dit betekent in Habakuks omstandigheden heel concreet dat hij zal blijven juichen, ook als door het geweld van de Chaldeeën de complete oogst vernield zal worden. Habakuk hebben we horen zuchten en klagen, hij heeft zijn angsten onder woorden gebracht. Maar het *slot* laat zien dat, ook al zullen vijgenboom, wijnstok en olijfboom in het oorlogsgeweld niets of nog bitter weinig opleveren, de klimplant van Habakuks geloof een grote hoogte heeft bereikt. Hij kan jubelen, omdat hij in alle misère blijft juichen in de God die hem redt!

3. Nu we onze wandeling door het boekje Habakuk voltooid hebben, licht ik er nog één zaak uit. Het betreft de volgende tekst:

Hab. 1,12

Bent u, HERE, niet altijd mijn God, mijn Heilige geweest?
Wij zullen toch niet sterven?

Als de profeet hier over *mijn* God, *mijn* Heilige spreekt, denkt hij niet alleen aan zichzelf. Hij heeft ook zijn volk voor ogen. Is Jahwe niet altijd onze God, onze Heilige geweest? *Wij*

zullen toch niet sterven? Aan een verbondsgeschiedenis vanaf Abraham tot Habakuk, dus meer dan duizend jaar lang, komt toch geen einde? De opmars van de Chaldeeën leidt er toch niet toe dat zij zullen sterven?

Nu valt het op dat Habakuk zich niet alleen op God beroept, maar ook dat hij God als de Heilige aanspreekt.. Ik heb daarover al een vraag gesteld in mijn boekje over *Jona, Micha, Nahum, Habakuk* [par. 4.2], en herhaal die vraag nu: Hoe kan de profeet Habakuk met een beroep op Jahwe's *heiligheid* Jahwe ertoe bewegen zijn volk genade te bewijzen? Komt de zonde juist niet altijd het duidelijkst uit als het verbrandend licht van Gods heiligheid erop schijnt? Vergelijk eens wat de profeet Amos zegt en wat we hier bij Habakuk lezen.

Amos 4,2

God, de HERE, zweert bij zijn *heiligheid*: Weet dat de dagen niet ver zijn dat jullie als vissen met hengels worden opgehaald, en wie er dan nog over blijven met haken!

Hab. 2,15

De Chaldeeën slaat ze allemaal aan de haak, sleept ze mee in zijn net, verzamelt ze in zijn fuik.

Op grond van Gods *heiligheid* kondigt Amos aan dat het Tienstammenrijk onder de voet zal worden gelopen (door de Assyriërs). De mensen zullen met hengels en haken worden opgehaald om gedood te worden. Dat staat nu ook de Judeeërs te wachten van de zijde van de Chaldeeën! Maar hoe kan dan *Habakuk* met een beroep op Jahwe's heiligheid Hem vragen zijn volk te redden, terwijl *Amos* in Jahwe's heiligheid juist de grond zag waarom Jahwe zijn eigen volk met de ondergang zou treffen?

4. Dit is mogelijk omdat er aan Jahwe's heiligheid meer dan één aspect te onderscheiden valt. Gods heiligheid is het felle licht waarin zonden ontmaskerd worden. Maar er valt over zijn heiligheid meer te zeggen. Ik denk hier aan twee andere aspecten. Habakuk bedoelt een appèl te doen op Jahwe om Juda wel te straffen, maar toch ook weer te sparen. Gods heiligheid brengt mee dat dat zijn toorn wel zal woeden, maar dat Hij zich in die woede *niet zal laten gaan*, zodat alles en allen vernietigd worden.

Jahwe is ook in zijn toorn een heilige God die op een andere manier zijn toorn laat voelen dan wij mensen dat doen. Wij kennen *blinde* woede, waarin we alles kort en klein slaan. Maar Jahwe is in zijn toorn, in zijn woede, heilig. Jahwe slaat, maar houdt toch ook de redding van zijn volk voor ogen houden.

Maar er is nog iets.

Hab. 1,13

Uw ogen zijn te zuiver om het kwaad te kunnen aanzien, de ellende te kunnen verdragen. Waarom dan verdraagt u deze trouwelozen, zwijgt u, nu de wetteloze verslindt wie rechtvaardiger is dan hij?

Kan Jahwe het kwaad verdragen dat de *vijanden* (Chaldeeën) veroorzaken, als Hij let op de ellende die z'n *eigen* volk zal overkomen? Weegt Hij het een niet tegen het ander af? Is Hij de liefde voor zijn volk helemaal vergeten en maakt het Hem niets meer uit of het over zijn volk of over de Chaldeeën gaat? Scheert Hij allen over één kam, of mag de profeet zeggen wat hij hier doet, nl. dat de Judeeër rechtvaardiger is dan de Chaldeeër?

We hebben tijdens deze Bijbelcursus enkele malen gewezen op de *partijdigheid* van God. Hij heeft voor het volk Israël gekozen en alleen met dat volk een verbond gesloten. De profeet Habakuk durft daarom in naam van het hele volk te zeggen dat de HERE *zijn* God, *zijn*

Heilige is. En kan deze heilige God dan toestaan dat zijn volk door de Chaldeeën zo hard, *te* hard zal worden aangepakt?

5. De meest opvallende passage waarin Jahwe's heiligheid *en* de redding van zijn volk in één adem voorkomen, vinden we in

Hos. 11,9
Ik (Jahwe) zal mijn toorn laten varen
en Efraïm niet opnieuw te gronde richten.
Want God ben Ik, en geen mens,
Ik ben in jullie midden, Ik ben heilig,
Ik zal niet meer in woede ontsteken.

De gelovige mens in zijn nood hoeft niet alleen een beroep op Jahwe's barmhartigheid en trouw te doen, maar kan ook zijn heiligheid ter sprake brengen. Jahwe is geen mens, maar God, heilig in 'jullie midden'. Wonderbaarlijk, de heilige God in ons midden. Immanuël, God met en bij ons! In zijn liefde verkoos Hij Israël tot volk. En omdat Hij heilig is, *blijft* Hij bij die liefde, anders dan mensen doen die zich door hun emoties laten gaan en vaak definitief willen afrekenen. Jahwe ontvlamt snel in toorn, maar tegelijk houdt Hij houdt daarin maat.

7. Nineve de bloedstad (*Verbree*)

Nineve is de enige stad uit de oudheid waaraan een heel bijbelboek is gewijd. Nahum is met drie hoofdstukken een klein boek, maar toch... Ninevé is naast Sodom en Gomorra in de Bijbel de enige stad die te horen krijgt dat God zelf voornemens is de stad om te keren.

Wie is die stad, waarvan Nahum zegt:

‘De HEER heeft beslist: jouw naam zal niet voortbestaan... ik zal een graf voor je delven. Verachtelijk ben je.’ Nahum 1, 14

In de Assyrische geschiedenis tussen ca. 2000 en 612 v.Chr. worden drie bloeiperiodes onderscheiden:

1. Het Oude Rijk: rond 1800 v.Chr.
2. Het Middenrijk ca. 1400 tot 1000 v. Chr.
3. Het Nieuwe Rijk 911 -612 v.Chr.

Ninevé heeft binnen dit rijk met zijn ups en downs een lange staat van dienst. We komen de stad trouwens al tegen in Genesis 10. Tijdens de beroemde heerser Hammurabi (1792 – 1750) Christus wordt de stad genoemd als een van de grote steden.

Dit wil niet zeggen dat de status van Nineve altijd even groots is geweest. Zo is de stad slechts relatief kort de hoofdstad van het Assyrische rijk geweest. Deze plaats was eeuwenlang weggelegd voor Assur. De glorie van Nineve valt ruwweg tussen 750 en 600 voor Christus een periode die negen koningen heeft gekend. Het begon met Tiglatpileser die we nog opnieuw zullen ontmoeten. De machtigste van de negen, vanaf Sargon II, worden de vier grote sargoniden genoemd.

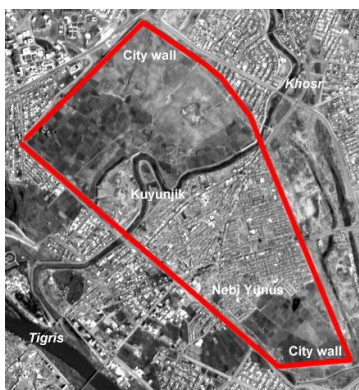
Tiglatpileser III (744-727) Assyrië weer oppermachtig;
Salmanassar V (726-722) veroverd Samaria, deporteert de tien stammen van Israël

Sargon II (721-705) (16), veroverd Egypte en Babylon
 Sanherib (704-681) (23) verwoest Babylon
 Esarhaddon (680-669) herbouwt Babylon, verslaat Skythen, Kimmeriërs en Egyptenaren;
 Assurbanipal verslaat Egypte, Lydië en Elam;
 Assur-Etel-Ilani (627-624) de Babyloniërs vallen Assyrië aan;
 Sin-Sjar-Isjkun (623-612) de Meden plunderen Ninive;
 Assur-Oeballit II (612-?) vlucht naar Harran, gesteund door farao Necho II.

Zo'n constante als Nineve tijdens heel deze periode was, zo afwezig is de stad vanaf de zesde eeuw voor Christus. De stilte, je kunt het je vandaag bijna niet meer voorstellen, duurt tot in de negentiende eeuw.

De bijbelse verhalen over de stad werden in die dagen dan ook steeds meer beschouwd als een bundel mythes. Het is niet alleen de christen die te ijverig op spookwalvissen jaagt, het is ook de bijbelcriticus die te makkelijk bijbelse feiten naar het land der fabelen verwijst.

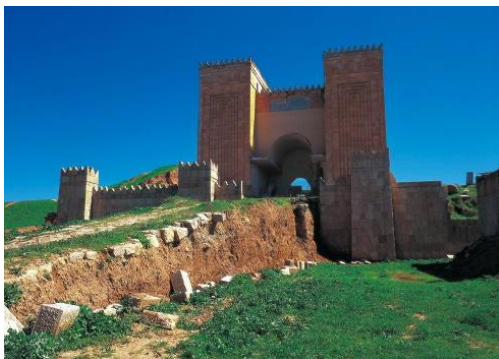
Nineve werd aan de vergetelheid onttrokken door de Engelsman Austen Henry Layard 1817-1894 die de stad rond 1858 Nineve ontdekte en opgroef. De stad bleek te liggen waar vandaag de stad Mosul zich nog steeds uitbreidt. De plek is strategisch, want de stad ligt zo aan het kruispunt van de rivieren de Tigris en de Khosr langs de grote handelsroute tussen de Middellandse Zee en de Indische oceaan.

De stadswallen zijn gebouwd door Sanherib, de koning die Nineve haar grandeur gaf. Gebruikmakend van een leger dwangarbeiders gaf hij de stad een dubbele muur van 17 meter (sommige bronnen spreken zelfs over 25 meter) hoog, 15 meter dik en met een totale lengte van 12 kilometer. Vijftien poorten, die elk een fort op zich waren, gaven toegang tot de stad.

Spectaculair was de watervoorziening die Sanherib liet aanleggen. Een stelsel van 18 kanalen en rivieren voerde het water aan vanuit de heuvels. Bij een van de kanalen deed zich het probleem voor dat een dal moest worden gepasseerd. Om dit obstakel te overwinnen liet Sanherib een aquaduct aanleggen met een lengte van 280 meter en een breedte van maar liefst 22 meter.

Voor zichzelf liet Sanherib een paleis bouwen dat hij de naam gaf: het paleis zonder weerga. Het werd een gebouw van 200 bij 210 meter met minstens 80 kamers. De wanden van de kamers waren oorspronkelijk voorzien van reliëfvoorstellingen met een totale lengte van ruim 3 kilometer. Bij de ingang stonden reusachtige leeuw- en stierkolossen.

Een indrukwekkende stad. Maar niet een stad zonder weerga. Nineve had langs de Tigris een lengte van 5 á 6 kilometer en mat op het breedste punt drie kilometer. De oppervlakte binnen de muren bedroeg 664 ha.. Ter vergelijking: Babels binnenstad besloeg een gebied van 13 vierkante kilometer. En ook Rome met 10 vierkante kilometer, was nog altijd aanzienlijk groter.

Geen wonder dat vraagtekens worden gesteld bij de

beschrijving die van Nineve aantreffen in het boek Jona: ‘Nineve was een reusachtige stad, ter grootte van drie dagreizen. Jona trok de stad in, één dagreis ver.’ Jona 3, 4

Een stad van 6 kilometer van zuid naar noord, daar loop je toch in een dag makkelijk doorheen? Absoluut gezien zeker. En ik zal niet beweren dat ik weet hoe dit precies zit. Maar er zijn wel punten die interessant genoeg zijn om door te denken, alvorens we roepen: volstrekt onbetrouwbaar. We lezen in het boek Jona over Nineve ook het volgende: ‘Nineve, die grote stad, waar meer dan 120.000 mensen wonen die het verschil tussen links en rechts niet eens kennen.’ Jona 4, 11

Hoeveel mensen zouden in Nineve het verschil tussen links en rechts wel hebben gekend? Maak er eens vijftigduizend van. De stad Groningen telde op 1 januari 2007 182.000 inwoners. Daar kon Nineve wel eens niet zo ver van af hebben gezeten. Bij de bouwstijl van die dagen valt het niet mee, al die mensen binnen die muren onderdak te geven, zeker niet met al die, het waren er heel wat, ruimte verslindende paleizen en andere overheidsgebouwen. Is Nineve groter geweest, strekte het verstedelijkte gebied zich soms uit tot buiten de stadsmuren?

Hoe is het mogelijk dat deze stad die maar zo kort het centrum van de Assyrische macht heeft gevormd, zich zo'n schrikwekkende reputatie zou verwerven en dat vanuit deze stad het tot dan toe grootste rijk uit de oudheid kon worden opgebouwd? Het Assyrische rijk was op het toppunt van zijn macht zelfs groter dan het Babylonische rijk

Twee factoren zijn hier van grote invloed:

1. De militaire verbeteringen die Tiglatpileser doorvoerde
2. De niets ontziende wreedheid van de koningen.

Militaire verbeteringen
De strijdswagen

Traditioneel werd de strijdswagen bemand door twee personen: de menner en de schutter. Tiglatpileser plaatst een derde, soms zelfs een vierde man, op de wagen, een schilddrager die de eerste twee beschermt. De strijdswagen krijgt wielen met acht spaken in plaats van zes. Met de zo veel steviger wagen durft men in het terrein grotere risico's te nemen. Het gevolg hiervan was dat men het derde paard, het reservepaard, dat altijd naast de twee trekpaarden werd meegebracht, afschafte, wat

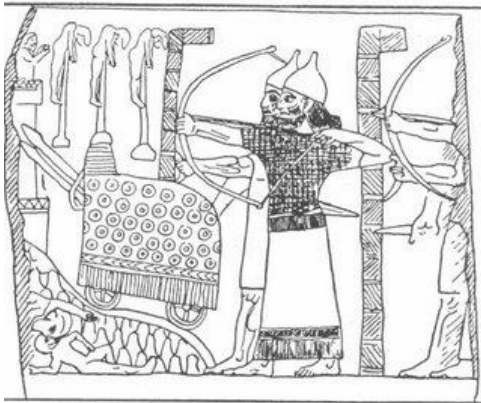
de beweeglijkheid van de ruitery, of beter gezegd: de artillerie, aanzienlijk vergrootte.

De ruiters. De cavalerie kregen maliënkolders. Dezen boden zoveel bescherming dat een heel legeronderdeel, de troepen die met een schild de vijandelijke projectielen moesten afweren, kon worden afgeschaft.

Ook werden verbeteringen aangebracht aan lans, boog, schild en helm.

De belegeringswerktuigen werden van een zwaarder kaliber, zodat al met al een buitengewoon slagvaardig en manoeuvreerbaar leger ontstond.

De tweede factor was van psychologische aard en is terug te voeren op de niets ontziende wreedheid van de Assyrische oorlogsmachine. Zoals ooit de schrik voor de HEER de Kanaänieten verlamde, zo verlamde de angst voor de Assyriërs menig tegenstander reeds bij voorbaat. De Assyriërs gaven hun krijgsgevangenen vaak een gruwelijke behandeling.

Sommigen werden levend verbrand of gevild. Anderen werden op puntige palen gespietst, die door de buik in de borstholte staken. Bij weer anderen werden de ogen uitgestoken of werden neus, oren en vingers afgesneden. Vaak werden de gevangenen aan touwen meegevoerd die waren bevestigd aan door neus of lippen geboorde haken. De Assyrische koningen schaamden zich geenszins voor hun wreedheid. Integendeel, ze gingen er prat op, ze lieten hun wreedheden in de reliëfs in hun paleizen uitbeelden.

"Ik doodde 14.000 van hun soldaten met het zwaard, op hen neervallend als de stormgod Adad wanneer Hij het doet stortregenen. Ik strooide hun lijken overal om mij heen en vulde de hele vlakte met wegvlochtende soldaten. Tijdens de slag doordrenkte ik het land met hun bloed. De vlakte was te klein om al hun zielen door te laten naar de onderwereld beneden: het grote veld was ontoereikend om hen allen te begraven. Met hun lijken legde ik een dam door de Drontes nog voordat daar een brug lag." Aldus Salmanassar III

Uit het verslag van Assurnasirpal II over zijn veldtocht naar Syrië: 'Ik liet een pilaar tegen de stadspoort bouwen die er bovenuit stak, en ik liet alle hoofdmannen villen ... en ik liet de pilaar met hun huid bekleden; sommigen liet ik in de pilaar metselen ... en ik liet de ledematen der officieren afhakken ... Vele krijgsgevangenen uit hun midden liet ik levend verbranden ... Sommigen liet ik handen en vingers afslaan en anderen liet ik neus en oren afsnijden.... Velen liet ik de ogen uitsteken ... Jonge mannen en meisjes liet ik levend verbranden.'

Na de val van Thebe, in 663 voor onze tijdrekening, liet Assurbanipal op de muur van zijn paleis de volgende lofzang op zijn gewelddadige optreden uitbeitelen: 'Ik heb veel soldaten gevangengenomen. Sommigen heb ik de armen of handen afgehakt, anderen de oren en ledematen afgesneden of de ogen uitgestoken. Ik heb twee stapels gemaakt, een van levenden en een andere van afgehakte hoofden. De hoofden heb ik opgehangen aan de bomen rondom de stad

Van belang is ook dat de priesters welvoeren bij de Assyrische overwinningen en het strijden daarom aanmoedigden. Zij moesten grotendeels van de oorlogsbuit bestaan; van de buit werd voordat anderen hun deel kregen een vastgesteld percentage aan hen toegewezen.

Wie dit weet gaat Jona beter begrijpen en begrijpt ook waar we het over hebben als de profeet Nahum zijn profetie afsluit met de woorden: 'Wie hoort wat er met jou gebeurt, klapt in zijn handen, want wie heeft er niet geleden onder jouw wreedheid?'

De duur van Nineve's schrikbewind was kort. Een van de problemen van het rijk was dat juist vanwege de beschreven wreedheid de overwonnen volken alleen ten koste van geweld en onderdrukking onder de duim gehouden konden worden. De haat tegen de Assyriërs was diep

geworteld. Verder kampten de Assyrische koningen met hetzelfde probleem als waar Napoleon en Hitler in Rusland mee kampten: de aanvoerlijnen waren veel te lang. Historici zeggen dat het een wonder is dat ze het nog zo lang hebben volgehouden. De beste verklaring daarvoor is waarschijnlijk dat het juist in die periode ontbrak aan een krachtige tegenstander.

Tegen het eind van de zevende eeuw is dit veranderd. In 633 vallen de Meden Ninevé aan. Een tweede aanval volgt in 625 als Meden en Babyloniërs de handen ineen slaan. Uiteindelijk valt de stad in 612. Nineve was definitief uitgerangeerd. De profeet Zefanja profeteert hier zo over: Hij zal zijn hand uitstrekken naar het noorden, Assyrië te gronde richten, Nineve tot een wildernis maken, dor als een woestijn.'

Zo ging het precies. De trotse stad, ooit gevoed door 18 stromen, werd zo grondig met de grond gelijk gemaakt, dat toen nog geen tweehonderd jaar later de Griekse schrijver Xenophon met een gestrand leger van tienduizend huurlingen na een mislukte tocht met als inzet de troon van Perzië de weg terug zocht naar de Zwarte Zee, de mannen de puinheuvel van Nineve overtrokken zonder zelfs maar in de gaten te hebben, welke legende er onder hun voeten begraven lag. Zo heeft, om zo te zeggen, Jona uiteindelijk toch zijn zin gekregen.

Nog één aspect uit Nineve's geschiedenis dient te worden vermeld. Want groter dan de militaire betekenis van stad en rijk is wat opdook uit het zand van de teruggevonden puinheuvel.

Tussen de ruïnes troffen de archeologen de grootste bibliotheek uit de oudheid aan. Ruim 28.000 kleitabletten leveren tot op de dag van vandaag een schat aan gegevens over het leven in de oudheid. Deze uitgebreide bibliotheek hebben wij te danken aan een bibliotheek koning, de laatste van de vier grote sargoniden: Assurbanipal.

De kleitabletten laten hoge graad van organisatie zien. Hier is niets primitiefs meer aan.

Een serie van bij elkaar horende kleitabletten werd onderaan elk tablet genummerd en voorzien van de naam van het stuk, meestal net als in de Hebreeuwse Bijbel, de beginwoorden van het boek. Kopieën vermelden hun bron en de plaats waar de bron te vinden is. Men hoeft niet te raden of men bij het laatste tablet van een serie is aangekomen, want dit wordt duidelijk aangegeven. Bij kopieën wordt dikwijls vermeld dat afschrift en origineel op

overeenstemming zijn gecontroleerd.

Assurbanipal heeft dit al bestaande systeem ten volle benut. Hij benoemde speciaal voor het bibliotheekwezen een hoofdambtenaar, Sjadunu, die hij persoonlijk van instructies voorzag. Hij stuurde hem naar centra van oude cultuur als Babylon en Nippur met de opdracht daar zoveel mogelijk teksten van belang vandaan te halen. Mochten originelen niet te krijgen zijn, kopieën door poëten en schrijvers te laten vervaardigen.

Luistert u ten ter afsluiting naar een citaat uit een brief van deze bibliotheek: 'De kostbare tabletten, waarvan geen kopieën in Assyrië aanwezig zijn, moet u bijeenzoeken en mij brengen. Ik heb aan de burgemeester en de tempelopziener van Borsippa geschreven, dat u Sjadunu, de tabletten in uw magazijn moet bewaren en dat niemand voor u tabletten mag achterhouden. Wanneer u de een of andere tablet of een rituele tekst vindt, die u goed lijkt voor het paleis, zoek, neem, zend ze naar hier.'

Zo leeft het 2500 jaar lang verloren en door theologen en historici in haar bestaan ontkende Nineve inmiddels op veel manieren voort en blijkt de Bijbel weer eens geen woord te veel te hebben gezegd.

8. Wat er bij de vier profeten achter de horizon ligt (Douma)

1. Het is niet zo dat alle profeten zich met de (verre) toekomst hebben beziggehouden. De definitie van een profeet luidt niet dat hij als dienaar van Jahwe komt vertellen hoe het in de toekomst zal gaan. Een profeet brengt het woord van zijn zender. Maar dat woord kan over het verleden, het heden en de toekomst gaan. Sommige profeten hebben zich helemaal niet over de verre toekomst uitgelaten, maar brachten de mensen Gods veroordelende of verlossende woord voor hun eigen tijd.

Denk aan de grote profeten Elia en Elisa. Zij leefden in het Noordelijke rijk Israël, minstens honderd jaar eerder dan Micha. Zij hebben niets gezegd over een dreigende ballingschap van Israël en een eventuele terugkeer uit die ballingschap. Ze leefden in de tijd waarin de wegvoering in ballingschap voor het Noordelijke en later ook voor het Zuidelijke rijk nog geen directe bedreiging was. Toen die dreiging wél levensgroot werd, hebben de profeten vrijwel allemaal over de nabije en verre toekomst gesproken, van Jesaja tot Maleachi toe. Dat ligt ook voor de hand. En dan gaat het over een dreigende, maar daarna toch ook weer een hoopvolle toekomst.

2. Wij hebben aan dat eschatologische (= op de verre toekomst gerichte) aspect van de profetische arbeid al vaker de aandacht gevestigd op onze cursus. Wat komt er zo allemaal aan de orde als de profeten zich over de toekomst uitlaten? Ik geef hier een overzicht van de profeten die we tot nu toe op de cursus behandeld hebben:

Kenmerken van de toekomstprofetieën vanaf Jesaja tot Obadja

- 1) het volk (Israël en Juda) *keert terug* uit ballingschap (Jes. 49,8v; Jer. 23,7v; Ez. 36v; Hos. 3,5; Ob. 17).
- 2) de *offerdienst* (op de berg Sion) zal weer functioneren (Jes. 66,20; Jer. 33,18; Ez. 40vv; Hos. 3,4v; Ob. 17).
- 3) *huis van David* zal weer regeren over het hele land Israël (Jes. 9,6; Jer. 33,20vv; Ez. 34,23v; 37,24vv; Hos. 3,5; Amos 9,11).
- 4) een *bijzondere* persoon ('David', 'dienaar van Jahwe') zal komen (Jes. 9,5v; 11,1; 53; Jer. 23,5; 30,9; 33,15).
- 5) *vrede* heerst alom, soms ook tussen mens en dier; grote *welvaart* (Jes. 2; Jer. 33,6; Ez. 47; Hos. 2,20; Joël 4,15; Amos 9,13; Ob. 20).
- 6) het nieuwe verbond zal *voor altijd* blijven bestaan (Jes. 55,3; 61,8; Jer. 32,40; Ez. 37,26; Hos. 2,20; Joël 3,1vv).
- 7) de *dood* wordt voor altijd teniet gedaan (Jes. 25,8; vgl. echter Jes. 65,20).
- 8) *volken* trekken naar Jeruzalem om Jahwe eer te bewijzen (Jes. 11,10; Jer. 3,17).

3. Voegen de profeten Jona, Micha, Nahum en Zefanja hier iets nieuws aan toe?

Laten we dat per profeet nagaan.

Van Jona valt op dit punt weinig te leren. Hij is meer een profeet in de lijn van Elia en Elisa. In de dagen van Jona staan we nog vrij ver van de ballingschap, zeker zo'n vijftig jaar. In elk geval wijst nog niets in het boekje Jona op deze rampzalige gebeurtenis, al zal Jona de Assyrische wereldmacht wel als bedreiging voor het Tienstammenrijk beschouwd hebben. We zouden kunnen zeggen dat er door de bekering van Nineve iets doorbreekt van wat ik onder het 8^e punt geformuleerd heb. De Ninevieten laten immers zien dat ze eerbied voor Jahwe

hebben. Maar toch is de overeenkomst met punt 8 oppervlakkig. De Ninevieten trekken niet op naar Jeruzalem en we moeten van hun bekering ook geen prelude op de Pinksterdag maken. De gebeurtenis in Nineve is uniek gebleven, en zoals we weten uit Nahum is de stad Nineve later (612 v.Chr.) onder Jahwe's toorn bezweken. Pinksteren liet nog lang op zich wachten.

4. Wat lezen we in *Micha* over de toekomst? Aangekondigd wordt dat Jahwe zal verzamelen wat er van Israel straks nog over zal zijn. Dat wijst op de terugkeer van de ballingen zoals we hierboven onder punt 1 veel vaker vermeld vinden. Daarvoor worden twee beelden gebruikt. Eerst dat van een schaapskooi.

Micha 2,12

Ik (Jahwe) zal je bijeenbrengen, Jakob, je in je geheel bijeenbrengen.

Ik zal verzamelen wat er van Israël over is, Ik zal het verzamelen.... binnen de omheining, als een kudde in de wei; het zal daar gonzen van de mensen.

Het tweede beeld is dat van een stad, waarin Jahwe een bres in de muur slaat en dan allen achter zich aan naar buiten laat trekken:

Micha 2,13

Hij die een bres slaat gaat voorop,
ze breken uit, ze trekken door de poort,
ze gaan er door naar buiten.

Hun koning gaat hun voor, de HERE gaat aan het hoofd.

Onder het beeld van een stad die de daarin opgesloten ballingen niet door haar muren en poorten opgesloten kan houden, verlost Jahwe zijn volk uit de ballingschap. Hij loopt als koning voorop en gaat aan het hoofd van al die ballingen die naar hun land mogen terugkeren. Maar bekender nog is wat we bij deze profeet over het vrederijk lezen (Micha 4,1-5). Deze tekst is grotendeels gelijk aan wat we in Jes. 2,2-4 vinden.

Micha 4,1vv

Eens zal de dag komen dat de berg met de tempel van de HERE rotsvast zal staan,
verheven boven de heuvels, hoger dan alle bergen.

Volken zullen daar samenstromen, machtige naties zullen zeggen:

'Laten we optrekken naar de berg van de HERE, naar de tempel van Jakobs God....

Dan zullen zij hun zwaarden omsmeden tot ploegijzers, en hun speren tot snoeimessen...

Geen mens zal meer weten wat oorlog is.

Kijkt u nu weer even naar het overzicht waarmee we begonnen zijn, dan kunt u gemakkelijk zelf de toekomstperspectieven die we bij Micha vonden, in dit schema onderbrengen. Micha profeteert wat we onder 1) en onder 5) vinden. Maar hij profeteert ook 8), het optrekken van de volken naar Jeruzalem. Dan gaat het niet over de ballingen die terugkeren, maar over machtige naties, dus over andere volken dan Israël. En vergeet ook niet dat die volken optrekken naar Jeruzalem, naar *de tempel van Jakobs God*. Dat veronderstelt punt 2). De offerdienst gaat weer functioneren!

Is dit alles wat we in het boekje Micha vinden? Nee, want er staat ook nog belangrijk nieuws dat met punt 3 van ons schema te maken heeft. In *Micha 5* lezen we:

Micha 5,1vv

Uit jou, Betlehem in Efrata...., uit jou komt iemand voort die voor mij over Israël zal heersen. Zijn oorsprong ligt in lang vervlogen tijden, in de dagen van weleer.

Totdat de vrouw die zwanger is haar kind heeft gebaard, worden zijn broeders aan hun lot overgelaten.

Daarna zullen wie er nog over zijn terugkeren naar de andere Israëlieten....

Hij zal aantreden en hen als een *herder* weiden...

Zij zullen veilig wonen, want hij zal heersen tot aan de einden der aarde en hij brengt vrede.

In de dagen van Micha is het treurig gesteld met het Davidische koningshuis. Maar houd moed, er komt uit het kleine Betlehem een nakomeling van David! Want wie kan, als Betlehem genoemd wordt, hier anders bedoeld zijn dan een afstammeling van David, de zoon van Isäi? Voordat deze nieuwe David als kind geboren wordt, staat het er nog slecht voor met het volk van Jahwe. Maar dan komt er een eind aan alle ballingschap en breekt het rijk van de vrede aan onder de nieuwe David, die als koning zijn volk niet zal uitbuiten, maar een *herder* zal zijn, die zich om zijn schapen bekommert.

5. Vullen we nu in het schema de gegevens uit Micha in, dan krijgen we dit resultaat:

Kenmerken van de toekomstprofetieën bij vanaf Jesaja tot Obadja

- 1) het volk (Israël en Juda) *keert terug* uit ballingschap (Jes. 49,8v; Jer. 23,7v; Ez. 36v; Hos. 3,4v; Ob. 17; **Micha 2,2v**).
- 2) de *offerdienst op de berg Sion* zal weer functioneren (Jes. 66,20; Jer. 33,18; Ez. 40vv; Hos. 3,4v; Ob. 17; **Micha 4,2**).
- 3) *huis van David* zal weer regeren over het hele land Israël (Jes. 9,6; Jer. 33,20vv; Ez. 34,23v; 37,24; Hos. 3,5; Amos 9,11; **Micha 5,1vv**).
- 4) een *bijzondere* persoon ('David', 'dienaar van Jahwe') zal komen (Jes. 9,5v; 11,1; 53; Jer. 23,5; 30,9; 33,15).
- 5) *vrede* heerst alom, soms ook tussen mens en dier; grote *welvaart* (Jes. 2; Jer. 33,6; Hos. 2,20; Joël 4,15; Amos 9,13; Ob. 20; **Micha 4,3**).
- 6) het nieuwe verbond zal *voor altijd* blijven bestaan (Jes. 55,3; 61,8; Jer. 32,40; Ez. 37,26; Hos. 2,20; Joël 3,1vv).
- 7) de *dood* wordt voor altijd teniet gedaan (Jes. 25,8; vgl. echter Jes. 65,20).
- 8) *volken* trekken naar Jeruzalem om Jahwe eer te bewijzen (Jes. 11,10; Jer. 3,17; **Micha 4,1v**).

U ziet dat we in Micha voor vijf van de zeven aspecten terecht kunnen. Na Jesaja en Jeremia biedt het slechts zeven hoofdstukken tellende boek Micha ons het rijkste materiaal over de luisterrijke toekomst van Jahwe's volk.

6. Over de profeten Nahum en Habakuk kunnen we heel kort zijn. *Nahum* vertelt ons slechts dat Juda, na de val van Nineve, weer feest kan vieren en dat er nooit meer schurken door zijn land zullen trekken. Het aanzien van Jakob zal worden hersteld (Nah. 2,1vv)! *Habakuk* staat, zoals we reeds gezien hebben, in het teken van het oordeel over Juda en de volken. In het gebed van Habakuk lezen we echter dat de strijd van Jahwe tegen de volken zal uitlopen op 'de redding van uw *gezalfd*' (Hab. 3,13). Daarbij denken velen aan een herstel van het huis van David, zodat we ook hier aan punt 3 mogen denken van ons overzicht.

7. En nu de brandende vraag: wanneer is dit alles wat de profeten over de toekomst zeggen, *vervuld*? Volgens mij moeten we voor een goed antwoord een paar dingen bedenken:

a). Het meeste van wat we in de acht punten lezen is *niet* letterlijk in vervulling gegaan. Na het edict van koning Cyrus is lang niet de hele 'rest' van het volk Israël teruggekeerd en weer gaan wonen in een land waarin het gonsde van de mensen (punt 1). De offerdienst in Jeruzalem werd wel hersteld (punt 2), maar zonder de luister van een politiek zelfstandig Jeruzalem, met een nazaat van David als koning (punt 3). Een totale vrede kwam er niet, want ook na de ballingschap was Israël vele male een oorlogstoneel (punt 5).

Het nieuwe verbond tussen Jahwe en zijn volk is niet onverbrekelijk gebleken, zeker niet nadat de tempel in het jaar 70 na Chr. vewoest werd en de Joden sindsdien verstrooid leven over heel de wereld (punt 6). De dood is er nog steeds (punt 7). Ook kunnen we niet zeggen dat de volken naar Jeruzalem zijn getrokken om Jahwe eer te bewijzen (punt 8).

b). Waarom zijn de profetieën maar zeer ten dele vervuld? Daarop is m.i. moeilijk een eensluidend antwoord te geven. We moeten rekening houden met de onwil en ongehoorzaamheid van het volk van Jahwe, dat een letterlijke vervulling van de beloften zal hebben geblokkeerd. Maar daarnaast weten wij dat tot redding van Israël en van de wereld Jezus Christus in het vlees is verschenen.

Wij kunnen met vrijmoedigheid zeggen dat *in Hem* vervuld is alles wat we hier lezen. Alles wat met vrede, met de tempel en haar eredienst, met het huis van David, met het eeuwige verbond en met de overwinning van de dood te maken heeft. Maar dat betekent wel dat wat wij hierboven aan punten uit het Oude Testament hebben geformuleerd deels op een totaal onverwachte wijze in vervulling is gegaan of zal gaan. De tempel heeft haar betekenis na het offer van Jezus Christus op Golgotha verloren. Jeruzalem is niet meer het centrum van alle heil.

De volken behoeven geen tocht te ondernemen om in Jeruzalem God te zoeken en zich daar door Hem te laten onderrichten. Niet alleen de *stad* Jeruzalem en het *land* Israël, maar ook het *volk* van de Joden valt niet meer samen met het volk van God, nadat de muur van vijandschap tussen Israël en de volken door Jezus' dood is afgebroken (Ef. 2,13vv).

3. Ik weet dat ik hier dingen zeg die lang niet door alle christenen aanvaard worden. Velen menen dat wat nog niet vervuld is, alsnog vervuld zal worden. En daarom spreken ze van de bouw van een nieuwe tempel à la de tempel uit Ezechiël 40-48. En van het herstel van de Joodse stad Jeruzalem als hoofdstad. En van het Joodse volk dat opnieuw op heilige grond als uitverkoren natie van God zal leven.

Ik antwoord daarop dat vasthouden aan de *letterlijke* vervulling eenvoudig niet mogelijk is zonder in grote tegenstrijdigheden en onzinnigheden te vervallen. Hoe meer men op die letterlijkheid hamert, hoe minder men geneigd zal zijn het hele heil en alle vrede voor alle mensen, inclusief de huidige Joden, alleen te zoeken in de naam van Jezus Christus, aan wie nu reeds alle macht in hemel en op aarde geschonken is. Wij moeten met nieuwtestamentische ogen het Oude Testament lezen en ervan overtuigd blijven dat alles wat mooi is in de genoemde acht punten enkel en alleen via Jezus Christus tot hun volledige voltooiing kan komen.

10. *Habakuks geloofsbelijdenis (Verbree)*

Het bijbelboek Habakuk wint aan zeggingskracht wanneer we het weten te beluisteren in het bredere verband van de Bijbel. Prof. Douma geeft in zijn boekje aan dat DE vraag van het boek Habakuk de vraag is naar het waarom van Gods accepteren van het lijden van de rechtvaardige. In deze bijdrage hoop ik het geluid van Habakuk te versterken door het te beluisteren tegen de achtergrond van een lengtedoorsnee van andere gegevens uit het Oude Testament.

We beginnen met het onderwerp ‘zegen en vloek’. In de loop van deze cursus hebben we meer dan eens vastgesteld dat zegen en vloek in Israël duidelijke zaken waren. Misschien is dat wel nergens zo duidelijk als in Deuteronomium 27 en 28. We bekijken twee gedeeltes uit hoofdstuk 28.

1 – 6 zegen

¹ Mozes sprak: ‘Als u de HEER, uw God, gehoorzaam bent en al zijn geboden, zoals ik ze u vandaag heb voorgehouden, zorgvuldig naleeft, zal hij u hoog boven alle andere volken op aarde verheffen.

² En omdat u hem gehoorzaamt, zullen u deze zegeningen toevallen:

³ Gezegend zult u zijn in de stad en gezegend op het land.

⁴ Gezegend is de vrucht van uw schoot, de vrucht van uw land en de vrucht van uw vee: de dracht van uw runderen, schapen en geiten.

⁵ Gezegend is de oogst die u binnenhaalt en het deeg dat u kneedt.

⁶ Gezegend zult u zijn in uw komen en uw gaan.

⁷ De HEER zal u de overwinning schenken op alle vijanden die u aanvallen: als één man zullen ze op u afkomen, maar naar alle kanten stuiven ze uiteen.

⁸ De HEER zal zijn zegen laten rusten op uw voorraadschuren en op alle arbeid die u verricht. Hij zal u zegenen in het land dat hij u geeft.

15 – 19 vloek

¹⁵ Maar als u de HEER, uw God, niet gehoorzaamt en zijn geboden en wetten, zoals ik ze u vandaag heb voorgehouden, niet nauwkeurig naleeft, zullen deze vervloekingen u treffen:

¹⁶ Vervloekt zult u zijn in de stad en vervloekt op het land.

¹⁷ Vervloekt is de oogst die u binnenhaalt en het deeg dat u kneedt.

¹⁸ Vervloekt is de vrucht van uw schoot, de vrucht van uw land en de dracht van uw runderen, schapen en geiten.

¹⁹ Vervloekt zult u zijn in uw komen en uw gaan.

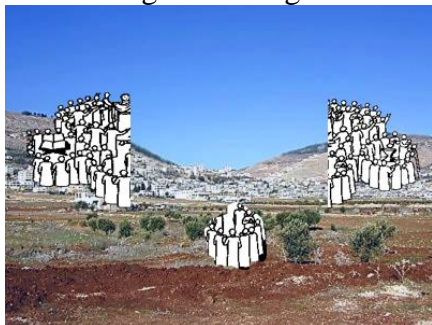
²⁰ De HEER zal aan alle arbeid die u verricht een vloek laten kleven; hij sticht verwarring en vijandschap. Omdat u zich slecht hebt gedragen en zich van hem hebt afgekeerd, zult u spoedig ten onder gaan.

²¹ De HEER zal u met de pest treffen, tot u geheel en al bent weggevaagd uit het land dat u in bezit zult nemen.

²² De HEER zal u treffen met tering en ontstekingen, met koorts en waanzin, met droogte, korenbrand en meeldauw, die u zullen achtervolgen en te gronde richten. ²³ De hemel boven uw hoofd zal van koper zijn en de grond onder uw voeten van ijzer.

²⁴ De HEER zal het stof laten regenen op uw akkers: fijn zand zal uit de hemel op u neerdalen. Zo zult u ten onder gaan.

U ziet het: het is wit en zwart. Ter onderstreping van het feit dat het hier om twee van elkaar gescheiden categorieën gaat, schreef de Here een aparte choreografie bij dit stuk. Dat zien wanneer we Deut. 27 er naast leggen. Israël zelf moest symbolisch uitbeelden dat vloek en zegen verschillende groepen zouden treffen. Het volk moest zich opsplitsen in twee groepen. De ene helft moest zich opstellen op de Gerizim, de andere helft moest zich opstellen op de Ebal. Een deel van de Leviëten stond in het midden en telkens wanneer een vervloeking en een zegen werd voorgelezen, moest heel het volk in koor 'amen' roepen.

De boodschap voor oog en oor was niet mis te verstaan: zegen voor wie de HEER dient, vloek voor wie zijn gebod negeert.

Dit heldere schema voor de verdeling van zegen en vloek, hebben we op onze tocht door het Oude Testament zien terugkeren in bijvoorbeeld het Spreukenboek en in de eerste psalm, waar het leven zich ook als overzichtelijk presenteert: de rechtvaardige gelukt alles, de goddeloze

waait weg als kaf op de wind. Het zijn gebaande wegen waarop de rechtvaardige door het leven glijdt.

Er zijn periodes geweest dat het in Israël ook werkelijk zo is gegaan. De begindagen van Salomo's regering waren, met de tempel in de steigers, grote welvaart - zilver werd als stenen geacht - en de afwezigheid van Davids uitputtende oorlogen, een zeer gezegende periode in Israëls geschiedenis. Het volk dient JHWH en JHWH zegent meer dan royaal. Zegen en vloek, je wist precies waar je aan toe was. Hoe ging Israël met deze zekerheden om? Een groot deel van het volk heeft er verbazingwekkend en verdrietig genoeg niets mee gedaan. Ze knutselden hun eigen berekeningen in elkaar en gingen keer op keer failliet, zonder er blijvend iets van te leren.

Maar er waren ook anderen. En zij constateerden dat het overzichtelijke beeld van het tableaux vivant dat het in tweeën gedeelde Israël op de Ebal en Gerizim vormde, niet klopte. De werkelijkheid bleek een stuk ingewikkelder. Bomen van rechtvaardigen kwijnden weg, terwijl mensen zonder God record oogsten binnen haalden. Andere psalmisten mengen zich dan ook in het lied van psalm 1, Job roept zijn leed van de daken, goddelozen lachen hardop en somber schreef de prediker zijn bevindingen neer.

Als we deze verschillende reacties inventariseren ontstaat een patroon waarin Habakuk een bijzondere plaats inneemt. Hieronder ziet u de reacties op de ogenschijnlijk vaak zo kromme verdeling zegen en vloek in schema gebracht:

Doe wat je wilt, God ziet niets	Ps 10
Wie het laatst lacht...	Ps 73
Accepteer het	Prediker
Klagen	Ps 43
Aanklagen	Ps 77, 89
Anderen de schuld geven	Ezechiëls publiek
Boete doen	Daniël

Overeind blijven	Job
Juichen	Habakuk

Job is een voorbeeld voor elke bijbellezer. Hij komt in zijn lijden zelfs tot de geloofsbelijdenis: de HEER heeft gegeven, de HEER heeft genomen, de naam van de HEER zij geprezen.

Maar Habakuk juicht en jubelt: al stort alles ook in, al wordt alles om mij heen afgebroken, al lijdt de rechtvaardige met de goddeloze, toch zal ik juichen in de HERE, jubelen in de God van mijn heil.

Habakuk zingt níet over een stralende hemel die de lijdende rechtvaardige wacht, Hij mocht ook niet verwachten dat het naderend leed zou meevallen of rakelings zou passeren.

Nee, de klap zou hard aankomen,

Het is de vraag of men Habakuk recht doet door op te merken: het leed was nog geen werkelijkheid en zijn positie is daarmee totaal anders dan die van Job, met de al of niet uitgesproken suggestie: Habakuk had het makkelijker dan Job.

Zoals ook andere profeten is Habakuk er kapot van als de HEER

hem heeft laten zien wat er staat te gebeuren. Mijns inziens moeten we hier niet op afdingen door te zeggen: het was maar een visioen. Ze waren er écht stuk van.

En toch zingt Habakuk: Ik jubel, ik juich in de HERE. Hij maakt mijn voeten snel als hinden, hij laat mij over mijn bergen gaan.

Ik hoop dat u de volgende keer zijn woorden met extra aandacht en respect leest. En moge het zaad uitgestrooid door deze 'klimplant', kiemen en groeien in onze harten.

10. *De ware profeet is vredelievend (Douma)*

1. Van de vier profeten die we tijdens dit cursusblok behandelen, is de tekst van Micha zowel de moeilijkste alsook de rijkste. In mijn vorige bijdrage heb ik al laten zien dat we op Jesaja en Jeremia na nergens zoveel materiaal vinden over de toekomst van Israël als in Micha. Ook van de *persoon* van Micha krijgen we bij aandachtige lezing van de hele tekst een bepaalde indruk. Die hebben we ook duidelijk van Jona, maar dan in negatieve zin. In Micha staat een profeet voor ons die trouw bleef aan zijn roeping en het daarom zwaar te verduren kreeg. Wij worden meer dan eens aan Jeremia herinnerd, die immers ook zwaar geleden heeft onder de reacties van het volk op zijn profeteren.

Dat merken we ook bij Micha

Micha 2,6vv

'Houd op', zeggen zij, 'houd op met dat geprofeteer! [NBG: Profeteer niet, profeteren zij!]
Komt er nooit een eind aan die beschimpingen? Zou dit het zijn wat het volk van Jakob is aangezegd? Verliest de HERE zo snel zijn geduld, zouden dit zijn daden zijn?'

Wat Micha hier zegt over de mensen die zijn prediking beluisterd hebben, is glashelder. De profeet had aangekondigd dat Jahwe onheil over het volk gaat brengen wegens hun sociale zonden. Ze roven van hun naasten wat ze grijpen kunnen. De maat is nu vol voor Jahwe, en de

profeet moet vertellen dat het volk het naderende onheil niet van zich af kan schudden. Er wacht de mensen een tijd van verschrikking. Maar een dergelijke profetie van Micha laten de valse profeten zich niet aanzeggen. Het zijn nl. de collega's van Micha – de valse profeten – die hem van antwoord dienen.

Dat laat NBG beter uitkomen dan NBV. Van die valse profeten heeft Micha bijzonder veel last. Zij bestempelen Micha's aankondiging van Jahwe's oordeel als 'beschimpingen'. En ze geven meteen aan waarom hun eigen profeteren gebaseerd is: zou zo iets het volk van Jakob, waaraan Jahwe zich voor altijd gebonden heeft, kunnen overkomen? En verliest Jahwe zo snel zijn geduld? Dat er wat op zijn volk aan te merken valt, akkoord; maar dan moet Micha niet met beschimpingen komen, alsof het met het volk van God zo slecht voorstaat dat Jahwe nu moet ingrijpen. Kritiek? Best, maar het volk van Jahwe afkraken, nee!

2. Het antwoord dat Micha op deze kritiek geeft, noem ik karakteristiek voor de ware profeet. Het luidt als volgt:

Micha 2,8

Steeds weer stelt mijn volk zich vijandig op tegenover al wie vredelievend is. Nietsvermoedende, vreedzame voorbijgangers worden van hun mantel beroofd. Jullie verdrijven de vrouwen van mijn volk uit de huizen waarin zij gelukkig zijn. Jullie ontnemen de kinderen voor altijd de luister waarmee ik hen heb bekleed.

Terwijl het volk Juda zich vijandig opstelt tegen Micha, draait hij de rollen om. Niet *zij* dienen de vrede, maar *hij*. Want kijk eens naar wat er in het land gebeurt. Vreedzame voorbijgangers worden van hun mantel beroofd. Weduwen die in financiële problemen komen, worden uit hun huizen gezet. Weeskinderen worden niet geholpen, zodat zij straks de eer niet meer ontvangen die zij, hoe behoeftig dan ook, als leden van Jahwe's volk bezitten.

Niet de profeet dus, maar zijn tegenstanders zijn op oorlog uit. *Hij* dient de vrede. Maar natuurlijk willen de mensen zo'n boodschap niet horen. Ze stoppen hun oren daarvoor dicht en sluiten hun ogen voor het onrecht dat ze om zich heen zien gebeuren. De profeet heeft z'n oren voor Jahwe's woord open en ziet wat er rondom hem gebeurt. Hij zwijgt dan niet als een valse profeet die altijd mooi-weer blijft spelen. Dat heeft Micha prachtig onder woorden gebracht:

Micha 2,11

Als er iemand was die niets dan wind en valse leugens verspreidt en profeteert: 'Ik zie wijn en drank', dan zou dat voor dit volk de ware profeet zijn!

Om ware profeet te zijn en de vrede te dienen door ook de *harde* woorden van Jahwe door te geven, is echter moed nodig. Ook daarvan is de profeet zich bewust geweest. Want

Micha 3,8

Ik daarentegen ben [anders dan de valse profeten!] ben vervuld van kracht, ik heb de geest van de HERE, ik ben rechtvaardig en ik heb de *moed* om aan Jakob zijn wandaden bekend te maken en aan Israël zijn zonde.

In onze oren klinkt dat nogal zelfverzekerd. Maar wie ervan verzekerd is dat hij namens God een boodschap heeft te brengen, mag het Micha nazeggen dat hij vol van kracht, vol van Gods geest en rechtvaardig is. En dat er moed voor nodig is, dát hebben profeten als Elia, Jeremia en Micha genoeg gemerkt. Wie over zelfverzekerdheid wil praten, moet luisteren naar wat de valse profeten beweren:

Micha 3,11

'De Here is toch in ons midden? Ons kan geen kwaad overkomen'.

3. Ik wil ook nog wijzen op een andere gewaarwording die je bij veel ware, krachtige en rechtvaardige profeten vindt. Dat is de gewaarwording van *eenzaamheid*. We hoeven maar te denken aan Elia, die na de gebeurtenis op de Karmel tegenover Jahwe verklaart dat hij als enige is overgebleven. En Jeremia is al evenzeer voorbeeld van een profeet die het allemaal alleen meent te moeten verwerken. Ook Micha heeft die gevoelens gekend.

Micha 7,1

Ongelukkige die ik ben, het is als bij de late oogst: geen druiventros meer om te eten, geen vroege vijg meer, waarnaar ik smacht. Zij die trouw waren zijn verdwenen uit het land, niemand is nog rechtschapen....

Zoals er aan het eind van de late oogst een punt komt dat je geen druiventros of vroege vijg meer kunt vinden, zo zijn allen die trouw waren uit het land verdwenen. Eenzaam en alleen is Micha geworden. Klaagt hij terecht? Of zou Jahwe ook tegen hem kunnen zeggen wat Hij Elia had geantwoord: er zijn toch nog zeventuizend die niet voor Baäl hebben geknield? Ik kan het niet laten opnieuw op een tekort in NBV te wijzen. Kijkt u nog even weer naar

Micha 2,6vv

'Houd op', zeggen zij, houd op met dat geprofeteer! [NBG: Profeteert niet, profeteren zij!] Komt er nooit een eind aan die beschimpingen? Zou dit het zijn wat het volk van Jakob is aangezegd? Verliest de HERE zo snel zijn geduld, zouden dit zijn daden zijn?'

Wat het Hebreeuws duidelijk aangeeft en NBG ook terecht weergeeft, gaat in de NBV verloren: een *meervoud*. Dat zal in het moderne Nederlands dat NBV hanteert wel kunnen. Er gaat echter hier – en niet alleen hier, maar op meer plaatsen! – een nuancering verloren. Want de valse profeten keren zich niet alleen tegen Micha, maar kennelijk ook tegen *andere* goede profeten, die het met Micha eens zijn. Waarom anders dat meervoud waarop ik zojuist wees?

Daarmee wordt de klacht van de profeet die we in Micha 7,1 en 2 vinden, nog niet van z'n kracht beroofd. Het aantal overgebleven medestanders, kan intussen zo klein zijn geworden, dat de profeet wellicht met enige overdrijving kan zeggen: 'Niemand is nog rechtschapen'.

En dat een profeet ondanks zijn eenzaamheid overeind kan blijven, moet ik u ook nog laten zien. Want nadat hij zijn eenzaamheid getekend heeft, lezen we:

Micha 7,7

Maar ik, ik blijf uitzien naar de HERE, ik blijf hopen op de God die mij redding zal brengen. Hij zal mij horen, mijn God.

Eenzaam dus, maar niet alleen!

C. Opmerkingen n.a.v. vragen over teksten (Douma)

1. *T.a.v. Jona*. Vraag: u hebt opgemerkt dat Calvijn een wat te rooskleurig beeld geeft van Jona. Wat is daarvoor de reden? Weten wij met betrekking tot Jona soms dingen die Calvijn onbekend waren?

Antwoord. Ik denk niet dat we het zo kunnen stellen. Wij weten niet meer dan Calvijn wist over Jona. De enige bron omtrent Jona blijft het boekje dat zijn naam draagt en de passage uit 2 Kon. 14. We verschillen dus in *taxatie* van die gegevens. Misschien heeft Calvijn het er wat moeilijker mee gehad kritiek te leveren op Jona, omdat hij toch een profeet van Jahwe was. Natuurlijk zeggen wij dat ook. En wáár Jona profeteert, hebben ook wij geen kritiek. Denk aan Jona 2! Maar als zijn zender *zelf* Jona kapittelt, hoeven wij Jona de hand niet boven het hoofd te houden. M.i. is het onjuist om met Calvijn te stellen dat Jona vreesde dat hij aan de glorie van zijn zender schade toe zou brengen als hij naar Nineve ging. De mensen zouden hem uitlachen als hij een negatieve boodschap kwam brengen en zijn God vervolgens de Ninevieten zou sparen. Ik blijf erbij dat Calvijn het te mooi voorstelde wat de diepste beweegreden voor Jona was om eerst niet naar Nineve te reizen. Zie daarover mijn boekje over *Jona etc.*, pag. 22v.

2. Vraag over het *slot van de toespraak onder 8*. ‘Wat er bij de vier profeten achter de horizon ligt’. Dat slot was heel interessant, maar ook wel heel summier. U zegt dat de profetieën wel vervuld zijn in Jezus Christus, want anders kom je terecht in onmogelijkheden en tegenstrijdigheden. De vraagsteller spreekt veel mensen die er anders over denken. Kunt u er niet wat dieper op ingaan?

Antwoord: de vraag begrijp ik. Het vergt meer dan de vijf minuten die ik nog had om een goed antwoord te geven. Dat antwoord hoop ik in 2008 te kunnen geven, zowel op het elfde cursusblok, alsook daarna in een publicatie die juist over déze zaak zal gaan. Ik hoop op het volgende blok uit te leggen hoe onmogelijk het is aan een belofte over het herstel en de glorie van het aardse Jeruzalem inclusief de tempel aldaar vast te houden, wanneer je het Nieuwe Testament aanvaardt als vervulling van het Oude Testament. Kortom, geef mij nog even de tijd om de gestelde vraag zo te beantwoorden als ik het zelf graag wil doen in het jaar dat de staat Israël zestig jaar zal hebben bestaan!

3. Over de woorden *toorn* en *woede* in NBV.

Vraag: moeten we tegen de combinatie van 'woede' en God geen bezwaar maken, omdat de Schrift zelf ons leert dat woede voortkomt uit ons boze hart? Als mensen woedend worden, gaat er meestal iets goed mis. Het is dan ook niet vreemd als in Gal. 5,20, Kol. 3,8 en Jak. 1,20 wordt gezegd dat woede bij een christen een te veroordelen eigenschap is? Hoe kan NBV dan aan God, die de heilige Geest heeft uitgestort, een eigenschap als woede toeschrijven aan God van wie de Heilige Geest uitgaat?

Antwoord: De vraagsteller heeft onderzocht hoe vaak 'toorn' en 'woede' in NBV voorkomen, vergeleken met NBG. Daaruit blijkt zeer duidelijk dat NBV heel vaak 'woede' ('woedend') gebruikt waar NBG met 'toorn' ('toornig') vertaald. Als ik mijn persoonlijke mening mag geven, dan zou ik liever het woord 'toorn' in plaats van 'woede' gehandhaafd hebben gezien. Soms is ook niet duidelijk waarom NBV de ene keer met 'woede' en de andere keer met 'toorn' vertaalt. Maar nu NBV eenmaal heel vaak met 'woede' is gaan vertalen, komt de vraag op of wij dat moeten *veroordelen*. Die vrijmoedigheid heb ik niet. Vooral niet als de vraagsteller met nieuwtestamentische teksten wil aantonen dat 'woede' bij de mens veroordeeld wordt en dan de conclusie trekt dat 'woede' dus niet voor God kan gelden. Wanneer die conclusie juist zou zijn, kan God ook niet toornig zijn, want 'toorn' wordt ons mensen in het NT óók verboden (Ef. 4,31; Kol. 3,8; 1 Tim. 2,8; Jak. 1,19v). In NBG staat dan niet het woord 'woede', maar gewoon het woord 'toorn'! Waar komt het nu op aan? Te weten *wie* toornig of woedend is. Mensen kunnen vaak geen maat te houden en zijn dan blind in hun toorn of woede. Denken we aan God, dan weten we dat Hij niets in *blinde* woede doet. Het woord 'woede' is bij uitstek voor mensen geschikt om aan die blindheid wél te denken. Ik zal persoonlijk waarschijnlijk altijd blijven aanhikken tegen het woord 'woede' voor God,

vertrouwd als ik ben en blijf met de NBG-vertaling. Maar ik weet op grond van de Schrift wie God is en zal Hem daarom wel grote *felheid* in zijn toorn en woede, maar nooit blindheid kunnen toeschrijven.

D. Enkele opmerkingen over het deeltje Jona, Micha, Nahum, Habakuk (Douma)

T.a.v. Nahum. Vraag: hoe belangrijk is het te weten waar een profeet geboren is of gewoond heeft, zoals in het geval van Nahum?

Antwoord. Het belang ervan is meestal zeer beperkt. Toch maakt het wat uit of een profeet in het Noordelijke of Zuidelijke rijk heeft gewerkt en of hij daar ook vandaan kwam. De vraag alleen al of een profeet uit het ene deel ook een boodschap voor het andere deel van Jahwe's volk heeft, is niet zonder gewicht.

Vraag: welke waarde moeten we toekennen aan uw *opmerking op pag. 71* over de Farizeeën, die beweerden dat er uit Galilea nooit een profeet is gekomen (Joh. 7,52)? Er staat trouwens in NBG: 'Ga maar na en zie, dat uit Galilea geen profeet opstaat', terwijl NBV heeft: 'Zoek het maar na, dan zul je zien dat er uit Galilea geen profeet kan komen.'

Antwoord: de beide vertalingen van Joh. 7,52 maken m.i. zakelijk geen enkel verschil. In beide gevallen wordt ervan uitgegaan dat, als je het *onderzoekt*, de conclusie moet zijn dat er uit Galilea geen profeet is voortgekomen. Dit zal dan toch wel betekenen dat er onder de oudtestamentische profeten geen enkele uit de streek van Galilea afkomstig was. En dat heeft betekenis voor de afkomst van Nahum. Hij kwam uit Elkos, maar waar ligt die plaats? De Farizeeën hebben heel veel verkeerde dingen gezegd, maar daarom vinden we natuurlijk nog niet alles verkeerd wat ze beweerden.

Stel voor dat ze gelijk hebben met hun bewering in Joh. 7, dan moeten we Elkos niet zoeken in Galilea. De kerkvader Hieronymus zocht het daar wél. Ook dat is niet zonder betekenis, omdat Hieronymus een oude getuige is die over een enorme kennis van zaken beschikte. Dus, wie heeft er nu gelijk? Ik ben geneigd hier meer waarde te hechten aan de constatering van de Farizeeën dan aan die van Hieronymus. Voor Elkos wordt ook wel naar een plaats in Juda gewezen, wat mij dan ook waarschijnlijker lijkt. Maar ... zekerheid krijgen we hier niet. Er is ook nog een mogelijkheid dat de *familie* van Nahum wel uit Elkos in Galilea kwam, maar Nahum een nazaat was die in ballingschap geboren is en daarom in de buurt van Nineve gewoond kan hebben. Dat is de mening van prof. van der Woude die ik heb weergegeven en die mij de moeite van het vermelden waard leek.

Weten we het nu? Nee. Maar ik heb wel geprobeerd er iets van te zeggen, om duidelijk te maken dat we hier wel kunnen vermoeden, maar geen stellige uitspraken moeten gebruiken. Ook dat hoort bij de uitleg van de Heilige Schrift.

Vraag: Bij de verklaring van *Nah. 2,13* hebt u een deel weggelaten: 'je prooi vaag ik weg van de aarde'. Maar past dat gedeelte daar wel? Want ook Juda heet een prooi van Assur. Maar Jahwe veegt toch deze prooi niet van de aardboden?

Antwoord: Ik lees op de door de vraagsteller genoemde tekst *Nah. 1,15* niets over Juda als prooi van Assur. Die gedachte komt elders wel voor (Ez. 34,10.22.28), zoals de vraagsteller terecht aangeeft. Maar op grond daarvan moeten wij dan ook wel concluderen dat met 'prooi' in *Nah. 2,13* niet Juda bedoeld kan zijn. Er is gewoon mee bedoeld dat alles wat Nineve in de wereld heeft weggeroofd, met de stad zal worden weggevaagd. Dat element heb ik in mijn weergave van *Nah. 2,13* niet weggelaten, maar als volgt verwoord: ... van de buit die zij andere volken ontroofd hebben, zal niets in hun land achterblijven.

Vraag: Wanneer ik *Hab. 3,8-15* leg naast *Luc. 21,25-27* ('gebulder en geweld van de zee'), valt het mij op dat het water als verwoestende kracht door God wordt gebruikt om zijn volk te redden. Ik vraag mij altijd weer af of Habakuk niet verder ziet dan de ondergang van Babel. Heeft hij niet over de einder van de toen nog aanstaande ballingschap en het daarop volgende herstel, het (definitieve) einde zien oplichten? Vooral *Hab. 3,11v* wekken bij mij een allesomvattende indruk.

Antwoord: met de vraagsteller stem ik in dat het water zowel een verwoestende als reddende kracht is op veel plaatsen in de Schrift. Ik heb er ook geen moeite mee als de vraagsteller in *Hab. 3* het einde ziet oplichten en daarom niet beperkt wil denken over de horizon van Habakuk. Maar ik blijf daarom wel verschil maken tussen de horizon van het Oude en die van het Nieuwe Testament, tussen einder en einde, om het in de woorden te zeggen die ik al vaak op de cursus gebruik heb. Wat *Hab. 3* ons vertelt, is indrukwekkend, maar geeft niet het beeld van de grote oordelen en van de grote bevrijding die we in het boek Openbaring aangekondigd krijgen. Laten we zeggen dat het als een *fragment* past tussen passages in Openbaring. Maar het geeft niet een beeld van het definitieve einde van de geschiedenis zoals we dat vinden in met name *Openb. 21* en *22*.

Daarom heeft het zin te spreken van een einder en van het definitieve einde. Binnen hun einder mochten de oudtestamentische profeten verder kijken dan de ballingschap en de bevrijding uit die ballingschap. Maar gaat hun einder zover dat ze ook reeds de betrekkelijkheid van het land Israël en van de stad Jeruzalem zagen? Zagen ze reeds wat ons is geopenbaard, nl. het hemelse Jeruzalem? Wat ze zeiden, is belangrijk genoeg voor ons. Vandaar de bijbelcursus over het *Oude* Testament! Maar we moeten niet beweren dat het Nieuwe Testament eigenlijk al helemaal in het Oude te vinden is. Er is voortgang in de openbaring die God in zijn volk geeft, zodat wij dingen zien die (ook) de oudtestamentische profeten niet gezien hebben.

Met dank aan de vraagstellers, o.a. C.K; A.M.S. en J.S.

E. Oplissing van de opgaven lesbrief 10.1

4.1. In welke van de vier profeten zal de volgende uitspraak te vinden zijn? Zoek de tekst bij die profeet op.

- Wee de bloedstad, een en al leugen, vol oorlogsbuit (*Nah. 3,1*)
- Wat kan ik de HEER aanbieden...zou Hij eenjarige stieren aanvaarden? (*Micha 6,6*).
- Ik wist wel wie u bent: een God die genadig is en liefdevol... (*Jona 4,2*).
- ..al zal er geen koren op de akker staan ... (*Hab. 3,17*).

4.2. Twee profetenboeken eindigen met een vraag. Geef aan welke profeten het betreft:

- ...wie heeft niet voortdurend geleden onder jouw wreedheid? (*Nahum 3,19*)
- ... Nineve, waar meer dan honderdtwintigduizend mensen wonen ... en dan nog al die dieren? (*Jona 4,11*)

4.3. In welke boeken vind je de vermelding van de volgende steden of streken?

- a) Nineve (zowel in *Jona* als in *Nahum*)
- b) Tarsis (*Jona 1,3; 4,2*)
- c) de Filistijnse stad Gat (*Micha 1,10*)
- d) Efrata (*Micha 5,1*)
- e) Thebe (*Nah. 3,8*).
- f) Teman en Paran (*Hab. 3,3*).

Les 11.2 Cursus en antwoorden Sefanja, Haggai, Zacharias en Maleachi

NB De intro op de bovengenoemde bijbelboeken ontbreekt.

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

ZWOLLE : 18 en 25 maart 2008

ROTTERDAM : 1 en 8 april 2008

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibibel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 18 april 2008.

Inhoudsopgave

- A. Inleiding. Opmerkingen over de beide cursusavonden
- B. Stof die op de cursusavonden behandeld is
- C. Opmerkingen n.a.v. vragen over teksten
- D. Enkele opmerkingen over het deeltje Sefanja, Haggai, Zacharia en Maleachi
- E. Oplossing van de opgaven in lesbrief 10.1.

A. Inleiding. Opmerking over de beide cursusavonden

De cursus is voltooid! We kunnen ook voor het elfde cursusblok terugzien op twee geslaagde avonden. We konden op de afgesproken data de cursus in Zwolle en Rotterdam de cursus geven voor bijna 600 cursisten.

Als cursusleiders willen we nog eens onze dank uitspreken voor de hartelijkheid die we van alle kanten ontvangen hebben tijdens onze cursus. Dat was voor ons telkens weer een stimulans om met de cursus door te gaan, ook al was het vaak werken onder hoogspanning om het lesmateriaal op tijd bij de cursisten af te leveren. In oktober 2004 begonnen we met het eerste cursusblok op drie plaatsen tegelijk (Zwolle, Rotterdam en Dordrecht). Dat was een beetje teveel, zodat we vanaf januari 2006 verder gingen in Zwolle en Rotterdam. Het stemt ons dankbaar dat we zonder onderbreking ons konden houden aan de afgesproken data. Nooit hebben we gedurende deze drieënehalfjarige cursus het program hoeven wijzigen door bv. weersomstandigheden of het uitvallen van een cursusleider het program hoefde te onderbreken. We zijn begonnen met het idee dat al mooi zou zijn als we honderd cursisten kregen. Maar het werden er honderden, en op het hoogtepunt hadden we er zelfs meer dan 700!

Het afsluiten van *deze* cursus over het Oude Testament betekent niet dat het cursusverband wordt opgeheven. op veler verzoek gaan we, komen we met een - zij het bescheidener – vervolg. U kunt nadere gegevens daarover verwachten binnen een maand. De cursus die we nu gegeven hebben, wordt op eenzelfde manier herhaald in Amersfoort, met ingang van november 2008. Ook hierover ontvangen onze cursisten binnenkort nadere gegevens.

B. Stof die op de cursusavonden behandeld is.

1.1. Het programma voor de *eerste* avond was

19.30 – 19.50 uur	De actualiteit van Sefanja's profetieën (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Jeruzalem, de Godsstad hier beneden (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	Haggai: 'Zo spreekt de HEER van de hemelse machten' (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Gods huwelijk, monoliet of toetssteen (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Hag. 2,12vv: Het verschil tussen handeling en houding (Douma)

1.2. Het programma voor de *tweede* avond was:

19.30 – 19.50 uur	Zach. 4: De kandelaar en de twee olijfbomen (Douma)
19.50 – 20.10 uur	Tempels (Verbree)
20.10 – 20.30 uur	De laatste profeten: wat ligt er achter hun horizon? (Douma)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.30 uur	Discussie
21.30 – 21.45 uur	Wil het ware Israël opstaan? (Verbree)
21.45 – 22.00 uur	Mal. 1,8: 'Wat geeft dat nu?' (Douma)

1. *De actualiteit van Sefanja's profetieën (Douma)*

1. Altijd zult u de vraag blijven stellen wat u eraan hebt om een bijbelboek – welk bijbelboek dan ook – te bestuderen. Die vraag mag u zeker stellen aan mensen die voor u een cursus hebben opgezet en die u in een inleidende lesbrieff hebben verteld waaraan u moet denken bij de bestudering van Sefanja, Haggai, Zacharia en Maleachi. Maar ook als u zich voorbereid hebt op deze avonden, blijft nog de vraag: brengt mij die kennis nu ook verder? Stap ik, als ik de profeten lees, niet een heel andere wereld binnen dan waarin ikzelf leef? Wat heb ik eraan voor mijn relatie tot God en tot de mensen om te weten wat ik in de profeten lees? Wat is voor mij de *actualiteit* van de bijbelboeken die ik hier op de cursus bestudeer?

Als cursusleider wil ik proberen u een antwoord te geven. Ik zeg wel nadrukkelijk dat ik *een* antwoord geef en niet *het* antwoord. Mensen in andere tijden en in andere omstandigheden zullen weer anders door een bijbelboek getroffen worden. En zelfs mensen uit onze eigen tijd die in soortgelijke omstandigheden verkeren als ik, zullen andere antwoorden geven. Om het maar concreet te maken: had mijn collega Adrian Verbree zich voorbereid op de vraag die ik hier stel, dan zou zijn antwoord verschillen van dat van mij. Dat is niet verontrustend, alsof je met de Bijbel alle kanten uit kunt. Zonder dat de antwoorden *tegenstrijdig* zijn, kunnen ze wel heel verschillend zijn. De een valt bij het bijbellezen dit op, de ander dat.

2. Genoeg hierover, ik geef u nu mijn antwoord op de vraag naar *de actualiteit van de profeet Sefanja*. We maken het ons met de keuze van dit boekje niet al te moeilijk, want het boekje Sefanja is met slechts drie hoofdstukken gemakkelijk te overzien. Om de actualiteit van de profetie van Sefanja duidelijk te maken, moeten we wel eerst proberen de profeet zo goed mogelijk in het raam van zijn tijd voor het voetlicht te brengen. Van het particuliere leven van

de profeet Sefanja weten we nauwelijks iets, zoals u al hebt kunnen lezen in lesbrief 11.1. Van Sefanja's tijd is ons wel het een en ander bekend. Hij leefde in de dagen van koning Josia, een van de laatste koningen van het Zuidelijke rijk Juda.

Sef. 1,1

Dit zijn de woorden die de HEER richtte tot Sefanja toen Josia de zoon van Amon, in Juda regeerde.

Het ziet er slecht uit voor Juda en Jeruzalem, zoals uit het vervolg blijkt. We weten dat het niet lang meer zal duren of ook het Zuidelijke rijk gaat in ballingschap. Laten we even de jaartallen repeteren: In 722 v.Chr. sleepten de Assyriërs het Noordelijke rijk in ballingschap. In 586 v.Chr. zal het ook zover komen dat de Babyloniërs hetzelfde doen met Juda, het Zuidelijke rijk. Zover is het nog niet, we staan er naar schatting nog zo'n veertig jaar vanaf.

Maar dat het oordeel over Juda en Jeruzalem zal losbarsten, staat vast. Koning Josia mag dan zelf een vrome koning zijn, zoals we uit andere bijbelse bronnen weten, maar het optreden van zijn grootvader Manasse en zijn vader Amon hebben aan het geduld van God met zijn volk een einde gemaakt. Het feit dat Josia nog een reformatie heeft doorgezet en aan veel afgoderij in Juda een einde heeft gemaakt, betekende niet, dat Jahwe op zijn beslissing om met Juda af te rekenen terugkwam. Nee, het oordeel kon misschien nog worden uitgesteld; maar uitstel werd geen afstel. Na alle goddeloosheden van met name Josia's grootvader Manasse was de deur van Gods geduld op slot gegaan. Aan de *dag van Jahwe*, waarover Sef. 1 spreekt, valt niet meer te ontkomen.

Wanneer u dit duidelijk is uit de bijbelse gegevens die we in Sefanja en elders vinden, wijs ik er vervolgens op dat het oordeel op de dag van Jahwe niet alleen over Juda, maar over alle volken komt in de wereld waarin Juda leefde. Let op de volgende teksten:

Sef. 1,3

... Ik laat de mensen van de aardbodem verdwijnen, spreekt de HEER.

Sef. 2,4.5

Gaza zal verlaten zijn, Askelon een woestenij, Asdod wordt midden op de dag ontvolkt, Ekron ontworteld. Wee jullie, bewoners van de kustvlakte, Kretenzers! De HEER richt zich tegen jou, Kanaän, land van de Filistijnen! Ik zal je te gronde richten met al je bewoners.

Waarom moeten de Filistijnen, een volk dat afkomstig was van het eiland Kreta, ook het slachtoffer worden op de dag van het oordeel, dat toch vooral tegen Juda gericht is? Omdat naast de eigen schuld van Juda ook de Filistijnen de straf moeten ondergaan voor alles wat ze Gods volk hebben aangedaan. Het land van de Filistijnen wordt, zoals u ziet, *Kanaän* genoemd, om ermee aan te geven dat zij, evenals de oorspronkelijke Kanaänieten, zovaak een struikelblok voor Israël zijn geworden. Zij worden hier gesierd niet met de *eervolle* naam Kanaän als het beloofde land voor de Israëlieten, maar in de afschuwelijke betekenis van het *heidense* Kanaän, dat met z'n afgoderijen Israël voortdurend op het verkeerde pad bracht. Maar ook de broedervolken Moab en Ammon worden genoemd, Ook zij hebben zich voortdurend aan het Gods volk vergrepen:

Sef. 2,8

Ik (Jahwe) heb de hoon van Moab gehoord en de spot van Ammon, Ik heb gehoord hoe ze mijn volk hoonden en zijn gebied bedreigden.

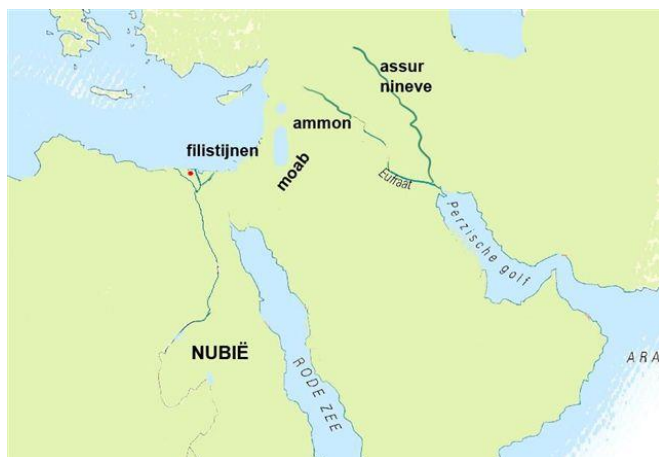
Maar we zijn er nog niet, want Jahwe zal zijn hand ook uitstrekken naar het verre zuiden en het noorden.

Sef. 2,12.13

Nubiërs, jullie worden door mijn zwaard doorboord! Hij (de HEER) zal zijn hand uitstrekken naar het noorden, Assyrië te gronde richten, Nineve (de hoofdstad van Assyrië) tot een wildernis maken.

De Nubiërs woonden ten zuiden van Egypte, voor het gevoel van de Judeeërs aan de rand van de toenmalig bekende wereld. En Nineve was hun uiteraard bekend als het centrum van de toenmalige Assyrische wereldmacht. Denk aan Jona!

3. Laten we hier alvast even stil blijven staan en naar de actualiteit van zulke gegevens voor vandaag vragen. U ziet op het volgende kaartje dat de HEER, als Hij de dag van zijn toorn door Sefanja laat aankondigen, de hele wereld van die dagen erin betreft.

Het gaat dan natuurlijk niet om vermeerdering van onze aardrijkskundige kennis. Maar uit zulke gegevens kunnen we wel opmaken dat onze aandacht *mondiaal gericht* moet zijn. In nieuwtestamentische taal gezegd: Jezus Christus is met de hele wereld bezig, ook al neemt Jeruzalem een centrale plaats in. Jeruzalem staat niet los van de Filistijnen die het volk van

God vaak op het dwaalspoor van afgoderij hebben gezet; het staat niet los van broedervolken van wie het hulp zou mogen verwachten, maar door wie het tegengewerkt en verraden wordt. Het heeft met de wereldmacht van Assyrië en kort daarna met die van het Nieuw-babylonische rijk te maken. En zoals de ogen van Sefanja's tijdgenoten geopend moeten worden voor Gods volk in de wereld van toen, zo moeten ook wij de kerk op haar plaats in onze wereld zien. Dus ophouden met het altijd maar over onszelf en ons eigen wereldje, ook ons eigen kerkelijke wereldje te hebben! Let op de gevaarlijke invloeden die ons van buitenaf bedreigen. Houd broeders in de gaten op wie je niet kunt vertrouwen, al is het in de verte familie van je.

We moeten echter niet alleen naar de 'wereld' kijken als een bedreiging voor ons, We moeten ook letten op de zegen die God aan de wereld wil geven.

Ik maak nu even een sprong naar

Sef. 3,8.9

Wacht maar – spreekt de HEER -, wacht op de dag dat Ik mijn buit kom halen. Ik heb besloten volken te verzamelen.... en mijn toorn, mijn laaiende woede over ze uit te storten....

Dan zal Ik de lippen van de volken rein maken, zij zullen de naam van de HEER aanroepen, zij zullen Hem dienen, zij aan zij.

Laat je aandacht mondiaal gericht zijn, en dan niet alleen om over alles te zuchten wat je ziet en hoort, maar ook om je te verheugen. God zal de lippen van die 'slechte' volken rein maken! Het lijkt er in Sefanja soms op dat Jahwe alle mensen zal wegvagen:

Sef. 1,3; 3,8

..... Ik laat de mensen van de aardbodem verdwijnen....
 door het vuur van mijn woede vergaat heel de aarde....

Maar ook al gaan eindeloos veel mensen verloren, de *wereld* wordt gered. Dat horen we uit de aankondiging over volken waarvan Jahwe de lippen rein maakt. Dat horen we ook uit de aankondiging over verstrooide Judeeërs, die straks teruggehaald zullen worden. Er gaan ook eindeloos veel mensen uit Gods eigen volk in het oordeel verloren, maar toch keert een rest terug. Ze worden overal vandaan gehaald:

Sef. 3,10.19

Van over de rivieren van Nubië zullen zij die Ik verstrooid heb mij komen vereren en mij hun offergaven brengen...

Ik zal afrekenen met je verdrukkers, de kreupelen zal Ik redden, de verstrooiden bijeenbrengen. En die in de hele wereld worden veracht, zal Ik met eer en roem overladen.

We moeten dus aandacht hebben voor Gods oordeel waarin de hele wereld betrokken wordt, en voor Gods heil dat Hij aan zijn eigen volk, maar ook aan andere volken wil geven. Heb dus je ogen open en blijf letten op wat God doet en wat Hij zal doen. Nog eens: denk mondiaal!

4. Maar nu de vraag wat wij van dat werk van God *zien*. Zagen we daarvan maar wat meer! Aan Jezus is de macht over heel de aarde gegeven, maar wat zien wij van zijn werk, zowel als het over zijn straffen als over zijn zegenen gaat? Ik let op twee antwoorden die op een dergelijke vraag gegeven worden in het boek Sefanja.

Het eerst en verkeerde antwoord vinden we in Sef. 1,12, waar verteld wordt dat de HEER Jeruzalem op de dag van zijn oordeel zal doorzoeken met lampen. En wat treft Hij aan in zijn schijnwerpers? Hij straft

Sef. 1,12

.... hen die zich aan wijn te buiten gaan en denken: de HEER doet geen goed en geen kwaad.

Dat zijn de mensen die absoluut niet onder de indruk zijn van welke profetische boodschap ook. Het zal zo'n vaart niet lopen met Gods straffen. Laten we eten en (vooral) drinken en vrolijk zijn! Wie merkt nu dat de goeden beloond en de kwaden bestraft worden? God laat ze allemaal hun eigen gang gaan! De goeden ontvangen hier hun beloning niet en al evenmin worden de kwaden bestraft. Dus, het leventje gaat gewoon door, en je hoeft er God niet in te betrekken.

Die houding vinden we ook in Sef. 3,1vv beschreven. De stad Jeruzalem

Sef. 3,2-4

luistert naar niemand, neemt geen terechtwijzing aan, vertrouwt niet op de HEER, wendt zich niet tot haar God. Haar leiders zijn brullende leeuwen, haar rechters wolven...haar profeten gewetenloze bedriegers, haar priesters ontwijden wat heilig is en doen de wet geweld aan.

Gekker kan het niet in de stad van God, zouden we zeggen, want precies als die dronken lui gaan de kopstukken in de stad hun eigen gang, zonder dat hun iets overkomt! Maar let op, het volgende vers vertelt ons hoe de stand van zaken *werkelijk* is:

Sef. 3,5

Maar de HEER is in haar midden, Hij is rechtvaardig. Hij doet geen onrecht. Iedere (!) ochtend wanneer het licht wordt spreekt Hij recht, en nooit (!) ontbreekt Hij. Maar wie onrecht doet, kent geen schaamte.

Dit vers moet u zich goed inprenten wanneer u twijfelt aan uw geloof, het idee hebt dat de HEER zich nergens mee bemoeit, en alles om u heen en ook met uzelf gaat zoals het nu eenmaal gaat. Dit vers mag in een lijstje geplaatst worden. Terwijl ze in Jeruzalem, zo lijkt het, allemaal hun eigen zin doen en zich om God niet bekommeren, is *Hij* toch in hun midden en spreekt Hij iedere ochtend recht, zonder ooit te ontbreken. Zoals Hij de drinkebroers in het licht van zijn lampen ontdekt, zo ontmaskert Hij alle zondaars in Jeruzalem. Als Hij op iedere morgen recht spreekt en nooit ontbreekt, mogen we denken aan zijn aanwezigheid met zijn woord, zijn wet.

Laat het waar zijn dat de meerderheid in de stad onrechtvaardig handelt en het ook nog schaamteloos doet, zonder te verblikken of te verblozen, de *HEER* blijft aanwezig en registreert alles. De dag van de afrekening kan op zich laten wachten, maar God is daarom nog wel aanwezig en heel actief. Hij heeft zijn woord gesproken en zijn Zoon gezonden, zijn werk is bekend voor wie het wil horen. De meerderheid wil dat niet. Zij die onrecht doen, verblikken of verblozen niet, omdat zij geen schaamte kennen. Wij kennen onze Verlosser Jezus Christus en geloven niet in de schijn van de dingen, maar in de werkelijkheid die ons geopenbaard is.

Dat was dan het tweede aspect uit het boekje Sefanja waarop ik u wilde wijzen. Het eerste aspect dat ons trof was de wijsheid van Gods werk. En dus: *denk mondiaal*. Het tweede is: *blijf geloven*, ook al heeft het de schijn tegen en kan ieder de spot drijven met een geloof in Jezus' aanwezigheid onder ons, zonder dat er vuur regent vanaf de hemel. De dag van zijn afrekening zal zeker komen.

5. Als u blijft geloven, zal uw geloof ook een bepaalde houding moeten vertonen. Sefanja heeft die houding uitdrukkelijk onder woorden gebracht. Daarvoor moet u Sef. 2,1vv lezen. De HEER roept daar zijn schaamteloze volk op tot inkeer, voordat Hij zijn toorn over zijn volk zal uitgieten. Daarna richt de profeet zich als volgt tot de mensen die God nog vrezen, laten we maar zeggen, die we nog de 'goeien' onder het volk kunnen noemen:

Sef. 2,3

Zoek de HEER, allen in het land die nederig zijn en naar zijn wetten leven, zoek rechtvaardigheid, zoek nederigheid; misschien (!) blijven jullie dan gespaard op de dag van de toorn van de HEER.

Het moet u opvallen dat die *nederige* mensen die naar Gods wetten leven, meteen ook worden *opgeroepen* om rechtvaardigheid en nederigheid te *zoeken*. Je zou zeggen: ze *zijn* toch al

rechtvaardig en ze *zijn* al nederig. Zo worden ze toch aangesproken? Zeker, maar er staat veel op het spel. Straks komt de dag van de toorn van de HEER. Die dag is zó verschrikkelijk dat je uit Sef.1 en 3 bijna de indruk krijgt dat er geen mens aan de toornuitbarsting van God zal ontsnappen. Toch is dat wel het geval, zoals we ook al gezien hebben. Een rest van Juda (Israël) zal behouden blijven en ook de volken zullen straks zij aan zij de naam van de HEER aanroepen.

Wonderlijk eigenlijk. Maar vergeet daarom de betekenis van het woordje *misschien* in Sef. 2,3 niet. Het is een vanzelfsprekende zaak dat God de schaamteloosheid van de mensen straft, maar het is niet vanzelfsprekend dat wij aan het oordeel ontkomen, omdat wij zo best en zo braaf zijn. We moeten blijven geloven dat ons behoud rust op de genade en barmhartigheid van de HEER, zoals Hij die getoond heeft in Jezus Christus. Het woordje ‘misschien’ heeft niet de functie om u onzeker te maken. Het is wel bedoeld om u duidelijk te maken dat God veel geduld heeft gehad met zijn volk, zijn kerk, en met uzelf en het nooit een natuurlijke zaak is dat wij op de dag van Jezus Christus gered worden.

Waar we dus een hekel aan moeten hebben, is eigenwaan en zelfverzekerdheid. Wij klaren het karwei niet, maar God zal het doen. Wat van ons gevraagd wordt, is rechtvaardig en nederig zijn. Daarom moeten we ook niet denken dat wij de kerk kunnen laten groeien als wij daarvoor maar de juiste methode volgen en enthousiast te werk gaan. Wie nederig is, moet zorgen dat hij dat *blijft* en nooit een hoge dunk krijgt van wat hij kan bereiken om het koninkrijk van God acceptabel te maken onder de mensen.

6. Ik vat mijn verhaal over Sefanja samen.

1. *Denk mondiaal* en laat uw blik op Gods oordelen en op zijn heil wereldwijd zijn.
2. *Blijf geloven*, ook al lijkt het erop dat God niet aanwezig is.
3. *Blijf nederig*, door te beseffen dat het God is die redt.

2. *Gods huwelijk, toetssteen of monoliet? (Verbree)*

Het stuk uit Maleachi 2 over het huwelijk is een prachtige passage. De achtergrond kan heel goed specifiek in gemengde huwelijken hebben gelegen, de betekenis van dit stuk overstijgt die context ruimschoots.

Maleachi's boodschap laat zich dankbaar gebruiken voor het gesprek met jongelui die menen dat samenwonen van dezelfde orde is als trouwen. Het verbondselement, het eenmalige en het bindende karakter van het huwelijk, het passeert allemaal de revue. Ook moet het getuige zijn van de Here zelf bij het aangaan van de relatie, worden betrokken in het gesprek met jongeren die geen consequenties wensen te verbinden aan het hebben van gemeenschap.

Maleachi raakt met zijn boodschap de Bijbelse grondtoon als het gaat om de intieme relatie tussen man en vrouw. Zijn woorden sluiten aan bij Genesis 2, bij het Hooglied en bij wat Jezus zegt. De grondtoon is - hoeveel geduld en tolerantie met culturele aspecten en menselijke zwakheden er ook in de Bijbel valt aan te wijzen - één man, één vrouw en dat tot de dood hen scheidt.

De kerk heeft de bijbelse grondlijnen steeds onderkend. Tot zover niets nieuws. Maar, bij de uitwerking en toepassing van deze bijbelse norm door de kerk zijn wel enige kanttekeningen te plaatsen. In deze bijdrage wil ik laten zien dat er meer te zeggen valt dan: het huwelijk is in de Bijbel een ongenaakbare monoliet, een steen waaraan menigeen zich wel moet stoten.

Veel kerkenraden en gemeentes worstelen met de kwestie van het hertrouwen. Zoekend naar de Bijbelse norm zien we daar vaak geen ruimte voor, waar het toch steeds meer gebeurt. In de praktijk worden raden en gemeentes door degenen die het aangaat vaak voor het blok gezet. Men doet wat men zelf wil en de gemeente heeft het nakijken. Hooguit kan de kerkenraad zeggen: wij kunnen niet overgaan tot de kerkelijke bevestiging van uw huwelijk, terwijl men eigenlijk tegen het hele huwelijk als zodanig is.

Heeft Jezus niet duidelijk gezegd dat wie zijn vrouw om een andere reden dan overspel wegstuurt, zondigt en zegt ook Paulus niet dat wie niet meer onder één dak leven zich óf met elkaar moeten verzoenen, óf dat zij verder ongetrouwd door het leven moeten gaan?

Ja. Toch valt er mijns inziens meer te zeggen.

Hoe spreekt het Oude Testament over het vraagstuk van het hertrouwen na scheiding?

Als we hiernaar op zoek gaan, komen we tot een opmerkelijke conclusie: die kwestie speelt niet. Nergens vind je uitspraken in de richting van: als mensen scheiden, mogen ze niet hertrouwen. Het omgekeerde lijkt eerder het geval.

e lezen in Deuteronomium 24, 1, 2: ‘Het volgende kan zich voordoen: Iemand heeft een vrouw getrouwd, maar om een of andere reden is hij ontevreden over haar. Hij schrijft een scheidingsbrief, die hij bij haar vertrek aan haar meegeeft. Ze gaat bij hem weg en wordt de vrouw van een ander.’

De NBV vertaalt: ‘om een of andere reden is hij ontevreden over haar.’ In de NBG lezen we: ‘omdat hij iets onbehoorlijks in haar heeft gevonden.’

Deze het kwaad regulerende en inperkende maatregel van de Here was in Israël een eigen leven gaan leiden. Er was getouwtrek ontstaan over de bepaling ‘iets onbehoorlijks’. Er waren drie hoofdstromingen in de uitleg van deze uitdrukking.

In elk geval ging het niet over overspel, want daar stond als straf de dood door steniging op (Deut. 22, 22).

Wat in Deuteronomium 24 treft, is de zorg van de Here voor de verstoten partij.

In de eerste plaats is er de officiële procedure van de scheidbrief. Die zal remmend hebbend gewerkt, lang niet iedereen kon schrijven. Je moest met je verhaal naar buiten treden. Verder, en daar gaat het nu om, we lezen niets over een beperking van de

toekomstmogelijkheden van zo'n vrouw. Er wordt zelfs zonder meer van uitgegaan dat zij hertrouwt.

Was dat de enige optie die haar restte? Dat is waarschijnlijk te veel gezegd. Er zullen ook vrouwen zijn geweest die terugkeerden naar het huis van hun ouders en die ongetrouwd verder moesten gaan of wilden gaan. Maar daar gaat het nu niet om. Het punt is: de Here gaat er vanuit dat zij hertrouwt.

Wat hebben wij met dit gegeven gedaan?

Kunnen we er dan wat mee?

Denkt u eens na over het volgende: zullen al de vrouwen die in de loop van de tijd in Israël met een scheidbrief werden weggestuurd madonna's zijn geweest? Allemaal van vlekkeloos gedrag en voorbeeldig karakter, engelen in vermomming? Dat lijkt mij sterk. Er zullen zowel schandelijk verstoten lieve, goede vrouwen als lastige portretten tussen hebben gezeten. De Spreukenschrijver zucht niet voor niets dat het beter is op de hoek van het dak te wonen dan samen te leven met een humeurige vrouw die ruzie zoekt (Spr. 21,19). Ik neem aan dat de

'hardigheid des harten' niet alleen mannen trof, maar dat er ook Xantippes hebben gewoond in de tenten van Israël.

Toch: als zij weg worden gestuurd, wordt hen geen strobreed in de weg gelegd als het om de vraag naar het mogen hertrouwen gaat. Blijkbaar was voor de Here het feit dat haar een scheiding werd aangedaan, genoeg om de weg naar een volgend huwelijk voor haar te effenen.

Hierover nadenkend en de praktijk in de kerken overwegend, rijst de vraag: komen wij soms niet te gemakkelijk tot de conclusie: waar twee vechten, hebben twee schuld?

Laat het zo zijn, dat er twee vechten, blijft dan toch niet degene die de scheiding aanvraagt de schuldige?

Die situatie komt nogal eens voor. De commercie mag dan beurzen organiseren met gezellige slogans als 'scheiden doe je samen', in de praktijk, en zeker in de christelijke praktijk, is er vaak één partij m/v die de scheiding aanvraagt en is er veel verzet bij een van de partijen tegen de dreigende scheiding.

Wat doen wij daarmee?

Ik kan mij op basis van de oudtestamentische gegevens een praktijk voorstellen, waarbij de fouten van geen van beide partijen worden gebagatelliseerd, maar waarbij een kerkenraad er toch op zal wijzen dat wie verstoot op een andere manier schuldig is dan wie verstoten wordt. Ik kan mij ook voorstellen dat dit in een aantal situaties kan leiden tot de waarschuwing: als u uw man of vrouw verstoot, dan mag uw partner later wel hertrouwen, maar u niet.

Het gaat mij er niet om laatste woorden te spreken. Ik wil deze invalshoek naar aanleiding van de oudtestamentische praktijk aan u ter overweging meegeven.

Men kan tegenwerpen: laat het zo zijn dat in het Oude Testament ook weggestuurde vrouwen waaraan wel een vlekje zat, mochten hertrouwen, in het Nieuwe Testament is dat toch anders geworden. Mijn antwoord op die tegenwerping luidt: dat is nog maar de vraag. Laten we eens kijken naar wat de apostel Paulus zegt. 'Degenen die getrouwd zijn, geef ik, nee, niet ik - de Heer geeft hun het volgende gebod: een vrouw mag niet scheiden van haar man 11 (is ze al gescheiden, dan moet ze dat blijven of zich met haar man verzoenen), en een man mag zijn vrouw niet wegsturen' (1 Kor. 7, 10,11, vertaling NBV) ... 'Doch hun, die getrouwd zijn, beveel ik niet, maar de Here, dat een vrouw haar man niet mag verlaten. Is dit tóch gebeurd, dan moet zij ongehuwd blijven of zich met haar man verzoenen. En een man moet zijn vrouw niet verstoten' (1 Kor. 7, 10,11, vertaling NBG '51).

Komt Paulus hier met een nieuwe benadering? In elk geval is duidelijk dat bij hem de scheidbrief uit beeld is verdwenen. Ook lijkt hij niet verder te willen gaan dan de

mogelijkheid van een ‘scheiding van tafel en bed’. Dus: wat er - overspel buiten beschouwing gelaten - ook gebeurt, je huwelijk blijft altijd gelden.

In de eerste plaats moet worden opgemerkt, dat we hier niet met Paulus te maken hebben, maar met de Here zelf. Dat zegt Paulus er immers met zoveel woorden bij. Daarom klemde de vraag des te meer: spreekt de Here op dit punt in het NT anders dan Hij in het OT deed?

Het antwoord is: nee. En dat niet alleen omdat de Here zichzelf niet tegenspreekt, maar ook omdat zorgvuldig lezen van de tekst dit laat zien.

We concludeerden na raadpleging van het Oude Testament dat de positie van een verstoten partner anders is dan die van iemand die zijn partner verstootte. Maleachi stelt de verstoter schuldig, niet de verstotene, wat haar karakter en wat haar rol in het verhaal verder ook was.

Dit onderscheid is ook bij het doordenken van 1 Korintiërs 7 nuttig. Want zowel de vrouw als de man wordt hier aangesproken en wel in een *actieve* rol: de vrouw mag niet scheiden, de man mag zijn vrouw niet verstoten.

Deze tekst gaat er blijkbaar vanuit dat het in Korinte niet alleen de mannen waren die hun vrouwen konden verstoten, maar dat er evenzeer vrouwen waren die het initiatief tot scheiding namen. Dit beeld past goed bij de geëmancipeerde positie van de vrouwen te Korinte. Korinte was een mondaine stad en zeker geen Jeruzalem of Nazareth.

Aan de praktijk om met je huwelijk te breken wanneer je er op was uitgekeken maakt Paulus in opdracht van de Here radicaal een einde: dat mag niet en wie het al gedaan heeft, moet óf alleen blijven óf zich weer met de eigen partner verzoenen.

Dit is geheel in lijn met wat Maleachi en Jezus leren.

Maar omdat ook hier wordt uitgegaan van de in de steek latende partij, is er geen sprake van een botsing met het oordeel over wie in de steek gelaten is.

De lijn van het Oude Testament wordt in Korinte niet gebroken. Het blijft gelden: wie verstoten wordt, wordt niet geconfronteerd met een dichtgetimmerde horizon als het gaat om gaat om de mogelijkheid van een nieuwe relatie.

We krijgen, wanneer we een passage als die uit Maleachi 2, niet isoleren, maar proberen de volle breedte van de Schrift er naast te laten meeklinken ook vanuit het Oude Testament nog het nodige huiswerk wanneer we nadenken over relaties in het Nieuwe Testament. Wij moeten de norm van de Here inzake het huwelijk respecteren, maar niet van zijn toetssteen een monoliet, een steen des aanstoots maken voor wie verstoten werd.

Een ander punt dat het huwelijk raakt. Ook hier zal duidelijk worden dat het huwelijk zoals de Here dat instelde de toetssteen blijft voor de praktijk van alle eeuwen. Tegelijk zullen we opnieuw zien dat deze waarheid niet leidt tot het huwelijk als een massieve monoliet die de werkelijkheid verplettert onder het motto: *vivat iustitia pereat mundus*: leve het recht, ook al gaat de wereld er aan te gronde.

De Bijbel is er in het Oude Testament duidelijk over dat het hebben van geslachtsgemeenschap vóór het huwelijk ingrijpende consequenties heeft. Een paar situaties op een rijtje:

1. Was er sprake van overspel, dan volgde ook de doodstraf (Deut. 22, 22).
2. Was de rol van een ondertrouwde vrouw onduidelijk, dan kreeg zij het voordeel van de twijfel (Deut. 22, 23-26).
3. Ging een man naar bed met een niet ondertrouwd meisje, dan was de consequentie daarvan dat hij met haar moest trouwen: Wanneer iemand een meisje dat nog niet uitgetrouwde is verleidt, moet hij de volle bruidsprijs betalen en met haar trouwen (Exodus 22, 15).

Met name de consequente toepassing van de laatste tekst, heeft een hoop ellende veroorzaakt. Ik heb het in mijn werk als predikant meer dan eens meegemaakt dat ambtsdragers van

mening waren dat een stelletje dat met elkaar naar bed was geweest moest trouwen, terwijl het gezonde verstand zei: dat wordt een ramp.

Maar dat mocht dan niet de doorslag geven: norm is norm. Helemaal als, en dat is in zulke gevallen bij ons bijna altijd het geval: er een zwangerschap meespeelt. Op zo'n moment blijkt weer eens hoe fragmentarisch onze Bijbelkennis kan zijn. We hoeven in Exodus 22 maar één vers door te lezen en we worden voor veel ellende bewaard. In het vers dat volgt op het geciteerde lezen we: 'Mocht haar vader weigeren haar aan hem uit te huwelijken, dan moet hij een bedrag betalen dat overeenkomt met de bruidsprijs voor een maagd' (Exodus 22, 16).

Waarom zou zo'n vader dat doen? De wet gaf hem nota bene de mogelijkheid zijn dochter de schande van de rol als ongetrouwde vrouw/moeder te besparen, en toch waren er blijkbaar situaties waarin zo'n vader dat het minste van twee kwaden vond. Misschien was de man een dronkenlap, een nietsnut, gewelddadig, niet bij zijn volle verstand, bedenk het maar. Maar wat je ook bedenkt, dat is niet het punt. Er wordt niets over gezegd. Er wordt alleen gezegd dat de uiteindelijke beslissing bij de vader ligt.

Wat doen wij daarmee? Om te beginnen heb ik meer dan meer dan eens moeten vaststellen dat men in een gemeente, ook onder ambtsdragers, gewoon niet op de hoogte was van deze bepaling.

Verder: de positie van de vader tegenwoordig is niet dezelfde als in de dagen van Mozes. Maar met die constatering is de algemene wijsheid die in dit vers ligt verwoord niet ter zijde te schuiven. We leren hier dat de omgeving een verantwoordelijkheid blijft houden, wanneer mensen in de fout zijn gegaan.

Het is duidelijk dat de grondregel is: wie gemeenschap heeft gehad moet trouwen. Die regel blijft gehandhaafd.. Maar ook vandaag kan de schade die dit uitgangspunt met zich meebrengt als ze blind wordt toegepast als zo groot worden ingeschat dat het wijs kan zijn te zeggen: hier moet niet worden getrouwd, ondanks de zonde die is gepleegd.

Wie de wijsheid die de Here in zijn wet verwoordt negeert, maakt met de beste bedoelingen van het huwelijk in plaats van een toetssteen, een monoliet waaraan men zich onnodig stoot, of een molensteen om iemands nek.

Het ontbreekt hier aan ruimte, maar als we de uitspraken van de Here Jezus in de bergrede en Matt. 19 over het huwelijk bestuderen, zal de conclusie ook zijn dat Jezus wel zeer radicaal veroordeelt wie zijn partner verstoot, maar dat Hij wie verstoten is niet laat gijzelen door de verstoter.

Bij de Here geldt, zoals gezegd, niet: het recht zal zegevieren al gaat de wereld er aan ten onder. Net als het sabbatsgebod dat er was voor de mens en niet andersom, zijn ook Gods duidelijke huwelijkswetten er blijkens boeken als Exodus en Deuteronomium uiteindelijk voor de mens en niet andersom.

Maleachi mocht het karakter van het huwelijk en het heilige ervan in Gods ogen prachtig verwoorden, maar dit juweel is gevat in de bredere setting van de Bijbel, die voorkomt dat uit het goede het kwade wordt geboren.

3. Haggai: 'Zo spreekt de HEER van de hemelse machten' (Douma)

1. De tweede profeet die we tijdens dit cursusblok bespreken, is Haggai. We hebben na Sefanja opnieuw te maken met een kort geschrift. Slechts achtendertig verzen telt het, zodat het (evenals Sefanja) gemakkelijk valt te overzien. Evenmin als van Sefanja weten we iets over de persoon van de profeet Haggai. Wel zijn we goed geïnformeerd over de *tijd* en de *omstandigheden* waarin Haggai profeteerde. Sefanja sprak zo'n veertig jaar vóórdat in 586 v.Chr. de Judeeërs in ballingschap gingen; Haggai trad op kort nadat de ballingen in Babel en

omstreken van de Perzische koning Cyrus in 539 v.Chr. verlof hadden gekregen naar Jeruzalem terug te keren. Haggai is, evenals Zacharia en Maleachi, een profeet van na de ballingschap.

an Haggai's profetieën kunnen we zelfs jaartal en maand nauwkeurig vaststellen. Zijn vier profetieën vallen in het tweede regeringsjaar van de Perzische koning Darius. Darius is na de koningen Cyrus en Cambyses de derde heerser over het Perzische rijk. In zijn tweede jaar, d.w.z. in 520 v.Chr. heeft Haggai zijn profetieën uitgesproken. U vindt een overzicht van zijn vier profetieën in lesbrief 11.1 of in mijn boekje dat bij het elfde cursusblok hoort. Nog eens wil ik erop wijzen hoe belangrijk het is voor het begrijpen van de profetieën zoveel mogelijk af te weten van de tijd en de omstandigheden.

2. Zo ook hier. Wat is er in het korte tijdsbestek van nog geen twintig jaar tussen de terugkeer van de ballingen in 539 v.Chr. en het jaar 520 v.Chr. gebeurd? De teruggekeerde Judeeërs gingen snel aan de slag met de tempelbouw. Daarvoor had koning Cyrus verlof gegeven, daarvoor had hij ook financiële medewerking toegezegd (Ezra 6,8). Maar helaas kwam het werk aan de tempelbouw snel stil te liggen, onder meer door de tegenwerking van de Samaritaanse bevolking, die zich fel verzette tegen de activiteiten van de teruggekeerde Joden. Iets van de huidige strijd tussen Palestijnen en Joden tekent zich daar al af. Deze Samaritanen hadden voor hun verzet steun gekregen van de Perzische heersers, zodat er weinig meer terecht kwam van de beloften die koning Cyrus had gedaan voor de herbouw van de tempel.

3. Tot zover de feiten die u als achtergrond moet kennen om het bijbelboek Haggai goed te kunnen lezen. Dat stilliggen van de tempelbouw zint Jahwe, de God van de Joden, niet. Haggai moet hun politieke leider Zerubbabel en hun hogepriester Jozua aanspreken om het volk ertoe te bewegen de bouw van de tempel te hervatten. Het valt ons op dat er in Haggai over de Samaritanen niet gesproken wordt. Niet de Samaritanen, maar de Judeeërs zelf krijgen de schuld van de misère waarin zij op dat moment verkeren door het nalaten van hun plicht om het huis van Jahwe te herbouwen. Voor zichzelf bouwen ze prachtige huizen, maar het huis van de HEER blijft nog steeds een ruïne.

Hier hebt u het onderwerp dat Haggai in naam van Jahwe aansnijdt in drie van zijn vier profetieën. Krijgt Jahwe zijn woning terug of niet? Gelukkig komen zowel de leiders Zerubbabel en Jozua evenals de bewoners van Jeruzalem en Juda onder de indruk van Haggai's boodschap. De tempelbouw wordt hervat en deze keer ook voltooid. Van de voltooiing maakt Haggai geen melding. Het is zelfs niet zeker dat hij de afbouw en inwijding van de tempel in 515 v.Chr. nog heeft mogen beleven.

4. Als u nu de profetieën van Haggai doorleest, zal het u treffen dat strijk en zet gesproken wordt over de *HEER van de hemelse machten*. Dat komt niet minder dan veertien maal voor.

Hag. 1vv

1,2 Dit zegt de HEER van de hemelse machten
 1,5 dit zegt de HEER van de hemelse machten ...
 1,7 Dit zegt de HEER van de hemelse machten
 1,9 spreekt de HEER van de hemelse machten....
 enz. enz.

Wat betekent deze uitdrukking? De ouderen onder ons zijn allemaal groot geworden met vertalingen waarin sprake was van de *HERE* der heerscharen (NBG), of nog ouderwets: *HERE* der *heirscharen* (SV). NBV vertaalt met 'hemelse machten', hoewel het woord

'hemels' in de grondtekst niet voorkomt. Het is eigenlijk geen vertaling, maar een verklaring. Wie worden er met die 'heerscharen' bedoeld. Gaat het over hemelse legermachten, dus over engelen, of zijn er aardse legermachten mee bedoeld? Dat NBV toch wel in roos geschoten heeft met haar vertaling 'hemelse machten' kunnen we opmaken uit Jesaja 6. In dat hoofdstuk lezen we over Jesaja's roeping tot profeet. We worden naar de hemel verplaatst, waar Jahwe zit op zijn troon, omgeven door serafs (engelen). Deze serafs roepen elkaar toe

Jes. 6, 3

'Heilig, heilig, heilig is de HEER van de hemelse machten. Heel de aarde is vervuld van zijn majesteit'Ik (Jesaja) schreeuwde het uit....Nu heb ik met eigen ogen de koning, de HEER van de hemelse machten, gezien.

Het ligt voor de hand bij de aanduiding HEER van de heerscharen hier aan hemelse machten, aan engelen te denken. Uit deze tekst blijkt echter meteen dat de hemelse macht van de HEER *heel de aarde* vervult. Deze HEER van de hemelse machten wordt koning genoemd. We moeten daarom niet gaan kiezen tussen 'hemelse of 'aardse' macht. Het is niet of-of, maar en-en. Met die aanduiding 'HEER Tsevaoot' (zoals er in de grondtekst staat) wordt de *al-*machtige koning over hemel en aarde getekend.

Dat komt nog duidelijker uit in een andere tekst uit Jesaja, waarin over Jahwe's huwelijksband met het Israël van na de ballingschap wordt gesproken:

Jes. 54,5

Want je maker (HEER) neemt je tot vrouw,
HEER van de hemelse machten is zijn naam.
De Heilige van Israël zal je bevrijder zijn,
men noemt Hem *God van de hele aarde*.

De weergave die NBV van de bekende uitdrukking geeft, kunnen we accepteren, als we daarbij aan Jahwe's alomvattende macht denken. De machten van hemel en aarde staan onder Hem als koning over alles en allen.

Het was van belang even afzonderlijk aandacht te geven aan deze omschrijving van wie Jahwe is. Want de aanduiding met 'HEER van de hemelse machten' is de meest voorkomende omschrijving van God die we in het Oude Testament vinden.

5. Met deze kennis gewapend keren we terug naar Haggai. Nu moet u beseffen dat de *pretentie*, die de God van Juda als HEER van de hemelse machten heeft, geldt in een wereld, die gedomineerd wordt door het Perzische rijk. We nemen weer even de kaart voor ons.

Stel u voor dat we zouden kijken met de ogen van een Perzische functionaris, die in de dagen van Haggai's profetieën door Jeruzalem zou lopen. Perzië had tenslotte de eindzeggenschap over Juda, al bezaten de Judeeërs enige vrijheid om hun eigen zaken te regelen. Zou het voor zo'n Perzische functionaris dan niet belachelijk zijn geweest als hij hoorde beweren dat

Jahwe als God van Juda de hele wereld onder zijn controle had? De algemene gedachte onder de mensen uit die dagen was, dat elk land zijn eigen goden had. Men beschouwde uiteraard zijn eigen goden als sterker dan die van hun buurlanden. Wanneer in een oorlog andere landen verslagen werden, was dat een bewijs van de kracht van de *eigen* goden in vergelijking tot de *zwakheid* van de goden van het overwonnen land. De god van dat land had immers niet kunnen voorkomen dat zijn land onder de voet werd gelopen. Het moet daarom heel merkwaardig zijn overgekomen dat de God van het kleine landje Juda beweerde dat Hij de hele wereld onder controle had.

En inderdaad beweerde Jahwe dat. Wij hebben daarop in onze cursus al eerder gewezen. Het kon lijken alsof het de *Assyriërs* waren die destijds het Noordelijke rijk in 722 v.Chr. in ballingschap wegvoerden. Het kon eveneens lijken alsof in 586 v.Chr. de *Babyloniërs* het Zuidelijke rijk in ballingschap deden gaan. Maar de God van Israël verklaarde dat *Hij* die straffen over zijn eigen volk had laten komen, en dat zowel de Assyriërs als de Babyloniërs slechts werktuigen in zijn hand waren om deze straffen uit te voeren. U leest het in

Jes. 10,5.15

Wee Assyrië, gesel van mijn toorn,
stok waarmee Ik in mijn woede sla.
 Je koning stuur ik naar een goddeloos volk (nl. Israël!),
 Ik stuur hem af op het volk dat mij tergde...
 Schept een *bijl* op tegen wie ermee hakt?
 Verheft een *zaag* zich boven wie hem hanteert?

Dat de Assyriërs er anders over dachten, weet God. De Assyriërs zeiden natuurlijk dat de overwinningen die zij behaalden aan henzelf te danken waren:

Jes. 10,7

Zo heeft *hij* (nl. de Assyrische koning) het niet bedoeld,
 hij heeft iets anders in de zin,
 hij streeft naar de ondergang van talloze volken.
 Hij zegt: 'Zijn mijn aanvoerders niet machtig als koningen?'

Maar de werkelijkheid was dus anders. Ook al zag Assyrië niets van de macht van Israëls God, daarom was het nog wel waar dat de God van de hemelse legermacht Assyrië als een zaag en een bijl hanteerde. Precies zo lag het met de wereldmacht van Babel. God zat ook achter de tweede ballingschap, nu van het Judese volk.

Jer. 25,8.9

Omdat jullie niet naar mij hebben geluisterd, zal Ik alle volken van het noorden met mijn dienaar (!) koning Nebukadnessar van Babylonië *ontbieden* – spreekt de HEER. Ik stuur ze op de inwoners van dit land af en op alle omringende volken.

En toen de tijd van de ballingschap in Jahwe's ogen verstreken was, schakelde Hij voor de terugkeer van de ballingen weer een heidense vorst in, nl. de Perzische koning Cyrus. Deze man heet zelfs Jahwe's herder en zijn gezalfde!

Jes. 44,28; 45, 1

Die over Cyrus zegt: Dit is mijn *herder*..

Dit zegt de HEER tegen Cyrus, zijn *gezalftde*,
aan wie Hij (!) volken onderwerpt...

Ook nu weer is het duidelijk dat Cyrus het zelf niet zo gezien heeft:

Jes. 45.5
Omwille van mijn dienaar Jakob,
van Israël die Ik heb uitgekozen,
heb Ik jou (Cyrus) geroepen
en je met een erenaam getooid,
ofschoon je me niet kende.

Maar ook al ziet geen enkele Perzische koning het zo, daarom *is* het nog wel zo voor wie in deze God gelooft. Hij voerde zijn volk tot tweemaal toe in ballingschap, Hij verloor zijn volk ook weer uit die ballingschap.

Nogmaals, ik kan me niet voorstellen dat de Perzische functionaris, die in de dagen van Haggai door Jeruzalem heeft gelopen, iets kon begrijpen van de God van Israël, die HEER van de hemelse macht *heette*, terwijl Hij zijn eigen volk onder het bestuur van de Perzische wereldmacht liet leven. Zo'n Perzische functionaris moet het toch wel helemaal belachelijk gevonden hebben toen hij hoorde of misschien wel las, dat deze God de Perzische machthebbers als instrumenten gebruikte, waarmee Hij kon zagen en hakken zoals je dat met een zaag of bijl doet.

6. Voor ons ligt dat anders. Wat een heiden belachelijk vindt, zou ik zelfs *een bewijs van Gods bestaan* willen noemen. Deze God is immers totaal anders dan al die goden die zo genoemd worden, maar het niet zijn.

Dat treft mij ook weer als ik het boekje Haggai lees.

Het treft mij als ik de droefheid van een almachtige God constateer, die het erg vindt dat zijn woning in Jeruzalem in puin ligt. Hij is HEER van de hemelse legermacht en wil toch in Jeruzalem een eigen woning.

Het treft mij als ik voor de zoveelste maal in het Oude Testament op het geduld let van deze God met een volk dat nog geen twintig jaar na de ballingschap alweer aan het wegzakken is. En toch lezen we

Hag. 1,13
Maar Haggai, de bode van de HEER, zei in opdracht van de HEER tot het volk: 'Ik ben bij jullie, spreekt de HEER.'

Het treft mij, dat deze God kleine dingen in een groot perspectief zet. De tempel die herbouwd moet worden, krijgt niet de glans en glorie van de tempel zoals Salomo die had gebouwd. En de mensen die nu aan de slag gaan, kunnen denken dat het niets meer gaat worden.

Hag. 2,4
Maar houd vol, Zerubbabel – spreekt de HEER – houd vol Jozua, zoon van Josadak en hogepriester; jullie allen, bewoners van dit land, houd vol! – spreekt de HEER. Werk door, Ik ben bij jullie – spreekt de HEER van de hemelse machten.

Het treft mij, dat deze God in de kleine dingen de mensen op de been houdt met grote beloften. We lezen het volgende:

Hag. 2,6vv

Nog een korte tijd, een ogenblik slechts, en Ik zal de hemel en de aarde, de zee en het land doen beven. Alle volken breng Ik in beroering, hun schatten zullen mij toevallen en mijn huis zal Ik vullen met pracht en rijkdom – zegt de HEER van de hemelse machten. De luister van deze tempel zal groot zijn, nog groter dan voorheen.....

Maar dat moeten de mensen dan wel geloven, net zo goed toen als vandaag. Ik durf te beweren dat het er vandaag met ons christenen niet anders voorstaat dan met de Judeeërs van toen. Je moet in deze bijzondere God blijven geloven, als een korte tijd toch heel lang duurt. Pas in de tijd van koning Herodes – d.w.z. vijf eeuwen later- kwam er een tempel die zich kon meten met die van Salomo. Zeker, een kleine vervulling van de tekst die u hier op de beamer ziet, was zichtbaar in de schatten van Darius die de tempel ten goede zijn gekomen, als hij zich aan zijn belofte van financiële ondersteuning heeft gehouden.

Maar ook dan blijft het op *geloven* aankomen. Want de HEER van de hemelse machten had, zouden wij zeggen toch ook binnen tien jaar die tempel, gevuld met al de pracht en rijkdom van de volken kunnen laten verrijzen, in plaats van pas na vijf eeuwen. Hemel en aarde, zee en land wachten trouwens ook na tweeduizend bewogen jaren sinds de komst van Jezus Christus nog steeds op het sein om gezamenlijk te gaan beven.

Toch geloven wij in deze God, omdat Hij reeds zo vaak beloften heeft vervuld voor een volk dat hem onophoudelijk in de steek liet en laat. Ik denk ook aan de belofte in de vierde profetie van Haggai:

Hag. 2,21

Zeg dit aan Zerubbabel, de gouverneur van Juda: ‘Ik zal de hemel en de aarde doen beven. Ik zal alle koningstronen omverstoten en de macht van alle volken breken ...Op die dag – spreekt de HEER van de hemelse machten – zal Ik jou, Zerubbabel...dragen als mijn zegelring, want jou heb Ik uitverkoren – zo spreekt de HEER van de hemelse machten’.

Het zijn de laatste woorden die we van de profeet Haggai hebben. Aan Zerubbabel valt grote macht ten deel, als nakomeling uit het huis van David. Maar bedenk wel dat deze man *geen* koning over het volk van God werd en het niet verder zou brengen dan tot een provinciegouverneur die verantwoording aan de Perzische koning schuldig was. En dan zulke verheven woorden over deze man? Ze liggen in de lijn van de *pretentie* van de HEER van de hemelse machten. Maar liggen ze ook in de lijn van onze werkelijkheid?!

Nogmaals, dat vraagt om geloof in een wonderlijke God, die vijf eeuwen later een kroon zal zetten op het hoofd van zijn *gekruisigde* Zoon. Hem wordt alle macht gegeven in hemel en op aarde, ook al is nog steeds het wachten op het beven van hemel en aarde en op het omverstoten van alle andere koningstronen en op de macht van alle volken. Wie mocht denken dat geloven vandaag heel wat moeilijker is dan het was in de dagen van Haggai, heeft dat boekje nog niet begrepen.

4. Jeruzalem, de Godsstad hier beneden (Verbree)

Wie de geschiedenis van Jeruzalem in het Oude Testament wil bestuderen begint, als hij een beetje thuis is in Jeruzalem, in Genesis 14. Daar lezen we over Melchizedek, de koning van Salem. Algemeen wordt aangenomen dat Jeruzalem en Salem dezelfde stad zijn. Maar hoe komen we tot die conclusie? De naam Jeruzalem duikt in de Bijbel voor het eerst op in Jozua 10, 1. Het is dan de residentie van koning Adonisedek (let op de overeenkomst in naam tussen Melchisedek en Adonisedek!), die na de val van Ai en na het buigen van Gibeon voor Jozua de schrik om het hart is geslagen. Het lijntje tussen Salem en Jeruzalem is in de Bijbel echter erg dun. De stad Salem komt in het Oude Testament maar twee keer voor. In Genesis 14 en in Psalm 76. Psalm 76, 3 is de enige tekst waarin Jeruzalem en Salem samen voorkomen, en dan ook nog indirect, via de naam Sion.

We lezen in Ps. 76, 3:

God is bekend in Juda,
zijn naam is groot in Israël
in Salem was immers zijn tent
en op Sion zijn woning (NBG).

In NBV is het verband zo mogelijk nog dunner:

Vermaard is God in Juda,
Groot is zijn naam in Israël
In Salem sloeg hij zijn tent op,
In Sion lag hij in hinderlaag

Het gaat er niet om twijfel te zaaien over de vraag zijn Jeruzalem en Salem wel dezelfde steden, het gaat me erom te laten zien dat dingen die wij voor rotsvast aannemen, soms een smallere basis hebben dan wij ons wellicht bewust zijn.

Wat betekent de naam Jeruzalem? Die vraag levert opnieuw vraagtekens op. De bekende verklaring: ‘stad van de vrede’ berust waarschijnlijk op volksuitlegkunde; de naam is dan een optelsom van de woorden ir: stad en sjalom: vrede. Er is een theorie die stelt dat de naam een optelsom is van twee steden Jebus en Salem: Jebusalem Anderen zeggen, nee de naam betekent: bron van de vrede, of, weer anderen, bezit van vrede.

Zoveel is zeker: de naam Jeruzalem is niet pas ontstaan met de komst van Israël. Wie denkt: de stad heette Jebus tot David haar veroverde, en sindsdien heet de stad Jeruzalem, in die bekendste verklaring: stad van de vrede, vergist zich

De stad die in de Bijbel regelmatig naar zijn Kanaänitische bewoners ‘Jebus’ wordt genoemd, was ook toen al als Jeruzalem bekend. Israël verovert Kanaän in de dertiende eeuw voor Christus. Maar in Egyptische vervloekingsteksten (die worden gedateerd pakweg in 1800, 1900 vóór Christus) worden al de namen ‘Wrwshlm’ en ‘Wrwshmn’ aangetroffen.

En in kleitabletten uit Tell El Amarna, gedateerd eerste helft 14e eeuw v.Chr., komt de naam ‘Urusalim(u)’ ook al voor. De voor veel gelovigen zo dierbare naam van de Godsstad hier beneden is dus van heidense oorsprong.

In een eerdere ronde van onze cursus hebben we gezien dat een aanzienlijk deel van Kanaän niet door Israël is

gezuiverd van zijn oorspronkelijke bewoners. Trekken we deze gegevens na voor wat betreft Jeruzalem en leggen we die gegevens naast wat we verder uit de Bijbel over de stad weten, dan rijzen opnieuw vraagtekens.

Jebus/Jeruzalem was één van de steden die geheel in Kanaänitische handen bleef.

Tot twee keer toe, waarbij we terloops opmerken dat het gebied van de stammen Juda en Benjamin elkaar overlapte, vermeldt de Bijbel het ongeslagen blijven van Jebus: ‘Maar de inwoners van Jeruzalem, de Jebusieten, konden door de stam Juda niet worden verdreven; ze wonen tot op de dag van vandaag te midden van de nakomelingen van Juda in Jeruzalem’ (Jozua 15, 63).

‘Maar de Jebusieten in Jeruzalem werden door de stam Benjamin niet verdreven; zij wonen er tot op de dag van vandaag samen met de Benjaminieten’ (Rechters 1, 21).

Echter, terwijl deze teksten een gemixte bevolking suggereren, lezen we in Rechters 1, 8: ‘De Judeeërs deden een aanval op Jeruzalem en veroverden de stad. Ze doodden alle inwoners en lieten de stad in vlammen opgaan.’ Ook 2 Sam. 5, 6 lijkt een ander verhaal te vertellen: ‘De koning en zijn mannen trokken op naar Jeruzalem, waar de Jebusieten woonden. De Jebusieten zeiden tegen David: ‘U komt er niet in! Sterker nog: de lammen en de blinden zullen u verjagen!’

Wat was de werkelijkheid? Kende Jebus een gemengde bevolking: bestaand uit Jebusieten en Benjaminieten of zelfs stamgenoten van David, Judeeërs, of was de stad voluit heidens? Hoe kan David ten strijde trekken tegen zijn volksgenoten, iets wat hij in het verleden juist tot elke prijs probeerde te voorkomen? Om dit vraagstuk op te lossen moeten we iets weten van de geografie van Jeruzalem

Wie vandaag een foto van de stad bekijkt, ziet amper iets terug van de situatie zoals die bestond in de dagen van David. Wat nu één grote stad lijkt, is uiteraard het resultaat van de optelsom van de bouwactiviteit van vele eeuwen.

Hoe was de oorspronkelijke situatie?
Dat was die van een dubbelstad.

De waterstad is de beroemde burcht Sion, de Davidsburcht, de stad waar het in Davids aanval om ging. De bovenstad was vooral van belang voor de handel, daar was de markt, daar liep een belangrijke handelsweg. De waterstad was het militaire bolwerk. Wie dit weet, begrijpt dat de teksten uit Jozua en Rechters over het gemixt wonen van Benjaminieten (eventuele Judeeërs) en de Jebusieten én het

exclusief Jebusitisch zijn van de stad volgens 2 Sam. 5 elkaar niet hoeven tegen te spreken.

Wie weet dat Jeruzalem ooit is begonnen als een dubbelstad kan de gegevens zo lezen: in de minder zwaar verdedigde bovenstad hadden de Israëlieten zich wel weten te vestigen en, zoals zo vaak, daar hadden ze de oorspronkelijke bewoners niet uitgeroeid. Het gevolg was een gemengde bevolking. Maar de zwaar verdedigde waterstad was Israël niet in handen gevallen en bleef tot in Davids dagen exclusief Kanaänitisch.

Dit wetend valt nieuw licht op twee verzen uit het boek van de psalmen. We kennen ‘de berg Sion’. De stad waarop de tempel en het koninklijk paleis lagen. Maar in Ps. 87 lezen we:

Boven alle steden van Jakob
heeft de HEER de poorten van Sion lief,
zijn vesting op de heilige *bergen*.

En in Ps. 133 heet het:

Hoe goed is het, hoe heerlijk
als broeders bijeen te wonen!
Goed als olie op het hoofd
die neervalt op de baard,
de baard van Aäron,
en neervalt op de hals van zijn gewaad,
als de dauw van de Hermon
die neervalt op de *bergen* van Sion.
Daar geeft de HEER zijn zegen:
leven voor altijd.

Waar komt dat meervoud ‘bergen’ ineens vandaan? Het is geen vreemd meervoud, deze dichtregels zijn eenvoudig een echo uit het dubbelstadverleden van Jeruzalem. In dit licht wordt ook de ceremonie van het overbrengen van de ark naar de Davidsburcht een stuk begrijpelijker. Ik weet niet of u er wel eens bij hebt stilgestaan, maar het is toch een wonderlijk verhaal dat de dragers tijdens het overbrengen van de ark vanuit het huis van Obed Edom om de zes stappen stilstonden en dat er dan telkens een tweetal runderen werd geofferd: ‘Telkens als de dragers van de ark van de HEER zes passen gedaan hadden, offerde hij een stier en een vetgemeste koe’ (2 Sam. 6,13, NBV en SV).

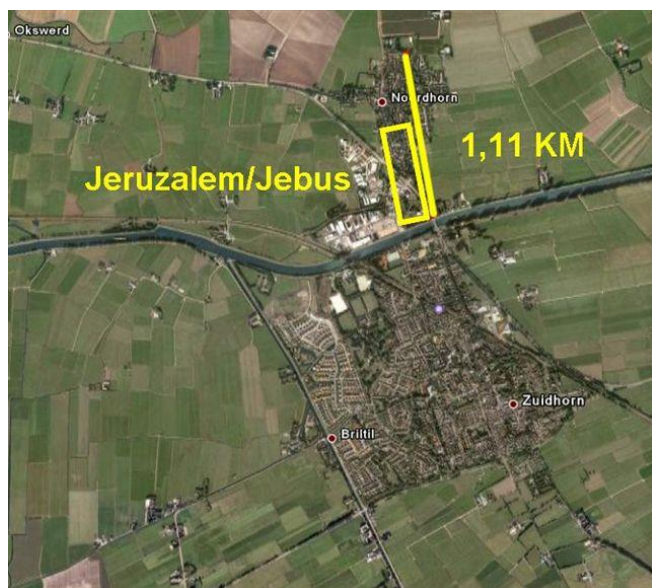
Als kind zag ik een eindeloze rij offers voor me. De werkelijkheid is waarschijnlijk anders geweest. De ark hoefde niet van ver te komen. Het huis van Obed Edom bevond zich waarschijnlijk in de bovenstad. Het was om zo te zeggen, maar een paar stappen naar de Davidsburcht, in welk geval de ceremonie met het dubbeloffer na elke zes passen, ineens een stuk realistischer klinkt.

Terug naar de Jebusieten. Ze hadden alle vertrouwen in de verdediging van hun stad tegen David; blinden en lammen volstonden ter verdediging. Hoe kwamen ze daarbij? Kijkend naar het huidige Jeruzalem is hun vertrouwen niet gemakkelijk te begrijpen. Maar daar treffen we dan ook een situatie aan die niet te vergelijken is met de oorspronkelijke ligging van de stad. De waterstad lag, zoals we zagen, op een berg. Jeruzalems berg was niet een indrukwekkende berg binnen Kanaän. Vergeleken met de Hermon op de Libanon met zijn 2841 meter was de berg van Jeruzalem, met nog geen 750 meter, een dwergberg.

De sleutel ligt in de ligging van de stad. Uit verdedigingstechnisch oogpunt lag de stad fantastisch. De oude burcht werd aan drie kanten omgrensd door steile hellingen. David doet niet eens een poging de stad in te nemen. Hij begrijpt als militair met de nodige ervaring, dat slechts een list hem de overwinning zal brengen. En dan volgt de bekende geschiedenis over de sluiproute via de watertunnel.

Ten slotte: welke schaal moeten we hanteren als we denken aan het oude Jeruzalem? Om u dat goed te laten zien gaan we even ‘Googelen’.

Ik heb de liniaal van Google Earth naast Noordhorn, het Groninger dorp van mijn jeugd gelegd en stelde vast dat het van noord tot zuid 1,11 km meet. Om u een idee van schaal te geven: op het kaartje hiernaast ziet u het oorspronkelijke Jeruzalem naast Noordhorn liggen.

Dit was dus de grootte van de burcht die David moest veroveren. O zo klein.

Dit schaalverhaal is een metafoor voor de boodschap van de Bijbel. God deed en doet een groot werk met kleine mensen. Niet het door ons zo vaak bewogen bezongen Jeruzalem was groot. Maar het feit dat deze kleine burcht, met zijn ook na de verovering door David, vaak zo zondige bewoners de Godsstad hier beneden mocht worden, dat was en is groots.

5. Hag. 2,12vv: *Het verschil tussen handeling en houding (Douma)*

1. Nog aan een ander aspect in het boek Haggai wil ik vanavond aandacht geven. Het gaat over de derde profetie van Haggai. Hij richt zijn woorden nu niet tot de leiders Zerubbabel en Jozua, maar tot de priesters. Haggai moet hun een vraag voorleggen.

Hag. 2,12

Als iemand offervlees bij zich draagt in een plooi van zijn mantel, en deze plooi komt in aanraking met brood of met gekookt voedsel, met wijn, olie of met wat voor voedsel ook, wordt dat voedsel daardoor dan heilig?

Zo'n vraag kan ons vreemd in de oren klinken, maar voor de Judeeërs lag dat anders. In de wetten van Mozes lezen we o.a. de bepaling, dat priesters die voor de mensen het reinigingsoffer (of zondoffer) brachten, het vlees van die offers zelf mochten opeten, maar dan wel op binnen de omheining van de tabernakel of (later) de tempel. Niet altijd mochten ze dat vlees eten, want reinigingsoffers die ten behoeve van de reiniging van zonde bij de hogepriester, of van de zonde van het hele volk gebracht werden, mochten niet gegeten worden. Dat was ook begrijpelijk, omdat het vlees betrof waarin de zonden van de priesters, hetzij in het zondoffer van de hogepriester, hetzij in het offer voor het volk waarvan ze deel uitmaakten, verzoend waren. Zie Lev. 6,20vv!

Maar als de priesters van het vlees van zulke offers wél mochten eten, dan moesten ze dit binnen de omheining van de tabernakel (tempel) opeten. Zij moesten ook beseffen dat alles waarmee het vlees van een offer in aanraking kwam, zelf ook heilig werd. Je kunt dus van iets heiligs zeggen dat het 'besmettelijk' is, zodat de heiligheid van het ene voedsel (vlees) kan worden overgedragen op iets anders (bv. op brood of wijn).

Het antwoord dat de priesters op de vraag van Haggai luidt ontkennend. Zij verklaren dat heilig offervlees ander voedsel *niet* heilig maakt.

Komt dat niet in strijd met wat Lev. 6,20vv? Het kan zijn dat het in Lev. 6 gaat over het eten van vlees door de priesters *uitsluitend* in de tabernakel of de tempel, en dat alleen binnen deze omheining Gods heiligheid de heiligheid van vlees op andere zaken kon overgaan. In Haggai 2 is echter nog geen tempelcomplex aanwezig. Wel was er een altaar om te offeren, maar het ging er anders aan toe dan vroeger toen de oude tempel er nog stond. We moeten wellicht aannemen dat het vlees waar het hier bij Haggai over gaat, door priesters in een plooi van hun mantel meegenomen werden naar hun particuliere huizen, waar zij dan met

hun familie van dat vlees mochten eten. Welnu, door contact met de plooi van de mantel waarin de priester zijn vlees meebrengt, wordt ander voedsel beslist niet heilig.

2. Nu draait Haggai de vraag om:

Hag. 2,13

Als iemand die onrein is doordat hij met een lijk in aanraking is geweest, zulk voedsel aanraakt, wordt het daardoor dan onrein? ‘Ja’, antwoorden de priesters, ‘het wordt daardoor onrein’.

We kunnen ons dat voorstellen. Op de dood stond in Israël wel heel duidelijk het stempel van onreinheid. Wie met een lijk in aanraking was geweest, moest extra uitkijken. Hij werd door de contacten met andere personen en ook met het aanraken van voedsel een *bron* van onreinheid. Lees maar Num. 19, 14vv.

3 Nu luisteren we naar de les die Haggai uit de beide antwoorden van de priesters trekt:

Hag. 2,14

Zo is het ook met deze mensen – spreekt de HEER –, zo is het in mijn ogen gesteld met heel dit volk, en zo is het ook met de vruchten van hun arbeid; *alles wat zij offeren is onrein*.

Het is duidelijk dat Haggai beide antwoorden van de priesters op het volk toepast. Dat volk brengt offers. Is dat geen heilige handeling? En gaat er van die handelingen dan geen heiligende kracht uit op heel hun leven? Antwoord: nee. Maar waarom moet het antwoord zo keihard zijn? Omdat de Judeeërs (heel het volk!) *onrein zijn* en juist hun onreinheid een stempel zet op alles wat zij doen. Uitstraling van heiligheid? Nee! Uitstraling van onreinheid? Ja. Met een enkele heilige handeling wordt je leven niet heilig. Ja, nog sterker, die ene handeling van het offeren is óók nog onrein. *Zelfs* als de Judeeërs offeren – let vooral dus op de laatste woorden van Hag. 2,14! – kun je niet van een rein offer spreken.

4. De derde profetie van Haggai lijkt inderdaad vernietigend. En toch volgt er een blijde boodschap:

Hag. 2,15

Maar let op wat er vanaf vandaag gebeuren gaat [dan volgen er berichten over wat er eerder gebeurde: misoogsten, zonder dat men tot de HEER terugkeerde].

Hag. 2,18

Maar let op wat er gebeuren gaat, *vanaf vandaag....vanaf de dag dat de tempel van de HEER gegrondvest is*, let op!...vanaf vandaag zal Ik jullie mijn zegen geven.

De *houding* van het volk is veranderd, want het is begonnen met de tempelbouw en vandaag is het fundament (weer) gelegd. Dure huizen voor jezelf bouwen en ook nog enkele offers op het altaar brengen – dat levert allemaal niets op. Het leven van de Judeeërs werd met onvruchtbaarheid geslagen. Maar een andere houding door eerst het koninkrijk van Jahwe te zoeken en eerst Hem een woning gunnen in Jeruzalem – dat doet het leven van de Judeeërs weer opfleuren. De graanschuren en de wijnkelders raken weer vol.

5. Ik heb in mijn tweede verhaal van deze avond al genoeg gezegd over de HEER van de hemelse machten als een wonderbaarlijke God die zich aan dat kleine en altijd weer afvallige

volkje verbonden heeft. Maar altijd weer zal Hij dan het hart van dat volk vragen, zoals Hij het ook van ons doet. Vrome handelingen verfoeit Hij, als het hart van mensen erbuiten blijft. Christelijke *handelingen* hebben geen waarde als zij niet voortvloeien uit die ene *houding* die God van ons vraagt: Eerst zijn koninkrijk zoeken – en dat betekent in Haggai 2: aan de slag met de tempelbouw – en dan komt de rest vanzelf.

6. Zach. 4: De kandelaar en de twee olijfbomen (Douma)

1. Vanavond zal ik in twee bijdragen aandacht geven aan het boek Zacharia. Ik ben mij ervan bewust dat dit een van de moeilijkste boeken uit het Oude Testament is. U dringt in dit bijbelboek niet door zonder dat u zich grote inspanning getroost. Die inspanning vraagt elk bijbelboek, maar hier wel in het bijzonder. Laat ik deze avond in mijn eerste bijdrage proberen u iets vertrouwder te maken met de acht visioenen die Zacharia heeft ontvangen

We beginnen eerst weer met de *tijd* waarin de profeet Zacharia zijn visioenen ontving. De gegevens die we daarvoor nodig hebben, sluiten prima aan bij wat we de vorige week over Haggai gehoord hebben. Want Haggai en Zacharia waren tijdgenoten. In het jaar waarin Haggai zijn vier profetieën ontving, kreeg Zacharia zijn zeven visioenen:

539 v.Chr.	terugkeer uit de ballingschap
520	2 ^e regeringsjaar Darius: tempelbouw uit 537 opnieuw hervat
520	de vier profetieën van <i>Haggai</i> (6 ^e , 7 ^e en 9 ^e maand)
	de zeven visioenen van <i>Zacharia</i> (11 ^e maand)

Het valt ons op dat Haggai met geen woord over Zacharia en Zacharia met geen woord over Haggai spreekt. Maar even duidelijk is hun *gemeenschappelijke inzet* voor de herbouw van de tempel. U herinnert zich hoe Haggai in die moeilijke tijd rond 520 v.Chr. de leiders en het volk heeft aangespoord de tempelbouw te hervatten, in plaats van alleen voor zichzelf fraaie huizen te bouwen. Welnu, kort nadat Haggai geprofeteerd had, heeft ook Zacharia de mensen moed ingesproken om de herbouw van de tempel te voltooien.

2. Dat merkt u aan de inhoud van de visioenen. Ik vermeld ze kort even:

In het *eerste* visioen doorkuisen ruiters te paard de hele wereld en rapporteren vervolgens dat het overal ‘vredig en stil’ is. Dat lijkt mooi, maar is het niet. We bevinden ons in het jaar 520 v.Chr, waarin koning Darius van de Perzen een eind heeft gemaakt aan alle tegenstand die in het grote rijk hem kon bedreigen. De *stilte* in de wereld wijst er feitelijk op dat koning Darius zijn gang kan gaan. Althans daar lijkt het op. Maar wie is er de baas in de wereld? Is dat Darius of toch Jahwe? In de stilte waarover de ruiters verslag uitbrengen, geeft Jahwe het volgende antwoord:

Zach. 1,14v

Dit zegt de HEER van de hemelse machten: Brandend van liefde neem ik het op voor Jeruzalem en Sion, en ziedend van woede ben ik op de zelfgenoegzame volken Daarom keer ik vol erbarmen terug naar Jeruzalem. *Mijn huis zal er worden herbouwd.*

In het *tweede* visioen ziet de profeet Zacharia vier horens. Zij beelden de macht uit van de volken die Juda, Israël en Juda uiteen hebben gedreven. Maar de profeet ziet daarna vier smeden, die de horens neerslaan. De macht van Juda’s vijanden is slechts tijdelijk. Zij worden door weer andere machten uitgeschakeld. Dit is opnieuw een woord van troost en

bemoediging. Israel en Juda zijn toegetakeld, maar Jahwe zorgt ervoor dat de aanvallen tegen zijn volk worden afgeslagen.

In het *derde* visioen ziet de profeet een man met een meetlint in zijn hand. Hij wil gaan opmeten hoe groot Jeruzalem moet worden. Maar hij krijgt de opdracht daarmee op te houden, want zijn onderneming is overbodig.

Zach. 2,8

Jeruzalem zal een open stad blijven, niet ommuurd, vanwege het grote aantal mensen en dieren dat er zal wonen. Ik zelf zal rondom de stad een muur zijn....

In het *vierde* visioen draait het opnieuw om Jeruzalem, maar nu gaat de aandacht speciaal uit naar de priesters in de stad. We zien dat de hogepriester Jozua vuile kleren draagt en dat aan zijn rechterhand Satan hem aanklaagt. Kan zo iemand wel hogepriester zijn? Hoe kan Jahwe, brandend van liefde, het opnemen voor een volk met zo'n miserabele hogepriester? De aanklacht van Satan wordt echter afgewezen. Jozua wordt gereinigd van alle schuld die er op hem en (in hem) op het volk rustte. Hij mag een nieuw feestelijk gewaad aantrekken en krijgt een nieuwe tulband op zijn hoofd. Bovendien belooft Jahwe, dat Hij op één dag het hele land zal reinigen van alle schuld.

3. We komen nu bij het *vijfde* visioen waarbij ik iets langer wil stilstaan. Onthoud de betekenis van de voorafgaande visioenen. Gods ogen gaan over de hele wereld (1e visioen van de ruiters). Komen er volken als machtige horens op Juda af, dan zal Jahwe hen door zijn 'smeden' klein krijgen (2^e visioen). De stad Jeruzalem heeft geen muur nodig, want ze breidt zich geweldig uit, terwijl Jahwe een muur om de stad zal zijn (3^e visioen). Aan de priesters en de bewoners zal straks niets meer mankeren (4^e visioen). Er zal geen vuiltje meer aan de lucht zijn voor Gods volk in de wijde wereld. Het vuil dat nog aan Gods volk en aan Gods land kleeft, zal straks voorgoed zijn verdwenen!

Is dat nu geen grootspraak? We kijken naar het vijfde visioen en maken gebruik van een poging om dit visioen in een tekening weer te geven.

We zien in het vijfde visioen, dat speciaal aan het adres van de stadhouder Zerubbabel gericht is, een *lampenstandaard*. We kunnen hier met de tekenaar denken aan de zevenarmige kandelaar die je in de tempel kon aantreffen. Aan beide kanten van de lampenstandaard bevindt zich een olijfboom. De olie die deze bomen produceren, wordt op de tekening opgevangen in twee schalen die vervolgens de olie overgieten in een schaal bovenop de lampenstandaard. Van deze olie worden zeven lampen voorzien om te blijven branden. Hoe het er allemaal precies heeft uitgezien, weten we niet. Wat we op de beamer zien, is een eenvoudige weergave van de

belangrijkste gegevens. De olijfbomen produceren olie en vanuit die twee bomen wordt de olie naar zeven lampen geleid, die daardoor continu blijven branden.

4. Wat betekent dit visioen? Allereerst valt ons de grote *stilte* op in dit visioen. Ook in het eerste visioen was er sprake van stilte, maar die was onheilspellend. Hier voorspelt de stilte

alleen maar iets goeds. Waarom? Daarvoor moet u letten op het antwoord dat Zacharia ontvangt op zijn vraag over het visioen. Het luidt als volgt:

Zach. 4,6

Luister, dit zegt de HEER over Zerubbabel: niet door eigen kracht of macht zal hij slagen – zegt de HEER van de hemelse machten – maar met de hulp van mijn geest. Voor Zerubbabel verandert zelfs de hoogste berg in een vlakte; onder luid gejuich zal hij de gevelsteen aandragen.

Uit dit antwoord kunt u de spanning aflezen die er in Jeruzalem heerst. Is de tempelbouw wel een project dat voltooid kan worden? Ik breng een opvallende passage uit het boek Ezra in herinnering. Na de hervatting van de tempelbouw in 520 v.Chr. is er iets gebeurd wat Zacharia niet, maar het boek Ezra wel vermeldt. De gouverneur van de Perzische provincie Trans-Eufraat krijgt er lucht van dat de Judeeërs de tempel aan het herbouwen zijn. Deze gouverneur, die Tattenai heette, had het bewind over het hele gebied vanaf de Eufraat tot aan de Middellandse Zee toe, inclusief dus over Juda. Van dat uitgestrekte gebied was Juda slechts een klein onderdeel. Wij noemen *Zerubbabel* gouverneur, omdat Hag. 1,1 hem zo noemt, maar om het een beetje geringschattend te zeggen: Zerubbabel was een klein gouverneurtje, die weer onder de grote gouverneur Tattenai stond. Welnu, deze Tattenai komt vragen waaraan de Judeeërs de vrijheid ontnemen de tempel in Jeruzalem te herbouwen. Tempelbouw was in die dagen een zaak van de overheid. De overheid lag in handen van de grote baas van Tattenai, nl. koning Darius, en dus niet in die van Zerubbabel! Wie geeft de Judeeërs eigenlijk het recht de tempel te herbouwen?

We lezen deze keer niet van de Samaritanen als aanstichters van de moeiten over de herbouw. Mogelijk hebben ze een rol gespeeld, bv. door Tattenai in te lichten, maar aan hen wordt in Ezra geen aandacht besteed. Het draait om wat Tattenai wil weten. Het conflict loopt hierop uit dat de zaak aan koning Darius zal worden voorgelegd. We mogen aannemen dat die beslissing van koning Darius nog niet binnen is als Zacharia zijn visioenen ontvangt. Toch legt Tattenai zich neer bij de voortzetting van de bouw, zolang er nog geen antwoord van Darius is. En wie zorgde voor deze welwillendheid van de kant van Tattenai?

Ezra 5,5

God waakte over de oudsten van de Judeeërs: ze werden niet gedwongen het werk stil te leggen voordat er aan Darius zou zijn gerapporteerd en er een schriftelijk antwoord zou zijn ontvangen.

Kunt u zich voorstellen dat de Judeeërs zich allerminst prettig hebben gevoeld, omdat tijdens de hervatte tempelbouw het zwaard boven hun hoofd hing van een mogelijke negatieve beslissing die koning Darius kon nemen? We hebben eerder gehoord dat de Judeeërs zelf schuldig waren. Dat werd duidelijk uit Haggai. Maar daarnaast mogen we ook begrip hebben voor de moeite die zij van de Perzen ondervonden of konden ondervinden. Vrij waren ze niet, dat merkten ze maar al te duidelijk. Als u dit goed beseft, gaat ook het vijfde visioen voor ons open. Ik laat weer even de tekst van Zach. 4.6v zien:

Zach. 4,6

Luister, dit zegt de HEER over Zerubbabel: niet door eigen kracht of macht zal hij slagen – zegt de HEER van de hemelse machten – maar met de hulp van mijn geest. Voor Zerubbabel

verandert zelfs de hoogste berg in een vlakte; onder luid gejuich zal hij de gevelsteen aandragen.

Waarom die stilte in het visioen met de beide olijfbomen en de continu brandende zeven lampen als zeven ogen, die over de hele aarde rondgaan? Omdat, precies zoals Ezra 5,5 zei, *God over de Judeeërs waakt*. Zerubbabel moet van twee dingen overtuigd zijn. Hij hoeft niet naar machtsmiddelen te grijpen om de tempelbouw te voltooien. Het kan een verleiding zijn voor deze nakomeling van David om het heft in eigen handen te nemen en gewapenderhand het volk van de Judeeërs vrij te vechten uit hun onderdanigheid aan de Perzen. Nee, met behulp van Gods Geest, die continu over het volk waakt, verandert voor Zerubbabel zelfs de hoogste berg in een vlakte. Dat wil zeggen dat de berg van het machtige Perzische rijk voor Jahwe, en zo ook voor Zerubbabel, in een vlakte zal veranderen. Jahwe zal ervoor zorgen dat de Perzen de tempelbouw niet meer zullen hinderen. Dat hoeft Zerubbabel niet te realiseren, daar is dat stille werk van Gods Geest al mee bezig.

Een tweede manier om Zerubbabel te overtuigen van Gods leiding, kan hij vinden in de gevelsteen die hij straks, onder luid gejuich van de Judeeërs, zal mogen aandragen. Die *sluitsteen* ligt nu al klaar, terwijl er eerst nog ik weet niet hoeveel stenen geplaatst moeten worden voordat Zerubbabel de bouw van de tempel met het leggen van de sluitsteen als voltooid kan verklaren! Deze gevelsteen is volgens mij dezelfde steen als Jahwe in Zach. 3,9, in het vierde visioen al voor de hogepriester had neergelegd. De hogepriester heeft de sluitsteen al onder zijn beheer en kan hem straks aan de gouverneur overhandigen om er de tempelbouw mee af te sluiten. En als Jahwe de *laatste* steen al klaar heeft gelegd, wie kan er dan nog aan twijfelen dat de *hele* bouw van de tempel voltooid zal worden?

5. U kunt zelf uw conclusies nu wel trekken over de actualiteit van de visioenen, waarvan ik wegens de tijd slechts (enige) aandacht heb gegeven aan vijf van de acht. Als ik dit speciaal voor het vijfde visioen doe, kan ik het zeggen in de woorden van

Zach. 4,10

Wie veracht de dag der kleine dingen? (NBG)

Ook al hadden jullie in het begin geen vertrouwen in het werk....(NBV)

Ik geef hier de voorkeur aan de NBG-vertaling, ook al klopt het zakelijk wel wat NBV uit de meer letterlijke vertaling van NBG concludeert. De Judeeërs hadden aanvankelijk geen vertrouwen in het werk van de herbouw van de tempel. Maar die letterlijke vertaling van NBG brengt zo prachtig tot uitdrukking dat je met zoveel *kleine dingen* te maken hebt, waar je geloof voor nodig hebt om ze in een *groot verband* te zien. De stilte die er heerst, en die dreigend kan lijken (wat zullen de Perzen doen en wat wordt het antwoord van Darius?), betekent geen stilstand van de afbouw van de tempel. En daarom, ga door in het vertrouwen op Gods beloften! Kleine dingen brengen toch vooruitgang, want de tempel komt klaar. Zo is het ook gegaan. Het bericht dat van koning Darius kwam, was heel positief. U leest het in Ezra 6. Ik vermeld er enkele onderdelen uit:

Ezra 6,6v

- Laat het werk aan de tempel van God ongestoord voortgang vinden. De gouverneur (Zerubbabel!) en de oudsten van de Judeeërs mogen de tempel herbouwen op zijn vroegere plaats

- U (Tattenai!) moet de oudsten van de Judeeërs steunen.... zij moeten de kosten volledig vergoed krijgen uit de koninklijke schatkist, uit de belastingopbrengst van de provincie Trans-Eufraat, zolang als dat nodig is....

Dat is duidelijk een eerste vervulling geweest van Jahwe's belofte in de visioenen omtrent Jeruzalem en z'n tempel. Wat groot lijkt – de vijanden in de wereld – is toch klein, als we Gods Geest zien werken, hoe stil dat werk ook lijkt. En de kleine dingen krijgen een grote betekenis. Een steentje mogen bijdragen aan de tempelbouw is van geen betekenis voor wie naar eigen kracht of macht grijpt en de revolutie predikt. Ook niet voor wie bij de pakken neerzit, omdat het allemaal toch op niets zal uitlopen. Draag uw steentje bij aan de tempelbouw en u zult er bij zijn als de mensen juichend de laatste steen zien leggen van het huis van Jahwe. En daarom verachten we de dag van de kleine dingen niet. We kunnen niet met oogkleppen rondlopen als ons geloof een weids uitzicht biedt,

7. Tempels (Verbree)

Bij de profeten Haggai en Zacharia lezen we over het herstel van de tempel. In deze laatste ronde van onze cursus vraag ik uw aandacht voor enkele aspecten van het Godshuis. U weet dat achter de maten van tabernakel en tempel de Here zelf staat: Hij toonde de modellen en dicteerde de maten aan Mozes, Salomo en Ezechiël.

Voor iedereen die de passages waarin dit gebeurt wel eens heeft gelezen, zal het meteen duidelijk zijn dat de Here de uiterste precisie eiste. De boodschap die van die precisie uitgaat is helder: de omgang met de Heilige staat geen slordigheid toe maar vraagt de grootste nauwgezetheid.

Ging het in tabernakel en tempel met al die maten, kleuren en voorschriften voor de te gebruiken materialen enkel om nauwkeurigheid of ook om symboliek?

We kunnen rustig stellen dat er veel symboliek in de schaalmodellen en maatvoering meekomt. Die zal ons niet altijd duidelijk zijn, maar regelmatig ook wel.

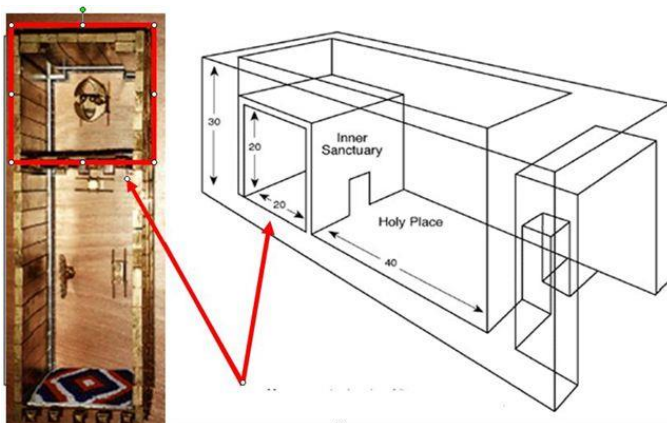
Het loont de moeite daar bij uw Bijbelstudie werk van te maken. Om er in te komen een bekend voorbeeld:

De tabernakel was omgeven door een gebied dat was afgezet met een witte wand. Iedereen begrijpt dat de kleur wit slaat op de heiligheid van het terrein achter de wand. Een hoogte van 2.50 meter was voldoende om elke Israëliet het directe zicht op de tabernakel te ontnemen: geen toegang voor een zondig mens. Maar dan is er de deur die opvalt door zijn royale maatvoering: 10 meter. Er is maar één toegang: alleen langs de weg die God wijst kan Israël tot Jahwe naderen. Maar die toegang is dus wel een opvallend royale: Tien meter breed. Deze symbolische vertaling van kleur en maten zal niemand bestrijden. In dit spoor wil ik nu uw aandacht voor iets anders vragen.

Hoewel het, voor zover mij bekend, nergens met zoveel woorden wordt gezegd, gaat men er vanuit dat de vorm van het heilige der heiligen in de tabernakel die van een kubus van 5 bij 5

bij 5 meter is geweest: de volmaakte vorm.

Van het heilige der heiligen in Salomo's tempel weten we het zeker: 'De achterzaal van de tempel werd door Salomo ingericht om er de ark van het verbond met de HEER in onder te brengen. Deze zaal, die twintig el lang, twintig el breed en twintig el hoog was,

Heilige der heiligen: kubus tabernakel: 5 – 5 – 5 meter

liet hij van binnen met bladgoud bedekken' (1 Koningen 6, 19,20, NBV).

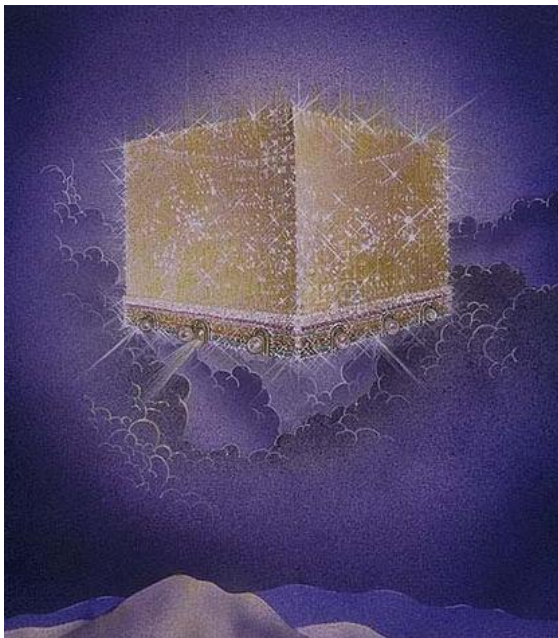
Zerubbabel herbouwde slechts en Ezechiëls visioens-tempel moest op het oude fundament worden herbouwd. De situatie in Herodes' tempel heb ik niet helemaal helder kunnen krijgen. Het is mogelijk, we komen hier straks nog even op terug, dat de maten afweken van het oorspronkelijke ontwerp omdat alles grootser moest worden.

Maar volgens zijn eigen aanwijzingen troont de HEER dus in een vertrek dat als een volmaakte vorm was opgetrokken. Vergelijken we hiermee de overige hoofdvormen van de tabernakel, dan zien we telkens de rechthoek gehanteerd:

- De voorhof rond de tabernakel is een rechthoek
- Tabernakel en tempel als geheel vormden een rechthoek
- Het heilige was een rechthoek
- In de tempel van Salomo werd met andere maten volgens hetzelfde plan gewerkt.

De taal van deze maten is opnieuw niet moeilijk te begrijpen. Overal waar de mens mag komen in de tempel en alles wat de mens mag zien van de tempel, is van een vormgeving en maatvoering die fraai en doordacht maar niet perfect was. Alleen waar God troont, is de maatvoering volmaakt en juist daar heeft de mens geen toegang. God kwam dichtbij zijn volk maar er bleef afstand.

Deze kennis bevordert eerbied én maakt alert: doordat je vertrouwd raakt met de taal van deze gegevens, gaat er een lampje branden op het moment dat er van deze consequente onderscheiding door de hele geschiedenis van de Godshuizen in het OT heen, wordt afgeweken. Opeens gaat het voor me spreken dat de vorm van het Nieuwe Jeruzalem, dat zal wemelen van de mensen, die van een kubus is: 'De stad was vierkant, even lang als breed. Hij mat de stad met zijn meetstok: twaalfduizend stadie, zowel in de lengte als in de breedte en in de hoogte (Openbaring 21, 16, NBV).

Een kubus, maar die maatvoering was toch exclusief aan de Here voorbehouden?

De boodschap is duidelijk: oude grenzen zijn weggevallen. De Here woont weer in het midden van zijn volk, zoals hij ooit in de hof van Eden wandelde met Adam en Eva. De verboden kubus is weer toegankelijk voor de mens. En wat lezen we: maar een tempel zag ik niet in de stad, want God, de Heer, de Almachtige, is haar tempel, met het Lam.'

God en mens leven samen. Ik hoop dat u inziet dat het loont de bij tijden taaie taal van de maten en details in de Bijbel te bestuderen.

Een ander voorbeeld van maten die een duidelijke taal spreken.

De maten van de ark zijn: 1,25 meter lang, 75

cm breed en 75 cm hoog.

De Here gaf Mozes de opdracht op het deksel van de ark twee gouden cherubs te plaatsen. De exacte maten van deze cherubs worden niet vermeld, maar omdat zij met hun vleugels het verzoendeksel moeten bedekken, zal een replica als op deze illustratie er wel niet ver naast zitten

Erg groot waren deze cherubs niet, en geen wonder: de ark moest door de woestijn naar Kanaän worden gedragen. Maar let op de cherubs als de Heer zich ten slotte definitief vestigt in de tempel te Jeruzalem. Ook Salomo krijgt de maten voor zijn tempel van de HEER zelf. En hoewel het verzoendeksel al door twee cherubs wordt beschermd en de ark niet groter of kleiner wordt, moeten door Salomo nog twee cherubs worden gemaakt. Deze zijn elk maar liefst vijf meter hoog met een spanwijdte van ook vijf meter en zo geplaatst dat ze samen de hele ruimte van 10 meter breedte overspannen (zie 1 Kon. 6 en 2 Kron. 3)

Wat zal de hogepriester op die ene, grote verzoendag per jaar onder de indruk zijn geweest van de grootheid van God!

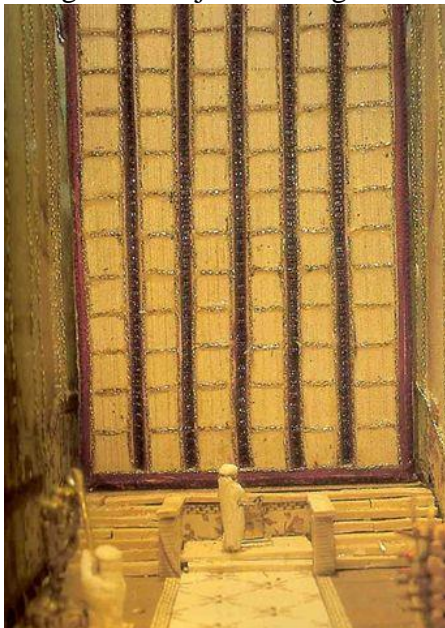
Een volgend punt.

Zoals u weet, werd het Heilige van het Heilige der Heiligen gescheiden door een voorhangsel. De opdracht tot het maken hiervan werd al aan Mozes gegeven. Het moet een bijzonder indrukwekkend kleed zijn geweest. In de tempel van Salomo ging het om een zwaar bewerkt gordijn van tien bij tien meter.

Voor de tempel van Herodes zijn de maten niet helemaal duidelijk. Wel weten we dat hij de hoogte van het heilige verdubbelde zodat het waarschijnlijk dertig meter hoog is geweest. Het heilige der heiligen was lager.

Voor het 'Herodesvoorhangsel' worden verschillende afmetingen berekend. De bekendste reconstructor van deze tempel, Alec Garrard, houdt het op een voorhangsel van negen meter breed bij achttien meter hoog. Het doek bestond uit

tweeënzeventig delen, waaraan tweeënzeventig vrouwen telkens een jaar werkten. Want, zo wordt verteld, het voorhangsel werd elk jaar volledig vernieuwd. Laten we maar aan de veilige kant blijven en uitgaan van een doek van tien bij tien meter.

Wie zich op basis van de maten van het Heilige der heiligen een voorstelling weet te maken van het voorhangsel, kan daarmee zijn winst doen op een ander moment, bijvoorbeeld op Goede Vrijdag. Op Goede Vrijdag scheurt het voorhangsel. Als ik me realiseer dat het om een minstens tien meter hoog doek gaat, gaat het opeens nog meer voor me spreken wanneer ik lees: 'Nog eens schreeuwde Jezus het uit, toen gaf hij de geest. Op dat moment scheurde in de tempel het voorhangsel van boven tot onder in tweeën' (Mat. 27, 50,51).

Van boven tot onder. Tien meter hoog. Daar kon geen mens bij. Dit moet om een ingrijpen van Hogerhand gaan. Maar dan is er ook meteen de vraag: hoe kun je aan een kleed zien of het van boven naar beneden is Dat kan de Heilige Geest geopenbaard hebben aan Matteüs. Dat kan, maar er is ook een andere verklaring

mogelijk. Jezus gaf de Geest op het negende uur. Drie uur 's middags. Drie uur 's middag was de tijd van het gebed in de tempel: 'Op een dag gingen Petrus en Johannes zoals gewoonlijk

omstreeks het negende uur naar de tempel voor het middaggebed' (Hand. 3, 1, NBV). 'Petrus nu en Johannes gingen op naar de tempel tegen het uur des gebeds, dat is het negende.(NBG). Het voorhangsel scheurde op het moment dat een priester zijn dienst vervulde in het Heilige.

Mogelijk is er dus een getuige uit de meest onverdachte hoek geweest die het scheuren van boven naar beneden vóór zijn ogen heeft zien gebeuren. Was dit het geval, dan heeft hij ongetwijfeld zijn collega's er bij gehaald.

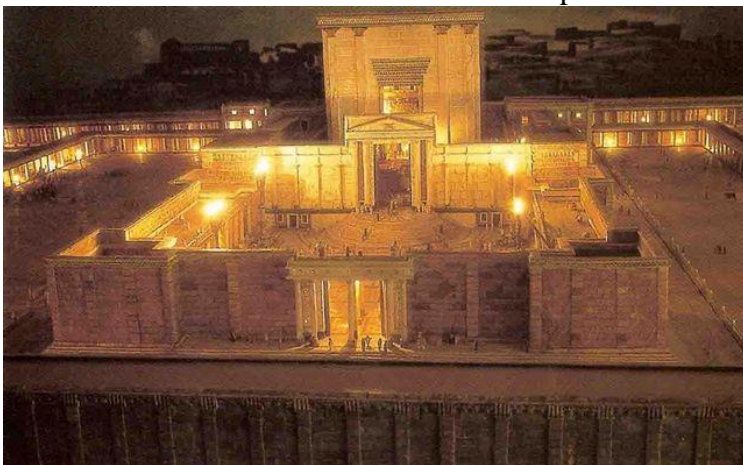
Opnieuw werpt het nadenken over de details van Gods woning, de afmetingen van het voorhangsel, licht en mogelijk nieuw licht op andere gebeurtenissen in de Bijbel.

Het volgende detail waar ik uw aandacht voor vraag, heeft ook met de tempel van Herodes te maken. We realiseren het ons misschien niet altijd, maar de tempel van Herodes was een van de wereldwonderen van die dagen. Er was een gezegde dat luidde: 'wie de tempel van Herodes niet heeft gezien, heeft nog nooit iets moois gezien.'

Over dit bouwproject kan gemakkelijk een hele bijdrage worden gehouden, ik vertel u nu alleen dat de grootste funderingssteen die is teruggevonden 12 bij 3 meter meet en 628 ton weegt.

De plannen waren zo groots dat Joden er geen vertrouwen in hadden. Ze wilden graag een tempel die de mooiste van de wereld zou worden, maar stel je voor dat Herodes het werk niet klaar kreeg... Om hen tegemoet te komen ging Herodes akkoord met de bepaling dat hij eerst al het bouw materiaal voor de nieuwe tempel bijeen moest brengen vóór de oude tempel mocht worden afgebroken. Verder mochten alleen gewijde mannen aan de bouw van het heiligdom werken. Goed, zei Herodes, en hij schoolde duizend priesters om tot bouwvakkers.

Aandachttrekkers in de tempel van Herodes waren de vier gouden kandelaren die Herodes in de voorhof van de vrouwen liet plaatsen.

De hoogte daarvan wordt berekend tussen de 22 en 26 meter. Deze kandelaren brandden tijdens het loofhuttenfeest. Er wordt verteld dat er dan geen plein in Jeruzalem was dat niet door hun vlammen werd verlicht. Priesters klimmen langs ladders omhoog en goten telkens 36 liter olie in de toevoer. Waar vind je een pit waarmee je een dergelijke kandelaar kunt laten branden?

Voor dit probleem vond men een typisch Joodse oplossing: de pitten van de kandelaars werden gemaakt uit afgedankte priesterkleding: heilig en groot genoeg. Ik neem aan dat u inmiddels kunt meevoelen met de leerlingen van Jezus die behoorlijk onder de indruk waren van deze tempel: 'Nadat Jezus de tempel had verlaten, wendden zijn leerlingen zich onderweg tot hem en vestigden zijn aandacht op de tempelgebouwen' (Matt. 24, 1, NBV).

Op een dag was het loofhuttenfeest net voorbij. De kandelaren die tijdens het feest de stad hadden verlicht waren gedoofd. Tegen die achtergrond zegt Jezus in Johannes 8,12: 'Ik ben het licht voor de wereld.' Toeval? In elk geval werpt voor mij en ik hoop ook voor u kennis van de tempel van Herodes licht op Jezus' woorden.

Ten slotte: de trotse tempel van Herodes heeft slechts zes jaar voltooid bestaan. De bouw begon waarschijnlijk in 19 vóór Christus en kwam in grote lijnen gereed in 4 ná Christus. Maar de laatste hand aan het complex werd pas in 64 ná Christus gelegd.

Zes jaar later verwoestten de Romeinse legioenen onder Titus de stad, zoals Jezus had voorspeld. Herodes' tempel werd met de grond gelijk gemaakt. De tempelschatten werden geroofd en onder andere gebruikt voor de financiering van de bouw van het Colosseum in Rome. Tot op vandaag getuigt de Titusboog - overigens een replica van een vroeger exemplaar - van deze roof. U ziet de soldaten van Titus die de menora, de zevenarmige kandelaar uit het heilige, meedragen.

Zeker is het niet, maar aangezien koning Cyrus van Perzië de terugkerende ballingen ook de voorwerpen meegaf die Nebukadnessar uit de tempel in Jeruzalem had geroofd, kan het in 70 na Christus heel goed om de originele menorah zijn gegaan: 'Koning Cyrus gaf de voorwerpen vrij die uit de tempel van de HEER afkomstig waren en die Nebukadnessar uit Jeruzalem had meegenomen en in de tempel van zijn eigen god had neergezet' (Ezra 1, 7).

De kunstenaar die de Titusboog maakte, heeft zich de nodige vrijheden veroorloofd.

Maar het is nog steeds duidelijk dat het om een indrukwekkende kandelaar ging.

Volgens Exodus 25, 39 werd de menorah vervaardigd uit een talent zuiver goud. Dat komt neer op een gewicht van `tussen 34 en 37 kilo.

Het mag een Christen raken dat dit voorwerp dat al meer dan duizend jaar vóór Christus in opdracht van God werd vervaardigd, nog steeds is te zien. Het is een stille getuige van de betrouwbaarheid van de Bijbel.

Zoals gezegd: het goud van de verwoeste tempel werd onder andere gebruikt ter financiering van het Colosseum waar zo vaak geroepen zou worden: *Christiani ad leonem!* Wel het Colosseum is versleten, wat rest is een tandeloos gebit. Eén gaaf voorwerp trof ik er in maart 2008 nog aan. Een kruis. In het Colosseum. En met die symboliek wil ik deze bijdrage over symbolen afsluiten: het kruis overwint alles.

8. De laatste profeten: wat ligt er achter hun horizon? (Douma)

1. Wie de cursus over de profeten, vanaf Jesaja tot Habakuk, gevolgd heeft, zal met de titel van mijn toespraak al vertrouwd zijn. Ik heb mij bij de profeten telkens afgevraagd wat zij geprofeteerd hebben over de toekomst die achter hun horizon lag. Ik laat u eerst het schema zien dat ik – hier en daar wat aangevuld - tijdens het tiende cursusblok op de beamer heb laten zien. Het schema is niet moeilijk te begrijpen, als u zich door de veelheid van teksten niet laat afleiden. Laten we even de acht punten nalopen en dan telkens vragen of we die punten ook vinden in de profetieën van Sefanja tot Maleachi. Het zal ons dan opvallen dat daarin vooral de profetieën van Zacharia onze aandacht moeten krijgen.

Kenmerken van de toekomstprofetieën vanaf Jesaja tot Maleachi

- 1) het volk (Israël en Juda) *keert terug* uit ballingschap (Jes. 49,8v; Jer. 23,7v; Ez. 36v; Hos. 3,4v; Ob. 17; Micha 2,2v).
- 2) de *offerdienst op de berg Sion* zal weer functioneren (Jes. 66,20; Jer. 33,18; Ez. 40vv; Hos. 3,4v; Ob. 17; Micha 4,2).
- 3) *huis van David* zal weer regeren (Jes. 9,6; Jer. 33,20vv; Ez. 34,23v; 37,24; Hos. 3,5; Amos 9,11; Micha 5,1vv).
- 4) een *bijzondere* persoon ('David', 'dienaar van Jahwe') zal komen (Jes. 9,5v; 11,1; 53; Jer. 23,5; 30,9; 33,15).
- 5) *de dag van de HEER* breekt aan (Jes. 13,6vv; Ez. 30,3vv; Joël 1vv; Ob. 15).
- 6) *vrede* zal alom heersen (Jes. 2; Jer. 33,6; Hos. 2,20; Joël 4,15; Amos 9,13; Ob. 20; Micha 4,3).
- 7) het nieuwe verbond zal *voor altijd* blijven bestaan (Jes. 55,3; 61,8; Jer. 32,40; Ez. 37,26; Hos. 2,20; Joël 3,1vv).
- 8) de *dood* wordt voor altijd teniet gedaan (Jes. 25,8; vgl. echter Jes. 65,20).
- 9) *volken* trekken naar Jeruzalem om Jahwe eer te bewijzen (Jes. 11,10; Jer. 3,17; Micha 4,1v).

2. Veel profeten hebben de terugkeer uit de ballingschap aangekondigd. Nu zou je zeggen dat we dit alleen bij de profeet Sefanja zullen vinden, omdat hij immers kort voor de ballingschap van 586 v.Chr. heeft geprofeteerd. En inderdaad, Sefanja kondigt een dergelijke terugkeer van ballingen aan:

Sef. 3,10.19v

Van over de rivieren van Nubië zullen zij die Ik verstrooid heb mij komen vereren en mij hun offergaven brengen....
De kreupelen zal Ik redden, de verstrooiden bijeenbrengen
In die tijd breng Ik jullie terug....

Opvallender is het dat ook Zacharia over terugkeer spreekt, terwijl we ons met deze profeet toch al in de tijd *na* de terugkeer uit de ballingschap bevinden. Er zijn veel ballingen achtergebleven in Babel, die alsnog worden opgeroepen weg te vluchten uit het land van het Noorden:

Zach. 2,10v; 8,7

.... Als de vier winden van de hemel heb ik jullie verspreid.... Kom nu, Sion; jullie die in Babel wonen, breng je in veiligheid.
.....Dit zegt de HEER van de hemelse machten: Ik zal mijn volk bevrijden uit het land waar de zon opkomt en het land waar de zon ondergaat en hen naar Jeruzalem brengen.

U mag uit deze teksten opmaken dat feitelijk slechts een deel van de ballingen is teruggekeerd en een volledige terugkeer nog op zich laat wachten. Dat wordt nog duidelijker uit

Zach. 10,8vv

Ik zal hen bij mij fluiten en hen samenbrengen, want Ik heb hen vrijgekocht. Ze zullen weer even talrijk worden als vroeger. In den vreemde zal Ik hen vrucht laten dragen...Ik zal hen terughalen uit Egypte en Assur....

We zullen hierbij vooral moeten denken aan de *ballingen uit het Noordelijke rijk*, de Israëlieten, die niet in het vergeetboek mogen raken, ook al krijgen de Judeeërs meer aandacht. Vergeet dus niet dat de terugkeer van Gods volk uit de wereld waarin zij verstrooid werden, een aandachtspunt blijft ook voor profeten van *na* de ballingschap. En als zij niet terugkeren, zal Jahwe hen toch in het land van hun ballingschap vrucht laten dragen.

Om het nog wat gecompliceerder te maken, het laatste hoofdstuk van Zacharia laat ons zelfs zien dat ook een *nieuwe ballingschap* niet is uitgesloten. Besef goed wat er dan staat, als het gaat over een geweldige strijd om de stad Jeruzalem

Zach. 14,2

De helft van de inwoners wordt in ballingschap weggevoerd, maar het deel dat overblijft zal niet worden uitgeroeid.

Er blijft een deel, maar de helft gaat definitief verloren. Van een nieuwe terugkeer uit deze ballingschap is geen sprake meer. Dat is toch verbijsterend als we denken aan die prachtige profetieën van Jesaja over de ballingen en over de geweldige toekomst die de terugkerende ballingen tegemoet gaan. Het is ook verbijsterend als u denkt aan de belofte van Jahwe in het vierde visioen dat hij op één dag het hele land van Juda zou reinigen van alle schuld (Zach. 3,9). Maar het verbijsterende is niet dat op de mooie beloften van Jahwe zulke vreselijke dingen kunnen volgen, maar dat het volk van Jahwe kennelijk telkens weer afglijdt naar een miserabel niveau.

Ik kan dat nu niet allemaal uiteenzetten, maar ik vraag u Zach. 11 goed te lezen. De diepte van het menselijke kwaad wordt ons nergens duidelijker voor ogen wordt gesteld dan in Zach. 11. Het is geen wonder dat veel beloften van Jahwe voor een groot deel van zijn volk *niet* werden worden vervuld, maar dat het voor deze mensen van ballingschap tot ballingschap ging.

3. Als we de hierboven vermelde zaken in ons schema aanbrengen, dan ziet het er nu als volgt uit:

Kenmerken van de toekomstprofetieën vanaf Jesaja *tot Maleachi*

- 1) het volk (Israël en Juda) *keert terug* uit ballingschap (Jes. 49,8v; Jer. 23,7v; Ez. 36v; Hos. 3,4v; Ob. 17; Micha 2,2v; *Sef. 3,10.19v; Zach. 2,10v; 8,7*).
- 2) de *offerdienst op de berg Sion* zal weer functioneren (Jes. 66,20; Jer. 33,18; Ez. 40vv; Hos. 3,4v; Ob. 17; Micha 4,2; *Sef. 3,10*).
- 3) *huis van David* zal weer regeren (Jes. 9,6; Jer. 33,20vv; Ez. 34,23v; 37,24; Hos. 3,5; Amos 9,11; Micha 5,1vv).
- 4) een *bijzondere* persoon ('David', 'dienaar van Jahwe') zal komen (Jes. 9,5v; 11,1; 53; Jer. 23,5; 30,9; 33,15).
- 5) *de dag van de HEER* breekt aan (Jes. 13,6vv; Ez. 30,3vv; Joël 1vv; Ob. 15; Sef. 1,6vv).
- 6) *vrede* zal alom heersen (Jes. 2; Jer. 33,6; Hos. 2,20; Joël 4,15; Amos 9,13; Ob. 20; Micha 4,3).
- 7) het nieuwe verbond zal *voor altijd* blijven bestaan (Jes. 55,3; 61,8; Jer. 32,40; Ez. 37,26; Hos. 2,20; Joël 3,1vv).
- 8) de *dood* wordt voor altijd teniet gedaan (Jes. 25,8; vgl. echter Jes. 65,20).
- 9) *volken* trekken naar Jeruzalem om Jahwe eer te bewijzen (Jes. 11,10; Jer. 3,17; Micha 4,1v).

Het tweede punt heb ik ook alvast aangevuld met het gegeven uit Sefanja. In Sef. 3,10 lezen we dat de teruggekeerde ballingen aan Jahwe hun offergaven zullen brengen. In Haggai en Zacharia vinden we, zoals begrijpelijk is, geen expliciete vermelding van het herstel van de offerdienst. Het (brandoffer)offeraltaar, zoals het kort na de terugkeer van de ballingen in 539 v.Chr. was opgericht, was immers weer in functie en bleef dat ook, toen men aanvankelijk de herbouw van de tempel naliet (zie Hag. 2,11vv). Hetzelfde geldt voor Maleachi, al is het in zijn tijd al weer treurig gesteld met die offerdienst.

4. Van heel groot gewicht lijkt mij wat wij ten aanzien van de punten 3) en 4) in Zacharia vinden. Daarin wordt de komst gemeld van een man die de naam Telg draagt en die de tempel van de HEER zal herbouwen:

Zach. 6,12v

Dit zegt de HEER van de hemelse machten: Let op, een man met de naam Telg, die aan de stam zal uitbotten, herbouwt de tempel van de HEER. Hij is het die de tempel van de HEER zal herbouwen; hij is het die de koninklijke waardigheid zal dragen en zal heersen van zijn troon. Er zal ook een priester zijn op een eigen troon, en samen zullen zij het land in goede vrede besturen.

Is de herbouw van de tempel onder Zerubbabel daarmee niet enigszins gediskwalificeerd? Ik denk het niet. Bij de tempelbouw die op naam komt te staan van de Telg, hebben we te maken met een *uitbouw of herbouw* van de tempel waarmee men in de dagen van Haggai en Zacharia bezig is. Laatstgenoemde tempel zal bescheiden blijven, vergeleken met die van de nieuwe koning, die als 'telg' uit het huis van David zal voortkomen.

Het is merkwaardig dat deze nazaat van David wel als koning zal regeren, maar *naast zich* een priester heeft die óók op een troon zit en samen met de Telg het land in goede vrede zal besturen. Die gedeelde macht tussen koning en (hoge-)priester, wijst er m.i. op dat er met de toekomstige koning uit het van David iets bijzonders aan de hand is. Wij moeten in Hem geen machthebber in wereldse zin zien. Het is al opvallend dat hij zijn macht met de hogepriester deelt. Treffend is het wat wij over de intocht van deze koning lezen.

Zach. 9,9vv

Juich, Sion

Jeruzalem, schreeuw het uit van vreugde!

Je koning is in aantocht, bekleed met gerechtigheid en zege.

Nederig komt hij aanrijden op een ezel, op een hengstveulen, het jong van een ezelin.

Hij zal vrede stichten tussen de volken. Zijn heerschappij strekt zich uit van zee tot zee...

Heb ik het bij het verkeerde eind als ik in het boek Zacharia een *andere visie op het koningschap* bespeur dan we doorgaans tegenkomen bij de profeten, als zij over de grote toekomst van het volk van God spreken? We zien hier de koning op een ezel de stad Jeruzalem binnenkomen. In het Nieuwe Testament is Hij niemand anders dan Jezus Christus (Matt. 21,5). Hij is koning, maar regeert over het volk van de Joden die onder de heerschappij van vreemde machthebbers leven. Eerst onder Babylonische, daarna onder de Perzische en Griekse en tenslotte onder Romeinse vorsten. Een Davidische koning die nederig op een ezel rijdt, is geen vorst die aardse macht komt opeisen! Het boek Zacharia laat ons reeds wennen aan een koning die *geestelijke heerschappij* uitoefent. De koning en de hogepriester die in

Zach. 6 nog beiden op een eigen troon zitten en zo samenwerken aan de vrede voor Gods volk, zullen in het Nieuwe Testament één persoon blijken te zijn: Jezus Christus, onze koning en hogepriester. Hij bouwt een geestelijk rijk op, terwijl zijn volk tot aan het einde toe in de aardse verbanden doorgaans onder vreemde overheersers moet leven.

Natuurlijk zal uiteindelijk alle macht – ook alle aardse macht dus - in handen liggen van Jezus Christus. Maar is het niet opvallend dat aan het einde van het boek Zacharia niet de nazaat van David, maar de HEER zelf alle heerschappij uitoefent?

Zach. 14,9

En de HEER zal koning zijn over de hele aarde. Dan zal de HEER de enige God zijn en zijn naam de enige naam.

5. Het schema dat ik u liet zien, laat ik hier nog eens volgen, nu ingevuld met alle gegevens die we voor de punten 1) tot 4) uit de vier laatste profeten hebben opgediept. Maar ik heb, zonder dat we daar nog veel aandacht aan kunnen geven, ook reeds voor de punten 5) tot 9) het een en ander aangevuld.

Kenmerken van de toekomstprofetieën vanaf Jesaja *tot Maleachi*

- 1) het volk (Israël en Juda) *keert terug* uit ballingschap (Jes. 49,8v; Jer. 23,7v; Ez. 36v; Hos. 3,4v; Ob. 17; Micha 2,2v; *Sef. 3,10.19v; Zach. 2,10v; 8,7*).
- 2) de *offerdienst op de berg Sion* zal weer functioneren (Jes. 66,20; Jer. 33,18; Ez. 40vv; Hos. 3,4v; Ob. 17; Micha 4,2; *Sef. 3,10*).
- 3) *huis van David* zal weer regeren (Jes. 9,6; Jer. 33,20vv; Ez. 34,23v; 37,24; Hos. 3,5; Amos 9,11; Micha 5,1vv; *Hag. 2,20vv; Zach. 6,12v*).
- 4) een *bijzondere* persoon ('David', 'dienaar van Jahwe') zal komen (Jes. 9,5v; 11,1; 53; Jer. 23,5; 30,9; 33,15; *Zach. 9,9v*).
- 5) *de dag van de HEER* breekt aan (Jes. 13,6vv; Ez. 30,3vv; Joël 1vv; Ob. 15; Sef. 1,6vv; *Mal. 3,2vv*).
- 6) *vrede* zal alom heersen (Jes. 2; Jer. 33,6; Hos. 2,20; Joël 4,15; Amos 9,13; Ob. 20; Micha 4,3; *Zach. 9,10*).
- 7) het nieuwe verbond zal *voor altijd* blijven bestaan (Jes. 55,3; 61,8; Jer. 32,40; Ez. 37,26; Hos. 2,20; Joël 3,1vv).
- 8) de *dood* wordt voor altijd teniet gedaan (Jes. 25,8; vgl. echter Jes. 65,20).
- 9) *volken* trekken naar Jeruzalem om Jahwe eer te bewijzen (Jes. 11,10; Jer. 3,17; Micha 4,1v; *Sef. 3,9.20; Zach. 14,16vv*).

Ik wil besluiten met wat ik al vaker heb opgemerkt. We blijven met de toekomst die de profeten ons laten zien, toch altijd binnen de *horizon* van het *Oude* Testament. Altijd gaat de geschiedenis van God met zijn volk op aarde verder, welke catastrofe er ook voorzegt wordt en welke vrede er ook wordt aangekondigd. Wat wij in het Nieuwe Testament lezen, met name in het boek Openbaring, gaat verder. Daar horen wij over een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Daar is aan het leven op aarde een einde gekomen, omdat de *dood* is verdwenen. U ziet wel aan punt 8) dat dit getuigenis in het Oude Testament bijna niet voorkomt. Mensen zullen, als het vrederijk aanbreekt, tot in hoge ouderdom leven. Zo ook in Zach. 8,4: Op de pleinen van Jeruzalem zullen oude mensen zitten, steunend op hun stok vanwege hun hoge leeftijd. Maar dat is nog wat anders dan het eeuwige leven dat ons in het Nieuwe Testament wordt beloofd.

Daarom mogen we ook spreken van de *betrekkelijkheid* van alle oudtestamentische profetieën. Zij hebben betekenis om het volk van Jahwe in de dagen na de ballingschap moed in te spreken en de hoop op een betere toekomst levend te houden. Maar zij hebben anderzijds ook hun betekenis *gehad*, nu ze in het Nieuwe Testament door het openen van een nog wijdere horizon zijn overtroffen.

Over onze toekomst kunnen we niet anders spreken dan via het werk van Jezus Christus. We houden de klok van de geschiedenis van de profetie bij, niet als we onze hoop vestigen op een aards Jeruzalem, maar op de openbaring zoals wij die nu hebben in Jezus Christus, de gekruisigde koning. Hij laat ons uitzien niet naar een aards, maar naar het Jeruzalem dat uit de hemel zal neerdalen (Openb. 3,12; 21,2.10).

9. Sefanja, een vergezicht (*Verbree*)

Wanneer we, bij leven en welzijn, in de herfst een thematisch vervolg aan deze cursus geven, zullen we ons uitgebreid bezig houden met Israël. We zullen ons hebben te confronteren met het beeld dat veel, ja de meerderheid van de hedendaagse christenen, hebben van de positie van Israël. Dat is het volgende beeld: Sinds Pinksteren gaat God twee wegen met zijn kinderen. Hij gaat een weg met Israël en Hij gaat een weg met de gelovigen uit de heidenen: het is sinds Pinksteren: Israël én Kerk. In deze afsluitende bijdrage van mijn hand, wil ik bij wijze van vooruitblik al een moment naar dit onderwerp kijken. Naar aanleiding van Sefanja's profetieën stellen we de vraag: wat is in dit boekje, waar het oordeel niet van de lucht is, de tekening die de profeet geeft van het volk dat wordt gered?

We nemen een aanloop: ik zet een paar namen uit het Oude Testament op een rij: Tamar, Rachab, Ruth. Wat verbindt deze vrouwen? Tamar, Rachab en Ruth, drie vrouwen die van buiten het volk Israël kwamen, maar die een plek en zelfs een bijzondere positie binnen het volk Israël zouden innemen. Drie vrouwen met een heidense achtergrond die onder de grootmoeders van Jezus Christus mogen worden gerekend.

We stellen vast: het zuiver Israëlitisch karakter van het volk van God mengt zich hier met vreemd bloed. Voor het begin van deze - mag ik het even zo formuleren - 'verwatering' van Israëls bloed kunnen we waarschijnlijk nog een stap verder terug gaan in het Oude Testament.

LEA: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, Zebulon

ZILPA: Gad, Aser

RACHEL: Jozef, Benjamin

BILHA: Dan, Naftali

U ziet hier een overzicht van de zonen van Jakob gerangschikt naar hun moeders. De kans lijkt mij reëel dat Bilha en Zilpa, die slavin waren in het huis van Laban, van vreemde bloede waren, net als in Abrahams dagen de Egyptische Hagar dat was

(Gen. 16). Als deze aanname juist is, is de oorspang van het huis van Israël dus van meet af aan een van gemengd bloed geweest.

Na deze namen, een paar Oudtestamentische feiten. In Exodus 12, 37,38 lezen we dat tijdens de uittocht uit Egypte een menigte van allerlei slag met het volk Israël meetrok: 'De Israëlieten trokken te voet van Rameses naar Sukkot; hun aantal bedroeg ongeveer zeshonderdduizend, vrouwen en kinderen niet meegerekend, terwijl er bovendien een grote groep mensen van allerlei herkomst met hen meetrok' (Ex 12, 37, 38, NBV). We lezen nergens dat deze mensen worden weggejaagd en gelet de regels die God geeft voor het opnemen van vreemdelingen in Israël - Kanaänieten zijn niet bedoeld - ligt het voor de hand

dat minstens enige druppels van hun bloed door de aderen van de kinderen van Jakob zijn gaan vloeien

Israël trok weg uit Egypte. Egypte was het land van de vijand. Maar in Deut. 23, 8, 9 lezen we: ‘Ook Egyptenaren moet u respectvol behandelen, want u hebt als vreemdeling in hun land gewoond. En wat hun nageslacht betreft: vanaf de derde generatie kunnen ze worden toegelaten tot de dienst van de HEER.’

Opnieuw is duidelijk dat Israël voor God in het Oude Testament ten diepste niet een bloedgroep maar een geloofsgroep vertegenwoordigt. Wanneer we met de vervolgcursus aan dit onderwerp toekomen, zullen we ons breder met dit soort gegevens bezighouden. Nu, na deze introductie, naar Sefanja. Het dunne boekje verhaalt zowel van oordeel als van heil. En beide, oordeel en heil hebben zowel lokale als mondiale trekken. Het redden van de volken is geen onbekend geluid in het OT.

Ter illustratie twee citaten van Sefanja's tijdgenoot Jesaja: Hij zei: ‘Dat je mijn dienaar bent om de stammen van Jakob op te richten en de overlevenden van Israël terug te brengen, dat is nog maar het begin. Ik zal je maken tot een licht voor alle volken, opdat de redding die ik brengen zal tot aan de einden der aarde reikt’ (Jes. 49, 6). En ook:

‘...Mijn recht zal een licht zijn voor alle volken. In een oogwenk breng ik de zege nabij, de hulp die ik bied is al onderweg; ik zal krachtig rechtspreken over de volken. De eilanden hebben hun hoop op mij gevestigd, ze zien uit naar mijn krachtig optreden’ (Jes. 51, 5, NBV).

Bij Sefanja en Jesaja gloort heil voor de heidenvolken. In deze teksten wordt het er niet met zoveel woorden bijgezegd, maar de lijn van het Oude Testament komt er op neer dat heidenen zich voegen bij Israël: Zie ook Zach. 8 : 22, 23: ‘Grote en machtige volken zullen naar Jeruzalem komen om daar de HEER van de hemelse machten te vereren en zijn gunst af te smeken. En dit zegt de HEER van de hemelse machten: Als die tijd is gekomen, zullen tien mannen uit volken met verschillende talen een Joodse man bij de slip van zijn mantel grijpen met de woorden: ‘Wij willen ons bij u aansluiten, want we hebben gehoord dat God bij u is.’

Samenvattend:

Het oudtestamentische Israël is ten diepste geen bloedgroep maar een geloofsgroep.

Het Oude Testament voorspelt mondiaal heil, waarin er niet een nieuwe groep náást Israël komt te staan maar waarbij er een mondiale instroom in Israël aftekent.

Tegen deze OT-achtergrond moet men mijns inziens al voorzichtig worden vóór men zegt: in het Nieuwe Testament staan kerk en Israël náást elkaar als twee groepen waarmee God een verbond heeft.

En nu Sef. 3, 9 – 13. Een heilsprofetie. Voor wie is het heil hier bestemd? Vers 9 maakt duidelijk dat het heil mondiaal is: ‘Dan zal ik de lippen van de volken rein maken, zij zullen de naam van de HEER aanroepen, zij zullen hem dienen zij aan zij.’ Dit zijn - het Hebreeuws is duidelijk - gojim, d.w.z. de heidenvolken van dat moment.

Maar het gaat hier niet alleen over die heidenvolken. We lezen in vers 10: ‘Van over de rivieren van Nubië zullen zij die ik verstrooid heb mij komen vereren.’

Dit is duidelijk een andere groep, dan de heidenvolken uit vers 9. Het gaat om Israëlieten in de verstrooiing die weer naar huis zullen komen. Zaten die dan zo ver zuidelijk, in Nubië?

Ja, in een eerdere ronde van onze cursus hebben we het gehad over de Joodse kolonie Elephantine, diep in het zuiden van Egypte. Daar deden Israëlieten, die hun land ontvlucht waren, dienst als grenssoldaten in het leger van de Farao. Ook zij zullen delen in het heil dat de Here gaat bewerken.

Er valt nog een derde groep aan te wijzen in Sefanja 3, 9 – 13. De camera begint met een panoramashot: het heil zal mondiaal zijn, dan focust het beeld zich op de

verstrooiden van Israël om te eindigen met een close up van Jeruzalem. Daar zal een zuivering worden doorgevoerd:

Op die dag hoef je je niet meer te schamen

voor alle daden waarmee je tegen mij in opstand kwam.

Wie van overmoed vrolijk is laat ik uit je midden verdwijnen,
op mijn heilige berg zul je niet meer hoogmoedig zijn.

Ik zal een arm en zwak volk binnen je muren achterlaten
dat in de naam van de HEER een toevlucht vindt.

Wie er van Israël overblijven, zullen niet langer onrecht doen,

Wie van overmoed vrolijk is verdwijnt uit het midden van het volk

Binnen de muren blijft een zwak volk over dat bij de HEER een toevlucht vindt.

Het heil bereikt dus drie groepen:

1. de heidenen
2. de verstrooiden van Israël
3. de gelovige Israëlieten in Jeruzalem.

Wat mij hier treft, is dat we deze drie groepen aantreffen in een stuk dat duidelijk één geheel vormt. Je zou je kunnen voorstellen dat vanaf vers 9 drie perikopen volgen: één over elke groep. Maar nee: in één adem door delen heidenen, verstrooiden en het zwakke maar nog op eigen grond levende Israël in het voorspelde heil. Het lijkt wel, zo in één adem door formuleert Sefanja, of God één volk heeft. Eén volk dat Hij redt uit heidenen, verstrooide joden en joden in Israël.

Ik kan mij voorstellen dat Sefanja zelf daarover heeft moeten nadenken. Waar doelde Gods Geest op, toen hij dit moest zeggen? Maar de rest van de Bijbel kennende, zeg je: wat Sefanja hier moet profeteren, past precies bij wat we vanaf Bilha en Zilpa al af en toe in beeld krijgen en wat de werkelijkheid van het Nieuwe Testament zal blijken te zijn: ‘Er zijn geen Joden of Grieken meer... u bent allen één in Christus Jezus (Gal. 3, 28).

Nog één keer doen we het OT open. We lezen in Ps. 87:

‘Ik noem Rahab (Egypte) en Babel mijn getrouwen.

Filistea, Tyrus en Nubië
zijn allen hier geboren’.

Met recht kan men van Sion zeggen:

Welk volk ook, het is hier geboren...

Bij de namen van de volken schrijft de HEER:
‘Dit volk is hier geboren.’

Gebóren, niet: náást Sion leven meer volken. Niet: de volken zullen hun identiteit verliezen door Joods te worden. Nee, zij zijn ín Sion geboren. Vreemd. Ja. Toen heel vreemd, maar Bilha, Rachab en Ruth zouden glimlachen en Paulus zou knikken. Het is niet Israël daar en de kerk hier: het is één Vader, één volk.

10. Mal. 1,8: ‘Wat geeft dat nu?’ (Douma)

1. Wij sluiten onze cursus ‘Gaan in het spoor van het Oude Testament’ af, met een korte beschouwing over de tekst

Mal. 1,8

Als jullie met een blind offerdier aankomen, zeggen jullie: ‘Wat geeft dat nu?’ En ook als jullie met een kreupel of ziek dier aankomen, zeggen jullie: ‘Dat geeft toch niets?’ Biedt de gouverneur zo’n dier maar eens aan en zie of hij er tevreden mee is en jullie goedgezind zal blijven – zegt de HEER van de hemelse machten’.

Van Maleachi als persoon weten we niets af. Van de tijd waarin hij profeteerde kunnen we alleen zeggen dat de tempel te Jeruzalem intussen herbouwd was. We zullen hem *na* Haggai en Zacharia moeten plaatsen, Politiek leefde hij in dezelfde wereld als zijn voorgangers Haggai en Zacharia, want de gouverneur die in Mal. 1,8 genoemd wordt, is een gouverneur in Perzische dienst. Hij zal zelf ook wel een heidense Perzische man zijn geweest; want de tijd dat de Judeeër Zerubbabel als nakomeling van David gouverneur was (Hag. 1,1), ligt achter ons.

2. Het gejuich over de herbouw van de tempel is al weer voorbij, gejuicht wordt er niet meer. In plaats van correcte offers te brengen naar de tempel, is het godsdienstig peil onder de Judeeërs al weer gezakt. Ze schamen zich er niet voor hun kreupele of zieke dieren aan Jahwe offeren. De heidense gouverneur zou voor zo’n cadeau zijn neus optrekken en kwaad worden; maar voor Jahwe vinden de priesters en het volk dergelijke offers blijkbaar goed genoeg.

Natuurlijk kunnen ze ter verontschuldiging argumenten bedenken, ook al was het offeren van kreupele en zieke dieren door de wet van Mozes verboden (Lev. 22,19.25.29). Zal het voor Jahwe iets uitmaken wat voor offers Hij krijgt? Is Hij niet zo verheven en zo rijk, dat het onzin op de kwaliteit van de offerdieren te letten?

Dat lijkt een geldig argument als we *alleen* op Jahwe’s grootheid en rijkdom letten. Wie vandaag zegt dat Jahwe aan geen ding gebrek heeft, brengt hem vandaag nog een inferieur offer en morgen helemaal niets meer. Als Jahwe niet om hun offer verlegen zit, zal Hij ook wel niet om henzelf verlegen zitten.

Maar dat is nu juist het punt! De God van Israël, die in zichzelf alles bezit en geen schaap of rund nodig heeft, sloot met Israël een *verbond*, waarin Hij de mens als serieuze partner beschouwt en zelf ook als serieuze partner behandeld wil worden. Het verbond scheidt een relatie die niet allereerst om bepaalde cadeaus, maar om het hart van de mens vraagt. Een handeling die wij voor God verrichten, moet op onze houding tegenover Hem afgestemd zijn, om het met een door mij eerder gebruikt onderscheid op deze cursusavonden te zeggen. God is groot en heeft niets van ons nodig; maar God heeft zijn liefde, zijn geduld en zijn barmhartigheid aan ons bewezen door een relatie met ons aan te gaan, die om wederkerigheid vraagt. Als een man bij zijn vrouw aankomt met een bos verlepte bloemen, is dat een belediging, ook al staat haar huis vol met de mooiste en duurste boeketten. Beledigend is het

voor Jahwe als men Hem in de tempel afscheept met een kreupel of ziek dier. Als iemand dan zijn schouders ophaalt en zegt: 'Wat geeft dat nu?', is dat de reactie van iemand die toont dat hij geen band aan Jahwe heeft. Daarom is de consequentie ook juist, die de profeet in naam van Jahwe trekt:

Mal. 1,10

Het zou beter zijn als een van jullie de tempeldeuren zou sluiten en jullie het vuur op mijn altaar niet zouden aansteken, want dat is toch zinloos. Ik wijs *jullie* af en de *offers* die jullie brengen aanvaard ik niet.

3. Er volgt ook nog een vergelijking tussen de mensen van Jahwe's volk en de *heidenen*:

Mal. 1,11

Vanwaar de zon opgaat tot waar ze ondergaat staat mijn naam bij alle volken in aanzien, overal brengt men mij reukoffers en reine offergaven.

Deze passage heeft veel verwondering opgeroepen. Hoe kunnen heidenen nu reukoffers en reine offergaven aan Jahwe brengen? Maakt het dan eigenlijk niet uit of het een heiden of een Judeeër is die God aanroept? Zeer zeker maakt dat wat uit. Het verschil tussen het geloof in Jahwe en het heidendom wordt in de Bijbel duidelijk gemaakt. Moet de mens zich op Jahwe richten, of mag het ook Allah zijn, omdat het in de grond der zaak toch allemaal een en dezelfde God betreft?

Nee, dat laatste is niet waar. Maar zodra het *bederf van het beste* intreedt, doordat wijzelf het verbond verachten dat God met zijn volk Israël en via dit volk ook met zijn gemeente uit deze wereld gesloten heeft, zitten er aan de slechte godsdiensten van deze wereld goede kanten. Treedt het bederf van het beste in, dan is er in de wereld van oost naar west nog heel wat goeds te melden over wat wij verkeerde godsdiensten noemen. Maar dat geldt zodra *wij* met ons geloof een loopje nemen en feitelijk op Gods hart trappen. Dan gebruikt God goede woorden voor al die mensen die hun hoofd buigen voor God, ook al noemen zij Hem Allah of Boeddha. Komt Juda met kreupele dieren naar het altaar, dan krijgen de reukoffers en offergaven van serieuze heidenen een ander gezicht. Zeggen wij God vaarwel, dan annexiert Hij die heidense offers als offers die voor Hem, de enige God van hemel en aarde, bestemd zijn. Beter een vrome heiden dan een christen die allang niet meer weet wie hij is.

4. We sluiten onze cursus 'Gaan in het spoor van het Oude Testament' af. Ik hoop dat het u, niet alleen uit deze laatste bijdrage, maar uit heel de cursus duidelijk geworden is dat wij een bijzondere God hebben. Keer op keer was Hij weer barmhartig, terwijl Hij bij zijn eigen volk keer op keer het bederf zag binnensluipen, tot in de dagen van Maleachi toe. Ik hoop dat het samen lezen van het Oude Testament u iets meer deed begrijpen wie onze God is en wie wij zijn. En dat deze cursus ons niet alleen een stukje extra kennis bijbracht, maar ons ook in ons geloof heeft versterkt.

C. Opmerkingen n.a.v. vragen over teksten en de lezingen

N.a.v. *Sef. 2,3*, waar tegen hen die 'nederig zijn en naar Gods wetten leven' gezegd wordt: 'misschien blijven jullie gespaard op de dag van de toorn van de HEER'. Wordt hier niet aan

een zekerheid van het geloof getornd? Hoe verhoudt zich deze tekst tot wat het NT zegt over het zijn van méér dan overwinnaars in Christus?

Antwoord: We moeten hier niet aan het eeuwige heil of onheil denken, alsof gelovige, nederige mensen voor altijd verloren zouden kunnen gaan. Het gaat hier over de dag van Jahwe die een ramp over Jeruzalem en Juda zal brengen. Van zo'n ramp zijn ook gelovige Judeeërs niet gevrijwaard! We zullen de mogelijkheid open moeten houden dat de 'brandende toorn' waarvan in 2,1 melding wordt gemaakt, slaat op het verlies van huis en haard en leven. Het 'misschien' laat dan de mogelijkheid open van uitredding uit de ramp die Juda zal treffen. Iets soortgelijks vinden we met het woordje 'misschien' in Joël 2,14. Deze opmerking geef ik ter aanvulling op wat ik op pag. 17 en 28 van *Sefanja, Haggai, Zacharia, Maleachi* reeds heb opgemerkt. Ook gelovige mensen moeten beseffen dat ze alleen van genade leven en moeten wakker blijven om op redding uit de nood te kunnen rekenen.

N.a.v. *Hag.2,7*, waar we lezen dat alle schatten van de volken zullen toevallen aan de HEER en Hij zijn huis met deze pracht en rijkdom zal vullen. Vraag: mogen we dit gegeven verbinden aan wat we in Openb. 21,24 lezen: de koningen der aarde brengen hun heerlijkheid in haar (nl. in het nieuwe Jeruzalem)? Zullen op de nieuwe aarde kunstschaten voorkomen, die door de volken der aarde gemaakt zijn?

Antwoord: We zullen in Openb. 21,24 niet moeten denken aan *de* koningen en *de* cultuurschaten van *de* volken in het algemeen. De geschiedenis is ten einde gekomen en wie er zich binnen de muren van het nieuwe Jeruzalem bevinden zijn *verloste* gelovigen, inclusief dus verlost koningen, die nu in het licht van het Lam wandelen en Hem hun eer komen brengen. Het is ook de vraag of die 'eer' bestaat uit het brengen van rijkdom en kunstschaten. NBV vertaalt dat de volken en koningen hun *lofen* en *eer* komen betuigen. Het karakter daarvan doet ons meer aan liturgische dan aan materiële eer denken. Vgl. Openb. 4,9.11; 5,12v; 7,12). Men eert het Lam vanwege zijn verlossing van de mensen; maar het is de vraag of die eer ook bestaat uit het brengen van kunstschaten die vroeger op aarde vervaardigd zijn. In dat geval zouden de koningen met hun geschenken komen zoals de wijzen uit het oosten dat destijds na de geboorte van Jezus hebben gedaan (Matt. 2,1vv). Maar ik betwijfel, zeker na de vertaling van NBV, of het duidelijk genoeg is dat ook Openb. 21,24 iets dergelijks hebben bedoeld.

N.a.v. bepaalde *toekomstprofetieën* in het OT. Vraag: hebt u gezegd in de bespreking dat oudtestamentische profetieën on vervuld gebleven zijn door de ongehoorzaamheid van het volk Israël?

Antwoord: Inderdaad, die mogelijkheid moet ook met betrekking tot toekomstprofetieën niet worden uitgesloten. Reeds in eerdere deeltjes van mijn serie heb ik gewezen op de samenhang van belofte ongehoorzaamheid. Ik denk aan *Van Egypte naar Kanaän*, par. 1.4.2 (over de tweezijdigheid van het Sinaiverbond) en 2.4.5 (het tweede gebod). Ook herinner ik aan *Jona, Micha, Nahum, Habakuk*, par.1.4 slot (over het conditionele karakter van profetieën, met verwijzing naar Jes. 38,1 en 5 - over Hizkia's sterven - en Zach. 6,15).

D. Enkele opmerkingen over het deeltje Sefanja, Haggai, Zacharia en Maleachi

N.a.v. wat er in het OT 'achter de horizon' lag. De vraagsteller komt even terug op pag. 68 in mijn *Jona, Micha, Nahum, Habakuk*, waar ik opmerkte: De blik van de profeet (Micha) blijft nog gevangen binnen het kader van een bevrijding van het Assyrische juk'. De vraag rijst nu of je het de mensen in Jezus' dagen dan wel kunt kwalijk nemen dat ze niet snaptten dat Jezus de beloofde Messias was. Was het de bedoeling dat ze het nergens uit konden afleiden dat

Jezus degene was die komen zou? De vraagsteller wijst erop dat Jezus in *gelijkenissen* sprak, die door de meerderheid van de toehoorders niet werden begrepen. Was dat een door God opgelegde straf? Hoe zit het dan met de enkelingen die wél wisten waar het om ging? Is dit alles gebeurd, om ons, heidenen, uiteindelijk te bereiken met het evangelie?

Antwoord: Wij moeten serieus nemen wat Paulus in 1 Cor. 2,9 heeft gezegd: ‘Wat het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, wat in geen mensenhart is opgekomen, dat heeft God bestemd voor wie Hem liefhebben’ (met een vrije aanhaling van Jes. 64,3). Een consequentie van deze woorden is o.a. dat wat we in het Oude Testament over de verlossing door Jezus Christus lezen, niet te begrijpen valt zonder dat Jezus Christus dit onszelf openbaarde. Elke *gemakkelijke* opmerking zoals: ‘ lees je het OT, dan kom je vanzelf bij Jezus Christus uit’, klopt niet. *Achteraf*, door het onderricht van Jezus en zijn apostelen, kunnen we het OT goed lezen. Zonder die openbaring zouden we blind zijn voor het unieke werk dat Jezus Christus verricht heeft. Even blind als de Joden nu zijn, die een ‘sluier over hun hart’ hebben waardoor ze het ‘oude verbond’(OT) niet kunnen begrijpen, even onbegrijpelijk zou het OT voor ons zijn, als die sluier niet ‘in Christus’ was weggenomen. Dat leest u duidelijk in 2 Cor. 3,15 en 16! Het waren niet alleen de schriftgeleerden en farizeeën die het OT niet begrepen, maar aanvankelijk hadden ook de discipelen van Jezus er grote moeite mee. Hadden ze enig begrip voor het lijden en sterven van Jezus, of dachten ze precies als de farizeeën dat de Messias zou komen om hen te bevrijden van het vreemde juk van de Romeinen?! Ze hadden weinig verstand en waren traag van begrip (Luc. 24,25) om de boodschap die in het OT verscholen lag goed te begrijpen. Pas als Jezus door het OT trekt, wordt duidelijk dat deze geschriften op Hem betrekking hebben(Luc. 24,27).

Vandaar dat ik er in menige bijdrage op heb gehamerd dat we oudtestamentische profetieën alleen maar goed kunnen uitleggen in het licht van de interpretatie die Jezus en zijn apostelen daarvan hebben gegeven. Zo kunnen we er *geen zelfstandige bron* van maken, waaruit we putten om van allerlei oudtestamentische profetieën die volgens ons nog niet vervuld zouden zijn, alsnog in vervulling te zien gaan (Joden terug in het voor altijd aan hen beloofde land, opbouw van een nieuwe tempel in Jeruzalem naar het model van Ezechiël, met offerdienst en al, het aardse Jeruzalem als centrum van een nieuwe wereld, etc.).

We mogen (met P.H.R. van Houwelingen (pag. 59 in zijn Commentaar op 1 Petrus 1,10vv) rustig zeggen dat profeten vaak tevergeefs naar meer duidelijkheid hebben gezocht. ‘Meer dan eens ontbrak hun het juiste perspectief. Heeft Jesaja zelf wel geweten dat hij de glorie van Christus zag en beschreef (Joh. 12,41)? De Geest bedoelde meer dan mensen vaak zelf begrepen’. Dit betekent niet dat ze daarom helemaal in het duister hebben getast, zo gaat Van Houwelingen verder. ‘Waar hun onderzoek geen duidelijke conclusie opleverde, deed de Geest een belangrijke onthulling.... Woorden waarvan de profeet zelf de draagwijdte niet volledig kon overzien, werden bewaard tot de tijd rijp was’.

Terecht maakt de vraagsteller ons erop attent dat ook Jezus’ spreken in gelijkenissen, waarvan *wij* misschien vinden dat dit aanschouwelijk onderwijs het de mensen gemakkelijker maakte om de dingen te begrijpen, om geloof en inzicht vroeg. Dat geloof en inzicht diepen de mensen niet uit zichzelf op, maar ontvangen zij (wij) door het werk van de Heilige Geest.

Voor de uitleg van de oudtestamentische profetieën moeten we ons daarom binden aan wat het NT daarover zegt. *Verstaan* van het OT is *gaan* naar het NT. En vanuit het NT kunnen we zeggen: daar en daar gaat het over Jezus Christus, over zijn werk nu en straks. Maar al het gespeculeer over wat er allemaal op grond van het *OT* nog zou moeten gebeuren, zonder dat we ons daarbij binden aan het eschatologische perspectief van het *NT*, is ijdel gespeculeer.

Met het bovenstaande beantwoord ik ook een andere vraagsteller. Het is voor hem niet duidelijk geworden waarom we moeten zeggen dat het OT alleen maar naar de verre toekomst keek met beelden aan het OT ontleend. Want, zegt deze vraagsteller, dan zouden de teksten

die duidelijk op Christus' komst sloegen, toch niet duidelijk geweest zijn voor de gelovigen uit het Joodse volk.

Antwoord: Inderdaad zijn die teksten voor hen niet duidelijk geweest, maar dat waren ze aanvankelijk ook niet voor de discipelen. De teksten over de Messias zoals Hij *werkelijk* zou zijn (lijden en sterven!) *werden* pas duidelijk door het onderricht van Jezus zelf en door het geloof dat zijn volgelingen in Hem kregen als de Christus, de Zoon van de levende God.

N.a.v. *de profetieën van Zacharia*. Een vraagsteller oppert de mogelijkheid dat we in de 'Darius' van Zach. 1,2 te maken hebben met *Darius de Mediër*, die we in Daniël 6,1 ontmoet hebben en die voorafging aan koning Cyrus. Er ligt tussen de beide Dariusssen minimaal een tijdsverschil van twintig jaar. Ligt het niet voor de hand toch aan die eerste Darius te denken, omdat in Zach. 1,12 de engel van de HEER uitroept: 'Hoe lang zal het nog duren voor u erbarmen toont met Jeruzalem en de steden van Juda, waarop u nu al zeventig jaar verbolgen bent?'

Antwoord: de suggestie om aan de eerste Darius te denken, prikkelt tot nadenken, maar is moeilijk vol te houden als we aan de inhoud van de visioenen denken. Ik noem alleen het feit dat er sprake is van Jozua en Zerubbabel in Zach. 3 en 4. Dat moet toch *na* de terugkeer uit de ballingschap zijn! Bovendien blijkt uit Zach. 4,10 dat men met de tempelbouw intussen al begonnen is, wat vreemd zou zijn als we voor het ontvangen van de visioenen aan de tijd van Darius de Mediër moesten denken. Ook het komen van ballingen uit *Babel* (Zach. 6,9vv) gaat er helemaal vanuit dat zich in Jeruzalem inmiddels al weer enige tijd een (teruggekeerde) Joodse gemeenschap bevindt. De zeventig jaren waarover Zach. 1,12 spreekt, doen inderdaad denken aan Daniël 9,1, maar kunnen ook twintig jaar na Daniël's profetieën nog vermeld worden als terugblik op het verleden, waarin Jahwe toornig is geweest op zijn volk.

N.a.v. *een vraag over de tempel van Herodes* antwoordt drs. Verbree het volgende:

De vraag luidde

Kan er meer gezegd worden over de tempel van Herodes? Wie nam het initiatief tot de bouw? De heiden Herodes? Met welk motief? Waarom zou hij zich iets aangetrokken hebben van de 'heilige maten'? Was de plaats deels dezelfde of juist een andere dan van de tempel van Zerubbabel? Wat is daarmee toen gebeurd? Hoe stonden de Joden tegenover deze 'vervanging'? Is e.e.a. bekend?

Antwoord: De voornaamste bronnen zijn het werk van Josefus: 'Joodse oudheden' en 'De Joodse oorlog'. De beste bron is de Joodse Misjna-traditie. Het helaas uitverkochte boekje van Alec Garrard, 'De tempel', geeft veel informatie door.

Herodes was een bouwer met grootheidswaanzin. Hij wilde zijn naam vereeuwigen en heeft tal van megaprojecten op zijn naam staan. In het geval van de tempel nam hij inderdaad zelf het initiatief. Hij had daarbij een dubbele agenda. Hij wist dat hij een gehaat vorst was. De bouw van een tempel die alles zou overtreffen, was een poging om de Joden voor zich te winnen.

Herodes heeft zich waarschijnlijk wel degelijk op allerlei punten aan de originele maatvoering gehouden, maar waar hij kon week hij af. Op sommige punten, zoals de maten van het heilige der heiligen hebben we geen gegevens.

Dat Herodes terdege rekening hield met wat de joden wel of niet zouden goedkeuren, blijkt wel uit het feit dat hij duizend gewijde bouwvakkers liet scholen.

De Joden keurden de vervanging goed, op voorwaarde dat Herodes, zoals verteld, eerst al het bouw materiaal verzamelde vóór hij de eerste tempel mocht afbreken.

Wat betreft de eventuele afbraak van ook het heilige der heiligen: bedenk dat er al geen ark meer aanwezig was.

Tot zover onze antwoorden op een aantal vragen. Voor hun schriftelijke kritische opmerkingen en ook voor het doorgeven van correcties in het elfde deeltje van de serie, danken we met name: A.v. H; M. R; W.v. R; J. S.; A.A.V.

E. Oplossing van de opgaven in lesbrief 11.1

4.1.

- Wie is de 'hij' in het volgende vers: 'Niet door eigen kracht en macht zal hij slagen..., maar met behulp van mijn geest'? ([Zach. 4,6](#), [Zerubbabel](#))
- Wie zal door Jahwe als zijn zegelring gedragen worden? ([Hag. 2,23](#), [Zerubbabel](#))
- Vanuit welke plaats werd de vraag gesteld of het werkelijk nodig was om te blijven vasten in de vijfde maand? ([Zach. 7,2vv](#), [Betel](#))

4.2. Waar staat:

- Wees stil voor God de HEER, de dag van de HEER is nabij! ([Sef.1,7](#))
- 'Zijn Jakob en Esau geen broers....Toch heb Ik Jakob liefgehad en Esau gehaat'. ([Mal. 1,2](#))
- 'Voordat de dag van de HEER aanbreekt..., stuur Ik jullie de profeet Elia'. ([Mal. 2,23](#))
- 'Over degene die ze hebben doorstoken, zullen ze weklagen'. ([Zach. 12,10](#))
- 'De luister van deze tempel zal groot zijn, nog groter dan voorheen'. ([Hag. 2,9](#))

4.3. In welke boeken vind je de vermelding van de volgende plaatsen of streken?

- a) Nineve ([Sef. 2,13](#))
- b) Betel ([Zach. 7,2](#) 1,3; 4,2)
- c) Libanon en Basan ([Zach. 11,1](#))
- d) de Vijzelbuurt ([Sef. 1,11](#))

-einde cursus-

Lesbrief met reader: Israel

Met Bijlage

CURSUS ‘GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL’

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: via email cursuscontact @planet.nl.

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuiskhoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 26 november 2008.

Beste vrienden,

De eerste cursusavond over ‘Genezing op het gebed en bevrijdingspastoraat’ heeft grote belangstelling getrokken. Zwolle telde meer dan 700 cursisten, terwijl we in Rotterdam ruim 350 deelnemers telden. In Zwolle zaten we aan een maximum en helaas moesten we daar in verband met de ruimte een stop op de aanmelding afkondigen.

Het ziet er naar uit dat ook de beide komende cursusavonden druk bezocht zullen worden, maar we vermoeden dat we alle deelnemers toch wel een plaats kunnen geven in de beide gebouwen. Om nog even de data in herinnering te roepen:

1. Hoe staan wij als christenen tegenover Israël?

Zwolle: op dinsdag 13 januari 2009.

Rotterdam: op dinsdag 20 januari 2009.

3. Kinder- of volwassendoop?

Zwolle: op dinsdag 24 maart 2009.

Rotterdam: op dinsdag 31 maart 2009

U weet intussen van de gang van zaken: De bijeenkomsten worden gehouden te *Zwolle* in de Koningskerk, Landsheerlaan 5 en te *Rotterdam* in de Ichthuskerk, Jaap van der Hoekplaats 1. De vergaderingen beginnen om 19.30 uur en eindigen om 22.00 uur. Wij streven ernaar stipt op tijd te beginnen en te eindigen. Er is een pauze van 20.30 – 21 uur. Koffie en thee zijn zowel vóór 19.30 uur als in de pauze verkrijgbaar (tegen betaling).

Zoals afgesproken ontvangt u per cursusavond tweemaal een lesbrief. We hebben besloten ook voor de avond over Israël u een READER toe te sturen, die u gelijk met deze inleidende lesbrief ontvangt. Na afloop van de avond ontvangt u binnen enkele weken lesbrief 02.2. met een volledig verslag van de avond, inclusief de teksten van de toespraken.

Intussen is het boek van dr. Jochem Douma, *Christenen voor Israël?*, uitgave van De Vuurbaak te Barneveld, verschenen. Het is thans in de boekhandel verkrijgbaar. In deze inleidende lesbrief zal de schrijver u door dit boek loodsen. U komt goed beslagen ten ijs op de cursusavond als u de reader hebt gelezen en het boek van Douma hebt doorgenomen. Maar we wijzen er even op dat de aanschaf van het boek niet onder de eisen van de cursus valt. Ieder is welkom op de avonden ook zonder dat hij zich heeft kunnen verdiepen in de lectuur

die wij aanraden. We streven er naar onze bijdragen op die avonden zó te formuleren dat u ze kunt volgen zonder specifieke kennis van zaken. Uiteraard hebt u meer aan de avonden als u wat beter op de hoogte bent door zelfstudie aan de hand van de reader en het boek van Douma.

We melden nog even dat Adrian Verbree bezig is aan een publicatie over de kinderdoop met het oog op onze derde cursusavond. Daarover kunt u later nadere berichten verwachten.

Het program voor de avond ‘Hoe staan wij als christenen tegenover Israël?’ ziet er als volgt uit:

19.30 – 19.50 uur	(Douma) <i>Verschillende visies op het ‘duizendjarig rijk’</i> . Deze visies en de (politieke) consequenties die eraan verbonden zijn.
19.50 – 20.00 uur	Korte discussie
20.00 – 20.20 uur	(Verbree) <i>De verdwenen stammen</i> . Hoe zit het met de verwachting omtrent de tien stammen als er over het volksherstel van Israël gesproken wordt?
20.20 – 20.30 uur	Korte discussie
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.40 uur	Discussie
21.40 – 21.50 uur	(Verbree) <i>Israëls bloedgroepen</i> . Er is een volk Israël, maar pas op voor een visie van ‘ras, bloed en bodem’.
21.50 – 22.00 uur	(Douma) <i>Israël en onze toekomst</i> . Waarom maken we ons druk over het onderwerp ‘Israël’?

Vorbereiding op de avond (Douma)

In het gedeelte dat nu volgt, wil ik u wat tips geven hoe u zich op de cursusavond kunt voorbereiden.

1. Lees de krant en volg het nieuws voor radio en tv met bijzondere aandacht voor het onderwerp Israël! Er kunnen dagen voorbijgaan dat dit onderwerp niet in het nieuws is, maar dat is van korte duur. De staat Israël is uit het nieuws niet weg te denken. De tegenstelling tussen de Joden en de Arabieren (Palestijnen) is bitter en leidt met name in de Gazastrook tot grote frustratie. Daarnaast moeten we de dreiging die Iran voor Israël vormt, heel serieus nemen. Als Iran over het kernwapen gaat beschikken, zal het dat wapen dan inzetten tegen Israël? De haat tegen Israël in de Arabische wereld is groot genoeg om het ergste te vrezen. Ook zonder Iran is de ontwikkeling van raketten een grote zorg. Hoe verder zij reiken, hoe meer Israël, ingesloten in de Arabische wereld, onder vuur komt liggen.

Wie Engels of Duits kan lezen, raad ik de website www.icej.org. aan. Het is een website van de International Christian Embassy Jerusalem (icej) die erg pro-Israël is, maar naar mijn mening objectief het laatste nieuws over Israël doorgeeft. U ontvangt van het ICEJ na opgave van uw e-mailadres gratis elke dag een bulletin. Ik volg deze website nu al maanden en kan u dat ter voorbereiding van onze cursusavond aanbevelen.

2. Neem de *reader* door. U wordt dan gewaar dat er in christelijke kring heel verschillend over de kwestie-Israël gedacht wordt. Ook binnen gereformeerde kring komen nuanceringen voor, zoals u zult merken bij de lezing van de stukken

van prof. dr. Rob van Houwelingen en van drs. Henk de Jong. Van belang is ook dat u op de hoogte bent van verschillen binnen de ChristenUnie, die zich op korte termijn over de kwestie-Israël zal moeten bezinnen. Kernpunt zal daar wel worden of we Jeruzalem de ongedeelde hoofdstad van de staat Israël moeten (blijven) noemen, of dat ook de Palestijnen recht op een gedeelte van deze stad hebben.

3. Dan mijn boek *Christenen voor Israël?* Het vraagteken geeft aan dat de keuze voor Israël geen vanzelfsprekende zaak is. Ik bezin mij op de vraag *of* en *hoe* wij voor Israël kunnen kiezen. Mijn sympathie gaat uit naar het volk en ook naar de staat Israël, maar tegelijk sta ik afwijzend tegen de manier waarop veel christenen ons op bijbelse gronden in Israël als *het* volk van God willen laten geloven.

Niet alles wat in mijn boek staat is voor de lezer gemakkelijk te volgen. Ik erken dat voluit, maar ik heb geen ogenblik gearzeld om het boek toch zo uit te geven als het nu gebeurd is. Ik vind nl. dat er veel onkunde bestaat over de *theologische* achtergronden van met name een bepaalde pro-Israël-richting, die vooral in de Verenigde Staten een ontzaglijke invloed heeft gekregen. Zij hangen de *premillennialistische* opvatting aan en hebben boeken geschreven die een wereldwijde verspreiding hebben gekregen. Ik denk hier aan mensen als Hal Lindsey (met zijn boek *De Planeet die aarde heette*) en aan de romans van Tim LaHaye en Jerry B. Jenkins in de serie *De laatste bazuin*.

Ook prof. dr. W. Ouweneel moeten we rekenen tot de premillennialisten, al is hij gematigder als het over de politieke consequenties gaat van het genoemde premillennialistische standpunt dan bv. de schrijvers in het blad *Israël Aktueel*, waar de Nederlandse stichting 'Christenen voor Israël' achter staat.

4. Als ik kort mijn boek *Christenen voor Israël?* bij de cursisten mag introduceren, zou ik ze het volgende willen aanraden.

a) *Hoofdstuk 1* vertelt in vogelvlucht de geschiedenis van het volk Israël tot en met de oprichting van de staat Israël. Ik vertel iets over het *zionisme* dat onder leiding van Theodor Herzl de stoot gegeven heeft tot de oprichting van de staat Israël, ook al heeft hijzelf het grote moment van die oprichting (1948) niet meer meegemaakt. Realiseer u dat de Joden vanaf de Babylonische ballingschap nauwelijks en na de verwoesting van de tempel te Jeruzalem in het jaar 70 n.Chr. helemaal geen eigen staat meer hebben gekend en dat de Al Aqsa moskee in Jeruzalem langer stadn heeft gehouden dan de Joodse tempels uit de tijd van Salomo, van Ezra en van Herodes bij elkaar.

Bedenk ook dat de geschiedenis van het land Israël (Palestina) beslist niet samenvalt met die van het volk Israël. De herleving van een staat *Israël* is m.i. een uniek wonder in de wereldgeschiedenis na de zeer lange periode waarin niet-Joden vrijwel alle rechten in Palestina hadden, tot en met de Arabische (moslim-) overheersing van het land.

De feiten die in dit hoofdstuk beschreven worden, roepen groot respect op voor de nieuwe Joodse staat, maar laten tegelijk zien dat er ook een wettige claim door de Arabieren (Palestijnen) op (een deel van) het land mag worden gelegd.

b) Het *tweede hoofdstuk* springt over van het geseculariseerde zionisme (van Herzl c.s.) naar het *christelijk zionisme*. Dan belanden we in een heel ander

klimaat. Hierin wordt ons aan de hand van de Bijbel voorgehouden hoe God met het huidige Israël bezig is en wat Hij met dit volk van plan is. Ik raad de cursisten aan vooral het schema dat op pag. 31 van mijn boek te vinden is te bestuderen. U ziet aan de hand daarvan dat de kerk (gemeente) wordt opgenomen in de hemel voordat de 'grote verdrukking' aanbreekt, die wel de wereld (en de Joden!) zal treffen, maar niet de kerk, die veilig naar de hemel wordt gevoerd. Ik geef in dit gedeelte ook een uitleg van een aantal moeilijke termen. Hier zijn ze:

Onder *chiliasme*, afkomstig van het Griekse woord *chilioi* (= duizend) in Openb. 20,3vv, verstaan we de leer omtrent de *duizend* jaren waarin de teruggekeerde Messias over een aards vreedrijk regeert, voordat het definitieve einde van de wereldgeschiedenis zal aanbreken. Binnen het chiliasme zijn allerlei schakeringen te vinden. Ik noem er voor ons onderwerp twee: Het *premillennialisme* (samengesteld uit de woorden *pre* = voor, en *millennium* = duizend, in het Latijn) leert dat de Messias terugkomt vóór de aanvang van de duizend jaren. Het *postmillennialisme* (samengesteld uit de woorden *post* = na, en *millennium* = duizend) leert dat de Messias zal terugkomen ná de duizend jaren. Verschillend van beide genoemde richtingen is het *amillennialisme* (in de betekenis van: zónder duizendjarig rijk), dat geen chiliasme is, omdat het niet gelooft in een apart Messiaans rijk kort voor het einde van de geschiedenis. In navolging van Augustinus geloven velen dat het duizendjarig rijk samenvalt met de geschiedenis van de kerk vanaf Pinksteren tot Jezus' terugkeer. Voor mijn boek is het voldoende dat de lezer begrijpt wat bedoeld is met de term *premillennialisme* – de chiliastische richting die in dit boekje het grootste deel van onze aandacht zal vragen.

Nadat ik vier belangrijke kenmerken van het premillennialisme heb beschreven, laat ik zien van hoe grote invloed die zijn op de politieke keus van mensen als Hal Lindsey. Heel Israël, van Dan tot Berseba toe, is van de Joden en niet van de Arabieren (Palestijnen). Er zal een geweldige slag geleverd worden bij Armageddon, zonder dat de kerk daardoor getroffen wordt. Zij is intussen immers al veilig en wel in de hemel.

De Joden zullen een tweede Holocaust beleven. Een nieuwe tempel zal in Jeruzalem verrijzen. De mensen die dat laatste actief willen bevorderen, schromen niet er een gewapend conflict voor over te hebben, waarin de moslimheiligdommen worden opgeruimd om plaats te maken voor de nieuwe tempel. Een dergelijk radicalisme is naar mijn overtuiging voor een christen onaanvaardbaar. Veel Israëlfans begrijpen eenvoudig niet wat zij doen als zij dit allemaal aanvaarden, tot een kernoorlog rond Armageddon toe, omdat God het zo zou willen!

c) In het *derde hoofdstuk* geef ik alvast kort mijn eigen mening (tegen)over de opvatting dat de beloften voor het land en voor het volk van de Joden een eeuwig karakter zouden dragen, en dat het een opdracht van God is een nieuwe tempel voor de Joodse eredienst in oudtestamentische stijl te herbouwen, in aansluiting aan het tempelvisioen van Ezechiël 40vv.

d) Daarna komen in hoofdstuk 4-7 de moeilijke gedeeltes, waarin ik een aantal belangrijke onderwerpen aan de orde stel die met de opvattingen van de premillennialisten essentieel verbonden zijn. In *hoofdstuk 4* komt hun visie op Israël en de kerk aan de orde. Staan Israël en de kerk als twee grootheden zó naast elkaar dat de kerk feitelijk een tussenperiode (een intermezzo) vormt in de

geschiedenis die God met Israël als zijn volk gaat? Volgens het premillennialisme komt de kerk in heel het Oude Testament niet voor. De geschiedenis tussen God en Israël wordt vanaf Pinksteren onderbroken, maar hersteld nadat de kerk plotseling wordt opgenomen in de hemel. En dan gaan alle oudtestamentische profetieën die allemaal op Israël slaan, in vervulling. Omdat Israël en de kerk nergens tot een eenheid worden, vinden we allerlei verdubbelingen en tegenstellingen: Israël is uiteindelijk bestemd voor de aarde, de kerk voor de hemel. Jezus Christus is er voor de kerk, Jezus de Messias zal over de Joden regeren.

Er is ook tweeërlei opstanding uit de doden. Eerst staan de gelovigen op om in de hemel te worden opgenomen, terwijl aan het eind van de geschiedenis de ongelovigen opstaan en naar de hel verwezen worden. In het *vijfde hoofdstuk* doe ik een poging om het Oude Testament anders te lezen dan de premillennialisten het doen. Ik laat zien dat het Nieuwe Testament wel degelijk allerlei profetieën uit het Oude Testament in de ene gemeente, bestaande uit Joden én heidenen, in vervulling doet gaan. Het premillennialisme kan wel zeggen dat het Oude Testament niet over de kerk spreekt, maar wie gelooft in de vervulling van de oudtestamentische beloften in Jezus Christus kan dat onmogelijk volhouden, als we in Christus als het hoofd en de kerk als zijn lichaam mogen zien. De premillennialisten gaan er prat op dat zij de profetieën letterlijk nemen en de gereformeerden ze vergeestelijken. Ik meen dat zij heel veel niet letterlijk nemen en hun systeem vaak laten heersen over de teksten.

In het *zesde hoofdstuk* doe ik iets soortgelijks als in het vijfde, maar nu toegepast op het boek Openbaring. Volgens de premillennialisten gaat het alleen in Openb. 1-3 over de kerk (de zeven gemeenten). Tussen Openb.3 en 4 vindt de opname van de gemeente plaats, ook al wordt daarover met geen woord gerept. Alles in Openb. 4-19 zou betrekking hebben op een geschiedenis van slechts 7 jaar (zie weer het schema op pag. 31!), waarin het Joodse volk een geweldige verdrukking zal ondergaan. Maar dan breekt het duizendjarig rijk aan (Openb. 20), waarin de Messias met zijn vrede rijk voor de Joden komt.

Terwijl ik niet geloof in een duizendjarig *Joods* vrede rijk, heb ik tijdens mijn studie moeilijkheden gekregen met de heersende gereformeerde opvatting, die in de lijn van Augustinus bij de binding van de satan gedurende duizend jaren denkt aan de hele kerkgeschiedenis van Pinksteren tot vlak voor Christus' terugkeer op aarde. Ik kan op dit punt moeilijk meer met Greijdanus' opvatting en die van anderen uit de voeten, omdat Openb. 20 over een volledige binding en uitschakeling van de satan gedurende duizend jaren spreekt. Die tijdelijke *volledige* binding van satan is volgens mij nergens in de kerkgeschiedenis te bespeuren. Ik vind het moeilijk met een andere verklaring te komen. Zie pag. 118-121 van mijn boek.

e) Na de wat moeilijker hoofdstukken 4-6 wordt de stof weer toegankelijker. Ik geef in hoofdstuk 7 mijn eigen standpunt weer. Daarbij kies ik voor het *verbredingsmodel*. De cursisten zullen weten dat er vaak met afschuw over een ander model, nl. het vervangingsmodel wordt gesproken. Dit model houdt in dat Israël wegens z'n ongehoorzaamheid aan Christus vervangen zou zijn door de kerk. Ik ben wat milder in mijn veroordeling van het 'vervangingsmodel', omdat de aanhangers ervan in het verleden en heden ook best weten dat Israël niet volledig werd uitgeschakeld. Maar het lijkt mij beter over het verbredingsmodel te spreken. Nadat Israël Christus verwierp, ging God met de rest van Israël

verder, terwijl die rest verbreed werd tot de gemeente (kerk) waarin naast Joden ook heidenen een plaats kregen. Vooral Rom. 11 is hier van groot belang.

f) In het laatste hoofdstuk kom ik terug op het politieke aspect van ons onderwerp. U zult begrijpen dat ik op voorzichtigheid aandring als het over het toepassen van Bijbelteksten op het huidige ongelovige Israël gaat. Met een beroep op 'God wil het' kan ik onmogelijk beweren dat Jeruzalem de ongedeelde hoofdstad van de staat Israël moet zijn en blijven. We weten maar al te goed dat de woorden 'God wil het' (denk aan de leus voor de kruistochten) niet kloppen. Ondanks alle verbondenheid die ook ik met de Joden in Israël en daarbuiten voel, verklaar ik mij een tegenstander van deze claim op Jeruzalem voor de Joden door een christelijke politieke partij.

Wij wensen de cursisten veel sterkte bij hun voorbereiding! We melden ons in elk geval goed op tijd. U hebt nog ruim anderhalve maand om u op het nieuwe cursusonderwerp te bezinnen.

Jochem Douma
Adrian Verbree
Geachte cursist,

Opnieuw ontvangt u een reader. Dit keer ter voorbereiding op de tweede cursusavond over Israël. Hoewel er voor deze ronde ook een boek van de hand van prof. Douma 'Christenen voor Israël?' is verschenen, hebben uw positieve reacties naar aanleiding van de vorige reader ons de vrijmoedigheid gegeven u nog wat leesmateriaal aan te bieden. Net als de vorige keer vindt u allerlei materiaal bijeengebracht in een wilkeurige volgorde. We wensen u een goede voorbereiding.

Israël verdient onze steun

Sympathie voor het Joodse volk is onder kerkgangers niet langer gemeengoed. De negatieve berichtgeving over Israël maakt veel christenen huiverig voor al te enthousiaste steunbetuigingen. Volgens Arie Kok zijn er zeker vragen te stellen bij het gedrag van Israël, maar dat laat onverlet dat het volk onze steun verdient.

Door Arie Kok

„Heb je nog iets met Israël?“, vroeg ik laatst aan een journalist. „Als ze zich een beetje netjes gedragen...“, was zijn antwoord. Hoewel het gesprekje uitdagend bedoeld was, staat het voor mij toch model voor de houding die veel christenen ten opzichte van Israël hebben ingenomen. Je kunt het eigenlijk niet meer met goed fatsoen opnemen voor Israël, zonder dat je iets moet zeggen over vermeende wandaden in bezette gebieden. Blijkbaar hebben de propagandamachines hun werk gedaan. Maar ook speelt mee dat als je je schaaft onder de Israël-vrienden, je dan ook wel zo'n 'Israël-freak' zult zijn, die de Groot-Israël-gedachte aanhangt en alles goed vindt wat Israël doet. Kortom: het veld is gepolariseerd, waardoor de nuance het onderspit delft. Het gevolg is dat mensen afhaken en de verbondenheid met Israël tanende is.

Een onderliggend probleem is dat er nauwelijks meer kennis is van de kwestie. Bijbelteksten kennen we misschien nog wel, maar hoe moeten we die lezen? Weten we daar raad mee? En wie weet wat er in de jaren rond 1948 gebeurd is in die strook land aan de Middellandse Zee? En wie is in staat om de politieke situatie van dit moment goed te beoordelen? Hoe minder we

hiervan weten, des te kwetsbaarder we worden. Emoties krijgen dan al snel de overhand, want beelden van toestanden in Palestijnse vluchtelingenkampen, of van raketten die neerkomen op Sderot, doen hun werk wel. We zullen terug moeten naar onze uitgangspunten om helder te krijgen hoe we ten opzichte van Israël moeten staan.

Bron CV·Koers juni 2008 *Arie Kok is hoofdredacteur van Visie, het rtv-magazine van de Evangelische Omroep.*

zaterdag, januari 07, 2006 Jeruzalem is NIET de hoofdstad van Israël

Telkens als Rudi Vranckx dezer dagen op het scherm verschijnt met een rechtsteekse commentaar over de toestand van Sharon, staat onderaan links in beeld: Jeruzalem, Israël. Zoals U zou moeten weten is dit een feitelijke fout.

Zolang er geen definitieve door de Verenigde Naties goedgekeurde vredesregeling is voor het Israëlisch-Palestijns conflict, geldt VN resolutie 181 van 1947, waarbij Jeruzalem een internationaal statuut van "corpus separatum" kreeg. In feite heeft Israël natuurlijk reeds in 1948 West-Jeruzalem geannexeerd en in 1967 veroverde het ook Oost-Jeruzalem. Heel deze politiek werd door de Veiligheidsraad van de VN echter reeds in 1968 naar de prullenmand gestuurd via resolutie 252. Toen Israël dan in 1980 nog eens een stuk van de Bezette Westelijke Jordaanoever bij Jeruzalem voegde en heel dit gebied als "eeuwige en ondeelbare hoofdstad" van Israël uitriep, werd dit opnieuw uitdrukkelijk door de VN Veiligheidsraad veroordeeld in resolutie 278.

België en alle andere 24 leden van de Europese Unie erkennen Jeruzalem nog steeds niet als hoofdstad van Israël, maar wel Tel-Aviv. Vandaar ook dat de ambassadeurs van ALLE landen in Israël in Tel-Aviv zijn. Bij mijn weten zelfs de VS, hoewel ze reeds een ambassade hebben gebouwd in West-Jeruzalem en het Amerikaanse congres Jeruzalem als Israëlische hoofdstad heeft erkend. Op dit punt blijft heel de EU echter consequent en blijft bij het statuut van "corpus separatum". In Jeruzalem zijn wel consulaten gevestigd, die in feite de liaison met de Palestijnse Autoriteit maken. Dat alles zou U toch bekend moeten zijn?

(Reactie naar aanleiding van een item op het VRT-Nieuws)

Obama ziet Jeruzalem als 'ondeelbare hoofdstad' Israël (bericht uit Nieuwsblad 04-06-2008)

WASHINGTON - Barack Obama, de presidentskandidaat bij de Democraten in de VS, heeft zich ertoe geëngageerd om de 'dreiging die Iran vormt voor Israël te elimineren'. Obama sprak voor de pro-Israëlische lobby in de VS. Volgens hem moet Jeruzalem de 'ondeelbare hoofdstad van Israël' blijven.

De Palestijnse groepering Hamas en de president van de Palestijnse Autoriteit, Mahmoed Abbas, zijn niet te spreken over de pro-Israëlische verklaringen.

'Er is geen grotere dreiging voor Israël en voor de vrede en stabiliteit in de regio dan Iran', zei Obama voor leden van de AIPAC (American Israel Public Affairs Council), de belangrijkste en uiterst machtige pro-Israëlische lobbygroep in de Verenigde Staten.

'Het Iraanse gevaar is ernstig en reëel, maar ik zal alles doen om deze dreiging te elimineren', klonk het. Voor de leden van AIPAC beloofde Obama woensdag Israël alle beschikbare

middelen te zullen aanbieden om zich te verdedigen tegen 'alle dreigingen, of die nu uit Gaza of Teheran komen'.

Obama beloofde zich ook persoonlijk in te zetten om Israël te helpen om 'twee staten te stichten, een joodse staat en een Palestijnse staat die zij aan zij leven in vrede en veiligheid'.

'Jeruzalem moet de hoofdstad van Israël blijven en moet ondeelbaar blijven', klonk het nog. Israël claimt het volledige grondgebied van Jeruzalem als hoofdstad, maar dat is in tegenstrijd met VN-resoluties.

'Wij vinden de verklaringen van Obama een nieuw bewijs van de vijandigheid van de Amerikaanse verantwoordelijken ten aanzien van de Arabieren en de moslims', aldus een woordvoerder van de Palestijnse beweging Hamas, dat de macht in handen heeft op de Gazastrook.

Volgens hem bevestigen de verklaringen van Obama dat er een 'consensus bestaat tussen de Amerikaanse politieke partijen (Democraten en Republikeinen) wat betreft de ongebreidelde hulp aan de bezetter (Israël) en dit ten koste van de Palestijnen en de Arabieren'.

Ook de president van de Palestijnse Autoriteit, Mahmoed Abbas, verwerpt de voorstellen van Obama. 'Jeruzalem is een van de dossiers waarover onderhandeld wordt. Iedereen weet goed genoeg dat Oost-Jeruzalem in 1967 bezet werd. Een Palestijnse staat zonder Jeruzalem zullen wij niet aanvaarden. Dat moet duidelijk zijn', zei Abbas in een reactie.

Perspectief-afvaardiging bezoekt Israël

woensdag 06 juni 2007 19:28 De ChristenUnie gaat komend najaar praten over de Israël-paragraaf in het partijprogramma. Ter voorbereiding reizen vier leden van Perspectief af naar het Midden-Oosten, op uitnodiging van Christenen voor Israël. Partijvoorzitter Peter Blokhuis van de ChristenUnie maakte vorige maand tijdens een ChristenUnie-congres van zijn partij bekend dat tijdens het ledencongres op 17 november het Israël-standpunt van de ChristenUnie aan de orde zal komen.

De gedachtewisseling was vorig najaar aangekondigd door het bestuur. Aanleiding was de wens van zowel de jongeren van Perspectief als de kiesvereniging Lelystad om de aanduiding van Jeruzalem als 'ongedeelde hoofdstad' van Israël uit het (toen nog concept-) partijprogramma te schrappen.

bron:ChristenUnie.nl

Won de RPF het van het GPV?

fragment uit Nederlands Dagblad van 26 augustus 2008

DEN HAAG - Het Israëlbeleid van de ChristenUnie wordt zwaar gestempeld door de pro-Israëlopvattingen in de RPF, zegt theologe Marleen Blootens. „Het RPF-Israëlstandpunt heeft in de onderhandelingen met het GPV duidelijk gewonnen." Blootens zegt dat vandaag in een interview met het *Nederlands Dagblad*.

Zij deed voor haar studie theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam onderzoek naar het Israëlbeleid van de ChristenUnie, die in 2001 ontstond uit een fusie tussen RPF en GPV. Waar het GPV kwam uit een traditie van vervangingstheologie - de kerk is in de plaats van

Israël gekomen - zag de RPF de totstandkoming van de staat Israël juist als vervulling van Bijbelse profetieën. Als gevolg daarvan stond de RPF vaak volledig achter Israël. Volgens Blootens komt het huidige ChristenUnie-beleid daar nog steeds op neer. „Binnen de ChristenUnie willen ze het Palestijnse volk recht doen, maar dat wordt altijd ondergeschikt gemaakt aan Israël"

De theologe vindt het „zeer problematisch" om Bijbelteksten over de landbeloftes en Gods trouw aan het volk Israël te koppelen aan politieke stellingnames. Zij pleit ervoor dat de CU theologie en politiek gescheiden houdt, als het gaat om het Israël. „Mijns inziens problematiseren de diverse theologische sentimenten het politieke spreken"

Directeur Gert-Jan Segers van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie vindt dat Blootens „een interessant punt" aansnijdt. Dat de RPF het tijdens de onderhandelingen 'gewonnen' zou hebben van de GPV, daarmee is hij het echter niet eens. „Het gaat niet om de vraag wie destijds heeft gewonnen, maar het gaat nu om de vraag hoe we in het licht van de Bijbel recht doen aan zowel Israël als de Palestijnen." Hij ziet niets in een scheiding van politiek en theologie, als het gaat om Israël. „Politiek rond Israël zal altijd een geestelijke dimensie hebben."

De toekomst van Israël en de wereld (FRAGMENT)

Geschreven door Drs. Jan van Barneveld

.....We leven nu in de tijd van het herstel van Israël. Zeer veel profetieën over de terugkeer van het Joodse volk naar het Beloofde Land zijn de afgelopen jaren letterlijk uitgekomen. Veel profetieën over het verwoeste land Palestina en het nu herstelde land Israël zijn ook letterlijk uitgekomen. De moderne geschiedenis van Israël loopt langs patronen die in de Bijbel zijn terug te vinden. (Zie mijn boek: 'Met Israël op weg naar de eindtijd'). De 'tijd van het herstel van Israël' loop via een overgangperiode uit op de vreselijke eindtijd. Dat is de tijd van de antichrist, de geniale wereldheerser met het getal 666 (zie Openbaring 13:16-18).

Die eindtijd duurt 7 jaar en daarna zal Jezus terugkomen als Verlosser en als Koning van Israël. Dan pas zal er echt 'vrede op aarde' zijn. Eerst zal er nog heel wat gebeuren. Niet alleen met en rondom Israël. Ook met de hele wereld. Israël. Het antisemitisme neemt onrustbarend toe. Israël is in een isolement terecht gekomen en wordt door iedereen veroordeeld en zelfs gehaat. Een wolk van leugens wordt door de media om Israël gelegd. Van alle narigheid die de Palestijnse terroristen hun eigen volk bezorgen krijgt Israël de schuld. Zelfs de tsunami werd Israël in de schoenen geschoven. Wat gaat er gebeuren? We noemen alleen een paar duidelijk herkenbare profetische gebeurtenissen.

Er komt nog een grote opleving van de terugkeer van de Joden naar Israël. Uit Rusland, Frankrijk, Duitsland en zelfs de V.S. De profeet zei: 'Het woord van de HERE, die de verdrevenen van Israël bijeenbrengt (dat is de afgelopen eeuw gebeurd), luidt: Ik zal daartoe nog meerderen bijeenbrengen, dan er al toegebracht zijn' (Jesaja 56:8). Er zal een begin gemaakt worden met de herbouw van de Tempel op de heilige berg in Jeruzalem. Dat zal een enorme schok veroorzaken in de hele moslimwereld en vooral onder de Arabieren. Daar komt oorlog van. 'Zie, Ik maak Jeruzalem tot een schaal van bedwelming voor alle volken in het rond. Ja ook tegen Juda zal het gaan bij de belegering van Jeruzalem (Zacharia 12:2,3). De Arabische volken rond Israël zullen weer een oorlog beginnen tegen het joodse volk. Een oorlog om Jeruzalem. De

islamitische massa's worden nu al bedwelmd door Al Quds, de Arabische naam voor Jeruzalem. Ze zullen die oorlog weer verliezen en dan, lezen we verder bij Zacharia, zullen 'alle volken van de aarde', dus de V.N, er zich mee bemoeien. Damascus wordt verwoest. De profeet Jeremia voorzegt gedetailleerd hoe de mensen in paniek Damascus ontvluchten (waarschijnlijk na een waarschuwing van Israël). Behalve de soldaten en dan wordt de stad voor vuur verwoest. (zie Jeremia 49:24-27 en Jesaja 17:1). Rusland zal met een groot aantal bondgenoten een inval in Israël doen en op de 'bergen van Israël' te gronde gaan. (Lees Ezechiël 38 en 39).....

Bron: NeverBeSilent - De toekomst van Israël en de wereld
NeverBeSilentHomeVisieAbout

Herstel van Israël

(fragmenten)

Keizer Hadrianus 132 na Chr. voerde zijn plannen uit in de overtuiging de Joodse hoop op herstel van eigen staat en tempel, voor altijd uitgeroeid te hebben. Een nieuwe stad, genaamd, Aelia Capitolina werd gebouwd op de as van Jeruzalem en bevolkt door vreemdelingen. Op het oude Tempelplein verrees een heidense tempel voor de Romeinse god Jupiter. Men verbood de joden op straffe van de dood de stad te betreden of zelfs maar dichterbij te komen. Tenslotte werd het land Israël veranderd in Palestina, genoemd naar de Filistijnen, de vroegere ervvijand van Israël, om de joodse connectie met het Beloofde Land weg te werken.

Oppervlakkig beschouwd was Israels toekomst hopeloos. In de 8ste eeuw namen de Arabieren Israels aloude land in bezit en daarna volgden de kruisvaarders. In 1517 namen de Ottomaanse Turken de macht in het Beloofde Land over en behielden die totdat Turkije in de Eerste Wereldoorlog verslagen werd door de Engelsen. Sinds de joden uit hun land werden verjaagd en over de hele wereld verstrooid hebben zij altijd terug verlangd naar hun oude vaderland en nimmer de hoop opgegeven ooit nog eens terug te keren. Het Beloofde Land bleef leven in hun getto,s en in hun synagogen. Zelfs in de verste uithoeken van de aarde, in gebieden die totaal verschillend waren van hun thuisland, leefden ze alsof ze nog in hun geliefde land waren. In al die jaren van afwezigheid is het Joodse volk nooit opgehouden te bidden voor de verlossing van hun land.

Het is een opmerkelijk feit in de geschiedenis van Israël dat het land verviel tot een troosteloze en geruïneerde toestand, steeds wanneer land en volk van elkaar werden gescheiden. Dat was ook onder de Turkse overheersing zo. Het oude Heilige land was door erosie en verwaarlozing totaal onvruchtbaar geworden. God had het volk gewaarschuwd dat dit zou gebeuren. In Leviticus staat daarover het volgende.

Leviticus 26:32 Ik zelf zal het land verwoesten, zodat uw vijanden, die daarin wonen, zich daarover zullen ontzetten.

.....

Theodor Herzl werd de grondlegger van het moderne zionisme. Herzl realiseerde zich evenwel dat antisemitisme, een onuitroeibare besmettelijke ziekte was en dat daar iets aan gedaan moest worden. Het enige middel om afdoende tegen deze kwaal op te treden leidde Herzl naar de gedachte dat slechts een nationale Joodse staat de

oplossing voor dit probleem zou zijn. Het Joodse volk had recht op een nationale herleving in zijn eigen land Israël waar iedere Jood, waar ook ter wereld, een woonplaats moest kunnen vinden. Dit recht werd later erkend in de Balfour-declaratie. Als plaats voor het toekomstige Zion werd aanvankelijk gedacht aan Argentinië. Chamberlain (Brits politicus. Birmingham 1863-Londen 1937) kwam later nog met het voorstel deze staat in Oeganda te vestigen. Maar vanzelfsprekend ging onder de joden de gedachte uit naar hun oude vaderland, het land dat Bijbels en historisch gezien, de enige juiste keuze was.

.....

In de Eerste Wereldoorlog slaagden de zionisten in Londen erin de stichting van de Joodse staat onder de aandacht van de Engelsen te brengen nadat zij een eind hadden gemaakt aan 400 jaar Turkse overheersing van het Bijbelse land. Met de val van het Ottomaanse Rijk kwam er een einde aan een bijna vier eeuwen lang bestuurd moslimrijk. Er bestonden in die periode geen afzonderlijke Arabische staten. In mei 1916 sloten Engeland en Frankrijk een geheime overeenkomst voor de opsplitsing van dat rijk. Frankrijk eigende zich Syrië en Libanon toe en Groot-Brittannië ging het mandaatgebied Palestina besturen. Gedurende deze periode bestonden de landen Syrië, Libanon, Irak, Saoedi-Arabië etc nog niet.

De Russische Revolutie en de stichting van het Derde Rijk in Duitsland dreven grote groepen joden richting het aloude vaderland. Op 2 november 1917 werd namens de Engelse regering door Lord Balfour, de toenmalige minister van buitenlandse zaken, de Balfour-declaratie afgelegd ten gunste van de zionisten (Chim Weizmann, Sokolov, e.a.) naar aanleiding van hun verzoek in het aloude moederland, een autonome Joodse staat op te richten. De verklaring luidt als volgt 'De regering van Zijne Majesteit ziet met welgevallen de oprichting van een nationaal tehuis voor het joodse volk in Palestina tegemoet en zal zich naar best vermogen inspannen om het bereiken van dit doel te vergemakkelijken, met dien verstande evenwel dat niets zal worden ondernomen wat schade zou toebrengen aan de burgerlijke en godsdienstige rechten van de bestaande niet-Joodse gemeenschappen.' Frankrijk, Italië en de VS betuigden hun instemming met de in de Balfour-declaratie vastgelegde politieke gedragslijn.

In 1919 vond de Feisal-Weizmann samenwerkingsovereenkomst en Vredesconferentie plaats in Parijs waarbij Emir Feisal, door de hele wereld erkend als de enige Arabische leider, de Balfour declaratie volledig aanvaardde. Feisal zei zich te verheugen op de samenwerking tussen joden en Arabieren en noemde de voorstellen van de Zionistische organisatie over de grenzen zelfs "bescheiden" en "juist". Bij besluit van de opperste raad der geallieerden werd 'Palestina' in 1920 officieel als mandaatgebied aan Engeland toegewezen en werd dit land met de uitvoering van de verklaring belast.

.....

Het niet eerbiedigen door de Britten van de bindende resoluties, heeft de Arabische moslims alle gelegenheid gegeven, Israëls legale recht op het land te bestrijden. Met hulp van historische leugens en met hulp van buitenaf, waaronder Europa -dat zo plechtig de resolutie van de Volkenbond had aanvaard -probeerden/proberen ze het bestaan van Israël uit te wissen.

(*)De publieke aankondiging van Adolf Hitler in 1922 dat als hij eenmaal de macht krijgt "de uitroeiing van de Joden mijn eerste en belangrijkste taak zal zijn" werd in de jaren daarna volledig door de Britten genegeerd.

.....

Arabische moordpartijen op joden. Op een vrijdag in 1929 verspreiden Arabische leiders het gerucht dat de joden van plan waren de Al-Aqsa moskee te verwoesten en predikte de Moefti van Hebron in de moskee "Dood aan de joden" met als resultaat dat er 67 joden door hun Arabische burens in koelen bloede werden vermoord. Pierre van Paassen, een verslaggever die ter plaatse was beschreef de horror als volgt: "De doden lagen in de tuin en in de synagoge met doorgesneden kelen en in elkaar geslagen lichamen". Deze joden woonden al vele generaties in Hebron de tweede heilige plaats van het Jodendom. In heel Judea woonden joden, met uitzondering van de periode 1948-1967. Dat was het gevolg van de etnische zuiveringen bij de bezetting door Jordanië in 1948. Ook in Jeruzalem werden joden vermoord die daar al generaties woonden. In 1936 vond er een Arabische pogrom plaats waarbij 510 joden werden vermoord. Deze moordpartij werd georganiseerd door de Groot-Moefti van Jeruzalem Hai Amin al Hoesseini, met financiële steun van de nazi's. De joden zagen zich ten gevolge van dit soort aanslagen genoodzaakt een eigen leger op te bouwen, "De Haganah ". Intussen was Hitler in Duitsland begonnen met de opbouw van een schrikbewind zoals de wereld nog nooit had aanschouwd.

Toen de Amerikaanse opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten, generaal Dwight Eisenhower, de slachtoffers van de dodenkampen zag, gaf hij opdracht om zoveel mogelijk foto's te maken. Ook gaf hij het bevel om de Duitsers uit de omliggende dorpen in de kampen te brengen, waar hun werd opgedragen de doden te begraven. Eisenhower verklaarde hierbij: 'leg alles nu vast -maak films - zorg dat er getuigen zijn -want ergens in de geschiedenis zal er iemand opstaan en zeggen dat dit nooit is gebeurd.

Terwijl in heel de wereld de kreet van afgrijzen nog naklonk over de massamoord door Hitlers beulen, ontzag de Engelse regering zich niet, de terugkerende Joodse ballingen door haar ambtenaren te laten opjagen en naar kampen op Cyprus te transporteren of zelfs naar Duitsland terug te voeren. In plaats van het besluit van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties te respecteren, waartoe zij als lid verplicht was, ging zij het zoveel mogelijk saboteren en gemene zaak met de Arabieren maken.

.....

(Er) moesten twee staten worden gesticht, een Joodse en een Arabische. In resolutie 181 wordt Israël maar liefst dertig keer als 'de Joodse staat' benoemd en is er geen sprake van een Palestijnse staat, logisch trouwens omdat er toen nog geen door de wereld gecreëerd Palestijns volk bestond. Vandaag roept de hele internationale anti-Israël kliek volkomen onterecht dat de Joodse staat, Palestijns gebied bezet houdt. De volkomen illegale beslissing van de Verenigde Naties, leverde de Arabieren in totaal (inclusief Jordanië dus) maar liefst 82.7 procent land op dat aanvankelijk door de Volkerenbond aan de Joodse staat was toegewezen, en hielden de Joden daar maar 17.3 procent van over wat ook nog eens voor 65 procent bestond uit woestijn. De Arabieren wezen de voorstellen echter onvoorwaardelijk van de hand en

waarschuwden dat er rekening gehouden moest worden met fel verzet van hun kant tegen dit verdelingsplan. Op 13 mei 1948 verlieten de Engelsen overhaast hun mandaatgebied in de hoop dat de Arabieren daarna snel met de joden zouden afrekenen. De dag daarop riep David Ben Goerion de staat Israël uit. Er ging een golf van geestdrift en ontroering door de harten van het Joodse volk bij het bekend worden van de proclamatie. Na bijna 2000 lange jaren van wachten, van lijden, van vernedering en van onuitsprekelijke wanhoop had Gods volk eindelijk het eigen vaderland terug. De Psalmist zei het al.

Psalm69:36, 105:8 Want God zal Sion verlossen en de steden van Juda bouwen, opdat zij daar wonen en het bezitten. Hij gedenkt voor eeuwig aan zijn verbond, het woord, dat Hij gebod aan duizend geslachten, dat Hij met Abraham sloot.....

Ook de profeten spraken van een tijd van wederoprichting aller dingen. Een tijd dat God zich opnieuw over Zijn volk zou ontfermen. Bijbelgetrouwe mensen hebben altijd geloofd dat deze gebeurtenis ooit nog eens zou plaatsvinden. Zij waren dan ook niet echt verrast toen dit wonder zich voltrok. Het was immers God Zelf die de oude profeten de woorden in de mond had gelegd over het herstel van Israël en de terugkeer van het volk uit de natiën?

Ezechiël36:24 Ik zal u weghalen uit de volken en u bijeen vergaderen uit alle landen, Ik zal u brengen naar uw eigen land; Gij zult wonen in het land dat Ik uw vaders gegeven heb; gij zult Mij tot een volk zijn en Ik zal u tot een God zijn.

Jesaja 43:6 Ik zeg tot het Noorden: Geef, en tot het Zuiden: Houd niet terug, breng Mijn zonen van verre en Mijn dochters van het einde der aarde.

Hosea14:5-6-7 Ik zal hun afkerigheid genezen, Ik zal hen vrijwillig liefhebben, want Mijn toorn keert zich van hen af. Ik zal zijn als de dauw voor Israël, hij zal bloeien als een lelie..... Zijn loten zullen uitlopen; zijn pracht zal zijn als die van een olijfbom en zijn geur als die van de Libanon.

Jesaja 61:4 Zij zullen de overoude puinhopen herbouwen, het verwoeste uit vroeger tijd doen herrijzen en de steden vernieuwen, die in puin liggen, die verwoest hebben gelegen van geslacht tot geslacht.

Het verzet waar de Arabieren mee bedreigd hadden, begon een dag nadat Ben Goerion de staat Israël had uitgeroepen. De nauwelijks 650.000 joodse overlevenden van de Holocaust en de Arabische pogroms zagen zich tegenover een overmacht geplaatst van vijf Arabische legers (van Egypte, Syrië, Transjordanie, Libanon en Irak) met naar schatting 1 miljoen Arabische troepen. Het was de bedoeling om Israël van de kaart te vegen. Azzam Pasja, secretaris-generaal van de Arabische Liga, beloofde trots: „ Dit wordt een uitroeiingsoorlog en een slachting die groter zal zijn dan de Mongoolse slachtingen en de Kruistochten." De Arabische woordvoerder Jamal Hoesseini riep 'dat de bodem van Palestina gedrenkt zal worden in bloed...' Ze hadden schaamteloos met de nazi's gecollaboreerd, actief meewerkend aan 's werelds ergste genocide. De geestelijken van de Al-Azjar Universiteit in Caïro, het meest prestigieuze instituut van islamkennis, riepen op tot jihad. De Arabieren weigerden elke co-existentie met de inferieure dhimmi's, niet islamieten, en vielen ogenblikkelijk het dwergstaatje Israël binnen, het startsein voor de eerste Israëliisch Arabische oorlog. Zelfs de VN veroordeelden deze aanval.

De Arabieren werden gewoon getraind en bewapend door de Britten en de Fransen, die de Arabische oliedollars goed konden gebruiken. Het Jordaanse leger werd geleid door Engelse officieren en de luchtmacht van Engeland, de RAF, vocht tegen de Israëli's om het Egyptische luchtruim te verdedigen. De Israëli's daarentegen hadden niet één tank of zelfs maar een kanon. De luchtmacht bestond uit negen verouderde vliegtuigen. 600.000 joden tegen 45 miljoen Arabieren. 18.900 soldaten namen het op tegen een overweldigende Arabische overmacht. Deze oorlog kostte 6373 Israëli's het leven. De begraafplaats op de Herzl berg telt vele graven zonder namen. Dit zijn de graven van de Holocaust overlevenden die naar Israël kwamen om mee te helpen in de strijd tegen de Arabieren en het voortbestaan van de Joodse natie. Niemand had tijd om hun namen te noteren. De VN deed niets en Europa keek meewarig toe toen het joodse volk wederom in doodsnood verkeerde.

Alleen het door Engeland getrainde en bewapende leger van koning Abdallah van Jordanië was enigszins tegen Israël opgewassen. De Jordaniërs maakten zich zelfs meester van een deel van Jeruzalem waaronder de Kotel (Klaagmuur). Ook werden de joden uit de oude stad verdreven en alles wat aan hen herinnerde verwoest. De gevechten duurden met enkele onderbrekingen voort tot begin 1949. Toen bereikten de Verenigde Naties een staakt-het-vuren, dat werd gevolgd door vrij vruchteloze onderhandelingen op het Griekse eiland Rhodos. Het resultaat was dat de Bijbelse gebieden Samaria en Judea -volledig ten onrechte bestemd voor de Arabisch-Palestijnse staat- door Jordanië werd bezet en in 1954 werd geannexeerd terwijl Egypte de Gazastrook bezet hield. Het zijn dus de Arabische staten, die de Arabische Palestijnen van hun zogenaamde 'legitieme rechten', die ze in 1947 van de Verenigde Naties hadden gekregen, hebben beroofd. De oorlogstoestand bracht een stroom van zo'n 350.000 (deze aantallen werden later opgedreven) Arabische vluchtelingen op gang naar de Arabische landen waar ze in vluchtelingenkampen werden gestopt om zo de haat jegens de Joodse staat zorgvuldig in stand te houden. Dat wat men later Palestijnen is gaan noemen, worden nergens in de Arabische wereld voor vol aangezien en de internationale anti-Israël lobby gebruikt hen om de Joodse te demoniseren.

Door de Joden het land uitgejaagd, zo zei men, maar de Arabieren werden niet door Israël verdreven. De eerste Israëlische regering onder leiding van David Ben Goerion probeerde de Arabieren zelfs tegen te houden. Er maakten 160.000 Arabieren gebruik van Israëls aanbod om in Israël te blijven. De andere Arabieren vertrokken omdat hun leiders via de radio en pamfletten opriepen om in de naam van Allah daarop aandrongen. Zo riep onder meer de moefiti van Jeruzalem alle Arabieren op het land zo snel mogelijk te verlaten, omdat ze het gevaar liep anders gedood te worden door de Arabische troepen en de bommen. "Onze legers staan klaar aan de poorten en zullen alles en iedereen uitroeien om ons land vrij te krijgen", zo sprak de Moefiti. (Zie voor meer informatie: Palestijnse terreur is strategie begin tekst). Daarnaast werd tijdens propagandistische radio uitzendingen Israël beschuldigd van wreedheden tegen de Arabische bevolking. Dat deed duizenden besluiten het land te verlaten.

De terugkeer van het Joodse volk naar het land hunner vaders is een van de grootste wonderen die de wereld ooit heeft aanschouwd en een duidelijke bevestiging van de Bijbelse profetieën. Sinds de komst van de joden is het land onherkenbaar veranderd. Miljoenen bomen zijn er geplant door het hele land. Op berghellingen, in dalen en in delen van de woestijn. Bossen met pijnbomen, dennen, cypressen en eucalyptussen, en velden vol met allerlei soorten vruchtbomen. Een van de mooie voorbeelden is de vlakte van Jisreel. In 1920 lag dit gebied geheel braak, overwoekerd door gras en

moerassen waarin de malariamug heerste. Alleen op de heuvels rondom lagen een paar kleine Arabische dorpjes. Nu ziet men overal bloeiende velden, boomgaarden, akkerland en Kibboetsiem. Ook dit is allemaal door de profeten voorzeggd.

Ezechiël 36:8-35-36. Maar gij bergen van Israël, zult uw takken voortbrengen en uw vruchten dragen voor Mijn volk Israël. En men zal zeggen; Dit land dat verwoest was, is geworden als het hof van Eden; de steden die, verwoest en vernield, in puin lagen, zijn weer versterkt en bewoond. Dan zullen de volken die om u heen overgebleven zijn, weten dat Ik, de Here, herbouwd heb wat vernield was en beplant heb wat verwoest was. Ik, de Here, heb het gesproken en Ik zal het doen.

Het grote teken sinds 1948 is dat de Vijgeboom Israël aan het uitbotten is. Sinds die datum heeft de wereld de geboorte mogen meemaken van de staat Israël in het oude land van hun vaders. Geen enkele vorige generatie heeft dit teken mogen zien en dat geeft aan hoe laat het inmiddels is op Gods tijdsklok. In het beeld van de Olijfboom spreekt Paulus van een wortel, van natuurlijke takken en van takken die van elders zijn ingeënt. De wortel en het verbond begint bij Abraham, Isaäk en Jacob. Vanuit de wortel is de Olijfboom gegroeid. De natuurlijke takken zijn de nakomelingen, het volk van Israël. Dan blijkt dat na de verwerping van Jezus, er wilde loten in de boom worden ingeënt. Deze wilde loten zijn de mensen uit de heidenwereld die tot geloof en wedergeboorte in Jezus Christus zijn gekomen. De levende gemeente van Jezus, ingelijfd in Israël, ingeënt in de edele Olijfboom. In Galaten staat het zo;

Galaten 3:7-14-29. Gij bemerkt dus, dat zij, die uit geloof zijn, kinderen van Abraham zijn. Zo is de zegen van Abraham tot de heidenen gekomen in Jezus Christus, opdat wij de belofte des Geestes ontvangen zouden door Geloof. Indien gij nu van Christus zijt, dan zijt gij zaad van Abraham, en naar de belofte erfgenamen.

Zo is Abraham de vader van vele volken geworden; zijn geslacht is inderdaad even talrijk als de sterren des hemels en het zand der zee. De les van de Vijgeboom is dat het fysieke herstel van Israël sinds 1948 in gang is gezet en dat het geestelijk herstel daarop zal volgen bij de wederkomst van de Messias. Zoals de voorzegde rampspoed over het Joodse volk is gekomen zo zal ook de zegen over hen worden uitgestort. De gebeurtenissen die zich nu rond Israël voordoen, hebben profetische dimensies. Niemand zal ooit nog in staat zijn het Joodse volk uit hun land te verdrijven, want God zal daar Persoonlijk op toe zien. Dat wil niet zeggen dat al het leed voor Israël geleden is want de wereld is Gods volk vijandig gezind en de Arabische burens maken zich op voor een volgende confrontatie. Maar dit zal voor hen op een drama uitlopen want God heeft niet alleen gesproken maar zal straks ook handelend optreden.

Jesaja 41:11 Zie, allen die tegen u in woede ontstoken zijn, staan beschaamd en worden te schande, de mannen die u bestrijden worden als niets en komen om.

Genesis 12:3 Ik zal zegenen wie u zegenen, en wie u vervloekt zal Ik vervloeken.

Wie voor Israël is zal Gods zegen ontvangen en wie tegen is zal Hij vervloeken. Als Jezus straks naar de aarde terugkeert om Zijn volk voorgoed te bevrijden dan zal

Hij de volken van de aarde rekenschap vragen voor hun gedrag ten aanzien van Israël.

Joel 3:1-2 Want zie, in die dagen en te dien tijde, wanneer Ik een keer zal brengen in het lot van Juda en van Jeruzalem, zal Ik alle volken verzamelen en afvoeren naar het dal van Josafat, en Ik zal aldaar met hen in het gericht treden ter oorzaak van Mijn volk en van Mijn erfdeel Israël, dat zij onder de volken verstrooid hebben, terwijl zij Mijn land verdeelden, en over Mijn volk het lot wierpen.....

Nog steeds wordt Jeruzalem door de heidenen vertrapt. Israël strijdt om zijn bestaansrecht in het midden van een overmacht aan Arabische naties en 'Palestijnse' terreurbendes. Maar desondanks heeft Israël een moderne staat weten op te bouwen. En de gehele overige wereld, christelijk of niet-christelijk, is dusdanig vervreemd van het heilsplan van God naar Bijbels perspectief, dat zij met een natte vinger meebeslissen over land en volk van Israël. De wereld wil het Joodse volk niet. Die weerzin wordt al beschreven in Psalm 83:5, waar gezegd wordt: Komt laten wij hen als volk verdelgen, zodat aan de naam van Israël niet meer wordt gedacht. Dit is niet slechts een achterhaalde uitspraak uit een ver verleden, maar het plan van de Arabische wereld en eigenlijk de hele wereld. (*)

Op 10 oktober 1960 hield de Israëlische minister van Buitenlandse zaken Golda Meir een toespraak voor de Verenigde Naties, waarin ze de Arabische leiders dringend opriep om met Israël over een vredesakkoord te onderhandelen. De Egyptische dictator Gamal Abdal Nasser antwoordde in dat jaar dat Egypte Israëls bestaansrecht nooit zou erkennen. Op 8 maart 1965 riep Nasser: "We veroveren Palestina niet met haar bodem bedekt met zand, maar met haar bodem gedrenkt in het bloed." Deze uitspraak gedaan twee jaar vóór de oorlog van 1967, lieten al weinig twijfel aan zijn werkelijke bedoelingen. De dreiging bestond dus al langer, breed gedragen in de Arabische wereld. Zo luidde de slotverklaring van de Arabische top van september in 1964: "De vergadering is unaniem in het definiëren van nationale doelstellingen voor de bevrijding van Palestina van Zionistisch kolonialisme. De vergadering verwelkomt de oprichting van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie om de Palestijnse Eenheid te bewerkstelligen en als voorhoede van de collectieve Arabische strijd voor de bevrijding van Palestina."

Deze slotverklaring stamt uit 1964 toen de zogenaamde Westbank (Samaria en Judea) en Gaza nog in Arabische (resp: Jordanië en Egypte) handen waren. Toch spreken de Arabieren met geen woord over de oprichting van een Palestijnse staat in die gebieden, maar wel over de vernietiging van Israël. Ook hieruit blijkt dat de zogenaamde 'bezetting' door Israël als oorzaak van de PA-terreur, historisch gezien een fabeltje is.

Op 28 mei 1967 zei Nasser: "Onze daad zal de wereld verbazen. Ze zullen zien dat de Arabieren klaar staan voor oorlog. Wij erkennen het bestaan van Israël niet. Het is al oorlog sinds 1948. Ons doel is het volledige herstel van Palestina, oftewel de vernietiging van Israël. Ons eerste doel: vervolmaking van de Arabische militaire macht. Ons nationale doel: de vernietiging van Israël." Op 15 mei 1967 mobiliseerde Egypte, op 18 mei mobiliseerde Syrië". Op 16 mei stuurde Nasser de VN-noodtroepen weg, die sinds 1956 in de Sinai waren gestationeerd. Op 18 mei 1967 was op de zender De Stem van de Arabieren te horen: "De enige methode die we zullen aanwenden is totale oorlog, die de vernietiging van de zionistische entiteit zal inhouden." Volgens de historicus Michael Oren wilde Egypte Israël aanvallen op 28 mei, de zogenaamde operatie Dawn. Israël ontdekte de plannen en

bracht de Verenigde Staten daarvan op de hoogte, die op zijn beurt de Sovjet Unie waarschuwde, waarna Egypte het plan afblies. Het plan kwam uit de koker van Veldmaarschalk Amer, de machtigste man binnen het leger. Hoewel Nasser soms zijn twijfel uitte over de mogelijkheid Israël te verslaan, wees hij het plan niet af. Egyptes vertrouwen in een overwinning was sterk gegroeid vanwege de passieve houding van zowel Israël als de internationale gemeenschap in reactie op het terugsturen van de VN-vredesmacht en het blokkeren van de haven van Eilat op 22 mei, Israël's haven voor de aanvoer van olie.

Drie modellen voor de relatie tussen Israël en de kerk

P.H.R. van Houwelingen

Introductie

Hoe zijn wij als christelijke gemeente verbonden met Israël? De relatie tussen Israël en de kerk is een thema dat op veel punten uiterst actueel blijkt te zijn. Zeker nu op 14 mei 2008 het 60-jarig bestaan van de staat Israël gevierd wordt, is bezinning op deze relatie noodzakelijk.

Aan een fundamentele bezinning zijn wij in de gereformeerde traditie waarin ik ben opgegroeid echter nauwelijks toegekomen. Er is onder vrijgemaakt-gereformeerden wel veel nagedacht over en geleefd vanuit Gods verbond met ons¹, maar wij hebben eigenlijk niet zoveel met Israël. Ik heb dat eerlijk gezegd altijd een merkwaardige tegenstrijdigheid gevonden, want juist vanuit het verbond gezien kan niemand om Israël heen. Het fascinerende boek van A. van de Beek, *De kring om de Messias*, geeft tal van stimulansen om de relatie tussen Israël en de kerk verder te doordenken.²

In dit artikel schets ik een drietal theologische modellen om deze relatie te bepalen: ik noem ze achtereenvolgens het vervangingsmodel, het inlijvingsmodel en het vervullingsmodel.

Natuurlijk zijn bij alle modellen nuanceringen mogelijk en zelfs noodzakelijk, maar het is ter wille van de voortgaande bezinning ook belangrijk om verschillende benaderingen helder van elkaar te onderscheiden. Ik laat daarom de nuanceringen achterwege om een schetsmatig overzicht te kunnen bieden van de belangrijkste benaderingen die binnen de gereformeerde traditie circuleren.

1. Het vervangingsmodel: de christelijke kerk is in de plaats van Israël gekomen

Volgens het Oude Testament was het volk Israël door de heilige God uitverkoren. Het is een heilig volk. Daarmee heeft het een aparte status gekregen in de wereld, anders dan welk ander volk ook. Dit voorrecht zou sinds de uitstorting van de Geest op Pinksteren zijn overgegaan op de nieuwtestamentische gemeente. Israël – dat Jezus Christus, Gods eniggeboren zoon, als de Messias heeft afgewezen – is vervangen door een nieuw Godsvolk, de christelijke kerk.

Positief bij deze benadering is dat veel nadruk wordt gelegd op het feit dat Israël na de komst van Jezus de Messias in deze wereld niet op de oude voet kan doorgaan, alsof er niets gebeurd is. Door zijn dood en opstanding is inderdaad alles veranderd. Maar er zijn ook drie belangrijke bezwaren:

- Teveel wordt gesuggereerd dat Israël voorgoed heeft afgedaan. Maar de christelijke kerk heeft nooit het Oude Testament willen laten vallen. God verstoot zijn volk niet (Rom.11,1). Gods verbond is een eenheid, met zowel de oude als de nieuwe bedeling.
- Waartoe behoren de joodse christenen, zoals de gemeente van Jeruzalem? Van Jakobus de broer van de Heer, ook wel Jakobus de Rechtvaardige genoemd, is bekend dat hij tot vlak voor zijn dood als wetsgetrouwe jood de tempel heeft bezocht.
- Alle exclusivistische aanspraken van Gods volk (het enige ware volk) kunnen nu

simpelweg op de kerk worden toegepast. Maar dat werkt alleen via Jezus Christus: de eretitels uit 1 Petrus 2,9-10 staan na de oproep om te komen tot de levende Steen! Wat aan het vervangingsmodel teveel ontbreekt is de notie van de vervulling van wet en profeten met de komst van de Messias in deze wereld. Tegelijkertijd blijkt de Messias ook de vervulling te zijn van Israël als falende 'zoon van God'. Men zou dan beter kunnen zeggen dat *Jezus Christus* in de plaats van Israël gekomen is, namelijk door zijn plaatsvervangend lijden en sterven.

Een variant van het vervangingsmodel dat aan deze bezwaren gedeeltelijk tegemoet komt is het voortzettings- of groeimodel: Gods kerk groeit van de jeugd naar de volwassenheid.³ Maar ook in deze benadering wordt gesuggereerd dat de 'Israëlperiode' min of meer achter ons ligt als een voorbije fase in de kerkgeschiedenis. Kortom, in deze benaderingen is naar mijn mening *te weinig* aandacht voor de continuïteit van Gods verbond met mensen.

2. Het inlijvingsmodel: de christelijke kerk is in Israël ingelijfd

God blijft zijn uitverkoren volk trouw vanwege zijn verbond. Ook al heeft het grootste deel van Israël de Messias afgewezen, de Heilige zal zich in de toekomst over heel zijn volk ontfermen. Die ontferming toont God nu al aan veel niet-joden: door hun geloof en doop op naam van Jezus Christus worden zij in het verbond met Israël opgenomen. Zoals wilde takken op de edele olijfboom geënt worden, zou de christelijke kerk in Israël zijn ingelijfd.

Positief bij deze benadering⁴ is dat aan het adagium van Paulus recht wordt gedaan: 'Eerst de jood en óók de Griek'. Het evangelie is niet bij ons begonnen. De apostel Paulus ging met opzet altijd eerst naar de synagoge om met de daar aanwezige joden te disputeren.

Maar ook hier zijn drie belangrijke bezwaren:

- Vaak wordt dit model gekoppeld aan het beeld van de olijfboom uit Romeinen 11, maar Paulus ontwikkelt daar geen compleet model. Hij ziet *twee* bomen voor zich, de wilde en de edele olijf. Het gaat Paulus vooral om de takken die op de edele olijf geënt c.q. eruit weggebroken worden. Vers 16-17 noemt de saprijke wortel waaraan men deel heeft gekregen (*sunkoinoonos*), dat is de messiaanse belofte. Wat is die wortel van Israël? Abraham en de andere vaders, zoals meestal gezegd wordt? Maar dat kan niet los worden gezien van Abrahams zoon die de boom heiligt. "Niet u draagt de wortel, maar de wortel u". Opmerkelijk is dat de verheerlijkte Christus in het boek Openbaring de wortel van David genoemd wordt (Op.5,6; 22,16). Hij is niet alleen afkomstig uit de joden, maar Hij was altijd al de bron en de kracht van het volk. Hij gaat zelfs aan Abraham vooraf (verg. Joh.8,58). In ieder geval kan niet gezegd worden dat Israël of het joodse volk de wortel is die ons draagt.
- Leidt dit model niet tot een verkapte vorm van tweewegenleer? Is Christus alleen voor de niet-joden gekomen? Zijn wij als de proselieten, slechts toetreders tot Israël? Maar ook de jood Paulus moest gedoopt worden op de naam van Jezus Christus (Hnd.9,18).
- De uitdrukking "hen tellen als bij Israël ingelijfd" komt alleen in onze psalmberijming voor (87:4). In de onberijmde Psalm 87 staat dat de HEER de volken opschrijft, bij elkaar telt en ermee rekent dat ze in Sion geboren zijn. Huisgenoten van God! Kortom, er wordt mijns inziens juist *teveel* continuïteit gesuggereerd als de christelijke kerk bij Israël zou zijn ingelijfd. Men kan dan beter zeggen dat de kerk *bij Jezus Christus* is ingelijfd: namelijk via de doop, dat wil zeggen doordat wij worden ondergedompeld in zijn dood en opstanding (Rom.6). De paulinische uitdrukking 'in Christus' geeft prachtig weer hoe intensief voor alle christenen de geloofsverbondenheid is met onze Heer.

3. Het vervullingsmodel: Jezus Christus, de Messias van Israël, is de Redder van de wereld

Een positie die beide lijnen van hun eenzijdigheid ontdoet en samenvoegt is die van wat ik betitel als het vervullingsmodel. Jezus Christus was niet gekomen om wet en profeten te ontbinden, maar om die te vervullen. Zijn liefde is de vervulling van de thora. Zo kwam Hij ook om Israël te vervullen. In plaats van en namens het volk ging Hij de weg van de Gerechtigheid. Tot en met de kruisdood, het ondergaan van Gods vloek over ieder die niet doet wat in het boek der wet geschreven staat. Alle toetreders zijn welkom bij God, die zich ook over niet-joden ontfermt en wiens naam ook over de volken is uitgeroepen.

Rondom de centrale figuur van Jezus Christus groepeerde zich een compleet Godsvolk. God concentreerde het volk Israël in een persoon die wel de weg van de gerechtigheid gaat en tevens voor de schuld van anderen betaalt (zoals de lijdende knecht bij Jesaja, de mensenzoon bij Daniël). Dat schept ruimte voor alle mensen die zich bekeren en zich laten dopen op de naam van Jezus Christus. Hij is namelijk wel *uit* de joden, maar niet *van* de joden. De eerste dopelingen waren joods, maar daarbij is het goddank niet gebleven! Zo kan die ene persoon weer uitgroeien tot een compleet Godsvolk, bestaande uit joden en niet-joden, volgens de regel: eerst de jood maar óók de Griek (dit kan zelfs Gods bedoeling genoemd worden, zie Hnd.13,46).

Tekstgegevens bij het vervullingsmodel

Johannes 10: Ik heb nog andere schapen, zegt de goede Herder, niet afkomstig uit de stal van het orthodoxe jodendom. Ook die moet Ik leiden en zij zullen naar mijn stem horen en het zal worden één kudde, één herder. Beslissend is het luisteren naar de stem van Jezus Christus.

Romeinen 11: De groei van het aantal niet-joodse gelovigen is volgens Paulus vervlochten met de toekomst van Israël. Vers 13: 'Ik spreek tot jullie, uit de volken, als apostel voor de volken'. Dat is blijkbaar het perspectief van waaruit Paulus spreekt over het geheim van Israëls toekomst. Gods ontferming was eerst over Israël, nu blijkbaar over de volken en waarom dan straks niet opnieuw over Israël? Mogelijk verwachtte Paulus dat God de bekeerde heidenen als een middel ging gebruiken om Israël tot bekering te brengen. Dat wil zeggen door hun voorbede en hun christelijk gedrag⁵. Maar Sion is het centrum van Gods heilswerk!

Efeziërs 2,19: Niet-joodse gelovigen zijn medeburgers van de heiligen (=de gelovigen uit Israël), en zo huisgenoten van God: de christelijke familie. Samen vormen joden en niet-joden een gebouw op christelijke grondslag, de nieuwtestamentische tempelwoning van God.

Efeziërs 6,2: De bijbelse belofte van lang leven *in het land* [OT: dat de HEER u geeft], verbonden aan het vijfde gebod, wordt door Paulus uitgebreid tot een lang leven *op aarde*. De christelijke kerk heeft dus een geheel eigensoortige landbelofte meegekregen.

Hebreeën: Jezus Christus is onze hemelse hogepriester. Land, tempel en stad zijn niet langer beneden maar boven én voor ons toekomstig. Zie vooral Hebreeën 12,14: Wij hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomstige⁶. Het nieuwe Jeruzalem daalt volgens het boek Openbaring dan ook van bovenaf op aarde neer.

Concretisering van het vervullingsmodel

Van ieder mens wordt een complete ommekeer gevraagd. Allereerst voor de joden: een heroriëntatie van hun geloof in God, namelijk door de erkenning dat Jezus de Messias de enige weg naar de Vader is. Maar dan ook voor de niet-joden: een nieuwe geloofsoriëntatie op de God van Israël, via Jezus de Messias die de Redder van de

wereld is. Zo begint een nieuw Godsvolk met Jezus Christus als hart, bron en wortel. Het gelovige Israël is de binnenste 'kring om de Messias'; daaromheen komen de Arabische christenen; en daaromheen de nietjoodse gelovigen (naar A.v.d. Beek). Iedere kring wordt gevoed door en is gericht op de verwante achterblijvers. Daarom kan misschien de evangelieverkondiging aan het joodse volk het beste worden uitgevoerd door hun Messiasbelijdende volksgenoten. Wat we in ieder geval met orthodoxe joden kunnen uitwisselen is de uitleg van de heilige Schrift, hoewel de apostel Paulus erop wijst dat er bij het lezen van de thora een sluier over hun hart ligt, zolang zij zich niet tot de Heer wenden (2 Kor.3,15-16).

4 Wat te zeggen van de Messiasbelijdende gemeente Beth-Yeshua te Amsterdam, die o.a. de sabbat, de spijswetten en de besnijdenis praktiseert? Dit lijkt me niet noodzakelijk, maar wel geoorloofd zolang het behulpzaam is om *als jood* de Messias van Israël te belijden als Redder van de wereld. Zie vooral wat de jood Paulus schrijft in Galaten 5,6: Want bij Christus Jezus legt besnijdenis geen enkel gewicht in de schaal en evenmin onbesneden zijn: bij Hem telt geloof dat gevoed wordt door liefde (namelijk de onderlinge liefde tussen besnedenen en onbesnedenen). In Christus wordt de joodse identiteit niet genegeerd maar gerelativeerd. Zo kunnen zelfs de grootste verschillen tussen mensen overstegen worden.

De bijbelse verwachting van een hemels Jeruzalem op aarde begrenst enerzijds de betekenis van het aardse Jeruzalem maar sluit die betekenis anderzijds niet uit. Toch zou juist een stad als Jeruzalem, gezien de naam, het wereldcentrum van bijbelse *sjaloom* moeten zijn. De politiek van de staat Israël krijgt hiermee een lastige opgave⁷. Geen joods exclusivisme. Geen onrechtvaardige landhonger. Geen pesterijen van Palestijnen, hetzij christen hetzij moslim!

Messiasbelijdende joden en Arabische christenen (de twee binnenste kringen om de Messias) zouden naar mijn overtuiging gezamenlijke voortrekkers kunnen zijn van kerkelijke eenheid op wereldniveau, in de belijdenis van Jezus de Messias als Redder van de wereld.

Afsluiting

In het licht van het door mij bepleite vervullingsmodel, wil ik tenslotte nog een aanpassing van twee bekende oneliners in overweging geven. Ten eerste: 'Onopgeefbare verbondenheid van de kerk met Israël' zou moeten worden: 'Onopgeefbare verbondenheid van de kerk met de *Messias* van Israel'. Ten tweede: 'Jeruzalem als de ongedeelde hoofdstad van Israël' zou moeten worden: 'Het *nieuwe* Jeruzalem als de *gedeelde* hoofdstad van Gods koninkrijk'.

Prof.dr. P.H.R. van Houwelingen is hoogleraar Nieuwe Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen, Nederland. De inhoud van dit artikel verscheen in De Reformatie 83 (2008): 357-359. Een Engelse versie is onder de titel 'Israel and the church. Three models for the relationship' gepubliceerd in Lux Mundi 27.1 (2008): 16-19. In het decembernummer van Theologia Reformata (jaargang 51.4) verschijnt nog een exegetisch artikel, speciaal over de betekenis van Romeinen 11,26a: 'Het behoud van heel Israël. Paulus' verwachting en onze verantwoordelijkheid'.

Noten:

¹ Zie voor een bijbels-theologische bezinning rond dit thema: H. de Jong, *Van oud naar nieuw. De ontwikkelingsgang van het Oude naar het Nieuwe Testament*. Kampen: Kok, 2002. Op 4 december 2007 organiseerde het Nederlands Dagblad een publiek debat naar aanleiding van een tamelijk kritische krantenrecensie door De Jong van het boek *Hoop voor Israël* (zie noot 4). Dit artikel is ontstaan als bijdrage aan het ND-debat.

² A. van de Beek, *De kring om de Messias. Israël als volk van de lijdende Heer*. Zoetermeer: Meinema, 2002. Zie ook ook J. Douma, 'De plaats van Israël in Romeinen 9-11', in: H.J. Boiten (eindred.), *Er staat geschreven...*

Er is geschied. Groningen: Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag, 1986, p. 164-169; G.C.

den Hertog, *Gedeelde hoop. Israël en de kerk op de weg der verwachting* (Reformatische Stemmen). Enschede: Willem de Zwijgerstichting, 2003.

³ R. Th. de Boer, *Israël niet te vergeten. Joodse volk en kerk in bijbels licht*. Goes: Oosterbaan & Le Cointre, 1988, p.138-142, onder verwijzing naar J.A. van Delden, *Israël is Gods volk!* Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1985.

⁴ Het inlijvingsmodel, zoals ik dat noem, wordt recent bepleit in: M.C. Mulder & A. Noordegraaf (red.), *Hoop voor Israël. Perspectieven uit Handelingen*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2007. Een publicatie van het Centrum voor Israëlstudies (CIS), door mij besproken in *De Reformatie* 82 (2008): 341-343.

⁵ Het veelbesproken vers 25 stelt een (onbuigzaam) *deel van Israël* tegenover *heel Israël*. In beide gevallen moet hetzelfde Israël bedoeld zijn. Zoals er hopelijk een volheid van de heidenen komt (verg. Lc.21,24), zo valt ook een volheid van Israël te verwachten (zie vers 12). Met volheid is het volle getal bedoeld, het grote geheel van Israël en van de heidenvolken, niet iedereen hoofd voor hoofd. Het maakt dan per saldo niet zoveel verschil meer of vers 26a temporeel (dan zal Israël behouden worden) dan wel modaal (zo zal Israël behouden worden) wordt opgevat. Wanneer aan de voorwaarde van het ingaan van de heidenen is voldaan, zal heel Israël behouden worden. Vers 26b-27 citeert een Jesaja-profetie: de Redder van de volken keert zich om naar Sion. "Niets is noodzakelijker dan dat de heidenen door de Messias Jezus binnenstromen in Israël en dat zij hoopvol gaan bidden voor de ontferming over het verharde deel van Israël en dit deel afgunstig proberen te maken" (J. van Bruggen, *Romeinen. Christenen tussen stad en synagoge* (CNT). Kampen: Kok, 2006, p.174). In plaats van 'door de Messias binnenstromen in Israël' zou ik liever zeggen: 'in geloof toestromen naar Jezus Christus, de Messias van Israël, die de Redder van de wereld is'. Volgens een bekende Jesajaprofetie wordt de wortel van Isaï immers als een vaandel voor de volken (Js.11,10).

⁶ P.H.R. van Houwelingen, 'Wij hebben hier geen blijvende stad', in: *De Reformatie* 79 (2003): 49-52. Over het huidige Jeruzalem schrijft de apostel Paulus dat het zich laat domineren door de wet en dat het niet alleen zijn Messias verworpen heeft maar ook diens volgelingen vervolgt. De moederstad van alle christenen is niet het aardse maar het hemelse Jeruzalem, een vrouw in volle vrijheid die beloftekinderen voortbrengt (Gal.4,25b-31).

⁷ Zie Gary M. Burge, *Whose Land? Whose Promise? What Christians Are Not being Told about Israel and the Palestinians*. Cleveland: Pilgrim Press, 2003.

GODS BLIJVENDE TROUW AAN ISRAËL VOLGENS ROMEINEN 11 : 25 – 26 (artikel van Drs. Henk de Jong te Zeist)

1. Dat de verharding voor slechts een deel over Israël gekomen is, is tot aan het einde van de tijd een blijvende zaak. Er was in Paulus' dagen al een rest, 'een overblijfsel naar de verkiezing der genade', maar dat was voor de tegenwoordige tijd (11 : 5). Hoe zou dat verder gaan? Was niet te verwachten dat bij de overgang van het heil van Israël naar de volken die Joodse rest langzaam zou weg sterven? Nee, zegt nu het aan Paulus geopenbaarde geheimenis, die rest is blijvend. Steeds zal er een contingent christenen zijn van Joodsen bloede. Eerder in het hoofdstuk was al gezegd dat dit mogelijk was (vs. 23), dan dat dit waarschijnlijk was (vs. 24). Maar er moest een aparte openbaring van een geheimenis aan te pas komen om duidelijk te maken dat het werkelijk zo zou gaan. Mogelijkheid – waarschijnlijkheid – werkelijkheid: een zeer bijzondere genade van God voor het volk dat volhardend nee zei tegen de Verlosser.

2. Het binnengaan van de volheid der heidenen is vanaf Pinksteren een wereldbreed en geschiedenislang gebeuren. Jezus zegt: 'En dit evangelie van het koninkrijk zal in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis voor alle volken en dan zal het einde gekomen zijn' (Matth. 24 : 14). Er is dus geen tijd meer tussen het binnengaan van de

volken en het einde, geen periode waarin alsdan geheel Israël nog behouden zou kunnen worden, geen nog nieuwer testament. De bedoeling van de tekst Romeinen 11 : 25 is niet dat er een caesuur in de tijd valt aan te wijzen van eerst dat binnengaan van de volken en vervolgens de beëindiging van de verharding en de bekering van Israël. Ook uit het feit dat eiselthij een aoristus is volgt niet dat er in de geschiedenis een punt aan te wijzen is waarop we het een in het ander zien overgaan. De NBV suggereert dat met de vertaling: 'Slechts een deel van Israël werd onbuigzaam, en dat alleen tot het moment dat alle heidenen zijn toegetreden'. Beter is de St. Vertaling: 'De verharding is voor een deel over Israël gekomen totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn'. Het gaat hier over een inclusief 'totdat'. Je kunt de constructie vergelijken met Ex. 33 : 22: 'Ik zal je met mijn hand bedekken totdat Ik voorbijgegaan zal zijn', of Matth. 26 : 36 : '...blijf hier zitten totdat Ik heengegaan zijnde aldaar aangebeden zal hebben' (in beide gevallen worden aoristi gebruikt). Ik omschrijf: 'Ik zal je met mijn hand bedekken voor zolang als Ik voorbij ga' en '...blijf hier zitten terwijl Ik ondertussen daar ga aanbidden'. En zo ook: 'Verharding is voor een deel over Israël gekomen voor heel de tijd dat de volheid der heidenen binnengaat'. In deze zinnen valt het einde van de hoofdzin in tijd samen met het einde van de bijzin. Het gaat om twee gelijktijdigheden. En aangezien wat in de bijzin staat (het binnengaan van de volheid der heidenen) de hele geschiedenis na Pinksteren in beslag neemt, zal ook de gedeeltelijke verharding van Israël de gehele tijd door tot aan de jongste dag duren.

3. En daarom is de vertaling van het kai houtoos als 'en dan' onmogelijk. Niet dat dit houtoos deze betekenis nooit kan hebben. Maar er is hier geen plaats voor een 'en dan'. Vandaar hier de meest voor de hand liggende vertaling: 'en alzo'. Dit 'en alzo' slaat hier terug op wat zoëven gezegd was over het samengaan, de hele geschiedenis door, van Joden en heidenen, van de rest van Israël en de geroepenen uit de volken, in de ene kerk van Jezus Christus. Een aardig gebruik van dit 'en zo' vind je op het einde van het schipbreuk-verhaal in Handelingen 27: '...en zo geschiedde het dat allen behouden aan land kwamen'. En zo – dat wil zeggen: deels zwemmend deels drijvend op wrakhout. Op gelijke wijze in onze tekst: En zo – dat wil zeggen: in de samengesteldheid van enerzijds de joden die hun verharding opgeven en anderzijds de heidenen die het koninkrijk binnengaan zal geheel Israël behouden worden. Dit is ook de reden dat ik voor geheel Israël een geestelijke in plaats van een letterlijke betekenis overweeg; de letterlijke betekenis is hier on-zinnig. [Voor de geestelijke betekenis van 'geheel Israël' zie bijvoorbeeld Jesaja 45 : 20 – 25: de ontkomenen uit Israël + alle einden der aarde = het gehele nakroost van Israël.]

4. Ik kan me voorstellen dat wie het kai houtoos met 'en dan' vertaalt de kern van het geheimenis gelegen ziet in de woorden: '...en dan zal geheel Israël behouden worden'. Dat is dan immers een synthetisch oordeel dat iets nieuws (en wat voor nieuws!) aan het voorgaande toevoegt. Vertalen we evenwel met 'en zo' dan hebben we hier te doen met een analytisch oordeel dat een gevolgtrekking maakt uit het eerder gezegde en daaraan eigenlijk weinig toevoegt. Ik meen daarom dat de hoofdzaak van het geheimenis niet in vers 26 maar in vers 25 staat (al maak ik vs 26 er niet los van). En dat het samengestelde profetencitaat uit Jesaja 59 dan ook met name op die hoofdzaak van het geheimenis betrekking heeft: 'De Verlosser zal uit Sion komen en de goddeloosheden van Jakob afwentelen. En dit is van mijn kant het verbond voor hen wanneer Ik hun zonden wegneem'. Deze tekst heeft het dan over Gods blijvende trouw aan zijn oude volk, zijn oude liefde. Die trouw bestaat hierin dat de grootste weldaad van het verbond (de vergeving der zonden) naar het Joodse volk blijft uitgaan. En omdat hier aan het eeuwige verbond herinnerd wordt geldt dit voor de duur van heel de geschiedenis.

5. Dat het inderdaad om een blijvend naast elkaar van Joden en niet-Joden gaat blijkt ook nog uit de passage van Romeinen 11 : 30 – 32. Eerst gaat het daarin over een na-elkaar van voorop de Joden en daarna de heidenen, en vervolgens wordt dan die volgorde niet omgekeerd: eerst de heidenen en daarna (nog eens) de Joden, maar verrassenderwijs komt na dat na-elkaar nu een naast-elkaar. Als volgt: 'Want evenals gij eertijds aan God ongehoorzaam waart, maar nu ontferming hebt gevonden door hun ongehoorzaamheid, zo zijn ook deze (de Joden) nu ongehoorzaam geworden, opdat door de u betoonde ontferming ook zij thans ontferming zouden vinden. Want God heeft hen allebei onder de ongehoorzaamheid besloten om zich over hen allebei te ontfermen'. Cruciaal is in vs. 31 het woordje thans. Het is handschriftelijk omstreden en in de NBV ontbreekt het, maar het heeft toch een sterk tekstkritisch getuigenis. Eerst een na-elkaar en dan een naast-elkaar, eigenlijk net zoals in de kunstspreuk van Paulus: 'Eerst de Jood en ook de Griek' (Rom. 1 : 16 en 2 : 8 en 9). Niet 'eerst en dan', ook niet 'niet alleen...maar ook', maar 'eerst en ook' – eerst voorrang en vervolgens gelijktijdigheid. Heel apart!

6. Wat het begrip geheimenis betreft, in Efeziërs 3 heeft Paulus het ook over een geheimenis, namelijk 'dat de heidenen door het evangelie medeërfgenamen, medeleden en medegenoten van de belofte in Christus Jezus zijn' (Ef. 3 : 6). Het geheimenis waarover Paulus het hier in Romeinen 11 : 25 heeft zou daar de keerzijde van kunnen zijn. Aldus: volgens Efeze: de heidenen ingelijfd in Israël en volgens Romeinen: Israël opgenomen in de blijvende aandacht van God. Het wondere en bijzondere van Gods

blijvende genade voor Israël mag ons daarbij niet ontgaan. Want wat had de Heiland gezegd? Dat het Koninkrijk van God van de Joden weggenomen zou worden en dat het zou gegeven worden aan een volk dat de vruchten daarvan zou opbrengen (Matt. 21 : 43). En had Paulus zelf zich ook niet uitermate scherp over het Joodse volk uitgelaten? De Joden, zegt hij, 'die zelfs de Here Jezus en de profeten gedood en ons tot het uiterste vervolgd hebben, die Gode niet behagen en tegen alle mensen ingaan, daar zij ons verhinderen tot de heidenen te spreken tot hun behoud, waardoor zij te allen tijde de maat hunner zonden vol maken. De toorn is over hen gekomen tot het einde' (I Thess. 2 : 15 en 16). Ik bedoel te zeggen dat het niet vanzelfsprekend is dat Gods genadevolle aandacht geschiedenis-lang en wereld-wijd naar hen blijft uitgaan. Dat mag best een geheimenis heten. Aan onszelf denkend en aan Paulus' waarschuwing 'wees niet hooggevoelende maar vrees', horen wij het bevend aan...

7. Hoewel het op grond van de onder het vorige punt aangehaalde teksten (Matt. 21 : 43 en I Thess. 2 : 15 en 16) voor de hand zou liggen om van een vervangingstheologie te spreken, laat Romeinen 11 zien dat dit toch onjuist gedacht en gesproken is. Het ligt genuanceerder. Het staat vast dat het volk van Israël niet langer het centrum uitmaakt van Gods kerk. Door zijn verhard ongelooft heeft het die plaats verloren. Christus staat nu in het centrum. Maar daarmee is over het Joodse volk toch niet alles gezegd. Het woord 'vervanging' zou dat ten onrechte suggereren en is daarom beter te vermijden. 'Accentverlegging' is beter. 'God zal zijn waarheid nimmer krenken, maar eeuwig zijn verbond (met Israël) gedenken', en: 'De genadegaven en de roeping Gods zijn onberouwelijk' (Rom. 11 : 29). En dat komt hierin tot uitdrukking dat de hele geschiedenis door er Joden zullen zijn die de weg naar Jezus Christus zullen vinden. Dat is wat hier van Godswege gegarandeerd wordt. Om recht te doen aan zowel I Thessalonicenzen 2 : 16 als aan Romeinen 11 : 25 zou het profetische gebed van Habakuk dienst kunnen doen: 'Gedenk in de toorn aan ontfermen'. De toorn over het Joodse volk is een realiteit, maar daardoorheen loopt de draad van de goddelijke ontferming. Ziedaar 'Gods trouw aan Israël, nooit gekrenkt'.

8. Af en toe probeer ik wat ons in een Schriftgedeelte als Romeinen 9 – 11 beschreven staat te veralgemeniseren, in die zin dat ik er een model uit aflees dat zich van tijd tot tijd de hele geschiedenis door in het ene volk van God realiseert. Wissels, accentverleggingen – hoe moet ik het noemen. Reeds in het Oude Testament kom je het tegen dat Efraïm, de leidende stam tot aan het einde van de tijd van de rechters, door zijn hoogmoed uit het centrum van het godsvolk verdwijnt en dat die plaats wordt ingenomen door Juda (Psalm 78 : 65 – 72). Later, in de nieuwtestamentische tijd, zie je

hetzelfde gebeuren tussen het volk Israël en de volken: Israël verdwijnt uit het centrum en het accent komt te liggen op de volken (Matt. 21 : 43). En in onze dagen maken wij het mee dat Europa op fanatieke wijze ontchristelijkt en dat de kerk Afrikaans, Aziatisch en Zuid-Amerikaans wordt. Dat zijn gevoelige verspringingen. Maar steeds zijn die overgangen niet totaal, telkens is er van het oude een rest die in het nieuwe wordt opgenomen, precies als wat Paulus opmerkt over wat in zijn dagen tussen de Joodse gemeente en die uit de heidenen plaats vindt. Sje'aar jasjoev, lees je bij Jesaja, 'rest keert om' (Jes. 7 : 3; 10 : 21) – het is een doorgaand gebeuren. Dat geeft aan Romeinen 9 – 11 een reële actualiteit. Laat ik zeggen dat ook ik net als Paulus mijn verwanten naar het vlees heb over wie ik een gedurige smart voel: al die gedoopte Europeanen die behoren tot de kring van het verbond maar die het bloed van dat verbond waardoor zij geheiligd waren onheilig achten en zelfs vertrappen (Hebr. 10 : 29). Het verdriet daarover staat mij nader dan dat over het ongeloof van de Joden uit Paulus' dagen.

*

**CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'
LESBRIEF NO. 02.2**

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree
Voor reacties: via email cursuscontact @planet.nl.
Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 5 februari 2009.

Beste vrienden,

Hierbij ontvangt u lesbrieven 02.2, ter afsluiting van onze avond over 'Hoe staan wij als christenen tegenover Israël?'

De inhoud van deze lesbrieven bestaat uit:

1. Impressie over de avonden 13 en 20 januari
2. Het vervolg van onze plannen
3. De gehouden toespraken
4. Beantwoording van vragen

1. IMPRESSIE OVER DE AVONDEN 13 en 20 JANUARI

Opnieuw was er veel belangstelling, nu voor het onderwerp Israël. In Zwolle hadden zich zo'n 530 cursisten gemeld, in Rotterdam waren het er 330. Altijd is het spannend in de wintertijd of we van het weer geen hinder ondervinden. Gelukkig konden beide avonden doorgang vinden. De discussie in beide plaatsen was levendig. Het aantal vragen dat we binnen kregen was minstens zo groot als tijdens de vorige cursus over 'Gebedsgenezing'.

Het program voor de avond 'Hoe staan wij als christenen tegenover Israël?' zag er als volgt uit:

- 19.30 – 19.50 uur (Douma) *Verschillende visies op het 'duizendjarig rijk'*. Deze visies en de (politieke) consequenties die eraan verbonden zijn.
- 20.00 – 20.20 uur (Verbree) *De verdwenen stammen*. Hoe zit het met de verwachting omtrent de tien stammen als er over het volksherstel van Israël gesproken wordt?
- 20.30 – 21.00 uur Pauze
- 21.00 – 21.40 uur Discussie
- 21.40 – 21.50 uur (Verbree) *Israëls bloedgroepen*. Er is een volk Israël, maar pas op voor een visie van 'ras, bloed en bodem'.
- 21.50 – 22.00 uur (Douma) *Israël en onze toekomst*. Waarom maken we ons druk over het onderwerp 'Israël'?

2. HET VERVOLG VAN ONZE PLANNEN

Zoals bekend zal het derde onderwerp de titel 'Plaats van doop' zijn en ons wegwijs maken in de strijd die er gaande is over kinder- of volwassendoop. Het is wel zeker dat ook de derde cursusavond druk bezocht zal worden. Momenteel hebben zich voor Zwolle ruim 500 en voor Rotterdam ruim 250 cursisten opgegeven. Er is een kans dat de opkomst voor de derde cursus die van de eerste (ruim 1000 deelnemers) gaat evenaren. Vermoedelijk is een stop op de aanmelding niet te verwachten, maar wie zeker wil zijn van een plaats in Zwolle, moet zich op tijd melden. We geven nog even de data voor het onderwerp: *Plaats van de doop*:

Zwolle: op dinsdag 24 maart 2009.
Rotterdam: op dinsdag 31 maart 2009

De inleidende lesbrief (03.1) plus reader over dit onderwerp kunt u verwachten op of kort na 10 februari. Ieder die zich dan al gemeld en betaald heeft, moet deze lesbrief op 14 februari ontvangen hebben. Is dat niet het geval, wilt u zich dan bij ons melden? Na afloop van de beide avonden ontvangt u binnen enkele weken de afsluitende lesbrief 03.2. met een volledig verslag van de avond, inclusief de teksten van de toespraken.

De publicatie van Adrian Verbree onder de titel *Over Dopen* zal vanaf 11 februari in de boekhandel verkrijgbaar zijn.

3. DE GEHOUDEN TOESPRAKEN

3.1. *Verskillende visies op het 'duizendjarig rijk' (Douma)*

1. Onze avonden over Israël vinden plaats terwijl er een oorlog woedt of nauwelijks nog is uitgewoed in de Gaza-strook. Het volk Israël dat door raketten bestookt werd vanuit het zuiden door de Palestijnse Hamasbeweging, verdedigde zich daartegen met de wapens. Het is Israëls goed recht om zijn burens, zo nodig met geweld, tot de orde te roepen. Israël is een internationaal erkende staat die de veiligheid van zijn grondgebied mag verdedigen. Bijval zal vanavond wel samengaan met het leveren van kritiek op bepaalde aspecten van Israëls politiek en ook met kritiek op de bijval die zij die veel christenen maar moeilijk op het huidige Israël kunnen leveren

2. Het eerste thema op deze avond brengt ons in een totaal andere sfeer dan in die van geweld en oorlog. Wij spreken over het 'duizendjarig rijk'. Bijbelvaste lezers begrijpen dat het dan gaat over Openb. 20, waar we in de eerste verzen het volgende lezen:

Openb. 20,1vv

Ik (Johannes) zag een engel uit de hemel neerdalen met de sleutel van de onderaardse diepte en zware ketenen in zijn hand. Hij greep de draak, de slang van weleer, die ook duivel of Satan wordt genoemd, en ketende hem voor duizend jaren. Hij gooide hem in de diepte, sloot de put boven hem en verzegelde die, opdat de volken niet meer door hem misleid zouden worden tot de duizend jaren voorbij waren; *daarna* moet hij korte tijd worden losgelaten.

Wat gebeurt er in de tijd van deze opsluiting van Satan? Satan kan de volken niet meer misleiden. Nog eenmaal zal hij daarvoor de tijd krijgen, maar dan na die duizend jaren. Gedurende deze duizend jaren gebeurt het volgende:

Openb. 20,4vv

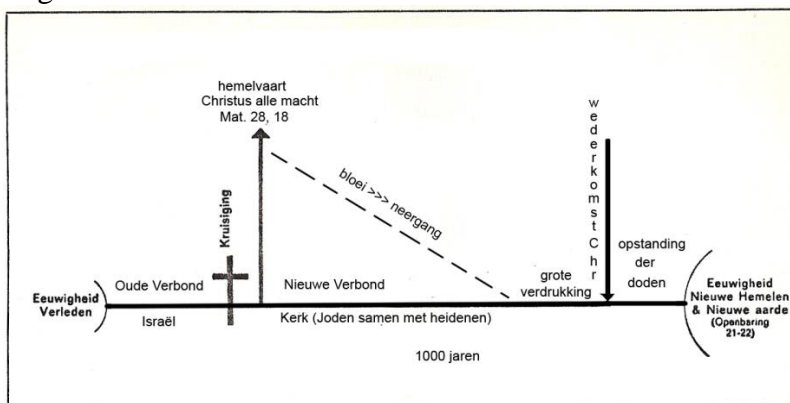
Ik zag tronen en aan hen die erop zaten werd recht gedaan. Het zijn de zielen van hen die onthoofd waren omdat ze van Jezus hadden getuigd en over God hadden gesproken; zij hadden het beest en zijn beeld niet aanbeden en ook zijn merkteken niet op hun voorhoofd of hand gekregen. Zij waren tot leven gekomen *en heersten duizend jaar lang met de messias*. De andere doden kwamen niet tot leven voordat de duizend jaar voorbij waren. Dit is de eerste opstanding.

Het zijn de woorden 'duizend jaar' die wij in de naam van een paar theologische richtingen terugvinden.

<i>amillennialisme</i>	'a' betekent:	Er is geen sprake van een apart aards duizendjarig rijk
<i>postmillennialisme</i>	'post' betekent:	Christus komt <i>na</i> het duizendjarig terug op aarde
<i>premillennialisme</i>	'pre' betekent:	Christus komt <i>voor</i> het duizendjarig rijk terug op aarde
millennium (Lat.) = duizendjarig (rijk) of chiliasme, van het Griekse woord chilioi = duizend		

3. Laat ik beginnen met het amillennialisme. De aanhangers van deze visie ontkennen natuurlijk niet dat Openb. 20 in de Bijbel staat. Dat zou je even kunnen denken door het voorzetsel 'a'. 'A' betekent 'zonder'. Als we iemand a-muzikaal noemen, bedoelen we dat hij geen muzikale aanleg heeft. Maar als we over amillennialisten spreken, gaat het niet over mensen die Openb. 20 uit hun Bijbel schrappen. Zij menen echter dat het in hoofdstuk niet letterlijk over een duizendjarig rijk gaat als een *apart* rijk dat tijdens de wereldgeschiedenis op aarde gevestigd wordt. In navolging van de kerkvader Augustinus (354-430) werd Openb. 20 *symbolisch* opgevat als aanduiding van heel de kerkgeschiedenis tussen Christus' eerste komst en zijn wederkomst. In die periode zou de Satan aan banden liggen waardoor de verkondiging van het evangelie alle volken kan bereiken.

Als ik het even schematisch mag voorstellen op een tijdbalk, ziet de geschiedenis er volgens het amillennialisme zo uit:

Op deze balk zal u weinig tot niets onbekend voorkomen. Het Oude Verbond is vervangen door het Nieuwe na de komst, de kruisiging en de hemelvaart van Christus. Terecht wordt er tegenwoordig nadruk gelegd op het feit dat de kerk Israël niet kwam *vervangen*. Het is immers niet zo dat het oude Israël uitgeschakeld werd om door iets geheel nieuws te worden vervangen. Veel juister is het om te zeggen dat het heil vanaf Christus' hemelvaart niet meer beperkt bleef tot de Joden alleen, maar bestemd was voor allen die in Christus zouden geloven. Maar, zo leert Paulus duidelijk, het heil in Christus is wel in de eerste plaats bestemd voor de Joden en vervolgens ook voor de heidenen - de andere volken (Rom. 1,16). Alle volken mochten het evangelie nu horen over Jezus Christus, aan wie alle macht in de hemel en op de aarde gegeven was (Matt. 28,18v).

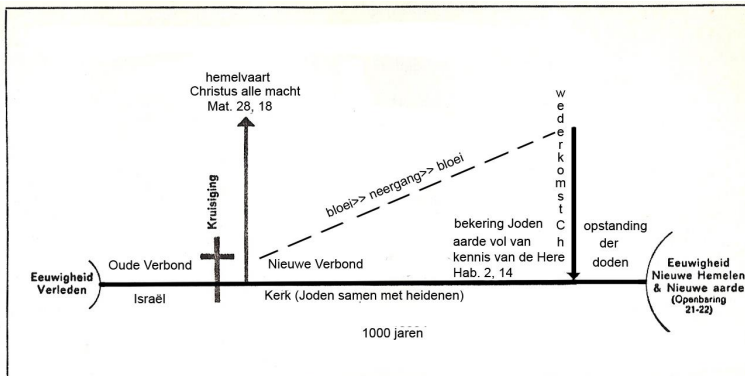
Anders gezegd: het Oude Verbond werd niet afgeschaft, maar onderging een geweldige *verbreding*. Het verbond met Abraham en zijn nageslacht houdt eeuwig stand, maar laat in zijn nieuwe gedaante zien wat aan Abraham reeds was aangekondigd: In jou zullen alle volken gezegend worden (Gen. 13,3; Gal. 3,8). Op tal van punten is het Nieuwe Verbond ook anders dan het Oude. Ik denk aan de offerdienst met altaar en tempel, die na de kruisiging van Christus op Golgota zijn zin heeft verloren. Ik denk aan het land Kanaän dat niet meer het centrum van het Nieuwe Verbond is, zoals eertijds Jeruzalem dat was.

Nu de evangelisatiecampagne zich op alle volken gaat richten, is een eigen land, een eigen hoofdstad met een tempel voor de aanbedding van God achterhaald. U herinnert zich wat Jezus tegen de Samaritaanse vrouw zei: Er komt een tijd, *en die is nu gekomen*, dat jullie noch op deze berg (Gerizim) noch in Jeruzalem de Vader zult aanbidden. Julie kunnen vanaf nu overal God aanbidden in Geest en in waarheid (Joh. 4,23v).

Zoals u uit de tijdbalk voor het amillennialisme kunt aflezen, loopt de verkondiging van het evangelie uit op de 'grote verdrukking' waarover in het Nieuwe

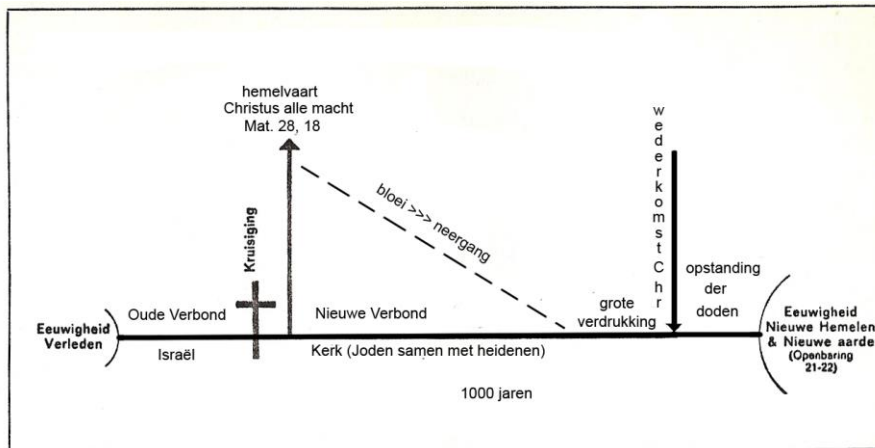
Testament sprake is (Matt. 24,21; Openb. 7,14). Ik heb voor de verbreiding van het evangelie een onderbroken lijn getekend. De kerkgeschiedenis kent haar ups en downs. Er is bloei, maar ook verval en niet te vergeten lijden en verdrukking. Die verdrukking zal vooral aan het einde duidelijk worden als de antichristelijke machten zich sterk zullen laten voelen. Het lijden is een kenmerk van de kerk, vanaf de eerste gemeenten tot aan het einde van de geschiedenis, wanneer het dieptepunt zal worden bereikt.

4. Kijkt u nog even naar de tijdbalk van het amillennialisme, om de verschillen te constateren met de tekening die ik u nu laat zie van het *postmillennialisme*.

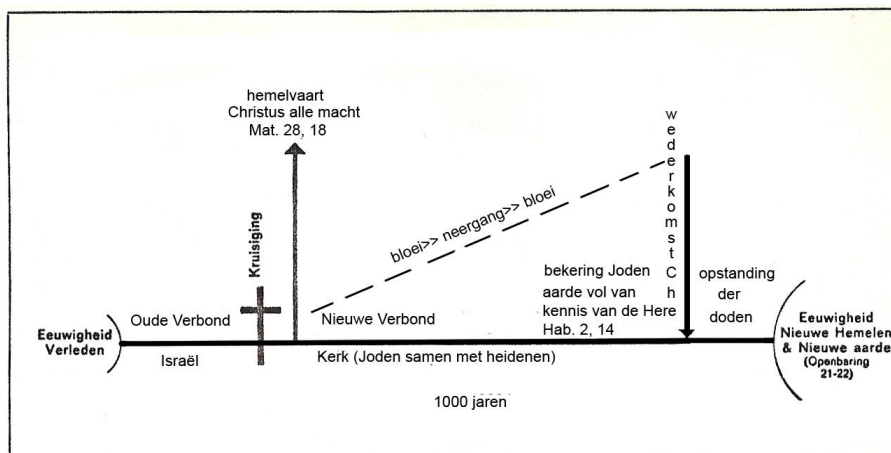

Ik wijs u op een paar verschillen met het amillennialisme. Het eerste wat opvalt, is de schuine streep die nu niet neerwaarts, maar opwaarts gaat. Het postmillennialisme drukt zich positiever uit over het resultaat van de evangelieverkondiging in deze wereld dan het amillennialisme dat doet. Een tekst die postmillennialisten daarbij vaak aanhalen is Habakuk 2,14: ‘Zoals de zee vol water is, zo zal de aarde vol van de grootheid van de Heer zijn’. Welnu, zo zal volgens het amillennialisme de oogst van de evangelieverkondiging zijn. Heel de wereld zal eens – nog tijdens de kerkgeschiedenis - getuigen van Gods grootheid en van Jezus’ macht over deze wereld. Christus is koning en Hij oefent zijn macht op aarde uit door het werk van de Heilige Geest. Daarover moeten we niet gering denken. Het gaat maar niet alleen om het behoud van zielen, maar om het stempel dat de Geest op heel deze wereld wil en zal zetten. Het postmillennialisme geeft een toekomstbeeld dat door *hoop* gekenmerkt wordt.

De schuine streep heb ik opnieuw met onderbrekingen aangegeven. Uiteraard weten de postmillennialisten ook van ups en downs in de kerkgeschiedenis. Het gaat niet allemaal met vliegende vaandels en slaande trom. Ook zij weten van geestelijk verval en van lijden en onderdrukking. Maar als het aankomt op het *eindresultaat*, zijn zij optimistischer dan de amillennialisten. Er is progressie naar een eindstadium toe, waarin de wereld voor Christus gewonnen is. Ik heb in de tijdbalk van het amillennialisme

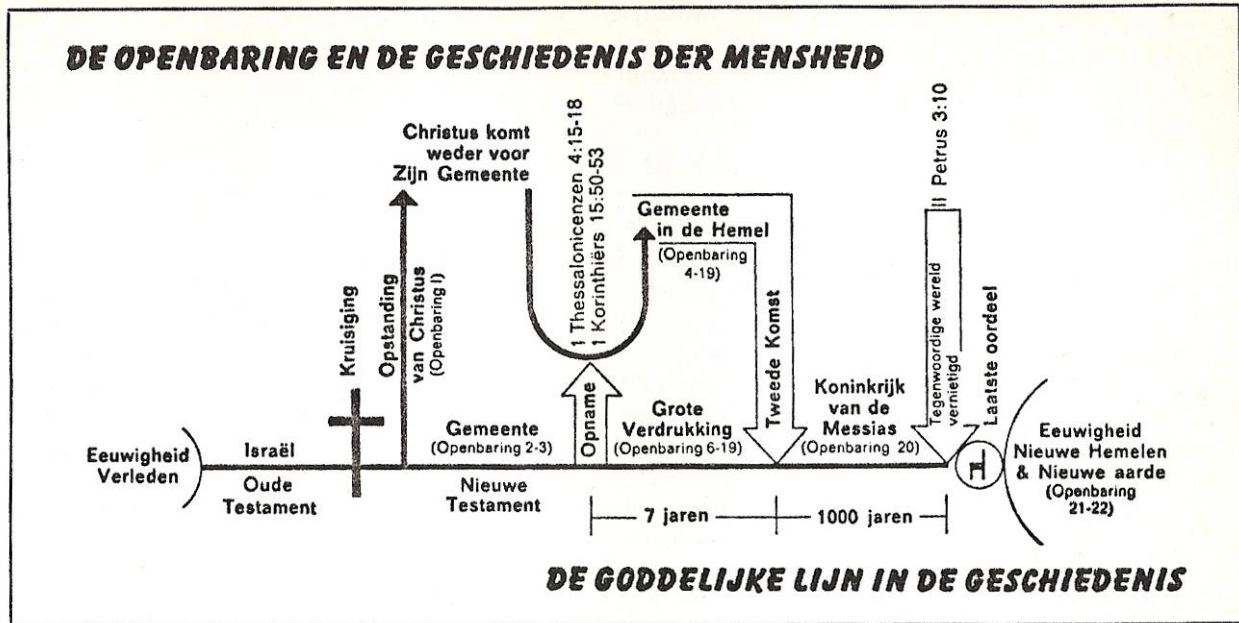
de neergaande lijn laten overlopen in de tijd van de grote verdrukking door de antichrist. Maar het postmillennialisme laat een rechtstreekse overgang zien van een wereld die aan Christus' voeten ligt naar de wederkomst van Christus.

De *wereld* is voor Hem gewonnen. En als dat zo is, zal dit ook gelden voor de Joden. Ook amillennialisten kunnen aandacht hebben voor een grote toekomstige bekering van de Joden. Ik noem hier de naam van de Kamper exegeet prof. dr. S. Greijdanus die op goede gronden via zijn exegese van Rom. 11 tot het aannemen van zo'n grote bekering onder de Joden kwam. Hij week daarin af van Johannes Calvijn en van Herman Bavinck die z'n grote bekering niet verdedigden, maar juist bestreden.

U zult kunnen begrijpen dat het postmillennialisme wel gemakkelijker aan zo'n bekering denkt, omdat die immers geheel in overeenstemming is met wat zij zeggen over een algemene bekering van de wereld en van de volken. Hoe zou dan het Joodse volk kunnen achterblijven?! De Geest van Jezus Christus grijpt ook het oude Verbondsvolk in het hart. De wereld wordt bekeerd, de Joden wenden zich en masse tot Christus en de kerk van Joden en van heidenen ontvangt haar uit de hemel terugkerende Heer!

5. Een totaal ander beeld geeft ons de tijdbalk van het *premillennialisme*. De onderlinge verschillen tussen het amillennialisme en het postmillennialisme zijn volgens mij kleinigheden als wij hun opvattingen vergelijken met die van het premillennialisme. De tijdbalk van het premillennialisme vindt u ook afgedrukt in mijn boek op pag. 31

Wat zijn de belangrijkste verschillen? U ziet dat Israël links van het kruis en de gemeente rechts ervan *geen eenheid vormen*. Die tweehed is welbewust zo getekend. Het grootste deel van Israël heeft zich aan het kruis van Golgota geërgerd, terwijl de gemeente als een geheel nieuw fenomeen wordt beschouwd. De tot geloof gekomen Joden worden in dit schema niet vermeld. De gemeente (of: de kerk, zoals wij doorgaans zeggen) is in de premillennialistische visie een totaal ander verschijnsel dan Israël. Er is in feite geen verbinding tussen het Oude en het Nieuwe Verbond. Paulus en anderen in het Nieuwe Testament trekken de lijn van Abraham door. Alle gelovigen hebben deel aan de beloften die aan Abraham gegeven waren (Rom. 4). Wat eens Lo- Ammi heette (niet-mijn-volk), mag nu Ammi (wel-mijn-volk) heten (Hos. 1,9; Rom. 9, 25). De deur om tot het ene volk van God te worden toegelaten, nl. de deur van het geloof, wordt opengezet voor Jood en heiden.

Maar volgens het premillennialisme is de kerk een gloednieuw verschijnsel, nadat de Joden Jezus als hun Messias niet wensten te erkennen. Wat gebeurde er toen? God onderbrak zijn geschiedenis met het Joodse volk om tijdelijk voor de gemeente plaats te maken. Maar deze kerk mogen we beslist niet als de voortzetting van het oude Verbond zien. Het volk Israël en de kerk zijn twee volken waarmee God verschillende wegen bewandelt.

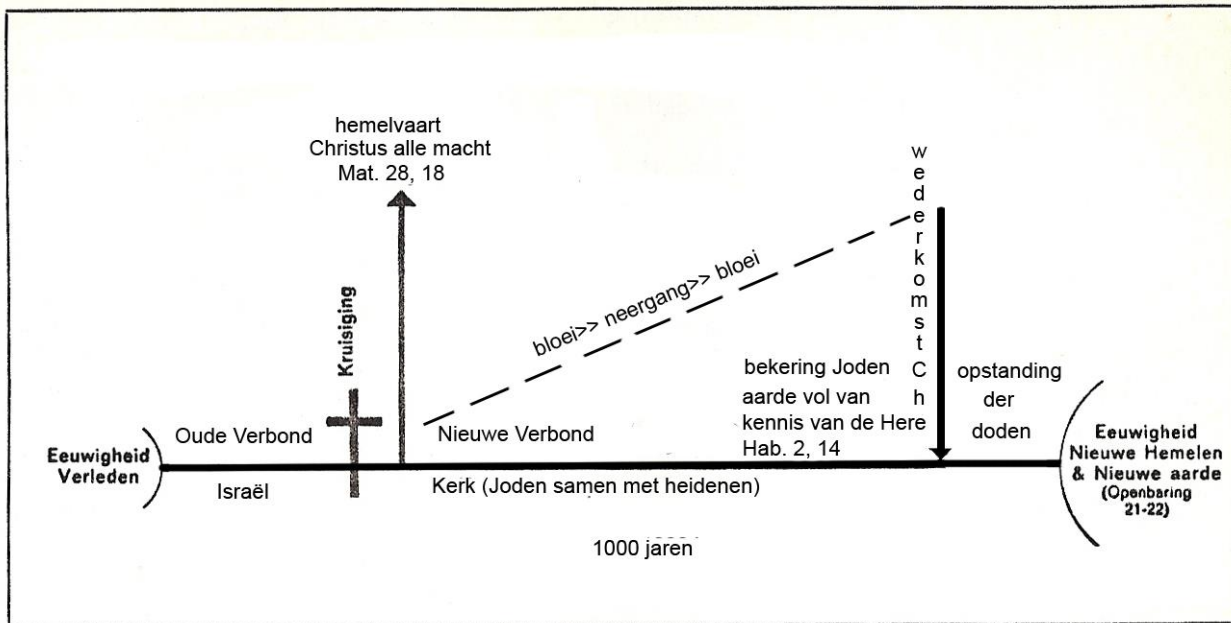
Dat blijkt wel heel duidelijk als u de tijdbalk verder volgt. Er is daarop sprake van de *Opname* van de gemeente (Eng.: Rapture). Kort voordat de grote verdrukking aanbreekt, wordt de kerk uit deze wereld weggenomen. Christus daalt af om de zijnen door de lucht mee te voeren naar de hemel. Als bewijsteksten voor deze eerste terugkomst van Christus gebruikt men 1 Tess. 4,15vv en 1 Cor. 15, 50vv.

De kerk wordt daarmee voor de grote verdrukking bewaard, maar door die grote verdrukking heen, die met name de Joden en heidense volken treft, knoopt God zijn band met het Joodse volk weer aan. De kerk is dus een intermezzo, een tussenperiode, die loopt van de verwerping van Jezus Christus door de Joden tot aan de bekering van de Joden tot Jezus, hun Messias.

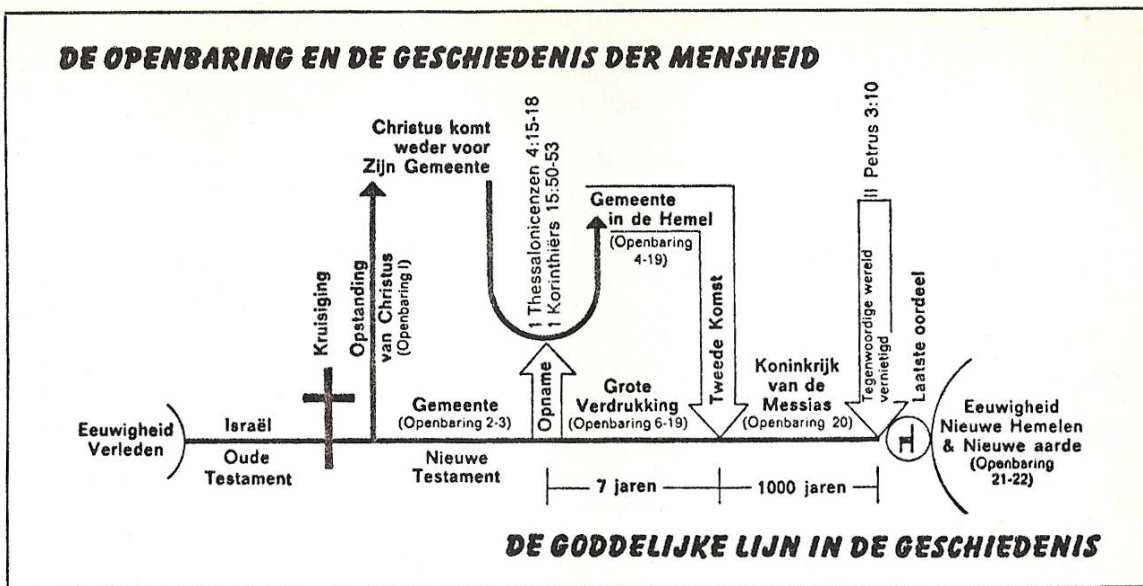
Ik wijs u er nog eens op dat de kerk door haar Opname in de hemel geheel buiten de grote verdrukking valt. Alles wat er in Openb. 6-19 staat, heeft volgens de premillennialistische opvatting met de Joden en niets met de kerkgeschiedenis te maken. De geschiedenis die zich verder op aarde zal afspelen, inclusief de duizend jaren die als

een periode van precies duizend jaren wordt opgevat, vormt de voortzetting van de geschiedenis tussen God en zijn volk Israël.

Let er goed op wat dit betekent! Toen Jezus naar de hemel opvoer, *was* Hij kennelijk nog geen Messias die zeggenschap over de wereld en alle volken had, zoals het amillennialisme en het postmillennialisme, op grond van Matt. 28,18 stellen. Kijkt nog even naar een van de andere tijdbalken en let op de tekst die bij de hemelvaart van Christus vermeld is.

Met andere woorden: volgens de a- en post-millennialisten begint Jezus als de Messias zijn heerschappij niet pas te effectueren in een duizendjarig rijk, maar dat doet Hij al vanaf zijn hemelvaart. God heeft Jezus, zoals Petrus het onder woorden brengt in Hand 2,36, tot Heer en Messias aangesteld. De Messias moet nog niet komen, maar is al gekomen.

Maar in het premillennialisme keert het Joodse leven met de thora, met de sabbat en met de tempel terug, alsof er geen Jezus als hogepriester zijn verzoenend werk voor de hele mensheid, inclusief voor het Joodse volk, verricht heeft!

Verder zien we dat na de terugkeer van Christus – die ‘pre’, d.i. vóór de aanvang van het duizendjarig rijk plaatsvindt - precies duizend jaren duurt. Uiteraard is dat dan een rijk waarin Christus, begeleid door zijn gemeente in de hemel, samen met het *Joodse* volk over de wereld regeert. De Messias zou tronen te Jeruzalem, als vorst uit het huis van David.

Maar wie Openb. 20 leest, zal daar geen Joden vermeld vinden. Het gaat daar over zielen van hen die onthoofd waren, omdat ze van Jezus hadden getuigd en over God hadden gesproken (Openb. 20,4). Bovendien wekt alles de indruk dat de tronen in de hemel en niet op de aarde staan. Tronen staan in het boek Openbaring in de hemel (1,4; 3,21; 4,2vv 5,1vv; 6,16, etc.). Het rijk van de Messias – let weer op de tijdbalk van het premillennialisme – duurt hier duizend jaar, terwijl ik daar tegenover plaats dat zijn rijk als Messias over christenen en Joden, ja over alle volken vanaf zijn hemelvaart, duurt tot aan het einde van de geschiedenis.

6. Wat heeft dit nu met *politiek* te maken? Meer dan u denkt! Laat ik dat illustreren aan een brief die ik enkele dagen geleden kreeg van de organisatie ‘Christenen voor Israël’. Deze organisatie staat pal achter het volk en de staat Israël, op grond van de beloften die in de Bijbel voor het volk Israël zouden gelden. De vorming van de staat Israël in 1948 ziet men bij deze organisatie als een vervulling van Gods beloften. Alleen aan het Joodse volk zou het land Palestina toevallen. Jeruzalem zou de ondeelbare hoofdstad van het volk Israël moeten zijn. Ook al wonen er in Oost-Jeruzalem 250.000 Palestijnen, zij wonen op grond die alleen Israël toebehoort. Het feit dat Palestijnse en Arabische voorouders er mogelijk al eeuwenlang gewoond hebben vóór 1948, weegt niet op tegen beloften die alleen voor de Joden gelden. Daar tegenover vragen wij ons af waarom alleen de Joden burgers in volle rechten zouden kunnen zijn en al die Palestijnen slechts vreemdelingen en bijwoners moeten heten. Het premillennialisme meent dat de Bijbel ons dit leert.

Zoals ik al zei kreeg ik kort geleden een brief van de organisatie ‘Christenen voor Israël’. Met de vraag of ik wilde bidden voor zes onderwerpen die te maken hebben met de huidige oorlog in de Gazastrook. Naast het zesvoudig gebed wordt mij ook nog verzocht te danken voor het feit dat de Here rondom zijn volk is, zoals de bergen rond Jeruzalem. Ook al begrijpen wij niet alles, zo zegt de brief, God is getrouw aan het verbond met zijn volk.

Mijn antwoord is dat ik *zo* (let wel *zo*!) voor Israël niet zal bidden. Ik heb sympathie voor dit volk en deze staat, zoals ik aan het begin van deze bijdrage reeds liet blijken. Maar ik heb niet de vrijmoedigheid Israël zomaar ‘Gods volk’ te noemen. Ik noem nl. geen enkel volk Gods volk wanneer het afkerig is van Jezus Christus als Redder voor Jood en heiden. Ik weet immers maar al te goed dat het oude volk van God Lo-Ammi (niet-mijn-volk) genoemd werd, toen het zich van God afkeerde. Dat kan veranderen, en ook mijn hart verlangt ernaar dat het volk van Israël zich tot Jezus Christus zal bekeren. Wat nu Lo-Ammi is, kan weer Ammi (mijn-volk) *worden*. Maar zolang dit niet het geval is, blijf ik het volk van God alleen dáár zoeken waar de Christus en zijn Joodse apostelen het ons laten vinden, nl. bij allen die in Jezus Christus geloven, ongeacht of het Joden, Palestijnen of andere mensen zijn. Gods volk is de gemeente, de kerk van Jezus Christus.

Juist daarom bevreemdt het mij als christelijke fans van Israël niet in het spoor van de apostel Paulus gaan door zich in te zetten om (in elk geval nog een deel van de) Joden voor Christus te winnen. Velen keren zich wrevelig van mij af als ik *daarover* begin. Ik mag bidden tot God of Hij de terugkeer van zoveel mogelijk Joden naar Israël wil zegenen

en of het volk Israël bevrijd mag worden van de kwelling door de Palestijnen, maar niemand spoort mij aan te bidden voor hun behoud door Jezus Christus.

Wie over het huidige Israël wil spreken, moet inderdaad daarvoor de Bijbel openen. Dat heb ik in mijn boekje geprobeerd. Tot in de politiek toe heeft dat zijn consequenties. Als iemand mij voorhoudt dat God wil dat wij achter Israël gaan staan, Jeruzalem aan de Joden laten toevallen, Joodse nederzettingen op Palestijns gebied niet teruggeven, dan is mij vraag: ‘Wil God het?’ Niets bederft de christelijke politiek erger dan dat wij voor Gods wil uitgeven wat Gods wil niet is.

3.2. De verdwenen stammen (Verbree)

In de kijk die veel christenen vandaag de dag op het volk Israël hebben, speelt het lot van de tien ‘verdwenen stammen’ een belangrijke rol. Hun redenering verloopt op hoofdlijnen als volgt: We weten dat God zijn volk zal terugbrengen in het beloofde land. God houdt zich aan zijn woord, dus mogen we in de geschiedenis sinds die profetieën werden uitgesproken, nagaan of de beloften daarin gedaan, in vervulling zijn gegaan. Dit is gedeeltelijk gebeurd: het tweestammenrijk is in drie golven teruggekeerd uit de ballingschap.

Voor de overige stammen werd, zo concludeert men, de terugkeerbelofte niet zo spoedig ingelost. Pas sinds de negentiende eeuw beginnen de verloren stammen naar huis te komen, in de zogenaamde Aliya. Deze vervulling voltrekt zich tot op vandaag. Wij zien dus voor onze ogen gebeuren wat de profeten meer dan twee duizend jaar geleden beloofden. Het is niet moeilijk te begrijpen dat dit verhaal velen aanspreekt. Het duurde alweer zo lang sinds de Here iets van zijn ingrijpen in de geschiedenis liet merken. Maar nu kunnen we er dan toch de vinger op leggen: de joden keren terug uit de verstrooiing. Het zijn spannende en opwindende tijden: God is trouw.

Vanuit de overtuiging dat de oude profetieën op dit moment bezig zijn in vervulling te gaan, hebben velen, in en buiten Israël, joden en christenen, de handen gevouwen én de handen uit de mouwen gestoken om te helpen de vervulling vorm te geven. Overal is gezocht naar de verdwenen stammen. Het beroemdste is in dat verband ongetwijfeld operatie ‘Mozes’ en de aansluitende operatie ‘Salomo’, waarbij in de jaren tachtig van de vorige eeuw meer dan 50.000 verondersteld Ethiopische joden, volgens de rabbijnen afstammelingen van Dan, de zogenaamde Falasja’s, naar Israël werden

overgebracht. Ook in Azië, Zuid-Amerika en Europa meent men delen van de verloren stammen te hebben teruggevonden. Veel van deze verhalen hebben een hoog Bermudadriehoekgehalte. In eerdere ronden van deze cursus is duidelijk gemaakt dat we zo niet met de profetieën kunnen omspringen: we belanden in

allerlei ongerijmdheden. Die exegetische en theologische kant van deze zaak laat ik nu rusten. Ik wil in deze bijdrage deze kwestie eens van een heel andere kant met u

benaderen. Laten wij ook eens op zoek gaan naar de verloren stammen. Maar dan niet in Wales of Peru, maar dichterbij: in de Bijbel.

We nemen als eerste de uit Babel teruggekeerde stammen onder de loep en dan blijkt meteen dat we met meer stammen te maken hebben dan alleen de vaak genoemde stammen Juda en Benjamin. Naast Judeeërs en Benjaminieten keerden ook leden van de stam Levi terug. Leest u 1 Kronieken 9:

De Judeeërs waren vanwege hun ontrouw als ballingen naar Babylonië gevoerd. Nu keerden de rechtmatige eigenaars weer terug naar hun bezittingen in de verschillende steden: gewone Israëlieten, priesters, Levieten en tempelknechten

Ook keerden er met Juda en Benjamin mensen terug die geografisch behoorden tot het tienstammenrijk. Want in 1 Kronieken 9 lezen we verder:

De Judeeërs waren vanwege hun ontrouw als ballingen naar Babylonië gevoerd. Nu keerden de rechtmatige eigenaars weer terug naar hun bezittingen in de verschillende steden: gewone Israëlieten, priesters, Levieten en tempelknechten. In Jeruzalem vestigden zich families uit de stammen Juda, Benjamin, Efraïm en Manasse (1 Kron.9, 1 – 3).

Al sinds de dagen van koning Asa van Juda woonden er veel mensen uit Efraïm en Manasse in het zuiden (2 Kron. 15,9). De bevolking van het Israël na de ballingschap bestond dus uit tenminste leden van vijf stammen. Van 12 naar 7.

En er is meer. Om dat te zien moeten we ver terug in de geschiedenis van Israël, naar de tijd van de verovering van het land. Simeon is de enige stam waarvan het grondgebied volledig werd ingesloten door dat van een andere stam: Juda.

Het tweede lot viel op de stam Simeon. Het grondgebied dat aan de families van deze stam werd toegewezen, lag binnen het gebied van Juda.... Dit was het gebied dat toebehoorde aan de families van de stam Simeon. Het vormde een afgescheiden deel van het gebied van Juda, dat voor die stam te groot was. Daarom kreeg Simeon een gebied binnen dat van Juda (Joz. 19, 1- 9).

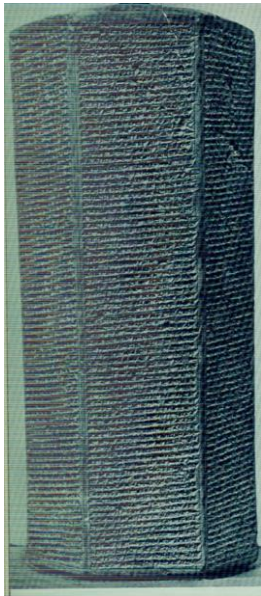

U ziet het gebied hier op de kaart. Wie dit weet, hoeft er zich niet over te verwonderen dat we van Simeon als zelfstandige grootheid hierna nauwelijks nog horen in de Bijbel. Assimilatie met de bewoners van Juda ligt voor de hand. Toch wist men heel goed wat een stad van Simeon was en wat een stad van Juda. In 1 Kronieken 34,6 lezen we dat de vrome koning Josia ook in de steden van Simeon de afgodsaltaren en de gewijde palen laat vernietigen.

Maar wat Israël wist, was niet iets voor Nebukadnesars soldaten om rekening mee te houden. Met andere woorden: toen een deel van Juda en Benjamin in ballingschap werd gevoerd, zijn ongetwijfeld ook Simeonieten mee weggevoerd. Maar de stam Simeon kan in theorie toch ook als geheel in de ballingschap zijn achtergebleven?

Theoretisch kan dat, maar dan blijft nog steeds staan dat net als er van Benjamin, Juda, Levi, Manasse en Efraïm mensen achterbleven toen een deel van de bevolking van het tweestammenrijk in ballingschap ging, ook in de steden en dorpen van Simeon mensen achtergebleven zullen zijn. Hoe je het ook wendt of keert: Simeon is geen verloren stam.

We richten onze blik naar het noorden en kijken naar het tienstammenrijk. De wegvoering van de Israëlieten uit het tienstammenrijk wordt ook vermeld in de Assyrische inscripties. We weten dat succesvolle koningen er een handje van hadden hun overwinningen te overdrijven. Met dat gegeven in het achterhoofd, geeft het te denken dat de inscriptie die deze wegvoering beschrijft, spreekt van 27.290 weggevoerden. Een zeer exact getal én

een zeer laag getal. Alleen al het déél van Juda dat met hun slaven gehoor gaf aan de mogelijkheid geboden door Kores om terug te keren, lag dubbel zo hoog als het totaal aantal van de weggevoerden uit het Noorden, namelijk op vijftigduizend (Ezra 2, 64).

Wat is hier aan de hand? Waarom hebben de Assyriërs zo weinig mensen weggevoerd? Omdat ze waarschijnlijk net als de Babyloniërs dat aanvankelijk in Juda deden (2 Kon. 24), alleen de bovenlaag van de bevolking hebben weggevoerd. Iedereen met koninklijk of adellijk bloed, de militairen en vooral de priesters. Als het cijfer van de Assyriërs klopt - en waarom zouden ze hun daden geminimaliseerd hebben? - dan is een groot deel, waarschijnlijk zelfs het leeuwendeel van de Noordelingen helemaal niet weggevoerd.

Zijn er Bijbelse gegevens die de suggestie die uitgaat van de Assyrische gegevens ondersteunen? Ja. De koningen Hosea van het tienstammenrijk en Hizkia van het tweestammenrijk waren tijdgenoten. Ze hebben elkaar nog aan de macht meegemaakt. Maar

Hosea overspeelt zijn hand en verliest troon en land, zijn volk wordt weggevoerd. Dan gebeurt er iets opmerkelijks. De vrome Hizkia wil het Pesach vieren met héél Israël. *Toen namen zij het besluit, een bevel te laten uitgaan door geheel Israël van Berseba tot Dan, om in Jeruzalem de HERE, de God van Israël, het Pascha te komen vieren, want men had het niet, zoals was voorgeschreven, algemeen gevierd.* (2 Kron. 30 : 5). Zijn ijlboden, vergezeld van militairen trekken het hele land door, ook het noorden. Was Hosea nog aan de regering geweest, hij had zo'n actie uit het zuiden ongetwijfeld niet toegestaan.

Voor ons is het van belang dat deze boden zich, ondanks de wegvoering die al een feit was, nog steeds konden richten tot in elk geval: Efraïm, Manasse, Zebulon, en Aser: *Met deze boodschap gingen de boden in het gebied van Efraïm en Manasse van stad tot stad, tot aan Zebulon toe, maar ze werden uitgelachen en bespot. Slechts enkelen uit Aser, Manasse en Zebulon bogen het hoofd en kwamen naar Jeruzalem* (2 Kron. 30 : 10, 11) Zij werden uitgelachen, de uitnodiging werd weggehoond. Slechts enkelen, lezen we, verootmoedigden zich, en kwamen het Pesach meevieren.

aar zo leeg was het Noordelijk rijk na de deportatie door de Assyriërs dus niet. Hizkia kon zich er richten tot zijn volksgenoten die er blijkbaar nog steeds in grote getale leefden. Dit beeld wordt bevestigd als zijn kleinzoon Josia een nog krachtiger hervorming ter hand neemt, en in het noorden alle afgodsbeelden kort en klein laat slaan. En als hij dan het Pesach viert, lezen we net als bij Zijn grootvader ook weer over nóórderlingen die meevieren

Sinds de dagen van de profeet Samuël was Pesach in Israël niet meer op deze manier gevierd. Geen van Israëls koningen had Pesach gevierd zoals Josia nu deed met de priesters en de Leviëten en allen die uit Juda en Israël waren gekomen en de inwoners van Jeruzalem (2 Kron. 35, 18).

Zebulon en Aser worden bij name vermeld als nog in het land wonend na de deportatie van Assyriërs. Asers nakomelingen Hanna zal Jezus zien. Ook van de andere

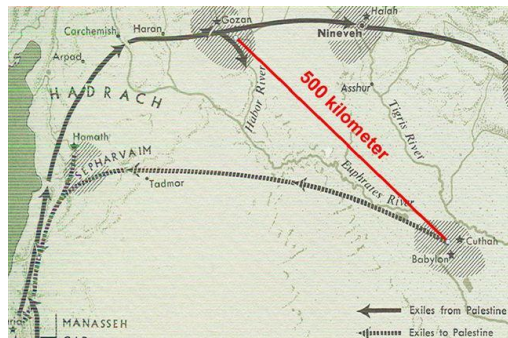
stammen kunnen we op grond van wat we over hun deportatie weten rustig stellen dat ze als stám in het land nooit verloren zijn gegaan. Vóór we naar het Nieuwe Testament gaan moeten we nog één punt bekijken. We weten nu dat het onjuist is om te zeggen dat er stammen zijn verdwenen. Maar ook als we dat erkennen, blijft staan dat er profetieën zijn die spreken van het terugkeren van Israëlieten uit Assyrië (en andere plaatsen) Ik noem er hier een:

Op die dag heft de Heer opnieuw zijn hand op om de overlevenden van zijn volk vrij te kopen uit Assyrië en Egypte, uit Patros, Nubië en Elam, uit Sinear en Hamat en van de eilanden in zee. Dan steekt hij een vaandel op voor de volken. Hij brengt bijeen wie uit Israël verdreven waren, de vluchtelingen uit Juda brengt hij samen van de vier hoeken van de aarde (Jes. 11, 11 -12).

Ik wijs er nogmaals op dat wie dit soort profetie letterlijk in vervulling wil zien gaan, in allerlei absurditeiten terechtkomt. Maar los daarvan, is het werkelijk zo dat er geen sprake is geweest van een terugkeer van Israëlieten die naar Assyrië waren verbannen? Dat lijkt mij nog zeer de vraag. In Ezra 1 lezen we over Cyrus' toestemming tot terugkeer:

*In het eerste regeringsjaar van Cyrus, de koning van Perzië, ging in vervulling wat de HEER Jeremia had laten aankondigen. Hij zette de koning ertoe aan om **in zijn hele koninkrijk** mondeling en ook schriftelijk het volgende besluit bekend te laten maken: 'Dit zegt Cyrus, de koning van Perzië: Alle koninkrijken van de aarde heeft de HEER, de God van de hemel, mij gegeven. Hij heeft mij opgedragen om voor hem een tempel te bouwen in Jeruzalem, een stad in Juda. **Laten al diegenen onder u die tot zijn volk behoren**, zich met de hulp van hun God naar Jeruzalem in Juda begeven om er de tempel van de HEER weer op te bouwen, de God van Israël, de God die in Jeruzalem woont. **Allen die hier nog als vreemdeling verblijven, waar zij zich ook mogen bevinden**, dienen van hun medeburgers ondersteuning te krijgen in de vorm van zilver, goud, goederen en vee. Dit komt boven op de vrijwillige gaven voor de tempel van de God die in Jeruzalem woont.'* (Ezr. 1, 2 – 4).

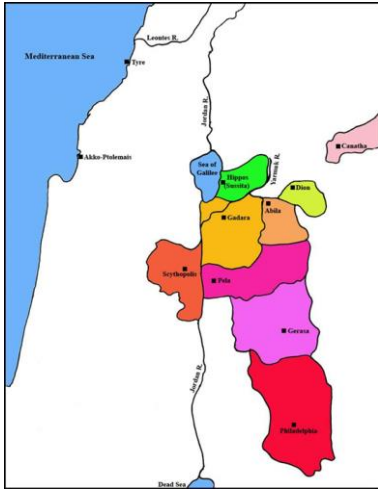
In het volgende hoofdstuk lezen we dan: Hier volgt een lijst van inwoners van de provincie Juda die zijn teruggekeerd uit de ballingschap in Babylonië, waarheen zij eerder waren weggevoerd door koning Nebukadnessar. Zij zijn teruggekeerd met Zerubbabel (Ezra 2, 1-2). Wat dwingt ons er toe te concluderen dat er buiten deze georganiseerde groep remigranten naar Juda niet ook anderen zijn geweest, die hebben geprofiteerd van Kores' in het hele rijk, dus ook in geheel voormalig Assyrië, afgekondigde besluit? We weten uit 2 Koningen 17, 6 dat de door Assyrië gedeporteerde joden terechtkwamen in onder andere de stad Chalach en langs de rivier de Chabor in Gozan. Waarom zouden ballingen uit Chozan als ze wilden terugkeren, eerst ruim 500 kilometer de verkeerde kant op reizen, richting Zerubbabel?

Dat een bevel van de Perzische koning tot in de uithoeken van zijn rijk werd gehoord, moge blijken uit het boek Ester. Waar de joden in de burcht Susa, waar het hele verhaal zich afspeelt 800 van hun vijanden doden, terwijl ze in het hele rijk maar liefst vijfenzeventigduizend vijanden doden (Est. 9). Het lijkt mij vreemd om, waar de feiten zo liggen, er vanuit te gaan dat er in het geheel geen terugkeer vanuit de andere stammen is geweest buiten de georganiseerde

terugtocht onder leiding van Zerubbabel om.

In het Nieuwe Testament zien we dat Jezus zijn discipelen een voorproef gaf van het werk dat ze voor hem zouden moeten doen. In Matteüs 10 stuurt Hij de twaalf op pad. Hij zegt dan : Sla niet de weg naar de heidenen in en bezoek geen Samaritaanse stad. Ga liever op zoek naar de verloren schapen van het volk van Israël. Jezus' spraakgebruik laat

doorschemeren dat we in zijn dagen niet met een rompdeel van Israël te maken hebben, maar nog steeds met het volk (Grieks: huis) van Israël, 12 stammen. Dat Jezus inderdaad de twaalf stammen op het oog had, blijkt uit zijn opstelling tegenover de Decapolis.

Van deze tien stedenbond lagen negen steden in het Overjordaanse. Men leefde er niet volgens de Joodse wetten, wat o.a. blijkt uit het feit dat men er varkens hoedde. Jezus zoekt het Overjordaanse op, maar Hij is er niet welkom. Hij laat zich wegsturen, maar niet zonder er zijn eerste zending achter te laten. De man die hij van een legioen demonen bevrijdde wil hem graag volgen, maar Jezus weigert zijn verzoek en geeft hem er een opdracht voor in de plaats:

Toen hij in de boot stapte, smeekte de man die bezeten was geweest om bij hem te mogen blijven. Dat stond hij hem niet toe, maar hij zei tegen hem: 'Ga naar huis, naar uw eigen mensen, en vertel hun wat de Heer allemaal voor u heeft gedaan en hoe hij zich over u heeft ontfemd.' De man ging weg en maakte in Dekapolis bekend wat Jezus voor hem had gedaan, en iedereen stond verbaasd (Marc. 5, 18-20).

Waarom hecht Jezus er aan dat het evangelie in deze streek wordt gebracht? Omdat het gebied bij Israël hoort. We hebben het hier over het Overjordaanse, waar blijkbaar nog steeds Israëlieten wonen. Jezus meed Tyrus en Sidon en alles wat er verder aan heidens gebied binnen zijn bereik lag. Maar hier moeten, al toont men er ook geen enkele belangstelling voor, ja, al is men afkerig, Gods grote daden verkondigd worden. Aan? Ruben, Gad en half Manasse. Dat zijn tien teruggevonden stammen. Met Dan, Issakar en Naftali zeker vallend onder de na de wegvoering van het tienstammenrijk door Hizkia en Josia uitgenodigden voor het Pesach, is de rij compleet.

We ronden af: Om profetieën in vervulling te zien gaan, moeten we naar Jezus kijken en niet op zoek gaan naar verloren stammen. De verloren stammen zijn een mythe, men kan niet terugvinden wat nooit verloren ging.

3.3. Israëls bloedgroepen (Verbree)

Israël is een volk met een eigen identiteit. Maar werd de aard van dit volk in de Bijbel ten diepste bepaald door de genetisch kenmerken van de leden? Nee. Immers, iemand kon qua bloedlijn nog zo zuiver op de graad zijn, als hij zijn huis niet liet besnijden, dan moest hij in opdracht van God worden gedood. We horen deze opdracht in Genesis 17 : 14. Let er op dat, terwijl Abraham en Sarai op dat moment nog niet eens een eigen zoon hadden, er al wordt gesproken niet maar over het doden van de nalatige, maar over het *uit de gemeenschap worden verwijderd* (NBV) en het: *uitgeroeid worden uit zijn volksgenoten* (NBG).

Ook bij tal van wetten en voorschriften blijkt het Israëliet-zijn geen garantie om bij het volk te mogen blijven horen: Wie iets gezuurd at tijdens de dagen van het Pesachfeest

moest: uit de gemeenschap worden gestoten (NBV) uit Israël worden uitgeroeid (NBG) Ex. 12, 15. Wie de sabbat ontheiligde moest uit het midden van zijn volksgenoten worden uitgeroeid. (Ex. 3, 14). Al deze momenten passen in hetzelfde patroon: God vergadert zich al in het Oude Testament niet een bloedgroep, maar een geloofsgemeenschap. Tegen deze achtergrond ga je begrijpen, hoe het mogelijk is dat God met complete generaties van zijn uitverkoren volk afrekenet:

Broeders en zusters, ik wil graag dat u weet dat onze voorouders allemaal door de wolk werden beschermd en allemaal door de zee trokken, dat ze zich allemaal in de naam van Mozes lieten dopen in de wolk en in de zee. En ze aten allemaal hetzelfde geestelijke voedsel en dronken allemaal dezelfde geestelijke drank. Ze dronken uit de geestelijke rots die hen volgde – en die rots was Christus. Toch wees God de meesten van hen af, want hij liet hen bezwijken in de woestijn (1 Kor. 10, 1- 5).

Denk ook aan wat de profeet Amos moet zeggen:

Zijn jullie voor mij soms meer dan de Nubiërs, Israël? – spreekt de HEER. Ik heb jullie uit Egypte weggeleid, maar ook de Filistijnen uit Kreta en de Arameeërs uit Kir. De ogen van God, de HEER, zijn gericht op dit zondige koninkrijk. Ik zal het van de aardbodem wegvagen, maar ik zal niet het hele volk van Jakob vernietigen – spreekt de HEER (Amos 9, 7-8).

Wie dit in de Bijbel leest, kijkt nuchter tegen het volk Israël van vandaag aan. Geloof en niet de bloedgroep is vanouds het laatste criterium voor het horen bij het volk geweest. Mensen met een zuiver Joodse achtergrond en mensen met een zuiver heidense achtergrond ontvangen elkaar als broeders en zusters, als het ware Israël, in de erkenning van Jezus als de Messias. Dat ook in het Oude Testament het geloof en de gehoorzaamheid aan God het wezenlijke van Gods volk uitmaakten, blijkt ook nog op een andere manier: Dat wordt duidelijk wanneer we nu inzoomen op de letterlijke bloedgroepen van Israël.

Rachab en Ruth. Wat verbindt deze vrouwen? Beiden zijn vrouwen die van buiten het volk Israël kwamen, heidense vrouwen, die een plek, en zelfs een bijzondere positie, binnen het volk Israël zouden innemen. Ze mogen zich rekenen onder de grootmoeders van Jezus Christus. Israëls bloed vermengt zich hier met dat van Kanaän en Moab. En God zag het en vond het goed, ja bevoorrechte deze vrouwen boven veel vrouwen in Israël.

Deze vermenging van Israëls bloed gaat nog veel verder terug in de geschiedenis van het volk. Op die weg terug komen we eerst Tamar tegen. Zij wordt door haar schoonvader Jacob als hoer gebruikt, maar moet, eenmaal zwanger, toch vooral worden verbrand, want zoiets doet men niet in Israël... Het is waarschijnlijk dat Tamar een kanaänitische is geweest. Maar ook zij krijgt een plaats onder de grootmoeders van Jezus. Verder is het zeker dat het bloed van Juda's kinderen voor vijftig procent kanaänitisch was. Immers Juda had het tentenkamp van Jakob verlaten en was met de dochter van de kanaäniet Sua getrouwd (Gen. 38,2).

We weten dat Efraïm en Manasse, de zonen van Jozef, voor vijftig procent Egyptenaren waren: Asnat, de vrouw van Jozef, was de dochter van Potifera, een priester uit On, de zonnestad. Het Israëlitisch karakter van het volk van God mengt zich

LEA: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, Zebulon

ZILPA: Gad, Aser

RACHEL: Jozef, Benjamin

BILHA: Dan, Naftali

voortdure
nd met
vreemd
bloed. En
we
kunnen

voor het begin van deze - mag ik het even zo formuleren – ‘verwatering’ van Israëls bloed waarschijnlijk nog een grote stap verder teruggaan in het Oude Testament. Reeds toen het verbond met Abraham werd gesloten, kreeg een Damascener als zijn knecht Eliëzer door zijn besnijdenis een plek binnen het verbond.

Verder: u ziet hier een overzicht van de zonen van Jakob gerangschikt naar hun moeders. De kans is reëel dat Bilha en Zilpa, die slavin waren in het huis van Laban, van vreemde bloede waren, net als in Abrahams huis de Egyptische Hagar dat was. (Gen. 16). Als deze aanname juist is, dan is de oorspang van het huis van Israël dus vanaf het allereerste begin er een van gemengd bloed geweest.

Na deze namen, een paar andere oudtestamentische feiten. In Exodus 12, 37- 38 lezen we dat tijdens de uittocht uit Egypte een menigte van allerlei slag met het volk Israël meetrok: *‘De Israëlieten trokken te voet van Rameses naar Sukkot; hun aantal bedroeg ongeveer zeshonderdduizend, vrouwen en kinderen niet meegerekend, terwijl er bovendien een grote groep mensen van allerlei herkomst met hen meetrok.’* We lezen nergens dat deze mensen worden weggejaagd en gelet de regels die God geeft voor het opnemen van vreemdelingen in Israël - Kanaänieten zijn niet bedoeld - ligt het voor de hand dat voorzichtig geformuleerd minstens enige druppels van hun bloed door de aderen van de kinderen van Jakob zijn gaan vloeien. En dat kon met de zegen van de Here gebeuren. Zelfs als het om Egyptenaren ging. Deuteronomium 23, 8 – 9:

Ook Egyptenaren moet u respectvol behandelen, want u hebt als vreemdeling in hun land gewoond. En wat hun nageslacht betreft: vanaf de derde generatie kunnen ze worden toegelaten tot de dienst van de HEER.

We weten dat na de ballingschap Ezra de joden die een buitenlandse vrouw hadden getrouwd hun vrouw liet wegsturen. Maar tegenover die radicale praktijk, staat de eeuwenlange traditie van een andere praktijk. Want het is waar dat de Here het aan Israël verbood om met de dochters van Kanaän te trouwen. De Kanaänieten moesten na meer dan vier eeuwen geduld van Gods kant, worden uitgeroeid. De Israëlieten hielden zich niet aan dit gebod en we lezen in Rechters 3, 5-6:

Maar toen de Israëlieten eenmaal tussen de volken van Kanaän woonden, te weten de Hethieten, Amorieten, Perizzieten, Chiwwieten en Jebusieten, namen ze hun dochters tot vrouw en gaven ze hun eigen dochters aan de zonen van die volken, en dienden hun goden.

Hoewel God deze huwelijken verbood, lezen we er niets van dat Hij de Israëlieten opdroeg deze vrouwen weer weg te sturen. Als dit eeuwenlang de praktijk is geweest, en als deze praktijk, wat ongetwijfeld het geval is geweest, zich ook in de koningenperiode heeft doorgezet, hoe verdund is het bloed van Israël dan in de loop van die eeuwen geraakt? Bedenk bij dit alles dat al sinds jaar en dag, ja sinds eeuw en dag, in de joodse wetgeving iemands joods-zijn loopt via de moeder.

Dit onderzoekje leidt uiteraard niet tot de ontkenning van het bestaan van het volk Israël als etnische eenheid. Het bewaart hopelijk wel voor een voorbijzien aan het wezenlijke van het volk van God ook in het Oude Testament. Dat wezenlijke werd ook toen al niet bepaald door een bloedgroep maar door geloof en trouw. Geen wonder dat Abraham, die trouw was toen het er het meest op aankwam, de vader van alle gelóvigen wordt genoemd. Wie goed kijkt, ziet al in de genealogie van het volk Israël in het Oude Testament, waar God naar toe zou werken in het Nieuwe testament, waar we lezen: ‘Er zijn geen Joden of Grieken meer... u bent allen één in Christus Jezus (Galaten 3, 28).

3.4. *Israël en onze toekomst (Douma)*

1. In mijn eerste bijdrage heb ik mij vooral kritisch uitgelaten over een visie waarin feitelijk een sterk onderscheid gemaakt wordt tussen Jezus *Christus* voor de christenen en Jezus de *Messias* voor de Joden. Ik heb benadrukt dat de *Messias* gekomen *is*. Het enige verschil tussen *Christus* en *Messias* is een kwestie van taal. Zowel ‘*Christus*’ als ‘*Messias*’ betekenen ‘gezalvde’, alleen is het eerste woord Grieks en het tweede Hebreeuws. Dat is alles. Maar het is belangrijk om tegenover allen die tegen u zeggen: ‘ja, maar de Joden verwachten toch de *Messias* en Hij zal toch straks als hún *Messias* komen’, te blijven belijden dat vandaag de dag én de Joden én de heidenen voor hun behoud opgeroepen worden te geloven in Jezus *Christus* die gekomen *is*. Of u deze boodschap aan het adres van de Joden *zending* wilt noemen of niet, maakt mij niets uit. Van belang is dat het evangelie ook aan de Joden wordt voorgehouden als de enige weg voor hun behoud, hetzij in persoonlijke, hetzij in nationale zin.

Wij moeten ons voor dit evangelie niet schamen. En dat doen wij wel, als wij ons verschuilen achter bv. het argument dat wij medeschuldig staan aan de holocaust en daardoor niet geschikt zijn om de Joden tot bekering op te roepen. Wij moeten volgelingen van Paulus zijn, die aanvankelijk de christelijke gemeente wilde uitmoorden, maar na zijn bekering tot Jezus *Christus* blaakte van ijver om, als het hem gegeven mocht worden, ook slechts enigen van zijn volksgenoten, tot bekering te brengen. Ik krijg nu vaak uit pro-Israël publicaties de indruk dat het zo belangrijk niet is om de Joden tot bekering op te roepen. God staat immers altijd als een muur om hen heen, en hun bekering volgt later wel. Als belijder van de *Christus* verwerp ik zo’n gedachte uit de grond van mijn hart. Ik ben er tevens van overtuigd, dat het er in het Midden-Oosten ook in politiek opzicht heel anders zou uitzien wanneer de Joden wél de *Christus* der Schriften zouden aanvaarden.

2. Nadat ik dit gezegd heb, wil ik daar nadrukkelijk het volgende aan toevoegen. Op het heil zoals wij het in Jezus *Christus* ontvangen, staat duidelijk en tot in alle eeuwigheid toe het stempel van *Israël*. Het begon met Abraham in wie alle volken gezegend zouden worden. Maar daar zat meteen de volgende toekomst in verscholen, die Paulus aldus formuleert:

Gal. 3,8v

Nu heeft de Schrift voorzien dat God ook andere volken door geloof zou aannemen en daarom aan Abraham verkondigd: ‘In jou zullen alle volken gezegend worden.’ En dus wordt iedereen die gelooft samen met Abraham, de gelovige, gezegend.’

Als het over ons geloof gaat, verbinden wij dat aan Abraham. Paulus noemt hem de vader van alle gelovigen, niet alleen van besneden, maar ook van onbesneden gelovigen (Rom. 4,12). Het uitzicht dat Abraham kreeg, viel niet samen met het beloofde land Kanaän, want

Rom. 4,13

Abraham en zijn nageslacht ontvingen de belofte dat ze de *wereld* in bezit zouden krijgen.

Wat wij hier zien, moeten we bij alle oudtestamentische profetieën in rekening brengen: Het verbond met Abraham kan in de loop van de geschiedenis van gedaante veranderen, al

blijft het ook het verbond met Abraham, zodat wij bij de doop van onze kinderen zijn naam blijven noemen:

Ps. 105,8

Tot in eeuwigheid zal Hij gedenken zijn belofte aan duizend geslachten, het verbond dat Hij sloot met Abraham en voor Isaak bevestigde met een eed.

3. Hoe evident het is dat het stempel van *Israël* op alle heil blijft staan en wij dit volk nimmer kunnen vergeten, blijkt vooral uit Rom. 9-11, waar de apostel Paulus intens met het heil van zijn volksgenoten bezig is. Terwijl deze man zich siert met het predicaat ‘apostel van de heidenen’ (Rom. 11,13; Gal. 2,8; vgl. Ef. 3,5.8), kan hij onmogelijk zijn eigen volk Israël uit het oog verliezen. Hij zegt dat zelfs heel sterk:

Rom. 11,13

Zeker, ik ben een apostel voor de heidenen, maar ik schat mijn taak juist dáárom zo hoog, omdat ik hoop afgunст bij mijn volksgenoten op te wekken en een deel (NBG: sommigen) van hen te redden.

En waarom wil hij dat? Waarom ziet deze apostelen van de heidenen het als de kroon op zijn werk wanneer hij sommige, of een deel van de Joden zou kunnen redden? Omdat kennelijk de Joden door God niet zijn afgeschreven vanwege hun ongeloof. De kerk is geen intermezzo, zagen we in de eerste lezing, maar Israël is dat nog minder. Het gaat God om heil voor de wereld, zeer zeker, maar de uitverkiezing van het Joodse volk blijft Gods aandacht houden.

Rom. 11,1v

Heeft God zijn volk soms verstoten? Beslist niet...God heeft zijn volk dat Hij al *van tevoren uitgekozen* heeft, niet verstoten.

Graveer die woorden in uw geheugen! Wat God van alle eeuwigheid af besloten heeft, laat Hij niet schieten, ook niet door de ongehoorzaamheid van de massa onder de Joden. Paulus brengt dat in zijn mooie gelijkenis over Israël als een edele olijfboom tot uitdrukking. Van de olijfboom worden takken afgebroken, vanwege het Joodse ongeloof.

In plaats daarvan worden er loten van een wilde olijfboom tussen de overgebleven takken geënt. Dat zijn de heidenen die tot geloof gekomen zijn. Maar deze heidenen moeten goed beseffen dat zij als wilde loten tussen edele takken van de boom Israël geplaatst zijn. De boom blijft Israël heten en wordt niet omgekapt! Wij wonen bij Israël in en niet omgekeerd Israël bij ons. Ik herhaal het: na Pinksteren werd Israël verbreed en niet afgedankt of vervangen, of hoe met dat ook maar wil formuleren. Wij heidenen moeten in alle bescheidenheid bedenken dat ook onze tak weer kan worden weggekapt. En dan nog wat:

Rom. 11,23

Als de Israëlieten niet volharden in hun ongeloof, zullen ook zij worden geënt, want God is bij machte hen opnieuw te enten. Immers, als u die van nature een tak van de wilde olijfboom bent, tegen de natuur in op de edele olijfboom bent geënt, hoeveel eerder zullen zij die er van nature bij horen op die boom worden geënt!

Het is zelfs zo dat er tussen de bekering van de heidenen en die van de Joden een verband bestaat. Paulus onthult aan zijn lezers een geheim:

Rom. 11, 30

Zoals u God eens ongehoorzaam was, maar door hun ongehoorzaamheid (nl. die van de Joden) Gods barmhartigheid hebt ondervonden, zo zijn zij nu ongehoorzaam om door de barmhartigheid die u ondervonden hebt, ook zelf barmhartigheid te ondervinden

Ik ga nu niet uitvoerig in op de vraag of er straks een grote bekering van Joden zal plaatsvinden. Daarover heb ik in mijn boekje m.i. genoeg gezegd. Het gaat er mij nu om dat wij de Joden nooit en te nimmer kunnen afschrijven, alsof zij niet meer zouden meetellen. Ik hoef niets terug te nemen van wat ik gezegd heb over de ernst van hun ongelooft. Wij moeten hen met het evangelie van de Jood Jezus Christus en van zijn Joodse apostelen aanspreken. Ik heb eens beweerd dat een predikant of zendeling ook bevestigd zou kunnen worden in zijn ambt met een tekst uit Rom. 11 en dan met deze toepassing: U moet zo preken dat het evangelie inderdaad heidenen en half-heidenen kan bereiken. Maar wat zou het mooi zijn als ook enkele Joden tot jaloersheid gebracht werden, want God verheugt zich over de terugkeer van één Joods schaap. Eén verloren Joods schaap dat dwaalt en niet weet van zijn grote voorrechten als zoon van Abraham, als Israëliet, als iemand die door God bemind wordt om der vaderen wil.

Duidelijk moet het ons allen zijn dat er aan het einde van de geschiedenis geen volheid van de gelovigen uit de heidenen zal zijn zonder de volheid van Israël – al of niet na een grote bekering van Israël. Op alle heil zal tot in eeuwigheid het stempel Israël staan. Jafet woont in Sems tenten. De zielen worden in Abrahams schoot gedragen. Geen heil vloeit de wereld toe, of het komt van Jezus Christus, de Jood uit Nazareth. Niemand komt de eeuwige stad van God binnen dan door poorten die versierd zijn met de namen van de twaalf stammen van Israëls zonen en binnen een stadsmuur met twaalf grondstenen waarop de namen van de twaalf apostelen van het Lam staan. Deze stad heet - hoe kan het ook anders – Jeruzalem (vgl. Openb. 21).

4. BEANTWOORDING VAN VRAGEN

4.0. Om te beginnen wil ik erop wijzen dat sommige vraagstellers mij kwesties voorleggen die ik in mijn publicatie *Christenen voor Israël?* besproken heb. Ik kan het niemand kwalijk nemen als hij dit boekje niet gelezen heeft. Maar niemand zal het mij kwalijk nemen wanneer ik in het vervolg zo nu en dan naar mijn publicatie verwijs (afgekort als CvI), waar de betreffende vraagsteller mijn antwoord geheel of gedeeltelijk kan vinden.

Om enige orde in de massa vragen aan te brengen, gaan wij ze als volgt onderverdelen:

4.1. Vragen beantwoord door Verbree

4.2-7 Vragen beantwoord door Douma

4.1. (Verbree)

4.1.1. *Vraag:* Juda was vóór de val van Jeruzalem feitelijk al verslagen, kun je daarom Simeon nog wel rekenen bij de weggevoerden? Dat gebied was al veroverd.

Antwoord: Het is ongetwijfeld juist opgemerkt dat de militaire kracht in heel Juda inclusief wat daarvan mogelijk aanwezig was in het gebied van Simeon, gebroken was

toen Nebukadnessars leger voor Jeruzalem lag. Maar dat is m.i. geen grond om aan te nemen dat de ellende van de wegvoering alle burgers uit het gebied van Simeon bespaard is gebleven. Dat zou er op neerkomen dat we de wegvoering per saldo beperken tot inwoners van de stad Jeruzalem. Overigens zal het vast zo zijn geweest dat de bevolking van de hoofdstad relatief het zwaarst is getroffen door de wegvoering, maar dan wel ‘relatief’. Bedenk verder dat we lezen dat men na terugkeer weer in *zijn steden* gaat wonen.

4.1.2. Vraag: In Openbaring 7 mist in de opsomming van de 12 stammen de stam Dan.
Antwoord: Het is niet de eerste keer dat de stam Dan ontbreekt, dit is ook al het geval in de overzichten die we in de eerste acht hoofdstukken van 1 Kronieken tegenkomen. Over het ontbreken van Dan is veel gespeculeerd: Dan zou in Kronieken met terugwerkende kracht stilzwijgend worden berispt vanwege de rooftocht beschreven in Rechters 18. Voor het ontbreken van Dan in de opsomming van Openbaring 7 heeft men o.a. gewezen op het feit dat Dan in Genesis 49 een slang wordt genoemd. Aangezien de slang in het boek Openbaring al een – en dan heel andere – rol vervult, zou de ‘slangstam’ Dan het veld hebben moeten ruimen.

Mij komt dit allemaal even vergezocht voor. Omdat Jozef tweemaal wordt vermeld (vader en zoon Manasse) moet om op twaalf uit te komen één stam ontbreken. Dat het Dan werd, wie zal zeggen waarom? Mogelijk is het ontbreken volstrekt willekeurig. Ook andere stammen hebben zwaar gezondigd, denk, om bij Rechters te blijven, aan wat de stam Benjamin op zijn geweten heeft (Rechters 19) en waarom wordt Jozef genoemd i.p.v. Efraïm? Eén van de cursisten vroeg of we het begrip de twaalf stammen ook als containerbegrip kunnen lezen: een doos waar alles, genoemd of niet genoemd, in zit. Ik ben het daar van harte mee eens.

4.2 -7 (Douma), als volgt ingedeeld:

4.2. Vragen i.v.m. Openb. 20

4.3. Vragen i.v.m. Rom. 11

4.4. Vragen i.v.m. oudtestamentische profetieën

4.5. Vragen i.v.m. de politieke consequenties.

4.6. Vragen speciaal gericht op uitspraken in ‘*Christenen voor Israël?*’

4.7. Overige vragen.

4.2.1. Men heeft mij gevraagd, zowel tijdens de discussie op de avonden alsook daarna, wat ik nu zelf van *Openb. 20* vind. Laat ik beginnen met de opmerking dat ik met alle drie opvattingen over *Openb. 20* moeite heb. Niemand kan ons dwingen perse één ervan de kiezen.

Wanneer het *amillennialisme* (Augustinus e.a.) de duizend jaar opvat als de periode in de kerkgeschiedenis tussen de hemelvaart en Christus’ wederkomst, vraag ik mij af of men dan de *totale* binding van de satan (*Openb. 20,1-3*) serieus neemt. Satan wordt in de diepte gegooid en de put boven hem wordt gesloten en verzegeld, opdat de volken niet meer door hem misleid zouden worden. Maar hoe kan de zó weggeborgene satan dan tijdens de kerkgeschiedenis nog als een brullende leeuw (1 Petr. 5,8) rondgaan?!

Het *postmillennialisme* gelooft in een ‘gouden eeuw’ aan het einde van onze geschiedenis en het kan lijken dat het postmillennialisme die eeuw laat samenvallen met het duizendjarig rijk. Maar dat is vaak onduidelijk bij verdedigers van dit standpunt. Waar vinden we echter in het Nieuwe Testament de aankondiging van een geweldige bekering

van heidenen en Joden, die de aarde vol zal maken van de grootheid van de Heer? Waar krijgen we de indruk dat Jezus bij zijn terugkomst ontvangen wordt door een wereld die Hem alle hulde komt brengen, omdat men zich tot Hem bekeerd heeft? Ik krijg uit allerlei teksten juist de indruk dat Jezus juist weinig geloof op aarde zal vinden, dat er veel afval van het geloof zal zijn en dat Hij juist komt om zijn vijanden uit te schakelen (o.a. Luc. 18,8; 1 Tim. 5,3vv; 2 Tess. 2,8vv; 1 Tim.4,1vv). Nergens lees ik dat het met de verkondiging crescendo gaat aan het einde van de tijden.

Het *premillennialisme* neemt de duizend jaar in Openb. 20 letterlijk en ziet er het vreedelijk in zoals het Oude Testament daarover heeft gesproken. Maar ik herhaal wat ik al gezegd en geschreven heb:

a) Het gaat in Openb. 20 over de *zielen* van hen die *gedood* zijn en met Christus regeren. We hebben niet te maken met mensen die nog op aarde leven, maar die reeds gestorven waren. Het zijn martelaren van de kerk, over wie reeds eerder in Openb. 2,11; 3,11.21; 6,9 gesproken is.

b) Hier bevinden we ons in de *hemel* waar de troon van Christus is en waar zij die vanwege hun geloof zijn omgebracht met Christus regeren (vgl. Openb. 20,4v met 3,21). Ik vermeld opnieuw de teksten die duidelijk maken dat tronen in het boek Openbaring *in de hemel* staan (1,4; 3,21; 4,2vv 5,1vv; 6,16, etc.). De regerende martelaren zijn tegelijk priesters in de tempel, die we in de hemel aantreffen (Openb. 7,15; 11,19; 14,15.17; 15,5vv; 16,17).

c) Het belangrijkste argument dat ik tegen de premillennialistische opvatting heb, is hun tekening van het duizendjarig rijk als een specifiek *Joodse* aangelegenheid, waarbij Christus als Messias in en vanuit Jeruzalem over de aarde regeert. Deze opvatting waarin Israël en de kerk tot twee aparte grootheden en twee aparte volken worden, verwerp ik met overtuiging. Ik heb er geen moeite mee wanneer men in Openb. 7,4vv de 144.000 uit de stammen van Israël als Joden wil onderscheiden van de onafzienbare menigte uit alle landen en volken etc. Maar nergens blijkt uit het boek Openbaring dat aan het volk van de Joden nog een eigen stuk geschiedenis ten deel zal vallen nadat (volgens het premillennialisme) de kerk uit de wereld is weggenomen. Ik verwijs naar mijn CvI, pag. 108vv.

4.2.2. Nadat ik dit allemaal heb gezegd, komt de andere vraag aan de orde hoe ik dan zelf de passage Openb. 20:1-6 plaats in het geheel van het boek Openbaring. Ik kan hier alleen maar aarzelend spreken. Wat ik weet, durf ik te zeggen; voor wat ik niet (precies) weet, kom ik graag openlijk uit. Dat doet echter niets af aan mijn overtuiging dat van een duizendjarig Joods rijk, met hun Messias als vorst in Jeruzalem, nergens met één woord sprake is. Ook niet in Openb. 20, 9 als daar sprake is van het 'kamp van de heiligen en van de geliefde stad'. Want dan gaat het niet meer over het duizendjarig rijk dat immers al voorbij is (Openb. 20,7). De 'geliefde stad' is geen zetel van Christus' heerschappij, maar een beeld van de gemeente van Christus en de heiligen, gesymboliseerd als Jeruzalem, dat te lijden heeft onder de laatste satanische aanval van de volken tegen de gemeente van Christus.

Het feit echter dat de 'zielen' in Openb. 20,4 tot leven zijn gekomen, zonder dat de andere doden tot leven kwamen, en ook de opmerking dat dit een 'eerste opstanding' wordt genoemd, lijken mij erop te wijzen dat we aan een *lichamelijke* opstanding moeten denken. Het gaat maar niet zonder meer om martelaren in de hemel als 'zielen' (onder het altaar bv.),

maar om *opgestane* ‘zielen’ die met Christus op tronen zitten. Over de algemene opstanding gaat het pas in Openb. 20,11vv.

Iemand is nog geen premillennialist als hij over een duizendjarig rijk spreekt waarin lichamelijk opgestane martelaren het voorrecht hebben met Christus te regeren. Het gaat niet over een apart aards rijk voor de Joden, maar om een hemels rijk waarin Christus met de martelaren van het laatste uur regeert. Ik zeg in CvI (pag. 120) dat martelaren kunnen worden opgewekt en ten hemel varen, zoals Openb. 11, 11v laat zien.

Daarmee staan nog niet alle gelovigen op. Dat komt pas in Openb. 20,7vv. Van de martelaren die opstaan wordt gezegd, dat zij het beest en zijn beeld niet hebben aanbeden (Openb. 20,4). Het is daarom een bepaalde categorie van martelaren uit de allerlaatste fase van de geschiedenis, ook al zouden we er de vertegenwoordigers van de hele kerk in kunnen zien. Ik veronderstel dat de ‘duizend jaren’ een periode zijn die we op de grens van de geschiedenis moeten plaatsen. Zij omvat niet op augustiniaanse wijze de hele kerkgeschiedenis.

N.B. Als ik in CvI, pag. 130 schrijf dat de duizend jaren op de *grens* van de geschiedenis kunnen vallen. ‘en daarom eigenlijk niet meer te plaatsen zijn *in* de geschiedenis’, bedoel ik niet meer te zeggen dan dat ik het duizendjarig rijk niet à la Augustinus ergens terugvindt in onze kerkgeschiedenis. We zijn aan het *einde* van die geschiedenis gekomen, waarin de afrekening plaatsvindt (Openb. 19,11vv; 20v7vv) en de martelaren van het laatste uur hun *recht* (vs. 4) in ontvangst nemen om met Christus in de hemel ‘duizend jaar’ te regeren.

Ik besef dat het moeilijk is van de ‘duizend jaren’ een overtuigende uitleg te geven. Andere uitleggingen zijn mij sympathiek zonder mij te overtuigen. Zo vraagt iemand mij: ‘Kunnen we de 1000 jaar niet opvatten als een samenvattende benaming van alle stukjes rust voor de kerk om haar werk te doen, de windstiltes. De windstoten, de stukjes kerkvervolging kunnen dan de samenvattende naam ‘de grote verdrukking’ krijgen.’ De vraagsteller verwijst naar de uitleg van prof. De Vuyst. Mijn antwoord: Het zou mooi zijn als het zo was. Maar waarom wordt er dan een volgorde in Openb. 19 en 20 aangegeven: eerst uitschakeling van het beest en de valse profeet - daarna binding van de satan – dan een periode van rust (geen verleiding door satan) – daarna weer loslating van de satan die opnieuw de volken probeert te misleiden, uitlopend op zijn definitieve uitschakeling? Zijn de duizend jaren toch niet een afsluiting in plaats van een samenvatting van alle stukjes rust voor de kerk?!

Vraag:

Een soortgelijk antwoord geef ik op een andere vraag: Wat betekent het feit dat voor God duizend jaren één dag zijn voor de in Openbaring 20 genoemde duizend jaren?

Antwoord: Ik geloof dat het getal van ‘duizend jaar’ best symbolisch mag worden opgevat als een ‘volmaakte’ afronding van 10x10x10, en daarom niet precies duizend jaren hoeft te duren. Maar wat ik op de vorige vraag geantwoord heb, geldt ook hier. De duizend jaren staan in een context van eerst dit, toen dat en daarna weer wat anders. Daarom zullen we toch wel aan een periode en niet aan een flits van één dag moeten denken, hoe waar het ook is dat bij God duizend jaren als een dag zijn.

4.3. Vragen i.v.m. Rom. 11.

Is het juist, zo wordt gevraagd om in de edele olijfboom (vs. 17vv) een beeld van Israël te zien? Kunnen we bij de boom ook niet aan Christus denken?

Ik zou niet weten waarom men tegen de identificatie met 'Israël' bezwaar kan hebben. Het gaat toch over de boom waarin Joden thuishoren en heidenen een plaats mogen ontvangen, mits ze goed beseffen dat ze er 'van nature' (11,24) *niet* in thuis horen? Heidenen komen nl. van wilde olijfbomen! Het is erg geforceerd om bij de boom aan Christus te denken. Dan valt moeilijk uit te leggen waarom de Joden daaraan van nature deel hadden en zullen hebben. Deel aan Christus hebben Jood en heiden alleen door in Hem te geloven. Deel uitmaken van een volk dat grote voorrechten ontvangen heeft en dat 'geliefd' is omdat God de aartsvaders had uitgekozen (11,28), slaat alleen op de Joden.

Moeten we uit het 'geheim' van 11,25 vv concluderen tot een nog te verwachten grote bekering onder de Joden? Ik verwijs naar mijn uiteenzetting in CvI (pag. 127-130). Mijn conclusie is dat het aannemen van een grote bekering heel aantrekkelijk is, maar niet waterdicht is. Ik zelf voel me niet overtuigd door de argumenten voor zo'n massale bekering. Tegelijk hoeven de wegen van christenen hier niet uiteen te gaan. Een bekering op grond van Rom. 11 is ook nog wat anders dan uitgaan van de vorming van de staat Israël als een bewijs voor de bewering dat God vanaf 1918 onderweg is naar een grote bekering van zijn volk. In al die discussies is verschil van mening mogelijk. Maar zodra men de bekering van het huidige Israël zo belangrijk niet vindt en er eigenlijk twee heilswegen zijn – een voor ons en een voor Israël – staat het sein voor mij heel duidelijk op rood.

Iemand vraagt mij of ik alleen al de verwijzing naar Rom. 9-11 duidelijk vind voor het constateren dat Israël een bijzondere positie inneemt. Antwoord: ja, als maar bedacht wordt dat deze bijzondere positie nooit een aparte positie is los van de geschiedenis van de kerk.

Het heil is verbreed tot allen die Jezus Christus als Heer belijden. Profetieën uit het Oude Testament zijn *of worden* vervuld binnen de verbrede bedding van het nieuwe verbond.

4.4. Vragen i.v.m. oudtestamentische profetieën.

Een hele serie vragen zijn mij gesteld naar aanleiding van oudtestamentische profetieën, die niet zouden zijn vervuld en daarom nog op vervulling wachten. De manier waarop de vragenstellers redeneren, is eigenlijk heel eenvoudig. Ik kan dat toelichten aan de hand van één voorbeeld. Men stelt de vraag: 'Komt er geen vrede rijk op aarde?'

Het antwoord dat men geeft, lijkt zo klaar als een klontje. Lezen we niet (Jes. 65,10) dat de mensen minstens honderd jaar oud zullen worden; dat er sprake is van vrede tussen mensen en dieren (Jes. 11,6v; 65,25); dat er een nieuwe tempel komt waar nog offers worden gebracht; dat er nog zonde is en God nog in een tempel woont (Zach. 14,17; 6,12vv; 40vv)? Enzovoorts. Dit gaat duidelijk *niet* over de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, waarin immers de mensen ouder dan honderd jaar worden (eeuwig leven), waar geen zonde en geen tempel meer is, etc. Conclusie: wat in Jesaja en Zacharia staat *moet* nog vervuld worden!

Mijn antwoord:

a) Op deze manier kan ook ik tientallen bladzijden vullen met teksten die nog niet vervuld zijn. Dat kost niet de minste moeite.

b) Gaan we zo te werk, dan botsen bedrivers van dit soort Bijbeluitleg herhaalde malen op onoverkomelijke moeiten. Ik geef twee voorbeelden uit Ez. 40vv. Daar wordt over een nieuwe tempel gesproken die volgens de vraagstellers nog steeds gebouwd moet worden. God zal in die tempel, zo lees ik bij hen, *langdurig*, d.w.z. duizend jaar wonen. Zij menen dus dat het de tempel in het duizendjarig rijk zal zijn. Maar over duizend jaar spreekt de profeet Ezechiël nergens! Wat nog belangrijker is, Ezechiël spreekt ook niet over

‘langdurig’, maar over ‘eeuwig’! De vraagstellers kapitelen mij dat ik aan het woord ‘eeuwig’ vaak te kort doe. ‘Eeuwig’ is ‘eeuwig’ zeggen zij. Maar als zij dat menen, moeten ze in Ez. 43,7 niet vertalen met ‘langdurig’ (1000 jaar), maar met ‘eeuwig’, omdat er ‘eeuwig’ in die tekst staat. Uiteraard kunnen ze dat niet aanvaarden, want ‘eeuwig’ is alleen immers de nieuwe hemel en de nieuwe aarde en niet het wonen van God in de (volgens hen) nog te bouwen tempel! Zij beweren immers dat het vreedrijk vóór het aanbreken van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde moet vallen. Welnu, dan moeten die profetieën eerst nog vervuld worden.

Hoe moeilijk men het zich maakt, merk je ook uit een tweede voorbeeld. Dan gaat het over de *vorst* in Ez. 45, die offert in de tempel. Die vorst is volgens hen de Messias. Dat ligt in hun redenering voor de hand, want het gaat over het vreedrijk (duizendjarig rijk) waarin de Messias vorst is. Maar... van die vorst wordt in Ezechiël gezegd dat hij *zondoffers* brengt voor zichzelf en voor het volk (Ez. 45,22). Dat kan toch niet van de Messias gezegd worden. En dus maken de vraagstellers ervan, dat de vorst namens zichzelf en namens het volk *zorgt* voor een stier als zondoffer. Hij stelt alleen maar offergaven beschikbaar en offert niet voor zichzelf! Voor zo’n exegese die met het Hebreeuws niets te maken heeft, zal geen serieuze exegeet zijn hand in het vuur steken.

We lezen verder over *zoons* van deze vorst (Ez. 46,16.18). Maar de Messias heeft geen zoons en daarom moeten we volgens de vraagstellers geloven dat het woord ‘zoons’ hier niet letterlijk te nemen is, maar op mensen wijst met wie de vorst nauw verbonden is. Het zal volgens hen wel op de priesters wijzen. Ik zou mijn vraagstellers willen aanraden toch niet achter dergelijke onzin aan te gaan die ze ergens gelezen moeten hebben. Zij dringen erbij *ons* op aan alles toch vooral letterlijk te nemen. En intussen is het met de handen te tasten dat ze dit *zelf* niet doen als hun ideeën over het duizendjarig rijk en over de Messias dat niet toelaten!

c) Wie zo het Oude Testament leest als deze vraagstellers het doen, gaat aan een grondregel voor de goede uitleg van het Oude Testament voorbij. *Het Oude Testament moeten we lezen in het licht van het Nieuwe*. We kunnen niet doen alsof Christus nog niet gekomen is en alsof wij over allerlei oudtestamentische beloften zonder het door Jezus Christus verrichte werk kunnen nadenken.

Dat gebeurt wel in het schema van het premillennialisme. Immers de kerk is daar een intermezzo en na het intermezzo van de kerk rijdt de trein als Joodse trein gewoon verder. En dan krijgen we dus weer te maken met het land Israël, met het aardse Jeruzalem en met een heuse tempel van steen, Het Nieuwe Testament maakt ons echter duidelijk dat, als we Golgota achter ons hebben, er geen te bouwen tempel meer voor ons is. Dat laat de Brief aan de Hebreëen goed zien. De Bijbel lezen en de Messias verwachten zoals de rabbijnen dat doen, is een streep halen door wat Paulus over de Joodse lezing van het Oude Testament in 2 Cor. 3,15: ‘Tot op de dag van vandaag ligt er een sluier over hun hart telkens als de wet van Mozes wordt voorgelezen. Maar telkens als iemand zich tot de Heer (Jezus) wendt, wordt de sluier weggenomen’.

Daarom vind ik het ook misplaatst wanneer vraagstellers opmerken: ‘Als God moeite doet om Ezechiël acht (!) hoofdstukken te laten schrijven over een tempel en de verdeling van het land, dan kunnen we daar helemaal NIETS mee, als we dat proberen te vergeestelijken, symbolisch uit te leggen of van toepassing proberen te verklaren op de kerk’. Mijn antwoord: Op die manier kan ik als christen ook niets met alle offerbepalingen uit de Mozaïsche wetten, als ik daarin niet op Christus let en het mij niet lukt door het oudtestamentisch gewaad heen te kijken naar wat *Hij* tot verzoening van onze zonden heeft gedaan. Ik moet te werk gaan zoals ook de Brief aan de Hebreëen dat over de

oudtestamentische eredienst heeft gedaan. De tempel van Ezechiël is voor ons een lesbrief en geen schets om alsnog in Jeruzalem zo'n tempel te bouwen.

Het valt mij trouwens op dat de vraagstellers zich wel erg druk maken over de nieuwe tempel, maar niet over de verdeling van het land Israël, dat volgens de tekening van Ezechiël in repen (van west naar oost) verdeeld moet worden over de twaalf stammen: 7 stammen ten noorden en 5 stammen ten zuiden van het centrale heilige gedeelte voor de stam van Levi, die rond het heiligdom woont. Menen zij nu werkelijk dat het hier over het duizendjarig rijk gaat, onder leiding van de Messias die als 'koning' in het boek Ezechiël niet eens in Jeruzalem blijkt te wonen? Ik heb met vreugde over dit Bijbelgedeelte gepreekt, maar zou de preekstoel niet op durven als men mij gebood de dingen hier 'letterlijk' te nemen.

De les die desondanks én voor het oude Israël én voor het nieuwe Israël uit dit Bijbelgedeelte gepuurd kon (kan) worden is vertroostend en waarschuwend genoeg. Wie wil weten wat ik erover gezegd heb, verwijs ik naar mijn boekje *Ezechiël en Daniël* (2006).

d) In het verlengde hiervan merk ik het volgende op: Lezen we het Oude Testament alsof de onvervulde beloften zo zullen worden vervuld als daar beschreven staat, dan vergeten we dat we ons blindstaren op een oudtestamentische wereld en op oudtestamentische beelden. We lezen van ballingen die zullen worden teruggebracht uit Assyrië en Egypte, uit Patros, Nubië en Elam, uit Sinear en Hamat (Jes. 11). Volken worden genoemd die er niet meer zijn, of in andere volken zijn opgegaan. De oudtestamentische wereld van de Filistijnen tot de Babyloniërs toe, is verdwenen en zal ook niet terugkeren. Oudtestamentisch wordt uitgebeeld hoe men pas als honderdjarige sterft, nieuwtestamentisch zeggen we vandaag dat in het vreedrijk (nieuwe hemel en nieuwe aarde) de dood volledig vernietigd is.

In Christus keren alle oudtestamentische beloften rijker terug. Het gaat niet meer over Israël, maar over de wereld. De blik is niet op een aards koninkrijk, maar op het rijk van Jezus Christus in de hemel gericht. Zoek de dingen die boven zijn, zoals de aartsvaders al naar een beter, dat is het hemels, vaderland uitkeken (Hebr. 11,15). De beloften vanaf Abraham zijn gebleven, maar hun vervulling ontvangt in en door Christus een rijker perspectief dan het Oude Testament ons kon laten zien.

e) Met vrijmoedigheid wijs ik opnieuw naar CvI, en nu naar heel hoofdstuk 5, waarin ik over (de vervulling van) oudtestamentische profetieën geschreven heb. Ik dring erop aan de hele Bijbel *christelijk* te lezen en niet in gezichtsvernauwing te vervallen door te doen alsof we de oudtestamentische profetieën kunnen lezen zonder erop te letten hoe zij in Christus vervuld zijn of nog vervuld zullen worden.

4.5. Vragen i.v.m. de politieke consequenties.

Hoezeer de politieke visie samenhangt met onze godsdienstige visie, blijkt ook uit opmerkingen die sommige vraagstellers mij deden toekomen. Ik las bv.: 'Is er ook maar één tekst in de Bijbel te vinden die duidelijk maakt, dat Joden en Palestijnen zich dienen te verzoenen?'

Nee, de Bijbel leert juist het tegendeel! Voor het bewijs van deze bewering lees ik dan: 'De Palestijnen maken duidelijk, dat de strijd tegen Israël een godsdienststrijd is die nooit in een verzoening en vrede met Israël kan uitlopen. Elk bestand is slechts een tijdelijk bestand waarin de Palestijnen zich willen hergroeperen om daarna opnieuw aan te vallen. Dat is in hun godsdienst zo geregeld. Mogen de Joden dan ook volgens hun heilig boek leven?'

Welk voorbeeld geeft het heilig boek van de Joden? Leert de Bijbel dat de Joden en de Palestijnen in vrede met elkaar moeten leven? Beslist niet. De Bijbel leert, dat God in de eindtijd Filistijnen hard zal treffen - God Zelf zal dit doen door middel van het Joodse volk.'

Ik ben eerlijk gezegd diep verbaasd over het oordeel dat christenen hier durven vellen. Allereerst is het erg goedkoop zomaar een gelijkteken te zetten tussen Filistijnen en Palestijnen. God zal in de eindtijd de goddelozen treffen, maar die vindt men onder alle volken, inclusief in Nederland. Verder is het uit de Bijbel duidelijk dat wij onze naasten – ook onze vijanden - zullen liefhebben als onszelf. Daarom kunnen er volgens Ps. 87 ook Filistijnen, Tyriërs en Moren binnen Jeruzalem worden geboren. Dit betekent o.m. dat wij ook aan Palestijnen het evangelie van Jezus Christus mogen en moeten voorhouden. Het zal ieder die mij beluisterd heeft op de cursusavond wel duidelijk zijn dat niet alleen Palestijnen, maar ook Joden dit evangelie nodig hebben. De onverzoenlijkheid die ik bij Islamieten merk tegenover het christelijk geloof, merk ik idem dito bij de Joden. Christenen die zich zo inspannen om geld in te zamelen waarmee Joden vanuit de hele wereld naar het land Israël kunnen terugkeren, moeten bedenken dat Messiasbelijdende christenen op grond van de *Joodse* wet niet welkom zijn. Wie christen is, hoort dus eigenlijk in Israël niet thuis. Dit apartheidsbeleid steun ik niet, omdat ik mijn Heiland niet wil beledigen.

Het is op de cursusavond wel uitgekomen dat ik geen protest laat horen tegen Israël dat zich tegen Hamas-raketen verdedigt. Maar ik protesteer wel als een christelijke partij zich zou laten leiden door wat ik hierboven lees over het afrekenen met de Palestijnen als Filistijnen. En daarom ben ik op mijn hoede als ik in het partijprogramma van de CU lees dat Jeruzalem de ondeelbare hoofdstad van de staat Israël behoort te zijn. Mijn verbondenheid aan het evangelie belet mij eenvoudig mij aan apartheidsdenken over te geven.

4.6. *Vragen speciaal gericht op uitspraken in 'Christenen voor Israël?'*

4.6.1. Op een mij toegezonden kaartje las ik twee dingen: 1) we hechten meer waarde aan een bijbelse onderbouwing dan aan een theologische; 2) voor ons is eeuwig eeuwig.

Mijn antwoord: 1) Voor mij is er geen goede theologische onderbouwing zonder de Bijbel te laten spreken. Wel zijn er schijnbaar 'eenvoudige' bijbelse onderbouwingen waaruit net zo goed een theologie spreekt als uit mijn theologie die men bestrijdt. Heel mijn boekje wil daarvan getuigenis afleggen. Ik herhaal wat ik gezegd heb en wat uit mijn bestudering van veel vragen die ik kreeg, mij ook dubbel en dwars gebleken is: Ook gereformeerde mensen kunnen doen alsof ze mij 'eenvoudig' de Schrift voorhouden, maar ze hebben daarbij wel een bepaalde Israël-theologie als bril op. M.i. vaak met heel goede bedoelingen en zonder het zelf door te hebben.

2) Eeuwig is eeuwig, ja zeker. Maar niet elk 'eeuwig' (als vertaling van het Hebreeuwse woord *ōlām* in de Bijbel) duurt even lang. Het verschil ziet natuurlijk iedereen als hij vergelijkt wat onderdanen in de Bijbel hun koning kunnen toewensen (o koning, leef in eeuwigheid) en wat over Gods eeuwigheid gezegd wordt. Wie het zo eenvoudig wil houden als mijn kaartschrijver, moet dan ook geloven dat de sabbat er eeuwig zal zijn (Ex. 31,17 e.a.p.) en dat wij ten onrecht de zondag als zondag vieren. De besnijdenis (Gen. 17,13), het bezit van het land Kanaän (Gen. 18,7; Ex. 32,13), het branden van de lamp in de tabernakel (Ex. 27, 21) en andere rituele zaken worden ook 'eeuwigdurend' genoemd. En in de tempel van Salomo wil God ook eeuwig wonen (1 Kon. 8,13). Moeder Hanna staat haar zoon Samuël aan de tabernakel af om daar 'voor eeuwig' voor het aangezicht des Heren te blijven (1 Sam. 1,22).

Ik kan dus handhaven wat ik CvI, pag. 55v over 'eeuwig' geschreven heb. Wel is het zo dat we iets 'eeuwig' kunnen noemen ook al ondergaat het aanzienlijke

veranderingen. Met name denk ik aan het verbond dat God met Abraham sloot. Dat verbond zal eeuwig duren, maar het kan van een ‘oud’ ook een ‘nieuw’ verbond worden. Besnijdenis als teken is niet eeuwig, maar God bevestigt later met de doop zijn ‘eeuwig’ verbond. De tempel is Gods ‘eeuwige’ woning, maar daarom woont Hij nog niet eeuwig in *Salomo’s* tempel, etc.

4.6.2. Waarom geen opname van de gemeente, is mij gevraagd. Noach en Lot worden aangehaald in Luc. 17, twee mensen die beiden in veiligheid zijn gebracht. Waarom, zo luidt de vraag, moeten wij als kerk, als gelovigen de ‘grote verdrukking’ nog ondergaan? Waarom moeten wij nog gestraft worden? Het offer van de Here Jezus is toch genoeg? Moeten wij nog gestraft worden voor onze zonden?

Mijn antwoord: Zie CvI (78vv). Wie verdrukkingen ondergaat, wordt daarom nog niet gestraft voor zijn zonden, alsof het offer van Christus niet genoegzaam zou zijn. Maar Job en vele andere gelovigen in het Oude en Nieuwe Testament hebben geleden, beproefd als zij werden in hun vertrouwen op God en hun Heiland. Lees bv. Hebr. 11! God straft elke zoon van wie Hij houdt (Hebr. 12,4).

Hoe kan men dan beweren dat gelovigen niet meer verdrukt worden omdat Christus alles voor hen geleden heeft? Hoe moeten we dan denken over ernstige christenvervolgingen in tweeduizend jaar kerkgeschiedenis? Een dienaar is niet meer dan zijn meester, heeft onze Heiland ons voorgehouden. Wij zullen beproefd worden in ons geloof, al zal die beproeving onze kracht niet te boven gaan en zal de lijdenstijd soms ook verkort moeten worden (Matt. 24,22). Wie Matt. 24,22 combineert met Luc. 17,32 ziet dat er van verkorten van de verdrukking, maar niet van wegnemen uit de verdrukking sprake is.

4.7.1. Mogen we over het (huidige) Israël niet spreken als over Gods oogappel?

Antwoord: Wie de Joden ‘geliefden om der vaderen wil’ (NBG) wil noemen, of mensen die God blijft liefhebben omdat Hij de aartsvaders heeft uitgekozen’ (NBV), doet daar m.i. goed aan. Anders wordt het wanneer men elke beperking (met het oog op de aartsvaders of iets dergelijks’) weglaat en het huidige Israël gewoonweg Gods oogappel noemt. Waarbij het vaak lijkt dat wel Israël, maar niet de kerk Gods oogappel is. Het lijkt dan alsof het er weinig toe doet dat de Joden vijandig staan tegenover Jezus Christus en dat iemand als Paulus zich inspande om sommigen van hen te *redden*. Eens Gods oogappel betekent nog niet altijd Gods oogappel, evenmin als ‘eens zijn volk’ betekent ‘altijd zijn volk. Zoals Israël ook ‘niet-mijn- volk kon worden, zo kan het ook niet-Gods-oogappel worden. Wie de Joden Gods oogappel noemt en *tegelijk* zich gedreven voelt de bekering van de Joden een noodzaak te vinden, kan ik volgen als hij/zij de Joden zo kwalificeert. Wie over Gods oogappel spreekt en het tegelijk helemaal niet nodig vindt dat het evangelie onder hen gebracht wordt (‘dat zal God t.z.t. wel doen’), kan ik niet volgen.

4.7.2. Hoe rijmt het dat Jezus’ wederkomst zal zijn als die van een dief in de nacht (Matt. 24,43; 1 Tess. 5,2; 2 Petr. 3,10; Openb. 3,13; 16,5), terwijl u de mogelijkheid openhoudt dat er nog een grote bekering van de Joden zal komen?

Antwoord: Wanneer een gebeurtenis komt als een dief in de nacht, betekent dat nog niet dat die gebeurtenis volkomen onverwacht moet heten. Jezus zegt juist dat wij daarom op onze hoede moeten zijn. Als wij geweten hadden wanneer de dief zou komen, hadden wij maatregelen genomen. Wij kunnen het onszelf vaak verwijten dat wij niet beter opgelet hebben. De komst van Christus zal volkomen onverwacht zijn voor allen die niet waakzaam zijn. Vergelijk vooral ook 1 Tess. 5,2 en 4. In dat laatste vers wordt

duidelijk dat de dag van de Heer ons juist niet zal overvallen als een dief. Wij lopen niet in het duister maar in het licht, zegt Paulus. Voor wie de 'tekenen van de tijd' onderscheidt (Matt. 16,3), is de wederkomst van Christus geen donderslag bij heldere hemel. Het lijkt mij ook legitiem om na te denken over een eventuele nog te verwachten grote bekering van de Joden, zonder dat nadenken af te snijden met een beroep op Christus' komst als een dief in de nacht.

4.7.3. Vraag: De verschrikkelijke gebeurtenis van de Holocaust is voor mij een groot mysterie en veel christenen hebben naar aanleiding van de Holocaust hun geloof verloren. De belangrijkste vraag daarbij was en is: Waar was God? Als Israël Gods oogappel is, waar was toen God toen de Joden door de nazi's werden uitgeroeid? Hoe rijmt men zijn standpunten met dit gebeuren en waar plaatst men dit in de tijdbalk?

Antwoord: Wij kunnen hier alleen maar met grote behoedzaamheid spreken. Wie zou zeggen dat de Joden de holocaust aan zichzelf te wijten hebben, zoals vroeger heel vaak beweerd werd ('zijn bloed kome over ons en over onze kinderen'), moet zich dan ook afvragen of de massamoord onder de Armeense christen door de Turken aan die Armeniërs zelf te wijten was. Wij moeten zulke antwoorden beslist niet geven, maar aan God overlaten wie Hij oordeelt, straft en beproeft.

Met dank aan hen die tijdens de vergaderingen vragen hebben gesteld en zij die het voor- en nadien schriftelijk hebben gedaan, o.a. M.v. F.; J.K.; J. R; C. R.; J.S.; B.W.; H.W; W.W.-N.;

Lesbrief: de plaats van de doop

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

ZWOLLE : 24 maart 2009

ROTTERDAM : 31 maart 2009

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuiskhoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 10 februari 2009

1. Plaats

De bijeenkomsten worden gehouden te *Zwolle* in de Koningskerk, Landsheerlaan 5 en te *Rotterdam* in de Ichthuskerk, Jaap van der Hoekplaats 1.

De vergaderingen beginnen om 19.30 uur en eindigen om 22.00 uur. Er is een pauze van 20.30 – 21.00 uur.

2. Algemeen

Nadat we in de afgelopen jaren in onze cursus de Bijbel op de voet volgden, van Genesis naar Maleachi, zijn we na de elf blokken van deze Bijbelcursus een andere koers ingeslagen. De cursusavonden staan nu in het teken van de actualiteit. Besproken zijn inmiddels de onderwerpen Gebedsgenezing en Bevrijdingspastoraat (1^e cursus) en onze kijk op Israël, tegen de achtergrond van het zestigjarig bestaan van de staat Israël (2^e cursus) Over het aantal cursisten mochten we ons tijdens deze actualiteitsronden blijven verheugen. Hetzelfde beeld lijkt zich af te tekenen voor de derde ronde. Tot nu toe (10 februari) kunnen we aan allen die zich hebben aangemeld nog een plaats bieden. U doet er echter verstandig aan vrienden of bekenden, die tegenover u te kennen hebben gegeven de avond te willen bezoeken, aan te raden om haast te maken met hun aanmelding. Het principe 'wie het eerst komt, het eerst maalt' zal mogelijk in werking moeten treden.

3. Lesbrieven en Reader

U krijgt voor deze cursusavond tweemaal een lesbrief. Bij lesbrief 03.1 ontvangt u een reader met artikelen uit de media. De reader is bedoeld om u alvast de gelegenheid te bieden u te oriënteren in het onderwerp. Na afloop van de avond ontvangt u binnen enkele weken lesbrief 03.2 met een verslag van de avond, inclusief de teksten van de toespraken en de beantwoording van de overgebleven en na afloop van de avond nog binnengekomen vragen.

4. De onderwerpen

19.30 – 19.50 uur

(Verbree) *Uit het wapenarsenaal van volwassendopers* Toelichting: wie kennis neemt van de standpunten van volwassendopers betreedt meerdere terreinen. Het gaat dan o.a. over Bijbelteksten, belijdenisgeschriften, over de kerkgeschiedenis en over kerkelijke gebruiken

zoals de openbare geloofsbelijdenis. In deze bijdrage bekijken we hoe het gereformeerde standpunt rond de kinderdoop wordt behandeld in kritieken uit de hoek van volwassendopers.

19.50 – 20.00 uur Korte discussie

20.00 – 20.20 uur

(Douma) *Besnijdenis of doop – altijd twee reacties mogelijk*. Toelichting: Het lijkt erop dat 'de besnijdenis' in tegenstelling tot de doop een nationale en 'vleselijke' aangelegenheid was, terwijl de volwassendoop dan 'geestelijk' zou zijn. Maar 'vleselijk' en 'geestelijk' zijn twee reacties die niet alleen op de besnijdenis, maar ook op de geloofsdoop van volwassenen van toepassing zijn.

20.20 – 20.30 uur Korte discussie

20.30 – 21.00 uur Pauze

21.00 – 21.30 uur Discussie

21.30 – 21.45 uur

(Douma) *De doop met de Heilige Geest*. Toelichting: We lezen enkele malen in het Nieuwe Testament van deze doop. Is dat een aparte doop naast die met water, of valt de doop met de Heilige Geest ermee samen, of ligt het nog anders?

21.45 – 22.00 uur

(Verbree) *De verankering van een Bijbeltekst*. Toelichting: in deze bijdrage zien we hoe de redeneringen van volwassendopers stukbreken op de verankering van 1 Korintiërs 7,14 in de hele Bijbel.

5. Publicatie

Wanneer alles volgens planning verloopt ligt vanaf 11 februari 2009 de publicatie 'Over dopen' van Adrian Verbree in de boekhandel. In het boek wordt de Bijbelse basis voor de doop besproken, tegen de achtergrond van de opdringende trend onder ook gereformeerde gelovigen om zich te laten overdopen. Ook wie het boek niet heeft gelezen, kan de op de cursusavond geboden stof volgen. Maar wie zit met vragen rond de kern van de stof, doet er goed aan kennis van de publicatie te nemen.

6. Hoofdlijn van 'Over dopen'

Het doopwater is in gereformeerde kring in beroering. Niet massaal, maar men moet zijn ogen wel goed sluiten om de rimpelingen op het water te missen. Nu is de doop wel vaker onderwerp van discussie geweest, maar de focus is verschoven. Was het tot nu toe binnen het protestantisme in elk geval duidelijk dat wij onze kinderen laten dopen, inmiddels twijfelt menig een aan de juistheid van deze praktijk.

In een maatschappij waarin kerkelijk leergezag niet langer vanzelf spreekt, mondigheid en sociale mobiliteit zijn toegenomen en waarin tegelijkertijd de behoefte aan persoonlijke expressie van het geloof is toegenomen, kijkt menig een buiten de grenzen van

het eigen kerkelijk erf om zich heen. Daar ‘ontdekt’ men de volwassendoop en voelt zich er door aangesproken. Niet zelden loopt deze ontdekking parallel met de teloorgang van een schat aan kennis uit het eigen gereformeerde verleden. De tijd dat de kinderdoop binnen de orthodoxe kerken een van de ‘kroonjuwelen’ van de Bijbelse leer mocht heten, lijkt voorbij.

Het boekje wil een bijdrage leveren aan het keren van dit tij. Volwassendopers kunnen we herkennen als broeders en zusters in Christus, maar als we zien hoe onder hen de Bijbel naar onze overtuiging te kort wordt gedaan, dan moeten we discussie waarin de dingen scherp moeten worden gesteld, niet uit de weg gaan. Maar daarbij blijft gelden: het gaat om een discussie tussen hen die samen Christus lief hebben en die derhalve samen in Hem verbonden blijven.

Het is een goede zaak wanneer kerkelijk leergezag geen vanzelfsprekend iets is. De leer van een kerkgenootschap kan het woord van de Bijbel knechten. Maar volwassendopers en kinderdopers hebben toch dezelfde Bijbel. Hoe kan het dat er dan zo verschillend wordt gekozen? Oppervlakkig gezien lijkt de discussie te gaan over de interpretatie van enkele kernteksten zoals bijvoorbeeld handelingen 2, 39 en Marcus 16, 16.

Maar dat is schijn. De exegese van deze verzen is zeker van belang en komt in het boekje ook aan bod, maar de werkelijke problematiek ligt op een dieper niveau. Zoals de cursisten die de ronde over Israël hebben bijgewoond zich zullen herinneren, speelt in die problematiek de manier waarop men tegen de verhouding van het oude en het nieuwe verbond aankijkt een belangrijke rol. Dat is ook hier het geval. Het heeft nauwelijks zin om over de exegese van een enkel vers hier of daar te discussiëren als niet eerst helder is bepaald wat ieders kijk op de verhouding tussen oud en nieuw verbond is. Wat is er oud en wat is er nieuw?

Het boekje legt uit waarom en hoe de wegen van kinder- en volwassendopers hier beslissend uiteen gaan.

Volwassendopers claimen voor het nieuwe verbond een nieuwe lidmaatschapsroute. Was men in het oude verbond lid op basis van het behoren tot het volk Israël, van het Nieuwe verbond wordt men lid door een bewuste geloofsbelijdenis. Een analyse van alle teksten waarin de Bijbel spreekt over een nieuw verbond laat het onjuiste van dit uitgangspunt zien. In deze discussie moet ook worden bepaald wat de betekenis of het gebrek aan betekenis van de besnijdenis is in de periode van het nieuwe verbond.

Nadat deze elementaire onderwerpen zijn besproken, worden drie categorieën met nieuwtestamentische gegevens onder de loep genomen op basis waarvan volwassendopers de kinderdoop afwijzen. Het gaat om uitspraken van de Here Jezus zelf in de evangeliën, passages uit het boek Handelingen en de brieven. In een apart hoofdstuk wordt ingegaan op de bekende kwestie van de zogenaamde huisteksten’.

Andere belangrijke vragen die aan de orde komen zijn is: is de doop allereerst een opdracht van God of allereerst een getuigenis van onze kant? Is de kritiek dat de kinderdoop valse gerustheid in de hand werkt, terecht? Is het afleggen van openbare geloofsbelijdenis per saldo niet hetzelfde als wat een volwassendoper met zijn of haar doop tot uitdrukking wil brengen? Hoe zit het met de claim van de volwassendopers dat in de oude kerkgeschiedenis de kinderdoop niet aan de orde was? Van de zijde van volwassendopers wordt gesteld dat besnijdenis, kinderdoop en opdragen op hetzelfde neerkomen. Is dat werkelijk zo, het boek laat zien dat dit geenszins het geval is.

Als de balans wordt opgemaakt is de lezer er hopelijk van overtuigd dat de kinderdoop een opdracht van de Here Jezus zelf is. Maar niet alleen hebben we hier te maken met een oproep tot gehoorzaamheid, de kinderdoop is ook een kostbaar geschenk dat niet kan worden opgegeven.

‘Over dopen’ maakt duidelijk dat de kwestie die hier ten diepste op het spel staat niet de vraag is: wie mag er wel of niet gedoopt worden?. De vraag die op de bodem van deze actuele discussie ligt, luidt: wat is de positie van de kinderen van de gelovigen sinds Pinksteren. Wij mogen met de Bijbel in de hand geloven en belijden en dat zij mogen behoren tot de kring van mensen met wie God een liefdevolle relatie aangaat.

Andere vragen die in het boek onder ogen worden gezien zijn: is er iets op tegen om bij respect voor de kinderdoop ook een daarbij aansluitende volwassendoop te praktiseren voor wie dat wil? Is het geoorloofd een overdoopdienst te bezoeken?

In enkele bijlagen worden verwante onderwerpen besproken. Twee voorbeelden: waar gaat bij het doop de voorkeur naar uit: onderdompelen of besprekelen? En is er een verband tussen kinderdoop en kinderen aan het avondmaal.

Wij wensen u veel genoegen bij uw voorbereiding op de cursusavond!

Jochem Douma
Adrian Verbree

Geachte cursist,
Opnieuw ontvangt u een reader. Dit keer ter voorbereiding op de veertiende ronde van onze cursus. Hoewel er, zoals in de lesbrief vermeld, voor deze ronde ook een boek van de hand van Adrian Verbree ‘Over Dopen’ is verschenen, hebben uw positieve reacties naar aanleiding van de vorige readers ons doen besluiten u nog wat leesmateriaal aan te bieden. U vindt weer allerlei materiaal bijeengebracht in een wilkeurige volgorde. We wensen u een goede voorbereiding.

Nederlands Dagblad 2 juli 2007 door Gerard ter Horst

Sommige gereformeerden, en hun aantal lijkt toe te nemen, voelen zich aangetrokken tot een tweede doop: als markering van hun geloofsvernieuwing, op hun bekering of als bevestiging van hun kinderdoop. De reacties in hun kerk lopen uiteen. In een drieluik staat het Nederlands Dagblad stil bij de 'tweede doop'.

BARNEVELD - Je zou het bijna vergeten, met al die theologische discussies over de doop in het achterhoofd: soms staat de doop in vrijwel direct verband met bekering.

Henk Mijnders is predikant van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Zwolle. Zijn gedachten gaan dan meteen terug naar een recente dienst, waar voor het eerst jongvolwassenen werden gedoopt door onderdompeling in een waterbad. Het was indrukwekkend, zei hij. Het betrof echter volwassenen die als kind niet gedoopt waren.

Dat had ook anders gekund, erkent hij. Wat als de pasbekeerde ontdekt dat hij ooit als kind gedoopt is? Het blijkt een dilemma te zijn, dat herkenning oproept bij gemeentestichters, missionair werkers en predikanten: een pasbekeerde wil graag gedoopt worden, maar is als kind al gedoopt; de gereformeerde leer wijst een tweede geloofsdoop af, maar de behoefte van de bekeerling aan een duidelijke markering is groot.

Dan zou het tijd zijn voor ontspannen dooponderwijs, reageert Mijnders peinzend. Afgeronde gedachten of antwoorden heeft hij er niet over. Maar de boodschap zal dan zijn: „God heeft toen al zijn hand op jouw leven gelegd.”

Marius van Duin, missionair predikant in Eindhoven vanuit de protestantse organisatie IZB, volgt dezelfde denklijn. „Als iemand tot geloof komt, de kerk vijfendertig jaar niet van binnen heeft gezien, maar wel als kind gedoopt is, zou ik toch terugverwijzen naar de doop van toen, proberen dat oude water weer levend te maken.”

Sleur

„Ja, wat als je eigenlijk pro forma gedoopt bent, maar geen christelijke opvoeding hebt gekregen?”, vraagt ds. Jaap Ophoff, vrijgemaakt-gereformeerd predikant in Zwolle.

„Eigenlijk ben je dan nooit gedoopt. Ja, gedoopt uit sleur en bijgeloof, precies wat het gereformeerde doopformulier afwijst. Dan vind ik best wat te zeggen voor een volwassendoop. Ik zou in ieder geval het verzoek serieus nemen.”

Ook Van Duin zou best een eind willen meedenken in het verzoek. Hij vindt de door het Evangelisch Werkverband bepleite doopbevestiging (zie gisteren) „een serieuze optie om uit het dilemma te komen, mits het geen streep zet door de kinderdoop”. Want dat dilemma is de kloof tussen theorie en emotie: „Het doopwater van toen is nog steeds even krachtig; dat is voor mij theoretisch goed te begrijpen. Maar dat besef voorziet niet in de sterke emotionele behoefte van sommige bekeerlingen aan een doop. Voor hen moet er water aan te pas komen.”

Dat bij bekering een ritueel op zijn plaats is, wordt algemeen erkend. Een publieke markering van de terugkeer of van de overgang van geestelijk dood naar geestelijk levend. Dat past in een bredere trend, waarbij enerzijds de samenleving sterk hecht aan rituelen en symbolen en anderzijds binnen kerken deze behoefte wordt gehonoreerd. Bijvoorbeeld in de vormgeving van een belijdenisdienst, waarin ruimte is gekomen voor nieuwe vormen en gebruiken: het leggen van een roos op het doopvont, knielen, het geven van een getuigenis, het meegeven van een persoonlijke zegen.

Van Duin valt daarbij op dat sommige bekeerlingen nuchter accepteren dat de doop geen optie is na een lang geleden voltrokken kinderdoop. „Dan maar op deze manier, zo reageren zij: een belijdenis mag ook ingekleed worden met een getuigenis, knielen en zegenen. En daar kun je de kinderdoop bij betrekken, bijvoorbeeld door de belijdenis af te leggen bij een doopvont vol water.”

Soms is er ook opluchting als een nieuwe doop juist niet noodzakelijk blijkt, heeft hij ervaren in Eindhoven, bijvoorbeeld bij nieuwkomers die als rooms-katholiek kind gedoopt zijn. „Maar bij jongeren zie ik dat minder vaak: als zij een doop willen, gaan ze sneller voor de volle honderd procent.”

„Het lijkt me heel waardevol een ritueel toe te passen bij geloofsvernieuwing of bekering", zegt dr. Paul Voorberg, vrijgemaakt-gereformeerd predikant in Emmeloord en dit jaar gepromoveerd op een onderzoek naar Doop en Kerk. Maar géén tweede doop en evenmin een ritueel waarmee water gemoeid is, wat hem betreft. „Bij berouw zou iemand daarover ook een getuigenis kunnen geven, mondeling of in schriftelijke vorm. Je zou ook kunnen denken aan het beleggen van een viering als gemeente. Een verzoek om de doop vind ik op zichzelf heel begrijpelijk, maar daar is de doop niet voor gegeven. De doop is het bewijs van een eenmalige intrede in het verbond."

De protestantse voorganger Van der Aa zit op dezelfde lijn. Hij ziet alternatieve mogelijkheden. Opnieuw belijdenis doen door opnieuw je jawoord te laten klinken in de gemeente bijvoorbeeld. „Of een speciaal gebed, of een getuigenis in de kerkdienst ... dat kan altijd. En daaraan valt ook in nieuwe situaties vorm te geven."

Ophoff zou soms een doop niet op voorhand uitsluiten, geheel afhankelijk van hoe zich zo'n verzoek aandient en wat de achtergrond is. „Als iemand uit sleur en bijgeloof gedoopt is en hij komt als volwassene tot geloof, dan vind ik best wat voor de doop te zeggen: ik zou zijn verzoek serieus nemen en pastoraat-op-maat nastreven. Daarbinnen acht ik het mogelijk iemand te steunen in zijn verzoek tot een doop."

Voor hem is dat geen theoretische exercitie. „In Zwolle hebben we in korte tijd al drie keer een volwassene gedoopt, zij het dat zij niet als kind waren gedoopt. In een geval waren de ouders wel religieus-christelijk, maar hadden zij hun dochter niet laten dopen om haar daarin vrij te laten."

Hij is er voorstander van dat plaatselijke gemeenten de vrijheid hebben zelf rituelen aan een bekeringsmoment te koppelen. „Elke landelijke regeling is een compromis en dat roept plaatselijk meestal allerlei vragen op, gericht op rek of inperking ervan. Ooit waren er in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) regels voor de toelating van asielzoekers aan het heilig avondmaal... wat een toestand, dat schoot niet op."

Overgevoelig

Nu ongelovigen de weg naar de kerk in toenemende mate weten te vinden, is bezinning op de doop op zijn plaats. Ophoff vindt bijvoorbeeld dat het doopformulier voor volwassenen weer vóór het formulier voor de kinderdoop moet komen in het Gereformeerd Kerkboek. Ook moeten de gereformeerden af van een overgevoeligheid, vindt hij. „Ik begrijp niet waarom we op het ene punt zo verdraagzaam zijn en op het andere punt bijna nul-komma-nul. Als iemand verslaafd is aan nicotine, kan hij best ouderling worden in onze kerken. Maar afwijkingen in het denken over de doop accepteren we niet."

Mijnders spreekt van overschatting van de doop en legt dat naar twee kanten uit: „Soms ben ik bang dat stiekem wordt gedacht dat een geloofsdoop geloven makkelijker zou maken. Anderzijds: wat staat er op het spel?" Hij zou (potentiële) leden die een tweede doop willen terwijl ze als kind gedoopt zijn, niet zomaar laten vertrekken, laat staan wegzenden. „Dat vind ik echt een overwaardering van de doop. Dan zit je te veel in de theologie en te weinig in de Bijbelse gegevens. Want écht, het is theologisch puzzelen als het om de doop gaat."

Eerdere afleveringen van deze serie stonden in de krant van maandag en woensdag.

Zie ook het dossier [doop](#) voor de overige verhalen in deze serie.

Het leven verbinden met God

Ongelovigen die als kind gedoopt zijn, zullen afnemen in Nederland, voorspelt prof. dr. Kees van der Kooi, hoogleraar theologie van de charismatische vernieuwing aan de Vrije Universiteit. Dat brengt een 'unieke situatie mee': „De discussies over de doop laten zien in welk vaarwater je als kerk terecht bent gekomen. De gemeenschap is verwaterd, er zijn gaten in gevallen. De stap naar geloof toe is groter geworden, veel minder vanzelfsprekend. Het christelijk geloof is een van de opties. Geloofsgemeenschappen veranderen: ze zijn niet langer een belijdeniskerk, de identiteit is minder confessionalistisch." Dat uit zich in de discussies over de doop, constateert hij. „Ik vind niet dat je de doop moet willen overdoen. Maar ik denk wel dat kerken creatief moeten worden. Met name kerken van gereformeerde signatuur moeten oppassen dat ze de ritualisering niet in handen geven van buitenkerkelijke gemeenschappen, bijvoorbeeld rondom rouwverwerking. Het gaat erom dat de kerk de grote dingen in het leven in verbinding brengt met God: daarin ligt een roeping en taak."

Nederlands Dagblad 9 december

2006 Een dubbel paspoort

door dr. J. Douma

In de discussies over de plaats van vreemdelingen in Nederland speelt ook het bezit van een dubbel paspoort een rol. Zo komt het voor dat Marokkanen Nederlander worden, maar tegelijk hun Marokkaans paspoort behouden. Minister Verdonk is ertegen, maar anderen zien niet in waarom het bezit van een dubbel paspoort verkeerd is. Waarom kun je geen Nederlander worden en tegelijk je Marokkaanse achtergrond in ere houden?

Aan deze zaak moest ik denken toen ik van verschillende kanten hoorde dat men ook in de kerk soms graag een dubbel paspoort wil. Zo zijn er belijdende leden van een gereformeerde kerk die zich laten overdopen in een evangelische gemeente en daarna toch lid willen blijven van de kerk waarin zij geboren, (als kind) gedoopt en opgegroeid zijn. Naar hun eigen zeggen lieten zij zich, gegrepen door de Heilige Geest, overdopen, hoewel zij belijdend lid waren van een gereformeerde kerk. Toch willen ze nu graag aan beide gemeenschappen verbonden blijven. Bij wijze van spreken kerken ze om beurten in de gereformeerde en in de evangelische gemeenschap.

Vanzelfsprekend

Het valt mij op hoe vanzelfsprekend men het vindt zoiets te vragen, ja zelfs te eisen. Hoe gaat dat dan? Wel, de kerkenraad van de gereformeerde kerk heeft bezwaren en ontzegt deze mensen de viering van het heilig avondmaal. De desbetreffende broeders en zusters protesteren daartegen. Zij menen dat ze hebben gehandeld in overeenstemming met wat de Geest hun ingaf. Als de kerkenraad wijst op de gereformeerde confessie en dus het recht van de kinderdoop verdedigt, stellen ze daar hun mening gewoon naast. De Geest heeft hun wat anders geleerd, en geen menselijke geschriften, ook de gereformeerde confessie niet, kunnen op tegen wat de Geest wil.

Als je voor Christus hebt gekozen, dan doe je wat Christus zelf gedaan heeft, namelijk zich als volwassene laten dopen. En als je je laat leiden door de Geest, dan sta je niet meer onder de wet. Een kerkenraad die voor dergelijke argumenten niet zwicht, krijgt te horen hoe verschrikkelijk hij handelt door mensen die toch oprechte christenen willen zijn, het avondmaal te ontzeggen en gelovige mensen zelfs uit de kerk te zetten.

Zij die na hun wederdoop toch hun plaats willen behouden in een gereformeerde kerk, vinden vaak ook nog dat zij allerlei andere zaken in de gereformeerde kerk aan de orde behoren te stellen. Zij menen dat ze frank en vrij de volwassendoop kunnen bepleiten, zij zijn

voor het uitdrijven van demonen, willen wijzen op de bijzondere positie van het huidige volk Israël als het volk van God. Zij vinden ook dat de wet in de kerkdiensten echt niet meer hoeft te worden voorgelezen. Dat moet allemaal verdedigd kunnen worden door hen die eerst al de vrijheid namen zich elders te laten overdopen.

Bescheidenheid

Als ik dergelijke verhalen hoor, lijkt mij de bescheidenheid van deze gelovigen die zich op de stem van de Geest beroepen, niet bijzonder groot. Eerst hebben zij belijdenis van hun geloof afgelegd in een gereformeerde kerk. Vervolgens breken ze met de gereformeerde leer waarin de kinderdoop fundamenteel is. En daarna wensen zij ook nog, zonder door schaamte gehinderd te worden, dat men hen als lid zal blijven aanvaarden.

Duidelijkheid lijkt mij hier gewenst. Zou een kerkenraad aan dergelijke verzoeken voldoen, dan is hij bezig gereformeerd af te worden. Men neemt de kinderdoop serieus of men doet het niet. Uw ja zij ja en uw nee zij nee. Iemand die zich elders laat dopen en daarmee een streep haalt door zijn kinderdoop, moet niet doen alsof hij zo weer de gereformeerde kerk kan binnenkomen.

Ik zal mij ervoor wachten de christennaam te ontzeggen aan mensen die de kinderdoop verwerpen. Daarvoor ken ik te veel baptisten en evangelischen die oprecht christenen zijn. Maar ik ben wel zo vrij de naam gereformeerd te ontzeggen aan hen die de kinderdoop verwerpen.

Procedures

Kerkenraden zou ik in zulke gevallen aanraden lange procedures te vermijden en zich niet te laten verleiden tot lange kerkelijke procedures, die na afhouding van het avondmaal zelfs kunnen leiden tot iemands afsnijding van de kerk. Daarmee wordt zo iemand dan als ‘ongelovige’ buiten de gemeenschap van de kerk geplaatst. Dat is harde taal die men m.i. in deze gevallen niet kan en niet hoeft uit te spreken, hoe moeilijk dergelijke gemeenteleden het de kerkenraad ook kunnen maken.

Veel helderder is het om van meet af aan te verklaren dat iemand die zich elders laat overdopen daarmee de gereformeerde kerk verlaten heeft. Op grond daarvan kan hij (zij) aan de viering van het heilig avondmaal en andere handelingen niet meer deelnemen.

Zeker, kerkenraden moet hun gemeenteleden aanspreken en vermanen, zo vaak als dat nog zin heeft. Maar in dit geval dan wel op basis van de hierboven geconstateerde uitgangspositie. Dus wel afhouding van het avondmaal als consequentie van de stap die de betreffende personen zelf gezet hebben. Maar niet met een afhouding die door een lange tuchtprocedure gevolgd zou moeten worden, alsof die personen nog als leden van een gereformeerde kerk beschouwd moeten worden. Ik zou kerkenraden graag een zee van tijd en ellende willen besparen in een zaak die al bij het begin duidelijk genoeg is. Men komt op zijn wederdoop terug, of men blijft met die wederdoop buiten de gereformeerde kerk staan.

Hoe het met Marokkanen en hun dubbel paspoort moet, is een zaak voor de politiek. Maar dat een gereformeerd kerklid niet met een baptistisch paspoort kan rondlopen, lijkt mij duidelijk. Dat schrijf ik uit liefde voor de gereformeerde belijdenis en voor de kerken die in dat spoor willen blijven gaan.

Nederlands Dagblad juli 2007

door Gerard ter Horst

Vandaag: Dubbel paspoort.

Volgende keer: Doopbevestiging, een alternatief?

BARNEVELD - Het is een sobere mededeling in het kerkblad van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Zeewolde: 'Onttrokken door overdoop in de EGZ: br. A.J.K. en zr. A.K. met hun vier gedoopte kinderen', waarna de namen volgen. '(Zij hebben zich nog niet aangesloten bij een ander kerkgenootschap.)'

EGZ staat voor de Evangelische Gemeente Zeewolde, een 'snelgroeiende' gemeente 'waar geloof je leven raakt', zo valt op hun eigen website te lezen. Metterdaad onttrokken, heet de maatregel in gereformeerd jargon.

Wat speelt hier precies? Het proces loopt nog, laat een terughoudende ds. Jacco Holtland weten. Het is volgens hem een complex verhaal, bovendien niet afgerond. En algemener: geen geval is gelijk en er zijn geen algemene bepalingen hoe om te gaan bij een overdoop elders, aldus de predikant.

Ook het betreffende gezin wil er even over nadenken, voordat ze hún verhaal vertellen. Vooropgesteld: ze zijn niet rancuneus en willen opbouwen. Daarna legt de man uit dat ze anders over de doop zijn gaan denken, waardoor „we op termijn wel een einde van ons lidmaatschap voorzagen". „Volgens ons is de geloofsdoop de enige bijbelse, christelijke doop.

Op een gegeven moment voelden we ons door God geroepen die te laten voltrekken." Een en ander is volgens hem gekoppeld aan geloofsvernieuwing die hij en zijn gezin hebben doorgemaakt. „Wedergeboorte is voor ons heel belangrijk, ja reëel geworden in ons leven.

We leidden nu een heel ander leven. De rechtvaardiging was er altijd al, nu is heiliging erbij gekomen. Het geloof is levend geworden." Dat wilde het gezin graag bezegeld zien in de doop, „daar de doop juist deze wedergeboorte uitbeeldt in het met Jezus sterven, begraven en opstaan in een nieuw leven".

De kerkenraad was, in de bewoordingen van K., van mening dat je met het niet langer onderschrijven van de kinderdoop je lidmaatschapsakte van de kerk verscheurt. Dus zijn ze nu lid af. Een hard besluit, vindt hij, met name door het abrupte karakter. Dat het op termijn onoverkomelijk zou zijn, had hij ingeschat. „Om op lange termijn als een soort 'dissident' in een gemeente te blijven die de geloofsdoop niet onderschrijft, geeft geen pas."

Automatisch

Zeewolde staat niet op zich. En de aangediende zaak beperkt zich evenmin tot de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Ook Nederlands- en christelijk-gereformeerden en bijvoorbeeld gereformeerde bonders in de Protestantse Kerk - tot kerkenraadsleden aan toe - laten zich soms in een evangelische gemeente dopen. In het verleden gingen ze dan vrijwel automatisch naar de nieuwe gemeente over, nu willen ze soms wel gereformeerd blijven.

Maar, zoals ds. Holtland al zei, geen geval is gelijk.

Neem het voortraject. Soms heeft een gemeentelid eerst de eigen kerkenraad gevraagd of hij in de eigen gemeente opnieuw gedoopt mag worden. Soms verklaart hij principieel voor de geloofsdoop te zijn en daarom die doop elders te willen ondergaan, zonder afscheid te nemen van de eigen gemeente. Soms laat iemand zich impulsief dopen, ingaand op de oproep van een evangelische voorganger tijdens een doopdienst 'dat wie zich graag wil laten dopen, nu naar voren mag komen'.

Ook de uitkomsten zijn verschillend. Zeewolde besloot tot een 'onttrekking metterdaad'. Een vrouw in de naburige vrijgemaakt-gereformeerde kerk van Nijkerk-West mocht wel lid

blijven en bleef ook aangaan aan het heilig avondmaal, hoewel de kerkenraad haar geloofsdoop afwees. Dat gaf onrust in de gemeente en leidde tot een bezwaarschrift bij de classis Hilversum. Die stelde klager in het gelijk: de kerkenraad dient op te treden, tucht is op zijn plaats.

In de Nederlands Gereformeerde Kerk in Bunschoten is tucht juist niet aan de orde, blijkt uit een besluit van de kerkenraad. Dat kan pas als iemand duidelijk zondigt, verklaarde ds. Piet Busstra eerder dit jaar in deze krant. Overdoop wil hij niet als zonde bestempelen. „Dit zijn vaak juist heel gelovige mensen." Er geldt één voorwaarde: het gemeentelid mag zijn afwijkende doopstandpunt niet actief uitdragen.

De Nederlands Gereformeerde Kerk in Zwolle is er nog niet uit, vertelt Jacqueline Siebenga, voorzitter van de sectie bestuurlijke zaken van de kerkenraad: in een concrete zaak zoekt de raad naar een wijze pastorale oplossing. Een jong gemeentelid wilde in de eigen kerk met het doen van belijdenis opnieuw gedoopt worden; ze kreeg nul op het rekest en liet zich toen bij de Vrije Evangelisatie onderdompelen; maar ze wil wel Nederlands-gereformeerd blijven.

Voor de vrijgemaakt-gereformeerde ethicus prof.dr. Jochem Douma lag het eind vorig jaar niet zo moeilijk. In een column in het Nederlands Dagblad raadde hij kerkenraden onomwonden aan „van meet af aan te verklaren dat iemand die zich elders laat overdopen daarmee de gereformeerde kerk verlaten heeft". Hij wil ze de naam christen niet ontzeggen, „maar ik ben wel zo vrij de naam gereformeerd te ontzeggen aan hen die de kinderdoop verwerpen". Zulke leden willen volgens hem een 'dubbel paspoort', evangelisch én gereformeerd.

Douma draagt maar één reden voor overdoop aan: het zou gaan om mensen die naar eigen zeggen zijn gegrepen door de Geest en zich daarom willen laten overdopen. Klopt dat? Feit is dat een groep (jong-)volwassen gereformeerden zich in sterke mate voelt aangetrokken tot de geloofsdoop. Maar uit hun beweegredenen is nauwelijks een gemene deler te trekken. Een principiële afwijzing van de kinderdoop? Meestal niet. Een theologische keus voor de volwassen geloofsdoop? Met regelmaat, maar niet per definitie. Soms heeft een gemeentelid diepgaande geloofsvernieuwing of -verdieping ondervonden, die hem doet verlangen naar een duidelijke markering ervan. Soms is er regelrecht sprake van bekering: een (papieren) kerklid keert terug van een leven zonder God of van randkerkelijkheid.

„In mijn gemeente kom ik heel verschillende reacties tegen op een terugkeer van ongelof of zonde", zegt ds. Wim van der Aa, protestants voorganger in Numansdorp. „De een zegt: wat is mijn kinderdoop waardevol, ik ben vastgehouden. De ander maakte hetzelfde mee en vraagt: is er niet iets voor?" De gedachten gaan dan snel naar een doop, hoewel er volgens hem alternatieven zijn.

Het past in de tijdgeest, zegt Van der Aa. „Alle vormen moeten een ritueel hebben. Ik vind dat we dat serieus moeten nemen, wat iets anders is dan er altijd in mee te gaan."

De vrijgemaakt-gereformeerde predikant dr. Paul Voorberg signaleert ook een minder fraaie kant. „De mens van vandaag laat zich meer gelden, neemt weinig meer van een ander aan, ontbeert nogal eens respect voor de leer van de kerk van alle eeuwen. Men eist een geloofsdoop op gevoel, het is een wens die bevredigd moet worden." De kinderdoop kon je zelf niet ervaren, dus die voorziet niet in deze behoefte, beschrijft Voorberg. „Tegen dat gevoel vechten, wil men niet; en van de argumenten die daarvoor pleiten neemt men vaak niet

eens kennis."

Voorberg promoveerde begin dit jaar op het proefschrift Doop en Kerk. Hij schat dat zich jaarlijks enkele tientallen gereformeerden laten overdopen en dat „zoetjesaan" sprake is van een toename. „We leven in een emotiecultuur, gevoelens en ervaringen zijn heel belangrijk. Dat is op zich legitiem en goed." Leidt het tot de wens een volwassendoop te ondergaan, dan gaat het mis, vindt Voorberg. „Daar is de doop niet voor gegeven. De doop is het bewijs van een éénmalige intrede in het verbond. De doop is het 'ja' van de Here. Dat over willen doen vind ik van ondankbaarheid jegens God getuigen. Feitelijk doet het tekort aan de kracht van Gods ja-woord en zelfs aan de betrouwbaarheid van God. Dat is zeker niet de bedoeling, maar het komt er toch wel op neer."

Oplossing

Dat de kinderdoop eenmalig en onherhaalbaar is, staat voor veel gereformeerden niet ter discussie. Toch stuit Douma's voorgestane oplossing op kritiek. Ds. Jaap Ophoff, predikant in de vrijgemaakt-gereformeerde kerk van Zwolle-Noord, zegt het er niet mee eens te zijn. „Waarom moet je zo hard oordelen? In de Bijbel is dit geen punt." Dat een overdoop elders het gereformeerde karakter van de thuisgemeente aantast, is voor hem nog maar de vraag. „Dat hangt helemaal van het standpunt en onderwijs van de kerkenraad af."

Ook Voorberg vindt Douma te kort door de bocht, daar waar de ethicus een kordate aanpak bepleit om kerkenraden te vrijwaren van lange en tijdrovende procedures. „Ik vind niet dat iemand die zich laat overdopen, zich daarmee de facto heeft onttrokken. Ik vind het wel een ernstige zaak, waarover je in gesprek moet." Dat kost inderdaad tijd, maar dat vindt hij juist geen probleem. „Als je daar pastorale tijd in steekt, is het juist goed bestede tijd." Tweede doop oefent aantrekkingskracht uit op gereformeerden

Nederlands Dagblad 30 oktober 2006
Onkunde oorzaak opmars 'overdoop'

Geplaatst: 30 oktober
van onze redactie kerk

PUTTEN - Dat steeds meer mensen die als kind gedoopt zijn, zich als volwassene opnieuw laten dopen, is mede te wijten aan onkunde, vindt ds. A.J. Mensink. „Uit enkele losse Bijbelteksten trekt men de simplistische conclusie dat de kinderdoop niet Bijbels is." Mensink, protestants predikant in Driesum, sprak zaterdag in de Oude Kerk in Putten tijdens de jaarlijkse bondsdag van de Bond van Hervormde Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag, een zusterorganisatie van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk. Thema van de dag was 'De heilige doop'.

In zijn toespraak ging Mensink in op twee knelpunten die hij bespeurt in de doopraktijk in zijn kerk. Het eerste waar volgens hem elke gemeente tegenaan loopt is dat er, door de ontkerkelijking, simpelweg minder kinderen worden gedoopt. „Veel grootouders lijden eraan dat hun kleinkinderen niet meer gedoopt zijn. Het roept de vraag op of ze dan wel in het verbond van God zijn opgenomen."

Als ander knelpunt in de doopraktijk noemde Mensink de evangelicalisering. „Onder invloed van evangelisch gedachtegoed zetten steeds meer mensen vraagtekens achter de kinderdoop. In plaats van de kinderdoop begeert men de kinderzegening of het opdragen van kinderen, en op latere leeftijd gaat men over tot volwassendoop of overdoop."

Volgens de predikant heerst er, met name onder jongeren, verwarring over de positie van de doop. „Emotionele gesprekken binnen gezinnen, vriendenkringen en gemeenten eindigen veelal in teleurstelling, verwijdering en onbegrip.”

Reden voor deze ontwikkeling is volgens Mensink dat het evangelische gedachtengoed haarfijn aansluit bij het „individualisme, subjectivisme, ritualisme en anti-rationalisme” die de hedendaagse maatschappij typeren. „Het gaat om de menselijke geloofskeuze en de rol van het gevoel en de ervaring. Ik zou de opmars van de overdoop en de verwerping van de kinderdoop dan ook zeer beslist een verschijnsel van ónze tijd en déze cultuur willen noemen.”

Onkunde

Maar er is meer aan de hand. De predikant stuit in discussies met voorstanders van de volwassendoop ook vaak op onkunde. „Gebrek aan zicht op de grotere Bijbelse lijnen van het verbond en het verbondsmatig handelen van de Here leidt tot de schijnbaar bijbelse conclusie dat de volgorde is: eerst geloven dan dopen. Terwijl de kinderdoop zo duidelijk als afgeleide van de volwassendoop gezien mag worden.” Ook gaan mensen volgens hem voorbij aan het feit dat „niemand in de Bijbel twee keer met de christelijke doop gedoopt wordt”.

Uiteindelijk gaat het in de doopvisie om verbondsleer, legde de predikant uit. „Wij geloven dat God in het Oude en Nieuwe Testamen één verbond heeft, maar onder twee verschillende bedieningen.” Dat terwijl voorstanders van de volwassendoop geloven in twee verbonden. „Met name door deze verschillende benadering van de Bijbel verloopt een gesprek met de verwerpers van de kinderdoop uiterst moeizaam.”

Toch was daarmee zaterdag niet alles gezegd. „Moeten we niet ook de hand in eigen boezem steken”, vroeg de predikant zich af. „Dragen wij niet zelf schuld aan deze onkunde? Hebben wij het onze jonge kinderen en jongeren zo Bijbels voorgelaten? En heeft de jongere generatie bij ons voorbeelden gezien van een leven uit de doop? Bepaalt de opmars van de overdoop ons niet bij ons eigen ingezakte, kwijnende geestelijke leven?”, vroeg hij de hervormde mannen die op de Bondsdag waren afgekomen. „Terwijl we hoog opgeven van de onschatbare waarde en onopgeefbare inhoud van de kinderdoop, leven we soms als straatarme tobbers alsof er nooit een doop was geweest”, concludeerde hij. Dat moet veranderen, vond de predikant. Daarom pleitte hij voor een ‘hernieuwde dooppraktijk’. „Laten we proberend de praktijk van de doop opnieuw te doordrenken met de heerlijke leer van de doop.”

Daarvoor had hij tal van praktische tips en adviezen. Bijvoorbeeld aan kerkenraden: „Maak werk van de doopbezoeken en doopzittingen. Laten dit geen formaliteiten zijn waarbij alleen een paar gegevens vastgelegd worden. Vraag op kraambezoeken expliciet naar de begeerte om het pasgeboren kind te laten dopen.”

Maar ook aan ouders: „Berg de doopkaart van uw kind niet op: hang hem in de kinderkamer. Laat de doop een dagelijkse aansporing zijn om met de huisgodsdienst bezig te zijn.”

Ook voor het persoonlijke geloofsleven had ds. Mensink een tip: „Lees voor uzelf regelmatig het doopformulier. Vul er uw naam eens in. Oefen uzelf in het lezen van de Schriften en het bestuderen van de grondpatronen van de Bijbel.”

ND 25 mei 2007 door Yme Horjus

In het Nederlands Dagblad van 25 mei reageerde Adrian Verbree op een ingezonden stuk van Yme Horjus over geloof en doop. Verbree wees op gereformeerde en baptistische denkfouten. Volgens Horjus vergt het rechtzetten daarvan theologisch denkwerk van baptisten en gereformeerden.

Op heel veel plaatsen in Handelingen zien we dat mensen eerst tot geloof of bekering komen, en zich vervolgens laten dopen. Dit lijkt te zijn gebeurd in gehoorzaamheid aan het zendingsbevel van de opgestane Heer (Matteüs 28:19 e.v.). De tekst uit het slot van het Mattëusevangelie is in dit verband zeer instructief, omdat de Heer Jezus opdracht geeft tot de verkondiging van het evangelie om alle volken tot zijn leerlingen te maken, door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest.

Het is voor exegeten grammaticaal volstrekt helder dat het woordje hen in de grondtekst niet kan slaan op de 'volken', maar op de 'leerlingen'. Met andere woorden: niet de volken, maar de leerlingen worden gedoopt! Het gaat daarbij dus om mensen die te kennen hebben gegeven Jezus in hun leven te willen volgen. De dooptheologie van baptisten heeft dan ook zijn verworteling in het eigen woord van Jezus, die de gelovigen oproept Hem ook te volgen in de weg van de doop. Een doop die Jezus zelf ook heeft ondergaan in de Jordaan (Matteüs 3:13-17).

Vroege kerk

Wij vinden dat het niet ten onrechte is dat van een 'rode draad' wordt gesproken als het gaat om de volgorde van geloof en doop. Op vele andere plaatsen in het Nieuwe Testament lijkt dit beeld te worden bevestigd. Zo heeft Paulus, wanneer hij de ontvangers van zijn brieven aanspreekt op hun doop, mensen voor ogen, die door de evangelieverkondiging tot geloof in Jezus Christus zijn gekomen, en daarna zijn gedoopt (Romeinen 6:3e.v.; Galaten 3:27; 1 Korintiërs 1:13e.v.; Efeziërs 4:5; Kolossenzen 2:11e.v.). Dit is inderdaad een 'rode draad' in het Nieuwe Testament, die door weinigen wordt betwist, ook niet door 'kinderdopende exegeten' en kennelijk ook niet door Adrian Verbree, getuige zijn opmerking dat hij het waar het over baby's en jonge kinderen gaat, niet met mij eens is.

Belangrijker misschien wel, en daartoe wil Verbree ook aanzetten in zijn artikel, is de vraag: wat zeggen de teksten precies en wat zeggen ze niet? Ze zeggen: wie tot geloof in Jezus Christus gekomen is, laat zich dopen. Ze zeggen daarentegen niet: wie gedoopt wil worden, moet eerst geloven. De teksten beschrijven enkel een feit, ze leveren echter geen kerkordelijke bepalingen noch een diepgaande theologische duiding van de verhouding tussen geloof en doop. Het feit dat er ligt, de volgorde van éérs geloof en dan doop weerspiegelt de zendingssituatie van de vroege kerk.

Scheiding

In de overtuiging van baptisten gaat het erom de dooppraktijk van vandaag in nauwe aansluiting te houden bij de situatie van de eerste christenen. Wij zijn er dan ook geen voorstander van een scheiding aan te brengen tussen het apostolische tijdvak van de vroege gemeente en de situatie daarna. Net zomin als we dat zouden willen met de genezingswonderen en andere bijzondere geestesgaven, hoewel we daarbij in de praktijk meer huivering aan de dag leggen dan onze pinksterbroeders en -zusters.

Baptisten hebben de nieuwtestamentische dooppraktijk altijd als normatief beschouwd, maar hebben in de ontmoeting met gereformeerde broeders en zusters intussen geleerd dat ook theologische overwegingen (verbondstheologie) en pastorale redenen ('Hoe geef je het kind

een plaats in de gemeente?') een rol kunnen spelen in de dooptheologie.

Het werkt dan ook prikkelend en stimulerend wanneer een column van Verbree de vinger legt bij een tekst als 1 Korintiërs 7:14 (over 'geheiligde kinderen'), die min of meer uit de baptistenbijbel was weggevallen. Het vergt van ons baptisten nog enig theologisch denkwerk om dit vergeten puzzelstukje een eigen legitieme plaats te geven in de dooptheologie, net zozeer als gereformeerden zich nog eens achter de oren moeten krabben bij het woord 'geloof' in een huistekst als die van de gevangenvaarder van Filippi, in samenhang met de doop.

-----DE DOOP VAN BEKERING (bron internetbijbelcursus.nl)

We lezen in het Nieuwe Testament voor het eerst over de doop bij "Johannes de Doper", hij doopte de Israëlieten in de Jordaan [zie Mattheus 3:2-6]. Dit was géén ongewoon of nieuw verschijnsel bij de Joden. Bij de joden was het namelijk gebruik dat wanneer een niet-Jood zich bekeerde tot het Jodendom, dat deze gedoopt werd (de zogenaamde "proselieten doop"). Dit vond plaats door in (open) water de dopeling "ritueel af te wassen" door hem in het water onder te dompelen.

Bij Johannes zien wij dat de dopelingen hun zonden beleden en vervolgens werden ondergedompeld. Dit was een teken dat zij zich bekeerden, ondanks het feit dat zij reeds tot het verbondsvolk behoorden door geboorte en besnijdenis. Zij wilden zich zichtbaar aan God wijden en door deze doop laten zien dat zij zich van hun zondige levenswandel af wilden keren [Mattheüs 3:11]. Wij lezen ook dat de Here Jezus gedoopt werd [Mattheüs 3:13 v.v.]. Johannes constateerde terecht dat Jezus niet door hem gedoopt zou moeten worden maar, dat Jezus hém zou moeten dopen. We lezen dan ook niet dat Jezus zijn zonden belijdt maar dat er na zijn doop een bijzondere gebeurtenis plaatsvindt: God's Geest daalt op Hem neer en een stem uit de Hemel verklaard: "Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in wie Ik Mijn welbehagen heb". De reden dat Jezus zich liet dopen moet gezocht worden in het feit dat Hij zich aan zondaren gelijk wilde stellen (volledig mens zijn). Johannes bediende dus (in tegenstelling wat sommigen soms beweren) niet de "proselieten doop" maar de doop van bekering. Immers; men bekeerde zich (op zijn prediking), beleed zijn zonde en werd vervolgens in de Jordaan gedoopt door Johannes. De doop welke in Israël bekend en toegepast werd was dus een doop van volwassenen.

DOOP IN DE (VROEGE) CHRISTELIJKE GEMEENTE

In Handelingen 2 ontstaat de eerste Christelijke gemeente, na de prediking van Petrus op de 1e pinksterdag.

"Toen de mensen dit hoorden, voelden zij zich heel erg aangesproken en vroegen aan Petrus: 'vrienden, wat moeten wij doen?'. Petrus antwoordde: 'U moet zich bekeren en u laten dopen in de naam van Jezus Christus, want dan worden uw zonden vergeven. Dan komt ook de Heilige Geest in u wonen. [...] De mensen die aannamen wat hij zei werden gedoopt. Op die ene dag waren dat ongeveer 3000 personen" [Handelingen 2:37 - 41, Het Boek]

We zien hier dat het ontstaan van de eerste gemeente onlosmakelijk verbonden is met:

- **bekering** (van de Joden);
- **doop** van de bekeerden.

Deze praktijk komen we in het gehele Nieuwe Testamen tegen. De doop is dus **onlosmakelijk** verbonden met de bekering. **Deze doop is niet gelijk aan de doop welke Johannes toepaste**. Dit wordt duidelijk in Handelingen 19:3-5 waarin we zien dat Paulus in Efeze gelovige Joden aantreft die door Johannes waren gedoopt. Zij weten niet wat de Heilige Geest is, en Paulus vraagt dan "Waarin zijt gij dan gedoopt?". En het antwoord is: "in de doop van Johannes". In het vierde vers lezen we dan:

"Johannes doopte een **doop van bekering** [zie eerder!] en zeide tot het volk, dat zij moesten geloven in Hem, die ná hem kwam, dat is in Jezus. En toen zij dit hoorden, lieten zij zich dopen in de naam van de Here Jezus" [Handelingen 19:4, 5]

Het verschil is namelijk hetgeen er met de betreffende doop "getuigd" wordt (naar de omgeving, maar ook naar "de hemelse gewesten"). In Romeinen 6:3-4 wordt namelijk duidelijk gezegd dat de dopeling door de doop, dus door de onderdompeling in het water en het er weer uit opstaan, aan de Gemeente (Kerk) laat zien en getuigt dat hij **met Christus is gestorven en begraven**, maar ook weer is **opgewekt**. Hiermee wordt dus "symbolisch" weergegeven dat men zijn oude leven, de zonde of "het vlees" (zie [les 3](#)), heeft begraven - dat dat oude leven "dood" is. En dat men samen met Christus weer opstaat en een **nieuw leven** heeft of begint.

De Christelijke doop symboliseert dus méér dan een afkeren van het oude leven (bekering) en een "afwassing" van de zonde - het toont ook dat men een nieuw leven wil beginnen, een leven met Jezus (en dat was uiteraard niet mogelijk voordat Jezus was gestorven en opgestaan). Na de bekering is daarom de volgende stap de doop. Het is niet juist om te veronderstellen dat een wedergeboorte (bekering) volledig is zonder hiervoor het zichtbare teken, de doop, plaats te laten vinden. Het is overigens nét zo onjuist om te stellen dat wanneer iemand (nog) niet gedoopt is -maar al wel reeds wedergeboren is- deze verloren zou gaan mocht hij of zij voor zijn sterven niet gedoopt zijn. Populair gezegd: "de doop is niet (tot) redding". Er kunnen immers praktische redenen zijn waarom iemand na zijn wedergeboorte nog niet gedoopt is. Alleen de wédergeboorte is bepalen voor het behoud van de ziel. Maar we willen ook duidelijk stellen dat dit niet te licht opgevat moet worden of als excuus aangevoerd moet worden om de doop maar uit te blijven stellen.

Uit het vorenstaande zal duidelijk zijn dat een mens zich pas kán laten dopen **op het moment dat hij of zij zich bekeerd heeft**, tot geloof is gekomen. Dit kan dan ook pas plaats vinden als hij op zijn minst zó oud is dat dit een bewuste daad is, oftewel: "volwassen" is. Het is daarom verstandig niet eerder te dopen dan dat er sprake is van een voldoende zelfbewust zijn, op het moment dat iemand een adolescent is (ca. 16 jaar of ouder). Dit was de doop welke in de vroege Christelijke gemeente werd onderwezen en toegepast (zie ook verder onder "Geschiedenis").

KINDERDOOP

Helaas moeten we toch dit heikele punt nu aanroeren. Welke doop is juist? Het zal namelijk ons inziens nu duidelijk zijn dat de Bijbel leert dat slechts volwassenen zich kunnen laten dopen en de kinderdoop (besprenkeling) een on-Bijbelse gewoonte is van -en door de Reformatoren overgenomen uit- de Rooms Katholieke Kerk.

In de hele Bijbel komen we **niet** tegen dat kinderen besprenkeld of 'gedoopt' worden. Eén tekst wordt door voorstanders van de 'kinderdoop' wel eens aangehaald om aan te tonen dat dit wel zo zou zijn:

"En zij spraken het woord Gods tot hem in tegenwoordigheid van allen die in zijn huis waren. En in datzelfde uur van de nacht nam hij hen mede om hun striemen af te wassen, en hij liet zichzelf en al de zijnen terstond dopen. En hij bracht hen naar boven in zijn huis en richtte een tafel aan, en hij verheugde zich dat hij met zijn gehele huis tot het geloof in God gekomen was" [Handelingen 16:32-34]

De "kinderdopers" beweren hier dat met "al de zijnen" óók de kinderen bedoeld zouden worden. Laten we daarom deze tekst kritisch bestuderen:

- zij spraken het woord Gods tot hem [...] allen die in zijn huis waren;
- hij liet zichzelf en al de zijnen..

- hij met zijn gehele huis tot het geloof in God gekomen

We zien hier dat Paulus en Silas spraken tot de aanwezigen. Een baby of jong kind zal dit niet begrepen hebben; daarna lieten zij zich dopen. Een kind laat zich niet dopen maar wordt gedoopt (ondergaat de handeling doordat het geen keuze heeft) en tot slot: het gehele huis was tot geloof gekomen. Wederom een bewust handelen van de aanwezigen. We kunnen alleen al op grond van de tekst zelf, en door deze goed te analyseren, dus constateren dat het ook hier, ja, juist hier, om volwassen mensen ging! Wie de Bijbel zonder vooroordeel en vooropgezette mening leest kan dan ook niet anders dan erkennen dat de doop een getuigenis is, van datgene wat er met hem gebeurd is, en niet omgekeerd.

Een volgend "beroep op de Bijbel" die door "kinderdopers" vaak wordt toegepast is de bewering dat de doop in de plaats van de besnijdenis is gekomen; door de doop zou het kind worden "ingelijfd in het verbond dat God met Zijn Volk [bedoeld wordt: de Kerk] heeft gesloten". Ook deze gedachte moeten wij afwijzen. De besnijdenis is en was iets compleet anders dan de "kinderdoop" en wel om de volgende redenen:

- de besnijdenis is het teken van het verbond tussen God en Israël;
- de besnijdenis geldt alleen voor de jongens (mannen) en niet de meisjes. Bij de kinderdoop wordt deze op beide toegepast;
- de doop is géén teken van een verbond, maar een bevestiging van de geloofskeuze. Nergens wordt in de Bijbel de doop als een teken van een verbond uitgelegd. Het nieuwe verbond (voor de gelovigen) is gesloten in Christus' bloed en het teken dáárvan is het Avondmaal;

Waarom wordt dan deze opvatting of leer binnen de kerken gepredikt? Omdat de kerken die deze leer uitdragen de mening zijn toegedaan dat zij, "de Kerk", in de plaats van Israël zijn gekomen. Dat het verbond dat God heeft gesloten met Israël is overgegaan op de Kerk. Dit is een Bijbels niet te onderbouwen idee. In elk geval helpt het niet om op deze manier de kinderdoop te verdedigen immers het is een **theologie** -een "leer"- welke door mensen, hoe Bijbels deze ook lijkt, is bedacht en geen grond heeft in de Bijbel. Het is op zijn minst gezocht om op deze manier, "via een omweg", alsnog de kinderdoop te rechtvaardigen. Maar men moet wel, omdat men vanuit de Bijbel zélf géén argumenten kan bedenken waarom de kinderdoop toegepast zou moeten worden. Sommige Bijbelonderwijzers durven dan ook zelfs zo ver te gaan dat zij stellen dat het toepassen van de kinderdoop, met als achtergrond de opvatting dat de Kerk in de plaats van Israël is gekomen, anti-semitisch is.

IS DOPEN BELANGRIJK?

In Mattheüs 28 lezen we dat de Here Jezus de volgende opdracht geeft:

"Maakt alle volken tot discipelen, hen dopend tot de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest en hen lerend te bewaren alles wat Ik u heb geboden" [Mattheüs 28:19, Voorhoeve vertaling].

Het dopen van de mensen is dus een opdracht van de Here Jezus. Er zijn stromingen die leren dat het dopen van nieuwe gelovigen (om welke reden dan ook) niet nodig zou zijn. Wij wijzen dit af, de Bijbel is hierin zeer duidelijk. De logische conclusie hieruit is dus ook dat het gedoopt worden eveneens een opdracht is van de Here Jezus, maar dat zal uit het voorgaande al duidelijk zijn geworden.

Soms horen we dat wedergeboren mensen desondanks zeggen: "ik voel mij nog steeds niet geroepen om mij te laten dopen" of "ik voel mij niet gedrongen om mij te laten dopen". Dat is logisch. De oude mens, het vlees, zal zich namelijk nooit geroepen voelen om ook maar in iets aan de Here Jezus gehoorzaam te zijn. Wees eerlijk tegenover uzelf en de Here Jezus.

Wanneer u dat soort dingen zegt zit niet de Here Jezus op de troon in uw hart maar, op dat moment, **uw eigen ik**.

"Wie gelooft en zich laat dopen zal behouden worden, maar wie niet gelooft, zal veroordeeld worden". [Marcus 16:16]

Laten we daarom, als we tot geloof zijn gekomen, in gehoorzaamheid aan de Bijbelse opdracht doen wat de Here Jezus zegt en dit leren en praktiseren: bekeert u en laat u dopen!

GESCHIEDENIS

Zoals we zagen werd in de vroege Christelijke gemeente, in het Nieuwe Testament, de volwasendoop -door onderdompeling- toegepast. Wanneer is dit veranderd? We noemden al dat het een lering van de Roomse Kerk was. Veel Reformatorische gelovigen willen -vaak met de beste bedoelingen- echter ons graag laten geloven dat het dopen door onderdompeling een "dwaling" van de laatste eeuwen is. Zij wijzen daarbij er op dat bijvoorbeeld de Baptisten "pas" sinds een paar eeuwen bestaan.

In vogelvlucht een paar jaartallen en gebeurtenissen.

"Er kan met zekerheid worden gesteld dat het woord **Baptism** [=dopen, onderdompelen in] in Europa inclusief Groot Britannië vanaf ca. het jaar 170 in gebruik is geweest. In die tijd sprak het Engelse volk één of meer van de Keltische dialecten, latijn en/of een romeinskeltisch dialect. [...] Het Latijn was de officiële voertaal. Daarom werden de Griekse manuscripten vertaald in het latijn vanaf het jaar 157 (de oude Latijnse versie). De Vulgata (officiële katholieke versie) verscheen pas rond het jaar 400 en verving pas rond het jaar 900 de "Oude Latijnse" vertaling volledig/overal. Dopen werd rond 170 uitgelegd als **indopen of onderdompelen**. Het dopen vond niet in de kerken plaats. Pas in het jaar 627 werd het eerste doopvont in een kerk gebouwd in Engeland voor de doop van Koning Edwin in de kerk van St. Martins, Canterbury. Pas **vanaf het jaar 1100** werd het doopvont gebruikt om **kinderen te dopen**.

Kinderen werden toen echter niet besprenkeld, maar **ondergedompeld** in het doopvont, dat ook aanzienlijk groter was dan tegenwoordig" [...] In het jaar 689 vaardigde koning Inas (of Ine of Iva) van de West Saxen de wet uit dat kinderen gedoopt moesten worden binnen dertig dagen na de geboorte. In de jaren 821, 1106, 1172, 1195, 1200, 1217, 1220, 1224, 1240 enz. werden kerkelijke bevestigingen en/of wetten uitgevaardigd waarin dit besluit werd bevestigd. In 1603 werd een kerkelijke wet uitgevaardigd in Engeland waarin voor het éérs werd toegestaan dat kinderen niet alleen door onderdompeling maar ook door besprenkeling mochten worden gedoopt - alhoewel deze gewoonte al langer voorkwam. In 1645 werd uiteindelijk door de Kerk van Engeland besloten dat kinderbesprenkeling de voorkeur genoot"

Aldus de geschiedschrijving van de engelse onderzoeker Keith Sisman.

Ook uit Frankrijk is soortgelijke geschiedschrijving bekend:

"Berangarius was tegen het dopen van kinderen, zo kunnen leren van twee getuigen waarvan één Deodwinus, Bisschop te Lion, was. Hij schreef **in het jaar 1035** aan Koning Henry de Iste een brief over Berengarius waarin hij zich beklaagde over het feit dat deze samen met Bisschop Bruno een reformatie nastreefden van de Roomse leer, inclusief het verwerpen van de kinderdoop en dat zij slechts de Bijbel als enige gezaghebbende autoriteit

wenstten te erkennen waardoor zij de Roomse traditie en het gezag van de Paus ondermijnden. Deodwinus voegt hieraan toe dat deze leer wijdverspreid was in Frankrijk, Duitsland, Italië en Engeland in elk dorp en stad."

In het jaar 1157 en vervolgens [wederom?] in 1166 werden in Oxford respectievelijk 30 en 80 (volwassen) gelovigen, die vanuit Frankrijk waren gevlucht voor de Roomse vervolging, voor Koning Henry de IIe gebracht waar zij vrijuit getuigden van hun geloof en opvatting dat men "kinderen niet diende te dopen totdat zij op de leeftijd van begrip waren gekomen". Op de vraag tot welke kerk zij behoorden antwoorden zij de koning dat zij "Christenen" waren en als enig gezag voor hun opvattingen de Bijbel accepteerden.

De Kerk van Engeland eiste hun executie maar aangezien de koning hiervoor geen wettelijke grondslag kon vinden (er bestond géén wet in Engeland die hun opvattingen verbood, vandaar ook dat zij daarheen gevlucht waren) liet hij ze vrijuit gaan maar éerst liet hij ze **aan hun voorhoofd brandmerken**, ten teken dat zij **vogelvrij** waren. Een aantal van hen keerde terug naar Europa waar zij -eenvoudig te herkennen aan hun brandmerk- werden gearresteerd en ter dood werden gebracht op bevel van de Paus. Een aantal stierf de hongerdood. Een gedeelte van deze gelovigen echter bleef in Engeland over en bleven trouw het Evangelie verspreiden tot in de tijd van Wycliffe. Vanaf dat moment brak, onder druk van de Roomse kerk, vervolging uit tegen "de ketters".

Bron: info@baptisten.nl
Welkom.

Welkom op de website van de Baptistengemeente Hardenberg. Met deze internetsite willen wij U een beeld geven van onze gemeente.

De gemeente in Hardenberg bestaat uit 70 leden en 13 vrienden. Leden zijn personen die op belijdenis gedoopt zijn. Vrienden zijn de vaste gasten van de gemeente die nog niet gedoopt zijn. Buiten deze leden en vrienden mogen we elke zondag nog ca. 30 gasten begroeten. Gelukkig zijn er ook kinderen. Tijdens de dienst op zondag is er zondagschool voor de allerkleinsten (0-4jaar) en voor de kinderen van 4-12 jaar. De kleintjes kunnen al vóór de dienst naar hun klas terwijl de grotere kinderen bij hun ouders in de dienst blijven tot de schriftlezing. In de zondagsschool wordt gezongen, een verhaal verteld, en soms een knutselwerkstuk gemaakt.

In de dienst wordt gebruik gemaakt van een beamerinstallatie, dus is het niet nodig om een eigen zangbundel mee te nemen.

Ook is er regelmatig medewerking van de voorzanggroep.

Op elke eerste zondag van de maand wordt (tijdens de morgendienst) het "Avondmaal" gevierd. Er worden dan stukjes brood uitgedeeld en bekertjes met wijn gaan rond. Dit doen we om het lijden en sterven van Jezus te gedenken, precies zoals Jezus dat zelf heeft gewild. Aan het Avondmaal kan worden deelgenomen door iedereen die gelooft dat Jezus voor hem of haar is gestorven. Dat kunnen leden zijn en vrienden maar ook onze gasten die kennis geven van hun geloof. (vetzetting AHV)

Bron: deel van de uitgeschreven spreektekst van de video Volwassendoop 2003. (door ds. J. Werkman, gezien en goedgekeurd door ds. O. Bottenbley)

Inleiding

Ik neem aan dat u uw bijbel bij zich heeft. Dat is bijna noodzakelijk. Tenminste als u mij goed wilt volgen, omdat ik toch een aantal zaken met u en voor u op een rij zal moeten zetten. Dus ik zou u van harte willen uitnodigen uw bijbel bij u te nemen, zodat wij samen vanaf het begin in het Oude Testament stap voor stap kunnen gaan doorbladeren. Het moment, waar je het wilt hebben over de doop, dan komt natuurlijk meteen de gedachte: spreken we over de kinderen, kinderdoop, of spreken we over doop op geloof, dat betekent, mensen die tot geloof zijn gekomen en bewust worden ondergedompeld.

Het is natuurlijk niet zomaar ontstaan, de gedachte van de doop. De gedachte van de doop heeft als het ware meteen z'n wortels, of je nu wilt vertrekken vanuit de doop, of als je nu wilt vertrekken vanuit de doop door onderdompeling, het heeft absoluut z'n wortels in het denken van ieder van ons, of we nou de kinderdoop aanhangen of de doop door onderdompeling op geloof, is het altijd een teruggaan in de geschiedenis. En dus zoeken we waar de wortels liggen.

Nu, de meesten van ons hebben vanuit de reformatorische traditie geleerd, dat de doop in de plaats is gekomen van de besnijdenis. En dat ga ik eerst met u proberen te onderzoeken. Want de vraag is natuurlijk: Als wij zeggen, dat de doop in de plaats gekomen is van de besnijdenis, wat is dan de betekenis van de besnijdenis? En als ik zeg, dat de doop in de plaats gekomen is van de besnijdenis, wanneer is de doop dan in de plaats van de besnijdenis gekomen, en wat is dan de betekenis van de doop van de kinderdoop? Wanneer ik dan met u bezig ben die lijn te onderzoeken, dan zal ik u laten zien, wanneer dan inderdaad de insteek plaats vindt van de doop door onderdompeling. Maar voor het begin moeten we niet anders dan gaan naar het Oude Testament, naar Gen.12.

Als u de bijbel bij zich heeft, misschien, dat u het dan met mij wilt opzoeken: **Genesis12**. Genesis12 is in die zin een zeer belangrijk onmisbaar historisch gebeuren in de geschiedenis van ons, mensheid. U moet zich voorstellen: Noach is er geweest. God heeft de aarde veroordeeld wegens z'n zonden. Hij heeft Noach, z'n vrouw en z'n drie zonen behouden in de ark. Dan begint de mensheid zich weer te ontwikkelen. Dan zien we vervolgens hoe in Genesis de mens weer steeds meer in zonde gaat leven. De mens drijft steeds verder van God af. En dan zoekt God weer een oplossing. En dan vindt God die oplossing in een man: Abraham. God gaat naar Abraham toe. En de Here roept Abraham. Abraham gehoorzaamt de Here en hij gaat de Here volgen.

Bij dat roepen van Abraham, voordat God met Abraham op pad gaat, doet God hele geweldige rijke beloften aan Abraham. En Abraham is natuurlijk niet alleen maar voor het Joodse volk, maar ook voor de gelovigen is Abraham een zeer belangrijke persoon. Hij wordt in het Nieuwe Testament genoemd: de vader van de gelovigen. Hij is niet alleen de vader van de Joden, maar ook van de gelovigen, én van de Joden, én van de gelovigen. Nou, hoe zit dat nu precies? Genesis 12:1-3: De Here zeide tot Abraham: ga uit land en uit uw maagschap en uit uws vaders huis naar een land, dat Ik u wijzen zal. Dan komen er twee beloften.

Vers 2, de eerste belofte. Ik zal u tot een groot volk maken en u zegenen en uw naam groot maken en gij zult tot een zegen zijn. Deze belofte die God doet aan Abraham doet God op een zeer speciale bijzondere manier. Omdat Abraham ongeveer 75 jaar oud was, toen God hem hier riep. Abraham heeft in al die 75 jaar geen kinderen kunnen verwekken bij zijn vrouw Sara. Sara was onvruchtbaar. Dus op dat moment kunnen Abraham en Sara het haast niet geloven wat God zegt, omdat God zegt: ik zal jullie tot een groot volk maken. En een volk ontstaat doordat je sexuele gemeenschap hebt tussen man en vrouw en dat daardoor een kind geboren wordt, dat is de gebruikelijke manier; zeker ook in die tijd. En dat is de weg die God aangeeft. Als je bijvoorbeeld de griekse tekst zou nemen van het Oude Testament (het Oude Testament is oorspronkelijk geschreven in het hebreew en gedeeltelijk ook in het aramees, en zo rond 200 voor Christus, dan ontstaat er een griekse vertaling van het Oude

Testament, omdat heel veel Joden toen buiten Israel woonden en grieks spraken. Heel veel Joden kenden geen hebreuws meer) en dan gebruikt de griekse tekst voor het woordje nageslacht dat we een paar keer zullen lezen, het woordje sperma. Dat is het woord, dat wij kennen voor het mannelijk zaad. Om aan Abraham aan te geven: Abraham, Ik zal jou uit jouw lichamenlijk zaad tot een groot volk maken. Dat is de eerste belofte.

De tweede belofte, dat is vers 3. Ik zal zegenen, wie u zegenen en wie u vervloekt zal Ik vervloeken. En met u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden. Ziet u die twee beloften? Die éne belofte is voor Abraham zijn lichamenlijk nageslacht, de mensen, die echt letterlijk uit Abraham geboren zullen worden. En de tweede belofte is dat in Abraham (door middel van Abraham - het Joodse volk) God alle volken alle naties van deze wereld zal zegenen. God zal deze Abraham tot een zegen stellen. Dat zijn de twee beloften, die eigenlijk de hele geschiedenis door blijven lopen.

Is Abraham dat heeft aangenomen, dan gaat het met Sara op weg om God te volgen zoals de Here zegt: naar het land, dat Hij hem wijzen zal. Dan komt Abraham in het land. **Genesis 15:** In Genesis 15 dan geeft God opnieuw aan Abraham een belofte. Dan zegt God tegen Abraham: Nu Abraham, je bent nu in het land. Dus dat is het land Kanaan, waar de Joden nu wonen. Dan zegt de Here: kijk naar dit land Abraham. Dit land geef Ik aan jou en aan jouw nageslacht. Dan zegt Abraham tegen de Here – Ik vertel heel veel in m'n eigen woorden – Here, dat kan toch niet. Wat voor zin heeft het nou om mij dit land te geven. Als toch uiteindelijk mijn slaaf zal gaan erven – want U heeft wel een belofte gedaan enkele jaren geleden. Maar er is nog steeds geen kind geboren.

Dan zegt de Here tegen Abraham in Gen.15:3: En Abraham zeide: Zie, gij hebt mij geen nakroost gegeven, en nu moet een onderhorige mijn erfgenaam zijn. Dat is dus z'n slaaf. En zie het woord des Heren kwam tot hem, dat is dus tot Abraham: “Deze zal uw erfgenaam niet zijn, komma, maar uw lijfelijke zoon, die zal uw erfgenaam zijn. Toen leidde de Here Abraham naar buiten en zeide: Zie toch op naar de hemel en tel de sterren indien gij ze tellen kunt. En Hij zeide tot hem: zo zal uw nageslacht zijn. Vers 7. En de Here zeide tot Abraham: Ik ben de Here, die u uit Ur der Chaldeeën geleid heb, om u dit land in bezit te geven. Ziet u?

Dus Abraham – nou komt er iets bij – God zegt: Ik maak je tot een groot volk, en ik breng je naar een land: en dit land geef ik aan jou en aan je lijfelijke zoon, degene, die uit je geboren wordt. En Abraham vindt het zó moeilijk om dit te geloven. Dan zegt God tegen Abraham: Jongen, Ik zal me aan je verbinden. Mijn belofte krijg je, een eenzijdige belofte.

Dus als Abraham het zo moeilijk vindt om God op z'n woord te nemen, omdat die man het zich niet kan voorstellen. Z'n lichaam is dood. Van z'n vrouw is dood in het verwekken van kinderen. En dan zegt God: Daarom, Abraham, sluit Ik een verbond met je. Zoiets van: we gaan samen naar de notaris. Ik laat een acte opmaken. Ik zet m'n handtekening eronder: zo zal het zijn. Moet u zien: zo staat het ook geschreven. Vers 17: Toen de zon was ondergegaan en er dikke duisternis was. Zie een rokende oven en een vurige fakkel, welke tussen de stukken doorging. Te dien dage sloot de Here een verbond met Abraham. En dan is natuurlijk meteen de vraag:

Wat houdt dat verbond in? Dat is ontzettend belangrijk, dat u die vraag vasthoudt, namelijk dat de Here zegt: Aan uw nageslacht, uw sperma dus, uw lijfelijke zoon en die daaruit voortkomen, zal Ik dit land geven. Meer niet. Dit land. Dat is de belofte. Dus op het moment waarop je een contract gaat tekenen bij de notaris, dan moet de notaris zo nauwkeurig opschrijven, wat voor notariële acte wordt opgemaakt. En de inhoud van wat er in die notariële acte staat, dat alleen geldt. Meer niet. Wat er niet instaat mag je niet toevoegen. Je kunt ook niet zomaar een verklaring er aan geven. Het gaat echt om die notariële acte. Hier zo een verbond. De notariële acte van God.

Dat de Here tegen Abraham zegt: Met jouw volk, met jouw lichamenlijk nageslacht sluit Ik dit verbond. En dat verbond is duidelijk: Dit land zullen ze krijgen. En dan worden

zelfs de grenzen genoemd van dat land. Van de rivier van Egypte tot de grote rivier, de rivier de Eufraat, de Keniet, de Kenizziet, de Kadmoniet, de Hethiet, de Perizziet, de Refaïeten, de Amoriet, de Kanaäniet, de Girgasiet en de Jebusieten. Dat zijn de volken, die daar binnen dat land woonden. Ik doe meteen even een stap. Snapt u nu reeds, hoe dwaas het is om een niet-Jood te plaatsen in dit verbond? Je kunt nooit zeggen, dat God een verbond gesloten heeft met het Joodse volk, met Abraham en met zijn nageslacht, en dat heidenen, de gemeente daarin zou passen. Bestaat niet. Dan doe je de tekst geweld aan. Het is voor Abraham en zijn nageslacht. En het betreft het land Kanaän. Meer niet.

Vervolgens gaat God weer met Abraham in gesprek. Hoofdstuk 17. In **Genesis 17**, als de Here Abraham ontmoet, dan is het mooi hoe de Here teruggrijpt op Gen.12. Weet u nog? Abraham verlaat z'n vader en z'n geslacht, z'n familie. En God zegt: Ik geef jou twee beloften: ik maak jou tot een groot volk. En met jou – de tweede belofte – zal ik alle volken van de aardbodem zegenen. God komt ook weer op die punten terug. Hoofdstuk 17: 2. Dan zegt de Here: Ik zal mijn verbond tussen Mij en u stellen, en u uitermate talrijk maken. Toen wierp Abraham zich op zijn aangezicht en God sprak tot hem: Wat Mij aangaat, zie, mijn verbond is met u, en gij zult de vader van een menigte volken worden; en gij zult niet meer Abram genoemd worden, maar uw naam zal zijn Abraham, omdat Ik u tot een vader een menigte volkgen gesteld heb Ik zal u uitermate vruchtbaar maken en u tot volken stellen, en koningen zullen uit u voortkomen.

Wat u hier zo ziet gebeuren. Is dat God in wezen opnieuw Abraham eraan herinnert. God is bezig de eerste belofte te vervullen. Hij gaat z'n weg met Abraham. Het verbond is gesloten en God gaat er een teken aan toevoegen. Maar voordat God dat doet zegt Hij: Abraham, herinner je je? Er is ook nog een tweede belofte. Met jou zal Ik alle volken van deze aardbodem zegenen. Maar dan gaat God weer terug naar waar Hij nu weer met Abraham over wil spreken. Vers 7. Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en u en uw – en dan komt het weer - nageslacht - sperma – nageslacht - in hun geslachten, tot een eeuwig verbond, om u en uw nageslacht tot een God te zijn. Ik zal aan u en uw nageslacht het land, waarin gij als vreemdeling vertoeft, het ganse land Kanaän tot een altoosdurende bezitting geven, en Ik zal hun tot een God zijn.

Vers 10: Dit is mijn verbond dat gij zult houden tussen Mij en u en uw nageslacht: dat bij u al wat mannelijk is besneden worde; gij zult het vlees van uw voorhuid laten besnijden, en dat zal tot een teken van het verbond zijn tussen Mij en u. Hier zo ziet u: in Gen.15 heeft God zijn verbond gesloten met Abraham en zijn nageslacht, en het verbond houdt in: het land Kanaän. Nu zegt God: Abraham, Ik voeg er een teken aan toe. De besnijdenis is dus een teken voor een Jood, dat hij hoort bij het volk van Abraham, en daarmee het volk van God. Dat die Jood deelt in de aardse belofte van het land. Daar gaat het om. En zo gaat de hele geschiedenis van het Oude Testament over dit soort zaken.

Cursus en antwoorden

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree
 Voor reacties: via email cursuscontact @planet.nl.
 Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
 A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 21 april 2009.

Beste vrienden,

Hierbij ontvangt u lesbief 03.2,

De inhoud van deze lesbief bestaat uit:

1. Impressie over de avonden 24 en 31 maart
2. Het vervolg van onze plannen
3. De gehouden toespraken
4. Beantwoording van vragen (Verbree)
5. Beantwoording van vragen (Douma)

1. IMPRESSIE OVER DE AVONDEN 24 en 31 MAART

De beide avonden waren drukker bezet dan ooit tevoren op onze cursus. Zwolle telde 800 cursisten en Rotterdam ruim 400. Voor beide plaatsen was dat een top. In Zwolle moesten we de aanmelding enkele dagen voor 24 maart stopzetten. Natuurlijk verheugt het de studieleiders dat ze in de beide plaatsen twee volle kerkzalen voor zich hadden.

Maar je kunt ook zeggen dat het toch wel opvallend is om voor een overwegend gereformeerd publiek te spreken en dan te merken aan de opkomst *en* aan de discussie, dat de kinderdoop geen vanzelfsprekendheid meer is. We krijgen de indruk dat er nauwelijks nog een familie is waarin het onderwerp *niet* speelt.

We danken alle cursisten dat ze zo gedisciplineerd waren om op tijd aanwezig te zijn. We danken ook voor alle reacties – positief en negatief – die we ontvangen hebben. Het aantal vragen was te groot om ze alle onder punt 4 en 5 uitvoerig te behandelen. Maar we hebben ons ingespannen om toch zoveel mogelijk vragen van een nader antwoord te voorzien.

2. HET VERVOLG VAN ONZE PLANNEN

De drie onderwerpen voor deze cursus (gebedsgenezing, Israël en de doop) sluiten we met deze lesbief 03.2 nu af. Is er nog een vervolg? Ja, in tweeërlei opzicht. Wij gaan in Amersfoort verder met de cursus ‘Gaan in het spoor van het Oude Testament’ en hopen tijdens de cursus 2009-2010 weer drie blokken in deze cursus te behandelen (4. Scheuring, ballingschap en herstel; 5. Job en Psalmen; 6. Spreuken, Prediker en Hooglied).

Daarnaast hopen we op *donderdag 8 oktober in Zwolle en op 15 oktober in Rotterdam* het onderwerp ‘Wat betekent onze verzoening met God?’ te behandelen. In meer dan één opzicht zal de aanpak verschillen van de vorige drie onderwerpen. Voor de studieleiders zal het ook de afscheidsavond van hun activiteiten in Zwolle en Rotterdam worden. U mag gerust weten dat dit afscheid ons weemoedig zal stemmen. Maar eenmaal moet er een einde komen

aan onze cursus en voorzover het aan ons ligt zal dat einde dus op 8 en 15 oktober 2009 vallen.

U kunt van de veranderingen ook kennisnemen op onze website www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl waarvan de inhoud vanaf 1 mei a.s. zal zijn aangepast, Voordat de zomer voorbij is, hopen we u al precies te kunnen meedelen hoe de afscheidsavonden er in Zwolle en Rotterdam gaan uitzien.

3. DE GEHOUDEN TOESPRAKEN

- 19.30 – 20.00 uur *1 Korintiërs 7,14:mozaïeksteen of ruggengraat?* (Verbree)
 20.00 – 20.20 uur *Besnijdenis of doop – altijd twee reacties mogelijk.* (Douma)
 20.30 – 21.00 uur Pauze
 21.00 – 21.30 uur Discussie
 21.30 – 21.45 uur *De doop met de heilige Geest* (Douma).
 21.45 – 22.00 uur *Uit het wapenarsenaal van volwassendopers* (Verbree).

3.1. *1 Korintiërs 7, 14: mozaïeksteen of ruggengraat?(Verbree)*

Stelt u zich voor dat er ergens een oud, byzantijns mozaïek onder het zand vandaan te voorschijn komt. Men graaft een Romeinse villa of een oeroud klooster op en zie daar. De kans is niet erg groot dat zo'n mozaïek er puntgaaf uit zal zien. Het is realistischer om van onder het zand iets te verwachten wat beschadigd is.

Toch kost het vaak weinig moeite om een voorstelling te herkennen. Het plaatje is duidelijk en het feit dat er steentjes missen verandert daar niets aan. We kunnen nog verder gaan en stellen: ook wanneer tijdens de rest van de opgraving de missende stukjes alsnog te voorschijn komen, zal dat vaak niets wezenlijks aan de voorstelling veranderen. Vergelijkt u de Bijbel een moment met een verzameling mozaïeken. Je zult dan in die verzameling onder andere een mozaïek vinden over de schepping, eentje over het werk van Jezus Christus en ook eentje over de doop. Bestuderen we het mozaïek over de doop in detail, dan kunnen we ons de steentjes waaruit het mozaïek is opgebouwd voorstellen als de verschillende schriftgegevens over de doop. Je komt een steentje tegen met Marc. 16, 16 er op, er is een steentje dat de doop van de kamerling uit Ethiopië door Filippus voorstelt, je komt de doop door Johannes tegen en Paulus' woorden over de situatie in een gezin waarin slechts een van de partners tot geloof is gekomen.

In een discussie die ik ooit in het Nederlands Dagblad voerde met een baptisten predikant, wees ik er op dat 1 Kor. 7, 14 laat zien dat de kinderen vanwege de gelovige partner bij het verbond, bij de christelijke gemeente worden gerekend. Dat in tegenstelling tot wat de volwassendopers leren, waarin men immers pas toetreedt tot de gemeente en tot het Nieuwe Verbond door belijdenis af te leggen. Mijn collega antwoordde mij onder andere, 1 Kor. 7,14, ik citeer: 'is min of meer uit de baptistenbijbel weggevallen.'

Wel, dat zou kunnen. Toch? Ook de baptisten en andere volwassendopers herkennen in de Bijbel het mozaïek over de doop. Zij rangschikken de steentjes die in dit mozaïek een plaats moeten ontvangen naar eer en geweten en zo ontstaat het totaalbeeld. Maar daar blijkt dus naar aanleiding van onze discussie een steentje uit weggevallen.

Nou en, zou je zeggen. Eén steentje maakt geen mozaïek en ook waar één steentje ontbreekt, zo stelden we vast, blijft het totaalbeeld intact.

In deze bijdrage wil ik met u nagaan of we 1 Kor. 7, 14 als een weggevallen mozaïeksteentje kunnen typeren, zoals mijn waarde collega het zonder het woord mozaïek in de mond te nemen impliciet doet.

We moeten ons daarvoor verdiepen in de begrippen heilig, heilig zijn, geheiligd worden. Welke betekenis hebben deze begrippen in de Bijbel? Op welke zaken kunnen ze worden toegepast? We zullen hier echt op moeten studeren om te voorkomen dat we op de klank af spreken.

1. We vragen naar de consequentie van 1 Kor 7, 14 voor de positie van de kinderen van de gelovigen in het licht van de Schriftuurlijke betekenis van de begrippen ‘heilig’, ‘heiligen’, ‘geheiligd worden’.
2. Een pleidooi voor nut en noodzaak van gedegen Bijbelstudie.

We wenden ons eerst, zoals voor de hand ligt, tot het Oude Testament. Ik zeg nu wel ‘zoals voor de hand ligt’, maar hoe vaak is het Oude Testament in de Bijbelstudie niet een stiefkind? Terwijl het Nieuwe Testament zonder het Oude echt niet goed is te verstaan.

Het Oude Testament

Wat wordt in het OT heilig genoemd, wat kan geheiligd worden? Dit nazoekend in het OT, kom ik tot zes categorieën:

<u>Zaken: o.a.</u>	<u>Personen o.a:</u>
Grond Ex 3, 5; Joz. 5, 15	Eerstgeborenen Ex. 13, 2
Berg Ex. 19, 23	Priesters Ex. 29, 21
Zalfolie Ex. 40, 9	Nazireeër Num. 6, 5
Brood Lev. 23, 20	Levieten 2 Kron. 23, 6, 2,
Sabbat Ex. 20.	OT Profeten Luk. 1,70
Jaar Lev. 25, 12	
Tienden Lev. 27, 32	<u>Volk:</u>
Buit Joz. 6,19	Israël als geheel: EX. 19, 6; Dt. 7, 6;
Geld Recht .17,3	Joz. 7, 13
<u>Dieren o.a:</u>	<u>Afgoden o.a:</u>
Offerdieren Ex.13, 2; Lev. 27, 9	Baal indirect 2 Kon. 20,10; Dan. 4, 8,9
	<u>God o.a:</u>
	Lev. 11, 44; Joz. 24,19; 1 Sam. 2, 2;
	Jes. 6,3; Ez. 20, 12 e.v.a

Ik laat de enkele tekst waarin het woord heilig met afgoden in verband kan worden gebracht, hier verder buiten beschouwing. We houden dan deze categorieën over: zaken, vee, personen, volk. Zeer uiteenlopende zaken: olie, vee, een priester, het volk. Maar er is een gemeenschappelijke deler. Vanuit elk van deze groepen loopt er een lijn van de genoemde heiligheid naar God: God is heilig en *enkel* wat uit de schepping voor hem apart wordt gezet, wordt heilig. In het OT komt het niet voor dat iets wat heidens is ‘heilig voor de Here’ wordt genoemd. T

oegesplitst op de geheiligde mens: heilig of geheiligd kan/kunnen in het Oude Testament alleen die mens/mensen genoemd worden die zich *binnen* de kring van het verbond bevinden: priester, leviet, profeet, eerstelingen, het hele volk Israël. Dat is ook wat je mag verwachten waar de betekenis van heilig zijn en geheiligd worden neerkomt op ‘voor God

apart gezet zijn.’ Dat zou u uit uw hoofd moeten leren: waar u het woord heilig ook tegenkomt in Israël het betekent altijd: voor God apart gezet:

- De eerstgeborenen moesten voor God apart gezet worden
- De toonbroden werden voor God apart gezet
- Het offerdier werd voor God apart gezet
- De leviet was voor God apart gezet
- Israël als volk was voor God apart gezet

Er is amper een begrip te vinden in het OT dat een meer exclusieve betekenis kent. Van Israëliet én heiden kan in het OT worden gezegd dat ze wijs zijn, sterk, laf, dwaas, goddeloos, etc, etc, Maar nooit, niet één keer, kan van een niet tot de kring van het verbond behorend persoon worden verklaard dat hij heilig, voor God apart gezet is.

Hoe is het beeld in het Nieuwe Testament?

Ik heb het Nieuwe Testament doorzocht en vond er de volgende ‘heilige’ categorieën:

<p><u>Zaken: o.a.</u> Verbond luk. 1, 72 Wet rom. 7, 2 Tempel 1 kor. 3, 17 Jeruzalem mat. 4, 5 Schriften rom. 1, 2 Kus rom. 16, 16 Handen 1 tim. 2, 8 Roeping 2 tim 1, 9 Berg 2 ptr. 1, 18 Wandel 2 ptr. 3, 11 Nieuwe Jeruzalem opb. 22, 19</p> <p><u>Individueen o.a.:</u> Johannes de Doper mrc 6, 21 Gelovige weduwen 1 kor. 7, 26 Jonge dochters 1 kor. 7, 26</p> <p><u>Engelen o.a.:</u> Mrk. 8, 38</p>	<p><u>Groepen o.a.:</u> Broeders en zusters rom. 12, 1 De kerk ef. 5, 27 Gemeente kol. 1, 22 Gods volk 1 ptr. 1, 15, 16 Heilige priesterorde 1 ptr. 2, 5</p> <p><u>Christus o.a.:</u> Hebr. 7, 26</p> <p><u>Heilige Geest o.a.:</u> Mrk. 1, 18</p> <p><u>God o.a.:</u> Opb. 4, 8; 15, 4;</p>
--	--

Broeders en zusters, tegen deze achtergrond zal het woord heilig in 1 Kor. 7, 14 moeten worden uitgelegd. Er is dan geen andere betekenismogelijkheid aan dit woord toe te kennen dan: heilig betekent aan God gewijd, voor Hem apart gezet. Op mensen toegepast betekent dat ook voor het Nieuwe Testament: wie heilig wordt genoemd, geldt als voor God apart gezet en maakt per definitie deel uit van de kring van het verbond, de kring van mensen met wie God een liefdevolle relatie aangaat.

We kijken nu nader naar 1 Kor. 7, 14 zelf:

De heiligheid die daar wordt genoemd, blijkt zich verassend genoeg niet alleen tot de kinderen in zo'n gespleten gezin uit te strekken, zelfs de ongelovige partner wordt 'geheiligd' genoemd. Is dat niet raar, hoe kan de Here nu iemand die niet in Hem gelooft, rekenen tot de kring van het verbond? Dat staat in elk geval haaks op wat volwassendopers leren. Bij hen kan immers alleen wie zijn of haar geloof heeft beleden, behoren bij de gemeente van

Christus. Maar hoe we het ook wenden of keren, er is geen millimeter uitlegkundige ruimte in de Bijbel om het woord heilig in relatie tot mensen een andere betekenis toe te kennen dan 'voor de Here apart gezet'. En zo is er dus ook geen millimeter ruimte om in 1 Kor. 7, 14 opeens een andere betekenis voor dit woord te verzinnen.

In de theologie van de volwassendopers zorgt dit voor kortsluiting. In de Bijbel is het echter niets anders dan het voortzetten van Gods werkwijze zoals die begon bij Abraham. De Here sloot een verbond met Abraham en zijn huis. Daar hoorden ook Abrahams slaven bij. Zaten zij te wachten op een nieuwe God? Welnee. Maar Hij claimde hun levens. Ze werden even goed besneden als Abraham. Ze behoorden bij zijn huis. En zo zal het blijven: wie behoort tot het huis van een gelovige wordt door de Here geclaimd. Dat is geen abonnement op de zaligheid, dat is wel een bevoorrechte positie, en ook een extra verantwoordelijkheid, of men daar zelf nu aan wil of niet. En voor de kinderen blijft het in het Nieuwe Testament dus ook zoals het was: ze zijn geheiligd in de gelovige ouder, ze horen bij God, bij zijn volk, zijn verbond, bij Christus' gemeente.

Maar hoe kun je nu bij de gemeente horen als je je niets van Christus aantrekt? Wat denkt u: zijn die slaven en slavinnen van Abraham opeens allemaal toegewijde Jahwedienaren geworden? Natuurlijk niet. Wie weet, hier een en een gezin daar, maar velen zullen ook gewoon hun eigen goden zijn blijven vereren, al was het maar in stilte. Toch lees je nergens dat er een scheiding onder Abrahams slaven werd gemaakt. Wanneer slaven Gods genadeaanbod niet aanpakten, was dat geen reden voor God om te zeggen: dan ben je niet meer voor Mij apart gezet. Juist wel en wee je gebeente. Je hebt Gods genadeaanbod afgewezen.

We keren terug naar het beeld van het mozaïek. Ik hoop dat u duidelijk is geworden, dat een volwassendoper niet met 1 Kor. 7, 14 klaar is, wanneer hij zegt: die tekst is min of meer uit de baptistenbijbel gevallen. Dat suggereert namelijk dat ook waar dit het geval is - het steentje is uit het mozaïek gevallen - het totaalplaatje verder intact blijft, zoals bij het mozaïek waarmee we begonnen. 1 Kor 7, 14 blijkt niet maar een los mozaïeksteentje te zijn, het vers is onlosmakelijk verweven met wat de Bijbel leert over het begrip heilig. Je kunt niet anders constateren dan dat 1 Kor. 7,14 laat zien dat er iets fundamenteel fout zit met de kijk van de volwassendopers op het verbond in het Nieuwe Testament, en op de positie van de kinderen van de gelovigen in dat verbond. 1 Korintiërs 7 is geen los mozaïeksteentje maar maakt deel uit van de ruggengraat van de Bijbel. Wie dit vers onjuist exegetiseert, verwijderd op dit punt de ruggengraat uit de Bijbel, zijn verhaal zakt in elkaar.

Als u in het gesprek over de kinderdoop aangaat, zorg dan dat u uw huiswerk op dit punt goed hebt gedaan. Maak duidelijk dat het begrip heilig in Gods Woord voor mensen slechts kan worden gebruikt voor wie deel uitmaakt van de kring van het verbond. Wees hier glashelder over.

Wie ondanks 1 Kor. 7, 14 de daar heilig genoemde kinderen van de gelovigen hun positie binnen Gods verbond ontzegt, doet letterlijk honderden Bijbelverzen geweld aan. Hij trekt de ruggengraat uit de Bijbelse betekenis van het woord heilig. We hebben het hier niet over een ontbrekend mozaïeksteentje in een verder intact beeld. We hebben het over een stukvallen van het hele mozaïek.

De lakmoesproef

Wie een begrip verandert waarvan de betekenis zo rotsvast in het Bijbels graniet ligt verankerd, als bij het woord 'heilig' het geval is, moet wel vreemde dingen gaan beweren. En dat gebeurt dan ook. Ik laat u een passage lezen van ds. Orlando Bottenbley. Tijdens één van zijn als videotoespraken uitgegeven betogen voor de Betelgemeente te Drachten over het onderwerp dopen, wordt ds. Bottenbley schriftelijk deze vraag voorgelegd:

‘ Al die mensen, die als kind gedoopt zijn, ook in andere landen. Rekent u dan hun doop als ongeldig?’

‘Nee, lieve mensen. Het gaat me niet om of iets geldig of ongeldig is. Het gaat me alleen om: de kinderdoop als zodanig is niet een stukje bijbels onderwijs. Maar het feit, dat onze reformatorische broeders en zusters namelijk met de kinderdoop iets willen verwoorden naar God toe, dat is zeer positief. Net zo als wij – evangelischen en baptisten – ook door middel van het opdragen van kinderen iets willen verwoorden naar God toe. Dus als je zou zeggen: ongeldig, het woord ongeldig kun je eigenlijk hier helemaal niet gebruiken. Je zou zeggen: het gebaar van het besnijden van een kind, het gebaar van het dopen van een kind, het gebaar van het opdragen van een kind is eigenlijk in alle drie de situaties, dat de ouders zeggen tegen God: God mag mijn kind erbij horen?’

Nu moet u even goed opletten: Bottenbley zegt hier 3 dingen:

1. De kinderdoop is geen Bijbels onderwijs
2. Het gebaar van besnijdenis, kinderdoop en opdragen is gelijk te stellen
3. Besnijders, kinderdopers en opdragers vragen aan God: mag mijn kind er bij horen?

Hier is van alles mis, daar zou ik een hele bijdrage op zich over kunnen vullen. Maar het gaat mij nu om het 3^e: mag mijn kind er bij horen? Waarbij, vraag ik?

Ik laat u nu zien wat ds. Bottenbley meteen hierna zegt:

*het besnijden van een kind, het gebaar van het dopen van een kind, het gebaar van het opdragen van een kind is eigenlijk in alle drie de situaties, dat de ouders zeggen tegen God: God mag mijn kind erbij horen? **En dat God zegt: Ik zal dit kind tot een God zijn.***

Dit is vreemd. Dit betoog doorstaat de lakmoesproef van 1 Kor. 7, 14 niet. We hebben gezien dat door het hele OT en NT heen ‘heilig zijn’ betekent: aan God gewijd zijn. Op mensen betrokken: behorend tot de kring van zijn verbond. De hele Bijbel leert dat God tegen niemand zegt: ik zal je tot een God zijn, tenzij men behoort tot de kring van het verbond.

Maar ds Bottenbley ontkent eerst dat de kinderen van de gelovigen behoren tot de kring van het verbond - standaard baptistenleer - maar vervolgens laat hij de Here zeggen: ja hoor, Ik zal dit kind tot een God zijn. Terwijl de hele Bijbel laat zien dat de Here zo’n belofte NOOIT doet buiten de kring van zijn verbond.

Soms is één tekst genoeg om een heel mozaïek in te laten storten. 1 Kor 7, 14 is een tekst die geldt als een van de Waterloo’s voor de leer van het enkel behoren bij Christus na het afleggen van belijdenis. Nee, zelfs als vader niet geloofde, maar moeder wel en omgekeerd, golden de kinderen in zo’n gezin in Korinte als heilig: en dus per definitie als behorend bij de kring van het verbond.

3.2. Besnijdenis of doop – altijd twee reacties mogelijk (Douma)

1. In de jaren rond 1975 brachten wij een aantal vakanties door in Zuid-Engeland, waar wij in contact kwamen met gereformeerde baptisten. Dat klinkt vreemd, want baptisten dopen geen kleine kinderen, terwijl gereformeerden dat juist wél doen! Hoe is zo’n combinatie van gereformeerd en baptist mogelijk?

Met veel vreugde denken wij terug aan die vakanties in Zuid-Engeland en vooral aan de zondagen, die we daar doorbrachten temidden van mensen die we zonder enige moeite herkenden als onze broeders en zusters. We hoorden prachtige preken, die van hetzelfde gereformeerde geloof getuigden als de kerken waarin wijzelf hier in Nederland

grootgebracht waren. We proefden de grote ernst van deze mensen om voor hun geloof uit te komen, óók als het ging over hun bezwaar tegen de kinderdoop. Ze spraken daar vrijmoedig over en deden hun best ons te overtuigen dat wij met de kinderdoop op de verkeerde weg zaten. Dat heeft ons zeer getroffen. Wij voelden ons sterk aan elkaar verbonden. En juist dan zit het je dwars over en weer dat je op zo'n belangrijk punt als de doop het niet met elkaar eens bent.

2. Want wat betekent dat verschil over de doop? Heel kort gezegd: wij kijken verschillend tegen onze kinderen aan. Wij gereformeerden zeggen van onze kinderen dat zij net zo goed als wij, ouders, in het verbond met God zijn opgenomen. Wat aan ons als ouders beloofd wordt, nl. de verlossing van onze zonden door Jezus Christus en het eeuwige leven, dat wordt ook aan onze kinderen beloofd. U kent natuurlijk allemaal de tekst waarin Petrus op de Pinksterdag in Jeruzalem zegt:

Hand. 2:37

Want voor u geldt deze belofte, *evenals voor uw kinderen* en voor allen die ver weg zijn en die de Heer, onze God, tot zich zal roepen.

En wij voegen er dan gemakkelijk aan toe dat wat *wij* zeggen over onze kinderen, het *volk Israël* ook altijd gezegd heeft. De ouders waren daar aan de HEER als God van Israël verbonden, maar de kinderen niet minder. Toen Mozes de wetten van God aan het volk Israël voorhield, zei hij:

Deut. 6,2

U moet voor de HEER, uw God, ontzag tonen door u te houden aan zijn wetten en geboden, zoals ik die nu aan u geef; dat geldt voor u, en *voor uw kinderen en uw kleinkinderen....*

Zoals bij ons de doop het teken van het verbond met God is, dat onze kleine kinderen al mogen ontvangen, zo kregen de jongetjes uit Israël op de achtste dag het teken van de besnijdenis. Uit heel de Bijbel wordt het duidelijk dat God bezig is niet met afzonderlijke mensen, met individuen, maar met gezinnen, met families, met stammen, met een heel volk, waaruit je de kinderen nooit kunt wegdenken. Misschien komt dat nergens duidelijker tot uitdrukking dan in de opmerking die Paulus maakt over huwelijken waarin de ene partij christen en de andere partij nog heiden is:

1 Kor. 7,14

Want de ongelovige man behoort dankzij zijn vrouw God toe en de ongelovige vrouw dankzij haar man eveneens. Zou dat niet zo zijn, dan zouden *uw kinderen* onrein zijn, maar nu zijn ze geheiligd.

U weet hoe moeilijk huwelijken kunnen zijn die wij 'gemengd' noemen. Maar ze kunnen zo moeilijk niet zijn of Paulus durft van de kinderen in zo'n gemengd huwelijk te zeggen, ook al is slechts een van de ouders gelovig - dat ze niet onrein, maar geheiligd zijn. God denkt aan zijn verbond En dat *verbond* heeft met *verbanden* te maken waarin de kinderen altijd een plaats hebben onder Gods beloften en eisen, onder zijn genade en zijn oordeel. In zijn liefdevolle relatie met mensen sluit God de kinderen niet uit, maar in.

3. Wat zeggen de baptisten hier dan van? Waar u ook baptisten tegenkomt, en hoe sterk de band ook is die u met hen als broeders en zusters in Christus kan verbinden, nooit zullen zij de doop naast de besnijdenis zetten en van hun kinderen zeggen dat die als klein kind gedoopt mogen worden. Waarom niet? Omdat zij de besnijdenis opvatten als een teken dat op *aardse* zaken slaat. Het is het teken van Israël en van de Joden die beloften ontvingen over een aards nageslacht, over aardse voorspoed en over een aards land Kanaän.

Maar in het nieuwe verbond, dat te maken heeft met Jezus Christus en zijn volgelingen, gaat het niet om een aards land en heeft de bloedband tussen vader en zoon, moeder en dochter geen beslissende betekenis meer, maar betreft het hemelse zaken en een geestelijke erfenis. Dan is er geen plaats meer voor het ‘automatisme’ van de besnijdenis (je bent Israëliet of je bent het niet), maar is geloof vereist. Wie heel persoonlijk ja en amen zegt op zijn verlossing door Jezus Christus, die mag zich rekenen tot de gemeente van Jezus Christus. De kleine kinderen kunnen dat ‘ja en amen’ nog niet uitspreken en zijn daarom nog geen lid van Gods volk!

4. U volgt vanavond een cursus die elf maal twee avonden besteed heeft aan het Oude Testament van Genesis tot Maleachi. Altijd trokken wij dan vanuit het Oude Testament de lijnen door naar het Nieuwe Testament. Nergens zagen wij een beslissende kloof tussen die beide gedeelten van de Bijbel. Het was niet zo dat het in het Oude Testament over aardse en in het Nieuwe over hemelse zaken ging. Het was ook niet zo dat het in het Oude Testament niet en in het Nieuwe Testament wel op geloof aankwam. We konden nergens vinden dat tegen de kinderen onder het oude verbond anders moet worden aangekeken dan tegen die uit het nieuwe verbond.

Laat ik in verband met ons onderwerp slechts twee teksten citeren die u ook allebei in het boek van Adrian Verbree tegenkomt. Aan Abraham werd een groot nageslacht en een eigen land beloofd. Hij werd zelf besneden en liet z’n personeel, z’n zoon Isaak en het slavenkind Ismaël besnijden. Ging het daar nu over puur vleeselijke nationale zaken? Lees wat het Nieuwe Testament over deze Abraham zegt:

Hebr. 11,9v.14vv

Door zijn geloof trok Abraham naar het land dat hem beloofd was...Samen met Isaak en Jakob, mede-erfgenamen van de belofte, woonde hij daar (in Kanaän) in tenten omdat hij uitzag naar een stad met fundamenten, door God zelf ontworpen en gebouwd.... Ze zeiden van zichzelf dat zij op aarde leefden als vreemdelingen en gasten. Door zo te spreken lieten ze blijken op doorreis te zijn...naar een beter vaderland: *het hemelse*.

Hier denken deze besneden mannen toch zeker niet aards en vleeselijk! Achter het aardse Kanaän zagen zij het hemelse vaderland liggen. En als later hun volk op weg is vanuit Egypte naar Kanaän, dan legt Paulus als hij op het volk Israël in de woestijn terugziet, zo maar verband tussen die mensen en Christus.

1 Kor. 10,3vv

Ze aten allemaal hetzelfde geestelijke voedsel en dronken allemaal dezelfde geestelijke drank. Ze dronken uit de geestelijke rots die hen volgde – *en die rots was Christus*. Toch wees God de meesten van hen af, want Hij liet hen bezwijken in de woestijn.

Heel die tegenstelling tussen enerzijds het oude verbond als een aardse aangelegenheid met z’n schijnbaar automatische besnijdenis-zonder-noodzaak-van-geloof en z’n aardse belofte omtrent het land Kanaän en anderzijds het nieuwe verbond als geestelijk en

gelovig is een verkeerde tegenstelling. Ze kwamen niet door hun besnijdenis in het beloofde land, maar het merendeel van het volk bezweek in de woestijn wegens het *ontbreken van geloof*. Trouwens, wie onder het nieuwe verbond gaat geloven en zich dan laat dopen, kan evengoed verloren gaan, als zijn geloof diepgang mist, onoprecht is en wegwijnt. Kinderdoop of volwassendoop maakt op dat punt niets uit.

5. Het kan allemaal veel echter lijken als je lid van een gemeenschap wordt die eerst wil dat je gelooft en je dan pas wil dopen. Wat is er een sleur in kerken met de kinderdoop! Dat is toch vaak een geloof op wielen? Je wordt als kind naar de kerk gereden om gedoopt te worden. En je wordt na je dood naar de kerk gereden om van daaruit begraven te worden. Maar wat ligt er aan echt, spontaan geloof dat halleluja kan roepen tussen die beide gebeurtenissen in?

Laat ik eens even aannemen dat het in kerken die de kinderdoop kennen, overall een doodse en saaie bedoening is. Hoe vaak gaat het in baptistische en evangelische gemeenten niet precies zo? Ik heb zojuist met waardering over baptisten in een gemeente uit Zuid-Engeland gesproken. Ze geloofden oprecht en wij twijfelden niet aan die oprechtheid. Maar de man die mij ernstig onderhield over het verkeerde van de kinderdoop, heeft later het geloof helemaal de rug toegekeerd. En hij was niet de enige in die gemeente die enthousiast begon, maar eindigde in ongeloof.

Als ik hem er nog over had kunnen aanspreken, had ik hem herinnerd niet aan zijn volwassendoop, maar aan zijn kinderdoop. Hij was nl. ook als kind gedoopt. De volwassendoop is een antwoord van de *mens*, zoals wij dat antwoord in onze kerken ook horen als iemand openbare belijdenis van zijn of haar geloof doet. Waarop geeft zo iemand dan antwoord? Hij geeft antwoord op wat God door Jezus Christus gedaan heeft om ons te bevrijden van onze zonden. Die beloften gaf hij aan de ouders met hun kinderen.

Daaraan mogen wij ons vastklampen. Daarop mogen wij onze kinderen aanspreken als zij God willen verlaten. Zij vergooien dan hun rijkdom, hun eeuwige zaligheid. Welnu, de beloften van God komen altijd voor ons antwoord aan. Eerst Gods woord met al z'n beloften en dan ons antwoord. Ik hoef nooit terug te vallen op de kracht van mijn antwoord, maar mag vertrouwen op wat God mij beloofd heeft. Nogmaals, daaraan heb ik meer houvast dan aan mijn eigen ja en amen, hoe oprecht en hoe terecht ik mij ook aan God wil verbinden met *mijn* antwoorden op *zijn* beloften.

6. Vergissen jullie je niet, zou ik willen zeggen tegen allen die hier in de kerkzaal achter hun eigen doop als kind een vraagteken plaatsen en geneigd zijn zichzelf te laten overdopen of dat intussen al gedaan hebben. Wat doe je dan met je kinderen? Je laat ze natuurlijk niet meer dopen. Eerst moeten die kinderen gaan geloven en dan kan hun geloof het zegel van de doop ontvangen! Ja, dus geen kinderdoop. Maar weet wat je doet!

Door die mensen in Engeland ben ik een boek gaan lezen waarin zij hun standpunt van de volwassendoop verdedigen (David Kingdon, *Children of Abraham*, 2^e druk 1975). De schrijver ervan is heel beslist als hij over de kleine kinderen in zijn kerk spreekt. We moeten, schrijft hij, onze kinderen als onbekeerde mensen behandelen, totdat uit hun leven duidelijk blijkt dat er van een verandering tot hun behoud sprake is.

David Kingdon, *Children of Abraham*, 61vv.

Evenals de andere kinderen bevinden zich ook de kinderen van gelovige mensen onder de toorn van God. Wij moeten onze kinderen beschouwen als niet-christenen. Wij kunnen niet tegen hen zeggen: 'Wees een goed christelijk kind', maar we moeten hun voorhouden: 'Bekeer je en geloof het evangelie'.

Moeten wij zo tegen onze kinderen aankijken? Zijn ze werkelijk gelijk aan alle andere kinderen? Of zijn ze *met hun ouders* in een bevoorrechte positie geplaatst? Zodat de ouders bv. helemaal niet hoeven te twijfelen aan het behoud van hun kinderen als ze heel jong sterven? Het zijn verbondskinderen en daar kijk ik anders tegen aan dan tegen kinderen van wereldse ouders. Natuurlijk zijn de ouders geroepen – en dat beloven ze ook bij de doop van hun kind – om er alles aan te doen hun kinderen tot het geloof te leiden.

Wie zou beweren dat geloof niet zo belangrijk is, als je maar gedoopt bent, weet niet wat er in de Bijbel staat. De besnijdenis was belangrijk, de doop is belangrijk, maar besneden mensen moeten hun hart laten besnijden en gedoopte mensen moeten precies zo hun hart aan de Here Jezus geven en Hem volgen.

7. Ik heb eens een man gesproken die grote ernst met zijn geloof maakte. Door een verkeersongeluk werd een zoon van hem uit het leven weggerukt. Die jongen was niet zo erg meelevend en stond vrij onverschillig tegenover kerk en geloof, zonder dat hij zich overigens vijandig ertegen opstelde. Maar u kent die jongeren wel die je zo graag actiever in het christelijk geloof zou willen hebben, en die zo moeilijk in beweging zijn te krijgen.

Daar had de vader van die verongelukte zoon het ook moeilijk mee. En hij had zijn zoon daar ook vaak op gewezen. Maar toen ik hem kwam condoleren na de dood van die jongen, zei hij tegen mij: ‘Ik houd mij vast aan de zekerheid dat onze zoon gedoopt mocht worden en dat toen ook de belofte van het eeuwige leven voor hem bedoeld was. Hij stond niet in brand voor God, maar Hij heeft God ook niet de rug toegekeerd. En daarom geloof ik dat God hem als zijn kind zal aanvaarden.’

U merkt dat deze broeder steun had aan de doop van zijn kind. En dat hij er niet van uitging dat zijn jongen als kind nog onder de toorn van God lag, alsof het er niet toe doet of je nu een kind van gelovige ouders bent of niet. Je ligt onder de toorn of je ligt er niet onder, heel individueel.

Het geloof van je ouders haalt je niet onder de toorn vandaan. Nee, zeker niet. Maar de beloften van God die voor gelovige ouders *en* al hun kinderen gelden, halen ons wél onder de toorn vandaan. Die beloften zijn niet afhankelijk van mijn geloof en uiteraard ook niet van het geloof van kleine kinderen die nog helemaal niet kunnen geloven. En toch worden zij geroepen, met hun ouders. Denk weer aan die vaders en moeders uit de gemeente van Korinte die herinnerd worden aan hun kinderen die geheiligde kinderen mogen heten. Daarmee zijn het nog geen kinderen die nooit verloren kunnen gaan. Het zijn wel gezegende kinderen. Daarom: veracht de kinderdoop niet, maar wees er blij mee en leer de kinderen hun doop verstaan!

3.3. De doop met de heilige Geest (Douma)

1. U kent allen de naam van Johannes de Doper. Hij was de voorloper van Jezus en trad op in de woestijn van Judea. Uit Jeruzalem en heel Judea en uit de omgeving van de Jordaan stroomden de mensen toe. Johannes riep de mensen in Israël op tot bekering:

Matt. 3, 2

‘Kom tot inkeer, want het koninkrijk van de hemel is nabij!’

Zij die aan Johannes’ oproep tot bekering gehoor gaven, lieten zich dopen in de Jordaan, onder belijdenis van hun zonden. Zij lieten zich onderdompelen in de Jordaan, om

daarmee aan te geven dat zij met hun oude leventje wilden breken en zich wilden voorbereiden op de komst van het nieuwe koninkrijk.

Deze doop van Johannes droeg duidelijk een *tijdelijk* karakter. Immers Johannes wees op de komst van iemand die groter was dan hijzelf en die het koninkrijk van de hemel zou brengen. Daarom zei Johannes ook met nadruk:

Matt. 3,11

Ik doop jullie met water ten teken van jullie nieuwe leven, maar na mij komt iemand...die jullie zal dopen met de heilige Geest en met vuur.

2. Merkwaardig genoeg komt Paulus in Efeze op zijn derde zendingsreis nog een groep van twaalf mensen tegen die met de doop van Johannes gedoopt waren en kennelijk nog niets afwisten van wat er op de Pinksterdag gebeurd was. Paulus vroeg hun:

Hand 19,2v

‘Hebben jullie de heilige Geest ontvangen toen jullie het geloof aanvaardden?’ Zij antwoordden: ‘Nee, we hebben zelfs niet gehoord van het bestaan van een heilige Geest.’ Hij vroeg hun: ‘Hoe zijn jullie dan gedoopt?’ ‘Met de doop van Johannes’, antwoordden ze.

Paulus maakte hun toen duidelijk dat de doop van Johannes gericht was op de degene die na hem kwam, dus op Jezus. En toen ze dat gehoord hadden, lieten ze zich dopen in de naam van de Here Jezus. Daarna daalde de heilige Geest op hen neer.

Het is duidelijk uit dit opmerkelijke verhaal dat voor dit groepje van twaalf mensen de klok achter liep. Paulus kwam hun vertellen dat de geschiedenis verder gegaan was. Johannes had gedoopt met het oog op het komende koninkrijk, maar toen dit koninkrijk gekomen was, moesten de mensen gedoopt worden in de naam van Jezus. Ik kan dus rustig zeggen zonder dat iemand het hier in de zaal met mij oneens zal zijn, dat de doop van Johannes tot het verleden behoort.

3. Dat had Johannes zelf immers ook al voorspeld. *Hij* doopte met water, maar die na hem zou komen, zou dopen met de heilige Geest. Dat ziet u dan ook gebeuren bij deze twaalf mensen. Ze lieten zich na Paulus' onderricht dopen in de naam van de Here Jezus. Daarna gebeurde er iets bijzonders:

Hand. 19,6

Toen Paulus hun de handen had opgelegd daalde de heilige Geest op hen neer, zodat ze in klanktaal gingen spreken en profeteerden.

Moeten we nu uit dit verhaal concluderen dat, als we in de naam van Jezus gedoopt worden, we eigenlijk allemaal in klanktaal gaan spreken en gaan profeteren? In de Pinksterbeweging is dat een bekende opvatting. De doop is niet compleet zonder de gave van de tongentaal en van de profetie. Maar laten we voorzichtig zijn! We weten maar al te goed uit wat Paulus vooral aan de gemeente van Korinte duidelijk heeft gemaakt:

1 Kor. 12,4vv

Er zijn verschillende gaven, maar er is één Geest... Er zijn verschillende uitingen van bijzondere kracht, maar het is één God die ze allemaal en bij iedereen teweegbrengt. In iedereen is de Geest zichtbaar aan het werk, ten bate van de gemeente.

Daarna lezen we van allerlei gaven die ons doen denken aan Paulus' tijd, maar ook aan onze eigen tijd. Niemand in de kerk wordt daarbij buitengesloten, want de grootste gave, zo legt Paulus uit, is de liefde – een gave die nooit zal vergaan, wat wel het geval is met klanktaal en profeteren (1 Kor. 13, 8). Als wij elkaar liefhebben binnen de gemeente van Jezus Christus, dan is de heilige Geest aan het werk. Zo is onze doop in de naam Jezus of in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest een bron van kracht, die heel verschillend aan de dag kan treden..

4. Wij moeten van de 'doop met de heilige Geest' geen aparte doop naast de doop met water in de naam van Jezus maken. Er is één Heer, één geloof en één doop (Ef. 4,5). Die ene doop verbindt ons echter aan Jezus Christus, die zelf naar de hemel ging, maar ons niet als wezen achterliet. Hij zendt zijn Geest die in ons woont en in ons zal blijven. Dat is Pinksteren: de uitstorting van de heilige Geest, die al zijn gaven over de gemeente en over de broeders en zusters van Jezus Christus uitstort.

Mag ik eens heel concreet maken wat zo iets bijvoorbeeld betekent? Kijkt u even naar wat er gebeurt als de Geest in ons woont:

Luc. 1,42

(Elisabet) werd *vervuld* met de heilige Geest en *riep luid* (tegen Maria): 'De meest gezegende ben je van alle vrouwen....':

Luc. 1,69

(na de geboorte van Johannes werd zijn vader Zacharias) *vervuld* met de heilige Geest en *sprak* deze profetie.....

Wie vervuld is met de heilige Geest, kan zijn mond niet houden! Als Petrus door de Joodse leiders ondervraagd wordt, antwoordt hij vervuld van de heilige Geest (Hand. 4,8). In plaats dat hij en de zijnen ontmoedigd worden door zoveel tegenstand onder de Joden, lezen we van hen:

Hand. 4, 31

Allen werden *vervuld* van de heilige Geest en *spraken vrijmoedig* over de boodschap van God.

Er is één doop, de doop in de naam van Jezus of in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Maar ieder die gedoopt is en zo aan Jezus Christus verbonden wordt, kan niet zwijgen. Waar het hart vol van is (de heilige Geest) loopt de mond van over. De heilige Geest is uitgestort en laat zich daarom horen. Wie gedoopt is, belijdt de naam van Jezus! Zo krijgt de doop in de naam van Jezus hier z'n sprekende gestalte als doop met de heilige Geest. Je hoeft maar één keer gedoopt te worden, maar je zult je hele leven van Jezus getuigen in je spreken (zoals we zojuist zagen) en in je handelen uit geloof en liefde.

5. Als ik zo een onverbrekelijke band tussen de doop in de naam van Jezus en de doop met de heilige Geest zie *als één proces* dat zich ons leven lang moet uitstrekken, kan ik dan de *kinderdoop* wel handhaven? Ja, ook al belijdt een klein kind nog niet z'n geloof en merk

je nog niet dat z'n hartje vol van de Geest is. Want als Jezus de kleine kinderen op de arm van hun moeders zegent en verontwaardigd is over de houding van zijn discipelen, die de kinderen willen tegenhouden, zegt Hij:

Marc. 10, 14

Laat de kinderen bij me komen, houd ze niet tegen, want het koninkrijk van God behoort toe aan wie is zoals zij. Ik verzeker jullie: wie niet als een kind openstaat voor het koninkrijk van God, zal er zeker niet binnengaan. Hij nam de kinderen in zijn armen en zegende hen door hun de handen op te leggen.

De kinderen horen er bij. Jezus heeft zijn handen op hen gelegd. Als Paulus die twaalf mensen in Efeze ontmoet, ontvangen zij nadat hij zijn handen op hen gelegd heeft de heilige Geest. De doop van Johannes die het rijk aankondigde, mocht bij deze mensen vervangen worden door de doop van Jezus. Daardoor traden zij het koninkrijk van Jezus binnen.

Zouden de kinderen, als wij denken aan Jezus' handoplegging, dan niet een plaats hebben binnen dat koninkrijk? Wij maken ons problemen waar ze niet zijn. Niemand komt het koninkrijk binnen omdat hij of zij gelooft, maar omdat God en Jezus ons roept. *Hij* roept eerst en vervolgens mogen *wij* binnenkomen. Binnenkomen als volwassenen nadat wij ja gezegd hebben. Maar ook binnenkomen als kinderen van die volwassenen, omdat de kinderen met hun ouders *geheiligden* mogen heten. Dat zij nog niet, evenals hun ouders vervuld zijn van de heilige Geest om te spreken en om te profeteren, doet hier helemaal niet ter zake. De doop is als een fontein die bij de ouders al spuit en bij de kinderen ook eens zal spuiten, als zij ja en amen kunnen en zullen zeggen op de roepstem van Jezus.

3.4 Uit het wapenarsenaal van volwassendopers (Verbree)

Wie zich bezighoudt met het doordenken van de argumenten van volwassendopers voor hun standpunten zal al in de gaten krijgen dat dezelfde argumenten nogal eens terugkeren. Men spreekt elkaar na. Nu is daar op zich niks mis mee, en dit verschijnsel zal zich ook zeker bij kinderdopers voordoen. Maar het wordt wel een probleem wanneer onjuiste informatie wordt nagesproken en doorgegeven. Ik geef een drietal voorbeelden. Ze zijn gekozen uit verschillende aandachtsvelden.

Ik vraag uw aandacht voor:

- onjuist exegetiseren.
- onjuist weergeven van feiten uit de kerkgeschiedenis.
- onjuist weergeven van de gereformeerde belijdenisgeschriften.
- Onjuiste Bijbeluitleg.

Eén van de punten waar je het keer op keer fout ziet gaan in de exegese is uitleg van de betekenis van de besnijdenis. Een voorbeeld uit het boek *Dopen en laten Dopen* van Evert W. van de Poll.

Op pagina 117 van zijn boek schrijft hij: 'De doop staat helemaal los van de gewone besnijdenis. Dat blijkt wel uit het volgende Bijbelse voorbeeld. Van de Poll haalt de besnijdenis van Timotheüs door Paulus uit Handelingen 16 aan.

Hij zegt vervolgens: 'Als de doop in de plaats van de besnijdenis was gekomen, dan kon dat helemaal niet. Dan mócht dat ook niet' Van de Poll vraagt: Waarom deed Paulus dat? Hij antwoordt: 'Het moest duidelijk zijn dat Timoteüs zich met zijn geloof in Jezus niet had

ontrokken aan zijn volk. De gemeente komt niet in de plaats van Israël. Dus komt de doop niet in de plaats van de besnijdenis.’ De argeloze lezer kan hier de indruk krijgen dat van de Poll een sluitend verhaal vertelt. Maar in werkelijkheid deugt de redenering niet. Maar, en dat is het punt waar je steeds weer tegenaan loopt, dat zul je niet zien wanneer je niet alles wat Paulus over de besnijdenis schrijft laat meewegen.

We lichten de redenering kritisch door. Deze redenering deugt niet als zou blijken dat Paulus geen enkele waarde meer aan de besnijdenis hecht. De redenering staat of valt immers met de blijvende waarde voor God van de besnijdenis voor de Joden. Voor de Joden is de besnijdenis volgens van de Poll nog steeds het teken van het verbond dat God men hen heeft. Een verbond dat naast het verbond met de gemeente zou lopen.

Wat lezen we echter in Galaten 5, 6: ‘Het is volkomen onbelangrijk of men wel of niet besneden is, belangrijk is dat men een nieuwe schepping is.’ Hoe absoluut en hoezeer voor heidenen en Joden gesproken Paulus zich hier uitlaat, lezen we in Galaten 5: 2, 3.

Als van der Poll gelijk heeft, maakt Paulus in Galaten 5,16 een grove fout. Immers God zelf zou dan immers nog steeds wel degelijk grote waarde hechten aan de besnijdenis als teken van zijn verbond met de Joden, maar Paulus zou daar rustig tegen ingaan en zeggen: nee hoor, de besnijdenis stelt niets meer voor.

Paulus deed door Timoteüs te besnijden niet meer dan het maken van een goodwillgebaar richting zijn volksgenoten, door gebruik te maken van een voor hem betekenisloos geworden handeling.

- het onjuist weergeven van feiten uit de kerkgeschiedenis.

Een van de beweringen van volwassendopers is dat de praktijk om baby’s en kinderen te dopen een late uitvinding is. Pas in de tweede eeuw na Christus zou men er mee zijn begonnen. Een van de kroongetuigen die men voor deze onjuiste bewering regelmatig opvoert is de kerkvader Tertullianus. Tertullianus zou meteen aan de bel hebben getrokken en hebben geprotesteerd tegen het dopen van kinderen. Leest u mee in de internetcursus van de vrije baptistengemeente te Groningen:

‘Vanaf kerkvader Tertullianus (einde tweede eeuw) tot aan vandaag hebben christenen geprotesteerd tegen de kinderdoop.’

Wat u hier leest is standaard een argumentatie van volwassendopers. Laten we luisteren naar Tertullianus zelf. Men beroept zich op een passage waarin Tertullianus een opschuiven van het moment van doop van kinderen en ongetrouwden bepleit, omdat de peetvader en/of de peetmoeder niet te zware beloften op zich zouden moeten laden en omdat in de jaren van de onschuld de behoefte aan de vergeving van zonden nog niet zo noodzakelijk zou zijn.

U merkt dat het Tertullianus niet ontbrak aan oorspronkelijk gedachtengoed. Maar wat zegt hij nu eigenlijk? Ik vertaal voor u de bewuste passage: ‘Bij elk verzoek om de doopbediening kan de aanvrager zichzelf en anderen misleiden. Daarom is het nuttiger om, afhankelijk van de rijpheid en de leeftijd van de aspirantdoper, de doop op te schuiven, in het bijzonder als het om kleine kinderen gaat. Want waarom is het nodig – tenzij het om een noodtoestand gaat – de peten in gevaar te brengen. Zij zouden immers zelf kunnen sterven vóór ze hun beloften hebben kunnen nakomen en het zou ook kunnen gebeuren dat hun petekinderen bij het opgroeien niet blijken te deugen.

Het is zeker waar dat de Heer zegt: ‘verhindert hen niet tot Mij te komen’. Wel ze mogen ook komen naar waar ze worden genodigd, maar later, als ze ouder zijn’. Ze mogen komen als ze kunnen leren, als ze onderwijs ontvangen (kunnen). Ze mogen Christen worden

als ze Christus kunnen belijden. Waarom zou de onschuldige leeftijd zo'n haast moeten maken met het ontvangen van de vergeving van de zonden.

Wie dit gelezen heeft, herkent in Tertullianus niet alleen de uitdrager van een gedachtegoed waar vandaag noch de volwassendoper noch de kinderdoper mee uit de voeten kan, hij zal ook moeten vaststellen dat Tertullianus helemaal niet tegen de kinderdoop was en dat de kinderdoop de gangbare praktijk was.

1. Hij zegt dat hij het nuttiger (utilior) acht het doopmoment te verschuiven. Dat is bepaald niet hetzelfde als zeggen: kinderen mógen niet gedoopt worden.
2. Tertullianus, zo blijkt nota bene uit dezelfde passage, is een verklaard voorstander van de kinderdoop, op welke leeftijd dan ook, als er zich een noodsituatie voordoet. (si non tam necesse est). Is de baby of het kind ernstig ziek: meteen dopen!
3. Tertullianus' redenering, hoe krom ook, heeft alleen zin tegen een achtergrond waarin men juist wél gewoon was de kleine kinderen (parvuli) te dopen.

We zagen hoe er onjuist wordt geëxegeseerd, b.v. rond de besnijdenis, we zagen hoe de kerkgeschiedenis onjuist ten tonele wordt gevoerd, ten slotte wil ik illustreren dat de gereformeerde belijdenis hetzelfde lot kan treffen.

Ds. Bottenbley spreekt in de vanavond al eerder aangehaalde toespraak ook over de drie formulieren van enigheid en citeert dan uit het Kort Begrip (v/a 52) dat daar officieel niet toe behoort, maar dat is verder niet van belang. Hij zegt: 'Als ik het hier zo lees, dan verzekeren mij beide sacramenten – ik herhaal het nog een keer: Ze verzekeren me vergeving van m'n zonden, het eeuwige leven uit genade, en uiteindelijk op grond van het offer van Jezus Christus, dat Hij volbracht heeft. Broeders en zusters, noch het avondmaal, noch de doop, of je nu spreekt over de kinderdoop of over de doop door onderdompeling, geen van beide sacramenten maken dat een mens behouden *wordt*. Omdat je behouden *bent* onderga je de twee sacramenten.'

Hier wordt de gereformeerde belijdenis sacramentalisme in de schoenen geschoven: de doop maakt zalig, het avondmaal maakt zalig. Maar ieder die ook maar een beetje thuis is in het gereformeerde belijden, weet dat dit een vertekening is. Juist in de gereformeerde traditie wordt gehamerd op de tweezijdigheid van het verbond, er is een belofte en een eis. Het belijden van de kinderdopers wordt zo ernstig vertekend.

4. BEANTWOORDING VAN VRAGEN (Verbree)

Opmerking vooraf:

De grote hoeveelheid vragen doorwerkend, valt het me vanuit de rust achter het bureau op dat er veel vragen zijn gesteld die illustreren hoe noodzakelijk het is om, te weten wat de bedding is waarbinnen je de uitleg van zo'n tekst probeert te geven. In mijn boekje heb ik laten zien dat wie niet eerst bepaalt waar hij staat t.o.v. het nieuwe verbond, het gevaar loopt in eindeloze discussies te verzanden. Het is niet om de verkoopcijfers van het boek te stimuleren, maar om dit wezenlijke punt nog een keer te onderstrepen dat ik op de opzet van het boek vanuit deze grondgedachte wijs.

De volgorde van de beantwoording is net als op de cursusavond zo goed als willekeurig, zij het dat een aantal op elkaar lijkende vragen uiteraard is samengenomen.

*Vraag: in de bijdrage van ds. Verbree n.a.v. 1 Kor. 7, 14 werd het begrip heilig in de Bijbel uitgelegd. Maar je kunt het begrip heilig uit het OT toch niet gelijkstellen met het heilig uit het NT?

Antwoord: het begrip heilig heeft in OT en NT wel degelijk dezelfde betekenis: voor God apart gezet, aan Hem gewijd. Uiteraard zijn de zaken en personen die heilig kunnen worden genoemd in OT en NT deels verschillend. Toonbroden en olie voor de priesterwijding kent het NT niet meer. Maar daardoor verandert de betekenis van het woord heilig nog niet.

*Vraag: kun je de doop ook het vervolg op de besnijdenis noemen in plaats van te stellen dat de doop in de plaats van de besnijdenis is gekomen?

Antwoord: we moeten oppassen dat we niet (onbedoeld) met woorden goochelen. Als 'het vervolg op' betekent: de besnijdenis heeft afgedaan, dan zou deze formulering acceptabel zijn. Wordt deze formulering echter gebruikt om ruimte te maken voor de besnijdenis als teken van het nog steeds actuele en van eigen belofte voorziene verbond van God met het volk Israël naast de kerk, dan is deze formulering af te wijzen.

*Vraag: als men de kinderdoop niet verwerpt, maar toch graag een overdoop wil, is dat dan goed te keuren?

Antwoord: we moeten een symbool dat God voor zichzelf heeft geclaimd niet een andere lading geven en het dan voor iets nieuws gebruiken. Respect voor de Here uit zich ook in het aan Hem laten van wat Hij voor zich opeiste. Een eventueel ander symbool is op zich wel denkbaar. Denkt u aan de roos die soms bij het doen van belijdenis wordt gelegd op de doopvont. Maar te allen tijde moet er voor worden gewaakt dat er niet uit een nieuw ritueel een nieuw sjibbolet ontstaat: ja, je bent als kind wel gedoopt, maar heb je al een roos op het doopvont gelegd? Dan halen we door de achterdeur naar binnen wat we in het afwijzen van de volwassendoop bij de voordeur hebben afgewezen.

*Vraag: als we vinden dat de kinderen erbij horen in de kerk, wat doen we dan voor ze?

Antwoord: elke gemeente zal er goed aan doen zich er voor in te spannen dat de kinderen zich thuis voelen in de eredienst. Dat kan en mag op veel manieren. Het zal zeker nog steeds voorkomen dat op dit punt de oogst (te) mager is. Aan de andere kant mag ook wel eens worden opgemerkt dat de eredienst niet hoeft te 'infantiliseren'. Soms krijg je de idee dat ouders pas blij de kerk uit komen als hun kinderen alles hebben begrepen. Dan bekruipt je de zorg of die ouders zelf ook aan eerder aan melk in plaats van vast voedsel toe zijn.

Uiteindelijk wordt de waardering van de kerkgang op termijn waarschijnlijk meer bepaald door hoe de kinderen hun ouders over het dienen van de Here en de eredienst horen spreken, dan door de in de dienst gebezigde vormen. Maar nogmaals, dat is geen excuus om niet je best te doen om ook voor kinderen een fijne kerkgang te bevorderen. Wat dat betreft is bijvoorbeeld een middel als een beamer een zegen.

*Vraag: horen kinderen van baptisten of evangelische gelovigen bij het verbond?

Antwoord: volgens de consequentie van hun leer over de volwassendoop niet, maar ik houd deze mensen graag voor dat de Here niet aan ons inzicht gebonden is. Ik ga er graag vanuit dat waar deze ouders hun kinderen nog niet als bij Christus behoren rekenen, de Here dat zelf wel doet. Daarmee is het belang van de kinderdoop overigens niet gebagatelliseerd. Het blijft Gods opdracht om de kinderen te dopen en hen hun bevoorrechte plaats binnen het verbond bij het opgroeien duidelijk te maken (in te prenten, à la Deut. 6).

*Vraag: Jezus zegt ons te geloven 'als een kind'. Waarom doen onze kinderen dan niet op jongere leeftijd belijdenis?

Antwoord: voor de leeftijd van het doen van belijdenis is geen ondergrens vastgesteld. Het doen van geloofsblijdenis is ook geen opdracht van de Here maar een gebruik dat uit de kerkgeschiedenis is opgekomen. Maar als we hechten aan de gewoonte dat onze kinderen én het een en ander weten én afgewogen hun ja-woord aan de Here geven, dan zullen we vanzelf op een leeftijd uitkomen, waar deze elementen elkaar ontmoeten. Die lag bij Calvijn ergens rond het vijftiende levensjaar, in onze cultuur, waar je lang kind mag zijn, ligt die leeftijd doorgaans wat hoger. Deze praktijk doet niets af aan het feit dat ook kleine kinderen al een (en juist) voorbeeldig geloof kunnen hebben. Jezus heeft het hier over een onbevangen houding van vertrouwen, die moeten we niet uitspelen tegen de oudere leeftijd waarop kinderen kennis hebben en doordachte keuzes kunnen maken.

*Vraag: mag je als je voor de kinderdoop bent, wel naar een dienst gaan waar een overdoop plaatsvindt?

Antwoord : ik neem hier een passage uit mijn boek over. We moeten het elkaar niet te moeilijk maken. Ergens aanwezig zijn, is niet per se hetzelfde als met alles wat op de bezochte plaats wordt verteld of gedaan instemmen. Ook hoeven we niet onder de indruk te zijn van het argument dat, wanneer de tijden van erediensten samenvallen of overlappen, men 'de eigen bijeenkomst niet mag verzuimen'. Dit is een goede regel, trouw aan de eigen samenkomst moet hoog in het vaandel van elke christen staan, maar letterknechterij kan elke goede regel bederven. Waarom niet anders geredeneerd? We kunnen ook zeggen: ons principe is het onze eigen eredienst te bezoeken, maar er zijn uitzonderingen die deze regel bevestigen. We hoeven niet uit het oog te verliezen dat waar men over de doop verschillend kan denken, er nog wel verbondenheid in Christus bestaat.

De vragen waar we hiermee worden geconfronteerd, kunnen niet vruchtbaar met een zwart-wit antwoord worden afgedaan. Ze vragen om wijsheid, en wijsheid vindt men door zoveel mogelijk aspecten van een zaak onder ogen te zien.

Wie het inhoudelijke gesprek niet uit de weg gaat en zijn kind of vriend duidelijk maakt waarom hij aan de kinderdoop hecht, kan op grond van goede afwegingen toch besluiten een dienst elders bij te wonen of op even goede gronden besluiten dat niet te doen. Men kan gaan uit beleefdheid, of om de weg naar het gesprek open te houden; het kan zijn dat we uit eigen ervaring willen kunnen spreken over hoe het elders toegaat, we kunnen gaan omdat wat we aan de eigen achterban kunnen uitleggen, voor een buitenstaander gemakkelijk onbegrijpelijk zal blijven.

We kunnen anderzijds ook níet gaan, omdat we er aan hechten op elke mogelijke manier duidelijk te maken dat we de doop beslist anders waarden dan de 'overdoper'. We kunnen niet gaan en daarbij aangeven dat we het emotioneel niet kunnen opbrengen de betekenis van ons staan aan de doopvont lang geleden gedevalueerd te zien, enzovoort. Ook de houding van wie uitnodigt, zal meewegen. Als iemand die afgeeft op de kinderdoop ons uitnodigt, zal dat de bereidheid gehoor te geven aan die uitnodiging niet bevorderen.

*Vraag: is het voor of tegen de kinderdoop zijn, een zaak van hemel of hel?

Antwoord: Zo moeten we de zaak niet op scherp stellen. Paulus zegt in 1 Korintiërs 3 dat er geen ander fundament is dan Jezus. Wel houdt hij er rekening mee dat wie op dat fundament voortbouwt dat nog wel in een verkeerde stijl kan doen. Dan zal zo iemand de pijn daarvan ervaren (je zult je maar een heel leven sterk hebben gemaakt voor iets wat door de Here achteraf als nutteloos of onjuist wordt getypeerd) maar, staat er dan zo prachtig bij: zichzelf zal echter worden gered, maar door het vuur heen.

*Vraag: als mensen samenwonen en de ene partner is gelovig en er komt een kindje. Mag de gelovige partner het kindje dan laten dopen?

Antwoord: wat kan de praktijk ons toch op lastige kwesties trakteren! Naar de samenwonende ouder toe zou je willen zeggen: als u uw kindje wilt laten dopen, maak dan ook ernst met andere geboden van de Here. Maar natuurlijk kan het gebeuren, dat ook als die partner zegt: oké, laten we trouwen, de Here wil het, dat de andere partner weigert. Zo'n geval ligt anders dan de situatie waarin men het onjuiste van samenwonen niet wenst te erkennen, maar wel de doop wil. Naar het kindje gekeken, wil je natuurlijk graag dopen. Toch denk ik niet dat de kerkenraad in de verantwoordelijkheid van de ouder moet treden en die overnemen. De ouder moet laten zien in alles de weg van de Here te willen gaan. Het is dan niet de kerkenraad die blokkeert ,al zal dat vast zo voorgesteld worden, het is de ouder die zijn/haar kind in de weg staat.

*Vraag: is de verwijzing naar Lukas 2, 22 voor de gewoonte van het opdragen terecht?

Antwoord: nee. De achtergrond van dit vers is Gods opdracht aan Mozes om alle *eerstgeborenen* aan Hem te wijden. Ik neem aan dat baptisten en evangelischen hun tweede en derde kind ook opdragen. Dit is op-de-klank-af-exegetiseren.

*Vraag: waarom moesten de joden die onder de indruk waren van Petrus' toespraak op de Pinksterdag zich laten dopen, ze hoorden toch al bij het verbond?

Antwoord: Jezus noemt het verbond dat doorloopt van het OT naar het NT, niet voor niets het nieuwe verbond in zijn bloed. Deze mensen hebben kort geleden Jezus aan het kruis geschreeuwd en zo het nieuwe verbond afgewezen. Het spreekt vanzelf dat zij, nu ze tot hun schrik ontdekken dat ze de Messias hebben gekruisigd, zich ook expliciet en publiek onder zijn bevel moeten stellen door zich met hun kinderen te laten dopen in zijn naam.

*Vraag: In het boek van Verbree lees ik op pagina 25: 'het nieuwe verbond is volgens de volwassendopers... een ander verbond dan Gods verbond met het volk Israël dat men nog steeds náást het verbond met de gemeente van Christus ziet doorlopen.' Dit doet mij denken aan het premillennialisme van de vorige cursus. Ik had niet begrepen dat baptisten deze leer aanhingen. Hoe zit dat?

Antwoord: de koppeling naar de vorige cursusronde over Israël wordt door u terecht gelegd. Het is inderdaad zo dat het geloof in het duizendjarig rijk gemeengoed is in baptistenkringen. Net als velen realiseerde u zich dit blijkbaar niet, maar wie het verhaal over de volwassendoop slikt, tekent zonder het te weten ook voor een kijk op verbond en Israël die wij niet in de Bijbel terugvinden, want die zaken hangen met elkaar samen. Wij zijn blij als u door onze cursus begrijpt dat het hier niet om losse puntjes gaat, maar om een wezenlijk andere theologie, waar u dan hier dan daar tegenop botst.

*Vraag: moet je in de uitleg van de volwassendopers niet de invloed van de satan zien? Hij brengt toch graag op een dwaalspoor?

Antwoord: zo zou ik het zeker niet benaderen. Ik twijfel geen moment aan de oprechtheid van veel voorstanders van de volwassendoop. Ik aarzel ook niet hen mijn broeders en zusters te noemen. Maar in hun oprechtheid kunnen zij - en kan ik - er nog wel naast zitten in het uitleggen op enig punt in het Woord van de Here. Ik verwijs hier graag naar wat ik boven heb gezegd naar aanleiding van 1 Kor. 3. Ik neem aan dat Paulus een onjuiste bouwstijl op het ware fundament ook niet als duivelswerk zou classificeren.

*Vraag: volwassendopers verwijzen graag naar het feit dat Christus zich liet dopen, waarom zouden zij het dan niet doen?

Antwoord: Dit is weer een geval van op de klank af citeren. Ik verwijs u naar de samenvatting van de bijdragen waarin duidelijk is gemaakt dat de doop door Johannes niet dezelfde doop is

als die door Jezus wordt ingesteld. Dit is echt een kwestie van appels met peren vergelijken. Jezus zal ook besneden zijn, doen volwassendopers dat daarom ook?

**Vraag:* hoe lang kun je elkaar broeders en zuster blijven noemen, het kaf moet toch ook van het koren gescheiden worden?

Antwoord: ik zou de beeldspraak van kaf en koren in dit verband niet gebruiken. Het roept ogenblikkelijk associaties op met Psalm 1 en de woorden waarmee Johannes de Doper onderscheid maakt tussen hypocrieten en gelovigen. Deze tweedeling is tussen kinderdopers en volwassendopers niet aan de orde. Ik blijf verwijzen naar 1 Kor. 3 en zeg: zolang we merken dat we een zijn in het erkennen van Christus als de enige grond voor ons heil, is er veel ruimte om elkaar als broeder en zuster tegemoet te treden. Als er scheuren in dit fundament zichtbaar worden, dan ontstaat een kloof en is het verstandig niet langer over een broeder/zuster te spreken.

**Vraag:* als de ongelovige partner via het huis-/gezinsverband met de gelovige partner al als voor God apart gezet geldt (1 Kor. 7, 14) waarom eisen we dan dat zo'n partner toch nog openbare geloofsbelijdenis doet, voor we hem of haar als lid van de gemeente inschrijven?

Antwoord: van volwassen gemeenteleden verwachten we dat ze bewust willen leven volgens de weg die de Here wijst. Een partner die zegt: maar ik geloof helemaal niet in die God van jou, is geen levend lid van de gemeente en hoort niet aan de tafel van Christus thuis. Zolang iemand op dat standpunt staat, is er geen reden hem of haar in te schrijven in het gemeenteregister. Dit komt echter geen moment in mindering op het feit dat God zo iemand wel voor zich opeist en hem of haar na dit leven zal confronteren met het feit dat hij of zij het aanbod van bij Hem mogen horen heeft genegeerd. Gaat het om een partner die (op den duur) aangeeft wel bij God te willen horen, dan is er niets op tegen om hem of haar via onderwijs te brengen tot een keus die hij of zij goed overziet. De praktijk laat ook zien dat in die gevallen de betrokkenen alle begrip hebben voor deze route, ja, er van harte mee instemmen.

**Vraag:* waarom mag, als een kind bij het verbond hoort, het pas deelnemen aan het avondmaal nadat het geloofsbelijdenis heeft afgelegd?

Antwoord: deze praktijk is in de loop van de geschiedenis gegroeid. Tegen de achtergrond van het schrikbarend gebrek aan kennis in de tijd van de Reformatie, is uit praktische overwegingen het catechetisch onderwijs, zoals de vroege kerk dat kende, weer opgepakt en nu toegepast op de menigte van de onwetende kerkleden, van jong tot oud. In het begin bestond de kerk in de maatschappij uit een minderheid die bewust voor het christendom koos, in de tijd van de Reformatie was iedereen lid van de kerk, maar zonder enige kennis. Aangezien onze tijd qua kennisniveau eerder achteruitgang dan groei laat zien en aangezien we net uit een eeuwenlange situatie van vergaande nieuwe volkskerkelijkheid komen, lijkt er mij op dit moment geen reden te bestaan om af te stappen van de praktijk van het doen van openbare geloofsbelijdenis na grondige catechese, een praktijk die inderdaad wel uitleg nodig heeft, maar die zeer nuttig werkt.

**Vraag:* volgens de voorganger in de VBG in Groningen zal bij de terugkomst van Jezus, als een dief in de nacht, eerst het volk (Israël) opgenomen worden en daarna pas de gemeente en daarop volgend begint het 'letterlijke' duizend jarig rijk. Ook hierin is een verschil te ontdekken tussen het volk en de gemeente. Mijn vraag is, waar komt dit verschil vandaan? Waar staat dat in de bijbel? Zo ja, is het mogelijk te concluderen dat het Oude en Nieuwe Verbond dan niet in elkaar overlopen en dan toch van elkaar verschillen?

Antwoord: voor het antwoord op deze vraag verwijzen we naar de 11^e ronde van onze cursus, over de Bijbelse kijk op het volk Israël, waar uitgebreid op deze materie is ingegaan. Een

uitgebreide samenvatting van de besproken stof kunt u vinden op onze website:
gaaninhetspoorvandebijbel.nl

*Vraag: een vrijgemaakt predikant schreef in een artikel: ‘dat je daar(het koninkrijk van God AHV) alleen maar binnen komt, als je gedoopt bent. Dus als je schoongemaakt wordt. Want dat is de doop, het ritueel van de reiniging.’ En even verder: Je komt zijn koninkrijk niet binnen zonder dat bijzonder paspoort.’ Onze kinderen hebben zich laten overdopen en hun kinderen zijn alleen opgedragen. Vallen zij buiten het verbond omdat ze niet gedoopt zijn of zijn zij in hun ouders geheiligd?

Antwoord: Hoezeer het ook de plicht blijft van uw kinderen om hun kinderen te laten dopen, we mogen ook zeggen: als gelovige mensen als gevolg van een onjuiste Bijbeluitleg hun kinderen niet laten dopen, dan hoeft de Here daarom zijn verbond met deze kinderen nog niet op te zeggen. Hij is niet afhankelijk van onze fouten. Anders geformuleerd: of volwassendopers het nu willen weten of niet: kijkend naar hun kinderen zijn ze veel rijker dan zij willen weten.

*Vraag: Is het in principe zo, dat kinderen doordat de ouders al bij het verbond behoren (ouders zijn gedoopt, hebben belijdenis gedaan), er automatisch bij horen?

Antwoord: het feit dat deze kinderen al van af de zwangerschap bij de Here horen, is geen reden om de opdracht van de Here om ze te dopen te negeren. Just omdat ze er bij horen, moeten ze als baby ook het teken van het er bij horen ontvangen.

*Vraag: In het boekje is geschreven (blz.84) dat belijdenis van het geloof op de leeftijd van 25 jaar erg hoog is. Als het dan nog niet gebeurd is, moet er dan tucht worden toegepast? Dat lijkt mij moeilijk.

Antwoord: Dit zal per geval moeten worden beoordeeld. Maar als er sprake is van een volhardend leven in zonde, en men wordt maatschappelijk als volwassen en toerekeningsvatbaar gezien, dan zal het zeker tot tuchttoefening moeten komen. Bedenk wel dat tucht niet synoniem is met afsnijden, maar beoogt mensen bij de Here te houden/terugbrengen. Zo'n proces zou ook al vóór iemands vijftiengste kunnen beginnen. Uiteraard moet en mag er, waar dat kan, veel geduld worden geoefend. Het gaat er om dat als maatschappelijk de leeftijdsgrens voor volwassenheid wijzigt, dit op den duur ook in de kerk effect zal hebben.

*Vraag: de doop is het bad van de wedergeboorte. Wat is dan de betekenis van de doop van een baby?

Antwoord: Er moet meer worden gezegd dan dat de doop het teken van onze wedergeboorte is. Bij een vraag als deze blijkt weer hoe belangrijk het is dat we eerst ons huiswerk doen ten aanzien van de verbondsleer in de Bijbel, vóór we ons met exegetische vragen naar aanleiding van een enkel vers bezighouden. Wie gezien heeft dat kinderen er in OT en NT voor de Here bijhoren, zal heel Titus 3 lezend (het hoofdstuk waar de doop het bad van de wedergeboorte wordt genoemd) vaststellen dat het hier gaat over volwassenen die zich hebben bekeerd tot Christus.

Lees vanaf vers 3: *‘Ook wij waren eens onverstandig, ongehoorzaam, op de verkeerde weg, slaaf van allerlei begeerten en lusten. Ons leven stond in het teken van boosaardigheid en afgunst, we verafschuwden en haatten elkaar. ⁴ Maar toen zijn de goedheid en mensenliefde van God, onze redder, openbaar geworden ⁵ en heeft hij ons gered, niet vanwege onze rechtvaardige daden, maar uit barmhartigheid. Hij heeft ons gered door het bad van de wedergeboorte en de vernieuwende kracht van de heilige Geest...’* Als er kinderen werden geboren of al waren in de gezinnen van deze bekeerlingen dan mochten die net als de

kinderen van Israël in het OT opgroeien in de kring van het verbond en zo met het klimmen van de jaren en het toenemen van hun kennis van en hun liefde vóór de Here wedergeboren mensen worden. We moeten de wedergeboorte niet versmallen tot een punt in de tijd, het is in de praktijk vaak een proces.

**Vraag:* Wanneer is de kinderdoop in zwang gekomen, of zijn daar geen gegevens van?

Antwoord: de gegevens uit de vroegste kerkgeschiedenis wijzen er op dat er aanvankelijk geen discussie was over de praktijk van het dopen van de kinderen. Blijkbaar sprak dit zo vanzelf dat er geen discussie over werd gevoerd. Als er dan in later tijd wel vragen worden gesteld, bevestigen die het beeld van een kerk die de kinderdoop als normaal beschouwde. Ik verwijs hier verder naar mijn boekje vanaf pagina 103 vv.

**Vraag over 1 Kor 7,14.* Als ik de uitleg goed heb begrepen vormt het heilig zijn van de kinderen een bewijs voor de kinderdoop. Nu staat er ook dat de ongelovige partner ook God toebehoort, volgens uw uitleg dus ook heilig: apart gezet, voor God. Als ik uw redenatie waarmee u de kinderdoop wilt bewijzen hierop toepas, zou ook de ongelovige partner gedoopt moeten worden. Dat lijkt me nooit de bedoeling van deze tekst.

Antwoord: het is zeker niet de bedoeling dat de ongelovige partner onder druk wordt gezet en gedwongen moet worden zich te laten dopen. Anderzijds mag deze tekst wel degelijk worden gebruikt om aan de ongelovige partner voor te houden, dat de Here hem of haar claimt. En dat Hij deze man of vrouw wel degelijk oproept om zich in het verlengde van die claim te bekeren en zich dan ook te laten dopen. Ik heb het er nu niet over dat een gelovige er bewust voor kiest met een ongelovige te trouwen en zo zijn of haar eigen moeilijkheden creëert.

**Vraag:* waar staat dat de doop het teken van het verbond is? Want als ik o.a. Marcus 14:24 lees, is dat toch het avondmaal?

Antwoord: In 'Over dopen' heb ik laten zien dat de doop in de plaats van de besnijdenis is gekomen pag. 65 v.v. (zie voor de besnijdenis als teken van het verbond in het NT o.a. Rom. 4, 11) Omdat de besnijdenis het teken van het oude verbond was, geldt daarom, nu de doop de plaats van de besnijdenis heeft ingenomen, dat de doop het teken van het verbond is. In het OT was er een dubbel teken: de besnijdenis en het Pesach. Zo zijn er ook in het NT twee tekens/sacramenten: doop en avondmaal.

5. BEANTWOORDING VAN VRAGEN (Douma)

1. Iemand schrijft dat er in zijn (gereformeerde) kerk een groep is die fervent tegen de kinderdoop is. Met een beroep op Hebr. 8,13 noemen zij het eerste (oudtestamentische) verbond verouderd en versleten. Er is nu een nieuw verbond, een geestelijke gemeenschap waaraan je deel krijgt door bekering> wedergeboorte> belijdenis van zonden> besnijdenis van hart> geloofsdoop.

De vraagsteller heeft de brief aan de Hebreëen zelf ook bekeken en concludeert daaruit dan dat je beslist niet kunt zeggen dat het verbond met Abraham etc. heeft afgedaan. Ik meen dat hij Hebreëen goed leest. Hij stelt wel dat het Sinai-verbond met al z'n offers en met z'n Levitische priesters heeft afgedaan, maar juist niet Gods verbond met Abraham en zijn nageslacht, waartoe de christelijke schrijver zichzelf ook heel duidelijk rekent. De eed die God bij zichzelf zwoer om de belofte aan Abraham waar te maken, spreekt ook de schrijver van Hebreëen moed in (Hebr. 6,18)! Het oude verbond met Abraham geldt nog steeds, maar in plaats van hogepriesters en priesters die in het

Sinaïtisch verbond werden aangesteld, is er nu één hogepriester die er altijd zal blijven: Jezus Christus, hogepriester voor eeuwig, zoals ook Melchisedek dat was (Hebr. 6,20vv).

Hetzelfde zie je bij Paulus in de brief aan de Romeinen. Ook Paulus gaat achter de wet van de Sinai terug naar Abraham, om duidelijk te maken dat hij en alle gelovige christenen kinderen van Abraham mogen heten (Rom. 4,11v). Fijntjes merkt Paulus op dat eerst Abrahams geloof er was en daarna pas zijn besnijdenis kwam. Wat verhindert ons dan om in het spoor van Abraham niet alleen zelf te geloven, maar ook van onze kinderen te zeggen dat zij in het verbond met Abraham zijn opgenomen en gedoopt mogen worden, zoals Abraham zijn kinderen en al zijn huisgenoten liet besnijden. En die besnijdenis was toch een teken van het verbond. Waarom zou dan nu de doop als teken van het verbond aan de kinderen niet toekomen?

Ik herhaal hier wat op de cursus herhaalde malen gezegd is: met losse teksten komen we niet bij de kinderdoop uit, maar als we op het *verbond* tussen God en de mensen letten en er dan op letten wie in dat verbond zijn opgenomen (de ouders met hun kinderen), kan tegen de kinderdoop geen bezwaar maken. Wanneer mensen (bv. de gevangenvaarder in Filippi, Hand. 16,33) met al hun huisgenoten gedoopt werden, zou het toch wel erg vreemd zijn als de kinderen daar buiten vielen!

2. Hoe is het mogelijk dat de gereformeerden en de baptisten dezelfde tekst over de gevangenvaarder in Filippi gebruiken, maar dan in tegengestelde zin? De gereformeerden gebruiken de tekst om de kinderdoop te bevestigen, de baptisten om de volwassendoop te bestrijden.

Antwoord: Hoe dat kan, vraag ik me ook af. Het verschil zal dan hierin moeten zitten dat de bestrijders van de kinderdoop het onmogelijk achten dat in het huis van de gevangenvaarder kleine kinderen aanwezig waren.

3. Iemand die een mentaal gehandicapt familielid heeft, werd getroffen door wat een ‘volwassendooper’ eens zei toen het ging over het sterven van verstandelijk gehandicapten. Hij maakte daarover mooie opmerkingen. Maar hij beweerde toch dat je van verstandelijk gehandicapten bij hun sterven niet kon zeggen dat ze door God in de hemelse heerlijkheid werden opgenomen. Ze konden immers geen blijk geven van hun geloof! Antwoord: Zoiets doet tekort aan de beloften die aan de ouders *en* hun kinderen gegeven zijn. Ik denk hier weer even aan de ‘Gereformeerde Baptisten’ die ik in mijn eerst toespraak heb genoemd. Zij zijn het helemaal eens met de Dordtse Leerregels behalve op het punt van de gestorven jonge kinderen. Daarover zegt D.L. I,17: De kinderen van de gelovigen zijn heilig (1 Kor. 7,14!), ‘niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond, waartoe zij met hun ouders behoren. Daarom moeten godvrezende ouders niet twijfelen aan de uitverkiezing en het behoud van hun kinderen die God zeer jong uit dit leven wegneemt.’ Ik herhaal wat al zovaak gezegd is: God geeft zijn heil niet aan losse individuen, maar deelt het uit aan gezinnen, aan geslachten, aan zijn volk. Verbond en verband horen bij elkaar. En dat is een grote troost voor de familie van mentaal gehandicapten, onder wie er zijn die nooit één fatsoenlijke zin over hun eigen geloof zullen kunnen uitspreken.

4. Iemand heeft ergens in een anti-kinderdoop verhaal gelezen: ‘Jezus riep de kinderen bij zich, omarmde ze en zegende ze; maar hij doopte ze niet.’

Mijn antwoord: Dat klopt, maar Jezus doopte evenmin volwassenen. Is de tekst voor de kinderdoop zonder waarde? Absoluut niet. Jezus zegende de kinderen, terwijl de volwassen discipelen het maar vreemd vond dat Jezus zich met kinderen inliet en hen omarmde. Jezus kwam voor brave discipelen, voor hoeren en tollenaars en ook voor de kinderen, waarvan hij zei: het koninkrijk van de hemel behoort toe aan wie is zoals zij

(Matt. 19,14). Wie geeft ons dan het recht van de kinderen te zeggen dat zij, anders dan hun gelovige ouders in het verbond met God niet zijn opgenomen?

5. Kun je de naam ‘gereformeerd’ ontzeggen aan hen die in hun ‘geloofsdoop’ hun vroegere kinderdoop niet verwerpen, maar in hun geloofsdoop een bevestiging zien van Gods liefde? Zijn het juist niet heel gelovige mensen die zich laten overdopen? Bovendien, wij vieren het Avondmaal wel honderd keer, is het dan zo’n vergrijp zich meer dan eenmaal te laten dopen? Wel moet volgens deze vraagsteller gelden dat zo’n gemeentelid die zich heeft laten overdopen zijn standpunt niet actief in de gemeente uitdraagt.

Antwoord: Zowel de besnijdenis als de doop zijn geen handelingen die voor herhaling vatbaar zijn. Het gaat over één Heer, één geloof, één doop (Ef. 4,5). Ook volwassenopers zullen geen pleidooien voeren voor meer dan één doop. De vergelijking met het Avondmaal, dat tot versterking van ons geloof dient, gaat daarom niet op. Natuurlijk moet ons oordeel niet hard zijn tegenover hen die zich laten overdopen en zich vervolgens schikken binnen de gereformeerde kerk waarin ze hun standpunt niet actief zullen uitdragen. M.i. wordt het pas een onhoudbare situatie wanneer men lid van twee gemeenten wil blijven, n.l. van de gereformeerde kerk en van de gemeenschap waarin men opnieuw gedoopt is. Daarvan zeg ik: geen dubbel paspoort! Het bedienen van de (weder)doop is geen particuliere aangelegenheid, maar verbindt ons aan de gemeenschap die doopt. Wie zich opnieuw heeft laten dopen, maar vervolgens met die gemeente breekt om (weer) lid te worden (of te blijven) van de gereformeerde kerk, moeten we in liefde accepteren.

6. De Joden die op de achtste dag al in het verbond werden opgenomen, lieten zich later toch dopen, bv. op de Pinksterdag. Als we stellen dat de kinderdoop in plaats van de besnijdenis gekomen is (denk aan de Heid. Catechismus, Zondag 27), betekent deze doop dan in feite niet een tweede bevestiging van het verbond, hetzelfde als wat men ‘overdopen’ noemt?

Antwoord: Van overdopen is geen sprake, wel van een handeling die bij het nieuwe verbond past. De keus voor Jezus is de basis voor de christelijke doop, zodat het zeker vaak zal zijn voorgekomen dat besneden Joden zich na hun bekering tot Jezus vervolgens lieten dopen. Die tweeheid van besnijdenis en doop zien we trouwens ook bij Jezus zelf, al was zijn doop de doop van Johannes die kort daarop weer uit beeld zou verdwijnen.

Als we de eenheid tussen het oude en het nieuwe verbond handhaven, wil dat natuurlijk niet zeggen dat er niet iets totaal nieuws met Jezus Christus z’n intrede deed. Besnijdenis en daarna doop kunnen we toch onmogelijk vergelijken met doop en wederdoop, omdat het in het laatste geval om twee dopen in dezelfde naam van Vader, Zoon en Heilige Geest gaat.

7. Tegenwoordig worden veel kinderen niet zo snel mogelijk gedoopt, maar kan dat maanden duren. Hoe denkt u daarover?

Antwoord: Ik kan mij voorstellen dat de vader en de moeder beiden het jawoord bij de doop van hun kind willen geven. Dat lijkt me een goede zaak, al kan een ander van mening zijn dat je de doop zo spoedig mogelijk moet willen en de vader ook wel het jawoord namens de moeder geven. Niet goed begrijp ik waarom, behoudens ziekteomstandigheden, de doop onnodig wordt uitgesteld.

8. Kun je ouderling worden als je je tegen de kinderdoop uitspreekt?

Antwoord: In de gereformeerde kerken is er altijd ruimte geweest voor mensen die moeite met de kinderdoop hadden, maar daar binnen de gemeente geen drukte over maakten (door anderen voor hun standpunt te winnen) en zich wilden laten onderwijzen door de kerkenraad. Nooit hebben de gereformeerde kerken gezegd dat je ook best ambtsdrager in de gemeente zou kunnen worden. Hoe kan iemand in de kerkenraad twijfelaars of tegenstanders van de kinderdoop onderwijzen als hij zelf geen verdediger van de kinderdoop is? Ik begrijp best dat het tegenwoordig een toer is ambtsdragers te vinden, maar het ziet er wel treurig uit als men dan een beroep gaat doen op broeders die het recht van de kinderdoop betwifelen.

9. Hoe moet je handelen als je graag wilt dat je pleegkind gedoopt wordt, maar de kerkenraad daar tegen is?

Antwoord: De vraag is waaróm een kerkenraad tegen is. Stel voor dat de ouders van zo'n pleegkind ertegen zijn, dan heeft geen kerkenraad het recht om de doop te bedienen. Een pleegkind is nog geen eigen kind, hoe hecht de relatie tussen zo'n kind en de pleegouders ook kan worden. Natuurlijk is de wens te begrijpen en ook het gebed tot God dat het tot een doop mag komen. Zijn de vader en/of moeder van het kind te bewegen hun bezwaren te laten vallen, dan ligt het m.i. anders, als er behoorlijke zekerheid is dat de pleegouders het betreffende kind mogen opvoeden tot volwassenheid.

10. Is er vaak geen sprake van 'verbondsautomatisme'?

Antwoord: verbondsautomatisme is al heel oud. Denk aan het gepoeh van het volk van God in de dagen van Jeremia: 'Dit is de tempel van de HEER! De tempel van de HEER! De tempel van de HEER!' (Jer. 7,4). Wie doet ons wat hier in Jeruzalem, waar de HEER aan onze kant staat?! Dit automatisme dat van zelfverzekerdheid getuigt, is een permanent gevaar. Ik ben gedoopt, kom geregeld in de kerk, leef aardig netjes, waar zou ik me druk over moeten maken?

Natuurlijk geeft zo'n houding geen blijk van wat wij Bijbels 'de vrees voor de HEER' noemen. Maar wij moeten verbondsautomatisme niet gaan bestrijden door Gods verbond te ondergraven in plaats van te eren. Als je denigrerende opmerkingen maakt over het verbond, alsof dat verbond helemaal geen vastheid en vreugde kan geven aan wie oprecht gelooft en dagelijks voor God op z'n knieën gaat, gooi je met het badwater het kind weg.

Lesbrief: verzoening - kernstuk van ons geloof

CURSUS 'GAAN IN HET SPOOR VAN DE BIJBEL'

ONDERWERP:

ZWOLLE : 8 oktober 2009

ROTTERDAM : 15 oktober 2009

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree

Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandeibijbel.nl

Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg

A.H. Verbree, Bouwhuiskhoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 27 augustus 2009.

Beste vrienden,er

1. We gaan de cursus in Zwolle en Rotterdam afronden. Voor zover u aan alle cursusavonden hebt deelgenomen, weet u dat we in 11 blokken het hele Oude Testament zijn doorgetrokken. Daarna hebben we in drie blokken nog speciale onderwerpen behandeld: Gebedsgenezing (blok 12); de kwestie Israël (blok 13) en de (kinder)doop (blok 14).

2. Nu gaan we onze cursus in bovengenoemd plaatsen in het 15^e blok afsluiten met het thema *Verzoening – kernstuk van ons christelijk geloof*. De Verzoening door Christus is een thema dat zo centraal is dat het raakvlakken heeft met eigenlijk alles. In de laatste drie themarondes van onze cursus hebben we geprobeerd uw kennis en inzicht op specifieke punten als gebedsgenezing, Israël en de doop te vergroten of te verdiepen. Maar al onze studie zou hier tevergeefs zijn als we het niet weten te verbinden met het centrale thema van de verzoening.

Je zou zeggen dit spreekt van zelf: sola gratia. Maar ten aanzien van het evangelie spreekt niets vanzelf. Oude waarheden moeten steeds opnieuw worden doorgegeven en dat niet alleen omdat er loochenaars zijn: 'geef mijn portie maar aan Fikkie' of omdat er preken worden gehouden over 'de God die zou bestaan', maar ook omdat bij afwezigheid van ketterij het eigen zicht niet automatisch scherp is.

In deze afsluitende ronde willen we het onderwerp 'verzoening' in drie bijdragen aan u presenteren.

3. Het **programma** van de avond ziet er als volgt uit:

19.30 – 20.00 uur	Drie noodzakelijke aspecten aan de verzoening (Douma)
20.00 – 20.30 uur	Verzoening door voldoening? (Verbree)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.45 uur	Bespreking en Bijdrage ART Hannover
21.45 – 22.00 uur	afsluiting van de cursus (Douma en Verbree)

4. Ter toelichting op het onderwerp vermelden we het volgende:

ad 1. In zijn bijdrage zal Douma duidelijk maken dat er (minstens drie aspecten onmisbaar zijn in de bespreking van wat het betekent verzoend te worden door het offer van Jezus Christus. Allereerst moeten we belijden dat wij *zondige* mensen zijn die zonder de verlossing door Jezus Christus verloren gaan. In de tweede plaats mogen wij geloven dat wij (ondanks

onze zonden) *rechtvaardige* mensen zijn. En tenslotte is het onmisbaar dat wij *gelovige* mensen zijn.

ad 2. In zijn bijdrage ‘Verzoening door voldoening?’ vraagt Verbree aandacht voor het volgende: Het zal ons niet snel gebeuren dat een serieuze gesprekspartner lelijke dingen zegt over Jezus. Ook wie geen christelijke achtergrond heeft of met het geloof of met de kerk brak, spreekt vaak (nog steeds) met respect over Jezus.

Het wordt moeilijk op het moment dat wordt doorgevraagd naar zijn betekenis. Want dan zal het niet alleen over zijn levensstijl en zijn moreel onderwijs moeten gaan, maar ook over de betekenis van zijn kruisdood. Was dat een door God zelf gekozen route om ons met zich te verzoenen, of was het een van de zwarte bladzijden uit de geschiedenis van de mensheid, een dag om er ‘nooit weer’ bij te roepen?! Het verzet tegen Jezus’ dood als zoenoffer is van alle tijden. We verkennen het terrein en slaan de Bijbel open.

ad 3. De bijdrage van docenten van de ART (Akademie für Reformatorische Theologie) uit Hannover maakt ons attent op het volgende: Niet alleen in Nederland zijn er christenen die willen staan voor het verzoenend bloed van Christus als de enige grond van ons heil. Ook in Duitsland zijn ze te vinden, maar ze hebben het moeilijk. In het kleine Nederland kunnen we wel eens het gevoel hebben dat we een verwaarloosbare minderheid aan het worden zijn.

Maar onze positie is een zeer bevoorrechte als we haar vergelijken met de positie van onze gereformeerde broeders en zusters in het grote Duitsland. Maar wat weten daar eigenlijk van? Wat zijn de feiten, wat de moeilijkheden, wat de kansen? Graag geven we in Zwolle en Rotterdam aan twee van de drie hoogleraren (Kloutke, Nestvogel en d’Assonville) de gelegenheid ons iets te vertellen over hun situatie en over het werk van de Akademie für Reformatorische Theologie in Hannover.

5. Aan deze cursusronde is geen aparte publicatie verbonden. Wel vindt u in de bijgevoegde Reader een greep uit de vloed van materiaal dat over het onderwerp van de verzoening bestaat, zodat u zich enigszins kunt inlezen.

We wensen u en ons een leerzame avond toe!
Jochem Douma en Adrian Verbree

Reader

Grote Ruil is krachtbron voor levensheiliging

Bron: Nederlands dagblad, 26 november 2008 10:00, laatste wijziging: 19 december 2008 10:37

door Aad Kamsteeg

Aad Kamsteeg en Ton de Ruiter gingen in de jaren negentig samen het land in om lezingen te houden. Beiden waren verontrust over veel geestelijke lauwheid. Nu gaan hun wegen uiteen: Ton de Ruiter kan niet meer geloven wat voor Aad Kamsteeg onopgeefbaar is: dat Christus' lijden in onze plaats de krachtbron is voor levensheiliging.

.....

Geraakt

Was in het kader van Grace Invest (de naam waaronder Kamsteeg en de Ruiter spraken AHV) onduidelijk of wij - zeg maar - de leer van de rechtvaardiging onderschreven? Integendeel. Dat Christus tot zonde is gemaakt (2 Korinte 5:21) om ons te redden, stond centraal. Juist dat geloof inspireerde om onszelf en anderen op te roepen nu ons eigen leven aan Hem toe te wijden. Met Ton was ik verontrust over veel geestelijke lauwheid (Laodiceageloof), ook bij mijzelf. En ja, we merkten al vrij snel dat we in ons verlangen naar levensheiliging verschillende accenten legden. En hoe triest, na zoveel jaren blijken we over wat ik als de kern van mijn geloof acht, uit elkaar gegroeid.

Ideaal

Ons beider ideaal is nog steeds een geloof als dat van Habakuk: „Al zal de vijgenboom niet bloeien...“, of om met Larry Crabb te spreken: „Zelfs al komt de kanker terug, gaat mijn bedrijf failliet en is mijn huwelijk niet meer wat het geweest is ..., „toch zal ik juichen in de HERE.“ Onbereikbaar? Ik schreef er recent een boekje over (De Leeuw is gevaarlijk maar goed; waarom pijn en lijden niet het laatste woord hebben), dat dezer dagen bij uitgeverij Van Wijnen verschijnt. Daarin leg ik uit dat ik, anders dan Ton, geestelijk niet kan groeien zonder aan de vraag what would Jesus do ? het plaatsvervangende what has Jesus done te laten voorafgaan.

.....

Ik zou niet weten wat ik moet beginnen zonder de Grote Ruil. Packer zei eens dat naarmate ik God meer ga liefhebben, de kloof tussen wat ik voor Hem wil doen (groei in besef van heiliging) en wat ik in werkelijkheid doe (groei in kennis van mijzelf) steeds groter wordt. Maar geen nood! Christus is juist gekomen om die kloof voor eens en altijd voor honderd procent te dichten. Daarin ligt mijn geestelijke rust, mijn zekerheid voor de eeuwigheid, mijn diepste vreugde en geluk in het hier en nu.'

Verzoening vraagt geen betaling

Bron: Nederlands Dagblad, 5 december 2008

door Ton de Ruiter

Is de gangbare gereformeerde uitleg van Golgotha Bijbels verantwoord? Is het hart van de gereformeerde leer - de rechtvaardiging - gezond en gezondmakend? Ton de Ruiter vroeg *ontheffing als vrijgemaakt-gereformeerd predikant, omdat hij met deze vragen zit. In onderstaand artikel reageert hij op zijn critici.*

De bleekheid van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) dwingt tot nadenken over de leer die zij brengen. Vurige, radicale bezieling mist mijns inziens te veel. Terwijl dat in de Bijbel kenmerk van de kerk is. Als 'geestelijk leider' zoek je de belemmeringen (pratend, studierend). Ik onderzocht dus ook het voedsel van de kerk: de leer, de prediking.

Toen ontdekte ik iets verschrikkelijks: ons gangbare geestelijke voedsel lijkt bedorven! Want we horen steeds: 'Jezus heeft plaatsvervangend onze schuld, onze straf gedragen - dat is de grond van ons heil'. Maar is dit Bijbels? Rationeel is het niet helder, erkennen velen berustend. Maar werpt deze leer feitelijk niet een lelijke smet op God? Want: is Hij een Vader 'die betaling eist' en anders niet kan of wil vergeven? (Heidelbergse Catechismus, zondag 4 en 5) En nog iets: moeten wij vergeven 'zoals Hij' - dus ook betaling eisen? Natuurlijk niet. Maar ... de bange vraag kwam op: is onze gangbare leer dan wel goed?

Velen denken dat de Bijbel de plaatsvervangende betaling overal leert. Maar mijns inziens is het aantoonbaar dat de betalingsleer 'ingelezen' wordt in woorden als verzoening, offer, bevrijding, redden, verlossen, rechtvaardigen, enz. Leert de Bijbel helder dat 'de Grote Ruil' (Luther) de grond van onze redding is? Het omgekeerde staat wel zwart op wit: 'God wil niet dat een rechtvaardige de schuld en straf van een schuldige opgelegd krijgt - dat is Hem een gruwel' (o.a. Spreuken 17:15,26; Exodus 34:7; Ezechiël 18:20; 33:18-20). Zou God Zelf dat dan wel doen met Jezus?

Schinkelshoek redeneert dan: God en Jezus zijn één - dus 'God leed zelf in Jezus op Golgotha' (Nederlands Dagblad 22 november). Dit is mijns inziens echt 'luchtfietserij'. Want de vraag blijft: waarom is voor God dat lijden (nu als 'zelfkastijding') nodig? Gewoon vergeven van immense schulden en de ergste zonden kan toch ook (Matteüs 18:27)?

Heidens principe

'Prediken' de offers (in het Oude Testament) symbolisch het plaatsvervangend strafdragen? Dit berust mijns inziens op slechte exegese. 'Betalen of vergoeden' kan niet bij God, want alles is al van Hem! 'Betaling' met offers is een heidens principe. Verzoening is bij God nooit via betaling van schuld, maar via schuldbelijdenis, bekering en toewijding. Dát maakten de offers zichtbaar als 'een lieflijke reuk voor de Here'. Door overgave, vertrouwen en toewijding ontstaat verzoening bij God. En dan zijn schuld en schade geen probleem (Lucas 15:20).

Strengholt doet een poging de gelijkenis van de verloren zoon Egyptisch uit te leggen (ND 22 november). Maar ook bij hem gaat de vader zonder meer voorbij aan de gepleegde kwetsingen (geen vergoedingsregeling!).

Alleen als we de schuld- cq. strafbetalingsleer wegdoen, komt er mijns inziens echt ruimte voor de Bijbelse krachtige verklaring van Golgotha: Jezus overwon daar al onze vijanden om ons te bevrijden uit hun slavernij (o.a. Kolossenzen 2:15; Hebreëen 2:14,15).

Ja, ik kniel nog geregeld voor het kruis in aanbidding. Want deze geweldige Overwinnaar woont nu in mij en stelt zijn kracht beschikbaar. Door dit geloof ben ik één met Hem en sterker dan alle verleidingen (1 Korinte 10:13) en in alles 'meer dan overwinnaar' (Romeinen 8:37). Dit evangelie bevrijdt echt en bezielt, maar wordt mijns inziens afgebroken door de on-Bijbelse betalingsleer!

Vergeving

Ben ik zeker van Gods vergeving? Ja, want die zekerheid rust op Gods belofte en niet op betaling! God belóóft vergeving aan ieder die oprecht met Hem leeft (Psalm 32). Gehoorzamen bouwen hun huis op Jezus, de Rots (Matteüs 7:24vv; 12:50). Beslissend is of jij als wedergeborene voor God wilt leven (1 Johannes 3:9,10).

Steunen op de 'Grote Ruil' leidt af van waar het om gaat. Alleen door Geestelijke verandering kom je in het koninkrijk. Wie die genade zoekt, ontvangt zeker ook de genade van de vergeving.

Kamsteeg stelt (ND 26 november): 'Grote Ruil is krachtbron voor levensheiliging'. Maar hoe werkt dat? Hij beroept zich net zo hard op de Heilige Geest als ik. Want schuldbetaling is geen kracht waarmee je je (ego)verslaving overwint. Krachtbron is 'Jezus in ons'. Zo kun je alleen echt radicaal voor God leven. Dit is mijns inziens veel Bijbelser dan de gangbare rechtvaardigingsleer waarbij heiliging secundair wordt.

Ten slotte: let er op dat ik heel vaak 'mijns inziens' schreef. Daarmee bedoel ik: het is nu mijn overtuiging, maar ik sta open voor correctie. Nog altijd wil ik graag een 'arme van geest' blijven die graag van God wil leren. U ook? Dan alleen zullen we elkaar tot zegen zijn.

Ton de Ruiter was predikant van Christelijke Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) in Enkhuizen.

Bron: naamloze webpagina

verzoening door voldoening??

Bekend binnen de orthodoxie is de gevleugelde frase 'verzoening door voldoening'. Men bedoelt daarmee dat Jezus op het kruis van Golgotha de straf van God op de zonde plaatsvervangend zou hebben gedragen. Immers, zo is de gedachte, Gods toorn over de zonde moest gestild worden en aan de rechtseis van vergelding moest worden voldaan. Calvijn bracht dat zo onder woorden:

God is de mens een vijand geweest (...) God de Vader is door Christus' offerande voldaan en verzoend; zijn gramschap is door deze Voorbidder gestild.

Mijn commentaar:

1. Nergens leert de Schrift dat God de mens ooit tot een vijand is geweest.
2. Nergens leert de Schrift dat GóD verzoend werd. "God was in Christus de wereld *met Zich* verzoenende...". Dus niet: Zich met de wereld verzoenende (2Kor.5:18,19). Wij worden met GóD verzoend en niet omgekeerd (Rom.5:10).
3. De offerande van Christus is *niet* Zijn slachting op Golgotha, maar de welriekende reuk die opsteeg toen Hij verrees en verhoogd werd.
4. Nergens leert de Schrift dat Gods gramschap of toorn, Jezus troffen op Golgotha. "... de straf die ons de vrede aanbrengt" (Jes.53:5), was niet de straf die GóD Hem aandeed, maar de doodstraf die mensen Hem aandeden (Hand.13:28).
5. "God was in Christus de wereld met Zich verzoenende, door hun hun overtredingen NIET toe te rekenen" (2Kor.5:19). De leuze 'verzoening door voldoening' gaat er van uit dat God de overtredingen der wereld wél toerekende (nl. aan Zijn Zoon).
6. Waar de schuld betaald en voldaan zou zijn, zou vergeving vervolgens niet meer nodig zijn.

Het is waar, God spaarde Zijn Zoon niet. Maar niet door over Hem Zijn toorn uit te gieten (wat trouwens onrechtvaardig zou zijn), maar door Hem *over te geven* aan Zijn vijanden (Rom.8:32). Daardoor werd "de Man van smarten" verbrijzeld (Jes.53:10), tot een vloek (Gal.3:13) en tot zonde (2Kor.5:21). De drie uren van duisternis op Golgotha getuigen daarvan. Jezus werd toen niet door God *verlaten*, maar door God *overgelaten*, nl. in de handen van wettelozen ('verlaten' in Mat.27:46 is hetzelfde woord als 'overgelaten' in Hand.2:31 of Rom.9:29). De Vader was *altijd* met Hem, ook toen Hij door iedereen alleen werd gelaten (Joh.16:32).

Jezus droeg de *zonden*, niet de *straf* op de zonden. De ongerechtigheden van het volk kwam op Hem neer (Jes.53:6). Maar het was *ten onrechte* dat men Hem hield...

Bron internet

Verzoening door voldoening

...In Engeland en Noord-Amerika wordt deze discussie (verzoening door voldoening AHV) al gelabeld als 'Atonement Wars'. Een afkorting die je in de verslaggeving vaak tegenkomt is PSA wat staat voor Penal Substitutionary Atonement. Dat geeft aan dat het gaat om *plaatsvervangende* (substitutionary) *verzoening* (atonement) door Jezus waarbij Hij de *straf* (penal) die wij hadden verdiend op zich heeft genomen. Waar het in de discussie over PSA over gaat is of de P van Penal wel kan blijven staan.

Er kan ons hier in Nederland dus nog wel eens wat te wachten staan! Toch zie ik daar ook wel iets positiefs in (en ik hoop ook dat het gebeurt), namelijk dat mensen begrippen als *verzoening door voldoening* en *leer van de rechtvaardiging* en *het plaatsvervangend lijden en sterven* van Jezus gaan doordenken en (opnieuw) omarmen...

Bron: <http://www.refdag.nl/oud/zoen/980423zoen.html#home>

„Verzoening is hét middelpunt”

Van een medewerker

KAMPEN – „De verzoening door Jezus' lijden en sterven is hét middelpunt van de wereld”. Dit zei gisteren prof. dr. J. van Bruggen op de Schooldag van de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in Kampen. In verschillende kerkgebouwen spraken docenten over het thema “De Verzoendag voorbij?”. Dit jaar viel de Schooldag op de joodse Grote Verzoendag.

Prof. Van Bruggen, hoogleraar Nieuwe Testament, legde in een volle Broederkerk uit dat eeuwenlang het „raamwerk” van de Heidelberger Catechismus als leidraad voor theologie en prediking diende. Dat betekende dat er eerst een afdoende antwoord over de verzoening met God moest komen, voordat geloof, wet en gebed ter sprake konden komen.

Wie niet de verzoening maar het Koninkrijk Gods als „hét spannende thema” van het Evangelie ziet, valt volgens hem in de ouderwetse, voor-barthiaanse negentiende-eeuwse vrijzinnigheid terug. In zijn toespraak, getiteld “Verzoendag en hemelrijk”, wees de nieuwtestamenticus op het valse dilemma: „Er mag nooit een wig gedreven worden tussen het hemelrijk en de grote verzoendag op Golgotha”.

Weliswaar ligt in het eerste optreden van Christus op aarde meer nadruk op het Koninkrijk Gods, maar gaandeweg komen de uitdrukkelijke aankondigingen van het lijden, sterven en de „geplande opstanding” meer centraal te staan. De verzoening door het kruis blijkt echt het enige middel om het hemelrijk op een aarde vol zondaren te vestigen. Wel bestaat volgens dr. Van Bruggen het gevaar van „versmalling” als wij van de weeromstuit alleen over individuele verzoening spreken. De gereformeerde belijdenissen zijn „breder”, want daar is overal de echo van het weidse perspectief van een kosmische verlossing te horen, aldus de hoogleraar.

Bron: internet Dossier verzoening

Door J. M. D. de Heer

ZEIST – „De vroegchristelijke gemeenten hebben het hart van het Evangelie, de verzoening door Christus, bewonderenswaardig vertolkt. En dat viel niet mee, in een tijd waarin christenen niet zelden voor de leeuwen terechtwamen”.

Dr. J. van Oort, docent Vroege Kerk aan de Universiteit Utrecht, ziet een ononderbroken getuigenis van Christus' verzoenend lijden en sterven in de prediking van de apostelen, van de

Apostolische Vaders en van de kerkvaders. Tot de Apostolische Vaders worden de vroegchristelijke kerkleiders gerekend die onderwezen werden door de brede kring van de apostelen of hun directe leerlingen. Kerkvaders heten de kerkleiders tot de zesde eeuw.

Oppassen

We moeten oppassen, zegt dr. Van Oort vooraf, dat we niet te zeer door de bril van deze tijd naar de Vroege Kerk te kijken. „We moeten geschriften van het jonge christendom daarom vooral lezen vanuit hun eigen bedoeling. Op die manier kunnen we antwoord geven op moderne tegenwerpingen tegen de klassieke verzoeningsleer”.

In de Vroege Kerk treffen we geen uitgewerkte verzoeningsleer aan, voegt hij hieraan toe. „Je zult ook tevergeefs zoeken naar studies als “De verzoening bij...”. Pas in de elfde eeuw werd verzoening, bij Anselmus, het onderwerp van een grondige systematische bezinning”.

Lijnen

„Toch is het mogelijk om enkele lijnen te trekken in het spreken over verzoening in de Vroege Kerk. Een duidelijk onderscheid tussen verzoening, als genoegdoening door Christus, en verlossing, als de bevrijding uit de macht van de zonde, is in deze geschriften niet aanwezig”. Maar ook in het Nieuwe Testament, zegt de Utrechtse docent, liggen deze twee aspecten dicht bij elkaar. „Daarvan kunnen we als westerse christenen wel iets leren. Wij zijn soms geneigd om de geloofsleer in thema's uiteen te leggen. De Vroege Kerk leert ons het getuigenis aangaande Christus als een eenheid te zien.

Verder kun je zeggen dat het oosterse christendom (met als centrum Alexandrië, Constantinopel en Jeruzalem) verzoening meer zag als de verlossing uit de dood tot het leven, uit de sterfelijkheid tot de onsterfelijkheid. De kerk in het Oosten dacht meer in “zijns categorieën”, zoals dat heet. Belangrijke namen in dit verband zijn Irenaeus en Athanasius. Het westerse christendom (met als bakermat Noord-Afrika en later Rome) gebruikte “verhoudingscategorieën” in het spreken over verzoening. Het gaat dan meer om zonde en vergeving, schuld en verzoening. We denken hier vooral aan Tertullianus en Augustinus”.

Paulus

Wat zag de Vroege Kerk als het hart van de prediking? „Daarvoor gaan we terug naar Paulus en de eerste christengemeenten. Kern van de prediking is voor Paulus dat „Christus gestorven is voor onze zonden, naar de Schriften” (1 Korinthe 15:3). De woorden „naar de Schriften” verwijzen naar het hele Oude Testament. Voor de jood Paulus is het verzoenend sterven van Jezus Christus de essentie van het Israëlitische geloof”.

„Met dit Evangelie, en geen ander”, benadrukt dr. Van Oort, „gingen de apostelen de wereld in. „Gij zijt geslacht, want Gij hebt ons Gode gekocht met uw bloed”, lees ik in de Openbaring van Johannes. „Verlost door het dierbaar bloed van Christus”, schreef Petrus. De apostelen erkenden een ander Evangelie niet eens. En zonder dit Evangelie van de verzoening ontstonden geen christelijke gemeenten.

De apostelen gaven ethische voorschriften. Jazeker. Ze preekten over het Koninkrijk Gods. Absoluut. Maar deze prediking had als basis de overtuiging dat Christus in deze wereld kwam om door Zijn plaatsvervangend sterven te verlossen van de zonde. Heiliging staat op het fundament van de verzoening”.

Grondslag

Van de prediking van de apostelen komt dr. Van Oort bij de geschriften van de Apostolische Vaders. Hij citeert hiervoor uit de Brief van Barnabas, geschreven omstreeks het jaar 130. „We lezen in Barnabas 8:5: „Het rijk van Jezus wordt opgericht op het hout”. De grondslag van het rijk Gods ligt dus in de verzoening door Christus. Justinus de Martelaar en Tertullianus spreken op eenzelfde wijze vanuit de verzoening over het rijk Gods. En ook Ignatius van Antiochië, gestorven omstreeks het jaar 110, staat helemaal in de lijn van Paulus en andere apostelen.

Het kruis van Christus was een zeer gangbaar symbool in de Vroege Kerk. Bij de doop kregen christenen een kruisteken op hun voorhoofd. Zij behoorden Christus toe, en dat zag vooral op Zijn verzoenend sterven aan het kruis.

Macht der zonde

Over het algemeen gesproken staat in de vroegchristelijke geschriften vooral de val van de hele schepping door de zonde centraal. Eigenlijk is Augustinus de eerste kerkvader die het individu, staande voor God, tekent. Dit verklaart dat verzoening in de eerste eeuwen meer werd gezien als verlossing van de macht van zonde, duivel en verderf. Christus werd vooral gezien als Overwinnaar over de machten.

De vroegchristelijke gemeenten spraken onbevangen uit dat ze met God verzoend waren. Iedereen, hoofd voor hoofd? Die vraag voerde niet de boventoon, hoewel uit de praktijk pijnlijk bleek dat niet ieder die gedoopt was werkelijk tot de gemeente, als het lichaam van Christus, behoorde.

In latere eeuwen heeft vooral Augustinus verwoord dat het deel krijgen aan Christus' verzoeningswerk zijn grond niet heeft in de vrije wilskeuze van de mens. In de eeuwen daarvoor werd die vraag niet zo radicaal gesteld. Maar uitgedaagd door de pelagianen, gaf Augustinus een nieuwe, actuele, maar ook juiste interpretatie van Paulus”.

Bron: Joseph Ratzinger, Benedictus XVI Jezus van Nazareth (pag. 41,42).

‘J. Jeremias wijst er bovendien op dat het Hebreeuwse woord *talia* zowel lam betekent als jongeman, knecht (ThWNT 1, p. 343). Het kan dus zijn dat de Doper aanvankelijk gewezen heeft op de dienstknecht van God, die met zijn plaatsvervangend uitboeten de zonden van de wereld ‘draagt’. Maar met die woorden duidde hij Hem tegelijk ook als het ware paaslamb, dat zoenoffer is voor de zonden van de wereld. ‘Geduldig als een offerlam is de Verlosser aan het kruis gestorven en plaatsvervangend de dood ingegaan; door de verzoenende kracht van zijn onschuldig sterven heeft Hij (...) de schuld gedelgd van heel de mensheid’ (ThWNT 1, p. 343).’

Bron: Hoofdlijnen in de dogmatiek S.G de graaf (pag. 89 vv).

Als priester heeft de Middelaar Zichzelf voor ons gegeven als een offerande ter verzoening. Zijn lijden moet dan ook vooral gezien worden als plaatsbekledende voldoening. Wanneer men hier van ‘borgtochtelijk’ spreekt, bedenke men, dat Hij was een plaatsbekledende en niet een inspringende borg.

Verschillende theorieën zijn er over het lijden van Christus ontwikkeld:

- a. De mystische theorie: Hij daalde af tot de diepte van onzen dood, opdat Hij ons daar bij de hand zou kunnen grijpen.
- b. De ethische theorie: Hij is als ons Hoofd gestorven en opgestaan, opdat wij in en met Hem zouden sterven en opstaan;
- c. De dramatische theorie: Hij heeft door zijn lijden den satan overwonnen (tegenwoordig vooral Aulèn, met een beroep op Luther)
- d. De fysische theorie: Hij heeft door Zijn sterven en opstaan de macht van de dood overwonnen.
- e. De morele theorie: Hij was ons ten voorbeeld.

Al deze theorieën zijn te aanvaarden, mits ten grondslag ligt de belijdenis van de plaatsbekleedende voldoening.

Cursus en antwoorden

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree
 Voor reacties: via email cursuscontact @planet.nl.
 Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
 A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 1 november 2009

Beste vrienden,

Hierbij ontvangt u lesbrief 15.2, ter afsluiting van onze avond over ‘Verzoening – kernstuk van ons christelijk geloof’. De inhoud van deze lesbrief bestaat uit:

1. Impressie over de avonden 8 en 15 oktober
2. De gehouden toespraken
3. Beantwoording van vragen (Verbree)
4. Beantwoording van vragen (Douma)

1. IMPRESSIE OVER DE AVONDEN 8 en 15 OKTOBER

1. Het was voor Zwolle en Rotterdam de laatste avonden van de cursus die zich over zo’n vijf jaren heeft uitgestrekt. We hebben ons elf maal twee avonden bezig gehouden met het Oude Testament, van Genesis tot Maleachi. De belangstelling groeide, de cursus bleek in een behoefte te voorzien. De opkomst nam zelfs bijzondere vormen aan toen we na die elf blokken Schriftstudie een aantal speciale thema’s aan de orde stelden: Gebedsgenezing, Israël en de kinderdoop. Overweldigend was de belangstelling voor het laatste thema, met 800 deelnemers in Zwolle en 400 in Rotterdam. In het vijftiende en laatste blok (8 en 15 oktober j.l.) ging het weer wat rustiger toe, met in totaal ongeveer 600 deelnemers.

Bijzonder was de aanwezigheid van enkele docenten van de Akademie für Reformatorische Theologie in Hannover. In Zwolle hadden we als gasten dr. Victor d’Assonville, die zich in het bijzonder bezighoudt met de bestudering van Calvijn, en de Japanner Osawa die o.a. Hebreeuws doceert aan de ART. In Rotterdam waren d’Assonville en dr. Jürgen Klautke aanwezig. Het maakte grote indruk wat deze docenten vertelden over hun werk in Duitsland. Het werd heel duidelijk dat wat wij hier met onze cursus beogen – verdieping van de kennis van de Heilige Schrift – ook op de ART in Hannover centraal staat.

Aan het eind van onze bijeenkomsten in Zwolle en Rotterdam werd door de cursusleiders een afscheidswoord gesproken. Wij zien met vreugde terug op de cursus die ook ons persoonlijk veel geboden heeft. Dankbaar zijn we voor alle positieve reacties die we zo vaak ontvangen hebben en die ook nu bij het afscheid tot uitdrukking gebracht werden. Wij sluiten ons graag aan bij ds. P.M. de Wit uit Apeldoorn, die ons in Zwolle kort bedankte en meteen ons verzoek ondersteunde om een gift te geven aan de ART in Hannover.

Dat was ons uit het hart gegrepen! De broederschap in Hannover vroeg niet om geld, maar om gebed. Wij voegen eraan toe: laten we in Nederland onze Duitse burens niet vergeten die zich inzetten om het evangelie van de verzoening uit te dragen en proberen hun reformatorische theologische opleiding in Hannover uit te bouwen.

De cursusleiders bedanken u nogmaals voor alle steun die zij hebben ontvangen om hun werk gedurende vijf jaren met zoveel vreugde te verrichten! Aan God alle eer!

2. We zijn zo vrij de folder die velen van u mee naar huis genomen hebben, nog eens onder uw aandacht te brengen.

Beste cursisten,

Wij hebben vanavond enkele docenten uit Hannover als gasten uitgenodigd op onze cursusavond over 'Verzoening – kernstuk van ons christelijk geloof'. Het betreft hier docenten aan de Akademie für Reformatorische Theologie (afgekort ART) in deze Duitse stad. Nadat deze theologische opleiding in Marburg gestart is, werd zij in 2006 naar Hannover verplaatst.

De stichters van deze nieuwe reformatorische opleiding kennen de droevige situatie in kerkelijk Duitsland. Het licht dat in de tijd van de Reformatie (Luther!) daar zo helder scheen, heeft z'n glans verloren. De docenten van de nieuwe opleiding zien het als hun taak in te roeien tegen de stroom van liberalisme, waarin ieder zelf mag uitmaken wat hij geloven of niet geloven wil.

Wie echter in het zuiver doorgeven van de bijbelse boodschap de kracht van een theologische opleiding ziet, prijst de moed van de drie fulltime theologen (Nestvogel, Klautke en d'Assonville) die aan de ART verbonden zijn.

Het verzet dat zij ondervinden, komt overigens niet alleen van vrijzinnige kant. Ook in evangelische kringen vindt de nieuwe Theologische Akademie weinig bijval. Wij weten uit eigen omgeving hoe gemakkelijk er verzet rijst tegen elke inspanning om zich intensief in de *Bijbel* te verdiepen. Tegenover 'verstandelijke' kennis geven velen hoog op over geloof dat gevoelsmatig beleefd moet worden. Het komt in de kerk aan op het warme hart, het lied en de muziek. De preek raakt uit de tijd, want het hart vraagt om opwekkingen door de Geest.

Tussen alle vrijzinnigheid en vervlakkende emotionaliteit zoekt de Akademie in Hannover haar weg, waarop zij twee dingen wil laten samengaan: 'diep uit het hart' en 'diep uit de Schriften'! Dr. Victor d'Assonville, afkomstig uit Zuid-Afrika en vanavond in ons midden, werd kort geleden bereid gevonden zijn schouders mee onder het werk in Hannover te zetten. Intussen heeft de kleine ART sinds kort 14 studenten. Er is hoop dat de Theologische Akademie in Hannover haar arbeid tot groter zegen voor de reformatorische arbeid in Duitsland mag voortzetten.

Daarom zijn ondergetekenden zo vrij aan het einde van onze cursus u te vragen met een gift het werk van onze Duitse broeders te ondersteunen. Men spant zich aan de Theologische Akademie in om meer financiële ondersteuning uit Duitsland zelf te ontvangen. Maar de eerstkomende jaren heeft men nog dringend behoefte aan hulp uit Nederland. Wij vragen u ook om uw gebed voor onze broederschap in Duitsland. Aan dit land hebben wij veel te danken als wij aan de tijd van Luther en de Reformatie denken. Wij kunnen voor de reformatie in dit land iets betekenen door een kleine Schriftgetrouwe theologische opleiding in dat land te steunen! Dat kunnen we doen door een *gift* over te maken op het *banknummer* 58.44.62.581, onder de naam 'Vrienden van Marburg' te Kampen.

Jochem Douma
Adrian Verbree

Het **programma** op de avonden zag er als volgt uit:

19.30 – 20.00 uur	Drie noodzakelijke aspecten aan de verzoening (Douma)
20.00 – 20.30 uur	Verzoening door voldoening? (Verbree)
20.30 – 21.00 uur	Pauze
21.00 – 21.45 uur	Bespreking en Bijdrage ART Hannover
21.45 – 22.00 uur	afsluiting van de cursus (Douma en Verbree)

2. DE GEHOUDEN TOESPRAKEN

2.1. *Drie noodzakelijke aspecten aan de verzoening (Douma)*

- Verzoening als kernstuk van ons geloof
- Wij blijven *zondige* mensen
- Wij zijn *rechtvaardige* mensen
- Wij zijn *gelovige* mensen

1. U bent uitgenodigd om vanavond na te denken over wat wij hebben genoemd de verzoening als *kernstuk* van ons christelijk geloof. Dat dit een kernstuk is van het christelijk geloof, moeten wij als sprekers op deze avond u proberen duidelijk te maken.

Als we het over verzoening hebben, kan ieder zich voorstellen dat het gaat over een geschonden verhouding tussen twee partijen. Mensen die zich met elkaar verzoenen, hadden vóór die verzoening een conflict, maar kunnen na die verzoening in vrede met elkaar verder leven. Zo is het ook gegaan tussen God en ons. Hij heeft ons goed geschapen; wij hadden Hem niets te verwijten. Maar Hij ons wel. Wij vielen en vallen nog steeds in zonde – een feit waarover Hij ontstemd was en ontstemd blijft. Dat valt duidelijk te lezen in de Heilige Schrift:

Rom. 1,18

Vanuit de hemel openbaart Gods toorn zich over al het kwaad en onrecht van hen die met hun onrechtvaardigheid de waarheid geweld aandoen.

Als Gods toorn niet verzoend wordt, dan blijft die toorn van God rusten op de mensen. Daarom was Johannes de Doper in zijn boeteprediking onder de Joden ook zo duidelijk in zijn waarschuwing:

Matt. 3,7; Luc. 3,7

‘Addereengebroed, wie heeft jullie wijsgemaakt dat je veilig bent voor het komende oordeel? [Letterlijk: voor de komende *toorn*].

Het zal er dus kennelijk niet best uitzien voor de mensen wanneer zij tijdens het laatste oordeel voor de troon van God moeten verschijnen en dan niet verzoend zijn met Hem. Jezus zegt dat ook zelf tegen de Joden:

Joh. 3,36

Wie in de Zoon gelooft heeft eeuwig leven, wie de Zoon niet wil gehoorzamen zal dat leven niet kennen; integendeel, Gods toorn blijft op hem rusten.

2. Gelukkig is er dus een mogelijkheid dat de toorn *niet* op mensen blijft rusten en er een verzoening tussen God en mensen tot stand komt. God die vijandig tegenover ons kwam te staan, omdat wij ons als vijanden tegenover Hem gedroegen, heeft zich met ons verzoend. De tekst die u nu op het scherm ziet, geeft aan door wie die verzoening tot stand is gebracht, nl. door Jezus Christus, de Zoon van God.

Rom. 3,25

Hij is door God aangewezen om door zijn dood het middel tot verzoening te zijn voor wie gelooft.

Jezus Christus bewerkte door zijn bloedstorting op Golgota verzoening voor onze zonden (Hebr. 2,17). Dat offer was nodig, want

Hebr. 9,22

Volgens de (Mozaische) wet wordt inderdaad vrijwel alles met bloed gereinigd, want als er geen bloed wordt uitgelopen, vindt er geen vergeving plaats.

Dus, in de lijn van al die oudtestamentische offers met dierenbloed staat ook het offer van Jezus Christus, die zichzelf ter beschikking heeft gesteld om verzoening tussen God en ons tot stand te brengen. Maar dan nu niet als het zoveelste offer, maar als het volstrekt unieke en afdoende offer om eens en voor altijd verzoening tussen God en ons tot stand te brengen.

3. Nu is het zo dat veel christenen het moeilijk hebben met het feit dat de zonde zó verzoend moest worden. Heeft God die liefde is, werkelijk zijn eigen Zoon aan een bloedige dood op Golgota prijsgegeven om met ons vrede te kunnen sluiten? God is toch liefde en hoe bestaat het dan dat deze liefdevolle Vader zijn Zoon aan de dood overgeeft?

Op die vraag stuiten wij allen. Hier is sprake van een mysterie, een geheim dat wij onmogelijk tot op de bodem kunnen peilen. Toch kunnen wij er wel iets over zeggen. God is liefde, ja zeker, maar Hij is *God* in zijn liefde en geen Sinterklaas die niet anders doet dan cadeautjes uitdelen, ook al doet Hij zo nu en dan alsof hij kwaad is zonder het te zijn. Maar dit is niet het beeld dat wij van God in de hemel moeten hebben. God is liefde, maar bij Hem gaan liefde en toorn samen. Juist omdat Hij in zijn liefde heilig is, ziet hij de zonde niet door de vingers.

Ik las ergens dat hoe meer een moeder haar zoon liefheeft, hoe meer zij verdriet heeft over zijn afdwaling. En zoals een rechter soms een bloedverwant of vriend moet veroordelen aan wie hij zich bijzonder verbonden voelt, zo gaan ook in God schijnbaar-tegengestelde dingen samen. Heilige liefde verbindt zich met heilige toorn. God haat niet de schepselen die Hij immers zelf geschapen heeft, maar Hij haat het kwade in die schepselen en verdraagt dat niet (zie H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* III,442).

4. Het gaat er niet om of wij dat allemaal begrijpen kunnen, maar of wij het woord dat God hier zelf over gesproken heeft, aanvaarden of niet. En juist als we aanvaarden wat God over verzoening gezegd heeft, zijn wij echte volgelingen van Jezus Christus, de Zoon van God. Alle vier evangeliën spreken nl. over de beker die Jezus moest leegdrinken, maar ze laten ook alle vier merken hoe moeilijk Jezus het ermee had *en* hoe Hij zich toch

wilde schikken in de wil van zijn Vader. Van zijn nacht in Getsemane lezen we dat Hij tegen zijn discipelen zei:

Matt. 26,38vv

Ik voel me dodelijk bedroefd: blijf hier met mij waken. Hij liep nog een stukje verder, knielde toen en bad: ‘Vader, als het mogelijk is, laat deze beker dan aan mij voorbijgaan! Maar laat het niet gebeuren zoals ik het wil, maar zoals u het wilt’.

Dat roept Hij niet één, maar twee keer uit. ‘Laat het toch mogelijk zijn dat ik *niet* uit de beker drink!’ Maar...

Matt. 26,42

Vader, als het niet mogelijk is dat deze beker aan mij voorbijgaat zonder dat ik eruit drink, laat het dan gebeuren zoals u het wilt.

Hetzelfde berichten ons Marcus (14,36vv) en Lucas (22,42). Als de doodsangst van Jezus reëel was, zoals de evangelisten en de schrijver van de Hebreeënbrief (5,7) er melding van maken, evenals de bereidheid van Jezus om toch de wil van zijn Vader te doen, wie zijn wij dan om de weg van deze verzoening af te wijzen? Petrus wilde een andere weg en sloeg daarom Malchus het oor af toen Jezus gearresteerd zou worden. Maar Jezus zei tegen Hem:

Joh. 18, 11

‘Steek je zwaard in de schede. Zou ik de beker die de Vader mij gegeven heeft niet drinken?’

Die beker kwam uit Gods hand en Jezus Christus heeft hem leeggedronken. Wie gelooft wat er in de evangeliën, bij Paulus en in de Hebreeënbrief staat, gelooft in wat wij heel kort samenvatten met de woorden: Geen verzoening zonder deze voldoening! Voor die verzoening was het vereffenen van een rekening nodig. Er moest *betaald* worden. Ieder die zijn of haar wenkbrauwen al frons om dat het woord betaling of voldoening valt, wil ik erop wijzen dat deze voldoening door het Jezus’ offer op Golgota een gevolg was van wat wij Gods *liefde* noemen:

Joh. 3,16

Want God had de wereld zo lief dat hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in hem (Jezus) gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.

God gaf zijn Zoon als offer uit liefde tot ons, terwijl wij nog vijanden waren.

Rom. 5,8vv

God bewees ons zijn liefde doordat Christus voor ons gestorven is....In de tijd dat we nog Gods vijanden waren, werden we al met Hem verzoend door de dood van zijn Zoon... En dat wij God prijzen, danken we aan onze Heer Jezus Christus door wie we nu al met God verzoend zijn.

Ik weet best dat ongelovige mensen en helaas ook veel gelovige mensen zich ergeren aan woorden als betaling en voldoening, zodra het over het lijden en sterven van Jezus gaat. Ik volg hen echter niet, omdat ik maar al te goed weet dat Jezus Christus in de voetsporen

van Gods liefde trad, toen Hij door zijn bloedige zelfopoffering voldeed aan het recht en langs die weg de verzoening tussen God en ons baande. Nogmaals: geen verzoening (liefde) zonder voldoening (recht). Wie tussen die liefde van God en het recht van God om de voor ons onbetaalbare rekening van de zonde te laten vereffenen door zijn Zoon het mes wil zetten, moet zich afvragen of hij wel achter Jezus aan wil gaan. Jezus heeft, toen al die oudtestamentische offers geen vrede brachten, gezegd:

Hebr. 10,9v

‘Hier ben ik, ik ben gekomen om uw wil te doen’.... Op grond van die wil zijn wij voor eens en altijd geheiligd, door het offer van het lichaam van Jezus Christus.

5. Ik hoop dat ik u hiermee duidelijk heb gemaakt wat wij onder verzoening moeten verstaan. Maar ik heb meer te doen. U bent hier niet samengekomen om slechts in uw gereformeerde orthodoxie bevestigd te worden, of met ons te gaan klagen over al die ongelovigen die verzoening door het bloed van Jezus Christus afwijzen of betwijfelen. Ik doe geen streep af van de orthodoxe en zuiver Schriftuurlijke leer over de verzoening. Maar ik moet daarnaast ook duidelijk maken dat u niet kunt volstaan met ja te knikken. Ik mag u duidelijk maken wat het geloof in de verzoening door Jezus Christus concreet voor u betekent.

- Verzoening als kernstuk van ons geloof
- Wij blijven *zondige* mensen
- Wij zijn *rechtvaardige* mensen
- Wij zijn *gelovige* mensen

6. Ik wijs daarbij op drie noodzakelijke aspecten. In de eerste plaats moeten wij belijden dat wij *zondige* mensen zijn, die zonder de verlossing door Jezus Christus verloren gaan. U zou denken dat dit vanzelfsprekend is, maar dat is het niet. *Zeggen* dat wij zondaars zijn is wat anders dan dat wij het *belijden*. Als waar is dat Jezus Christus zijn leven moest opofferen om ons van onze zonden te bevrijden, is het klaar als kristal dat God en Jezus Christus aan onze zonde zwaar getild hebben en nog steeds zwaar tillen. Waarom zegt Paulus anders tegen de Korintiërs

2 Cor. 5,20

Wij zijn gezanten van Christus, God doet door ons zijn oproep. Namens Christus vragen wij: laat u met God verzoenen?’

Verzoening is geen automatisme, in de zin van: Jezus Christus heeft aan alle zonden op Golgota een eind gemaakt, waarom zouden wij ons nog zorgen maken? Alles vergeven en daarom vergeten dat wij zondaars zijn! de rekening is voldaan, wie doet ons nog wat? U merkt uit 2 Cor. 5,20 dat wij ons ook moeten *laten* verzoenen. Wij moeten weten dat wij *zondaars* zijn en verlossing nodig hebben. Wij weten dat er nog een oordeel komt en dat Paulus daarover kan zeggen:

2 Cor. 5,11; 6,1

Vervuld van ontzag voor de Heer, proberen we iedereen te overtuigen.... Als Gods medewerkers sporen wij u aan: laat de goedheid die Hij u bewijst niet tevergeefs zijn.

Welnu, Gods goedheid in zijn duurgekochte verlossing is voor ons tevergeefs als wij gemakkelijk over onze zonden denken. Wij kunnen ons als christenen druk maken over van alles en nog wat, behalve over onze strijd tegen de zonde. ‘Strijd om in te gaan’, is de boodschap, maar als we denken dat we allang binnen zijn, zullen we het tegendeel ervaren.

Ik word altijd weer getroffen door de geschiedenis van de tien melaatsen. Zij worden alle tien door Jezus genezen, maar er is slechts één die terugkeert om Hem te bedanken. Natuurlijk hebben ze alle tien thuis hoog opgegeven over de wonderdokter die hen had genezen. Maar zij hadden niet begrepen dat redding volgens Jezus niet allereerst redding uit ziekte, maar uit de zonde is. Wat zegt Hij namelijk tegen die ene man die nota bene ook nog geen Jood, maar een Samaritaan was?

Luc. 17,19

Sta op en ga. Uw geloof heeft u *gered*.

Ik lees dit zo, dat de negen anderen wel beter zijn geworden, genezen als ze werden van hun melaatsheid, maar dat er slechts één was die *gered* werd. Gered voor altijd, omdat Hij neerknielde voor zijn verlosser, in plaats voor alleen maar een wonderdokter. Aan dit verhaal moet ik ook altijd denken als het over gebedsgenezing gaat. Geen kerk zonder gebedsgenezing, zegt men dan.

Ik ben lid van een kerk waarin geen speciale gebedsdiensten ter genezing gehouden worden. Ik heb daaraan ook geen enkele behoefte, zonder daarmee te ontkennen dat mensen op grond van hun gebed genezen worden of kunnen worden. Maar ik zou geen lid van een kerk willen zijn, waar niet elke week gebeden wordt om vergeving van onze zonden en waar het dagelijks gebed gaat verstommen om vergeving van onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren moeten vergeven.

Hier gaat het om het hart van het evangelie. De roep om genade wordt goedkoop als de ernst van de zonde onderschat wordt. Als onze Here Jezus diep gebukt is gegaan onder onze zonden, bestaat het niet dat wij over onze zonden heenlopen. Wij verspelen dan onze verzoening. Naarmate we ernst maken met de diepte van onze zonden, zullen we minder moeite hebben met de boodschap dat God zijn eigen Zoon ervoor over had ons van onze zonden te bevrijden. Zelfkennis en Godskennis hangen heel nauw samen.

De Spreukendichter zegt:

Spr. 21,2

Een mens kiest in zijn eigen ogen altijd de rechte weg. De HEER toetst wat hem innerlijk beweegt.

Wij hebben het heel vaak goed met onszelf getroffen, maar God kent ons hart. En Paulus was van dat laatst zo onder de indruk dat hij het uitroept:

Rom. 7,24

Wie zal mij, ongelukkig mens, redden uit dit bestaan dat beheerst wordt door de dood? God zij gedankt, door Jezus Christus, onze Heer.

Dat roept de apostel als zondig mens uit, terwijl hij tegelijk weet dat hij rechtvaardig voor God is.

- Verzoening als kernstuk van ons geloof
- Wij blijven *zondige* mensen
- Wij zijn *rechtvaardige* mensen
- Wij zijn *gelovige* mensen

7. Want, hoe zondig wij ook zijn en blijven, toch zijn wij tegelijk rechtvaardige mensen. Zondig en rechtvaardig schijnen elkaar uit te sluiten, maar niet als wij nazeggen wat de Schrift ons voorzegt, nl. dat wij ondanks onze zonden rechtvaardig *verklaard* worden door God. Wij luisteren weer naar Paulus die ons vertelt dat God de goddeloze gerechtvaardigd heeft:

Rom. 5,8vv

God bewees ons zijn liefde doordat Christus voor ons gestorven is toen wij nog zondaars waren....Werden we in de tijd dat we nog Gods vijanden waren al met Hem verzoend door de dood van zijn Zoon, des te zekerder is het dat wij, nu we met Hem verzoend zijn, worden gered door diens leven.

Twee dingen gaan samen. Als we naar onszelf kijken zijn we zondaars, vijanden van God en daarom dood. Maar als wij naar Christus kijken zijn we rechtvaardig voor God en daarom levend. Wie naar zichzelf kijkt, zucht met Paulus: 'Wie zal mij verlossen?' Wie op de genade let die God ons in Christus bewezen heeft, roept met diezelfde Paulus uit:

Rom. 8,33vv

Wie zal Gods uitverkorenen aanklagen? God zelf spreekt hen vrij. Wie zal hen veroordelen? ... Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?

Ik ben bijzonder getroffen door de Nederlandse dichter Marsman die het eerste aspect (wij zijn en blijven zondaars) en het tweede aspect (wij zijn rechtvaardig) kort zo in een gedicht heeft verwoord:

Marsman:

Mijn hart is zwart	Maar ieder hart
Mijn hart is rood	't zij hard of dood
Mijn hart is hard	of zwart of rood
Mijn hart is dood.	wordt wit in Mijnen dood.

Niet alleen het zwart, rood, hard en dood moeten wij serieus nemen, hoe akelig zwart, rood, hard en dood ook kunnen zijn. Wat een ellende in de wereld en ook in de kerk, die ons neer kan drukken! Maar wij nemen eveneens dat andere aspect serieus. Wij zijn rechtvaardig voor God, en Jezus Christus is door zijn Heilige Geest bezig ons te veranderen.

Ook dat is zichtbaar voor ons, zovaak wij ons verheugen over wat de Heilige Geest doet in ons leven en in dat van de kerk. De nuchterheid van de Heidelbergse Catechismus is u bekend. Zelfs de allerheiligsten hebben in dit leven niet meer dan een klein begin van de nieuwe gehoorzaamheid (H.C., antw. 114). *Maar het begin is er.*

Het is goed te beseffen dat het een begin is. Het bewaart ons ervoor te denken dat het koninkrijk van God reeds in *deze* wereld gerealiseerd zal worden. Het begin wacht op de afsluiting van onze geschiedenis. Pas als Jezus terugkomt, zullen wij zo veranderd worden dat wij door Gods heiligmaking volledig zijn wie wij mogen zijn, nl. rechtvaardige en heilige mensen.

Die wetenschap bewaart ons voor alle gedram waarin wij menen hier reeds tot heiligen te moeten worden in plaats van dat wij zondaars blijven. Een nieuw wetticisme van: eerst dit of dat en *dan* pas rechtvaardig voor God, kweekt wetticisme en fanatisme. We zijn rechtvaardig, maar we zijn nog geen heiligen en worden het hier ook niet. Er is een begin in de heiligmaking, maar de voltooiing wacht op de wederkomst van Jezus. Dan zullen wij van rechtvaardige mensen ook totaal vernieuwde mensen worden, gelijkvormig aan het beeld van onze Heiland.

- Verzoening als kernstuk van ons geloof - Wij blijven <i>zondige</i> mensen - Wij zijn <i>rechtvaardige</i> mensen - Wij zijn <i>gelovige</i> mensen

8. Ik kom bij het laatste aspect. De belijdenis van onze verzoening met God door Jezus Christus vereist dat wij onszelf als zondaars kennen (aspect 1). Zij vereist verder dat wij – die zwart zijn – tegelijk ook mogen zeggen dat wij in naam van Jezus Christus rechtvaardig zijn. Zwart en toch liefelijk, zei men vroeger met Hooglied 1,5. Donker en toch mooi, kunnen we het nu met de NBV zeggen

Die tweeheid is vaak moeilijk te verwerken. In plaats van dat wij hier al triomferen, worden we altijd weer klein gehouden als wij denken aan de geweldige kracht die de zonde nog uitoefent. Zelfs van een sublieme gemeente als in Filadelfia zegt Jezus dat zij weinig invloed heeft (Openb. 3,8). Dat is een onthullende opmerking. De ware kerk zal in deze wereld meer gekenmerkt zijn door lijden dan door overwinning. Dat moet ons ook niet verbazen. Voordat wij thuis gehaald worden en voordat de nieuwe wereld aanbreekt, moet er vooral *geleden* worden.

Ook daarin trekken wij het spoor Christus' lijden door. Al is zijn lijden en sterven volstrekt uniek, wie achter Hem aangaat, wordt het lijden niet bespaard. Een leerling staat niet boven zijn leermeester en een slaaf niet boven zijn heer (Matt. 10,24), heeft Jezus gezegd.. En Paulus liet het volgende verrassende woord na:

<p>Kol. 1,24 Ik ben blij dat ik nu voor u lijd en dat ik in mijn lichaam mag aanvullen wat er nog aan Christus' lijden ontbreekt ten behoeve van zijn lichaam, de kerk, waarvan ik dienaar ben.</p>

Ons lijden is anders dan dat van Christus. Maar daarom geldt nog wel wat deze apostel ook zegt:

<p>Fil. 3,10 Ik wil Christus kennen en de kracht van zijn opstanding ervaren. Ik wil <i>delen in zijn lijden en aan Hem gelijk worden in zijn dood.</i></p>

Dit zegt hij vlak nadat hij opgemerkt heeft dat hij de rechtvaardigheid door het geloof in Christus mag bezitten (Fil. 3,9). Welnu, dat geloof is het onmisbare derde aspect om het uit te houden, als we aan het eerste aspect (onze zonde) en het tweede aspect (onze rechtvaardigheid) tegelijk willen vasthouden.

Wat wij voor ogen zien aan onze zonden, aan die van anderen en die van de hele wereld zou ons de moed in de schoenen doen zinken. Wat wij van onze rechtvaardigheid zien, kan ons verlammen, omdat het maar zo'n klein begin is. Maar wij geloven. En daarom houden wij vast met alle heiligen die ons zijn voorgegaan aan het volmaakte offer van Jezus Christus, dat ons niet vandaag of morgen, maar wel feilloos op de dag van zijn terugkeer alles zal schenken wat ons beloofd is. Wij geloven in de verzoening door Jezus Christus, om de echte rijkdom daarvan straks ook te zien.

2.2. Verzoening door voldoening? (Verbree)

Het leerstuk van de Verzoening door Voldoening lijkt hecht verankerd in de grond(tekst) van de Bijbel. Er is immers een overvloed aan teksten die bevestigt dat het bij verzoening in de Bijbel inderdaad ook over voldoening, over betaling gaat. Ik noem nu slechts twee Nieuwtestamentische teksten:

De Mensenzoon is gekomen ... om te dienen en zijn leven te geven als een losgeld voor velen. Marcus 10, 45 1 Petrus 1, 18,19 u bent vrijgekocht uit uw zinloos leven.... niet met goud of zilver, aar met kostbaar bloed van een lam zonder smet of gebrek, van Christus. Slechts twee teksten, maar wie kan er na die twee nog omheen: losgeld, vrijkopen? Het is verzoening door voldoening, betaling. Wel, dat blijkt toch te kunnen, bijvoorbeeld door Ton de Ruiter die recent in het nieuws kwam doordat hij zijn ambt als predikant neerlegde omdat hij verzoening door voldoening afwijst. Een paar citaten:

'God wil niet dat een rechtvaardige de schuld en straf van een schuldige opgelegd krijgt - dat is Hem een gruwel.'

'De gereformeerde leer van verzoening door de kruisdood van Jezus Christus is 'bedorven voedsel'.

'Alleen als we de schuld- cq. strafbetalingsleer wegdoen, komt er mijns inziens echt ruimte voor de Bijbelse krachtige verklaring van Golgotha: Jezus overwon daar al onze vijanden om ons te bevrijden uit hun slavernij.'

Maar wat moeten we dan met de teksten die we zojuist lazen?

De verklaring luidt: het is er allemaal later ingelegd, ingelezen. Oorspronkelijk betekenden die teksten iets anders, maar van lieverlee zijn ze zo ge/verkleurd geraakt dat velen ze niet anders meer dan zo kunnen beluisteren. Nog een citaat: 'velen denken dat de Bijbel de plaatsvervangende betaling overal leert. Maar mijns inziens is het aantoonbaar dat de betalingsleer 'ingelesen' wordt in woorden als verzoening, offer, bevrijding, redden, verlossen, rechtvaardigen.'

Wat moet je hiervan denken? Wel, in theorie is zoiets mogelijk. Hooglied gaat over Christus en zijn bruid, terwijl dat gewoon niet waar is. Dus: een impasse? Nee. je moet alleen wel een station of een paar stations eerder instappen.

Niemand kan ontkennen dat wat Christus deed in de Bijbel een offer wordt genoemd. Het ligt ook voor de hand dat er niet zinnig over offeren in het NT valt te spreken, zonder kennis te hebben van het offer in het O.T. Wat het NT over offeren zegt, wordt gekleurd door

wat het OT daar over zegt. Dus moeten we kennis opdoen inzake het offeren in de Bijbel vóór het jaar 33, we zullen moeten studeren op de betekenis van het offer in het NOT. Maar ook dat gaat in dit geval nog niet ver genoeg terug omdat verzoening door betaling, bloed, door voldoening soms een bij uitstek 'heidense gedachte' wordt genoemd.

Er tekenen zich twee studievelden af:

A: Wat was de functie van het heidens offer?

B: Wat was de functie van het offer in het OT?

Voor A. beperk ik me tot het Midden-Oosten. Je zou ook een analyse kunnen maken van de betekenis van het offer bij de Chinezen, de Eskimo's of de Indianen in de Amazone. Maar de versmalling tot het offer in het oude Midden-Oosten zal in dit geval wel niemand me kwalijk nemen.

Heidens principe?

De Ruiter schrijft:

'Prediken' de offers (in het Oude Testament) symbolisch het plaatsvervangend straf dragen? Dit berust mijns inziens op slechte exegese. 'Betalen of vergoeden' kan niet bij God, want alles is al van Hem!' 'Betaling' met offers is een heidens principe. Verzoening is bij God nooit via betaling van schuld, maar via schuldbelijdenis, bekering en toewijding. Dát maakten de offers zichtbaar als 'een lieflijke reuk voor de Here'. Door overgave, vertrouwen en toewijding ontstaat verzoening bij God. En dan zijn schuld en schade geen probleem (Lucas 15:20).

Is verzoening door bloed, door betaling een heidense gedachte? Je kunt je daar best wat bij voorstellen: avonturenfilms over Indiana Jones en Apocalypto van Mel Gibson over de Mayacultuur uit 2006 voeden het beeld van bloeddorstige goden die zich slechts met de mens willen verzoenen als er rijkelijk bloed vloeit. Maar is dit ook het beeld dat zich vormt wanneer we kennis nemen van de werkelijkheid? Waar wist Israël zich door omringd?

Om nog even bij de Maya's te blijven: het offeren van menselijke harten speelt daar bij nadere bestudering geen rol als betaal- of verzoeningsmiddel voor zonden. De goden van deze arme indianen hadden geen menselijke zonden nodig om boosaardig te zijn. Zij eisten mensenharten, want anders zouden ze de zon niet weer laten opkomen.

We stuiten hier op een aspect dat terugkeert in de offercultus van veel volken,

Hoe zit het met dit gedachtegoed bij de volken rondom Israël? (ik laat de in Israël altijd afgekeurde mensenoffers in deze bijdrage buiten beschouwing) Kunnen we stellen dat het bloed dat vloeide bij de offercultus in Mesopotamië, bij de Arabieren, In Egypte en Kanaän een zonden verzoenende-, een betalingsfunctie had? Ik ben in de offercultuur van deze volken gedoken.

Mesopotamië

Een van de oudste culturen, en een waarvan de invloed zich in het Midden Oosten nadrukkelijk heeft laten gelden.

In Mesopotamië blijkt het offer voor alles een maaltijd te zijn die men de goden aanbiedt. Bloedvergieten speelt een zeer ondergeschikte rol, zo ondergeschikt dat dr. R. de Vaux kan schrijven: ‘Het is zelfs twijfelachtig of het (bloed, a.h.v.) voorkomt in de ritën, want de plengingen van bloed worden niet nadrukkelijk bij de gewone offers vermeld.’ De kern van de godsdienst in Mesopotamië was die van het tevreden houden van de goden en het bezweren van negatieve invloeden van ‘boven’. Tevreden hield je de goden door ze te voeden. Het boze weerde je af door het idee van plaatsvervangend. Dit is een totaal ander soort plaatsvervangend dan we uit de christelijke traditie kennen. Dat merk je als je leest over de poppetjes van klei die men in Mesopotamië liet maken. Ze vervingen onder andere een ziek mens. De priester sloeg onder het prevelen van formules het kleipoppetje kapot. Zo werd het kwaad afgewend, want de woede van de goden trof nu het substituut poppetje als was het een bliksemafleider.

Je kon dit ook alvast in het voren regelen. Dan slachtte men bv. een ram en liet het volgende vastleggen: deze kop is niet de kop van een ram, maar de kop van Mati’lu, de kop van zijn zonen, van zijn groten, van de lieden van zijn land. Als bovengenoemden zondigen tegen de clausules (van dit verdrag) dan zal, juist zoals deze kop wordt afgehakt ... de kop van bovengenoemde worden afgehakt. Deze dij is niet de dij van een ram, het is de dij van bovengenoemde, enz.’ (De Vaux, 352)

In een vorige cursusronde hebben we bij de bestudering van de Assyrische godsdienst gezien dat deze gedachtegang uiteindelijk leidde tot het bij ongunstige maanstand tijdelijk aanstellen van een nepkoning, die moest dienen als bliksemafleider voor de woede van de goden op de echte koning.

Nogmaals De Vaux: ‘Offers met een verzoenend karakter kwamen in Mesopotamië helemaal niet voor. dV 352 De ritën uit Mesopotamië laten geen enkele ruimte voor het godsdienstig gevoel dat er iets hersteld moet worden jegens de godheid, ze zijn niet te vergelijken met de zoenoffers van Israël. (dV 353)

We stellen vast: tevreden houden en kwaad afweren zijn de drijfveren van de Mesopotamische godsdienst: bloedvergieten speelt daarbij geen of hooguit een ondergeschikte rol, en relationele verzoening na zonde is niet in beeld in deze voluit heidense offercultus.

Egypte

De Egyptische godsdienst heeft zich langzaam maar zeker ontwikkeld uit een bonte verzameling stamgoden, waar uiteindelijk een aantal uit is komen bovendrijven (zoals als Re, Osiris, Anubis, Amon Re) zonder dat de rest had afgedaan. Het van voedsel voorzien van de goden is het centrale punt van de offercultus. De Egyptenaar hield zich, voor zover ik heb kunnen nagaan, niet bezig met het thema verzoening of betaling van zonden. Bloedvergieten speelt ook hier geen rol van betekenis. De Egyptische godsdienst, met zijn overbevolkte godenhemel, staat in het teken van het de goden bewegen te zegenen en het goed terechtkomen in het hiernamaals.

Arabië

Analyse van de godsdienst van de Arabische stammen in de periode van het Oude Testament is moeilijk vanwege de schaarste van betrouwbaar bronnenmateriaal. Het beeld compliceert verder doordat de Arabieren in drie groepen moeten worden onderverdeeld: de noordelijke - de midden- en de zuidelijke stammen. De overeenkomsten met de rituelen van Israël zijn duidelijk groter dan met in Mesopotamië en Egypte. En bloedvergieten speelde zeker een rol. Toch is er geen materiaal dat doet zeggen: de Arabieren kenden het principe van de

verzoening van zonden door bloedvergieten. Er is hier te veel onbekend om harde conclusies te trekken.

Kanaän

Ten slotte het Kanaänitische offer. Wie let op de uiterlijke overeenkomsten kan veel isgelijktekens tussen de offercultus van de Kanaänieten en de Israëlieten noteren. De Bijbel gaat ons daarin zelf voor door te vertellen over de brandoffers, de vredeoffers en reukwerkoffers die voor de Kanaänitische goden werden gebracht. Het altaar voor Baäl op de Karmel was identiek aan dat voor Jahwe. De vrouwen van Salomo offerden haar goden wierook en brachten slachtoffers, precies zoals Israël dat voor JHWH deed.

Een andere opvallende overeenkomst is het feit dat we voldoende aanwijzingen hebben om te stellen dat de Kanaänieten net als Israël het geheel of gedeeltelijk verbranden van een offer kenden (de rest werd opgegeten door priester/en of offeraar), een factor die in de andere omringende landen ontbreekt. Dáár was het om zo te zeggen: ‘zonde’ om alles te verbranden.

Hier staat tegenover dat er geen aanwijzingen zijn dat aan het bloed van het slachtoffer in de Kanaänitische rituelen bijzondere waarde werd gehecht. Ook ontbreken de termen zondoffer en schuldoffer.

Concluderend: wie de offercultus van de volken rondom Israël vergelijkt met die van Israël zelf, komt links en rechts zeker punten van overeenkomst en gemeenschappelijke historische wortels tegen. Maar het meest in het oog springende punt is dat de idee van verzoening, betaling door bloed de grote afwezige is in de omringende culturen.

De offercultus van Israël

Wie zich wil inlezen in de offercultus van Israël moet naar Leviticus 1 – 7. Deze hoofdstukken vormen een Bijbelgedeelte waarin je al lezend gemakkelijk vastloopt en de moed opgeeft. Het leent zich niet voor tafellezing, wel voor studie.

Welke offers komen we tegen? (ik gebruik om verwarring te voorkomen de typering uit de NBG, die denk ik, nog steeds meer zijn ingeburgerd dan de deels nieuwe benamingen uit de NBV en beperk me tot de hoofdsoorten.)

Brandoffer, Spijsoffer, Vredeoffer, Zondoffer en Schuldoffer.

Allereerst de vraag: Sinds wanneer kende men deze offers?

Brandoffer: Noach kende dit offer al en bracht het na het verlaten van de ark: Gen. 8 (ook Abraham, Jetro)

Verder worden zowel het brandoffer als het spijsoffer en het vredeoffer in Leviticus als bekende offertypes besproken:

wie een brandoffer wil aanbieden (Lev. 1,3)

wanneer iemand een spijsoffer aan de HEER aanbiedt (Lev. 2,1)

wie een vredeoffer wil aanbieden (Lev. 3,1).

Men wist dus blijkbaar waar de Here het met deze offers over had. Dit is anders wanneer het zondoffer en het schuldoffer worden besproken.

De HEER zei tegen Mozes: “Zeg tegen de Israëlieten: “Soms zondigt iemand onopzettelijk tegen een van de geboden van de HEER en doet hij onbedoeld iets dat niet toegestaan is.”

Dan moet u in het geval dit de priester betreft zus, als het het volk betreft zo handelen. Gaat het de vorst aan, dan moet u dit doen en als het een gewone Israëliet betreft moet u dat doen. Het zondoffer is een nieuw offer.

Hetzelfde geldt voor het schuldoffer, waarbij naast verzoening, door middel van de toegevoegde boetebepalingen het accent ligt op compensatie: Ook hier geen introductie die

bekendheid veronderstelt, maar de beschrijving van situaties waarvoor een heel nieuw type offer nodig is.

Ik weet niet of u door het bos van de offerwetgeving het bijzondere van de laatste twee bomen al eens zo had opgemerkt. Zonde- en schuldoffer zijn nieuwkomers in de Mozaïsche wetgeving. Nieuw ook voor Israël. Deze offers zijn als de unieke vingerafdruk van Israëls Godsdienst. Ze verschillen van wat men uit zijn historie en van de volken rondom kende. Juist hier wordt duidelijk dat de Here een levende relatie heeft met zijn volk en elk individu van dat volk. Die relatie kan beschadigd worden in welk geval verzoening nodig is.

Verzoening is naast de begrippen gemeenschapsoefening en het vrijwillig willen danken van God door middel van een offer een centraal gegeven in Israëls offercultus en hét begrip waarin die cultus zich onderscheidt van die van de heidense volken en culturen rondom. Verzoening door betaling blijkt juist andersom dan in het heidendom een specifiek Israëlitisch gegeven. Dit is opmerkenswaard, maar ten diepste niet verwonderlijk. Immers, waarin verschillen de heidense godsdiensten meer van Israëls Godsdienst dan juist in het kennen van een persoonlijke relatie met de Godheid?

Het spoor waarop we worden gezet door het contrast met omliggende culturen en de introductie van het nieuwe zondoffer en het nieuwe schuldoffer, laat zich verder volgen als we kijken naar de rol van het bloed.

De rol van het bloed.

De bloedfactor, die ontbreekt of slechts een ondergeschikte rol speelt in de offercultus van de omringende culturen, is in Israël prominent aanwezig. In Leviticus 17,11 lezen we: '...het bloed is de levenskracht van een levend wezen. Ik heb het jullie gegeven om er op het altaar de verzoeningsrite mee te voltrekken, want bloed kan, als levenskracht, verzoening bewerken.'

Bij de dierenoffers wordt nauwkeurig bepaald wat er met het bloed moet gebeuren. Daarbij valt op dat naarmate het soortelijk gewicht van de zondaar/of de zonde/ of het symbolisch moment van het offeren toeneemt, de rite met het bloed ook specifiekier wordt.

Zonde individu		Bloed strijken aan hoorns brandofferaltaar	Restbloed uitgieten aan voet brandofferaltaar
Zonde vorst		Bloed strijken aan hoorns brandofferaltaar	Restbloed uitgieten aan voet brandofferaltaar
Zonde volk	7 x vinger dopen	Bloed strijken aan hoorns reukofferaltaar	Restbloed uitgieten aan voet brandofferaltaar
Zonde priester	In het heilige 7 x vinger dopen in het bloed en voor het voorhangsel sprenkelen	Bloed strijken aan hoorns reukofferaltaar	Restbloed uitgieten aan voet brandofferaltaar
Zonde Hogepriester en	In het allerheiligste 7 x stierenbloed sprenkelen op	Stierenbloed aan hoorns reukofferaltaar	

zijn zonen op de grote verzoendag (Lev .16)	het verzoendeksel		
Zonde volk op grote verzoendag	In het allerheiligste bokkenbloed sprenkelen op het verzoendeksel	Bokkenbloed aan hoorns van het reukofferaltaar	
Op grote verzoendag stieren- en bokkenbloed 7 x sprenkelen op volk			

Zonde- en schuldoffers zijn nieuwe offers, waarbij verzoening door bloed centraal staat en dat bloedritueel wordt zeer nauwkeurig beschreven.

Er is nog een derde element dat opvalt bij de bestudering van zond- en schuldoffer. Het gaat dan om iets wat ontbreekt. Juist bij het offer waar de beschadiging van de relatie met de Here het meest centraal staat, het zondoffer ontbreekt iets. Dat 'iets' is de gemeenschapsmaaltijd die zo kenmerkend bleek bij de volken rondom. Ook Israël kende de gemeenschapsmaaltijd waarbij drie partijen te onderscheiden zijn: God, de priesters en het volk. Bij de zonde en schuldoffers ontbreekt deze maaltijd.

Nader ingevuld:

Grote Verzoendag	Geen maaltijd	Vlees, huid, mest, enz. verbranden buiten legerplaats (Lev. 16, 27)
Zonde priesters	Geen maaltijd	Vlees, huid, mest, enz. verbranden buiten legerplaats
Zonde hele volk	Geen maaltijd	Vlees, huid, mest, enz. verbranden buiten legerplaats
Zonde vorst	Alleen priesters eten (Lev. 5, 13)	
Zonde individu	Vlees voor de priesters (Lev. 5, 13)	

De boodschap is glashelder: zonde verbreekt de relatie met God. De verbondsgemeenschap wordt opgeschort. Pas als er verzoening is bewerkt doordat er bloed heeft gevloeid, kan er

weer een maaltijd samen met God worden genoten. Maar niet met vlees dat bij het verzoeningsoffer hoorde.

Het gegeven van bloed dat moet vloeien om levens te redden, had Israël al leren kennen in Egypte, in de nacht van het Pesach. Geen offerbloed aan de dorpel betekende sterven. Ook als voor de eerste keer het verbond wordt gesloten, keert het bloedmotief terug: Mozes sprenkelt de helft van het offerbloed over het volk (Ex. 24, 8).

O.a. door de Ruiter wordt gesteld dat de offertaal niet zou spreken van betaling maar dat de overgave en toewijding van de offeraar verzoening ontstaat: 'Verzoening' is bij God nooit via betaling van schuld, maar via schuldbelijdenis, bekering en toewijding. Dát maakten de offers zichtbaar als 'een lieflijke reuk voor de Here'. Door overgave, vertrouwen en toewijding ontstaat verzoening bij God. En dan zijn schuld en schade geen probleem.'

We hebben nu vanuit verschillende invalshoeken gezien dat dit beslist onjuist is. Er is ook geen verband opgedoken tussen de door God met name in Lev. 17 zo klip en klaar omschreven verzoenende functie van het bloed en de centraal gestelde wijding en bekering van de offeraar. Die is wel degelijk noodzakelijk ,maar is niet de symbooltaal van het bloed. Dit blijkt eens te meer wanneer we de grondbetekenis van het werkwoord voor verzoenen in het Hebreeuws proberen vast te stellen. Ook dan is er niets wat in de richting van verzoening door toewijding wijst. De taalgeleerden zijn het er niet over eens of de wortel van het werkwoord kpr, gezocht moet worden in het Arabische kafara of in het Babylonische kuppuru, maar, wat de waarheid ook mag zijn, kafara betekent 'bedekken' en kuppuru betekent 'reinigen'. Beide betekenissen liggen ver uit de buurt van zich aan God wijden en zijn tegelijk in harmonie met de aangetroffen sfeer van plaatsvervangend sterven, waardoor de zonde wordt bedekt dan wel het vuil van de zonde wordt weggedaan.

Het argument dat men God niets kan betalen omdat alles al van hem is, overtuigt evenmin. Onbekommerd spreekt de ene na de andere psalm, en spreken o.a. Nahum, Elifaz in Job en spreekt Jona over het 'betalen' van hun geloften aan Jahwe, waarbij analyse van het Hebreeuws de juistheid van deze vertaling bevestigt.

Ook verder doorgedacht is het een zwak argument: als ons kind voor ons eens iets maakt van houtjes uit de schuur, en zegt: dit krijgt u van mij, dan reageren wij terecht niet met te zeggen: nee hoor, dat hout en die spijkers waren al van mij.

Samenvattend

De verzoening door voldoening/betaling is geen heidens gegeven, want

1. bloed speelt in de heidense offercultuur nauwelijks een rol;
2. een persoonlijke relatie tussen offeraar en God is niet aan de orde;
3. in Israël werden zond- en schuldoffer als nieuwe offers door God zelf geïntroduceerd;
4. zonder deze offers bleef na zonde de gemeenschap beschadigd: geen maaltijd;
5. herstel wordt bewerkt door het (naar Christus heen wijzend) offerbloed, dat niet van wijding maar van plaatsvervangend sterven, van het laten van het leven, spreekt.
6. bestudering van het Hebreeuwse werkwoord voor verzoenen voert naar begrippen als bedekken of reinigen. Dit verwijst niet naar een zich aan God wijden van de offeraar, maar sluit wel naadloos aan bij het door God (Lev. 17) aanwijzen en accepteren van het offerbloed als zoenmiddel.

We hielden de mogelijkheid open dat er in de loop van de eeuwen een grote vergissing is gemaakt bij het verstaan van Gods openbaring ten aanzien van de verzoening. Maar de conclusie is dat de offercultus en de taal van de offercultus in het Oude Testament wel degelijk de basis is voor het Nieuwtestamentisch spreken over het offer van Christus als een losgeld, en als een prijs die betaald werd.

Binnen het Oude testament had overigens een hoofdstuk als Jesaja 53 dit al volstrekt duidelijk gemaakt:

We lezen daar immers ondermeer: ‘..... Om onze zonden werd hij doorboord. ... de wandaden van ons allen liet de HEER op hem neerkomen,..... om de zonden van mijn volk werd hij geslagen..... de HEER wilde hem breken, hij maakte hem ziek, Hij offerde zijn leven voor hun schuld.... Hij droeg echter de schuld van velen....’

Dit hoofdstuk wordt in het NT royaal geciteerd en op Christus betrokken. Neem Handelingen 8, waar de kamerling uit Morenland leest:

Als een schaap werd hij naar de slacht geleid; Als een lam dat stil is bij zijn scheerder, deed hij zijn mond niet open. Hij werd vernederd en hem werd geen recht gedaan, wie zal van zijn nakomelingen verhalen? Want op aarde leeft hij niet meer.

Dan vraagt de eunuch: kunt u me zeggen over wie de profeet het heeft? Over zichzelf of over een ander? Daarna begon Filippus met hem te spreken over het evangelie van Jezus, waarbij hij deze schrifttekst als uitgangspunt nam.

Wie gezien het verband dat hier wordt gelegd tussen Jezus en deze tekst, die tekst alsnog bij Christus vandaan wil buigen, is als exegeet ongeloofwaardig bezig.

En er is meer dan Jesaja 53 en de paar teksten die ik aan het begin van mijn verhaal noemde. Een kleine greep:

Lukas: 22, 20 Deze beker, die voor jullie wordt uitgegoten, is het nieuwe verbond dat door mijn bloed gesloten wordt.

Johannes 1, 29 Daar is het lam van God, dat de zonde van de wereld wegneemt.

1 Korintiërs 5, 7 ...ons Pesachlam, Christus, is geslacht

2 Korintiërs 5, 21 God heeft hem die de zonde niet kende, voor ons één gemaakt met de zonde, zodat wij door hem rechtvaardig voor God konden worden.

Hebreeën 9, 14 Christus... die zichzelf als een smetteloos offer aan God gebracht heeft

Openbaring 5, 6 ik zag een lam staan. Het zag eruit alsof het geslacht was.

Hebr. 9, 28 Christus, die eenmaal is geofferd om de zonden van velen te dragen.

De idee van de Bijbel die geen verzoening door voldoening leert is onhoudbaar.

De drijfveren achter deze dwaling kan vele kleuren aannemen. Wil je er iets positiefs van zeggen dan kan worden opgemerkt dat vanuit deze hoek wel wordt gewezen op de noodzaak van het hart zich moet offeren aan God. Dan heeft offeren de betekenis van wijden gekregen. Deze wijding wordt inderdaad gevraagd, en wordt in elk gereformeerde belijdenis beleden.

Maar de constatering dat slechts offers die met een oprecht hart worden gebracht God welgevallig zijn, is een constatering die bij elk offertype past. Het is verdrietig te moeten constateren dat hier om het terechte inzicht: wij moeten ons hart aan de Here wijden, naar voren te halen de Bijbelse leer van verzoening door voldoening wordt opgeofferd.

We begonnen met een vraagteken, ik eindig met een uitroep: verzoening door voldoening!

Naast deze op zich nobele drijfveer speelt ook nadrukkelijk het gevoel van de verdedigers van deze dwaling een rol. Je merkt bij lezing van de stukken dat men zich maar niets kan voorstellen bij een God die verzoening door betaling vraagt. Maar wat is dan ten diepste het verschil met het wel accepteren van een God die heerst in een hemel die zich spant boven concentratiekampen, aids en aardbevingen? Je betreedt hier een gevaarlijk hellend vlak.

Wat is het volgende leerstuk dat moet wijken, vraag je je onwillekeurig af. Niet ons gevoel maar Gods openbaring is de maat der dingen.

Wij hebben vragen, ja veel vragen, ik ook. Maar zoals vaker in deze cursus beleden en daar wil ik mee afsluiten: op de bodem van al onze vragen ligt Gods welbehagen.

3.1. BEANTWOORDING VAN VRAGEN (Verbree)

Vraag: Traditionalisme en wetticisme lijken in veel gereformeerde kerken nog een zeer dominante rol te spelen. Staan we hierdoor echte blijdschap om wat God voor ons deed in Christus niet in de weg?

Antwoord: Het is verstandig op te passen voor generalisatie. Er zijn zeker gelovigen en vast ook links en rechts gemeenschappen aan te wijzen bij wie of waar traditionalisme aanwezig is. En dan wordt zeker te kort gedaan aan Christus werk De Bijbel biedt hier krachtig tegengif, die als men goed waarneemt ook in de kerkelijke leer wordt verwoord: Christus heeft ons niet alleen vrijgekocht van de zonde, Hij heeft ons ook vrijgemaakt van traditionalisme.

Vraag: Dat God de mens met zich wil verzoenen, is duidelijk. Hoe Hij dat wil doen, is ten diepste zijn zaak. God gaat met de satan een andere weg dan met de mens. Heeft dat niet te maken met de andere aard van de zonde van de mens? De satan kwam in opstand tegen God met het doel diens plaats in te nemen. Bij de mens speelde een gebrek aan vertrouwen een rol dat bij Satan niet zo naar voren komt.

Antwoord: Het is juist op te merken dat God uiteindelijk zelf beslist hoe Hij doen wil wat Hij doen wil. En inderdaad, zijn weg met de satan is een andere dan die met ons. De verantwoordelijkheid van de satan was groter dan die van de mens. Hij kende God anders en kwam toch in opstand. Wat deze opstand uiteindelijk precies inhield is echter nog niet zo gemakkelijk te formuleren. De Bijbel gaat daar niet uitgebreid op in.

Vraag: Is de leer van Ton de Ruiters te verbinden met andere theologische richtingen? Is er tijdens de cursusavond niet te veel op hem alleen gefocust?

Antwoord: In de reader kon men lezen dat er ook anderen zijn die de leer van de verzoening door voldoening afwijzen. We verwijzen daarnaar. Op het internet kunt u ook zoeken onder de term 'atonement war' Op deze avond werd voor een citeren van de Ruiters gekozen omdat we in hem een broeder tegenkomen die tot voor kort binnen de GKV predikant was en iemand die tracht de Bijbel serieus te nemen, wat niet kan worden gezegd van een vrijzinnige afwijzer van de leer van de verzoening door voldoening als Den Heyer en Wiersinga. Binnen het veld van de theologie neemt de Ruiters binnen de Nederlandse orthodoxie inderdaad een eenzame plaats in.

3.2. BEANTWOORDING VAN VRAGEN (Douma)

Vraag: Christus heeft ons losgekocht, maar van wie of wat (God/satan)?

Antwoord: 'Loskopen', 'losprijs' (Matt. 20,28; Marc. 10,45; 1 Tim. 2,6) 'gekocht en (duur) betaald' zijn (1 Cor. 6,20; 7,23; 1 Petr. 1,18v) geven aan dat Jezus Christus een prijs betaald heeft, in dit geval met zijn eigen bloed om ons los te kopen uit de macht van de zonde. Wij zijn van de zondemacht en al haar gevolgen (met name van de dood) *bevrijd* door het offer van Jezus Christus. Uiteraard is het 'loskopen'

een beeld. Loskopen doe je gevangenen of slaven met geld of ander goed; bevrijd worden van de zonde is gebeurd door het offer van Jezus Christus.

Als de vraag gesteld wordt van *wie* wij losgekocht worden, is het juist om te antwoorden dat wij bevrijd zijn uit de macht van de duivel (vgl. Luk. 11,22; Joh. 14,30; Col. 1,13; 1 Joh. 3,8) en daardoor eigendom van Jezus Christus geworden zijn. De apostelen die hierop wijzen, zien zichzelf en ons niet meer als slaven van de duivel en van de zonde, maar als slaven ('dienstknechten') van Jezus Christus (Rom. 1,1 e.a.; 6,16vv).

Vraag: Hoe verhoudt zich het feit dat God zelf de wereld zo lief had dat Hij zijn eigen Zoon ons gegeven heeft, zodat wij niet verloren gingen (Joh. 3,16) tot de toorn van God over de wereld en over de zonde van de mensen?

Antwoord: Het is voor ons moeilijk God in zijn *eenheid* te doorgronden. Wij moeten zowel zijn eeuwige liefde voor de wereld als de realiteit van zijn toorn over de zonde en over de mensen serieus nemen. Ik heb over die eenheid in mijn toespraak al het een en ander gezegd. Wij moeten van liefde (God blijft de wereld liefhebben) en rechtvaardigheid (God blijft de zonde haten) geen tegenstelling maken. Het een hangt zelfs onverbreekelijk met het ander samen. De hoogste liefde in God, nl. de vergevende liefde die in Christus geopenbaard is, zou geen liefde meer zijn als de zonde naar het rechtvaardig oordeel van God geen straf verdiende. Wie het recht ontkent, ontkent ook de genade (H. Bavinck, *Geref.Dogmatiek* 3,360).

Vraag: Hebt u in uw verhaal u niet beperkt tot de helft van wat er over verzoening gezegd moet worden? Er wordt toch onderscheid gemak tussen de lijdelijke en de dadelijke gehoorzaamheid van Christus. U had het wel over het lijden en sterven van Christus, maar moet de gehoorzaamheid van Christus aan de wet van God gedurende heel zijn leven ook niet aan de orde komen?

Antwoord: Wat ik niet gezegd heb, ontken ik daarom allerminst. Terecht onderscheidt de gereformeerde dogmatiek tussen de actieve en de passieve gehoorzaamheid van Jezus Christus. Wel moeten we bedenken dat die twee in Hem volstrekt één zijn. Toen Christus aan het kruis leed, onderging hij het sterven niet 'passief', maar in de hoogste activiteit. En geleden heeft Christus niet pas in de laatste fase, maar vanaf zijn geboorte tot in zijn dood. Hij heeft zich vernederd en werd gehoorzaam *tot* in de dood toe – de dood aan het kruis (Fil. 2,8).

Ik heb mijn aandacht gericht op het offer dat Christus zoals Hij dat met name in zijn lijden en sterven heeft gebracht. Maar het is niet het volledige beeld van zijn leven. We moeten bedenken dat Christus plaatsvervangend voor ons bezig geweest is. De gehoorzaamheid die *wij* hadden moeten tonen tegenover God, heeft Hij in zijn leven (en niet alleen in zijn sterven) getoond. Zoals Adam zondigde en daardoor schuld en dood op allen laadde, zo heeft Christus door zijn zondeloze rechtvaardigheid en gehoorzaamheid vergeving van zonden en het eeuwige leven voor al de zijnen verworven. Wat Christus deed en leed, moeten we niet alleen aan Hem toeschrijven, maar als publiek persoon en de tweede Adam zien we Hem bezig voor *allen* die in Hem zullen geloven.

Lesbrief en reader: Genezing op het gebed en bevrijdingspastoraat

Reader: Gebedsgenezing

Geachte cursist,

Voor de eerste van de drie cursusavonden zenden we u een reader, een soort knipselkrant. Deze reader biedt u een aantal artikelen over het zogenaamde bevrijdingspastoraat en over gebedsgenezing. Voor of tegen, genuanceerd of minder genuanceerd, deze bloemlezing illustreert de actualiteit van het cursusthema.

1. Zo meedeinen op de golven van de tijd is treurig

Nederlands Dagblad 5 april 2008

door Gerrit Glas

De psychiater en hoogleraar dr. Gerrit Glas heeft voor het eerst publiekelijk over zijn bezwaren tegen bevrijdingspastoraat gesproken. Dat gebeurde tijdens een congres over mogelijke binding aan demonen en de bevrijding ervan, dat gisteren plaatsvond. Het congres werd georganiseerd door de vrijgemaakt-gereformeerde Theologische Universiteit. Een deel van zijn betoog is hier te lezen. Zie ook het verslag van de dag.

De afgelopen weken heb ik mij afgevraagd waarom het thema bevrijdingspastoraat mij zo raakt. Anderen vroegen: is het niet gewoon een hype die weer over zal waaien? Wel, misschien is het een hype, maar dan wel een die te denken geeft. Ik hoorde zeggen: ach, is het niet ook een kwestie van kinnesinne tussen twee professies, die van de bevrijdingspastor en de psychotherapie? Niets klein menselijks is mij vreemd, dus ik sta open voor de suggestie.

Toch is er een diepere laag. Wat ik in het gereformeerde geloof altijd sterk heb gewaardeerd en eigenlijk steeds meer ben gaan waarderen is het accent op Gods verhevenheid, zijn anders-zijn, zijn niet-beschikbaarheid, het raadsel dat Hij overal is en tegelijk nergens voorhanden en tastbaar. Wij kunnen Hem en ook onze relatie met Hem niet op onze maat snijden. Dat is de les van het boek Job. En van Jeremia. En van Hebrëeën 11, waarin het geloof de zekerheid is van de dingen die we niet zien. God is altijd weer anders, tegendraads, verrassend, maar ook tergend, onbegrijpelijk, wreed soms in onze ogen.

Het vernieuwende en bevrijdende van het evangelie zit 'm vooral in wat we niet over God kunnen zeggen, de niet gevulde ruimte, zijn afwezigheid zo men wil. Ik denk dat de discussies over het bevrijdingspastoraat mij zo raken omdat ze aan dit beeld van God tornen. De misplaatste concreetheid ten aanzien van het kwaad spoort met iets veel belangrijkers: een misplaatste concreetheid in het spreken over God. Die misplaatste concreetheid in het spreken over God leidt tot afplatting van het godsbeeld. Ik zie die afplatting vooral in de verregaande psychologisering en therapeutisering van de relatie met God: God als degene die mij helemaal begrijpt en tegen wie ik alles kan zeggen; God als degene bij wie ik als het ware op schoot zit, om getroost te worden; God als degene bij wie ik al mijn woede kwijt kan. Het past allemaal zo in onze tijd waarin alles beschikbaar, consumeerbaar, ervaarbaar en voorhanden moet zijn. God én het kwaad. Dat juist gereformeerden, die altijd zo'n voortreffelijke antenne hadden voor het anders-zijn van God, zo meedeinen op de golven van de tijd, is treurig. Het is nog tot daar aan toe. Maar dat God zo'n fantasieloos wezen wordt, dat raakt me echt diep.

Mieke

Voor alle duidelijkheid: ik ga uit van een open werkelijkheidsbeschouwing, waarin ziekte meer is dan de ontregeling in een fysiologisch mechanisme. Ik ga uit van de realiteit van het kwaad. Ik zie het kwaad als een geestelijke macht, die groter en sterker kan zijn dan de individuele mens. Kwaad mag, net als de godservaring, concreet benoemd worden - bijvoorbeeld, daar waar mensen rond blijven cirkelen in hun ellende of daar waar (zelf)destructie de overhand heeft in iemands leven. Ik heb ook zelf een enkele maal mogen ervaren, hoe het gelovige gebed een voor het oog onbegrijpelijke rust mocht brengen in mensen wier ziel werd getormenteerd door angst, wroeging of twijfel. Toch heb ik toenemende problemen met de hele gedachtegang achter en vooral de praktische beoefening van het bevrijdingspastoraat.

Het eerste punt betreft het thema schuld. In veel van de voorbeelden van bevrijdingspastoraat waarmee ik te maken heb gekregen, is voor mij minder - of helemaal niet - duidelijk of er sprake is van schuld en toegeven aan de macht van de boze. Als ik lees dat een zekere Mieke (een denkbeeldig personage, een compilatie van voorbeelden die mij ter ore kwamen) een moeilijke periode heeft gehad waarin ze relatieproblemen had en stopte met werken, dat ze een psychiatrische behandeling heeft ondergaan vanwege een borderline persoonlijkheidsstoornis, dat ze het vage vermoeden heeft dat er incest met haar is gepleegd en dat haar door de pastor is gesuggereerd dat dat misschien ook met andere zonden van nog weer andere en eerdere voorouders te maken heeft en dat er daarom misschien sprake is van een demonische gebondenheid; als ik vervolgens lees dat de pastor Mieke suggereert dat bevrijdingspastoraat wel iets voor haar zou kunnen zijn, dat ze twijfelt, wat afstand neemt van de pastor, zichzelf bij elkaar raapt en besluit de Alpha-cursus te gaan volgen; als Mieke vervolgens weer meer stemmen gaat horen en zichzelf ook weer met opzet verwondt en dat dit door de pastor en daarna ook door haar zelf als bewijs wordt gezien van demonische bezetting - dan schrik ik en denk: arme Mieke.

Waren we eindelijk zover dat we mensen als zij met hun ingewikkelde innerlijk een beetje gingen begrijpen en nu wordt haar toch weer subtiel schuld in de schoenen geschoven. Waren we net zover dat we goede en wetenschappelijk getoetste therapieën voor mensen als zij hebben, geeft Mieke, suggestibel als zij is, zich toch weer over aan een dubbelzinnige, verwarrende en afhankelijk makende religieuze verklaring.

Vatbaar

Wat is er gebeurd? Mieke krijgt allereerst een dubbele boodschap te horen. Er is bij haar sprake van zonde en persoonlijk falen. Ze heeft haar toestand dus aan zichzelf te danken, deels althans. Maar tegelijk is ze slachtoffer, slachtoffer van het falen van anderen, zelfs generaties eerder; en ze is nu uiteindelijk vooral slachtoffer van demonen. Haar schuldgevoel wordt aangewakkerd. Tevens wordt zij toenemend afhankelijk van de boodschapper wiens verhaal ze gelooft. Eerst neemt ze nog even wat afstand, maar als de klachten toenemen wordt ze allengs meer vatbaar voor de demonologische verklaring. Gelegenheid om goed naar binnen te kijken en om de samenhang te zien tussen wat zij van binnen voelt en in contact met anderen doet, is er dan niet meer.

Ik acht in zijn algemeenheid bevrijdingspastoraat bij mensen met borderline-problematiek ongewenst. Vanuit psychiatrisch en psychotherapeutisch perspectief zijn er duidelijke risico's, namelijk het risico van afhankelijkheid en terugval. Mensen als Mieke gebruiken onder andere splijting en loochening als innerlijke verdedigingsmechanismen. De kern van hun probleem is dat zij niet in staat zijn om ambivalentie te verdragen. Tegenstrijdige beelden van zichzelf en van belangrijke anderen worden kunstmatig uit elkaar gehouden door het mechanisme van de splijting. Het afgesplitste deel van het beeld van de ander wordt geloofend of op iemand anders geprojecteerd. Men kan het zich zo voorstellen: je hebt een kritische ander in jezelf, waar je je heel onmachtig door gaat voelen. De kritiek en de onmacht en de woede daarover worden geloofend, het is net of ze er niet meer zijn. Maar als de spanning toeneemt, lukt dat niet meer. De kritische ander wordt nu naar buiten geprojecteerd inclusief de onmacht en haat die erbij horen. De persoon op wie dit alles geprojecteerd wordt, wordt beleefd als iemand die het

op je gemunt heeft en die erop uit is je klein te krijgen.

Mijn bezwaar tegen bevrijdingspastoraat is dat het splijting, loochening en projectie in de hand werkt en versterkt en zo de betrokkene fixeert op een onrijp niveau van functioneren. In plaats van andere mensen op wie gevoelens en neigingen geprojecteerd worden, komt nu de demon. Het schuldgevoel wordt aangewakkerd. Het versterkt de innerlijke criticus en de gevoelens van onmacht en (zelf)haat.

Vervolgens zegt de religieuze verklaring van het bevrijdingspastoraat dat de onmacht en haat worden veroorzaakt door de demon of demonen: de onmacht en haat worden afgesplitst en geprojecteerd in de demon, die dat teweegbrengt wat de betrokkene in zichzelf niet verdraagt (schuldgevoel, onmacht, haat). De uitdrijving komt vervolgens, psychodynamisch gezien, neer op een poging om een afgesplitst deel van jezelf blijvend te loochenen. Dat lukt uiteindelijk nooit. Er wordt tijdelijk een gemeenschappelijke illusie gecreëerd. Die kan overigens best effectief zijn, maar ze is dat zelden blijvend.

Kwaad

Mijn tweede bezwaar is van theologisch-filosofische aard. Bevrijdingspastoraat gaat uit van een misplaatst soort concreetheid. Het kwaad is aanwijsbaar en materialiseert zich, het krijgt als het ware substantie, in demonen (of andere kwaad berokkenende entiteiten). Ik zou in dit verband willen spreken van de mythe (of: illusie) van de misplaatste concreetheid.

Het kwaad is inderdaad een geestelijke realiteit. Het is soms mogelijk manifestaties van het kwaad concreet te benoemen (nazi-Duitsland). Maar tegelijk moeten we voorzichtig zijn. Het kwaad gedijt juist daar waar mensen zich een bepaalde schuld inbeelden of andersom, waar zij tegen een ingebeelde schuld het gevecht aangaan. Denk aan Job!

Wij mensen zijn veel te klein om onze schuld te peilen. We hebben eigenlijk geen idee van onze eigenlijke schuld, hoe diep die reikt, hoe vertakt die is. Schuldgevoel heeft vaak bijzonder weinig te maken met onze eigenlijke schuld.

Wat is er in al deze verwarring, zeker als je niet al te sterk in je schoenen staat, handiger dan het kwaad buiten jezelf te plaatsen en een min of meer concrete gedaante te geven. Dat patiënten dit doen vind ik tot daar aan toe. Het is een begrijpelijke manier om een verwarrende en ongrijpbare werkelijkheid hanteerbaar te maken. Maar het gemak waarmee pastores en andere 'healers' vandaag menen het kwaad concreet te kunnen aanwijzen, verbijstert mij. Waar haalt men de zekerheid vandaan? Hoe durft men zich te beroepen op ingevingen van hogerhand? Hoe maakt men onderscheid tussen reële schuld en ingebeelde schuld?

Ik kom daar in mijn eigen leven niet uit en ik kom er al helemaal niet uit met mijn patiënten. Ik kom bovendien zelden situaties tegen waarin schuldbesef en schuldgevoel tot iets zinnigs leiden. Meestal betreffen die schuldgevoelens kleinmenselijke zaken, het eigen falen bezien door de bril van denkbeeldige ouders of andere gezagsdragers. Vaak zijn die schuldgevoelens uitvloeisel van een negatief zelfbeeld. Kortom, schuldgevoelens leiden nogal eens af van waar het eigenlijk over gaat.

Ook de vanzelfsprekendheid waarmee pastores en andere betrokkenen - de goeden niet te na gesproken - menen voorbij te kunnen gaan aan wat er bekend is over dissociatieve verschijnselen, suggestie, attributieprocessen, persoonlijkheidsontwikkeling en groepsprocessen (om maar wat te noemen), vind ik onbegrijpelijk, verwerpelijk en eigenlijk ronduit stuitend. Dat patiënten behoefte hebben aan houvast is begrijpelijk.

Maar pastores zouden zich ervoor moeten hoeden om de behoefte aan houvast van de betrokkene op deze manier te kanaliseren. Ik ben verbaasd over het gemak waarmee dwangverschijnselen, woedeuitbarstingen en zelfdestructieve tendensen worden gerubriceerd als uiting van het demonische.

Natuurlijk kunnen het - zo lees ik in een brochure - ook uitingen zijn van

psychiatrische aandoeningen, met de nadruk op 'ook'. Maar dat is de wereld op zijn kop, omkering van de bewijslast. Het lijkt me dat niet de psychiater moet aantonen dat vloekdwang een psychiatrische stoornis is: daar zijn we het al enkele eeuwen over eens. De bewijslast ligt bij de pastor die meent dat vloekdwang 'ook' nog wat anders is, namelijk uiting van het demonische.

Belangrijker nog is de illusie van de misplaatste concreetheid. Vanwaar die behoefte om zich het kwaad in (be)happbare brokken voor te stellen? Vanwaar die drang om op oorlogspad te gaan? Gaat het om behoefte aan houvast in een verwarrende en diffuse werkelijkheid? Behoeft aan een herkenbaar beroepsprofiel? Verlangen naar de emotionele gratificatie die past bij de charismatische rol van duiveluitdrijver? Uitleven van reddersbehoeften?

Zoveel is duidelijk dat de neiging tot concretisering past bij onze tijd. Ze heeft te maken met de behoefte aan onmiddellijkheid en beschikbaarheid. Die behoefte beïnvloedt de godservaring: God moet het liefst instant beschikbaar zijn, in elk geval direct ervaren te kunnen worden en mij duidelijk merkbaar te antwoorden op mijn vragen. Voor de ervaring van het kwaad geldt denk ik hetzelfde. Ook het kwaad dient concreet en tastbaar te zijn. Ik voor mij vind de concretisering van het kwaad misplaatst. Het is een verarming van het rijke palet dat de Bijbel van het kwaad schetst en ik merk dat het mijn eigen religieuze fantasie blokkeert.

Dwingerig

Mijn derde bezwaar tegen bevrijdingspastoraat is het quasi-therapeutische karakter ervan. Enerzijds is het geen psychotherapie. Het is te dwingerig. Er wordt geen gebruik gemaakt van door wetenschappelijk onderzoek in hun werkzaamheid bevestigde technieken en methoden. Anderzijds mist het bevrijdingsritueel het vrije en radicaal opene van het pastorale gesprek.

Het bevrijdingsritueel heeft wel het stapsgewijze van psychotherapie. Het is een interventie op het terrein van de geestelijke wereld. Maar wat is het eigenlijk raar om dat zo te zeggen. Zijn wij eigenlijk wel in staat om in de geestelijke wereld te 'intervenieren'? Ontsnapt de geestelijke werkelijkheid niet ten diepste aan menselijke beheersing? Getuigt het niet van overmoed en een gebrekkig zicht op het wezen van het kwaad als men meent het kwaad 'op te kunnen ruimen'. Waarom zou God niet in actie komen bij het eenvoudige gebed om genezing en waarom zou Hij dit wel doen als het kwaad eerst in behapbare brokken voor zijn troon wordt neergelegd? Zou het nu echt zo zijn dat God pas tot actie overgaat als wij het kwaad (voor Hem?) pasklaar hebben gemaakt en concreet hebben benoemd?

Alles in mij verzet zich tegen zo'n redenering. De onduidelijke en quasi-therapeutische status van het bevrijdingsritueel maakt het bevrijdingspastoraat riskant. Daar komt bij dat de bevrijdingspastor onvoldoende opgeleid is voor de omgang met psychische problemen. De opleiding voor het werken als bevrijdingspastor duurt hooguit enkele maanden (op het internet vindt men ook cursussen van amper een week). De opleiding tot psychotherapeut duurt minimaal 8 jaar (4+4) en tot psychiater minimaal 11 jaar (6,5+4,5). Psychotherapeuten en psychiaters zijn gebonden aan beroepscodes, ethische standaarden, protocollen en richtlijnen. Van alle voorzorgen en checks waarmee zij van doen hebben, is op geen enkele wijze sprake in het bevrijdingspastoraat, terwijl het qua problematiek gaat om terreinen die elkaar minstens deels overlappen. Vandaar mijn verbazing en mijn verontrusting.

Prof. dr. G. Glas is hoogleraar wijsgerige aspecten van de psychiatrie in het LUMC (Leiden) en bijzonder hoogleraar reformatische wijsbegeerte aan de Universiteit Leiden. Hij is tevens opleider psychiatrie bij de Zwolse Poort (Zwolle).

2. Vermoedens van demonen, of meer dan dat

Nederlands Dagblad 29 maart 2008

door onze redacteur Reina Wiskerke

De vrijgemaakt-gereformeerde Theologische Universiteit in Kampen organiseert op 4 april een congres over mogelijke binding aan demonen en bevrijding van die binding. Anders dan in het verleden dringt dit thema zich op binnen gevestigde kerken, ook binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Daarin komen theologische ideeën mee, die vreemd lijken of zijn aan de eigen traditie. Twee verhalen die los van elkaar staan, maar beide verwijzen naar het vermoeden, of meer dan dat, van actieve demonen.

ZWOLLE - „Onze ogen zijn opengegaan“, begint ds. Jaap Ophoff, predikant van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) van Zwolle-Noord. „Veel nood in het koninkrijk van God heeft te maken met geestelijke strijd.“ Met zijn vrouw Hettie is hij betrokken bij bevrijdingspastoraat, zoals dat genoemd wordt. Bevrijdingspastoraat staat dan voor „het opruimen van alle rommel in je leven en die bij Jezus brengen“.

Hoe zijn ze ertoe gekomen? „Ik ben zelf bevrijd“, zegt Hettie Ophoff. Ze vertelt van een moeilijke jeugd en jarenlange psychotherapie, waarvan ze veel geleerd heeft maar die geen echte rust bracht in haar hoofd. „God kwam in het hele verhaal niet ter sprake.“

Tijdens een cursus voor pastoraal werker zag ze hoe een medecursiste die veel problemen had, als een veranderd mens op de les verscheen. De metamorfose werd aan bevrijdingspastoraat toegeschreven, iets waar Hettie Ophoff nog nooit van had gehoord. Om een lang verhaal kort te maken: Jaap en Hettie gingen er boeken over lezen van Derek Prince, Neil Anderson en Joost Verduijn. De boeken overtuigden hen.

Hettie meldde zich aan bij Hananja Thomassen, die tegenwoordig aan bevrijdingspastoraat doet onder de paraplu van stichting Bethanië. Toen Thomassen bad dat de demonen waaraan ze gebonden was, door de Heilige Geest zouden verteren, ervoer ze een ongekende rust, vertelt ze. Sindsdien - nu ongeveer drieënhalve jaar geleden - is die rust gebleven. „Zo gaat dat niet bij iedereen. Elke bevrijding is uniek.“

Ze is er nu van overtuigd jarenlang last te hebben gehad van een geestelijke strijd. Rond kerkdiensten, Bijbelstudie, gebed en avondmaal verhevigden zich in haar hoofd 'stemmen' of 'gedachten' die haar te verstaan gaven dat ze 'er niet bij hoorde' in de kerk, dat ze geen kind van God was, schetst Hettie. Rationeel vaststellen dat zij 'er mocht zijn', had nooit het gewenste resultaat gehad.

Jaap en Hettie, toen nog woonachtig in Roden, wilden bevrijdingspastoraat graag een plek geven in protestantse kerken. Het zou niet nodig moeten zijn dat mensen in nood hiervoor alleen bij een evangelische gemeente terecht kunnen, vonden ze.

Wonderen

Wachten tot bevrijdingspastoraat kerkelijk ingebed wordt, duurde hen te lang. „Als je door bevrijdingspastoraat wonderen ziet gebeuren, kun je niet meer ontkennen dat gebondenheid aan demonen bestaat“, aldus Hettie. „Je gaat anders kijken en dan zie je dat die nood er is. Het klinkt groots, maar het is toch wel een kwestie van 'God meer gehoorzamen dan mensen'“, stelt Jaap.

Niet iedereen is enthousiast. Op verzet vanuit hun kerkgemeenschap zijn ze naar eigen zeggen echter niet gestuit. Hun kerkenraad heeft bovendien al uitgesproken dat geestelijke strijd kan leiden tot geestelijke gebondenheid en dat het daarom goed is als bevrijdingspastoraat een plek krijgt in het geheel van het pastoraat, vertelt Jaap Ophoff. De raad acht daarbij zorgvuldigheid en voortgaand gesprek van veel belang, tekent hij erbij aan.

Zorgvuldigheid vindt de predikant zelf evenzeer belangrijk. Maar dat geldt voor alle vormen van hulpverlening en pastoraat, tekent hij erbij aan. „Ik heb het idee dat in de praktijk de lat hoger wordt gelegd als het om bevrijdingspastoraat gaat. We zoeken als christenen overal hulp, van louter op de wetenschap gestoelde zorg tot en met alternatieve genezers, zonder er een kritisch woord aan te wijden.”

Jaap en Hettie maken deel uit van een team van ongeveer tien mensen uit het noorden van Nederland die bevrijdingspastoraat aanbieden. „We willen ook graag een volwaardig team opbouwen in Zwolle.”

Het team, waarvan de leden in koppels actief zijn, is gevormd en geschoold in samenwerking met Stichting Bethanië. Inmiddels opereren ze zelfstandig en trekken ze hun eigen spoor. Zo zijn ze ervan afgestapt standaard 'de demonen aan te spreken', wat Thomassen gewend is te doen. En ze hebben cursussen gevolgd bij Geboren om vrij te zijn van Wilkin van de Kamp.

Jaap Ophoff houdt zich als predikant voornamelijk bezig met 'gewoon' pastoraal werk voor zijn gemeente. „Wanneer mensen bij mij aankloppen voor bevrijdingspastoraat, verwijs ik ze door naar Hettie.”

Hettie, die een parttimebaan heeft en een opleiding volgt voor contextueel therapeut, besteedt ongeveer tien uur in de week aan bevrijdingspastoraat. Reclame maakt ze er niet voor; via via komen mensen bij haar terecht, geeft ze aan. Dan volgt een traject dat korter of langer duurt. Eerst is er het zogeheten intakegesprek. Met een vragenlijst wordt iemands levensgeschiedenis geanalyseerd, om zonden of zondige patronen van voorouders, ouders en van de persoon in kaart te brengen. Waarom? Demonen kunnen misbruik maken van wat er in iemands leven verkeerd is gegaan en niet bij God is gebracht, stellen Jaap en Hettie.

„Een voorbeeld: iemand heeft een familiegeschiedenis vol van verstoorde relaties. Breuken tussen mensen zijn nooit uitgepraat en de bekende mantel is eroverheen gegaan. Satan kan daarvan gebruikmaken, bijvoorbeeld door diegene te belasten met gedachten waarmee hij zichzelf naar beneden haalt, gedachten waarvan hij maar niet kan afkomen.”

Het echtpaar Ophoff, dat onlangs de website www.huisvanvrede.nl opende, ontkent niet dat in zo'n geval psychotherapie broodnodig kan zijn. „Therapie en bevrijdingspastoraat sluiten elkaar niet uit. Ze zijn juist heel goed te combineren. Maar bij therapie, ook die van het christelijke Eleos, wordt zelden gesproken over je relatie met God, terwijl die wel heel belangrijk is voor je geestelijke welbevinden.”

Na de intake wordt „de bevrijding ingepland”, aldus Hettie. Die sessie doet ze nooit alleen, wat overeenkomt met de codes in het bevrijdingspastoraat. Tijdens 'de bevrijding' vraagt de persoon in kwestie in gebed onder meer vergeving voor persoonlijke zonden. Diegene spreekt ook heel concreet vergeving uit van kwaad dat anderen hem of haar hebben aangedaan en vergeving van zichzelf. Hij of zij spreekt een geloofsbelijdenis uit en iemand van het pastorale team bidt om verbreking van demonische binding. „We vragen in Jezus' naam of de Heilige Geest alle demonen wil binden en wegsturen naar een plek die Jezus wijst.”

Het gebed om bevrijding van demonen gaat gepaard met autoriteit, aldus Hettie. „Maar we schreeuwen niet. Dat is niet nodig, want het is de autoriteit van Jezus Christus.” Hettie en Jaap beschouwen zichzelf als nuchtere mensen „die niet achter elke boom een demon zien”. „Maar er zit nog een heel gebied tussen helemaal geen rekening houden met demonen en denken dat ze overal achter zitten.”

Bevrijdingspastoraat, benadrukken ze, biedt geen oplossing voor alle problemen in je leven. Het richt zich op één specifiek probleem, namelijk een verstoorde relatie met God. „Mensen die gebonden zijn aan demonen, kunnen geen open houding tegenover God aannemen en niet tot hun doel komen. Daarvoor is bevrijdingspastoraat bedoeld. Je verandert er wel door, en dat kan effect hebben op andere terreinen van je leven, al zul

je vaak nog moeten werken aan het veranderen van gegroeide levenspatronen. Maar als je een slecht huwelijk hebt, moet je niet denken dat je met bevrijdingspastoraat je huwelijk kunt redden."

3. Geconfronteerd met ongekende kracht

BARNEVELD - Een vrijgemaakt-gereformeerd predikant, die omwille van zijn dochter anoniem wil blijven, maakte naar zijn idee de kracht van demonen van heel nabij mee. Zijn dochter, die het betrof, heeft na het gebeuren haar heil niet gezocht bij mensen die aan 'bevrijdingspastoraat' doen. Ze voerde wel gesprekken met een psychiater die de werking van demonen niet uitsluit in zijn praktijk.

Een terugblik op wat zich onverwacht aandiende en nog steeds als ontzagwekkend wordt beleefd.

„Het is alweer een paar jaar geleden. Mijn vrouw en ik waren net naar bed gegaan. Onze dochter X zou ook gaan slapen. Haar vriend Y logeerde dat weekend bij ons. Onze dochter voelde iets van boosheid in zich opkomen. Ze vond dat de duivel haar leven verziekte. Want via het internet was ze bij dingen terechtgekomen, die een sterk verleidende kracht op haar uitoefenden. Ze had het gevoel dat de duivel haar daarmee dwarszat en werd kwaad op hem. Met die boosheid in haar hart ging ze naar de kamer van haar vriend. Ze zei wat haar dwarszat en zei op een gegeven moment: 'De duivel is nu in de kamer.' Ze voelde op een of andere manier zijn aanwezigheid. Het wakkerde haar boosheid nog meer aan: ze begon hem te kleineren. Ze praatten er nog een poosje met z'n tweeën over door.

Toen begon X te trillen, en zei: 'Hij valt me aan' of zoiets. Ze begon te krabben in haar hals en nek. Y wilde haar tegenhouden, maar hij werd volledig naar de kant weggedrukt. Met z'n volle gewicht heeft hij zich boven op haar gegooid, alsof hij te doen had met een beer van een vent. Toen hij besepte dat het hem boven het hoofd groeide, riep hij om hulp.

Wij schrokken natuurlijk, en renden er meteen naartoe. We zagen bij onze dochter een soort worsteling. Mijn vrouw kwam het eerst tot actie en greep onze dochter bij de arm en noemde steeds haar naam. X leek nog niet erg aanspreekbaar: ze was op een of andere manier 'weg'. Wel werd haar verzet wat minder.

Y was erg in de war. Hij was ervan overtuigd dat hij met een boze geest in haar te maken had. Vooral die kracht kon gewoon nooit haar eigen kracht zijn. Duidelijk van streek ging hij naar beneden en ik ben achter hem aangegaan. Mijn vrouw bleef bij onze dochter.

Eenmaal beneden raakten we allebei erg geëmotioneerd en moesten elkaar vasthouden. Terwijl Y buiten een sigaret opstak ben ik op mijn knieën gegaan en heb God hardop gevraagd, X te helpen en te bevrijden van de macht die over haar gekomen was - zoiets.

Boven bleek alles nu een stuk rustiger. Onze dochter was bezig tot zichzelf te komen. Mijn vrouw kon alweer een beetje met haar praten. X zei: 'Mama, hij is weer weg', en gaf aan dat het nu allemaal weer goed was, en dat we rustig allemaal naar bed konden gaan. Voor we gingen slapen, hebben we natuurlijk wel voor de nacht en voor het verdere vervolg de hulp van onze God ingeroepen.

Terugkijkend denken onze dochter en haar vriend dat een belangrijke rol speelde dat onze dochter bezig was echt voor God te kiezen. Tegelijk voelde ze een tegenkracht: er waren sterke verleidingen. Daardoor ontstond bij haar het idee dat de duivel haar leven verziekte. Ze maakte voor haar besef een grote fout, toen ze min of meer in de aanval ging tegen de duivel, door hem uit te schelden, te kleineren. Op hetzelfde moment voelde ze dat er iets gebeurde. Ze zegt dat ze er op een vreemde manier met haar volle bewustzijn bij was, maar totaal geen controle had. Dat heeft ze als afschuwelijk ervaren,

vooral omdat ze beseftte dat het krachten waren die ze nooit uit haar eigen lichaam zou kunnen oproepen. Haar vriend merkte op dat de agressie van X helemaal niet tegen hem gericht was, maar puur tegen haarzelf. En hij ervoer inderdaad een kracht die zij lichamenlijk nooit in zich kon hebben. Maar beiden zijn er ook van overtuigd dat God hen niet losgelaten heeft. Y ziet als teken daarvan dat, hoezeer X zichzelf ook krabde en verwondde, er geen sporen van achter bleven op haar huid. Ook merkte X dat 'hij' verdween en zij plots een gevoel kreeg van wonderlijke, diepe rust en vrede, juist op het moment dat er beneden voor gebeden werd."

Demonische binding, of was het hyperventilatie?

Nederlands Dagblad 14 april 2008

In onderstaand artikel wordt geschetst dat klachten die aanvankelijk in verband werden gebracht met demonische bindingen, ook het gevolg konden zijn van hyperventilatie. De schrijver van dit stuk is daardoor gaan twifelen, niet aan het bestaan van demonen, stevige aanvallen van de duivel en of bezetenheid, maar aan demonische bindingen waarvan je door bevrijdingspastoraat bevrijd moet worden.

Drie jaar geleden kwam ik in aanraking met mensen die door de duivel bezeten waren of leken te zijn. In ieder geval kwam het tot een spannende confrontatie tussen de bezetene en de dominee, waarbij ik misselijk werd en bijna flauw viel. Later kwam deze plotselinge misselijkheid ook voor tijdens 'normale' kerkdiensten en breidde zich in de loop van de tijd uit naar andere gebieden van mijn leven. Ik raakte er steeds meer van overtuigd dat ik een demonische binding opgelopen had door mijn confrontatie met bezeten mensen.

Zonde

God voorzag echter in de nood en bracht me in aanraking met leden van een bevrijdingsteam. Die wezen me op het feit dat een demonische binding niet ontstaat door confrontatie met demonen op zich, maar door zonde. Tijdens de bevrijdingssessie moest ik mijn zonden, zonden van mijn voorgelacht en zonden die mij aangedaan waren, in het openbaar belijden en God om vergeving vragen.

Toen begonnen ze te bidden, waarbij ze beelden zagen die een demon voorstelden. Er was een specifieke hoofddemon en diverse andere demonen. Toen de demonen bekend waren, werd het tijd voor de uitdrijving. Op gebiedende toon werd hen duidelijk gemaakt dat ze elders hun toevlucht moesten zoeken. Vervolgens werd er gebeden of God nog woorden te spreken had in de vorm van een profetie. Afsluitend werd er gebeden voor vervulling met de Heilige Geest.

De teamleden waarschuwden me dat de duivel in de eerste weken na het bevrijdingsgebed erg kon aanvallen. Een maand na het bevrijdingsgebed begon mijn wereld ineens te storten door een aantal moeilijke gebeurtenissen die elkaar in hoog tempo opvolgden. Ik was veel met God en met het geloof bezig, maar welke rol speelde God in alle moeiten? Het duurde niet lang of ik raakte overbelast en de klachten namen toe in plaats dat ze verdwenen. Op een geven moment moest ik alle activiteiten stopzetten en kon ik helemaal niets meer.

Een jaar later maakte een arts mij duidelijk dat de klachten het gevolg waren van een vorm van hyperventilatie. Dit gold ook voor de misselijkheid naar aanleiding waarvan ik bevrijdingspastoraat ontvangen had. Aanpak van de hyperventilatie bleek een succesvol middel om de steeds terugkerende klachten terug te dringen.

Dat zette mij natuurlijk behoorlijk aan het denken. De klachten kwamen tot uiting als de spanning opliep, zoals bij de confrontatie met bezetenheid. Ik vroeg me af wat er eigenlijk precies veranderd was nadat ik het bevrijdingsgebed ontvangen had. Het doel van het bevrijdingsgebed is om God weer de totale regie over het geestelijk leven te geven. Maar in mijn geval waren de klachten als gevolg van mijn binding lichamenlijk. Bij het verbreken van de binding zouden daardoor dus ook de klachten moeten verdwijnen.

Met redeneren kreeg ik inderdaad enigszins controle over het misselijk worden. Het was een relatief gemakkelijk beheersbare klacht, die bovendien voortkwam uit een angst voor spanning. Maar ik had totaal geen controle over het bijna flauwvallen en slecht slapen. Nog steeds zijn deze slaapproblemen aanwezig.

Geen tussenweg

Ik heb geen enkele Bijbeltekst gevonden waarin een christen demonisch gebonden was. Uiteraard geloof ik in demonen, stevige aanvallen van de duivel en ook wel in bezetenheid. Neem bijvoorbeeld Job. Hij werd aangevallen door de duivel, maar had volgens mij geen demonische binding waarvan hij bevrijd moest worden. Een ander voorbeeld is David. Hij heeft openbare zonden begaan van groot kaliber, maar ik lees niet over een demonische binding.

Bij Paulus is wel sprake van een enorm gevecht met de zonde (Romeinen 7 en 8), maar de oplossing ligt niet in het bevrijdingspastoraat.

God maakt vrij bij het komen tot geloof, er is dus geen tussenweg voor christenen die een demonische binding hebben. Misschien is het in het leven roepen van demonische bindingen onze manier van omgaan met het gevecht tegen de zonde. Maar is er werkelijk controle over zonden mogelijk? En speelt bevrijdingspastoraat hier een beslissende rol in, of is het niet meer dan een geestelijke stimulans? En heeft bevrijdingsgebed meer kracht dan mijn eigen gebed?

Vertrouwen

Dan het advies om de lege plaats die in mijn hart was ontstaan, te laten vullen met Gods Geest. Mijn hele geloof werd bijna onderuitgeslagen door de omstandigheden en zware overbelasting. De vraag komt dan op wat God in mijn leven betekent. Had ik me op mijn gevoel gericht, dan was ik nu waarschijnlijk atheïst. Geloven lijkt de laatste paar jaar voor mij verdacht veel op een zwaar gevecht met moedeloosheid.

Maar geloven heeft voor mij ook een andere betekenis gekregen. Ik probeer niet krampachtig overweldigd te worden door geestdrift. Geloven is niet alleen vervuld zijn met Gods Geest en in paniek raken als dat niet zo is. Geloven is vasthouden aan Gods beloften en vertrouwen dat God ons leven stuurt. Als ik op zondagochtend geen energie heb om naar de kerk te gaan, dan voel ik me niet schuldig omdat ik te weinig presteer om bij God te komen. God is bij mij, of ik dat nu voel of niet.

Nog een laatste opmerking. Er wordt vaak hard en liefdeloos geoordeeld. Door mijn ervaring ben ik sterk gaan twijfelen aan het bestaan van demonische bindingen. Maar misschien zit ik er wel compleet naast. Mocht dit zo zijn, dan vertrouw ik toch op God dat Hij me zal bijsturen. Ik wil zowel voor- als tegenstanders van het bevrijdingspastoraat oproepen om met liefde en openheid naar elkaar te luisteren. Denkend aan die onafzienbare menigte die uiteindelijk in de hemel komt (Openbaring 7), kijk ik daar met verlangen naar uit. Laten we ons realiseren dat Gods verheerlijking ons hoofddoel is.

De naam van de auteur is bij de redactie bekend.

4. Bron: Nederlands dagblad geplaatst op 15 april 2008

Theologie lost spanning rond dienst der genezing niet op

door onze redacteur Gerald Bruins

Honderd protestantse predikanten bezonnen zich gisteren op Hydepark in Doorn op gebed en genezing. Van de mythe van Bacon, tot cadeautjes van Christus en het placebo-effect. DOORN

Gisteravond werd in Dordrecht een dankdienst gehouden voor de genezing - twee jaar geleden - van Janneke Vlot, de vrouw die gekweld werd door posttraumatische dystrofie: een breed aangekondigde samenkomst met een koor en blazersensemble. Prof. Kees van der Kooi sprak onlangs echter een vrouw - nota bene lid van het koor dat in Dordrecht zong - met dezelfde ziekte. Ook zij ging naar een genezingsbijeenkomst van Jan Zijlstra in Leiderdorp, maar genas niet. Ze kon het niet opbrengen naar de dankdienst te gaan.

De voormalige bijzonder hoogleraar charismatische theologie aan de Vrije Universiteit haalde dit voorbeeld gisteren aan op een bezinningsdag over genezing, van de Protestantse Theologische Universiteit in Doorn, om zijn positie duidelijk te maken: „De ervaringen van Janneke Vlot en van het koorlid dat even niet meedoet, hebben beide hun plaats binnen de theologie.”

Volgens Van der Kooi is de relatie tussen gebed en genezing gemedicaliseerd. Verantwoordelijk daarvoor is de filosoof Francis Bacon (1561-1626), die zo positief over wetenschap dacht dat zij alle fouten sinds de zondeval zou kunnen herstellen. Hij duldde alleen feitelijke kennis. Van der Kooi bestempelde die maakbaarheidsgedachte als de mythe van Bacon. De christelijke variant van dit denken is dat bij genezing de klem op het effect is komen te liggen. Heil wordt zo losgemaakt van de Gever, en daar wil Van der Kooi van af. 'Theologisch beslissend' is volgens hem dat Jezus Christus zelf in het centrum staat. „We zoeken de gemeenschap met Hem. Wat dan het gevolg is van het gebed, hoe in het gebed de zegen van Christus werkzaam wordt, hoe de voortgang gestalte krijgt, laten we aan Hem. God is soeverein.”

Hij vindt dat de dienst der genezing gewoon een plaats in de gemeente moet krijgen. Dat nalaten uit angst om te hoge verwachtingen te scheppen, is voor hem geen optie.

Dat de een geneest, en de ander niet, roept spanning op, bleek uit vragen. „U verwacht dat de theologie u afhelpt van deze spanning”, reageerde Van der Kooi. „Dat doet zij niet, en de Bijbel ook niet. Bijbels gezien zijn de charismata cadeautjes van Christus die hij hier en daar aan zijn gemeente geeft, als vuurpijlen.”

Dr. Joke van Saane, godsdienstpsycholoog aan de Vrije Universiteit, toonde zich opnieuw sceptisch. Zij heeft uit eigen onderzoek, waarover onlangs een boek is verschenen, geconcludeerd dat het aantal genezingen van mensen die een genezingsdienst bezoeken, laag is. En die genezingen betroffen ziektes zonder aanwijsbare lichamelijke oorzaak of met een sterke psychische component. Volgens haar speelt de sociale factor een belangrijke rol. De medicus heeft weinig tijd, maar in de gebedsgenezing is er alle aandacht en dat ervaren

mensen als een „warm bad“. „Hoe massaler de bijeenkomsten, hoe sterker dit op de voorgrond treedt.“ Deelname aan een genezingsbijeenkomst kan werken als een persoonlijke bevestiging: jij staat in het middelpunt, je wordt geaccepteerd als gelovige, zelfs God vindt jou belangrijk. „Kortom, je zelfbeeld wordt zo bevestigd, en dan kan zo sterk zijn dat mensen zich kunnen hernemen, zaken kunnen relativeren, nieuwe energie krijgen.“ Dergelijke mechanismen treden ook op bij het zogeheten placebo-effect, waarbij mensen een neppil krijgen, maar toch een heilzame werking ervaren, aldus Van Saane.

De psychologe waarschuwde voor wat zij noemde een magisch element in gebedsgenezing: mensen leven met een beeld van een God die ingrijpt en wonderbaarlijke dingen doet. „Dat element versterkt het kinderlijke patroon van gevoelens en verwachtingen dat op de bodem van deze processen ligt. Als dat kinderlijke patroon al te zeer versterkt wordt, ligt het gevaar van regressie op de loer. Bij een gezonde en volwassen vorm van geloof hoort ook het onder ogen zien van de eindigheid en sterfelijkheid.“ Het doel van genezingspraktijken zou volgens haar niet letterlijke genezing moeten zijn, maar aanvaarding van ziekte en dood.

Dr. Jan Hoek, bijzonder hoogleraar te Kampen, en dr. Harmen de Vries, predikant te Amsterdam, wezen erop dat Van Saane genezing alleen door haar eigen psychologische bril bekijkt. Ze verklaart haar methodiek absoluut en overschrijdt de grenzen van deze tak van wetenschap door te poneren dat echte wonderen zich nooit kunnen voordoen, aldus Hoek. Op de vraag van gespreksleider dr. Bert de Leede wat Van Saane geleerd had van de studiedag gaf zij toch aan dat er naast de psychologische theorieën „ook andere zaken zijn“. Van der Koois antwoord op dezelfde vraag: „Theologie en psychologie hebben nog een weg met elkaar te gaan“.

5. Hoezo, in opdracht van Jezus?

Nederlands Dagblad 19 april 2008

door Hans van Benthem en Klaas de Vries

In het bevrijdingspastoraat wordt ervan uitgegaan dat men in opdracht van Jezus demonen kan uitdrijven. Van wat Hij aan zijn apostelen als bemoediging gaf, mag men echter niet zo maar een bevoegdheid voor alle christenen van alle tijden maken.

Er spreekt grote bewogenheid uit de houding van mensen die zich bezighouden met bevrijdingspastoraat. Dat verdient respect. Toch is het van belang goed te kijken wat dit pastoraat nu precies inhoudt. Dat is wat dr. Gerrit Glas gedaan heeft. Vervolgens heeft hij zijn bezwaren geformuleerd. Veel reacties die het opnemen voor bevrijdingspastoraat scheren grotendeels over die toegespitste bezwaren heen. Ze blijven hangen in algemene beschouwingen over verlossing en bevrijding. Glas schreef echter over het concrete bevrijdingspastoraat zelf.

Wat is dat precies? Wie op dat punt een snelle oriëntatie wil, kan terecht op www.bevrijdingspastoraat.nl, de site van Wilkin van der Kamp die cursussen organiseert op dit terrein. Bestudering maakt duidelijk dat het in de kern altijd gaat om aan het licht brengen en uitdrijven van demonen. De volgende stappen worden daarbij gezet: 1. intake, vragenlijst, diagnose; 2. bevrijdingssessie met als onderdelen: a. het hardop belijden van zonde van jezelf en je voorgeslacht en het vragen om vergeving daarvoor zodat satan geen recht meer kan laten gelden. b. het aanspreken van één of meer (hoofd)demonen - eventueel onderverdeeld in rangen - en 'staande in de autoriteit van Jezus' hun bevelen de gebondene te verlaten. Dit hele proces kan in drie gesprekken doorlopen worden. Daarna volgt nazorg waarin wordt benadrukt dat de opgeruimde vertrekken in het leven nu biddend gevuld moeten worden met de Heilige Geest.

Bevoegheid

Ons voornaamste bezwaar tegen dit bevrijdingspastoraat is hoe er omgegaan wordt met autoriteit: in opdracht van Jezus demonen uitdrijven. De vraag rijst daarbij: wie heeft die bevoegdheid om demonen te identificeren? En ze eventueel te benoemen met behulp van onderscheidingen die zelfs de Bijbel niet kent? Op basis van welke kennis of openbaring gebeurt dat allemaal? Of mogen wij mensen dat zelf bepalen?

Op deze - in feite exegetische - kernvragen worden belangrijke wissels genomen. Christus dreef demonen uit met een enkel woord en ook de apostelen, daartoe uitdrukkelijk door Christus gemachtigd. Maar wie of wat geeft een bevrijdingspastor of -team vandaag het recht om hetzelfde te doen? Steeds weer stuiten we op de volgende exegetische sprong: van de voorzegde tekenen uit Marcus 16:17 die Christus geeft om de apostelen onderweg te bemoedigen (zie ook vers 20) worden directe opdrachten aan alle christenen van alle tijden gemaakt.

Als dat zou kloppen, dan zouden ook alle christenen slangen moeten opnemen. Daar komt nog iets bij: in geen enkele nieuwtestamentische brief wordt het uitdrijven van demonen zelfs maar genoemd. Bevrijdingspastoraat zet in feite een isgelijktteken tussen Christus en de apostelen enerzijds en de bevrijdingspastor anderzijds.

Immuun

Een volgende vraag hangt hier nauw mee samen: komt 'staan in de autoriteit van Christus' niet simpelweg neer op het jezelf toekennen van een grote mate van autoriteit? Die overtuiging maakt onvoorzichtig en immuun voor (zelf)kritiek. Wie ten aanzien van zijn standpunt over bevrijdingspastoraat zegt 'het is een kwestie van God meer gehoorzamen dan mensen' stelt zichzelf daarmee in feite boven alle kritiek.

Is er niet een verband tussen deze autoritaire opstelling en de autoriteit die de bevrijdingspastor zichzelf toekent ten opzichte van de 'gebondene'? De pastor of het team presenteert zich immers als een soort bemiddelaar tussen Christus en de gebondene met het gezag van Christus en de macht om uit te drijven. Door die gezagspositie krijgt hij macht over de 'gebondene', een mens die vaak toch al in een kwetsbare en afhankelijke positie verkeert.

Grote woorden

Staan in de autoriteit van Jezus iemands problemen duiden als demonische gebondenheid, is het spreken van grote woorden die buitengewoon intimiderend zijn. Eventuele 'mislukte bevrijdingssessies' verklaren uit ongelof of onbeleden schuld bij de 'gebondene' of zijn voorgeslacht is nog erger. Veeg je zo niet je eigen straatje schoon? En breng je niet nog meer schade toe aan het geestelijk leven van de 'gebondene' die wellicht ontgoocheld achterblijft?

Het ergste wat er dan gebeurt, is dat ondanks de beste bedoelingen de naam van de Allerhoogste wordt misbruikt. Dit alles is bijna onvermijdelijk wanneer na het volgen van een cursus bevrijdingspastoraat bevoegdheid wordt toegekend aan de deelnemers om 'staande in de autoriteit van Jezus' te spreken. Spreken in de naam van Christus mag nooit ontaarden in het met gezag uiten van allerlei speculatieve gedachten en meningen.

Gebed

Ten slotte nog iets over de rol van het gebed. In de zgn. bevrijdingssessie spreekt de bevrijdingsspastor demonen aan. Is dat niet een vorm van in contact met hen treden? En is dat, behalve heel riskant, Bijbels gezien niet ongeoorloofd?

Bidden is: eerbiedig God aanspreken en Hem vragen om dat te doen wat wij niet kunnen. Onze zonden vergeven. Ons verlossen van de boze. Iedereen mag daar zelf om bidden.

Het kan ook in het kader van een pastoraal gesprek samen met een ambtsdrager of andere gelovige (zie B.O de Vries, Nederlands Dagblad 18 april). Tot nu toe heeft niemand ons ervan kunnen overtuigen dat dit 'gewone' gebed minder kracht of waarde heeft dan het 'gebed' door een bevrijdingsspastor of -team. De Here volhardend aanroepen in gebed is genoeg. Gods kinderen leven in geloof dat Hij verhoort, ook als wij dat niet meteen zien of voelen.

H. van Benthem en K. de Vries zijn predikant in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) resp. te Leusden en Hilversum.

6. Prof. Maris en ds. Westerkamp in debat over (bijzondere) gaven

van de Geest door onze redacteur Gerard ter Horst Na een intensief en geanimeerd debat voor studenten van bijna drie uur over de (bijzondere) gaven van de Geest, bleken prof.dr. J.W. Maris en ds. D.A. Westerkamp elkaar nauwelijks genaderd. Een student stelde vast dat beiden vooral van het eigen 'uitzicht' lijken te genieten.

AMSTERDAM - Ergens in hun leven zijn de wegen van de christelijk-gereformeerde hoogleraar prof.dr. J.W. Maris en de Nederlands-gereformeerde predikant ds. D.A. Westerkamp elkaar gekruist. De hoogleraar dogmatiek stond ooit echt open voor bijzondere gaven van de Geest hier en nu, zoals tongentaal, gebedsgenezing of profetie.

„Ik was als jong predikant volslagen ondersteboven van Het kruis in de asfaltjungle van David Wilkerson.” Later kwam hij ervan terug. Omdat hij volgens eigen zeggen ontdekte dat bijvoorbeeld een geestesdoop en het gebruik van tongentaal om bevrijd te worden van verslavingen vreemd aan de Bijbel zijn. „Het werk van de Here Jezus, verzoening van schuld, dat raakte volslagen aan de kant.”

Westerkamp, predikant in Houten en voorzitter van de interkerkelijke vernieuwingsbeweging New Wine, maakte een tegenovergestelde beweging mee. Hij was als jonge predikant sceptisch over de bijzondere gaven van de Geest en reisde als volbloed calvinist naar Rwanda - „ik had twee delen van de Institutie van Calvijn in mijn bagage, terwijl je maar twintig kilo mee mag nemen” - maar ontdekte daar als zendeling dat de Heilige Geest nog steeds in Woord én daad werkt, onder meer via krachtige gaven als gebedsgenezing en tongentaal. „Daar waar Christus wordt gepredikt, daar horen zijn tekenen te zijn. Maar vaak wordt ons een geamputeerde Christus verkondigd.”

En zo stonden ze woensdagavond tegenover elkaar op een debat in Amsterdam van de reformatorische studentenvereniging CSFR. Een kleine bovenzaal van een herenhuis aan de rand van het Vondelpark bood plaats aan 25 studenten, die Maris en Westerkamp hun degens zagen kruisen. Het was een lang en intensief, maar ook geanimeerd debat. Niet zelden werden Bijbelteksten geciteerd, soms

uit het hoofd, dan weer plechtig voorgelezen.

Over één ding waren beide heren het op voorhand eens: de zogeheten streeptheologie - de bijzondere gaven van de Geest bleven beperkt tot de tijd van de eerste apostelen - deugt niet. „Daar voel ik niets voor”, zei Maris. „Wij bepalen dan dat gaven die er toen waren, nu niet meer mógen voorkomen. De gaven zijn niet opgehouden, dat zou een grote dwaasheid zijn. Want we zijn geneigd tongentaal, gebedsgenezing en profetie eruit te lichten, maar de Bijbel maakt geen onderscheid met de ‘gewone’ gaven”, zoals gaven van kennis, wijsheid of leidinggeven.”

Verder benadrukte Maris dat de gaven alle bedoeld zijn voor het goed functioneren van de gemeente. Westerkamp: „Ik had het niet beter kunnen zeggen.”

Maar daarna gingen de wegen toch onherroepelijk uiteen: want laat de ‘streeptheologie’ onzin zijn, Maris stelde tegelijk dat in het Nieuwe Testament overduidelijk blijkt dat een gave als tongentaal vooral was bedoeld om de Joden de „gigantische omwenteling” te leren verstaan dat God voortaan ook heidenen aanspreekt. En dus mag de tongentaal van toen niet zomaar naar het hier en nu verplaatst worden.

Dat overtuigde Westerkamp allerminst. „U plakt die uitleg erop, maar in de Bijbel wordt tongentaal veel breder benaderd.”

Een rode draad door de avond heen vormden de ‘excessen’ in charismatische kring, waarvoor Maris aandacht vroeg: te veel nadruk op de bijzondere gaven, waardoor de aandacht van Christus afgeleid wordt. Tongentaal kán voorkomen, aldus Maris, „maar als ik de geschiedenis van de charismatische gaven bestudeer, dan kom ik zoveel uitwassen tegen die de waardigheid van de Heilige Geest naar beneden halen.” Verabsolutering van de gaven is een reëel risico, erkende Westerkamp. „Maar het hoeft niet. Christus is Heer, die de gaven uitdeelt, daar strek ik mij naar uit.”

Van de dogmaticus wilde hij weten of de gaven ook op een gezonde manier kunnen functioneren. Impliciet gaf Maris aan dat te betwijfelen. Gaven worden al snel een criterium: een goed christen moet er eigenlijk over beschikken. Maar dat overtuigde Westerkamp weer niet. Volgens hem zegt zijn opponent sola scriptura, ‘alleen de Schrift’, maar neemt hij niet alles serieus wat de Schrift zegt: „Waar lees ik nu dat de bijzondere gaven nu niet meer voor zouden komen?” Een vraag die hij meer dan eens herhaalde.

Bovendien zat het Westerkamp dwars dat Maris ‘excessen’ in gereformeerde kring over het hoofd zag: zie hoe met de leer van de uitverkiezing wordt omgegaan in de rechterflank van de gereformeerde gezindte. En: „Ik vind de doodsheid en ingezonkenheid in de kerk een exces. De kerk heeft prikkeling nodig, want ze faalt in de moderne wereld. Ik kom uit een gezin van zeven kinderen en ben nog de enige die naar de kerk gaat... Dat brengt me tot het gebed: geef ons gaven, Heer, we hebben U nodig.”

Negatief

Een christelijk-gereformeerde student vond Westerkamp te negatief over de Nederlandse kerken. Dat kwam hem op de tegenvraag te staan of er regelmatig mensen tot geloof komen in zijn kerk. Na enig aarzelen gaf de student aan dat er een Alphacursus draaide. Westerkamp: „Maar dat is toch een prachtig charismatisch instrument.“

Een evangelische student, lid van CSFR, stemde Maris toe dat in charismatische kring zondebesef onderbelicht is. Tegelijk sprak hij zijn indruk uit dat de hoogleraar een boek als *Het kruis in de asfaltjungle* meer had getoetst aan zijn eigen achtergrond dan aan de Bijbel. Maris: „Ik heb er absoluut voor open gestaan, maar op een gegeven moment niet meer. Het is alleen Christus, maar in dergelijke boeken is het te vaak Christus én ...“ De student: „Ja, je moet het kaf van het koren scheiden. Ja, je moet volharden in Christus. Maar door uw opstelling blijven schappen van de kerk leeg en dat is jammer.“ Maris: „Dat kan in sommige gevallen zo zijn. We leven als kerk vaak onder de maat.“

De student vergeleek de discussie met twee mensen die op een berg in Afrika een prachtig panorama aanschouwen; maar ze kijken beiden een andere kant op en roemen hun eigen uitzicht, zonder zich in het uitzicht van de ander te willen verdiepen.

Aan het slot, na bijna drie uur onafgebroken discussie, leek enige gelatenheid de sprekers te bevangen. „Een onfeilbare toets ontbreekt om te bepalen wie gelijk heeft“, stelde Westerkamp. Daarom zal de tijd het

7. 'Nee tegen bevrijdingspastoraat'

20 mei 2008

van onze redactie kerk

ZWOLLE - De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) moeten zich ronduit uitspreken tegen bevrijdingspastoraat. Dat schrijft de vrijgemaakt-gereformeerde predikant Huub Wilschut in het komende nummer van *Nader Bekeken*.

Hij ziet met leden ogen aan hoe ds. J. Ophoff uit Zwolle-Noord en diens kerkenraad bevrijdingspastoraat propageren en ingang willen laten vinden in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Bevrijdingspastoraat gaat uit van de aanname dat er naast psychische aandoeningen sprake kan zijn van gebondenheid door demonen, eventueel ook vanwege zonden uit het voorgeslacht. In een sessie wordt degene die gebonden is bevrijd, door de demonen te sommeren in Jezus' naam die persoon te verlaten.

Wilschut vindt dat deze vorm van pastoraat, afkomstig uit evangelisch-charismatische kring, zich niet verdraagt met de gereformeerde beginselen. „Hier past een ronduit 'Nee' vanuit de Schriften. De geest van het spiritualisme is wezensvreemd aan het Bijbels-gereformeerd belijden. Zo kan het niet verder. Ik krijg het in de eigen omgeving niet meer uitgelegd dat deze gang van zaken rond het bevrijdingspastoraat legitiem is binnen kerken die werkelijk gereformeerd willen zijn.“

De predikant noemt de poging van Ophoff om deze vorm van pastoraat kerkelijk ingekaderd te krijgen, „haast dwangmatig“. Zijn collega heeft in een interview in het Nederlands

Dagblad van 29 maart gezegd dat bevrijdingspastoraat een kwestie is van God meer gehoorzamen dan mensen. „Wilt u het goed noteren? Ben je het met ds. Ophoff oneens, dan ben je het kennelijk met GóD oneens. Dan kun je wel tegelijk pleiten voor voortgaand gesprek. Maar bij deze benadering is dat gesprek bij voorbaat gefrustreerd." Wilschut noemt het een raadsel dat een predikant zozeer in de richting van de pinksterbeweging kan bewegen. „Hoe is het in de wereld mogelijk dat ds. Ophoff en ik in hetzelfde kerkverband predikant kunnen zijn? Mij lukt het in ieder geval niet meer om dat te begrijpen." In een ander artikel in hetzelfde nummer van Nader Bekeken zet Wilschut zijn bezwaren tegen bevrijdingspastoraat uiteen. Het staat volgens hem als een paal boven water dat de apostolische brieven nergens over dit fenomeen spreken. „O, ja de boze geesten in de lucht zijn om ons heen. Ze vechten ons aan om ons bij de Here vandaan te voeren. Vader leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze!", zet hij in.

Wapenrusting

„Maar nergens wordt de bevoegdheid voor de apostelen en hun helpers overgedragen aan de gemeente en/of haar ambtsdragers. De gemeente wordt gewezen op de wapenrusting van God, om sterk te zijn met het Woord, onder aanhoudend gebed. Alleen al dat gegeven zou wel eens aan het denken mogen zetten."

Voorstanders van bevrijdingspastoraat zijn biblicistisch bezig, vindt hij. In Jezus' tijd gaat het niet om demonische bezetting, maar door de Satan georganiseerde tegenstand tegen de opmars van het evangelie. „Er worden makkelijke en vlotte isgelijktekens gezet. Zonder het heilshistorische reliëf in rekening te brengen."

Dat wreekt zich, aldus Wilschut als de demonische belasting in verband wordt gebracht met zonden uit het nageslacht. „Er worden wel Bijbelwoorden gebruikt, maar geen Bijbeltaal. Oftewel, een valide Bijbels-exegetische onderbouwing ontbreekt. Terwijl er vergaande consequenties aan worden verbonden. Een vorm van magisch denken (boze geesten die bezworen moeten worden) wordt Bijbels gelabeld. Dan heb het je het Bijbels gezien toch echt over dwaalleer."

Wilschut noemt drie gevaren van bevrijdingspastoraat: oneigenlijke afhankelijkheid bij mensen in psychische nood, onbevoegd jongleren op het gebied van psychiatrie, het opzadelen met oneigenlijke schuldgevoelens van mensen met psychische nood.

©Nederlands Dagblad

leren. Even later verlieten hij en Maris met een fles - nieuwe - wijn het pand.

8. Vanavond (28-06-'07) was er een uitzending van Netwerk, met te gast: Jan Zijlstra. De uitzending begon positief, met mensen die wonderbaarlijk genezen zijn.

De Netwerk-uitzending werd echter al snel kritischer. Een aantal van de geclaimde genezingen werd door de Netwerk-journalisten (EO) gecontroleerd. En het bleek dat sommigen die op de website alsmede op een DVD van de Levensstroom als "genezen" worden geafficheerd niet genezen waren, helaas.

Microfoontje

Nog erger, één van de "genezenen" was -verdrietig genoeg- zieker dan ooit. Leonie Verhoef, 13 jaar, was enige tijd geleden bij Jan Zijlstra "genezen". Het heeft in veel kranten gestaan. Maar helaas was de genezing van korte duur en is het meisje zieker dan ooit geworden, zo constateerde Netwerk. Het meisje haar verhaal zou, volgens Jan Zijlstra, "al van de website afgehaald zijn". Echter, zo merkte de Netwerk-presentator op: "ik heb vanmiddag gekeken, en het stond er nog steeds op". Zijlstra keek ernstig, en zei: "Nou, maar ik heb allang

opdracht voor gegeven om het er af te halen". Oftewel, aan hém lag het niet.. de beheerders van de website hadden klaarblijkelijk hun plicht verzaakt. Gelooft u het? Ik niet!

Nieuwsgierig als ik ben, .. ook maar even gekeken [op de site van de Levensstroom](#). Het verhaal stond er inderdaad nog steeds op.

Zijlstra was niet erg blij met de kritische kanttekeningen. Hij vond het, zo zei hij, heel erg voor het meisje (Leonie) maar ze zou vast nog wel eens genezen. In dezelfde paar minuten beweert hij echter evenééns met droge ogen: "ik ben heel duidelijk, *niet iedereen geneest*".

Tijdens de dienst waarin Leonie Verhoef (voor de 2e keer) genezing komt zoeken draagt zij een microfoonje ten behoeve van de TV-opnamen. Wat de mensen in de zaal niet horen, hoort de kijker wel. Zijlstra verklaart in zijn eigen microfoon (geluid dat de zaal hoort) dat ze "genezen is", zij antwoordt dat ze heel veel pijn heeft, dat ze warmte voelt maar niet in haar benen (..) ze praten nog wat heen en weer, de zaal hoort alleen Zijlstra over de microfoon en hij claimt haar "verlossing". Terwijl ze nog terugpraat en duidelijk probeert te maken dat ze erg veel pijn heeft en niet genezen is, zet Zijlstra een lied in.. dit mag de zaal niet horen, immers?

Ik geloof niet zo in "wondergenezers". Het onderwerp is hier vaker aan de orde geweest. De medische bewijzen zijn meestal niet aanwezig. En als dhr. Zijlstra binnen 5 minuten zichzelf zo tegen spreekt en zo goedkoop onder de constatering van Netwerk uit probeert te komen mag volgens mij de conclusie helder en duidelijk zijn: Zijlstra is een onbetrouwbare man. Hij is ontmaskerd. Zelf zal hij dat wel niet zo zien. En zijn trouwe volgelingen ook niet. Maar een ieder die deze uitzending met een kritische en oplettende blik heeft gezien, zag een man die zichzelf tegensprak, loog en draaide. Deze man die door zoveel als een man 'van God' gezien wordt en letterlijk claimt te doen 'wat God zegt' heeft voor mij voor eens en voor altijd "afgedaan". In mijn optiek maakt Zijlstra gebruik van zwakke, zieke, mensen en schuwt zelfs het misbruik van een door een ernstige ziekte getroffen jong meisje niet. De man is zijn positie als voorganger totaal onwaardig en maakt het Christelijke geloof te schande.

Hoe moet dat verder met Leonie?

Wat mij nu zo dwars zit.. hoe moet dat verder met zo'n meisje? Zijlstra had er volgens hemzelf nog enige nazorg aan besteed door haar te bellen en een medewerker langs te sturen. Maar ik vrees dat ze meer heeft aan echte, professionele, hulp. Tevens roep ik u op haar in uw gebeden te herdenken.

Bron: bijbelgetrouw.nl

9. Hieronder treft u een drietal fragmenten uit het laatste van ene tweetal artikelen uit het weekblad 'De Reformatie', van de hand van Dr. P.W. van de Kamp. De volledige tekst kunt u vinden in de nummers 35 en 36 (7 juni en 14 juni 2008)

Uit ‘wie drijft demonen uit bij wie?’

Een volgende vraag is natuurlijk wat precies onder ‘demonische gebondenheid’ verstaan wordt? Kan dat nader omschreven worden?

Het gaat hier om een gecompliceerde vraag met tal van nuances, omdat in een nadere omschrijving van demonische gebondenheid iemands visie op de realiteit en de macht van de duivel meekomt, terwijl die visie weer gekoppeld is aan mensbeeld en wereldbeeld. Zelf heb ik in mijn bijdrage tijdens het congres demonische gebondenheid omschreven als “de destructieve machtsuitoefening van de duivel of van zijn demonen waardoor iemand blijft ronddwalen of vastzitten in duistere denkbeelden, suggesties, handelingen of situaties”. Deze typering hangt samen met mijn visie dat in ziekte en ellende en problemen steeds een (kleinere of grotere) demonische dimensie zit.

Dat heeft ermee te maken dat de duivel maar één ding wil: ons kapot maken, op alle mogelijke manieren. Dat gebeurt door ziekte, ruzie, depressie, verslaving, misbruik, noem maar op. Alle gebrokenheid in ons bestaan gaat terug op de zondeval die zowel door moedwillige ongehoorzaamheid van mensen als op ingeving van de duivel gebeurde. De vloek die sindsdien over de schepping ligt en die zichtbaar wordt in afbraak, neergang en slijtage, herinnert ons aan die demonische dimensie. Voor alle duidelijkheid: demonische dimensie is een theologische term waarmee ik het geestelijke aspect beschrijf van situaties van gebrokenheid en neergang die ook vanuit een andere invalshoek (medisch-biologisch of psychiatrisch) getypeerd kunnen worden.

Mijn omschrijving van demonische gebondenheid staat of valt echter allereerst met mijn overtuiging dat de duivel bestaat en actief is. Wie die overtuiging niet heeft en de term ‘duivel’ opvat als een symbolische aanduiding van kwade machten, zal ook bij een andere omschrijving van demonische gebondenheid uitkomen.

Maar vervolgens zijn er allerlei andere vragen te stellen die een rol spelen bij het bepalen van wat demonische gebondenheid is en wat ertegen gedaan kan worden. Bij mijn eigen omschrijving kan ik bijvoorbeeld de volgende vragen stellen:

- Is die ‘gebondenheid’ hetzelfde als bezetenheid waar de evangeliën over spreken?
- Wie is die ‘iemand’ over wie de omschrijving het heeft? Is dat een christen? Of juist een niet-christen?
- Kan de duivel mensen binden buiten de geschapen werkelijkheid om? Anders gezegd: valt demonische gebondenheid samen met lichamelijke en/of psychische verschijnselen of staat demonische gebondenheid juist voor iets heel eigens?
- Een daarmee samenhangende vraag is of hetzelfde verschijnsel bij de één een lichamelijke en/of psychische oorzaak kan hebben en bij de ander een demonische achtergrond heeft.
- En welke vormen van demonische gebondenheid doen zich vandaag voor? Waar moet dan aan gedacht worden?

Op enkele gestelde vragen kom ik in dit artikel nog terug (zie vooral onder 3 en 4). Nu is mijn punt dat achter de omschrijving van demonische gebondenheid overtuigingen en keuzes liggen die niet steeds even duidelijk en zichtbaar zijn, maar die wel een sturende rol spelen.

.....

-Ik denk dat er inzake de invloed en macht van de duivel wel onderscheid gemaakt moet worden tussen christenen en niet-christenen. De Bijbel doet sterke uitspraken over de bevrijding van christenen uit de macht van de duivel door het werk van Christus, de Bevrijder. Want Christus heeft door zijn dood en opstanding de machten van de duisternis verslagen en

vernietigd (Kol 2:15; 1Joh 3:8; zie ook de belijdenis in zondag 1 HC: “Christus heeft mij uit alle macht van de duivel verlost”).

Op basis van dit gegeven is tijdens het congres in Kampen ook gezegd dat iemand die bij Christus hoort en zich in geloof het eigendom van Christus weet, wel last kan hebben van demonische beïnvloeding, maar niet bezeten kan zijn. Op basis van dit gegeven ben ik zelf ook meer terughoudend geworden om de term ‘gebondenheid’ te gebruiken voor christenen. Dat is in elk geval een vraag die ik niet zonder meer met ‘ja’ beantwoord: kun je bij christenen wel spreken over demonische gebondenheid? Daarmee bedoel ik uiteraard niet de macht van de duivel in het leven van christenen te ontkennen, maar ik wil juist recht doen aan het bijbelse gegeven van de overwinningskracht van Christus. Voor mijn besef ligt hier een cruciaal punt in het gesprek over bevrijdingspastoraat, dat daarmee ook op onze theologische agenda staat: is de macht van de duivel na de dood en opstanding van Christus op Goede Vrijdag en Pasen nog zo groot dat er in het leven van christenen sprake kan zijn van demonische gebondenheid?

-Voorlopig ga ik verder met de term ‘aanvechtingen’: christenen kunnen door de duivel ‘aangevochten’ worden. Voor mij betekent ‘aanvechting’ dat de duivel probeert de relatie tussen God en mensen te breken en dat hij er voortdurend op uit is om mensen uit Gods invloedssfeer weg te duwen en in zijn eigen invloedssfeer te trekken. Op die manier hebben aanvechtingen ook altijd een plek gehad in het pastoraat van de kerk: als gesprekstema en gebedspunt over geestelijke strijd tegen de aanvechtingen van de duivel.

.....

Als het gaat om het goed verstaan van de Bijbel, dan speelt in de discussie over bevrijdingspastoraat de kwestie van de bevoegdheid (tot het uitdrijven of wegsturen van demonen) een belangrijke rol. Als voorbeeld geef ik het volgende citaat (uit een artikel waarin de praktijk van het bevrijdingspastoraat wordt beschreven): “Omdat we Jezus toebehoren, hebben we van God het gezag en de autoriteit gekregen om de boze geesten te bevelen de persoon los te laten en te gaan naar de plaats waar ze horen: de diepste duisternis.”ⁱ In dit geval geeft de auteur niet de bewijsplaats voor dit gezag en deze autoriteit, maar vaak wordt verwezen naar Marcus 16:17-18 waar staat dat de volgende tekenen de gelovigen zullen volgen: het uitdrijven van demonen, het spreken in onbekende talen, het oppakken van slangen, het immuun-zijn voor dodelijk gif en het genezen van zieken.

Nu is vrij snel duidelijk te maken dat hier niet staat dat iedere gelovige afzonderlijk deze tekenen zal kunnen doen. Het gaat om tekenen die de evangelieverkondiging over het hemels koninkrijk ondersteunen en laten zien dat het Woord waarheid is. Dat betekent vervolgens ook dat het in Marcus 16 gaat over missionaire situaties waar middenin de duistere wereld van satanische leugen de waarheid van God over Jezus Christus doorbreekt. Verder is het zo dat de woorden van Jezus in Marcus 16:17-18 gericht zijn tot de elf apostelen (16:14) en dat zij in dit bijbelhoofdstuk degenen zijn die het goede nieuws overal bekend gaan maken (16:20). Als het dan gaat om het goed verstaan van de Bijbel met het oog op onze situatie vandaag (hermeneutiek), dan is het een onverantwoorde sprong om van de tekenen die de missionaire prediking van het evangelie begeleiden en ondersteunen te komen tot gezag en autoriteit voor alle gelovigen om demonen uit te drijven.

Er is wel verschil tussen het bidden van gelovigen tot God (dat Christus zelf ons geleerd heeft) om vergeving van zonden en om bescherming tegen de aanvechtingen van de duivel én het met gezag en autoriteit bevelen van gelovigen dat demonen vertrekken. Kortom: vanuit een goede hermeneutiek zijn er spannende vragen te stellen bij de praktijk van het bevrijdingspastoraat, juist ook als het gaat om de vraag hoe verschillende bijbelgegevens over de duivel en zijn macht verstaan moeten worden met het oog op onze situatie vandaag.

.....

10. Nederlands Dagblad 28 juni 2007

Vragen bij genezingsclaim Zijlstra *van onze redactie kerk LEIDERDORP - Aan de wonderbaarlijke genezingen van Jan Zijlstra in de Levensstroomgemeente in Leiderdorp zit een schaduwkant: mensen van wie Zijlstra claimt dat ze genezen zijn, blijken in werkelijkheid niet genezen of te zijn 'teruggevallen'.* Dat bleek uit een uitzending van de actualiteitenrubriek Netwerk gisteravond, verzorgd door de Evangelische Omroep. De omroep ging volgens eigen zeggen onbevangen op zoek naar 'wonderen in de Alblasserwaard'. Over de wonderen kwam een geruchtenstroom op gang naar aanleiding van de wonderlijke genezing van de hervormde Janneke Vlot uit Bleskensgraaf, die in maart van de spierziekte dystrofie genas na ruim zeventien jaar in een rolstoel te hebben gezeten.

Netwerk kwam vier mensen uit de Alblasserwaard op het spoor die officieel allen waren genezen bij Zijlstra. De genezingen worden geclaimd op de website van de Levensstroomgemeente of op een door de gemeente uitgegeven dvd van een genezingsdienst, die overigens in werkelijkheid een compilatie is van minimaal twee genezingsdiensten.

Uit het Netwerk -onderzoek blijkt dat van de vier in werkelijkheid één persoon is genezen van dystrofie en bekkeninstabiliteit. Twee anderen zijn weer 'teruggevallen' in hun aandoening (in het ene geval dystrofie, het andere betrof een hernia) en verder verklaart een slechtziende dat ze in werkelijkheid nooit genezen is geweest.

Aangrijpend is het verhaal van Leonie Verhoef (13) uit Noordeloos. Zij lijdt aan posttraumatische dystrofie in haar voet. Ze geneest tijdens een dienst van Zijlstra en leeft een tijdje zonder rolstoel. Tijdens een dankdienst voor de genezing van Janneke Vlot, zaterdag 31 maart, getuigt zij in de Evenementenhal Gorinchem van haar volledige genezing. In de plaatselijke pers wordt ze op dat moment 'het tweede genezingsgeval in de Alblasserwaard' genoemd.

Microfoontje

Naderhand merkt ze dat de dystrofie terugkeert. Daarop keert ze naar Zijlstra terug om wederom genezen te worden, tot driemaal toe. De vierde keer draagt ze een microfoontje bij zich, waardoor kijkers het gesprek tussen Zijlstra en haar kunnen volgen. De gebedsgenezer zegt zo'n vijfmaal 'wees verlost, wees verlost in Jezus' naam', terwijl Leonie verklaart dat de pijn alleen maar erger wordt. „Ja, als je daar aan denkt... je moet je ogen richten op Jezus", reageert hij, om er tegenover de gemeente aan toe te voegen dat 'mensen zo gericht kunnen zijn op hun eigen pijn'. Leonie zegt tegen Zijlstra dat ze echt verwachtte te genezen, maar Zijlstra gaat daar niet op in.

Voor de camera verklaart Leonie dat het een grote klap geeft als je denkt genezen te zijn maar in werkelijkheid de ziekte terugkeert. Achteraf was ze liever niet genezen geweest, zegt ze ook. Op de website van de Levensstroomgemeente staat, bij een foto van Leonie die over het podium loopt, dat ze „de ziekte van Lyme, posttraumatische dystrofie en Pfeiffer had. In de naam van Jezus stapte ze uit haar rolstoel."

De andere twee patiënten beschrijven soortgelijke ervaringen. De slechtziende Rachab zegt niet genezen te zijn, hoewel dat ter plekke tijdens de dienst wel werd geclaimd. „Toen ik mijn bril afzette, wist ik: ik ben niet genezen." Ze verklaart ook dat ze Jan Zijlstra heeft gehaat om deze ervaring. In de verhalen van de vier komt wel naar voren dat er met hen iets gebeurt op het moment dat Zijlstra ze in Jezus' naam zegt te genezen. Ze voelen warmte door hun lichaam trekken en de pijn verdwijnt, blijkt uit het relaas van de vier.

Geconfronteerd met de beelden benadrukte Zijlstra gisteravond dat hij bezoekers van zijn diensten altijd voorhoudt dat niet iedereen genezen wordt. De voorganger vindt niet dat hij valse verwachtingen wekt. „Ik ben God niet. Ik doe wat God vraagt in zijn Woord: mensen de handen opleggen.”

Dat de genezing van de jonge Leonie Verhoef nog steeds op de site van de Levensstroomgemeente staat, is volgens Zijlstra niet correct. Hij zei opdracht te hebben gegeven dat van de site te halen. „Het zou er niet op moeten staan.”

Dat van één van de teruggevallen patiënten een genezing op de dvd-opname staat, wees Zijlstra van de hand. „Zij was toen genezen. Het wonder wordt daardoor niet kleiner.” Hij zei bij een nieuwe uitgave die persoon de keus te laten wel of niet opnieuw op de film te staan.

11. Nederlands dagblad 2 juli 2008

Lakeland: van pure opwekking tot gebakken lucht

door onze redacteur Daniël Gillissen

Het enthousiasme over een nieuwe 'opwekking' in Florida groeit in Nederland. Evangelische opinieleiders zijn echter kritisch. „We vergeten de lessen uit de geschiedenis weer.”

AMSTERDAM - Wat begon als een conferentie van een paar dagen in een Amerikaanse kerk, is inmiddels drie maanden aan de gang en trekt duizenden bezoekers van over de hele wereld: de Lakeland Healing Outpouring (Lakeland Genezings Uitstorting).

De 'bovennatuurlijke' genezingen verricht door de Canadese pinksterprediker Todd Bentley in de stad Lakeland hebben inmiddels naar schatting tientallen Nederlanders ertoe gebracht in het vliegtuig naar de Verenigde Staten te stappen. Doorgaans zijn ze positief; evangelische opinieleiders reageren echter kritisch.

De charismatisch-evangelische organisatie Touch Reach and Impact the Nations (TRIN) uit Harderwijk is ronduit enthousiast. Een afvaardiging is op bezoek geweest in Lakeland en concludeert dat „het de meest pure vorm van opwekking” is. Geïnspireerd door Florida houdt de organisatie sinds afgelopen weekend elke avond zogenaamde Revival Fire Nights in Rotterdam-Europoort.

Rondreizende predikers als Anthon van der Laak (Kingdom Ministries) en Arjan Knevel (Living Water Ministries) lieten de afgelopen weken weten zeer verrijkt teruggekomen te zijn uit de Verenigde Staten. Van der Laak belegde twee weken geleden een bijeenkomst in Schiphol-Rijk om zijn ervaringen met meer dan tweehonderd mensen te delen. „Er zal opwekking komen!”, schrijft hij in een verslag. „En neem maar van ons aan, die zal niet ordelijk verlopen.”

Evangelist Arjan Knevel verspreidt een dvd met zijn belevenissen in Lakeland inclusief een kort gesprek met de getatoeëerde Todd Bentley. Als Knevel ter plaatse uit zijn auto stapt bij de grote tent waar de bijeenkomsten plaatsvinden, voelt hij „de kracht van de zalving van de Heilige Geest“, vertelt hij op de dvd. Binnen heeft hij continu kippenvel en na een uur zegt hij geestdriftig in de camera dat God aan het werk is in Lakeland.

Zoals bij elke opwekking zijn het ook nu „de farizeeërs“ die de beweging tegen houden, aldus Touch Reach and Impact the Nations. Onder de „selecte groep“ - volgens TRIN - van critici, hebben zich inmiddels diverse evangelische opinieleiders geschaard.

Eindredacteur Dirk van Genderen omschrijft Lakeland Revival in EO-Visie als een „valse opwekking“. Hij is kritisch over de grote rol die engelen volgens de 32-jarige Bentley spelen in zijn leven en over de manier waarop de evangelist schreeuwend over het podium gaat. De Bijbel gaat volgens Van Genderen niet of nauwelijks open in Florida. „Waar is de verootmoediging, de bekering, het ontzag voor een heilig God waar iedere echte opwekking mee gepaard gaat?“

Ook directeur Joop Gankema van stichting Opwekking heeft zorgen over de ontwikkelingen in Florida en Nederland. „Bij het zien van uitzendingen constateer ik veel spektakel, maar is dit van God?“ Hij wil zich er niet volledig tegen keren, maar zet vraagtekens. „Waarom moeten we dure tickets kopen om naar Florida te gaan? Dat is een ticket van onvermogen aan God, alsof Hij hier niet zo kan werken.“

Gankema roept op kritisch te zijn en Lakeland te toetsen. In het nieuwste nummer van Opwekking Magazine schrijft hij: „Het wachten is op de eerste voorganger die met de snelheid van een formule-1-auto ermee aan de slag gaat in Nederland. We vergeten de lessen uit de geschiedenis weer en proberen snel en makkelijk te scoren.“

Wie de gebeurtenissen in Lakeland op de Bijbelse weegschaal legt, weet dat er andere krachten dan die van het evangelie aan het werk zijn, schrijft columnist Johan Th. Bos van het internetmagazine Manna Vandaag. „Met - overeenkomstig de doctrine van de tijdgeest - sterke nadruk op uiterlijk vertoon. (...) Lichamelijke genezingen op zichzelf zeggen niets over welke krachten daarachter schuilgaan.“

Schrijver en spreker Otto de Bruijne, die zelf kampt met een aandoening aan de zenuwen, liep daar ook tegenaan. Hij schrijft in het blad De Oogst van Stichting Tot Heil des Volks dat hij met een open houding Lakeland heeft bezocht. Maar het stond hem tegen, als Bentley zei: „Iemand rechtsachter krijgt een nieuwe knie! Iemand krijgt een nieuwe ruggengraat.“ Hij merkte dat hij in de lach schoot „om het Don Quichotte-gehalte, het groteske“. „Maar tegelijk is het zo ernstig onbijbels. Deze geloofsovermoed, die geen rekening houdt met Gods besluit om de schepping aan vruchteloosheid te onderwerpen.“ Het gaat voor De Bruijne „helemaal mis“ als Bentley met zijn „machtsvertoon“ allerlei mensen als dominosteentjes - terwijl hij steeds 'beng' roept - op de grond laat vallen.

De Bruijne concludeert in De Oogst dat Lakeland „een mengeling van gebakken lucht, schadelijke halve waarheden en hele geestelijke waarheid“ is. „En zeker met goede bedoelingen en prachtige mensen.“

Naar Florida

Sebastiaan de Rooij (21) volgt de gebeurtenissen in Lakeland, Florida vrijwel vanaf het begin. Via internet en door gesprekken met vrienden en bekenden die er zijn geweest. „Het trekt mij aan, het is iets nieuws; zo'n beweging heb ik niet eerder meegemaakt.“

„De opwekking heeft mij uitgedaagd op zoek te gaan naar mijn eigen leven of bovennatuurlijke genezing daarin ook een plek heeft. In ben in de Bijbel gaan kijken naar het leven van Jezus, en dan zie je dat genezing daar ook steeds gebeurt.“

Ik ben wel kritisch, dat is elke Nederlander sowieso. Dat heb ik ook van mijn ouders meegekregen: stap niet zomaar ergens in, toets het. Wat ik merk is dat iedereen toetst, maar verschillende mensen komen met verschillende meningen.

Deze zomer ben ik in Florida en hoop ik in Lakeland langs te gaan. Ik zou niet speciaal hiervoor op het vliegtuig stappen, maar ik ben er dan voor Amerikaanse begrippen 'slechts' zeven uur rijden vandaan. Dan kan ik zien wat de opwekking met mij doet en dat toetsen."

12. Nederlands Dagblad 4 juli 2008

Lakeland laat vooral glorie van satan zien *door Bendicion Papa* **Het artikel 'Lakeland: van pure opwekking tot gebakken lucht' (Nederlands Dagblad 2 juli, pagina 2) ontlokte een bezoeker van deze zogeheten genezingscampagne onderstaande reactie. Hij heeft daar niet, zoals hij had gedacht, de glorie van God, maar die van satan ervaren.**

Graag wil ik reageren op het artikel over het Lakelandrevival in de krant van woensdag. Ik ben net een week terug van deze 'genezingscampagne' in Florida. Ik ben er naartoe gegaan met vrienden om van de glorie van God te gaan genieten en het vuur te gaan halen en terugbrengen in Nederland. Toen wij daar aankwamen, hebben wij wel een glorie gevoeld en ook de warmte waar iedereen het over heeft, maar niet de glorie van God. Wel de glorie van satan en het helse vuur.

Ik begrijp niet waar Arjan Knevel en ook de mensen van TRIN het over hebben. Deze mensen moeten echt God gaan bidden voor het onderscheiden van de geesten. Todd Bentley heeft het alleen maar over een engel die Emma heet, die volgens hem deze revival aanstuurt. Dat is onbijbels en dat was heel sterk voelbaar in de revival.

Er wordt door Todd Bentley of zijn team niet voor mensen gebeden. Er wordt alleen maar bang geroepen of op je gesist of geblazen. Aan de boekentafel worden helemaal geen gospelboeken, bijbels of andere evangelieattributen verkocht. De naam van Jezus komt helemaal niet voor in deze omgeving. Er worden twee boeken van Todd Bentley zelf verkocht en een klein vlaggetje en ook twee soorten T-shirts met 'bang of revival' erop.

De cd's die verkocht worden, zijn van Roy, die de worshipteamleider is in de revival. Het zijn cd's die hij in de revival heeft opgenomen. Daarnaast zijn er twee cd's van Roy te koop die hij ook in de studio heeft opgenomen met de zelfde tranceliedjes die hij altijd tijdens de revival zingt.

De afgevaardigden van Stichting TRIN stellen vast dat dit de meest zuivere manier van opwekking is. Ik was in dezelfde periode in Lakeland en zag dit alles met eigen ogen aan en sprak een heleboel jongeren die totaal in trance waren en teneinde raad gebed zochten. Jongeren die in een tent verbleven zonder eten en in kleren rondliepen die nat waren van de regen. De mensen van TRIN zeggen dat de armen worden geholpen. Wij zagen dat deze armen niet eens toegang tot een droge plek hadden als het regent, laat staan eten krijgen. Wij hebben ze eten en geld gegeven en ze naar ons hotel gebracht om te douchen.

Labiël gedrag

De symptomen van de revival die wij met eigen ogen hebben gezien en gevoeld, zijn die van labiël gedrag. Mensen voelen een soort sensatie in hun aderen, hoofd of maag, waardoor ze ongecontroleerd 'woooooooooooooooooow' gaan schreeuwen. Een stressgevoel dat als oceaangolven door je heen gaat. Ze dansen alsof ze onder invloed zijn van

verdovende middelen. Ze zeggen te voelen dat ze door de Heilige Geest in tweeën worden gespleten. Ze rollen met hun ogen en waggelen heen en weer alsof ze verdwaald zijn. Er zijn vrouwen die door een onzichtbare kracht van achteren aangerand lijken te worden. Er klinkt plotseling ongecontroleerd gelach tijdens gebeden. Er zijn mensen die 'in de Geest vallen' en niet meer kunnen opstaan. Er zijn er die in een vreselijk wanhopige toestand verkeren omdat ze zich helemaal opgesloten voelen. Mensen trekken een doek over hun hoofd en gaan wanhopig op de grond liggen en sluiten zich af voor de rest van de wereld. Mensen zien tijdens de aanbidding demonen verschijnen die seks met hen willen hebben. Mensen gaan net als Todd Bentley zelf ongecontroleerd schudden en wild over de vloer rollen, waarbij hun hoofd keihard heen en weer wordt geschud. Mensen maken dieren- en autogeluiden en denken dat ze in tongen spreken.

Zowel ik als mijn vrienden die bij mij waren, hebben heel veel aanvallen van boze geesten in deze revival meegemaakt. Het was alsof iets je geest bezit en je raakt helemaal geblokkeerd van binnen. Je ogen worden zwaar en je gaat spontaan slapen alsof je onder narcose bent. Er gaan allerlei flitsen door je hoofd en je ziet waanbeelden en hoort stemmen. Todd Bentley heeft zelf vreselijke satanische emblemen op zijn lichaam. Hij is daarmee begonnen nadat hij een tijdlang in dienst was van de Heer. Weg met zijn satanische revival en hoera voor Jezus.

Bendicion Papa woont in Amsterdam.

1. Banden met het occultisme of met valse godsdiensten in de familielij

In Exodus 20:3-5 waarschuwt de Heer voor de slechte gevolgen die het zal hebben wanneer mensen betrokken raken bij afgodendienst en bij valse godsdiensten:

"Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben. Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de Here, uw God, ben een nijverig God, die de ongerechtigheid der vaders bezoekt aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten."

God waarschuwt tegen iedere vorm van afgodendienst en tegen iedere betrokkenheid bij valse "goden". De slechte gevolgen van deze specifieke zonden kunnen zich uitstrekken over vier generaties. Wanneer we vier generaties terugtellen, zien we de vier niveaus van onze voorouders:

Ouders	2
Grootouders	4
Overgrootouders	8
Bet-overgrootouders	16
Totaal:	30

Elk van deze dertig personen - of zelfs allemaal - kan een kanaal zijn door wie we worden blootgesteld aan satanische invloed. Ik betwijfel zeer of iemand kan garanderen dat geen van zijn dertig voorouders ooit in enige vorm van occultisme of valse godsdienst betrokken is geweest.

Deze invloed kan zich al manifesteren terwijl we nog in de moederschoot zijn. Wat is er zwakker en hulpelozter dan een ongeboren baby? Voor zijn bescherming is hij geheel afhankelijk van zijn ouders. Rechvaardige en godvrezende ouders geven die bescher-

ming ook, maar ouders met een occulte achtergrond stellen hun babies bloot aan dezelfde geestelijke invloed die ook in hun eigen leven werkzaam is.

Ik heb ontdekt dat dergelijke babies vaak al gedemoniseerd zijn vóór ze uit de moederschoot zijn gekomen. Dit geldt in het bijzonder voor mensen die banden hebben met de oosterse godsdiensten, zoals het Hindoeïsme en het Boeddhisme en mensen die banden hebben met valse godsdiensten zoals de Vrijmetselarij of de Mormonen. In het volgende hoofdstuk zal ik nadrukkelijker ingaan op het hele gebied van het occultisme.

2. Andere negatieve invloeden vóór de geboorte

Andere negatieve krachten kunnen ook invloed hebben op het ongeboren kind en het onder demonische invloed brengen. Een moeder kan haar kind niet wensen of zelfs haten, terwijl het nog in de baarmoeder zit. Misschien is ze ongehuwd, of is de vader ontrouw en onverantwoordelijk, of wil de moeder gewoon geen kind. Eén ding waar een baby naar hunkert, zowel vóór als ná de geboorte, is liefde. Als een baby geen liefde ervaart, zal hij zich waarschijnlijk ongewenst gaan voelen. Dit baant de weg naar een diepere wond: *afwijzing*. Vele babies die geboren worden dragen al een geest van afwijzing in zich mee.

Op zeker moment merkte ik in de Verenigde Staten dat ongewoon veel mensen binnen een bepaalde leeftijdsgroep leed onder verwerping. Toen ik naging in welke jaren deze mensen geboren waren, kwam ik uit bij de jaren tussen 1929 en 1934, de tijd die alle oudere Amerikanen zich herinneren als de Grote Crisis. Ik realiseerde me dat veel moeders - omdat ze het in die tijd toch al zo moeilijk hadden om rond te komen - niet echt vol verwachting uitkeken naar nog een mond om te voeden. Lang niet alle moeders zullen daarover gesproken hebben, maar de fijngevoelige kleine wezentjes in hun baarmoeder hebben dit wel gemerkt en werden geboren met een geest van afwijzing. Dit is één van de vele demonen die een ongeboren kind kunnen beïnvloeden.

3. Zonden van het voorgeslacht en erfelijkheid

In de geschiedenis van de gedemoniseerde jongen die door zijn vader bij Jezus' discipelen wordt gebracht terwijl Hijzelf op de berg was, lezen we dat de jongen een stomme geest heeft (dus niet kan spreken) en op de grond wordt geworpen wanneer deze geest hem aangrijpt, waarbij hij schuim op de mond heeft, met de tanden knerst en verstijft (Mar. 9:14-18). Wanneer Jezus vraagt hoelang hem dit al overkomt, antwoordt de vader: "van zijn kindsheid af" (vs. 22).

Hoe komt een kind aan een demonische binding? Wij hebben zelf met nog jonge kinderen gebeden die duidelijk gebonden waren. Eén van die kinderen was nog maar drie jaar. Hij kon aan het spelen zijn en dan plots agressief worden en zijn speelgoed kapot slaan of kapot gooien. Op een bepaald moment ging hij met zijn moeder en zusjes naar een theatervoorstelling. Er leek niets aan de hand. Ze schoven naar hun plaats, en ineens greep hij de vrouw die voor hen zat naar de keel. Iemand die hij helemaal niet kende en die gewoon voor zich zat te kijken. Een kereltje van drie.

Bovenstaand citaat is afkomstig uit 'bevrijdingspastoraat' van Joost Verduijn.

Zie verder o.a:

De Reformatie jaargang 83, nummer 35, 7 juni 2008-08-25

P.W. van de Kamp 'Drijf demonen uit!?'

De Reformatie jaargang 83, nummer 36, 14 juni 2008

Wie drijft demomen uit bij wie?

www.bevrijdingspastoraat.nl

www.huisvanvrede.nl

<http://www.dossiers.tk/bevrijding-van-boze-geesten.htm>

http://www.gebedsgenezing.nl/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=4&Itemid=58

Ziekenzalving en genezing?

De vertaling van Jakobus 5,14-16.

Martha Sebens

Genezing of eeuwig behoud?

Beloofd Jakobus in hoofdstuk 5,15 dat het gelovige gebed de zieke *gezond* zal maken, zoals de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap uit 1951 zegt? Of dat de zieke *gered* zal worden, zoals de Nieuwe Bijbelvertaling dit vers weergeeft?

1 Bid opdat u zult genezen!

Om een antwoord op deze vraag te vinden is het goed te beginnen met de vertaling van vers 16b.

De N.B.V. vertaalt hier: 'Bid voor elkaar, dan zult u genezen'. Deze vertaling is niet correct. Jakobus roept z'n lezers op om te bidden om genezing: Bid voor elkaar *opdat* u zult genezen. Je kunt ook vertalen: Bid voor elkaar *dat* u zult genezen.

In vers 16 gebruikt Jakobus voor *genezen* het werkwoord '*iasthai*'. Dit is een medische term: Bid maar om lichamelijke genezing! Verwacht veel van dat gebed, maar de uitkomst is aan God!

Jakobus belooft in vers 16 dus geen genezing; zou hij dit in vers 15 dan wel doen?!

2 Om welke zieken gaat het?

Nu naar vers 14: Laat iemand die *ziek* is de oudsten van de gemeente bij zich roepen. Het gaat in vers 14 om iemand die *ernstig ziek* is. Het Grieks kent nl. verschillende omschrijvingen voor ziek zijn, bijv.: ziek zijn, een ziekte hebben, maar ook het werkwoord '*zieken*'. Jakobus gebruikt hier het werkwoord '*zieken*' (*asthenein*). De Griekse arts Hippocrates (400 v.Chr.) schrijft dat 'iemand die *ziekt* zieker is dan iemand die *ziek* is' (*Geneeskunst*, XII). Als iemand ziek is en sterft, wordt er in het N.T. dan ook altijd dit werkwoord '*zieken*' gebruikt.

3 Wat belooft Jakobus aan z'n lezers?

3.1 Redden

In vers 15 schrijft Jakobus dat het gelovige gebed de zieke zal '*sooizein*'. Dit werkwoord wordt vooral gebruikt in de betekenis van *redden*, *behouden* als het gaat over eeuwig behoud, bijvoorbeeld Matt. 10,22: 'Wie standhoudt tot het einde zal worden *gered*.'

Slechts zeven keer wordt dit werkwoord gebruikt voor *zieke* mensen. Dan krijgt het de betekenis van *redden-van-ziekte*. *Redden-van-ziekte* wordt dan vaak vertaald als '*genezen*'.

Als voor '*genezen*' het werkwoord '*sooizein*' gebruikt wordt, is dit bijna altijd in combinatie met '*gered* worden door geloof, *behouden* worden door geloof'.

3.1.1 Redden en reddenvan-ziekte

I: In Matt. 9,21.22 wordt dit werkwoord drie keer gebruikt; één keer in de betekenis van *redden*, twee keer in de betekenis van *reddenvan-ziekte*.

In het Nederlands klinkt *reddenvan-ziekte* wat gekunsteld. We zouden ook kunnen vertalen: *verlossen-van-ziekte*¹.

¹

In Lukas 13,12 lezen we heel expliciet de omschrijving: 'U bent *verlost* van uw ziekte'.

- De vrouw die al twaalf jaar aan bloedverlies leed, denkt: 'Als ik alleen zijn bovenkleed maar kan aanraken, zal ik al *gered* worden (nl. van m'n *ziekte*)'.
- Jezus zei: 'Uw geloof heeft u *gered*.'
- En vanaf dat moment was de vrouw *gered* (nl. van haar *ziekte*).

Redden (van *ziekte*) wordt hier vertaald als *genezen*:

- 'Als ik alleen het bovenkleed van Jezus maar kan aanraken, zal ik al *genezen* worden'.
- Jezus zei tegen haar: 'Uw geloof heeft u *gered*.'
- En vanaf dat moment was de vrouw *genezen*.

De vrouw was *gered* van haar ziekte (*genezen*), maar ook van de macht van zonde en dood (*gered, behouden*).

II: Ook in Marc. 5,28.34 wordt dit werkwoord '*sooizein*' gebruikt in de dubbele betekenis: *redden* van ziekte èn *redden* van de macht van zonde en dood.

Er was een vrouw die al twaalf jaar aan bloedverlies leed. Ze had veel ellende doorgemaakt door de behandeling van allerlei artsen. Ze was alleen maar achteruitgegaan.

Ze had gehoord over Jezus en dacht: Als ik alleen zijn kleren maar kan aanraken, zal ik al *gered* worden (vs. 28). En meteen hield het bloed op te vloeien.

In deze verzen gaat het over haar ziekte. Daarom vat ik '*sooizein*' (*redden*) in vs. 28 op als: *redden* van *ziekte*, *genezen*: Als ik alleen zijn kleren maar kan aanraken, zal ik al *gered* worden (van m'n *ziekte*), zal ik al *genezen* worden. En meteen hield het bloed op te vloeien en merkte ze aan haar lichaam dat ze voorgoed van de kwaal *genezen* was.

Toen zei Jezus tegen haar: 'Uw geloof heeft u *gered*.'

De vrouw merkt aan haar lichaam dat ze *gered* is (van haar *ziekte*) (vs. 29).

Jezus zegt dan tegen haar: 'Uw geloof heeft u *gered*': ze is ook *gered* van *zonde* en *dood*.

Dat beide elementen erin zitten, wordt helemaal duidelijk door de tweede helft van vers 34:

Uw geloof heeft u *gered*:

- ga heen in *vrede* (*gered* van *zonde* en *dood*)
- en wees *genezen* van uw *kwaal* (*gered* van *ziekte*).

III: In Marc. 6,56 wordt ook dit werkwoord '*sooizein*' gebruikt. De N.B.V. vertaalt dit ene werkwoord op twee manieren: Iedereen die hem aanraakte werd *gered* en *genas* (dus: werd *gered* en werd *gered*-van-z'n-*ziekte*).

Op zich is het mooi om het ene werkwoord '*sooizein*' dubbel te vertalen: *werd gered* en *genas*.

Maar omdat er in Marc. 6,56 geen sprake is van geloof, kies ik hier liever voor de vertaling: iedereen die hem aanraakte werd *genezen* (*verlost* van *ziekte*).

Blij verrast zag ik dat op www.biblija.net deze (verbeterde) vertaling al is ingevoerd.

IV: Ook in Marc. 10,52 klinkt deze dubbele betekenis door:

De blinde Bartimeüs verwacht verlossing van de Zoon van David (vs. 47.48).

Hij zegt: 'Zorg dat ik weer kan *zien*' (vs. 51).

Jezus zei tegen hem: 'Ga heen, uw geloof heeft u *gered*.'

Dat beide elementen erin zitten, blijkt uit het vervolg:

- En meteen kon hij weer *zien*.
- en hij *volgde* Jezus op zijn weg (vs. 52).

Hij werd *gered* van z'n blindheid (*genezen*): hij kon weer *zien*.

Maar hij werd ook *gered* van zonde en dood: z'n geloof heeft hem *gered* en hij *volgde* Jezus op zijn weg.

We kunnen '*sooizein*' dubbel vertalen: 'Ga heen, uw geloof heeft u *gered* en *genezen*.' En meteen kon hij weer *zien* en hij *volgde* Jezus op zijn weg.

V: Verder worden ook in Hand. 4 vers 9.12 beide betekenissen gebruikt:

Door het geloof in Jezus is een verlamde man genezen en kan hij nu lopen (Hand. 3,16).

- In vers 9 wordt gevraagd hoe het kan dat de verlamde man *gered* is (nl. van z'n *ziekte*), *genezen*.
- Petrus zegt: Dankzij Jezus Christus (vs. 10); door niemand anders kunnen wij worden *gered*, want Jezus' naam is de enige op aarde die de mens *redding* biedt (vs. 12).

VI: In Hand. 14,9: Paulus ... zag dat hij geloofde dat hij *genezen* kon worden (= *gered* / *verlost* kon worden van z'n *ziekte*).

VII: In Jakobus 5 vers 15 wordt beloofd dat de *ernstig zieke* die in geloof bidt, zal worden *gered*.

Wat dit *redden* inhoudt, wordt bepaald door de context.

Omdat het gaat over een *zieke*, kunnen we *redden* opvatten als *redden* (van *ziekte*).

Maar omdat het gaat over een zieke die gelooft, kunnen we *redden* ook opvatten als *redden*, *behouden*.

D.w.z.: hij zal worden *gered* (van z'n *ziekte*) en hij zal worden *gered* (*behouden*).

Alleen in de hierboven genoemde teksten wordt in het N.T. voor '*genezen*' het werkwoord '*sooizein*' gebruikt.

Uit bovenstaande voorbeelden blijkt dat de hoorder van de Griekse tekst het werkwoord '*sooizein*' is blijven horen als *redden*:

- Wordt iemand *gered* door geloof, dan wordt hij *gered* van de macht van zonde en dood.

- Gaat het om het *redden* van een *zieke*, dan heeft *redden* de betekenis van *redden* (van *ziekte*), *verlossen* (van *ziekte*).

Weliswaar kunnen we '*sooizein*' in een vrije vertaling vaak weergeven als '*genezen*', maar niet altijd!

Als een gelovig iemand na een ziekbed gestorven is, zeggen ook wij dat hij *verlost* is uit z'n lijden. God heeft hem *verlost* en verder lijden bespaard. Van iemand die gestorven is zeggen we niet dat hij *genezen* is, maar wel dat hij *verlost* is van z'n *ziekte*, pijn en lijden.

Zo iemand is dan niet alleen *verlost-van-ziekte*, hij is ook *gered*, voor eeuwig *behouden*.

Het gelovige gebed zal de ernstig zieke *redden*. Jezus *redt* van de macht van de zonde, van de eeuwige dood en van alle gebrokenheid. En dus ook van *ziekte*!

In Jak. 5,15 gaat het over een *zieke* die gelooft. Hij krijgt de belofte dat hij *gered* zal worden.

Hij zal *gered* worden (van z'n *ziekte*) en hij zal *gered* worden (van zonde en dood).

We kunnen in Jak. 5,15 het werkwoord '*sooizein*' dubbel vertalen:

Het gelovige gebed zal de zieke *redden* (van z'n *ziekte*) en het zal hem ook *redden* (*behouden*).

Jakobus belooft in vers 15 dat de zieke *verlost* zal worden van z'n *ziekte* en dat hij *gered* zal worden.

Dit is een stellige belofte.

De vraag of de zieke ook lichamelijk zal genezen, laat Jakobus open.

3.2 Opstaan

De Heer zal hem *laten opstaan* ('*egeirein*'), zo belooft Jakobus.

Dit werkwoord betekent in de eerste plaats *wekken*, *wakker maken*. Het wordt vooral gebruikt voor het *wekken* uit de 'slaap des doods'; vaak wordt dan vertaald *op-gewekt*: 'Nadat ik uit de dood ben *op-gewekt*, zal ik jullie voorgaan naar Galilea' (Matt. 26,32).

Het wordt zo ook gebruikt voor het *wekken* van de doden op de Jongste Dag.

Het werkwoord '*egeirein*' betekent ook (doen) *opstaan*. Matt. 9,5: *Sta op* en loop.

Jakobus belooft dat de Heer de zieke zal *wekken*, zal doen *opstaan*.

Hoe?

In elk geval op de Jongste Dag. Een stellige belofte.

De vraag of God de zieke ook zal doen opstaan van z'n ziekbed, laat Jakobus open.

3.4 Jakobus belooft geen genezing

3.4.1 De wederkomst en het laatste oordeel

Dr. Floor laat in zijn commentaar op Jakobus zien hoe hoofdstuk 5 geschreven is tegen de achtergrond van de wederkomst en het laatste oordeel (*Jakobus, Brief van een broeder*). Dit zien we bijvoorbeeld aan:

- Uw goud en zilver is verroest en die roest zal tegen u *getuigen* (vs. 3).
- De tijd loopt ten *einde* (vs. 3).
- De Heer zal spoedig *komen* (vs. 8).
- Klaag niet, want daarmee roept u het *oordeel* over u af (vs. 9).
- Bedenk dat de *rechter* voor de deur staat (vs. 9).
- Wie een zondaar van het dwaalspoor terugbrengt, redt zijn ziel van de *dood* (vs. 20).

De verzen 14 tot 16 passen binnen de context van de wederkomst:

- Jakobus belooft dat de zieke *verlost* zal worden van z'n *ziekte* en dat hij *behouden* zal worden. Misschien zal hij *verlost* worden van z'n *ziekte* doordat hij genezen wordt. Maar als hij zal sterven, dan zal hij helemaal *verlost* worden van z'n *ziekte* en dan zal hij voor altijd *gered*, *behouden* zijn.
- Vervolgens staat er: De Heer zal de zieke *laten opstaan*. Misschien doordat hij beter wordt. Maar in elk geval zal hij *opstaan* op de Jongste Dag.
- En in de derde plaats belooft Jakobus *vergeving* van zonden.

3.4.2 Jakobus doet drie parallelle, stellige beloftes

- Jakobus belooft dat de zieke *verlost zal* worden van alle *ziekte* en dat hij *behouden zal* worden:
een stellige belofte.
- En dat hij op de Jongste Dag *zal opstaan*: ook een stellige belofte.
- En als hij zonden gedaan heeft, *zal* hem vergeven worden. Alweer een stellige belofte.

3.4.3 'Redden-van-ziekte'

Als het gaat over een zieke, vertalen we 'sooizein' vaak als 'genezen'.

Maar als we 'sooizein' iets letterlijker blijven vertalen - 'redden van ziekte' - zien we de samenhang tussen *redden* en *genezen* beter in de teksten die onder 3.1.1 genoemd zijn.

Bijv.: Hand. 4,9.10.12: Hoe kan het dat de verlamde man *gered* is van z'n *ziekte*? Dankzij Jezus Christus; door niemand anders kunnen wij worden *gered*, want Jezus' naam is de enige op aarde die de mens *redding* biedt.

We moeten bij de uitleg van Jak. 5,15 niet gaan kiezen tussen de vertalingen *redden/behouden* of *genezen*.

We moeten deze tekst uitleggen vanuit de dubbele betekenis van het werkwoord 'sooizein': Jakobus belooft dat het gelovige gebed de ernstig *zieke* zal *redden*: Het zal hem *redden* van *ziekte* en het zal hem *redden* van zonde en dood.

3.4.4 Belooft Jakobus in vers 15 genezing? Maar vers 16 dan?!

In vers 15 belooft Jakobus dat het gelovige gebed de zieke zal *redden-van-z'n-ziekte*. *Redden-van-ziekte*, *verlossen-van-ziekte*, is niet altijd hetzelfde als *genezen*. Van iemand die gestorven is zeggen we niet dat hij genezen is, maar wel dat hij *verlost* is van z'n ziekte. Toch lezen velen deze tekst alsof Jakobus in vers 15 zou beloven dat het gelovige gebed de zieke zal *genezen*.

Maar in vers 16 roept Jakobus op om te bidden om genezing. Hier gebruikt Jakobus het werkwoord '*iasthai*'. Dit is een medische term.

'Bid maar voor elkaar *opdat* jullie *genezen*'. Hier belooft Jakobus geen genezing! Hier roept hij op om te bidden om *genezing*.

Als we zouden zeggen dat Jakobus in vers 15 belooft dat de zieke genezen zal worden nadat hij gezalfd is en er voor hem gebeden is, wat bedoelt Jakobus dan met vers 16: '*Bid* maar om *genezing*'?

Enkele verklaringen, die ik geen van alle bevredigend vind:

- In vers 15 belooft God genezing. Toch doet God niet altijd wat Hij belooft. (?) Als je niet genezen bent (nadat je gezalfd (!) bent en nadat er voor je gebeden is), dan is vers 16 er gelukkig nog: Bid dan maar om genezing en verwacht daar dan maar veel van! (?)
- In vers 16 zegt Jakobus dat degenen die om hun *zonden* ziek zijn, zich niet mogen laten zalven, maar dat zij 'alleen maar' mogen *bidden* om genezing en dat ze daar dan maar veel van moeten verwachten. (?)
Uit vers 16 concludeert men soms dat iemand ziek is vanwege z'n zonden. In vers 16 staat in het Grieks nl. een werkwoordsvorm die vaak een *resultaat* aangeeft: Als iemand zonden *gedaan heeft* (met als resultaat dat hij). Wat vullen we daar in? Met als resultaat dat hij *ziek is*? Met als resultaat dat hij last heeft van die *zonden*?
Het kan zijn dat iemand ziek is vanwege z'n zonden (1 Kor. 11,30). Toch kies is voor het laatste, omdat Jakobus verder gaat met: dan zal hem *vergeven* worden. Als iemand *zonden* gedaan heeft (en hij last heeft van die *zonden*, nu hij misschien al binnenkort voor de Rechter moet verschijnen), dan zal hem *vergeven* worden.
- Alleen gelovigen uit de tijd van Jakobus kregen de stellige belofte dat ze genezen zouden worden. Maar vers 16 dan: 'Bid voor elkaar om genezing'?

Nog meer argumenten ...

- 3.4.5** Omdat het gaat om beloften voor de eeuwigheid (vergeving, voor altijd verlost van ziekte, eeuwig behoud, opstanding op de Jongste Dag), hebben we ook een duidelijke reden waarom de ernstig zieke juist de *oudsten* van de gemeente bij zich moet roepen: de oudsten mogen hem zalven namens de Heer, in naam van de Heer.
- 3.4.6** Omdat het gaat om ernstig zieke mensen, heb je een duidelijke reden waarom de zieke niet *naar* de oudsten toe gaat, maar de oudsten *bij zich* moet roepen.
- 3.4.7** Jakobus gebruikt in z'n korte brief op 5 plaatsen het werkwoord '*sooizein*': elke keer in de betekenis van *redden, behouden* (Jak. 1,21; 2,14; 4,12; 5,15; 5,20).
- 3.4.8** Er is een duidelijke reden waarom hij in vers 15 belooft dat het gelovige gebed de zieke zal '*sooizein*' (*redden, verlossen-van-ziekte*), terwijl hij in vers 16 oproept om voor *elkaar* te bidden om *genezing*: '*iasthai*' = *genezen* (als medische term).
- 3.4.9** Het past binnen het geheel van de bijbel; niet elke zieke wordt beter.

4 Bid om genezing!

Jakobus roept z'n lezers op te bidden om genezing: Bid om genezing! En besef dat het gebed van een gelovige veel kracht heeft. Verwacht er dus maar veel van! Als kinderen die veel van hun Vader verwachten. En let maar eens op hoe vaak Vader dit gebed verhoort!

Het gebed van een gelovige heeft *veel* kracht. Het gebed om genezing vermag *veel*, maar niet alles. We moeten de uitkomst van dit gebed overlaten aan God.

5 Zalven

Maar het zalven met olie dan?

Voor het zalven om aan God te wijden, wordt het werkwoord '*chriein*' gebruikt. Dit werkwoord zien we terug in de naam *Chri*-stus, *Gezalf*-de.

Maar Jakobus gebruikt hier het werkwoord '*aleiphein*' (insmeren, zalven).

- 5.1** Omdat het gaat over een ernstig *zieke* die gezalfd wordt, kunnen we denken aan de olie waarmee wonden verzorgd werden, olie als *genesmiddel* (Luk. 10,34). Misschien onderstreept de olie dat de zieke zonder ziekte zal zijn, volkomen *genezen*. Ook in Marc. 6,13 lezen we dat *zieken* gezalfd werden: De apostelen zalfden veel zieken met olie en genazen hen.
- 5.2** De kerkvader Chrysostomus (vierde eeuw) vat het zalven op als teken van *reiniging*, zoals in de verzoeningsrite van Lev. 14,15-20. (*Over het priesterschap* III,6). Iemand die melaats geweest was, moest zich tonen aan de priester. De priester moest onderzoeken of hij echt genezen is (Lev. 14,3). Als hij inderdaad genezen was, moest hij gereinigd worden voordat hij weer in de *tempel* mocht komen. De priester streek olie op z'n rechteroorlel, rechterduim, rechter grote teen en op z'n hoofd. Zo voltrok de priester de verzoeningsrite (Lev. 14,17-18).
- 5.3** Olie werd ook gebruikt als teken van een hartelijk *welkom* bij een feestmaal:
- A** Van de vrouw die als zondares bekend stond, wordt gezegd dat ze Jezus' voeten inwreef met olie (Luk. 7,38). Jezus verwijt z'n gastheer: 'Ik ben in jouw huis te gast, en je hebt me geen water voor mijn voeten gegeven, je hebt me niet begroet met een kus en je hebt mijn hoofd niet met olie ingewreven (*gezalfd*)'.

Blijkbaar kende men het gebruik om een gast niet alleen water te geven voor z'n voeten, hem te begroeten met een kus, maar ook z'n hoofd te zalven met olie: als een feestelijk *welkom*.

- B** Ook God zalft z'n kinderen met vreugde-olie en geeft hun zo een warm onthaal op het feestmaal,
Psalm 23,5: U nodigt mij aan tafel ..., U zalft mijn hoofd met olie, mijn beker vloeit over.

In Lev. 14, in Marc. 6 en in Jak. 5 gaat om het zalven van een *zieke*. Een zieke die gezalfd wordt door een priester, apostel of ouderling. Een zieke die genezen is of die nog verlost zal worden van z'n ziekte.

Welke verklaring je ook kiest voor het zalven:

- de zieke zal *verlost* zijn van alle *ziekte*
- *gereinigd* van alle zonden,
- en hartelijk *welkom* op het feestmaal bij God.

6 Conclusie

Jakobus 5,14-16:

14 Laat iemand die *ernstig ziek* is de oudsten van de gemeente bij zich roepen; laten ze voor hem bidden en hem met olie zalven in de naam van de Heer. **15** Het gelovige gebed zal de zieke *verlossen* van z'n *ziekte* en het zal hem *redden*, en de Heer zal hem laten opstaan. Wanneer hij gezondigd heeft, zal het hem vergeven worden. **16** Beken *dus* elkaar uw zonden en bid voor elkaar *dat* u zult genezen. Want het gebed van een rechtvaardige heeft veel kracht en mist zijn uitwerking niet.

Jakobus geeft in deze verzen oneindig rijke beloften. Maar hij belooft niet dat de gelovigen lichamelijk genezen worden nadat ze met olie gezalfd zijn. Ook niet aan de lezers uit zijn eigen tijd.

- Jakobus belooft dat de zieke *verlost* zal worden van z'n *ziekte*: misschien zal hij genezen, maar stellig zal hij dwars door de dood heen voor altijd *verlost* worden van z'n *ziekte*. Hij zal dan ook voor altijd *gered*, *behouden* worden.
- Verder belooft Jakobus dat de zieke zal *opstaan*: misschien zal hij opstaan van z'n ziekbed, maar stellig zal hij opstaan op de Jongste Dag.
- En als iemand zonden gedaan heeft, zal God *vergeven*!

God vergeeft, belijd daarom elkaar de zonden en vergeef elkaar!

En bid dan voor elkaar om genezing! Jakobus leert ons veel van dat gebed te verwachten. Maar wel in ontspannen verwachting. God bepaalt wat Hij z'n geliefde kinderen geeft!

ZWOLLE : 7 oktober 2008
 ROTTERDAM : 14 oktober 2008

Afzenders: dr. Jochem Douma en drs. Adrian Verbree
 Voor reacties: rubriek Contact www.gaaninhetspoorvandebijbel.nl
 Of: J. Douma, Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
 A.H. Verbree, Bouwhuishoekje 2, 7783 EC Gramsbergen

Hardenberg/Gramsbergen, 28 oktober 2008.

Beste vrienden,

Hierbij ontvangt u lesbief 1.2, ter afsluiting van onze avond over gebedsgenezing.

De korte inhoud ervan bestaat uit:

1. Impressie over de avonden 7/14 oktober
2. Het vervolg van onze plannen
3. De gehouden toespraken
4. Beantwoording van vragen

1. IMPRESSIE OVER DE AVONDEN 7/14 OKTOBER.

De belangstelling was zeer groot. We hadden in Zwolle en Rotterdam samen over de 1000 inschrijvingen, een record als we aan de cursusavonden sinds oktober 2004 denken. Een verklaring voor met name de belangstelling in Zwolle (bijna 700 aanmeldingen) is het rumoer dat er kerkelijk binnen een van de Zwolse vrijgemaakte-gereformeerde kerken over het 'bevrijdingspastoraat' is. We hebben ons in de toespraken en in de discussies bewust *niet* ingelaten met concrete plaatselijke kwesties. Ook de cursisten maakten het ons gemakkelijk ons tot de onderwerpen gebedsgenezing en bevrijdingspastoraat in algemene zin te beperken. Dat het onderwerp ook afgezien van plaatselijke situaties veel belangstelling in ons land heeft, blijkt uit de opkomst in Rotterdam (370 aanmeldingen) – een aantal dat we ook voor Rotterdam nog niet eerder bereikt hadden.

Helaas zagen wij ons genoodzaakt om op 1 oktober j.l. een stop achter de inschrijvingen voor Zwolle te zetten. Zoiets leidt altijd tot problemen, niet alleen voor die mensen die we moesten afwijzen, maar ook voor onszelf. Was de Koningskerk niet groot genoeg voor nog meer mensen na 1 oktober? Maar er komt meer kijken dan alleen de beschikbaarheid van plaatsen in de kerkruimte. We hebben met factoren als parkeerruimte, het schenken van koffie e.d. te maken. Het aantal deelnemers kan zo groot zijn dat er van enige controle op de toegang tot de avonden geen sprake meer is. De administratie heeft daar problemen mee gehad.

We hebben besloten een dag vóór de avonden in Zwolle en Rotterdam nog een mail te sturen aan alle cursisten, die meteen als toegangsbewijs kon worden gebruikt. Dat heeft geholpen. Desondanks zijn er altijd nog weer mensen die zich op het laatste nippertje melden en op de avond zelf gaan betalen. We danken het aan de gedisciplineerdheid van onze cursisten dat de beide avonden toch vlot verliepen. In Zwolle lukte het om in de kerkzaal (met twee extra ruimten)

allen een plaats te geven, al moeten we achteraf zeggen dat dit niet gelukt zou als we op 1 oktober de officiële inschrijving niet hadden stopgezet.

Bij alle verschillen die wij natuurlijk uit de discussie en vooral uit de ons toegezonden e-mails geproefd hebben, zien we met dankbaarheid terug op de beide avonden. Het onderwerp heeft veel losgemaakt. Veel mensen voelden zich ook heel direct betrokken bij de zaken die aan de orde kwamen.

In de ‘Beantwoording van vragen’, die u onder punt 4 van deze lesbrief aantreft, hebben Douma en Verbree de taken verdeeld. Douma heeft vooral de vragen van gebedsgenezing behandeld, terwijl Verbree vooral het onderwerp ‘Bevrijdingspastoraat’ voor zijn rekening heeft genomen. Hier en daar zal een enkele doublure voorkomen, maar dat zullen de lezers ons niet kwalijk nemen, vermoeden we.

2. HET VERVOLG VAN ONZE PLANNEN

We hebben de meesten van u al ingelicht. Op het programma staan nog twee avonden:

Allereerst beleggen we een avond over het onderwerp: Hoe staan wij als christenen tegenover Israël? Dit onderwerp blijft voortdurend in het nieuws. Maar het is ook een zaak die met ons geloof te maken heeft. Heeft het oude Israël afgedaan en hebben we vandaag alleen nog te maken met de gesecculariseerde staat Israël, punt uit? Of weten we ons aan het volk van de Joden dat daar woont, nog verbonden, omdat het ‘beminden om der vaderen wil’ zijn? Het huidige Israël roept ook spanningen op, zoals bv. te merken is als het gaat over de vraag, of heel Jeruzalem beschouwd moet worden als ondeelbare hoofdstad van de staat Israël. Is het zo dat er nog steeds bijbelse beloften zijn, die het land Israël en de stad Jeruzalem doen toekomen aan de Joden? Daarover mogen we ons best een mening vormen. Zo zal de ChristenUnie op korte termijn weer gaan nadenken over wat deze politieke partij in haar programma heeft staan, nl. dat de Nederlandse ambassade in Jeruzalem gevestigd dient te worden en niet, zoals nu, in (de buurt van) Tel Aviv!

Binnenkort publiceert dr. Jochem Douma een boekje over de kwestie-Israël, dat als handleiding voor onze bezinning op de volgende data kan fungeren.

De avonden zijn te

Zwolle: op dinsdag 13 januari 2009.

Rotterdam: op dinsdag 20 januari 2009.

Als u ingetekend hebt of alsnog wilt intekenen voor een van de genoemde avonden, dan kunt u *kort na 1 december 2008* lesbrief 2.1 ontvangen. Deze lesbrief wordt dan toegezonden aan allen die zich hebben aangemeld en het cursusgeld van 5€ per persoon voor deze avond hebben betaald op rek. no.93.86.42.987 ten name van Comité Bijbelavonden, Hardenberg. Met nadruk willen we nog eens zeggen dat wij de lesbrief *niet* kunnen verzenden als wij niet over uw juiste e-mailadres beschikken.

Het dan nog volgende onderwerp gaar over *Kinder- of volwassendoop?* Wat vroeger in gereformeerde kringen vanzelfsprekend was (kinderdoop), is het niet meer. Veel (jonge) mensen sloten zich inmiddels bij evangelische groeperingen aan en lieten zich herdopen. Zoiets stemt tot nadenken en daarom willen we ons daarop bezinnen

tijdens een derde avond. Drs. Adrian Verbree is bezig om voor dit onderwerp een boekje voor te bereiden.

De avonden zijn te

Zwolle: op dinsdag 24 maart 2009

Rotterdam: op dinsdag 31 maart 2009.

Velen hebben zich meteen voor alle drie avonden aangemeld en daarvoor betaald. Zij hoeven geen enkele handeling meer te verrichten, omdat ze alle stukken automatisch ontvangen. Maar ook wij maken fouten. Constateert u een onregelmatigheid, meld het ons direct. Nog dezelfde dag hopen wij de fout te corrigeren!

3. DE GEHOUDEN TOESPRAKEN

3.1. *Waarom keert het onderwerp 'gebedsgenezing' altijd weer terug?* (Douma)

In mijn jeugd heb ik het meegemaakt dat kort na elkaar Hermann Zaiss uit Duitsland en Thomas Lee Osborn uit de Verenigde Staten grote aandacht trokken als gebedsgenezers. Met name Osborn maakte in Nederland veel indruk. Op het Malieveld in Den Haag en op het Bodenterrein in Groningen had Osborn soms meer dan 100.000 mensen onder zijn gehoor. Tal van genezingen zouden onder zijn prediking en gebed hebben plaatsgevonden. Naar aanleiding van de campagne in Den Haag verscheen er later een film onder de titel *Holland Wonder*. Een sprekende titel voor het feit dat gebedsgenezing in Nederland sterk in de belangstelling stond.

In de periode tussen het optreden van Zaiss en Osborn lag ik ziek in een studentensanatorium. Bij het voorbereiden van mijn speeches voor deze avond ontdekte ik dat ik juist in die ziekteperiode enkele boeken over gebedsgenezing had aangeschaft. Zij gaven mij een goed antwoord op de vraag wat we van gebedsgenezers als Hermann Zaiss en anderen moesten vinden. Om mijn persoonlijke gegevens nog wat aan te vullen, ik kuurde in 1956/1957 al voor de vierde maal als tbc-patiënt en zou hier vanavond niet voor u hebben gestaan als de medische wetenschap in die tijd niet reeds zover gevorderd was dat tuberculose met krachtige medicijnen kon worden bestreden en genezen.

Het lijkt mij goed daarmee vanavond te starten, niet om u van mijn ziektegeschiedenis op de hoogte te brengen, maar van mijn dankbaarheid voor de ontwikkeling van de gezondheidszorg. We mogen immers rustig zeggen dat door die gezondheidszorg meer mensen werden en worden genezen dan door alle gebedsgenezers bij elkaar. Daarmee trek ik elk wonder tijdens gebedsgenezingen niet in twijfel, maar wel begin ik graag met u te wijzen op de *gewone* weg voor genezing uit ziekte, die onder het voorzienig bestel van God te maken heeft met deskundige artsen en hun geneesmiddelen.

Als ik de vraag formuleer waarom het onderwerp 'gebedsgenezing' altijd weer terugkeert, veronderstelt deze vraag onder meer dat dit onderwerp niet *doorlopend* in de belangstelling staat. Ik hield me er in 1956 mee bezig en nu ruim vijftig jaar later weer, op het moment dat allerlei nieuwe namen zoals die van T.B. Joshua in Nigeria, Todd Bentley in Florida en Jan Zijlstra in Nederland onze aandacht trekken. Ik kan ook wijzen op perioden in de kerkgeschiedenis waarin over het onderwerp dat hier vanavond zoveel mensen bijeenbrengt, heel weinig te doen was. Denk aan de tijd van Luther en Calvijn, die geen van beiden veel over

gebedsgenezing hebben geschreven en ook nimmer bijeenkomsten hebben belegd om genezingswonderen te verrichten. Hun prediking heeft op duizenden diepe indruk gemaakt, maar hun boodschap ging niet gepaard met betoon van genezende krachten.

Wel had Calvijn een *verklaring* voor het feit dat in zijn tijd en in andere perioden van de kerkgeschiedenis opvallende genezingswonderen niet of nauwelijks meer voorkwamen. Hij gaf die verklaring naar aanleiding van een tekst die wij vanavond zeker onder ogen moeten krijgen:

Marcus 16, 15-18

Hij (Jezus) zei tegen hen (nl. tegen de apostelen): Trek heel de wereld rond en maak aan ieder schepsel het goede nieuws bekend Degenen die tot geloof zijn gekomen, zullen herkenbaar zijn aan de volgende tekenen: in mijn naam zullen ze demonen uitdrijven, ze zullen spreken in onbekende talen, met hun handen zullen ze slangen oppakken en als ze dodelijk gif drinken zal dat hun niet deren, en ze zullen zieken weer gezond maken door hun de handen op te leggen.

Wat zegt Calvijn van deze wonderen? Hij stelt twee mogelijkheden. Het kan zijn dat de wonderen die hier vermeld worden, zich *beperken* tot de tijd waarin de verkondiging van het evangelie in de wereld ondersteund moest worden door zulke tekenen. Deze wonderen beschouwt Calvijn dan als een soort bij-lichten van het evangelie dat voor de mensen nog duister was. Volgens deze opvatting is de genezing van zieken en zelfs het opwekken van doden dus een hulpmiddel geweest om de mensen van het evangelie te overtuigen. Het kan óók zijn, zegt Calvijn, dat de wonderen eigenlijk moesten plaatsvinden in *alle* eeuwen, maar dat zij helaas uitblijven door het ondankbare optreden van de mensen tegenover het evangelie.

Uit de twee mogelijkheden kiest Calvijn duidelijk voor de eerste mogelijkheid. Wonderen hebben de prediking in de tijd van Jezus en zijn apostelen moeten ondersteunen, eerst in Israël en kort daarop in de wereld. Maar in de daarop volgende eeuwen zijn ze zeldzaam geworden.

Als ik het goed zie doet Calvijn hier geen *absolute* keuze tussen de beide mogelijkheden, in de trant van: zó is het en niet anders. Want Calvijn laat niet onvermeld dat Christus zelf ons nergens uitdrukkelijk zegt, of Hij wil dat de gave van de genezing er tijdelijk zou zijn, of dat deze gave continu in de kerk zou voorkomen.

Toch gaat Calvijns voorkeur duidelijk uit naar de *tijdelijkheid* van Christus' wondermacht. En ik val hem in die voorkeur bij.

Want, let u nu iets nauwkeuriger op wat er in Marcus 16 staat! De wonderen die daar vermeld worden, hangen ten nauwste samen met de *verbreiding* van het evangelie. De apostelen moeten door de wereld trekken. Ze zullen daarbij ondersteund worden door wonderen die de verbreiding van het evangelie garanderen. Demonen zullen de opmars van het evangelie willen dwarsbomen.

Denk maar aan het optreden van demonen tijdens Jezus' arbeid onder Israël. Verder moeten de apostelen en anderen zich niet laten afschrikken door de onbekende talen die ze in de wereld horen spreken. Zij zullen alle mensen kunnen bereiken zonder dat die vreemde talen hun beletten het evangelie aan de mensen te verkondigen. Slangen die de bringers van het evangelie dreigen te verlammen op de paden, die ze voor het brengen van het evangelie moeten afleggen, zullen zij oppakken en uit de weg ruimen. Dodelijk gif dat men de predikers wil laten drinken

om hen uit te schakelen, zal z'n uitwerking missen. En de predikers van het evangelie zullen laten zien hoe de goede boodschap gericht is op de genezing van de mensen. Zieken zullen weer gezond worden.

Het is een goede zaak wanneer wij het genezingswonder *allereerst* opvatten als een verschijnsel dat de prediking van het evangelie heeft begeleid in de dagen van Jezus, van zijn apostelen en van andere zendelingen die de wereld introkken om aan de heidenen de blijde boodschap te brengen. Zo'n *explosie* aan wonderen als waarvan de evangeliën en het boek Handelingen ons verslag doen, heeft zich naar aller overtuiging in later tijd toch nooit meer voorgedaan.

Maar ook de *tweede* mogelijkheid die Calvijn noemt, moeten wij serieus onder de loep nemen. Kan het zijn dat, wanneer de kerk in verval raakt, zij daardoor niet meer de kracht van het evangelie uitstraalt en ook genezingswonderen dan uitblijven? Gebedsgenezers houden ons dat altijd weer voor. Komt het niet door de doodsheid in de kerk dat er om de zoveel tijd gebedsgenezers opstaan om ons wakker te schudden? Zijn zij het niet die ons herinneren aan de genezingskracht die er van het evangelie uitgaat, maar die uitblijft als de kerk in slaap dommelt en het vuur van de Heilige Geest door onze schuld wordt uitgedoofd?

Daarin meen ik ook de verklaring te vinden voor het feit dat het onderwerp 'gebedsgenezing' ons niet continu bezighoudt, maar toch geregeld terugkeert als de kerk wordt aangeklaagd van doodsheid en gebrek aan geloof in de krachten, die Jezus haar te beschikking zou hebben gesteld. De aandacht voor het onderwerp *verflauwt* echter weer, omdat het aantal genezingen heel beperkt blijft. Ook ik ben ervan overtuigd dat de kerk op vele manieren faalt, maar tegelijk zet ik grote vraagtekens bij het middel van de gebedsgenezing, dat men dan aanprijst om te laten zien dat de kerk ook heel anders kan zijn.

Ik ben nl. zo vrijmoedig om te antwoorden: Wilt u mij dat 'anders-zijn' eens laten zien? Kunt u, die in het spoor van Jezus en zijn apostelen wilt gaan, ons in uw evangelische kerk of in uw Pinkstergemeente een genezingskracht tonen die ook maar in de verte te vergelijken valt met wat Jezus en zijn apostelen lieten zien?

Kunnen wij even versteld staan over wat wij onder u zien gebeuren als destijds de scharen in Jezus' dagen? Zo niet, is het bij u dan anders dan in onze kerkelijke gemeenten als wij kijken naar de blinden en slechtzienden, naar andere invaliden en gestoorden van geest, die het al twintig jaar en langer zijn? Omdat op zulke vragen geen duidelijk antwoord komt, ebt de belangstelling voor de gebedsgenezers en voor de bijzondere verhalen uit sommige kringen over gebedsgenezing vanzelf weer weg.

Laten we eens kijken naar enkele slagzinnen die de gebedsgenezers plegen te gebruiken om ons te vermanen dat wij als kerk waarbinnen *geen* wonderen van genezing zouden plaatsvinden, op de verkeerde manier bezig zijn. Ik zeg daarmee niet dat *alle* gebedsgenezers van de slagzinnen die ik hier noem gebruik maken. Maar vaak horen we zulke uitspraken wel. En voor het beoordelen van het onderwerp 'gebedsgenezing' moeten we er kennis van hebben genomen.

Slagzinnen:

1) wanneer het waar is dat Jezus Christus onze ziekten op zich genomen heeft, dan behoeven wij niet meer ziek te zijn;

- 2) wie niet geneest tijdens een genezingsbijeenkomst, lijdt niet aan zijn kwaal, maar aan zijn ongelof;
- 3) ziekte komt van de duivel en niet van God. God wil de ziekte niet.

Ik ga die slagzinnen kort na. De *eerste* slagzin komt, zo lijkt het, zó uit de Bijbel rollen. Is het niet waar dat Jezus Christus onze ziekten gedragen heeft? In het Oude Testament werd dat al voorspeld en in Jezus is het vervuld:

Jes. 53,4

Hij was het die onze ziekten droeg, die ons lijdten op zich nam.

Matt. 8,16v:

En allen die ziek waren genas Hij, opdat in vervulling zou gaan wat gezegd is door de profeet Jesaja: 'Hij was het die onze ziekten wegnam en onze kwalen op zich heeft genomen' (Matt. 8,16v).

De dag brak aan waarop de Messias blinden liet zien, doven hun gehoor teruggaf en lammen weer liet lopen. Dat waren allemaal tekenen van het komende koninkrijk van God. In dat koninkrijk zullen geen ziekten meer zijn, maar is het leven voor lichaam en ziel genezen. Ik zeg er nu iets bij als het over genezingswonderen gaat: Zo zal het zijn in het koninkrijk van God dat in zijn volle openbaring nog niet is aangebroken. In dat koninkrijk zal blijken dat allen die er bewoners van zijn, geen ziekte meer kennen. Maar het is misleidend *vandaag* reeds de eerste slagzin te gebruiken.

Slagzinnen:

- 1) wanneer het waar is dat Jezus Christus onze ziekten op zich genomen heeft, dan behoeven wij niet meer ziek te zijn;
- 2) wie niet geneest tijdens een genezingsbijeenkomst, lijdt niet aan zijn kwaal, maar aan zijn ongelof;
- 3) ziekte komt van de duivel en niet van God. God wil de ziekte niet.

Want als waar zou zijn wat men met de eerste slagzin aan de zieken voorhoudt, zou ik ook kunnen zeggen: Jezus heeft onze zonden gedragen en daarom hoeven wij niet meer te zondigen. Maar de werkelijkheid is dat wij allen nog wél zondigen en dat wij slechts een begin vertonen van de nieuwe gehoorzaamheid .

Als waar zou zijn wat de gebedsgenezers de zieken voorhouden, zou ik ook kunnen zegen: De Here Jezus heeft onze dood op zich genomen, en dus behoeven wij niet meer te sterven. Toch sterven de gelovigen nog steeds, nu al twintig eeuwen achtereen. Geen apostel beef in leven en alle gebedsgenezers gingen het graf in. Geen patiënt die zij op wonderbaarlijke wijze konden genezen, bleef genezen. Wij worden allen ziek en sterven. Waarom? Omdat het nog even duurt voordat Jezus' rijk in volle heerlijkheid zal aanbreken.

Jezus heeft in zijn dagen op aarde ook lang niet alle zieken genezen. Hij heeft er echter genoeg genezen om de gelovigen in alle tijden te troosten met wat hen straks te wachten staat: geen lijdten, geen ziekte en geen dood meer. Maar zolang het nog geen twaalf uur op de klok van Gods koninkrijk is, moeten wij de zieken en onszelf

niet wijs maken dat wij vandaag van zonde, ziekte en dood bevrijd zijn. Dat zijn wij *in belofte*, maar nog niet in de alledaagse werkelijkheid.

Moeite heb ik ook me de *tweede* slagzin. Want daarmee doet de gebedsgenezer onrecht aan velen die naar genezing snakken en oprecht tot God hebben gebeden om genezing. En is het nu dat zij, die niet genezen, dit niet aan hun kwalen, maar aan hun ongelof te wijten hebben? Ook dat is uit de mond van meer dan één gebedsgenezer opgetekend,

Nu klopt het Bijbels reeds niet als we genezing afhankelijk maken van het geloof van de zieke. Bij de meeste wonderen in het Nieuwe Testament wordt zelfs helemaal geen verband gelegd met het geloof. Alle genezingen in het Nieuwe Testament zijn wondergenezingen, maar slechts een klein deel ervan kunnen we ‘geloofsgenezingen’ noemen (J.L. Koole, *De boodschap der genezing*, 1955,37). Jezus en ook de apostelen toonden vaak hun genezingskracht volstrekt onafhankelijk van het geloof of het ongelof van de zieke. Dat hoeft ons helemaal niet te verbazen als we in de genezingen van Jezus en zijn apostelen allereerst *tekenen* van het komende koninkrijk van God willen zien. Het gaat niet om een demonstratie van de kracht van de *gelovige*, maar om de kracht van de *Heer* van alle gelovigen. Let eens op de genezing van de tien melaatsen in Luc. 17,11vv. Alle tien worden genezen, maar vraagt u naar hun geloof, dan is er slechts één van de tien die na zijn genezing terugkeerde om God te loven met luide stem.

Het spijt me dat ik het moet zeggen, maar het mislukken van een genezing wordt soms afgeschoven op de patiënt, terwijl de gebedsgenezer buiten schot wil blijven. Waarom weigert de gebedsgenezer zo vaak om zijn wonderen medisch te laten controleren? En waarom zegt hij na een genezing niet iets soortgelijks als Jezus het deed tegen die melaatsen (mensen met huidvraat, zeggen we tegenwoordig) die ik zo-even noemde? Zij moesten zich laten zien aan de priester, die in die tijd als geneeskundige vast diende te stellen of een melaatse ook werkelijk genezen was. Priesters hadden in de dagen van Jezus ook een medische taak. Zij keurden o.a. mensen die beweerden dat zij van hun huidvraat genezen waren en weer in de maatschappij wilden worden opgenomen.

En dan de *derde* slagzin: ‘Ziekte komt van de duivel en niet van God. God wil de ziekte niet’. Ja, als het zo ongenueanceerd ligt, dan is de conclusie alweer eenvoudig.

Jak. 4,7

Verzet u tegen de duivel, dan zal die van u wegvlugten.

Als u de duivel maar uit uw buurt houdt, hoeft u ook geen last van ziekte te hebben. Dat is echter wel erg simpel gedacht. *Zelfs* als we duivel uit onze buurt houden, kan hij nog macht over ons uitoefenen. Ik denk aan Paulus die het evangelie brengt en vol van de kracht van de Geest is, Toch wordt ook hij gehinderd door wat hij ‘een doorn in het vlees’ noemt (2 Kor. 12,11).

Het is niet bekend wat hiermee precies bedoeld wordt. Maar we kunnen rustig aannemen dat Paulus er veel hinder van ondervond. Hij heeft de Here Jezus driemaal gesmeekt hem van die doorn in het vlees te bevrijden. Je zou zeggen, als een gebed verhoord mag worden, dan zal het wel een dergelijk gebed zijn van een apostel die het evangelie toch ongehinderd moet kunnen verkondigen. Ja, dat moet hij ook kunnen, maar het gebeurt op *Christus’* wijze. Paulus krijgt na zijn herhaalde bidden het ons zo bekende antwoord:

2 Kor. 12,8 Je hebt niet meer dan mijn genade nodig, want kracht wordt zichtbaar in zwakheid.

Wanneer u vindt dat God geen enkele rol in onze ziekten speelt en Hij alleen maar wil dat wij hier op aarde als kerngezonde mensen onze taak verrichten, dan moet u Paulus raadplegen. Hij erkent de Here Jezus in zijn ziekte:

2 Kor. 12,7 Om te verhinderen dat ik mezelf zou verheffen, werd mij een doorn in het vlees gestoken: ik word gekweld door een engel van Satan.

Een wonderbaarlijke combinatie! *God* houdt Paulus klein, hij mag zichzelf niet verheffen, want in zijn eigen zwakheid wordt de kracht van Christus zichtbaar. Maar tegelijk is ook *Satan* in het spel. De grote apostel wordt door God klein gehouden en tegelijk door Satan gekweld. Rara, wie kan die combinatie verklaren? Ik niet, maar ik ben blij dat ik niet van ongeloof beschuldigd hoeft te worden als ik hier lees dat Satan nog een functie heeft, ook al is God de overwinnaar. Ik hoef me ook niet te schamen als ik Rom. 8 lees, waar mij verteld wordt:

Rom. 8,19v

De schepping ziet er reikhalzend naar uit dat openbaar wordt wie Gods kinderen zijn. Want de schepping is ten prooi aan zinloosheid, niet uit eigen wil, maar door hem die haar daaraan heeft onderworpen.

Aan deze diepe woorden, die mij weer met de neus drukken op een wereld geteisterd door rampen, door ziekten en door de dood, heb ik meer houvast dan aan al het ongegronde optimisme dat al die ellende wil bezwaren met 'ik geloof, weg duivel, weg ziekte!' Wat Rom. 8,19 zegt, gaat over onze werkelijkheid. Het doet er even niet toe of die 'hem' uit vers 19 God of de mens is die de wereld tot een prooi van zinloosheid gemaakt heeft. Feit is dat onder Gods voorzienigheid ook de gelovige mens nog door ziekte en dood heen moet. We hebben hoop op een andere wereld. Die hoop moet al ons leed *verzachten*. Maar het leed verzachten is wat anders dan het leed wegnemen.

Ten slotte, ik heb in deze toespraak gezegd waarom ik mij verzet tegen alle geneespraktijken, die

- aan de dokter voorbijlopen;
- een gelijktaken zetten tussen Jezus' wondermacht en hun eigen geneeskraft;
- ziekte aan ongeloof koppelen;
- ellende in deze wereld buiten God plaatsen

Dat ik na mijn *nee* ook nog *ja* wil zeggen tegen het verband tussen gezondheid en genezing, zal uit mijn tweede bijdrage blijken.

3.2. *Gebonden door grootvaders demonen (Verbree)*

Deze bijdrage is een pleidooi voor voorzichtigheid en een pleidooi voor degelijk exegetiseren. Het bevrijdingspastoraat claimt in een oude Bijbelse traditie te staan. Wie zegt oude wijn in nieuwe zakken te verkopen, moet aantonen dat zijn product

betrouwbaar is. Als de exegese deugt, wordt vertrouwen gewekt, waar de exegese niet deugt, steekt wantrouwen terecht de kop op.

Ieder die de Bijbel serieus neemt, gelooft dat demonen bestaan en dat zij een mens kunnen beïnvloeden. Jezus drijft boze geesten uit, de zonen van zijn tegenstanders, zijn leerlingen en het uitdrijven van demonen is een teken dat de gelovigen zal volgen.

Dat christenen in een sterk gerationaliseerde wereld voor de dimensie van de boze geesten wel eens minder oog kunnen hebben dan goed voor hen is, is zeer wel mogelijk. Gebieden kunnen herontdekt worden.

Het is minder dan een maand geleden dat een christelijke jongeman, die tot op de dag van vandaag geen weet heeft van het feit dat ik mee deze cursus verzorg, om een gesprek vroeg. Hij vertelde me een verhaal van moeiten die hem uiteindelijk in aanraking hadden gebracht met welwillende mensen uit zijn directe omgeving die aan reiki deden en uitgingen van het bestaan van nieuwtijdskinderen.

Wat aanvankelijk een warm bad van her- en erkenning leek, werd voor hem al snel een nachtmerrie. Hij begon engelen te zien, die zich echter als boosaardig ontpopten. Hij merkte dat zijn gedachten over het geloof negatief werden en dat hij zich egoïstisch begon te gedragen. Schrik en doodsangst beheersten hem. Van bevrijdingspastoraat weet hij waarschijnlijk niet dat het woord bestaat. Hij heeft zelf aan God gevraagd hem van deze invloeden te verlossen, waarop - in zijn woorden - een strijd in zijn hoofd volgde, waarvan verlichting de uitkomst was. Zijn moeiten zijn niet voorbij, maar hij omarmt net als eerder het geloof in Jezus Christus en Gods woord, het gaat goed met hem.

Het 'weer' opduiken van boze krachten hoeft in een land dat de God van de Bijbel massaal vaarwel zegt, niet te verbazen. In zo'n land ontstaat een 'gat in de markt'. Maar ... het erkennen van het bestaan van een gebied is nog iets anders dan het kennen van de kaart van dat gebied.

Wat is dat eigenlijk: bezetenheid en gebondenheid?

Voor ons loopt de Bijbel op dit punt niet over van duidelijkheid. Valt het al niet mee precies aan te geven wat bezetenheid is, moeizamer nog is het definiëren van het 'gebonden zijn door een boze geest'. 'Gebonden zijn door een demon' is een standaardbegrip in alle bevrijdingspastoraat, maar wie vraagt: wat is dat nu precies, vindt niet gemakkelijk een bevredigend antwoord.

Het werkwoord 'gebonden zijn' wordt in het Nieuwe Testament slechts een keer in verband met de satan gebruikt. Jezus zegt in Lukas 13 : 16:

Luk. 13,16

Moest deze vrouw, die een dochter van Abraham is, welke de satan, zie, achttien jaar gebonden heeft, niet losgemaakt worden van deze band op de sabbat? (NBG)

Mocht deze vrouw die een dochter van Abraham is, en al achttien jaar door satan geboeid werd gehouden, mocht zij op sabbat niet uit deze boeien worden losgemaakt? (NBV)

Een schrale oogst. Maar over dezelfde vrouw wordt eerder in dezelfde passage gezegd dat zij ‘een geest van zwakheid had en verkromd was’ (NBG). Verder was daar ook een vrouw die al achttien jaar bezeten was door een geest die haar ziek maakte (NBV).

Deze uitdrukking: een geest, een demon hebben komt 17 keer voor in het NT. Vergelijking maakt duidelijk dat ‘het hebben van een geest’ met het werk van satan verband kan houden en dat dit ‘hebben’ zich kan uiten in de vorm van een kwaal.

Maar met dit gezegd, blijft nog veel onduidelijk. Waarom lezen we in het Oude Testament zo weinig tot niet over mensen die een demon hebben? Waarom drijven de profeten geen demonen uit? Was er tijdens Jezus’ aanwezigheid een piek in de werkzaamheid van boze geesten? En zo ja, betekent dat dan iets voor onze tijd? Ziektes kunnen door Jezus worden bestraft.

Luk. 4,9

De schoonmoeder van Simon nu was bevangen door zware koorts en zij riepen zijn hulp voor haar in. En Hij ging aan het hoofdeinde staan en bestrafte de koorts en deze verliet haar.’

Was hier ook een boze geest aan het werk? Kunnen boze geesten ook voorbijgangers zijn, logees in plaats van inwoners? Geesten dus, die zich niet slechts in een chronische kwaal maar ook in een voorbijgaande koortsaanval kunnen manifesteren?

Je kunt geen ziekte bestraffen, een ziekte heeft geen persoonlijkheid. Bestrafte Jezus de geest achter de ziekte, zodat het ‘verlaten’ hier letterlijk ‘zijn biezen’ pakken betekent? Maar Jezus bestraft ook de wind en de golven. ‘Hij stond op en sprak de wind en de golven bestraffend toe. Daarop ging de wind liggen en kwam het water tot rust’ (Luk. 8,24). Luchtmoleculen en waterdeeltjes hebben geen persoonlijkheid, toch spreekt Jezus ze bestraffend toe. Wordt hier een werkelijkheid beschreven of past Jezus zich in zijn spreken aan aan het wereldbeeld van zijn tijdgenoten die in de door hen nog vaak zo onbegrepen werkelijkheid overal boze krachten werkzaam zagen?

Op demonen betrokken: komen er demonen in de Bijbel voor die het eigenlijk niet waren; dat wil zeggen niet voor *ons*. In hoeverre kan een demon een verouderde benaming zijn voor iets wat wij, met Jezus’ goedkeuring, enkel een ziekte zouden noemen?

U merkt: we betreden een gebied vol onzekerheden en vraagtekens. Daarbij past grote terughoudendheid. Die terughoudendheid ontbreekt nogal eens in het bevrijdingspastoraat. Daar wordt het werk van boze geesten regelmatig betrokken op zaken die binnen de Bijbel er niet mee in verband worden gebracht, zoals:

1. Het gevoel ongewenst te zijn
2. Genetische afwijkingen
3. Armoede

Ter illustratie geef ik drie citaten. Derek Prince een, van de boegbeelden van het bevrijdingspastoraat, schrijft in *Zij zullen demonen uitdrijven* (pag. 115):

Andere negatieve krachten kunnen ook invloed hebben op het ongeboren kind en het onder demonische invloed brengen. Een moeder kan haar kind niet wensen of zelfs haten, terwijl het nog in de baarmoeder zit...Dit is één van de vele demonen die een ongeboren kind kunnen beïnvloeden.

Charles en Francis Hunter schrijven in *Hoe u de zieken kunt genezen*:

Demonen kunnen aanwezig zijn bij onze geboorte of terwijl wij in de buik van onze moeder worden gevormd en stoornissen in onze ontwikkeling veroorzaken. Aangezien het geesten zijn die eeuwig leven, kunnen zij van de ene op de andere generatie overgaan en aldus in de vorm van genen of misvormingen, ziekten en gebreken veroorzaken.

Rebecca Brown en Daniel Yoder schrijven in *Onverbroken vloeken*:

Vandaag de dag worden christenen uit de hele wereld geplaagd door een onverklaarbare armoede, rampen en een verscheidenheid van vijandige omstandigheden. ... Lichamelijke ziekten, geestesziekte en ontelbare noodlottige voorvallen. Gewoonlijk zijn zij zich er niet van bewust dat hun toestand het gevolg is van een onverbroken vloek die op hen of misschien wel op hun familieleden gelegd is.

Krasse uitspraken. Zoiets moet onderbouwd worden. Ik erken graag het beperkte van mijn kennis van de wereld van de boze geest, en ik sta open voor onderwijs. Maar dat zal dan wel goed onderwijs moeten zijn, Bijbels onderbouwd middels degelijke exegese.

Er is ook een andere kant: het feit dat wij niet vertrouwd zijn met een idee als: het overerven van boze geesten, is niet van belang. Het argument 'dat-het-nog-nooit-zo-west', telt niet. Het past de christen zich open te stellen voor verrassingen. Maar dan wel graag Bijbelse verrassingen. De dingen kunnen anders liggen dan jij door jouw leestrategie of achtergrond tot nu toe dacht of meende te weten. Ik heb geprobeerd met die houding de achterliggende tijd over deze materie te lezen. Het werd een reis van schrik en teleurstelling.

Het eerste wat je van een Bijbelgetrouw theoloog mag verwachten als het gaat over bevrijdingspastoraat, is gedegen Bijbeluitleg. Ik ben noch onder de indruk van, noch geïnteresseerd in *conclusies* naar aanleiding van indrukwekkende ervaringsverhalen, zolang er geen betrouwbare exegese bij wordt geleverd. Indrukwekkende verhalen kan ik namelijk ook bij een voodoopriester of bij een Congolese fetisjeur beluisteren. Hier telt alleen de Bijbel.

Waarom zo pittig geformuleerd? We hebben het hier niet over een kleinigheid waarvan je kunt zeggen: er is nu eenmaal vrijheid van exegese. Als ik in de krant wat hardop mijmer over een exegetisch detail, dan zullen mijn overwegingen, hoe fout die mogelijk ook zijn, niemand beschadigen. Maar in het bevrijdingspastoraat worden zaken geclaimd en uitspraken gedaan die vaak toch al kwetsbare mensen tot in hun ziel raken. Dat verplicht tot stap voor stap verantwoord handelen. Elke stap te ver, elke ernaast tastende diagnose, elke uitspraak die je exegetisch niet rotsvast

kunt onderbouwen kan de veroorzaker zijn van een schade die niet is te overzien.

Het middel kan erger zijn dan de kwaal.

Het voorgaande betekent niet dat iedereen als het om gebondenheid of bezetenheid gaat maar één conclusie kan trekken uit dezelfde gegevens. Het betekent wel dat ieders redenering, vóór- of tegenstander van een stelling, op deugdelijkheid en zindelijkheid moet worden nagerekend.

Wat je verder mag verwachten van mensen die verantwoordelijkheid dragen binnen een geloofsgemeenschap is dat zij voorzichtig zijn met de keuze van de paden waarover ze zoekende mensen op pad sturen. Dat geldt hier meer dan elders: juist op dit terrein ontmoet je de meest kwetsbare mensen.

Informatie kan ook gif zijn. Als ik dan lees op de website van een gereformeerd predikant: ‘we maken graag reclame voor een aantal boeken die ieder hun sterke kanten hebben en veel informatie geven over de geestelijke strijd, het werk van demonen en hoe deze boze geesten hun prooi moeten loslaten.’ dan verwacht ik verantwoorde verwijzingen. Op bedoelde site worden vervolgens vijf auteurs genoemd. Ik ben deze auteurs gaan lezen. Hieronder een uitgebreid citaat uit een boek van Derek Prince, zoals gezegd, een van de boegbeelden van het bevrijdingspastoraat. Het komt voor in *Zegen of Vloek*:

In 1978, kort voor ons huwelijk, lagen Derek en ik op het strand in Fort Lauderdale in Florida. Ik zei tegen Derek: ‘zou je voor mijn benen willen bidden? Ze doen zo zeer.’ Hij knielde direct neer, legde zijn handen op mijn kuiten en begon ze aan te spreken: ‘Wel bedankt, benen. Jullie moeten weten dat ik je waardeer. Jullie hebben Ruth veilig overal heengebracht waar zij zijn moest en nu hebben jullie haar bij mij gebracht. Benen wel bedankt!’ Ik vond dat voor een serieuze Bijbelleraar een nogal aparte manier om voor zijn verloofde te bidden!

Maar de pijn verdween. Later vertelde Derek mij wat hij zich ervan herinnerde. Hij had door zijn woorden iets ongedaan gemaakt dat ik wellicht over mijn benen had gezegd.

Ik herinnerde mij een voorval in de meisjeskleedkamer op school, toen ik vijftien of zestien jaar was. Een ander meisje was binnengekomen en stond haar haar te kammen.

Ik keek naar haar welgevormde benen, en toen naar mijn eigen zware kuiten en enkels, en zei: ‘Ik haat mijn benen!’ In feite had ik een vloek over mijn eigen benen uitgesproken!.....

Negen jaar later werd ik in een ambulance met spoed naar het ziekenhuis in Jeruzalem vervoerd met trombose (bloedstolsels) in beide benen.....Het zag ernaar uit dat er nog steeds een vloek of vervloeking op mijn benen rustten – en misschien op mijn hele persoon.

De bevrijding van de mijzelf opgelegde vloek was nog maar het begin van het proces. De Heilige Geest openbaarde vervloeking in het voorgeslacht, vloeken als gevolg van betrokkenheid in het occulte, vloeken van specifieke zonden en nog veel meer.

Broeders en zusters, de haren rijzen mij ten berge als ik zoiets lees. Moeten deze mensen als gids worden aangeprezen voor gemeenteleden die meer willen weten over de wereld van de boze geesten? Welke Bijbelse onderbouwing wordt bij dit fantastische verhaal geleverd? Geen enkele. Moet, mag ik hier mijn gemeenteleden mee opzadelen?

Hoe exegetiseert men binnen het bevrijdingspastoraat? Ik wil u daarvan iets laten zien aan de hand van de zogenaamde gebondenheid door boze geesten via het voorgeslacht.

Welk boek over bevrijdingspastoraat je ook opslaat, steevast is er een hoofdstuk waarin wordt gewezen op occulte belasting via het voorgeslacht. Het is nodig dat u beseft dat dit niet de hobby van een enkeling uit een obscuur zijstraatje binnen het bevrijdingspastoraat is, maar standaardkost. Ik geef weer een paar citaten.

Mart Jan Paul, doorgaans een van de meer genuanceerde pleitbezorgers van het bevrijdingspastoraat, schrijft in *Occulte machten en bevrijding* (pag. 97):

Mensen kunnen zich gewoonlijk wel herinneren wanneer ze bepaalde eden of zelfvervloeking hebben uitgesproken, maar lang niet altijd is de situatie van het voorgeslacht bekend. Het is dan van belang om te zien of er niet alleen bij de persoon zelf, maar ook bij familieleden sprake is van abnormale dingen. Derek Prince (daar hebt u hem weer!) heeft vanuit persoonlijke observaties en ervaring een lijst van problemen samengesteld, die erop wijst dat een vloek aan het werk is. Hij constateert een nauwe relatie met Deuteronomium 28:

geestelijke en of emotionele instorting,
herhaaldelijke of chronische ziekten (vooral indien erfelijk)onvruchtbaarheid,
neiging tot miskramen, of aanverwante vrouwelijke problemen

- a. echtscheiding of vervreemding in gezinsrelaties
- b. voortdurende financiële tekorten
- c. vatbaarheid voor ongelukken
- d. een historie van zelfmoord en onnatuurlijke of voortijdige dood.

Als slechts een of twee van deze problemen aanwezig zijn, is dat niet voldoende om duidelijk vast te stellen of er een vloek aan het werk is. Maar als zich verschillende van deze problemen voordoen of wanneer een ervan herhaaldelijk voorkomt, dan neemt de waarschijnlijkheid van een vloek dienovereenkomstig toe. In laatste instantie is het echter alleen de Heilige Geest die een absoluut nauwkeurige 'diagnose' kan verschaffen.

Joost Verduijn schrijft in *Bevrijdingspastoraat* (pag. 90):

Toen we met hem (een confident) baden, zei een boze geest, bij monde van de confident: 'ik ga niet weg, we zitten hier al vierhonderd jaar'.

Derek Prince telt in *Zij zullen boze geesten uitdrijven* (pag. 114) vier generaties terug en schrijft:

Ouders	2
Grootouders	4
Overgrootouders	8
Betovergrootouders	16
	--
Totaal	30

Elk van deze 30 personen – of zelfs allemaal – kan een kanaal zijn door wie we worden blootgesteld aan satanische invloed. Ik betwijfel zeer of iemand kan garanderen dat geen van zijn dertig voorouders ooit in enige vorm van occultisme of

valse godsdienst betrokken is geweest. Deze invloed kan zich al manifesteren terwijl we nog in de moederschoot zijn.

Neil T. Anderson ten slotte beweert in *De Bevrijder* (pag. 201):

Demonische bolwerken kunnen in opeenvolgende geslachten een plaats krijgen.

Ik weet niet hoe het u vergaat maar dit zijn voor mij schokkende beweringen. Voor je het durft bestaan zelfs maar te suggereren dat de demon van zijn grootvader wel eens in iemands leven vernielend aan het werk zou kunnen zijn, moet je honderd procent zeker zijn van de Bijbelse onderbouwing van dat idee en anders moet je volstrekt je mond houden.

Ik ging op zoek, boek na boek, naar de exegetische basis onder deze verhalen. Maar wie bij de genoemde auteurs op zoek gaat naar een Bijbelse onderbouwing van dit demonen-als-erfgoed dogma, staat verbaasd. De stilte is namelijk oorverdovend. In feite wordt de stilte slechts verstoord door het kraken van halfslachtige verwijzingen naar Exodus 20 en Deuteronomium 28.

We treffen geen enkel bewijs uit het Nieuwe Testament aan. We vinden twee standaardverwijzingen naar het Oude Testament, terwijl binnen de 39 boeken daarvan belasting door demonen uit het voorgeslacht geen enkele rol speelt. Maar goed, laten we kijken.

In Exodus 20 gaat het om wat God aan het verbod beelden te maken toevoegt:

... Want ik, de HEER, uw God, duld geen andere goden naast mij. Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten; maar als ze mij liefhebben en doen wat ik gebied, bewijs ik hun mijn liefde tot in het duizendste geslacht.

Wat betekent dit? Laat de Bijbel ergens, waar dan ook maar, zien dat het gestraft worden met een binding door demonen vanuit het voorgeslacht deel kan uitmaken van de gevolgen die God hier aan het maken en vereren van beelden koppelt? Nergens.

En dat terwijl de Bijbel op andere plaatsen juist heel nadrukkelijk laat weten dat kinderen niet zullen worden belast vanwege de zonden van hun ouders. God is zelfs woedend als Israël in ballingschap suggereert dat dit wel het geval is:

Ezechiël 18, 1vv (zie ook Jeremia 3, 29,30)

De HEER richtte zich tot mij: ‘Waarom gebruiken jullie in Israël toch het spreekwoord: Als de ouders onrijpe druiven eten, krijgen de kinderen stroeve tanden? Zo waar ik leef – spreekt God, de HEER –, nooit meer mag iemand bij jullie in Israël dit spreekwoord in de mond nemen! Weet dat alle mensenlevens mij toebehoren: zowel het leven van de ouders als dat van hun kinderen ligt in mijn hand, en alleen wie zondigt zal sterven.’

Bij de uitleg van het tweede gebod moet worden bedacht dat achter het maken van een beeld de idee schuilgaat van het middels een beeld kunnen controleren c.q. beïnvloeden van de godheid. Dit mocht nog zo gewoon zijn in Israëls omgeving,

God verfoeit het. Hij laat weten: wie zijn kinderen op dit pad voorgaat, voert zijn nakomelingen over een weg die naar de afgrond leidt. Niet per automatisme, wel als consequentie. Hoe ziet dat pad er uit? Klimmen er demonen aan boord? Geen sprake van. De Here maakt duidelijk hoe Hij - en niet demonen - deze straf vorm zal geven.

En dat voert ons naar Deuteronomium 28. Het gaat in dit maar liefst 69 verzen tellende hoofdstuk nergens over boze geesten. Het gaat enkel over wat de Héér zal doen. Zoals er in het eerste deel van het hoofdstuk niemand anders dan de HEER wordt genoemd als de uitdeler van de veelkleurige zegen die Israël ten deel kan vallen, zo wordt er in de rest, als het over de veelkeurige vloek gaat die het volk kan treffen over niemand anders dan over de HEER gesproken als degene die Israël bezoekt met zeer concrete straffen:

De HEER zal u met de pest treffen (21).

De HEER zal u treffen met tering en ontstekingen, waanzin, korenbrand en meeldauw (22).

De HEER zal het stof laten regenen (24).

De HEER zal de overwinning aan uw vijanden schenken (25).

De HEER zal u treffen met zweren als Egypte destijds (27).

De HEER zal u treffen met krankzinnigheid, blindheid en verstandsverbijstering (28).

Hij zal opnieuw al die gevreesde kwalen uit Egypte op u afsturen en u er mee treffen. Maar ook de ziekten en plagen waar dit wetboek over zwijgt, zal Hij op u afsturen, tot er niemand meer over is (60, 61).

Is het beroep op Exodus 20 en Deuteronomium 28 een misser, al even er naast tastend is het incidentele verwijzen naar andere teksten. Zo verwijst iemand die wil onderstrepen dat (ik citeer) ‘duistere dingen die in het voorgeslacht gebeurd zijn, kunnen doorwerken’, naar Nehemia 1,6. Als Nehemia hoort dat het in Jeruzalem slecht gaat met de teruggekeerde ballingen, zegt hij : ‘Ik belijd de zonden die wij, Israëlieten, tegenover u hebben begaan, ook ik en mijn familie.’ ‘Duistere dingen uit het voorgeslacht’? Welnee: de ons overbekende afval van Israël.

Soms verwijst men naar Deut. 23 2, 3:

Mannen bij wie de zaadballen zijn geplet of het lid is afgesneden, mogen niet deelnemen aan de dienst van de HEER. Ook bastaards en hun nakomelingen tot in het tiende geslacht zullen er nooit aan mogen deelnemen.

Zie je wel, klinkt het dan, tot in het tiende geslacht! En zo wordt moeiteloos gesprongen van de dienst van de Here die zuiver moet blijven naar het belast worden van individuen door grootvaders demonen... Ik mag toch hopen dat eerstejaars in Kampen door dit gebazel heen kijken.

Volgens de exegese van het bevrijdingspastaat zou God ons in het tweede gebod leren dat christenen die Hem oprecht willen dienen toch nog gebonden kunnen zijn door een vloek van drie of meer generaties - ‘we zitten hier al vierhonderd jaar’ - terug. Belijden we dan onterecht met zondag 1 van de HC dat wij met lichaam en

ziel in leven en sterven het eigendom zijn van onze trouwe Heiland Jezus Christus? Nee, we worden hier geconfronteerd met Bijbeluitleg die die naam niet verdient. De verwijzingen zijn een uitlegkundige farce.

Ik schaam mij plaatsvervangend als ik lees wat hier voor exegese moet doorgaan. Laten we alstublieft alert zijn en dit soort vanuit de evangelische hoek naar ons overwaaiende uitlegkunde eensgezind de deur wijzen. Laten we onze gemeenten beschermen tegen praktijken die kwetsbare en vaak suggestiebele mensen zonder Bijbelse grond belasten met de afschuwelijkste ideeën.

Nogmaals: er is veel wat wij niet weten. Moge de Here ons wijsheid geven in ons spreken over én in ons zwijgen over de topografie van dit zo onbekende terrein en moge Hij ons bewaren voor middelen die minstens even erg lijken als de kwaal die men zegt te bestrijden.

3.3. Met de stofkam door de Bijbelse genezingen (Verbree)

Onze God kan op het gebed genezing geven; genezing zowel langs de middellijke weg (artsen/medicijnen) als via een wonder. Vraagtekens rijzen op het moment dat wordt gesteld: het genezen van zieken is een opdracht aan en een belofte voor de christelijke gemeente.

Onder de christenen die dit geloven bevinden zich zowel schreeuwers als genuanceerde vertegenwoordigers. Titels als *Hoe u de zieken kunt genezen* (Charles en Frances Hunter) wekken weinig vertrouwen. Genuanceerder van toon is onze landgenoot Mart Jan Paul. Ook hij gelooft in het genezen van zieken als opdracht aan en belofte voor de kerk. Ik citeer uit *Vergeving en genezing* (pag. 37):

Het ligt het meest voor de hand aan te nemen dat hier een blijvende opdracht en belofte ligt voor de christelijke gemeente.

Maar ook bij hem kom je weer vreemde exegetische sprongen tegen. Zo beroept hij zich om te ondersteunen dat wonderbaarlijke genezingen ook wel jaren in beslag kunnen nemen op het feit dat lang niet al Jezus' genezingen zijn beschreven. Hij zegt in *Vergeving en genezing* (pag. 134v):

Het is mogelijk dat de Here Jezus ook genezingen verricht heeft die een behoorlijk tijdsverloop vroegen.

Zo zou ik niet graag afbreuk doen aan het beeld van Jezus' absolute en directe macht over ziekte, zoals de evangeliën ons dat schilderen. Jezus wordt hier gebruikt om een onbewezen veronderstelling te steunen. Dat gaat mij te ver.

Maar goed: genees de zieken, is dit echt een belofte aan en een opdracht voor de christelijke gemeente? Deze vraag was voor mij aanleiding om met de stofkam door de nieuwtestamentische genezingen te gaan. Daarbij stelde ik een paar voorvragen om het zoekveld in kaart te brengen: Over hoeveel christenen hebben we het in de Nieuwtestamentische periode? In Handelingen, een blauwe maandag na de Pinksterdag, ligt het getal van de gelovige mannen in Jeruzalem al op vijfduizend. Gezien de snelle verbreiding van het evangelie zullen we wel niet overdrijven,

wanneer we het totale aantal christenen tot aan het geschreven worden van het boek Openbaring op minimaal enkele tienduizenden schatten.

Nog een vraag: waar komen we gelovigen tegen? Ik heb van alle gemeenten en alle landen c.q. streken waar christenen waren in het Nieuwe Testament een lijst aangelegd. Het gaat om de volgende landen en streken:

Judea, Samaria, Syrië, Fenicië, Cyprus, Frygië, Galatië, Asia, Macedonië, Illyrië, Cilicië, Dalmatië, Achaje, Kreta, Italië, Pontus, Kapadocië, Bitynië

Een inventarisering van met name genoemde gemeenten levert de volgende lijst op:

Jeruzalem, Ceasarea, Damascus, Lydda, Joppe, Salamis, Pafos, Antiochië, Ikonium, Derbe, Lystra, Perge, Filippi, Tessalonica, Berea, Athene, Korinte, Efeze, Troas, Milete, Tyrus, Rome. Kenchreeën, Kolosse, Laodicea, Hierapolis, Nikopolis, Smyrna, Pergamum, Tyatira, Sardes, Filadelfia, ruim dertig.

Van sommige streken, zoals Judea, wordt slechts één gemeente met name genoemd: Jeruzalem, terwijl we uit andere vermeldingen in het NT zeker weten dat er daar meer gemeenten zijn geweest. Op de kaart ingekleurd een uitgestrekt gebied. Tel de streekfactor mee, en je komt zeer conservatief geschat op zeker vijftig gemeenten

We hebben zo een paar piketpaaltjes in de grond geslagen. Ze staan er niet met de precisie van een bouwkundig project, maar markeren toch ruwweg het royale terrein waarbinnen we naar de genezende gemeente moeten zoeken. Tegen deze achtergrond halen we de stofkam door de Bijbel aan de hand van de vraag: wie verrichten in al deze landen, gemeenten, streken genezingen?

- Jezus
- De 12 apostelen
- 36 tweetallen uit Jezus' leerlingen (Luk. 10)
- De diakenen en evangelisten Stefanus en Filippus (Hand. 6)
- Paulus en Barnabas (Hand. 14, 3)
- Gelovigen met de gave van de genezing in Korinte (1 Kor. 12,9.28.30)
- Overigen: 0

Die nul – ik kom zo nog op Jacobus 5 – geeft te denken. Eerst een vraag: Hoe is het te verklaren dat een zo spectaculair onderdeel van een zgn. opdracht aan dé gemeenten: 'genees de zieken', geen enkel spoor achterlaat in een nieuwtestamenteisch boek? Zo'n groot gebied, minimaal vijftig gemeenten, maar nergens komen we een opmerking als:

- Vergeet niet uw opdracht de zieken te genezen
- wat fijn dat u zo velen hebt mogen genezen
- let er op dat u niet alleen uw eigen zieken geneest
- geef de Heer de eer bij het genezen.

Geen spoor van iets dergelijks. Heeft men de opdracht van de Here niet begrepen, niet uitgevoerd? Maar hoe is dat voorstelbaar bij wat voor het oog ongetwijfeld het meest spectaculaire aspect van een gemeente zou zijn geweest? Deze stilte geeft te denken: is er wel sprake van een opdracht en belofte aan de gemeente?

Laten we nog eens naar de lijst kijken van mensen die wel hebben genezen. En ons dan afvragen wáár zij genazen. Voor zover ik kan constateren vrijwel uitsluitend aan de frontlijn. Jezus zelf bevond zich aan de frontlijn: accepteert Israël hem of accepteert Israël hem niet? De apostelen waren frontarbeiders bij uitstek. Zo ook de 36 tweetallen. Stefanus bevindt zich letterlijk aan de frontlijn. Filippus doet zijn vermelde wonderen terwijl hij als pionier het evangelie brengt in Samaria. Paulus en Barnabas verrichten hun wonderen aan de frontlijn

De situatie in Korinte is niet helder. Er wordt aangegeven dat er een gave van de genezing bestaat, maar aan het werk zien we die niet. Deze gave kwam daar kennelijk voor, maar tegelijk is duidelijk dat het over mensen gaat met een speciale gave. Dat is iets anders dan een opdracht aan en belofte voor de hele kerk.

Tegen deze achtergrond lijkt mij de geciteerde conclusie van Mart Jan Paul: ‘ Het ligt het meest voor de hand aan te nemen dat hier een blijvende opdracht en belofte ligt voor de christelijke gemeente’ nogal zwak.

Alle vermelde wonderen en genezingen worden gedaan door pioniers. Het totaalplaatje dat oprijst nadat we de stofkam gebruikt hebben, doet verwachten dat genezingen zich vandaag allereerst ook aan de frontlijn van de evangelieverkondiging zullen voordoen.

Bij dit totaalplaatje past ook wat Jezus in Marc. 16,17 zegt over de tekenen die de gelovigen zullen VOLGEN. Het Griekse werkwoord kan ook worden weergegeven als ‘begeleiden’. Er zit duidelijk dynamiek, beweging in dit vers. Het sluit dan ook naadloos aan bij het voorgaande vers waar Jezus zijn opdracht zo begint:

Trek heel de wereld rond en maak aan ieder schepsel het goede nieuws bekend (NBV)

Dit woord past beter bij wat we in het NT zien gebeuren en wat we als een rode draad door de kerkgeschiedenis loopt, dan bij de conclusie dat Jezus hier de macht om te genezen aan ieder geeft die tot geloof komt.

Ik wijs ook op 2 Kor. 12,12, waar Paulus zegt:

Alles wat een apostel tot een apostel maakt, heb ik u laten zien: elke volharding, alle tekenen en wonderen, elke kracht.

Als de wonderen en tekenen van Marcus 16 werkelijk het deel van elke gemeente zouden zijn, dan had Paulus zich er niet mee kunnen onderscheiden. Maar hij gebruikt het beschikken over deze mogelijkheden als typerend voor de door Christus gezondene. Opnieuw een situatie die wel congrueert met wat we al vaststelden en niet met die van de genezende gemeente.

En dan is er, als een eenzaam atol in de oceaan van het Nieuwe Testament,

Jakobus 5,14v!

Is er iemand bij u ziek? Laat hij dan de oudsten der gemeente tot zich roepen, opdat zij over hem een gebed uitspreken en hem met olie zalven in de naam des Heren. En het gelovige gebed zal de lijder gezond maken, en de Here zal hem oprichten. En als hij zonden heeft gedaan, zal hem vergiffenis geschonken worden (NBG).

Laat iemand die ziek is de oudsten van de gemeente bij zich roepen; laten ze voor hem bidden en hem met olie zalven in de naam van de Heer. Het gelovige gebed zal de zieke redden, en de Heer zal hem laten opstaan. Wanneer hij gezondigd heeft, zal het hem vergeven worden (NBV).

Deze verzed zijn op allerlei manieren complex. Professor Douma vertelt er later nog iets over. Je kunt er een complete avond over doorspreken. Maar je kunt ook binnendoor steken en dat doe ik hier. De lezing dat Jakobus in vers 14 zegt dat de zieken per se langs de weg van gebed zullen genezen, loopt onherroepelijk stuk op de werkelijkheid. Want zo is het gewoon niet. Niet voor Paulus, die nota bene alle tekenen van een apostel had, maar toch Trofimus ziek in Milete moest achterlaten. En ook niet in onze werkelijkheid.

Toch belooft Jakobus dat in bv. de NBG-vertaling wel: ‘en het gelovige gebed zal de lijder gezond maken.’

Dat doet mij vragen: schiet de vertaling te kort, zegt Jakobus meer dan er nu lijkt te staan? Zou hij op geestelijke redding kunnen doelen? Op grond van het Griekse werkwoord ‘sooizein’ kan het. Maar zet hij dán de argeloze lezer niet wat op het verkeerde been? Of is de lezer van nu argelozer dan de gelovige van toen? Wat je hier ook van moet denken, Jak. 5, 16 laat zien dat de schrijver in vers 14 geen honderd procent genezing van ziekte op het oog kan hebben:

Belijdt daarom elkander uw zonden en bidt voor elkander *opdat* u genezing ontvangt (NBG).

NBV zit er hier naast: beken elkaar uw zonden en bid voor elkaar, *dan* zult u genezen)

Conclusie:

Er is geen enkele reden om te twijfelen aan de wonderlijke genezingsmacht van de Here in welk tijdsgewricht dan ook.

Er is gereede grond om te twijfelen aan de stelling dat genezen van de zieken een opdracht en belofte voor de christelijke gemeente is.

Schudden we onze stofkam uit, dan vinden we in de Bijbel geen enkele gelovige uit de Dapperstraat die betrokken is bij een genezingswonder. Naast mensen met de speciale gave van het genezen, zijn het enkel de frontwerkers van het evangelie die gevolgd worden door wonderen van o.a. genezing.

3.4. Gebed en genezing (Douma)

In mijn eerste toespraak heb ik ‘nee’ gezegd tegen het fenomeen van de gebedsgenezer, zoals dit verschijnsel zich vandaag aan ons presenteert. Ik zal zelf in geval van ernstige ziekte geen gebedsgenezer raadplegen en ik zal ook niemand aanraden bij zo iemand genezing te zoeken. Maar daarmee ben ik niet uitgepraat.

Ook al staan we negatief tegenover een *bepaald* verband tussen ziekte en genezing, dat ontslaat ons nog niet van de plicht om ook iets positiefs te zeggen over de relatie tussen ziekte, gebed en genezing. Laat het waar zijn dat we er niet op kunnen rekenen dat het wonder van de genezing zich zo massaal voltrekt als in de dagen van Jezus en zijn apostelen, wij sluiten toch het wonder van de genezing niet uit. Integendeel, wij belijden met Jakobus 5,16 dat het gebed van de rechtvaardige krachtig is en zijn uitwerking niet mist. De kracht die hier uitgaat van het gebed, is heel duidelijk verbonden aan genezing uit ziekte, omdat het gedeelte dat er vlak aan voorafgaat als volgt luidt:

Jak. 5,14-16a

Laat iemand die ziek is de oudsten van de gemeente bij zich roepen; laten ze voor hem bidden en hem met olie zalven in de naam van de Heer. Het gelovige gebed zal de zieke redden, en de Heer zal hem laten opstaan. Wanneer hij gezondigd heeft, zal het hem vergeven worden. Beken elkaar uw zonden en bid voor elkaar, dan zult u genezen.

Daarop volgt dan vers 16b over de kracht van het gebed van de rechtvaardige dat zijn uitwerking niet zal missen.

Volgens mij is dit de enige tekst uit het Nieuwe Testament die aan de leden van Christus' gemeente vertelt wat zij in geval van ziekte heel concreet moeten doen. Ik laat deze tekst zo lang mogelijk op de beamer staan, zodat u zich goed realiseert wat we ten aanzien van ernstige ziekte altijd moeten bedenken.

Jakobus schrijft zijn brief niet aan één bepaalde gemeente, maar aan de ‘twaalf stammen in de diaspora’, d.w.z. aan Joden die christen zijn geworden en die door de vervolgingen in allerlei plaatsen terecht zijn gekomen. Daarom moeten we bij de ‘gemeente’ waarvan deze tekst spreekt wel aan *meerdere* gemeenten denken waar de Jodenchristenen hun bijeenkomsten hielden (Jak. 2,2). De ouderlingen die hier genoemd worden, zullen we ook op meerdere plaatsen moeten zoeken.

Ik weet dat sommige verklaarders hier aan de allereerste tijd van de christelijke kerk in het Joodse land en z'n directe omgeving denken en in de ouderlingen de voorgangers uit *Jeruzalem* zien. Deze ouderlingen zouden dan de gave van de genezing bezitten, die in die tijd met het oog op het brengen van het evangelie in Israël en in de wereld nog duidelijk aanwezig was. Maar over de verbreiding van het evangelie wordt in de brief van Jakobus met geen woord gerept.

Het is ook moeilijk voor te stellen dat, als er gemeenteleden ziek liggen in plaatsen ver van Jeruzalem, oudsten (meervoud) vanuit Jeruzalem zouden moeten komen om genezing te brengen in Fenicië, in Antiochië of op Cyprus – drie plaatsen waarin verstrooiden vanwege vervolging van Jodenchristenen terecht gekomen waren, zoals we in Hand. 11,19 lezen.

Daarom neem ik ook aan dat we met ‘gewone’ ouderlingen te maken hebben, zoals die al spoedig in de christelijke gemeenten werden aangesteld. Zij verstonden hun taak tegenover de zieke gemeenteleden, zonder dat we enige vermelding vinden van hun specifieke gave om gelovigen te genezen. Het gaat niet om redding van zieke

mensen door bijzondere gaven van genezing, maar door de gave van het gebed. Het gaat niet om het gebed van gebedsgenezers, maar om het gebed van de *rechtvaardige*, zoals we reeds in Jak. 5,16b lezen. Welnu, als het gebed centraal staat en Jakobus ons de kracht van het gebed wil inprenten, zou ik niet weten waarom deze tekst ook niet van groot belang is voor vandaag en voor onze zieken.

Calvijn en Floor gaan in hun commentaren, evenals Van Bruggen in zijn *Ambten in de apostolische kerk*, 87vv m.i. nog te veel uit van de gebedsgenezing die typerend zou zijn geweest alleen voor de eerste periode in de christelijke kerk. Maar dan moet het wel bijzonder heten dat *alle* oudsten destijds over de gave van genezing beschikten. Het gaat in de brief van Jakobus niet over de gave van genezing, maar over de kracht van het gebed die tot genezing leidt of kan leiden.

Wat betekent dit dan voor vandaag? Allereerst zou ik willen zeggen dat we voor genezing niet naar het Malieveld moeten gaan of naar welke gebedsgenezer-opafstand dan ook, maar dat wij de ouderlingen van onze gemeente bij ons bed roepen. niet de zieken reizen naar de gebedsgenezer, maar zij vragen om de komst van de ouderlingen aan hun ziekbed.

Ieder zal begrijpen dat wij niet voor hoofdpijn of een blindedarmontsteking de kerk moeten inschakelen. Het gaat hier ongetwijfeld over ernstig zieke gemeenteleden. Hun leven wordt bedreigd. Wat ligt er meer voor de hand dan dat de zieke zich omringd moet weten door zijn of haar gemeente? Waarom zullen we dan ook vandaag niet in acht nemen dat wij de kerkenraad via onze wijkouderling of predikant op de hoogte brengen van de ramp die ons zou kunnen treffen, met het dringende verzoek om te bidden voor uitredding? De HERE is immers onze Heelmeester, zoals Hijzelf gezegd heeft tegen zijn volk na de verlossing uit Egypte (Ex. 15,26) en zoals het alle eeuwen door blijft gelden.

Wij halen daarmee niet onze schouders op over wat de moderne geneeskunde kan bewerken. Wie zich tot de ouderling wendt, keert daarmee de dokter niet de rug toe. Ik heb in mijn eerste verhaal al mijn dankbaarheid voor de moderne geneeskunde onder woorden gebracht. Ik blijf geloven dat wij alle genezing aan God zelf te danken hebben, ook al gebruikt Hij daarvoor bekwame artsen en effectieve geneesmiddelen.

Onze afhankelijkheid van *God* die ons geneest, moeten we dan ook zeker laten merken als de nood aan de man komt. We knielen zelf neer voor God en schakelen de gemeente in. We roepen de dominee en de ouderlingen aan ons bed of in onze huiskamer! Laten zij voor ons bidden en op hun beurt onze nood op de zondag aan de gemeente voorleggen, zodat heel die gemeente mee kan bidden om uitredding.

Ik hecht niet aan het gebruik van zalf bij het bidden. De medische wetenschap is zelfstandig geworden naast alle godsdienstige handelingen. De zalf van Jakobus zie ik als een medisch middel in de hand van de Joodse priester, die naast priester ook nog als arts fungeerde. Ik zou zeggen: de zalf kunnen we aan de medicus toevertrouwen, maar voor het gebed moeten we bij de kerk zijn. De handoplegging die we bij bepaalde nieuwtestamentische genezingen vinden (bv. Marc. 6,5; Luc. 4,40) ontbreekt bij Jakobus. Er is ook geen reden een *dienst* van genezing op te zetten, alsof er speciale kerkdiensten voor het bidden om genezing noodzakelijk zouden zijn. Het enige dat onmisbaar is, is het gebed, van onszelf natuurlijk, maar dan ook van de ouderlingen en de gemeente.

Maar we hebben over Jak. 5,16 niet alles gezegd wat noodzakelijk is, als we het aspect van onze *zonden* zouden vergeten. Tot twee keer toe komt dat element aan de orde. Het is niet waar dat wij altijd wegens onze persoonlijke zonden ziek worden. Lees nauwkeurig: *Wanneer* de zieke gezondigd heeft, zal het hem vergeven worden.

Denk er even aan dat het over een ernstig zieke gaat voor wiens leven gevreesd moet worden. Welke christen denkt dan niet aan zijn of haar zonden voor God? En *wanneer* er dan reden is om bepaalde zonden te belijden (dus niet in *alle* gevallen!), dan moet dat ook gebeuren. Wij kennen geen biecht meer, zoals de rooms-katholieke kerk die nog altijd heeft. Maar wanneer we de ouderlingen te hulp roepen om voor ons te bidden en we hebben iets op te biechten dat onze gebeden in de weg staat (vgl. 1 Petr. 3,7), dan moeten we er *wél* mee voor de draad komen. Zoiets effent het pad om eerlijk tot God te roepen om genezing.

Hobbels zoals verstoorde onderlinge verhoudingen in familie en kerk kunnen de gebeden belemmeren. Die zijn zelden zomaar even op te ruimen. Ik wil ook de indruk vermijden alsof ouderlingen op de stoel van de psychiater moeten gaan zitten. De voorbereiding op het gebed en het gebed zelf komen niet in de plaats van de reguliere geneeskunde. Het gebed zal juist gericht mogen zijn op het vragen om Gods zegen over alle inspanningen die van medische zijde zullen worden aangewend om genezing te bewerkstelligen.

Betekent dit nu dat zo'n gebed om genezing altijd verhoord zal worden? Het is jammer dat het slot van het tekstgedeelte uit Jakobus in de weergave-NBV luidt: 'Bidt voor elkaar, *dan* zult u genezen'. Dat is een te stellige vertaling, zoals Adrian Verbree al heeft opgemerkt en zoals u ook zult kunnen lezen in een stuk van drs. Martha Sebens dat wij u samen met lesbrieff 1.2 zullen toezenden. Er staat: 'Bidt voor elkaar *dat* u zult genezen'! Of het gebeurt, is Gods zaak. Maar ook als we niet meer beter worden, blijft de handeling van het bidden en de verhoring ervan van grote betekenis. U moet dan echter wel bereid zijn de dubbele bodem op te merken die er ligt in de door mij onderstreepte woorden van de tekst:

Jak. 5,14-16a:

Laat iemand die ziek is de oudsten van de gemeente bij Zich roepen... Het gelovige gebed zal de zieke *redden*, en de Heer zal hem *laten opstaan*. Beken elkaar uw zonden en bidt voor elkaar, dan zult u *genezen* (NBG: opdat gij genezing ontvangt).

Waar gaat het uiteindelijk om? Om de redding van de mens. En wat is voor die redding bovenal nodig? Genezing uit lichamelijke ziekte of uit psychische ravage? Nee, redding uit onze zondige situatie. Daarom speelt het belijden van onze zonden zo'n grote rol in het bidden waartoe Jakobus oproept. De zieke moet *gered* worden.

Dat slaat op lichamelijke genezing, maar tegelijk op onze geestelijke redding. De Heer zal de zieke laten opstaan. Dat betekent: 'opstaan van zijn bed', maar tegelijk 'opstaan uit zijn dood'. Als wij bereid zijn zo de ouderlingen te laten komen om God aan te roepen voor onze redding in die *dubbele* zin, dan stort ons leven niet in wanneer de diagnose van de artsen negatief blijft. Wij zijn gered, wij zullen opstaan!

Ik pleit voor intensivering van het gebed door de representanten van de gemeente voor de zieke en voor zijn of haar genezing. Maar ik besef dat ik indirect dan ook moet pleiten voor het *relativeren* van die genezing. Vanuit de overtuiging dat onze

zonden ons vergeven worden als wij die belijden. Lichamelijke redding ligt ingebed in onze redding van de eeuwige dood.

Toen de tien lijdens aan huidvraat allen genezen waren, kwam er slechts één terug om Jezus te bedanken. Waar bleven de negen anderen? Die waren ongetwijfeld in hun familiekring vol lof over de beste dokter die ze ooit in hun leven ontmoet hadden. Wat een wonderdoener! Maar slechts één van de tien werd gered:

Luc. 17,18

Wilde niemand anders terugkomen om God eer te bewijzen dan alleen deze vreemdeling (Samaritaan)? Jezus zei tegen de Samaritaan: ‘Sta op en ga, Uw geloof heeft u *gered*’.

Daar hebt u weer het woord ‘redden’ dat in het Nieuwe Testament de dubbele betekenis kan hebben van ‘genezen’ (redden uit ziekte, bv. Hand. 4,9.10.12) en van ‘redden’ in de zin van ‘voor eeuwig behouden worden’. Het is duidelijk dat van de tien genezen melaatsen er slechts één is van wier Jezus zegt dat hij *gered* was. De anderen waren genezen, maar niet gered.

Ik hang aan het leven, zoals alle aanwezigen het hier zullen doen, vermoed ik. Maar als het uur komt dat ik de ouderlingen aan mijn bed roep en zij alsnog voor mijn *genezing* bidden, hoop ik tegelijk te mogen getuigen van mijn redding en in alle vrede te kunnen zeggen: Here, uw wil is goed!

BEANTWOORDING VAN VRAGEN

4.1. Vragen over gebedsgenezing (Douma)

1. Er is een vraag gesteld over de titel van mijn eerste verhaal: ‘Waarom keert het onderwerp “gebedsgenezing” altijd weer terug?’ Ik zou daarop geen duidelijk antwoord hebben gegeven. Dat klopt! Al schrijvend verloor ik de titel wat uit het oog. Ik heb de tekst van mijn verhaal nu aangepast, zoals de lezers kunnen constateren. Men kan het antwoord op de vraag over de titel van mijn eerste bijdrage vinden in de alinea die voorafgaat aan wat ik over de ‘slagzinnen’ van gebedsgenezers schrijf. Ik breng deze alinea zo meteen nog even uitdrukkelijk onder uw aandacht.

2. Bij sommige vraagstellers leeft het gevoel dat wij (Adrian V. en ik) te fors nee hebben gezegd en weinig aandacht hebben besteed aan het positieve dat er toch ook is als het over gebedsgenezers etc. gaat. Dit verwijt zou kloppen als wij genezingswonderen zouden ontkennen, maar dat hebben wij nergens gedaan.

We kregen e-mails waarin enkele mensen ons vertellen van het genezingswonder dat ze in hun leven hebben meegemaakt. Hun getuigenis is eerlijk en wij trekken hun verhaal helemaal niet in twijfel. Maar nu het beslissende punt. Zeggen wij op grond van individuele genezingswonderen dat het een goeie zaak is naar de gebedsgenezer te gaan? Of dat wij nodig speciale genezingsdiensten moeten beleggen voor onze zieke broeders en zusters? Dat zeggen wij niet, op gronden die wij hebben aangegeven. In de alinea die ik aan mijn verhaal heb toegevoegd (zie hierboven), zeg ik letterlijk:

De aandacht voor het onderwerp *verflauwt* echter weer, omdat het aantal genezingen heel beperkt blijft. Ook ik ben ervan overtuigd dat de kerk op vele

manieren faalt, maar tegelijk zet ik grote vraagtekens bij het middel van de gebedsgenezing, dat men dan aanprijst om te laten zien dat de kerk ook heel anders kan zijn. Ik ben nl. zo vrijmoedig om te antwoorden: Wilt u mij dat ‘anders-zijn’ eens laten zien? Kunt u, die in het spoor van Jezus en zijn apostelen wilt gaan, ons in uw evangelische kerk of in uw Pinkstergemeente een genezingskracht tonen die ook maar in de verte te vergelijken valt met wat Jezus en zijn apostelen lieten zien? Kunnen wij even versted staan over wat wij onder u zien gebeuren als destijds de scharen in Jezus’ dagen? Zo niet, is het bij u dan anders dan in onze kerkelijke gemeenten als wij kijken naar de blinden en slechtzienden, naar andere invaliden en gestoorden van geest, die het al twintig jaar en langer zijn? Omdat op zulke vragen geen duidelijk antwoord komt, ebt de belangstelling voor de gebedsgenezers en voor de bijzondere verhalen uit sommige kringen over gebedsgenezing vanzelf weer weg.

De genezingswonderen die cursisten ons vertellen in hun e-mails, ontkennen wij niet. Wij zijn met hen dankbaar dat God hun gebeden verhoord heeft. Maar zulke wonderen kennen wij ook als gevolg van ‘reguliere’ behandelingen door doktoren en medicijnen. Mensen die naar de dokter gaan, kunnen eveneens ervaren dat zij volkomen onverwacht genezing ontvangen. Moeten wij nu deze wonderen ‘gewoon’ noemen, omdat de dokter eraan te pas komt, terwijl dan alles wat op het gebed ter genezing volgt, alleen een ‘wonder’ kan heten?

Wij zeggen *nee* tegen bepaalde vormen van gebedsgenezing, wij zeggen tegelijk *ja* tegen de kracht van het gebed, ook als het over het wegnemen van lichamelijke kwalen gaat. En waar we ons zonder enige aarzeling tegen keren, is tegen alle *gedram* over ‘doodsheid in de kerk’, over ‘gebrek aan geloof’, over het niet navolgen van Christus en zijn apostelen, op grond van de constatering dat *zij* talrijke wonderen hebben verricht en *wij* te kleingelovig zijn om het hetzelfde te doen. Wie dat eenzijdig vindt, nodigen wij nogmaals uit ons op grond van de feiten in hun gemeente of kerkgemeenschap of welke kring dan ook, te laten zien dat hun zieken worden genezen en die van ons niet.

3. Ik kan het verschil tussen wat wij wel en wat wij niet willen misschien ook goed toelichten aan de hand van het verhaal dat ik zelf op de avonden verteld heb over een mentaal gehandicapt meisje dat vaak geen controle over zichzelf heeft, de spanningen in het leven niet aan kan en dan verschrikkelijk kan gaan vloeken. Dat is een groot verdriet voor de ouders, maar ook voor hun dochter. In haar goeie momenten weet zij best dat ze niet mag vloeken. Zij gelooft in God en heeft zelfs belijdenis van haar geloof afgelegd! Ze vertelt dan dat zij ‘er niets aan kon doen’. De *dwang* om te vloeken wordt haar te sterk.

Wat wilden nu, alweer een aantal jaren geleden, enkele van haar begeleidsters doen? Zij wilden een gebedskring rond het meisje vormen om (zo hebben de ouders dat althans opgevat) de demon die in hun dochter zou zitten, te verdrijven. Aan de intenties van deze begeleidsters twijfelden de ouders geen moment. En toch wezen zij het gebed om genezing, *in dit kader gezet*, af. Zij weten het een en ander van dwangstoornissen af en van het gevaar om over demonen te beginnen, terwijl het over een dwangstoornis gaat. Wie verwachtingen wekt die niet waar gemaakt kunnen worden, vergroot de ellende van de patiënt. Het gebed voor hun dochter ontbreekt bij de ouders geen dag in hun leven, evenmin bij de begeleiders (-sters) in

het christelijk tehuis waarin hun dochter verblijft. Maar het maakt wel verschil *waarvoor* men bidt.

4. Draait bij een ziekte en bij ziekte alles om genezing? Dat deed het bij Paulus niet. Hij werd gekweld door een engel van Satan (2 Kor. 12,7) en smeekt zijn Heer (Jezus) driemaal om hem ervan te bevrijden. Het gebeurt niet: 'Je hebt niet meer dan mijn genade nodig!', luidt het antwoord. En toen bad Paulus niet langer om genezing. Om van demonenuitdrijving maar te zwijgen!

Paulus' gebed om van zijn doorn bevrijd te worden, werd niet ingewilligd. Iemand schreef mij dat dit gebed *wel* verhoord werd, want Paulus kreeg een duidelijk antwoord van God. Maar deze bewering is volgens mij een spel met woorden. Paulus vroeg toch iets in zijn gebed dat hij niet kreeg?! God hoorde hem, maar verhoorde zijn gebed niet zoals Paulus had gewild. Daarom blijf ik erbij dat gebeden die uitgaan van de stelling: 'als je maar oprecht bidt, zal je gebed om genezing verhoord worden', getuigen van een ongegrond optimisme.

5. Dat brengt mij bij een andere vraag die ons meer dan eens gesteld is. Moeten we *blijven* bidden voor genezing, terwijl we weten dat de ziekte ongeneeslijk is? Ieder zal het mij eens zijn dat wij niet behoeven te bidden om genezing totdat de dood intreedt. Maar tot hoelang dan wel? Het is beslist niet Bijbels om gezondheid en genezing in geval van ziekte centraal te stellen. Denk aan Paulus die zelfs openlijk uitspreekt dat hij ernaar verlangt te sterven en bij Christus te zijn (Filippenzen 1, 23) .

Het gebed van een ongeneeslijk zieke mag erop gericht zijn om zijn ziek-zijn te aanvaarden en God te vragen of hij zich op zijn dood goed mag voorbereiden. Hij (zij) kan als zieke (zeker als chronisch zieke) nog een taak hebben in zijn gezin en voor andere mensen in zijn omgeving. Zeker, wij moeten ons niet te snel neerleggen bij de onafwendbaarheid van de dood. Wij mogen lang om genezing blijven bidden. Maar er komt ook een tijd dat wij dit niet meer hoeven en ook niet meer moeten doen.

6. Is Marc. 16,15 ('trek heel de wereld rond en maak aan ieder schepsel het goede nieuws bekend') niet een opdracht voor *alle* eeuwen? En geldt daarom ook het *volgende* vers niet voor alle eeuwen: 'Degenen die tot geloof zijn gekomen, zullen herkenbaar zijn aan de volgende tekenen': demonenuitdrijving, spreken in onbekend talen, slangen oppakken, dodelijk gif drinken zonder te sterven, zieken gezond maken, Marc. 16,16?

Ik verwijs naar wat ik in mijn eerste toespraak over deze teksten gezegd heb. Ik voeg er nu aan toe, dat de Here Jezus zeer uitdrukkelijk gezegd heeft dat zijn volgelingen door het *lijden* getroffen zullen worden (Matt. 16, 24vv en andere plaatsen). Niet anders spreken de apostelen (bv. Paulus in 2 Kor. 1,5vv en Petrus in 1 Petr. 4,12vv). Petrus spreekt over lijden *omdat God het wil* (1 Petr. 4,19). Tot dat lijden behoorde ongetwijfeld ook het lichamelijke lijden.

En dit lijden werd dan niet in één klap door wonderbaarlijke genezingen teniet gedaan. Denk aan Paulus, niet alleen als het over de doorn in zijn vlees gaat, maar ook als we denken aan het (ook) lichamelijke lijden dat hij volgens 2 Kor. 11,23vv moest ondergaan. Denk aan Trofimus die Paulus ziek in Milete moet achterlaten (2 Tim. 4,19). Of aan Paulus' medewerker Epafroditus die ziek is (Filipp. 2,26). Als genezen worden in die dagen aan de orde van de dag was, waarom moet Trofimus

dan ziek worden achtergelaten en moet Epafroditus zich dan zorgen maken, omdat de Filippenzen van zijn ziekte gehoord hebben?

We geven blijk van een veel te *optimistische* kijk op het leven van de christen wanneer we negeren dat in de navolging van Christus niet het genezingswonder, maar het lijden kenmerkend voor de christen is. De apostelen worden afgebeeld en sterven, mogelijk zonder uitzondering, de marteldood. Het wonder ontbreekt niet, maar het komt als God het nodig vindt. Petrus wordt uit de gevangenis bevrijd, terwijl de gemeente voor hem bidt (Hand. 12). Maar intussen heeft Hand. 12,2 ook gemeld dat Jakobus, de broer van Johannes, door Herodes met het zwaard was omgebracht!. Er is gebeden voor de bevrijding van veel gevangenen die niet bevrijd werden en de marteldood op Gods tijd moesten ondergaan.

Deze gegevens bevestigen mij in de overtuiging dat de *explosie* van (genezings-)wonderen een bepaald en ook beperkt doel heeft gehad, nl. als *begeleidingsverschijnsel* bij de verbreiding van het evangelie. Het genezingswonder is niet zo kenmerkend voor het leven van de christelijke *gemeente*, dat (ongeneeslijke) ziekte in trouwe gemeenten zoals Smyrna en Filadelfia (Openb. 2 en 3) zou hebben ontbroken.

De levensbedreigingen in die gemeenten worden niet weggewuifd met het wonder van bevrijding en genezing. Zij ontvangen troost met de blik op hun eeuwige toekomst. Intussen blijft daarom wel overeind dat de opmars van het evangelie niet gestuit kon worden en dat allerlei wonderen de weg vrij hielden om deze opmars te garanderen.

7. Ik heb de slagzin afgewezen waarin gesteld wordt dat je aan jouw ongeloof en niet aan jouw kwaal lijdt als je niet genezen wordt. In dat verband heb ik erop gewezen dat de meeste genezingswonderen in het Nieuwe Testament (natuurlijk) wel wonderen, maar daarom nog geen *geloofswonderen* zijn geweest.

Onbegrijpelijk, schrijft iemand, want het Nieuwe Testament staat er vol van.

Antwoord: het NT staat vol over geloof, maar niet over wonderen die op geloof volgen. Zoals men in mijn eerste toespraak kan zien, verwijs ik daarvoor naar een boek over gebedsgenezing van prof. dr. J.L. Koole. Hij vermeldt de genezingen waarbij van geloof wél sprake is: bij de hoofdman van Kafarnaüm (Matt. 8,5vv), de verlamde (Matt. 9,1vv), Jaïrus (Marc. 5,21vv), de bloedvloeiende vrouw (Matt. 9,20vv), de Syro-Fenicische vrouw (Matt. 15,21vv), Bartimeüs (Marc. 10,46vv, en een van de tien melaatsen (Luc. 17,11v). Maar nog vaker vinden we genezingswonderen zonder dat er over geloof gesproken wordt, of het geloof zelfs uitdrukkelijk afwezig is. Denk aan de tien melaatsen van wie er negen verstek lieten gaan om God te danken. De wonderen vinden doorgaans niet plaats als gevolg van het geloof bij mensen die genezen worden, maar het zijn tekenen van Gods koninkrijk. Zij demonstreren de macht van Jezus Christus.

8. Ook op wat ik gezegd heb over de slagzin 'ziekte komt van de duivel' kreeg ik reacties. Waar het mij om gaat is het volgende: Ik beweer niet dat de duivel buiten onze ziekten staat, maar ik ontken ten enenmale dat *God* er buiten staat. Ik kan hier geen lang betoog houden over 'God en het lijden', maar wil er toch graag over zeggen dat God er *gelukkig* niet buiten staat. Hij kijkt niet toe, huilend bij de puinhopen van ons leven, omdat Hij er ook niets aan doen kan. Hij heeft er zijn hand in, belijden we met Zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus. Hij kan het lijden zenden o.a. als straf op de zonden van de mensen (Rom. 1,24vv; 2,5v). Hij

vergelddt de mensen naar hun werken, zowel in dit leven alsook straks in het eindoordeel (Matt. 25,31vv; 2 Cor. 5,10). Hij zendt het lijden trouwens ook als beproeving voor zijn kinderen (Deut. 8,5; Job; Hebr. 12,6; Openb. 3,19). Ik wijs opnieuw op 1 Petr. 4,19: Gods kinderen lijden *omdat God het wil*.

Iemand geeft het verhaal van Luther na wiens gebed zijn grote vriend Melanchton eens is genezen. Luther zegt dat in alle zware ziekten (zoals ook in het geval van Melanchton) de duivel als veroorzaker en werker aanwezig is. Wie zal zijn rol ontkennen, vraag ik dan? Maar ik vraag erbij: wie zal beweren dat zoiets buiten Gods leiding omgaat? Denk aan Job, denk aan Paulus met zijn doorn in het vlees. Denk aan Petrus.

Ik zou niet weten waarom we niet over Gods vaderlijke hand in ons lijden mogen spreken met Zondag 10. En dat we daarom gerust mogen zeggen dat ziekte óók van God komt, zonder dat dit betekent dat we in alle ziekte *dus* maar geduldig hebben te berusten. Wij mogen ziekte bestrijden en tegelijk durf ik te zeggen dat we ziekte in veel gevallen ook hebben te aanvaarden. Het heeft niets heidens in zich (zoals de Stoïcijnen met hun lijdelijkheid), want we aanvaarden dan heel bewust wat God ons laat lijden.

Luther zag blijkbaar beloften van God in de Bijbel en zijn vriend Melanchton werd op wonderbaarlijke wijze genezen. Hoe reageert u hierop, aldus een vraagsteller, die het verhaal van Luther gelezen heeft in het boekje *Geneest de zieken!* van W.J. Ouweneel genezen. Ik sta van harte achter Luther, maar niet achter Ouweneels beschouwingen over genezing. Luther wordt voor mij geen gebedsgenezer, maar is een van de honderdduizenden christenen die de kracht van het gebed in zijn eigen leven en in zijn gebed voor anderen ervaren heeft. Maar hij wist ook genoeg af van *Gods* slaande hand in zijn eigen leven en in dat van anderen om geen goedkope theorieën over ziekte en de duivel aan de man te brengen.

9. ‘Vroeger was men meer van geloof afhankelijk, nu hebben we de artsen en therapeuten er ook bij’. Dat is niet mijn standpunt, omdat het lijkt alsof je het geloof niet meer nodig hebt als je artsen en therapeuten raadpleegt. Geloof beheerst, als het goed is, heel ons leven. Genezing is niet het gevolg van ons geloof *of* van wat de dokter doet. Dat is een vals dilemma. Altijd zijn we van God afhankelijk en in elke genezing zien we zijn hand. Wie naar de dokter gaat, laat het gebed niet achterwege.

10. Veel vragen zijn er gesteld die cirkelen rond de uitleg van Jakobus 5,14vv. Er is nogal wat verschil van mening over dit Schriftgedeelte. Ik besef ook dat mijn opvatting niet boven alle twijfel verheven is. Wat ik beoog, is het volgende: Jak. 5,14 vv staat niet voor niets in de Bijbel en moet elke gemeente van Christus aanspreken. Het gaat over persoonlijke ziekte in een bepaalde gemeente en over het ons bekende fenomeen van de ouderlingen die leiding geven aan de gemeente.

Wat ik bestreden heb, is de opvatting dat deze gebedsgenezing uitsluitend op de eerste tijd van de christelijke kerk betrekking zou hebben, toen de voorgangers van Jeruzalem nog gebedsgenezers waren. Ik meen dat dit een inperken van de draagwijdte van Jak. 5,14vv is. Het gaat over de kracht van het gebed en niet over de kracht van gebedsgenezers. Daarom lijkt mij de vraag gewettigd of wij wel volledig recht doen aan de draagwijdte van wat Jakobus hier voorschrijft.

Inderdaad vind ik dat wij te kort door de bocht gaan als we vanaf de kansel en in het kerkblad zouden volstaan met de wens dat de Here het werk van de artsen mag zegenen. Iemand citeert deze opmerking die ik in de discussie gedaan heb. Ik vind het prima wanneer kansel en kerkbode ons vertellen dat de een voor een

blindedarmoperatie en de ander na een hartaanval in het ziekenhuis is opgenomen. Maar Jakobus vraagt volgens mij iets anders. Hij vraagt om het gebed ter genezing in gevallen van grote nood, op verzoek van de patiënt, via het gebed dat uitgesproken moet worden door de voorgangers van de gemeente. Ik pleit dus niet voor speciale diensten der genezing waarin de hele gemeente betrokken wordt, maar om wat in Jakobus 5 wordt voorgeschreven. Dat de gemeente mee gaat bidden, ligt voor de hand. We zijn één lichaam of we zijn het niet. Maar dat wat er *bij* komt (gebed van allen, meeleven etc.) *volgt* op wat Jakobus nodig acht.

Ik meen dat het op deze wijze in de meeste kerken zo niet toegaat. Daarom vraag ik om hernieuwde bezinning op de relatie: patiënt – voorgangers – gebed om genezing. Dat genezing in de speciale zin van herstel uit ziekte niet het een en al is, heb ik op grond van Jak. 5 al verteld in mijn tweede toespraak. Ik heb op de dubbele bodem van bepaalde woorden uit dit gedeelte gewezen. Jak. 5 is met de wederkomst bezig en uit dat verband kun je ziekte en genezing niet lichten als een losse opmerking, die ‘slechts’ over genezing uit lichamelijke ziekte zou gaan. Tot zover mijn opvatting over het belang van Jak. 5 in de huidige situatie.

11. Men heeft mij erop gewezen dat er ook andere exegeses van het genoemde gedeelte bestaan. Zo heeft iemand een dominee horen zeggen dat in de tijd van Jakobus de pasbekeerden nog naar de heidense tempels gingen om genezing af te bidden bij de daar aanwezige goden. De priesters (lees: de goden) speelden kennelijk een rol in de geneeskunde van die dagen. Jakobus wijst de gemeente dan in een heel andere richting, nl. die van de oudsten in de gemeente. God en niet de afgoden brengen genezing.

Ik weet niet of het zo zat met die pasbekeerden uit Jakobus’ dagen. Maar als het waar zou zijn, zie ik nog niet dat zo’n uitleg haaks zou staan op die van mij Anders ligt het met een opvatting die mij via een e-mail ook onder de aandacht werd gebracht. Het zou gaan over het ziekbed van een stervende. Hij ontvangt een zalving die op geen enkele manier een medische of een sacrale functie zou hebben, maar zou dienen om het de zieke wat comfortabeler te maken (op zijn weg naar de dood en naar het eeuwige leven).

Met deze uitleg heb ik wél moeite. Vooral als de zieken alleen maar stervenden zouden zijn. Zo dachten de rooms-katholieken vroeger ook. Jakobus 5 vormde voor hen het bewijs voor het sacrament van de stervenden, het ‘laatste oliesel’. Tegenwoordig denken ze er wat ruimer over en beperken dit sacrament niet tot de stervenden alleen. In dit sacrament werd de zalving inderdaad als een verzachtend middel opgevat voor de reis onderweg over de grens tussen leven en dood. Ik kan daarvan niets vinden bij Jakobus.

12. Over de zalving heb ik iets gezegd dat een aantal e-mailschrijvers verwonderd heeft. Wil ik in het spoor van Jak. 5 gaan en de zalving achterwege laten?!

Antwoord: het gebed is de kracht waarom het gaat en niet wat eromheen gebeurt. Zalving is beslist niet alleen een ‘zalving met de Heilige Geest’, zoals een e-mailschrijfster mij voorhoudt. Zalven kan betrekking hebben op een wijding tot de taak van profeet, priester, koning, tabernakel, altaar, etc. Ze kan ook met het verzorgen van het lichaam te maken hebben (Ruth 3,3) of men het verzachten van wonden (Jes. 1,6), of met het balsemen van een dode (Marc. 16,1). Ik verwijs naar de bijdrage van drs. Martha Sebens die samen met lesbrieff 1.2 per e-mail aan de cursisten wordt toegestuurd.

Wie deze zelf als *symbol* van genezende kracht wil opvatten, kan zijn gang gaan met zo'n zalving. Maar ik ben er tegen om aan deze zalving ergens een 'sacramenteel' karakter en haar aan een 'dienst der genezing' te verbinden.

13. Daarmee geef ik tevens een antwoord op de vraag die mij gesteld is over de Verklaring van de Charismatische Werkgemeenschap Nederland en de Nederlandse Lucasorde over gebed en genezing. Daarin staan mooie dingen. Maar het spijt me dat de Verklaring zonder enig Schriftbewijs een *dienst der genezing* wil introduceren. Ik weet van een dienst der gebeden en van een dienst der barmhartigheid. Maar hier wordt een dienst der genezing als een wezenlijk bestanddeel van het leven van de kerk genoemd. Het heet een onderdeel van de overkoepelende bediening van Woord en Sacrament, uiteraard dan ook als 'sacramentele en rituele (!) verkondiging, bedoeld om levenskracht te schenken aan aangevochten en zieke mensen. Wie meer over deze Verklaring wil lezen, raad ik de lezing van de artikelen van dr. P.W. van de Kamp aan in de *Reformatie* van 11 en 18 oktober j.l.

14. Er is een vraag van iemand die mijn mening wil weten over het zegenen van kinderen. Hij weet dat er moeders zijn die hun kinderen 's avonds zegenen. 'Zegenen' is volgens mij een handeling die aan ambtsdragers is toevertrouwd en niet aan iedereen.

Ik weet uiteraard ook dat wij allen priesters mogen heten. Maar nergens vind ik in het Nieuwe Testament dat ieder daarom ook mag doen wat christenen die tot een bepaald ambt geroepen zijn, mogen doen. Jezus zegent de kinderen, en daarvoor mogen alle ouders dankbaar zijn. Maar het past in de gemeente van Christus dat we ons bewust zijn van het verschil dat er is tussen lid- en ambtsdrager-zijn.

15. Een andere vraag: wat vindt u van het boek van F.A. Nolle, *Gebedsgenezing en masse* (uitgave Zomer en Keuning, Wageningen 1960)? De vraagsteller heeft de indruk dat het boek van Nolle afwijzender staat tegenover Osborn dan ik. Elk vogeltje, antwoord ik, zingt zoals het gebekt is.

Het boek van Nolle heb ik met grote instemming gelezen. Nolle was zowel arts als theoloog. Hij is geneesheer-directeur van het Diaconessenhuis in Leiden geweest. Ik kan dit boek ieder aanbevelen, omdat het opnieuw actueel is. Ik weet van mensen die geen genezing uit hun ziekte vonden en door het boek van Nolle geholpen worden. Jammer genoeg is het alleen nog antiquarisch te verkrijgen. Dat geldt ook voor *De boodschap der genezing* van dr. J.L. Koole (uitgave Kok, Kampen 1955), dat theologisch wat meer te bieden heeft.

4.2. Vragen rond het bevrijdingspastoraat (Verbree)

Vooraf wil ik de cursisten in Zwolle nog graag laten delen in wat een deelneemster te Rotterdam ons vertelde. Zij kent een voorganger in een evangelische gemeente, die jarenlang het bevrijdingspastoraat heeft beoefend, maar die daar volledig van is teruggekomen. Hij zegt nu: 'Van de uitdrijvingen die wij deden was er achteraf in hooguit een op de tien keren sprake van werkelijk werk van de satan.' Daar mag je toch wel even stil van worden! Stel dat zo iemand in de loop van de tijd bij 100 mensen een demon claimde te hebben uitgedreven. Dan zou er dus in 90 gevallen helemaal geen demon aanwezig zijn geweest. Arme slachtoffers! NB: Ik wil hier

graag meer van weten en verzoek de betreffende cursiste als ze dit leest en daar toe bereid is, contact met mij op te nemen. Dat kan via het e-mailadres van de cursus. cursuscontact@planet.nl

In reactie op de vragen het volgende:

1. Kan de satan wel aanwezig zijn in iemand in wie, zoals bij een kind van God, de Heilige Geest woont? Een kind van God blijft een kind van God, al kan het wel een zeer ongehoorzaam of afwijzend kind van God zijn. Zo'n kind kan ook terreinen betreden waarop de boze wordt uitgenodigd binnen te komen. Stel een kind van God wordt lid van een satanskerk.

Ongetwijfeld geeft zo iemand veel ruimte aan de satan in zijn leven. Maar daarmee is niet gezegd dat de boze récht op inwoning heeft. Dat heeft hij nooit. Wat betreft de Heilige Geest: Hij wil in ons wonen, maar hij is niet aan het wonen in ons gebonden. Denkt u aan Ananias en Saffira. We lezen dat zij de Heilige Geest bedroefden, maar dat wil niet zeggen dat die toen nog in hen woonde. Ik geloof dat we niet al te plastisch moeten denken over het wonen van de Heilige Geest in ons. Het beeld van het wonen slaat m.i. vooral op het werk dat de Heilige Geest in ons wil doen, maar dat Hij ook kan staken als wij het daar naar maken.

2. Zoeken wij contact met ds. Ophoff? Nee. Dat ds. Ophoff een rol speelt in het promoten van het BP binnen onze kerken, is bekend. Maar in onze cursus was hij slechts één van de spreekbuizen. Het is aan zijn kerkenraad om hem op dit punt aan Gods woord te binden.

Wij willen daar niet intreden. Ik heb in mijn verhaal één keer van zijn website geciteerd, waar hij reclame maakt voor de bekende auteurs binnen het bevrijdingspastoraat. Ik ben van mening dat hij daar risicovol en argeloos bezig is. Mocht ik hierover zelf ooit nog met hem in gesprek raken, dan zal ik het zeker niet nalaten dit naar voren te brengen. Wij zullen de reader en deze afsluitende lesbrieff aan ds. Ophoff toezenden, zodat hij precies weet wat over hem gezegd is.

3. Dat bij volgehouden ontrouw het waar is dat de Here de ellende laat door werken tot in het vierde geslacht - dat is: zover als een mens op leeftijd kan kijken - is zeker waar. We zien dat in de geschiedenis van Israël ook gebeuren. Als Israël voor de zoveelste keer de Here de rug toekeert, laat Hij hen veertig jaar zuchten onder de overheersing door Filistijnen. Veertig jaar, daarmee zijn we de grens van één geslacht ruimschoots gepasseerd.

Wanneer de Here uit trouw aan David de Assyriërs Juda niet geheel laat veroveren, dan kun je inderdaad spreken van trouw tot zeg maar in het duizendste geslacht. Maar vergeet niet dat ondanks diezelfde trouw aan David even later toch heel Juda in ballingschap wordt gevoerd. Met andere woorden: zegen noch straf komt voor het nageslacht per automatisme, maar slechts als consequentie van de daden van dat moment.

4. Beoefenaars van het BP geloven dat zij, omdat zij gelovigen zijn, op grond van Marcus 16 dezelfde autoriteit kunnen claimen als de apostelen en hun medewerkers. We menen tijdens de cursusavond voldoende te hebben laten zien, dat deze exegese niet deugt.

5. Wij leven verder in de tijd dan de apostelen, dan mag je wat zij deden toch niet zomaar uit de historische context tillen en het op ons betrekken? Dat wij verder in de tijd leven dan de apostelen, is op zich niet beslissend voor het wel of niet nog voorkomen van dezelfde wonder- en genezingskracht. Wij kunnen de Heilige Geest niet opsluiten in een bepaald tijdsgewricht. De kerkgeschiedenis laat zien dat aan de frontlijnen, vaak op de zendingsvelden, de Here de waarheid van het evangelie wonderlijk bekrachtigt.

6. Wie niet nadrukkelijk de volmacht van de Heer heeft ontvangen om een eventuele demon uit te drijven, moet zich die autoriteit ook niet aanmatigen. Als we er oprecht van overtuigd zijn dat er een demonische invloed in iemands leven is, dan moet het genoeg zijn als wij zelf, of met andere gemeenteleden of ambtsdragers om ons heen, eerbiedig bidden: Here, als wij het inderdaad goed hebben gezien dat de satan hier aan het werk is, wilt U dan zijn macht breken en bevrijden. Een gebed om bevrijding is iets anders dan een uitdrijving op basis van zelf aangemeten autoriteit.

7. Als wordt gewerkt met termen als 'je moet afgestemd zijn op de Heilige Geest', dan wekt men al snel de indruk dat men een rechtstreeks lijntje naar de Heilige Geest heeft of verwacht te zullen krijgen. Dat lijkt mij niet de juiste weg. Als men bedoelt: wie bidt moet zijn levenshouding laten aansluiten bij de inhoud van zijn gebed, dan zou je dat eventueel kunnen omschrijven als een afstemmen niet op de Heilige Geest, maar op wat de Heilige Geest ons léért door het Woord van God. Dat de Heilige Geest iemand zou laten zien waarom een demon nog *recht* heeft op een persoon, lijkt mij een eersteklas bewijs voor de conclusie dat de Heilige Geest dáár in elk geval niet aan het werk was. Demonen hebben namelijk recht op niemand.

8. We ontvingen een kritische vraag op een uitspraak die we zouden hebben gedaan. De uitspraak zou zijn geweest: gebedsheling is alleen voor de ziel. Geen van ons beiden is zich er van bewust zo iets te hebben gezegd. Het is ook simpelweg onjuist. Heling of genezing door het gebed kan lichamelijk, psychisch en spiritueel zijn.

9. Een deelnemer merkt op dat de Bijbel toch echt wel mensen kent die vloeken uitspreken. Jazeker, maar wie dat vaststelt heeft nog een hele sprong te maken naar het inwonen van demonen. Als ik mij zelf vervloek, wie weet zegt God dan: u geschiede naar uw woord. En als de duivel van God de ruimte krijgt om van zo'n vloek gebruik te maken, dan zal hij het wel niet laten. Maar laat uit de Bijbel eens zien dat, waar mensen zulke vloeken uitspreken, inwoning door demonen het gevolg is. Verder dient ook te worden bedacht dat wij niet zonder meer moeten uitgaan van de effectiviteit van vloeken.

Zo dacht men vroeger. Denk aan de bijna komische manier waarop de moeder van Micha (Rechters 17, 1 – 4) de door haar zelf over haar zoon uitgesproken vloek in evenwicht probeert te brengen door er gauw een zegen van de Here tegenover te stellen. Dit soort denken is meer magisch dan realistisch. En verhalen over meisjes van 16 die in hun puberale belevingswereld hun benen zouden hebben belast met een demon door een ondoordachte uitlating, zijn gewoon te grijs voor woorden. De vrouw van Derek Prince kwam uit het ongelooft, men mag vrezen dat haar man haar goedbedoeld heel wat oren heeft aangenaaid.

10. In de pauze merkte ik (AHV) tegenover een cursiste op dat ik niet zit te springen om in tongen te spreken. Ik voegde er aan toe; dat komt misschien doordat ik een Groninger ben. De cursiste was van mening dat, omdat Paulus ons leert te streven naar de gaven van de Geest, ik er toch beter aan zou doen wél te verlangen naar het spreken in tongen.

Dat doe ik desondanks niet. Ik zeg als ik hier in mijn gebed over spreek ongeveer dit: Here, ik weet niet wat spreken in tongen is, ik verlang er ook niet naar, maar als U wilt dat ik het tot uw eer of enig ander doel moet doen, dan is het goed. Ik geloof er niets van dat ieder moet streven naar alle gaven van de Geest. Er zijn andere gaven van de Geest die ik in mijn werk als predikant, en als lid van een gezin heel graag in ruime mate ontvang. Maar ik jaag niet naar de gave van genezing, het ontvangen van profetieën of het spreken in tongen of het kunnen vertalen ervan. Ik heb mijn gebedshanden vol aan andere dingen. Geestig merkt de vragenstelster op dat de Heilige Geest ook in staat is 'Groningers en stugge Friezen' te veranderen. Ik antwoord: gelukkig wel!

11. Iemand wijst ons op Ps. 107, 10 waar zou staan dat mensen lichamelijk of geestelijk vastgebonden waren. Als deze tekst moet dienen om binding door demonen te onderbouwen, dan is zo'n citaat helaas weer een voorbeeld van hoe er op de klank af uit de Bijbel kan worden geciteerd. Alle verzen die in de psalm aan vers 10 vooraf gaan, maken duidelijk dat het hier gaat om mensen die, van huis en haard verdreven, in ellende leefden en woonden. Hier demonische binding bijhalen is niet anders dan inlezen.

12. Een cursist wijst op 1 Tim 5, 22 om aan te tonen dat er wel de handen werden opgelegd. O.i. is op de cursusavond niet ontkend dat handoplegging voorkomt. Het komt onder ons bij inzegening van een huwelijk of het bevestigen van een predikant trouwens nog steeds voor. Prof Douma wees erop dat opvallend genoeg juist in Jakobus 5 dit aspect ontbreekt. Blijkbaar was het bij de bede om genezing geen 'must'.

13. Als reactie op de bijdrage dat genezingen in het Nieuwe Testament slechts door een handvol frontwerkers worden verricht, schrijft iemand: 'Staat er na de verhalen van Paulus nog iets in de Bijbel over genezingen0, niets. In haar kritiek merkt zij op: 'Nee, er staan op een gegeven moment niet meer boeken in de Bijbel, er staat blijkbaar genoeg in om te begrijpen dat Gods werk op dezelfde manier doorgaat, in Zijn kracht. Er wordt immers nergens genoemd dat het in de verdere tijd zal stoppen'.

Mijn antwoord: Hier is niet goed begrepen wat er werd gezegd. Het punt in geding was niet: komen er na Paulus nog genezingen voor? Ieder weet dat het antwoord dan 'ja' is. Waar het om ging was de vraag: hoeveel 'gewone' gelovigen genezen zieken in het NT? En dan is en blijft het antwoord: nul, waarmee - afgezien van de enkeling die de speciale gave van de genezing kan ontvangen - een streep moet worden getrokken door het door velen aangehangen geloof dat er een opdracht aan DE gemeente bestaat: genees de zieken.

14. Als God ons niet belast met demonen uit het voorgeslacht, kan de satan dan zelf niet op die manier werken? Of kennen we dan te veel macht aan de duivel toe? Omdat de Bijbel nergens deze mogelijkheid ook zelfs maar vaag aanroert, doen we er denk ik inderdaad verstandig aan niet aan het fantaseren te slaan en mensen te

belasten met de resultaten van dat soort fantasieën. Als de Here had gewild dat wij ons tegen dit soort invloed van de duivel zouden wapenen, dan had Hij ons daar wel voor gewaarschuwd. Een man als Derek Prince beweerde dat hij talloze baby's gedemoniseerd ter wereld heeft zien komen... Waar baseerde hij dat op? Toch eigenlijk Op wat hij er van *vond*.

15. Wat moet je doen als je de indruk hebt dat de duivel erg hard in iemands leven bezig is? Bidden, zo mogelijk ambtsdragers inschakelen en proberen met de persoon in kwestie in gesprek te komen. Maar vraagt iemand verder: wat is, als iemand die vastzit in bijvoorbeeld hekserij, naast gebed ons antwoord?

Tegenvraag: is er dan nog een ander antwoord nodig, naast het wijzen op wat de Bijbel over hekserij zegt en het laten zien dat het leven naar Gods regels het juiste spoor is? Natuurlijk kun je, als je er verstand van hebt, ook dieper ingaan op de aard van de vorm van hekserij in geding. Maar daar zou ik alleen aan beginnen als ik goed wist waar ik het over had. Leest u in zo'n geval goed of, als u dat niet aandurft, zoek dan mensen die hier wel van de 'heksenhoed en rand' weten.

16. Iemand vraagt: hoe dun is de scheiding tussen het bevrijdingspastoraat en wat het ND onlangs berichtte: Nigeriaanse predikers verdienen goed aan 'heksenjacht'? De vragensteller heeft de indruk dat de website van Pinkstervoorganger Wilkin van der Kamp, die ook bekendheid geniet als bevrijdingspastor, bol staat van de geldelijke zaken. Hij meldt er wel bij dat het gevraagde geld voor goede doelen wordt aangewend.

Dat lijkt me daarmee dan toch echt iets anders dan de praktijken van de bedoelde Nigerianen. Voor zover mij bekend is het BP, zoals enkelen uit de GKV dat beoefenen, volkomen vrij van welke financiële smet dan ook. Alle 'bevrijdingswerk' waar ik van heb gehoord, is gratis.

17. Een cursist merkt op dat ik erg de nadruk legde op het feit dat genezingswonderen zich aan de frontlinie van het evangelie voordeden. Ik zou daarbij willen aantekenen; ik heb daar niet zozeer de nadruk op gelegd, het is m.i. gewoon het verhaal dat de Schriftgegevens vertellen. De vragensteller gaat verder met te zeggen: zou het niet geweldig zijn als ook in onze stad vandaag een geweldige kracht van God zichtbaar zou worden. Jazeker, alleen geeft de Bijbel ook grond om dat te verwachten? Ik kan daar geen Bijbelse gegevens voor vinden. Verder de vraag: bevinden we ons vandaag ook niet aan de frontlinie?

Ik weet dat Nederland hier en daar op een zendingsgebied begint te lijken, maar de situatie is niet zo dat van een frontlinie, vergelijkbaar met die in het boek Handelingen, kan worden gesproken. Daarvoor moeten we toch echt naar de heidenvolken en dan moeten we verder reizen dan Nederland, met om de kilometer een kerktoren. Deze vragensteller sluit af met de vraag: verwachten we nog wel echt wonderen als we bidden om genezing? Ik zeg: laten we dat, gecombineerd met een gelovig 'uw wil geschiede', zeker doen.

Met dank aan alle cursisten die tijdens de avonden, en daarvoor of daarna met hun e-mails, ons hebben opgescherpt. De vraagstellers van wie de naam ons bekend werd, zullen zich herkennen als ze volgende initialen onder ogen krijgen:

M. K.- A.; R. A; I. B.-E; M. B.- P.; H. en R. E; R. E.; M. van F; A. van H.; M. van L.; A. en M. H.; T. K.; J. van der M.; A. N.; ; K. S.; J. Sch.; H. en J.Sm.; E. V.; J. de V.; A. W.; W. W.- N.; J.vd.W; D. Z.;

Einde